

Ex Libris
Dr. David Jeselsohn
מספרי דוד יסלזון

נ׳ליכם סבאה׳

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים: ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור: וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך: ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד:

ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים: ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים

בקדמין ברא יי׳ ית שמיא וית ארעא:

וארעא הות צדיא וריקניא וחשוכא על אפי תהומא ורוחא מן קדם יי׳ מנשבא על אפי מיא:

ואמר יי׳ יהא נהורא והוה נהורא: וחזא יי׳ ית נהורא ארי טב ואפריש יי׳ בין נהורא ובין חשוכא:

וקרא יי׳ לנהורא יממא ולחשוכא קרא ליליא והוה רמש והוה צפר יום חד:

ואמר יי׳ יהי רקיעא במציעות מיא ויהא מפריש בין מיא למיא: ועבד יי׳ ית רקיעא ואפריש בין מיא

אמר יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם ראש חדשים שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב״ה היא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו: בראשית ברא. אין המקרא הזה אומר אלא דרשני כמו שדרשוהו רבותינו ז״ל בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתה. ואם באת לפרשו כפשוטו כך פרשהו בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תהו ובהו וחשך ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו שאם בא להורות כך היה לו לכתוב בראשונה ברא את השמים שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו כמו בראשית ממלכת יהויקים ראשית ממלכתו ראשית דגנך אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלהים וגו׳ כמו בראשית ברוא. ודומה לו תחלת דבר יי׳ בהושע כלומר תחלת דבורו של הקב״ה בהושע ויאמר יי׳ אל הושע. ואם תאמר להורות בא שאלו תחלה נבראו ופירושו בראשית הכל ברא אלו ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת כמו כי לא סגר דלתי בטני ולא פירש מי הסוגר וכמו ישא את חיל דמשק ולא פירש מי ישאנו וכמו אם יחרוש בבקרים ולא פירש אם יחרוש אדם בבקרים וכמו מגיד מראשית אחרית ולא פירש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן תמה על עצמך שהרי המים קדמו שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים ועדיין לא גלה המקרא בריאת המים מתי היתה הא למדת שקדמו המים לארץ ועוד שהשמים מאש ומים נבראו על כרחך לא למד המקרא על סדר המוקדמים והמאוחרים כלום: ברא אלהים. ולא אמר יי׳ שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין היינו דכתיב ביום עשות יי׳ אלהים ארץ ושמים: תהו ובהו. תהו לשון תמה ושממון שאדם תוהא ומשתומם על בהו שבו. בהו לשון ריקות וצדו: על פני תהום. על פני המים שעל הארץ: ורוח אלהים מרחפת. כסא הכבוד עומד באויר ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקב״ה ובמאמרו כיונה המרחפת על הקן: וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף בזה אנו צריכין לדברי אגדה ראה אותו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו לצדיקים. ולפי פשוטו כך פרשהו ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשך שיהו משמשין בערבוביא וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה: יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון כמו שכתוב בשאר הימים שני שלישי רביעי. ולמה כתב אחד על שם שהיה הקב״ה יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכים עד יום שני וכן מפורש בב״ר: יהי רקיע. יחזק הרקיע שאף על פי שנבראו השמים ביום ראשון עדיין לחים היו וקרשו בשני מגערת הקב״ה באמרו יהי רקיע והוא שכתוב עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו כאדם שמתמיה ועומד מגערת המאיים עליו: בתוך המים. באמצע המים שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ הא למדת שהם תלויים במאמרו של מלך

אשר מתחת לרקיע ובין המים
אשר מעל לרקיע ויהי כן: ויקרא
אלהים לרקיע שמים ויהי ערב ויהי
בקר יום שני:

ויאמר אלהים יקוו המים מתחת
השמים אל מקום אחד ותראה
היבשה ויהי כן: ויקרא אלהים
ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא
ימים וירא אלהים כי טוב: ויאמר
אלהים תדשא הארץ דשא עשב
מזריע זרע עץ פרי עשה פרי למינו
אשר זרעו בו על הארץ ויהי כן:
ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע
למינהו ועץ עשה פרי אשר זרעו
בו למינהו וירא אלהים כי טוב ויהי
ערב ויהי בקר יום שלישי:

ויאמר אלהים יהי מארת ברקיע
השמים להבדיל בין היום ובין הלילה
והיו לאתת ולמועדים ולימים ושנים:

די מלעיל לרקיעא ובין מיא
די מלרע לרקיעא והוה כן: וקרא
יי לרקיעא שמיא והוה רמש
והוה צפר יום תנין:

ואמר יי יתכנשון מיא מתחות
שמיא לאתר חד ותתחזי
יבישתא והוה כן: וקרא יי ליבשתא ארעא
ולבית כנישות מיא קרא ימי
וחזא יי ארי טב:

ואמר יי תדאית ארעא
דיתאה עיסבא דבר זרעיה
מזדרע אילן פירין עביד פירין
ליזניה דבר זרעיה ביה על
ארעא והוה כן: ואפיקת ארעא דיתאה
עיסבא דבר זרעיה מזדרע
ליזנוהי ואילן עביד פירין דבר
זרעיה ביה לזנוהי וחזא יי
ארי טב: והוה רמש והוה צפר יום
תליתאי:

ואמר יי יהון נהורין ברקיעא
דשמיא לאפרשא בין יממא
ובין ליליא ויהון לאתין
ולזמנין ולמימני בהון יומין
ושנין:

תקנו על עמדו והיא עשייתו כמו ועשתה את צפרניה: מעל לרקיע על הרקיע לא נאמר אלא מעל לרקיע לפי שתלוים באויר. ולמה לא נאמר כי טוב בשני לפי שלא היה גמורה מלאכת המים עד יום שלישי והרי התחיל בה בשני ודבר שלא נגמר אינו במלואו ובטובו ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת כפל בו כי טוב שני פעמים אחד לגמר מלאכת השני ואחד לגמר מלאכת היום: ויקרא לרקיע שמים: שא מים. שם מים. אש ומים שערבן זה בזה ועשה מהם שמים: יקוו המים שהיו שטוחין על פני כל הארץ והקוום באוקיינוס הוא הים הגדול שבכל הימים: קרא ימים והלא ים אחד הוא אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לטעם דג העולה באספמיא: תדשא הארץ דשא עשב: לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא ולא היה לשון המקרא לומר תעשיב הארץ מיני דשאים מחולקים כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני ואין לשון לומר דשא פלוני שלשון דשא הוא לבישת הארץ כשהיא מתמלאה בדשאים. תדשא הארץ תתמלא ותתכסה בלבוש עשבים בלשון לעז נקרא דשא ארברי"ץ כולם בערבוביא וכל שרש לעצמו נקרא עשב: מזריע זרע שיגדל בו זרעו לזרוע ממנו במקום אחר: עץ פרי שיהא טעם העץ כטעם הפרי והיא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ עץ עשה פרי ולא העץ פרי לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא ונתקללה: אשר זרעו בו הם גרעיני כל פרי שמהם האילן צומח כשנוטעין: ותוצא הארץ אף על פי שלא נאמר למינהו בדשאים בצוויין שמעו שנצטוו האילנות על כך ונשאו קל וחומר בעצמן כמפורש באגדה בשחיטת חולין: יהי מאורות: מיום ראשון נבראו וברביעי צוה עליהם להתלות ברקיע וכן כל תולדות השמים והארץ כלם נבראו מיום ראשון וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו הוא שכתו' את השמים לרבות תולדותיהן ואת הארץ לרבות תולדותיה: יהי מארת: חסר ו' על שם שהוא יום מאירה שנופל אסכרה בתינוקו' הוא שמתו בו כל [illegible] היו מתענין על אסכרה שלא תפול בתינוקו': להבדיל בין היום ובין הלילה: משנגנז האור הראשון אבל בז' ימי בראשי' שמשו האור והחשך יחד [illegible] זה ביום וזה בלילה: והיו לאותות: כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם שנא' מאותות השמים אל תחתו כשאתם עושים רצונו של מקום אינכם צריכים לדאג מן הפורענות שלא יבא עליכם: ולמועדים: על שם העתיד שעתידין ישראל להצטוות על המועדות והם מונים למולד הלבנה: ולימים: שמוש החמה חצי יום ושמוש הלבנה חצי יום הרי יום שלם: ושנים: לסוף שלש מאות וששים וחמשה ימים ורביע יום יגמרו מהלכם [illegible]

ויהי למאורת ברקיע השמים
להאיר על הארץ ויהי כן: ויעש
אלהים את שני המארת הגדלים
את המאור הגדל לממשלת היום
ואת המאור הקטן לממשלת הלילה
ואת הכוכבים: ויתן אתם אלהים
ברקיע השמים להאיר על הארץ
ולמשל ביום ובלילה ולהבדיל בין
האור ובין החשך וירא אלהים כי
טוב: ויהי ערב ויהי בקר יום רביעי

ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ
נפש חיה ועוף יעופף על הארץ על
פני רקיע השמים: ויברא אלהים
את התנינם הגדלים ואת כל נפש
החיה הרמשת אשר שרצו המים
למינהם ואת כל עוף כנף למינהו
וירא אלהים כי טוב: ויברך אתם
אלהים לאמר פרו ורבו ומלאו את
המים בימים והעוף ירב בארץ: ויהי
ערב ויהי בקר יום חמישי
ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה
למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ
למינה ויהי כן: ויעש אלהים את חית
הארץ למינה ואת הבהמה למינה
ואת כל רמש האדמה למינהו וירא
אלהים כי טוב: ויאמר אלהים נעשה

ויהון לנהורין ברקיע [illegible]
לאנהרא על ארעא [illegible]

ועבד יי ית תרין נהורין [illegible]
ית נהורא [illegible]
[illegible] ית נהורא [illegible]
למשלט בליליא וית כוכביא

ויהב יתהון יי ברקיע שמיא
לאנהרא על ארעא:

ולמשלט ביממא ובליליא
ולאפרשא בין נהורא [illegible]
חשוכא וחזא יי ארי טב:

והוה רמש והוה צפר יום
רביעאי:

ואמר יי ירחשון מיא רחשא
נפשא חיתא ועוף דפרח על
ארעא על אפי רקיע שמיא:

וברא יי ית תנינא רברביא
וית כל נפשא חיתא דרחשא
די רחישו מיא לזנוהי וית כל
עוף דפרח לזנוהי וחזא יי
ארי טב:

ובריך יתהון יי למימר פושו
וסגו ומלו ית מיא בימיא ועופא
יסגי בארעא:
והוה רמש והוה צפר יום
חמישאי:

ואמר יי תפיק ארעא נפשא
חיתא לזנה בעירא ורחשא
וחיות ארעא לזנה והוה כן:

ועבד יי ית חיות ארעא
לזנה וית בעירא לזנה וית
כל רחשא דארעא לזנוהי
וחזא יי ארי טב:

ואמר יי נעביד

[illegible] אותי וקיח [illegible] יום
ורבעם [illegible] כפעם שניה
לסבב גלגל כמהלכן הרי כאן
והיו למאורת: עוד זאת ישמשו שיאירו
לעולם: המאורות הגדולים: שוים
נבראו ונתמעטה הלבנה על שקטרגה
ואמרה אי אפשר לשני מלכים
שישתמשו בכתר אחד: ואת הכוכבים
על ידי שמיעט את הלבנה הרבה
צבאיה להפיס דעתה: נפש חיה
שיהא בה חיות: שרץ: כל דבר חי
שאינו גבוה מן הארץ קרוי שרץ:
בעוף כגון זבובים ויתושים בשקצים
כגון נמלים ופרעושים ותולעים
וחפושית ובבריות כגון חלד ועכבר
וחומט וכיוצא בהם וכל הדגים:
התנינים: דגים גדולים שבים ובדברי
אגדה הוא לויתן ובת זוגו שבראם זכר
ונקבה והרג את הנקבה ומלחה
לצדיקים לעתיד לבא שאם
פרו ורבו לא יתקיים העולם לפניהם
נפש החיה: נפש חיה: נפש
שיש בה חיות: ויברך אותם: לפי
שמחסרים אותם בני אדם ואוכלים
מהם הוצרכו לברכה ואף החיות היו
צריכות לברכה אלא מפני הנחש שעתיד
לקללה לכך לא ברכן שלא יהא הוא
בכלל ברכת פרו ורבו: פרו: לשון
פרי עשו פירות: תוצא הארץ: הוא שפירשתי שהכל נבראו מיום ראשון ולא הוצרכו אלא להוציאן: נפש חיה: שיש בה
חיות: ורמש: הם שרצים שהם נמוכים ורוחשים על הארץ ונראין כאלו נגררין שאין הלוכן נכר: ויעש: תקנן בצביונן
ובקומתם: נעשה אדם: ענותנותו של הקב"ה למדנו מכאן לפי שהאדם בדמות המלאכים ויתקנאו בו לפיכך נמלך
בהם וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא של מעלה שכן מצינו באחאב שאמר לו מיכה ראיתי את ה'
יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו וכי יש ימין ושמאל לפני הקב"ה אלא אלו מימינים
לזכות ואלו משמאילים לחובה וכן בגזירת עירין פתגמא אף כאן בפמליא שלו נטל רשות אמר להם יש בעליונים
כדמותי אם אין בתחתונים כדמותי הרי יש קנאה במעשה בראשית: נעשה אדם: אע"פ שלא סייעוהו ביצירתו

3

אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת
הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל
הארץ ובכל הרמש הרמש על
הארץ: ויברא אלהים את האדם
בצלמו בצלם אלהים ברא אתו
זכר ונקבה ברא אתם: ויברך אתם
אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו
ומלאו את הארץ וכבשה ורדו בדגת
הים ובעוף השמים ובכל חיה הרמשת
על הארץ: ויאמר אלהים הנה נתתי
לכם את כל עשב זרע זרע אשר על
פני כל הארץ ואת כל העץ אשר בו
פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה:
ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים
ולכל רומש על הארץ אשר בו נפש
חיה את כל ירק עשב לאכלה ויהי
כן: וירא אלהים את כל אשר עשה
והנה טוב מאד ויהי ערב ויהי בקר
יום הששי:
ויכלו השמים והארץ וכל צבאם:
ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו
אשר עשה וישבת ביום השביעי
מכל מלאכתו אשר עשה: ויברך
אלהים את יום השביעי ויקדש אתו

אדם בצלמנא כדמותנא ולא
וישלטון בנוני ימא ובעופא
דשמיא ובבעירא ובכל ארעא
ובכל ריחשא דרחיש על
ארעא:
וברא יי ית אדם בצלמיה
בצלמא דיי ברא יתיה דכר
ונוקבא ברא יתהון:
ובריך יתהון יי ואמר להון
יי פושו וסגו ומלו ית ארעא
ותקופו עלה ושלוטו בנוני ימא
ובעופא דשמיא ובכל חיתא
דרחשא על ארעא:
ואמר יי הא יהבית לכון ית
כל עסבא דבר זרעיה זרע
דעל אפי כל ארעא
וית כל אילנא דביה פירי
אילנא דבר זרעיה מזדרע
לכון יהא למיכל:
ולכל חיות ארעא ולכל עופא
דשמיא ולכל דרחיש על
ארעא דביה נפשא חיתא ית
כל ירוקא דעסבא למיכל
והוה כן:
וחזא יי ית כל דעבד והא כ"ב
לחדא והוה רמש והוה צפר
יום שתיתאי:
ואשתכללו שמיא וארעא וכל
חיליהון:
ושיצי יי ביומא שביעאה
עבידתיה דעבד ונח ביומא
שביעאה מכל עבידתיה
דעבד:
ובריך יי ית
יומא שביעאה וקדיש יתיה

יש מקום למינין לרדות. לא נמנע
הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה
שיהא הגדול נמלך עם הקטן ונוטל
רשות ממנו. ואם כתב אעשה אדם
לא למדנו שהיה מדבר עם בי' דין
אלא בעצמו ותשובת המינים כתובה
בצדו שכתב ויברא אלהים את האדם
ולא כת' ויבראו: בצלמנו. בדפוס של
עליונים שמלאכים הם כמו בקומה
זקופה: דבר אחר בצלמנו בדפוסנו
כדמותנו להבין ולהשכיל: וירדו בדגת
הים: יש בלשון הזה לשון רדוי ולשון
ירידה אם זכה רודה בבהמה ובחיה
לא זכה נעשה ירוד לפניהם והחיה
מושלת בו: ויברא אלהים את האדם
בצלמו. בדפוס העשוי לו שהכל נברא
במאמר והוא נברא בידים שנא' ותשת עלי
כפכה ונעשה בחותם כמטבע העשוי
על ידי רושם שקורין סויל"ע וכן הוא
אומר תתהפך כחומר חותם: בצלם
אלהים ברא אותו. פי' לך שאותו צלם
המתוקן לו צלם דיוקן יוצרו הוא: זכר
ונקבה ברא אותם. ולהלן הוא אומר
ויקח אחת מצלעותיו ויסגר בשר
תחתנה: מדרש אגדה שבראו שתי

פרצופות בבריאה ראשונה ואחר כך חלקו. ופשוטו של מקרא כאן הודיעך שנבראו שניהם בששי ולא פירש לך כיצד
ופי' לך שכתב במקום אחר דכתי' ויקח אחת מצלעותיו: וכבשה. חסר וו ללמדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית
ועוד ללמדך שהאיש שדרכו לכבוש מצווה על פריה ורביה ולא האשה: לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ.
השוה להם בהמות וחיות למאכל ולא הורשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכל בשר. אך כל ירק עשב יאכלו כולם
יחד וכשבאו בני נח התיר להם בשר שנאמר כל רמש אשר הוא חי כירק עשב שנתתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל:
יום הששי. הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו ישראל חמשה
חומשי תורה. ד"א כלם תלוין עד יום הששי והוא ששה בסיון המוכן למתן תורה: ויכל אלהים ביום השביעי. ר' שמעון
אומר בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקדש. אבל הקב"ה שהוא יודע עתיו ורגעיו נכנס
בו כחוט השערה ונראה כאילו כלה בו ביום. ד"א מה היה העולם חסר מנוחה באת שבת באת מנוחה כלתה ונגמרה
המלאכה: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו. ברכו במן שכל ימות השבוע יורד עומר לגלגלת ובששי לחם

כי בו שבת מכל מלאכתו אשר
ברא אלהים לעשות:
אלה תולדות השמים והארץ
בהבראם ביום עשות יהוה אלהים
ארץ ושמים: וכל שיח השדה טרם
יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם
יצמח כי לא המטיר יהוה אלהים על
הארץ ואדם אין לעבד את האדמה:
ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל
פני האדמה: וייצר יהוה אלהים את
האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו
נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה:
ויטע יהוה אלהים גן בעדן מקדם
וישם שם את האדם אשר יצר: ויצמח

ארי ביה נח מכל עבידתיה
דברא יי׳ למעבד:

אילין תולדת שמיא וארעא
כד איתבריאו ביומא דעבד
יי׳ אלהים ארעא ושמיא:

וכל אילני חקלא עד לא יהוו
בארעא וכל עסבא דחקלא
עד לא צמח ארי לא אחית יי׳
אלהים מיטרא על ארעא
ואינש לית למיפלח ית
ארעא:

ועננא הוה סליק מן ארעא
ומשקי ית כל אפי ארעא:

וברא יי׳ אלהים ית אדם
עפרא מן ארעא ונפח באפוהי
נשמתא דחיי והות באדם לרוח
ממללא:

ונציב יי׳ אלהים גינתא בעדן
מלקדמין ואשרי תמן ית אדם
דברא: ואצמח

משנה וקדשו במן שלא ירד כלל
והמקרא כתוב על העתיד: אשר
ברא אלהים לעשות: המלאכה
שהיתה ראויה לעשות בשבת כפל
ועשה בששי כמו שמפורש בב"ר:
אלה תולדות: אלה האמורים למעלה
תולדות השמים והארץ בהבראם
ביום עשות: למדך שכלם נבראו
בראשון: דבר אחר בהבראם בה"
בראם שנאמר כי ביה יי' צור עולמים
בשתי אותיות הללו של שם יצר שני
עולמים: ולמדך כאן שהעולם הזה
נברא בה"א כלומר כמו שה"א פתוחה
למטה כך העולם פתוח לשבים
בתשובה: והעולם הבא נברא ביו"ד
לומר שהצדיקים שבו מועטים כמו יו"ד שהיא קטנה שבאותיות: טרם יהיה בארץ. כל טרם שבמקרא לשון עד
לא הוה הוא ואינו לשון קודם ואינו נפעל לומר הטרים כאשר תאמר הקדים וזה יוכיח ועוד אחר כי טרם תיראון עדיין לא
תיראון וכן אף זה טרם ישכבו עדיין לא היה בארץ כשנגמרה בריאת העולם בששי קודם שנברא אדם: וכל עשב השדה
טרם: עדיין לא צמח ובשלישי שכתוב ותוצא הארץ לא יצאו אלא על פתח קרקע עמדו עד יום ששי ולמה כי לא המטיר
ומה טעם לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתם של גשמים וכשבא אדם וידע שצורך הם לעולם
התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים: יי' אלהים: יי' הוא שמו אלהים שהוא שליט ושופט על כל וכן פירושו
בכל מקום ולפי פשוטו יי' שהוא האלהים: ואד יעלה מן הארץ. לענין בריאתו של אדם והעלה התהום והשקה
עננים לשרות העפר ונברא אדם כגבל זה שנותן מים ואחר כך לש את העיסה אף כאן והשקה ואחר כך וייצר: וייצר.
שתי יצירות יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים. אבל בבהמה שאינה עומדת לדין לא נכתב בה ביצירה ב' יודין:
עפר מן האדמה: צבר עפרו מכל האדמה מארבע רוחות העולם שבכל מקום שימות שם האדם תהא קולטתו
לקבורה. דא נטל עפר שלו ממקום שנאמר בו מזבח אדמה תעשה לי הלואי תהא לו כפרה ויוכל לעמוד: ויפח באפיו.
עשאו מן התחתונים ומן העליונים. גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ בשני
ברא רקיע לעליונים. בשלישי תראה היבשה לתחתונים. ברביעי מאורות לעליונים. בחמישי ישרצו המים לתחתונים
הוזקק בששי לבראות בו בעליונים ובתחתונים ואם לאו יש קנאה במעשה בראשית שיהו אלו רבים על אלו בבריאת יום
לנפש חיה: אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה. אבל זו של אדם חיה שבכולן שנתוסף בו דעה ודבור: מקדם. במזרחו
של עדן נטע את הגן. ואם תאמר הרי כבר כתוב ויברא אלהים את האדם. ראיתי בברייתא של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי
הגלילי מל"ב מדות שהתורה נדרשת וזו היא אחת מהם כלל שלאחריו מעשה והוא פרטו של ראשון: ויברא
אלהים את האדם. זהו כלל סתם בריאתו מהיכן וסתם מעשיו חזר ופירש וייצר יי' אלהים ויצמח לו גן בעדן וינחהו בגן עדן
ויפל עליו תרדמה השומע סובר שהוא מעשה אחר ואינו אלא פרטו של ראשון וכן אצל הבהמה חזר וכתב ויצר מן
האדמה כל חית השדה כדי לפרש ובא אל האדם לקרות להם שם ולימד על העופות שנבראו מן הרקק: ויצמח

ויצמח יהוה אלהים מן האדמה כל עץ נחמד
למראה וטוב למאכל ועץ החיים
בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע׃ ונהר
יצא מעדן להשקות את הגן ומשם
יפרד והיה לארבעה ראשים׃ שם
האחד פישון הוא הסבב את כל ארץ
החוילה אשר שם הזהב׃ וזהב הארץ
ההוא טוב שם הבדלח ואבן השהם׃
ושם הנהר השני גיחון הוא הסובב את
כל ארץ כוש׃ ושם הנהר השלישי
חדקל הוא ההלך קדמת אשור
והנהר הרביעי הוא פרת׃ ויקח יהוה
אלהים את האדם וינחהו בגן עדן
לעבדה ולשמרה׃ ויצו יהוה אלהים
על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל
תאכל׃ ומעץ הדעת טוב ורע לא
תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות
תמות׃ ויאמר יהוה אלהים לא טוב
היות האדם לבדו אעשה לו עזר
כנגדו׃ ויצר יהוה אלהים מן האדמה
כל חית השדה ואת כל עוף השמים
ויבא אל האדם לראות מה יקרא
לו וכל אשר יקרא לו האדם נפש
חיה הוא שמו׃ ויקרא האדם שמות
לכל הבהמה ולעוף השמים ולכל
חית השדה ולאדם לא מצא עזר
כנגדו׃ ויפל יהוה אלהים תרדמה על
האדם ויישן ויקח אחת מצלעתיו
ויסגר בשר תחתנה׃ ויבן יהוה

ורבי יי אלהים מן ארעא כל אילן
דמרגג למחזי וטב למיכל
ואילן חיי במציעות גינתא
ואילן דאכלי פירוהי חכמין
בין טב לביש׃ ונהרא
הוה נפיק מעדן לאשקאה
ית גינתא ומתמן מתפריש והוי
לארבעה רישי נהרין׃ שום
חד פישון הוא דמקיף
ית כל ארע חוילה דתמן
דהבא׃ ודהבא דארעא ההיא טב
תמן בדולחא ואבני בורלא׃
ושום נהרא תנינא גיחון הוא
דמקיף ית כל ארעא דכוש׃
ושום נהרא תליתאה דגלת
הוא דמהליך למדינחא דאתור
ונהרא רביעאה הוא פרת׃
ודבר יי אלהים ית אדם
ואשריה בגינתא דעדן
למפלחה ולמיטרה׃
ופקיד יי אלהים על אדם
למימר מכל אילן גינתא מיכל
תיכול׃
ומאילן דאכלי פירוהי חכמין
בין טב לביש לא תיכול מיניה
ארי ביומא דתיכול מיניה
מימת תמות׃
ואמר יי אלהים לא תקין
למיהוי אדם בלחודוהי אעביד
ליה סמך כקבליה׃
וברא יי אלהים מן ארעא כל
חיות ברא וית כל עופא
דשמיא ואיתי לות אדם
למיחזי מה יקרי ליה וכל
דהוה קרי ליה אדם נפשא
חיתא הוא שמיה׃
וקרא אדם שמהן לכל בעירא
ולעופא דשמיא ולכל חיות
ברא ולאדם לא אשכח סמך
כקבליה׃
ורמא יי אלהים
שינתא על אדם ודמוך ונסיב
חדא מעילעוהי ומלי בישרא
תחותהא׃ ובנא יי

ומשם יפרד מיוצא מעדן ולהלן נחלק
לד׳ ראשים׃ פישון הוא נילוס נהר
מצרים ועל שם שמימיו מתברכים
ועולים ומשקין את כל הארץ נקרא
פישון כמו ופשו פרשיו׃ ד״א פישון
שמגדל פשתן הוא שנאמר
בישעיה אצל מצרים ובושו עובדי
פשתים שריקות׃ ווהב הארץ׃ כמשמעו
ולשון עקלקל לא היה נכתב מקרא
על הגנות׃ קדמת אשור למזרחה
של אשור׃ פרת הוא מקום שהוא
פרת החשוב על כולן לפי שנזכר
על ארץ ישראל׃ ויקח לקחו ויקר
בדברים׃ ויקחו לקחו בדברים נאים
ופתהו ליכנס׃ לא טוב היות האדם
לבדו שלא יאמרו שתי רשויות
הן הקב״ה בעליונים יחיד ואין לו זוג
וזה בתחתונים ואין לו זוג׃ עזר כנגדו
זכה עוזר לא זכה כנגדו להלחם׃ ויצר
מן האדמה הוא היצירה שכתוב עשייה
האמורה למעלה ויעש אלהים את
חית הארץ אלא בא ופירש שהעופות
נבראו מן הרקק לפי שאמר למעלה
מן המים נבראו וכאן אמר מן
האדמה ועוד למדך כאן שבשעת יצירתן
מיד בו ביום הביאם אל האדם לקרות
להם שם׃ ובלשון אגדה יצירה זו לשון
רידוי וכיבוש כמו כי תצור שהכניסם
שבכן תחת ידו של אדם׃ וכל אשר
יקרא לו האדם נפש חיה׃ סרסהו
ודרשהו כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם הוא שמו לעולם׃ ולאדם לא מצא עזר כנגדו׃ ויפל יי׳ אלהים תרדמה׃
כשהביאם הביאם לפניו זכר ונקבה כל מין ומין אמר לכולם יש זוג ולי אין זוג מיד ויפל׃ ויקח אחת מצלעותיו מצדותיו
כמו ולצלע המשכן וזה שאמרו שני פרצופין נבראו׃ ויסגר מקום החתך׃ ויבן שלא יראה התבה כבנין
רחב מלמטה וקצר מלמעלה לקבל את הולד כאוצר של חטים שהוא
רחב מלמטה וקצר מלמעלה כדי שלא יכביד משאו על קירותיו׃ ויבן את הצלע לבנין׃ לאשה להיות אשה כמו ויעש אתו

אלהים את הצלע אשר לקח מן
האדם לאשה ויבאה אל האדם
ויאמר האדם זאת הפעם עצם
מעצמי ובשר מבשרי לזאת יקרא
אשה כי מאיש לקחה זאת: על כן
יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק
באשתו והיו לבשר אחד: ויהיו
שניהם ערומים האדם ואשתו ולא
יתבששו: והנחש היה ערום מכל
חית השדה אשר עשה יהוה אלהים
ויאמר אל האשה אף כי אמר
אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן:
ותאמר האשה אל הנחש מפרי עץ
הגן נאכל: ומפרי העץ אשר בתוך
הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו
ולא תגעו בו פן תמתון: ויאמר הנחש
אל האשה לא מות תמתון: כי ידע
אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו
עיניכם והייתם כאלהים ידעי טוב
ורע: ותרא האשה כי טוב העץ למאכל
וכי תאוה הוא לעינים ונחמד העץ
להשכיל ותקח מפריו ותאכל ותתן
גם לאישה עמה ויאכל: ותפקחנה
עיני שניהם וידעו כי עירמם הם
ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם
חגרת:

אלהים ית עילעא דנסיב מן
אדם לאתתא ואיתיה לות
אדם:
ואמר אדם הדא זמנא גרמא
מגרמי ובסרא מבסרי לדא
יתקרי איתתא ארי מבעלה
איתבריאת דא:
על כן ישבוק גבר בית
משכביה אבוהי ואימיה
וידבוק באיתתיה ויהון
לבסרא חד:
והוו תרויהון ערטילאין אדם
ואיתתיה ולא מתכלמין:
וחויא הוה חכים מכל חיות
חקלא דעבד יי אלהים
ואמר לאיתתא אף ארי אמר
יי לא תיכלון מכל אילן
גינתא:
ואמרת איתתא לחויא מפירי
אילן גינתא ניכול:
ומפירי אילנא דבמציעות
גינתא אמר יי לא תיכלון
מניה ולא תקרבון ביה
דילמא תמותון:
ואמר חויא לאיתתא לא
מיתת תמותון:
ארי גלי קדם יי ארי ביומא
דתיכלון מניה ויתפתחן
עיניכון ותהון כרברבין חכמין
לטב ובין טב לביש:
וחזת איתתא ארי טב אילנא
למיכל וארי אסו הוא לעינין
ומרגג אילנא לאסתכלא ביה
ונסיבת מאיביה ואכלת ויהבת
אף לבעלה עמה ואכל:
ואתפתחא עיני
תרויהון וידעו ארי ערטילאין
אינון וחטיטו להון טרפי
תאנין ועבדו להון זרזין:

נגמרין נאמר לבנין ויחפוד: זאת
הפעם: מלמד שבא אדם על כל
בהמה וחיה ולא נתקררה דעתו בהן:
יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת: לשון
נופל על לשון מכאן שנברא העולם
בלשון הקדש: על כן יעזב איש רוח
הקדש אומרת כן לאסור עריות על
בני נח: לבשר אחד הולד נוצר על
ידי שניהם ושם נעשה בשרם אחד:
ולא יתבששו: שלא היו יודעים דרך
צניעות להבחין בין טוב לרע ואע"פ
שנתנה בו דעה לקרות שמות לא נתן
בו יצר רע עד שאכל מן העץ ונכנס
בו יצר הרע וידע מה בין טוב לרע:
והנחש היה ערום: מה ענין זה לכאן
היה לו לסמוך ויעש להם ולמדך
כתנות עור אלא ללמדך מאיזו עצה
קפץ הנחש עליהם ראה אותם ערומים
ועסוקים בתשמיש לעין כל ונתאוה
להם: ערום מכל: לפי ערמתו
וגדולתו היתה מפלתו ערום מכל
ארור מכל: אף כי אמר אלהים:
שמא אמר לכם לא תאכלו מכל
עץ הגן: ואע"פ שראה אותם
אוכלין משאר הפירות הרבה עליהם
דברים כדי שתשיבנו ויבא לדבר
באותו העץ: ולא תגעו בו: הוסיפה על הציווי לפיכך באת לידי גרעון הוא שנאמר אל תוסף על דבריו:
לא מות תמותון: דחפה עד שנגעה בו ואמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה: כי ידע אלהים:
וכל אומן שונא את חבירו מן העץ אכל וברא את העולם: והייתם כאלהים: יוצרי עולמות: ותרא האשה: ראתה
דבריו של נחש והנאו לה והאמינתו: כי טוב העץ: להיות כאלהים: וכי תאוה הוא וכמו שאמר לה ונפקחו עיניכם: ונחמד העץ להשכיל כמו שאמר לה
ידעים טוב ורע: ותתן גם לאישה: שלא תמות היא ויחיה הוא וישא אחרת: גם לרבות בהמה וחיה: ותפקחנה וגו':
לענין החכמה דבר הכתוב ולא לענין ראיה ממש וסוף הפסוק מוכיח: וידעו כי ערומים הם: אף סומא יודע כשהוא ערום אלא
וידעו כי ערומים הם מצוה אחת היתה בידם ונתערטלו ממנה: עלה תאנה: הוא העץ שאכלו ממנו ובדבר
שנתקלקלו בו נתקנו אבל שאר העצים מנעום מליטול עליהם: ומפני מה לא נתפרסם העץ שאין הקדוש ברוך
הוא חפץ להונות בריה שלא יכלמוהו ויאמרו זהו שלקה העולם על ידו במדרש רבי תנחומא:

חגורת׃ וישמעו את קול יהוה אלהים
מתהלך בגן לרוח היום ויתחבא
האדם ואשתו מפני יהוה אלהים
בתוך עץ הגן׃ ויקרא יהוה אלהים
אל האדם ויאמר לו איכה׃ ויאמר
את קלך שמעתי בגן ואירא כי עירם
אנכי ואחבא׃ ויאמר מי הגיד לך כי
עירם אתה המן העץ אשר צויתיך
לבלתי אכל ממנו אכלת׃ ויאמר
האדם האשה אשר נתתה עמדי
הוא נתנה לי מן העץ ואכל׃ ויאמר
יהוה אלהים לאשה מה זאת עשית
ותאמר האשה הנחש השיאני ואכל׃
ויאמר יהוה אלהים אל הנחש כי
עשית זאת ארור אתה מכל הבהמה
ומכל חית השדה על גחנך תלך
ועפר תאכל כל ימי חייך׃ ואיבה
אשית בינך ובין האשה ובין זרעך
ובין זרעה הוא ישופך ראש ואתה
תשופנו עקב׃ אל
האשה אמר הרבה ארבה עצבונך
והרנך בעצב תלדי בנים ואל אישך
תשוקתך והוא ימשל בך׃
ולאדם אמר כי שמעת לקול
אשתך ותאכל מן העץ אשר צויתיך
לאמר לא תאכל ממנו ארורה
האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה

זרזין׃ ושמעו ית קל
מימרא דיי' מתהלך בגינתא
למנח יומא ואיטמר אדם
ואיתתיה מן קדם יי' אלהים
במציעות אילן גינתא׃
וקרא יי' אלהים לאדם
ואמר ליה אן את׃
ואמר ית קל מימרך שמעית
בגינתא ודחילית ארי
ערטילאי אנא ואיטמרית׃

ואמר מאן חוי לך ארי
ערטילאי את המן אילנא
דפקידיתך בדיל דלא למיכל
מיניה אכלת׃
ואמר אדם איתתא די יהבת
לי היא יהבת לי מן אילנא
ואכלית׃
ואמר יי' אלהים לאיתתא
מה דא עבדתא ואמרת
איתתא חויא אטעיאני
ואכלית׃
ואמר יי' אלהים לחויא ארי
עבדתא דא ליט את מכל
בעירא ומכל חיות ברא על
מעך תיזל ועפרא תיכול כל
יומי חייך׃

ודבבו אשוי בינך ובין איתתא
ובין בנך ובין בנהא הוא יהא
דכיר לך מה דעבדתא ליה
מלקדמין ואת תהא נטר ליה
בסופא׃
ולאיתתא אמר אסגאה אסגי
צערייכי ועידוייכי בצער
תלדין בנין ולות בעליך תהא
תיובתיך והוא ישלט ביך׃

ולאדם אמר ארי קבילתא
למימר איתתך ואכלת מן
אילנא דפקידיתך למימר
לא תיכול מיניה ליטא ארעא
בדילך בעמל תיכלונה

ויש מדרשי אגדה רבים
וסדורים רבותי' על מכונם בב"ר ושאר
מדרשות׃ ואני לא באתי אלא לפשוטו
של מקרא ולאגדה המישבת דברי המקרא
דבר דבור על אופניו׃ וישמעו
שמעו את קול הקב"ה מתהלך בגן
לרוח היום׃ לאותה רוח שהשמש באה
משם וזו היא מערבית שלפנות ערב
חמה במערב והם סרחו בעשירית׃
איכה׃ יודע היה היכן הוא אלא ליכנס
עמו בדברים שלא יהא נבהל להשיב
אם יענישנו פתאום וכן בקין אמר
אי הבל אחיך׃ וכן בבלעם מי
האנשים האלה עמך ליכנס עמהם
בדברים וכן בחזקיה בשלוחי מרו-
דך׃ מי הגיד לך׃ מאין לך לדעת
מה בושת יש בעומד ערום׃ המן
העץ׃ בתמיה׃ האשה אשר נתתה
עמדי׃ כאן כפר בטובה׃ השיאני׃
הטעני כמו אל ישיא אתכם חזקיהו׃
כי עשית זאת׃ מכאן שאין מהפכין
בזכותו של מסית שאלו שאלו למה
עשית זאת היה לו להשיב דברי הרב
ודברי התלמיד דברי מי שומעין׃
מכל הבהמה ומכל חית השדה׃ אם
מבהמה נתקלל מחיה לא כ"ש העמידו
רבותי' מדרש זה בבכורות ללמד שימי
עיבורו של נחש ז' שנים׃ על גחונך׃
רגלים היו לו ונקצצו׃ ואיבה אשית׃ אתה לא נתכוונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא תחלה ותשא את חוה ולא באת לדבר
אל חוה תחלה אלא לפי שהנשים דעתן קלה להתפתות ויודעות לפתות את בעליהן לפיכך ואיבה אשית׃ ישופך ראש׃
יכתתך כמו ואכות אותו דמתרג' ושפית יתיה׃ ואתה תשופנו עקב׃ לא יהא לך קומה ותשכנו בעקבו ואף משם תמיתנו
ולשון תשופנו כמו נשף בהם שכשהנחש בא לנשוך מנשף כמין שריקה ולפי שהלשון נופל על הלשון כת' לשון נשיפה
בשניהם׃ עצבונך׃ זה צער גדול בנים׃ והרונך׃ זה צער העבור׃ בעצב תלדי בנים׃ זה צער הלידה׃ ואל אישך תשוקתך׃
לתשמיש ואעפ"כ אין לך מצח לתובעו בפה אלא הוא ימשול בך הכל ממנו ולא ממך׃ תשוקתך׃ תאותך כמו ונפשו
שוקקה׃ ארורה האדמה בעבורך׃ תעלה לך דברי' ארורי' זבובי' ופרעושי' ונמלי' משל ליוצא לתרבות רעה והבריות

כל ימי חייך: וקוץ ודרדר תצמיח לך
ואכלת את עשב השדה: בזעת אפך
תאכל לחם עד שובך אל האדמה
כי ממנה לקחת כי עפר אתה ואל
עפר תשוב: ויקרא האדם שם אשתו
חוה כי הוא היתה אם כל חי: ויעש
יהוה אלהים לאדם ולאשתו כתנות
עור וילבשם:

ויאמר יהוה אלהים הן האדם היה
כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה
פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים
ואכל וחי לעלם: וישלחהו יהוה
אלהים מגן עדן לעבד את האדמה
אשר לקח משם: ויגרש את האדם
וישכן מקדם לגן עדן את הכרבים
ואת להט החרב המתהפכת
לשמר את דרך עץ החיים:

והאדם ידע את חוה אשתו
ותהר ותלד את קין ותאמר קניתי
איש את יהוה: ותסף ללדת את אחיו
את הבל ויהי הבל רעה צאן וקין
היה עבד אדמה: ויהי מקץ ימים
ויבא קין מפרי האדמה מנחה ליהוה:
והבל הביא גם הוא מבכרות צאנו

כל יומי חייך: וכובין ואטדין תצמח לך
ותיכול ית עישבא דחקלא: בזיעתא דאפך תיכול לחמא
עד די תתוב לארעא ארי מינה איתבריתא ארי עפרא
את ולעפרא תתוב: וקרא אדם שום איתתיה חוה
ארי היא הות אימא דכל בני אינשא:
ועבד יי אלהים לאדם ולאיתתיה לבושין דיקר על
משך בישריהון ואלבישינון:

ואמר יי אלהים הא אדם הוה יחידי בעלמא מיניה
למידע טב וביש וכען דילמא יושיט ידיה ויסב אף מאילן
חייא וייכול ויחי לעלמין: ושלחיה יי אלהים מגינתא
דעדן למיפלח ית ארעא דאיתברי מתמן:
ותריך ית אדם ואשרי מלקדמין לגינתא דעדן ית
כרוביא וית שנן חרבא דמיתהפכא למטר ית אורח
אילן חייא:

ואדם ידע ית חוה איתתיה ועדיאת וילידת ית קין ואמרת
קניתי גברא מן קדם יי: ואוסיפת למילד ית אחוהי
ית הבל והוה הבל רעי ענא וקין הוה פלח בארעא:

והוה מסוף יומין ואייתי קין מאיבא דארעא תקרובתא
קדם יי: והבל אייתי אף הוא מבוכרי ענא

מקללות שהיו שונין מהם: וקוץ ודרדר. הארץ, כשתזרענה מיני זרעים תצמיח קוץ ודרדר קונדס ועכביות והן נאכלין על ידי תיקון: ואכלת את עשב השדה. מה קללה היא זו והלא בברכה נאמר לו הנה נתתי לכם את כל עשב. אלא מה אמור בראש הענין ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה ואחר העצבון וקוץ ודרדר תצמיח לך כשתזרענה קטניות או ירקות גנה היא תצמיח קוצים ודרדרים ושאר עשבי השדה ועל כרחך תאכלם: בזעת אפך. לאחר שתטרח בו הרבה: ויקרא האדם. חזר הכתוב לענינו הראשון ויקרא האדם שמות ולא הפסיק אלא ללמד שעל ידי קריאת שמות נזדווגה לו חוה כמו שכתוב ולאדם לא מצא עזר כנגדו לפי' ויפל תרדמה ועל ידי שכתב ויהיו שניהם ערומים סמך לו פרש' הנחש להודיעך שמתוך שראה ערותה וראה אותם עסוקים בתשמיש נתאוה לה ובא עליהם במחשבה: חוה. נופל על לשון חיה שמחיה את ולדותיה כמו הוה בלשון היה: כתנות עור. יש דברי אגדה אומרים חלקין היו כצפורן מדובקין על עורן. ויש אומרים דבר הבא מן העור כגון צמר הארנבים שהוא רך וחם ועשה להם כתנות ממנו: היה כאחד ממנו. הרי הוא יחיד בתחתונים כמו שאני יחיד בעליונים. ומה יחידותו לדעת טוב ורע מה שאין כן בבהמה וחיה: ועתה פן ישלח ידו ואכל וגו' ומשיחיה לעולם הרי הוא קרוב להטעות הבריות אחריו ולומר אף הוא אלוה. ויש מדרשי אגדה רבים אבל אינן מיושבין על פשוטו של מקרא: מקדם לגן עדן. במזרחו של עדן חוץ מחוץ לגן: את הכרובי'. מלאכי חבלה: וחרב מתהפכת. ולהב לאיים עליו מלכנס עוד לגן. תרגו' להט שנן וכו' כמו שלף שננא ובלעז למ"א. יש מדרשי אגדה ואינו כי אם לפשוטו: והאדם ידע. כבר קודם הענין של מעלה קודם שנטרד מגן עדן וכן ההריון והלידה שאם כתב וידע אדם נשמע שאחר שנטרד היו לו בנים: קין. על שם קניתי: איש את יי'. כמו עם יי' כשברא אותו ואת אישי לבדו בראנו אבל בזה אנו שותפין עמו: את קין את אחיו ואת הבל. שלשה אתין רבויין הן מלמד שתאומה נולדה עם קין ועם הבל נולדו שתים לכך נאמר ותסף: רועה צאן. לפי שנתקללה האדמה פירש לו מעבודתה: מפרי האדמה. מן הגרוע. יש באגדה אומרים זרע פשתן היה:

ומחלבהן וישע יהוה אל הבל ואל
מנחתו: ואל קין ואל מנחתו לא
שעה ויחר לקין מאד ויפלו פניו:
ויאמר יהוה אל קין למה חרה לך
ולמה נפלו פניך: הלוא אם תיטיב
שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת
רבץ ואליך תשוקתו ואתה תמשל
בו: ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי
בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל
אחיו ויהרגהו: ויאמר יהוה אל קין
אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי
השמר אחי אנכי: ויאמר מה עשית
קול דמי אחיך צעקים אלי מן
האדמה: ועתה ארור אתה מן האדמה
אשר פצתה את פיה לקחת את דמי
אחיך מידך: כי תעבד את האדמה
לא תסף תת כחה לך נע ונד תהיה
בארץ: ויאמר קין אל יהוה גדול עוני
מנשוא: הן גרשת אתי היום מעל
פני האדמה ומפניך אסתר והייתי נע
ונד בארץ והיה כל מצאי יהרגני:
ויאמר לו יהוה לכן כל הרג קין
שבעתים יקם וישם יהוה לקין אות

ומשמיניהון והוה רעוא מן
קדם יי' להבל ולתקרובתיה:
ולקין ולתקרובתיה לא הוה
רעוא ותקיף לקין להדא
ואתכבישו אפוהי:
ואמר יי' לקין למה תקיף לך
ולמה דנן אתכבישו אפך:
הלא אם תוטיב עובדך
ישתביק לך ואם לא תוטיב
עובדך ליום דינא חטאך
נטיר דעתיד לאיתפרעא
מינך אם לא תתוב ואם תתוב
ישתביק לך:
ואמר קין להבל אחוהי והוה
במיהויהון בחקלא וקם קין
על הבל אחוהי וקטליה:
ואמר יי' לקין אן הבל אחוך
ואמר לא ידענא הנטר אחי
אנא:
ואמר מה עבדתא קל דם
זרעין דעתידין למיפק מן
אחוך קבלן קדמי מן ארעא:
וכען ליט את מן ארעא
דפתחת ית פומהא וקבילת
ית דמי אחוך מן ידך:
ארי תפלח ית ארעא לא תוסף
למיתן חילא לך מטלטל
וגלי תהא בארעא:
ואמר קין קדם יי' סגיא חובי
מלמישבק:
הא תריכתא יתי יומא דין
מעל אפי ארעא ומן קדמך
לית איפשר לאיטמרא ואיהי
מטלטל וגלי בארעא ויהי כל
דישכחינני יקטלינני:
ואמר ליה יי' בכן כל דיקטול
קין לשבעה דרין יתפרע
מינה ושוי יי' לקין אתא

וישע. כמו ויפן. וכן שעה מעליו
כלומר פנה מעליו. וישע. ירדה אש
ולחכה מנחתו: לא שעה. לא פנה.
וכן אל ישעו. אל יפנו: הלא אם תיטיב.
כתרגומו: לפתח חטאת רובץ.
לפתח קברך חטאך שמור:
ואליך תשוקתו. של חטאת הוא יצר
הרע תמיד שוקק ומתאוה להכשילך
ואתה תמשול בו. אם תרצה תתגבר
עליו: ויאמר קין. נכנס עמו בדברי
ריב ומצה להתעולל עליו ולהרגו. ויש
בו מדרשי אגדה. אך זה פשוטו של
מקרא: אי הבל אחיך. ליכנס עמו
בדברי נחת. אולי ישוב ויאמר אני הרגתיו
וחטאתי לך: לא ידעתי. נעשה כגונב
דעת של מעלה: השומר אחי. לשון
תמיה הוא. וכן כל הא הנקודה
בחטף פתח: דמי אחיך. דמו ודם
זרעותיו. לא שעשה בו פצעים הרבה
שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה:
מן האדמה אשר פצתה וגו'. יותר
ממה שנתקללה כבר היא בעונה
וגם בזו הוסיפה לחטוא: אשר פצתה
את פיה. והנני מוסיף לה קללה:
לא תוסף תת כחה וגם אין לך רשות לדור במקום אחד: גדול עוני מנשוא. בתמיה אתה טוען עליונים ותחתונים
ועוני אי אפשר לטעון: לכן כל הורג קין. זה אחד מן המקראות שקצרו את דבריהם ורמזו ולא פירשו. לכן כל
הורג קין. לשון גערה הוא כה יעשה לו כך וכך ולא פירש ענשו: שבעתים יקם. איני רוצה להנקם מקין עכשיו
לסוף ז' דורות אני נוקם נקמתי ממנו שיעמוד למך מבני בניו ויהרגנו. וסוף המקרא שאמר שבעתים יוקם היא נקמת
הבל מקין. למדנו שתחלת המקרא לשון גערה הוא שלא יהא כל בריה מזיקתו וכונה בו. ויאמר דוד כל מכה יבוסי
ויגע בצנור וגו' ולא פירש מה יעשה לו אבל דבר הכתוב ברמז כל מכה יבוסי ויגע בצנור ויקרב אל השער ויכבשו
ואת העורים ואת הפסחים על אשר יאמרו העור והפסח לא יבא דוד אל תוך הבית הזה המכה את אלו אעשנו ראש
ושר. וכאן קצר דבריו ובדברי הימים פירש יהיה לראש ושר: וישם יי' לקין אות. חקק לו אות משמו במצחו:
כל מוצאי יהרגני. הבהמה והחיה אבל בני אדם לא היו עדיין בעולם לירא מהם כי אם אביו ואמו ומהם אין לו
לפחד שיהרגוהו אלא זה אמר עד עכשיו היה פחדי על כל החיות שנאמר ומוראכם וחתכם יהיה וגו' ועכשיו
בשביל זה לא יראו ממני החיות ויהרגוני מיד וישם יי' לקין. להחזיר את מוראו על החיות:

לבלתי הכות אתו כל מצאו׃ ויצא
קין מלפני יהוה וישב בארץ נוד
קדמת עדן׃ וידע קין את אשתו
ותהר ותלד את חנוך ויהי בנה עיר
ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך׃
ויולד לחנוך את עירד ועירד ילד את
מחויאל ומחייאל ילד את מתושאל
ומתושאל ילד את למך׃ ויקח לו
למך שתי נשים שם האחת עדה
ושם השנית צלה׃ ותלד עדה את
יבל הוא היה אבי ישב אהל ומקנה׃
ושם אחיו יובל הוא היה אבי כל
תפש כנור ועוגב׃ וצלה גם הוא ילדה
את תובל קין לטש כל חרש נחשת
וברזל ואחות תובל קין נעמה׃ ויאמר
למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי

בדיל דלא למקטל יתיה כל
דישכחוניה׃ ונפק קין
מן קדם יי ויתיב בארעא גלי
ומטלטל דהות עבידא עלוהי
מלקדמין לגינתא דעדן׃
וידע קין ית איתתיה ועדיאת
וילידת ית חנוך והוה בנה
קרתא וקרא שמא דקרתא
כשום בריה חנוך׃
ואיתיליד לחנוך ית עירד
ועירד אוליד ית מחויאל
ומחיאל אוליד ית מתושאל
ומתושאל אוליד ית למך׃
ונסיב ליה למך תרתין נשין
שום חדא עדה ושום תנייתא
צלה׃ וילידת עדה
ית יבל הוא הוה רבהון
דיתבי משכנין ומרי בעיר׃
ושום אחוהי יובל הוא הוה
רבהון דכל רי כמנא על
ניבלא ידעי זמר כנורא פום
ואבובא׃ וצלה אף היא ילידת
ית תובל קין רבהון דכל
די ידעין עבידת נחשא ופרזלא
ואחתה דתובל קין נעמה׃
ואמר למך לנשוהי עדה וצלה

ויצא קין · יצא בהכנעה כמגנב דעת
העליונה · בארץ נוד · בארץ שכל הגולי'
נדים שם · קדמת עדן · שם גלה אביו
כשנגרש מגן עדן שנא' וישכן מקדם
וגו' · לשמור את שמירת דרך מבוא
הגן · יש לך ללמוד שהיה אדם הראשון
שם ומצינו רוח מזרחית קולטת
בכל מקום את הרוצחים שנא' אז
יבדיל משה וגו' מזרחה שמש · דבר
אחר בארץ נוד כל מקום שהיה הולך
הארץ מזדעזעת מתחתיו והבריות
אומרות סורו סורו מעליו זהו שהרג
אחיו · ויהי בונה עיר · ויקרא שם
העיר לזכר בנו חנוך · ועירד ילד ·
יש מקום שאומ' לזכר הוליד ויש מקום
שאומ' ילד שהלידה משמשת שתי
לשונות · לידת האשה ולידת תולדת
האיש כשהוא אומ' הוליד לשון הפעיל מדבר בלידת האשה · פלו' הוליד את אשתו בן או בת · וכשהוא אומר ילד מדבר
בלידת האיש אינגנדרייר בלע"ז · ויקח לו למך · לא היה לו לפרש כל זה אלא ללמדנו מסוף העניין שקיים הקב"ה הבטחתו
שאמ' שבעתים יקם קין עמד למך לאחר שהוליד בנים ונעשה דור שביעי והרג את קין וכלו שבע דורות האמור'
ראשון וזהו שאמר כי איש הרגתי לפצעי וגו' · שתי נשים · כך היה דרכן של דור המבול אחת לפריה ורביה ואחת
לתשמיש ואותה שהיא לתשמיש משקין אותה כוס עיקרין כדי שתעקר ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים וחברתה
נזופה ואבלה כאלמנה · וזה שפי' איוב רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב · כמו שמפור' באגדת חלק · עדה · היא
של פריה ורביה על שם שמגונה עליו ומוסרת מאצלו · עדה תרגום של סורה · צלה · היא של תשמיש על שם
שיושבת תמיד בצלו דברי אגדה הם בב"ר · אבי ישב אהל · הוא היה ראשון לרועה בהמות במדברות וישב באהלים חדש
כאן וחדש כאן כשכלה המרעה לבהמו במקום זה הולך ותוקע אהלו במקום אחר · ומדרש אגדה היה בונה בתים
לעבודה זרה כמה דאת אמר סמל הקנאה המקנה · וכן אחיו תפש כנור ועוגב לזמר לעבודה זרה · תובל קין ·
לשון תבלין תבל והתקין אומנותו של קין לעשות כלי זיין לרוצחים · לטש כל חורש · מחדד כל אומנות נחשת וברזל ·
לטוש מבריק · כמו ילטוש עיניו לי · חורש אינו לשון פועל אלא לשון פועל שהרי נקוד קמץ קטן וטעמו למטה כלו'
מחדד ומצחצח כל כלי אומנות נחשת וברזל · נעמה · היא אשתו של נח בב"ר · שמען קולי · שהיו פורשות ממנו מתשמיש
לפי שהרג את קין ואת תובל קין בנו שהיה למך סומא ותובל קין מושכו ורואה את קין ונדמה לו כחיה ואמר לאביו
למשוך בקשת והרגו וכיון שידע שהוא קין זקנו הכה כף אל כף וספק בניו ביניהם והרגו והיו נשיו פורשות ממנו והוא
מפייסן · ואמ' שמען קולי להשמע לי · וכי איש הרגתי לפצעי · וכי הרגתי במזיד שיהא הפצע קרוי
על שמי · וילד אשר הרגתי · לחבורתי נהרג כלומר על ידי חבורתי נהרג במזיד והלא שוגג אני ולא זדון פצעתי ולא
חבורתי · פצע מכת חרב או חץ מינ"ר נברזורא בלע"ז ·

נשי למך האזנה אמרתי כי איש
הרגתי לפצעי וילד לחברתי: כי
שבעתים יקם קין ולמך שבעים
ושבעה: וידע אדם עוד את אשתו
ותלד בן ותקרא את שמו שת כי
שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל
כי הרגו קין: ולשת גם הוא ילד בן
ויקרא את שמו אנוש אז הוחל
לקרא בשם יהוה: זה
ספר תולדת אדם ביום ברא אלהים
אדם בדמות אלהים עשה אתו: זכר
ונקבה בראם ויברך אתם ויקרא
את שמם אדם ביום הבראם: ויחי
אדם שלשים ומאת שנה ויולד
בדמותו כצלמו ויקרא את שמו שת:
ויהיו ימי אדם אחרי הולידו את
שת שמנה מאת שנה ויולד בנים
ובנות: ויהיו כל ימי אדם אשר חי
תשע מאות שנה ושלשים שנה
וימת: ויחי שת חמש
שנים ומאת שנה ויולד את אנוש:
ויחי שת אחרי הולידו את אנוש
שבע שנים ושמנה מאות שנה ויולד
בנים ובנות: ויהיו כל ימי שת שתים
עשרה שנה ותשע מאות שנה וימת:
ויחי אנוש תשעים שנה
ויולד את קינן: ויחי אנוש אחרי
הולידו את קינן חמש עשרה שנה
ושמנה מאות שנה ויולד בנים ובנות:
ויהיו כל ימי אנוש חמש שנים ותשע
מאות שנה וימת: ויחי קינן
שבעים שנה ויולד את מהללאל:
ויחי קינן אחרי הולידו את מהללאל
ארבעים שנה ושמנה מאות שנה
ויולד בנים ובנות: ויהיו כל ימי קינן

נשי למך אציתא למימרי
ארי לא גברא קטילית
דבדיליה אנא סביל חובין
ואף לא עולימא חבילית
דבדיליה ישתיצי זרעי:
ארי שבעא דרין איתליאו
לקין הלא ללמך בריה שבעין
ושבעה:
וידע אדם עוד ית איתתיה
וילידת בר וקראת ית שמיה
שת ארי אמרת ארי יהב לי
יי בר אוחרן חלף הבל
דקטליה קין:
ולשת אף הוא איתיליד בר
וקרא ית שמיה אנוש בכן
ביומוהי חלו בני אינשא
מלצלאה בשמא דיי:
דין ספרא תולדת אדם ביומא
דברא יי ית אדם בדמות יי
עבד יתיה:
דכר ונוקבא בראנון ובריך
יתהון וקרא ית שמהון אדם
ביומא דאיתבריאו:
וחייא אדם מאה ותלתין שנין
ואוליד בדמותיה בצלמיה
וקרא ית שמיה שת:
והוו יומי אדם בתר דאוליד
ית שת תמני מאה שנין ואוליד
בנין ובנן:
והוו כל יומי אדם דחייא תשע
מאה ותלתין שנין ומית:
וחייא שת מאה וחמש שנין
ואוליד ית אנוש:
וחייא שת בתר דאוליד ית
אנוש תמני מאה ושבע שנין
ואוליד בנין ובנן:
והוו כל יומי שת תשע מאה
ותרתא עשרה שנין ומית:
וחייא אנוש תשעין שנין
ואוליד ית קינן:
וחייא אנוש בתר דאוליד ית
קינן תמני מאה וחמש עשרה
שנין ואוליד בנין ובנן:
והוו כל יומי אנוש תשע מאה
וחמש שנין ומית:
וחייא קינן שבעין שנין ואוליד
ית מהללאל:
וחייא קינן בתר דאוליד ית
מהללאל תמני מאה שנין
וארבעין שנין ואוליד בנין
ובנן:
והוו כל יומי קינן

מה שבעתים יוקם קין. קין שהרג
מזיד נתלה לו עד שבעה דורות. אני
שהרגתי שוגג כ"ש שיתלה לי שביעיות
הרבה. שבעים ושבעה. לשון רבוי
שביעיות אחז לו כך דרש רבי תנחומא
ומדרש ב"ר לא הרג למך כלום ונשיו
פורשות ממנו משקיימו פריה ורביה
לפי שנגזרה גזרה על זרע קין
לכלות אמרו מה אנו יולדות לבהלה
למחר המבול בא ושוטף את הכל
והוא אומר להן וכי איש אשר הרגתי
לפצעי וכי אני הרגתי את הבל
שהיה איש בקומה וילד בשנים שיהא
זרעו כלה באותו עון. ומה קין שהרג
במזיד נתלה לשבעה דורות. אני שלא
הרגתי אלא בשוגג לא כל שכן שיתלו
לי שביעיות הרבה. וזהו קל וחומר של שטות
א"כ אין הקב"ה גובה את חובו
ומקיים את דברו. וידע אדם עוד וגו'
מהו עוד באו לו למך אצל אדם הראשון
וקבל על נשיו אמר להן אדם. וכי
עליכם לדקדק על גזרת המקום
אתם עשו מצותכם והוא יעשה את שלו
אמרו לו קשוט עצמך תחלה והלא
פרשת מאשתך זה מאה ושלשים
שנה משנקנסה מיתה על ידך. מיד
וידע אדם עוד. מהו עוד. מלמד
שנתוספה לו תאוה על תאותו. ב"ר
אז הוחל לקרא בשם יי'. את שמות
האדם ואת שמות העצבים בשמו
של הקב"ה לעשותם ע"ז ולקרותן
אלוהות. זה ספר תולדות. זו היא
ספירת תולדות אדם ויש מדרשי אגדה
רבים. ביום ברא אלהים. מגיד שביום
שנברא הוליד. שלשים ומאת שנה.

[illegible] כאן פרש מן [illegible] : ויתהלך
חנוך · צדיק היה וקל בדעתו לשוב
להרשיע · לפיכך מיהר הקב"ה
וסלקו והמיתו
קודם זמנו · וזהו
ששינה הכתוב
במיתתו לכתוב
ואיננו
בעולם
למלאות שנותיו ·
כי לקח אותו אלהים ·
לפני זמנו כמו הנני
לוקח ממך את מחמד עיניך
ויולד בן · שממנו נבנה
העולם · זה ינחמנו
ינח ממנו את
עצבון ידינו
עד שלא
בא נח
לא היה להם
כלי מחרישה
והוא הכין להם והיתה
הארץ מוציאה קוצים
ודרדרים כשזורעים חטים
מקללתו של אדם הראשון
ובימי נח נחה וזהו
ינחמנו אם
לא כך
המדרש
אין טעם
הלשון נופל על השם
ואתה צריך
לקרות
שמו מנחם

עשר שנים ותשע מאות שנה וימת:
ויחי מהללאל חמש
שנים וששים שנה ויולד את ירד:
ויחי מהללאל אחרי הולידו את ירד
שלשים שנה ושמנה מאות שנה ויולד
בנים ובנות: ויהיו כל ימי מהללאל חמש
ותשעים שנה ושמנה מאות שנה
וימת: ויחי ירד שתים וששים
שנה ומאת שנה ויולד את חנוך:
ויחי ירד אחרי הולידו את חנוך שמנה
מאות שנה ויולד בנים ובנות: ויהיו כל
ימי ירד שתים וששים שנה ותשע
מאות שנה וימת: ויחי
חנוך חמש וששים שנה ויולד את
מתושלח: ויתהלך חנוך את האלהים
אחרי הולידו את מתושלח שלש
מאות שנה ויולד בנים ובנות: ויהי
כל ימי חנוך חמש וששים שנה
ושלש מאות שנה: ויתהלך חנוך את
האלהים ואיננו כי לקח אתו אלהים:
ויחי מתושלח שבע
ושמנים שנה ומאת שנה ויולד את
למך: ויחי מתושלח אחרי הולידו
את למך שתים ושמונים שנה ושבע
מאות שנה ויולד בנים ובנות: ויהיו
כל ימי מתושלח תשע וששים שנה
ותשע מאות שנה וימת:
ויחי למך
שתים ושמנים שנה ומאת שנה
ויולד בן: ויקרא את שמו נח
לאמר זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון
ידינו מן האדמה אשר אררה
יהוה: ויחי למך אחרי הולידו את נח
חמש ותשעים שנה וחמש מאות
שנה ויולד בנים ובנות: ויהי כל ימי

ותשע מאה עשר שנין ומית:
וחייא מהללאל שיתין וחמש
שנין ואוליד ית ירד:
וחייא מהללאל בתר דאוליד
ית ירד תמני מאה ותלתין
שנין ואוליד בנין ובנן:
והוו כל יומי מהללאל תמני
מאה ותשעין וחמש שנין
ומית:
וחייא ירד מאה ושיתין
ותרתין שנין ואוליד ית חנוך:
וחייא ירד בתר דאוליד ית
חנוך תמני מאה שנין ואוליד
בנין ובנן:
והוו כל יומי ירד תשע מאה
ותרתין שנין ומית:
וחייא חנוך שיתין וחמש שנין
ואוליד ית מתושלח:
והליך חנוך בדחלתא
דיי בתר דאוליד ית מתושלח
תלת מאה שנין ואוליד בנין
ובנן:
והוו כל יומי חנוך תלת מאה
ושתין וחמש שנין:
והליך חנוך בדחלתא
דיי ואיתוהי ארו לא אמית
יתיה יי:
וחייא מתושלח מאה ותמנן
ושבע שנין ואוליד ית למך:
וחייא מתושלח בתר דאוליד
ית למך שבע מאה ותמנן
ותרתין שנין ואוליד בנין
ובנן:
והוו כל יומי מתושלח תשע
מאה ושיתין ותשע שנין
ומית:
וחייא למך מאה ותמנן
ותרתין שנין ואוליד בר:
וקרא ית שמיה נח למימר דין
ינחמיננא מעובדנא ומלאות
ידנא מן ארעא דלטיה יי:
וחייא למך בתר דאוליד ית
נח חמש מאה ותשעין וחמש
שנין ואוליד בנין ובנן:

והוו כל יומי

למך שבע ושבעים שנה ושבע
מאות שנה וימת׃ ויהי
נח בן חמש מאות שנה ויולד. נח
את שם את חם ואת יפת׃ ויהי כי
החל האדם לרב על פני האדמה
ובנות ילדו להם׃ ויראו בני האלהים
את בנות האדם כי טבת הנה ויקחו
להם נשים מכל אשר בחרו׃ ויאמר
יהוה לא ידון רוחי באדם לעלם
בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה
ועשרים שנה׃ הנפלים היו בארץ
בימים ההם וגם אחרי כן אשר יבאו
בני האלהי׳ אל בנות האדם וילדו
להם המה הגברים אשר מעולם
אנשי השם׃

וירא יהוה כי רבה רעת האדם בארץ
וכל יצר מחשבת לבו רק רע כל
היום׃ וינחם יהוה כי עשה את האדם
בארץ ויתעצב אל לבו׃ ויאמר יהוה

למך שבע מאה ושבעין ושבע
שנין ומית׃
והוה נח בר חמש מאה שנין
ואוליד נח ית שם ית חם וית
יפת׃
והוה כד שריאו בני אינשא
למיסגי על אפי ארעא ובנן
אתילידא להון׃
וחזו בני רברביא ית בנת
אינשא ארי שפירן אינון
ונסיבו להון נשין מכל
דאיתרעיאו׃
ואמר יי׳ לא יתקיים דרא
בישא הדין קדמי לעלם בדיל
דאינון בישרא ועובדיהון
בישיא ארכא יהב להון מאה
ועשרין שנין אם יתובון׃
גיבריא הוו בארעא ביומיא
האינון ואף בתר כן די יעלון
בני רברביא לות בנת אינשא
וילידן להון אינון גיבריא דמן
עלמא אינשין דשמא׃

וחזא יי׳ ארי סגיאת בישת
אינשא בארעא וכל יצרא
מחשבת לבה לחוד ביש כל
יומא׃
ותב יי׳ במימריה ארי עבד
ית אינשא בארעא ואמר
במימריה למיתבר תוקפיהון
כרעותיה׃ ואמר יי׳

בן חמש מאות שנה. אמר ר׳ יודן מה
טעם כל הדורות הולידו למאה וזה
לחמש מאות. אמר הקב״ה אם רשעים
הם יאבדו במים ורע לצדיק זה
ואם צדיקים הם אצטרך לעשות
תיבות הרבה. כבש את מעיינו ולא
הוליד עד ת״ק שנה כדי שלא יהא יפת
הגדול שבבניו ראוי לעונשין לפני
המבול דכתיב כי הנער בן מאה שנה
ימות לעונש לעתיד. וכן לפני מתן
תורה: את שם ואת חם. והלא יפת
הוא הגדול אלא בתחלה אתה דורש את
שם שהוא צדיק ונולד מהול ואברהם
יצא ממנו וכו׳ בבר׳: בני האלהים.
בני השרים והשופטים ד״א בני האלהים
הם השרים שהולכים בשליחות של
מקום אף הם היו מתערבים
בהם. כל אלהים שבמקרא לשון מרות
הוא והוכיח ואתה תהיה לו לאלהים
כי טובות הנה. אמר ר׳ יודן טבת
כתיב. מה שהיו מטיבין אותה מקושטת ליכנס לחופה היה גדול נכנס ובועלה תחלה: מכל אשר בחרו. אף בעולת
בעל אף הזכור והבהמה: לא ידון רוחי באדם. לא יתרעם ויריב רוחי עלי בשביל האדם: לעולם. לאורך ימים. הנה
רוחי נדון בקרבי אם להשחית אם לרחם. לא יהיה מדון זה לרוחי לעולם כלומר לאורך ימים: בשגם. כלומר בשביל
שגם זאת בו שהוא בשר ואעפ״כ אינו נכנע לפני. וכש״כ אם יהיה אש או דבר קשה. כיוצא בו עד שקמתי דבורה
כמו שקמתי. וכן שאתה מדבר כמו שאתה. אף כאן בשגם כמו בשגם: והיו ימיו מאה ועשרים. עד ק״כ שנה אאריך
להם אפי ואם לא ישובו אביא עליהם מבול. ואם תאמר משנולד יפת עד המבול אינו אלא ק׳ שנה. אין מוקדם
ומאוחר בתורה. כבר היתה הגזרה כ׳ שנה קודם שהוליד נח תולדות. וכן מצינו בסדר עולם. בל״א יומן יש מדרשי
אגדה רבים אבל זה נראה פשוטו: הנפלים. על שם שנפלו והפילו את העולם. ובלשון עברי לשון ענקים הוא: בימים
ההם. בימי דור אנוש ובני קין: וגם אחרי כן. אעפ״י שראו באבדן של דור אנוש שעלה אוקיינוס והציף שליש העולם
לא נכנע דור המבול ללמוד מהם: אשר יבאו. והיו יולדות ענקים כמותן: הגבורים. למרוד במקום: אנשי השם.
אותן שנקבו בשמו: עירד מחויאל מתושאל שנקראו על שם אבדן שנמוחו והותשו. ד״א אנשי שממון ששממו
את העולם: וינחם ה׳ כי עשה. נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים. שאלו היה מן העליונים היה ממרידן בו׳. ויתעצב האדם אל
לבו של מקום. עלה במחשבתו של מקום להעציבו וזהו תרגום של אונקלוס: ד״א וינחם. נהפכה מחשבתו של מקום
ממדת רחמים למדת הדין. עלתה מחשבה לפניו מה לעשות באדם שעשה בארץ. וכן כל לשון ניחום שבמקרא
לשון נמלך מה לעשות. וכן ובן אדם ויתנחם ועל עבדיו יתנחם. וינחם ה׳ על הרעה. נחמתי כי המלכתי. כלם

אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים כי נחמתי כי עשיתם: ונח מצא חן בעיני יהוה:

אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלהים התהלך נח: ויולד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת: ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס: וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ: ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ: עשה לך תבת עצי גפר קנים תעשה את התבה וכפרת אתה מבית ומחוץ בכפר: וזה אשר תעשה

אמחה ית אינשא דברית מעל אפי ארעא מאינשא עד בעירא עד ריחשא ועד עופא דשמיא ארי תבית במימרי ארי עבדתינון:
ונח אשכח רחמין קדם יי:

אילין תולדת נח נח גבר זכאי שלים הוה בדרוהי בדחלתא דיי הליך נח: ואוליד נח תלתא בנין ית שם ית חם וית יפת: ואיתחבלת ארעא קדם יי ואיתמליאת ארעא חטופין:

וחזא יי ית ארעא והא איתחבלת ארי חבילו כל בישרא אינש ארחיה על ארעא:
ואמר יי לנח קיצא דכל בישרא עאל לקדמי ארי איתמליאת ארעא חטופין מן קדם עובדיהון בישיא והא אנא מחבלהון עם ארעא: עביד לך תיבותא דאעין דקדרוס מדורין תעביד ית תיבותא ותחפי יתה מגיו ומברא בכופרא: ודין דתעביד יתה תלת מאה

לבו שמי מחשבה היא ויתעצב אל לבו נתעצב על אבדן מעשה ידיו כמו נתעצב המלך על בנו. כתבתי לתשובת המינים: גוי אחד שאל את ר' יהושע בן קרחה אמר לו אי אתם מודים שהקב"ה רואה את הנולד. אמר לו הן. אמר לו והא כתיב ויתעצב אל לבו. אמר לו נולד לך בן זכר מימיך. אמר לו הן. אמר לו ומה עשית. אמר לו שמחתי ושימחתי את הכל. אמר לו ולא היית יודע שסופו למות. אמר לו בשעת חדוה חדוה בשעת אבלא אבלא. אמר לו כך מעשה הקב"ה אע"פ שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאבדן לא נמנע מלבראן בשביל צדיקים העתידים לעמוד מהם: ואמחה את האדם הוא עפר ואביא עליו מים ואמחה אותו לכך נאמר לשון מחוי: מאדם עד בהמה אף הן השחיתו דרכן. ד"א הכל נברא בשביל אדם וכיון שהוא כלה מה צורך באלו: כי נחמתי כי עשיתים חשבתי מה לעשות על אשר עשיתים: חסלת בראשית

אלה תולדת נח

איש צדיק הואיל והזכירו ספר בשבחו שנאמר זכר צדיק לברכה. ד"א ללמדך שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים: בדרתיו יש מרבותינו דורשים אותו לשבח כל שכן שאילו היה בדור של צדיקים שהיה צדיק ביותר. ויש שדורשים אותו לגנאי לפי דורו היה צדיק אבל אילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום: את האלהים התהלך נח ובאברהם הוא אומר אשר התהלכתי לפניו. נח היה צריך סעד לתומכו אבל אברהם מתחזק בצדקו מהלך מאליו: התהלך לשון עבר וזהו שימושו של למ"ד בלשון כבד פעמים משמשת להבא ופעמים לעבר. וכן התפלל בלשון עבר ולהבא בתוספת ו' או בלא תוספת. ופעמים לעבר התהלך נח לשעבר. קום התהלך בארץ להבא. והתפלל לשעבר לא שמעו שבראן סופן להבא: ותשחת לשון ערוה ועבודה זרה כמו פן תשחיתון כי השחית כל בשר: ותמלא הארץ חמס גזל: את דרכו אף בהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מינן: קץ כל בשר כל מקום שאתה מוצא זנות אנדרלומוסיא באה לעולם והורגת טובים ורעים: כי מלאה הארץ חמס לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל: את הארץ כמו מן הארץ ודומה לו כחלותו את רגליו כמו מן העיר. לא את הארץ עם הארץ שאף שלשה טפחים של עומק המחרישה נימוחו ונטשטשו: עשה לך הרבה ריוח והצלה לפניו ולמה הטריחו בבנין זה כדי שיראוהו דור המבול עוסק בה ק"כ שנה ושואלין אותו מה זאת לך והוא אומר להם עתיד הקב"ה להביא מבול לעולם אולי ישובו: עצי גפר כך שמו ולמה מגפר על שם גפרית שנגזר עליהם למחות בו: קנים מדורין לכל בהמה וחיה: בכפר זפת בלשון ארמי מצאנו כופרא. כפרת ותבת משה לפי שהמים רפים היה נזוקה מבפנים וזפת

אתה שלש מאות אמה ארך התבה
חמשים אמה רחבה ושלשים אמה
קומתה׃ צהר תעשה לתבה ואל
אמה תכלנה מלמעלה ופתח התבה
בצדה תשים תחתים שנים ושלשים
תעשה׃ ואני הנני מביא את המבול
מים על הארץ לשחת כל בשר אשר
בו רוח חיים מתחת השמים כל
אשר בארץ יגוע׃ והקמתי את בריתי
אתך ובאת אל התבה אתה ובניך
ואשתך ונשי בניך אתך׃ ומכל החי
מכל בשר שנים מכל תביא אל התבה
להחית אתך זכר ונקבה יהיו׃ מהעוף
למינהו ומן הבהמה למינה מכל
רמש האדמה למינהו שנים מכל
יבאו אליך להחיות׃ ואתה קח לך
מכל מאכל אשר יאכל ואספת אליך
והיה לך ולהם לאכלה׃ ויעש נח
ככל אשר צוה אתו אלהים כן עשה׃
ויאמר יהוה לנח בא אתה וכל ביתך
אל התבה כי אתך ראיתי צדיק לפני
בדור הזה׃ מכל הבהמה הטהורה
תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו
ומן הבהמה אשר לא טהרה הוא
שנים איש ואשתו׃ גם מעוף השמים
שבעה שבעה זכר ונקבה לחיות זרע
על פני כל הארץ׃ כי לימים עוד שבעה
אנכי ממטיר על הארץ ארבעים יום
וארבעים לילה ומחיתי את כל היקום

אמין ארכא דתיבותא וחמשין
אמין פותיא ותלתין רומא׃

נהור תעבד לתיבותא
ולאמתא תשכללינא מלעילא
ותרעא דתיבותא בסיטרא
תשוי מדורין ארעאין תנינין
ותליתאין תעבדינא׃

ואנא הא אנא מייתי ית טופנא
מיא על ארעא לחבלא כל
בישרא דביה רוחא דחיי
מתחות שמיא כל די בארעא
ימות׃

ואקים ית קיימי עימך ותיעול
לתיבותא את ובנך ואיתתך
ונשי בנך עימך׃

ומכל דחי מכל בישרא תרין
מכולא תעיל לתיבותא
לקיימא עימך דכר ונוקבא
יהון׃

מעופא לזנוהי ומן בעירא
לזנה מכל ריחשא דארעא
לזנוהי תרין מכולא ייעלון
לותך לקיימא׃

ואת סב לך מכל מיכל
דמיתאכל ותכנוש לותך
ויהא לך ולהון למיכל׃

ועבד נח ככל דפקיד יתיה
יי כן עבד׃

ואמר יי לנח עול את וכל
אינש ביתך לתיבותא ארי
יתך חזיתי זכאי קדמי בדרא
הדין׃

מכל בעירא דכיא תיסב לך
שבעה שבעה דכר ונוקבא
ומן בעירא די לא דכיא היא
תרין דכר ונוקבא׃

אף מעופא דשמיא שבעה
שבעה דכר ונוקבא לקיימא
זרעא על אפי כל ארעא׃

ארי לזמן יומין עוד שבעא
אנא מחית מיטרא על ארעא
ארבעין יממין וארבעין
לילון ואמחי ית כל יקומא

מבחוץ׃ ומפני שלא יריח אותו צדיק
ריח רע בזפת׃ אבל כאן מפני
חוזק המים זפתה מבפנים ומבחוץ׃
צהר׃ יש אומרים חלון׃ ויש אומרים
אבן טובה המאירה להם כבקרים׃
ואל אמה תכלנה׃ כסויה משופע
ועולה עד שהוא קצר מלמעלה
ועומד על אמה כדי שיזובו המים
למטה לכאן ולכאן׃ בצדה תשים׃
שלא יפלו בה הגשמים׃ תחתיים שנים
ושלישים׃ שלש עליות זו על גב זו
העליונים לאדם׃ אמצעים למדור
והתחתיים לזבל׃ ואני הנני מביא׃
הנני מוכן להסכים עם אותן שאמרו
לפני מה אנוש כי תזכרנו׃ מבול׃
שבלה את הכל שבלבל את הכל
שהוביל את הכל מן הגבוה לנמוך
והוא שתרגם אונקלוס טופנא שהציף את
הכל והביאן לבבל שהיא עמוקה
ולכך נקרא שנער שננערו מתי המבול
נגערו לשם׃ והקמותי את בריתי׃
ברית היה צריך על הפירות שלא
ירקבו ושלא יעפשו ושלא יהרגוהו
רשעים שבדור׃ אתה ובניך ואשתך׃
האנשים לבד והנשים לבד מכאן שנאסרו
בתשמיש׃ מכל החי׃ אפילו שדים׃
שנים מכל׃ הפחות שבהם לא יפחות
משנים זכר ונקבה׃ מהעוף למינהו׃
אותן שדבקו במינן ולא השחיתו דרכן
ומאליהן באו וכל שהתיבה קולטתו
הכניס בה׃ ויעש נח׃ זה בנין התיבה׃ ראיתי צדיק׃ ולא נאמר צדיק תמים מכאן שאומרים מקצת שבחו של אדם
בפניו וכולו שלא בפניו׃ הטהורה׃ העתידה להיות טהורה לישראל למדנו שלמד נח תורה׃ שבעה שבעה׃ כדי שיקריב
מהן קרבן בצאתו׃ גם מעוף השמים׃ בטהורים דבר הכתוב וילמד סתום מן המפורש׃ כי לימים עוד׃ עוד שבעת
ימי אבלו של מתושלח הצדיק שחס הקב״ה על כבודו ועכב את הפורענות׃ צא וחשוב שנותיו של מתושלח ותמצא שהם
כלות בשנת שש מאות לחיי נח׃ כי לימים עוד׃ מהו עוד זמן אחר זמן הוא זה מאה ועשרים שנה שנתן להם׃ ארבעים׃ כנגד

אשר עשיתי מעל פני האדמה ויעש
נח ככל אשר צוהו יהוה ונח בן שש
מאות שנה והמבול היה מים על
הארץ ויבא נח ובניו ואשתו ונשי
בניו אתו אל התבה מפני מי המבול
מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה
אשר איננה טהורה ומן העוף וכל
אשר רמש על האדמה שנים שנים
באו אל נח אל התבה זכר ונקבה
כאשר צוה אלהים את נח ויהי
לשבעת הימים ומי המבול היו על
הארץ בשנת שש מאות שנה לחיי
נח בחדש השני בשבעה עשר יום
לחדש ביום הזה נבקעו כל מעינות
תהום רבה וארבות השמים נפתחו
ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום
וארבעים לילה בעצם היום הזה
בא נח ושם וחם ויפת בני נח ואשת
נח ושלשת נשי בניו אתם אל התבה
המה וכל החיה למינה וכל הבהמה
למינה וכל הרמש הרמש על הארץ
למינהו וכל העוף למינהו כל צפור
כל כנף ויבאו אל נח אל התבה
שנים שנים מכל הבשר אשר בו רוח
חיים והבאים זכר ונקבה מכל בשר
באו כאשר צוה אתו אלהים ויסגר
יהוה בעדו ויהי המבול ארבעים יום
על הארץ וירבו המים וישאו את
התבה ותרם מעל הארץ ויגברו
המים וירבו מאד על הארץ ותלך
התבה על פני המים והמים גברו
מאד מאד על הארץ ויכסו כל ההרים

דעבדית מעל אפי ארעא
ועבד נח ככל דפקדיה יי
ונח בר שית מאה שנין
וטופנא הוה מיא על ארעא
ועל נח ובנוהי ואתתיה
ונשי בנוהי עימיה לתיבותא
מן קדם מי טופנא
מן בעירא דכיא ומן בעירא
דליתהא דכיא ומן עופא וכל
דרחיש על ארעא
תרין תרין עלו לות נח
לתיבותא דכר ונוקבא כמא
דפקיד יי ית נח
והוה לזמן שבעה יומין ומי
טופנא הוו על ארעא
בשנת שית מאה שנין לחיי
נח בירחא תנינא בשבעא
עשר יומא לירחא ביומא
הדין איתבזעו כל מבועי
תהומא רבא וכוי שמיא
איתפתחא
והוה מיטרא נחית על ארעא
ארבעין יממין וארבעין
לילון
בכרן יומא הדין עאל נח ושם
וחם ויפת בני נח ואיתת נח
ותלתא נשי בנוהי עמהון
לתיבותא
אינון וכל חיתא לזנה וכל
בעירא לזנה וכל רחשא
דרחיש על ארעא לזנוהי וכל
עופא לזנוהי כל ציפר כל
דפרח
ועאלו לות נח לתיבותא תרין
תרין מכל בשרא דביה רוחא
דחיין
ועליא דכר ונוקבא מכל
בישרא עאלו כמה דפקיד
יתיה יי ואגין יי עלוהי
והוה טופנא ארבעין יממין
על ארעא וסגיאו מיא ונטלו ית
תיבותא ואיתרמת מעל
ארעא
ותקיפו מיא וסגיאו לחדא על
ארעא ומהלכא תיבותא על
אפי מיא
ומיא תקיפו לחדא לחדא על
ארעא ואיתחפיאו כל טוריא

יתרת קודם שקבלו התורה · שנים
לבד ערות ממזרים · ויעש נח זה
ביאתו לתבה · נח ובניו · האנשים
לבד והנשים לבד לפי שנאסרו
בתשמיש המטה לפי שהעולם שרוי
בצער · מפני מי המבול · אף נח
מקטני אמנה היה מאמין ואינו מאמין
שיבא מבול ולא נכנס לתבה עד
שהמים דחפוהו ודחקוהו · שנים שנים
כלם השוו במנין זה מן הפחות היו
שנים · באו אל נח · מאליהן · בחדש
השני · ר' אליעזר אומר זה מרחשון ·
ר' יהושע או' זה אייר · נבקעו · לרבות
מימיהם · תהום רבה · מדה כנגד
מדה · הם חטאו ברבה רעת האדם
ולקו בתהום רבה · ויהי הגשם · ולהלן
הוא או' ויהי המבול · אלא כשהורידן
הורידן ברחמים שאם יחזרו יהיו גשמי
ברכה וכשלא חזרו היו למבול ·
ארבעים יום · אין יום ראשון מן המנין
לפי שאין לילו עמו שהרי כתיב ביום
הזה נבקעו נמצאו ארבעים יום
כלים בעשרים ושמנה בכסליו לר' אליעזר
שהחדשים נמנין כסדרן אחד מלא ואחד
חסר הרי י״ב ממרחשון וכ״ח מכסליו
בעצם היום הזה · למדך הכתוב שהיו
בני דורו אומרים אלו רואין אנו אותו
נכנס לתבה אנו שוברין אותה
והורגין אותו אמר הקב״ה אני מכניסו
לעיני כלם ונראה דבר מי יקום
צפור כל כנף · דבק הוא לצפור של
מין כנף לרבות חגבים · ויסגר יי
בעדו הגין בעדו שלא שברוה הקיף
התבה דובים ואריות והיו הורגין בהם ופשוטו של מקרא סגר בעדו מן המים · ויסגר בעדו כנגדו וכן כל בעד שבמקרא
לשון כנגד הוא · בעד כל רחם · בעד בעלך · מגן בעדי · בעד עורו · כנגד עורו · ותרם מעל הארץ · משוקעת

שויתה במים אחד עשר אמה כספי׳ ׃
טעונה שמשוקעת מקצת במים ־
ומקרא שלפניו יוכיח ׃ ויגברו
מלמעלה ׃ חמש עשר אמה מלמעלה
למעלה של גובה ההרים לאחר שהשוו
המים לראשי ההרים ׃ נשמת רוח
חיים ׃ נשמה של רוח חיים ׃ אשר
בחרבה ולא דגים שבים ׃ וימח ׃ לשון
ויפעל ׃ ואינו לשון ויפעל והוא מגזר
ויפן ויבן ׃ כל כך כל תיבה שהא
בסופה ׃ כגון בנה פנה קנה מחה
כשהוסיף וו יוד בראשה נקוד תחת
היוד קמץ ׃ אך נח ׃ לבד נח ׃ וזהו
פשוטו ומדרש אגדה גונח וכוהה דם
מטורח הבהמות והחיות ׃ ויש אומרי׳
שאיחר מזונותיו לארי והכישו ועליו
הוא אומר הן צדיק בארץ ישולם ׃ ויזכר
אלהים ׃ זה השם מדת הדין הוא
ונהפכה לרחמים על ידי תפלת
הצדיקים ורשעתן של רשעים הופכת
מדת רחמים לדין ׃ שנ׳ וירא יי׳ כי
רבה ׃ ויאמר יי׳ אמחה ׃ זה מדת
רחמים ׃ ויזכר אלהים מה זכר להם
זכר לו שלא השחיתו דרכן

הגבהים אשר תחת כל השמים ׃
חמש עשרה אמה מלמעלה גברו
המים ויכסו ההרים ׃ ויגוע כל בשר
הרמש על הארץ בעוף ובבהמה
ובחיה ובכל השרץ השרץ על הארץ
וכל האדם ׃ כל אשר נשמת רוח חיים
באפיו מכל אשר בחרבה מתו ׃ וימח
את כל היקום אשר על פני האדמה
מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף
השמים וימחו מן הארץ וישאר אך
נח ואשר אתו בתבה ׃ ויגברו המים
על הארץ חמשים ומאת יום ׃ ויזכר
אלהים את נח ואת כל החיה ואת כל
הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר
אלהים רוח על הארץ וישכו המים ׃
ויסכרו מעינת תהום וארבת השמים
ויכלא הגשם מן השמים ׃ וישבו המים
מעל הארץ הלוך ושוב ויחסרו המים
מקצה חמשים ומאת יום ׃ ותנח התבה
בחדש השביעי בשבעה עשר יום
לחדש על הרי אררט ׃ והמים היו
הלוך וחסור עד החדש העשירי
בעשירי באחד לחדש נראו ראשי

רמיא די תחות כל שמיא ׃
חמש עשרי אמין מלעילא תקיפו מיא ואיתחפו טוריא ׃
ומית כל בשרא דרחיש על ארעא בעופא ובבעירא ובחיתא ובכל ריחשא דרחיש על ארעא וכל אינשא ׃
כל די נשמתא רוחא דחיי באפוהי מכל די ביבשתא מיתו ׃
ומחא ית כל יקומא די על אפי ארעא מאינשא עד בעירא עד ריחשא ועד עופא דשמיא ואיתמחיאו מן ארעא ואישתאר ברם נח ודעימיה בתיבותא ׃
ותקיפו מיא על ארעא מאה וחמשין יומין ׃
ודכיר יי׳ ית נח וית כל חיתא וית כל בעירא דעימיה בתיבותא ואעבר יי׳ רוחא על ארעא ונחו מיא ׃
ואיסתכרו מבועי תהומא וכוי שמיא ואיתכלי מיטרא מן שמיא ׃
ותבו מיא מעל ארעא אזלין ותייבין וחסרו מיא מסוף מאה וחמשין יומין ׃
ונחת תיבותא בירחא שביעאה בשבעה עשר יומא לירחא על טורי קרדו ׃
ומיא הוו אזלין וחסרין עד ירחא עשיראה בעשיראה בחד לירחא איתחזיאו רישי

קודם לכן ושלא שמשו בתבה ׃ ויעבר אלהים רוח ׃ רוח תנחומין והנחה עברה לפניו ׃ על הארץ ׃ על עסקי הארץ ׃
וישכו כמו כשך חמת המלך לשון הנחת חמה ׃ ויסכרו ׃ לשון סגירה ׃ כשנפתחו כתוב כל מעינות וכאן אין כתוב
את מעינות לפי שנשתיירו מהן אותן שהיו צרך לעולם כגון חמי טבריא ׃ כיוצא בהן ׃ ויכלא ׃ וימנע כמו לא תכלא
רחמיך ׃ לא יכלא ממך ׃ מקצה חמשים ומאת יום ׃ התחילו לחסור והוא א׳ בסיון ׃ כיצד בכ״ז בכסליו פסקו הגשמים
הרי ג׳ מכסליו וכ״ט מטבת ושבט אדר ניסן ואייר הרי ק״נ יום ׃ בחדש השביעי ׃ הוא סיון והוא ז׳ לכסליו שבו פסקו
הגשמים ׃ ותנח התבה ׃ ובי״ז יום ׃ מכאן אתה למד שהיתה משוקעת במים י״א אמה שהרי כתו׳ בעשירי באחד לחדש
נראו ראשי ההרים ׃ זה אב שהוא עשירי למרחשון לירידת הגשמים והם היו גבוהים על ההרים ט״ו אמה וחסרו מיום א׳ בסיון עד
א׳ באב ט״ו אמה לס׳ יום הרי אמה לד׳ ימים נמצא שבי״ז בסיון לא חסרו אלא ד׳ אמות ונחה התבה למחרת למדת שהיתה
משוקעת י״א אמה במים שעל ראשי ההרים ׃ בעשירי נראו ראשי ההרים ׃ זה אב שהוא עשירי למרחשון שהתחיל הגשם
ואם תאמר הוא אלול ועשירי לכסליו שבו פסק הגשם ׃ כשם שאתה אומר בחדש השביעי הוא סיון והוא שביעי
להפסקה אי אפשר לומר כן על כרחך ׃ אי אתה מונה אלא להפסקה שהרי לא כלו מ׳ של גשמים וק״נ של הגבורת המים

ההרים: ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח
נח את חלון התבה אשר עשה:
וישלח את הערב ויצא יצוא ושוב עד
יבשת המים מעל הארץ: וישלח את
היונה מאתו לראות הקלו המים
מעל פני האדמה: ולא מצאה היונה
מנוח לכף רגלה ותשב אליו אל
התבה כי מים על פני כל הארץ
וישלח ידו ויקחה ויבא אתה אליו
אל התבה: ויחל עוד שבעת ימים
אחרים ויסף שלח את היונה מן
התבה: ותבא אליו היונה לעת ערב
והנה עלה זית טרף בפיה וידע נח כי
קלו המים מעל הארץ: וייחל עוד
שבעת ימים אחרים וישלח את
היונה ולא יספה שוב אליו עוד: ויהי
באחת ושש מאות שנה בראשון
באחד לחדש חרבו המים מעל
הארץ ויסר נח את מכסה התבה
וירא והנה חרבו פני האדמה: ובחדש
השני בשבעה ועשרים יום לחדש
יבשה הארץ: וידבר
אלהים אל נח לאמר: צא מן התבה
אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך
כל החיה אשר אתך מכל בשר בעוף

טוריא:
והוה מסוף ארבעין יומין
ופתח נח ית כוא דתיבותא
דעבד:
ושלח ית עורבא ונפק מיפק
ותאיב עד דיבשו מיא מעל
ארעא:
ושלח ית יונה מלותיה למיחזי
הקלו מיא מעל אפי ארעא:

ולא אשכחת יונה מנח לפרסת
רגלה ותבת לותיה לתיבותא
ארי מיא על אפי כל ארעא
ואושיט ידיה ונסבה ואעיל
יתה לותיה לתיבותא:
ואוריך עוד שבעת יומין
אוחרנין ואוסיף לשלחא ית
יונה מן תיבותא:

ועלת לותיה יונה לעידן
רמשא והא טרף זיתא תביר
נחית בפומא וידע נח ארי
קלו מיא מעל ארעא:
ואוריך עוד שבעת יומין
אוחרנין ושלח ית יונה ולא
אוסיפת למתוב לותיה עוד:

והוה בשית מאה וחד שנין
בקדמיתא בחד לירחא נגיבו
מיא מעל ארעא ואעדי נח
ית חופאה דתיבותא וחזא
והא נגיבו אפי ארעא:

ובירחא תנינא בעשרין
ושבעה יומא לירחא יבישת
ארעא:
ומליל יי עם נח
למימר: פוק מן
תיבותא את ואתתך ובנך
ונשי בנך עמך: כל חיתא
דעימך מכל בשרא בעופא

על אחד בסיון ואם אתה אומר
שמשמע עשירה אין זה כיון וקי"ל אי
אפשר למנות אלא מירידה שאם
אתה אומר להפסקה והוא אלול אי
אתה מוצא בראשון באחד לחדש חרבו
המים שהרי מקץ ארבעים יום
משנראו ראשי ההרים שלח את
העורב ואחר ועשרים שהוחיל
בשליחות עד ששלח את היונה הרי
ששים יום משנראו ראשי ההרים
עד שחרבו פני האדמה ואם תאמר
באלול נראו נמצא שחרבו במרחשון
והוא קורא אותו ראשון ואין זה אלא
תשרי שהוא ראשון לבריאת עולם
ולר' יהושע הוא ניסן מקץ מ' יום
משנראו ראשי ההרים: חלון התבה
אשר עשה לצהר ולא זהו פתח
התבה שעשה לביאה ויציאה: יצוא
ושוב הולך ומקיף סביבות
התבה ולא הלך בשליחותו שחושדו
לנח על בת זוגו כמו ששנינו באגדה:
עד יבשת המים פשוטו כך כשוטו
אבל מדרש אגדה מוכן היה העורב
לשליחות אחרת לעצירת גשמים
בימי אליהו והעורבים מביאים לו לחם
ובשר: וישלח את היונה לסוף שבעת
ימים שהרי כתוב ויחל עוד שבעת ימים אחרים מכלל זה אתה למד שאף בראשונה הוחיל שבעת ימים: וישלח אין זה לשון שילוח
אלא לשון שלוח אותה לילך לדרכה ובזו יראה אם קלו המים שאם לא תמצא מנוח תשוב אליו: ויחל לשון המתנה וכן
לי שמעו ויחלו והרבה יש במקרא: טרף בפיה אומר אני שזכר היה לכך הוא קורהו פעמים לשון זכר
ופעמים לשון נקבה לפי שכל יונה שבמקרא בלשון נקבה היא כמו כיונות כלם הומות וכן יונה פותה: טרף
חטוף ומדרש אגדה לשון מזון ודרשו רז"ל בפיה לשון מאמר אמרה יהיו מזונותי מרורין כזית וז' בידי הקדוש ברוך הוא
ואל יהיו מתוקין כדבש בידי בשר ודם: ויחל הוא לשון ויחל אלא שזה לשון ויפעל וזה לשון ויתפעל: וייחל ויתמהן
בראשון לר' אליעזר הוא תשרי ולר' יהושע הוא ניסן: חרבו פני האדמה נעשה כמין טיט שקרמו פניו של מעלה: יבשה
הארץ נעשית גריד כהלכתה: בשבעה ועשרים ושבעה ועשרים: בחדש השני בשבעה עשר ירידתן אחד עשר ימים
שהחמה יתירה על הלבנה שמשפט דור המבול שנה תמימה היה: אתה ואשתך כאן התיר להם תשמיש:

ובבהמה ובכל הרמש הרמש על
הארץ הוצא אתך ושרצו בארץ
ופרו ורבו על הארץ: ויצא נח ובניו
ואשתו ונשי בניו אתו: כל החיה כל
הרמש וכל העוף כל רומש על הארץ
למשפחתיהם יצאו מן התבה: ויבן
נח מזבח ליהוה ויקח מכל הבהמה
הטהרה ומכל העוף הטהור ויעל
עלות במזבח: וירח יהוה את ריח
הניחח ויאמר יהוה אל לבו לא אסף
לקלל עוד את האדמה בעבור האדם
כי יצר לב האדם רע מנעריו ולא
אסף עוד להכות את כל חי כאשר
עשיתי: עד כל ימי הארץ זרע וקציר
וקר וחם וקיץ וחרף ויום ולילה לא
ישבתו: ויברך אלהים את נח ואת
בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את
הארץ: ומוראכם וחתכם יהיה על
כל חית הארץ ועל כל עוף השמים
בכל אשר תרמש האדמה ובכל דגי
הים בידכם נתנו: כל רמש אשר הוא
חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב
נתתי לכם את כל: אך בשר בנפשו
דמו לא תאכלו: ואך את דמכם
לנפשתכם אדרש מיד כל חיה

ובבעירא ובכל ריחשא
דריחשא על ארעא
אפיק עימך ויתילדון בארעא
ויפשון ויסגון על ארעא:
ונפק נח ובנוהי ואיתתיה ונשי
בנוהי עימיה:
כל חיתא כל ריחשא וכל
עופא וכל דרחיש על ארעא
לזרעיתהון נפקו מן תיבותא:
ובנא נח מדבחא קדם יי
ונסב מכל בעירא דכיא
ומכל עופא דכיא ואסיק
עלון במדבחא:
וקביל יי ברעוא ית קורבנה
ואמר יי במימריה לא אוסיף
למילט עוד ית ארעא בדיל
חובי אינשא ארי יצרא ליבא
דאנשא ביש מעולימוהי ולא
אוסיף עוד למחי ית כל דחי
כמה דעבדית:
עוד כל יומי ארעא זרועא
וחצדא וקורא וחומא וקיטא
וסיתוא ויממי ולילי לא יבטלון:
ובריך יי ית נח וית בנוהי
ואמר להון פושו וסגו ומלו ית
ארעא:
ודחלתכון ואימתכון תהא על
כל חיות ארעא ועל כל עופא
דשמיא ובכל די תרחיש
ארעא ובכל נוני ימא בידכון
יהון מסירין:
כל ריחשא דהוא חי לכון
יהא למיכל כירוקא דעיסבא
יהבית לכון ית כולא:
ברם בישרא בנפשיה דמיה
לא תיכלון:
וברם ית דמכון לנפשתיכון
איתבע מידא דכל חיותא

[הוצ]א כתיב היצא קרי · אמור להם
שיצאו · הוצא אם אין רוצים הוצא
אתה אותם בעל כרחן ·· ושרצו
בארץ · ולא בתיבה מגיד שאף הבהמה
והעוף נאסרו בתשמיש: למשפחתיהם
קבלו עליהם על מנת לדבק במיניהן:
מכל הבהמה · הטהורה · אמר לא
צוה לי הקב"ה להכניס מאלה שבעה שבעה אלא
כדי להקריב מהם קרבן: מנעוריו ·
מנעריו כתיב משננער לצאת ממעי
אמו נתן בו יצר הרע: לא אוסיף · כפל
הדבר לשבועה הוא שכתוב אשר
נשבעתי מעבור מי נח ולא מצינו
בה שבועה אלא זו שכפל דבריו הוא
שבועה · וכן דרשו חכמים בשבועות ·
עוד כל ימי הארץ · כלומר תמיד כמו
עוד מעליהם: לא ישבתו · ששת
עתים הללו שני חדשים לכל אחד כמו
ששנינו חצי תשרי ומרחשון וחצי כסלו
זרע חצי כסלו טבת וחצי שבט קור
בגבולי מינעלו קור קשה מחורף ·
חורף עת זרע שעורים וקטניות
החריפין להתבשל מהר והוא חצי
שבט אדר וחצי ניסן: קיץ · הוא זמן
לקיטת תאנים וזמן שמייבשין אותן בשדה
ושמו קיץ · כמו והלחם והקיץ לאכול
הנערים: חום הוא סוף ימות החמה · חצי אב אלול וחצי תשרי שהעולם חם ביותר כמו ששנינו ביומא שלהי קייטא
קשי מקייטא · ויום ולילה לא ישבתו · מכלל ששבתו כל ימות המבול שלא שמשו המזלות ולא היה ניכר
בין יום ולילה · לא ישבתו לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן: וחתכם · ואימתכם כמו תראו חתת · והנקוד לשון יראות ·
תנקוד כי אין צריך לגמרו מן · עכברי · עגמלך הבשן מת צריך לגמרו מן העכברים בנחת ומוראכם וחתכם
ואימת מוראכם על החיות כל זמן שאתם חיים: לכם יהיה לאכלה · אבל לאדם הראשון לא הרשיתי לאכול אלא ירק עשב
ולכם כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל: בנפשו דמו אסר להם אבר מן החי כל זמן שנפשו בו
לא תאכלו הבשר: בשר בנפשו בשר בעודו עם נפשו: בשר בנפשו לא תאכלו הרי אבר מן החי · ואף דמו לא תאכלו
הרי דם מן החי: ואך את דמכם · אעפ"י שהתרתי נטילת נשמה בבהמה דמכם אדרוש השופך דם עצמו ·· לנפשותיכם
אף החונק עצמו אעפ"י שלא יצא דם ממנו: מיד כל חיה · לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות שנאמר

אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרש את נפש האדם: שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם: ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה:

ויאמר אלהים אל נח ואל בניו אתו לאמר: ואני הנני מקים את בריתי אתכם ואת זרעכם אחריכם: ואת כל נפש החיה אשר אתכם בעוף בבהמה ובכל חית הארץ אתכם מכל יצאי התבה לכל חית הארץ: והקמתי את בריתי אתכם ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ: ויאמר אלהים זאת אות הברית אשר אני נתן ביני וביניכם ובין כל נפש חיה אשר אתכם לדרת עולם: את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ: והיה בענני ענן על הארץ ונראתה הקשת בענן: וזכרתי את בריתי אשר ביני וביניכם ובין כל נפש חיה בכל בשר ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר: והיתה הקשת בענן וראיתיה לזכר ברית עולם בין אלהים ובין כל נפש חיה בכל בשר אשר על הארץ: ויאמר אלהים אל נח זאת אות הברית אשר הקמתי ביני ובין כל בשר אשר על הארץ:

ויהיו בני נח היצאים מן התבה שם וחם ויפת וחם הוא אבי כנען: שלשה אלה בני נח ומאלה נפצה כל הארץ:

איתבעיניה ומידא דאינשא מיד גבר דיישוד דמא דאחוהי אתבע ית נפשא דאינשא:
דיישוד דמא דאינשא בסהדין על מימר דיינא דמיה יתשד ארי בצילמא אלהים עבד ית אינשא:
ואתון פושו וסגו איתילדו בארעא וסגו בה:
ואמר יי לנח ולבנוהי עימיה למימר:
ואנא הא אנא מקים ית קיימי עמכון ועם בניכון בתריכון:
ועם כל נפשא חיתא דעמכון בעופא ובבעירא ובכל חיתא דארעא עמכון מכל נפקי תיבותא לכל חיות ארעא:
ואקים ית קיימי עמכון ולא ישתיצי כל בשרא עוד ממי טופנא ולא יהא עוד טופנא לחבלא ארעא:
ואמר יי דא את קיימא דאנא יהיב בין מימרי וביניכון ובין כל נפשא חיתא דעימכון לדרי עלמא:
ית קשתי יהבית בעננא ותהא לאת קיים בין מימרי ובין ארעא:
ויהא בעננותי עננא על ארעא ותתחזי קשתא בעננא:
ואדכר ית קיימי דבין מימרי וביניכון ובין כל נפשא חיתא בכל בישרא ולא יהון עוד מיא לטופנא לחבלא כל בישרא:
ותהא קשתא בעננא ואחזינה למידכר קיים עלם בין מימרא דיי ובין כל נפשא חיתא בכל בישרא דעל ארעא:
ואמר יי לנח דא את קיים דאקימית בין מימרי ובין כל בישרא די על ארעא:
והוו בני נח דנפקו מן תיבותא שם וחם ויפת וחם הוא אבוהי דכנען:
תלתא אילין בני נח ומאילך איתבררו כל ארעא:

נפש. כבהמות כלומר הוצרך להזהיר עליכן החיות: מיד האדם. ההורג במזיד ואין עדים אני אדרוש: מיד איש אחיו. שאוהב לו כאח והרגו שוגג אני אדרוש ואם לא יגלה ויבקש על עונו למחול שאף השוגג צריך כפרה ואם אין עדים לחייבו גלות והוא אינו נכנע הקב"ה דורש ממנו כמו ששנינו במסכת מכות והאלהים אנה לידו הקב"ה מזמנן לפונדק אחד וכו': באדם דמו ישפך. אם יש עדים המיתוהו אתם למה מפני שבצלם עשה את האדם: ואתם פרו ורבו. לפי פשוטו הראשון לברכה וכאן לצווי. ולפי מדרשו להקיש מי שאינו עוסק בפריה ורביה כשופך דמים: ואני הנני מסכים עמך שהיה נח דואג לעסוק בפריה ורביה עד שהבטיחו הקב"ה שלא לשחת עוד העולם. וכן עשה באחרונה אמר לו הנני מסכים לעשות חיזוק וקיום לבריתי לקיים הבטחתי ואתן לך אות: חית הארץ אתכם. הם המהלכים עם הבריות: מכל יוצאי התבה להביא שקצים ורמשים: חית הארץ. להביא מזיקין שאינן בכלל חיה אשר אתכם שאין הלוכן עם הבריות: והקימותי. אעשה לך קיום לבריתי ומהו קיומו אות הקשת כמו שמפרש והולך: לדרת עולם. נכתב חסר שיש דורות שלא הוצרכו לאות לפי שצדיקים גמורים היו כגון דורו של חזקיהו ודורו של ר' שמעון בן יוחאי: בענני ענן. כשתעלה במחשבה לפני להביא חשך ואבדון לעולם: בין אלהים ובין כל נפש חיה. בין מדת הדין ובינכם שהיה לו לכתוב ביני ובין כל נפש. אלא זהו מדרשו כשתבא מדת הדין לקטרג אתכם רואה האות ונזכר י"י את הברית הקשת

ויחל נח איש האדמה ויטע כרם:
וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך
אהלה: וירא חם אבי כנען את ערות
אביו ויגד לשני אחיו בחוץ: ויקח שם
ויפת את השמלה וישימו על שכם
שניהם וילכו אחרנית ויכסו את ערות
אביהם ופניהם אחרנית וערות אביהם
לא ראו: וייקץ נח מיינו וידע את אשר
עשה לו בנו הקטן: ויאמר ארור כנען
עבד עבדים יהיה לאחיו: ויאמר
ברוך יהוה אלהי שם ויהי כנען עבד
למו: יפת אלהים ליפת וישכן באהלי
שם ויהי כנען עבד למו: ויחי נח אחר
המבול שלש מאות שנה וחמשים
שנה: ויהי כל ימי נח תשע מאות
שנה וחמשים שנה וימת:
ואלה תולדת בני נח שם חם ויפת
ויולדו להם בנים אחר המבול: בני
יפת גמר ומגוג ומדי ויון ותבל ומשך
ותירס: ובני גמר אשכנז וריפת
ותגרמה: ובני יון אלישה ותרשיש
כתים ודדנים: מאלה נפרדו איי הגוים
בארצתם איש ללשנו למשפחתם
בגויהם: ובני חם כוש ומצרים ופוט
וכנען: ובני כוש סבא וחוילה וסבתה
ורעמה וסבתכא ובני רעמה שבא
ודדן: וכוש ילד את נמרד הוא החל

ושרי נח גבר פלח בארעא
ונציב כרמא: ושתא מן חמרא
ורוי ואתגלי בגו משכניה:

וחזא חם אבוהי דכנען ית
עריתא דאבוהי וחוי לתרין
אחוהי בשוקא:
ונסיב שם ויפת ית כסותא
ושויאו על כתף תרויהון ואזלו
כד מחזרין וכסיאו ית עריתא
דאבוהון ואפיהון כד מחזרין
ועריתא דאבוהון לא חזו:

ואיתער נח מן חמריה וידע ית
דעבד ליה בריה זעירא:

ואמר ליט כנען עבד פלח
יהא לאחוהי:
ואמר בריך יי אלהיה דשם
ויהא כנען עבדא להון:
יפתי יי ליפת וישרי בשכנתיה
דשם ויהא כנען עבדא להון:

וחיא נח בתר טופנא תלת
מאה וחמשין שנין:
והוו כל יומי נח תשע מאה
וחמשין שנין ומית:
ואילין תולדת בני נח שם
חם ויפת ואיתילידו להון בנין
בתר טופנא:

בני יפת גמר ומגוג ומדי ויון
ותובל ומשך ותירס:
ובני גמר אשכנז וריפת
ותוגרמה: ובני יון אלישה
ותרשיש כתים ודדנים:
מאילין איתפרשו נגוות עממיא
בארעתהון גבר ללישניה
לזרעיתהון בעממיהון:
ובני חם כוש ומצרים ופוט
וכנען: ובני כוש סבא וחוילא
וסבתה ורעמא וסבתכא ובני
רעמא שבא ודדן: וכוש
אוליד ית נמרוד הוא שרי

הקשה ואומר לו הרי הלוא שאמרתי
לך: וחם הוא אבי כנען למה הוצרך
לומ' כאן לפי שהפרשה עסוקה ובאה
בשכרותו של נח שקלקל בו חם ועל
ידו נתקלל כנען ולא כת' עדיין תולדו'
חם ולא ידענו שכנען בנו לכך הוצרך
לומ' כאן וחם הוא אבי כנען: ויחל נח
עשה עצמו חולין שהיה לו לעסוק
בנטיעה אחרת תחלה: איש האדמה
אדוני האדמה כמו איש נעמי: ויטע
כרם כשנכנס לתיבה הכניס עמו
זמורות ויחורי תאנים: ויתגל
לשון ויתפעל: אהלה אהלה כתיב
רמז לעשרת שבטי שנקראו על שם
שמרון שנקראת אהלה שגלו על
עסקי יין: שנא' השותים במזרקי
יין: וירא חם: יש אומרים כנען ראה
והגיד לאביו לכך הוזכר על הדבר
ונתקלל: וירא את ערות: יש אומרים
סרסו ויש אומרי' רבעו: ויקח שם
ויפת: ויקחו אין כת' כאן לימד שנתאמץ
שם במצוה יותר מיפת לכך זכו בניו
לטלית של ציצית: ובני יפת זכו לקבורה
בארץ ישראל שנ' אתן לגוג מקום שם
קבר: וחם שבזה את אביו נאמר
בזרעו כן ינהג מלך [illegible] את שבי
מצרים ואת גלות [illegible] נערים וזקנים ערום ויחף וחשופי
[illegible]
[illegible] לימד כאומר

[illegible] כשקרבו אצלו והוצרכו להפך פניהם לכסותו הפכו פניהם אחורנית: בנו הקטן: הפסול והבזוי כמ'
הנה קטן נתתיך בגוים בזוי וגו': ארור כנען: אתה גרמת לי שלא אוליד בן רביעי לשמשני ארור בנך רביעי להיות
עבד לזרעם של אלו הגדולים שהוטל עליהם עבודתי מעתה: ומה ראה חם שסרסו אמ' להם אדם הראשון שני
בנים היו לו והרג זה את זה בשביל ירושת העולם ואבינו יש לו שלשה בנים ועדיין מבקש בן רביעי: ברוך יי' אלהי שם
שעתיד לשמור הבטחתו לזרעו לתת להם את ארץ כנען ויהי להם כנען למס עובד: יפת אלהים ליפת מתורג' יפתי
ירחיב: וישכן באהלי שם: ישרה שכינתו בישראל: ומדרשו אף על פי שיפת אלהים ליפת שבנה כורש מבני יפת בית
שני לא שרתה בו שכינה והיכן שרתה במקדש ראשון שבנה שלמה מבני שם: ויהי כנען עבד למו אף משיגלו בני שם ימכרו

להיות גבר בארץ׃ הוא היה גבר ציד
לפני יהוה על כן יאמר כנמרד גבור
ציד לפני יהוה׃ ותהי ראשית ממלכתו
בבל וארך ואכד וכלנה בארץ שנער׃
מן הארץ ההוא יצא אשור ויבן את
נינוה ואת רחבת עיר ואת כלח׃ ואת
רסן בין נינוה ובין כלח הוא העיר
הגדלה׃ ומצרים ילד את לודים ואת
ענמים ואת להבים ואת נפתחים׃
ואת פתרסים ואת כסלחים אשר
יצאו משם פלשתים ואת כפתרים׃
וכנען ילד את צידן
בכרו ואת חת׃ ואת היבוסי ואת
האמרי ואת הגרגשי׃ ואת החוי ואת
הערקי ואת הסיני׃ ואת הארודי ואת
הצמרי ואת החמתי ואחר נפצו
משפחות הכנעני׃ ויהי גבול הכנעני
מצידן באכה גררה עד עזה באכה
סדמה ועמרה ואדמה וצבים עד
לשע׃ אלה בני חם למשפחתם
ללשנתם בארצתם בגויהם׃
ולשם ילד גם הוא אבי כל בני
עבר אחי יפת הגדול׃ בני שם עילם
ואשור וארפכשד ולוד וארם׃ ובני
ארם עוץ וחול וגתר ומש׃ וארפכשד
ילד את שלח ושלח ילד את עבר׃
ולעבר ילד שני בנים שם האחד פלג
כי בימיו נפלגה הארץ ושם אחיו
יקטן׃ ויקטן ילד את אלמודד ואת

למיהוי גיבר תקיף בארעא׃
הוא הוה גיבר תקיף קדם
יי׳ על כן איתאמר כנמרוד
גיבר תקיף קדם יי׳׃
והות ריש מלכותיה בבל
וארך ואכד וכלנה בארעא
דבבל׃
מן ארעא ההיא נפק אתורא
ובנא ית נינוה וית רחבת
קרתא וית כלח׃
וית רסן בין נינוה ובין כלח
היא קרתא רבתא׃
ומצרים אוליד ית לודים וית
ענמאי וית להבאי וית
נפתוחאי׃
וית פתרוסאי וית כסלוחאי
דנפקו מתמן פלישתאי וית
קפוטקאי׃
וכנען אוליד ית צידון בוכריה
וית חת׃
וית יבוסאי וית אמוראי וית
גרגשאי׃
וית חואי וית ערקאי וית
אנתוסאי׃
וית ארוואי וית צמראי וית
חמתאי ובתר כן איתבדרו
זרעיית כנענאי׃
והוה תחום כנענאי מצידן
מטי לגרר עד עזה מטי לסדם
ועמורה ואדמה וצבוים עד
לשע׃
אילין בני חם לזרעייתהון
ללישנהון בארעתהון
בעממיהון׃
ולשם איתיליד אף הוא
אבוהון דכל בני עבר אחוהי
דיפת רבא׃
בני שם עילם ואשור
וארפכשד ולוד וארם׃
ובני ארם עוץ וחול וגתר
ומש׃
וארפכשד אוליד ית שלח
ושלח אוליד ית עבר׃
ולעבר איתילידו תרין בנין
שום חד פלג ארי ביומוהי
איתפליגת ארעא ושום אחוהי
יקטן׃ ויקטן
אוליד ית אלמודד וית

להם עבדים מבני כנען׃ הגרס׳ זו
פרס׃ להיות גבור׃ להמריד בקב״ה כל
העולם בעצת דור הפלגה׃ גבור ציד׃
צד דעתן של בריות בפיו ומטען למרוד
במקום׃ לפני יי׳׃ מתכוין להקניטו על
פניו׃ על כן יאמר׃ על כל אדם
מרשיע בעזות פנים יודע רבונו ומתכוין
למרוד בו יאמר זה כנמרוד׃ מן הארץ
ההיא אשור את בניו׳ שומעין
לנמרוד ומורדין במקום לבנות המגדל
יצא מתוכם׃ העיר הגדולה היא נינוה
כלח ולא ידענו איזו היא גדולה׃ לקחם
שפטוקן דומין לנגב׃ פתרסים כסלחים
יצאו משניהם שהיו מחליפין משכב
נשותיהן זו לזו ויצאו פלשתים מהם׃
ואחר נפוצו׃ מאלו נפוצו משפחות
הרבה׃ גבול הכנעני׃ סוף ארצו
כל גבול שבמקרא לשון סוף וקצה׃
באכה׃ שם דבר׳ ונ״ל כאדם האומר
לחבירו גבול זה מגיע עד שתבוא למקו׳
פלו׳׃ ללשונותם בארצותם אע״פ שנחלקו
לשונות וארצות כולם בני חם הם׃
אבי כל בני עבר׃ אבי כל בני עבר
הנהר היה שם׃ אחי יפת הגדול׳ איני
יודע אם יפת הגדול אם שם הגדול
כשהוא אומר שם בן ק׳ שנה ויולד את
ארפכשד שנתים אחר המבול הוי אומר
יפת הוא הגדול שהרי בן ת״ק שנה היה
כשהתחיל להוליד וקודם המבול היה בשנת ת״ק
שנה שנא׳ שהמבול בבנו היה בן ק׳
שנה ושם לא הגיע לק׳ עד שנתים אחר המבול׃ אחי יפת׃ ולא אחי חם שלא כבד את אביו ולא בזכותו׃ נפלגה הארץ
נתבלבלו הלשונות ונפוצו מן הבקעה ונתפלגו בכל העולם למדנו שהיה עבר נביא שעל הנבואה קרא שם בנו וכן
בסדר עולם שבסוף ימיו נתפלגו שאם תאמר בתחלת ימיו הרי יקטן אחיו צעיר ממנו והוליד משפחות׳ הרבה קודם
לכן שנאמר ויקטן ילד וגו׳ ואחר כך ויהי כל הארץ שפה אחת ואם תאמר באמצע ימיו לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש
לפיכך שבסוף ימיו נתפלגו׃ יקטן׃ שהיה עניו ומקטין עצמו לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו׃

שלף ואת חצרמות ואת ירח: ואת
הדורם ואת אוזל ואת דקלה: ואת
עובל ואת אבימאל ואת שבא: ואת
אופר ואת חוילה ואת יובב כל אלה
בני יקטן: ויהי מושבם ממשא באכה
ספרה הר הקדם: אלה בני שם
למשפחתם ללשנתם בארצתם
לגויהם: אלה משפחת בני נח
לתולדתם בגויהם ומאלה נפרדו
הגוים בארץ אחר המבול:

ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים
אחדים: ויהי בנסעם מקדם וימצאו
בקעה בארץ שנער וישבו שם:
ויאמרו איש אל רעהו הבה נלבנה
לבנים ונשרפה לשרפה ותהי להם
הלבנה לאבן והחמר היה להם
לחמר: ויאמרו הבה נבנה לנו עיר
ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם
פן נפוץ על פני כל הארץ: וירד יהוה
לראת את העיר ואת המגדל אשר
בנו בני האדם: ויאמר יהוה הן עם
אחד ושפה אחת לכלם וזה החלם
לעשות ועתה לא יבצר מהם כל
אשר יזמו לעשות: הבה נרדה ונבלה
שם שפתם אשר לא ישמעו איש
שפת רעהו: ויפץ יהוה אתם משם
על פני כל הארץ ויחדלו לבנת העיר:
על כן קרא שמה בבל כי שם בלל
יהוה שפת כל הארץ ומשם הפיצם
יהוה על פני כל הארץ:

שלף וית חצר מות וית ירח:
וית הדורם וית אוזל וית דקלה:
וית עובל וית אבימאל וית שבא:
וית אופיר וית חוילה וית יובב כל אילין בני יקטן:
והוה מותבניהון ממשא מטי לספר טורי מדינחא:
אילין בני שם לזרעייתהון ללישנהון בארעהון לעממהון:

אילין זרעיית בני נח לתולדתהון בעממיהון ומאילין איתפרשו עממיא בארעא בתר טופנא:
והות כל ארעא לישן חד וממלל חד:
והוה במיטלהון מקדמיתא ואשכחו בקעתא בארעא דבבל ויתיבו תמן:

ואמרו גבר לחבריה הבו נרמי לבנין ונשרופינון בנורא והות להון לבינתא לאבנא וחימרא הוה להון לשיע:
ואמרו הבו נבני לנא קרתא ומגדלא ורישיה מטי עד צית שמיא ונעביד לנא שום דילמא נתבדר על אפי כל ארעא:
ואיתגלי יי לאיתפרעא על עובדי קרתא וית מגדלא דבנו בני אינשא:
ואמר יי הא עמא חד ולישן חד לכולהון ודין דשריאו למיעבד וכען לא יתמנע מנהון כל דחשיבו למיעבד:
הבו נתגלי ונבלבל תמן לישנהון דלא ישמעון גבר לישן חבריה:

ובדר יי יתהון מתמן על אפי כל ארעא ויתמנעו מלמבני קרתא:
על כן קרא שמה בבל ארי תמן בלבל יי לישן כל ארעא ומתמן בדרינון יי על אפי כל ארעא:

חצר· מות על שם מקומו ויהי כל
שפה אחת · לשון הקדש: ודברי' אחדי'
באו בעצה אחת לא כל הימנו שיבור
לו את העליונים נעלה לרקיע ונעשה
עמו מלחמה · ד"א ודברים אחדי' על
יחידו של עולם · ד"א דברי' אחדים אמרו
א' לאלף ותרנ"ו שנה הרקיע מתמוטט
כמו שעשה בימי המבול באו ונעשה
סמוכות כו' : בנסעם מקדם · שהיו
יושבי' שם כדכתי' למעלה ויהי מושבם
וגו' הר הקדם ונסעו משם לתור להם
מקו' להחזיק את כלם ולא מצאו אלא
שנער: איש אל רעהו · אומה אל חברת'
מצרים לכוש וכוש לכנען וכנען לפוט
הבה · הזמינו עצמכם כל הבה לשון
הזמנה שמזמנין עצמן ומתחברין
למלאכה או למשא או לעצה · הבה הזמינו
אפרליי"ר בלע' · לבנים · שאין אבנים
בבבל שהיא בקעה · ונשרפה לשרפ'
כך עושי' הלבני' שקורי' טיוול"ש שורפי'
אותם בכבשן · לחמר · לטוח הקיר ·
פן נפוץ · שלא יביא עלינו מכה
להפיצנו משם · וירד יי' לראות · בא
ללמד לדיינין שלא ירשיעו הנדון עד
שיראו ויבינו תנחומא : בני האדם ·
למה נאמ' אלא בני מי שמא בני חמורי'
וגמלים אלא בני אדם הראשון שכפה
בטובה שאמ' האשה אשר נתת עמדי
אף אלו כפו בטובה · למרוד במי
שהשפיעם טובה ומלטם מן המבול ·
הן עם אחד · כל טובה זו יש בהן
שעם אחד ושפה אחת לכלם ודבר זה החלו לעשו' : החלם · כמו אומרים עשותם להתחי' הם : לא יבצר מהם · בתמיהה ·
יבצר · לשון מניעה כתרגו' ודומה לו יבצר רוח נגידי' : הבה נרדה · בבית דינו נמלך מענותנותו יתירה · הבה מדה
כנגד מדה הם אמרו הבה נבנה והוא מדד כנגדם ואמ' הבה נרדה ונבלה שם שפתם ונבלבל נון משמש' לשון רבים וה"א
אחרונה יתירה כה"א של נרדה : לא ישמעו · זה שואל לבנה וזה מביא טיט וזה עומד עליו ופוצע את מוחו : ויפץ יי' אותם בעה"ז

מה שאמרו פן נפוץ נתקיים. נהם
הוא שאמר שלמה מעברת רשע היא
תבואתו. ומשם הפיצם יי' שאין להם
חלק לעולם הבא. ומי איזו קשה של
דור המבול או של דור הפלגה הוי
אומר דור הפלגה. אלו לא פשטו יד
בעיקר להלחם בו ואלו פשטו. ואלו
נתקיימו בעולם ואלו אבדו. אלא שדור
המבול היו גזלנין והיתה מריבה
ביניהם ואלו היו נוהגין אהבה וריעות
שנאמר שפה אחת למדת שגדול
השלום ושנוי המחלוקת: שם בן מאת
שנה. כשהוליד את ארפכשד שנתים
אחר המבול: על פני תרח. בחיי
אביו. ויש אומרים קודם אביו כמו
ותעבור המנחה על פניו. ומדרש
אגדה אומר שעל ידי אביו מת שקבל
תרח על אברם בנו לפני נמרוד על
שכתת צלמיו והשליכו לכבשן האש
והרן יושב ואומר בלבו אם אברם
מנצח אני משלו ואם נמרוד מנצח אני
משלו. וכשניצל אברם אמרו לו להרן
משל מי אתה אמר להם משל אברם
אני השליכוהו לכבשן ונשרף. וזהו
אור כשדים. ומנחם פירש אור
בקעה וכן באורים כבדו יי'. וכן
מאורת צפעוני כל אור ובקע
עמוק קרוי אור: יסכה זו שרה
שסוכה ברוח הקדש: שהכל סוכין
ביפיה כמו שנאמר ויראו אותה שרי
פרעה. ועוד יסכה לשון נסיכות
כמו שרה לשון שררות: ויצאו אתם
תרח ואברם עם לוט ושרי. לפיכך
הנון הפוכה לומר לך עד אברהם
חרון אף של מקום כ' אחרן פירש לזו

אלה תולדת שם שם בן מאת שנה
ויולד את ארפכשד שנתים אחר
המבול: ויחי שם אחרי הולידו את
ארפכשד חמש מאות שנה ויולד
בנים ובנות: וארפכשד
חי חמש ושלשים שנה ויולד את
שלח: ויחי ארפכשד אחרי הולידו
את שלח שלש שנים וארבע מאות
שנה ויולד בנים ובנות:
ושלח חי שלשים שנה ויולד
את עבר: ויחי שלח אחרי הולידו את
עבר שלש שנים וארבע מאות שנה
ויולד בנים ובנות: ויחי
עבר ארבע ושלשים שנה ויולד את
פלג: ויחי עבר אחרי הולידו את פלג
שלשים שנה וארבע מאות שנה
ויולד בנים ובנות: ויחי
פלג שלשים שנה ויולד את רעו: ויחי
פלג אחרי הולידו את רעו תשע שנים
ומאתים שנה ויולד בנים ובנות:
ויחי רעו שתים ושלשים
שנה ויולד את שרוג: ויחי רעו אחרי
הולידו את שרוג שבע שנים ומאתים
שנה ויולד בנים ובנות:
ויחי שרוג שלשים שנה ויולד
את נחור: ויחי שרוג אחרי הולידו
את נחור מאתים שנה ויולד בנים
ובנות: ויחי נחור
תשע ועשרים שנה ויולד את תרח:
ויחי נחור אחרי הולידו את תרח
תשע עשרה שנה ומאת שנה ויולד
בנים ובנות: ויחי תרח
שבעים שנה ויולד את אברם את
נחור ואת הרן: ואלה תולדת תרח
תרח הוליד את אברם את נחור

אילין תולדת שם שם בר מאה שנין ואוליד ית ארפכשד תרתין שנין בתר טופנא:
וחייא שם בתר דאוליד ית ארפכשד חמש מאה שנין ואוליד בנין ובנן:
וארפכשד חי תלתין וחמש שנין ואוליד ית שלח:
וחייא ארפכשד בתר דאוליד ית שלח ארבע מאה ותלת שנין ואוליד בנין ובנן:
ושלח חי תלתין שנין ואוליד ית עבר:
וחייא שלח בתר דאוליד ית עבר ארבע מאה ותלת שנין ואוליד בנין ובנן:
וחייא עבר תלתין וארבע שנין ואוליד ית פלג:
וחייא עבר בתר דאוליד ית פלג ארבע מאה ותלתין שנין ואוליד בנין ובנן:
וחייא פלג תלתין שנין ואוליד ית רעו:
וחייא פלג בתר דאוליד ית רעו מאתן ותשע שנין ואוליד בנין ובנן
וחייא רעו תלתין ותרתין שנין ואוליד ית שרוג:
וחייא רעו בתר דאוליד ית שרוג מאתן ושבע שנין ואוליד בנין ובנן:
וחייא שרוג תלתין שנין ואוליד ית נחור:
וחייא שרוג בתר דאוליד ית נחור מאתן שנין ואוליד בנין ובנן:
וחייא נחור עשרין ותשע שנין ואוליד ית תרח:
וחייא נחור בתר דאוליד ית תרח מאה ותשע עשרה שנין ואוליד בנין ובנן:
וחייא תרח שבעין שנין ואוליד ית אברם ית נחור וית הרן:
ואילין תולדת תרח תרח אוליד ית אברם ית נחור

ואת הרן והרן הוליד את לוט :
וימת הרן על פני תרח אביו בארץ
מולדתו באור כשדים : ויקח אברם
ונחור להם נשים שם אשת אברם
שרי ושם אשת נחור מלכה בת הרן
אבי מלכה ואבי יסכה : ותהי שרי
עקרה אין לה ולד : ויקח תרח את
אברם בנו ואת לוט בן הרן בן בנו
ואת שרי כלתו אשת אברם בנו ויצאו
אתם מאור כשדים ללכת ארצה
כנען ויבאו עד חרן וישבו שם : ויהיו
ימי תרח חמש שנים ומאתים שנה
וימת תרח בחרן :

ויאמר יהוה אל אברם לך לך מארצך
וממולדתך ומבית אביך אל הארץ
אשר אראך : ואעשך לגוי גדול
ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה :
ואברכה מברכיך ומקללך אאר
ונברכו בך כל משפחת האדמה :
וילך אברם כאשר דבר אליו יהוה
וילך אתו לוט ואברם בן חמש שנים
ושבעים שנה בצאתו מחרן : ויקח
אברם את שרי אשתו ואת לוט בן
אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת
הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת
ארצה כנען ויבאו ארצה כנען : ויעבר

וית הרן והרן אוליד ית לוט :
ומית הרן על אפי תרח
אבוהי בארעא דילדותיה
באורא דכשדאי :
ונסיב אברם ונחור להון נשין
שום איתת אברם שרי ושום
איתת נחור מלכה בת הרן
אבוהא דמלכה ואבוהא דיסכה :
והות שרי עקרה לית לה
בנן :
ודבר תרח ית אברם בריה
וית לוט בר הרן בר בריה
וית שרי כלתיה איתת אברם
בריה ונפקו עמהון מאורא
דכשדאי למיזל לארעא
דכנען ואתו עד חרן ויתיבו
תמן :
והוו יומי תרח מאתן וחמש
שנין ומית תרח בחרן :
ואמר יי לאברם איזיל לך
מארעך ומילדותך ומבית
אבוך לארעא דאחזינך :
ואעבדינך לעם סגיא
ואיברכינך וארבי שמך ותהא
מברך :
ואיבריך מברכך ומלטטך
איליט ויתברכון בדילך כל
זרעית ארעא :
ואזל אברם כמא דמליל
עימיה יי ואזל עימיה לוט
ואברם בר שבעין וחמש שנין
במיפקיה מחרן :
ודבר אברם ית שרי איתתיה
וית לוט בר אחוהי וית כל
קניינהון דקנו וית נפשתא
דשעבידו לאוריתא בחרן
ונפקו למיזל לארעא דכנען
ואתו לארעא דכנען : ועבר

וימת תרח בחרן לאחר שיצא אברם
מחרן ובא לארץ כנען והיה תרח יותר
מס' שנה שהרי כת' ואברם בן חמש
שנים ובשבעים שנה וגו' ותרח היה בן
ע' כשנולד אברם הרי קמ"ה לתרח
כשיצא אברם מחרן נשארו משנותיו
הרבה. ולמה הקדים הכתו' מיתתו של
תרח ליציאת אברם שלא יהא הדבר
מפורסם לכל ויאמרו לא קיים אברם
כבוד אביו שהניחו זקן והלך לו לפי'
קראו הכתו' מת שהרשעי' אף בחייה'
קרויים מתים והצדיקים אף במיתתן
קרויי' חיים. חסלת תולדות נח

לך לך להנאתך ולטובתך שם אעשך לגוי
גדול וכאן אי אתה זוכה לבנים ועוד
שאודיע טבעך בעולם. ואעשך לגוי
גדול. לפי שהדרך גורמת ג' דברים
ממעטת פריה ורביה וממעטת ממון ואת
השם הוזקק לג' ברכות הללו שהבטיחו
על בנים ועל ממון ועל השם.
ואברכך בממון כו'. ואגדלה שמך
שיצא לך טבע מוניטין בעולם. ד"א
ואגדלה שמך הוסיף אות על
שמך שעד עכשיו שמך אברם ומכאן
ואיל' אברהם ועולה אברהם במספרו
רמ"ח כמנין אבריו של אדם שמין רמ"ח
והיה ברכה הברכות נתונות בידך עד עכשיו היו בידי ברכתי לאדם ולנח ומכאן ואיל' תברך את אשר תחפוץ ב"ר.
ד"א ואעשך לגוי גדול זהו שאומ' אלהי אברהם. ואברכך זהו שאומ' אלהי יצחק. ואגדלה שמך זהו שאומ' אלהי יעקב. יכול
יהו חותמי' בכולן תל' והיה ברכה בך חותמין ולא בהם. מארצך והלא כבר יצא משם עם אביו ובא עד חרן אלא כך אמ'
לו הרחק עוד וצא משם מבית אביך. אשר אראך לא גלה לו מיד כדי לחבב בעיניו ולתת לו שכר על כל דבור ודבור כיוצ'
בו את בנך את יחידך וגו' על אחד ההרים וגו' וקרא עליה את הקריאה. ונברכו בך יש אגדות רבות וזה
פשוטו אדם אומר לבנו תהא כאברהם וכן כל ונברכו בך שבמקרא וזה מופת בך יברך ישראל וגו'. ואת הנפש אשר עשו
שהכניסן תחת כנפי השכינה אברהם מגייר האנשי' ושרה מגיירת הנשי' ומעלה עליהם כאלו עשאום לכך כתי' עשו
ופשוטו של מקר' עבדים ושפחות שקנו להם כמו עשה את כל הכבוד הזה לשון קונה. ויעבר אברם נכנס לתוכה עד

אברם בארץ עד מקום שכם עד
אלון מורה והכנעני אז בארץ: וירא
יהוה אל אברם ויאמר לזרעך אתן
את הארץ הזאת ויבן שם מזבח
ליהוה הנראה אליו: ויעתק משם
ההרה מקדם לבית אל ויט אהלה
בית אל מים והעי מקדם ויבן שם
מזבח ליהוה ויקרא בשם יהוה: ויסע
אברם הלוך ונסוע הנגבה:
ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה
לגור שם כי כבד הרעב בארץ: ויהי
כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמ'
אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה
יפת מראה את: והיה כי יראו אתך
המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו
אתי ואתך יחיו: אמרי נא אחתי את
למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי
בגללך: ויהי כבוא אברם מצרימה
ויראו המצרים את האשה כי יפה
הוא מאד: ויראו אתה שרי פרעה
ויהללו אתה אל פרעה ותקח האשה
בית פרעה: ולאברם היטיב בעבורה
ויהי לו צאן ובקר וחמרים ועבדים
ושפחת ואתנת וגמלים: וינגע יהוה
את פרעה נגעים גדלים ואת ביתו
על דבר שרי אשת אברם: ויקרא

אברם בארעא עד אתר שכם
עד מישר מורה וכנענאי הוה
בכן שרי בארעא:
ואתגלי יי' ל' ברם ואמר
לבנך איתן ית ארעא הדא
ובנא תמן מדבחא קדם יי'
דאיתגלי ליה:
ואיסתלק מתמן לטורא
מדנח לבית אל ופרסיה
משכניה בית אל מנערבא
ועי ממדינחא ובנא תמן
מדבחא קדם יי' וצלי בשמא
דיי':
ונטל אברם אזיל ונטיל
לדרומא:
והוה כפנא בארעא ונחת
אברם למצרים לאיתותבא
תמן ארי תקיף כפנא בארעא:
והוה כד קריב למיעל
למצרים אמר לשרי אתתיה
הא כען ידעית ארי איתתא
שפירת חיזו את:
ויהא כד יחזון יתיך מצראי
ויימרון איתתיה דא ויקטלון
יתי ויתיך יקיימון:
אימרי עלי דאחתי את בדיל
דיוטב לי בדיליך ותתקיים
נפשי בפתגמיכי:
והוה כד עאל אברם למצרים
וחזו מצראי ית איתתא ארי
שפירת היא להדא:
וחזו יתה רברבי פרעה
ושבחו יתה לות פרעה
ואידברת איתתא לבית פרעה:
ולאברם אוטב בדילה והוו
ליה ען ותורין וחמרין
ועבדין ואמהן ואתנן וגמלין:
ואייתי יי'
על פרעה מכתשין רברבין
ועל אינש ביתיה על עיסק שרי
איתת אברם: וקרא

מקום שכם. להתפלל על בני יעקב
כשיבאו להלחם בשכם: אלון מורה. הוא
שכם הראהו הר גריזים והר עיבל
ששם קבלו בני ישראל שבועת התורה:
והכנעני אז בארץ. היה הולך וכובש
ארץ ישראל מזרעו של שם שבחלקו
של שם נפלה כשחלק נח לבניו את
הארץ שנאמ' ומלכי צדק מלך שלם
לפיכך ויאמר יי' אל אברם לזרעך אתן
ונ"ל עתיד אני להחזירה לבניך שהם
מזרעו של שם: ויבן שם מזבח. על
בשורת הזרע ועל בשורת הארץ:
ויעתק. את אהלו. מקדם לבית אל.
במזרחה של בית אל נמצאת בית אל
במערבו שנאמ' בית אל מים: אהלה.
אהלה כתי' בה"א תחלה נטה אהל אשתו
ואחר את שלו שמכבדין את אשתו
יותר ממנו ב"ר: ויבן שם מזבח.
נתנבא שעתידין להכשל בניו שם על
עון עכן והתפלל שם עליהם: ויקרא
ויקרא בשם יי': הלוך ונסוע. לפרקי'
יושב כאן חדש או יותר ונוסע משם
ונוטה אהלו במקום אחר וכל מסעיו
הנגבה שהיה הולך למסעיו ה"נ ללכת
לדרומה של ארץ ישראל והוא לצד
ירושלם שהיא בחלקו של יהודה שנטע
בדרומה של ארץ ישראל בהר המורי'

שהיא נחלתו ב"ר: רעב בארץ. באותה הארץ לבדה לנסותו אם יהרהר אחר מדותיו של מקום שאמר לו ללכת אל ארץ
כנען ועכשיו משיאו לצאת ממנה: הנה נא ידעתי. מ"א שעד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם ועכש'
ע"י מעשה הכיר בה. ל"א שע"י טורח הדרך אדם מתבזה וזו עמדה ביופיה ופשוטו הנה נא ידעתי הגיע שעה שיש
לדאוג על יופיך ידעתי זה ימים כי יפת מראה את ועכשיו אנו באין בין אנשי' מכוערי' אחיהם של כושיי' ולא הורגלו בא' שה
יפה ודומה לו הנה נא אדוני סורו נא: למען ייטב לי בעבורך. יתנו לי מתנות: ויהי כבוא אברם. כשהיה לו לומ'
בא' לא נזכר שהטמינה בתבה ועל שתבעו המכס פתחו וראו אותה: ויהללו אותה אל פרעה. הללו זה בפני זה
למלך: ולאברם היטיב בעבור'. היטיב פרעה בעבורה: וינגע. במכת ראתן לקה שהתשמיש קשה לו ב"ר: ואת ביתו כתרגו'
ועל אינש ביתיה. ומדרשו לרבות עבדיו ועמודיו וכו': על דבר שרי. על פי דבורה היה אומרת למלאך הך והוא מכה

קח ולך. לא כאבימלך שאמר לו הנה
ארצי לפניך אלא אמר לו לך ואל תעמוד
שהמצריים שטופי זמה הם שנאמר
וזרמת סוסים זרמתם: ויצו עליו. על
אודותיו: לשלחו. לשמרו: וישלחו.
כתרגומו ואלויאו: כבד מאד. טעון
משאות: ויעל אברם וגו' הנגבה.
לדרומה של ארץ ישראל כמו שאמור
למעלה הלוך ונסוע הנגבה. להר
המוריה. ומכל מקום כשהולך ממצרים
לארץ כנען מדרום לצפון הוא מהלך
שארץ מצרים בדרומה של ארץ
ישראל כמו שמוכיח במסעות ובגבולי
הארץ: וילך למסעיו. שלן באכסניות
שלן בהליכתו למצרים. למדך דרך
ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו.
ד"א בחזרתו פרע הקפותיו: מנגב.
ארץ מצרים בדרומה של ארץ כנען
אשר עשה שם בראשונה ויקרא שם.
ואשר קרא שם אברם בשם ה': וגם
יש לומר ויקרא שם עכשיו בשם ה':
ההולך את אברם. מי גרם לו זאת
הליכתו עם אברם: ולא נשא. לא
היתה יכולה להספיק מרעה
למקניהם: ולא נשא. לשון קצר
הוא וצריך להוסיף עליו כמו ולא נשא
אותם מרעה הארץ. לפיכך כתב
לא נשא בלשון זכר: ויהי ריב.
לפי שהיו רועיו של לוט רשעים ומרעין בהמתן בשדות אחרים ורועי אברם מוכיחין אותן על הגזל והן אומרים
הארץ נתנה לאברם ולו אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל והכתוב אומר והכנעני אז בארץ ולא זכה בה. אברם
עדיין: כי אנשים אחים. קרובים. ומדרש אגדה דומין בקלסתר פנים: אם השמאל ואימינה.
בכל מקום אשר תשב לא אתרחק ממך ואעמוד לך למגן ולעזר וסופו נצרך לו שנאמר וישמע
אברם כי נשבה אחיו: ואימינה. אימין את עצמי: ואשמאילה. אשמאיל את עצמי: ואם
תאמר היה לו לנקוד ואימינה כדי שנדע במקום אחר יש להימין ולהשמאיל וזין נקוד
להימין: ככר. מישור כתרגומו: כי כלה משקה. ארץ נחלי מים: לפני שחת ה' את סדום. היה אותו מישור

פרעה לאברם ויאמר מה זאת עשית
לי למה לא הגדת לי כי אשתך הוא:
למה אמרת אחתי הוא ואקח אתה
לי לאשה ועתה הנה אשתך קח
ולך: ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו
אתו ואת אשתו ואת כל אשר לו:
ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו וכל
אשר לו ולוט עמו הנגבה: ואברם
כבד מאד במקנה בכסף ובזהב: וילך
למסעיו מנגב ועד בית אל עד המקום
אשר היה שם אהלה בתחלה בין
בית אל ובין העי: אל מקום המזבח
אשר עשה שם בראשנה ויקרא שם
אברם בשם יהוה: וגם ללוט ההלך
את אברם היה צאן ובקר ואהלים:
ולא נשא אתם הארץ לשבת יחדו
כי היה רכושם רב ולא יכלו לשבת
יחדו: ויהי ריב בין רעי מקנה אברם
ובין רעי מקנה לוט והכנעני והפרזי
אז ישב בארץ: ויאמר אברם אל לוט
אל נא תהי מריבה ביני ובינך ובין
רעי ובין רעיך כי אנשים אחים
אנחנו: הלא כל הארץ לפניך הפרד
נא מעלי אם השמאל ואימנה ואם
הימין ואשמאילה: וישא לוט את
עיניו וירא את כל ככר הירדן כי כלה
משקה לפני שחת יהוה את סדם

פרעה לאברם ואמר מה דא
עבדתא לי למה לא חויתא לי
ארי איתתך היא:
למה אמרת דאחתי היא
ונסיבית יתה לי לאינתו וכען
הא איתתך דבר ואיזיל:
ופקיד עלוהי פרעה גוברין
ואלויאו יתיה וית איתתיה
וית כל דליה:
וסליק אברם ממצרים הוא
ואיתתיה וכל דליה ולוט
עימיה לדרומא:
ואברם תקיף לחדא בגיתין
בכספא ובדהבא:
ואזל למטלנוהי מדרומא ועד
בית אל עד אתרא דהוה תמן
משכניה בקדמיתא בין בית
אל ובין עי:
לאתר מדבחא דעבד תמן
בקדמיתא וצלי תמן אברם
בשמא דיי:
ואף ללוט דאזיל עם אברם
הוו ען ותורין ומשכנין:
ולא סוברת יתהון ארעא
למיתב כחדא ארי הוה
קנינהון סגיא ולא יכילו
למיתב כחדא:
והוה מצותא בין רעותי בעירי
דאברם ובין רעותי בעירי
דלוט וכנענאה ופריזאה בכין
יתיב בארעא:
ואמר אברם ללוט לא כען
תהא מצותא בינא ובינך ובין
רעותי ובין רעותך ארי גוברין
אחין אנחנא:
הלא כל ארעא קדמך
איתפרש כען מלותי אם את
לציפונא ואנא לדרומא ואם
את לדרומא ואנא לציפונא:
וזקף
לוט ית עינוהי וחזא ית כל
מישר ירדנא ארי כלה בית
שקיא קדם חבלות יי' ית סדם

ואת עמרה כגן יהוה כארץ מצרים באכה צער׃ ויבחר לו לוט את כל ככר הירדן ויסע לוט מקדם ויפרדו איש מעל אחיו׃ אברם ישב בארץ כנען ולוט ישב בערי הככר ויאהל עד סדם׃ ואנשי סדם רעים וחטאים ליהוה מאד׃ ויהוה אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפנה ונגבה וקדמה וימה׃ כי את כל הארץ אשר אתה ראה לך אתננה ולזרעך עד עולם׃ ושמתי את זרעך כעפר הארץ אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה׃ קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה׃ ויאהל אברם ויבא וישב באלני ממרא אשר בחברון ויבן שם מזבח ליהוה׃

ויהי בימי אמרפל מלך שנער אריוך מלך אלסר כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים׃ עשו מלחמה את ברע מלך סדם ואת ברשע מלך עמרה שנאב מלך אדמה ושמאבר מלך צביים ומלך בלע היא צער׃ כל אלה חברו אל עמק השדים הוא ים המלח׃ שתים עשרה שנה עבדו את כדרלעמר ושלש עשרה שנה מרדו׃ ובארבע עשרה שנה בא כדרלעמר והמלכים אשר אתו ויכו את רפאים בעשתרת קרנים ואת הזוזים בהם ואת האימים בשוה קריתים׃ ואת החרי בהררם שעיר

ויח עמרה כגנתא דיי׳ כארעא דמצרים מטי לצוער׃
ובחר ליה לוט ית כל מישר ירדנא ונטל לוט ממדינחא ואיתפרשו גבר מעל אחוהי׃
אברם יתיב בארעא דכנען ולוט יתיב בקרוי מישרא ופרס עד סדם׃
ואינשי סדם בישין בממונהון וחייבין בנפשתהון קדם יי׳ לחדא׃
ויי׳ אמר לאברם בתר דאיתפריש לוט מלותיה זקוף כען עינך וחזי מן אתרא דאת תמן לציפונא ולדרומא ולמדינחא ולמערבא׃
ארי ית כל ארעא דאת חזי לך איתנינה ולבנך עד עלמא׃
ואשוי ית בנך סגיאין כעפרא דארעא כמה דלית אפשר לגבר למימני ית עפרא דארעא אף בנך לא יתמנון׃
קום הליך בארעא לארכה ולפותיה ארי לך איתנינה׃
ופרס אברם ואתא ויתיב במישרי ממרא די בחברון ובנא תמן מדבחא קדם יי׳׃
והוה ביומי אמרפל מלכא דבבל אריוך מלכא דאלסר כדר לעמר מלכא דעילם ותדעל מלכא דעממין׃
עבדו קרבא עם ברע מלכא דסדם ועם ברשע מלכא דעמרה שנאב מלכא דאדמה ושמאבר מלכא דצבויים ומלכא דבלע היא צוער׃
כל אילין איתכנשו למישר חקליא הוא אתר ימא דמילחא׃
תרתין עשרי שנין פלחו ית כדרלעמר ובתלת עשרי שנין מרדו׃
ובארבע עשרי שנין אתא כדרלעמר ומלכיא דעימיה ומחו ית גיבריא די בעשתרת קרנים ית תקיפאי דיבהמתא ית אימתני די בשוה קריתים׃
וית חוראי די בטוריא דשעיר

כגן יי׳ לאילנות כארץ מצרים לזרעי׳ באכה צער עד צער · מדרש אגדה דורש לגנאי על שהיו שטופי זמה בחר לוט בשכונתם · במסכת הוריות · מקדם · נסע מאצל אברם ממזרחו והלך לו למערבו של אברם · נמצא נוסע ממזרח למערב · ומדרש אגדה הסיע עצמו מקדמונו של עולם · אמר אי אפשי לא באברם ולא באלהיו · ויאהל · נטה אהלים לרועיו ולמקנהו עד סדום · ואנשי סדום וגו׳ ואעפ״כ לא נמנע לוט מלשכון עמהם · ורבותינו למדו מכאן שם רשעים ירקב · רעים בגופם וחטאים בממונם · ליי׳ מאד יודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו · אחרי הפרד לוט · כל זמן שהרשע עמו היה הדבור פורש ממנו · אשר אם יוכל · כשם שאי אפשר למנות העפר כך זרעך לא ימנה · אמרפל · הוא נמרוד שאמר לאברם נפול לתוך כבשן האש · מלך גוים · מקום יש ששמו גוים על שם שנקבצו שם מכמה אומות ואיש אחד עליהם ששמו תדעל · ברע · שהיה רע לשמים ולבריות · ברשע · שהיה רשע בר׳ · שנאב · שונא אביו שבשמים · שמאבר · שאבר אבר לעוף ולקפוץ למרוד בהקב״ה · בלע · שם העיר · עמק השדים · כך שמו שהיו בו שדות הרבה · ים המלח · לאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח · ומדרש אגדה שנתבקעו הצורים סביביו ונמשכו יאורים לתוכו · שתים עשרה שנה · עבדו המלכים הללו את כדרלעמר · ובארבע עשרה שנה למרדן בא כדרלעמר כי הוא היה בעל המעשה ונכנס בעובי הקורה · והמלכים · אלו שלשה מלכים · זוזים · הם זמזומים · בהררם · בהר שלהם ·

עד מישר פארן דסמיך על מדברא:
ותבו ואתו למישר פלוג דינא היא רקם ומחו ית כל חקל עמלקאה ואף ית אמוראה דיתיב בעין גדי:
ונפק מלכא דסדום ומלכא דעמרא ומלכא דאדמא ומלכא דצבויים ומלכא דבלע היא צוער וסדרו עמהון קרבא במישר חקליא:
ית כדר לעמר מלכא דעילם ותדעל מלכא דעממין ואמרפל מלכא דבבל ואריוך מלכא דאלסר ארבעה מלכין לקביל חמשה:
ומישר חקליא בירן בירן מסקן חימרא וערקו מלכא דסדם ועמרה ונפלו תמן ודאישתארו לטורא ערקו:
ושבו ית כל קנינא דסדם ועמרה וית כל מיכלהון ואזלו: ושבו ית לוט וית קנינה בר אחוהי דאברם ואזלו והוא יתיב בסדם:
ואתא משיזבא וחוי לאברם עבראה והוא שרי במישרי ממרא אמוראה אחוהי דאשכל ואחוהי דענר ואינון מרי קיימיה דאברם:
ושמע אברם ארי אישתבי אחוהי וזריז ית עולימוהי ילידי ביתיה תלתמאה ותמני עסר

עד איל פארן אשר על המדבר:
וישבו ויבאו אל עין משפט הוא קדש
ויכו את כל שדה העמלקי וגם את
האמרי הישב בחצצן תמר: ויצא
מלך סדם ומלך עמרה ומלך אדמה
ומלך צבים ומלך בלע הוא צער
ויערכו אתם מלחמה בעמק השדים:
את כדר לעמר מלך עילם ותדעל
מלך גוים ואמרפל מלך שנער ואריוך
מלך אלסר ארבעה מלכים את
החמשה: ועמק השדים בארת
בארת חמר וינסו מלך סדם ועמרה
ויפלו שמה והנשארים הרה נסו:
ויקחו את כל רכש סדם ועמרה ואת
כל אכלם וילכו: ויקחו את לוט ואת
רכשו בן אחי אברם וילכו והוא
ישב בסדם: ויבא הפליט ויגד לאברם
העברי והוא שכן באלני ממרא
האמרי אחי אשכל ואחי ענר והם
בעלי ברית אברם: וישמע אברם
כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי
ביתו שמנה עשר ושלש מאות

איל פארן · כתרגומו מישר פארן ואומ׳ אני שאין איל לשון מישור אלא מישור של פארן איל שמו · ושל בעל גד בקעה שמו · ושל ממרא אלוני שמו ושל ירדן ככר שמו ושל שטים אבל שמו וכן מתרגמינן מישרא וכל אחד שמו עצ׳ על המדבר · אצל המדבר כמו ועליו מטה מנשה: עין משפט · היא קדש על שם העתיד שעתידין משה ואהרן להשפט שם על עסקי אותו עין והם מי מריבה · ואונק׳ תרג׳ כפשוטו מקום שהיו בני המדינה מתקבצים שם לכל משפט: שדה העמלקי · עדיין לא נולד עמלק ונקרא על שם העתיד: ארבעה מלכים · אעפ״כ נצחו המועטים להודיעך שגבורים היו ואעפ״כ לא נמנע אברהם מלרדוף אחריהם: בארת בארת חמר · בארות הרבה היו שם שנוטלין משם אדמה לטיט של בנין · ומדרש אגדה שהיה הטיט בהם ונעשה נס למלך סדו׳ ויצא משם לפי שהיו באומות מקצתן שאינם מאמינים באומרים להם שנצל אברהם מאור כשדים וכיון שיצא זה מן החמר האמינו באברהם למפרע: הרה נסו · להר נסו · כל תיבה שצריכה למ״ד בתחלתה הטיל לה ה״א בסופה · ויש חלוק בין הרה להרה שהא׳ בסוף תיבה עומדת במקום למ״ד בראשה אבל זו אינה עומדת במקום למ״ד לנקוד פתח התחתונה והרי היא כמו להר או כמו של ההר · ואינו מפרש אי זה הר לא נאמר ימינה השמאלה וכשהוא מוכן בראשה הא לכתוב ההרה ההרה מנוקדת כתרגום כמו של ההר ומבינו לאותו הר הידוע ומפורש: והוא יושב בסדום · מי גרם לו זאת ישיבתו בסדום: הפליט · זה היה עוג מלך הבשן שפלט מן המלחמה והוא שכתוב רק עוג נשאר מיתר הרפאים נשאר שלא הרגוהו אמרפל וחבריו כשהכו הרפאים בעשתרות קרנים · תנחומא וב״ר · זה עוג שפלט מדור המבול והוא מיתר הרפאים שנאמר הנפלים היו בארץ: ויגד לאברם · מתכוין שיהרג אברהם ויבא את שרה: העברי · שהיה מעבר הנהר: בעלי ברית אברם · שכרתו ברית עמו · לא שהשיאו לו עצה על המילה כמו שמפורש במקום אחר: וירק · כתרגומו וזריז אדרמזר בלעז · וכן והריקותי אחריכם אזריין חרבי עליהם וכן והרק חנית: חניכיו · חנוכו שהוא אותם למצות · והוא לשון תחלה כניסת האדם או הכלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה · וכן חנוך לנער · חנוכת המזבח · חנוכת הבית · ובלעז קורין לו אינסיינייר: שמנה עשר ושלש מאות · רבותינו אומרים אליעזר לבדו והוא מנין גימטריא שלו:

וירדפם עד דן ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם וירדפם עד חובה אשר משמאל לדמשק: וישב את כל הרכש וגם את לוט אחיו ורכשו השיב וגם את הנשים ואת העם: ויצא מלך סדם לקראתו אחרי שובו מהכות את כדרלעמר ואת המלכים אשר אתו אל עמק שוה הוא עמק המלך: ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון: ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קנה שמים וארץ: וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך ויתן לו מעשר מכל: ויאמר מלך סדם אל אברם תן לי הנפש והרכש קח לך: ויאמר אברם אל מלך סדם הרמתי ידי אל יהוה אל עליון קנה שמים וארץ: אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשרתי את אברם: בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר אשכל וממרא הם יקחו חלקם: אחר הדברים האלה היה דבר יהוה אל אברם במחזה לאמר אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד:

ורדפנון עד דן: ואתפליג עליהון ליליא הוא ועבדוהי ומחנון ורדפינון עד חובה די מציפונא לדמשק: ואתיב ית כל קניינא ואף ית לוט אחוהי וקנייניה אתיב ואף ית נשיא וית עמא: ונפק מלכא דסדום לקדמותיה בתר דתב מלמימחי ית כדר לעמר וית מלכיא דעימיה למישר מפנק הוא אתר בית ריסא דמלכא: ומלכי צדק מלכא דירושלם אפיק לחם וחמר והוא משמש קדם אל עילאה: וברכיה ואמר בריך אברם קדם אל עילאה דקניניה שמיא וארעא: ובריך אל עילאה דמסר שנאך בידך ויהב ליה חד מן עשרא מכלא: ואמר מלכא דסדום לאברם הב לי נפשתא וקניינא דבר לך: ואמר אברם למלכא דסדם ארימית ידי בשבועה קדם יי אל עילאה דקנייניה שמיא וארעא: אם מחוטא ועד ערקת מסנא ואם איסב מכל דלך ולא תימר אנא אעתרית ית אברם: בר מדאכלו עולימיא וחולק גובריא דאזלו עמי ענר אשכל וממרא אינון יקבלון חולקהון: בתר פיתגמיא האלין הוה פיתגמא דיי לאברם בנבואה למימר לא תדחל אברם מימרי תקיף לך אגרך סגי לחדא:

עד דן · שם תשש כחו ראה שעתידי' בניו להעמיד שם עגל: ויחלק עליהם לפי' סרס אתו ויחלק עליהם הוא ועבדיו לילה אחריהם כדרך הרודפים כשהן שמתפלגין אחר הנוסים כשבורחין זה לכאן וזה לכאן: לילה כלומר לאחר שחשיכה לא נמנע מלרדפם · ומדרש אגדה שנחלק הלילה ובחציו הראשון נעשה לו נס וחציו השני נשמר ובא לחצות הלילה של מצרים: עד חובה אין מקום ששמו חובה ודן קורא חובה על שם ע"ז שהיתה שם: עמק שוה · כך שמו · ותרגומו למישר מפנא פנוי מאילנות ומכל מכשול: עמק המלך · בית ריסא דמלכא בית רים א' שהוא ל' קפוס שמיוחד למלך לשחק שם · והנה' שהושוו שם כל האומות והמליכו עליהם את אברם לנשיא אלקים ולקצין: מלכי צדק · מדרש אגדה הוא שם בן נח: לחם ויין · כך עושין ליגעי מלחמה והראה לו שאין בלבו כלום על שהרג את בניו · ומד' אגדה רמז לו על המנחות והנסכים שיקריבו בניו: והוא כהן · ואין זרעו כהן שאבד שם הכהונה כמפורש בנדרים: קונה כמו עושה על ידי עשייתו קנאם להיות שלו: מגן · הסגיר וכן אמגנך ישראל: ויתן לו · אברם מעשר · מכל אשר לו · לפי שהיה כהן: תן לי הנפש · הנפשות מן השבי שהצלת: הרימותי ידי לשון שבועה · מרים אני ידי לאל עליון · וכן בי נשבעתי נשבעתי אני · וכן נתתי כסף השדה וע"ש נתן אני לך: אם מחוט אני מעכב לעצמי מן השבי ולא אקח · אם תאמר ליתן לי שכר מבית גנזיך · לא תאמר אני העשרתי את אברם שהקב"ה הבטיחני לעשרני שנא' ואברכך ואגדלה שמך: ילכו הנערים · עבדי אשר הלכו אתי ועוד חלק האנשים ועוד ענר ואשכל וממרא ואע"פ שעבדי נכנסו למלחמה · שנא' וירדף עד דן · וענר וחבריו ישבו על הכלים לשמור · ומהם למד דוד שאמר כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלקו · ולכך נא' ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה לחק: ולא נא' והלאה לפי שכבר נתן החוק בימי אברהם: אחר הדברים כל מקום שנא' אחר סמוך וכל מקום שנא' אחרי מופלג · אחר שנעשה לו נס והרג המלכים היה דואג שמא קבל שכר כל צדקותיו לכך א"ל אל תירא אברם שכרך הרבה:

מאד · אם מגן לך · מעונש כל
נפשות שהרגת · ומה שאתה דואג על
קבול שכרך שכרך הרבה מאד · הולך
ערירי פירשו מנחם לשון יורש ואבר
לו ער ועונה · ערירי · בלא יורש
כאשר תאמר ובכל המאות תשרש
תעקר שרשיו כך לשון ערירי חסר
ובלע״ז דישנפנטיט · ול׳ נראה ער
ועונה מגזרת ולבי ער וערירי לשון
חורבן · כמו ערו ערו וכן ערות יסוד
וכן ערער תתערער · וכן את ארוק
ערית · ובן משק ביתי · כתרגומו כלומר
נזון על פיו כמו ועל פיך ישק כל
עמי אפטרופוס יש לי · ומי היה לו בן
היה בא ממונה על שלי · דמשק · לפי
תרגומו מדמשק היה · ובגמ׳ דרשו
המלכים עד דמשק לאחר רודפו · ומשקה
מתורתו לאחרים · ויוצא אותו החוצה
לפי פשוטו הוציאו מאהלו לחוץ לראות
הכוכבים · ולמדרשו אמר לו צא מאצטגנינות
שלך שראית במזלות שאינך עתיד

ויאמר אברם אדני יהוה מה תתן לי
ואנכי הולך ערירי ובן משק ביתי הוא
דמשק אליעזר׃ ויאמר אברם הן לי
לא נתתה זרע והנה בן ביתי יורש
אתי׃ והנה דבר יהוה אליו לאמר לא
יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך
הוא יירשך׃ ויוצא אתו החוצה ויאמר
הבט נא השמימה וספר הכוכבים
אם תוכל לספר אתם ויאמר לו כה
יהיה זרעך׃ והאמן ביהוה ויחשבה
לו צדקה׃ ויאמר אליו אני יהוה אשר
הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את
הארץ הזאת לרשתה׃ ויאמר אדני
יהוה במה אדע כי אירשנה׃ ויאמר
אליו קחה לי עגלה משלשת ועז
משלשת ואיל משלש ותר וגוזל׃
ויקח לו את כל אלה ויבתר אתם
בתוך ויתן איש בתרו לקראת רעהו
ואת הצפר לא בתר׃ וירד העיט על
הפגרים וישב אתם אברם׃ ויהי

ואמר אברם יי׳ אלהים מה תתן לי ואנא אזיל בלא ולד ובר פרנסא הדין די בביתי הוא דמשקאה אליעזר׃

ואמר אברם הא לי לא יהבת בנין והא בר ביתי ירית יתי׃

והא פיתגמא דיי׳ ליה למימר לא יירתינך דין אילהין בר דתוליד הוא יירתינך׃

ואפיק יתיה לברא ואמר איסתכי כען לשמיא ומני כוכביא אם תיכול למימני יתהון ואמר ליה כדין יהון בנך׃

והימין במימרא דיי׳ וחשבה ליה לזכו׃

ואמר ליה אנא יי׳ דאפיקיתך מאורא דכשדאי למיתן לך ית ארעא הדא למירתה׃

ואמר יי׳ אלהים במה אדע ארי יירתינה׃

ואמר ליה קריב קדמי עגלין תלתא ועזין תלתא ודכרין תלת ושפנינא ובר יונה׃

וקריב קדמוהי ית כל אילין ופליג יתהון בשוה ויהב פלגיא פילגא לקבל חבריה וית עופא לא פליג׃

ונחת עופא על פלגיא ומפרח יתהון אברם׃ והות

להעמיד בן · אברם אין לו בן אברהם יהי׳ לו בן · שרי לא תלד אבל שרה תלד · אני קורא לך שם אחר וישתנה המזל: ד״א
הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים והו לשון הבטה מלמעלה למטה: והאמין · על זאת לא שאל אות
אבל על ירושת הארץ שאל אות ואמר במה אדע: ויחשבה לו צדקה · הקב״ה חשבה לו לצדקה וזכות על האמונה
שהאמין בו לא״ ד״ במה אדע כי אירשנה לא שאל לו אות אלא אמר לפניו הודיעני זכות שיתקיימו בה ואמ׳ לו הקב״ה בזכות
קרבנות: עגלה משולשת שלשה עגלים · רמז לג׳ פרים · פר יום הכפורים ופר העלם דבר של צבור ופר עגלה
ערופה ועז משולשת · רמז לשעיר הנעשה בפנים ושעירי המוספין של מועד ושעיר חטאת יחיד · ואיל משולש ·
אשם ודאי ואשם תלוי וכשבה של חטאת יחיד · ותר וגוזל · תורים ובני יונה · ויבתר אותם · חלק כל א׳ לב׳ חלקים · ואע״פ
אין המקרא יוצא מידי פשוטו לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור הבטחתו להוריש לבניו את הארץ · ככתוב ביום
ההוא כרת יי׳ את אברם ברית ודרך כורתי ברית לחלק בהמה ולעבור בין בתריה כמו שנא׳ להלן העוברים בין
בתרי העגל אף כאן עשה אברהם כן · תנור עשן ולפיד אש · עבר בין הגזרי׳ שלוחו של שכינה שהוא אש: ואת הצפור
לא בתר · לפי שהאומות נמשלו לפרים ואילים ושעירים · שנא׳ סבבוני פרים רבים · ואומ׳ האיל אשר ראית בעל
הקרנים מלכי פרס · ואומר והצפיר השעיר מלך יון · וישראל נמשלו לבני יונה · שנא׳ יונתי בחגוי הסלע · לפיכך בתר
הבהמות רמז שיהיו האומות כלין והולכין · ואת הצפור לא בתר רמז שיהיו קיימין ישראל לעולם הבא: העיט לשון עוף
הוא לפי שעט ושואף על הנבלות · כנשר · יעוט עליה אוכל כמו ותעט אל השלל: הפגרים · הבתרים · וישב · לשון נשיבה

השמש לבוא ותרדמה נפלה על
אברם והנה אימה חשכה גדלה נפלת
עליו׃ ויאמר לאברם ידע תדע כי גר
יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום
וענו אתם ארבע מאות שנה׃ וגם את
הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן
יצאו ברכש גדול׃ ואתה תבוא אל
אבתיך בשלום תקבר בשיבה טובה׃
ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם
עון האמרי עד הנה׃ ויהי השמש באה
ועלטה היה והנה תנור עשן ולפיד
אש אשר עבר בין הגזרים האלה׃
ביום ההוא כרת יהוה את אברם
ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ
הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדל
נהר פרת׃ את הקיני ואת הקנזי ואת
הקדמני׃ ואת החתי ואת הפרזי ואת
הרפאים׃ ואת האמרי ואת הכנעני

והוה שמשא למיעל ושינתא
נפלת על אברם והא אימתא
קבל סגי נפלת עלוהי׃
ואמר לאברם מדע תדע ארי
דיידין יהון בנך בארעא דלא
דלהון וישתעבדון בהון ויענון
יתהון ארבע מאה שנין׃
ואף ית עמא דיפלחון בהון
דאין אנא ובתר כן יפקון
בקניינא סגיו
ואת תתכנש לות אבהתך
בשלם תתקבר בשיבו טבא׃
ודרא רביעאה יתובון הכא
ארי לא שלים חובי דאימוראה
עד כען׃
והוה שמשא עלא וקבלא
הוה והא תנור דיתנן ובעור
דאישא די עדא בין פלגיא
האלין׃
ביומא ההוא גזר יי׳ עם אברם
קיים למימר לבנך יהבית ית
ארעא הדא מנהרא דמצרים
עד נהרא רבא נהרא פרת׃
ית שלמאי וית קנזאי וית
קדמונאי׃
וית חיתאי וית פריזאי וית
גיבראי׃
ית אימוראי וית כנענאי

והפרחה׳ כמו ישב רוחו׳ רמז שיבא
דוד בן ישי לכלותם ואין מניחין אותו מן השמי׳
עד שיבא משיח׳ והנה אימה רמז
לצרו׳ וחשך של גליות׳ כי גר יהיה זרעך
משנול׳ יצחק ת׳ שנה עד שיצאו ישראל
ממצרי׳ כיצ׳ יצחק בן ס׳ כשנול׳ יעקב
ויעקב כשירד למצרים אמ׳ שני מגורי
ק״ל שנה הרי ק״צ ובמצרים ר״י כמנין
רד״ו ואם תאמ׳ במצרי׳ היו ת׳ שנה הרי
קהת מיורדי מצרים היה צא וחשוב
שנות קהת ועמרם ומשה בן פ׳ שנה
היה כשיצאו ממצרי׳ אין אתה מוצא
אלא ש״נ שנה צא מהן כל השנים
שחיה קהת אחר לידת עמרם ושחיה
עמרם אחר לידת משה׳ בארץ
לא להם׳ בארץ מצרים לא נאמר אלא
בארץ לא להם משנול׳ יצחק אומ׳ ויגר
אברהם׳ ויצחק׳ ויגר יצחק בגרר׳
ויעקב לגור בארץ נאמ׳ וגם את הגוי
לרבות ד׳ מלכיות שאף הם כלים על ששעבדו בישראל׳ דן אנכי׳ בעשר מכות׳ ברכש גדול׳ בממון גדול שנאמר
וינצלו את מצרים׳ ואתה תבא אל אבותיך בשלום ולא תראה את כל אלו׳ אל אבותיך׳ אביו עובד ע״ז היה ומבשרו
שיבא אליו ללמדך שעשה תרח תשובה׳ בשיבה טובה׳ שעשה ישמעאל תשובה בימיו ולא יצא עשו לתרבות רעה בימיו
ולפיכך מת ה׳ שנים קודם זמנו׳ ובו ביום מרד עשו׳ ודור רביעי׳ לאחר שיגלו למצרים יהיו שם שלשה דורות והד׳ ישובו
לארץ הזאת׳ שבארץ כנען היה מדבר עמו וכרת הברית הזאת וכן יעקב גלה למצרים׳ צא וחשוב דורותיו׳ יהודה
פרץ חצרון׳ כלב׳ בן חצרון מבאי הארץ היה׳ כי לא שלם׳ להיות משתלם מארצו עד אותו זמן׳ שאין הב״ה נפרע מן
האומה עד שתתמלא סאתה שנאמ׳ בסאסאה בשלחה תריבנה׳ ויהי השמש באה׳ כמו ויהי הם מריקים שקיהם׳ ויהי
הם קוברים איש כלומ׳ ויהי דבר זה׳ השמש באה׳ שקעה כבר׳ ועלטה היה׳ חשך היה׳ והנה תנור עשן׳ רמז לו
שיפלו המלכיות בגיהנם׳ באה טעמו למעלה שכבר באה׳ ואם היה טעמו למטה באה היה מבואר כשהיא באה
שוקעת והולכת וא״י אפשר לומ׳ כן שהרי כבר כתב ויהי השמש לבא והעברת תנור עשן לאחר מכאן היה כמו...
שכבר שקעה׳ זה החלוק בכל לשון נקבה שיסודה שני אותיות׳ כשהטעם למעל׳ לשון עבר הוא׳ וזרחה באה קומה
עמותי׳ הנה שבה׳ וכשהטעם למטה הוא לשון הווה׳ דבר שעושה והולך באה עם הצאן בא קמה באמה׳ לזרעך
נתתי׳ אמירתו של הב״ה כאלו היא עשויה׳ הנהר הגדול׳ לפי שמאוחר בפסוק ד׳ נהרות היוצאים מגן עדן שנאמ׳
והנהר הד׳ הוא פרת׳ קראו גדול לפי שדבק לארץ ישראל משל הדיוט אומ׳ עבד מלך מלך הקרב לשחור ושתחוו לך
את הקיני׳ עשרה אומות יש כאן ולא נתן להם אלא שבעה והשלשה אדום ומואב ועמון׳ והם קיני קנזי וקדמוני...
עתידות להיות ירושה לעתיד׳ שנאמ׳ אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם׳ ואת הרפאים...

ואת הגרגשי ואת היבוסי׃
ושרי אשת אברם לא ילדה
לו ולה שפחה מצרית ושמה הגר׃
ותאמר שרי אל אברם הנה נא עצרני
יהוה מלדת בא נא אל שפחתי אולי
אבנה ממנה וישמע אברם לקול
שרי׃ ותקח שרי אשת אברם את
הגר המצרית שפחתה מקץ עשר
שנים לשבת אברם בארץ כנען ותתן
אתה לאברם אישה לו לאשה׃ ויבא
אל הגר ותהר ותרא כי הרתה ותקל
גברתה בעיניה׃ ותאמר שרי אל
אברם חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי
בחיקך ותרא כי הרתה ואקל בעיניה
ישפט יהוה ביני ובינך׃ ויאמר אברם
אל שרי הנה שפחתך בידך עשי לה
הטוב בעיניך ותענה שרי ותברח
מפניה׃ וימצאה מלאך יהוה על עין
המים במדבר על העין בדרך שור׃
ויאמר הגר שפחת שרי אי מזה באת
ואנה תלכי ותאמר מפני שרי גברתי
אנכי ברחת׃ ויאמר לה מלאך יהוה
שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה׃
ויאמר לה מלאך יהוה הרבה ארבה
את זרעך ולא יספר מרב׃ ויאמר לה
מלאך יהוה הנך הרה וילדת בן
וקראת שמו ישמעאל כי שמע יהוה
אל עניך׃ והוא יהיה פרא אדם ידו

וית גרגשאי וית יבוסאי׃
ושרי איתת אברם לא ילידת
ליה ולה אמתא מצריתא
ושמה הגר׃
ואמרת שרי לאברם הא כען
כלייני יי׳ מלמילד עול כען
לות אמתי מאים איתבני מנה
וקביל אברם למימר שרי׃
ודברת שרי איתת אברם ית
הגר מצריתא אמתהא מסוף
עשר שנין למיתב אברם
בארעא דכנען ויהבת יתה
לאברם בעלה ליה לאינתו׃

ועאל לות הגר ועדיאת וחזת
ארי עדיאת וקלת ריבונתהא
בעינהא׃
ואמרת שרי לאברם דין לי
עלך אנא יהבית אמתי בירך
וחזת ארי עדיאת וקלית
בעינהא ידון יי׳ ביני ובינך׃

ואמר אברם לשרי הא
אמתיך בידיך עבידי לה
כדתקין בעיניך ועניתה שרי
וערקת מן קדמהא׃
ואשכחה מלאכא דיי׳ על
עינא דמיא במדברא על
עינא באורחא דחגרא׃
ואמר הגר אמתהא דשרי
מנאן את אתיא ולאן את
אזלא ואמרת מן קדם שרי
רבנתי אנא ערקת׃
ואמר לה מלאכא דיי׳ תובי
לות ריבונתיך ואשתעבידי
תחות ידהא׃
ואמר לה מלאכא דיי׳
אסגאה אסגי ית בניכי ולא
יתמנון מסגי׃

ואמר לה מלאכא דיי׳ הא
את מעדיא ותלדי בר ותקרי
שמיה ישמעאל ארי שמיע
קדם יי׳ עולבניך׃

והוא יהא מרוד באינשא הוא
יהא צריך לכולא וידא

הוא יקרא ארץ רפאים׃ שפחה
מצרית׃ בת פרעה היתה כשראה
נסים שנעשו לשרה אמר מוטב
שתהא בתי שפחה בבית זו ולא גבירה
בבית אחר׃ ואבנה׃ לימד על מי שאין
לו בנים שאינו בנוי אלא הרוס׃ ממנה
בזכות שאכניס צרתי לביתי׃ לקול שרי׃
לרוח הקדש שבה׃ ותקח שרי׃ לקחה
בדברים אשריך שזכית לידבק בגוף
קדוש כזה׃ מקץ עשר שנים׃ מקץ
מועד הקבוע לאשה ששהתה עם
בעלה עשר שנים ולא ילדה חייב לישא
אשה אחרת׃ לשבת אברם׃ מגיד
שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן
המנין לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול
עד שבא לארץ ישראל׃ ותהר׃ מביאה
ראשונה׃ ותקל׃ אמרה שרה זו אין
סתרה כגלויה מראה עצמה צדקת
ואינה צדקת שלא זכתה להריון כל
השנים שעברו ואני נתעברתי מביאה
ראשונה׃ חמסי עליך׃ חמס העשוי לי
עליך אני מטילה העונש עליך
כשהתפללת מה תתן לי לא התפללת
אלא עליך לו נתפללת על שנינו הייתי
נפקדת עמך׃ ועוד דברך אתה
חומס ממני שאתה שומע בזיוני ושותק
אנכי נתתי שפחתי וגו׳ ביני ובינך׃
כל בינך שבמקרא חסר וזה מלא קרי
בה בינך׃ מלמד שהכניסה עין הרע
בעיבורה והפילה הולד׃ שאמר לה המלאך הנך הרה׃ והלא כבר מעוברת והוא מבשר לה שתהר׃ אלא מלמד שהפילה הריון
ראשון׃ ותענה שרי׃ שהיתה משעבדת בה בקושי׃ אי מזה באת׃ מהיכן באת יודע היה מהיכן באה אלא ליכנס
עמה בדברים׃ ולשון אי מזה איה מקום שתאמרי עליו מזה אני באה׃ ויאמר לה מלאך ה׳׃ על כל אמירה היה שליח
לה מלאך לכך נאמר מלאך בכל פעם׃ הנך הרה׃ כשתשובי תהרי׃ כמו הנך הרה וילדת מנוח׃ וילדת בן׃ כמו
ויולדת׃ ודומה לו יושבת בלבנון מקוננת בארזים׃ וקראת שמו׃ צווי הוא כמו שאומר לזכר וקראת את שמו יצחק׃
פרא׃ אוהב מדברות לצוד חיות כמו שאמור ויהי רובה קשת׃ ידו בכל׃ לסטים׃ ויד כל בו׃ הכל שונאין

בכל ויד כל בו ועל פני כל אחיו ישכן:
ותקרא שם יהוה הדבר אליה אתה
אל ראי כי אמרה הגם הלם ראיתי
אחרי ראי: על כן קרא לבאר באר
לחי ראי הנה בין קדש ובין ברד:
ותלד הגר לאברם בן ויקרא אברם
שם בנו אשר ילדה הגר ישמעאל:
ואברם בן שמנים שנה ושש שנים
בלדת הגר את ישמעאל לאברם:
ויהי אברם בן תשעים שנה
ותשע שנים וירא יהוה אל אברם
ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני
והיה תמים: ואתנה בריתי ביני ובינך
וארבה אותך במאד מאד: ויפל אברם
על פניו וידבר אתו אלהים לאמר:
אני הנה בריתי אתך והיית לאב
המון גוים: ולא יקרא עוד את שמך
אברם והיה שמך אברהם כי אב
המון גוים נתתיך: והפרתי אתך
במאד מאד ונתתיך לגוים ומלכים
ממך יצאו: והקמתי את בריתי ביני
ובינך ובין זרעך אחריך לדרתם
לברית עולם להיות לך לאלהים
ולזרעך אחריך: ונתתי לך ולזרעך
אחריך את ארץ מגריך את כל ארץ
כנען לאחזת עולם והייתי להם
לאלהים: ויאמר אלהים אל אברהם
ואתה את בריתי תשמר אתה וזרעך

דכל אינשא יהון צריכין
ביה ועל אפי כל אחוהי ישרי:
וצליאת בשמא דיי דמתמלל
עימה אמרת את הוא אלהא
חזי כולא ארי אמרת הא ברם
בקושטא שריתי חזוא בתר
דאתגלי לי:
על כן קרא לבירא בירא
דמלאך קיימא איתחזי עלה
הא בין רקם ובין חגרא:
וילידת הגר לאברם בר וקרא
אברם שום בריה דילידת
הגר ישמעאל:
ואברם בר תמנן ושית שנין
כד ילידת הגר ית ישמעאל
לאברם:
והוה אברם בר תשעין ותשע
שנין ואיתגלי יי לאברם ואמר
ליה אנא אל שדי פלח קדמי
והוי שלים:
ואיתן קיימי ביני ובינך ואסגי
יתך לחדא לחדא:
ונפל אברם על אפוהי ומליל
עימיה יי למימר:
אנא הא קיימי עמך ותהא
לאב סגי עממין:
ולא יתקרי עוד ית שמך
אברם ויהא שמך אברהם
ארי אב סגי עממין יהבתך:
ואפיש יתך לחדא לחדא
ואיתנך לכנישן ומלכין
שלטין בעממיא מינך יפקון:
ואקים ית קיימי בין מימרי
ובינך ובין בנך בתרך לדריהון
לקיים עלם למהוי לך לאלה
ולבנך בתרך:
ואיתן לך ולבנך בתרך ית
ארע תותבותך ית כל ארעא
דכנען לאחסנת עלם ואהוי
להון לאלה:
ואמר יי לאברהם ואת ית
קיימי תטר את ובנך

אותו ומתגרין בו: על פני כל אחיו
שיהא זרעו גדול: אתה אל ראי. אלוה
הראיה שהוא רואה בעלבון עלובין: הגם
הלום ראיתי. לשון תמיה וכי סבורה
הייתי שאף הלום במדבר ראיתי שלוחו של מקום
אחרי ראי אותם בבית אברהם ששם
הייתי רגילה לראות מלאכים. ותדע לך
שהיתה רגילה לראותם שמנוח ראה
פעם אחת ואמר מות נמות והיא ראתה
ארבעה זה אחר זה ולא חרדה: באר
לחי ראי. כתרגומו בירא דמלאך קיימא
איתחזי עלה: ויקרא אברם. אף על
פי שלא שמע דברי המלאך שאמר
וקראת שמו ישמעאל שרתה עליו
רוח הקדש וקראו ישמעאל: ואברם
בן שמונים ושש שנים. לגנותו של ישמעאל
נכתב להודיע שהיה בן שלש עשרה
שנה כשנמול ולא עיכב: אני אל שדי.
אני הוא שיש די באלהותי לכל בריה
לפיכך התהלך לפני ואהיה לך לאלוה
ולפטרון וכן בכל מקום שהוא
במקרא פירושו לפי ענינו: התהלך
לפני. כתרגומו פלח קדמי הדבק
בעבודתי: והיה תמים. אף זה צווי
אחר צווי היה שלם בכל נסיונותי.
ולפי מדרשו התהלך לפני במצות מילה
ובדבר זה תהיה תמים שכל זמן שהערלה בך אתה בעל מום לפני. ד"א והיה תמים. מוסיף אני אות על שמך ויהיו
מנין אותיותיך רמ"ח כמנין אבריך: ויפל על פניו. מורא שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד ורוח
הקדש נצבת עליו והו שנ' בבלעם נופל וגלוי עינים בברית כר' אליעזר: כי אב המון. נוטריקון של שמו שהיה מתחלה
שלא היה אב אלא לארם שהוא מקומו ועכשיו אב לכל העולם כלו ואע"פ כן לא זזה ממקומה שאף יו"ד של שרי נתרעמה
על השכינה עד שהוסיפה ליהושע: ונתתיך לגוים. ישראל ואדום שהרי מלכים יצאו ולא היה עדיין: והקמתי
את בריתי. ומה היא הברית להיות לך לאלהים: לאחזת עולם. ושם אהיה להם לאלהים אבל הדר בחוצה לארץ כמי שאין לו אלוה

אחריך לדרתם׃ זאת בריתי אשר
תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך
המול לכם כל זכר׃ ונמלתם את בשר
ערלתכם והיה לאות ברית ביני
וביניכם׃ ובן שמנת ימים ימול לכם
כל זכר לדרתיכם יליד בית ומקנת
כסף מכל בן נכר אשר לא מזרעך
הוא׃ המול ימול יליד ביתך ומקנת
כספך והיתה בריתי בבשרכם לברית
עולם׃ וערל זכר אשר לא ימול את
בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא
מעמיה את בריתי הפר׃
ויאמר אלהים אל אברהם
שרי אשתך לא תקרא את שמה
שרי כי שרה שמה׃ וברכתי אתה
וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה
והיתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו׃
ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר
בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה
הבת תשעים שנה תלד׃ ויאמר
אברהם אל האלהים לו ישמעאל
יחיה לפניך׃ ויאמר אלהים אבל
שרה אשתך ילדת לך בן וקראת
את שמו יצחק והקמתי את בריתי

בתרך לדריהון׃
דא קיימי דתטרון בין מימרי
וביניכון ובין בנך
בתרך איתגזר לכון כל
דכורא׃
ותיגזרון ית בישרא
דעורלתכון ותהא לאת קיים
בין מימרי וביניכון׃
ובר תמניא יומין יתגזר לכון
כל דכורא לדריכון יליד
ביתא וזבין כספא מן כל בר
עממין די לא מבנך הוא׃

איתגזרא יתגזרון יליד ביתך
וזבין כספך ותהא קיימי
בבשרכון לקיים עלם׃
וערל דכורא דלא יגזר
בישרא דעורלתיה וישתיצי
אינשא ההיא מעמיה ית
קיימי אשני׃
ואמר יי׳ לאברהם
שרי אתתך לא תקרי ית
שמה שרי ארי שרה שמה׃

ואיבריך יתה ואף יהבית
מינה לך בר ואיברכינה
ותהא לכינשין ומלכין
שליטין בעממיא מינה יהון׃

ונפל אברהם על אפוהי וחדי
ואמר בליביה הלבר מאה
שנין יהא לי וולד ואם שרה
הבת תשעין שנין תליד׃

ואמר אברהם קדם יי׳ לוי
ישמעאל יתקיים קדמך׃

ואמר יי׳ בקושטא שרה
איתתך ילידת לך בר ותקרי
ית שמיה יצחק ואקים ית קיימי

ו ואתה ואו זו מוסיף על ענין ראשון׃
אני הנה בריתי אתך ואתה הוי זהיר
לשמרו ומהו שמירתו זאת בריתי
ביני וביניכם וגו׳ אותם שבעכשיו ומן
זרעך אחריך העתידי׳ להולד׳ המול
כמו להמול׃ כמו שאתה אומ׳ עשות
במקום לעשות ונמלתם׳ כמו ומלתם
והנון בו יתירה ליסוד נופל בו לפרקי׳
כמו נון נשך נושך מנשא׳ יליד בית׳
שילדתו שפחה בביתו׃ מקנת כסף׳
שקנאו משנולד׃ המול ימול׳ כאן
כפל עליו לא אמר לשמונה ימים
ללמדך שיש יליד בית נמול לאחד כמו
במפורש במסכ׳ שבת׃ וערל זכר
כאן למדך שהמילה במקום שנכר בו
זכר לנקבה׃ אשר לא ימול׳ משיגיע
לכלל עונשין׃ ונכרתה׳ הוא נכרת
אבל אביו אין ענוש עליו כרת אלא על
עשה עבר ונכרתה הנפש׃ הולך
ערירי ומת קודם זמנו׃ לא תקרא
שם זה שרי דמשמע שרה לי ולא לאחרי׳
כי שרה סתם שתהא שרה על כל׳
וברכתי אותה׳ ומה היא הברכה
שחזרה לנערותה׳ שנאמר והיתה לג
גוים׳ וברכתיה בהנקת שדים
כשנצרכה לכך׳ ביום משתה יצחק שהיו מרננים עליהם שאסופי מן השוק והביאו ונכנסו בנשי הוא והביאה כל אחת את
בנה עמה ומניקתה לא הניחה והיא מניקה את כלם הוא שנאמר הניקה בנים שרה׳ בב״ר רמוז במקצת׃ ויצחק
יאמר׳ ושחוק של שרה תרגמו לשון מהוך׳ למדת שאברהם האמין ושמח ושרה לא האמינה ולעגה וזהו שהקפיד
המקום על שרה ולא על אברהם׃ הלבן׳ יש תמיהות שהן מתקיימות כמו הנגלה נגליתי׳ הרואה אתה׳ אף זו
מתקיימת׳ וכך אמר בלבו הנעשה חסד זה לאחר מה שכבר נעשה לי׳ ואם שרה הבת תשעים שנה היתה כדאי ללד
והלא שדורות הראשונים היו מולידין לת״ק שנה׳ בימי אברהם נתמעטו השנים וכבר תשש כח העולם׳ וצא ולמד
מעשרה דורות שמנח ועד אברהם שמהרו להולידם בני שלשים ובני ארבעים׃ לו ישמעאל׳ הלואי ישמעאל׳ הלואי
שיחיה ישמעאל איני כדאי למתן שכר כזה׃ יחיה לפניך׳ יחיה ביראתך׳ כמו התהלך לפני פלא קדמי׳ אבל שרה
לשו׳ אמתת דבר׳ וכן אבל אשמים׳ אבל בן אין לה׃ וקראת שמו יצחק׳ על שם השחוק׳ ל״א׳ על שם עשר נסיונות
י׳ וצ׳ שנה של שרה וח׳ שנמול לח׳ וק׳ שנים של אברהם׃ את בריתי׳ ברית המילה שתהא מסורה לזרעו׳ והקימותי

אתו לברית עולם לזרעו אחריו׃ ולישמעאל שמעתיך הנה ברכתי אתו והפריתי אתו והרביתי אתו במאד מאד שנים עשר נשיאם יוליד ונתתיו לגוי גדול׃ ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת׃ ויכל לדבר אתו ויעל אלהים מעל אברהם׃ ויקח אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילידי ביתו ואת כל מקנת כספו כל זכר באנשי בית אברהם וימל את בשר ערלתם בעצם היום הזה כאשר דבר אתו אלהים׃ ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו׃ וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה בהמלו את בשר ערלתו׃ בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו׃ וכל אנשי ביתו יליד בית ומקנת כסף מאת בן נכר נמלו אתו׃

וירא אליו יהוה באלני ממרא והוא ישב פתח האהל כחם היום׃ וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים

עימיה לקיים עלם ולבנוהי בתרוהי׃ ולישמעאל קבילית צלותך הא בריכית יתיה ואפשית יתיה ואסגיתי יתיה לחדא לחדא תרין עשר רברבין תליד ואיתניניה לעם סגי׃ וית קיימי אקים עם יצחק די תליד לך שרה לזימנא הדין בשתא אוחרנתא׃ ושיצי למללא עימיה ואיסתלק יקרא די״י מעילוהי דאברהם׃ ודבר אברהם ית ישמעאל בריה וית כל ילידי ביתיה וית כל זמני כספיה כל דכורא באינשי ביתא דאברהם וגזר ית בישרא דעורלתהון בכרן יומא הדין כמא דמליל עימיה י״י׃ ואברהם בר תשען ותשע שנין במגזריה בישרא דעורליתיה׃ וישמעאל בריה בר תלת עשרי שנין כד גזר ית בישרא דעורליתיה׃ בכרן יומא הדין איתגזר אברהם וישמעאל בריה׃ וכל אינשי ביתי ילידי ביתא וזמני כספא מן בר עממין איתגזרו עימיה׃

ואתגלי ליה י״י במישרי ממרא והוא יתיב בתרע משכנא כמיחם יומא׃ וזקף עינוהי וחזא והא תלתא גברין

את בריתי אתו. למה נאמר כבר כתוב והקמתי את בריתי הסמוך אתה וזרעך וגו׳ אלא לפי שאומר והקימותי את בריתי בינו ובין זרעך ונאמר יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום תלמוד לומר והקימותי את בריתי אתו ולא עם אחרים׃ ואת בריתי אקים את יצחק. למה נאמר אמר ר׳ אבא בר כהנא כאן בן הגבירה למד מבן האמה כתיב הנה ברכתי אותו והפריתי אותו והרביתי אותו זה ישמעאל קל וחומר את בריתי אקים את יצחק׃ שנים עשר נשיאים. כעננים יכלו כמו נשיאים ורוח׃ מעל אברהם. לשון נקייה כלפי מעלה ולמדנו שהאבות הן מרכבתו של מקום׃ בעצם היום הזה. בו ביום שנצטוה ולא בלילה ולא נתיירא מן הגוים ומן הלצנים ושלא יהו אויביו וכל דורו אומרים אלו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום׃ וימל אברהם. לשון ויפעל׃ בהמלו. כמו בהפעלו כמו בהבראם׃ בהמולו אתו׃ נמל אברהם סמוך ואחז בערלתו ורצה לחתוך והיה מתירא שהיה זקן מה עשה הקב״ה שלח ידו ואחז עמו שנא׳ וכרות עמו הברית לו לא נאמר אלא עמו בר׳ בסדר וירא׃ באברהם לא נאמר את לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר שכבר נתמעך על ידי תשמיש אבל ישמעאל שהיה ילד הוזקק לחתוך הצרלה ולפרוע הפריעה לכך נאמר בו את בשר׃ בעצם היום. שמלאו לאברהם צ״ט ולישמעאל י״ג נמול אברהם׃

הסלת לך לך

וירא אליו לבקר את החולה. א״ר חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה ובא הקב״ה ושאל בשלומו׃ באלוני ממרא. הוא שנתן לו עצה על המילה לכך נגלה עליו בחלקו׃ יושב. ישב כתיב בקש לעמוד אמר לו הקב״ה שב ואתה סימן לבניך שעתיד אני להתייצב בעדת הדיינין והם יושבין שנאמר אלהים נצב בעדת אל׃ פתח האהל. לראות אם יש עובר ושב ויכניסם לביתו׃ כחום היום. הוציא הקב״ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים וכיון שראהו מצטער שאין אורחין באים הביא המלאכים בדמות אנשים׃ והנה שלשה אנשים. אחד לבשר את שרה ואחד לרפאות את אברהם ואחד להפוך את סדום שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות תדע לך שכבר הפרשה מזכירן בלשון רבים ויאכלו ויאמרו ובבשורה נאמר שוב אשוב אליך ובהפכת סדום נאמר לא אוכל לעשות דבר לבלתי הפכי ורפאל שרפא את אברהם הלך להציל את לוט שנאמר ויהי כהוציאם אותם החוצה

נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה: ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר מעל עבדך: יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ: ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעברו כי על כן עברתם על עבדכם ויאמרו כן תעשה כאשר דברת: וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לושי ועשי עגות: ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב ויתן אל הנער וימהר לעשות אתו: ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו: ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל:

קיימין עילוהי וחזא ורהט לקדמותהון מתרע משכנא וסגיד על ארעא: ואמר ייי אם כען אשכחית רחמין קדמך לא כען תעבר מעל עבדך: יסבון כען זעיר מיא ואסחו רגליכון ואיסתמיכו תחות אילנא: ואיסב פיתא דלחמא וסעידו לבכון בתר כן תעיברון ארי על כן עברתון על עבדכון ואמרו כן תעביד כמא דמלילתא: ואוחי אברהם למשכנא לות שרה ואמר אוחי תלת סאין קימחא דסולתא לושי ועיבידי גריצן: ולות תורי רהט אברהם ונסיב בר תורי רכיך וטב ויהב לעולימא ואוחי למיעבד יתיה: ונסיב שמן וחלב ובר תורי דעבד ויהב קדמיהון והוא משמיש עילויהון תחות אילנא ואכלו: ואמרו ליה לאן שרה איתתך ואמר הא במשכנא:

וי' אמר המלט · למדת שהאחד היה מציל ורפאה והצלה אחת היא · נצבים עליו · לפניו וכינוי ועליו מפני הנסה אבל לשון נקייה כלפי המלאכים · וירא וירא וירא שני פעמים · הראשון כמשמעו · והשני לשון הבנה · נסתכל שהיו נצבים במקום אחד והבין שלא היו רוצין להטריחו וקדם הוא ורץ לקראתם · בבבא מציעא כתו' נצבים עליו וכתי' וירץ לקראת' · אלא בתחלה נצבים עליו היו כד חזיוהו דהוה שרי ואסר פרשו מיניה מיד וירץ לקראתם · ויאמר אדני לגדול שבהם אמר וקראם כלם אדני · ולגדול אמר אל נא תעבור · וכיון שלא יעבור הוא יעמדו חבריו עמו · ובלשון זה הוא חול · לא הוא קדש ואמ' להקב"ה להמתין לו עד שירוץ ויכנים האורחים ואע"פ שכתו' אחר וירץ האמירה קודם לכן היתה ודרך המקראות לדבר כן כמו שפי' אבל לא ידון רוחי שנכת' אחר ויולד נח · ואי אפשר לומר שלא אם כן קודם הגזרה כ' שנה · וכן כתב לשון כתבת' בב"ר · יוקח נא · על ידי שליח והקב"ה שלם לבניו על ידי שליח · וירם משה את ידו ויך את הסלע · ורחצו רגליכם · כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס עז בביתו אבל לוט לא הקפיד והקדים לינה לרחיצה שנאמר ולינו ורחצו · תחת העץ · תחת האילן · וסעדו לבכם · בתור' בנביאי' ובכתובי' מצינו דפתא סעדתא דלבא · בתור' וסעדו לבכם · בנביאי' סעד לבך פת לחם · בכתובים ולחם לבב אנוש יסעד · אמר ר' חמא לבבכם אין כתיב אלא לבכם מגיד שאין יצר הרע שולט במלאכים · בר' · אחר תעבורו · אחר כן תלכו · כי על כן עברתם · כי הדבר הזה אני מבקש מכם מאחר שעברתם עלי לכבודי · על כן · כמו על אשר · וכן כל כי על כן שבמקרא · כי על כן באו · כי על כן ידעת חנותנו · קמח סלת · סלת לעוגות · וקמח לעמילן של טבחים לכסות הקדרה לשאוב את הזוהמא · בן בקר רך וטוב · שלשה פרים היו כדי להאכילן שלשה לשונות בחרדל · אל הנער · זה ישמעאל כדי לחנכו במצות · ויקח חמאה וחלב · ולחם לא הביא שפרסה נדה · אותו היום חזר לנערותה והיה לה אורח כנשים ונטמאת העיסה ואע"פ שכתוב לקמן חזר להיות לשרה אין מוקדם ומאוחר בתורה · חמאה · שומן החלב שקולטין מעל פניו · אשר עשה · אשר תקן כמו ראשון ראשון שתקן איתי קמיהו · ויאכלו · נראין כמי שאכלו · מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג · ויאמרו אליו · נקוד על איו · ותניא ר' שמעון בן אלעזר אומר כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב נקודה רבה על הכתב אתה דורש הנקודה וכאן הנקודה רבה על הכתב ואתה דורש הנקודה שאף לשרה שאלו איה אברהם · למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש · ובבבא מציעא אומרים יודעין היו מלאכים שרה אמנו היכן היתה אלא להודיע שצנועה היתה כדי לחבבה על בעלה · אמר רב יוסי ברבי חנינא כדי לשגר לה כוס של ברכה · הנה באהל · צנועה היא ·

ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה
והנה בן לשרה אשתך ושרה שמעת
פתח האהל והוא אחריו : ואברהם
ושרה זקנים באים בימים חדל להיות
לשרה ארח כנשים : ותצחק שרה
בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה
לי עדנה ואדני זקן : ויאמר יהוה אל
אברהם למה זה צחקה שרה לאמר
האף אמנם אלד ואני זקנתי : היפלא
מיהוה דבר למועד אשוב אליך
כעת חיה ולשרה בן : ותכחש שרה
לאמר לא צחקתי כי יראה ויאמר
לא כי צחקת : ויקמו משם האנשים
וישקפו על פני סדם ואברהם הלך
עמם לשלחם : ויהוה אמר המכסה
אני מאברהם אשר אני עשה :
ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום
ונברכו בו כל גויי הארץ : כי ידעתיו
למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו
אחריו ושמרו דרך יהוה לעשות :

ואמר מיתב איתוב לותך
כעידן דאתון קיימין והא בר
לשרה איתתך ושרה שמעת
בתרע משכנא והוא אחוריה

ואברהם ושרה סיבו עלין
ביומין פסק מלמהוי לשרה
אורח כנשיא
וחייכת שרה במעהא למימר
בתר דסיבית יהא לי עולימו
ורבוני סיב
ואמר יי לאברהם למה דנן
חייכית שרה למימר הברם
בקושטא אליד ואנא סיבית

היתכסי מן קדם יי פתגמא
לזמנא איתוב לותך בעידן
דאתון קיימין ולשרה בר
וכדיבת שרה למימר לא
חייכית ארי דחילת ואמר לא
ברם חייכת
וקמו מתמן גובריא
ואיסתכאו על אפי סדם
ואברהם אזיל עמהון
לאלוואתהון
ויי אמר היתכסי אנא
מאברהם דאנא עביד
ואברהם מהוא יהוי לעם
רב ותקיף ויתברכון בדיליה
כל עממי ארעא
ארי ידעתיניה בדיל דיפקד
ית בנוהי וית אינש ביתיה
בתרוהי ויטרון ארחן דתקנן
מן קדם יי למעבד

כעת חיה · כעת הזאת לשנה הבאה
ופסח היה · ולפסח הבא נולד יצחק ·
מדלא קרינן כעת חיה משמע כעת
הזאת שתהא לכם חיה שתהיו כלכם
שלמים וקיימין · שוב אשוב · לא בשרו
המלאך שישוב אלא בשליחותו של
מקום אמר לו כמו ויאמר לה מלאך
יי' הרבה ארבה והרי אין בידו להרבות
אלא בשליחותו של מקום אמר לה אף
כאן בשליחותו של מקום אמר לו · כל
אלישע אמר לשונמית למועד הזה
כעת חיה את חובקת בן · ותאמר לו
אדני איש האלקים אל תכזב בשפחתך
אותם המלאכים שבשרו את שרה אמרו
למועד אשוב · אמר לה אלישע אותם
המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם
אמרו למועד אשוב · אבל אני שאני
בשר ודם היום חי ומחר מת · בין חי
בין מת למועד הזה כעת חיה את
חובקת בן · והוא אחריו · הפתח היה
אחר המלאך · חדל להיות · פסק ממנה
אורח כנשים · אורח נדות : בקרבה · מסתכלת במעיה אפשר הקרבים הללו טוענין ולד · שדים שמניקין מושכין חלב ·
עדנה · לשון צחצוח בשר ולשון משנה הוא מעדן את הבשר ומשיר את השער · ד"א לשון עדן זמן וסת נדות : האף
אמנם · הגם אמנם אלד : ואני זקנתי · שינה הכתוב מפני השלום שהרי אמרה ואדני זקן : היפלא · כתרגומו
היתכסי · וכי שום דבר מופלא ומכוסה ממני לעשות כרצוני : למועד · לאותו מועד שקבעתי לך אתמול למועד הזה
בשנה האחרת : כי יראה · כי צחקת · כי הראשון משמש לשון דהא · שנותן טעם לדבר : ותכחש · למה לפי שיראה ·
והשני משמש בלשון אלא ויאמר לא כדבריך הוא אלא צחקת · שאמרו רבותינו וכו' כי משמש בארבע לשונות
אי · דלמא · אלא · דהא : וישקיפו · כל לשון השקפה לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך שגדול כח מתנות עניים שהופך
מדת רוגז לרחמים : לשלחם · ליוותם · כסבור אורחים הם : המכסה אני מאברהם · בתמיה מה שאני עושה בסדום לא יפה
לי לעשות דבר שלא מדעתו אני נתתי לו את הארץ הזאת וה' כרכים הללו שלו הן · שנאמר גבול הכנעני מצידון וגו'
קראתיו אותו אברהם אב המון גוים ואשמיד הבנים ולא אודיע לאב שהוא אוהבי : ואברהם היו יהיה · מד"א זכר צדיק
לברכה · הואיל והזכירו אברכנו ופשוטו · וכי ממנו אני מעלים והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול :
כי ידעתיו · ארי ידעתיניה כתרגומו מתרגם לשון חבה כמו מודע לאישה · מודעתנו · ואמנם עיקר כלם לשון ידיעה
שהמחבב את האדם מקרבו אצלו ויודעו ומכירו · ולמה ידעתיו · למען אשר יצוה · לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמור דרכי ואם
תפרשהו כתרגומו · ארי גלי קדמי · יודע אני בו שיצוה את בניו וגו' אין למען נופל על הלשון · יצוה לשון הוה כמו יעשה איוב

צדקה ומשפט למען הביא יהוה על
אברהם את אשר דבר עליו: ויאמר
יהוה זעקת סדם ועמרה כי רבה
וחטאתם כי כבדה מאד: ארדה נא
ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו
כלה ואם לא אדעה: ויפנו משם
האנשים וילכו סדמה ואברהם עודנו
עמד לפני יהוה: ויגש אברהם ויאמר
האף תספה צדיק עם רשע: אולי
יש חמשים צדיקם בתוך העיר
האף תספה ולא תשא למקום למען
חמשים הצדיקם אשר בקרבה:
חללה לך מעשת כדבר הזה
להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק
כרשע חללה לך השפט כל הארץ
לא יעשה משפט: ויאמר יהוה אם
אמצא בסדם חמשים צדיקם בתוך
העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם:
ויען אברהם ויאמר הנה נא הואלתי
לדבר אל אדני ואנכי עפר ואפר:
אולי יחסרון חמשים הצדיקם
חמשה התשחית בחמשה את כל
העיר ויאמר לא אשחית אם אמצא
שם ארבעים וחמשה: ויסף עוד
לדבר אליו ויאמר אולי ימצאון שם
ארבעים ויאמר לא אעשה בעבור
הארבעים: ויאמר אל נא יחר

צדקתא ודינא בדיל
לאייתאה יי' על אברהם ית
דמליל עלוהי:
ואמר יי' קבילת סדם ועמרה
ארי סגיאת וחובתהון ארי
תקיפת לחדא:
איתגלי כען ואידון הכי
קבלתהון דעלת לקדמי
עבדו אעביד עמהון גמירא
אם לא תיבין ואם תיבין לא
איתפרע:
ואיתפניאו מתמן גובריא ואזלו
לסדם ואברהם עד כען הוא
משמש בצלו קדם יי':
וקריב אברהם ואמר הברגז
תשיצי זכאה עם חייבא:
מאים אית חמשין זכאין בגו
קרתא הברגז תשיצי ולא
תשבוק לאתרא בדיל חמשין
זכאין די בגוה:
קושטא אינון דינך מלמעבד
כפתגמא הדין לקטלא זכאה
עם חייבא ויהא כזכאה
כחייבא קושטא אינון דינך
דדאין כל ארעא לא יעביד
דינא:
ואמר יי' אם אשכח בסדם
חמשין זכאין בגו קרתא
ואשבוק לכל אתרא
בדילהון:
ואתיב אברהם ואמר הא כען
סגיתי למללא קדם יי' ואנא
עפר וקטם:
מאים יחסרון חמשין זכאין
חמשה התחביל בדיל חמשה
ית כל קרתא ואמר לא
אחביל אם אשכח תמן
ארבעין וחמשה:
ואוסיף עוד למללא עמיה
ואמר מאים ישתכחון תמן
ארבעין ואמר לא איעביד
גמירא בדיל ארבעין:
ואמר לא כען יתקוף

למען הביא. כך הוא מצוה לבניו
שמרו דרך ה' כדי שיביא ה' על אברהם
על בית אברהם לא נאמר אלא על
אברהם למדנו שכל המעמיד בן צדיק
כאלו אינו מת: ויאמר ה' וגו' רבה. כל
רבה שבמקרא הטעם בבית לפי שהן
מתורגמין גדולה או גדלה והולכת אבל
זה טעמו ברי"ש לפי שמתורגם
גדלה. כמו שפי' בכי השמש באה
הנה שבה יבמתך: ארדה נא. למד
לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא
בראיה כמו שפי' בדור הפלגה. ד"א
ארדה נא לסוף מעשיהם: הכצעקתה.
של מדינה: הבאה אלי עשו. והם
עומדים במרדם כלה אני עושה בהם
ואם לא יעמדו במרדם אדע מה
אעשה בהם לפרע בייסורין מהם: לא
אכלה אותם וכן מצינו במקום
אחר הורד עדיך מעליך ואדעה מה
אעשה לך: ויפנו משם. ממקום
שאברהם ליום שם: ועודנו עומד.
והלא לא הלך לעמוד לפניו אלא הקב"ה
בא אצלו ואמר לו זעקת סדם ועמרה
והיה לו לכתוב וה' עודנו עומד על אברהם
אלא תקון סופרים הוא זה: ויגש אברה'
מצינו הגשה למלחמה ולתפלה ולפיוס
למלחמה ויגש יואב. לפיוס ויגש אליו
יהודה. לתפלה ויגש אליהו. ולכל אלה
נגש אברהם לדבר קשות ולפיוס ולתפלה: האף תספה. הגם תספה. ולפי תרגומו של אונקלוס שתרגם לשון רוגז כך
פירושו האף ישיאך שתספה צדיק עם רשע: חמשים צדיקים. לכל כרך וכרך שה' מקומות הן: חללה לך. וא"ת
לא יצילו הצדיקים את הרשעים למה תמית הצדיקים חולין הוא לך יאמרו כך אומנותו שוטף צדיקים ורשעים. וכך
עשה לדור המבול ולדור הפלגה: כדבר הזה. לא הוא ולא כיוצא בו: חללה לך. לעולם הבא: השופט כל הארץ. ה"א
בחטף פתח הא של השופט לשון תמיהה הוא. וכי מי שהוא שופט כל הארץ לא יעשה משפט אמת: אם אמצא בסדם
וגו' לכל המקום. לכל ה' כרכים ולפי שסדום היא חשובה שבכולם תלה הכתוב בה: התשחית בחמשה. והם ט' לכל כרך
וכרך ואתה צדיקו של עולם תצטרף עם כלם: אולי ימצאון שם ארבעים. וימלטו ד' כרכים. וכן שלשים יצילו ג' מהם

לאדני ואדברה אולי ימצאון שם
שלשים ויאמר לא אעשה אם
אמצא שם שלשים ויאמר הנה נא
הואלתי לדבר אל אדני אולי ימצאון
שם עשרים ויאמר לא אשחית
בעבור העשרים ויאמר אל נא יחר
לאדני ואדברה אך הפעם אולי
ימצאון שם עשרה ויאמר לא אשחית
בעבור העשרה וילך יהוה כאשר
כלה לדבר אל אברהם ואברהם
שב למקמו ויבאו שני המלאכים
סדמה בערב ולוט ישב בשער סדם
וירא לוט ויקם לקראתם וישתחו
אפים ארצה ויאמר הנה נא אדני
סורו נא אל בית עבדכם ולינו
ורחצו רגליכם והשכמתם והלכתם
לדרככם ויאמרו לא כי ברחוב נלין
ויפצר בם מאד ויסרו אליו ויבאו
אל ביתו ויעש להם משתה ומצות
אפה ויאכלו טרם ישכבו ואנשי
העיר אנשי סדם נסבו על הבית
מנער ועד זקן כל העם מקצה
ויקראו אל לוט ויאמרו לו איה
האנשים אשר באו אליך הלילה
הוציאם אלינו ונדעה אתם ויצא

קדם יי ואמליל מאים ישתכחון תמן תלתין ואמר לא אעביד גמירא אם אשכח תמן תלתין ;

ואמר הא כען אסגיתי למללא קדם יי מאים ישתכחון תמן עשרין ואמר לא אחביל בדיל עשרין ;

ואמר לא כען יתקוף קדם יי ואמליל ברם זימנא הדא מאים ישתכחון תמן עשרה ואמר לא אחביל בדיל עשרה ;

ואיסתלק יקרא דיי כד שיצי למללא עם אברהם ואברהם תב לאתריה ;

ועאלו תרין מלאכיא לסדם ברמשא ולוט יתיב בתרעא דסדם וחזא לוט וקם לקדמותהון וסגיד על אפוהי על ארעא ;

ואמר בבעו כען רבוני זורו כען לבית עבדכון וביתו ואסחו רגליכון ותקדמון ותהכון לאורחכון ואמרו לא אילהן ברחובה נבית ;

ותקיף בהון להדא חרו לותיה ואתו לביתיה ועבד להון משתיא ופטיר אפה להון ואכלו ;

עד לא שכיבו ואינשי קרתא אינשין דסדם אקיפו על ביתא מעולימא ועד סבא כל עמא מסופיה ;

וקרו ללוט ואמרו ליה און גובריא דאתו לותך בליליא אפיקינון לותנא ונדע יתהון ;

אולי ימצא' שם מ' ; הואלתי · רציתי לשון ויואל משה ; אולי ימצאון שם עשרה · ועל פחות מי' לא בקש · ולפי שאמר היה סגור על נח ואשתו וג' בניו ונשותיהן ולא הצילו כל על הפחות לא בקש שכבר היה ח' נח ובניו ולא הצילו על דורם · ועל ט' ע"י צירוף כבר בקש ולא מצא ; וילך יי' · כיון שנשתתק הסנגור הלך לו הדיין ; ואברהם שב למקומו נסתלק הדיין נסתלק הסנגור והקטיגור מקטרג לפיכך ויבאו שני המלאכים ב' למו אחד להשחית את סדום וא' להציל את לוט והוא אותו שבא לרפאות לאברהם אבל השני בא לבשר את שרה וכיון שעשה שליחותו נסתלק לו · המלאכים ולהלן קראן אנשים כשהיתה שכינה עמהם קראן אנשים · ד"א אצל אברהם שכחו גדול קראן אנשים ואצל לוט קראן מלאכים · בערב · וכי כל כך שהו המלאכים לבא מחברון לסדום אלא מלאכי רחמים היו וממתינים שילמד אברהם סנגוריא עליהם ; יושב ישב כתיב אותו היום מינוהו שופט על השופטים ; וירא לוט וירץ · מבית אברהם למד לחזור על האורחים ; הנה נא אדני הנה נא אתם אדוני' לאחר שעברתם עלי · ד"א הנה נא צריכי' אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יכירו בכם וזו היא עצה נכונה · סורו נא · עקמו את הדרך לביתי דרך עקלתון שלא יכירו שאתם נכנסים שם לכך א' סורו נא · ב"ר · ויאמרו לא · ולאברהם אמרו כן תעשה ולוט אמ' לא כי ברחוב נלין מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול · כי ברחוב נלין · הרי כי משמש בלשון אלא לא נסור כי בתוך אלא ברחובה של עיר נלין ; ויסורו אליו · עקמו הדרך לצד ביתו · ומצות אפה · פסח היה · טרם ישכבו ואנשי העיר · בפיהם של מלאכים היו שואלין לו מה טיבן ומעשיהם והוא משיבן רובן רשעים עודם מדברים בהם ואנשי סדם נסבו על הבית כך מדרש בראשית רבה · ופשוטו של מקרא ואנשי העיר אנשי סדם נסבו על הבית · ועל שהיו רשעים נקראים אנשי סדם כמו שאמור בכתוב ואנשי סדם רעים וחטאים · כל העם מקצה · מקצה העיר עד קצה העיר שאין אחד מוחה בהם שאפילו צדיק אחד אין בהם ; ונדעה אותם · במשכב זכר · כמו אשר לא ידעו איש · האל · כמו האלה ; כי על כן באו · כי

אליהם לוט הפתחה והדלת סגר
אחריו: ויאמר אל נא אחי תרעו:
הנה נא לי שתי בנות אשר לא ידעו
איש אוציאה נא אתהן אליכם ועשו
להן כטוב בעיניכם רק לאנשים האל
אל תעשו דבר כי על כן באו בצל
קרתי: ויאמרו גש הלאה ויאמרו
האחד בא לגור וישפט שפוט עתה
נרע לך מהם ויפצרו באיש בלוט מאד
ויגשו לשבר הדלת: וישלחו האנשים
את ידם ויביאו את לוט אליהם הביתה
ואת הדלת סגרו: ואת האנשים אשר
פתח הבית הכו בסנורים מקטן ועד
גדול וילאו למצא הפתח: ויאמרו
האנשים אל לוט עד מי לך פה חתן
ובניך ובנתיך וכל אשר לך בעיר
הוצא מן המקום: כי משחתים אנחנו
את המקום הזה כי גדלה צעקתם
את פני יהוה וישלחנו יהוה לשחתה:
ויצא לוט וידבר אל חתניו לקחי
בנתיו ויאמר קומו צאו מן המקום
הזה כי משחית יהוה את העיר ויהי
כמצחק בעיני חתניו: וכמו השחר
עלה ויאיצו המלאכים בלוט לאמר
קום קח את אשתך ואת שתי בנתיך
הנמצאת פן תספה בעון העיר:
ויתמהמה ויחזיקו האנשים בידו
וביד אשתו וביד שתי בנתיו בחמלת
יהוה עליו ויצאהו וינחהו מחוץ
לעיר: ויהי כהוציאם אתם החוצה
ויאמר המלט על נפשך אל תביט
אחריך ואל תעמד בכל הככר ההרה

ונפק לותהון לוט לתרעא
ודשא אחד בתרוהי:
ואמר בבעו כען אחי לא
תבאשון:
הא כען לי תרתין בנן דלא
ידעו אינש אפיק כען יתהן
לותכון ועיבידו להון כדתקין
בעיניכון לחוד לגבריא האלין
לא תעבדון מידעם ארי על
כן עאלו בטלל שירותי:

ואמרו קריב להלא ואמרו חד
אתא לאיתותבא והא דאין
דינא כען נבאיש לך מנהון
ותקיפו בגברא בלוט לחדא וקריבו
למיתבר דשא:
ואושיטו גובריא ית ידיהון
ואעילו ית לוט לותהון לביתא
וית דשא אחדו:

וית גובריא דבתרע ביתא מחו
בשבריריא מזעירא ועד רבא
ולאו לאשכחא תרעא:

ואמרו גובריא ללוט עוד מה
לך הכא חתנא ובנך ובנתך
וכל דלך בקרתא אפיק מן
אתרא:
ארי מחבלין אנחנא ית אתרא
הדין ארי סגיאת קבילתהון
קדם יי ושלחנא יי
לחבלותיה:
ונפק לוט ומליל עם חתנוהי
נסבי בנתיה ואמר קומו פוקו
מן אתרא הדין ארי מחביל
יי ית קרתא והוה כמחייך
בעיני חתנוהי:
וכמיסק צפרא הוה ודחיקו
מלאכיא בלוט למימר קום
דבר ית איתתך וית תרתין
בנתך דאישתכחת מהימנא
עימך דילמא תילקי בחובי
קרתא:

ואיתעכב ותקיפו גובריא
בידיה ובידא דאתתיה ובידא דתרתין בנתיה
מרחם יי עלוהי ואפקוהי
ואשריוהי מברא לקרתא:

והוה כד אפיקו יתהון לברא
ואמר חוס על נפשך לא
תסתכי לאחורך ולא תתעכב
בכל מישרא לטורא

הקורה הזאת הפעו לכבודי על אשר
באו בצל קורתי תרגו׳ של קורה שרות׳
גש הלאה · כשאמר להם על הבנות
אמרו לו גש הלאה לשון נחת ועל
שהוא מלמד על האורחים אמרו מלפנך
לכך אמרו לו האחד בא לגור אדם
נכרי יחידי אתה בינינו שבאת לגור
ונעשית שופט · ונעשית מוכיח אותנו
הדלת · הסובבת לנעול ולפתוח · פתח
הוא החלל שבו נכנסים ויוצאין · בסנורי
מכת עורון · מקטן ועד גדול הקטנים
התחילו בעבירה תחלה שנ׳ מנער ועד
זקן לפי שהתחילו הפורענות מהם · עוד
מי לך פה · פשוטו המקרא מי יש לך.
עוד בעיר הזאת חוץ מאשתך ובנותיך
שבבית חתן בניך ובנותיך אם יש לך
חתן או בנים או בנות הוצא מן המקום
ובניך · הם בני בנותיך הנשואות ומד׳
עוד מי לך פה מאחר שעשיתם נבלה
כזאת מי יש לך פתחון פה ללמד
סניגורי׳ עליהם שכל הלילה היה מלמד
עליהם טובות הרי מה מי לך פה
חתניו בנות נשואות היו לו בעיר: לוקחי
בנותיו שאותן שבבית ארוסות הן
מלבד הרי לוקחי את לוקחי שעתידין
לקח בר׳: ויאיצו · ודחיקו מתרגמינן
הנמצאות המזומנות לך בבית להצילם
ומד׳ יש ווה ישובו של מקרא: תספה
תהיה כלה עד תום יתגרנו׳ עד נסף
ויתמהמה כדי להציל את ממונו: ויחזיקו
א׳ מהם היה שליח להציל וחברו להפך
סדום לכך נאמ׳ ויאמ׳ המלט ולא נאמ׳
ויאמרו: המלט · דייך להציל נפשות
אל תחוס על ממונו: אל תביט אחריך אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול ואינך כדאי לראות בפורענותם
ואתה ניצול: בכל הככר · ככר הירדן: ההרה המלט · אצל אברהם ברח שהוא יושב בהר שנ׳ ויעתק משם ההרה

המלט פן תספה: ויאמר לוט אלהם
אל נא אדני: הנה נא מצא עבדך חן
בעיניך ותגדל חסדך אשר עשית
עמדי להחיות את נפשי ואנכי לא
אוכל להמלט ההרה פן תדבקני
הרעה ומתי: הנה נא העיר הזאת
קרבה לנוס שמה והוא מצער
אמלטה נא שמה הלא מצער הוא
ותחי נפשי: ויאמר אליו הנה נשאתי
פניך גם לדבר הזה לבלתי הפכי את
העיר אשר דברת: מהר המלט
שמה כי לא אוכל לעשות דבר עד
באך שמה על כן קרא שם העיר
צוער: השמש יצא על הארץ ולוט
בא צערה: ויהוה המטיר על סדם
ועל עמרה גפרית ואש מאת יהוה

אישתזב דילמא תילקי:
ואמר לוט להון בבעו כען
רבוני:
הא כען אשכח עבדך רחמין
קדמך ואסגיתא טיבותך
דעבדת עמי לקיימא ית נפשי
ואנא לית אנא יכיל
לאישתזבא לטורא דילמא
תערענני בישתא ואימות:
הא כען קרתא הדא קריבא
למיערק תמן והיא זעירא:
אישתזב כען לתמן הלא
זעירא היא ותתקיים נפשי:
ואמר ליה הא נסיבית אפך
אף לפתגמא הדין בדיל
דלא למיהפך ית קרתא
דבעיתא עלה:

אוחי אישתזב לתמן ארי לא
אכול למעבד פיתגמא עד
מיעלך לתמן על כן קרא
שמא דקרתא צער:
שימשא נפק על ארעא ולוט
עאל לצוער:
ומן קדם יי אמטר
על סדם ועל עמרה גופריתא
ואישתא מן קדם יי

ואף עכשיו היה יושב שם שנאמר עד
המקום אשר היה שם אהלו בתחלה ·
ולפי שכתב ויאהל אברם אהלים
הרבה היו לו ונתפשטו עד חברון ·
המלט לשון הצלה וכן כל מלטה
שבמקרא אשמוציר בלעז · וכן
והמליטה זכר שהשמיטה הוולד מן
הרחם כנפלט נמלט: אל נא אדני ·
רבותינו אמרו שזה השם קדש הוא
שנאמר בו להחיות את נפשי מי שיש
בידו להחיות ולהמית · ותרגומו בבעו
כען יי' · אל נא אל תאמרו לי
להמלט ההרה · נא לשון בקשה · פן
תדבקני · כשהייתי אצל אנשי סדם
היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה בני
עירי והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל
וכשאבא אצל צדיק אני כרשע · וכן
אמרה צרפית לאליהו כי באת אלי להזכיר את עוני עד שלא באת אצלי היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה עמי אני
צדיקת בינהם ומשבאת אצלי לפי מעשיך אני רשעה: קרובה ישיבתה קרובה ולא נתמלאה סאתה עדיין ומה היא
קורבתה כי מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להתישב איש במקומו והיא היתה בשנת מיתת פלג · ומשם עד
כאן שנים וחמשים שנה פלג מת בשנת שמונה וארבעים לאברהם · שכל פלג ימי אחרי הולידו את רעו מאתים ותשעה
שנה צא מהם שנים ושלשים שנה כשנולד שרוג ומשרוג עד שנולד נחור שלשים שנה הרי ששים ושנים ומנחור עד שנולד
תרח כט הרי תשעים ואחת ומשם עד שנולד אברהם שבעים שנה הרי מאה וששים ואחד תן עליהם שמונה וארבעים
שנים שהיו לו לאברהם כשמת פלג הרי מאתים ותשע פלג שנת הפלגה וכשנחרבה סדם היה אברהם
בן צ"ט שנה הרי מדור הפלגה עד כאן נ"ב שנה וצוער איחרה ישיבתה אחר ישיבת חברותיה שנה אחת אימלטה נא ·
נא בנו מקרי אמשי ואחד הוו: הלא מצער · עונותיה מועטין ויכול אתה להניחה וחי נפשי בה · וזהו מדרשו ופשוטו
הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט ואין לך להקפיד אם תניחנה: ותחי נפשי בה · גם לדבר הזה · לא דייך שאתה
ניצל אלא אף כל העיר אציל בגללך · הפכי · הופך אני כמו מד בהי · כי לא אוכל לעשות · זה עונשן של מלאכים על
שאמרו כי משחיתים אנחנו לא זזו משם עד שהוזקקו לומר שאין הדבר ברשותם · כי לא אוכל · לשון יחיד מכאן
אתה למד שהאחד הופך ואחד מציל שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד: על כן קרא שם · העיר צוער · על שם
הלא מצער היא: וי"י המטיר · כל מקום שנאמר וי"י הוא ובית דינו: המטיר · משעלות השחר כמו שנאמר וכמו
השחר עלה שעה שהלבנה עומדת ברקיע עם החמה לפי שהיו מהם עובדים ללבנה ומהם לחמה · אמר הקב"ה
אם אני נפרע מהם ביום יהיו עובדי לבנה אומרים אלו לבנה מושלת לא היו עוקרן ואם בלילה יאמרו עובדי החמה אלו
היה ביום לא היה יכול: וי"י המטיר גפרית ואש · מתחלה מטר וכשעשה גפרית: מאת יי' ולא כת' מאתו דרך מקראות
לדבר כן · כמו נשי למך ולא אמ' נשי · וכן בדוד קחו עמכם את עבדי אדוניכם ולא אמר עבדי אף כאן אמר מאת יי'

מן השמים׃ ויהפך את הערים האל
ואת כל הככר ואת כל ישבי הערים
וצמח האדמה׃ ותבט אשתו מאחריו
ותהי נציב מלח׃ וישכם אברהם
בבקר אל המקום אשר עמד שם
את פני יהוה׃ וישקף על פני סדם
ועמרה ועל כל פני ארץ הככר וירא
והנה עלה קיטר הארץ כקיטר
הכבשן׃ ויהי בשחת אלהים את
ערי הככר ויזכר אלהים את אברהם
וישלח את לוט מתוך ההפכה בהפך
את הערים אשר ישב בהן לוט׃
ויעל לוט מצוער וישב בהר ושתי
בנתיו עמו כי ירא לשבת בצוער
וישב במערה הוא ושתי בנתיו׃
ותאמר הבכירה אל הצעירה אבינו
זקן ואיש אין בארץ לבוא עלינו
כדרך כל הארץ׃ לכה נשקה את
אבינו יין ונשכבה עמו ונחיה מאבינו
זרע׃ ותשקין את אביהן יין בלילה
הוא ותבא הבכירה ותשכב את אביה
ולא ידע בשכבה ובקומה׃ ויהי
ממחרת ותאמר הבכירה אל הצעירה
הן שכבתי אמש את אבי נשקנו יין
גם הלילה ובאי שכבי עמו ונחיה
מאבינו זרע׃ ותשקין גם בלילה ההוא
את אביהן יין ותקם הצעירה ותשכב
עמו ולא ידע בשכבה ובקמה׃ ותהרין
שתי בנות לוט מאביהן׃ ותלד הבכירה
בן ותקרא שמו מואב הוא אבי מואב

מן שמיא׃
והפך ית קרויא האילין וית
כל מישרא וית כל יתבי
קרויא וצמחא דארעא׃
ואיסתכיאת איתתיה
מאחורוהי והות קמתא
דמילחא׃
ואקדים אברהם בצפרא
לאתרא דשמיש תמן בצלו
קדם יי׳׃
ואיסתכי על אפי סדום
ועמרה ועל כל אפי ארעא
דמישרא וחזא והא סליקן
תננא דארעא כתננא
דאתונא׃ והות
בחבלות יי׳ ית קירוי מישרא
ודכיר יי׳ ית אברהם ושלח
ית לוט מגו הפיכתא כהפך
ית קרויא דהוה יתיב בהין
לוט׃
וסליק לוט מצוער ויתיב
בטורא ותרתין בנתיה עמיה
ארי דחיל למיתב בצוער
ויתיב במערתא הוא ותרתין
בנתיה׃
ואמרת רבתא לזעירתא
אבונא סיב וגבר לית בארעא
למיעל עלנא כארח כל
ארעא׃
איתא נשקי ית אבונא חמרא
ונשכוב עמיה ונקיים מאבונא
בנין׃
ואשקין ית אבוהן חמרא
בליליא ההיא ועלת רבתא
ושכיבת עם אבוהא ולא ידע
במשכבה ובמיקמה׃
והוה מיומא דבתרוהי ואמרת
רבתא לזעירתא הא שכיבית
רמשא עם אבא נשקיניה
חמרא אף בליליא ועולי
שכיבי עמיה ונקיים מאבונא
בנין׃
ואשקיאה אף בליליא ההוא
ית אבוהן חמרא וקמת
זעירתא ושכיבת עמיה ולא
ידע במשכבה ובמיקמה׃
ועדיאה תרתין בנת לוט
מאבוהן׃ וילידת
רבתא בר וקרא שמיה מואב
הוא אבוהון דמואבאי׃

מן השמים׳ הוא שאמ׳ הכתו׳ כי בם
ידין עמים וגו׳ כשבא לסר את הבריו׳
מביא יסורין מן השמים כמו שעשה
לסדום׳ וכשבא להוריד מן הוריד מן
השמים שנא׳ הנני ממטיר לכם לחם
מן השמים׳ ויהפך את הערים׳
אר׳ בערים יושבות בסלע אחת והפכן
מלמעלה למטה שנא׳ בחלמיש שלח ידו
מאחריו של לוט׳ ותהי נציב מלח׳
במלח חטאה ובמלח לקתה׳ אמ׳ לה
תני לי מעט מלח לאורחים הלנו אמ׳
לו אף המנהג הרע הזה בא לנהוג במקום
הזה׳ קיטור׳ תימור׳ טורקא בלע׳
כבשן׳ חפירה שסורפין שם אבנים לסיד
וכן כל כבשן שבמקר׳׳ ויזכור אלהים
את אברהם׳ ומה היא זכירתו של
אברהם שהיה לוט יודע ששרה
לוט במצרים שאמ׳ אברהם על שרה
אשתו אחותו ולא גלה׳ כי ירא׳ לפי
שקרובה לסדום׳ אבינו זקן׳ ואם לא
עכשו אימתי שמא ימות או יפסק
מלהוליד׳ ואיש אין בארץ׳ סבורות
היו שכל העולם נחרב כדור המבול
בד׳׳ יין נזדמן להם במערה להוציא
מהן שתי אומות׳ את אביה׳
ובצעירה כתי׳ ותשכב עמו׳ בצעירה
שלא פתחה בזנות ואחותה למדתה
חסך עליה הכתוב׳ בכירה שפתחה
בזנות פרסמה הכתוב במפורש׳
ובקומה של בכירה נקוד לומר
שבקומה ידע ואעפ״כ לא נשמר ליל

שני מלשתות׳ אמ׳ רבי בר קמן כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות לסוף מאכילין אותו מבשרו׳ בראשית
רבה׳ ותהרין׳ אעפ״י שאין אשה מתעברת מן ביאה ראשונה אלו שלטו בעצמן והוציאו ערותן ונתעברו מביאה
ראשונה כמו ביאה שניה׳ מואב׳ זו שהיתה צנועה ופרסמה שמאביה היה׳ אבל צעירה צנועה וקראתו לשון נקיה
וקבלה שכר בימי משה שנא׳ בבני עמון אל תתגר בם׳ ובמואב לא הזהיר אלא שלא להלחם בם אבל לצערם התיר לו׳

עד היום׃ והצעירה גם הוא ילדה בן
ותקרא שמו בן עמי הוא אבי בני
עמון עד היום׃ ויסע משם
אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש
ובין שור ויגר בגרר׃ ויאמר אברהם
אל שרה אשתו אחתי הוא וישלח
אבימלך מלך גרר ויקח את
שרה׃ ויבא אלהים אל אבימלך
בחלום הלילה ויאמר לו הנך מת
על האשה אשר לקחת והוא בעלת
בעל׃ ואבימלך לא קרב אליה ויאמר
אדני הגוי גם צדיק תהרג׃ הלא הוא
אמר לי אחתי הוא והיא גם הוא
אמרה אחי הוא בתם לבבי ובנקין
כפי עשיתי זאת׃ ויאמר אליו האלהים
בחלם גם אנכי ידעתי כי בתם
לבבך עשית זאת ואחשך גם אנכי
אותך מחטו לי על כן לא נתתיך
לנגע אליה׃ ועתה השב אשת האיש
כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחיה
ואם אינך משיב דע כי מות תמות
אתה וכל אשר לך׃ וישכם אבימלך
בבקר ויקרא לכל עבדיו וידבר
את כל הדברים האלה באזניהם
וייראו האנשים מאד׃ ויקרא אבימלך
לאברהם ויאמר לו מה עשית לנו
ומה חטאתי לך כי הבאת עלי ועל
ממלכתי חטאה גדלה מעשים אשר
לא יעשו עשית עמדי׃ ויאמר
אבימלך אל אברהם מה ראית כי
עשית את הדבר הזה׃ ויאמר אברהם
כי אמרתי רק אין יראת אלהים

עד יומא דין׃
וזעירתא אף היא ילידת בר
וקרא שמיה בר עמי הוא
אבוהון דבני עמון עד יומא
דין׃
ונטל מתמן אברהם לארע
דרומא ויתיב בין רקם ובין
חגרא ואיתותב בגרר׃
ואמר אברהם על שרה
איתתיה אחתי היא ושלח
אבימלך מלכא דגרר ודבר
ית שרה׃
ואתא מימר מן קדם יי׳ לות
אבימלך בחילמא דליליא
ואמר ליה הא את מאית על
עיסק איתתא דנסיבתא
והיא איתת גבר׃
ואבימלך לא קריב לותה
ואמר יי׳ העם אף זכאי
תקטול׃
הלא הוא אמר לי דאחתי
היא והיא אף היא אמרת
דאחי הוא בקשיטות לבי
ובזכאות ידי עבדית דא׃
ואמר ליה יי׳ בחילמא אף
קדמי גלי ארי בקשיטות
ליבך עבדתא דא ומנעית אף
אנא יתך מלמיחטי קדמי על
כן לא שבקתיך למיקרב
לותה׃
וכען אתיב איתת גברא ארי
נביא הוא ויצלי עלך ותיחי
ואם ליתך מתיב דע ארי
מימת תמות את וכל דלך׃
ואקדים אבימלך בצפרא
וקרא לכל עבדוהי ומליל ית
פתגמיא האלין קדמיהון
ודחילו גובריא לחדא׃
וקרא אבימלך לאברהם
ואמר ליה מה עבדתא לנא
ומה חטית לך ארי אייתיתא
עלי ועל מלכותי חובאה
רבתא עובדין דלא כשרין
לאיתעבדא עבדתא עמי׃
ואמר אבימלך לאברהם מה
חזיתא ארי עבדת ית פתגמא
הדין׃
ואמר אברהם ארי אמרית
לחוד לית דחלא דיי׳

ויסע משם. כשראה שחרבו הכרכים
ופסקו העוברים והשבים נסע לו
משם. דבר אחר להתרחק מלוט שיצא
עליו שם רע שבא על בנותיו׃ ויאמר
אברהם. כאן לא נטל רשות אלא על
כרחה שלא בטובתה לפי שכבר
לוקחה לבית פרעה על ידי כן׃ אל
שרה. כמו על שרה. כמוהו אל
הלקח ארון האלהים. לא קרב.
המלאך מנעו כמו שאמר לא נתתיך
לנגוע. משל לגבור שרוכב על הסוס
והסוס רץ וראה תינוק מושלך בדרך
ומסך הסוס ולא הזיק התינוק לפי
שהמכחין לא לרוכב׃ על כן לא
נתתיך׳ כו׳ הגוי גם צדיק תהרוג.
אף הוא צדיק תהרגנו שמא כך דרכך
לאבד האומות חנם כמו שעשית לדור
הפלגה אף אומר אני שהרגתם על לא
דבר כמו שאתה אומר להרגנו אנכי
גם היא. לרבות עבדים וגמלים
וחמרים שלה את כלם שאלתי ואמרו
אחיה הוא׃ בתם לבבי. שלא דמיתי
לחטא׃ ובנקיון כפי. נקי אני מן החטא
שלא נגעתי בה׃ גם אנכי ידעתי אמת
שלא דמית מתחלה לחטא אבל נקיון
כפים אין כאן הלא אומר משמו ידים
היה שם כו׳׃ לא נתתיך. לא ממך היה
שלא נגעת בה אני לא נתתיך לא
נתתי לך כח וכן לא נתנו אלהים׃ השב
אשת האיש. ואל תהיה סבור שתתגנה
בעיניו וישנאך ולא יתפלל עליך א״ל
לו אבימלך מי מפייסו שלא נגעתה
בה אמר לו כי נביא הוא ויודע שלא
נגעת בה אמר לו מי מודיע לכל אמר לו יתפלל בעדך׃ מעשים אשר לא יעשו. מכה שלא הורגלה לבא על הבריות באת
לנו על ידך עצירת נקבי של זרע וגדולים וקטנים ואזנים וחוטם׃ אין יראת אלהים. אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה

במקומי הוא ועל עסקי אשתי: אחותי
היא אחותי היא: בת אבי. ובת
אב מותרת לבן נח לפי שאין אבות
לגוי. וכדי לאמת דבריו השיב כן. ואת
והלא בת אחיו היתה. בני בנים הרי הן
כבנים והרי היא בתו של תרח וכן הוא
אומר כי אנשים אחים אנחנו: אך לא
בת אמי. שהרן מאם אחרת היה: כאשר
התעו. אונקלוס תרגם מה שתרגם. ויש
לישבו עוד דבר על אופנו כשהוציאני הקב״ה
מבית אבי להיות משוטט ונע
ממקום למקום וידעתי שאעבור במקום
רשעים ואומר לה זה חסדך: התעו
לשון רבים והרבה מקומות יש שלשון
אלהות בלשון רבים אשר לו אלהים קרובים
...ל... אדוני ... יוסף אדני
הארץ. ואת מקומו לשון התעו
ממקומו למקום ... קרוי ...
... ותועה ...
... לאכל ... לבקש אכלם
... וכן לאשה על אשת
... לאברהם כדי שיתפייס ויתפלל

במקום הזה והרגוני על דבר אשתי׃
וגם אמנה אחתי בת אבי הוא אך לא
בת אמי ותהי לי לאשה׃ ויהי כאשר
התעו אתי אלהים מבית אבי ואמר
לה זה חסדך אשר תעשי עמדי אל
כל המקום אשר נבוא שמה אמרי
לי אחי הוא׃ ויקח אבימלך צאן
ובקר ועבדים ושפחת ויתן לאברהם
וישב לו את שרה אשתו׃ ויאמר
אבימלך הנה ארצי לפניך בטוב
בעיניך שב׃ ולשרה אמר הנה נתתי
אלף כסף לאחיך הנה הוא לך כסות
עינים לכל אשר אתך ואת כל
ונכחת׃ ויתפלל אברהם אל האלהים
וירפא אלהים את אבימלך ואת
אשתו ואמהתיו וילדו׃ כי עצר עצר
יהוה בעד כל רחם לבית אבימלך
על דבר שרה אשת אברהם׃
ויהוה פקד את שרה כאשר
אמר ויעש יהוה לשרה כאשר דבר׃
ותהר ותלד שרה לאברהם בן

בארעא הדין ויקטלנני על
עיסק איתתי׃
וברם בקושטא אחתי ברת
אבא היא ברם לא בת אמי
והות לי לאנתו׃
והוה כד טעו עממיא בתר
עובדי ידיהון יתי קריב יי
לדחלתיה מבית אבא ואמרית
לה דין טיבותי דתעבדי עמי
בכל אתרא דנהך לתמן
אמרי עלי אחי הוא׃
ונסיב אבימלך ען ותורין
ועבדין ואמהן ויהב לאברהם
ואתיב ליה ית שרה איתתיה׃
ואמר אבימלך הא ארעי
קדמך בדתקין בעינך תיב׃

ולשרה אמר הא יהבית אלף
סלעין דכסף לאחוך הא הוא
ליך כסוי דיקר חלף דשלחית
דברתיך וחזית יתיך וית כל
דעמיך ועם כל מה דאמרת
ואיתוכחת׃
וצלי אברהם קדם יי ואסי
יי ית אבימלך וית איתתיה
ואמהתיה ואיתרוחו׃
ארי מיחד איחד יי באפי
כל פתח ולדא לבית אבימלך
על עיסק שרה איתת
אברהם׃

ויי דכיר ית שרה כמא
דאמר ועבד יי לשרה כמא
דמליל׃ ועדיאת
וילידת שרה לאברהם בר

עליו. הנה הוא לך. אבל פרעה אמר לו הא אשתך קח ולך לפי שהמצרים שטופי זמה שנא׳ ובשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם: ולשרה
אמר. אבימלך לכבודה כדי לפייסה הנה עשיתי לך כבוד זה נתתי ממון לאחיך שאמרת עליו אחי הוא הנה הממון
הזה הוא לך כסות עינים לכל אשר אתך יכסו עיניהם שלא יקילוך שאלו השיבותיך ריקנית יש להם לומר לאחר
שנתעולל בה החזירה עכשו שהוצרכתי לבזבז ממון ולפייס יודעים הם שעל כרחי השיבותיך ועל ידי נס: ואת כל. ועם
כל באי עולם: ונכחת. יהא לך פתחון פה להתוכח ולהראות דברים נכרים אלו. והוכחה בכל מקום בירור דברים
ובלע״ז אפרובאמינט. ואונקלוס תרגם בפנים אחרים. ולשון המקרא כך הוא מוסב על תרגומו הנה הוא לך כסות עינים
כסות של כבוד על שהעמידתיך ושלטו בך: ולכל אשר אתך. על כן תרגם וחזית יתיך וית כל דעמיך. ויש מדרשי
רבים אבל פרשתי ישוב לשון המקרא: וילדו. ואתרוחו. נפתחו נקביהם והוציאו והיא לידה שלהם: בעד כל רחם.
כנגד כל פתח: ויי׳ פקד את שרה. סמך פרשה זו לכאן ללמדך שכל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו
דבר הוא נענה תחלה שנאמר ויתפלל אברהם: ויי׳ פקד את שרה שפקד כבר קודם שרפא את אבימלך פקד בהריון
כאשר אמר. בהריון. והיכן הוא הדבור והיכן היא האמירה אמירה זו שנאמר ויאמר אלהים אבל ונו׳ דבור הנה דבר
יי׳ אל אברם. בברית בין הבתרים נאמר לו גם לא יירשך זה ונו׳ ויקח הולד מן שרה: ויעש יי׳ לשרה כאשר דבר לאברהם:
ותהר ותלד שרה לאברהם. שלא נתעברה לו זרע ממקום אחר: בן לזקוניו. שהיה איקונין שלו דומה לו:

לזקניו למועד אשר דבר אתו אלהים:
ויקרא אברהם את שם בנו הנולד
לו אשר ילדה לו שרה יצחק: וימל
אברהם את יצחק בנו בן שמנת
ימים כאשר צוה אתו אלהים:
ואברהם בן מאת שנה בהולד לו
את יצחק בנו: ותאמר שרה צחק
עשה לי אלהים כל השמע יצחק
לי: ותאמר מי מלל לאברהם היניקה
בנים שרה כי ילדתי בן לזקניו: ויגדל
הילד ויגמל ויעש אברהם משתה
גדול ביום הגמל את יצחק: ותרא
שרה את בן הגר המצרית אשר
ילדה לאברהם מצחק: ותאמר
לאברהם גרש האמה הזאת ואת
בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם
בני עם יצחק: וירע הדבר מאד בעיני
אברהם על אודת בנו: ויאמר אלהים
אל אברהם אל ירע בעיניך על
הנער ועל אמתך כל אשר תאמר
אליך שרה שמע בקלה כי ביצחק
יקרא לך זרע: וגם את בן האמה לגוי
אשימנו כי זרעך הוא: וישכם אברהם
בבקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל
הגר שם על שכמה ואת הילד
וישלחה ותלך ותתע במדבר באר
שבע: ויכלו המים מן החמת ותשלך
את הילד תחת אחד השיחם: ותלך
ותשב לה מנגד הרחק כמטחוי קשת

לסיבתוהי לזמנא דמליל
עימיה יי׳:
וקרא אברהם ית שום בריה
דאיתיליד ליה די ילידת ליה
שרה יצחק:
וגזר אברהם ית יצחק בריה
בר תמניא יומין כמה דפקיד
יי׳ יתיה:
ואברהם בר מאה שנין כד
איתיליד ליה ית יצחק בריה:
ואמרת שרה חדוא עבד לי
יי׳ כל דישמע יחדי לי:
ואמרת מאן מהימן דמליל
לאברהם וקיים דתונק בנין
שרה ארי ילידת בר
לסיבתוהי:
ורבא רביא ואיתחסיל ועבד
אברהם משתיא רבא ביומא
דאיתחסיל ית יצחק:
וחזת שרה ית בר הגר
מצריתא די ילידת לאברהם
מחייך:
ואמרת לאברהם תריך אמתא
הדא וית ברה ארי לא ירות
בר אמתא הדא עם ברי עם
יצחק:
ובאיש פתגמא לחדא בעיני
אברהם על עיסק בריה:
ואמר יי׳ לאברהם לא יבאיש
בעינך על עולימא ועל אמתך
כל דתימר לך שרה קביל
מינה ארי ביצחק יתקרון לך
בנין:
ואף ית בר אמתא לעם
אשויניה ארי ברך הוא:
ואקדים אברהם בצפרא ונסיב
לחמא ורקבא דמיא ויהב
להגר שוי על כתפה וית
רביא ושלחה ואזלת וטעת
במדברא דבאר שבע:
ושלימו מיא מן רוקבא
ורמאת ית רביא תחות חד מן
אילניא:
ואזלת ויתיבת לה מלקביל
ארחיקת כמיגד בקשתא

למועד אשר דבר. כיון ולא איחר
וכן אומר מלמד שנולד לט׳ חדשים
שלא יאמרו גרוף קוף מבית של
אבימלך ולא ימנה אלא לז׳ חדשים שכן
מקוטעין. כך למועד אשר דבר אותו
דמלל יצחק. המועד שדבר וקבע
כשאמר לו למועד אשוב אליך. שרט לו
שריטה בכותל כשתגיע חמה לשריטה
זו בשנה האחרת תלד. יצחק לי. ישמח
עלי. והרבה עקרות נפקדו
עמה הרבה חולים נתרפאו והרבה שחוק
בעולם. מי מלל. לשון שבח וחשיבות
כלומר ראו מהו ומי הוא שומר
הבטחתו הקב״ה שהוא מבטיח ועושה.
מלל. שבה הכתוב ולא אמר דבר גימטריא
שלו מאה לסוף מאה לאברהם היניקה
בנים שרה. ביום המשתה הביאו שרות
בניהן עמהן והיא הניקה אותם שהיו
אומרים אסופי הביא מן השוק ואומרים
בנינו הוא. ויגמל. לסוף כ״ד חדשים. משתה
גדול. שהיו שם גדולי הדור שם ועבר
ואבימלך. מצחק. לשון ע״ז שנאמר
ויקומו לצחק. לשון רציחה. יקומו
הנערים וישחקו לפנינו. גלוי עריות
שנאמר לצחק בי. ומתשובת שרה
אתה למד כי לא יירש בן האמה הזאת
עם בני שמריב עם יצחק על הירושה
ואומר אני בכור ונוטל פי שנים
ובאו לשדה ונוטלים מעט קשתו ויורה
בו חצים שנאמר כמתלהלה היורה
זיקים ואומר הלא מצחק אני. עם בני עם יצחק. מכיון שהוא בני אפי׳ אינו הגון כיצחק או הגון כיצחק לענ׳ שאינו ינח
קו׳ שכ״ש עם יצחק: על אודת בנו. שיצא לתרבות רעה ופשוטו על שאומר לו לשלחו. שמע בקולה. למדנו שהיה אברהם
טפל לשרה בנביאות: לחם וחמת מים. ולא כסף וזהב לפי ששונאו על שיצא לתרבות רעה: ואת הילד. אף הילד שם על
שכמה שהכניסה בו שרה עין רעה ואחזתו חמה ולא יכול ללכת ברגליו: ויכלו המים מן החמת. דרך חולים לשתות הרבה
מנגד. מרחוק: כמטחוי קשת. כשתי טיחות והוא לשון יריית חץ בלע״ז: משנה שהטיח בה ... קשתה על שחרית

כי אמרה אל אראה במות הילד
ותשב מנגד ותשא את קלה ותבך:
וישמע אלהים את קול הנער ויקרא
מלאך אלהים אל הגר מן השמים
ויאמר לה מה לך הגר אל תיראי כי
שמע אלהים אל קול הנער באשר
הוא שם: קומי שאי את הנער והחזיקי
את ידך בו כי לגוי גדול אשימנו:
ויפקח אלהים את עיניה ותרא באר
מים ותלך ותמלא את החמת מים
ותשק את הנער: ויהי אלהים את
הנער ויגדל וישב במדבר ויהי רבה
קשת: וישב במדבר פארן ותקח לו
אמו אשה מארץ מצרים:

ויהי בעת ההוא ויאמר אבימלך
ופיכל שר צבאו אל אברהם לאמר
אלהים עמך בכל אשר אתה עשה:
ועתה השבעה לי באלהים הנה אם
תשקר לי ולניני ולנכדי כחסד אשר
עשיתי עמך תעשה עמדי ועם
הארץ אשר גרת בה: ויאמר אברהם
אנכי אשבע: והוכח אברהם את
אבימלך על אדות באר המים
אשר גזלו עבדי אבימלך: ויאמר
אבימלך לא ידעתי מי עשה את
הדבר הזה וגם אתה לא הגדת לי
וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום:
ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך
ויכרתו שניהם ברית: ויצב אברהם

ארי אמרת לא אחזי במותא
דרביא ויתיבת מלקביל
ואריםת ית קלה ובכת:

ושמיע קדם יי ית קלה
דרביא וקרא מלאכא דיי
להגר מן שמיא ואמר להמה
לך הגר לא תדחלין ארי
שמיע קדם יי ית קלה
דרביא באתר דהוא תמן:

קומי טולי ית רביא ואתקיפי
ית ידך ביה ארי לעם סגיא
אשויניה:
וגלא יי ית עינהא וחזת
בירא דמיא ואזלת ומלת ית
רוקבא מיא ואשקיאת ית
רביא:
והוה מימרא דיי בסעדיה
דרביא ורבא ויתיב במדברא
והוה רבה קשתא:
ויתיב במדברא דפארן ונסיבת
ליה אימיה איתתא מארעא
דמצרים:
והוה בעידנא ההוא ואמר
אבימלך ופיכל רב חיליה
לאברהם למימר מימרא דיי
בסעדך בכל דאת עביד:

וכען קיים לי במימרא דיי
הכא אם תשקר לי ולברי
ולבר ברי כטבותא דעבדית
עמך תעביד עמי ועם ארעא
דאיתותבתא בה:
ואמר אברהם אנא אקיים:

ואוכח אברהם ית אבימלך
על עיסק בירא דמיא דאנסו
עברי אבימלך:

ואמר אבימלך לא ידעית מאן
עבד ית פיתגמא הדין ואף את
לא חויתא לי ואף אנא לא
שמעית אלהין יומא דין:

ודבר אברהם ען ותורין
ויהב לאבימלך וגזרו תרויהון
קיים:

יורה בחץ ולפי התרגום היה לו לכתב
כמטחי קשת · מטחוי הוא לשון
לשם כמו כחוי קשת · מגזרת
והיתה אמרת יורה למטרים לחנן ·
וכן קשי מגזרת קשה · מנגד מרחק
כשקרב למות הוסיפה להתרחק · את
קול הנער · מכאן שתפלת החולה
מתקבלת יותר מתפלת אחרים עליו ·
באשר הוא שם · לפי מעשים שהוא עכשו
הוא נדון ולא לפי מה שהוא עתיד
לעשות אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה
מי שעתיד להמית את בניך בצמא אתה
מעלה לו באר והוא משיבם עכשו מה
הוא צדיק או רשע אמר להם
לפי מעשיו של עכשו אני דנו · והיכן
המית את ישראל בצמא כשהגלם נבוכדנצר
בבל מסאם בערב וגו' לקראת צמא התיו
מים כשהיו מוליכין אותן אצל ישמעאל
אמר להם ערביי היו ישראל אומרים לשבאים
בבקשה מכם הוליכונו אצל בני ישמעאל
דודנו וירחמו עלינו שנאמר ארחות דדנים
אל תקרי דדנים אלא דודים ובאו יוצאים
לקראתם ומביאין להם מלח ונאדות
נפוחים כסבורים ישראל שהם מלאים
מים כשמכניסין לתוך פיהם ופותחין
אותן הרוח נכנס בתוך מעיהם ומתו
רובה קשת · יורה חצים בקשת · קשת
שם המלאכה על שם האומנות כמו גמל
חמר צייד לפי שהיה העושה שהיה
יושב במדבר ומלסטם את העוברים
הוא שנאמר ידו בכל · מארץ מצרים · ממקום גדולה שנאמר ולה שפחה מצרית וגו' היינו דאמרי אינשי זרוק חוטרא
לאוירא אעיקריה קאי · אלהים עמך לפי שראו שיצא מסביבות סדום בשלום ונלחם עם המלכים ונפלו בידו ונפקד
את שרה לזקונו · ולניני ולנכדי עד כאן רחמי האב על הבן · כחסד אשר עשיתי עמך · שאמרתי לך הנה ארצי
לפניך · והוכיח · כל הוכחה שאין בה תוכחת דברים אינה הוכחה וכן כל שלום שאין בה תוכחה אינו שלום ·
ויקח · אברהם מנחה עמו על כך · לעדה · לשון עדות לנקבה כמו ועדה המצבה

את שבע כבשת הצאן לבדהן׃ ויאמר
אבימלך אל אברהם מה הנה שבע
כבשת האלה אשר הצבת לבדנה׃
ויאמר כי את שבע כבשת תקח מידי
בעבור תהיה לי לעדה כי חפרתי
את הבאר הזאת׃ על כן קרא למקום
ההוא באר שבע כי שם נשבעו
שניהם׃ ויכרתו ברית בבאר שבע
ויקם אבימלך ופיכל שר צבאו וישבו
אל ארץ פלשתים׃ ויטע אשל בבאר
שבע ויקרא שם בשם יהוה אל
עולם׃ ויגר אברהם בארץ פלשתים
ימים רבים׃

ויהי אחר הדברים האלה והאלהים
נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם
ויאמר הנני׃ ויאמר קח נא את בנך
את יחידך אשר אהבת את יצחק
ולך לך אל ארץ המריה והעלהו

ית שבע חורפן דענא
בלחודיהון׃ ואמר אבימלך
לאברהם מה אינון שבע
חורפן האלין דאקימתא
בלחודיהון׃
ואמר ארי ית שבע חורפן
תקביל מן ידי בדיל דתהא
לי לסהדו ארי חפרית ית
בירא הדין׃
על כן קרא לאתרא ההוא
באר שבע ארי תמן קיימו
תרויהון׃
וגזרו קיים בבירא דשבע
וקם אבימלך ופיכל רב חיליה
ותבו לארעא דפלשתאי׃

ונציב נצבא בבאר שבע וצלי
תמן בשמא דיי אלה עלמא׃

ואיתותב אברהם בארעא
דפלישתאי יומין סגיאין׃

והוה בתר פיתגמיא האילין
ויי נסי ית אברהם ואמר ליה
אברהם ואמר הא אנא׃

ואמר דבר כען ית ברך ית
יחידך דרחימתא ית יצחק
ואיזל לך לארע
פולחנא ואסקית

כי חפרתי׃ מריבין היו עליה רועי
אבימלך ואומר׳ אנו חפרנוה אמרו
ביניהם כל מי שיתראה על הבאר
ויעלו המים לקראתו שלו הוא ועלו
לקראת אברהם׃ אשל׃ רב ושמואל
חד אמ׳ פרדס להביא ממנו מיני פירות
לאורחים בסעודה׃ וחד אמר פונדק
לאכסניא ובו כל מיני מאכל ומצינו
מטע לשון נטיעה׃ שנאמר ויטע
אהלי אפדנו׃ ויקרא שם׃ על ידי אותו
אשל נקרא שמו של הקב״ה לכל
העולם כי לאחר שאוכלין ושותין אומ׳
להם ברכו למי שאכלתם משלו היו
סבורים לברכו ואומר להם וכי משלו
אכלתם סבורים אתם משלו אכלתם
משל מי שאמ׳ והיה העולם אכלתם׃
ימים רבים׃ מרובים משל חברון׃ כי
בחברון עשה כ״ה שנה וכאן כ״ו שנים
ע״ה שנה בצאתו מחרן ואותה שנה
ויצא וישב באלוני ממרא שלא מצינו קודם לכן שנתישב אלא שם שבכל מקומותיו היה כאורח נוסע והולך׳ כדכתיב
ויעבור אברם׳ ויעתק משם׳ ויהי רעב בארץ׳ ויבא אברם ממצרימה׳ עשה שם שלשה חדשים שהרי שלחו פרעה
מיד׳ וילך למסעיו׳ עד ויבא וישב באלוני ממרא שם ישב עד שנהפכה סדום מיד ויסע משם מפני בושה של לוט שהרי
יצא עליו שם רע ובא לו לארץ פלשתים ואותה שנה היה בן צ״ט שהרי לגם של שלשה למילתו באו המלאכים אבל הרי כ״ה
שנה וכאן כתיב ימים רבים׳ מרובים על הראשונים׳ ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש ואם היו מרובים עליהם ב׳ שנים
או יותר היה מפרשם עכשו שלא פירש כמה היו מרובים על כרחך אינם יתרים יותר משנה הרי עשרים ו׳ שנים
ובסוף כ״ו יצא משם וחזר לחברון לפני עקידת יצחק י״ב שנה בסדר עולם׃ ויהי אחר׃ אחר דבריו של שטן שהיה מקטרג
ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו אלו
אמרתי לו הקריבהו לפני לא היה מעכב׳ ויש אומרי׳ אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שאני מל
בן י״ג שנה ולא מיחה׳ אמר לו יצחק באבר אחד אתה מירא אתי אלו אמר לי הקב״ה זבח עצמך לפניו לא הייתי מעכב׃
הנני׳ כך היא ענוה של חסידי׳ והחסידים לשון ענוה הוא והוא לשון זמון׃ קח נא׳ אין נא אלא לשון בקשה א״ל בבקשה
ממך עמוד לי בזה שלא יאמרו הראשונות אין בהם ממש׃ את בנך׳ א״ל שני בנים יש לי׳ א״ל את יחידך׳ א״ל
כל אחד יחיד לאמו א״ל אשר אהבת׳ א״ל שניהם אני אוהב׳ א״ל את יצחק׃ ולמה לא גלה לו מיד כדי שלא לערבבו
פתאום ותזוח דעתו עליו ויטרף וכדי לחבב עליו את המצוה ולתת שכר על כל דבור׳ המוריה׃ היא ירושלם וכן בדברי
הימים לבנות בית יי׳ בהר המוריה׃ ורבותי׳ פירשו שמשם יוצאה הוראה לישראל׃ ואונ׳ תרג׳ על שם הקטרת שיש מור
בסמים׃ והעלהו׃ ולא אמר שחטהו לפי שלא היה הקב״ה רוצה לשחטו אלא להעלותו להר המוריה לעשותו עולה ומשהעלהו

שם לעלה על אחד ההרים אשר
אמר אליך: וישכם אברהם בבקר
ויחבש את חמרו ויקח את שני נעריו
אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה
ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו
האלהים: ביום השלישי וישא אברהם
את עיניו וירא את המקום מרחק:
ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם
פה עם החמור ואני והנער נלכה עד
כה ונשתחוה ונשובה אליכם: ויקח
אברהם את עצי העלה וישם על
יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת
המאכלת וילכו שניהם יחדו: ויאמר
יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי
ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש
והעצים ואיה השה לעלה: ויאמר
אברהם אלהים יראה לו השה
לעלה בני וילכו שניהם יחדו: ויבאו
אל המקום אשר אמר לו האלהים
ויבן שם אברהם את המזבח ויערך
את העצים ויעקד את יצחק בנו
וישם אתו על המזבח ממעל לעצים:
וישלח אברהם את ידו ויקח את
המאכלת לשחט את בנו: ויקרא
אליו מלאך יהוה מן השמים ויאמר
אברהם אברהם ויאמר הנני: ויאמר
אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש
לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא
אלהים אתה ולא חשכת את בנך
את יחידך ממני: וישא אברהם את
עיניו וירא והנה איל אחר נאחז

תמן לעלתא על חד מן טוריא דאימר לך:

ואקדים אברהם בצפרא וזרז ית חמריה ודבר ית תרין עולימוהי עימיה וית יצחק בריה וצלח אעי דעלתא וקם ואזל לאתרא דאמר ליה יי:

ביומא תליתאה וזקף אברהם ית עינוהי וחזא ית אתרא מרחיק:

ואמר אברהם לעולימוהי אוריכו לכון הכא עם חמרא ואנא ועולימא נתמטי עד כה ונסגוד ונתוב לותכון:
ונסיב אברהם ית אעי דעלתא ושוי על יצחק בריה ונסיב בידיה ית אישתא וית סכינא ואזלו תרויהון כחדא:

ואמר יצחק לאברהם אבוהי ואמר אבא ואמר האנא ברי ואמר הא אישתא ואעיא ואן אימרא לעלתא:
ואמר אברהם קדם יי איתגלי ליה אימרא לעלתא ברי ואזלו תרויהון כחדא:

ואתו לאתרא דאמר ליה יי ובנא תמן אברהם ית מדבחא וסדר ית אעיא ועקד ית יצחק בריה ושוי יתיה על מדבחא עיל מן אעיא:
ואושיט אברהם ית ידיה ונסיב ית סכינא לנכסא ית בריה:

וקרא ליה מלאכא דיי מן שמיא ואמר אברהם אברהם ואמר הא אנא:

ואמר לא תושיט ידך לעולימא ולא תעביד ליה מידעם ארי כען ידענא ארי דחלא דיי את ולא מנעת ית ברך ית יחידך מני:

וזקף אברהם ית עינוהי וחזא והא דיכרא חדא אחיד

אומר לו מוריהו׃ אחד ההרים הקב״ה משהה לצדיקים ואחר כך מגלה להם וכל זה כדי להרבות שכרם׃ וכן אל הארץ אשר אראך וכן ביונה וקרא עליה את הקריאה׃ וישכם׃ נזדרז למצוה׃ ויחבש׃ הוא בעצמו׃ שהאהבה מקלקלת את השורה׃ שני נעריו׃ ישמעאל ואליעזר׃ שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך בלא שני אנשים שאם אחד יצטרך לנקביו יהיה השני עמו׃ ויבקע׃ תרגו׳ וצלח׃ כמו וצלחו הירדן בקוע הוא׃ למה איחר מלהראותו מיד שלא יאמרו הממו וערבבו ואלו היה לו שהות להמלך אל לבו לא היה עושה׃ וירא את המקום׃ ראה ענן קשור על ההר׃ עד כה׃ כלומ׳ דרך מועט למקום אשר לפנינו ומדרש אגד׳ אראה היכן הוא מה שאמר לי המקו׳ כה יהיה זרעך׃ ונשובה׃ נתנבא שישובו שניהם׃ מאכלת׃ סכין על שם שאוכלת הבשר כמה דאת אמר וחרבי תאכל בשר ושמכשרת בשר לאכילה ד״א זו נקרא׳ מאכלת על שם שישראל אוכלין מתן שכרה׃ יחדו׃ אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברצון ובשמחה כיצחק שאינו מרגיש בדבר׃ אלהים יראה לו השה׃ יבחר לו השה ואם אין שה בני׃ ואע״פ וילכו יחדיו בלבב שלם ושוה׃ ויעקוד׃ ידיו ורגליו מאחוריו׃ והוא לשון עקודים שקרסוליהם לבנים מקום שעוקדין אותן בו היה ניכר׃ אברהם אברהם׃ לשון חבה שכופל את שמו׃ אל תשלח׃ לשחוט׃ אמר לו אם כן הנה באתי חנם אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם׃ אמר לו אל תעש לו מאומה׃ אל תעש בו מום׃ כי עתה ידעתי׃ מעתה יש לי פתחון פה לשטן ולאומות התמהים מה חיבתי אצלך עכשיו שרואין כי ירא אלהים אתה׃ והנה איל׃ מוכן היה לכך מששת ימי בראשית׃ אחר׳

בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח
את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו:
ויקרא אברהם שם המקום ההוא
יהוה יראה אשר יאמר היום בהר
יהוה יראה: ויקרא מלאך יהוה אל
אברהם שנית מן השמים: ויאמר בי
נשבעתי נאם יהוה כי יען אשר
עשית את הדבר הזה ולא חשכת
את בנך את יחידך: כי ברך אברכך
והרבה ארבה את זרעך ככוכבי
השמים וכחול אשר על שפת הים
וירש זרעך את שער איביו: והתברכו
בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר
שמעת בקלי: וישב אברהם אל
נעריו ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע
וישב אברהם בבאר שבע:
ויהי אחרי הדברים האלה ויגד
לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה
גם הוא בנים לנחור אחיך: את עוץ
בכרו ואת בוז אחיו ואת קמואל אבי
ארם: ואת כשד ואת חזו ואת פלדש
ואת ידלף ואת בתואל: ובתואל ילד
את רבקה שמנה אלה ילדה מלכה
לנחור אחי אברהם: ופילגשו ושמה
ראומה ותלד גם הוא את טבח ואת
גחם ואת תחש ואת מעכה:
ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים

באילנא בקרנוהי ואזל אברהם ונסיב ית דיכרא ואסקיה לעלתה חלף בריה:

ופלח וצלי אברהם תמן באתרא ההוא אמר קדם יי' הכא יהון פלחין דריא בכן איתאמר ביומא ההוא בטורא הדין אברהם קדם יי' פלח: וקרא מלאכא דיי' לאברהם תניינות מן שמיא: ואמר במימרי קיימית אמר יי' ארי חלף דעבדתא ית פתגמא הדין ולא מנעת ית ברך ית יחידך: ארי ברכא אברכינך ואסגאה אסגי ית בנך ככוכבי שמיא וכחלא די על כיף ימא ויירתון בנך ית קרוי שנאיהון: ויתברכון בדיל בנך כל עממי ארעא חלף דקבילת במימרי: ותב אברהם לעולימוהי וקמו ואזלו כחדא לבאירא דשבע ויתיב אברהם בבאירא דשבע:

והוה בתר פיתגמיא האילין ואיתחוי לאברהם למימר הא ילידת מלכה אף היא בנין לנחור אחוך: ית עוץ בוכריה וית בוז אחוהי וית קמואל אבוהי דארם:

וית כשד וית חזו וית פלדש וית ידלף וית בתואל: ובתואל אוליד ית רבקה תמניא אילין ילידת מלכה לנחור אחוהי דאברהם:

ולחינתיה ושמה ראומה וילידת אף היא ית טבח וית גחם וית תחש וית מעכה:

והוו חיי שרה מאה ועשרין

אחר שאמר לו המלאך אל תשלח ידך ראהו שהוא נאחז והוא שמתרג' וזקף אברהם ית עינוהי בתר אלין ולפי הפשו' אחר כל דברי המלאך והשטנים ואחר טענותיו של אברהם: בסבך. אילן בקרניו היה רץ אצל אברהם והשטן מסבכו ומערבו באילנות כדי לעכבו: תחת בנו. מאחר שכת' ויעלהו לעולה לא חסר המקרא כלום ומהו תחת בנו על כל עבודה שהיה עושה ממנו היה מתפלל יהי רצון שתהא עבודה זו כאלו עשויה בבנו כאלו בנו שחוט כאלו דמו זרוק כאלו הוא מופשט כאלו בנו מוקטר ונעשה דשן: יי' יראה. פשוטו כתרגו' יבחר ויראה לו המקום הזה להשרות שכינתו עליו ולהקריב כאן קרבנו' אשר יאמר היום שיאמרו לימי הדורות בהר זה עליו יראה הקב"ה לעמו: היום הימים העתידים כמו עד היום הזה שבכל המקרא שהדורות הבאים הקוראי' המקרא הזה אומ' על יום שעומדין בו היום הזה. ומד' יי' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענו' כדי שיאמר היום הזה בכל הדורות הבאים: בהר יי' יראה אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה: ברך אברכך. אחת לאב ואחת לבן: והרבה ארבה. אחת לאב ואחת לבן: וישב אברה' לא ישיבה ממש שהרי בחברון היה יושב שי"ב שנים לפני עקידת יצחק יצא מבאר שבע ובא לו לחברון כמו שאמ' ויבא אברהם וגו': ימי' רבי' מרובין משל חברון וכאן כ"ו שנה כמו שפי' למעל': אחרי הדברי' הא' וגו' בהר המורי' כשבא היה אברהם מהרהר אל' היה בנו שחוט היה הולך בלא בנים והיה לו להשיאו אשה מבנות ענר אשכל וממרא ועכשו אשיא לו מהם בשרו הקב"ה שנול' רבקה בת זוגו וזהו אחרי הדברים הרהורי דברי' שהיו ע"י העקידה: גם היא. השוה משפחותיה למשפחות אברהם מה משפחת אברהם יצאו מהם י"ב שבטי בני יעקב ח' בני גבירות וד' בני שפחות אף זו ח' בני גבירו' וד' בני פלגש: ילדה את רבקה. כל היחוסי' הללו לא נכתבו אלא בשביל רבקה: הכלת וירא

חיי שרה

מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל לומר לך שכל אחד

שנה ושבע שנים שני חיי שרה׃ ותמת
שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ
כנען ויבא אברהם לספר לשרה
ולבכתה ׃ ויקם אברהם מעל פני
מתו וידבר אל בני חת לאמר ׃ גר
ותושב אנכי עמכם תנו לי אחזת
קבר עמכם ואקברה מתי מלפני ׃
ויענו בני חת את אברהם לאמר לו׃
שמענו אדני נשיא אלהים אתה
בתוכנו במבחר קברינו קבר את מתך
איש ממנו את קברו לא יכלה ממך
מקבר מתך׃ ויקם אברהם וישתחו
לעם הארץ לבני חת ׃ וידבר אתם
לאמר אם יש את נפשכם לקבר את
מתי מלפני שמעוני ופגעו לי בעפרון
בן צחר׃ ויתן לי את מערת המכפלה
אשר לו אשר בקצה שדהו בכסף
מלא יתננה לי בתוככם לאחזת קבר׃
ועפרון ישב בתוך בני חת ויען עפרון
החתי את אברהם באזני בני חת לכל
באי שער עירו לאמר ׃ לא אדני
שמעני השדה נתתי לך והמערה
אשר בו לך נתתיה לעיני בני עמי
נתתיה לך קבר מתך׃ וישתחו אברהם
לפני עם הארץ ׃ וידבר אל עפרון
באזני עם הארץ לאמר אך אם אתה
לו שמעני נתתי כסף השדה קח
ממני ואקברה את מתי שמה ׃ ויען
עפרון את אברהם לאמר לו ׃ אדני
שמעני ארץ ארבע מאת שקל כסף
ביני ובינך מה הוא ואת מתך קבר׃
וישמע אברהם אל עפרון וישקל

ושבע שנין שני חיי שרה ׃
ומיתת שרה בקרית ארבע
היא חברון בארעא דכנען
ואתא אברהם למספדא
לשרה ולמבכה ׃
וקם אברהם מעל אפי מיתיה
ומליל עם בני חיתאה למימר ׃
דייר ותותב אנא עמכון הבו
לי אחסנת קבורא עמכון
ואקבר מתי מן קדמי ׃
ואתיבו בני חיתאה ית
אברהם למימר ליה ׃
קביל מיננא ריבוננא רב קדם
יי׳ את בינגא בשפר קיברנא
קבר ית מיתך אינש מיננא
ית קבריה לא יתמנע מינך
מלמקבר מיתך ׃
וקם אברהם וסגיד לעמא
דארעא לבני חיתאה ׃
ומליל עמהון למימר אם אית
רעוא עם נפשכון למיקבר ית
מיתי מן קדמי קבילו מיני ובעו
לי בעפרון בר צחר ׃
ויהבלי ית מערת כפילתא
דיליה די בסטר חקליה
בכספא שלים יתנינה לי בניכון
לאחסנת קבורא ׃
ועפרון יתיב בגו בני חיתאה
ואתיב עפרון חיתאה
ית אברהם קדם בני חיתאה
לכל עלי תרע קרתיה למימר ׃
לא ריבוני קביל מיני חקלא
יהבית לך ומערתא דביה לך
יהבתה לעיני בני עמי יהבתה
לך קבר מיתך ׃
וסגיד אברהם קדם עמא
דארעא ׃
ומליל עם עפרון קדם עמא
דארעא למימר ברם אם את
עביד לי טיבו קביל מיני אתן
כספא דמי חקלא קביל מיני
ואיקבר ית מתי תמן ׃
ואתיב עפרון ית אברהם
למימר ליה ׃
רבוני קביל מיני ארעא שויא
ארבע מאה סילעין דכסף
ביני ובינך מה היא וית מיתך
קבר ׃
וקביל אברהם מן עפרון והקל

נדרש לעצמו ׳ בת ק׳ כבת כ׳ לחטא
מה בת כ׳ לא חטאה שהרי אינה בת
עונשין אף בת מאה בלא חטא ׳ ובת
עשרים כבת ז׳ ליופי ׃ שני חיי שרה ׳
כלן שוין לטובה ׳ בקרית ארבע ׳ על
שם ארבעה ענקים שהיו שם אחימן
ששי ותלמי ׳ דבר אחר על
שם ארבעה זוגות שנקברו בה איש
ואשתו אדם וחוה אברהם ושרה יצחק
ורבקה יעקב ולאה ׳ ויבא אברהם ׳
מבאר שבע ׳ לספוד לשרה ולבכתה
ונסמכה פרשת העקידה עם מיתת
שרה על ידי בשורת עקידה שנזדמן
בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט
פרחה נשמתה ומתה ׳ גר ותושב
אנכי ׳ גר מארץ אחרת ונתישבתי
עמכם ׳ ומ״א אם תרצו הריני גר ואם
לא אטלנה מן הדין שהקב״ה אמר לי
לזרעך אתן את הארץ הזאת ׳ אחזת
קבר אחזת קרקע לבית הקברות ׳
לא יכלה ממך ׳ לשון לא תכלא רחמיך
ממני ויכלא הגשם ׳ נפשכם רצונכם
ופגעו לי ׳ לשון בקשה ׳ המכפלה
בית ועליה על גבה ד״א שכפולה בזוגות
בכסף מלא ׳ שלם כל שוויה ׳ ישב
ישב כתיב אותו היום מנוהו שופט
עליהם מפני חשיבותו של אברהם לפי
שנצטרך לו עלה לגדולה ׳ לכל באי
שער עירו שבטלו כלן ממלאכתן ובאו
לגמול חסד לשרה ׳ לא אדני ׳ לא תקנה
אותה בדמים ׳ נתתי לך הרי היא
כמו שנתתיה לך ׳ אך אם אתה לו
שמעני ׳ אתה אומר לי לשמוע ולקח
חנם אני אי אפשר בכך אם אתה לו שמעני הלואי ותשמעני נתתי מוכן הוא אצלי והלואי נתתי כבר ׃ ביני ובינך בין ב׳
אוהבים כמו שנינו מה היא חשובה לכלום אלא הנח המכר ואת מתך קבור ׳ וישקול אברהם לעפרון ׳ חסר כתיב לפי

לפי שאמר הרבה ואפילו מעט לא
עשה שנטל ממנו שקלים גדולים שהם
קנטרין שנ' עובר לסוחר שמתקבלי'
בשקל בכל מקום ויש מקום ששקליהם
גדולים שהם קנטרים סינטינרים ׃
ויקם שדה עפרון ׃ תקומה היתה לו
שיצא מיד הדיוט ליד מלך ׃ ופשוטו של
מקרא ויקם השדה והמערה וכל וגו'
לאברהם למקנה וגו' ׃ בכל באי שער
עירו ׃ בקרב כלם במעמד כלם
הקנהו ׃ זקן ביתו ׃ לפי שהוא דבק
נקוד וזקן ׃ תחת ירכי ׃ שהנשבע צריך
ליטול חפץ של מצוה כגון ספר
תורה או תפלין ׃ ומילה היתה מצוה
ראשונה לו ובאה לו על ידי צער והיתה
חביבה עליו ונטלה ׃ אלהי השמים
ולא אמר אלהי הארץ ולמטה אמר
ואשביעך ביי' וגו' אמר לו עכשיו הוא
אלהי השמים ואלהי הארץ שהרגלתיו
בפי הבריות אבל כשלקחני מבית
אבי היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ
שלא היו מכירין בו ׃ מבית אבי ׃ מ
חרן ׃ מארץ מולדתי ׃ מאור כשדים ׃
ואשר דבר לי ׃ לצרכי כמו עלי' וכן
כל לו ולי ולהם הסמוכים אצל
דיבור מפורש בלשון על שאין נופל
בלשון דבור אצל לי לו ולהם ותרגומ'
עמי עמיה עמהון אבל אבל אצל
נופל לו ולהם ׃ ואשר נשבע לי בין
הבתרים ׃

ונקית משבעתי
ולקח לו מבנות ענר אשכל
וממרא ׃ רק ׃ מיעוט הוא
בני אינו חוזר אבל יעקב בן בני
סופו לחזור

אברהם לעפרן את הכסף אשר דבר
באזני בני חת ארבע מאות שקל
כסף עבר לסחר׃ ויקם שדה עפרון
אשר במכפלה אשר לפני ממרא
השדה והמערה אשר בו וכל העץ
אשר בשדה אשר בכל גבלו סביב׃
לאברהם למקנה לעיני בני חת בכל
באי שער עירו׃ ואחרי כן קבר אברהם
את שרה אשתו אל מערת שדה
המכפלה על פני ממרא הוא חברון
בארץ כנען׃ ויקם השדה והמערה
אשר בו לאברהם לאחזת קבר מאת
בני חת׃ ואברהם זקן בא
בימים ויהוה ברך את אברהם בכל׃
ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו
המשל בכל אשר לו שים נא ידך
תחת ירכי׃ ואשביעך ביהוה אלהי
השמים ואלהי הארץ אשר לא תקח
אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי
יושב בקרבו׃ כי אל ארצי ואל מולדתי
תלך ולקחת אשה לבני ליצחק׃
ויאמר אליו העבד אולי לא תאבה
האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת
ההשב אשיב את בנך אל הארץ
אשר יצאת משם׃ ויאמר אליו
אברהם השמר לך פן תשיב את בני
שמה׃ יהוה אלהי השמים אשר
לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי
ואשר דבר לי ואשר נשבע לי
לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת
הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת
אשה לבני משם׃ ואם לא תאבה
האשה ללכת אחריך ונקית משבעתי
זאת רק את בני לא תשב שמה׃
וישם העבד את ידו תחת ירך אברהם

אברהם לעפרון ית כספא
דמליל קדם בני חתאה
ארבע מאה סילעין דכסף
דמיתקבל סחורתא בכל
מדינתא׃
וקם חקל עפרון די בכפילתא
די קדם ממרא חקלא
ומערתא דביה וכל אילנא
די בחקלא די בכל תחומיה
סחור סחור׃
לאברהם לזביני לעיני בני
חתאה לכל עלי תרע קרתיה׃

ובתר כן קבר אברהם ית
שרה איתתיה למערת חקל
כפילתא דעל אפי ממרא היא
חברון בארעא דכנען
וקם חקלא ומערתא דביה
לאברהם לאחסנת קבורא
מן בני חתאה׃
ואברהם סיב עאל ביומין וי׳י
בריך ית אברהם בכולא׃

ואמר אברהם לעבדיה סבא
דביתיה דשליט בכל דליה
שוי כען ידך תחות ירכי׃

ואקיים עלך במימרא דיי
אלהא דשמיא ואלהא דארעא
דלא תיסב איתתא לברי
מבנת כנענאה דאנא יתיב
ביניהון׃
אילהן לארעי ולילדותי תיזיל
ותיסב איתתא לברי ליצחק׃

ואמר ליה עבדא מאים לא
תיבי איתתא למיתי בתראי
לארעא הדא האתבא אתיב
ית ברך לארעא דנפקתא
מתמן׃
ואמר ליה אברהם איסתמר
לך דילמא תתיב ית ברי
תמן׃

יי אלהא דשמיא דדברני
מבית אבא ומארע ילדותי
ודמליל לי ודקיים לי למימר
לבנך אתן ית ארעא הדא
הוא ישלח מלאכיה קדמך
ותיסב איתתא לברי מתמן׃

ואם לא תיבי איתתא למיתי
בתרך ותהא זכאה ממומתי
דא לחוד ית ברי לא תתיב
תמן׃

ושוי עבדא ית
ידיה תחות ירכא דאברהם

יו

ארניו וישבעלו על הרבר הזה: ויקח העבר עשרה גמלים מגמלי ארנו וילך וכל טוב ארנו בירו ויקם וילך אל ארם נהרים אל עיר נחור: ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים לעת ערב לעת צאת השאבת: ויאמר יהוה אלהי ארני אברהם הקרה נא לפני היום ועשה חסר עם ארני אברהם: הנה אנכי נצב על עין המים ובנות אנשי העיר יצאת לשאב מים: והיה הנער אשר אמר אליה הטי נא כרך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אתה הכחת לעברך ליצחק ובה ארע כי עשית חסר עם ארני: ויהי הוא טרם כלה לרבר והנה רבקה יצאת אשר ילרה לבתואל בן מלכה אשת נחור אחי אברהם וכרה על שכמה: והנער טבת מראה מאר בתולה ואיש לא ירעה ותרר העינה ותמלא כרה ותעל: וירץ העבר לקראתה ויאמר הגמיאיני נא מעט מים מכרך: ותאמר שתה ארני ותמהר ותרר כרה על ירה ותשקהו: ותכל להשקתו ותאמר גם לגמליך אשאב ער אם כלו לשתת: ותמהר ותער כרה אל השקת ותרץ עור אל הבאר לשאב ותשאב לכל גמליו: והאיש משתאה לה מחריש לרעת ההצליח יהוה דרכו אם לא: ויהי

רבוניה וקיים ליה על פתגמא הרין:
ורבר עברא עשרה גמלין מגמלי רבוניה ואזל וכל שפר רבוניה בידיה וקם ואזל לארם דעל פרת לקרתא דנחור:
ואשרי גמליא מברא לקרתא לבאירא דמיא לעידן רמשא לעידן דנפקן מליאתא:
ואמר יי׳ אלהיה דריבוני אברהם זמן כען קרמי יומא דין ועבר טיבו עם רבוני אברהם:
הא אנא קאים על עינא דמיא ובנת אינשי קרתא נפקן למימלי מיא:
ויהא עולימתא דאמר לה ארכיני כען קולתיך ואשתה ותימר אישת ואף גמלך אשקה יתה זמינתא לעבדך ליצחק ובה ארע ארי עברתא טיבו עם ריבוני:
והוה הוא ערלא שיצי למללא והא רבקה נפקת די ילידת לבתואל בר מלכה איתת נחור אחוהי דאברהם וקולתא על כתפה:
ועולימתא שפירת חיזו לחדא בתולתא וגבר לא ידעה ונחתת לעינא ומלת קולתא וסליקת:
ורהט עברא לקדמותה ואמר אשקיני כען זעיר מיא מקולתיך:
ואמרת אשת ריבוני ואוחיאת ואחיתת קולתא על ידה ואשקיתה:
ושציאת לאשקיותיה ואמרת ואף לגמלך אמלי עד דיספקן למישתי:
ואוחיאת ונפצת קולתא לבית שקיא ורהטת עוד לבאירא למימלי ומלאת לכל גמלוהי:
וגברא שהי בה מסתכל שתיק למידע האצלח יי׳ אורחיה אם לא: והות

מגמלי אדניו · ניכרים היו משאר גמלים שהיו יוצאים זמומין מפני הגזל · וכל טוב אדניו בידו · שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו כדי שיקפצו לשלוח בתם לו · ארם נהרים · בין שני נהרות יושבת · ויברך · הרביצ׳ · אותה הוכחת · ראויה היא לו שתהא גומלת חסדי׳ וכדי שתכנס בביתו של אברהם ולשו׳ הוכחת בררת אפרמ״ש · ובה אדע · לשון תחנה הודיעני בה כי עשית חסד · אם תהיה ממשפחתו והוגנת לו אדע כי עשית חסד · בתולה · ממקום בתולי׳ ואיש לא ידעה · שלא כדרכה · לפי שבנות הגוים משמרות בתולתן ומפקירות עצמן ממקום אחר · הכתו׳ עלי׳ זו שנקיה מכל · וירץ העבד לקראתה · לפי שראה שעלו המים לקראתה · הגמיאיני נא · לשון גמיעה · ותורד כדה מעל שכמה · עד אם כלו לשתות הרי אם משמש במקום אשר · אשר כלו דיספקן · שזו גמר שתייתם כשהם די ספוקן · ותער · לשון נפינה והרבה יש בלשון משנה המערה מכלי אל כלי במקרא יש לו דומה · בך חסיתי אל תער נפשי · אשר הערה למות נפשו · השוקת · אבן חלולה ששותין בה הגמלי׳ · משתאה · לשון שאייה · שהוא עומד תמה שממה · משתאה משתומם ומתבהל על שראה דבריו קרובים להצלחה · אבל אינו יודע אם ממשפחת אברהם היא אם לאו · ולא התימה על תיו של משתאה שאין לך תיבה שתחלת יסודה שי״ן ומדברת בלשון מתפעל שאין תיו מפרדת בין שתי אותיות העיקר · כגון משתולל מגזרת שלל · משתומם מגזרת שממה · וישתמר מגזרת שמר · אף כאן משתאה מגזרת תשאה · וכמו שאתה מפרש משומם כאדם נבהל ובעל מחשבות · כמו נשמו שומו ישומו אף משתאה כך תפרש לשון שאייה ואונקלוס תרגם לשון שהות ונברא שהי שותק ועומד במקום אחד לראות ההצליח י״י דרכו ואין לתרגם שתי שהרי אינו לשון שתיה שאין נופל האלף בלשון שתיה : לה · כמו עלה · כמו אמרי לי ·

בקע רמז לשקלי ישראל בקע לגלגלת
ושני צמידים רמז לב׳ לוחות מצומדות
עשרה זהב רמז לעשרת הדברות
שבהן ׃ ויאמר בת מי את ׃ לאחר שנתן
לה שאלה לפי שהיה בטוח בזכותו של
אברהם שהצליח המקום את דרכו ׃
ללון ׃ לינה אחת. לין שם דבר ׃ ואמרה
היא ללון כמה לינות ׃ בת בתואל ׃
השיבתהו על ראשון ראשון ועל
אחרון אחרון ׃ מספוא ׃ כל מאכל
הגמלים כגון תבן ושעורים ׃ בדרך דרך
המזומן דרך מיושר באותו דרך
שהייתי צריך ׃ וכן כל בית ולמד
המשמשין בראש תיבה ונקודי׳ בפתח
מדברים בדבר הפשוט שנזכר כבר
במקום אחר או מוכר בלשון זו הוא
מדבר ׃ לבית אמה דרך הבנות היתה
להיות להן בית לשבת למלאכתן ואין
הבת מגדת אלא לאמה ׃ וירץ לבן ׃ למה
וירץ ועל מה רץ אלא על שראה הנזם
והצמידים ׃ ויהי כראות את הנזם ׃ אמר
עשיר הוא זה ונתן עיניו בממון ׃ על
הגמלים ׃ לשמרם כמו והוא עומד
עליהם לשמשם ׃ פניתי הבית ׃ מע״ז
ויפתח ׃ התיר זמם שלהם שלא ירעו
בשדות אחרים ׃ עד אם ׃ הרי אם
משמש בלשון אשר ובלשון כי כמו
עד כי יבא שילה ׃ וזה שאמרו חכמים
זכרם לברכה כי משמש בארבע
לשונות וזה מהם אי ודא כמו אם ׃ ויתן
לו את כל אשר לו ׃ הראה להם שטר
המתנה שעשה אברהם ליצחק כדי לה
הקת אשה אם לא תלך האשה לא מבתאם
ולא תאבה האשה ללכת אחריך ׃ אולי
לא תלכה אלי כתיב בת היתה לו לאליעזר

כאשר כלו הגמלים לשתות ויקח
האיש נזם זהב בקע משקלו ושני
צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם׃
ויאמר בת מי את הגידי נא לי היש
בית אביך מקום לנו ללין׃ ותאמר
אליו בת בתואל אנכי בן מלכה
אשר ילדה לנחור׃ ותאמר אליו גם
תבן גם מספוא רב עמנו גם מקום
ללון׃ ויקד האיש וישתחו ליהוה׃
ויאמר ברוך יהוה אלהי אדני אברהם
אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדני
אנכי בדרך נחני יהוה בית אחי אדני׃
ותרץ הנער ותגד לבית אמה כדברים
האלה׃ ולרבקה אח ושמו לבן
וירץ לבן אל האיש החוצה אל
העין׃ ויהי כראת את הנזם ואת
הצמדים על ידי אחתו וכשמעו
את דברי רבקה אחתו לאמר כה
דבר אלי האיש ויבא אל האיש
והנה עמד על הגמלים על העין׃
ויאמר בוא ברוך יהוה למה תעמד
בחוץ ואנכי פניתי הבית ומקום
לגמלים׃ ויבא האיש הביתה ויפתח
הגמלים ויתן תבן ומספוא לגמלים
ומים לרחץ רגליו ורגלי האנשים
אשר אתו׃ ויישם לפניו לאכל ויאמר
לא אכל עד אם דברתי דברי ויאמר
דבר׃ ויאמר עבד אברהם אנכי׃
ויהוה ברך את אדני מאד ויגדל ויתן
לו צאן ובקר וכסף וזהב ועבדם
ושפחת וגמלים וחמרים׃ ותלד שרה
אשת אדני בן לאדני אחרי זקנתה
ויתן לו את כל אשר לו׃ וישבעני
אדני לאמר לא תקח אשה לבני
מבנות הכנעני אשר אנכי ישב

כד ספיקו גמליא למשתי
ונסיב גברא קדשא דדהבא
תקלא מתקליה ותרין שירין
על ידהא מתקל עשר
סלעין דדהב הות
מתקלהון ׃
ואמר בת מאן את חוי כען
לי האית בית אבוך אתר
כשר לנא למבת ׃
ואמרת ליה בת בתואל אנא
בר מלכה דילידת לנחור ׃
ואמרת ליה אף תיבנא אף
כסתא סגיא עמנא אף אתר
כשר למבת ׃
וכרע גברא וסגיד קדם יי ׃

ואמר בריך יי אלהא דריבוני
אברהם דלא מנע טיבותיה
וקושטיה מן ריבוני אנא
באורח תקנא דברני יי
בית אחוהי דריבוני ׃
ורהטת עולימתא וחויאת
לבית אמה כפיתגמיא
האלין ׃
ולרבקה אחא ושמיה לבן
ורהט לבן לות גברא לברא
לעינא ׃
והוה כד חזא ית קדשא וית
שריא על ידי אחתיה וכד
שמע ית פיתגמי רבקה
אחתיה למימר כדין מליל
עמי גברא ואתא לות גברא
והא קאים עלוי גמליא על
עינא ׃
ואמר עול בריכא דיי למא
את קאים בברא ואנא פניתי
ביתא ואתר כשר לגמליא ׃

ועל גברא לביתא ושרא
גמליא ויהב תיבנא וכסתא
לגמליא ומיא לאסחאה
רגלוהי ורגלי גובריא
דעימיה ׃
ושויאו קדמוהי למיכל ואמר
לא איכול עד דאימליל
פיתגמיא ואמר מליל
ואמר עבדא דאברהם אנא ׃

ויי בריך ית ריבוני לחדא
ורבא ויהב ליה ען ותורין
וכספא ודהבא ועבדין ואמהן
וגמלין וחמרין ׃
וילידת שרה איתת ריבוני בר
לריבוני בתר דסיבת ויהב
ליה ית כל דיליה ׃
וקיים עלי ריבוני למימר לא
תיסב איתתא לברי מבנת
[illegible]

והיה מהרהר למצוא עלה שיאמר לו אברהם
לפנות אליו: להשיאו בתו. אמר לו אברהם
בני ברוך ואתה ארור ואין ארור
מדבק בברוך אליעזר בן כנען היה ·
ואבא היום · היום יצאתי והיום באתי
מכאן שקפצה לו הארץ · אמר רבי
אחא יפה שיחתן של עבדי בתי אבות
לפני המקום מתורתן של בנים שהרי
פרשת אליעזר כפולה והרבה גופי
תורה לא נתנו אלא ברמיזה · גם אתה
גם לרבות אנשים שעמו · הוצאה
ברור והולך וכן כל הווה שבמקרא
ברור דבר הוא : טרם אכלה · טרם
שאני מכלה · וכן כל לשון הווה פעמים
שמדבר בלשון עבר כמו כלתה
ופעמים מדבר בלשון עתיד כמו כי
אמר איוב בנקודה לשון עבר · ככה
יעשה איוב הרי לשון עתיד · ופירוש
שניהם לשון הווה כי אומר היה איוב
אולי חטאו בני והיה עושה כך ·
ואשאל ואשים · שנה הסדר
שהרי הוא תחלה נתן ואחר כך שאל אלא כדי
שלא יתפשוהו בדבריו ויאמרו היאך
נתת ועדיין אינך יודע מי היא ·
על ימין · מבנות ישמעאל · על שמאל
מבנות לוט שהיה יושב בשמאלו של
אברהם בראשית רבה · ויען לבן ·
רשע היה וקפץ לפני אביו ·
לא נוכל · למאן על דבר זה על
ידי
תשובה
רע ולא על ידי
דבר הגון וכו׳
לפי שנראה יצא הדבר
לפי דבריך שהוזמנה לך

בארצו: אם לא אל בית אבי תלך
ואל משפחתי ולקחת אשה לבני:
ואמר אל אדני אלי לא תלך האשה
אחרי: ויאמר אלי יהוה אשר
התהלכתי לפניו ישלח מלאכו אתך
והצליח דרכך ולקחת אשה לבני
ממשפחתי ומבית אבי: אז תנקה
מאלתי כי תבוא אל משפחתי ואם
לא יתנו לך והיית נקי מאלתי: ואבא
היום אל העין ואמר יהוה אלהי אדני
אברהם אם ישך נא מצליח דרכי
אשר אנכי הלך עליה: הנה אנכי
נצב על עין המים והיה העלמה
היצאת לשאב ואמרתי אליה השקיני
נא מעט מים מכדך: ואמרה אלי גם
אתה שתה וגם לגמליך אשאב הוא
האשה אשר הכיח יהוה לבן אדני:
אני טרם אכלה לדבר אל לבי והנה
רבקה יצאת וכדה על שכמה ותרד
העינה ותשאב ואמר אליה השקיני
נא: ותמהר ותורד כדה מעליה
ותאמר שתה וגם גמליך אשקה
ואשת וגם הגמלים השקתה: ואשאל
אתה ואמר בת מי את ותאמר בת
בתואל בן נחור אשר ילדה לו מלכה
ואשם הנזם על אפה והצמידים על
ידיה: ואקד ואשתחוה ליהוה ואברך
את יהוה אלהי אדני אברהם אשר
הנחני בדרך אמת לקחת את בת
אחי אדני לבנו: ועתה אם ישכם עשים
חסד ואמת את אדני הגידו לי ואם לא
הגידו לי ואפנה על ימין או על שמאל:
ויען לבן ובתואל ויאמרו מיהוה יצא
הדבר לא נוכל דבר אליך רע או
טוב: הנה רבקה לפניך קח ולך ותהי

אלהין לבית אבא תיזיל
ולזרעיתי ותיסב איתתא
לברי:
ואמרית לריבוני מאים לא
תיזיל איתתא בתראי:
ואמר לי יי׳ די פלחית
קדמוהי ישלח מלאכיה עמך
ויצלח ארחך ותיסב איתתא
לברי מזרעיתי ומבית אבא:

בכן תהא זכאי ממומתי ארי
תהך לזרעיתי ואם לא יתנון
לך ותהא זכאי ממומתי:

ואתיתי יומא דין לעינא
ואמרית יי׳ אלהא דריבוני
אברהם אם אית כען רעוא
קדמך לאצלחא ארחי דאנא
אזיל עלה:
הא אנא קאים על עינא
דמיא ויהא עולימתא דתיפוק
למימלי ואימר לה אשקיני
כען זעיר מיא מקולתיך:

ותימר לי אף את אשת ואף
לגמלך אמלי היא איתתא
דזמין יי׳ לבר ריבוני:

אנא עד לא שיציתי למללא
בלבי והא רבקה נפקת
וקולתה על כתפה ונחתת
לעינא ומלת ואמרית לה
אשקיני כען:
ואוחיאת ואחתת קולתה
מינה ואמרת אשת ואף
גמלך אשקי ושתיתי ואף
גמליא אשקיאת:
ושאלית יתה ואמרית בת
מאן את ואמרת בת בתואל
בר נחור די ילידת ליה
מלכה ושויתי קדשא על
אפה ושיריא על ידהא:

וכרעית וסגידית קדם יי׳
ובריכית ית יי׳ אלהיה דריבוני
אברהם דדברני באורח
קשוט למיסב ית בת אחוהי
דריבוני לבריה:
וכען אם איתכון עבדין
טיבו וקשוט עם ריבוני חוו לי
ואם לא חוו לי ואפנה על
ימינא או על שמאלא:
ואתיב לבן ובתואל ואמרו מן
קדם יי׳ נפק פתגמא לית
אנחנא יכלין למללא עמך
ביש או טב:

הא רבקה קדמך דבר ואיזיל
ותהא

אשה לבן ארניך כאשר דבר יהוה׃
ויהי כאשר שמע עבד אברהם את
דבריהם וישתחו ארצה ליהוה׃
ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב
ובגדים ויתן לרבקה ומגדנת נתן
לאחיה ולאמה ׃ ויאכלו וישתו הוא
והאנשים אשר עמו וילינו ויקומו
בבקר ויאמר שלחני לארני ׃ ויאמר
אחיה ואמה תשב הנער אתנו ימים
או עשור אחר תלך ׃ ויאמר אלהם
אל תאחרו אתי ויהוה הצליח דרכי
שלחוני ואלכה לארני׃ויאמרו נקרא
לנער ונשאלה את פיה ׃ ויקראו
לרבקה ויאמרו אליה התלכי עם
האיש הזה ותאמר אלך׃וישלחו את
רבקה אחתם ואת מנקתה ואת
עבד אברהם ואת אנשיו׃ויברכו את
רבקה ויאמרו לה אחתנו את הי׳
לאלפי רבבה ויירש זרעך את שער
שנאיו ׃ ותקם רבקה ונערתיה
ותרכבנה על הגמלים ותלכנה
אחרי האיש ויקח העבד את רבקה
וילך׃ ויצחק בא מבוא באר לחי ראי
והוא יושב בארץ הנגב׃ויצא יצחק
לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו
וירא והנה גמלים באים׃ותשא רבקה
את עיניה ותרא את יצחק ותפל
מעל הגמל ׃ותאמר אל העבד מי
האיש הלזה ההלך בשדה לקראתנו
ויאמר העבד הוא ארני ותקח
הצעיף ותתכס׃ויספר העבד ליצחק
את כל הדברים אשר עשה׃ויבאה
יצחק האהלה שרה אמו ויקח את
רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה וינחם
יצחק אחרי אמו ׃

איתתא לבר רבונך כמא דמליל יי׳ ׃ והות
כד שמע עבדא דאברהם ית
פתגמיהון וסגיד ארעא קדם
יי׳ ׃
ואפיק עבדא מאנין דכסף
ומאנין דדהב ולבושין ויהב
לרבקה ומגדנין יהב לאחוה
ולאמה ׃
ואכלו ושתיאו הוא וגבריא
דעימיה ובתו וקמו בצפרא
ואמר שלחוני לות רבוני ׃
ואמר אחוה ואמה תתיב
עולימתא עמנא עידן בעידן
או עשרא ירחין בתר כן
תיזיל ׃
ואמר להון לא תאחרון יתי
ומן קדם יי׳ אצלח ארחי
שלחוני ואיהך לריבוני ׃
ואמרו נקרי לעולימתא ונשמע
מה דהיא אמרת ׃
וקרו לרבקה ואמרו לה
התיזלית עם גברא הדין
ואמרת איזיל ׃
ושלחו ית רבקה אחתהון וית
מינקתה וית עבדא דאברהם
וית גוברוהי ׃
ובריכו ית רבקה ואמרו לה
אחתנא את הוי לאלפין
ולריבבן ויירתון בנייכי ית
קרוי שנאיהון ׃
וקמת רבקה ועולימתהא
ורכיבא על גמליא ואזלא
בתר גברא ודבר עבדא ית
רבקה ואזל ׃
ויצחק עאל מיתוהי מבירא
דמלאך קיימא איתחזי עלה
והוא יתיב בארעא דרומא ׃
ונפק יצחק לצלאה בחקלא
למיפני רמשא וזקף עינוהי
וחזא והא גמליא אתאן ׃

וזקפת רבקה ית עינהא וחזת
ית יצחק ואתרכינת מעל
גמלא ׃
ואמרת לעבדא מאן גברא
דיכי דמהלך בחקלא
לקדמותנא ואמר עבדא הוא
ריבוני ונסיבת עיפא
ואיתכסיאת ׃
ואישתעי עבדא ליצחק ית
כל פתגמיא דעבד ׃
ואעלה יצחק משכנא דשרה
אימיה וחזא והא תקנן
עובדהא כעובדי שרה אמיה
ונסיב ית רבקה והות ליה
לאינתו ורחמה ואיתנחם
יצחק בתר דמיתת אימיה ׃

וישתחו ארצה · מכאן שמודין על
בשורה טובה · ומגדנות · מגדים מינ׳
פירות שהביא עמו מארץ ישראל ·
אחיה ואמה · ובתואל רצה לעכב
ובא מלאך והמיתו · ימים · שנה כמו
ימים תהיה גאולתו שכך נותנין לבתול׳
לפרנס עצמה בתכשיטין י״ב חדש
משתבעה ׃ עשור · עשרה חדשים ·
ואת ימים ממש אין דרך המבקש לבקש
דבר מועט ואם לא תרצה תן לה
מרובה מזה · ונשאלה את פיה מכאן
שאין משיאין את האשה אלא לדעתה
ותאמר אלך · מעצמי ואף אם אינכם
רוצים ׃ את הי׳ · את וזרעך תקבלו
אותה ברכה שנאמר לאברהם בהר
המוריה והרבה ארבה את זרעך · יהי
רצון שיהא אותו הזרע ממך ולא
מאשה אחרת · מבוא באר לחי רואי
שהלך להשיב את הגר לאברהם אבינו
שישאנה · יושב בארץ הנגב · קרוב
לאותו באר שנ׳ ארצה הנגב וישב בין
קדש ובין שור ושם היה אותו הבאר
שנא׳ הנה בין קדש ובין ברד · לשוח
בשדה · לשון תפלה כמו ישפוך שיחו ·
ותרא את יצחק · ראתה אותו הדור
ונתמהה מפניו · ותפל · השמיטה עצמה
לארץ כתרגו׳ ואתרכינת הטתה עצמה
כמו הטי נא כדך הרכינו וכן ויט שמי׳
וארד לשון מוטה לארץ ודומה לו כי
יפול לא יוטל · אם יטה לארץ מבלם לא
יגיעו עד הקרקע · ותתכס לשון ותתפעל
כמו ותקבר ותשבר ׃ ויספר גלה לו נסי׳
שנעשו לו שקפצה לו הארץ ושנזדמנה
לו רבקה בתפלתו · האהלה שרה
אמו · האהלה אהלה וכו׳ שירת

ויסף אברהם ויקח אשה ושמה
קטורה׃ ותלד לו את זמרן ואת יקשן
ואת מדן ואת מדין ואת ישבק ואת
שוח׃ ויקשן ילד את שבא ואת דדן
ובני דדן היו אשורם ולטושם ולאמים׃
ובני מדין עיפה ועפר וחנך ואבידע
ואלדעה כל אלה בני קטורה׃ ויתן
אברהם את כל אשר לו ליצחק׃
ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן
אברהם מתנת וישלחם מעל יצחק
בנו בעודנו חי קדמה אל ארץ קדם׃
ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי
מאת שנה ושבעים שנה וחמש
שנים׃ ויגוע וימת אברהם בשיבה
טובה זקן ושבע ויאסף אל עמיו׃
ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו
אל מערת המכפלה אל שדה עפרן
בן צחר החתי אשר על פני ממרא׃
השדה אשר קנה אברהם מאת בני
חת שמה קבר אברהם ושרה אשתו׃
ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים
את יצחק בנו וישב יצחק עם באר
לחי ראי׃

ואלה תלדת ישמעאל בן אברהם
אשר ילדה הגר המצרית שפחת
שרה לאברהם׃ ואלה שמות בני
ישמעאל בשמתם לתולדתם בכר
ישמעאל נבית וקדר ואדבאל ומבשם׃
ומשמע ודומה ומשא׃ חדד ותימא
יטור נפיש וקדמה׃ אלה הם בני
ישמעאל ואלה שמתם בחצריהם
ובטירתם שנים עשר נשיאם לאמתם׃
ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה

ואוסף אברהם ונסיב איתא
ושמה קטורה׃
וילידת ליה ית זמרן וית
יקשן וית מדן וית מדין וית
ישבק וית שוח׃
ויקשן אוליד ית שבא וית
דדן ובני דדן הוו למשריין
ולשכונין ולנגוון׃

ובני מדין עיפה ועפר וחנוך
ואבידע ואלדעה כל אלין בני
קטורה׃
ויהב אברהם ית כל דליה
ליצחק׃
ולבני לחינתא די לאברהם
יהב אברהם מתנן ושלחינון
מעל יצחק בריה בעוד דהוא
קיים קידומא לארע בני
מדנחא׃
ואילין יומי שני חיי אברהם
דחיא מאה ושבעין וחמש
שנין׃
ואיתנגיד ומית אברהם
בשיבו טבא סיב ושבע יומין
ויתכנש לעמיה׃
וקברו יתיה יצחק וישמעאל
בנוהי למערת כפלתא
להקל עפרון בר צחר
חיתאה די על אפי ממרא׃

חקלא דזבן אברהם מן בני
חיתאה תמן איתקבר
אברהם ושרה איתתיה׃
והוה בתר דמית אברהם
ובריך יי׳ ית יצחק בריה
ויתיב יצחק עם בארא
דמלאך קיימא איתחזי
עלה׃

ואלין תולדת ישמעאל בר
אברהם די ילידת הגר
מצריתא אמתא דשרה
לאברהם׃
ואלין שמהן בני ישמעאל
בשמהתהון להולדתהון
בוכרא דישמעאל נביות וקדר
ואדבאל ומבשם׃
ומשמע ודומה ומשא׃
חדד ותימא יטור נפיש
וקדמה׃
אלין אינון בני ישמעאל
ואלין שמהתהון בפצחיהון
ובכרכיהון תרין עשר
רברבין לאומיהון׃
ואלין שני חיי ישמעאל מאה

הולכת שרה אמו כלומר והרי היא
כשרה אמו שכל זמן ששרה קיימת
היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת
וברכה מצויה בעסה וענן
קשור על האהל וכשמתה פסקו
וכשבאת רבקה חזרו כו׳׃ אחרי אמו
דרך ארץ כל זמן שאמו של אדם
קיימת כרוך אחריה וכשמת מתנחם
באשתו׃ קטורה׳ זו הגר ונקראת
קטורה על שם שנאים מעשיה
כקטרת ושקשרה פתחה שלא נזדווג
לה אדם מיום שפרשה מאברהם׃
אשורים ולטושים שם ראשי אומות והתרג׳
של אונק׳ אין לי ליישב לשון המקרא׃
ויתן אברהם׳ אמ׳ ר׳ נחמיה ברכה
דיאתקי שאמ׳ לו הקב״ה והיה ברכה
הברכות מסורות בידך לברך את מי
שתרצה ומסרן ליצחק׃ הפילגשים׳
חסר כתי׳ לפי שלא היתה אלא פילגש
אחת היא הגר והיא קטורה׳ נשים
בכתובה פילגשים בלא כתובה כדאמרי׳
בסנהדרין בנשים ופלגשים דדוד׃ מאת
שנה ושבעים שנה׳ בן ק׳ כבן שבעים
ובן ע׳ כבן חמש בלא חטא׃ יצחק
וישמעאל מכאן שעשה ישמעאל תשובה
והוליך את יצחק לפניו והיא שיבה
טובה שנאמרה באברהם׃ ויהי
אחרי מות אברהם ויברך׳ נחמו
ניחומי אבלים׳ דבר אחר אף על פי שמסר
הקב״ה הברכות לאברהם נתירא לברך
את יצחק מפני שצפה בעשו שיצא ממנו אמ׳ יבא בעל
הבעלים ויברך את אשר ייטב בעיניו
בשמותם לתולדותם׳ סדר לידתן
זה אחר זה׃ בחצריהם׳ כרכים שאין להם חומה׃ בפצחיהון לשון פצחו רננו לשון פתח׃ ואלה שני חיי ישמעאל׳

אמר ר' חייא בר אבא למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי ליחס בהם שנותיו של יעקב משנותיו של ישמעאל למדנו ששמש יעקב י"ד שנה כשפי' מאביו במדרשו של שם קודם שבא אצל לבן שהרי כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל שנ' וילך עשו אל ישמעאל וגו' כמו שמפורש בסוף פרק ראשון של מסכת מגלה. ויגוע. לא נא' גויעה ואסיפה אלא בצדיקי' אבל גויעה לבד' בלא' ברשעים בדור המבול שנ' ויגוע כל בשר. נפל. שכן. כמו מדין ועמלק נופלים בעמק כאן הוא לשון נפילה ולהלן על פני כל אחיו ישכון עד שלא מת אברהם ישכון משמת אברהם נפל. חסלת חיי שרה

ושלשים שנה ושבע שנים ויגוע וימת ויאסף אל עמיו: וישכנו מחוילה עד שור אשר על פני מצרים באכה אשורה על פני כל אחיו נפל:

ואלה תולדת יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק: ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה: ויעתר יצחק ליהוה לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו יהוה ותהר רבקה אשתו: ויתרצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרש את יהוה: ויאמר יהוה לה שני גיים בבטנך ושני לאמים

ית אתין ושבע שנין ואיתנגיד ומית ואתכניש לעמיה: ושרו מחוילה עד חגרא ד על אפי מצרים מטי לאתור על אפי כל אחוהי שרא:

ואלין תולדת יצחק בר אברהם אברהם אוליד ית יצחק:

והוה יצחק בר ארבעין שנין כד נסיב ית רבקה בת בתואל ארמאה מפדן ארם אחתיה דלבן ארמאה ליה לאנתו:

וצלי יצחק קדם יי' לקביל איתתיה ארי עקרה היא וקביל צלותיה יי' ועדיאת רבקה איתתיה:

ודחקין בניא במעהא ואמרת אם כן למה דנן אנא ואולת למתבע אולפן מן קדם יי':

ואמר יי' לה תרין עממין במעיכי ותרין מלכון

תולדת יצחק

יעקב ועשו האמורי' בפרשה. אברהם הוליד את יצחק לאחר שקראו הקב"ה את שמו אברהם אחרי כן הוליד את יצחק. ד"א על ידי שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הוזקק לומר אברהם הוליד את יצחק לפי שהיו לצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה מה עשה הקב"ה צר קלסתר פניו דומה לאברהם כדי שיאמרו הכל אברהם הוליד את יצחק וזה שכתב כאן יצחק בן אברהם היה שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק: ויהי יצחק בן ארבעים שנה. שהרי כשבא אברהם מהר המוריה נתבשר שנולדה רבקה ויצחק היה בן ל"ז שנה שהרי בו בפרק מתה שרה ומשנולד יצחק עד העקידה ל"ז שנה היו כשנולד יצחק היתה שרה בת תשעים שנה וכשמתה בת מאה ועשרים ושבע שנים הרי ליצחק ל"ז שנה ובו בפרק נולדה רבקה המתין לה עד שתהא ראויה לביאה שלש שנים ונשאה. בת בתואל מפדן ארם אחות לבן הארמי. וכי עדיין לא נכתב שהיא בת רשע ואחות רשע ומקומה רשע ולא למדה ממעשיהם. פדן ארם. על שם ששני ארמים היו ארם נהרים וארם צובה נקרא אותו פדן לשון צמד בקר תרגומו פדנא דתורי. ויש פותרין פדן ארם כמו שדה ארם ובלשון ישמעאל קורין לשדה פדן. ויעתר. הרבה והפציר בתפלה. ויעתר. נתפצר ונתפתה לו. ואומר אני כל לשון עתר לשון הפצר וריבוי הוא וכן ועתר ענן הקטרת מרבית עלית העשן. וכן והעתרתם עלי דבריכם וכן ונעתרות נשיקות שונא דומות למרובות והם לנטורח. לנכח אשתו. זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת. ויעתר לו. לו ולא לה שאין דומה תפלת צדיק בן רשע לתפלת צדיק בן צדיק: ויתרוצצו. המקרא הזה אומר דרשני שסתם מה היא רציצה זו וכתב אם כן למה זה אנכי: ותלך. רבותי' ז"ל אומר לשון ריצה כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת עוברת על פתחי ע"ז ועשו רץ ומפרכס לצאת. דבר אחר מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות: ותאמר אם כן. אם כן גדול צער העיבור למה זה אנכי מתאוה ומתפללת על הריון: ותלך לדרוש את ה'. לבית מדרשו של שם שיגיד לה מה יהא בסופה: ויאמר ה' לה. על ידי שליח לשם אמר ברוח הקדש והוא אמר לה שני גיים בבטנך. גיים כתיב. אלו אנטונינוס ורבי שלא פסקו משלחנם לא צנון ולא חזרת לא בימות החמה

ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב
יעבד צעיר׃ וימלאו ימיה ללדת והנה
תומם בבטנה׃ ויצא הראשון אדמוני
כלו כאדרת שער ויקראו שמו עשו׃
ואחרי כן יצא אחיו וידו אחזת בעקב
עשו ויקרא שמו יעקב ויצחק בן
ששים שנה בלדת אתם׃ ויגדלו
הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש
שדה ויעקב איש תם ישב אהלים׃
ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו
ורבקה אהבת את יעקב׃ ויזד יעקב
נזיד ויבא עשו מן השדה והוא עיף׃
ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא
מן האדם האדם הזה כי עיף אנכי
על כן קרא שמו אדום׃ ויאמר יעקב
מכרה כיום את בכרתך לי׃ ויאמר

ממעייכי יתפרשן ומלכו
ממלכו יתקוף ורבא ישתעבד
לזעירא׃
ושלימו יומהא למילד והא
תיומין במעהא׃
ונפק קדמאה סימוק כוליה
כגלים דשער וקרו שמיה
עשו׃
ובתר כן נפק אחוהי וידיה
אחידא בעקבא דעשו וקרו
שמיה יעקב ויצחק בר שיתין
שנין כד ילידת יתהון׃
ורביאו עולימיא והוה עשו
גבר נחשי ריכן גבר נפיק
חקל ויעקב גבר שלים משמש
בית אולפנא׃
ורחים יצחק ית עשו ארי
מצידיה הוה אכל ורבקה
רחימת ית יעקב׃
ובשיל יעקב תבשילא ואתא
עשו מן חקלא והוא משלהי׃
ואמר עשו ליעקב אטעימני
כען מן סימוקא סמוקא הדין
ארי משלהי אנא על כן קרא
שמיה אדום׃ ואמר יעקב זבין
כיום דילהן ית בכירותך לי׃

ולא בדמות קבצנים׳ ושני לאומים׳
אין לאום אלא מלכות׃ ממעיך יפרדו
מן המעים הם נפרדי׳ זה לתומו וזה
לרשעו׃ מלאם יאמץ׳ לא ישוו בגדולה
כשזה נופל זה קם׳ וכן הוא אומר
אמלאה החרבה לא נתמלאה צור אלא
מחורבנה של ירושלים׳ וימלאו ימיה
ללדת׳ אבל בתמר ויהי בעת לדתה
שלא מלאו ימיה כי לשבעה חדשי׳ וז׳ ימי׳
ילדם׳ והנה תומים׳ חסר כתו׳ לפי
שאחד רשע׳ ובתמר תאומים כתוב
מלא לפי ששניהם צדיקים׃ אדמוני׳
סימן שיהא שופך דמים׃ אדרת שער
מלא שער כטלית של צמר המלאה
שער׃ ויקראו שמו עשו׳ הכל קראו
לו עשו לפי שהיה נעשה ונגמ׳ בשערו
כבן שנים הרבה׃ בעקב עשו׳ סימן
שאין מספיק מלכותו לגמרה עד שזה עומד ונוטלה הימנו ויעקב בא לעכבו שאעפ״י שהוא היה ראשון ללידה הוא
היה ראשון לעיבור מטפה ראשונה ופטר רחמה ויטול בכורה מן הדין׳ משל לשני מרגליות שנותנן בשפופרת
אחת הראשונה יוצאה באחרונה׳ ויקרא שמו יעקב׳ הקדוש ברוך הוא׳ ד״א אביו קרא לו יעקב על שם אחיזת
עקב׃ ויצחק בן ששים שנה׳ עשר שנים המתין לה משנשאה עד שנעשית בת שלש עשרה שנה וראויה להריון ועוד
עשר שנים אחרים לפי שצפה והמתין כמו שעשה אביו לשרה אמו כיון שלא נתעברה ידע שהיא עקרה והתפלל
עליה׳ ושפחה לא רצה לישא לפי שנתקדש בהר המוריה להיות עולה תמימה׃ ויגדלו הנערים׳ כל זמן שהם קטנים
לא היו נכרים במעשיהם ומשהגדילו זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לע״ז׃ יודע ציד׳ לצוד ולרמות אביו שואלו
אבא מעשרין את התבן והמלח היה סבר אביו שמדקדק במצות היה׃ איש שדה׳ איש בטל וצודה בקשתו חיות ועופו׳
איש תם׳ אינו בקי בכל אלה כלבו כן פיו מי שאינו חריף לרמות קרוי תם׃ יושב אהלים׳ אהלו של שם ואהלו של עבר
ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו׳ כתרגומו בפיו של יצחק׳ ומדרשו בפיו של עשו שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו׳
ויזד יעקב׳ לשון בשול׃ והוא עיף׳ לשון רציחה כמו שנאמר כי עיפה נפשי להורגים׃ הלעיטני נא׳ אפתח פי
ושפוך הרבה לתוכו לשון מלעיטין את הגמל׃ מן האדום האדום׳ עדשים אדומות׳ באותו היום מת אברהם כדי
שלא יראה עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקדוש ברוך הוא וקיצר חמש שנים משנותיו
שיצחק חי מאה ושמונים שנים ואברהם מת בן קע״ה ובשל יעקב העדשים להברות האבל׳ ולמה עדשים שדומות
לגלגל לפי שהאבלות גלגל הוא שחוזר בעולם ועוד מה עדשים אין להם פה כך האבל אין לו פה שאסור לו לדבר׳
ולפיכך מנהג היום להברות האבל בתחלת מאכלו ביצים שהם עגולים ואין להם פה כך אבל אין לו פה כדאמרינן
במועד קטן אבל כל שלשה ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל אדם׳ וכ״ש שאינו שואל בתחלה משלשה ועד ז׳ משיב
ואינו שואל מכאן ואילך שואל ומשיב׃ מכרה כיום׳ כתרגומו כיום דילהן כיום שהוא ברור כך מכור לי מכירה ברורה

עשו הנה אנכי הולך למות ולמה
זה לי בכרה: ויאמר יעקב השבעה
לי כיום וישבע לו וימכר את בכרתו
ליעקב: ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד
עדשים ויאכל וישת ויקם וילך ויבז
עשו את הבכרה:

ויהי רעב בארץ מלבד הרעב
הראשון אשר היה בימי אברהם
וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים
גררה: וירא אליו יהוה ויאמר אל
תרד מצרימה שכן בארץ אשר
אמר אליך: גור בארץ הזאת ואהיה
עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן
את כל הארצת האל והקמתי את
השבעה אשר נשבעתי לאברהם
אביך: והרביתי את זרעך ככוכבי
השמים ונתתי לזרעך את כל הארצת
האל והתברכו בזרעך כל גויי הארץ:
עקב אשר שמע אברהם בקלי
וישמר משמרתי מצותי חקותי
ותורתי: וישב יצחק בגרר: וישאלו
אנשי המקום לאשתו ויאמר אחתי
הוא כי ירא לאמר אשתי פן יהרגני
אנשי המקום על רבקה כי טובת
מראה הוא: ויהי כי ארכו לו שם הימים
וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד
החלון וירא והנה יצחק מצחק את
רבקה אשתו: ויקרא אבימלך ליצחק
ויאמר אך הנה אשתך הוא ואיך
אמרת אחתי הוא ויאמר אליו יצחק
כי אמרתי פן אמות עליה: ויאמר
אבימלך מה זאת עשית לנו כמעט
שכב אחד העם את אשתך והבאת

ואמר עשו הא אנא אזיל
לממת ולמה דנן לי בכירותא:

ואמר יעקב קיים לי כיום
דילה וקיים ליה וזבין ית
בכירותיה ליעקב:
ויעקב יהב לעשו לחם
ותבשיל דטלופחין ואכל
ושתי וקם ואזל ושט עשו ית
בכירותא:
והוה כפנא בארעא בר
מכפנא קדמאה דהוה ביומי
אברהם ואזל יצחק לות
אבימלך מלכא דפלשתאי
לגרר:
ואיתגלי ליה יי ואמר לא
תיחות למצרים שרי בארעא
דאימר לך:
דור בארעא הדא ואיהא
במימרי בסעדך ואיבריכך ארי
לך ולבנך אתן ית כל ארעתא
האלין ואקים ית קיימא
דקיימית לאברהם אבוך:

ואסגי ית בנך ככוכבי שמיא
ואתן לבנך ית כל ארעתא
האלין ויתברכון בדיל בנך
כל עממי ארעא:

חלף דקביל אברהם במימרי
ונטר מטרת מימרי פיקודי
קיימי ואורייתי:
ויתיב יצחק בגרר:
ושאילו אנשי אתרא
לאיתתיה ואמר אחתי היא
ארי דחיל למימר איתתי
דילמא יקטלנני אנשי אתרא
על רבקה ארי שפירת חיזו
היא:
והוה כד סגיאו ליה תמן
יומיא ואיסתכי אבימלך מלכא
דפלשתאי מן חרכא וחזא
והא יצחק מחייך עם רבקה
איתתיה:

וקרא אבימלך ליצחק ואמר
ברם הא איתתך היא ואיכדין
אמרת אחתי היא ואמר ליה
יצחק ארי אמרית דילמא
אימות עלה:

ואמר אבימלך מה דא
עבדת לנא כזעיר פון שכיב
חד דמיתאחד בעמא עם
איתתך ותהא מייתי

את בכרתך. לפי שהעבודה בבכורות
אמר יעקב אין רשע זה כדאי ורואי
להקריב להקב"ה: הנה אנכי הולך
למות. הולך מתנודדת והולכת היא
הבכורה שלא תהא כל עת העבודה
בבכורות כי שבט לוי יטול אותה ועוד
אמר לו עשו מה טיבה של בכורה אמר
לו יעקב כמה אזהרות ועונשין תלוין
בעבודה כאותה ששנינו אלו הן
שבמיתה שתויי יין ופרועי ראש אמר
אני הולך על ידה למות אם כן מה חפץ
לי בה: ויבז עשו. העיד הכתוב על
רשעו שבזה עבודתו של מקום: אל
תרד מצרימה. שהיה דעתו לרדת
מצרימה כמו שירד אביו בימי הרעב
ולפי שאתה עולה תמימה ואין חוצה
לארץ כדאי לך: האל. כמו האלה:
בזרעך. אדם אומר לבנו יהא זרעך כזרע
יצחק: וכן בך יברך
ישרא' ואף לענין הקלל' והיתה האשה
לאלה לשבועה. וכן והנחתם שמכם
לשבועה לבחירי שהנשבע אומ' אהא
כפלו' אם עשיתי ואת: בקולי כשנסיתי
אותו: משמרתי גזרות להרחקה על
אזהרות שבתור' כגון שניות לעריות ושבות
לשבת: מצותי. דברים שאלו לא נכתבו
ראויין הם ליכתב כגון גזל ושפיכות
דמים: חקותי דברים שיצר הרע ואומו'
העולם משיבים עליהם כגון אכילת
חזיר ולבישת שעטנז שאין טעם
בדבר אלא גזירת המלך וחקותיו על עבדיו
ותורותי להביא תורה שבעל פה הל'
הלכה למשה מסיני: לאשתו. על
אשתו: כי ארכו לו שם הימים. אמר
מעתה אין לי לדאוג עליה מאחר שלא אנסוה עד עכשיו לא נזהר להיות נשמר: וישקף אבימלך ראהו משמש מטתו

אחד העם׳ כתרגו׳ המיוחד בעם זה
המלך׳ בארץ ההיא׳ אע״פ שאינה
חשובה כשאר ארץ ישראל כארץ ז׳
עמים׳ בשנה ההיא׳ הארץ קשה
והשנה קשה נ״א בשנה ההיא אע״פ
שאינה כתקנה שהיתה שנת רעבון׳
מאה שערים׳ שאמדוה כמה ראויה
לעשות ועשתה על אחת שאמדוה
מאה ורבותי׳ אמרו אומד זה למעשר
היה׳ כי גדל מאד׳ שהיו אומרים
זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו
של אבימלך׳ ועבודה רבה׳ עבודה
משמע אחת פעולה רבה׳ סתמום
פלשתים תרגו׳ טמונון פלשתאי לשון
סתימה בלשון משנה מטמטם את
הלב׳ סתמום פלשתים שאמרו תקלה
הם לנו מפני גייסות הבאות עלינו׳
בנחל גרר׳ רחוק מן העיר׳ וישב
ויחפר וגו׳ שחפרו בימי אברהם
אביו ופלשתים סתמום קודם שנסע
יצחק מגרר חזר וחפרן׳ עשק
ערער׳ התעשקו׳ נתעסקו עמו
עליה במריבה וערער׳ ואחזת
מרעהו׳ תרגומו סיעת מרחמוהי
סיעת מאהביו ואין דרך ארץ לגבר
על המלוכה כן סיעת אהבו א״כ כל
סיעת אהבו הולך עמו ולא היתה לו
אלא סיעה אחת של אוהבים אלא מקצ׳
הגר הוא אחזת המלך מרעהו כמו
עברת מגבר׳ ולא התימה על הו׳
במלוהו׳ ואע״פ שאין התיבה נסמכת
על אברותה שהנמתה במקל הנה
לנו עברת מגבר והבירה ולא מיין׳ ויש
פותרים מרעהו הא׳ מיסוד התיבה
כמו אלופי מרעי הסמוכו כדי שתהיה

עליו אשם׃ ויצו אבימלך את כל
העם לאמר הנגע באיש הזה ובאשתו
מות יומת׃ ויזרע יצחק בארץ ההוא
וימצא בשנה ההוא מאה שערים
ויברכהו יהוה׃ ויגדל האיש וילך הלוך
וגדל עד כי גדל מאד׃ ויהי לו מקנה
צאן ומקנה בקר ועבדה רבה ויקנאו
אתו פלשתים׃ וכל הבארת אשר
חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו
סתמום פלשתים וימלאום עפר׃
ויאמר אבימלך אל יצחק לך מעמנו
כי עצמת ממנו מאד׃ וילך משם יצחק
ויחן בנחל גרר וישב שם׃ וישב יצחק
ויחפר את בארת המים אשר חפרו
בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים
אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות
כשמת אשר קרא להן אביו׃ ויחפרו
עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר
מים חיים׃ ויריבו רעי גרר עם רעי
יצחק לאמר לנו המים ויקרא שם
הבאר עשק כי התעשקו עמו׃
ויחפרו באר אחרת ויריבו גם עליה
ויקרא שמה שטנה׃ ויעתק משם
ויחפר באר אחרת ולא רבו עליה
ויקרא שמה רחבות ויאמר כי עתה
הרחיב יהוה לנו ופרינו בארץ׃
ויעל משם באר שבע׃ וירא אליו
יהוה בלילה ההוא ויאמר אנכי
אלהי אברהם אביך אל תירא כי
אתך אנכי וברכתיך והרביתי את
זרעך בעבור אברהם עבדי׃ ויבן שם
מזבח ויקרא בשם יהוה ויט שם אהלו
ויכרו שם עבדי יצחק באר׃ ואבימלך
הלך אליו מגרר ואחזת מרעהו
ופיכל שר צבאו׃ ויאמר אלהם יצחק

עלנא חובה׃ ופקיד אבימלך
ית כל עמא למימר דיזיק
בגברא הדין ובאיתתה
איתקטלא איתקטיל׃
וזרע יצחק בארעא ההיא
ואשכח בשתא ההיא על חד
מאה כד שערוהי וברכיה יי׃

ורבא גברא ואזל אזיל ורבי
עד דירבא לחדא׃
והוו ליה גיתי ען וגיתי תורי
ופלחנא סגי וקניאו ביה
פלישתאי׃
וכל בארין דחפרו עבדי
אבוהי ביומי אברהם אבוהי
טמנון פלישתאי ומלונון
עפרא׃
ואמר אבימלך ליצחק איזיל
מלותנא ארי תקיפת מיננא
לחדא׃
ואזל מתמן יצחק ושרא
בנחלא דגרר ויתיב תמן׃
ותב יצחק וחפר ית בארא
דמיא דחפרו ביומי אברהם
אבוהי וטמונון פלישתאי בתר
דמית אברהם וקרא להן
שמהן כשמהן דהוה קרי
להון אבוהי׃
וחפרו עבדי יצחק בנחלא
ואשכחו תמן בארא דמאין
נבעין׃
ונצו רעוותי דגרר עם רעוותי
דיצחק למימר די לנא
מיא וקרא שמה דבירא עשק
ארי איתעשקו עימיה׃

וחפר בארא אחרי ונצו אף
עלה וקרא שמה שטנה׃
ואיסתלק מתמן וחפר בארא
אחרי ולא נצו עלה וקרא
שמה רחבת ואמר ארי כען
אפתי יי לנא ותפשיננא
בארעא׃ ואיסתלק
מתמן בארא דשבע׃
ואיתגלי ליה יי בליליא
ההוא ואמר אנא אלהא
דאברהם אבוך לא תדחל
ארי בסעדך מימרי ואיברכינך
ואסגי ית בנך בדיל אברהם
עבדי׃
ובנא תמן מדבחא וצלי
בשמא דיי ופרסיה תמן
משכניה וכרו תמן עבדי
יצחק בארא׃
ואבימלך אזל לותיה מגרר
וסיעת מרחמוהי ופיכל רב
חיליה׃
ואמר להון יצחק

זו זות הבנה לסקין ומתקנין קיעת
ריח נוקי ראות לשון קטנה וראוים
שבאהוים יהי׳ ראה ראינו ראינו בא־
ביך ראינו בך׃ תהי נא אלה אשר
בינותינו מימי אביך תהי גם עתה
בינינו ביננו ובינך׃ לא נגענוך׃
כשאמרת לך לך מעמנו׃ שבעה׃
על שם הברית׃ בן ארבעים שנה׃
עשו נמשל לחזיר שנא׳ יכרסמנה חזיר
מיער׃ חזיר כשהוא שוכב פושט טלפיו
על מנת לומר ראו שאני טהור כך אלו
גוזלים וחומסים ומראים עצמם כשרים כל
ארבעים שנה היה עשו צד נשים מתחת
בעליהן ומענה אותן כשהיה בן מ׳
שנה אמר אבא בן מ׳ שנה נשא אשה
ואף אני כן׃ ותהיין מורת רוח׃ לשון
המראת רוח כל מעשיהן להכעיס ליצחק
ולרבקה שהיו עובדות ע״ז׃ ותכהין
עיניו בעשנן של אלו מעשן מקטרות
שהיו מקטירות לע״ז מלשון נבלה עשן
ד״א כדי שיטול יעקב הברכות׃
לא ידעתי יום מותי׃ אמר ר׳ יהושע בן
קרחה אם מגיע אדם לפרק אבותיו
ידאג חמש שנים קודם לכן וחמש שנים
לאחר כן ויצחק היה בן קכ״ג אמר שמא
לפרק אמי אני מגיע והיא מתה בת
קכ״ז והריני בן ק׳ שנים קודם לכן לפי׳
לא ידעתי יום מותי שמא לפרק אמי
שמא לפרק אבי׃ תליך׃ חרבך שדרכו
לתלות׃ שא נא׃ לשון השחזה כמותה
שנינו אין משחיזין את הסכין אבל
משיאה על גבי חברתה חדד סכינך
ושחוט יפה ולא תאכילני נבלה׃ לפני
יי׳׃ ברשותו שיסכים על ידי׃ כאשר אהב
כן טעם הגדי כטעם הכבש׃ ותרק לי

מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אתי
ותשלחוני מאתכם׃ ויאמרו ראו
ראינו כי היה יהוה עמך ונאמר תהי
נא אלה בינותינו בינינו ובינך ונכרתה
ברית עמך׃ אם תעשה עמנו רעה
כאשר לא נגענוך וכאשר עשינו
עמך רק טוב ונשלחך בשלום אתה
עתה ברוך יהוה׃ ויעש להם משתה
ויאכלו וישתו׃ וישכימו בבקר וישבעו
איש לאחיו וישלחם יצחק וילכו
מאתו בשלום׃ ויהי ביום ההוא ויבאו
עבדי יצחק ויגדו לו על אדות הבאר
אשר חפרו ויאמרו לו מצאנו מים׃
ויקרא אתה שבעה על כן שם העיר
באר שבע עד היום הזה׃

ויהי עשו בן ארבעים שנה
ויקח אשה את יהודית בת בארי
החתי ואת בשמת בת אילן החתי׃
ותהיין מרת רוח ליצחק ולרבקה׃

ויהי כי זקן יצחק
ותכהין עיניו מראת ויקרא את עשו
בנו הגדל ויאמר אליו בני ויאמר אליו
הנני׃ ויאמר הנה נא זקנתי לא ידעתי
יום מותי׃ ועתה שא נא כליך תליך
וקשתך וצא השדה וצודה לי צידה׃
ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי
והביאה לי ואכלה בעבור תברכך
נפשי בטרם אמות׃ ורבקה שמעת
בדבר יצחק אל עשו בנו וילך עשו
השדה לצוד ציד להביא׃ ורבקה
אמרה אל יעקב בנה לאמר הנה
שמעתי את אביך מדבר אל עשו
אחיך לאמר׃ הביאה לי ציד ועשה
לי מטעמים ואכלה ואברככה לפני
יהוה לפני מותי׃ ועתה בני שמע בקלי

מה דין אתיתון לותי ואתון
סנאתון יתי ושלחתוני
מלותכון׃
ואמרו מיחזא חזינא ארי הוה
מימרא דיי׳ בסעדך ואמרנא
תתקיים כען מומתא דהות בין
אבהתנא בינגא ובינך ונגזר
קיים עימך׃
אם תעביד עימנא בישא כמא
דלא אנזיקנך וכמא דעבדנא
עימך לחוד טב ושלחנך
בשלם את כען בריכא דיי׳׃

ועבד להון משתיא ואכלו
ושתו׃
ואקדימו בצפרא וקיימו גבר
לאחוהי ושלחינון יצחק ואזלו
מלותיה בשלם׃
והוה ביומא ההוא ואתו עבדי
יצחק וחויאו ליה על עיסק
בירא דחפרו ואמרו ליה
אשכחנא מיא׃
וקרא יתה שבעה על כן
שמא דקרתא בירא דשבע
עד יומא הדין׃
והוה עשו בר ארבעין שנין
ונסיב איתתא ית יהודית בת
בארי חתאה וית בשמת בת
אילון חתאה׃
והואה מסרבן וממרגן על
מימר יצחק ורבקה׃

והוה כד סיב יצחק וכהאה
עינוהי מלמחזי וקרא ית עשו
בריה רבא ואמר ליה ברי
ואמר ליה הא אנא׃

ואמר הא כען סיבית לית אנא
ידע יומא דאימות׃ וכען סב
כען זינך סיפך וקשתך ופוק
לחקלא וצוד לי צידא׃
ועביד לי תבשילין כמא
דרחימית ואיתי לי ואיכול
בדיל תברכנך נפשי עד לא
אימות׃
ורבקה שמעת כד מליל יצחק
לעשו בריה ואזל עשו לחקלא
למיצד צידא לאייתאה׃

ורבקה אמרת ליעקב ברה
למימר הא שמעית ית אבוך
ממלל עם עשו אחוך למימר׃

איתי לי צידא ועביד לי
תבשילין ואיכול ואיברכינך
קדם יי׳ קדם מותי׃

וכען ברי קבל

ולא מן הגזל׃ לרבקה אמרו שבאת אם
לא ימצא עד יבא מן הגזל׃ וקח לי׳
משלהם ואינן גזל שכך כתב לה
בכתובתה ליטול שני גדיי עזים בכל
יום בל׳׳ שני גדיי עזים׳ וכי ב׳ גדיי עזי׳
היה מאכלו של יצחק אלא פסח היה׳
והקריב אחד לפסחו ואחד עשה
מטעמים בפרק ר׳ אליעזר׃ שעיר׳
בעל שער׃ ימושני׳ כמו ממשש
בצהרים׃ החמודות׳ הנקיות ותרגומו
דכיתא׳ ד״א שחמד אותם מנמרוד׳
אשר אתה בבית׳ והלא כמה נשי׳ היו
לו והוא מפקיד אצל אמו אלא שהיה בקי
במעשיהן וחושדן׃ אנכי׳ המביא לך.
ועשו הוא בכורך׃ עשיתי׳ כמה דברי׳
שדברת אלי׃ שבה׳ לשון מסב על
השולחן׳ לכך מתורגם אסתחר׳
גשה נא ואמושך׳ אמר בלבו אין דרך
עשו להיות שם שמים שגור בפיו וזה
אומר כי הקרה י״י׳ הקול קול יעקב
שמדבר בלשון תחנונים׃ קום נא שבה
אבל עשו בלשון קנטוריא דבר
יקום אבי׃ ויאמר אני׳ לא
אמר אני עשו אלא
אני׃ וירח׳ והלא
אין ריח רע
יותר משטף
העזים
אלא מלמד שנכנסה
עמו רוח גן
עדן
כריח שדה אשר ברכו י״י׳ שנתן
בו ריח טוב וזה ריח
שדה תפוחים
כך דרשו רבותינו זכרם לברכה׃

לאשר אני מצוה אתך׃ לך נא אל
הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים
טבים ואעשה אתם מטעמים לאביך
כאשר אהב׃ והבאת לאביך ואכל
בעבר אשר יברכך לפני מותו׃
ויאמר יעקב אל רבקה אמו הן עשו
אחי איש שער ואנכי איש חלק׃ אולי
ימשני אבי והייתי בעיניו כמתעתע
והבאתי עלי קללה ולא ברכה׃
ותאמר לו אמו עלי קללתך בני אך
שמע בקלי ולך קח לי׃ וילך ויקח
ויבא לאמו ותעש אמו מטעמים
כאשר אהב אביו׃ ותקח רבקה את
בגדי עשו בנה הגדל החמדת אשר
אתה בבית ותלבש את יעקב בנה
הקטן׃ ואת ערת גדיי העזים הלבישה
על ידיו ועל חלקת צואריו׃ ותתן
את המטעמים ואת הלחם אשר
עשתה ביד יעקב בנה׃ ויבא אל
אביו ויאמר אבי ויאמר הנני מי אתה
בני׃ ויאמר יעקב אל אביו אנכי עשו
בכרך עשיתי כאשר דברת אלי קום
נא שבה ואכלה מצידי בעבור תברכני
נפשך׃ ויאמר יצחק אל בנו מה זה
מהרת למצא בני ויאמר כי הקרה
יהוה אלהיך לפני׃ ויאמר יצחק אל
יעקב גשה נא ואמשך בני האתה זה
בני עשו אם לא׃ ויגש יעקב אל יצחק
אביו וימשהו ויאמר הקל קול יעקב
והידים ידי עשו׃ ולא הכירו כי היו ידיו
כידי עשו אחיו שערת ויברכהו׃
ויאמר אתה זה בני עשו ויאמר אני׃
ויאמר הגשה לי ואכלה מציד בני
למען תברכך נפשי ויגש לו ויאכל
ויבא לו יין וישת׃ ויאמר אליו יצחק

לדי אנא מפקדא יתך׃
איזיל כען לות ענא וסב לי
מתמן תרין גדיי בר עיזין טבין
ואעביד יתהון תבשילין
לאבוך כמה דרחים׃
ותייתי לאבוך וייכול בדיל
די יברכינך קדם מותיה׃
ואמר יעקב לרבקה אימיה
הא עשו אחי גבר שיער ואנא
גבר שעיע׃
מאים ימושינני אבא ואהא
בעינוהי כמתלעב ותהא מייתי
עלי לווטין ולא ברכן׃
ואמרת ליה אימיה עלי יתאמר
בנבואה דלא ייתון לוטייא עלך
ברי ברם קביל מני ואיזיל
סב לי׃
ואזל ונסיב ואייתי לאימיה
ועבדת אימיה תבשילין כמה
דרחים אבוהי׃
ונסיבת רבקה ית לבושי עשו
ברה רבה דכיתא דעימה
בביתא ואלבישינון ית יעקב
ברה זעירא׃
וית משכי גדיי בר עיזי
אלבישת על ידוהי ועל
שעיעות צווריה׃
ויהבת ית תבשילא וית לחמא
דעבדת ביד יעקב ברה׃

ועאל לות אבוהי ואמר אבא
ואמר הא אנא מאן את ברי׃

ואמר יעקב לאבוהי אנא עשו
בוכרך עבדית כמה דמללת
לי קום כען איסתחר ותיכול
מצידי בדיל תברכינני נפשך׃

ואמר יצחק לבריה מה דין
אוחיתא לאשכחא ברי ואמר
ארי זמין יי׳ אלהך קדמי׃

ואמר יצחק ליעקב קריב
כען ואמושינך ברי האת דין
ברי עשו אם לא׃
וקריב יעקב ליצחק אבוהי
ומשייה ואמר קלא קליה
דיעקב וידיא ידוהי דעשו׃
ולא אישתמודעיה ארי הוה
ידוהי כידי עשו אחוהי שיערן
וברכיה׃
ואמר את דין ברי עשו ואמר
אנא׃
ואמר קריב לי ואיכול מצידא
דברי בדיל תברכינך נפשי
וקריב ליה ואכל ואייתי ליה
חמרא ושתי׃
ואמר ליה יצחק

אביו גשה נא ושקה לי בני : ויגש
וישק לו וירח את ריח בגדיו ויברכהו
ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר
ברכו יהוה: ויתן לך האלהים מטל
השמים ומשמני הארץ ורב דגן
ותירש: יעבדוך עמים וישתחו לך
לאמים הוה גביר לאחיך וישתחוו
לך בני אמך אורריך ארור ומברכיך
ברוך: ויהי כאשר כלה יצחק לברך
את יעקב ויהי אך יצא יצא יעקב
מאת פני יצחק אביו ועשו אחיו בא
מצידו: ויעש גם הוא מטעמים ויבא
לאביו ויאמר לאביו יקם אבי ויאכל
מציד בנו בעבור תברכני נפשך: ויאמר
לו יצחק אביו מי אתה ויאמר אני
בנך בכרך עשו: ויחרד יצחק חרדה
גדלה עד מאד ויאמר מי אפוא הוא
הצד ציד ויבא לי ואכל מכל בטרם
תבוא ואברכהו גם ברוך יהיה :
כשמע עשו את דברי אביו ויצעק
צעקה גדלה ומרה עד מאד ויאמר
לאביו ברכני גם אני אבי: ויאמר בא
אחיך במרמה ויקח ברכתך: ויאמר
הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה
פעמים את בכרתי לקח והנה עתה
לקח ברכתי ויאמר הלא אצלת לי
ברכה: ויען יצחק ויאמר לעשו הן

אבוהי קרב כען ונשק לי ברי :
וקריב ונשק ליה וארח ית ריחא דלבושוהי וברכיה ואמר חזי ריחא דברי כריחא דחקלא דברכיה יי :
ויתן לך יי מטלא דשמיא ומטובא דארעא וסגיאות עיבור וחמר :
יפלחונך עממין וישתעבדון לך מלכוון הוי רב לאחוך ויסגדון לך בני אמך לייטך יהון ליטין ומברכך יהון בריכין :
והוה כד שיצי יצחק לברכא ית יעקב והוה ברם מיפק נפק יעקב מן קדם יצחק אבוהי ועשו אחוהי אתא מצידיה :
ועבד אף הוא תבשילין ואייתי לאבוהי ואמר לאבוהי יקום אבא וייכול מצידא דבריה בדיל תברכינני נפשך :
ואמר ליה יצחק אבוהי מאן את ואמר אנא ברך בוכרך עשו :
ותוה יצחק תווהא רבתא עד לחדא ואמר מאן הוא דיכי דצד צידא ואעיל לי ואכלית מכולא עד לא תיעול וברכיתי אף בריך יהא :
כד שמע עשו ית פתגמי אבוהי וצוח צוחתא רבתא ומרירא עד לחדא ואמר לאבוהי ברכני אף אנא אבא :
ואמר עאל אחוך בחכמתא וקביל ברכתך :
ואמר יאות קרא שמיה יעקב וחכמני דנן תרתין זמנין ית בכרותי נסיב והא כען קביל ברכתי ואמר הלא שבקת לי ברכתא :
ואתיב יצחק ואמר לעשו הא

ויתן לך יתן ויחזור ויתן ב"ר ולפי פשוטו ואו מוסיף לענין ראשון ראה ריח בני אשר נתן לך הקב"ה כריח שדה וגו' ועוד יתן לך מטל השמים כמשמעו ומדרש אגדה הרבה יש לכמה פנים. לא' מהו האלהים בדין אם ראוי לך יתן לך ואם לאו לא יתן לך אבל לעשו אמר משמני הארץ יהיה מושבך בין צדיק ובין רשע יתן לך וממנו למד שלמה כשעשה הבית התחיל סודר את תפלתו ישראל שהוא בעל אמונה ומצדיק עליו את הדין לא יקרא עליך תגר לפי' ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו אבל נכרי מחוסר אמנה הוא לפיכך אמר ואתה תשמע השמים ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי בין ראוי ובין שאינו ראוי תן לו כדי שלא יקרא עליך תגר. בני אמך ר"ש אומר יצחק אמר ליעקב בני אמך לפי שלא היה לו אלא אשה אחת. ויעקב אמר ליהודה בני אביך לפי שהיו לו בנים מכמה נשים: אורריך ארור ומברכך ברוך ובבלעם הוא אומר מברכך ברוך ואורריך ארור הצדיקים תחלתם יסורין וסופן שלוה ואורריהן ומצעריהן קודמין למברכיהן והרשעים תחלתן שלוה וסופן יסורין לפי' בלעם מקדים ברכה לקללה: יצא יצא זה יוצא וזה בא: ויחרד כתרגומו ותוה לשון תמיהה ומדרשו ראה גיהנם פתוחה מתחתיו: אפוא לשון מתקיים לכמה דברים איפה פה מי הוא ואיפה הוא הצד ציד ואוכל מכל מכל מטעמים שבקשתי לטעום טעמתי בו: גם ברוך יהיה שלא תאמר אלו לא רמה יעקב לאביו לא נטל את הברכות לכך הסכים וברכו מדעתו: במרמה בחכמה: הכי קרא שמו יעקב לשון תמיהה הוא כמו הכי אחי אתה שמא לכך נקרא שמו יעקב על שם שעתיד לעקבני. ר' תנחומא למה חרד יצחק אמר שמא עון יש בי שברכתי קטן קודם גדול ושניתי סדרי היחס התחיל עשו מצעק ואו ויעקבני זה פעמים אמר לו אביו מה עשה לך אמר לו את בכורתי לקח אמר בכך הייתי מצר וחרד שמא עברתי על שורת הדין עכשיו לבכור ברכתי גם ברוך יהיה: ויעקבני כתרגומו וחכמני וארבני וכמין ויש מתרגמין וחכמני נתחכם לי: אצלת לשון הפרשה כמו ויאצל

גביר שמתיו לך ואת כל אחיו נתתי
לו לעבדים ודגן ותירש סמכתיו ולכה
אפוא מה אעשה בני׃ ויאמר עשו אל
אביו הברכה אחת הוא לך אבי ברכני
גם אני אבי וישא עשו קלו ויבך׃ ויען
יצחק אביו ויאמר אליו הנה משמני
הארץ יהיה מושבך ומטל השמים
מעל׃ ועל חרבך תחיה ואת אחיך
תעבד והיה כאשר תריד ופרקת
עלו מעל צוארך׃ וישטם עשו את
יעקב על הברכה אשר ברכו אביו
ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל
אבי ואהרגה את יעקב אחי׃ ויגד
לרבקה את דברי עשו בנה הגדל
ותשלח ותקרא ליעקב בנה הקטן
ותאמר אליו הנה עשו אחיך מתנחם
לך להרגך׃ ועתה בני שמע בקלי
וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה׃
וישבת עמו ימים אחדים עד אשר
תשוב חמת אחיך׃ עד שוב אף אחיך
ממך ושכח את אשר עשית לו
ושלחתי ולקחתיך משם למה אשכל
גם שניכם יום אחד׃ ותאמר רבקה
אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת
אם לקח יעקב אשה מבנות חת
כאלה מבנות הארץ למה לי חיים׃
ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אתו
ויצוהו ויאמר לו לא תקח אשה
מבנות כנען׃ קום לך פדנה ארם ביתה
בתואל אבי אמך וקח לך משם
אשה מבנות לבן אחי אמך׃ ואל שדי
יברך אתך ויפרך וירבך והיית לקהל
עמים׃ ויתן לך את ברכת אברהם

רב שויתיה לך וית כל אחוהי
יהבית ליה לעבדין ועיבור
וחמר סערתיה ולך הכא מה
איעביד ברי׃
ואמר עשו לאבוהי הברכתא
חדא היא לך אבא ברכני אף
אנא אבא וארים עשו קליה
ובכא׃
ואתיב יצחק אבוהי ואמר ליה
הא מטובא דארעא יהא
מותבך ומטלא דשמיא
מלעילא׃
ועל חרבך תחי וית אחוך
תפלח ויהא כד יעברון בנוהי
על פתגמי אוריתא ותעדי נירה
מעל צוורך׃
ונטר עשו דבבו ליעקב על
ברכתא דברכיה אבוהי ואמר
עשו בליביה יקרבון יומי אבלא
דאבא ואקטול ית יעקב אחא׃

ואתחוא לרבקה ית פתגמי
עשו ברה רבא ושלחת וקרת
ליעקב ברא זעירא ואמרת
ליה הא עשו אחוך כמן לך
למיקטלך׃

וכען ברי קביל מני וקום איזיל
לך לות לבן אחי לחרן׃

ותיתיב עמיה יומין זעירין עד
דתתוב חמתא דאחוך׃

עד דיתוב רוגזא דאחוך מינך
ויתנשי ית דעבדת ליה ואשלח
ואידברינך מתמן דילמא
אתכל אף תרויכון יומא חד׃

ואמרת רבקה ליצחק עקית
בחיי מן קדם בנת חתאה אם
נסיב יעקב איתתא מבנת
חתאה כאלין מבנת ארעא
למה דנן לי חיין׃
וקרא יצחק ליעקב ובריך יתיה
ופקדיה ואמר ליה לא תיסב
איתתא מבנת כנען׃

קום איזיל לפדן ארם לבית
בתואל אבוהא דאימך וסב
לך מתמן איתתא מבנת לבן
אחוהא דאימך׃
ואל שדי יברך יתך ויפשינך
ויסגינך ותהי לכנשת
שבטין׃
הן לך ית בירכתא דאברהם

הן גביר שמתיו לך ברכה זו היא
שביעית והוא עושה אותה ראשונה
אלא אמר לו מה תועלת לך בברכה אם
תקנה נכסים של מי הם הרי גביר
שמתיו לך׃ ולך אפוא איה פה אבקש
מה לעשות לך׃ הברכה אחת היא לך ה״א
זו משמש לשון תימה כמו הבמחנים
הכשמנה היא׃ הכמות נבל׃ משמני
הארץ זו איטליאה של יון׃ והיה כאשר
תריד לשון צער כמו אריד בשיחי
ואהימה׃ כלומר כשיעברו ישראל את
התורה ויהיה לך פתחון פה להצטער
על הברכות שנטל ופרקת עלו וגו׳׃
יקרבו׃ כמשמעו ולא אצער את אבי׃
ומדרש אגדה לכמה פנים יש׃
ויגד לרבקה׃ ברוח הקדש הוגד לה
מה שעשו מהרהר בלבו׃ מתנחם
לך׃ הוא על האחוה לחשוב מחשבה
אחרת להתנכר לך להרגך׃ ואגדה כבר
אתה מת בעיניו ושתה עליו כוס
תנחומים׃ ופשוטו לשון תנחומים׃
מתנחם הוא על הברכות בהריגתך׃
וישבת ימים אחדים׃ מועטים׃ למה
אשכל׃ אהיה שכולה משניכם׃ למד
על הקובר את בנו בחייו שקרוי
שכול׃ וכן אמר יעקב ואני כאשר
שכלתי שכלתי׃ גם שניכם׃ אם יקום
עליך ואתה תהרגנו יעמדו בניו
ויהרגוך ורוח הקדש נזרקה בה
ונתנבאה שביום א׳ ימותו כאשר בפרק
המקנה נדרשו׃ קצתי בחיי׃ מאסתי׃
פדנה׃ כמו לפדן׃ ביתה בתואל׃ לבית
בתואל׃ כל תיבה שצריכה למ״ד בתחלתה
הטיל לה ה״א בסופה׃ ואל שדי׃ מי שדי
בברכותיו למתברכים מפיו יברך אותך ברכת אברהם שאמר לו ואעשך לגוי גדול יהיו אותן ברכות אמורות בשבילך ממך

לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגריך אשר נתן אלהים לאברהם׃ וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם אל לבן בן בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו׃ וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב ושלח אתו פדנה ארם לקחת לו משם אשה בברכו אתו ויצו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות כנען׃ וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם׃ וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו׃ וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות על נשיו לו לאשה׃

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה׃ ויפגע במקום וילן שם

לך ולבנך עמך למירתך ית ארע תותבותך די יהב יי לאברהם׃ ושלח יצחק ית יעקב ואזל לפדן ארם ללבן בר בתואל ארמאה אחוהא דרבקה אימיה דיעקב ועשו׃ וחזא עשו ארי בריך יצחק ית יעקב ושלח יתיה לפדן ארם למיסב ליה מתמן איתתא כד בריך יתיה ופקיד עלוהי למימר לא תיסב איתתא מבנת כנען׃

וקביל יעקב מן אבוהי ומן אימיה ואזל לפדן ארם׃

וחזא עשו ארי בישן בנת כנען בעיני יצחק אבוהי׃ ואזל עשו לות ישמעאל ונסיב ית מחלת בת ישמעאל בר אברהם אחתיה דנביות על נשוהי ליה לאנתו׃ ונפק יעקב מבאירא דשבע ואזל לחרן׃

וערע באתרא ובת תמן

יתן אותו וזרעו מורש את הארץ׃ לרשתך את ארץ מגוריך׃ אם יעקב ועשו איני יודע מה מלמדנו׃ וישמע יעקב מחובר לענין של מעלה׃ וירא עשו כי ברך וכי שלח אותו פדנה ארם וכי רעות בנות כנען והלך גם הוא אצל ישמעאל׃ אחות נביות ממשמע שנאמר בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות אלא למדך שמת ישמעאל משיעדה לעשו קודם נשואין והשיאה נביות אחיה ולמדנו שהיה יעקב באותו פרק בן ששים ושלש שנה שהרי ישמעאל בן ע״ד כשנולד יעקב ושנותיו קל״ז שנה ושנא׳ ואלה חיי ישמעאל וכו׳ נמצא יעקב כשמת ישמעאל בן ס״ג ולמדנו כפרש״י לשל׳ בפסוק לא ידעתי יום מותי ולמדנו מכאן שהיה נטמן בבית עבר י״ד שנה ואחר כך הלך לחרן׃ שהרי לא שהה בבית לבן לפני לידתו של יוסף אלא י״ד שנה בשביל נשותיו ושכר הצאן משנולד יוסף היה וכתיב ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה ומשם עד שירד יעקב למצרים ט׳ שנ׳ ז׳ של שובע ושנתים של רעב ויעקב אמר לפרעה ימי מגורי מאה ושלשים שנה וחשוב י״ד לפני לידת יוסף ושלשים של יוסף וט׳ משמלך עד שבא יעקב למצרי׳ הרי נ״ג וכשפירש מאביו היה בן ס״ג הרי קי״ו והוא אמר לפרעה מאה ושלשים הא למדת שלאחר שקבל הברכות נטמן י״ד שנה אבל לא נענש עליהם בשביל התורה שהרי לא פירש יוסף מאביו אלא עשרים ושתים דקיים מי״ז עד ל״ט כנגד כ״ב שפירש יעקב מאביו ולא כבדו והם עשרים בבית לבן ושתי שנים ששהה בדרך כדכתי׳ ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות ודרשו רבותי׳ ז״ל מיתור הפסוק ששהה שמונה עשר חדשי׳ בדרך דבית קיץ ימות הגשמים וסכות קיץ ימות החמה ולחשבון הפסוקים שחשבנו לשנת משפירש מאביו עד שירד למצרים שהיה בן מאה ושלשי׳ שנה אתה מוציאן עוד י״ד שנה אלא ודאי היה נטמן בבית עבר בהליכתו לבית לבן ללמוד תורה מפניו ובשביל זכות התורה לא נענש עליהם ולא פי׳ יוסף ממנו אלא כ״ב שנה מדה כנגד מדה׃ על נשיו׃ הוסיף רשעה על רשעתו שלא גרש את הראשונות׃

חסלת תולדת יצחק

ויצא יעקב

על ידי שבשביל שרעות בנות כנען בעיני יצחק הלך עשו אל ישמעאל הפסיק הענין בפרשתו של יעקב וכת׳ וירא עשו ומשגמר חזר לענין ראשון׃ ויצא׃ לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה ולמה הזכיר יציאתו מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה יצא משם פנה זיוה פנה הודה פנה הדרה וכן ותצא מן המקום האמור בנעמי ורות׃ וילך חרנה׃ יצא ללכת לחרן׃ ויפגע במקום׃ לא הזכיר הכתוב באיזה מקום אלא במקום הנזכר במקום אחר והוא הר המוריה שנאמר בו וירא את המקום מרחוק׃ ויפגע׃ כמו ופגע ביריחו ופגע בדמשק ורבותינו דרשו לשון תפלה כמו אל תפגע בי ולמדנו שתקן תפלת ערבית ושנה הכתוב ולא כתב ויתפלל ללמדך שקפצה לו הארץ כדאי׳ בפרק

כי בא השמש ויקח מאבני המקום
וישם מראשתיו וישכב במקום
ההוא׃ ויחלם והנה סלם מצב ארצה
וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי
אלהים עלים וירדים בו׃ והנה יהוה
נצב עליו ויאמר אני יהוה אלהי
אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ
אשר אתה שכב עליה לך אתננה
ולזרעך׃ והיה זרעך כעפר הארץ
ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה
ונברכו בך כל משפחת האדמה
ובזרעך׃ והנה אנכי עמך ושמרתיך
בכל אשר תלך והשבתיך אל האדמה
הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם
עשיתי את אשר דברתי לך׃ וייקץ
יעקב משנתו ויאמר אכן יש יהוה
במקום הזה ואנכי לא ידעתי׃
ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה
אין זה כי אם בית אלהים וזה שער

ארי עאל שמשא ונסיב
מאבני אתרא ושוי איסדוהי
ושכיב באתרא ההוא׃
וחלם והא סולמא נעיץ
בארעא ורישיה מטי עד צית
שמיא והא מלאכיא דיי
סלקין ונחתין ביה׃
והא יקרא דיי מעתד עילוהי
ואמר אנא יי אלהיה דאברהם
אבוך ואלהיה דיצחק ארעא
דאת שכיב עלה לך אתנננה
ולבנך׃
ויהון בנך סגיאין כעפרא
דארעא ותתקיף למערבא
ולמדינחא ולציפונא ולדרומא
ויתברכון בדילך כל זרעיית
ארעא ובדיל בנך׃

והא מימרי בסעדך ואטרינך
בכל אתר דתהך ואתיבנך
לארעא הדא ארי לא
אישבקנך עד דאעביד ית
דמלילית לך׃ ואיתער יעקב
משנתיה ואמר בקושטא אית
יקרא דיי שרי באתרא הדין
ואנא לא הויתי ידע׃
ודחיל ואמר מה דחילו
אתרא הדין לית דין אתר
הדיוט אילהן אתר דרעוא
ביה מן קדם יי ודין תרע
קביל שמיא׃

עד הנשמה׳ כי בא השמש׳ היה לו לומ׳
ויבא השמש וילן שם כי בא השמש
משמע ששקעה עליו חמה פתאום
שלא בשעתה כדי שילין שם׳ וישם
מראשותיו׳ עשאן כמין מרזב סביב
לראשו שהיה ירא מפני חיות רעות
התחילו מריבות זו עם זו׳ זאת אומר׳
עלי יניח צדיק זה ראשו וכן זאת עשאן
הקב״ה אבן אחת׳ וזהו שנאמר את
האבן אשר שם מראשותיו׳ במקום
ההוא׳ לשון מיעוט׳ כאן שכב אבל
י״ד שנה ששימש בבית עבר לא שכב
בלילה שהיה עוסק בתורה׳ עולים
ויורדים׳ עולים תחלה ואחר כך יורדי׳
מלאכים שליווהו בארץ שאין יוצאין
חוצה לארץ׳ ועלו לרקיע וירדו מלאכים
אחרים ללוותו חוצה לארץ׳ נצב עליו׳
לשמרו׳ ואלהי יצחק׳ אע״פ שלא מצינו
במקרא שייחד הקב״ה שמו על הצדיקי׳
בחייהם׳ לכתוב אלהי פלוני כמו שנא׳
הן בקדושיו לא יאמין׳ כאן ייחד שמו על יצחק לפי שכהו עיניו וכלוא בבית והרי הוא כמת ויצר הרע פסק ממנו מ״ל
תנחומא׳ שוכב עליה׳ קפל הקב״ה כל ארץ ישראל תחתיו רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו׳ ופרצת׳ וחזקת כמו וכן
יפרוץ׳ אנכי עמך׳ לפי שירא מעשו ומלבן׳ עד אשר אם עשיתי׳ אם משמש בלשון כי את אשר דברתי לך׳ לטובתך
ועליך מה שהבטחתי לא׳ ברכם על זרעו לך הבטחתי ולא לעשו שלא אמרתי כי ביצחק יקרא לך זרע אלא כי ביצחק ולא
כל יצחק׳ וכן כל לו ולך ולו ולהם הסמוכי׳ אצל דבור משמשין לשון על וזה יורה שהרי עם יעקב לא דבר קודם לכן׳
ואנכי לא ידעתי׳ שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה׳ כי אם בית אלהים׳ אמ׳ ר׳ אלעזר בשם ר׳ יוסי בן זמרא הסולם
הזה היה עומד בבאר שבע ואמצעו מגיע כנגד בית המקדש׳ שבאר שבע בדרומו של יהודה׳ וירושלים בצפונה׳ בגבול
שבין יהודה ובנימין׳ ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף׳ נמצא סולם שרגליו
בבאר שבע וראשו בבית אל ומגיע אמצעו שיפועו כנגד ירושלים׳ ושאמרו רבותי׳ ז״ל צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר
בלא לינה מיד וילן שם כי בא השמש׳ ושנו אמרו יעקב קראו בית אל וזו לוז היא ולא ירושלים ומהיכן למדו לומר כן
אומ׳ אני שנעקר הר המוריה ובא לכאן וזו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חולין שבא בית המקדש לקראתו עד
בית אל׳ וזהו ויפגע במקום׳ וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו כו כשהיה לא יהב לבא להתפלל
במקום שהתפללו בו אבותיו ומן השמים יעכבו הוא כשהיה עד חרן אזל כדאמרינן בפרק גיד הנשה וקרא מסייעו
שנאמר וילך חרנה׳ כי מטא לחרן אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ולא התפללתי בו כי יהב דעתיה
למהדר והדר עד בית אל קפצה ליה ארעא׳ מה נורא׳ המקום׳ תרגום מה נורא שם דבר כמו ככלתם וכמו למלכם׳

וזה שער השמים מקום תפלה לעלות
תפלתם השמימה ומדרשו שבית
המקדש של מעלה מכוון כנגד בית
המקדש של מטה: אם יהיה אלהים
עמדי אם ישמור לי הבטחות הללו
שהבטיחני להיות עמדי כמו שנאמר
והנה אנכי עמך ושמרתיך: ונתן לי
לחם לאכל כמו שנאמר כי לא אעזבך
והמבקש לחם קרוי נעזב כמו שנאמר
לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש
לחם: ושבתי בשלום כמו שנאמר
והשיבותיך אל האדמה מן החטא בשלום
שלא ילמדני מדרכי לבן:
והיה יי לי לאלהים שיחול שמו עלי
מתחלה ועד סוף שלא ימצא פסול
בזרעי כמו שנאמר את אשר דברתי
לך והבטחה זו הבטיח לאברהם
להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך
וזרעך מיוחס שלא ימצא בו פסול:
והאבן הזאת אשר שמתי וגו' כך תפרש
וי"ו זו אם תעשה לי את אלה אף אני
אעשה זאת והאבן הזאת כתרגומו אהא
פלח עלה קדם יי וכן עשה כשחזר
מפדן ארם וכו' על קום עלה בית אל
שנאמר שם ויצב יעקב מצבה ויסך
עליה נסך: וישא יעקב רגליו וילך
ארצה בני קדם: משנתבשר בשורה
טובה והובטח לו בשמירה נשא לבו

השמים: וישכם יעקב בבקר ויקח
את האבן אשר שם מראשתיו וישם
אתה מצבה ויצק שמן על ראשה:
ויקרא את שם המקום ההוא בית
אל ואולם לוז שם העיר לראשנה:
וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה
אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה
אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל
ובגד ללבש: ושבתי בשלום אל בית
אבי והיה יהוה לי לאלהים: והאבן
הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית
אלהים וכל אשר תתן לי עשר
אעשרנו לך: וישא יעקב רגליו וילך
ארצה בני קדם: וירא והנה באר
בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן
רבצים עליה כי מן הבאר ההוא
ישקו העדרים והאבן גדלה על פי
הבאר: ונאספו שמה כל העדרים
וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו
את הצאן והשיבו את האבן על פי
הבאר למקמה: ויאמר להם יעקב
אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו:
ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור
ויאמרו ידענו: ויאמר להם השלום
לו ויאמרו שלום והנה רחל בתו באה
עם הצאן: ויאמר הן עוד היום גדול
לא עת האסף המקנה השקו הצאן

ואקדים יעקב בצפרא ונסיב
ית אבנא דשוי איסדוהי ושוי
יתה קמא ואריק משחא על
רישה:
וקרא ית שמא דאתרא ההוא
בית אל וברם לוז שמא
דקרתא לקדמיתא:
וקיים יעקב קיים למימר אם
יהא מימרא דיי בסעדי
ויטרינני באורחא הדין דאנא
אזיל ויתן לי לחמא למיכל
וכסו למלבש:
ואיתוב בשלם לבית אבא
ויהא מימרא דיי לי לאלה:
ואבנא הדא דשויתי קמא תהי
דאהא פלח עלה עביר קדם
יי ומכל דתתן ליחד מן עשרא
אפרשנה קדמך:
ונטל יעקב רגלוהי ואזל
לארעא בני מדינחא:
וחזא והא בירא בחקלא
והא תמן תלתא עדרין דעאן
רביעין עלה ארי מן בירא
ההוא משקן עדריא ואבנא
רבתא על פומא דבירא:
ומתכנשין תמן כל עדריא
ומגנדרין ית אבנא מעל פומא
דבירא ומשקן ית ענא
ומתיבין ית אבנא על פומא
דבירא לאתרה:
ואמר להון יעקב אחי
מנאן אתון ואמרו מחרן
אנחנא:
ואמר להון הידעתון ית
לבן בר נחור ואמרו ידענא:
ואמר להון השלם ליה
ואמרו שלם והא רחל ברתיה
אתיא עם ענא:
ואמר הא עוד כען יומא
סגי לא עידן למיכנש
בעירא אשקו ענא

את רגליו ונעשה קל ללכת כך מפורש בבראשית רבה: ישקו העדרים: משקים הרועים את העדרים והמקרא
[illegible] ונאספו [illegible] ומתרגמין ומגנדרין
[illegible]
[illegible] והנה רחל באה [illegible] טעמו
[illegible] הן עוד היום גדול [illegible]
[illegible] לא השלמתם פעולת היום [illegible]
[illegible] לא עת האסף המקנה בראשית רבה:

ולכו רעו׃ ויאמרו לא נוכל עד אשר
יאספו כל העדרים וגללו את האבן
מעל פי הבאר והשקינו הצאן׃ עודנו
מדבר עמם ורחל באה עם הצאן
אשר לאביה כי רעה הוא׃ ויהי
כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן
אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו ויגש
יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר
וישק את צאן לבן אחי אמו׃ וישק
יעקב לרחל וישא את קלו ויבך׃
ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא
וכי בן רבקה הוא ותרץ ותגד לאביה׃
ויהי כשמע לבן את שמע יעקב בן
אחתו וירץ לקראתו ויחבק לו וינשק
לו ויביאהו אל ביתו ויספר ללבן את
כל הדברים האלה׃ ויאמר לו לבן
אך עצמי ובשרי אתה וישב עמו חדש
ימים׃ ויאמר לבן ליעקב הכי אחי
אתה ועבדתני חנם הגידה לי מה
משכרתך׃ וללבן שתי בנות שם
הגדלה לאה ושם הקטנה רחל׃ ועיני
לאה רכות ורחל היתה יפת תאר
ויפת מראה׃ ויאהב יעקב את רחל
ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל
בתך הקטנה׃ ויאמר לבן טוב תתי
אתה לך מתתי אתה לאיש אחר
שבה עמדי׃ ויעבד יעקב ברחל

ויזיל ירעו׃
ואמרו לא ניכול עד דיתכנשון
כל עדריא ויגנדרון ית אבנא
מעל פומא דבירא ונשקי
ענא׃
עד דהוא ממליל עמהון ורחל
אתת עם ענא די לאבוהא ארי
רעיתא היא׃
והוה כד חזא יעקב ית רחל
בת לבן אחוה דאימיה וית
ענא דלבן אחוה דאימיה
וקריב יעקב וגנדר ית אבנא
מעל פומא דבירא ואשקי ית
ענא דלבן אחוה דאימיה׃
ונשק יעקב לרחל וארים ית
קליה ובכא׃
וחוי יעקב לרחל ארי בר
אחת אבוה הוא וארי בר
רבקה הוא ורהטת וחויאת
לאבוהא׃
והוה כד שמע לבן ית שמע
יעקב בר אחתיה ורהט
לקדמותיה ונפיף ליה ונשק
ליה ואעליה לביתיה ואשתעי
ללבן ית כל פתגמיא האילין׃
ואמר ליה לבן ברם קריבי
ובשרי את ויתיב עימיה ירח
יומין׃
ואמר לבן ליעקב המדארי
את ותפלחינני מגן חוי לי [illegible]
אגרך׃
וללבן תרתין בנן שום רבתא
לאה ושום זעירתא רחל׃
ועיני לאה יאין ורחל הות
שפירא בריוא ויאה בחיזוא׃
ורחים יעקב ית רחל ואמר
אפלחינך שבע שנין ברחל
ברתך זעירתא׃
ואמר לבן טב דאיתן יתה לך
מדאתן יתה לגבר אחרן תיב
עימי׃
ופלח יעקב ברחל

ד״א לפי שבא בידים רקנות אמ׳
אליעזר עבד אבא היו בידו נזמי׳
וצמידים ואני אין בידי כלום ולמה כך
לפי שרדף אליפז בן עשו אחריו במצות
אביו להרגו והשיגו ולפי שגדל אליפז
בחיקו של יצחק משך ידו ולא רצה
להרגו אמר לו מה אעשה לצווי של
אבא אמר לו יעקב טול מה שבידי
והעני חשוב כמת. כי אחי אביה הוא
קרוב לאביה כמו כי אנשים אחים אנחנו
ומדרשו אם לרמאות הוא גם אני אחיו
ברמאות. ואם הוא אדם כשר גם
אני בן רבקה אחותו הכשרה׳
ותגד לאביה. לפי שאמה מתה׃ וירץ
לקראתו. כסבור ממון הוא טעון
שהרי עבד הבית בא לכאן בעשרה
גמלים טעונין כסף וזהב׃ ויחבק לו
כשלא ראה עמו כלום אמר
שמא זהובים הביא והם בחיקו׃ וינשק
לו כשלא ראה כלום בחיקו אמר שמא
מרגליות בתוך פיו׃ ויספר ללבן את
כל הדברים האלה. שלא בא מתוך אונס
אחיו על הברכה שברך לו אביו
ושנטלו ממונו ממנו׃ אך עצמי ובשרי
אתה. אין לי לאספך הביתה הואיל
ואין בידך כלום אלא מפני הקורבה
אטפל בך חדש ימים ואף זו לא לחנם
שהיה רועה את צאנו׃ הכי אחי אתה
לשון תמיהה. וכי בשביל שאחי אתה תעבדני חנם׃ ועבדתני כמו ותעבדני וכן כל תיבה שהיא לשעבר מוסיף
וי״ו בראשה היא נהפכת להבא׃ רכות. לפי שהיתה לעלות בגורלו של עשו ובוכה שהכל אומרים שני
בנים לרבקה ושתי בנות ללבן הגדולה לגדול והקטנה לקטן׃ אעבדך שבע שנים. הם ימים
אחדים שאמרה לו אמו וישבת עמו ימים אחדים. ותדע לך שכן הוא שהרי כתיב ויהיו בעיניו כימים אחדים׃ ברחל
בתך הקטנה. כל הסימנין הללו למה לפי שיודע בו שהוא רמאי אמר לו אעבדך ברחל ושמא תאמר רחל
אחרת מן השוק תלמוד לומר בתך. ושמא תאמר אחליף לאה שמה ברחל תלמוד לומר הקטנה ואף על
פי כן לא הועיל שהרי רימהו׃

מלאו ימי · שאמרה לי אמי ועוד מלאו
ימי שהרי אני בן פ"ד שנה ואימתי אעמיד
י"ב שבטים והוא שאמר ואבואה אליה
והלא קל שבקלים אינו אומר כן אלא
להוליד תולדות אמר · והנה היא לאה ·
אבל בלילה לא היתה לאה לפי שמסר
יעקב סימנים לרחל וכשראתה שמכניסי'
לו לאה אמרה עכשיו תכלם אחותי
עמדה ומסרה לה סימניה · שבע ·
דסמך הוא שהרי נקוד בחטף כלומר
שבוע של זאת והם שבעת ימי המשתה
כך הוא בתלמוד ירושלמי במועד קטן·
ונתנה לך לשון רבים כמו נרדה ונבלה
ונשרפה אף זו לשון ונתנה את זאת
מיד · ותעבוד: לאחר המשתה · שבע
שנים אחרות · הקישן לראשונות מה
הראשונות באמונה אף אחרונות
באמונה ולא עשה שברמאות בא עליו ·
ילוה · לפי שהאמהות נביאות היו ויודעו'
שנים עשר שבטים יוצאים מיעקב
וד' נשים הוא אמרה מעתה אין לו
פתחון פה עלי שהרי נטלתי כל חלקי
בבנים · על כן קרא שמו לוי · כל מקום
שנאמר בו על כן מרובה באלפים אין
מלוי שאחד היה מקלל בהם ובלוי
כתיב קרא ולא קראה אין מלוי שכתב
בו קרא אמו קרא שמו ומדרש אגדה
[illegible] שלח הקב"ה גבריאל
והביאו לפניו וקראו לו שם זה ונתן לו
עשרים וארבעה מתנות כהונה ועל
שלווהו במתנות קראו לוי · הפעם
אודה · אתה ה' · הפעם אודה שנטלתי
יותר מחלקי מעתה עלי להודות ·
ותקנא רחל · קנאה במעשיה אמרה
אלולי שצדקת ממנה לא זכתה לבנים ·

שבע שנים ויהיו בעיניו כימים אחדים
באהבתו אתה: ויאמר יעקב אל לבן
הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה
אליה: ויאסף לבן את כל אנשי המקום
ויעש משתה: ויהי בערב ויקח את
לאה בתו ויבא אתה אליו ויבא אליה:
ויתן לבן לה את זלפה שפחתו ללאה
בתו שפחה: ויהי בבקר והנה הוא
לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית
לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה
רמיתני: ויאמר לבן לא יעשה כן
במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה:
מלא שבע זאת ונתנה לך גם את
זאת בעבדה אשר תעבד עמדי עוד
שבע שנים אחרות: ויעש יעקב כן
וימלא שבע זאת ויתן לו את רחל
בתו לו לאשה: ויתן לבן לרחל בתו
את בלהה שפחתו לה לשפחה: ויבא
גם אל רחל ויאהב גם את רחל
מלאה ויעבד עמו עוד שבע שנים
אחרות: וירא יהוה כי שנואה לאה
ויפתח את רחמה ורחל עקרה: ותהר
לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן
כי אמרה כי ראה יהוה בעניי כי עתה
יאהבני אישי: ותהר עוד ותלד בן
ותאמר כי שמע יהוה כי שנואה אנכי
ויתן לי גם את זה ותקרא שמו שמעון:
ותהר עוד ותלד בן ותאמר עתה
הפעם ילוה אישי אלי כי ילדתי לו
שלשה בנים על כן קרא שמו לוי:
ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם
אודה את יהוה על כן קראה שמו
יהודה ותעמד מלדת: ותרא רחל
כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל
באחתה ותאמר אל יעקב הבה לי

שבע שנין והוו בעינוהי כיומין
זעירין ברחים ליה יתה:
ואמר יעקב ללבן הב ית
איתתי ארי שלימו יומי
פולחני ואיעול לותה:
וכנש לבן ית כל אינשי אתרא
ועבד משתיא:
והוה ברמשא ודבר ית לאה
ברתיה ואעיל יתה לותיה
ועאל לותה:
ויהב לבן להית זלפה אמתיה
ללאה ברתיה לאמהו:
והוה בצפרא והא היא לאה
ואמר ללבן מה דא עבדת לי
הלא ברחל פלחית עמך
ולמה שקרת בי:
ואמר לבן לא איתעביד כן
באתרנא למיתן זעירתא קדם
רבתא:
אשלים שבועתה דדא וניתן
לך אף ית דא בפולחנא
דתיפלח עמי עוד שבע שנין
אוחרנין:
ועבד יעקב כן ואשלים
שבועתא דדא ויהב ליה ית
רחל ברתיה ליה לאנתו:

ויהב לבן לרחל ברתיה ית
בלהה אמתיה לה לאמהו:
ועאל אף לות רחל ורחים אף
ית רחל מלאה ופלח עמיה
עוד שבע שנין אוחרנין:
וגלי קדם יי ארי שנואת
לאה ויהב לה עידוי ורחל
עקרא:
ועדיאת לאה וילידת בר
וקראת ית שמיה ראובן ארי
אמרת ארי גלי קדם יי
עולבני ארי כען ירחמינני
בעלי:
ועדיאת עוד וילידת בר
ואמרת ארי שמיע קדם יי
ארי שניאת אנא ויהב לי
אף ית דין וקראת שמיה
שמעון:
ועדיאת עוד וילידת בר
ואמרת הדא זמנא יתחבר
לי בעלי ארי ילידת ליה
תלתא בנין על כן קרא שמיה
לוי:
ועדיאת עוד וילידת בר
ואמרת הדא זמנא אודי קדם
יי על כן קראת שמיה יהודה
וקמת מלמילד:
וחזת רחל ארי לא ילידת
ליעקב וקניאת רחל באחתה
ואמרת ליעקב הב לי

בנים ואם אין מתה אנכי׃ ויחר אף
יעקב ברחל ויאמר התחת אלהים
אנכי אשר מנע ממך פרי בטן׃ ותאמר
הנה אמתי בלהה בא אליה ותלד
על ברכי ואבנה גם אנכי ממנה׃
ותתן לו את בלהה שפחתה לאשה
ויבא אליה יעקב׃ ותהר בלהה ותלד
ליעקב בן׃ ותאמר רחל דנני אלהים
וגם שמע בקלי ויתן לי בן על כן קראה
שמו דן׃ ותהר עוד ותלד בלהה
שפחת רחל בן שני ליעקב׃ ותאמר
רחל נפתולי אלהים נפתלתי עם
אחתי גם יכלתי ותקרא שמו נפתלי׃
ותרא לאה כי עמדה מלדת ותקח
את זלפה שפחתה ותתן אתה
ליעקב לאשה׃ ותלד זלפה שפחת
לאה ליעקב בן׃ ותאמר לאה בגד
ותקרא את שמו גד׃ ותלד זלפה
שפחת לאה בן שני ליעקב׃ ותאמר
לאה באשרי כי אשרוני בנות ותקרא
את שמו אשר׃ וילך ראובן בימי קציר
חטים וימצא דודאים בשדה ויבא
אתם אל לאה אמו ותאמר רחל אל
לאה תני נא לי מדודאי בנך׃ ותאמר
לה המעט קחתך את אישי ולקחת
גם את דודאי בני ותאמר רחל לכן
ישכב עמך הלילה תחת דודאי בנך׃
ויבא יעקב מן השדה בערב ותצא
לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא

בנין ואם לית מיתא אנא׃
ותקיף רוגזא דיעקב ברחל
ואמר הסיני את בעיא הלא
מן קדם יי׳ תבעין דמנע מיניך
וולדא דמעין׃
ואמרת הא אמתי בלהה עול
לותה ותליד ואנא ארבי
ואתבני אף אנא מינה׃
ויהבת ליה ית בלהה אמתה
לאינתו ועאל לותה יעקב׃
ועדיאת בלהה וילידת ליעקב
בר׃
ואמרת רחל דן לי יי׳ ואף
קביל צלותי ויהב לי בר על
כן קראה שמיה דן׃
ועדיאת עוד וילידת בלהה
אמתא דרחל בר תנין
ליעקב׃
ואמרת רחל קביל בעותי יי׳
באיתחננותי בצלותי חמידי
דיהי לי וולד כאחתי אף
איתיהיב לי וקראת שמיה
נפתלי׃
וחזת לאה ארי קמת מלמילד
ונסיבת ית זלפה אמתה
ויהבת יתה ליעקב לאינתו׃
וילידת זלפה אמתא דלאה
ליעקב בר׃
ואמרת לאה אתא גד וקראת
ית שמיה גד׃
וילידת זלפה אמתא דלאה
בר תנין ליעקב׃
ואמרת לאה תושבחא הות
לי ארי בכן ישבחונני נשיא
וקראת ית שמיה אשר׃
ואזל ראובן ביומי חצד חטים
ואשכח יברוחין בחקלא
ואייתי יתהון ללאה אימיה
ואמרת רחל ללאה הבי כען
לי מיברוחי דבריך׃
ואמרת לה הזעיר דדברת ית
בעלי ותיסבין אף ית יברוחי
דברי ואמרת רחל בכין
ישכוב עמך בליליא חלף
יברוחי דבריך׃
ועאל יעקב מן חקלא ברמשא
ונפקת לאה לקדמותיה
ואמרת לותי תיעול

הבה לי בנים וכי כך עשה אביך לאמך
והלא התפלל עליה׃ מתה אנכי מכאן
למי שאין לו בנים חשוב כמת׃ התחת
אלהים אנכי׃ וכי במקומו אני שמנע
מנע ממך׃ את אומרת שאעשה
כאבא אבא לא היו לו בנים אני יש לי בנים
ממך מנע ולא ממני׃ על ברכי כתרגומו
ואנא ארבי׃ ואבנה גם׃ מהו גם
אמרה לו זקנך היו לו בנים מהגר
ואעפ״כ התפלל כנגד שרה אמר
לה זקנתך הכניסה צרתה לביתה
אמרה אם הדבר זה מעכב הנה אמתי
בלהה ואבנה גם אנכי כשרה׃ דנני׃
דנני וחייבני׃ נפתולי אלהים נפתלתי׃
מנחם בן סרוק פירשו נצמדתי
חבורים מאת המקום נתחברתי עם
אחותי לזכות לבנים ואני מפרשו לשון
עקש ופתלתל נתעקשתי ונתפצרתי
פצירות ונפתולים למקום להיות שוה
לאחותי גם יכלתי הסכים המקום על
ידי ואונקלוס תרגמו לשון תפלה כמו
בתפלותי בקשות החשבתי נפתו
ונתקבלתי נעתרתי כאחותי נפתלתי
נתקבלה תפלתי׃ ותלד זלפה בכלן
נאמר הריון חוץ מזלפה לפי שהיתה
בחורה מכלן ואין הריון נכר בה וכדי
לרמות את יעקב נתנה לבן ללאה
שלא יבין שמכניסין לו את לאה שכן מנהג
לתת שפחה גדולה לגדולה וקטנה
לקטנה׃ בגד׃ בא מזל טוב כמו גד
גדי ומני ודומה לו המערכים לגד שולחן ומדרש אגדה שנולד מהול לשון פרו אילנא ולא ידעתי על מה נכתב תיבה
אחת׃ בימי קציר חטים׃ להגיד שבחם של שבטים שהיה עת הקציר ולא פשטו ידן בגזל להביא חטים או שעורים אלא
דבר ההפקר שאין אדם מקפיד בו׃ דודאים׃ סיגלי ובלשון ישמעאל יסמין׃ ולקחת גם את דודאי בני בתמיהה ולעשות
זאת לקח גם את דודאי בני ותרגום ולמיסב׃ לכן ישכב עמך הלילה׃ שלי היתה שכיבה זאת הלילה ואני נותנה
לך תחת דודאי בנך׃ ולפי שזלזלה במשכב הצדיק לא זכתה להכנס עמו בקבורה

כי שכר שכרתיך בדודאי בני וישכב
עמה בלילה הוא: וישמע אלהים אל
לאה ותהר ותלד ליעקב בן חמישי׃
ותאמר לאה נתן אלהים שכרי אשר
נתתי שפחתי לאישי ותקרא שמו
יששכר: ותהר עוד לאה ותלד בן
ששי ליעקב: ותאמר לאה זבדני
אלהים אתי זבד טוב הפעם יזבלני אישי
כי ילדתי לו ששה בנים ותקרא את
שמו זבלון: ואחר ילדה בת ותקרא
את שמה דינה׃ ויזכר אלהים את
רחל וישמע אליה אלהים ויפתח
את רחמה: ותהר ותלד בן ותאמר
אסף אלהים את חרפתי׃ ותקרא
את שמו יוסף לאמר יסף יהוה לי בן
אחר׃ ויהי כאשר ילדה רחל את
יוסף ויאמר יעקב אל לבן שלחני
ואלכה אל מקומי ולארצי: תנה את
נשי ואת ילדי אשר עבדתי אתך בהן
ואלכה כי אתה ידעת את עבדתי
אשר עבדתיך׃ ויאמר אליו לבן אם
נא מצאתי חן בעיניך נחשתי ויברכני
יהוה בגללך׃ ויאמר נקבה שכרך
עלי ואתנה: ויאמר אליו אתה ידעת
את אשר עבדתיך ואת אשר היה
מקנך אתי: כי מעט אשר היה לך
לפני ויפרץ לרב ויברך יהוה אתך
לרגלי ועתה מתי אעשה גם אנכי

ארי מיגר אגרתיך ביברוחי
דברי ושכיב עימה בליליא
הוא:
ושמיע קדם יי צלותה
דלאה ועדיאת וילידת ליעקב
בר חמישאי:
ואמרת לאה יהב יי אגרי די
יהבית אמתי לבעלי וקרא
שמיה יששכר:
ועדיאת עוד לאה וילידת בר
שתיתאי ליעקב:
ואמרת לאה יהב יי לי
חולק טב הדא זימנא יהא
מדוריה דבעלי לותי ארי
ילידת ליה שיתא בנין וקרת
ית שמיה זבולן:
ובתר כן ילידת ברתא וקרא
ית שמה דינא:
ועאל דוכרנא דרחל קדם יי
וקביל צלותה יי ויהב לה
עידוי:
ועדיאת וילידת בר ואמרת
כנש יי ית חיסודי:
וקרא ית שמיה יוסף למימר
יוסף יי לי בר אוחרן:
והוה כד ילידת רחל ית יוסף
ואמר יעקב ללבן שלחני
ואיהך לאתרי ולארעי:

הב ית נשי וית בני די פלחית
יתך בהון ואיהך ארי את
ידעת ית פולחני דיפלחתך:

ואמר ליה לבן אם כען
אשכחית רחמין בעינך
נסיתי וברכני יי בדילך:
ואמר פריש אגרך עלי
ואיתן:
ואמר ליה את ידעת ית
דפלחתך וית דהוה בעירך
עמי:
ארי זעיר דהוה לך קדמי
ותקיף למיסגי ובריך יי יתך
בדילי וכען אימתי אעביד
אף אנא

בלילה הוא׳ הקב״ה סייעו ש[ם] שיצא ממנו
יששכר׳ וישמע אלהים אל לאה׳
שהיתה מתאוה ומחזרת להרבות שבטים׳
יזבלני׳ לשון בית זבול. הרבריא״ה בלע״ז
בית מדור אמרה מעתה לא תהא
עקר דירתו אלא עמי שיש לי בנים
כנגד כל נשיו: דינה׳ פירשו רבותינו
ז״ל שדנה בעצמה ואמרה אם זה זכר
לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות
ונתפללה ונהפך לנקבה: ויזכר אלהים
את רחל׳ זכר לה שמסרה סימניה
לאחותה שהיתה מצירה שמא תעלה
בגורלו של עשו ושמא יגרשנה יעקב
לפי שאין לה בנים ואף עשו הרשע
כך עלה בלבו כששמע שאין לה
בנים׳ שיסר קפיט האלימו כנגד
שלא תלה סבר לקיחה וכתנבה׳ אסף
הכניס למקום שלא תראה וכן אסוף
חרפתינו׳ אספו נגהם׳ וירח לא
יאסף לא יטמן׳ חרפתי׳ שהייתי
חרפה על שהייתי עקרה והיו אומר׳
עלי שאעלה לחלקו של עשו הרשע׳
ואגדה כל זמן שאין בנים לאשה אין
לה במי לתלות סרחונה משיש לה בנים
תולה בו מי שבר כלי זה בנך מי אכל
התאנים הללו בנך׳ בן אחר׳ יודעת
היתה בנבואה שאין יעקב מעמיד
אלא יב׳ שבטים אמרה יהי רצון שזה
שממני אותו שהוא עתיד להולד עדיין
לכך לא נתפללה אלא על בן אחר׳ כאשר ילדה רחל את יוסף׳ משנולד שטנו של עשו שנא׳ בית יעקב אש ובית יוסף
להבה ובית עשו לקש׳ אש בלא להבה אינו שולט למרחוק ומשנולד יוסף בטח בהקב״ה ורצה לשוב׳ תנה׳ אמר איני רוצה
לצאת כי אם ברשות׳ נחשתי׳ נסיתי בנחש שלי שעל ידך באת עלי ברכה כשבאת לכאן לא היו לו בנים שנא׳ ורחל באה
עם הצאן אפשר יש לו בנים והוא שולח את בתו אצל הרועים ועכשו היו לו בנים שנא׳ וישמע את דברי בני לבן׳ נקבה׳
כת״א פריש׳ ואת אשר היה מקנך׳ את חשבון מיעוט מקנך שבא לידי מתחלה כמה היו׳ לרגלי׳ עם רגלי באת אצלך ברכה
כמו אשר ברגליך לעם אשר ברגליה הבאים עמי׳ גם אנכי לביתי׳ לעכשו כל עבדו אין עושין לביתי אלא בני וצריך

לביתי׃ ויאמר מה אתן לך ויאמר
יעקב לא תתן לי מאומה אם תעשה
לי הדבר הזה אשובה ארעה צאנך
אשמר׃ אעבר בכל צאנך היום הסר
משם כל שה נקד וטלוא וכל שה
חום בכשבים וטלוא ונקד בעזים והיה
שכרי׃ וענתה בי צדקתי ביום מחר
כי תבוא על שכרי לפניך כל אשר
איננו נקד וטלוא בעזים וחום
בכשבים גנוב הוא אתי׃ ויאמר לבן
הן לו יהי כדברך׃ ויסר ביום ההוא
את התישים העקדים והטלאים
ואת כל העזים הנקדות והטלאת
כל אשר לבן בו וכל חום בכשבים
ויתן ביד בניו׃ וישם דרך שלשת
ימים בינו ובין יעקב ויעקב רעה את
צאן לבן הנותרת׃ ויקח לו יעקב
מקל לבנה לח ולוז וערמון ויפצל
בהן פצלות לבנות מחשף הלבן
אשר על המקלות׃ ויצג את המקלות
אשר פצל ברהטים בשקתות המים
אשר תבאן הצאן לשתות לנכח
הצאן ויחמנה בבאן לשתות׃ ויחמו
הצאן אל המקלות ותלדן הצאן
עקדים נקדים וטלאים׃ והכשבים

לביתי׃
ואמר מה אתן לך ואמר
יעקב לא תתן לי מידעם אם
תעביד לי פיתגמא הדין
איתוב ארעה ענאך איטר׃

איעבר בכל ענאך יומא דין
אעדי מתמן כל אימר נמור
ורקוע וכל אימר שחום
באימריא ורקוע ונמור בעיזיא
ויהא אגרי׃
ותסהיד בי זכותי ביום מחר
ארי תהך על אגרי קדמך כל
דליתוהי נמור ורקוע בעיזיא
ושחום באימריא גנובא הוא
עמי׃
ואמר לבן ברם לוי יהא
כפתגמך׃
ועדי ביומא ההוא ית תישיא
רגוליא ורקועיא וית כל
עיזיא נמורתא ורקועתא כל
דחיור ביה וכל שחום
באימריא ויהב בידא דבנוהי׃

ושוי מהלך תלתא יומין
בינוהי ובין יעקב ויעקב רעי
ית ענא דלבן דאישתארא׃

ונסיב ליה יעקב חוטרין
דלבן רטיבין ודדלוז ודדלוב
וקליף בהון קליפין חיורין
קילוף חיור די על חוטרא׃

ודעיץ ית חוטריא דקליף
ברהטיא אתר בית שקיא
דמיא די אתיין ענא למשתי
לקבליהון דענא ומתיחמן
במתיהון למישתי׃

ואיתיחמא ענא לחוטריא
ולידת ענא רגולין נמורין
ורקועין ואימריא

אבל להיות עשה גם אנכי וסומכין
מכאן ואילך לביתי וזהו גם׃ נקוד׳
מנומר בחברבורות דקות כמו נקודות
בלע׳ פונטוריא׃ טלוא׳ לשון טלאי
חברבורות רחבות׃ וחום׳ שחום
דומה לאדום׳ רוס כמו שחמתית
ונמשלות לבנה לענין הכשבים׳ והיה
שכרי׳ אותן שיולדו מכאן והלאה נקודים
וטלואים בעזים ושחומים בכשבים
יהיו אותן שלי ואותן שישנן עכשיו שלך
הם הפרש מהן והפקידן ביד בניך
שלא תאמר על הנולדים מעתה
אלו היה שם מתחלה ועוד שלא תאמר
על ידי הזכרים שהם נקודים וטלואים
תלדן הנקבות דוגמתן מכאן ואילך׃
וענתה בי אם תחשדני שאטול משלך
כלום תענה צדקתי בי כי תבא צדקתי
ותעמוד על שכרי לפניך שלא תמצא
בעדרי כי אם נקודים וטלואים וכל
שתמצא בעדרי שאינו נקוד או טלוא
או חום בכשבים בגנבה הוא לך ובגניבה
הוא שרוי אצלי׃ הן׳ לשון קבלת דברי
לו יהי כדבריך הלואי ותחפץ בכך׃
ויסר ביום׳ התישים עזים זכרים׃ כל
לבן בו׳ כל שהיה בו חברבורה לבנה׃
ויתן לבן ביד בניו׳ הנותרות רעועות
שבהן החולות והעקרות שאינן אלא שיריים אותן משמר לו׃ מקל לבנה׳ עץ הוא ושמו לבנה כמה דתימר תחת אלון
ולבנה ואני אומר שהוא עץ שקורין טריבלא בלעז׃ לח׳ שהוא רטוב ועוד לקח מקל לוז עץ שגדלים בו אגוזים
דקים אבילנא״ש בלעז׃ וערמון׳ קסטנא״ש בלעז׃ פצלות קלפים שהיה עושהו מנומר׃ מחשוף הלבן׳
גלוי לבן של מקל כשהיה קולפו היה נגלה לובן שלו במקום קלוף׃ ויצג׳ ויצג תרגום לשון תחובה ונעיצה הוא
בלשון ארמי והרבה יש בתלמוד דצה ושלפה דצה לעיצה אלא שמקבר לגוש׳ ברהטים׳ במרוצת המים
בשקתות׳ בריכות המים העשויות בארץ׃ להשקות שם הבהמות׃ אשר תבאנה׳ ותמיד ברהטים אשר תבאנה הצאן
לשתות שם הציג את המקלות לנכח הצאן׃ ויחמנה׳ הבהמה רואה את המקלות והיא נרתעת לאחוריה והזכר
רובעה ויולדת כיוצא בו רבי אושעיא אמר המים נעשים זרע במעיהן ואינן צריכות לזכר וזהו ויחמנה בבאן
לשתות׃ אל המקלות׳ אל מראה המקלות׃ עקודים׳ משונין במקום עקידתן הן קרסולי ידיהן ורגליהן׃

והכשבים הפריד יעקב · הנולדים
נקודי' ועקודי' הפריד לעצמו ועשאן
עדר עדר לבד והוליך אותן לפני
הצאן והצאן ההולכת אחור מביטת אל
אלו והוא שאמ' ויתן פני הצאן אל עקד
שיהו פני הצאן אל העקודי' ואל כל חום
הנמצ' בצאן לבן · ויחם כמו שפרשתי
המקושרות כתרגומו בכירות ואין לו
עד במקרא ומנחם חברו עם אחותו בקשר
בקושרים · אותן המקושרות יחד למהר
עיבורן · ובהעטיף לשון איחור כתרגו'
ומנחם חברו עם המעטפת
והמעטפת לשון עטיפה המכסה כלומ'
מתעטפות בצמרן ואינן ממהרות
להתיחם עם הזכרי' · צאן רבות פרות
ורבות משאר צאן · ועבדים ושפחות
מוכר צאנו בדמי' יקרי' ולוקח כל אלה
עשה בכם · כמו ויעש חיל · שוב אל
ארץ אבותיך · ושם אהיה עמך אבל
בעודך מחובר לטמא אי אפשי
להשרות שכינתי עליך · ויקרא לרחל
וללאה לרחל שהיא עקר הבית ואחר
ללאה שבשבילה נזדווג יעקב עם לבן
ואף בניה של לאה מודים בדבר שהרי
בועז ובית דינו משבט יהודה אומרו'
יתן יי' את האשה הבאה אל ביתך
כרחל וכלאה הקדי' רחל ללאה · עשרת
מונים אין מונה פחות מי' מונה לשון
סכום כלל חשבון והם עשריות למדנו
שהחליף תנאו מאה פעמים · והנה
העתודים אעפ"י שהבדילם לבן
שלא יתעברו דוגמתן היו המלאכים
מביאי' אותם מעדר המסור ביד בני
לבן לעדר שביד יעקב · וברודים
כתרגומו פציחין חוט של לבן מקיף סביב חברבורות שלו פתוחה ומנומרות יוון אזן ואין לו דמיון עד ·

הפריד יעקב ויתן פני הצאן אל עקד
וכל חום בצאן לבן וישת לו עדרים
לבדו ולא שתם על צאן לבן: והיה
בכל יחם הצאן המקשרות ושם
יעקב את המקלות לעיני הצאן
ברהטים ליחמנה במקלות: ובהעטיף
הצאן לא ישים והיה העטפים ללבן
והקשרים ליעקב: ויפרץ האיש
מאד מאד ויהי לו צאן רבות ושפחות
ועבדים וגמלים וחמרים: וישמע את
דברי בני לבן לאמר לקח יעקב את
כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו
עשה את כל הכבד הזה: וירא יעקב
את פני לבן והנה איננו עמו כתמול
שלשום: ויאמר יהוה אל יעקב שוב
אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה
עמך: וישלח יעקב ויקרא לרחל
וללאה השדה אל צאנו: ויאמר להן
ראה אנכי את פני אביכן כי איננו
אלי כתמל שלשם ואלהי אבי היה
עמדי: ואתנה ידעתן כי בכל כחי
עבדתי את אביכן: ואביכן התל בי
והחלף את משכרתי עשרת מנים
ולא נתנו אלהים להרע עמדי: אם
כה יאמר נקדים יהיה שכרך וילדו
כל הצאן נקדים ואם כה יאמר עקדים
יהיה שכרך וילדו כל הצאן עקדים:
ויצל אלהים את מקנה אביכם ויתן
לי: ויהי בעת יחם הצאן ואשא עיני
וארא בחלום והנה העתדים העלים
על הצאן עקדים נקדים וברדים:
ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום
יעקב ואמר הנני: ויאמר שא נא

אפריש יעקב ויהב ריש ענא
לרגול וכל דשחום בענא
דלבן ושוי ליה עדרין
בלחודוהי ולא ערבינון עם
ענא דלבן ׃
ויהא בכל עידן דמתיחמן
ענא מבכרתא ומשוי יעקב
ית חוטריא לעיני ענא
ברהטיא לאתחמותהן
בחוטריא׃
ובלקישות ענא לא משוי
ויהוין לקישיא ללבן ובכיריא
ליעקב ׃
ותקיף גברא לחדא לחדא
והוו ליה ענן סגיאן ואמהן
ועבדין וגמלין וחמרין ׃
ושמע ית פתגמי בני לבן
דאמרין נסיב יעקב ית כל די
לאבונא ומדי לאבונא קנא
ית כל נכסיא האלין ׃
וחזא יעקב ית סבר אפי לבן
והא ליתנון עימיה כמאיתמלי
ומדקמוהי ׃

ואמר יי' ליעקב תוב לארע
דאבהתך ולילדותך ואהא
ממרי בסעדך ׃
ושלח יעקב וקרא לרחל
וללאה לחקלא לות עניה׃
ואמר להן חזי אנא ית סבר
אפי אבוכון ארי ליתנון עימי
כמאיתמלי ומדקמוהי
ואלהא דאבא הוה בסעדי ׃

ואתון ידעתון ארי בכל חילי
פלחית ית אבוכון ׃
ואבוכון שקר בי ואשני ית
אגרי עשר זמנין ולא שבקיה
יי' לאבאשא עמי ׃
אם כדין הוה אמר נמורין
יהא אגרך וילידן כל ענא
נמורין ואם כדין הוה אמר
רגולין יהא אגרך וילידן כל
ענא רגולין ׃

ואפריש יי' ית בעירא
דאבוכון ויהב לי ׃
והוה בעידן דמיתיחמן ענא
וזקפית עיני וחזית בחילמא
והא תישיא דסלקין על ענא
רגולין נמורין ופציחין ׃
ואמר לי מלאכא דיי'
בחילמא יעקב ואמרית הא
אנא ׃
ואמר זקוף כען

האל בית אל · כמו אל בית אל הה״א יתירה
ודרך המקראות לדבר כן כמו אל
הארץ כנען · משחת
לשון רבוי וגדולה כך ויצק שמן על
ראשה להיות משוחה למזבח אשר
נדרת לי וצריך אתה לשלמו שאמרת
יהיה בית אלהים שתקריב שם קרבנות
העוד לנו · למה נעכב על ידך כלום
אנו מיחלות לירש בנכסי אבינו עם
הזכרים · הלא נכריות נחשבנו לו ·
אפי׳ בשעה שדרך בני אדם לתת
נדוניא לבנות בשעת נשואין נהג עמנו
כנכריות כי מכרנו לך בשכר עבודתך
את כספנו שעכב דמי שכר פעולתך
כי כל העשר · כי משמש בלשון אלא
כלומר מזה שאנו אין לנו כלום
אלא מה שהציל הקב״ה מאבינו שלנו
הוא ושל בנינו · הציל · לשון הפרשה
כן כל הצלה שבמקר׳ שמפרישו מן
הרעה ומן האויב · את בניו ואת נשיו
הקדים זכרים לנקבות ועשו הקדים
נקבות לזכרים שנאמר ויקח עשו את
נשיו ואת בניו · מקנה קנינו · מה
שקנה מצאנו עבדים ושפחות גמלים
וחמורים · לגוז את צאנו · שנתן בני
בניו דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב
ותגנב · להפריש אביה מעבודה
זרה נתכונה · ביום השלישי · שהרי
שלשה ימים היה בינהם · את אחיו ·
קרוביו · דרך שבעת ימים · כל אותן
שלשה ימים שהלך המגיד להגיד ל
לבן הלך יעקב לדרכו נמצא רחוק
מלבן ששה ימים ובשביעי השיגו
למדנו כל מה שהלך יעקב בששה
ימים הלך לבן ביום אחד

עיניך וראה כל העתדים העלים על
הצאן עקדים נקדים וברדים כי ראיתי
את כל אשר לבן עשה לך: אנכי האל
בית אל אשר משחת שם מצבה
אשר נדרת לי שם נדר עתה קום
צא מן הארץ הזאת ושוב אל ארץ
מולדתך: ותען רחל ולאה ותאמרנה
לו העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו:
הלוא נכריות נחשבנו לו כי מכרנו
ויאכל גם אכול את כספנו: כי כל
העשר אשר הציל אלהים מאבינו
לנו הוא ולבנינו ועתה כל אשר אמר
אלהים אליך עשה: ויקם יעקב
וישא את בניו ואת נשיו על הגמלים:
וינהג את כל מקנהו ואת כל רכשו
אשר רכש מקנה קנינו אשר רכש
בפדן ארם לבוא אל יצחק אביו
ארצה כנען: ולבן הלך לגזז את
צאנו ותגנב רחל את התרפים אשר
לאביה: ויגנב יעקב את לב לבן
הארמי על בלי הגיד לו כי ברח הוא:
ויברח הוא וכל אשר לו ויקם ויעבר
את הנהר וישם את פניו הר הגלעד:
ויגד ללבן ביום השלישי כי ברח
יעקב: ויקח את אחיו עמו וירדף
אחריו דרך שבעת ימים וידבק אתו
בהר הגלעד: ויבא אלהים אל לבן
הארמי בחלם הלילה ויאמר לו
השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב
עד רע: וישג לבן את יעקב ויעקב
תקע את אהלו בהר ולבן תקע את
אחיו בהר הגלעד: ויאמר לבן ליעקב
מה עשית ותגנב את לבבי ותנהג
את בנתי כשביות חרב: למה נחבאת
לברח ותגנב אתי ולא הגדת לי

עינך וחזי כל תישיא דסלקין
על ענא רגולין נמורין ופציחין
ארי גלי קדמי ית כל דלבן
עביד לך:
אנא אלהא דאיתגליתי
עלך בבית אל דמשחתא
תמן קמא דקיימתא קדמי
תמן קיים כען קום פוק מן
אתרא הדין ותוב לארעא
דילדותך:
ואתיבת רחל ולאה ואמרה
ליה העוד כען לנא חולק
ואחסנא בבית אבונא:

הלא נוכריתא איתחשבנא
ליה ארי זבננא ואכל אף
מיכל ית כספנא:
ארי כל נכסיא דאפריש יי
מאבונא דילנא הוא ולבננא
וכען כל דאמר יי לך
עביד:
וקם יעקב ונטל ית בנוהי
וית נשוהי על גמליא:
ודבר ית כל ניתוהי וית
כל קנינה דקנא ניתי קנינת
דקנא בפדן ארם למיתי לות
יצחק אבוהי לארעא
דכנען: ולבן אזל למיגז ית
ענא וגניבת רחל ית צלמנא
די לאבוהא: וכסי יעקב
מן לבן ארמאה על דלא חוי
ליה ארי אזיל הוא:

ואזל הוא וכל דליה וקם
ועבר ית פרת ושוי ית אפוהי
לטורא דגלעד:
ואיתחוה ללבן ביומא
תליתא ארי אזל יעקב:

ודבר ית אחוהי עימיה ורדף
בתרוהי מהלך שבעה יומין
וארביק יתיה בטורא
דגלעד:
ואתא מימר מן קדם יי
ללבן ארמאה בחילמא
דליליא ואמר ליה איסתמר
לך דילמא תמליל עם יעקב
מטב עד ביש:
וארביק לבן ית יעקב ויעקב
פרס ית משכניה בטורא
ולבן אשרי ית אחוהי בטורא
דגלעד:
ואמר לבן ליעקב מה עבדתא
וכסיתא מיני ודברת ית בנתי
כשבין חרבא:
למה איטמרתא למיזל
וכסיתא מיני ולא חויתא לי

ואשלחך בשמחה ובשרים בתף
ובכנור ׃ ולא נטשתני לנשק לבני
ולבנתי עתה הסכלת עשו׳ יש לאל
ידי לעשות עמכם רע ואלהי אביכם
אמש אמר אלי לאמר השמר לך
מדבר עם יעקב מטוב עד רע ׃
ועתה הלך הלכת כי נכסף נכספתה
לבית אביך למה גנבת את אלהי ׃
ויען יעקב ויאמר ללבן כי יראתי כי
אמרתי פן תגזל את בנותיך מעמי ׃
עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה
נגד אחינו הכר לך מה עמדי וקח לך
ולא ידע יעקב כי רחל גנבתם ׃ ויבא
לבן באהל יעקב ובאהל לאה
ובאהל שתי האמהת ולא מצא
ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל ׃
ורחל לקחה את התרפים ותשמם
בכר הגמל ותשב עליהם וימשש
לבן את כל האהל ולא מצא ׃ ותאמר
אל אביה אל יחר בעיני אדני כי לוא
אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי
ויחפש ולא מצא את התרפים ׃ ויחר
ליעקב וירב בלבן ויען יעקב ויאמר
ללבן מה פשעי מה חטאתי כי
דלקת אחרי ׃ כי מששת את כל כלי
מה מצאת מכל כלי ביתך שים
כה נגד אחי ואחיך ויוכיחו בין שנינו ׃
זה עשרים שנה אנכי עמך רחליך
ועזיך לא שכלו ואילי צאנך לא
אכלתי ׃ טרפה לא הבאתי אליך
אנכי אחטנה מידי תבקשנה גנבתי
יום וגנבתי לילה ׃ הייתי ביום אכלני חרב
וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני ׃

ואשלחינך פון בחדוא
ובתושבחן בתופין ובכנרין ׃

ולא שבקתני לנשקא לבני
ולבנתי כען אסכלתא
למעבד ׃
אית חילא בידי למעבד
עמכון בש ואלהא דאבוכון
ברמשא אמר לי למימר
איסתמר לך מלמללא עם
יעקב מטב עד בש ׃
ובען מיזל אזלת ארי חמדא
חמידתא לבית אבוך למה
נסיבתא ית דחלתי ׃
ואתיב יעקב ואמר ללבן ארי
דחילית ארי אמרית דילמא
תינוס ית בנתך מעמי ׃
עם אתר דתשכח ית דחלתך
לא יתקיים קדם אחנא
אישתמודע לך מה דעמי וסב
לך ולא ידע יעקב ארי רחל
נסביתנון ׃
ועאל לבן במשכנא דיעקב
ובמשכנא דלאה ובמשכנא
דתרתין לחינתא ולא אשכח
ונפק ממשכנא דלאה ועאל
במשכנא דרחל ׃
ורחל נסיבת ית צלמניא
ושויתנון בעביטא דגמלא
ויתיבת עליהון ומשיש לבן
ית כל משכנא ולא אשכח ׃

ואמרת לאבוהא לא יתקוף
בעיני רבוני ארי לא יכול
למיקם מן קדמך ארי אורח
נשין לי ובלש ולא אשכח ית
צלמניא ׃
ותקיף ליעקב ונצא בלבן
ואתיב יעקב ואמר ללבן מה
חובי ומה סורחני ארי רדפתא
בתרי ׃
ארי משמשת ית כל מני מה
אשכחתא מכל מני ביתך שוי
הכא קדם אחי ואחך ויוכחון
בין תרוונא ׃
דנן עשרין שנין אנא עמך
רחליך ועזיך לא אתכלו
ודכרי ענך לא אכלית ׃
תבירא לא אייתיתי לותך
כד הוה שגיא מן מנינה מן ידי
את בעי לה נטרית ביממא
ונטרית בליליא ׃
הויתי ביממא אכלני שרבא
וגלידא הוה נחית עלי בליליא
ונדת שינתי מעיני ׃

מטוב עד רע׳ כל טובתן של
רשעים רעה היא אצל צדיקים ׃
כשביות חרב ׳ כל חיל הבא למלחמה
קרוי חרב ׃ ותגנוב את לבבי ׳ גנבת
את דעתי ׃ יש לאל ידי ׳ יש כח בידי
לעשות עמכם רע ׳ וכל אל שהוא
קודש על שהוא עזוז ואמיץ ורב אונ׳
הוא ׃ נכספתה ׳ חמדת והרבה יש
במקרא נכספה וגם כלתה נפשי
ידיך תכסוף ׃ כי יראתי ׳ השיבו על
ראשון ראשון שאמר לו ותנהג את
בנותי ונגמר ׃ לא יחיה ׳ ומאותה
קללה מתה רחל בדרך ׃ מה עמדי
משלך ׃ ויבא לבן באהל יעקב ׳
הוא אהל רחל שהיה תדיר אצלה
וכן הוא אומר בני רחל אשת יעקב
ובכלן לא נאמר אשת יעקב ׃ ויבא
באהל רחל כשיצא מאהל לאה
חזר לאהל רחל שחפש התחלה קודם
שיחפש באהל האמהות וכל כך
למה שמכירה שהיא משמשת ׃ בכר
הגמל ׳ בעביטה הגמל׳ והיא מרדעת
העשויה כמין כר ובטרומן שמה
הקיפוהו בעביטי׳ והם עביטין הגמלי׳ ׃
דלקת רדפת כמו על ההרים דלקונו
מדלק אחרי פלשתי׳ ׃ ויוכיחו יבררו ׃ לא
שכלו לא הפילו עבורן ׃ ואילי ׳ מכאן אמ׳
איל בן יומו קרוי איל שאם לא כן מה
שבחו ׳ אילים לא אכל׳ כבשים אכל׳ אלא גזלן
הוא ׃ טרפה ׳ ע״י ארי או זאב ׃ אנכי
אחטנה ׳ לשון אל השערה ולא יחטיא
ובני שלמה חטאי חסרי ׃ אנכי אחטנה
אם חסרה חסרה לי שמידי תבקשנה ׳
גנובתי יום וגנובתי לילה ׳ גנבת הכל
שלמתי גנובתי כמו רבתי עם מלאתי משפט אכלני חרב לשון אש אוכלה ׃ קרח ׳ כמו משליך קרחו ׃ שנתי לשון שינה ׃

ותחלף את משכרתי · היית משנה
תנאי שבינינו מנקוד וטלוא עקודים
וברודי' · ופחד יצחק· לא רצה לו' אלהי
יצחק בחיין לפי שאין הקב"ה מייחד
שמו על הצדיקים בחייהם ואע"פ
שאמר לו בצאתו מבאר שבע ואלהי
יצחק בשביל שכהו עיניו והרי הוא
כמת נתבייש יעקב לומר · ויוכח לשון
תוכחה ולא לשון הוכחה · מה אעשה
לאלה · איך יעלה בלבי להרע להם
והיה לעד · הקב"ה · לאחיו · הם בניו
שהיו לו אחים נגשים לצרה ולמלחמה
עליו · יגר שהדותא · תרגום של גל
גלעד · והמצפה · אשר בהר הגלעד
כמו שכתוב ויעבר את מצפה גלעד
ושמה נקראת מצפה אשר אמר · כל
אחד מהם יצף ה' בינו ובינך אם
תעבור את הברית · כי נסתר · ולא
נראה איש אל רעהו · בנותי · בנותי שתי
פעמים לקח בלהה וזלפה בנותיו הן
מפלגש · יריתי · כמו ירה בים ·
כזה שהוא יורה חצים אם אני · הרי
אם משמש בלשון
אשר כמו
עד אם
בריתי · לרעה · לרעה אי אתה
עובר אבל אתה
עובר
לפרקמטיא
אלהי אברהם קדש · אלהי נחור · חול
אלהי אביהם חול · ויזבח יעקב זבח ·
שחט בהמות למשתה · לאחיו · לאוהביו
שעם לבן · לאכל לחם · כל
דבר מאכל קרוי לחם · כמו עבד
לחם רב · נשחיתה עץ בלחמו

זה לי עשרים שנה בביתך עבדתיך
ארבע עשרה שנה בשתי בנתיך
ושש שנים בצאנך ותחלף את
משכרתי עשרת מנים: לולי אלהי
אבי אלהי אברהם ופחד יצחק היה
לי כי עתה ריקם שלחתני את עניי
ואת יגיע כפי ראה אלהים ויוכח
אמש: ויען לבן ויאמר אל יעקב
הבנות בנתי והבנים בני והצאן צאני
וכל אשר אתה ראה לי הוא ולבנתי
מה אעשה לאלה היום או לבניהן
אשר ילדו: ועתה לכה נכרתה ברית
אני ואתה והיה לעד ביני ובינך ׃
ויקח יעקב אבן וירימה מצבה ׃
ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים
ויקחו אבנים ויעשו גל ויאכלו שם
על הגל: ויקרא לו לבן יגר שהדותא
ויעקב קרא לו גלעד: ויאמר לבן הגל
הזה עד ביני ובינך היום על כן קרא
שמו גלעד: והמצפה אשר אמר יצף
יהוה ביני ובינך כי נסתר איש
מרעהו: אם תענה את בנתי ואם
תקח נשים על בנתי אין איש עמנו
ראה אלהים עד ביני ובינך: ויאמר
לבן ליעקב הנה הגל הזה והנה
המצבה אשר יריתי ביני ובינך: עד
הגל הזה ועדה המצבה אם אני לא
אעבר אליך את הגל הזה ואם אתה
לא תעבר אלי את הגל הזה ואת
המצבה הזאת לרעה: אלהי אברהם
ואלהי נחור ישפטו בינינו אלהי
אביהם וישבע יעקב בפחד אביו
יצחק: ויזבח יעקב זבח בהר ויקרא
לאחיו לאכל לחם ויאכלו לחם
וילינו בהר: וישכם לבן בבקר וינשק

דנן לי עשרין שנין בביתך
פלחיתך ארבע עשרי שנין
בתרתין בנתך ושית שנין
בענך ואשניתא ית אגרי
עשר זמנין ׃
אילולא פון אלהא דאבא
אלהא דאברהם ודדחיל
ליה יצחק הוה בסעדיה ארי
כען ריקן שלחתני ית עמלי
וית לאות ידי גלי קדם יי
ואוכח ברמשא ׃

ואתיב לבן ואמר ליעקב
בנתא בנתי ובניא בני וענא
ענ' וכל דאת חזי דילי הוא
ולבנתי מה אעביד לאילין
יומא דין או לבניהן
דילידא ׃

וכען איתא ולינגר קיים אנא
ואת ותהי לסהיד בינא
ובינך ׃
ונסיב יעקב אבנא וזקפא
קמא ׃
ואמר יעקב לאחוהי לקוטו
אבנין ונסיבו אבנין ועבדו
דגורא ואכלו תמן על
דגורא ׃
וקרא ליה לבן יגר שהדותא
ויעקב קרא ליה גלעד ׃
ואמר לבן דגורא הדין
סהיד ביני ובינך יומא דין
על כן קרא שמיה גלעד ׃
וסכותא דאמר יסך מימרא
דיי בינא ובינך ארי נתכסי
גבר מן חבריה ׃
אם תעני ית בנתי ואם תיסב
נשין על בנתי לית אינש
עימנא חזי מימרא דיי סהיד
ביני ובינך ׃
ואמר לבן ליעקב הא
דגורא הדין והא קמתא
דאקמית מני ובינך ׃
סהיד דגורא הדין וסהדא
קמתא אם אנא לא איעבר
לותך ית דגורא הדין ואם את
לא תעיבר לותי דגורא הדא
וית קמתא הדא לבישו ׃

אלהיה דאברהם ואלהיה
דנחור ידונון בננא אלהא
דאבוהון וקיים יעקב
בדדחיל ליה אבוהי יצחק ׃

ונכים יעקב נכסתא בטורא
וקרא לאחוהי למיכל לחמא
ואכלו לחמא ובתו בטורא ׃
ואקדים לבן בצפרא ונשיק

לבניו ולבנותיו ויברך אתהם וילך
וישב לבן למקמו׃ ויעקב הלך לדרכו
ויפגעו בו מלאכי אלהים׃ ויאמר
יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה
ויקרא שם המקום ההוא מחנים׃

לבנוהי ולבנתיה ובריך יתהון ואזל ותב לבן לאתריה׃
ויעקב אזל לאורחיה וערעו ביה מלאכיא דיי׃
ואמר יעקב כד חזנון משריתא דיי דין וקרא שמא דאתרא ההוא מחנים׃

ויפגעו בו מלאכי אלהים מלאכים של ארץ
ישראל יצאו לקראתו׃ מחנים׃ שתי
מחנות של חוצה לארץ שבאו עמו עד
כאן ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו׃

חסלת ויצא יעקב

וישלח יעקב

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו
אחיו ארצה שעיר שדה אדום׃ ויצו
אתם לאמר כה תאמרון לאדני לעשו
כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי
ואחר עד עתה׃ ויהי לי שור וחמור
צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד
לאדני למצא חן בעיניך׃ וישבו
המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל
אחיך אל עשו וגם הלך לקראתך
וארבע מאות איש עמו׃ ויירא יעקב
מאד ויצר לו ויחץ את העם אשר
אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים
לשני מחנות׃ ויאמר אם יבוא עשו
אל המחנה האחת והכהו והיה
המחנה הנשאר לפליטה׃ ויאמר יעקב
אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק
יהוה האמר אלי שוב לארצך
ולמולדתך ואיטיבה עמך׃ קטנתי

ושלח יעקב אזגדין קדמוהי לות עשו אחוהי לארעא דשעיר חקל דאדום׃
ופקיד יתהון למימר כדין תימרון לריבוני לעשו כדנן אמר עבדך יעקב עם לבן דרית ואוחרית עד כען׃
והוו לי תורין וחמרין ען ועבדין ואמהן ושלחית לחואה לרבוני לאשכחא רחמין בעינך׃
ותבו אזגדיא לות יעקב למימר אתינא לות אחוך לות עשו ואף אזיל לקדמותך וארבע מאה גוברין עמיה׃

ודחיל יעקב לחדא ועקת ליה ופליג ית עמא דעמיה וית ענא וית תורי וגמליא לתרין משרין׃

ואמר אם ייתי עשו למשריתא חדא וימחנה ויהא משריתא דאשתארא לשיזבא׃

ואמר יעקב אלהא דאבא אברהם ואלהא דאבא יצחק יי דאמר לי תוב לארעך ולילדותך ואוטיב עמך׃
יערין

מלאכים׃ מלאכים ממש׃ ארצה שעיר׃
לארץ שעיר׃ כל ה"א בסוף תיבה במקום
למ"ד בראשה׃ גרתי׃ לא נעשיתי
שר וחשוב אלא גר אינך כדאי לשנאתי
על ברכות שברכני אביך שאמר לי
הוי גביר לאחיך לא נתקיימה בי׃ ויהי
לי שור וחמור׃ אביך אמר לי מטל
השמים ומשמני הארץ זו אינה מן
השמים ולא מן הארץ׃ שור וחמור׃ דרך
ארץ לומר על שוורים הרבה שור׃ אדם
אומר לחבירו בלילה קרא התרנגול
ואינו אומר קראו התרנגולים׃ ואשלחה
להגיד׃ להודיע שאני בא אליך׃ למצא
חן בעיניך׃ שאני שלם עמך
ומבקש אהבתך׃ באנו אל אחיך
שהיית אומר אחי הוא אבל הוא נוהג עמך
כעשו עודנו בשנאתו׃ ויירא
יעקב מאד ויצר לו׃ ויירא שמא יהרג
ויצר שמא יהרוג הוא את אחרים׃ המחנה האחת והכהו׃ מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה׃ אם תחנה עלי מחנה
לשון נקבה׃ המחנה הזה לשון זכר׃ וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה׃ השמש יצא על הארץ זכר׃ השמש
זרחה על ההרים נקבה׃ ורוח גדולה וחזק הרי זכר ונקבה׃ ויגע בארבע פנות הבית הרי זכר׃ לפליטה׃ על כרחו כי אלחם
עמו׃ התקין עצמו לשלשה דברים׃ לדורון לתפלה׃ לדורון ותעבר המנחה על פניו׃ למלחמה׃ והיה
המחנה הנשאר לפליטה׃ לתפלה׃ אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק׃ ולהלן הוא אומר ופחד יצחק׃ ועוד מהו שחזר
והזכיר שם המיוחד היה לו לכתוב האומר לי׃ אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה שתי הבטחות הבטחתני אחת בצאתי
מבית אבי מבאר שבע שאמרת לי אני יי אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק ושם אמרת לי ושמרתיך בכל אשר תלך ובבית
לבן אמרת לי שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ושם נגלית לי בשם המיוחד לבדו שנאמר ויאמר יי אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך
ואהיה עמך ובשתי הבטחות הללו באתי לפניך׃ קטנתי׃ נתמעטו זכיותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי
לכך אני ירא שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו׃

כא

מכל החסדים ומכל האמת אשר
עשית את עבדך כי במקלי עברתי
את הירדן הזה ועתה הייתי לשני
מחנות: הצילני נא מיד אחי מיד
עשו כי ירא אנכי אתו פן יבוא והכני
אם על בנים: ואתה אמרת היטב
איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול
הים אשר לא יספר מרב: וילן שם
בלילה ההוא ויקח מן הבא בידו מנחה
לעשו אחיו: עזים מאתים ותישים
עשרים רחלים מאתים ואילים
עשרים: גמלים מיניקות ובניהם
שלשים פרות ארבעים ופרים
עשרה אתנת עשרים ועירם עשרה:
ויתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו
ויאמר אל עבדיו עברו לפני ורוח
תשימו בין עדר ובין עדר: ויצו את
הראשון לאמר כי יפגשך עשו אחי
ושאלך לאמר למי אתה ואנה תלך
ולמי אלה לפניך: ואמרת לעבדך
ליעקב מנחה הוא שלוחה לאדני
לעשו והנה גם הוא אחרינו: ויצו גם
את השני גם את השלישי גם את
כל ההלכים אחרי העדרים לאמר

וכותי מכל חסדין ומכל
טבוון דעבדת עם עבדך ארי
יחידי עברית ית ירדנא הדין
וכען הויתי לתרין משריין:

שיזבני כען מידא דאחי מידא
דעשו ארי דחיל אנא מינה
דילמא ייתי ויקטלנני אמא
על בניא:
ואת אמרת אוטבא אוטיב
עמך ואשוי ית בנך סגיאין
כחלא דימא דלא יתמנון
מסגי:
ובת תמן בליליא ההוא ונסיב
מן דאייתי בידיה תקרובתא
לעשו אחוהי:
עיזי מאתן ותישיא עשרין
רחילי מאתן ודיכרין עשרין:

גמלי מינקתא ובניהון תלתין
תורתא ארבעין ותורין עשרא
אתנן עשרין ועילי עשרא:

ויהב בידא דעבדוהי עדרא
עדרא בלחודוהי ואמר
לעבדוהי עיברו קדמי ורווחא
תשוון בין עדרא ובין עדרא:
ופקיד ית קדמאה למימר ארי
יערעינך עשו אחי וישאלינך
למימר דמאן את ולאן את
אזיל ולמאן אילין קדמך:

ותימר דעבדך דיעקב
תקרובתא היא דמשלחא
לריבוני לעשו והא אף הוא
אתי בתרנא:

ופקיד אף ית תנינא אף ית
תליתאה אף ית כל דאזלין
בתר עדריא למימר

ומכל האמת. אמיתת דבריך ששמרת
לי כל הבטחות שהבטחתני: כי במקלי
לא היה עמי כסף וזהב אלא מקלי לבדו
דבר אחר נתן מקלו בירדן ונבקע
ועבר: מיד אחי מיד עשו. מיד אחי
שאינו נוהג עמי כאח והוא אינו נוהג
עמי אלא כעשו הרשע: היטב
איטיב. היטב בזכותך איטיב בזכות
אבותיך: ושמתי את זרעך. והיכן
אמר לו כן והלא לא אמר לו אלא והיה
זרעך כעפר הארץ אלא שאמר לו כי
לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את
אשר דברתי לך. ולאברהם אמר הרבה
ארבה את זרעך ככוכבי השמים וגו'
הבא בידו. ברשותו. וכן ויקח את כל
ארצו מידו. ומדרש אגדה אבנים טובות
שדרך בני אדם לשאת בידו. דבר אחר
מן הבא בידו מן החולין שנטל מעשר
כמו שאמר עשר אעשרנו לך והדר
לקח מנחה: עזים מאתים. ב' תישים
בריכות שני תישים וכן כולן הזכרים
כנגד צורך הנקבות נ"ר מכאן לעונה
האמורה בתורה שאינה שוה לכל אדם
הטיילין בכל יום. הפועלים שתים
בשבת. החמרים אחת בשבת.
הגמלים אחת לשלשים יום. הספנים אחת לששה חדשים. ואיני יודע לכוין המדרש מכוון אך נראה בעיני שלמדנו
מכאן שהתשמיש אינו שוה לכל אדם אלא לפי טורח המוטל עליו שמצינו שמסר לכל תיש ואיל עשרה נקבות לפי
שהן פנויין ממלאכה דרכן להרבות בתשמיש ולעבר עשרה נקבות והבהמה משעיברה אינה מקבלת זכר ופרים
שעסוקים במלאכה מסר לזכר ד' נקבות. ולחמור שהולך בדרך רחוקה ב' נקבות לזכר ולגמלים שהולכין בדרך רחוקה
יותר נקבה לזכר: גמלים מיניקות שלשים ובניהם עמהם. ובנאיהם זכר כנגד נקבה ולפי שצנוע בתשמיש
לא פרסמו הכתוב. ועירים. חמורים זכרים: עדר עדר לבדו. כל מין ומין לעצמו: עברו לפני. דרך יום או פחות
ואני אבוא אחריכם. ורוח תשימו. עדר לפני חברו מלא עין כדי להשביע עינו של אותו רשע ולתמהו על רבוי הדורון
למי אתה. של מי אתה מי שולחך. ותרגומו דמאן את. ולמי אלה. למי המנחה שלוחה למ"ד בראש התיבה משמשת במקום
של כמו ואשר לי אמרו ומעלה. אשר אתה רואה לי הוא של הוא: ואמרת לעבדך ליעקב. על ראשון ראשון ועל אחרון
אחרון. שאלת למי אתה לעבדך ליעקב אני ותרגומו דעבדך דיעקב ושאלת ולמי אלה מנחה היא שלוחה: והנה גם הוא.

כדבר הזה תדברון אל עשו במצאכם
אתו ואמרתם גם הנה עבדך יעקב
אחרינו כי אמר אכפרה פניו במנחה
ההלכת לפני ואחרי כן אראה פניו
אולי ישא פני ותעבר המנחה על פניו
והוא לן בלילה ההוא במחנה:
ויקם בלילה הוא ויקח את שתי נשיו
ואת שתי שפחתיו ואת אחד עשר
ילדיו ויעבר את מעבר יבק:
ויקחם ויעברם את הנחל ויעבר
את אשר לו: ויותר יעקב לבדו
ויאבק איש עמו עד עלות השחר:
וירא כי לא יכל לו ויגע בכף ירכו
ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו:
ויאמר שלחני כי עלה השחר ויאמר
לא אשלחך כי אם ברכתני: ויאמר
אליו מה שמך ויאמר יעקב: ויאמר
לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם
ישראל כי שרית עם אלהים ועם
אנשים ותוכל: וישאל יעקב ויאמר
הגידה נא שמך ויאמר למה זה
תשאל לשמי ויברך אתו שם: ויקרא
יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי
אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי:

כפתגמא הדין תמללון עם
עשו כד תשכחון יתיה:
ותימרון אף הא עבדך יעקב
אתא בתרנא ארי אמר
אנוחינה לרוגזיה בתקרובתא
דמהלכא קדמי ובתר כן אחזי
אפוהי מאים יסב אפי:
ואעברת תקרובתא על אפוהי
והוא בת בליליא ההוא
במשריתא:
וקם בליליא הוא ודבר ית
תרתין נשוהי וית תרתין
לחינתיה וית חד עשר בנוהי
ואעבר ית מעבר יבקא:
ודברינון ועברינון ית נחלא
ואעבר ית דיליה:
ואשתאר יעקב בלחודוהי
ואישתדל גבר עמיה עד
דסליק צפרא:
וחזא ארי לא יכיל ליה וקריב
בפתי ירכיה וזע פתי ירכא
דיעקב באישתדלותיה
עמיה:
ואמר שלחני ארי סליק
צפרא ואמר לא אשלחינך
אילהן ברכת לי:
ואמר ליה מה שמך ואמר
יעקב:
ואמר לא יעקב איתאמר עוד
שמך אילהן ישראל ארי רב
את עם מלאכיא דיי' ועם
גובריא ויכילתא:
ושאיל יעקב ואמר חוי כען
שמך ואמר למה דנן את שאיל
לשמי ובריך יתיה תמן:

וקרא יעקב שמה דאתרא
פניאל ארי חזית מלאכיא
דיי' אפין באפין
ואישתיזבת נפשי:

יעקב: אכפרה פניו. אבטל רוגזו. וכן וכפר בריתכם את מות. ונראה בעיני שכל כפרה שאצל חטא ועון ופנים כולן לשון קנוח והעברה הם ולשון ארמי הוא הרבה מקומות בתלמוד וכפר ידיה בעי לכפורי ידיה וגם כן לשון מקרא נקראים מזרקי הקדש כפורי זהב על שהכהן מקנח ידיו בשפת וריקת הקדש בשפת המזרק: על פניו. כמו לפניו. וכן על פני ומדרש אגדה אף הוא שרוי בכעס שהיה צריך לכל זה וזהו על פניו: ואת אחד עשר ילדיו ודינה היכן היתה נתנה בתבה ונעל בפניה שלא יתן בה הרשע עיניו ונענש בה יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירנו למוטב ונפלה ביד שכם: את אשר לו. הבהמה והמטלטלין עשה עצמו כגשר נוטל מכאן ומניח מכאן: ויותר יעקב. שכח פכין קטנים וחזר עליהן מכאן שהצדיקים חסין על ממונם שלא ישלחו ידיהם בגזל: ויאבק. ויתעפר כך פירשו מנחם לשון אבק שמעלין עפר ברגליהם על ידי נענועם ונראה לי שהוא לשון ויתקשר ולשון ארמי
בתר דאביקו ביה. ואביק ליה מיבק לשון עניבה. שכן דרך שנים שמתעצמים שחובקו ואובקו בזרועותיו. ופירשו רבותינו ז"ל שהוא שרו של עשו: ויגע בכף ירכו. קולית הירך התקועה בקלוסית קרויה כף על שם הבשר שעליה שעשוי כמין כף של קדרה: ותקע. נתקעקעה ממקום חברה ודומה לו פן תקע נפשי ממך לשון הסרה. ובמשנה להקיע בית הכן. כלומר לעקור שרשיהן: כי עלה השחר. וצריך אני לומר שירה: ברכתני. הודה לי על הברכות שבירכני אבי שעשו מערער עליהם: לא יעקב. לא יאמר שהברכות באו לך בעקבה ורמיה כי אם בשררה ובגלוי פנים וסופך שהקדוש ברוך הוא נגלה עליך בבית אל ומחליף שמך ושם הוא מברכך ואני אהיה שם ואודה לך עליהם. וזהו שכת' וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו. המתן לי עד שם. ולא רצה יעקב ועל כרחו הודה לו עליהם. וזהו ויברך אותו שם: ועם אנשים. עשו ולבן. ותוכל להם: למה זה. אין לנו שם קבוע משתנים שמותינו הכל לפי עבודת השליחות שאנו משתלחים. ומפי מורי רבי שמעון שמעתי שאין מלאך רוצה לגלות את שמו שלא
יכול עבירה לבניו לומר כמו זה עושה מלאך פלוני כאלו הוא בן שחיים אלא כעבד עושה שליחותו:

לו. לצרכו. לרפאות את צלעתו. כמה
דאת אמר שמש צדקה ומרפא ואותן
שעות שמיהרה חמה לשקוע בשבילו
כשיצא מבאר שבע מיהרה לזרוח
בשבילו: והוא היה צולע כשזרחה
השמש. כאשר עבר. ויזרח לו השמש.
לשון בני אדם הוא כשהגענו למקום פלוני
האיר לנו השחר זהו פשוטו ומדרשו:
גיד הנשה. שנשה ממקומו ועלה
והוא לשון קפיצה וכן נשתה גבורתם:
אחרונים. אחרון אחרון חביב: עבר
לפניהם. אמר אם יבא אותו רשע ילחם
בי תחלה: ויחבקהו. נתגלגלו רחמיו
כשראהו משתחוה כל ההשתחויות
הללו: וישקהו. נקוד עליו. ויש חולקין
בדבר בברייתא דספרי. יש שדרשו
נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לבו. אמר
ר' שמעון בן יוחאי הלכה בידוע שעשו
שונא ליעקב אלא שנכמרו רחמיו באותה
שעה ונשקו בכל לבו: מי אלה לך. מי
אלה להיות שלך: נגש יוסף ורחל. בכולן
האמהות נגשות לפני הבנים אבל ברחל
יוסף נגש לפניה אמר אמי יפת תואר
שמא יתלה בה עיניו אותו רשע
אעמוד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל
בה: מי לך כל המחנה. להיות שלך.
כלומר למה הוא לך. ופשוטו המקרא
על מוליכי המנחה. ומדרשו כתות
מלאכים דוחפין אותו ואנשיו ואומרין
להם של מי אתם והם אומרים להם של עשו. והם אומרים הכו הכו והם אומרים מבן בנו של אברהם אין לאלה היו
מניחין להם וכשאומרין מאחיו של יעקב אמרו להם אם כן משלנו אתם: יהי לך אשר לך. כאן הודה לו על
הברכות: אל נא. אל תאמר לי כן. אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך. כי ראוי והגון
לך שתקבל מנחתי על אשר ראיתי פניך והן חשובין לי כראיית פני המלאך שראיתי שר שלך ועוד על שנתרצית לי
למחול על סורחני ולכך הזכיר לו ראיית המלאך כדי שיתיירא ממנו ויאמר ראה מלאכים נתפייסה לי. וכן כל רצון שבמקרא לשון
פיוס כמו כי לא לרצון יהיה לכם כי לא לרצון יקריבו בזין לפייס ולרצות שפתי צדיק ידעון רצון יודעים לפייס

ויזרח לו השמש כאשר עבר את
פנואל והוא צלע על ירכו: על כן לא
יאכלו בני ישראל את גיד הנשה
אשר על כף הירך עד היום הזה כי
נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה:
וישא יעקב עיניו וירא והנה עשו בא
ועמו ארבע מאות איש ויחץ את
הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי
השפחות: וישם את השפחות ואת
ילדיהן ראשנה ואת לאה וילדיה
אחרנים ואת רחל ואת יוסף אחרנים:
והוא עבר לפניהם וישתחו ארצה
שבע פעמים עד גשתו עד אחיו:
וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפל
על צוארו וישקהו ויבכו: וישא את
עיניו וירא את הנשים ואת הילדים
ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים
אשר חנן אלהים את עבדך: ותגשן
השפחות הנה וילדיהן ותשתחוין:
ותגש גם לאה וילדיה וישתחוו ואחר
נגש יוסף ורחל וישתחוו: ויאמר מי
לך כל המחנה הזה אשר פגשתי
ויאמר למצא חן בעיני אדני: ויאמר
עשו יש לי רב אחי יהי לך אשר לך:
ויאמר יעקב אל נא אם נא מצאתי
חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי
על כן ראיתי פניך כראת פני אלהים
ותרצני: קח נא את ברכתי אשר

ודנח ליה שמשא כמא דעבר
ית פנואל והוא מטלע על
ירכיה: על כן
לא אכלין בני ישראל ית גידא
דנשיא די על פתי ירכא עד
יומא הדין ארי קריב בפתי
ירכא דיעקב בגידא דנשיא:

וזקף יעקב עינוהי וחזא והא
עשו אתא ועמיה ארבע מאה
גוברין ופליג ית בניא על לאה
ועל רחל ועל תרתין לחינתא:

ושוי ית לחינתא וית בניהן
קדמיתא וית לאה ובנהא
בתראין וית רחל וית יוסף
בתראין:
והוא עבר קדמיהון וסגיד על
ארעא שבע זמנין עד
מקרביה עד אחוהי:
ורהט עשו לקדמותיה וגפפיה
ונפל על צורויה ונשקיה
ובכו:

וזקף ית עינוהי וחזא ית נשיא
וית עמא ואמר מאן אלין לך
ואמר בניא דחס יי' לעבדך:

וקריבא לחינתא אינין
ובניהן וסגידא:
וקריבת אף לאה ובנהא
וסגידו ובתר כן קריב יוסף
ורחל וסגידו:
ואמר מה לך כל משריתא הדין
דערעית ואמר לאשכחא
רחמין בעיני ריבוני:

ואמר עשו אית לי סגיא אחא
אצלח בדילך:

ואמר יעקב בבעו ריבוני אם
כען אשכחית רחמין בעינך
ותקביל תקרובתי מן ידי ארי
על כן חזיתינון לאפך כחזו
אפי רברביא ואתרעיתא
לי:
קביל כען ית תקרובתי

הבאת לך כי חנני אלהים וכי יש לי
כל ויפצר בו ויקח ׃ ויאמר נסעה
ונלכה ואלכה לנגדך ׃ ויאמר אליו
אדני ידע כי הילדים רכים והצאן
והבקר עלות עלי ודפקום יום אחד
ומתו כל הצאן ׃ יעבר נא אדני לפני
עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל
המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים
עד אשר אבא אל אדני שעירה ׃
ויאמר עשו אציגה נא עמך מן העם
אשר אתי ויאמר למה זה אמצא חן
בעיני אדני ׃ וישב ביום ההוא עשו
לדרכו שעירה ׃ ויעקב נסע סכתה
ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת
על כן קרא שם המקום סכות ׃
ויבא יעקב
שלם עיר שכם אשר בארץ כנען
בבאו מפדן ארם ויחן את פני העיר
ויקן את חלקת השדה אשר נטה
שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם

דאיתותיאת לך ארי רחים
עלי יי וארי אית לי כולא
ותקיף ביה וקביל ׃
ואמר טול ונהך ואיהך
לקיבלך ׃
ואמר ליה רבוני ידע ארי
ינקיא רכיכין וענא ותורי
מינקתא עלי ואם אירחוקינון
יומא חד וימותון כל ענא ׃
יעבר
כען ריבוני קדם עבדיה ואנא
אידבר בניה לרגל עובדתא
די קדמי ולרגל ינקיא עד
דאתי לות ריבוני לשעיר ׃
ואמר עשו אישבוק כען
עמך מן עמא דעמי ואמר
למה דנן אשכח רחמין
בעיני ריבוני ׃
ותב ביומא ההוא עשו לארחיה
לשעיר ׃
ויעקב נטל לסוכות ובנא ליה
ביתא ולבעיריה עבד מטלן
על כן קרא שמא דאתרא
סוכות ׃
ואתא יעקב שלים לקרתא
דשכם די בארעא דכנען
במיתוהי מפדן ארם ושרא
לקביל אפי קרתא ׃
וזבן ית אחסנת חקלא
דפרסיה תמן משכניה מידא
דבני חמור אבוהי דשכם

וגרסת ׃ ברכתי ׃ מנחתי ׃ כל
ברכה הבאה על ראיית פנים לפרקי׳
אינה באה אלא לשאלת שלום וכל
ברכה שהיא לראיית פנים כגון ויברך
יעקב את פרעה עשו אתי ברכה
דסנחריב וכן לשאול לו שלום ולברכו
דתועו מלך חמת כולן לשון ברכת שלום
הן שקורין בלע״ז שלודר אף זו ברכתי
מושלודר ׃ אשר הובאת לך לא טרחת
בה ואני יגעתי להגיעה עד׳ חנני ׳
נון ראשונה דגושה שהיא במקום שני
נונין שהיה לו לכתוב חננני שאין חנן
בלא שני נונין והשלישית שימוש כמו
נון פדני וברני ׃ יש לי כל ׃ כל
ספוקי ׃ ועשו דבר בלשון גאוה ׃ יש
לי רב ׃ יותר מכדי צרכי ׃ נסעה ׃ כמו
שמעה סלחה שלחה שהן כמו שמע
סלח שלח אף כאן נסעה כמו נסע
והנון בו יסוד ׃ ותרגומו טול ונהך עשו
אמר ליעקב נסע מכאן ונלך ׃ ואלכה
לנגדך ׃ בשוה לך שאאריך
ימים כבתי ללכת לאט כאשר אתה צריך וזהו ואלכה לנגדך בשוה לך ׃ עלות עלי ׃ הצאן והבקר שהן עלות מוטלות
עלי לנהלן לאט ׃ עלות ׃ מגדלות עולליהן לשון עולל ויונק ׃ עול ימים וכן שתי פרות עלות ובלע״ז אנפנטיא״ש ׃ ודפקום
יום א׳ ׃ ואם ידפקום יום אחד ליגעם בדרך במרוצה ומתו כל הצאן ׃ ודפקום ׃ כמו קול דודי דופק ׃ מוקש בדלת ׃ יעבר
נא אדני ׃ אל תאריך ימי הנסתך ׃ עבור נא לפני כפי דרכך ואף אם תתרחק ממני ׃ אתנהלה ׃ אתנהל ׃ ה״א יתירה
בו כמו ארדה אשמעה ׃ לאטי ׃ לאט שלי לשון נחת ׃ להתנהל לאט ׃ לאט לי לנער לאבשלום ׃ לאטי ׃ הלמ״ד מן היסוד
היא לשימוש ׃ אתנהל נחת שלי לרגל המלאכה ׃ לפי צורך רגלי המלאכה אשר לפני ׃ ולרגל הילדים ׃ לפי מה שהם
יכולים ללכת ׃ עד אשר אבא ׃ הרחיב לו הדרך שלא היה דעתו ללכת אלא עד סכות ׃ אמר אם דעתו לעשות לי רעה
ימתין עד בואי אצלו ׃ והוא לא הלך ׃ ואימתי ילך ׃ בימות המשיח שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו ומדרשי אגדה
יש לפרשה רבים ׃ ויאמר למה זה ׃ תעשה לי טובה שאיני צריך לה ׃ אמצא חן בעיני אדני ׃ ולא תשלם לי עכשיו שום גמול ׃ וישב
עשו ׃ וארבע מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאצלו אחד אחד ׃ והיכן פרע להם הקב״ה בימי דוד שנאמר
כי אם ארבע מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים ׃ בית ׃ שהה שם שמונה עשר חדשים ׃ קיץ וחורף וקיץ ׃ קיץ ׃ סכות
חורף בית ׃ קיץ סכות ׃ שלם ׃ שלם בגופו שלם בממונו ׃ שלם בתורתו ׃ שלם בגופו ׃ שנתרפא מצלעתו ׃ שלם
בממונו ׃ שלא חסר כלום מכל אותו דורון ׃ שלם בתורתו שלא שכח תלמודו בבית לבן ׃ עיר שכם ׃ כמו לעיר כמו עד
בואכה בית לחם ׃ כמו לבית לחם ׃ בבאו מפדן ארם ׃ כאדם האומר לחבירו יצא פלוני מבין האריות ובא שלם אף כאן ויבא יעקב
כג

במאה קשיטה ׃ ויצב שם מזבח
ויקרא לו אל אלהי ישראל׃
ותצא דינה בת
לאה אשר ילדה ליעקב לראות
בבנות הארץ ׃ וירא אתה שכם בן
חמור החוי נשיא הארץ ויקח אתה
וישכב אתה ויענה ׃ ותדבק נפשו
בדינה בת יעקב ויאהב את הנער
וידבר על לב הנער ׃ ויאמר שכם
אל חמור אביו לאמר קח לי את
הילדה הזאת לאשה ׃ ויעקב שמע
כי טמא את דינה בתו ובניו היו את
מקנהו בשדה והחרש יעקב עד
באם ׃ ויצא חמור אבי שכם אל
יעקב לדבר אתו ׃ ובני יעקב
באו מן השדה כשמעם ויתעצבו
האנשים ויחר להם מאד כי נבלה
עשה בישראל לשכב את בת יעקב
וכן לא יעשה ׃ וידבר חמור אתם
לאמר שכם בני חשקה נפשו בבתכם
תנו נא אתה לו לאשה ׃ והתחתנו
אתנו בנתיכם תתנו לנו ואת בנתינו
תקחו לכם ׃ ואתנו תשבו והארץ
תהיה לפניכם שבו וסחרוה והאחזו
בה ׃ ויאמר שכם אל אביה ואל אחיה
אמצא חן בעיניכם ואשר תאמרו
אלי אתן ׃ הרבו עלי מאד מהר ומתן
ואתנה כאשר תאמרו אלי ותנו לי
את הנער לאשה ׃ ויענו בני יעקב את
שכם ואת חמור אביו במרמה וידברו
אשר טמא את דינה אחתם ׃ ויאמרו
אליהם לא נוכל לעשות הדבר הזה
לתת את אחתנו לאיש אשר לו
ערלה כי חרפה הוא לנו ׃ אך בזאת
נאות לכם אם תהיו כמנו להמל

במאה חורפן ׃
ואקים תמן מדבחא ופלח
עלוהי קדם אל אלהא
דישראל ׃
ונפקת דינה בת לאה די
ילידת ליעקב למיחזי בבנת
ארעא ׃
וחזא יתה שכם בר חמור
חיואה רבה דארעא ונסיב
יתה ושכיב עמה ועניה ׃
ואיתרעיאת נפשיה בדינה
בת יעקב ורחים ית עולימתא
ומליל תנחומין על ליבא
דעולימתא ׃
ואמר שכם לחמור אבוהי
למימר סב לי ית עולימתא
הדא לאינתו ׃
ויעקב שמע ארי סאיב ית
דינה ברתיה ובנוהי הוו עם
גיתוהי בחקלא ושתיק יעקב
עד מיתיהון ׃
ונפק חמור אבוהי דשכם לות
יעקב למללא עמיה ׃
ובני יעקב עלו מן חקלא כד
שמעו ואיתנסיסו גובריא
ותקיף להון לחדא ארי קלנא
עבד בישראל למשכב עם
ברתא דיעקב וכן לא כשר
לאיתעבדא ׃
ומליל חמור עמהון למימר
שכם ברי איתרעיאת נפשיה
בברתכון הבו כען יתה ליה
לאינתו ׃
ואיתחתנא בנא בנתיכון
תתנון לנא ויתב נתנא תיסבון
לכון ׃
ועמנא תיתבון וארעא תהא
קדמיכון תיבו ועיבדו בה
סחורתא ואיתחסינו בה ׃
ואמר שכם לאבוה ולאחוהא
אשכח רחמין קדמיכון ודי
תימרון לי אתן ׃
אסגו עלי לחדא מוהרין
ומתנן ואתן כמה דתימרון לי
והבו לי ית עולימתא לאינתו ׃
ואתיבו בני יעקב ית שכם וית
חמור אבוהי בחכמתא ומלילו
דסאיב ית דינה אחתהון ׃
ואמרו להון לא ניכול למיעבד
פתגמא הדין למתן ית
אחתנא לגבר דליה ערלתא
ארי חיסודא היא לנא ׃
ברם בדא נתפיס
להון אם תהון כותנא למיגזר

שלם מכל אשר מלבן ומעשו שנזדמ׳
לו בדרך ׳ קשיטה ׳ מעו׳ אומ׳ ע״קיב׳
כשהלכתי לכרכי הים היו קורין
למעה קשיטה׃ ויקרא לו אל אלהי ישראל
לא שהמזבח קרוי אל אלא ע״ש שהקב״ה
היה עמו והצילו קרא שם המזבח
על שם הנס להיות שבחו של מקום
הזכר בקריאת השם כלומר מי שהוא
אל הקב״ה הוא לאלהים לי שמי ישראל
וכן מצינו במשה ויקרא שמו יי׳ נסי
לא שהמזבח קרוי יי׳ אלא על שם הנס
קרא שם המזבח להזכיר שבחו של
הקב״ה יי׳ הוא נסי ורבותי׳ דרשו שהקב״ה
קראו ליעקב אל ׳ ודברי תורה כפטיש
יפוצץ סלע מתחלקין לכמה טעמי׳
ואני לישב פשוטו של מקרא באתי ׳
בת לאה ׳ ולא בת יעקב׳ אלא על שם
יציאתה נקראת בת לאה ׳ שאף
היא היתה יצאנית ותצא לאה לקראתו׃
וישכב׳ כדרכה ׳ ויענה ׳ שלא כדרכ׳
על לב הנערה ׳ דברים המתישבים
על הלב ׳ אביך בחלקת שדה קטנה
כמה ממון בזבז אני אשיאך ותקני
השדה וכל שדותיה ׳ וכן לא יעשה ׳
לענות הבתולות שהאומות גדרו
עצמן מן העריות על ידי המבול ׃
חשקה ׳ חפצה ׳ מהר ׳ כתובה ׃
במרמה ׳ בחכמה׃ אשר טמא הכתו׳
אומר שלא היתה רמיה שהרי טמא
את דינה אחותם׃ חרפה היא ׳ שמץ
היא אצלנו הבא לחרף את חברו
אומר לו ערל אתה ׳ חרפה בכל
מקום גדוף ׳ נאות ׳ נתרצה כמו
ויאותו ׳ להמול ׳ להיות נמול
אינו לשון לפעול אלא להפעל ׃

ונתנו · נון שניה מודגשת לפי שהיא
משמשת במקום שני נונין · כמו
ונתננו : שלמים · בשלום ובלב שלם :
ואת בנותיהם נקח לנו · אתה מוצא
בתנאי שאמר חמור ליעקב שתלו
החשיבות בבני יעקב ליקח בנות
שכם את שיבחרו להם ובנותיהם
יתנו להם לפי דעתם ונתנו את
בנותינו לפי דעתנו · ואת בנותיכם
ככל אשר תחפוץ וכשדברו חמור
ושכם בנו אל יושבי עירם הפכו הדברי'
את בנותם נקח ואת בנותינו נתן
כדי לרצותם שיאותו להימול · רחבת
ידים · כאדם שידו רחבה ותרגומ'
כלומר לא תפסידו בשבלם פרקמטי'
הרבה באה לכאן ואין לה קונים ·
בהימול · בהיות נימול : אך נאות להם
לדבר זה · ועל ידי כן ישבו אתנו : שני
בני יעקב · בניו היו ואף על פי כן
נהגו עצמן כשמעון ולוי · כשאר
אנשי' שאינ' בניו שלא נטלו עצה הימנו
אחי דינה · לפי שמסרו עצמן עליה
נקראו אחיה : בטח · שהיו כואבים ·
ומדרש אגדה בטוחים היו על כחו
של זקן : על החללים · לפשט · חילם ·
ממונם · וכן עשה לי את החיל ·
וישראל עושה חיל : שנו : לשון
שנה · וטעמו מלרע : עכרתם
לשון מים עכורין · אין דעתי
צלולה עכשו ואגדה צלולה היתה
החבית ועכרתם אותה מסורת
היא ביד כנענים שיפלו ביד בני
יעקב אלא שהיו אומרים עד אשר
תפרה ונחלת לכך היו שותקין · מתי
מספר · אנשים מועטים ·

לכם כל זכר : ונתנו את בנתינו לכם
ואת בנתיכם נקח לנו וישבנו אתכם
והיינו לעם אחד : ואם לא תשמעו
אלינו להמול ולקחנו את בתנו
והלכנו : וייטבו דבריהם בעיני חמור
ובעיני שכם בן חמור : ולא אחר הנער
לעשות הדבר כי חפץ בבת יעקב
והוא נכבד מכל בית אביו : ויבא חמור
ושכם בנו אל שער עירם וידברו אל
אנשי עירם לאמר : האנשים האלה
שלמים הם אתנו וישבו בארץ ויסחרו
אתה והארץ הנה רחבת ידים
לפניהם את בנתם נקח לנו לנשים
ואת בנתינו נתן להם : אך בזאת יאתו
לנו האנשים לשבת אתנו להיות
לעם אחד בהמול לנו כל זכר כאשר
הם נמלים : מקנהם וקנינם וכל
בהמתם הלוא לנו הם אך נאותה
להם וישבו אתנו : וישמעו אל חמור
ואל שכם בנו כל יצאי שער עירו
וימלו כל זכר כל יצאי שער עירו :
ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים
ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי
דינה איש חרבו ויבאו על העיר בטח
ויהרגו כל זכר : ואת חמור ואת שכם
בנו הרגו לפי חרב ויקחו את דינה
מבית שכם ויצאו : בני יעקב באו על
החללים ויבזו העיר אשר טמאו
אחותם : את צאנם ואת בקרם ואת
חמריהם ואת אשר בעיר ואת אשר
בשדה לקחו : ואת כל חילם ואת כל
טפם ואת נשיהם שבו ויבזו ואת כל
אשר בבית : ויאמר יעקב אל שמעון
ואל לוי עכרתם אתי להבאישני
בישב הארץ בכנעני ובפרזי ואני מתי

לכון כל דכורא :
וניתן ית בנתנא לכון וית
בנתיכון ניסב לנא וניתב
עמכון ונהא לעמא חד :
ואם לא תקבלון מיננא למיגזר
ונדבר ית ברתנא וניזיל :

ושפרו פתגמיהון בעיני חמור
ובעיני שכם בר חמור :
ולא אוחר עולימא למיעבד
פתגמא ארי איתרעי בברתא
דיעקב והוא יקיר מכל בית
אבוהי :
ואתא חמור ושכם בריה
לתרע קרתהון ומלילו עם
אינשי קרתהון למימר :
גובריא האלין שלמין אינון
עמנא ויתבון בארעא ויעבדון
בה סחורתא וארעא הא
פתיות ידין קדמיהון ית
בנתיהון ניסב לנא לנשין וית
בנתנא ניתן להון :
ברם בדא יתפסון לנא גובריא
למיתב עמנא למיהוי לעמא
חד במיגזר לנא כל דכורא
כמא דאינון גזירין :
גיתיהון וקנייניהון וכל בעיריהון
הלא דילנא אינון ברם נתפס
להון ויתבון עמנא :

וקבילו מן חמור ומן שכם
בריה כל נפקי תרע קרתיה
וגזרו כל דכורא כל נפקי
תרע קרתיה :

והוה ביומא תליתאה כד
תקיפו עליהון כיביהון ונסיבו
תרין בני יעקב שמעון ולוי
אחי דינה גבר חרביה ואתו
על קרתא דיתבא לרוחצן
וקטלו כל דכורא :
וית חמור וית שכם בריה
קטלו לפתגם דחרב ונסיבו
ית דינה מבית שכם ונפקו :

בני יעקב עלו לחלצא קטיליא
ובזו ית קרתא דסאיבו
אחתהון :
ית ענהון וית תוריהון וית
חמריהון וית די בקרתא וית
די בחקלא בזו :
וית כל נכסיהון וית כל
טפלהון וית נשיהון שבו ובזו
וית כל די בביתא :
ואמר יעקב לשמעון וללוי
עכרתון יתי למיתן רבבו
בינא ובין יתיב ארעא
בכנענאה ובפריזאה ואנא עם

מספר ונאספו עלי והכוני ונשמדתי
אני וביתי׃ ויאמרו הכזונה יעשה את
אחותנו׃
ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה
בית אל ושב שם ועשה שם מזבח
לאל הנראה אליך בברחך מפני
עשו אחיך׃ ויאמר יעקב אל ביתו
ואל כל אשר עמו הסרו את אלהי
הנכר אשר בתככם והטהרו והחליפו
שמלתיכם׃ ונקומה ונעלה בית אל
ואעשה שם מזבח לאל הענה אתי
ביום צרתי ויהי עמדי בדרך אשר
הלכתי׃ ויתנו אל יעקב את כל אלהי
הנכר אשר בידם ואת הנזמים אשר
באזניהם ויטמן אתם יעקב תחת
האלה אשר עם שכם׃ ויסעו ויהי חתת
אלהים על הערים אשר סביבותיהם
ולא רדפו אחרי בני יעקב׃ ויבא
יעקב לוזה אשר בארץ כנען הוא
בית אל הוא וכל העם אשר עמו׃
ויבן שם מזבח ויקרא למקום אל בית
אל כי שם נגלו אליו האלהים בברחו
מפני אחיו׃ ותמת דבורה מינקת
רבקה ותקבר מתחת לבית אל
תחת האלון ויקרא שמו אלון בכות׃

וירא אלהים אל יעקב עוד בבאו
מפדן ארם ויברך אתו׃ ויאמר לו
אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך
עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך
ויקרא את שמו ישראל׃ ויאמר
לו אלהים אני אל שדי פרה ורבה
גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים

דמניין ויתכנשון עלי וימחונני
ואישתיצי אנא ואינש ביתי׃

ואמרו הכנפקת ברא יעביד
ית אחתנא׃
ואמר ײ ליעקב קום סק לבית
אל ותיב תמן ועיביד תמן
מדבחא קדם אלהא דאיתגלי
לך במיערקך מן קדם עשו
אחוך׃
ואמר יעקב לאינש ביתיה
ולכל דעמיה אעדו ית טעוות
עממיא דביניכון ואידכון ושנו
כסותכון׃

ונקום ונסק לבית אל ואעביד
תמן מדבחא קדם אלהא
דקביל צלותי ביומא דעקתי
והוה מימריה בסעדי באורחא
דאזלית׃

ויהבו לות יעקב ית כל טעוות
עממיא דעמהון וית קדשיא
די באודניהון וטמר יתהון יעקב
תחות בוטמא דעם שכם׃

ונטלו והוה דחלא דײ על
קירויא די בסחרנהון ולא
רדפו בתר בני יעקב׃
ואתא יעקב ללוז די בארעא
דכנען היא בית אל הוא וכל
עמא דעמיה׃

ובנא תמן מדבחא וקרא
לאתרא אל בית אל ארי תמן
איתגליאו ליה מלאכיא דײ
במערקיה מן קדם אחוהי׃
ומיתת דבורה מינקתא
דרבקה ואיתקברת מלרע
לבית אל בשפולי מישרא
וקרא שמיה מישר בכותא׃

ואיתגלי ײ ליעקב עוד
במיתוהי מפדן ארם ובריך
יתיה׃
ואמר ליה ײ שמך יעקב
לא יתקרי עוד שמך יעקב
אלהין ישראל יהא שמך
וקרא ית שמיה ישראל׃

ואמר ליה ײ אנא אל שדי
פוש וסגי עם וכנשת שבטין
יהון מנך ומלכין

הכזונה׳ הפקר׳ את אחותנו׳ ית
את תנ׳ קום עלה׳ לפי שאחרת בדרך
נענשת ובאה לך זאת מבתך׳ הנכר
שיש בידכם משלל שכם׳ והטהרו׳ מע״ז
והחליפו שמלותיכם׳ שמא יש לכם
כסות של ע״ז׳ האלה׳ מין אילן סרק׳
עם שכם׳ אצל שכם׳ לוזה׳ ה״א
אל הנה במקום אל יש תבה הצריכה בית
מתחלתה כמו הנה בית מבהם כמו
בביתה׳ בית אמך כמו בביתה׳ נגלו
אליו האלהים׳ בכל שם שלו ואדנות בלשון
רבים כמו אלהי יוסף אם בעליו עמו
ולא כתיב בעלו וכן אלהות שהוא לשון
שופט נכתב בלשון רבים אבל א׳ משאר
השמות לא תמצא בלשון רבים׳ ותמת
דבורה מה ענין דבורה אצל יעקב׳
אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי
ולקחתיך משם׳ שלחה דבורה אצלו לפדן
ארם לצאת משם ומתה בדרך׳ מתחת
ההר למרגלותיו׳ מתחת לבית אל העיר
יושבת בשפוע ההר ונקברה ברגלו
ההר׳ תחת האלון׳ בשפולי מישרא
שהמישור היה מלמעלה בשפוע ההר
ונקברה מלמטה ומישור של בית אל
קורין לו אלון ואגדה נתבשר שם
באבל שני שהוגד לו על אמו שמתה
ואלון בלשון יוני אחר ולמה
העלימו את יום מותה שלא יקללו
כרס שיצא עשו ממנו אף הכתוב לא
פרסמה׳ עוד פעם שנית׳ במקום
הזה אחת בלכתו ואחת בשובו׳ ויברך
אותו׳ ברכת אבלים׳ לא יקרא עוד
שמך יעקב׳ לשון אדם הבא בעקבה
ובמרמה אלא לשון שר ונגיד׳ אני אל
שדי׳ שיש די באלהותי לברך׳ פרה ורבה ע״ש שעדיין לא נולד בנימין ואע״פ שכבר נתעברה ממנו אמו׳ גוי׳ בנימין

מחלציך יצאו׃ ואת הארץ אשר נתתי
לאברהם וליצחק לך אתננה ולזרעך
אחריך אתן את הארץ׃ ויעל מעליו
אלהים במקום אשר דבר אתו׃ ויצב
יעקב מצבה במקום אשר דבר אתו
מצבת אבן ויסך עליה נסך ויצק
עליה שמן׃ ויקרא יעקב את שם
המקום אשר דבר אתו שם אלהים
בית אל׃ ויסעו מבית אל ויהי עוד
כברת הארץ לבוא אפרתה ותלד
רחל ותקש בלדתה׃ ויהי בהקשתה
בלדתה ותאמר לה המילדת אל
תיראי כי גם זה לך בן׃ ויהי בצאת
נפשה כי מתה ותקרא שמו בן אוני
ואביו קרא לו בנימין׃ ותמת רחל
ותקבר בדרך אפרתה הוא בית לחם׃
ויצב יעקב מצבה על קברתה הוא
מצבת קברת רחל עד היום׃ ויסע
ישראל ויט אהלה מהלאה למגדל
עדר׃ ויהי בשכן ישראל בארץ ההוא
וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש
אביו וישמע ישראל
ויהיו בני יעקב שנים עשר׃ בני לאה
בכור יעקב ראובן ושמעון ולוי ויהודה
ויששבר וזבלון׃ בני רחל יוסף ובנימן׃
ובני בלהה שפחת רחל דן ונפתלי׃
ובני זלפה שפחת לאה גד ואשר אלה
בני יעקב אשר ילד לו בפדן ארם׃
ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא
קרית הארבע הוא חברון אשר גר

ש׳ ליטן בעממיא מינך יפקון׃
ית ארעא די יהבית לאברהם
וליצחק לך אתננה ולבנך
בתרך אתן ית ארעא׃
ואיסתלק מעלוהי יקרא דיי׳
באתרא דמליל עמיה׃
ואקים יעקב קמא באתרא
דמליל עמיה קמת אבנא
ואסיך עלה מסוכין ואריק
עלה מישחא׃
וקרא יעקב ית שמא דאתרא
דמליל עמיה תמן יי׳ בית אל׃
ונטלו מבית אל והוה עוד
כרוב ארעא למיעל לאפרת
וילידת רחל וקשיאת במילדה׃
והוה בקשיותה במילדה
ואמרת לה חייתא לא תדחלי
ארי אף דין לך בר׃
והוה במיפק נפשה ארי מיתת
וקרת שמיה בר דוי ואבוהי
קרא ליה בנימן׃
ומיתת רחל ואיתקברת בארח
אפרת היא בית לחם׃
ואקים יעקב קמתא על
קבורתה היא קמת קבורתה
דרחל עד יומא דין׃
ונטל ישראל ופרסיה משכנה
מלהלא למגדלא דעדר׃
והוה כד שרא ישראל בארעא
ההיא ואזל ראובן ושכיב עם
בלהה לחינתא דאבוהי ושמע
ישראל והוו בני יעקב
תרין עסר׃
בני לאה בוכרא דיעקב
ראובן ושמעון ולוי ויהודה
ויששבר וזבלון׃
בני רחל יוסף ובנימן׃
ובני בלהה אמתא דרחל דן
ונפתלי׃
ובני זלפה אמתא דלאה גד
ואשר אלין בני יעקב
דאיתילידו ליה בפדן ארם׃
ואתא יעקב
לות יצחק אבוהי ממרא
קרית הארבע היא חברון דדר

הם מנשה ואפרים שעתידין לצאת
מיוסף והם במנין השבטים׃ מחלציך
שאול ואיש בשת שהיו משבט בנימין
שעדיין לא נולד׃ במקום אשר דבר
אתו׃ איני יודע מה מלמדנו׃ כברת
ארץ׃ מנחם פירש לשון כביר רבוי
מהלך רב׃ ואגדה בזמן שהארץ
חלולה ככברה שהניר מצוי והסתיו
עבר ועדיין השרב לא בא׃ ואין זה
פשוטו של מקרא שהרי בנעמן מצינו
וילך מאתו כברת ארץ׃ ואומר אני
שהוא שם מדת קרקע כמהלך פרסה
או יותר כמו שאומר בני אדם כרסד׳
חלקת שדה׃ כך מהלך ארץ קורין
שם מדת כברת ארץ׃ כי גם זה לך
בן׃ זה נוסף על יוסף׃ ורבותינו דרשו
עם כל שבט נולדה תאומה ועם
בנימין שתים׃ בן אוני׃ בן צערי׃
בנימין׃ נראה בעיני לפי שהוא לבדו
נולד בארץ כנען שהיא בנגב כשאדם
בא מארם נהרים כמו שנא׳ בנגב בארץ
כנען׃ בנימין׃ בן ימין לשון נגב וימין
לפי הוא מלא׃ בשכן ישראל בארץ עד
שלא בא לחברון אצל יצחק אירעוהו
כל אלה׃ וישכב׃ מתוך שבלבל
משכבו מעלה עליו הכתוב כאלו שכבה
ולמה בלבל וחלל יצועו שכשמתה
רחל נטל יעקב מטתו שהיתה תדיר
באהל רחל ולא בשאר אהלים ונתנה
באהל בלהה בא ראובן ותבע עלבון
אמו אמר אם אחות אמי היתה צרה
שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי׃ ויהיו בני יעקב שנים עשר׃ מתחיל לענין ראשון משנולד בנימין
שנשלמה המטה ומעתה ראויין להמנות וכו׳ ורבותינו ז״ל שבא ללמדנו שכלם צדיקים ושוים שלא חטא ראובן וכלם במנין׃
בכור יעקב׃ ואפי׳ בשעת הקלקלה קראו בכור׃ בכור יעקב בכור לנחלה בכור לעבודה בכור למנין ולא נתנה בכורה
ליוסף אלא לענין השבטים שנחלק לב׳ שבטים׃ ממרא׃ שם המישור׃ קרית הארבע׃ שם העיר ואת קריה על נכתב ממרא

שם אברהם ויצחק : ויהיו ימי יצחק
מאת שנה ושמנים שנה : ויגוע יצחק
וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים
ויקברו אתו עשו ויעקב בניו :
ואלה תלדות עשו הוא אדום : עשו
לקח את נשיו מבנות כנען את עדה
בת אילון החתי ואת אהליבמה בת
ענה בת צבעון החוי : ואת בשמת בת
ישמעאל אחות נביות : ותלד עדה
לעשו את אליפז ובשמת ילדה את
רעואל : ואהליבמה ילדה את יעיש
ואת יעלם ואת קרח אלה בני עשו
אשר ילדו לו בארץ כנען : ויקח עשו
את נשיו ואת בניו ואת בנתיו ואת כל
נפשות ביתו ואת מקנהו ואת כל
בהמתו ואת כל קנינו אשר רכש
בארץ כנען וילך אל ארץ מפני יעקב
אחיו : כי היה רכושם רב משבת יחדו
ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת אתם
מפני מקניהם : וישב עשו בהר שעיר
עשו הוא אדום : ואלה תלדות עשו
אבי אדום בהר שעיר : אלה שמות
בני עשו אליפז בן עדה אשת עשו
רעואל בן בשמת אשת עשו : ויהיו

תמן אברהם ויצחק :
והוו יומי יצחק מאה ותמנן
שנין :
ואיתנגיד יצחק ומית
ואתכניש לעמיה סיב ושבע
יומין וקברו יתיה עשו ויעקב
בנוהי :
ואלין תולדת עשו הוא אדום :

עשו נסיב ית נשוהי מבנת
כנען ית עדה בת אילון חתאה
וית אהליבמה בת ענה בת
צבעון חתאה :
וית בשמת בת ישמעאל
אחתיה דנביות :
וילידת עדה לעשו ית אליפז
ובשמת ילידת ית רעואל :
ואהליבמה ילידת ית יעוש
ית יעלם וית קרח אלין בני
עשו דאיתילידו ליה בארעא
דכנען :
ודבר עשו ית נשוהי וית
בנוהי וית בנתיה וית נפשת
ביתיה וית כל גתוהי וית כל
בעיריה וית כל קנייניה דקנא
בארעא דכנען ואזל לארע
אחרי מן קדם יעקב אחוהי :

ארי הוה קניניהון סגיא
מלמיתב כחדא ולא יכילת
ארע תותבותהון לסוברא
יתהון מן קדם גיתיהון :
ויתיב עשו בטורא דשעיר
עשו הוא אדום :
ואלין תולדת עשו אבוהי
דאדום בטורא דשעיר :
אלין שמהן בני עשו אליפז בר
עדה איתת עשו רעואל בר
בשמת איתת עשו : והוו

קרית ארבע · כן דרך המקראות
לדבר בכל דבר שתחלתו כתוב כגון זה
וכגון בית אל בית האל אבי עזר אבי ה־
עזרי להטיל בו ה״א תחלה בראש
תיבה השנית כמו בית הלחמי בעפל
אבי העזרי כשהיא יחיד בית הלחמי אף
כאן ארבע קרית הארבע : ויגוע אין
מוקדם ומאוחר בתורה מכירתו של
יוסף קדמה למיתתו של יצחק י״ב שנה
שהרי יצחק הי׳ מאה ושמונים שנים
שנאמר ויהיו ימי יצחק שמונים ומאת
שנה ויצחק היה בן ס׳ שנה כשנולד
יעקב הרי נשארו מאה וכ׳ ויוסף
נמכר בן שבע עשרה שנה ואותה
שנה מאה ותשע ליעקב כיצד בן ס״ג שנה
נתברך וי״ד שנה נטמן בבית עבר
כדפרשתי בסוף פרשת תולדות יצחק
הרי ע״ז שנה וי״ד שנה עבד באשה
ולסוף י״ד שנה נולד יוסף שנאמר ויהי
כאשר ילדה רחל את יוסף הרי תשעים
ואחד ושבע עשרה עד שלא נמכר
יוסף הרי ק״ח שנה וי״ב הרי ק״כ שנה
נמצא שי״ב שנה חיה יצחק אחרי
מכירת יוסף : עדה בת אילון · היא
בשמת בת אילון ונקראת בשמת על
שם שהיתה מקטרת בשמים לע״ז · אהליבמה · היא יהודית · ואותו רשע כינה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בע״ז כדי
להטעות את אביו · בת ענה בת צבעון · אם בת ענה לא בת צבעון אלא ענה בנו של צבעון היה שנאמר ואלה בני
צבעון ואיה וענה ובא צבעון על כלתו אשת ענה ויצאה אהליבמה משניהם והודיעך הכתוב שכלם בני ממזרות
היו : בשמת בת ישמעאל · ולהלן קורא אותה מחלת מצאתי כתוב באגד׳ מדר׳ ספר שמואל שלשה מוחלין להם עונותיהם
גר שנתגייר והעולה לגדולה והנושא אשה ולמד הטעם מכאן לכך נקראת מחלת שנמחלו עונותיה : אחות נביות · ע״ש
שהוא השיאה לו משמת ישמעאל : ואהליבמה ילדה את יעוש ואת קרח · קרח זה ממזר היה ובן אליפז היה שבא על אשת
אביו שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין : וילך אל ארץ · לגור באשר ימצא : ולא יכלה ארץ מגוריהם
להספיק מרעה לבהמות שלהם ומדרש אגדה מפני יעקב אחיו מפני שטר חוב של גזרת כי גר יהיה זרעך המוטל
על זרעו של יצחק אמר אלך לי מכאן אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו ולא בגרות ולא לירש הארץ הזאת · וד״א
בפרעון השטר ומפני הבושה שמכר את בכורתו ליעקב : ואלה תולדות · שהולידו בנו משהלך לשעיר

ותמנע היתה פלגש לאליפז להודיע גדולתו
של אברהם כמה היו תאבים להדבק
בזרעו. ותמנע זו בת אלופים
היתה שנאמר ואחות לוטן תמנע.
ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה מן
החורים שישבו בה לפנים. אמרה
איני כדאי להנשא לך הלואי ואהיה
פלגש. ובדברי הימים מונה אותה
בבניו של אליפז מלמד שבא אליפז על
אשת שעיר ויצאת תמנע משניהם
וכשגדלה היתה פלגשו. וזהו ואחות לוטן
תמנע ולא מנאה עם בני שעיר לפי
שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב.
אלה אלופי בני עשו. ראשי משפחות.
יושבי הארץ. שהיו יושביה קודם שבא
עשו לשם ורבותינו וכרם לגדל דרשו
שהיו בקיאין בישובה של ארץ ואומרים
מלא קנה זה לזיתים מלא זה לגפנים
שהיו טועמין העפר ויודעין איזו
נטיעה ראויה לו. ואיה וענה. יתירה
ואו כמו איה וענה והרבה במקראות
כן כמו תת וקדש וצבא מרמס.
גדרים ורכב וסוס. לשל אחד כה בני
שעיר יושבי הארץ. לוטן ושובל
וצבעון וענה. אם כן אחים הם וכאן
קראו בנו מלמד שבא צבעון על
אמו והוליד ענה. את הימים.
פרדים. הרכיב חמור על
סוסיא וילדה פרד. והוא היה
ממזר והביא ממזרות לעולם.
ולמה נקרא שמם ימים שאימתם
מוטלת על הבריות. דאמר
רבי חנינא מימיו לא שאלני אדם על
מכת פרדה לבנה וחיה אלא קנה
בחזינן לחיה של החמור וחיה שלא וחיה

בני אליפז תימן אומר צפו וגעתם
וקנז: ותמנע היתה פילגש לאליפז
בן עשו ותלד לאליפז את עמלק
אלה בני עדה אשת עשו: ואלה בני
רעואל נחת וזרח שמה ומזה אלה
היו בני בשמת אשת עשו: ואלה היו
בני אהליבמה בת ענה בת צבעון
אשת עשו ותלד לעשו את יעיש
ואת יעלם ואת קרח: אלה אלופי
בני עשו בני אליפז בכור עשו אלוף
תימן אלוף אומר אלוף צפו אלוף
קנז: אלוף קרח אלוף געתם אלוף
עמלק אלה אלופי אליפז בארץ
אדום אלה בני עדה: ואלה בני רעואל
בן עשו אלוף נחת אלוף זרח אלוף
שמה אלוף מזה אלה אלופי רעואל
בארץ אדום אלה בני בשמת אשת
עשו: ואלה בני אהליבמה אשת עשו
אלוף יעיש אלוף יעלם אלוף קרח
אלה אלופי אהליבמה בת ענה
אשת עשו: אלה בני עשו ואלה
אלופיהם הוא אדום: אלה
בני שעיר החרי ישבי הארץ לוטן
ושובל וצבעון וענה: ודשון ואצר
ודישן אלה אלופי החרי בני שעיר
בארץ אדום: ויהיו בני לוטן חרי
והימם ואחות לוטן תמנע: ואלה בני
שובל עלון ומנחת ועיבל שפו ואונם:
ואלה בני צבעון ואיה וענה הוא ענה
אשר מצא את הימם במדבר
ברעתו את החמרים לצבעון אביו:
ואלה בני ענה דשן ואהליבמה בת
ענה: ואלה בני דישן חמדן ואשבן
ויתרן וכרן: אלה בני אצר בלהן
וזעון ועקן: אלה בני דישן עוץ וארן:

בני אליפז תימן אומר צפו
וגעתם וקנז:
ותמנע הוה לחינתא לאליפז
בר עשו וילידת לאליפז
ית עמלק אלין בני עדה
איתת עשו:
ואלין בני רעואל נחת וזרח
שמה ומזה אלין הוו בני
בשמת איתת עשו:
ואלין הוו בני אהליבמה בת
ענה בת צבעון איתת עשו
וילידת לעשו ית יעוש וית
יעלם וית קרח:
אלין רברבי בני עשו בני
אליפז בוכרא דעשו רבה תימן
רבה אומר רבה צפו רבה
קנז:
רבה קרח רבה געתם רבה
עמלק אלין רבני אליפז
בארעא דאדום אלין בני
עדה:
ואלין בני רעואל בר עשו
רבה נחת רבה זרח רבה
שמה רבה מזה אלין רבני
רעואל בארעא דאדום אלין
בני בשמת איתת עשו:
ואלין בני אהליבמה איתת
עשו רבה יעוש רבה יעלם
רבה קרח אלין רבני
אהליבמה בת ענה איתת
עשו:
אלין בני עשו ואלין רבניהון
הוא אדום:
אלין בני שעיר חוראה יתבי
ארעא לוטן ושובל וצבעון
וענה:
ודישון ואצר ודישן אלין
רבני חוראה בני שעיר
בארעא דאדום:
והוו בני לוטן חורי והימם
ואחתיה דלוטן תמנע:
ואלין בני שובל עלון ומנחת
ועיבל שפו ואונם:
ואלין בני צבעון ואיה וענה
הוא ענה דאשכח ית גיבריא
במדברא כד הוה רעי ית
חמריא לצבעון אבוהי:
ואלין בני ענה דישון
ואהליבמה בת ענה:
ואלין בני דישן חמדן ואשבן
ויתרן וכרן:
ואלין בני אצר בלהן וזעון
ועקן:
ואלין בני דישן עוץ וארן:

אלה אלופי החרי אלוף לוטן אלוף שובל אלוף צבעון אלוף ענה: אלוף דשן אלוף אצר אלוף דישן אלה אלופי החרי לאלפיהם בארץ שעיר:

ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל: וימלך באדום בלע בן בעור ושם עירו דנהבה: וימת בלע וימלך תחתיו יובב בן זרח מבצרה: וימת יובב וימלך תחתיו חשם מארץ התימני: וימת חשם וימלך תחתיו הדד בן בדד המכה את מדין בשדה מואב ושם עירו עוית: וימת הדד וימלך תחתיו שמלה ממשרקה: וימת שמלה וימלך תחתיו שאול מרחבות הנהר: וימת שאול וימלך תחתיו בעל חנן בן עכבור: וימת בעל חנן בן עכבור וימלך תחתיו הדר ושם עירו פעו ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד בת מי זהב: ואלה שמות אלופי עשו למשפחתם למקמתם בשמתם אלוף תמנע אלוף עלוה אלוף יתת: אלוף אהליבמה אלוף אלה אלוף פינן: אלוף קנז אלוף תימן אלוף מבצר: אלוף מגדיאל אלוף עירם אלה אלופי אדום למשבתם בארץ אחזתם הוא עשו אבי אדום: וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ

ואלין רבני חוראה רבה לוטן רבה שובל רבה צבעון רבה ענה: רבה דישון רבה אצר רבה דישן אלין רבני חוראה לרברבנהון בארעא דשעיר:

ואלין מלכיא דמלכו בארעא דאדום קדם מלך מלכא לבני ישראל: ומלך באדום בלע בר בעור ושום קרתיה דנהבה: ומית בלע ומלך תחותוהי יובב בר זרח מבצרה: ומית יובב ומלך תחותוהי חושם מארעא דדרומא:

ומית חושם ומלך תחותוהי הדד בר בדד דקטל ית מדין בחקלי דמואב ושום קרתיה עוית: ומית הדד ומלך תחותוהי שמלה ממשרקה: ומית שמלה ומלך תחותוהי שאול מרחובי דעל פרת:

ומית שאול ומלך תחותוהי בעל חנן בר עכבור: ומית בעל חנן בר עכבור ומלך תחותוהי הדר ושום קרתיה פעו ושום איתתיה מהיטבאל בת מטרד בת מצרף דהבא:

ואלין שמהת רבני עשו לזרעיתהון לאתריהון בשמהתהון רבה תמנע רבה עלוה רבה יתת: רבה אהליבמה רבה אלה רבה פינן:

רבה קנז רבה תימן רבה מבצר: רבה מגדיאל רבה עירם אילין רברבי אדום למותבניהון בארעא דאחסנתהון הוא עשו אבוהי דאדום: ויתיב יעקב בארעא תותבות אבוהי בארעא דכנען:

פי' הייתה לא הרבה לשונו לא נזקק לכתוב לפי משפחות החורי אלא מפני תמנע ולהודיע גדולת זרע אברהם כמו שפירשתי למעלה · ואלה המלכים שמנה היו וכנגדן העמיד יעקב ובטל מלכות מעשו בימיהם · ואלו הם שאול ואיש בשת דוד ושלמה ורחבעם אביה אסא יהושפט · ובימי יורם פשע אדום מתחת יהודה וימליכו עליהם מלך ובימי שאול כתיב בימים ההם אין מלך באדום נצב מלך · יובב בן זרח מבצרה · בצרה מערי מואב היא שנאמר על קריות ועל בצרה ולפי שהעמידה מלך לאדום עתידה ללקות עמהם · שנא' כי זבח ליי' בבצרה · המכה את מדין · שבא מדין על מואב למלחמה והלך מלך אדום לעזור את מואב · ומכאן אנו למדים שהיו מדין ומואב מריבין ואויבים זה לזה · ובימי בלעם הרשע עשו שלום ביניהם להתקשר על ישראל · בת מי זהב · מהו זהב עשיר היה ואין זהב חשוב בעיניו · דבר אחר שהיה צורף מזהב · ואלה שמות אלופי עשו · שנקראו על שם מדינותיהם לאחר שמת הדד פסקה מהם מלכות והראשונים הנזכרים למעלה הם שמות תולדותיהם וכן מפורש בדברי הימים · וימת הדד · ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע · מגדיאל היא רומי ·

חסל"ת וישלח יעקב

וישב יעקב אחר שפירש וכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה שלא היו חשובים לפרש איך נתיישבו וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה כל גלגולי סבותם לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם · וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח פלוני הוליד פלוני ומשבא לנח האריך בו · וכן בעשרה

כנען ׃ אלה תלדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם ׃ וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים ׃ ויראו אחיו כי אתו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלם ׃ ויחלם יוסף חלום ויגד לאחיו ויוספו עוד שנא אתו ׃ ויאמר אליהם שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי ׃ והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלמתי וגם נצבה והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחוין לאלמתי ׃ ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו אם משול תמשל בנו ויוספו עוד שנא אתו על חלמתיו ועל דבריו ׃ ויחלם עוד חלום אחר ויספר אתו לאחיו ויאמר הנה חלמתי חלום

דרכנען ׃
אלין תולדת יעקב יוסף בר שבע עשרה שנין הוה רעי עם אחוהי בענא והוא מרבי עם בני בלהה ועם בני זלפה נשי אבוהי ואייתי יוסף ית דבהון בישא לות אבוהון ׃
וישראל רחים ית יוסף מכל בנוהי ארי בר חכים הוא ליה ועבד ליה כיתונא דפסי ׃
וחזו אחוהי ארי יתיה רחים אבוהון מכל אחוהי ושנו יתיה ולא צבן למללא עימיה שלם ׃
וחלם יוסף חלמא וחוי לאחוהי ואוסיפו עוד למישני יתיה ׃
ואמר להון שמעו כען חלמא הדין דחלמית ׃
והא אנחנא מאסרין איסרין בגו חקלא והא קמה איסרתי והא איזדקפת והא מיסתחרן איסרתכון וסגדן לאיסרתי ׃
ואמרו ליה אחוהי המלכו את סבר למימלך עלנא או שולטן את סביר למישלט בנא ואוסיפו עוד למישני יתיה על חלמוהי ועל פיתגמוהי ׃
וחלם עוד חלמא אוחרי ואישתעי יתיה לאחוהי ואמר הא חלמית חלמא

דורות שמעון ועל אבותיהם קצר ונכנס ובשמגיע אצל אבותיהם האריך ם׳ משל למרגלית שנפלה בין החול אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגלית ומשמצאה משליך את הצרורות מידו ומטל את המרגלית ׃ אלה תולדות יעקב · אלה של תולדות יעקב אלה ישובן וגלגולן עד שבאו לכלל ישוב · סבה ראשונה יוסף ׃ יוסף בן שבע עשרה שנה · על ידו נתגלגלו וירדו למצרים זהו אחרי ישוב פשוטו של מקרא להיות דבר דבור על אופניו · ומדרש אגדה דורש שתלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף מפני כמה דברים אחד שכל עיקרו של יעקב לא עבד אצל לבן אלא ברחל ושהיה זיו איקונין של יוסף דומה ליעקב וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף זה נשטם וזה נשטם · זה אחיו מבקש להרגו וזה אחיו מבקשין להרגו וזה נתעשר ע׳ אביו וזה כנ׳ · זה פירש מאביו כ״ב שנה וזה כנ׳ · זה נתגדל על ידי אחיו וזה כנ׳ · זה נתגדל מת אחיו בשבעו וזה כנ׳ · וכן הרבה כנ׳ · ועל כדרש בן ׃ וישב בקש לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף אמ׳ הקב״ה צדיקים מבקשים לישב בשלוה לא דיים שמתוקן להם לעולם הבא שמבקשין לישב בשלוה בעולם הזה ׃ והוא נער שהיה עושה מעשה נערות מתקן בשערו וממשמש בעיניו כדי שיהיה נראה יפה ׃ את בני בלהה · כלו׳ שהיה רגיל אצל בני בלהה לפי שהיו אחיו מבזין אותן והוא מקרבן ׃ את דבתם רעה · כל רעה שרואה באחיו בני לאה מגיד לאביו כגון שהיו אוכלין אבר מן החי ומזלזלין בבני השפחות לקרותם עבדי׳ וחשודים על העריות ובשלשתן לקה על אבר מן החי שנא׳ וישחטו שעיר עזים במכירתו ולא אכלוהו חי ועל דבה רעה שספר עליהם שהיו קורין לאחיהם עבדי׳ לקה שנא׳ לעבד נמכר יוסף · ועל העריו׳ נ׳ ש׳ותשא אשת אדוניו וגו׳ דבתם רעה · כל מה שהיה רואה והיה יכול לספר בהם רעה היה מספר דבה לשון דובב שפתי ישני ׃ בן זקונים · בן שנולד לעת זקנתו ותרגו׳ אונ׳ בר חכים הוא לו כל מה שלמד יעקב משם ועבר מסר ליוסף ד״א שהיה זיו איקונין שלו דומה לו ׃ פסים לשון כלי מילת כמו כרפס ותכלת כמו כתנת פסים של תמר ואמנון ומדר׳ אגד׳ פסים על שם צרותיו שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדינים ׃ ולא יכלו דברו לשלם מתוך גנותם למדנו שבחם שלא דברו אחד בפה ואחד בלב ׃ דברו כמו לדבר עמו ׃ מאלמים אלמים · כתרגו׳ מאסרין אסרין כלומר עמרים וכן נושא אלומותיו · ובלשון משנה והאלומות מוטל ומכריז ׃ קמה זקופה ׃ וגם נצבה ׃ לגבות על עמדה בזקיפה · ועל דבריו · ועל דבתם רעה שהיה מביא לאביהם ׃

עוד והנה השמש והירח ואחד עשר
כוכבים משתחוים לי׃ ויספר אל אביו
ואל אחיו ויגער בו אביו ויאמר לו
מה החלום הזה אשר חלמת הבוא
נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות
לך ארצה׃ ויקנאו בו אחיו ואביו שמר
את הדבר׃ וילכו אחיו לרעות את
צאן אביהם בשכם׃ ויאמר ישראל
אל יוסף הלוא אחיך רעים בשכם
לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני׃
ויאמר לו לך נא ראה את שלום
אחיך ואת שלום הצאן והשבני דבר
וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה׃
וימצאהו איש והנה תעה בשדה
וישאלהו האיש לאמר מה תבקש׃
ויאמר את אחי אנכי מבקש הגידה
נא לי איפה הם רעים׃ ויאמר האיש
נסעו מזה כי שמעתי אמרים נלכה
דתינה וילך יוסף אחר אחיו וימצאם
בדתן׃ ויראו אתו מרחק ובטרם
יקרב אליהם ויתנכלו אתו להמיתו׃
ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל
החלמות הלזה בא׃ ועתה לכו ונהרגהו
ונשלכהו באחד הברות ואמרנו חיה
רעה אכלתהו ונראה מה יהיו חלמתיו׃
וישמע ראובן ויצלהו מידם ויאמר
לא נכנו נפש׃ ויאמר אלהם ראובן
אל תשפכו דם השליכו אתו אל הבור
הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו
בו למען הציל אתו מידם להשיבו

עוד והא שימשא וסיהרא
ו חד עשר כוכביא סגדין לי ׃

ואישתעי לאבוהי ולאחוהי
ונזף ביה אבוהי ואמר ליה
מה חילמא הדין דחלמתא
המיתא ניתיה אנא ואמך
ואחך למסגד לך על ארעא ׃

וקניאו ביה אחוהי ואבוהי נטר
ית פיתגמא ׃
ואזלו אחוהי למירעי ית ענא
דאבוהון בשכם ׃
ואמר ישראל ליוסף הלא
אחך רען בשכם איתא
ואישלחינך לותהון ואמר
ליה הא אנא ׃
ואמר ליה איזיל כען חזי ית
שלמא דאחך וית שלמא
דענא ואתיבני פיתגמא
ושלחיה ממישר חברון
ואתא לשכם ׃
ואשכחיה גברא והא תעי
בחקלא ושאליה גברא
למימר מה את בעי ׃
ואמר ית אחי אנא בעי חוי
כען לי היכא אינון רען ׃
ואמר גברא נטלו מיכא ארי
שמעית דאמרין ניזיל לדותן
ואזל יוסף בתר אחוהי
ואשכחינון בדותן ׃

וחזו יתיה מרחיק ובעדלא
קריב לותהון וחשיבו עלוהי
למיקטליה ׃
ואמרו גבר לאחוהי הא מריה
חילמיא דכי אתי ׃
וכען איתו ונקטליניה ונרמיניה
בחד מן גוביא ונימר חיתא
בישתא אכלתיה וניחזי כרה
יהון בסוף חלמוהי ׃

ושמע ראובן ושזביה
מידהון ואמר לא ניקטליניה
נפש ׃
ואמר להון ראובן לא
תושדון דמא רמו יתיה לגובא
הדין די במדברא וידא לא
תושטון ביה בדיל לשיזבא
יתיה מידהון לאתבותיה

ויספר אל אביו ואל אחיו · לאחר שספר
אותו לאחיו חזר וספר לאביו בפניהם׃
ויגער בו לפי שהיה מטיל שנאה עליו
הבא נבא · והלא אמך כבר מתה
והוא לא היה יודע שהדברים מגיעים
לבלהה שגדלתו כאמו · ורבותינו ז"ל
למדו מכאן שאין חלום בלא דברים
בטלים · ויעקב נתכוון להוציא הדבר
מלב אחיו שלא יקנאוהו לכך אמר לו
הבא נבא כשם שאי אפשר באמך
שכבר מתה כך החלום בטל ׃ שמר
את הדבר · היה ממתין ומצפה מתי
יבא וכן שומר אמונים וכן לא תשמור
על חטאתי כלומ' לא תמתין ׃ לרעות
את צאן אביהם · נקוד על את כלומ'
לא הלכו לרעות הצאן אלא לרעות
עצמן ׃ הנני · לשו' ענוה וזריזו' נזדרז
למצות אביו ואע"פ שהיה יודע באחיו
ששונאין אותו ׃ מעמק חברון · והלא
חברון בהר שנא' ויעלו בנגב ויבא
עד חברון אלא מעצה עמוקה של
צדיק הקבור בחברון לקיים מה שנא'
לאברהם בין הבתרים כי גר יהיה
זרעך וגו' ׃ ויבא שכמה · מקום מוכן
לפורענות. שם קלקלו השבטים שם
ענו את דינה ושם נחלקה מלכות בית
דוד שנאמר וילך רחבעם שכמה ׃
וימצאהו איש · זה גבריאל ׃ נסעו מזה
הסיעו עצמן מן האחוה ׃ נלכה ד
דותינה לבקש לך נכלי דתות שימיתוך
בהם ולפי פשוטו של מקרא שם מקום
הוא ואין מקרא יוצא מידי פשוטו ׃ ויתנכלו · נתמלאו נכלים וערמימות ׃ אותו כמו אתו עמו כלומר אליו ׃ ונראה מה
יהיו חלומותיו · א"ר יצחק מקרא זה אומר דרשני רוח הקדש אומרת כן הם אמרו לכו ונהרגהו והכתוב מסיים ואומר ונראה
דבר מי יקום אם שלכם או שלי · ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו שמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו
לא נכנו נפש · מכת נפש זו מיתה ׃ למען הציל אותו · רוח הקדש מעיד על ראובן

אל אביו׃ ויהי כאשר בא יוסף אל
אחיו ויפשיטו את יוסף את כתנתו
את כתנת הפסים אשר עליו׃ ויקחהו
וישליכו אתו הברה והבור רק אין
בו מים׃ וישבו לאכל לחם וישאו
עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעאלים
באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת
וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה׃
ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי
נהרג את אחינו וכסינו את דמו׃
לכו ונמכרנו לישמעאלים וידנו אל
תהי בו כי אחינו בשרנו הוא וישמעו
אחיו׃ ויעברו אנשים מדינים סחרים
וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור
וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים
כסף ויביאו את יוסף מצרימה׃ וישב
ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור
ויקרע את בגדיו׃ וישב אל אחיו ויאמר
הילד איננו ואני אנה אני בא׃ ויקחו
את כתנת יוסף וישחטו שעיר עזים
ויטבלו את הכתנת בדם׃ וישלחו את
כתנת הפסים ויביאו אל אביהם
ויאמרו זאת מצאנו הכר נא הכתנת
בנך הוא אם לא׃ ויכירה ויאמר כתנת

לאבוהי׃ והוה כד אתא
יוסף לאחוהי ואשלחו ית
יוסף ית כתונתיה ית כיתונא
דפסי די עלוהי׃
ונסבוהי ורמו יתיה לגובא
וגובא ריקא לית ביה מיא׃

ואסחרו למיכל לחמא וזקפו
עיניהון וחזו והא שיירת
ערבאי אתיא מגלעד וגמליהון
טעינין שעוה וקטף ולטום
ראזלין לאחתא למצרים׃
ואמר יהודה לאחוהי מה
ממון נתהני לנא ארי נקטול
ית אחונא ונכסי על דמיה׃

איתו ונזבניניה לערבאי וידנא
לא תהא ביה ארי אחונא
בישרנא הוא וקבילו מיניה
אחוהי׃
ועברו גברי מדינאי תגרי
ונגדו ואסיקו ית יוסף מן גובא
וזבינו ית יוסף לערבאי
בעשרין סלעין כסף ואיתיאו
ית יוסף למצרים׃
ותב ראובן לגובא והא לית
יוסף בגובא ובזע ית לבושוהי׃

ותב לות אחוהי ואמר עולימא
ליתוהי ואנא לאן אנא אתי׃

ונסיבו ית כיתונא דיוסף
ונכסו צפיר בר עזי וטבלו ית
כיתונא בדמא׃
ושלחו ית כיתונא דפסי
ואיתיאו לות אבוהון ואמרו
דא אשכחנא אשתמודע כען
הכיתונא דברך היא אם לא׃
ואשתמודעה ואמר כיתונא

שלא אמר זה אלא להציל אותו שיבא
הוא ויעלנו משם שאמר אני בכור
וגדול שבכלם לא יתלה הסרחון אלא בי׃
את כתנתו. הוא חלוק׃ את כתנת
הפסים הוא שהוסיף אביו עליו יו׳
והבור רק. ממשמע שנאמר והבור
רק איני יודע שאין בו מים ומה ת״ל
אין בו מים. מים אין בו אבל נחשים
ועקרבים יש בו׃ ארחת ישמעאלים.
כתרגומו שיירא על שם הולכי אורח׃
וגמליהם נשאים נכאת. ולמה פרסם
הכתוב את משאם להודיע מתן שכרן
של צדיקים שאין דרכן של ערביים
לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע׳
ולזה נזדמנו בשמים שלא יריח ריח רע׃
נכאת. כל כנוסי בשמים הרבה
קרוי נכאת. כמו ויראם את בית
נכאתה. מרקחת בשמים ולהכלל
הרבה לשון שעוה׃ צרי. שרף מעצי
הקטף והוא נטף הנמנה עם סממני
הקטרת׃ ולט. לוטם שמו בלשון
משנה ורבותינו ז״ל אמרו שורש עשב
ששמו אשטרוזא׳ במסכת נדה׃ מה
בצע. מה ממון כתרגומו׃ וכסינו
את דמו ונעלים את מיתתו׃ וישמעו
אחיו. וקבלו ממנו אחוהי וכל שמיעה שהיא אצל דברים כגון והוכתבן וישמע יעקב את אביו ואת אמו וכן נעשה
ונשמע תרגמו נקבל. וכל שהיא שמיעת האוזן כמו וישמעו את קול ה׳ אלהים וקול נקה שומעת שמעתי
את תלונות בני ישראל כלם מתרגמין ושמעו׃ ויעברו אנשים מדינים וזו היא שיירה אחרת והודיעך
הכתוב שנמכר פעמים הרבה שנאמר וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את יוסף לישמעאלים והישמעאלים
למדינים והמדינים מכרו אותו למצרים׃ וישב ראובן אל הבור. ובמכירתו לא היה שם לפי שהגיע יומו לילך ולשמש
את אביו׃ דבר אחר עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו׃ ואני אנה אני בא. אנה אברח
מצערו של אבא׃ שעיר עזים. לפי שדמו דומה לשל אדם׃ ויטבלו את הכתנת׃ כך שמה
ושהיא לשון לדע בה אחרית כגון כתנת יוסף׃ כתנת הפסים׃ כתנת בני היא כתנת בנך׃
ויכירה ויאמר כתנת בני׃ חיה רעה אכלתהו׃ נצנצה בו רוח הקודש סופו שתתגרה בו אשת פוטיפר ומה לא גלה
לו הקב״ה לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקב״ה עמהם

בני חיה רעה אכלתהו טרף טרף
יוסף: ויקרע יעקב שמלתיו וישם
שק במתניו ויתאבל על בנו ימים
רבים: ויקמו כל בניו וכל בנתיו לנחמו
וימאן להתנחם ויאמר כי ארד אל
בני אבל שאלה ויבך אתו אביו:
והמדנים מכרו אתו אל מצרים
לפוטיפר סריס פרעה שר
הטבחים:

ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת
אחיו ויט עד איש עדלמי ושמו חירה:
וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמו
שוע ויקחה ויבא אליה: ותהר ותלד
בן ויקרא את שמו ער: ותהר עוד
ותלד בן ותקרא את שמו אונן: ותסף
עוד ותלד בן ותקרא את שמו שלה
והיה בכזיב בלדתה אתו: ויקח יהודה
אשה לער בכורו ושמה תמר: ויהי
ער בכור יהודה רע בעיני יהוה וימתהו
יהוה: ויאמר יהודה לאונן בא אל
אשת אחיך ויבם אתה והקם זרע
לאחיך: וידע אונן כי לא לו יהיה
הזרע והיה אם בא אל אשת אחיו
ושחת ארצה לבלתי נתן זרע לאחיו:

דברי חיתא בישתא אכלתיה
מיקטל קטיל יוסף:

ובזע יעקב לבושוהי ואסר
שקא בחרציה ואיתאבל על
בריה יומין סגיאין:
וקמו כל בנוהי וכל בנתיה
לנחמותיה וסריב לקבלא
תנחומין ואמר ארי איחות
על ברי כד אבילא לשאול
ובכא יתיה אבוהי:
ומדינאי זבינו יתיה למצרים
לפוטיפר רבא דפרעה רב
קטוליא:
והוה בעידנא ההיא ונחת
יהודה מלות אחוהי וסטא עד
גברא עדולמאה ושמיה
חירא:
וחזא תמן יהודה בת גבר
תגרא ושמיה שוע ונסבה
ועל לותה:
ועדיאת וילידת בר וקרא ית
שמיה ער:
ועדיאת עוד וילידת בר וקרת
ית שמיה אונן:
ואוספת עוד וילידת בר וקרת
ית שמיה שלה והוה בכזיב
כד ילידת יתיה:
ונסיב יהודה איתתא לער
בוכריה ושמה תמר:
והוה ער בוכרא דיהודה ביש
קדם יי׳ ואמיתיה יי׳:
ואמר יהודה לאונן עול לות
איתת אחוך ויבם יתה ואקים
זרעא לאחוך:
וידע אונן ארי לא על שמיה
יתקרי זרעא והוי כד עליל
לות איתת אחוהי ומחביל
ארחיה על ארעא בדיל דלא
לקיימא זרעא לאחוהי:

הרי יצחק היה ודע שהוא חי ואומר
קנה אינו רוצה לגלות לו אף הוא לא
גלה: ימים רבים· עשרים ושתים
שנה משפירש ממנו עד שירד יעקב
למצרים כי יוסף היה משבע עשרה
שנה כשנמכר ובן שלשים היה כשעמדו
לפני פרעה ושבע שני השבע ושני
שני הרעב שנאמר כי זה שנתים
הרעב בקרב הארץ ונאותה הפרק
ירד יעקב למצרים הרי עשרים ושתים
שנה כנגד כ״ב שלא קיים כבוד אב
ואם עשרים שנה שהיה בבית לבן
שנאמר זה לי עשרים שנה בביתך
ושתי שני ששהה בדרך כשבא מבית
לבן שמנה עשר חדשי בסכות וששה
חדשים בבית אל וזהו שא״ל לבן זה לי
עשרים שנה לי הן ועליך הן סופך ללקות
כנגדן: כל בניו וכל בנותיו· ר׳ יהודה
אומר אחיות תאומות נולדו עם כל
שבט ושבט ונשאום ר׳ נחמיה אומר
כנעניות היו ומהו בנותיו כלותיו שאין
אדם נמנע מקרוא לכלתו בתו
ולחתנו בנו: וימאן להתנחם לפי שאין
אדם יכול לקבל תנחומין על החי
וסבר שמת שעל המת נגזרה גזירה
שישתכח מן הלב ולא על החי: כי ארד אל בני אבל שאולה· כמו על בני והרבה אל משמשין בלשון על כמו אל שאול ואל
בית הדמים אל הלקח ארון האלהים: אבל שאולה· כפשוטו לשון קבר הוא באבלי אקבר לא אתנחם כל ימי ומדרשו
גיהנם סימן זה מסור בידי מפי הגבורה אם לא ימות אחד מבני בחיי מובטח אני שלא אראה גיהנם: ויבך אותו
אביו· זה כלפי יצחק שהיה בוכה על צרתו של יעקב אבל לא היה מתאבל לפי שהיה יודע שהוא חי: שר הטבחים·
שר שוחטי בהמות המלך: ויהי בעת ההיא· למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף ללמד שהורידוהו
אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם אמרו אתה אמרת לנו למכרו אלו אמרת להשיבו היינו שומעים לך ועמנו
ונחוט: ויט עד איש עדולמי· נשתתף עמו: כנעני· תגר: והיה בכזיב· שם מקום ויש אומר על שם שפסקה מלדת נקרא
כזיב כמו היה תהיה לי כמו אכזב וכמו לא יכזבו מימיו ואם לא כן מה בא להודיענו ובב״ר ראיתי: ותקרא שמו
שלה על שם שפסקה מלדת: רע בעיני יי׳· כרעתו של אונן משחית זרעו שנאמר באונן וימת גם אותו· כמיתתו של ער
מיתתו של אונן ולמה היה ער משחית זרעו כדי שלא תתעבר ויכחיש יופיה: והקם זרע· הבן יקרא על שם המת: והיה אם בא

דש מבפנים וזורה מבחוץ : כי אמר
פן ימות . כלומר רגיל היה לדחותה שלא
היה בדעתו להשיאה לו : פן ימות גם
הוא . מוחזקת היא שימותו בעליה :
ויעל על גוזזי צאנו . עלה תמנתה
לעמוד על גוזזי צאנו . הנה חמיך
עולה תמנתה . ובשמשון הוא אומר
וירד שמשון תמנתה אלא בשפוע ההר
היתה יושבת עולין לה מכאן ויורדין
לה מכאן : ותתעלף . כסתה פניה שלא
יכיר בה . ותשב בפתח עינים .
בפתיחת העינים בפרשת דרכים
שעל דרך תמנתה . ורבותינו ז"ל דרשו
בפתחו של אברהם אבינו שכל
עינים מצפות לראותו . כי ראתה כי
גדל שלה . לפי הפקירה עצמה אצל
יהודה ש . היתה מתאוה להעמיד ממנו
בנים : ויחשבה לזונה . לפי שיושבת
בפרשת דרכים : כי כסתה פניה .
ולא יכול להביטה ולהכירה . ורבותינו
ז"ל דרשו כי כסתה פניה כשהיתה
בבית חמיה היתה צנועה לפיכך לא
חשדה . ויט אליה אל הדרך . מדרך
שהיה בה נטה אל הדרך שהיא בו :
הבה נא . הכיני עצמך ודעתך לכך
כל לשון הבה הזמנה הוא חוץ ממקום שיש
תרגום בלשון נתינה ואף אותם של
הזמנה קרובים ללשון נתינה הם :
ערבון . משכון : חותמך ופתילך
עזקתך ושושיפך : חותמך . טבעת
שאתה חותם בה : ופתילך . שמלתך
שאתה מתכסה בה : ותהר לו . צדיקי'
כמוהו וגבורים כמוהו : הקדשה .
מקודשת ומזומנת לזנות : תקח לה . יהא
שלה מה שהבטחתי : פן נהיה לבוז . אם

וירע בעיני יהוה אשר עשה וימת
גם אתו : ויאמר יהודה לתמר כלתו
שבי אלמנה בית אביך עד יגדל
שלה בני כי אמר פן ימות גם הוא
כאחיו ותלך תמר ותשב בית אביה :
וירבו הימים ותמת בת שוע אשת
יהודה וינחם יהודה ויעל על גזזי צאנו
הוא וחירה רעהו העדלמי תמנתה :
ויגד לתמר לאמר הנה חמיך עלה
תמנתה לגז צאנו : ותסר בגדי
אלמנותה מעליה ותכס בצעיף
ותתעלף ותשב בפתח עינים אשר
על דרך תמנתה כי ראתה כי גדל
שלה והוא לא נתנה לו לאשה : ויראה
יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה :
ויט אליה אל הדרך ויאמר הבה נא
אבוא אליך כי לא ידע כי כלתו הוא
ותאמר מה תתן לי כי תבוא אלי :
ויאמר אנכי אשלח גדי עזים מן הצאן
ותאמר אם תתן ערבון עד שלחך :
ויאמר מה הערבון אשר אתן לך
ותאמר חתמך ופתילך ומטך אשר
בידך ויתן לה ויבא אליה ותהר לו :
ותקם ותלך ותסר צעיפה מעליה
ותלבש בגדי אלמנותה : וישלח
יהודה את גדי העזים ביד רעהו
העדלמי לקחת הערבון מיד האשה
ולא מצאה : וישאל את אנשי מקמה
לאמר איה הקדשה הוא בעינים
על הדרך ויאמרו לא היתה בזה
קדשה : וישב אל יהודה ויאמר לא
מצאתיה וגם אנשי המקום אמרו
לא היתה בזה קדשה : ויאמר יהודה
תקח לה פן נהיה לבוז הנה שלחתי
הגדי הזה ואתה לא מצאתה : ויהי

ובאיש קדם יי׳ דעבד ואמית
אף יתיה :
ואמר יהודה לתמר כלתיה
תיבי ארמלא בית אבוך
עד דירבא שלה ברי ארי
אמר דילמא ימות אף הוא
כאחוהי ואזלת תמר ויתיבת
בית אבוהא :
וסגיאו יומיא ומיתת בת שוע
איתת יהודה ואיתנחם יהודה
וסליק על גוזיה ענה הוא
וחירה רחמיה עדולמאה
לתמנת :
ואיתחוא לתמר למימר הא
חמוך סליק לתמנת למיגז
עניה :
ואעדיאת לבושי ארמלותא
מינה ואיתכסיאת בעיפא
ואיתקנת ואיתיבת בפרשות
עינין די על אורח תמנת ארי
חזת ארי רבא שלה והיא לא
איתיהבת ליה לאינתו :
וחזאה יהודה וחשבא לנפקת
ברא ארי כסיאת אפהא :

וסטא לותה לאורחא ואמר
הבי כען איעול לותיך ארי
לא ידע ארי כלתיה היא
ואמרת מה תתן לי ארי תיעול
לותי :
ואמר אנא אשדר גדיי בר
עיזי מן ענא ואמרת אם תתן
משכונא עד דתשלח :

ואמר מה משכונא דאתן לך
ואמרת עזקתך ושושיפך
וחוטרך דבידך ויהב לה ועל
לותה ועדיאת ליה :
וקמת ואזלת ואעדיאת עיפה
מינה ואלבישת לבושי
ארמלותא :
ושדר יהודה ית גדיי בר עיזי
בידא דרחמיה עדולמאה
לטיסב משכונא מידא
דאיתתה ולא אשכחאה :
ושאיל ית אינשי אתרא
למימר אן מקדשתא היא
בפרשות עינין על אורחא
ואמרו לית הכא מקדשתא :

ותב לות יהודה ואמר לא
אשכחיתה ואף אינשי אתרא
אמרו לית הכא מקדשתא :

ואמר יהודה תיסב לה דילמא
נהי לחוך הא שדרית גדיא
הדין ואת לא אשכחתה :

במשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר
זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה
לזנונים ויאמר יהודה הוציאוה
ותשרף׃ הוא מוצאת והיא שלחה
אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה
לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי
החתמת והפתילים והמטה האלה׃
ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני כי
על כן לא נתתיה לשלה בני ולא
יסף עוד לדעתה׃ ויהי בעת לדתה
והנה תאומים בבטנה׃ ויהי בלדתה
ויתן יד ותקח המילדת ותקשר על
ידו שני לאמר זה יצא ראשנה׃ ויהי
כמשיב ידו והנה יצא אחיו ותאמר
מה פרצת עליך פרץ ויקרא שמו
פרץ׃ ואחר יצא אחיו אשר על ידו
השני ויקרא שמו זרח׃

ויוסף הורד מצרימה ויקנהו
פוטיפר סריס פרעה שר הטבחים
איש מצרי מיד הישמעאלים אשר
הורדהו שמה׃ ויהי יהוה את יוסף
ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו
המצרי׃ וירא אדניו כי יהוה אתו וכל
אשר הוא עשה יהוה מצליח בידו׃
וימצא יוסף חן בעיניו וישרת אתו

והוה כתלתות ירחיא
ואיתחוא ליהודה למימר
זנאת תמר כלתך ואף הא
מעדיא לזנו ואמר יהודה
אפקוה ותיתוקד׃ תמר
מהפקא לאיתוקדא בנורא
ובעת תלתא סהדין ולא
אשכחת יתהון דאתא וסכאל
ונטלינון מן קדמהא בהא
שעתא זקפת עינהא למרומא
ואמרת בבעו מינך אהא חייא
ענני בהא שעתא דאנא נקיא
ואנא עתידא ליהכנא לך תלת
צדיקיא דאפקון מן דיפלון
בבקעת דורא על
דידי בה שעתא רמז יי׳
לגבריאל ונחת ויהבינון לה
ורמת יתהון קדם רגליהון
דדיינא ואמרת לגבר דאלין
דיליה אנא מעדיא ואמרת
אשתמודע כען למאן
עזקתא ושושיפא וחוטרא
האלין׃ ואישתמודע יהודה
ואמר זכאה מני מעדיא ולית
היא מעדיא מגבר אוחרן
שמעו כען אחי ואינשי בית
אבא במכלהא דאדם בכילבה
מכילין יתיה כד אתיתי לוה
אבא ואמרית ליה אישתמודע
כען אכתונא דברך היא
וכען אמרת לי אישתמודע
מן למאן עזקתא ושושיפא
וחוטרא האילין טב למידן
בעלמא הדין מלמידן בעלמא
דאתי טב למידן באישתא
טפשא מלמידן באישתא
כערא בכן נפקת קלא
ואמרת מני הות פיתגמא ולא
אוסף עוד למדעה׃
והוה בעידן דמילדה והה
תיומין במעהא׃ והוא

נבקשנה עוד יתפרסם הדבר ונגלי
הוא כי מה עלי לעשו׳ הנה שלחתי את
הגדי הזה ואתה לא מצאתה׃ כמשלש
חדשי׳׃ רובו של ראשון ורובו של אחרון
ואמצעי שלם ולשו׳ כמשלש כששלש
החדשים כמו ומשלש מנות משלש ידים
וכן תרגם אונקלס כתלתות ירחיא׃
הרה לזנונים׃ שם דבר מעוברת
כמו אשה הרה וכמו ברה כחמה
ותשרף׃ אמר אפרים מקשאה משו׳
ר׳ מאיר בתו של שם היתה שהוא כהן
גדול לפי׳ דנוה בשרפה׃ היא מוצאת
לשרף׃ והיא שלחה אל חמיה שלא
רצתה להלבין פניו ולומר ממך אני
מעוברת אלא לאיש אשר אלה לו ואמ׳
אמרה נוח לי אם יודה מעצמו ואם
לאו ישרפוני ולא אלבין פניו מכאן
אמרו רבותינו ז״ל נוח לו לאדם שיפיל
עצמו לכבשן האש ולא ילבין פני
חברו ברבים׃ הכר נא׃ אין נא אלא
לשו׳ בקשה הכר נא בוראך ואל תאבד
שלש נפשות׃ צדקה ממני׃ צדקה
בדבריה וממני היא מעוברת׃
ורבותינו ז״ל דרשו שיצאתה בת קול
ואמרה ממני יצאו הדברים לפי
שהיתה צנועה בבית חמיה גזרתי
שיצאו ממנה מלכים ומשבט יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל׃ כי על כן לא נתתיה לשלה׃ כדין עשתה על אשר
לא נתתיה לשלה בני׃ ולא יסף עוד לדעתה׃ י״א לא הוסיף וי״א לא פסק׃ בעת לדתה׃ וברבקה הוא אומ׳ וימלאו ימיה
ללדת׃ כאן לחסרים ולהלן מלאי׳׃ כאן לששה חדשים וז׳ ימים׃ כאן תאומים מלא ולהלן תאמים חסר לפי שאחד רשע
אבל אלו שניהם צדיקים׃ ויתן יד׃ הוציא האחד ידו לחוץ ולאחר שקשרה על ידו השני החזירה׃ פרצת׃ חזקת עליך
חוזק׃ אשר על ידו השני׃ ארבע ידות כתובות כאן כנגד ד׳ חרמים שמעל עכן שיצא ממנו׃ וי״א כנגד ד׳ דברים שלקח
אדרת שנער ושתי חתיכות כסף של מאתים שקלים ולשון זהב אחד בכ׳׃ ויקרא שמו זרח׃ על זריחת מראית השני׃
ויוסף הורד מצרימה׃ חוזר לענין הראשון אלא שהפסיק בו כדי לסמוך לו ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף לומר
בשביל מכירתו של יוסף הורידוהו מגדולתו׃ ועוד כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה תמר לומר לך מה
זו לשם שמים אף זו לשם שמים לפי שראתה באיצטגנינות שלה שעתידה להעמיד ממנו זרע ואינה יודעת אם ממנה

אם מנחם כי יי׳ אתו שם שמים שגור
בפיו: וכל יש לו · הרי לשון קצרה
דבר והוא כמו וכל אשר יש לו · ולא
ידע אתו מאומה לא נתן לבו לכלום:
כי אם הלחם · הוא אשתו אלא שדבר
הכתוב בלשון נקייה · ויהי יוסף יפה
תואר כיון שראה עצמו מושל התחיל
אוכל ושותה ומסלסל בשערו · אמר
הקב״ה אביך מתאבל עליך ואתה
מסלסל בשערך אני מגרה בך את
הדוב מיד ותשא אשת אדוניו את
עיניה וגו׳ כל מקום שנאמר אחר
סמוך: וחטאתי לאלהים שבני נח
נצטוו על העריות: לשכב אצלה ·
תשמיש להיות עמה אפי׳ בלא תשמי׳
ד״א לשכב אצלה בעולם הזה להיות
עמה לעולם הבא: ויהי כהיום הזה ·
כלומר הגיע יום מיוחד יום צחוק יום
איד שלהם הלכו כלם לשם· אמרה אין לי
יום הגון להזקק ליוסף כהיום הזה אמרה
להם חולה אני ואיני יכולה לילך :
לעשות מלאכתו רב ושמואל חד אמר
מלאכתו ממש וחד אמר לעשות צרכיו
עמה אלא שנראה לו דמות דיוקנו של
אביו כדאית׳ במסכ׳ סוטה: ראו הביא
לנו · הרי לשון קצרה הביא לנו
ולא פירש מי הביאו ועל
בעלה אומרת כן: עברי
על שם מעבר
הנהר · דבר
אחר מבני
עבר:
עד בוא אדוניו · אל
יוסף: בא אלי לצחק
בי · העבד העברי אשר הבאת לנו

ויפקדהו על ביתו וכל יש לו נתן בידו:
ויהי מאז הפקיד אתו בביתו ועל
כל אשר יש לו ויברך יהוה את בית
המצרי בגלל יוסף ויהי ברכת יהוה
בכל אשר יש לו בבית ובשדה:
ויעזב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע
אתו מאומה כי אם הלחם אשר הוא
אוכל ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה:
ויהי אחר הדברים האלה ותשא
אשת אדניו את עיניה אל יוסף
ותאמר שכבה עמי: וימאן ויאמר
אל אשת אדניו הן אדני לא ידע אתי
מה בבית וכל אשר יש לו נתן בידי:
איננו גדול בבית הזה ממני ולא
חשך ממני מאומה כי אם אותך
באשר את אשתו ואיך אעשה
הרעה הגדלה הזאת וחטאתי
לאלהים: ויהי כדברה אל יוסף יום
יום ולא שמע אליה לשכב אצלה
להיות עמה: ויהי כהיום הזה ויבא
הביתה לעשות מלאכתו ואין איש
מאנשי הבית שם בבית: ותתפשהו
בבגדו לאמר שכבה עמי ויעזב בגדו
בידה וינס ויצא החוצה: ויהי כראותה
כי עזב בגדו בידה וינס החוצה:
ותקרא לאנשי ביתה ותאמר להם
לאמר ראו הביא לנו איש עברי
לצחק בנו בא אלי לשכב עמי
ואקרא בקול גדול: ויהי כשמעו כי
הרימתי קולי ואקרא ויעזב בגדו
אצלי וינס ויצא החוצה: ותנח בגדו
אצלה עד בוא אדניו אל ביתו: ותדבר
אליו כדברים האלה לאמר בא אלי
העבד העברי אשר הבאת לנו
לצחק בי: ויהי כהרימי קולי ואקרא

במילדה ויהב ידא ונסיבת
חיתא וקטרת על ידיה
זהוריתא למימר דין נפק
בקדמיתא : והוה כד אתיב
ידיה והא נפק אחוהי ואמרת
מה תקוף סגיא עלך למיתקף
וקרא שמיה פרץ : ובתר
כן נפק אחוהי די על ידיה
זהוריתא וקרא ית שמיה
זרח : ויוסף איתחת למצרים
וזבניה פוטיפר רבה דפרעה
רב קטוליא גבר מצראי מידא
דערבאי דאחתוהי לתמן :
והוה מימרא דיְיָ בסעדיה
דיוסף והוה גבר מצלח והוה
בבית ריבוניה מצראה :
וחזא ריבוניה ארי מימרא
דיְיָ בסעדיה וכל דהוא עבד
יְיָ מצלח בידיה : ואשכח
יוסף רחמין בעינוהי ושמיש
יתיה ומניה על אינש ביתיה
וכל דאית ליה מסר בידיה :
והוה מעידן דמני יתיה
בביתיה ועל כל דאית ליה
ובריך יְיָ ית בית מצראה
בדיל יוסף והוה ברכתא דיְיָ
בכל דאית ליה בביתא
ובחקלא : ושבק כל דיליה
בידא דיוסף ולא ידע מיניה
מידעם אלהין לחמא דהוא
אכיל והוה יוסף שפיר בריוא
ויאי בחזוא : והוה בתר
פיתגמיא האלין וזקפת איתת
ריבוניה ית עינהא לות יוסף
ואמרת שכוב עמי : וסריב
ואמר לאיתת ריבוניה הא
ריבוני לא ידע עמי מה די
בביתא וכל דאית ליה מסר
בידי : ליתוהי רב בביתא
הדין מני ולא מנע מיני
מידעם אלהין יתיך בדיל
דאת איתתיה ואיכדין אעביד
ית בישתא רבתא הדא ואחוב
קדם יְיָ : והוה כד מלילת
ליוסף יומא יומא ולא קביל
מינה למשכב לותה בעלמא
הדין למהוי עימה בעלמא
דאתי : והוה כיומא הדין
ועאל לביתא למבדק בכתבי
חושבניה ולית אינש מאינשי
ביתא תמן בביתא : ואחדתיה
בלבושיה למימר שכוב עמי
ושבקיה ללבושיה בידה וערק
ונפק לשוקא : והוה כד חזת
ארי שבקיה ללבושיה בידה
וערק לשוקא : וקרת לאינשי
ביתה ואמרת להון למימר חזו
איתי לנא גברא עבראה

ויהי כשמוע אדניו · בשעת תשמיש אמרה לו וזהו שאמרה לו כדברים האלה עשה לי עבדך עניני תשמיש כאלה: ויט אליו חסד שהיה מקובל לכל רואיו · לשון כלה נאה וחסודה שבמשנה · הוא היה עושה · כתרגומו על מימריה הוה מתעביד · באשר ה' אתו · בשביל שה' אתו · אחר הדברים האלה · לפי שהרגילה
אותה ארורה את
הצדיק בפי
כלם
לדבר בו הקב״ה הבא
סרחונם
של אלו
שיפנו אליהם ולא אליו · ועוד
שתבא הרוחה לצדיק
על ידיהם: חטאו זה נמצא
זבוב בפיילי פוטירין
שלו · וזה נמצא צרור בגלוסקאות
שלו: האופה · שהיה אופה פת
המלך שאין לשון אפיה אלא בפת ·
ויהיו ימים במשמר · שנים עשר
חדש: ויחלמו חלום שניהם
שניהם חלמו חלום זה
פשוטו ·
ומדרשו כל אחד חלם חלום שניהם
שחלם חלומו ופתרון חלום
חברו · וזהו שנאמר
וירא שר האופים
כי טוב פתר · איש כפתרון
חלומו · כל אחד חלם חלום
הדומה לפתרון העתיד לבא עליהם ·
זועפים · עצבים · כמו סר וזעף וגו'

ויעזב בגדו אצלי וינס החוצה: ויהי כשמע אדניו את דברי אשתו אשר דברה אליו לאמר כדברים האלה עשה לי עבדך ויחר אפו: ויקח אדני יוסף אתו ויתנהו אל בית הסהר מקום אשר אסורי המלך אסורים ויהי שם בבית הסהר: ויהי יהוה את יוסף ויט אליו חסד ויתן חנו בעיני שר בית הסהר: ויתן שר בית הסהר ביד יוסף את כל האסירים אשר בבית הסהר ואת כל אשר עשים שם הוא היה עשה · אין שר בית הסהר ראה את כל מאומה בידו באשר יהוה אתו ואשר הוא עשה יהוה מצליח ·

ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים והאפה לארניהם למלך מצרים : ויקצף פרעה על שני סריסיו על שר המשקים ועל שר האופים: ויתן אתם במשמר בית שר הטבחים אל בית הסהר מקום אשר יוסף אסור שם · ויפקד שר הטבחים את יוסף אתם וישרת אתם ויהיו ימים במשמר : ויחלמו חלום שניהם איש חלמו בלילה אחד איש כפתרון חלמו המשקה והאפה אשר למלך מצרים אשר אסורים בבית הסהר: ויבא אליהם יוסף בבקר וירא אתם והנם זעפים: וישאל את סריסי פרעה אשר אתו במשמר בית ארניו לאמר מדוע פניכם רעים היום: ויאמרו אליו חלום חלמנו ופתר אין אתו ויאמר אליהם יוסף הלוא לאלהים פתרנים ספרו נא לי · ויספר שר המשקים את

לחייכא בנא עאל לותי למשכב עמי וקרית בקלא רמא ; והוה כד שמע ארי ארימית קלי וקרית ושבקיה לבושיה לותי וערק ונפק לשוקא ; ואחתתיה לבושיה לותה עד דעאל ריבוניה לביתיה ; ומלילת עמיה כפיתגמיא האלין למימר עאל לותי עבדא עיבראה דאייתיתא לנא לחייכא בי ; והוה כד ארימית קלי וקרית ושבקיה ללבושיה לותי וערק לשוקא ; והוה כד שמע ריבוניה ית פיתגמי איתתיה דמלילת עמיה למימר כפיתגמיא האלין עבד לי עבדך ותקיף רוגזיה ; ודבר ריבוניה דיוסף יתיה וסניה בבית אסירי אתרא דאסירי מלכא אסירין והוה תמן בבית אסירי ; והוה מימרא דיי בסעדיה דיוסף ונגד ליה חיסדא ויהביה לרחמין בעיני רב בית אסירי ; ומני רב בית אסירי בידא דיוסף ית כל אסירין די בבית אסירי וית כל דעבדין תמן על ממריה הוה מתעבד ; לית רב בית אסירי חזי ית כל סורחן בידיה כדי מימרא דיי בסעדיה וכל דהוא עביד יי מצלח ; והות בתר פיתגמיא האלין סרחו שקיא דמלכא דמצרים ונחתומא לריבונהון למלכא דמצרים : ורגיז פרעה על תרין רברבנוהי על רב שקי ועל רב נחתומי ; ויהב יתהון במטרא בית רב קטוליא לבית אסירי אתרא דיוסף אסיר תמן ; ומני רב קטוליא ית יוסף עמהון ושמש יתהון והוו יומין במטרא ; וחלמו חילמא תרויהון גבר כפושרן חלמיה בליליא חד גבר חלמיה שקיא ונחתומא די למלכא דמצרים דאסירין בבית אסירי ; ועאל לותהון יוסף בצפרא וחזא יתהון והא אינון נסיסין ; ושאיל ית רברבני פרעה דעמיה במטרא בית ריבוניה למימר מה דין אפיכון בישין יומא דין ; ואמרו ליה חלמא חלמנא ופשר לית ליה ואמר להון יוסף הלא מן קדם יי פשורן חלמיא אישתעו כען לי ; ואישתעי רב שקי ית

חלמו ליוסף ויאמר לו בחלומי והנה
גפן לפני׃ ובגפן שלשה שריגם והוא
כפרחת עלתה נצה והבשילו
אשכלתיה ענבים׃ וכוס פרעה בידי
ואקח את הענבים ואשחט אתם
אל כוס פרעה ואתן את הכוס על
כף פרעה׃ ויאמר לו יוסף זה פתרונו
שלשת השרגים שלשת ימים הם׃
בעוד שלשת ימים ישא פרעה
את ראשך והשיבך על כנך
ונתת כוס פרעה בידו כמשפט
הראשון אשר היית משקהו׃ כי אם
זכרתני אתך כאשר ייטב לך ועשית
נא עמדי חסד והזכרתני אל פרעה
והוצאתני מן הבית הזה׃ כי גנב
גנבתי מארץ העברים וגם פה לא
עשיתי מאומה כי שמו אתי בבור׃
וירא שר האפים כי טוב פתר ויאמר
אל יוסף אף אני בחלומי והנה
שלשה סלי חרי על ראשי׃ ובסל
העליון מכל מאכל פרעה מעשה
אפה והעוף אכל אתם מן הסל
מעל ראשי׃ ויען יוסף ויאמר זה
פתרנו שלשת הסלים שלשת ימים
הם׃ בעוד שלשת ימים ישא פרעה
את ראשך מעליך ותלה אותך על
עץ ואכל העוף את בשרך מעליך׃
ויהי ביום השלישי יום הלדת את
פרעה ויעש משתה לכל עבדיו
וישא את ראש שר המשקים ואת
ראש שר האפים בתוך עבדיו׃ וישב
את שר המשקים על משקהו ויתן
הכוס על כף פרעה׃ ואת שר האפים
תלה כאשר פתר להם יוסף׃ ולא
זכר שר המשקים את יוסף

חלמיה ליוסף ואמר ליה
בחלמי והא גופנא קדמי׃
ובגופנא תלתא שבשין והיא
כד אפרחת אפיקת לבלבין
ואמצת נץ בשילו אתכלהא
הוו ענבין׃
וכסא דפרעה בידי ונסבית
ית ענביא ועצרית יתהון
בכסא דפרעה ויהבית ית
כסא על ידא דפרעה׃
ואמר ליה יוסף דין פושרניה
תלתא שבשין תלתא יומין
אינון׃

בסוף תלתא יומין ידכרינך
פרעה ויתיבנך על שמושך
ותתן כסא דפרעה בידיה
כהלכתא קדמאה דהוית
משקי ליה׃
אלהין תדכרינני עמך כד
יוטיב לך ותעביד כען עמי
טיבו ותדכר עלי קדם פרעה
ותפקינני מן בית אסירי הדין׃

ארי מגנב גניבנא מארע
עבראה ואף הכא לא עבדית
מידעם ארי שויאו יתי בבית
אסירי׃

וחזא רב נחתומי ארי יאות
פשר ואמר ליוסף אף אנא
בחלמי והא תלתא סלין
דחירו על רישי׃
ובסלא עילאה מכל מיכלא
דפרעה עובד נחתום ועופא
אכיל יתהון מן סלא מעל
רישי׃
ואתיב יוסף ואמר דין
פושרניה תלתא סלין תלתא
יומין אינון׃
בסוף תלתא יומין יעדי פרעה
ית רישך מינך ויצלוב יתך על
צליבא וייכול עופא ית בשרך
מינך׃

והוה ביומא תליתאה יום בית
וולדא דפרעה ועבד משתיא
לכל עבדוהי ואידכר ית ריש
רב שקי וית ריש רב נחתומי
בגו עבדוהי׃

ואתיב ית רב שקי על
שקיותיה ויהב כסא על ידא
דפרעה׃
וית רב נחתומי צליב כמא
דפשר להון יוסף׃ ולא דכר
רב שקי ית יוסף ואנשיה׃

שריגים זמורות ארוכות וקורין לה כפורחת
דומה לפורחת וקורין כפורחת
כדמיית לי בחלומי כאלו היא פורחת
ואחר הפרח עלתה נצה כמו סמדר
ואחר כך הבשילו תרגום וקיא
כפורחת והיא כד אפרחת אפיקת
לבלבין ואחר כך נץ עד כאן תרגום של
פורחת נצה כן גדול מפרח כדכתיב
ובוסר גומל יהיה נצה וכתיב ויוצא
פרח ויצץ ציץ ואשחט כתרגומו
ועצרית והרבה יש בלשון תלמוד
שלשת ימים הם סימן הם לך לשלשת
ימים ישא פרעה את ראשך לשון
חשבון כמו כי תשא את ראש
בני ישראל לפקודיהם כלומר כשיפקוד
שאר עבדיו לשרת לפניו בסעודה
ימנה אותך עמהם כנך על כן
בסיס שלך ומושבך כי אם זכרתני
אשר אם זכרתני כי אתה תוכל עשה עמי
חסד כי אם זכרתני מאחר שייטב
לך ועשית נא עמדי חסד אין נא
אלא לשון בקשה סלי חורי סלים
נסרים קלופים עשויים חורין חורין ויש
קולעין את פרעה יום לידתו קורין
לו יום גינוסיא של מלכים ולשון
קולדת שאין הולד נולד אלא על ידי
אחרים שמילדים את האשה ועל כן
נקראת האשה מיסעת יולדת
מילדת וכן ומולדותיך ביום הולדת
אותך וכן ואחרי הכבס את הנגע
כלומר שיתכבס על ידי אחרים וישא
את ראש מנאם עם שאר עבדיו
שהיה מונה את המשרתים שישרתו
אותו בסעודתו וזכר אלו בתוכם כמו
שאו את ראש בני גבש לשון מנין׃ ולא

ג ב

וישב חזק

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם
והנה עמד על היאר · והנה מן היאר
עלת שבע פרות יפות מראה ובריאת
בשר ותרעינה באחו : והנה שבע
פרות אחרות עלות אחריהן מן
היאר רעות מראה ודקות בשר
ותעמדנה אצל הפרות על שפת
היאר · ותאכלנה הפרות רעות
המראה ודקת הבשר את שבע
הפרות יפת המראה והבריאת
וייקץ פרעה · ויישן ויחלם שנית והנה
שבע שבלים עלות בקנה אחד
בריאות וטבות · והנה שבע שבלים
דקות ושדופת קדים צמחות
אחריהן : ותבלענה השבלים
הדקות את שבע השבלים הבריאות
והמלאות וייקץ פרעה והנה חלום ·
ויהי בבקר ותפעם רוחו וישלח
ויקרא את כל חרטמי מצרים ואת
כל חכמיה ויספר פרעה להם את
חלמו ואין פותר אותם לפרעה :
וידבר שר המשקים את פרעה
לאמר את חטאי אני מזכיר היום :
פרעה קצף על עבדיו ויתן אתי
במשמר בית שר הטבחים אתי ואת
שר האפים · ונחלמה חלום בלילה
אחד אני והוא איש כפתרון חלמו
חלמנו · ושם אתנו נער עברי עבד

והוה מסוף תרתין שנין
ופרעה חלים והא קאים על
נהרא :
והא מן נהרא סלקן שבע
תורתא שפירא למיחזי ופטימן
בשר ורעיין באחוא

והא שבע תורן אוחרניין סלקן
בתריהין מן נהרא בישן
למיחזי וחסירן בשר וקמא
לקיבליהון דתורתא על כיף
נהרא :

ואכלא תורתא בישן למיחזי
וחסירן בשר ית שבע תורתא
שפירן למיחזי ופטימתא
ואיתער פרעה :

ודמוך וחלם תיניינות והא שבע
שבליא סלקן בקניא חד
פליאן וטבן :

והא שבע שבליא לקין
ושקיפן קדום צמחן
בתריהין :
ובלעא
שבליא לקייתא ית שבע
שבליא פטימתא ומלייתא
ואיתער פרעה והא חלמא :

והוה בצפרא ומטרפא רוחיה
ושלח וקרא ית כל חרשי
מצראי וית כל חכימהא
ואישתעי פרעה להון ית
חלמיה ולית דפשר יתהון
לפרעה :

ומליל רב שקי עם פרעה
למימר ית סורחני אנא
מדכר יומא דין :
פרעה רגז על עבדוהי ויהב
יתי במטרא בית רב קטוליא
יתי וית רב נחתומי :
וחלימנא חלמא בליליא חד
אנא והוא גבר כפושרן
חלמיה חלמנא : ותמן
עמנא עולים עבראה עבדא

וכי שר המשקי' את יוסף וישכחהו לאח'
זמן · ולפי שתלה בו יוסף
בטחון לזכרו · הוזקק להיות אסור ב'
שנים · שנ' אשרי הגבר אשר שם ה'
מבטחו ולא פנה אל רהבים · ולא במצרי'
שקרויין רהבים שר שלהם שנ' אומר
רהב ונכל' · ונאמ' רהב הם שבת

חסלת וישב יעקב

ויהי מקץ כתרגו' מסוף · וכל לשון קץ
סוף הוא · על היאור · כל שאר נהרו'
אינם קרויין יאורים אלא נילוס מפני
שכל הארץ עשויה יאורים בידי אדם
ונילוס עולה ומשקה אותם ואין גשמי'
יורדין במצרים תדיר · יפות מראה ·
סימן הוא לימי שובע שהבריו' נראות
יפות זו לזו שאין עין בריה צרה
בחברתה · באחו · באגם · כמו ישגה
אחו בלי מים באיוב · ודקות בשר ·
לשון דק · ותאכלנה · הוא סימן שתהא
כל שמחת השובע נשכחת בימי
הרעב · בקנה אחד · קנאמ"יה בלעז
שדופות · כתרגומו שקיפן קדום ·
חבוטות לשון משקוף החבוט תמיד
על ידי הדלת המכה עליו · קדים · רוח
מזרחי' דרומית שהוא חם מאד וקורי'
אותו ביש"א · והנה חלום · והנה נשלם
החלום לפניו והוצרך לפותרי' · ותפעם
רוחו · כתרגו' ומטרפא רוחיה
מקשקשת בתוכו כפעמון · ובנבוכד
נאצר הוא אומר ותתפעם רוחו לפי שהיו שתי פעימות שכחת החלום · והעלמת פתרונו · חרטומי מצרים · הנחרים
בטימי המתים ששואלין בעצמות · טימי הם עצמות בלשון ארמי · ובמשנה בית שהוא מלא טימיא מלא עצמות · ואין
פותר אותם לפרעה · פותרים היו אבל לא לפרעה שלא היה קולן נכנס באזנו לא היה לו קורת רוח בפתרונם
שהיו אומרין לו שבע בנות אתה מוליד ושבע בנות אתה קובר · איש כפתרון חלמו · חלום הראוי לפתרון
שנפתר לנו והדומה לו : נער עברי עבד · ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה מזכירו בלשון בזיון :

לשר הטבחים ונספר לו ויפתר לנו
את חלמתינו איש כחלמו פתר׃ ויהי
כאשר פתר לנו כן היה אתי השיב
על כני ואתו תלה׃ וישלח פרעה
ויקרא את יוסף ויריצהו מן הבור
ויגלח ויחלף שמלתיו ויבא אל פרעה׃
ויאמר פרעה אל יוסף חלום חלמתי
ופתר אין אתו ואני שמעתי עליך
לאמר תשמע חלום לפתר אתו׃
ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי
אלהים יענה את שלום פרעה׃ וידבר
פרעה אל יוסף בחלמי הנני עמד על
שפת היאר׃ והנה מן היאר עלת
שבע פרות בריאות בשר ויפת תאר
ותרעינה באחו׃ והנה שבע פרות
אחרות עלות אחריהן דלות ורעות
תאר מאד ורקות בשר לא ראיתי
כהנה בכל ארץ מצרים לרע׃
ותאכלנה הפרות הרקות והרעות
את שבע הפרות הראשנות הבריאת׃
ותבאנה אל קרבנה ולא נודע כי באו
אל קרבנה ומראיהן רע כאשר
בתחלה ואיקץ׃ וארא בחלמי והנה
שבע שבלים עלת בקנה אחד
מלאת וטבות׃ והנה שבע שבלים
צנמות דקות שדפות קדים צמחות
אחריהם׃ ותבלען השבלים
הדקת את שבע השבלים הטבות
ואמר אל החרטמים ואין מגיד לי׃
ויאמר יוסף אל פרעה חלום פרעה
אחד הוא את אשר האלהים עשה
הגיד לפרעה׃ שבע פרת הטבת
שבע שנים הנה ושבע השבלים
הטבת שבע שנים הנה חלום אחד
הוא׃ ושבע הפרות הרקות והרעת

דרב קטולא ואישתעינא ליה ופשר לנא ית חלמנא גבר כפושרן חלמיה פשר׃
והוה כמא דפשר לנא כן הוה יתי אתיב על שימושי ויתיה צלב׃
ושלח פרעה וקרא ית יוסף וארהטוהי מבית אסירי וספר ושני כסותיה ועאל לות פרעה׃
ואמר פרעה ליוסף חלמא חלמית ופשר לית ליה ואנא שמעית עלך למימר דאת שמע חלמא ומפשר ליה׃

ואתיב יוסף ית פרעה למימר לא מן חכמתי אלהין מן קדם יי׳ יתתב ית שלמא דפרעה׃
ומליל פרעה עם יוסף בחלמי הא אנא קאים על כיף נהרא׃
והא מן נהרא סלקן שבע תורתא פטימן בשר ושפירן למחזי ורעיין באחוא׃

והא שבע תורן אוחרניין סלקא בתריהן חסיכן ובישן למחזי לחדא וחסירן בשר לא חזיתי דכותהן בכל ארעא דמצרים לבישו׃
ואכלא תורתא חסיכתא ובישתא ית שבע תורתא קדמייתא פטימתא׃
ועלא למעיהן ולא איתידע ארי עלא למעיהן ומחזיהן ביש כד בקדמתא ואיתעריתי׃

וחזית בחלמי והא שבע שבליא סלקן בקניא חד מליאן וטבן׃

והא שבע שבליא נצן לקיין שקיפן קידום צמחן בתריהון׃

ובלעא שבליא לקיתא ית שבע שבליא טבתא ואמרית לחרשיא ולית דמחוי לי׃

ואמר יוסף לפרעה חילמא דפרעה חד הוא ית דיי׳ עתיד למיעבד חוי לפרעה׃ שבע תורתא טבתא שבע שניא אינון ושבע שבליא טבתא שבע שניא אינון חילמא חד הוא׃ ושבע תורתא חסירתא ובישתא

נער שוטה ואינו ראוי לגדולה · עברי אפילו לשוננו אינו מכיר · עבד כתוב היה בנימוסי מצרים שאין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים׃ איש כחלומו · לפי החלום והקרוב לפתרונו׃ השיב על כנו · פרעה הנזכר למעלה כמו שאמר פרעה קצף על עבדיו · מן הבור · מן הסוהר שהוא עשוי כמין · וכן כל בור שבמקרא לשון גומא קוצא ואף אין בו מים קרוי בור פוייא בלעז׃ ויגלח ויחלף שמלותיו · מפני כבוד המלכות · תשמע חלום לפתור אותו · תאזין ותבין חלום לפתור אותו · בלעדי · אין החכמה משלי אלא אלהים יתן בפי עניה לשלום פרעה · דלות כחושות · כמו מדוע אתה ככה דל בן המלך דאמנון על מעשה תמר אחותו · ורקות בשר · כל לשון רקין שבתורה חסרין בשר · צנומות · צנומה בלשון ארמי קוא סלע קריין כעין בלא לחלוח קשות כסלע ותרגומו נצן לקיין · נצן אין בהן אלא קנה לפי שהרוקם מן הרע · שבע שנים ושבע שנים כלן אינן אלא שבע · ואשר כפלה החלום פעמים · לפי שהדבר מזומן כמו שפתר ע בסוף ועל השנות החלום

ונשכח כל השבע · הוא פתרון
הבליעה ׃ ולא יודע השבע · פתרון
ולא נודע כי באו אל קרבנה ׃ נכון ·
מזומן ׃ בשבע השנים הטובות כלומ׳
הגיד לפרעה לפי שהיה סמוך
ובשבע שני הרעב נאמר הראה
את פרעה לפי שהיה הדבר מופלג
ורחוק מעט בו לשון מראה ׃ וחמש ·
כתרגומו וזרזון · וכן וחמושים ·
את כל אוכל ׃ שם דבר הוא · לפיכך
טעמו באלף ונקוד בפתח קטן ·
ואוכל שהוא פועל כמו כי כל אוכל
חלב טעמו למטה בכף ונקוד קמץ
קטן ׃ תחת יד פרעה · ברשותו
ובאוצרותיו ׃ והיה האוכל לפקדון ·
האוכל הצבור בשאר הערים · פקדון
גנוז לקיום הארץ ׃ הנמצא כזה ·
הנמצא כזין ׃ אם נלך ונבקשנו
הנמצא כמותו · הנמצא לשון תמיה
וכן כל הא׳ המשמשת בראש תיבה
ונקודה בחטף פתח ׃ אין נבון וחכם ·
לבקש איש נבון וחכם שאמרת ׃ לא
נמצא כמוך ׃ ישק כל עמי · יתפרנס
כל צרכי עמי יהיו נעשים על ידך ·
ישק · כמו משק ביתי · וכמו נשקו
בר ׃ רק הכסא אגדל ממך
שיהיו קורין לי מלך · כסא לשון שם
המלוכה כמו ויגדל את כסאו ׃ נתתי
אותך · כתרגומו מניתי יתך ·
ואף על פי כן לשון נתינה הוא
כמו ולתתך עליון כו׳ ׃ לגדולה
כן לשפלות נופל בו נתינה נתתי
אתכם נבזים ושפלים ׃ ויסר פרעה את
טבעתו ונתינת טבעת המלך הוא
אות למי שנותנה לו להיות שני לגדולה

העלת אחריהן שבע שנים הנה
ושבע השבלים הרקות שדפות
הקדים יהיו שבע שני רעב ׃ הוא
הדבר אשר דברתי אל פרעה
אשר האלהים עשה הראה את
פרעה ׃ הנה שבע שנים באות שבע
גדול בכל ארץ מצרים ׃ וקמו שבע
שני רעב אחריהן ונשכח כל השבע
בארץ מצרים וכלה הרעב את
הארץ ׃ ולא יודע השבע בארץ
מפני הרעב ההוא אחרי כן כי כבד
הוא מאד ׃ ועל השנות החלום אל
פרעה פעמים כי נכון הדבר מעם
האלהים וממהר האלהים לעשתו ׃
ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם
וישיתהו על ארץ מצרים ׃ יעשה
פרעה ויפקד פקדים על הארץ
וחמש את ארץ מצרים בשבע שני
השבע ׃ ויקבצו את כל אכל
השנים הטבות הבאת האלה
ויצברו בר תחת יד פרעה אכל
בערים ושמרו ׃ והיה האכל לפקדון
לארץ לשבע שני הרעב אשר
תהיין בארץ מצרים ולא תכרת
הארץ ברעב ׃ וייטב הדבר בעיני
פרעה ובעיני כל עבדיו ׃ ויאמר
פרעה אל עבדיו הנמצא כזה איש
אשר רוח אלהים בו ׃ ויאמר פרעה
אל יוסף אחרי הודיע אלהים אותך
את כל זאת אין נבון וחכם כמוך ׃
אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק
כל עמי רק הכסא אגדל ממך ׃
ויאמר פרעה אל יוסף ראה נתתי
אתך על כל ארץ מצרים ׃ ויסר
פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן

דסלקא בתריהן שבע שניא
אינין ושבע שבליא לקייתא
דשקיפן קדום יהוין שבע
שני כפנא ׃
הוא פיתגמא דמלילית לפרעה
די יי׳ עתיד למעבד אחזי
לפרעה ׃
הא שבע שניא אתיין שבעא
רבה בכל ארעא דמצרים ׃
וקומון
שבע שני כפנא בתריהון
ויתנשי כל שבעא בארעא
דמצרים וישתיצי עמא דארעא
בכפנא ׃
ולא יתידע שבעא בארעא
מן קדם כפנא ההוא דיהי
בתר כן ארי תקיף הוא
לחדא ׃
ועל דאיתני חלמא לפרעה
תרתין זמנין ארי תקין
פיתגמא קדם יי׳ ומוחי יי׳
למעבדיה ׃
וכען יחזי פרעה גבר סוכלתן
וחכים ומניניה על ארעא
דמצרים ׃
יעביד פרעה וימני מהמנין
על ארעא ויזרזון ית ארעא
דמצרים בשבע שני שבעא ׃

ויכנשון ית כל עיבור שניא
טבתא דאתיין האלין
ויצברון עיבורא תחות יד
מהימניה דפרעה עיבורא
בקרויא ויטרון ׃

ויהא עיבורא גניז לעמא
דארעא לשבע שני כפנא
די תהוין בארעא דמצרים
ולא ישתצי עמא
דארעא בכפנא ׃
ושפר פתגמא בעיני פרעה
ובעיני כל עבדוהי ׃

אמר פרעה לעבדוהי הנשכח
כדין גבר דרוח נבואה מן
קדם יי׳ ביה ׃
ואמר פרעה ליוסף בתר
דהודע יי׳ יתך ית כל דא
לית סוכלתן וחכים כותך ׃

את תהא ממנא על ביתי ועל
מימרך יתזן כל עמי לחוד
כורסי מלכותא הדין ארי
יקיר מינך ׃
אמר פרעה ליוסף חזי דמניתי
יתך על כל ארעא דמצרים ׃
ועדי פרעה ית
עזקתיה מעל ידיה ויהב

אתה על יד יוסף וילבש אתו בגדי
שש וישם רבד הזהב על צוארו ׃
וירכב אתו במרכבת המשנה
אשר לו ויקראו לפניו אברך ונתון
אתו על כל ארץ מצרים ׃ ויאמר
פרעה אל יוסף אני פרעה ובלעדיך
לא ירים איש את ידו ואת רגלו
בכל ארץ מצרים ׃ ויקרא פרעה
שם יוסף צפנת פענח ויתן לו את
אסנת בת פוטיפרע כהן און
לאשה ויצא יוסף על ארץ מצרים ׃
ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני
פרעה מלך מצרים ויצא יוסף
מלפני פרעה ויעבר בכל ארץ
מצרים ׃ ותעש הארץ בשבע שני
השבע לקמצים ׃ ויקבץ את כל
אכל שבע שנים אשר היו בארץ
מצרים ויתן אכל בערים אכל
שדה העיר אשר סביבתיה נתן
בתוכה ׃ ויצבר יוסף בר כחול הים
הרבה מאד עד כי חדל לספר כי
אין מספר ׃ וליוסף ילד שני בנים
בטרם תבוא שנת הרעב אשר
ילדה לו אסנת בת פוטיפרע כהן
און ׃ ויקרא יוסף את שם הבכור
מנשה כי נשני אלהים את כל עמלי
ואת כל בית אבי ׃ ואת שם השני
קרא אפרים כי הפרני אלהים
בארץ עניי ׃ ותכלינה שבע שני
השבע אשר היה בארץ מצרים ׃
ותחלינה שבע שני הרעב לבוא

ויהב על ידא דיוסף ואלביש
יתיה לבושין דבוץ ושוי מניכא
דדהבא על צוריה ׃
וארכיב יתיה ברתיכא תנינא
ד׳י ליה ואכריזו קדמוהי דין
אבא למלכא ומני יתיה על
כל ארעא דמצרים ׃
ואמר פרעה ליוסף אנא פרעה
ובר מן מימרך לא ירים גבר
ית ידיה למיחד זין וית רגליה
למרכב על סוסיא בכל ארעא
דמצרים ׃
וקרא פרעה שמא דיוסף
גברא דמטמרן גליאן ליה
ויהב ליה ית אסנת ברת
פוטיפרע רבה דאון לאנתו
ונפק יוסף שליט על ארעא
דמצרים ׃
ויוסף בר תלתין שנין כד קם
קדם פרעה מלכא דמצרים
ונפק יוסף מן קדם פרעה
ועבר שליט בכל ארעא
דמצרים ׃
וכנשו דיירי ארעא בשבע שני
שבעא עבורא לאוצרין ׃
וכנש ית כל עיבור שבע שניא
דהוו בארעא דמצרים ויהב
עבורא בקרויא עבור חקל
קרתא ד׳י בסחרנהא יהב
בגוה ׃
וכנש יוסף עבורא כחלא
דימא סגי לחדא עד דפסק
למימני ארי ליה מנין ׃
וליוסף איתילידו תרין בנין
עד לא עלא שתא דכפנא ד׳י
ילידת ליה אסנת בת פוטיפרע
רבה דאון ׃
וקרא יוסף ית שום בוכרא
מנשה ארי אנשאני יי׳ ית כל
עמלי וית כל בית אבא ׃
וית שום תניינא קרא אפרים
ארי אפשנני יי׳ בארע שעבודי ׃
ושלימא שבע שני שבעא
דהוה בארעא דמצרים ׃
ושריאה
שבע שני כפנא למיעל

בגדי שש ׃ דבר חשיבות הוא במצרים ׃
רביד זהב ׃ ועל שהוא רצוף כטבעת
קרוי רביד כמו רבדתי ערשי רצפתי
ערשי מרבדות ערשי ׃ ובלשון משנה
מוקף רובדין של אבן ׃ על הרובד
שבעזרה והוא רצפה ׃ במרכבת
המשנה אשר לו ׃ השניה למרכבתו
המהלכת אצלו ׃ אברך ׃ כתרגומו דין
אבא למלכא ׃ רך בלשון ארמי מלך ׃
בהשותפין לא רכא ולא בר רכא ׃ ומ״א
ר׳ יהודה דורש אברך זה יוסף שהוא
אב בחכמה ורך בשנים ׃ אמר לו ר׳ יוסי
בן דורמסקית עד מתי אתה מעוות
עלינו את הכתובים אין ברך אלא לשון
ברכים שהכל יהיו נכנסים ויוצאים תחת
ידו כענין שנאמר ונתון אותו וגו׳ ׃ אני
פרעה ׃ יש יכולת בידי לגזור גזרות
על מלכותי ואני גוזר שלא ירים איש
את ידו בלעדיך כלומר שלא ברשותך ׃
ד״א אני פרעה אני אהיה מלך ׃ ובלעדיך
זו גדולה שהכסא אגדל ממך ׃ ז׳ שם
לפרעה לו בשעת נתינת הטבעת ׃ את
ידו ואת רגלו ׃ כתרגומו לא ירים גבר ית
ידיה למיחד זין וית רגליה למרכב על
סוסיא ׃ צפנת פענח ׃ כתרגומו גברא
דמטמרן גליין ליה ׃ ומפרש פענח ואין
לו דמיון במקרא ׃ פוטיפרע ׃ הוא
פוטיפר ונקרא שמו פוטיפרע על שם
שנסתרס מאליו לפי שלקח את יוסף
למשכב זכר ׃ ותעש הארץ ׃ כתרגומו
ואין הלשון נופל מלשון עשיה ׃ לקמצים ׃
קומץ על קומץ יד על יד היו אוצרין ׃
אוכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה ׃ לפי שכל ארץ ועושה פירותיה ונותנין בתבואה מעפר המקום
ומעמידין התבואה מלרקב ׃ עד כי חדל לספר ׃ עד אשר חדל הסופר לספר ׃ וזה מקרא קצר ׃ כי אין מספר ׃
לפי שאין מספר והרי כי משמש בלשון דהא ׃ בטרם תבוא שנת הרעב ׃ מכאן שאדם אסור לשמש מטתו בשנת רעבון

כאשר אמר יוסף ויהי רעב בכל הארצות ובכל ארץ מצרים היה לחם ׃ ותרעב כל ארץ מצרים ויצעק העם אל פרעה ללחם ויאמר פרעה לכל מצרים לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו ׃ והרעב היה על כל פני הארץ ויפתח יוסף את כל אשר בהם וישבר למצרים ויחזק הרעב בארץ מצרים׃ וכל הארץ באו מצרימה לשבר אל יוסף כי חזק הרעב בכל הארץ ׃ וירא יעקב כי יש שבר במצרים ויאמר יעקב לבניו למה תתראו ׃ ויאמר הנה שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה ושברו לנו משם ונחיה ולא נמות ׃ וירדו אחי יוסף עשרה לשבר בר ממצרים׃ ואת בנימין אחי יוסף לא שלח יעקב את אחיו כי אמר פן יקראנו אסון ׃ ויבאו בני ישראל לשבר בתוך הבאים כי היה הרעב בארץ כנען׃ ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ

כמה דאמר יוסף והוה כפנא בכל ארעתא ובכל ארעא דמצרים הוה לחמא ׃

וכפינת כל ארעא דמצרים וצוח עמא לפרעה ללחמא ואמר פרעה לכל מצראי איזילו לות יוסף דייממר לכון תעבדון ׃

וכפנא הוה על כל אפי ארעא ופתח יוסף ית כל אוצריא די בהון עבורא וזבין למצראי ארי תקיף כפנא בארעא דמצרים ׃

וכל דיירי ארעא עלו למצרים למיזבן עבורא מן יוסף ארי תקיף כפנא בכל ארעא ׃

וחזא יעקב ארי אית עיבורא מזדבן במצרים ואמר יעקב לבנוהי למה התחזו ׃

ואמר הא שמעית ארי אית עיבורא מזדבן במצרים חותו תמן וזבונו לנא מתמן ונחי ולא נמות ׃

ונחתו אחי יוסף עשרה למיזבן עבורא ממצרים ׃

וית בנימין אחוהי דיוסף לא שלח יעקב עם אחוהי ארי אמר דילמא יערעיניה מותא ׃

ואתו בני ישראל למיזבן עבורא בגו עליא ארי הות כפנא בארעא דכנען ׃

ויוסף הוא רשליט על ארעא הוא דמזבן עבורא לכל עמא דארעא

ותרעב כל ארץ מצרים׳ שהרקיבה תבואתם שאצרו חוץ משל יוסף ׃ אשר יאמר לכם תעשו ׳ לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו וכשבאו אצל פרעה ואמרו לו כך הוא אומר לנו אמר להם ולמה לא צברתם בר והלא הכריז לכם ששני רעבון באים אמרו לו אספנו הרבה והרקיבה אמר להם אם כן אשר יאמר לכם תעשו הרי גזר על התבואה והרקיבה ומה אם יגזור עלינו ונמות ׳ על פני כל הארץ מי הם פני הארץ אלו העשירים׳ את כל אשר בהם׳ כתרגומו די בהון עבורא ׃ וישבר למצרים׳ שבר לשון מכר ולשון קנין משמש וכאן הוא לשון מכר ׃ שברו לנו מעט אוכל׳ לשון קניה ולא תאמר אינו אלא בתבואה אף יין וחלב מצינו כן שנאמר לכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב ׃ וירא יעקב כי יש שבר׳ ומהיכן ראה והלא לא ראה אלא שמע שנאמר הנה שמעתי ומהו וירא יעקב כי יש שבר ראה באספקלריא של קדש שיש לו עוד שבר במצרים ולא היתה נבואה ממש להודיעו בפירוש שזה יוסף ׃ לשבור את יוסף׳ סרסהו ופרשהו וכל הארץ באו מצרים אל יוסף לשבור ואם תדרשהו כפשוטו היה צריך לכתוב לשבור מן יוסף ׃ למה תתראו ׳ למה תראו עצמכם לפני בני ישמעאל ובני עשו כאלו אתם שבעים באותה שעה עדיין היה להם תבואה ׳ ומפי אחרים שמעתי שהוא לשון כחישה למה תהיו כחושים ברעב ודומה לו ומרוה גם הוא יורא ׳ רדו שמה ׳ ולא אמר לכו שמה רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו במצרים כמנין רדו ׃ וירדו אחי יוסף ׳ ולא אמר וירדו בני יעקב מלמד שהיו מתחרטין במכירתו ונתנו לבם להתנהג עמו באחוה ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם ׳ עשרה ׳ מה תלמוד לומר והלא כתיב ואת בנימין אחי יוסף לא שלח יעקב אלא לענין האחוה היו חלוקים לעשרה לא היתה אהבת כלם ולא שנאת כלם שוה לו ׳ אבל לענין לשבור בר כלם לב אחד להם בראשית רבה ׳ פן יקראנו אסון ׳ ובבית לא יקראנו אסון ׳ אמר ר׳ אליעזר מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה ׳ בתוך הבאים ׳ מטמינין עצמם שלא יכירום לפי שצוה אביהם שלא יכנסו כלם בפתח אחד אלא שיכנס כל אחד ואחד בפתחו כדי שלא תשלוט בהם עין רעה לפי שכלם נאים וגבורים

ויבאו אחי יוסף וישתחוו לו אפים
ארצה : וירא יוסף את אחיו ויכרם
ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות
ויאמר אלהם מאין באתם ויאמרו
מארץ כנען לשבר אכל : ויכר יוסף
את אחיו והם לא הכרהו : ויזכר יוסף
את החלמות אשר חלם להם ויאמר
אלהם מרגלים אתם לראות את
ערות הארץ באתם : ויאמרו אליו
לא ארני ועבדיך באו לשבר אכל :
כלנו בני איש אחד נחנו כנים אנחנו
לא היו עבדיך מרגלים : ויאמר
אלהם לא כי ערות הארץ באתם
לראות : ויאמרו שנים עשר עבדיך
אחים אנחנו בני איש אחד בארץ
כנען והנה הקטן את אבינו היום
והאחד איננו : ויאמר אלהם יוסף
הוא אשר דברתי אלכם לאמר
מרגלים אתם : בזאת תבחנו חי
פרעה אם תצאו מזה כי אם בבוא
אחיכם הקטן הנה : שלחו מכם
אחד ויקח את אחיכם ואתם האסרו
ויבחנו דבריכם האמת אתכם ואם
לא חי פרעה כי מרגלים אתם :
ויאסף אתם אל משמר שלשת
ימים : ויאמר אלהם יוסף ביום
השלישי זאת עשו וחיו את האלהים
אני ירא : אם כנים אתם אחיכם
אחד יאסר בבית משמרכם ואתם

ואתו אחי יוסף וסגידו ליה על אפיהון על ארעא :
וחזא יוסף ית אחוהי ואישתמודענון וחשיב מה דממליל עמהון ומליל עמהון קשיין ואמר להון מנאן אתיתון ואמרו מארעא דכנען למזבן עיבורא :
ואישתמודע יוסף ית אחוהי ואנון לא אישתמודעוהו :

ודכיר יוסף ית חלמיא דחלם להון ואמר להון אלילי אתון למיחזי ית בדקא דארעא אתיתון :
ואמרו ליה לא רבוני ועבדך אתו למזבן עיבורא :
כלנא בני גברא חד נחנא כיון אנחנא לא הוו עבדך אלילי :
ואמר להון לא אלהין בדקא דארעא אתיתון למיחזי :

ואמרו תרין עשר עבדך אחין אנחנא בני גברא חד בארעא דכנען והא זעירא עם אבונא יומא דין וחד ליתוהי :
ואמר להון יוסף הוא דמללית עמכון למימר אלילי אתון :

בדא תתבחנון חי פרעה אם תיפקון מיכא אלהין במיתי אחוכון זעירא הכא :
שלחו מנכון חד וידבר ית אחוכון ואתון תתאסרון ויתבחנון פתגמיכון הקשוט אתון אמרין ואם לא חי פרעה ארי אלילי אתון :

וכנש יתהון למטרא תלתא יומין :

ואמר להון יוסף ביומא תליתאה דא עיבידו ואתקיימו מן קדם יי' אנא דחיל : אם כיוני אתון אחוכון חד איתאסר בבית מטרתכון ואתון

וישתחוו לו אפים ארצה . נשתטחו על פניהם וכן כל השתחואה פשוט ידים ורגלים : ויתנכר אליהם . נעשה להם כנכרי לדבר אתם קשות : ויכר יוסף וגו' שבשעה שנפרדו ממנו היו חתומי זקן : והם לא הכרהו שיצא מאצלם בלא חתימת זקן ועכשו בא בחתימת זקן : ומ"א ויכר יוסף את אחיו כשנמסרו בידו הכיר להם שהם אחיו וחס עליהם והם לא הכירוהו כשנפל בידם לנהוג בו אחוה : אשר חלם להם . עליהם וידע שנתקיימו שהרי השתחוו לו : ערות הארץ . גלוי הארץ מהיכן היא נוחה ליכבש כמו את מקורה הערה וכמו ערום ועריה וכן כל ערוה שבמקרא לשון גלוי ואונקלוס תרגם בדקא דארעא כמו בדק הבית רעוע הבית אבל לא דקדק לפרשו אחר לשון המקרא : לא אדני . לא תאמר כן שהרי עבדיך באו לשבר אכל : כלנו בני איש אחד נחנו . נצנצה בהם רוח הקדש וכללוהו עמהם שאף הוא בן אביהם : כנים . אמתיים כמו כן דברת . כן בנות צלפחד : ערות הארץ באתם לראות . שהרי נכנסתם בעשר שערי העיר ולמה לא נכנסתם בשער אחד : ויאמרו שנים עשר עבדיך . בשביל אותו אחד שאיננו נתפזרנו בעיר לבקשו : הוא אשר דברתי אלכם . הדבר אשר דברתי שאתם מרגלים הוא האמת והנכון זהו לפי פשוטו . ומדרשו אמר להם ואם מצאתם אותו ויפסקו עליכם ממון הרבה תפדוהו אמרו לו הן אמר להם ואם יאמרו לכם שלא יחזירוהו בשום ממון מה תעשו אמרו לו לכך באנו או להרוג או ליהרג אמר להם הוא אשר דברתי אליכם להרוג את בני העיר באתם מנחש אני בגביע שלי שנים מכם החריבו כרך גדול של שכם : חי פרעה . כשהיה נשבע לשקר נשבע בחיי פרעה : מזה . מן המקום הזה : האמת אתכם . אם אמת אתכם לפי הוא נקוד פתח שהוא כמו לשון תמיה : ואם לא חי פרעה . ואם לא תביאוהו חי פרעה כי מרגלים אתם : משמר . בית האסורים : בבית משמרכם . שאתם אסורים בו עד עכשו

לכו והביאו שבר רעבון בתיכם :
ואת אחיכם הקטן תביאו אלי
ויאמנו דבריכם ולא תמותו ויעשו
כן : ויאמרו איש אל אחיו אבל
אשמים אנחנו על אחינו אשר
ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו
ולא שמענו על כן באה אלינו
הצרה הזאת : ויען ראובן אתם
לאמר הלוא אמרתי אליכם לאמר
אל תחטאו בילד ולא שמעתם
וגם דמו הנה נדרש : והם לא ידעו
כי שמע יוסף כי המליץ בינתם :
ויסב מעליהם ויבך וישב אלהם
וידבר אלהם ויקח מאתם את
שמעון ויאסר אתו לעיניהם : ויצו
יוסף וימלאו את כליהם בר ולהשיב
כספיהם איש אל שקו ולתת להם
צדה לדרך ויעש להם כן : וישאו
את שברם על חמריהם וילכו
משם : ויפתח האחד את שקו לתת
מספוא לחמרו במלון וירא את
כספו והנה הוא בפי אמתחתו :
ויאמר אל אחיו הושב כספי וגם
הנה באמתחתי ויצא לבם ויחרדו
איש אל אחיו לאמר מה זאת
עשה אלהים לנו : ויבאו אל יעקב
אביהם ארצה כנען ויגידו לו את
כל הקרת אתם לאמר : דבר האיש
אדני הארץ אתנו קשות ויתן אתנו
כמרגלים את הארץ : ונאמר אליו
כנים אנחנו לא היינו מרגלים : שנים
עשר אנחנו אחים בני אבינו האחד
איננו והקטן היום את אבינו בארץ
כנען : ויאמר אלינו האיש אדני
הארץ בזאת אדע כי כנים אתם

איזילו אובילו עיבורא דחסיר בבתיכון :
וית אחוכון זעירא תיתון לותי ויתהימנון פתגמיכון ולא תמותון ועבדו כן :
ואמרו גבר לאחוהי בקושטא חייבין אנחנא על אחונא די חזינא עקת נפשיה כד הוה מתחנן לנא ולא קבילנא מניה על כן אתא לנא עקתא הדא :

ואתיב ראובן יתהון למימר הלא אמרית לכון למימר לא תחובון בעולימא ולא קבילתון ואף דמיה הא מתבעי :
ואינון לא ידעו ארי שמיע יוסף ארי מתורגמנא הוה בניהון :

ואיסתחר מלותהון ובכא ותב לותהון ומליל עמהון ודבר מנהון ית שמעון ואסר יתיה לעיניהון :
ופקיד יוסף ומלו ית מניהון עיבורא ולאתבא כספיהון גבר לשקיה ולמיתן להון זודין לאורחא ועבד להון כן :

ונטלו ית עיבורהון על חמריהון ואזלו מתמן :
ופתח חד ית שקיה למיתן כיסתא לחמריה בבית מבתא וחזא ית כספיה והא הוא בפום טועניה :

ואמר לאחוהי איתותב כספי ואף הוא בטועני ונפק מדע לבהון ותוהו גבר לאחוהי למימר מה דא עבד יי לנא :

ואתו לות יעקב אבוהון לארעא דכנען וחויאו ליה ית כל דערע יתהון למימר :
מליל גברא רבוני ארעא עמנא קשיין ויהב יתנא כמאללי ית ארעא :

ואמרנא ליה כוני אנחנא לא הוינא אללי :
תרין עשר אנחנא אחין בני אבונא חד ליתוהי וזעירא יומא דין עם אבונא בארעא דכנען :

ואמר לנא גברא ריבוני ארעא בדא אדע ארי כוני אתון

ואתם לכו הביאו · למה אתכם שבר
רעבון בתיכם · מה שקניתם לרעבון
אנשי בתיכם : אבל כתרגומו בקושטא
ורבותינו בב"ר לשון דרומאה הוא אבל
ברם : ויאמנו דבריכם · ויאמתו ויתקיימו
כמו אמן וכמו יאמן נא דברך : באה
אלינו · טעמו בבית לפי שהוא לשון
עבר שכבר באה והבי' אחא עתה :
וגם דמו · אתין וגמין רבויין הם · דמו
וגם דם הזקן : והם לא ידעו כי שומע
יוסף · מבין לשונם ובפניו היו מדברי'
כן : כי המליץ בינותם · כי כשהיו
מדברים עמו היה המליץ בינותם
יודע לשון עברית ולשון מצרית
והוא היה מנשה בנו : ויסב מעליהם ·
נתרחק מעליהם שלא יראוהו בוכה ·
ויבך · לפי ששמע שהם מתחרטין
על מכירתו : את שמעון · שהוא
השליכו לבור והוא שאמר ללוי הנה
בעל החלומות הלז ועתה לכו ונהרגהו
דבר אחר נתכוון יוסף להפרידו מלוי
שמא יתיעצו שניהם להרגו : ויאסור
אותו לעיניהם · לא אסרו אלא לעיניהם
וכיון שיצאו הוציאו והאכילו והשקהו
ויפתח האחד · הוא לוי שנשאר יחידי
משמעון בן זוגו : במלון · במקום
שלנו בלילה : אמתחת · הוא שק : וגם
הנה באמתחתי · גם הכסף בה
עם התבואה : מה זאת עשה אלהים
לנו · להביאנו לידי עלילה זו שלא הושב
אלא להתגולל עלינו : ואת
האדן הסחרו · הסובב
כן כל לשון סוחרים
וסחורה · על
שם שמחזרי' וסובבי' את הכרקמות

אחיכם האחד הניחו אתי ואת רעבון
בתיכם קחו ולכו: והביאו את
אחיכם הקטן אלי ואדעה כי לא
מרגלים אתם כי כנים אתם את
אחיכם אתן לכם ואת הארץ
תסחרו: ויהי הם מריקים שקיהם
והנה איש צרור כספו בשקו ויראו
את צררות כספיהם המה ואביהם
וייראו ויאמר אלהם יעקב אביהם
אתי שכלתם יוסף איננו ושמעון
איננו ואת בנימן תקחו עלי היו
כלנה: ויאמר ראובן אל אביו לאמר
את שני בני תמית אם לא אביאנו
אליך תנה אתו על ידי ואני אשיבנו
אליך: ויאמר לא ירד בני עמכם
כי אחיו מת והוא לבדו נשאר
וקראהו אסון בדרך אשר תלכו
בה והורדתם את שיבתי ביגון
שאולה: והרעב כבד בארץ: ויהי
כאשר כלו לאכל את השבר אשר
הביאו ממצרים ויאמר אלהם אביהם
שבו שברו לנו מעט אכל: ויאמר
אליו יהודה לאמר העד העד בנו
האיש לאמר לא תראו פני בלתי
אחיכם אתכם: אם ישך משלח את
אחינו אתנו נרדה ונשברה לך אכל:
ואם אינך משלח לא נרד כי האיש
אמר אלינו לא תראו פני בלתי
אחיכם אתכם: ויאמר ישראל למה
הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם
אח: ויאמרו שאול שאל האיש לנו
ולמולדתנו לאמר העוד אביכם חי
היש לכם אח ונגד לו על פי הדברים
האלה הידוע נדע כי יאמר הורידו
את אחיכם: ויאמר יהודה אל ישראל

אחוכון חד שבוקו עמי וית
עיבורא דחסיר בבתיכון סיבו
ואזילו:
ואייתיאו ית אחוכון זעירא
לותי ואדע ארי לא אלילי
אתון ארי כותי אתון ית
אחוכון אתן לכון וית ארעא
תעברון בה סחורתא:

והוה אינון מריקין שקיהון והא
גבר צרר כספיה בשקיה וחזו
ית צרורי כספיהון אינון
ואבוהון ודחילו:

ואמר להון יעקב אבוהון יתי
אתכילתון יוסף ליתוהי
ושמעון לא הוה הכא וית
בנימן תדברון עלי הוו כולהון:

ואמר ראובן לאבוהי למימר
ית תרין בני תמית אם לא
אייתיניה לך הב יתיה על ידי
ואנא אתיבניה לך:
ואמר לא יחות ברי עמכון
ארי אחוהי מית והוא בלחודוהי
אישתאר ויערעיניה מותא
באורחא דיתהכון בה ותחתון
ית שיבתי בדוונא לשאול:

וכפנא תקיף בארעא:
והוה כד שיציאו למיכל ית
לחמא דאייתיאו ממצרים
ואמר להון אבוהון תובו זבונו
לנא זעיר עיבורא:
ואמר ליה יהודה למימר
אסהדא אסהיד בנא גברא
למימר לא תחזון אפי אלהין
כד אחוכון עמכון:

אם איתך משלח ית אחונא
עימנא ניחות ונזבין לך
עיבורא:
ואם ליתך משלח לא ניחות
ארי גברא אמר לנא לא
תיחזון אפי אלהין כד אחוכון
עמכון:
ואמר ישראל למא אבאישתון
לי להואה לגברא העוד לכון
אחא:
ואמרו מישאל שאיל גברא
לנא ולילדותנא למימר העוד
כען אבוכון קיים האית לכון
אחא וחוינא ליה על מימר
פיתגמא האלין המידע הוינא
ידעין ארי ייטר אוחיתו ית
אחוכון:
ואמר יהודה לישראל

צרור כספו· קשר כספו· אותי שכלתם
מלמד שחשדם שמא הרגוהו או מכרוהו
כיוסף: שכלתם· כל מי שבניו אובדין
קרוי שכול· לא ירד בני עמכם· לא
קבל דבריו של ראובן· אמר בכור
שוטה הוא שאומר להמית בניו בניו
הם ולא בני· כאשר כלו· יהודה אמר
המתינו לזקן עד שיכלה פת שבבית·
כאשר כלו· כד שיציאו· ותרגום כד
ספיקו תרגום כאשר כלו הגמלים לשתות
ומתרגם כד ספיקו כששתו די ספוקם
הוא גמר שתייתם אבל זה כאשר כלו
לאכול כאשר תם האוכל הוא ומתרגם
כד שיציאו: העד העד· לשון התראה
שסתם התראה מתריה בו בפני עדים
וכן הָעֵד העדתי בכם· לא תראו פני בלתי
אחיכם אתכם לא תראוני בלא ראות
פני בלתי אחיכם אתכם· ואונ'
כד אחוכון עמכון יישב הדבר על
אופנו ולא דקדק לתרגם אחר לשון המקרא
לנו ולמולדתנו· למשפחותינו ומדרשו
אפי' עצי עריסותינו גלה לנו· ונגד לו
על פי הדברים· שאלתו שיש לנו אב ואח
על פי הדברים האלה על פי שאלותיו
שהוצרכנו להגיד· כי יאמר
הורידו כמו אשר יאמר· כי משמש
בלשון אשר וזה שימוש א' מד' לשונות של
כי שהרי כי זה כמו אם זכרתי דברי
שהוא כמו עד אשר זכרתי דברי·
ונחיה נכנסה בו רוח הקדש ע"י הליכה
זו יחיה רוחו שנאמר ותחי רוח יעקב
אביהם: ולא נמות· ברעב: בנימין
ספק נתפס ספק לא נתפס ואנו
כלנו מתים ברעב· אם לא נלך
מוטב שתניח את הספק

אביו שלחה הנער אתי ונקומה ונלכה ונחיה ולא נמות גם אנחנו גם אתה גם טפנו׃ אנכי אערבנו מידי תבקשנו אם לא הביאתיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים׃ כי לולא התמהמהנו כי עתה שבנו זה פעמים׃ ויאמר אלהם ישראל אביהם אם כן אפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש נכאת ולט בטנים ושקדים׃ וכסף משנה קחו בידכם ואת הכסף המושב בפי אמתחתיכם תשיבו בידכם אולי משגה הוא׃ ואת אחיכם קחו וקומו שובו אל האיש׃ ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש ושלח לכם את אחיכם אחר ואת בנימין ואני כאשר שכלתי שכלתי׃ ויקחו האנשים את המנחה הזאת ומשנה כסף לקחו בידם ואת בנימן ויקמו וירדו מצרים ויעמדו לפני יוסף׃ וירא יוסף אתם את בנימין ויאמר לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה וטבח טבח והכן כי אתי יאכלו האנשים בצהרים׃ ויעש האיש כאשר אמר יוסף ויבא האיש את האנשים ביתה יוסף׃ וייראו האנשים כי הובאו בית יוסף ויאמרו

אבוהי שלח עולימא עמי ונקום וניזיל ונחי ולא נמות אף אנחנא אף את אף טפלנא׃
אנא מערבנא ביה מידי תבעיניה אם לא איתיניה לך ואקמיניה קדמך ואהא חטי לך כל יומיא׃
ארי אילולפון ברא אתעכבנא ארי כען תובנא דנן תרתין זימנין׃
ואמר להון ישראל אבוהון אם כן הכא דא עיבידו סיבו מדמשבח בארעא במניכון ואחיתו לגברא תקרובתא זעיר קטף וזעיר דבש שעף ולטום בטנין ושיגדין׃
וכספא על חד תרין סיבו בידיכון וית כספא דאיתותב בפום טועניכון תתיבון בידיכון מאים שלו הוה׃
וית אחיכון דברו וקומו תובו לות גברא׃
ואל שדי יתן לכון רחמין קדם גברא ויפטר לכון ית אחיכון אוחרנא וית בנימין ואנא כמא דתכילית תכילית׃
ונסיבו גובריא ית תקרובתא הדא ועל חד תרין כספא נסיבו בידיהון ודברו ית בנימן וקמו ונחתו למצרים וקמו קדם יוסף׃
וחזא יוסף עמהון ית בנימן ואמר לדי ממנא על ביתיה אעיל ית גובריא לביתא ונכוס נכסיתא ואתקין ארי עמי ייכלון גובריא בשירותא׃
ועבד גברא כמא דאמר יוסף ואעיל גברא ית גובריא לבית יוסף׃
ודחילו גובריא ארי אתעלו לבית יוסף ואמרו

ותתפוש את הודאי׃ והצגתיו לפניך שלא אביאנו מת כי אם חי׃ וחטאתי לך כל הימים׃ לעולם הבא׃ כי לולא התמהמהנו׃ על ידך כבר היינו משיבים את שמעון ולא נצטערת כל הימים הללו׃ אפוא׃ לשון יתר הוא איך פה תקנה ועצה להשיאכם אומר אני זאת עשו׃ קחו מזמרת הארץ׃ כתרגומו מדמשבח בארעא משבח הארץ שהכל מזמרין עליו כשהוא בא לעולם׃ נכאת׃ שעוה׃ בטנים׃ לא ידעתי מהו ודומה לי שהם אפסטוקים׃ וכסף משנה׃ פי שנים כראשון׃ קחו בידכם לשבר אוכל שמא הוקר השער׃ אולי משגה הוא׃ שמא הממונה על הבית שכחו שוגג׃ ואל שדי׃ מעתה אינכם מחסרים כלום אלא תפלה הריני מתפלל עליכם׃ אל שדי בנתינת רחמיו ושדי יכולת ליתן יתן רחמים לכם וזהו פשוטו ומדרשו מי שאמר לעולם די יאמר די לצרותי כי לא שקטתי מנעורי׃ צרת עשו צרת לבן צרת רחל צרת דינה צרת יוסף צרת שמעון ועתה צרת בנימין׃ ושלח לכם׃ כתרגומו ויפטר לכון יפטרנו ממאסרו לשון חפשי ישלחנו ואין נופל בתרגום לשון שלוח שהרי לשם הם הולכים אצלו׃ את אחיכם זה שמעון׃ אחר׃ רוח הקדש נזרקה בו לרבות את יוסף ואני עד שובכם אהיה שכול מספק׃ כאשר שכלתי מיוסף ומשמעון שכלתי מבנימין׃ ואת בנימין׃ מתרגם ודברו ית בנימן לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם שוה בלשון ארמי בדבר הנקח ביד מתרגם נסיב ובדבר הנקח בהנהגת דברים מתרגם ודבר׃ וטבח טבח והכן כמו ולטבח טבח ולהכן ואין טבח לשון צווי שהיה לו לומר וטבח׃ בצהרים׃ מתרגם בשירותא שהוא לשון סעודה ראשונה בלשון ארמי ובלע״ז דיגנ״ר ויש הרבה בתלמוד אכל שירותא׃ בבבא אכלת שירותא אבל כל תרגום של צהרים טיהרא׃ וייראו האנשים כתוב בו יודין ותרגומו ודחילו׃ כי הובאו בית יוסף שאין דרך שאר הבאים לשבר אוכל ללון בבית יוסף אלא בפונדקאות של עיר הם שרוין׃ וייראו שאין זה אלא לאספם אל המאסר

על דבר הכסף השב באמתחתינו
בתחלה אנחנו מובאים להתגלל
עלינו ולהתנפל עלינו ולקחת
אתנו לעבדים ואת חמרינו׃ ויגשו
אל האיש אשר על בית יוסף
וידברו אליו פתח הבית׃ ויאמרו
בי אדני ירד ירדנו בתחלה
לשבר אכל׃ ויהי כי באנו אל
המלון ונפתחה את אמתחתינו
והנה כסף איש בפי אמתחתו
כספנו במשקלו ונשב אתו בידנו׃
וכסף אחר הורדנו בידנו לשבר
אכל לא ידענו מי שם כספנו
באמתחתינו׃ ויאמר שלום לכם
אל תיראו אלהיכם ואלהי אביכם
נתן לכם מטמון באמתחתיכם
כספכם בא אלי ויוצא אלהם את
שמעון׃ ויבא האיש את האנשים
ביתה יוסף ויתן מים וירחצו רגליהם
ויתן מספוא לחמריהם׃ ויכינו את
המנחה עד בוא יוסף בצהרים כי
שמעו כי שם יאכלו לחם׃ ויבא
יוסף הביתה ויביאו לו את המנחה
אשר בידם הביתה וישתחוו לו
ארצה׃ וישאל להם לשלום ויאמר
השלום אביכם הזקן אשר אמרתם
העודנו חי׃ ויאמרו שלום לעבדך
לאבינו עודנו חי ויקדו וישתחו׃
וישא עיניו וירא את בנימין אחיו
בן אמו ויאמר הזה אחיכם הקטן
אשר אמרתם אלי ויאמר אלהים
יחנך בני׃ וימהר יוסף כי נכמרו

על עיסק כספא דאיתותב בטוענגא בקדמיתא אנחנא מתעלין לאיתרברבא עלנא ולאיזדקפא עלנא ולמיקני יתנא לעבדין ולמדבר ית חמרנא׃
וקריבו לות גברא די ממנא על בית יוסף ומלילו עמיה בתרע ביתא׃
ואמרו בבעו רבוני מיחת נחיתנא בקדמיתא למיזבן עיבורא׃
והוה כד אתינא לבית מבתא ופתחנא ית טוענגא והא כסף גבר בפום טועניה כספנא במתקליה ואתיבנא יתיה בידנא׃
וכספא אוחרנא אחיתנא בידנא למיזבן עיבורא לא ידענא מאן שוי כספנא בטוענגא׃
ואמר שלם לכון לא תדחלון אלהכון ואלהא דאבוכון יהב לכון סימן בטועניכון כספיכון אתא לותי ואפיק להון ית שמעון׃
ואעיל גברא ית גבריא לבית יוסף ויהב מיא ואסחו רגליהון ויהב כיסתא לחמריהון׃
ואתקינו ית תקרובתא עד דעאל יוסף בשירותא ארי שמעו ארי תמן ייכלון לחמא׃
ועאל יוסף לביתא ואעילו ליה ית תקרובתא דעמהון לביתא וסגידו ליה על ארעא׃
ושאיל להון לשלם ואמר השלם אבוכון סבא דאמרתון העוד כען הוא קיים׃
ואמרו שלם לעבדך לאבונא עוד כען הוא קיים וכרעו וסגידו׃
וזקף עינוהי וחזא ית בנימין אחוהי בר אימיה ואמר הדין אחוכון זעירא דאמרתון לי ואמר מן קדם יי׳ ירחם עלך ברי׃
ואוחי יוסף ארי איתגוללו

אנחנו מובאים׃ אל תוך הבית הזה להתגלל׳ להיות מתגלגל עלינו עלילת הכסף ולהיות נופלת עלינו׳ ואונקל׳ שתרגם ולאסתקפא עלנא הוא לשון עלילה כמתרגם עלילת דברי׳ תסקופי מילין׃ ולא תרגם אחר לשון המקר׳ ולהתנפל שתרגם ולאתרברבא הוא לשון ולהתגבר׃ בי אדוני׳ לשון בקשה ותחנונים הוא ובלשון ארמי בייא בייא׃ ירד ירדנו ירידה היא לנו רגילין היינו לפרנס אחרים עכשיו אנו צריכין לך׃ אלהיכם׳ בזכותכם׳ ואם אין זכותכם כדאי אלהי אביכם נתן לכם מטמון׃ ויבא׳ הבאה אחר הבאה לפי שהיו דוחפין אותו חוץ שדברו אליו פתח הבית ומשאמר להם שלום לכם נמשכו אחריו ונכנסו׃ ויכינו׳ עטרוהו בכלים נאים׳ הביתה׃ מפרוזדור לטרקלין׃ ויקדו וישתחוו׳ על שאלת השלו׳ קידה׳ כפיפת קדקד השתחוואה פשוט ידים ורגלים׃ אלהים יחנך בני׳ בשאר השבטים שמענו חננו אלהים אשר חנן אלהים את עבדך׳ ובנימין עדיין לא נולד לפי׳ ברכו יוסף בחנינה׃ כי נכמרו רחמיו׳ ששאלו יש לך אח מאם אמר לו אח היה לי ואיני יודע היכן הוא׳ שאלו יש לך בנים אמר לו עשרה׳ ומה שמם בלע ובכר ואשבל וכו׳ אמר לו ומה טיבן של שמות הללו כלם על שם אחיו ועל הצרות שמצאוהו כדאיתא בסוטה׃ בלע׳ שנבלע בין האומות׃ בכר׳ בכור היה לאמו׳ אשבל׳ ששבאו אל׳ גרא׳ שגר באכסניות׳ נעמן׳ שהיה נעים ביותר׳ אחי היה מאבי ומאמי׳ וראש ראשי הוא שהיה גדול ממנו׳ מופים וחופים׳ הוא לא ראה בחופתי ואני לא ראיתי בחופתו׳ וארד׳ שירד בין האומות

ויכמרו רחמיו על שהיה פניו דומין
לו כד׳ מ״ל נכמרו רחמיו כלומר
נתחממו ובלשון תלמוד על הכומר
של זיתים ובלשון ארמי מסוס־
מכמר כסרא ובמקרא עורנו
כתנור נכמרו נתחממו ונקמטו
קמטין קמטין מפני זלעפות רעב
וכן דרך כל עור כשמחממין אותו
נקמט ונכווץ ויתאפק נתאמץ והוא
מלשון אפיקי מגנים חזק וכן
ומזיח אפיקים רפה כי תועבה היא
דבר שנאוי הוא למצרים לאכל את
העברים ואונקלוס תרגם ונתן טעם
לדבר הבכור כבכרתו מכה
בגביע וקורא ראובן שמעון לוי
ויהודה יששכר וזבולן כלם בני אם
אחת הסבו כסדר הזה כיון שהגיע
לבנימין אמר זה שאין לו אם ואני אין
לי אם ישב אצלי משאות מנות
חמש ידות חלקו עם אחיו ומשאת
יוסף ואסנת ומנשה ואפרים וישכרו
עמו ומיום שמכרוהו לא שתו יין ואת
אותו היום גביעי כוס ארוך וקורין
לו גובטו חלילה לעבדיך חולין הוא
לנו לשון גנאי ותרגום חס לעבדך חס
מאת המקום יהי עלינו מעשות זאת
והרבה יש בתלמוד בלשון
הזה הן כסף אשר מצאנו זה אחד
מעשרה קל וחומר שבתורה כלם מנוי׳
בב״ר גם עתה כדבריכם אף זו
מן הדין אמת כן הוא כדבריכם
שכלכם חייבים על הדבר שנמצאת
גנבה ביד אחד מהם כלם נתפסין אבל
אני אעשה לכם לפנים משורת הדין
אשר ימצא אתו יהיה לו עבד

רחמיו אל אחיו ויבקש לבכות ויבא
החדרה ויבך שמה: וירחץ פניו ויצא
ויתאפק ויאמר שימו לחם: וישימו
לו לבדו ולהם לבדם ולמצרים
האכלים אתו לבדם כי לא יוכלון
המצרים לאכל את העברים לחם
כי תועבה הוא למצרים: וישבו לפניו
הבכר כבכרתו והצעיר כצערתו
ויתמהו האנשים איש אל רעהו:
וישא משאת מאת פניו אלהם ותרב
משאת בנימן ממשאת כלם חמש
ידות וישתו וישכרו עמו: ויצו את
אשר על ביתו לאמר מלא את
אמתחת האנשים אכל כאשר
יוכלון שאת ושים כסף איש בפי
אמתחתו: ואת גביעי גביע הכסף
תשים בפי אמתחת הקטן ואת כסף
שברו ויעש כדבר יוסף אשר דבר:
הבקר אור והאנשים שלחו המה
וחמריהם: הם יצאו את העיר לא
הרחיקו ויוסף אמר לאשר על ביתו
קום רדף אחרי האנשים והשגתם
ואמרת אלהם למה שלמתם רעה
תחת טובה: הלוא זה אשר ישתה
אדני בו והוא נחש ינחש בו הרעתם
אשר עשיתם: וישגם וידבר אלהם
את הדברים האלה: ויאמרו אליו
למה ידבר אדני כדברים האלה
חלילה לעבדיך מעשות כדבר
הזה: הן כסף אשר מצאנו בפי
אמתחתינו השיבנו אליך מארץ
כנען ואיך נגנב מבית אדניך כסף
או זהב: אשר ימצא אתו מעבדיך
ומת וגם אנחנו נהיה לאדני לעבדים:
ויאמר גם עתה כדבריכם כן הוא

רחמוהי על אחוהי ובעא
למבכי ועאל לאידרון בית
משכביה ובכא תמן:
ואסחי אפוהי ונפק ואיתחסין
ואמר שוו לחמא:
ושויאו ליה בלחודוהי ולהון
בלחודיהון ולמצראי דאכלין
עימיה בלחודיהון ארי לא
יכלין מצראי למיכל עם עבראי
לחמא ארי בעירא דמצראי
דחלין ליה עיבראי אכלין:

ואסחרו קדמוהי רבא
כרביותיה וזעירא כזעירותיה
ותמהו גובריא גבר לחבריה:

ונטל חולקין מן קדמוהי
לותהון וסגיאת חולקא
דבנימין מחולקי כולהון
חמשא חולקין ושתיאו ורויאו
עמיה:
ופקיד לדי ממנא על ביתיה
למימר מלי ית טועני דגובריא
עיבורא כמה דיכלין למטען
ושוי כסף גבר בפום טועניה:

וית כלידי כלידא דכספא
תשוי בפום טועניה דזעירא
וית כסף זבינוהי ועבד כפתגמא
דיוסף דמליל:
צפרא נהר וגובריא אתפטרו
אינון וחמריהון:
אינון נפקו מן קרתא לא
ארחיקו ויוסף אמר לדי ממנא
על ביתיה קום רדף בתר
גובריא ותדבקינון ותימר להון
למה אשלימתון בישתא חלף
טבתא:

הלא דין דשתי ריבוני ביה
והוא בדקא מבדק ביה
אבאישתון דעבדתון:
וארביקינון ומליל להון ית
פתגמיא האלין:
ואמרו ליה למה ימלל רבונא
כפתגמיא האילין חס לעבדך
מלמעבד כפיתגמא הדין:

הא כספא דאשכחנא בפום
טוענא אתיבנא לך מארעא
דכנען ואכדין נגנוב מבית
רבונך מאנין דכסף או מאנין
דדהב:
דאישתכח עימיה מעבדך
ויתקטיל ואף אנחנא נהי
לריבוני לעבדין:
ואמר אף כען כפתגמיכון כן הוא

דאישתכח עמיה יהא לי עבדא ואתון תהון זכאין׃

ואוחיאו ואחיתו גבר ית טועניה לארעא ופתחו גבר טועניה׃

ובלש ברבא שרי ובזעירא שצי ואשתכח כלידא בטוענא דבנימין׃

ובזעו לבושיהון ורמו גבר על חמריה ותבו לקרתא׃

ועאל יהודה ואחוהי לבית יוסף והוא עד כען תמן ונפלו קדמוהי על ארעא׃

ואמר להון יוסף מה עובדא הדין דעבדתון הלא ידעתון ארי בדקא מבדק גברא דכותי׃

ואמר יהודה מה נאמר לרבוני מה נמלל ומה נזכי מן קדם יי ואשתכח חובא דעבדך הא אנחנא עבדין לרבוני אף אנחנא אף דאישתכח כלידא בידיה׃

ואמר חס לי מלמעבד דא גברא דאשתכח כלידא בידיה הוא יהא לי עבדא ואתון סקו לשלם לות אבוכון׃ וקריב לותיה יהודה תקיף ומתגבר כאריא ואמר בבעו רבוני הא בזימנא קדמאה דאתינא את אמרת מן קדם יי אנא דחילא ועד כען דאתינא אמרת מן קדם פרעה אנא דחיל לא אידכר לך ולא אשתמודע לך דעבדו תרין אחי שמעון ולוי לקרתא דחמור אבוהי דשכם כדקטלו כל דכורא בדיל דינה אחתנא דלית לה מנין בשבטיא ולית לה חולק ואחסנא ופלוג בארעא ובנימין אחונא דאית ליה מנין בשבטיא ואית ליה חולק ואחסנא ופלוג בארעא ואנא בחלי תקיף מתריהון חי יי אם אשלוף חרבי לא אתיב

אשר ימצא אתו יהיה לי עבד ואתם תהיו נקים׃ וימהרו ויורדו איש את אמתחתו ארצה ויפתחו איש אמתחתו׃ ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא הגביע באמתחת בנימן׃ ויקרעו שמלתם ויעמס איש על חמרו וישבו העירה׃ ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף והוא עודנו שם ויפלו לפניו ארצה׃ ויאמר להם יוסף מה המעשה הזה אשר עשיתם הלוא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמני׃ ויאמר יהודה מה נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק האלהים מצא את עון עבדיך הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו׃ ויאמר חלילה לי מעשות זאת האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם׃

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה׃ אדני שאל את עבדיו לאמר היש לכם אב או אח׃ ונאמר אל אדני יש לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו׃

בגדול החל׃ שלא ירגישו שהיה יודע היכן הוא׃ ויעמס איש על חמורו׃ בעלי זרועות היו ולא הוצרכו לסייע זה את זה לטעון׃ וישבו העירה׃ מטרפולין היתה והוא אומר העירה עיר כל שהוא אלא שלא היתה חשובה בעיניהם אלא כעיר בינונית של עשרה בני אדם לענין המלחמה׃ עודנו שם׃ שהיה ממתין להם׃ האלהים מצא׃ יודעים אנו שלא סרחנו אבל מאת המקום נהיתה להביא לנו זאת מצא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו׃ מה נצטדק׃ לשון צדק וכן כל תיבה שתחלת יסודה צדי ובאה לדבר בלשון מתפעל או נתפעל נותן טית במקום תיו ואינה נותנה לפני אות ראשונה של יסוד התיבה אלא באמצע אותיות העיקר כגון נצטדק יצטבע מגזרת צבע ויצטירו מגזרת ציר אמונים הצטיידנו מגזרת צדה׃ ותיבה שתחלתה סמך אם בא לדבר בלשון מתפעל מפריד אותו תיו את אותיות העיקר כגון ויסתבל החגב מגזרת סבל ויסתמר חקות עמרי מגזרת שמר וכל מרע משתולל מגזרת מוליך יועצים שולל שהיה משתולל בעיני דרך לא סלולה׃

חסלת ויהי מקץ

ויגש אליו

ידבר נא עבדך דבר באזני אדני׃ יכנסו דברי באזניך׃ ואל יחר אפך׃ מכאן אתה למד שדבר אליו קשות׃ כי כמוך כפרעה׃ חשוב אתה בעיני כמלך זהו פשוטו ומדרשו סופך ללקות עליו בצרעת כמו שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה על לילה אחת שעכבה׃ ד״א מה פרעה גוזר ואינו מקיים מבטיח ואינו עושה אף אתה כן וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו׃ ד״א כי כמוך כפרעה אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך׃ אדני שאל׃ מתחלה בעלילה באת עלינו למה היה לך לשאול כל אלה וכי בתך היינו מבקשים או אחותנו אתה מבקש ואעפ״כ ונאמר אל אדני לא כחדנו ממך דבר׃ ואחיו מת׃ מפני היראה היה מוציא דבר שקר מפיו אמר אם אומר לו שהוא קיים יאמר לי הביאוהו אצלי׃ לבדו לאמו׃

כס

מלחמה, הקם אני על אחת פעל :
ועזב את אביו ומת · אם
יעזוב את אביו דואגים
אנו שמא ימות בדרך
שהרי אמו מתה בדרך :
וקרהו אסון · שהשטן מקטרג
בשעת הסכנה : והורדתם
את שיבתי · עכשיו כשהוא
אצלי אני מתנחם בו על אמו
ועל אחיו ואם ימות
זה דומה עלי ששלשתן מתו
ביום אחד · והיה כראותו :
כי אין הנער ומת ·
אביו מצרתו : כי
עבדך ערב וגו' ואם תאמר
מפני מה
אני נכנס לקטטה יותר משאר
אחי הם כלם מבחוץ אבל
אני נקשר בקשר חזק
להיות מנודה
בשני
עולמות :
ישב נא
עבדך · לכל
דבר
אני
מעולה ממנו :
לגבורה ולמלחמה
ולשמש :
ולא יכל
יוסף
להתאפק ולא היה יכול לסבול
שיהיו המצריים
נצבים עליו
ושומעין שאחיו מתביישים בהודעו להם

ותאמר אל עבדיך הורדהו אלי
ואשימה עיני עליו : ונאמר אל
אדני לא יוכל הנער לעזב את אביו
ועזב את אביו ומת : ותאמר אל
עבדיך אם לא ירד אחיכם הקטן
אתכם לא תספון לראות פני :
ויהי כי עלינו אל עבדך אבי ונגד
לו את דברי אדני : ויאמר אבינו
שבו שברו לנו מעט אכל : ונאמר
לא נוכל לרדת אם יש אחינו
הקטן אתנו וירדנו כי לא נוכל
לראות פני האיש ואחינו הקטן
איננו אתנו : ויאמר עבדך אבי
אלינו אתם ידעתם כי שנים ילדה
לי אשתי : ויצא האחד מאתי
ואמר אך טרף טרף ולא ראיתיו
עד הנה : ולקחתם גם את זה
מעם פני וקרהו אסון והורדתם
את שיבתי ברעה שאלה : ועתה
כבאי אל עבדך אבי והנער איננו
אתנו ונפשו קשורה בנפשו :
והיה כראותו כי אין הנער ומת
והורידו עבדיך את שיבת עבדך
אבינו ביגון שאלה : כי עבדך
ערב את הנער מעם אבי לאמר
אם לא אביאנו אליך וחטאתי
לאבי כל הימים : ועתה ישב נא
עבדך תחת הנער עבד לאדני
והנער יעל עם אחיו : כי איך אעלה
אל אבי והנער איננו אתי פן אראה
ברע אשר ימצא את אבי : ולא
יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים
עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי
ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף
אל אחיו : ויתן את קלו בבכי

יחתה לתערה עד דאקטול כל
מצרא · כך אנא מתחיל
ובפרעה רבדאנא מסיים :
רבוני שאיל ית עבדוהי
למימר האית לכון אבא או
אחא :
ואמרנא לרבוני אית לנא אבא
סבא ובר סבתין זעיר ואחוהי
מית ואישתאר הוא בלחודוהי
לאמיה ואבוהי רחים ליה :
ואמרת לעבדך אחתוהי לותי
ואשוי עיני עלוהי :
ואמרנא לרבוני לא יכול
עולימא למשבק ית אבוהי
ואם ישבוק ית אבוהי ומית :
ואמרת לעבדך אם לא יחות
אחוכון זעירא עמכון לא
תוספון למחזי אפי :
והוה כד סליקנא לות עבדך
אבא וחוינא ליה ית פתגמי
רבוני :
ואמר אבונא תובו זבונו לנא
זעיר עיבורא :
ואמרנא לא נכול למחת אם
אית אחונא זעירא עמנא ונחות
ארי לא נכול למחזי אפי
גברא ואחונא זעירא להוהי
עמנא :
ואמר עבדך אבא לנא אתון
ידעתון ארי תרין ילידת לי
אתתי :
ונפק חד מלותי ואמרית ברם
מקטל קטיל ולא חזתיה עד
כען : ותדברון אף ית דין
מן קדמי ויערעיניה מותא
ותחתון ית שבתי בבשתא
לשאול : וכען כמיתא
לות עבדך אבא ועולימא
לתוהי עמנא ונפשיה חביבה
ליה כנפשיה : ויהי כד יחזי
ארי לית עולימא ומית ויחתון
עבדך ית שבת עבדך אבונא
בדוונא לשאול : ארי עבדך
מערב ית עולימא מן אבא
למימר אם לא איתיניה לך
ואהי חטי לאבא כל יומיא :
וכען יתב כען עבדך תחות
עולימא עבדא לרבוני
ועולימא יסק עם אחוהי : ארי
אכדין אסק לבית אבא
ועולימא ליתוהי עמי דילמא
אחזי בבשתא דתשכח ית
אבא : ולא יכיל יוסף
לאיתחסנא לכל דקיימין
עלוהי וקרא אפיקו כל אינש
מעילואי ולא קם אינש עמיה
כד אתידע יוסף ית אחוהי :
ויהב ית קליה בבכתא

וישמע בית פרעה · כמו בבית של פרעה
כלומר עבדיו ובני ביתו ואין
זה לשון בית ממש אלא כמו בית
ישראל בית יעקב: כי נבהלו
מפניו · מפני הבושה ·
גשו נא אלי · ראה אותם
נסוגים לאחוריהם · אמר
עכשיו אחי נכלמים
ממני קרא להם בלשון
רכה ותחנונים והראה
להם שהוא
מהול ·
למחיה · להיות לכם למחיה ·
כי זה שנתים · עברו
משני הרעב · לאב · חבר ופטרון ·
מהרו ועלו אל אבי · ארץ
ישראל גבוה מכל הארצות ·
פן תורש · לשון תתמסכן
לשון מוריש ומעשיר ·
והנה עיניכם רואות ·
בכבודי ושאני אחיכם שהרי
אני מהול ועוד כי פי המדבר בלשון
הקדש : ועיני אחי בנימין · השוה את
כלם יחד לומר כשם שאין בלבי שנאה
על בנימין שלא היה במכירתי כך
אין בלבי עליכם כלום : ויפול על
צוארי בנימין אחיו ויבך · על שני
מקדשות שעתידין להיות בחלקו של
בנימין וסופן ליחרב : ובנימין בכה
על צואריו על משכן שילה שעתיד
להיות בחלקו של יוסף ועתיד ליחרב
ואחרי כן דברו אחיו · מאחר שראוהו
בוכה ולבו שלם עמהם דברו אחיו
אתו שמתחלה היו מתביישין ממנו ·
והקול נשמע בית פרעה כמו בבית של

וישמעו מצרים וישמע בית פרעה:
ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף
העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות
אתו כי נבהלו מפניו : ויאמר יוסף
אל אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר
אני יוסף אחיכם אשר מכרתם
אתי מצרימה ׃ ועתה אל תעצבו
ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אתי
הנה כי למחיה שלחני אלהים
לפניכם: כי זה שנתים הרעב בקרב
הארץ ועוד חמש שנים אשר אין
חריש וקציר ׃ וישלחני אלהים
לפניכם לשום לכם שארית בארץ
ולהחיות לכם לפליטה גדלה :
ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה
כי האלהים וישימני לאב לפרעה
ולאדון לכל ביתו ומשל בכל
ארץ מצרים: מהרו ועלו אל אבי
ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף
שמני אלהים לאדון לכל מצרים
רדה אלי אל תעמד: וישבת בארץ
גשן והיית קרוב אלי אתה ובניך
ובני בניך וצאנך ובקרך וכל אשר
לך: וכלכלתי אתך שם כי עוד
חמש שנים רעב פן תורש אתה
וביתך וכל אשר לך: והנה עיניכם
ראות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר
אליכם ׃ והגדתם לאבי את כל
כבודי במצרים ואת כל אשר
ראיתם ומהרתם והורדתם את
אבי הנה: ויפל על צוארי בנימן
אחיו ויבך ובנימן בכה על צואריו :
וינשק לכל אחיו ויבך עלהם
ואחרי כן דברו אחיו אתו : והקל
נשמע בית פרעה לאמר באו

ושמעו מצראי ושמע אינש
בית פרעה :
ואמר יוסף לאחוהי אנא יוסף
העוד כען אבא קיים ולא
יכילו אחוהי לאתבא יתיה
פתגם ארי אתבהילו מן
קדמוהי : ואמר
יוסף לאחוהי קריבו כען לותי
וקריבו ואמר אנא יוסף אחוכון
דזבנתון יתי למצרים :
וכען לא תתנססון ולא
יתקוף בעיניכון ארי זבנתון יתי
הכא ארי לקיימא שלחני יי
קדמיכון :
ארי דנן תרתין שנין כפנא
בגו ארעא ועוד חמש שנין
דלית זרועא וחצדא :
ושלחני יי קדמיכון לשואה
לכון שארא בארעא ולקיימא
לכון לשיזבא רבתא :
וכען
לא אתון שלחתון יתי הכא
אלהין מן קדם יי ושוויניה
לאבא לפרעה ולרבון לכל
אינש ביתיה ושליט בכל ארעא
דמצרים :
אוחו וסקו לות אבא ותימרון
ליה כדנן אמר ברך יוסף
שויני יי לרבון לכל מצראי
חות לותי לא תתעכב :
ותיתיב בארעא דגושן ותהא
קריב לי את ובנך ובני בנך
וענך ותורך וכל דלך :
ואזון יתך תמן ארי עוד חמש
שנין כפנא דילמא תתמסכן
את ואינש ביתך וכל דלך :
והא עיניכון חזאן ועיני אחי
בנימין ארי בלשנכון אנא
ממליל עמכון :
ותחוון לאבא ית כל יקרי
במצרים וית כל דחזיתון
ותוחון ותחתון ית אבא
הכא :
ונפל על צוארי בנימין אחוהי
ובכא ובנימין בכא על
צואריה :
ונשיק לכל אחוהי ובכא
עליהון ובתר כן מלילו
אחוהי עמיה :
וקלא אשתמע
בית פרעה למימר

פרעה · וזהו לשון בית מיחוש · טענו
את בעירכם · תבואה · את טוב ארץ
מצרים · ארץ גשן · נבא ולא ידע מה
נבא סופה לעשותה כמצולה שאין בה
דגים · חלב הארץ · כל חלב לשון מיטב
הוא · ואתה צויתה · מפי לומר להם ואת
עשו כך אמור להם שברשותי הוא · שלח
כזאת · כחשבון הזה ומהו החשבון ·
חמרים נושאים מטוב מצרים · בתלמוד
מצינו ששלח לו יין ישן שדעת זקנים
נוחה הימנו · ומדרש אגדה גריסין של
פול · בר ולחם כתרגומו ומזון לפתן · אל
תרגזו בדרך · אל תתעסקו בדבר
הלכה כדי שלא תרגזו עליכם הדרך ·
ד״א אל תפסיעו פסיעה גסה והכנסו
בחמה לעיר ולפי פשוטו של מקרא
יש לומר שלפי שהיו נכלמים היה דואג
שמא יריבו על מכירתו להתוכח זה
עם זה לומר על ידך נמכר אתה ספרת
ממנו לשון הרע וגרמת לנו לשנאתו
וכי הוא מושל · ואשר הוא מושל · ויפג
לבו · נחלף לבו והלך מלהאמין לא
פנה אל הדברים לשון מפיגין טעמן
בלשון משנה וכמו מאין הפוגות
ותרגומו ריחו לא נמר וריחיה לא פג ·
את כל דברי יוסף · סימן מסר להם
במה היה עוסק כשפירש ממנו בפרשת
עגלה ערופה וזהו שאמר וירא את
העגלות אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר
שלח פרעה · ותחי רוח יעקב · שרתה
עליו שכינה שפירשה ממנו · רב עוד
יוסף · רב לי עוד שמחה וחדוה הואיל
ועוד יוסף בני חי · בארה שבע · כמו
לבאר שבע ה׳ בסוף תיבה במקום
למ״ד בתחלתה · לאלהי אביו יצחק · חייב

אחי יוסף וייטב בעיני פרעה ובעיני
עבדיו : ויאמר פרעה אל יוסף
אמר אל אחיך זאת עשו טענו את
בעירכם ולכו באו ארצה כנען: וקחו
את אביכם ואת בתיכם ובאו אלי
ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים
ואכלו את חלב הארץ: ואתה צויתה
זאת עשו קחו לכם מארץ מצרים
עגלות לטפכם ולנשיכם ונשאתם
את אביכם ובאתם: ועינכם אל תחס
על כליכם כי טוב כל ארץ מצרים
לכם הוא: ויעשו כן בני ישראל
ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה
ויתן להם צדה לדרך : לכלם נתן
לאיש חלפות שמלת ולבנימן נתן
שלש מאות כסף וחמש חלפת
שמלת: ולאביו שלח כזאת עשרה
חמרים נשאים מטוב מצרים ועשר
אתנת נשאת בר ולחם ומזון לאביו
לדרך : וישלח את אחיו וילכו
ויאמר אלהם אל תרגזו בדרך :
ויעלו ממצרים ויבאו ארץ כנען אל
יעקב אביהם: ויגדו לו לאמר עוד
יוסף חי וכי הוא משל בכל ארץ
מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם:
וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר
דבר אלהם וירא את העגלות אשר
שלח יוסף לשאת אתו ותחי
רוח יעקב אביהם : ויאמר
ישראל רב עוד יוסף בני חי
אלכה ואראנו בטרם אמות :
ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא
בארה שבע ויזבח זבחים
לאלהי אביו יצחק ויאמר אלהים

אתו אחי יוסף ושפר בעיני
פרעה ובעיני עבדוהי :
ואמר פרעה ליוסף אימר
לאחך דא עבידו טעינו ית
בעירכון ואיזילו אובלו
לארעא דכנען :
ודברו ית אבוכון וית אינש
בתיכון ואיתו לותי ואתן
לכון ית טובא דארעא
דמצרים ותיכלון ית טובא
דארעא :
ואת אתפקדת דא עבידו
סיבו לכון מארעא דמצרים
עגלן לטפליכון ולנשיכון
ותיטלון ית אבוכון ותיתון :
ועיניכון לא תחוס על מניכון
ארי טוב כל ארעא דמצרים
דלכון הוא :
ועבדו כן בני ישראל ויהב
להון יוסף עגלתן על מימר
פרעה ויהב להון זודין
לאורחא :
לכולהון יהב לגבר איצטלין
דלבושין ולבנימין יהב תלת
מאה סלעין דכסף וחמש
איצטלין דלבושין :
ולאבוהי שלח כדא עשרה
חמרין טעינין מטובא
דמצרים ועשר אתנן טעינן
עיבור ולחם וזודין לאבוהי
לאורחא :
ושלח ית אחוהי ואזלו ואמר
להון לא תתנצון באורחא :
וסליקו ממצרים ואתו לארעא
דכנען לות יעקב אבוהון :
וחויאו ליה למימר עוד כען
יוסף קיים וארי הוא שליט
בכל ארעא דמצרים והוא
מליא פיגן על לבה ארי
לא המין להון :
ומלילו עמיה ית כל פתגמי
יוסף דמליל עמהון וחזא ית
עגלן דשלח יוסף למיטל
יתיה ושרת רוח קודשא על
יעקב אבוהון :
ואמר ישראל סגיא לי חדוא
עוד כען יוסף ברי קיים
איזיל ואחזיניה עד לא
אמות :
ונטל ישראל וכל דיליה ואתא
לבארא דשבע ודבח דבחין
לאלהא דאבוהי יצחק :
ואמר יי

אדם בכבוד אביו
יותר מכבוד
זקנו לפיכך תלה
ביצחק ולא באברהם ׃ יעקב
יעקב ׃ לשון חבה ׃ אל תירא
מרדה מצרימה ׃ לפי
שהיה מצר על שהוזקק
לצאת חוצה לארץ ׃ אנכי אעלך
גם עלה ׃ הבטיחו להיות נקבר
בארץ ׃ אשר רכשו בארץ
כנען ׃ אבל מה שרכש
בפדן ארם הכל
נתן לעשו
בשביל
חלקו של מערת המכפלה
אמר נכסי חוצה לארץ
אינם כדאי וזהו אשר כריתי לי ׃
העמיד לו צבורין של כסף וזהב כמין
כרי ואמר לו טול את אלו ׃ ובנות
בניו ׃ סרח בת אשר ויוכבד בת לוי ׃
הבאים מצרימה ׃ על שם השעה
קראם הכתוב הבאים ואין להתמה
על אשר לא כתב באו ׃ בן הכנענית ׃
בן דינה שנבעלה לכנעני ׃ כשהרגו
את שכם לא היתה דינה רוצה לצאת
עד שנשבע לה שמעון שישאנה ׃ אלה
בני לאה ואת דינה בתו ׃ הזכרים
תלה בלאה והנקבות תלה ביעקב ׃
ללמדך שאשה מזרעת תחלה יולדת
זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה ׃
שלשים ושלש ׃ ובפרטן אי אתה מוצא
אלא ל"ב ׃ אלא זו יוכבד שנולדה
בין החומות בכניסתן שנאמר אשר ילדה אותה
ללוי במצרים ׃ לידתה
במצרים ואין הורתה במצרים ׃

לישראל במראת הלילה ויאמר
יעקב יעקב ויאמר הנני ׃ ויאמר
אנכי האל אלהי אביך אל תירא
מרדה מצרימה כי לגוי גדול
אשימך שם ׃ אנכי ארד עמך
מצרימה ואנכי אעלך גם עלה
ויוסף ישית ידו על עיניך ׃ ויקם
יעקב מבאר שבע וישאו בני
ישראל את יעקב אביהם ואת
טפם ואת נשיהם בעגלות אשר
שלח פרעה לשאת אתו ׃ ויקחו
את מקניהם ואת רכושם אשר
רכשו בארץ כנען ויבאו מצריטה
יעקב וכל זרעו אתו ׃ בניו ובני בניו
אתו בנתיו ובנות בניו וכל זרעו
הביא אתו מצרימה ׃

ואלה שמות בני ישראל
הבאים מצרימה יעקב ובניו בכר
יעקב ראובן ׃ ובני ראובן חנוך
ופלוא וחצרן וכרמי ׃ ובני שמעון
ימואל וימין ואהד ויכין וצחר
ושאול בן הכנענית ׃ ובני לוי גרשון
קהת ומררי ׃ ובני יהודה ער ואונן
ושלה ופרץ וזרח וימת ער ואונן
בארץ כנען ויהיו בני פרץ חצרן וחמול ׃
ובני יששכר תולע ופוה ויוב ושמרן ׃
ובני זבלון סרד ואלון ויחלאל ׃ אלה
בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן
ארם ואת דינה בתו כל נפש בניו
ובנותיו שלשים ושלש ׃ ובני גד צפיון
וחגי שוני ואצבן ערי וארודי ואראלי ׃
ובני אשר ימנה וישוה וישוי ובריעה
ושרח אחתם ובני בריעה חבר
ומלכיאל ׃ אלה בני זלפה אשר נתן
לבן ללאה בתו ותלד את אלה

לישראל בחזווא דליליא ואמר
יעקב יעקב ואמר הא אנא ׃

ואמר אנא אלהא אלהיה
דאבוך לא תדחל מלמחת
למצרים ארי לעם סגי
אשוינך תמן ׃ אנא
איחות עמך למצרים ואנא
אסקינך אף אסקא ויוסף ישוי
ידוהי על עינך ׃
וקם יעקב מבארא דשבע
ונטלו בני ישראל ית יעקב
אבוהון וית טפליהון וית
נשיהון בעגלתא דשלח
פרעה למיטל יתיה ׃

ודברו ית גיתהון וית כל
קנינהון דקנו בארעא
דכנען ואתו למצרים יעקב
וכל בנוהי עמיה ׃

בנוהי ובני בנוהי עמיה בנתיה
ובנת בנוהי וכל בנוהי אייתי
עמיה למצרים ׃

ואלין שמהת בני ישראל
דעלו למצרים יעקב ובנוהי
ביכרא דיעקב ראובן ׃

ובני ראובן חנוך ופלוא
וחצרון וכרמי ׃
ובני שמעון ימואל וימין ואהד
ויכין וצחר ושאול בר
כנעניתא ׃
ובני לוי גרשון קהת ומררי ׃

ובני יהודה ער ואונן ושלה
ופרץ וזרח ומית ער ואונן
בארעא דכנען והוו בני פרץ
חצרון וחמול ׃
ובני יששכר תולע ופוה ויוב
ושמרון ׃
ובני זבולן סרד ואלון
ויחלאל ׃
אלין בני לאה די ילידת
ליעקב בפדן ארם וית דינה
ברתיה כל נפשת בנוהי
ובנתיה תלתין ותלת ׃
ובני גד צפיון וחגי שוני
ואצבון ערי וארודי ואראלי ׃

ובני אשר ימנה וישוה וישוי
ובריעה ושרח אחתהון ובני
בריעה חבר ומלכיאל ׃

אלין בני זלפה דיהב לבן
ללאה ברתיה וילידת
ית אלין ליעקב שית
לח

ליעקב שש עשרה נפש: בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימן: ויולד ליוסף בארץ מצרים אשר ילדה לו אסנת בת פוטיפרע כהן און את מנשה ואת אפרים: ובני בנימן בלע ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי וראש מפים וחפים וארד: אלה בני רחל אשר ילד ליעקב כל נפש ארבעה עשר: ובני דן חשים: ובני נפתלי יחצאל וגוני ויצר ושלם: אלה בני בלהה אשר נתן לבן לרחל בתו ותלד את אלה ליעקב כל נפש שבעה: כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה יצאי ירכו מלבד נשי בני יעקב כל נפש ששים ושש: ובני יוסף אשר ילד לו במצרים נפש שנים כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים:

ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורת לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן: ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד: ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי: ויאמר יוסף אל אחיו ואל בית אביו אעלה ואגידה לפרעה ואמרה אליו אחי ובית אבי אשר בארץ כנען

עשרה נפש: בני רחל איתת יעקב יוסף ובנימין: ואיתילידו ליוסף בארעא דמצרים די ילידת ליה אסנת בת פוטיפרע רבא דאון ית מנשה וית אפרים: ובני בנימין בלע ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי וראש מפים וחפים וארד: אלין בני רחל דאתילידו ליעקב כל נפשתא ארבע עשר: ובני דן חשים: ובני נפתלי יחצאל וגוני ויצר ושלם: אלין בני בלהה דיהב לבן לרחל ברתיה וילידת ית אלין ליעקב כל נפשתא שבעה: כל נפשתא דעלה עם יעקב למצרים נפקי ירכי בר מנשי בני יעקב כל נפשתא שתין ושית: ובני יוסף דאתילידו ליה במצרים נפשתא תרין כל נפשתא לבית יעקב דעלא למצרים שבעין:

וית יהודה שלח קדמוהי לות יוסף לפנאה קדמוהי לגשן ואתו לארעא דגשן: ותקים יוסף רתיכוהי וסליק לקדמות ישראל אבוהי לגשן ואיתחזי ליה ונפל על צואריה ובכא על צואריה עוד: ואמר ישראל ליוסף אילו אנא מאית ברם זמנא הדא מתנחם אנא בתר דחזיתינון לאפך ארי עוד כען קיים את: ואמר יוסף לאחוהי ולבית אבוהי אסק ואחוי לפרעה ואימר ליה אחי ובית אבא די בארעא דכנען

בני רחל אשת יעקב. ובכולן לא נאמר אשת אלא בה לפי שהיתה רחל עקרו של בית: כל הנפש הבאה ליעקב שיצאו מארץ כנען לבא למצרים ואין הבאה זו לשון עבר אלא לשון הווה. כמו בערב היא באה והנה רחל בתו באה לפי טעמו בא לפי שכשיצאו לא היו אלא סו' והשלים כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים. הוא לשון עבר שבאו ליעקב מצרימה לפיכך טעמו בבי"ת לפי שכשבאו שם היו שמצאו שם את יוסף וב' בניו ונתוספה להם יוכבד שנולדה בין החומות. ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים צריכין אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים שהרי לא נמנו כאן. מצאתי בויקרא רבה עשו שש נפשות היו והכתוב קורא אותן נפשות לשון רבים לפי שהיו עובדי' לאלהות הרבה אבל יעקב שבעים היו והכתוב קורא אותן נפש לשון יחיד לפי שהיו עובדי' לאל אחד: להורות לפניו גשנה. כתרג' לפנות לו מקום ולהורות האיך יתישב בה: לפניו קודם שיגיע לשם. ומדרש אגדה להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה: ויאסור יוסף מרכבתו. הוא עצמו אסר הסוסים למרכבה להזדרז לכבוד אביו: וירא אליו. יוסף נראה לאביו: ויבך על צואריו עוד. לשון הרבה בכיה. וכן כי לא על איש ישים עוד לשון ריבוי הוא אינו שם עלילות נוספות על חטאיו. אף כאן הרבה והוסיף בבכי יותר על הרגיל. אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו. ואמרו רבותינו ז"ל שהיה קורא קריאת שמע: אמותה הפעם. פשוטו כתרג' ומדרשו סבור הייתי למות שתי מיתות בעולם הזה ובעולם הבא שנסתלקה שכינה ממני והייתי סבור שיתבעני הקב"ה מיתתך עכשו שעודך חי לא אמות אלא פעם אחת: ואמרה אליו אחי. ועוד אומר לו והאנשים רועי צאן בשביל תשבו בארץ גשן והיא צריכה לכם לפי שהיא ארץ מרעה וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאי'

במלאכה אחרת ירחיק אתכם מעליו
ויושיבכם שם: כי תועבת מצרים כל
רועה צאן. לפי שהם להם אלוהות:
ומקצה אחיו. מן הפחותים שבהם
לגבורה שאין נראים גבורים. שאם
יראה אותם גבורים יעשה אותן אנשי
מלחמתו. ואלו הן ראובן שמעון לוי
יששכר ובנימין. אותן שלא כפל משה
שמותם כשברכם. ושמות הגבורים
כפל. שנא' וזאת ליהודה ונו' ולגד אמ'
ונו' ולנפתלי אמ' ונו' ולדן אמ' ונו' ולזבול'
אמר ונו' ולאשר אמ' ברוך מבנים ונו'
זהו לשון ב״ר שהיא אגדת ארץ ישראל
אבל תלמוד בבלי שלנו מצינו ש
שאותם שכפל משה שמותם הם
החלשים והם הביא לפני פרעה
ויהודה שהוכפל שמו לא משום חלשות
נכפל אלא טעם יש לדבר כדאיתא
בבבא קמא ובברייתא דספרי שנויה
בזה פרשת וזאת הברכה כמו תלמוד
שלנו: אנשי חיל. בקיאים באומנותם
לרעות צאן: על אשר לי. על צאן
שלי: ויברך יעקב את פרעה. היא
שאלת שלום כדרך כל הנראים לפני
מלכים לפרקים: שני מגורי. ימי
מגורותי כל ימי הייתי גר בארץ
אחרים לא השיגו בטובה: ויברך
יעקב. כדרך הנפטרין מלפני השרי'
ומברכים אותם. ונוטלין רשות. ומה
ברכה ברכו שיעלה נילוס לרגלו לפי
שאין מצרים שותה מי גשמים אלא
נילוס עולה ומשקה את הארץ ומברכתו
של יעקב ואילך פרעה הוה בא על
נילוס והוא עולה לקראתו ומשקה את
הארץ תנחומא: רעמסס. מארץ גשן היא

באו אלי׃ והאנשים רעי צאן כי אנשי
מקנה היו וצאנם ובקרם וכל אשר
להם הביאו׃ והיה כי יקרא לכם
פרעה ואמר מה מעשיכם׃ ואמרתם
אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו
ועד עתה גם אנחנו גם אבתינו
בעבור תשבו בארץ גשן כי תועבת
מצרים כל רעה צאן׃ ויבא יוסף ויגד
לפרעה ויאמר אבי ואחי וצאנם
ובקרם וכל אשר להם באו מארץ
כנען והנם בארץ גשן׃ ומקצה אחיו
לקח חמשה אנשים ויצגם לפני
פרעה׃ ויאמר פרעה אל אחיו מה
מעשיכם ויאמרו אל פרעה רעה
צאן עבדיך גם אנחנו גם אבותינו׃
ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו
כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך
כי כבד הרעב בארץ כנען ועתה
ישבו נא עבדיך בארץ גשן׃ ויאמר
פרעה אל יוסף לאמר אביך ואחיך
באו אליך׃ ארץ מצרים לפניך הוא
במיטב הארץ הושב את אביך
ואת אחיך ישבו בארץ גשן ואם
ידעת ויש בם אנשי חיל ושמתם
שרי מקנה על אשר לי׃ ויבא יוסף
את יעקב אביו ויעמדהו לפני פרעה
ויברך יעקב את פרעה׃ ויאמר
פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך׃
ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני
מגורי שלשים ומאת שנה מעט
ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את
ימי שני חיי אבתי בימי מגוריהם׃
ויברך יעקב את פרעה ויצא מלפני
פרעה׃ ויושב יוסף את אביו ואת
אחיו ויתן להם אחזה בארץ מצרים

אתו לותי ׃
וגובריא רעי ענא ארי גברי
מרי גיתי הוו ועאנהון ותוריהון
וכל דלהון אייתיאו ׃
ויהא כד יקרי לכון פרעה
ויימר מה עובדכון ׃
ותימרון גברי מרי גיתי הוו
עבדך מעולימנא ועד כען אף
אנחנא אף אבהתנא בדיל
דתיתבון בארעא דגשן ארי
מרחקין מצראי כל רעי ענא ׃

ואתא יוסף וחוי לפרעה ואמר
אבא ואחי ועאנהון ותוריהון
וכל דלהון אתו מארעא
דכנען והא אינון בארעא
דגשן ׃
ומקצת מן אחהי דבר חמשה
גוברין ואקימינון קדם פרעה ׃

ואמר פרעה לאחוהי מה
עובדיכון ואמרו לפרעה רעי
ענא עבדך אף אנחנא אף
אבהתנא ׃ ואמרו
לפרעה לאיתותבא בארעא
אתינא ארי לית רעיא לענא
די לעבדך ארי תקיף כפנא
בארעא דכנען וכען יתבון
כען עבדך בארעא דגשן ׃

ואמר פרעה ליוסף למימר
אבוך ואחך אתו לותך ׃
ארעא דמצרים קדמך היא
כדשפיר בארעא אותיב ית
אבוך וית אחך יתבון בארעא
דגשן ואם ידעת ואית בהון
גוברין דחילא ותמנינון רבני
גיתי על דלי ׃

ואייתי יוסף ית יעקב אבוהי
ואקימיה קדם פרעה. ובריך
יעקב ית פרעה ׃

ואמר פרעה ליעקב כמה יומי
שני חייך ׃

ואמר יעקב לפרעה יומי שני
תותבותי מאה ותלתין שנין
זעירין ובישין הוו יומי שני
חיי ולא ארביקו ית יומי שני
חיי אבהתי ביומי תותבותהון ׃

ובריך יעקב ית פרעה
ונפק מן קדם פרעה ׃

ואותיב יוסף ית אבוהי וית
אחוהי ויהב להון אחסנא
בארעא דמצרים בדשפיר

117

לחם לפי הטף. לפי הצריך לכל בני
ביתם: ולחם אין בכל הארץ. חוזר לענין
ראשון לתחלת שני הרעב: ותלה כמו
ותלאה לשון עייפות כתרגו' ואשתלהי
ודומה לו כמתלהלה היורה זיקים:
בשבר אשר הם שוברים. נותנין לו
את הכסף: כי אפס. שלם כתרגו':
וינהלם בלחם. כמו וינהגם. ודומה לו
אין מנהל לה ועל מי מנוחות ינהלני
בשנה השביעית. שהיא לשני הרעב:
כי אם תם הכסף והמקנה ובא הכל
על ידי אדני: בלתי אם גויתנו
ואדמתנו כמו אם לא יותן זרע לזרוע
את האדמה ואע"פ שאמר יוסף ועוד
חמש שנים אשר אין חריש וקציר
מכיון שבא יעקב למצרים באה
ברכה לרגליו והתחילו לזרוע וכלה
הרעב וכן שנינו בתוספת' סוטה:
והאדמה לא תשם. לא תהיה שממה
ותרגו' לא תבור לשון שדה בור שאינו
חרוש: ותהי הארץ לפרעה. קנויה
לו: ואת העם העביר יוסף. מעיר
לעיר לזכרון שאין להם חלק בארץ:
והושב של זה בחברתה ולא הוצרך
הכתוב לכתוב זאת אלא להודיע שבחו
של יוסף שנתכוון להסיר חרפה מעל
אחיו שלא יהו קורין לאחיו גולים:
מקצה גבול מצרים ועד קצהו. כן
העביר לכל העיירים אשר בכל מלכות
מצרי' מקצה גבולה ועד קצה גבולה:
רק אדמת הכהנים לא קנה. הכומרי'
כל לשון כהן משרת לאלהות הוא
חוץ מאותם שהוא לשון גדולה:
כמו כהן מדין כהן
און: חק לכהני' חק כך וכך לחם ליום

במיטב הארץ בארץ רעמסס
כאשר צוה פרעה: ויכלכל יוסף את
אביו ואת אחיו ואת כל בית אביו
לחם לפי הטף: ולחם אין בכל
הארץ כי כבד הרעב מאד ותלה
ארץ מצרים וארץ כנען מפני הרעב:
וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא
בארץ מצרים ובארץ כנען בשבר
אשר הם שברים ויבא יוסף את
הכסף ביתה פרעה: ויתם הכסף
מארץ מצרים ומארץ כנען ויבאו
כל מצרים אל יוסף לאמר הבה לנו
לחם ולמה נמות נגדך כי אפס כסף:
ויאמר יוסף הבו מקניכם ואתנה
לכם במקניכם אם אפס כסף:
ויביאו את מקניהם אל יוסף ויתן
להם יוסף לחם בסוסים ובמקנה
הצאן ובמקנה הבקר ובחמרים
וינהלם בלחם בכל מקנהם בשנה
ההוא: ותתם השנה ההוא ויבאו
אליו בשנה השנית ויאמרו לו לא
נכחד מאדני כי אם תם הכסף
ומקנה הבהמה אל אדני לא נשאר
לפני אדני בלתי אם גויתנו ואדמתנו:
למה נמות לעיניך גם אנחנו גם
אדמתנו קנה אתנו ואת אדמתנו
בלחם ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים
לפרעה ותן זרע ונחיה ולא נמות
והאדמה לא תשם: ויקן יוסף את
כל אדמת מצרים לפרעה כי מכרו
מצרים איש שדהו כי חזק עלהם
הרעב ותהי הארץ לפרעה:
ואת העם העביר אתו לערים
מקצה גבול מצרים ועד קצהו:
רק אדמת הכהנים לא קנה כי חק

בארעא בארע דרעמסס כמא
דפקיד פרעה:
וזן יוסף ית אבוהי וית אחוהי
וית כל בית אבוהי לחמא
לפום טפלא:
ולחמא לית בכל ארעא ארי
תקיף כפנא לחדא ואשתלהי
עמא דארעא דמצרים ועמא
דארעא דכנען מן קדם
כפנא:
ולקיט יוסף ית כל כספא
דאשתכח בארעא דמצרים
ובארעא דכנען בעיבורא
דאינון זבנין ואיתי יוסף ית
כספא לבית פרעה:

ושלים כספא מארעא
דמצרים ומארעא דכנען ואתו
כל מצראי לות יוסף למימר
הב לנא לחמא למה נמות
לקיבלך ארי שלים כספא:

ואמר יוסף הבו גיתיכון ואתן
לכון בגיתיכון אם שלים
כספא:

ואיתיאו ית גיתיהון לות יוסף
ויהב להון יוסף לחמא
בסוסותא ובגיתי ענא ובגיתי
תורי ובחמרי וזנינון בלחמא
בכל גיתיהון בשתא ההיא:

ושלימת שתא ההיא ואתו
לותיה בשתא תנייתא ואמרו
ליה לא נכסי מן רבוני אלהין
שלים כספא וגיתי בעירא לות
רבוני ולא אשתאר קדם
רבוני אלהין גוייתנא
וארעתנא:

למה נמות לעינך אף אנחנא
אף ארענא קני יתנא וית
ארענא בלחמא ונהי אנחנא
וארענא עבדין לפרעה והב
בר זרעא ונחי ולא נמות
וארעא לא תבור:
וקנא יוסף ית כל ארעא
דמצרים לפרעה ארי זבנו
מצראי גבר חקליה ארי
תקיף עליהון כפנא והות
ארעא לפרעה:

וית עמא אעבר יתיה מקרי
לקרי מסוף תחום מצרים
ועד סופיה:

להוד ארעא דכומריא לא
קנא ארי חולק

לכהנים מאת פרעה ואכלו את חקם
אשר נתן להם פרעה על כן לא
מכרו את אדמתם: ויאמר יוסף אל
העם הן קניתי אתכם היום ואת
אדמתכם לפרעה הא לכם זרע
וזרעתם את האדמה: והיה בתבואת
ונתתם חמישית לפרעה וארבע
הידת יהיה לכם לזרע השדה
ולאכלכם ולאשר בבתיכם ולאכל
לטפכם: ויאמרו החיתנו נמצא חן
בעיני אדני והיינו עבדים לפרעה:
וישם אתה יוסף לחק עד היום הזה
על אדמת מצרים לפרעה לחמש
רק אדמת הכהנים לבדם לא היתה
לפרעה: וישב ישראל בארץ
מצרים בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו
וירבו מאד: ויחי יעקב בארץ מצרים
שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב
שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת
שנה: ויקרבו ימי ישראל למות
ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא
מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת
ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל
נא תקברני במצרים: ושכבתי עם
אבתי ונשאתני ממצרים וקברתני
בקברתם ויאמר אנכי אעשה
כדברך: ויאמר השבעה לי וישבע
לו וישתחו ישראל על ראש המטה:

ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר

לכומריא מלות פרעה ואכלין ית חולקהון די יהב להון פרעה על כן לא זבינו ית ארעהון:
ואמר יוסף לעמא הא קניתי יתכון יומא דין וית ארעכון לפרעה הא לכון בר זרע ותזרעון ית ארעא:
ויהא בעללתא ותתנון חד מן חמשא לפרעה וארבע חולקין יהא לכון לבר זרע חקלא ולמיכלכון ולאינש בתיכון ולמיכל לטפלכון:

ואמרו קיימתנא נשכח רחמין בעיני רבונא ונהא עבדין לפרעה:
ושוי יתה יוסף לגזירא עד יומא הדין על ארעא דמצרים דיהון יהבין חד מן חמשא לפרעה לחוד ארעא דכומריא בלחודיהון לא הוה לפרעה:

ויתיב ישראל בארעא דמצרים בארעא דגשן ואחסינו בה ונפישו וסגיאו לחדא:
וחיא יעקב בארעא דמצרים שבע עשרה שנין והוו יומי יעקב שני חיוהי מאה וארבעין ושבע שנין:

וקריבו יומי ישראל לממת וקרא לבריה ליוסף ואמר ליה אם כען אשכחית רחמין בעינך שו כען ידך תחות ירכי ותעביד עמי טיבו וקשוט לא כען תקברנני במצרים:

ואשכוב עם אבהתי ותטלנני ממצרים ותקברנני בקבורתהון ואמר אנא אעביד כפתגמך:

ואמר קיים לי וקיים ליה וסגיד ישראל על ריש ערסא:

והוה
בתר פתגמיא האלין ואמרו

חק לכהנים: כך וכך לחם ליום: זרע הא לכם: שבכל שנה ושנה: ולאשר בבתיכם: ולאכול לעבדיכם ושפחותיכם אשר בבתיכם: לטפכם: בנים קטנים: נמצא חן: לעשות לנו זאת כאשר אמרת: והיינו עבדים לפרעה: להעלות לו המס הזה בכל שנה: לחק עולם יעבור: וישב ישראל ויהיו בארץ גשן שהיא מארץ מצרים: חסלת ויגש

ויחי
למה פרשה זו סתומה לפי
שכיון שנפטר יעקב נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם. ד״א שבקש לגלות הקץ לבניו ונסתם ממנו. ב״ר ויקרבו ימי ישראל למות: כל מי שנאמר בו קריבה למות לא הגיע לימי אבותיו: ויקרא לבנו ליוסף: למי שהיה יכולת בידו לעשות: שים נא ידך תחת ירכי: והשבעה לי: חסד ואמת: חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול: אל נא תקברני במצרים: סופה להיות עפרה כנים ורוחשין תחת גופי ושאין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות ושלא יעשוני מצרים ע״ז דכתיב ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים: ושכבתי עם אבותי: וי״ו זו מחובר למעלה לתחלת המקרא שים נא ידך תחת ירכי והשבעה לי ואני סופי לשכב עם אבותי ואין לפרש ושכבתי עם אבותי השכיבני עם אבותי במערה שהרי כתיב אחריו ונשאתני ממצרים וקברתני ועוד מצינו בכל מקום לשון שכיבה עם אבות היא הגויעה ולא הקבורה וישכב דוד עם אבותיו ויקבר בעיר דוד: וישתחו ישראל: תפלה בשמחה סגול לה: על ראש המטה: הפך עצמו לצד השכינה: מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה. ד״א על ראש המטה שהיתה מטתו שלמה ולא היה בה רשע שהרי יוסף מלך היה ועוד שנשבה בין הגוים והרי הוא עומד בצדקו: ויאמר ליוסף א' מן המגידים והיה אפרים רגיל לפני יעקב

ויש אומרים אפרים היה רגיל לפני
יעקב בתלמוד וכשחלה בארץ גשן
הלך אפרים אצל יוסף והגיד לו׃ ויקח את
שני בניו עמו׳ כדי שיברכם יעקב
לפני מותו׃ ויגד ליעקב׃ המגיד ולא
פי׳ מי והרבה מקראות יש קצרי לשון
ומדרש אגדה רוח הקדש הגידה לו׃
ויתחזק ישראל׃ אמר אע״פ שהוא בני
מלך הוא ואחלק לו כבוד׳ מכאן
שחולקין כבוד למלכות וכן משה חלק
כבוד למלכות שנא׳ וירדו כל עבדיך
אלה אלי וכן אליהו וישנס מתניו׃
ונתתיך לקהל עמים׃ בשרני שעתידין
לצאת ממני עוד קהל ועמים ואע״פ
שאמר לי וקהל גוים על מי אמר כי על
בנימין כשהוא אומר וקהל גוים הרי
שנים לבד מבנימין ושוב לא נולד לי
בן אלא כך אמר לי שעתיד אחד משבטי
ליחלק ועתה אותה ברכה אני נותנה
לך׃ הנולדים לך עד באי אליך׳ כלומר
שנולדו משפרשת ממני עד שבאתי
אליך׃ לי הם׳ בחשבון שאר בני ליטול

ליוסף הנה אביך חלה ויקח את
שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים׃
ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף
בא אליך ויתחזק ישראל וישב על
המטה׃ ויאמר יעקב אל יוסף אל
שדי נראה אלי בלוז בארץ כנען
ויברך אתי׃ ויאמר אלי הנני מפרך
והרביתך ונתתיך לקהל עמים
ונתתי את הארץ הזאת לזרעך
אחריך אחזת עולם׃ ועתה שני בניך
הנולדים לך בארץ מצרים עד באי
אליך מצרימה לי הם אפרים ומנשה
כראובן ושמעון יהיו לי׃ ומולדתך
אשר הולדת אחריהם לך יהיו על
שם אחיהם יקראו בנחלתם׃ ואני
בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ
כנען בדרך בעוד כברת ארץ לבא
אפרתה ואקברה שם בדרך
אפרת הוא בית לחם׃ וירא ישראל
את בני יוסף ויאמר מי אלה׃
ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר

ליוסף הא אבוך שכיב כרע ודבר ית תרין בנוהי עמיה ית מנשה וית אפרים׃

וחוי ליעקב ואמר הא ברך יוסף אתי לותך ואיתקף ישראל ויתיב על ערסא׃

ואמר יעקב ליוסף אל שדי אתגלי לי בלוז בארעא דכנען ובריך יתי׃

ואמר לי הא אנא מפשינך ומסגינך ואתנינך לכנשת שבטין ואתן ית ארעא הדא לבנך בתרך אחסנת עלם׃

וכען תרין בנך דאיתילידו לך בארעא דמצרים עד מיתי לותך למצרים דלי אינון אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהון קדמי׃

ובנך דתוליד בתריהון דילך יהון על שום אחיהון יתקרון באחסנתהון׃

ואנא במיתי מפדן מיתת עלי רחל בארעא דכנען באורחא בעוד כרוב ארעא למיעל לאפרת וקברתה תמן באורח אפרת היא בית לחם׃

וחזא ישראל ית בני יוסף ואמר מאן אלין׃

ואמר יוסף לאבוהי בני אינון

חלק בארץ איש כנגדו׃ ומולדתך׳ אם תוליד עוד לא יהיו במנין בני אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים
ולא יהיה להם שם בשבטים לענין הנחלה׳ ואע״פ שנחלקה הארץ לפי מנין גולגלותם כדכתיב לרב תרבה נחלתו
וכל איש ואיש כטל חלקו בשוה חוץ מהבכורות׳ מכל מקום לא נקראו שבטים אלא אלו׳ ואני בבאי מפדן מתה עלי
רחל׳ ואע״פ שאני מטריח עליך להוליכני לארץ ליקבר בארץ כנען לא כן עשיתי לאמך שהרי אמך מתה בדרך סמוך
לבית לחם׃ כברת ארץ׳ מדת ארץ והם אלפים אמה כמדת תחום שבת כדברי רבי משה הדרשן׳ ולא תאמר שעכבו
עלי גשמים מלהוליכה ולקוברה בחברון פי׳ עת הגריד היה שהיתה הארץ יבשה ומנוקבת ככברה מתחת הגשמים׳
ואקברה שם׳ ולא הולכתיה אפי׳ לבית לחם להכניסה לארץ וידעתי שיש בלבך עלי תרעומת אבל דע לך שעל פי
הדבור קברתיה שם כדי שתהא לעזרה לבניה כשיגלם נבוזראדן והיו עוברים דרך שם ויצאת בוכה ומבקשת רחמים
עליהם׳ וזהו שנאמר קול ברמה נשמע וגו׳ רחל מבכה על בניה׳ ואונקלוס תרגם כברת ארץ
כרוב ארעא כדי שיעור מחרישת יום אחד׳ ואומר אני שהיה להם מדה קצובה שקורין אותה כן שיעור
כדי מחרישה אחת כדאמרינן כרוב ותני כמה דמסיק תלם מפני כרגא׳ וירא ישראל את בני
יוסף׳ בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפרים
ויהוא ובניו ממנשה׳ ויאמר מי אלה׳ מהיכן יצאו אלה שאינם ראויים לברכה׳

נתן לי אלהים בזה ויאמר קחם
נא אלי ואברכם: ועיני ישראל
כבדו מזקן לא יוכל לראות ויגש
אתם אליו וישק להם ויחבק להם:
ויאמר ישראל אל יוסף ראה פניך
לא פללתי והנה הראה אתי אלהים
גם את זרעך: ויוצא יוסף אתם מעם
ברכיו וישתחו לאפיו ארצה: ויקח
יוסף את שניהם את אפרים בימינו
משמאל ישראל ואת מנשה
בשמאלו מימין ישראל ויגש אליו:
וישלח ישראל את ימינו וישת על
ראש אפרים והוא הצעיר ואת
שמאלו על ראש מנשה שכל את
ידיו כי מנשה הבכור: ויברך את יוסף
ויאמר האלהים אשר התהלכו
אבתי לפניו אברהם ויצחק האלהים
הרעה אתי מעודי עד היום הזה:
המלאך הגאל אתי מכל רע יברך
את הנערים ויקרא בהם שמי ושם
אבתי אברהם ויצחק וידגו לרב
בקרב הארץ: וירא יוסף כי ישית
אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע
בעיניו ויתמך יד אביו להסיר אתה
מעל ראש אפרים על ראש מנשה:
ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי כי
זה הבכור שים ימינך על ראשו:
וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי
גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל
ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו
יהיה מלא הגוים: ויברכם ביום ההוא
לאמור בך יברך ישראל לאמר

דיהב לי יי׳ הכא ואמ׳ קריבינון כען לותי ואברכינון

ועיני ישראל יקרן מסיבו לא יכול למיחזי וקריב יתהון לותיה ונשיק להון וגפיף להון: ואמר ישראל ליוסף למיחזי אפך לא סברית והא אחזי יתי יי׳ אף ית בנך: ואפיק יוסף יתהון מן קדמוהי וסגיד על אפוהי על ארעא: ודבר יוסף ית תרויהון ית אפרים בימיניה משמאלא דישראל וית מנשה בשמאליה מימינא דישראל וקריב לותיה:

ואושיט ישראל ית ימיניה ושוי על רישא דאפרים והוא זעירא וית שמאליה על רישא דמנשה אחכמינון לידוהי ארי מנשה בוכרא: ובריך ית יוסף ואמר יי׳ די פלחו אבהתי קדמוהי אברהם ויצחק יי׳ דזן יתי מדאיתי עד יומא הדין:

מלאכא דיפרק יתי מכל בישא יברך ית עולימיא ויתקרי בהון שמי ושום אבהתי אברהם ויצחק וכנוני ימא יסגון כגו בני אינשא על ארעא: וחזא יוסף ארי ישוי אבוהי יד ימיניה על רישא דאפרים ובאיש בעינוהי וסעדא לידא דאבוהי לאעדאה יתה מעל רישא דאפרים לאנחותא על רישא דמנשה: ואמר יוסף לאבוהי לא כן אבא ארי דין בוכרא שו ימינך על רישיה: וסריב אבוהי ואמר ידענא ברי ידענא אף הוא יהא לעמא ואף הוא יסגי וברם אחוהי זעירא יסגי מניה ובנוהי יהון מלכין שליטין בעממיא:

ובריכינון ביומא ההוא למימר בך יברך ישראל למימר ישוינך יי׳ כאפרים וכמנשה ושוי ית אפרים קדם מנשה:

ואמר ישראל ליוסף אנא מאית ויהי מימרא דיי׳

אשר נתן לי אלהים בזה: הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה ובקש יוסף רחמים על הדבר ונחה עליו רוח הקדש ויאמר קחם נא אלי: וזהו מה שאמר הפסוק ואנכי תרגלתי לאפרים כלומר תרגלתי רוח הקדש ליעקב בשביל אפרים על שלקחם על זרועותיו: לא פללתי לא מלאני לבי לחשוב מחשבה שאראה פניך. לשון עשי פלילה: ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו: לאחר שנשקם הוציאם יוסף מעם ברכיו כדי שיכנס זה לימין וזה לשמאל לסמוך ידיו עליהם ולברכם: וישתחו לאפיו ארצה: כשחזר לאחוריו מלפני אביו: את אפרים בימינו משמאל ישראל. הבא לקראת חבירו ימינו כנגד שמאל חבירו והוא שיהיה הבכור מזומן לברכה: שכל את ידיו: כתרגומו אחכמינון לידוהי בהשכל ובחכמה השכיל את ידיו לכך ומדעת שהיה יודע שמנשה הבכור ואעפ״כ לא שת ימינו עליו: המלאך הגואל אותי מלאך הרגיל להשתלח אלי בצרותי כענין שנאמר ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב וכו׳: יברך את הנערים: מנשה ואפרים: וידגו לרוב: כדגים הללו שפרים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם. לפי שהמים מכסין אותם: ויתמוך יד אביו הרימה מעל ראש בנו ותמכה בידו: ידעתי בני ידעתי: מה שנגלה אליך ידעתי שהוא הבכור וגם הוא יהיה לעם שעתיד גדעון לצאת ממנו והקב״ה יעשה נס על ידו: אחיו הקטן יגדל ממנו שעתיד יהושע לצאת ממנו שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל: וזרעו יהיה מלא הגוים: כל העולם יתמלא שמעו ושמו כשיעמיד חמה בגבעון ולבנה בעמק אילון: בך יברך ישראל

ישמך אלהים כאפרים וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה: ויאמר ישראל אל יוסף הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבתיכם׃ ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי׃

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים׃ הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם׃ ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז׃ פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך או חללת יצועי עלה׃ שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרתיהם׃

בסעדכון ויתיב יתכון לארעא דאבהתכון׃ ואנא יהבית לך חולק חד יתיר על אחך דנסיבית מידא דאימוראה בצלותי ובבעותי׃ וקרא יעקב לבנוהי ואמר איתכנשו ואיחוי לכון ית דיערע יתכון בסוף יומיא׃ אתכנשו ושמעו בני יעקב וקבילו אולפן מן ישראל אבוכון׃ ראובן בוכרי את חילי וריש תוקפי לך הוה חזי למיסב תלתא חולקין בכירותא כהונתא ומלכותא׃ על דאזלת לקביל אפך הא כמיא כרם לא אהניתא חולק יתיר לא תיסב ארי סליקתא בית משכבי אבוך בכן אחילתא לשיווי ברי סליקתא׃ שמעון ולוי אחין גברין גיברין בארע תותבותהון עבדו גבורה׃ ברזהון לא הוה נפשי ובאתכנושיהון למהך לא נחתת מן יקרי ארי ברגזהון קטלו קטול וברעותהון תרעו שור סנאה׃ ליט רוגזהון ארי תקיף וחימתהון ארי קשיא אפליגינון ביעקב ואבדרינון בישראל׃

הבא לברך את בניו יברכם ואומר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. וישם את אפרים לפני מנשה בברכתו לפני מנשה להקדימו בדגלים ובחנוכת הנשיאים. ואני נתתי לך שכם אחד. לפי שאתה טורח להתעסק בקבורתי ואף אני נתתי לך נחלה שתקבר בה ואיזו היא שכם שנאמר ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם. שכם אחד על אחיך. שכם ממש היא תהיה לך חלק אחד יתר על אחיך. בחרבי ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם נתקבצו עליהם כל הסביבות וחגר יעקב כלי מלחמתו כנגדם. דבר אחר שכם היא הבכורה שיטלו בניו שני חלקים. ושכם לשון חלק הוא ויש דומין לו הרבה במקרא. אחלקה שכם. כי תשיתמו שכם. תשית כל משאוי לפני חלקים. דרך ירצחו שכמה איש חלקו לעברו שכם אחד. אשר לקחתי מיד האמורי. מיד עשו שעשה מעשה אמורי. ד״א שהיה צד אביו באמרי פיו. בחרבי ובקשתי. היא חכמתו ובבעותי. בתפלתו ובקשתו. ואגידה לכם. בקש לגלות את הקץ לבניו ונסתלקה שכינה ממנו והתחיל אומר דברים אחרים. ראשית אוני. היא טפה ראשונה שלו שלא ראה קרי מימיו. אוני. כחי כמו מצאתי און לי מרוב אונים ואמיץ כח. ולשון אונים עצמה ירבה. יתר שאת ויתר עז. ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה לשון נשיאות כפים. ויתר עז. במלכות כמו ויתן עז למלכו. ומי גרם לך להפסיד. פחז כמים אל תותר. הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך כמים הללו הממהרים למרוצתן. לכך אל תותר. אל תרבה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראויין לך. ומהו הפחז אשר פחזת. כי עלית משכבי אביך אז חללת. יצועי עלה. אותה השכינה שדרכה להיות עולה על יצועי. פחז. שם דבר הוא לפיכך טעמו למעלה וכלו נקוד פתח. ואם היה לשון עבר היה נקוד חציו קמץ וחציו פתח וטעמו למטה. יצועי עלה. לשון משכב על שם שמציעין אותו על ידי סדינים ובגדים. והרבה דומה לו אם זכרתיך על יצועי. שמעון ולוי אחים. בעצה אחת על שכם ועל יוסף שנאמר ויאמרו איש אל אחיו ועתה לכו ונהרגהו. מי הם אם תאמר ראובן או יהודה הרי לא הסכימו בהריגתו. ואם תאמר בני השפחות הרי לא היתה שנאתן שלמה שנאמר והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה. ואם תאמר יששכר וזבולן לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם על כרחך לא נשאר אלא שמעון ולוי הם שקראם אביהם אחים. כלי חמס. אומנות זו של רציחה חמס היא בידיהם. וברכת עשו היא זו. אומנות שלו היא שנאמר ועל חרבך תחיה ואתם חמסתם אותה ממנו. מכרותיהם. לשון כלי זין. והזין בלשון יוני מכר תרגומו. דבר אחר מכרותיהם בארץ מגורותיהם נהגו עצמן בכלי חמס. כמו מכורותיך ומולדותיך וזהו שתרגם אונקלוס תותבותהון׃

בסדם אל תבא נפשי בקהלם אל
תחד כבדי כי באפם הרגו איש
וברצנם עקרו שור: ארור אפם כי עז
ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב
ואפיצם בישראל: ז
יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערף
איביך ישתחוו לך בני אביך: גור
אריה יהודה מטרף בני עלית כרע
רבץ כאריה וכלביא מי יקימנו: לא
יסור שבט מיהודה ומחקק מבין
רגליו עד כי יבא שילה ולו יקהת
עמים: אסרי לגפן עירה ולשרקה
בני אתנו כבס ביין לבשו ובדם

יהודה את אודיתא ולא
בהיתתא בך יודון אחך ידך
תתקוף על בעלי דבבך ויבדרון
שנאך יהון מחזרין קדל קדמך
ויהון מקדמין למשאל בשלמך
בני אבוך: שלטון יהא
בשרויא ובסופא יתרבא
מלכא מדבית יהודה ארי
מדין קטלא ברי נפשך
סליקתא ינוח ישרי בתקוף
כאריא וכליתא דלית מלכות
רזעזעיניה: לא יעדי עביד
שולטן מדבית יהודה וספרא
מבני בנוהי עד עלמא דייתי
משיחא דיליה היא מלכותא
וליה ישתמעון עממיא: יסחר
ישראל לקרתיה עמא יבנון
היכליה יהון צדיקיא סחור
סחור ליה ועבדי אוריתא
באולפן עמיה יהא ארגוון טב
לבושוהי בסותיה מילא:

בסודם אל תבא נפשי. זה מעשה זמרי
כשנתקבצו שבטו של שמעון להביא
את המדינית לפני משה ואמרו לו זו
אסורה או מותרת אל יזכר שמי בדבר
זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני
ולא כתב בן יעקב. ובקהלם אל תחד
כבודי. כשיקהיל קרח שהוא משבטו
של לוי את כל העדה על משה ועל
אהרן אל תחד כבודי שם אל יתיחד שמי
עמהם שנאמר ויקח קרח בן יצהר בן
קהת בן לוי ולא נאמר בן יעקב אבל
בדברי הימים כשנתיחסו בני קרח
על הדוכן נאמר בן יצהר בן קהת
בן לוי בן ישראל. אל תחד כבודי. כבוד
לשון זכר הוא ועל כרחך אתה צריך לפרשו כמדבר עם הכבוד ואומר אתה כבודי אל תתיחד עמהם: כי באפם הרגו
איש. אלו חמור ואנשי שכם. ואומר איש שאינם חשובים כלם בשעתם אלא כאיש אחד ופשוטו אנשים הרבה כל
איש אחד לעצמו. באפם הרגו כל איש שכעסו עליו וכן ולמד לטרוף טרף אדם אכל. וברצנם עקרו שור. רצו
לעקור את יוסף שנקרא שור שנאמר בכור שורו הדר לו. עקרו. כמו ואת סוסיהם תעקר: ארור אפם. אפילו
בשעת קללה ותוכחה לא קלל אלא אפם וזהו מה שאמר בלעם מה אקב לא קבה אל: אחלקם. אפרידם זה מזה שלא
יהיה שבט לוי במנין השבטים והרי הם חלוקים. דבר אחר אין לך עניים סופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון כדי
שיהו נפוצים. ושבטו של לוי עשאן מחזירין על הגרנות לתרומות ולמעשרות נתן לו תפוצתו דרך כבוד: יהודה אתה
יודוך אחיך. לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורין התחיל יהודה לסוג לאחוריו וקראו יעקב בדברי רצוי לא אתה כמותם.
ידך בערף אויביך. וזהו שאמר דוד ואויבי תתה לי ערף: בני אביך. על שם שהיו מנשים הרבה ולא אמר בני אמך
כדרך שאמר יצחק: גור אריה יהודה. על דוד נתנבא בתחלה גור בהיות שאול מלך ישראל הוא המוציא והמביא
את ישראל ולבסוף כשעשה אריה כשהמליכוהו ישראל עליהם. וכן תרגם אונקלוס שלטון יהא בשרויא בתחלתו: מטרף
ממה שחשדתיך בטרף טרף יוסף חיה רעה אכלתהו וזהו יהודה שנמשל לארי: בני עלית. סלקת את עצמך ואמרת
מה בצע. וכן בתמר שהודה ואמר צדקה ממני. לפיכך כרע שכב בימי שלמה שנאמר איש תחת גפנו ותחת
תאנתו: לא יסור שבט מיהודה. מדוד ואילך ואלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם שממונים על פי המלכות.
ומחוקק מבין רגליו. אלו נשיאי ארץ ישראל: עד כי יבא שילה. מלך המשיח שהמלוכה שלו וכן תרגם אונקלוס. ומדרש
אגדה שילה שי לו שנאמר יובילו שי למורא: ולו יקהת עמים. אסיפת עמים שהיוד עקר היא ביסוד כמו יפעתך.
ופעמים שנופלת ממנו וכמה אותיות משמשות בלשון הזה והם נקראים עקר נופל כגון נון כנף נשך. אלף שבאחותו
באזניכם. אבחת חרב אסוך שמן. אף זה יקהת עמים אסיפת עמים שנאמר אליו גוים ידרשו. ודומה לו עין תלעג
לאב ותבוז ליקהת אם לקבוץ קמטין שבפניה מפני זקנתה. ובתלמוד דיהב ומקהי איקהתא בשוקי נהרדעא שנינו
ויטול קיהא עם קהיית עמים: אוסרי לגפן נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעין. כי איש יהודה יאסר לגפן
עייר אחד ויטעינו מגפן אחת. ומשורק אחד בן אתון: שורקה. זמורה ארוכה: כבס ביין. כל זה לשון רבוי יין:

ענבים סותה · חכלילי עינים מיין
ולבן שנים מחלב ·
זבולן לחוף ימים ישכן והוא לחוף
אנית וירכתו על צידן ·
יששכר חמר גרם רבץ בין המשפתים:
וירא מנחה כי טוב ואת הארץ כי
נעמה ויט שכמו לסבל ויהי למס
עבד: דן ידין
עמו כאחד שבטי ישראל · יהי
דן נחש עלי דרך שפיפן עלי ארח
הנשך עקבי סוס ויפל רכבו אחור ·
לישועתך קויתי יהוה:

מילת צבע והורין וצבעומן :
יסמקון טורוהי בכרמוהי
יטופון נעוהי בחמר יחוורן
בקעת הבעיבור ומעדרי ענא:
זבולן על ספר יממיא ישרי
ויהא מכביש מחוזין בספינן
טוב ימא יכול ותחומיה יהא
מטי עד צידון : יששכר עתיר
בנכסין אחסנתיה בין תחומיא:
וחזא חולקא ארי טב וית
ארעא ארי מעבדא פירין ויהא
מכביש מחוזי עממיא וישיצי
ית דייריהון ודאישתארון בהון
יהון ליה פלחין ומסקי מסין :
מדבית דן יתבחר ויקום גברא
מזרעיה יתפריק עמיה ובשנוהי
ינוחון כחדא שבטיא דישראל:
יהא גברא
דיתבחר ויקום מדבית דן
אימתיה יתרמי על עממיא

שהיא לשון בגד הוא ואין לו דמיון במקרא
אסרי לגפן · כמו אוסר והיוד נוספת
כמו מקימי מעפר דל וכמו היושבי
בשמים וכן בני אתונו ואונקלוס תרגם במלך
המשיח · גפן · הם ישראל שנאמר גפן
ממצרים תסיע · שרקה · זו ירושלים
שורקה ישראל שנאמר ואנכי נטעתיך
שורק · בני אתונו עמא יבנון היכלא
לשון שער האיתון ביחזקאל · ועוד
תרגם בפנים אחרים · גפן אלו צדיקי
ישראל · בני אתונו עבדי אורייתא
באולפן עמיה על שם רוכבי אתונות
צחורות · יין ארגוון טב · לעשוקי
שבגעו דומה ליין · ובכסותו הוא לשון סותה שהאשה לובשת ומסית בהן את הזכר לתת עינו בה · ואף רבותינו ז"ל
פירשוהו בתלמוד : חכלילי · לשון אודם כתרגומו וכן למי חכלילות עינים שכן שותי יין עיניהם אדומים · מחלב · מרוב
חלב שיהא ארצו מרעה טוב לעדרי צאן · וכן פירוש המקרא אדום עינים יהיה מרוב יין : ולבן שנים · יהא מרוב
חלב · ולפי תרגומו עינים לשון הרים שמשם צופים למרחוק · ועוד תרגמו בפנים אחרים מלשון מעיינות כמו קילוח
היקבים נעווקי יקביהם של ולשון ארמי הוא במסכת ע"ז נעווה אדרתו יחוורן בקעתיה תרגם שנים לשון שני הסלעים:
לחוף ימים · תהא ארצו חוף כתרגומו ספר והוא יהיה מצוי תדיר על חוף אניות במקום הנמל שאניות מביאות שם
פרקמטיא שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא וממציאין מזון לשבט יששכר שהם עוסקים בתורה · והוא שאמר משה
ולזבולן אמר שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך · זבולן עוסק בפרקמטיא ויששכר באהלים : וירכתו על צידון · סוף
גבולו יהא סמוך לצידון ירכתו סופו כמו ולירכתי המשכן : יששכר חמור גרם · חמור בעל עצמות · סובל עול תורה
כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד : רובץ בין המשפתים · כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית
וכשהוא רוצה לנוח רובץ לו בין התחומים בתחומי העיירות שמוליך שם תבואות של פרקמטיא : וירא מנוחה כי טוב · ראה
לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות ויט שכמו לסבול · עולה של תורה ויהי לכל ישראל למס עובד לספק להם
הוראות של תורה וסדרי עבורים שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים
סנהדראות העמיד וכל אחיהם על פיהם : ויט שכמו לסבול · השפיל שכמו כמו ויט שמים · וכמו הטו אזנכם · ואונק'
תרגם בפנים אחרים · ויט שכמו לסבול מלחמות לכבש מחוזות שהם יושבים על הספר ויהי האויב כבש תחתיו למס
עובד : דן ידין עמו · ינקום נקמת עמו מפלשתים כמו כי ידין יי' עמו · כאחד שבטי ישראל · כל ישראל כאחד עמו
ואת כלם ידין ועל שמשון נבא נבואה זו · ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל כמיוחד שבט שבשבטים והוא דוד שבא
מיהודה : שפיפון · הוא נחש · ואומר אני שקורין אותו כן על שם שהוא נושף שנאמר ואתה תשופנו עקב ·
הנשך עקבי סוס · כך דרכו של נחש · ודמהו לנחש הנושך עקבי סוס ויפל רוכבו אחור שלא נגע בו · ודוגמתו מצינו
בשמשון · וילפת את שני עמודי התוך וכל שבתוך הבית ושעל הגג מתו · כתמי חורמן שם מין נחש שאין רפואה
לנשיכתו והוא צפעוני וקרוי חורמן שעושה הכל חרם וכפתנא כמו פתן יכמון כמו יארוב : לישועתך קויתי
נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו וסופו לומר

גד גדוד יגודנו והוא יגד עקב׃ מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך׃ נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי שפר׃ בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעדה עלי שור׃ וימררהו ורבו

ומדן יהי תתקף בפלשתאי כחיוי חורמן ישרי על אורחא וכפיתנא יכמן על שבילא יקטיל גברי משריית פלשתאי פרשין עם רגלאין יעקר סוסון ורתיכין ויסגר רכביהון לאחורא׃ לפורקנך סברית יי׃ דבית גד משריאת מזינין כד יעברון בנוהי ית ירדנא קדם אחיהון לקרבא ובנכסין סגיאין יתובון לארעהון׃

יי' אלהים זכרני נא וחזקני אך הפעם׃ גד גדוד יגודנו · כלם לשון גדוד הם וכן חברו מנחם · ואם תאמר אין גדוד בלא שני דלתין גדוד שם דבר צריך שני דלתין שכן דרך תיבה של שתי אותיות לכפול בסופה ואין יסוד אלא שני אותיות וכן יאמר כגפור לגוד מגורת ושבעתי כגודי' עלי כסף שם דבר שהוא מגורת יסוד בהרים אף גד גדוד יגודנו וגדוד אחת הן · וכשהוא מדבר בלשון יפעל אינו כפול כמו יגד או יגור ירום יסוד יסוב · וכשהוא מתפעל או מפעל אחרים הוא כפול כמו יתגודדו יתרוממו יתעודד · ובלשון מפעל יתום ואלמנה יעודד לשובב יעקב משובב נתיבות יגדנו הדבור כאן אינו לשון שיפעלוהו אחרים אלא כמו יגד ממנו וכמו בני יצאוני יצאו ממני · גד גדוד יגודנו גדודים יגודו ממנו שיעברו את הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה את הארץ · והוא יגד עקב · כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו מעבר הירדן ולא יפקד מהם איש עקב בדרכם ובמסלתם שהלכו ישובו כמו ועקבותיך לא נודעו וכן צאי לך בעקבי הצאן · מאשר שמנה לחמו · מאכל חבלו מחלקו של אשר יהיה שמן שהיו זיתים מרובים בחלקו של אשר והוא מושך שמן כמעין וכן ברכו משה וטובל בשמן רגלו כמו ששנינו במנחות פעם אחת נצטרכו אנשי לודקיא לשמן וכו' כדאי' התם · אילה שלוחה זו בקעת גנוסר שהיתה קלה לבשל פירותיה כאילה זו שקלה לרוץ אילה שלוחה משולחת לרוץ · הנותן אמרי שפר · כתרגומו · דבר אחר על מלחמת סיסרא כתיב ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבולן והלכו שם בזריזות וכן נאמר שם לשון שלוח בעמק שלח ברגליו · הנותן אמרי שפר · על ידם שוררו שירת דבורה וברק · ורבותינו ז"ל דרשוהו על יום קבורת יעקב כשערער עשו על המערה וכו' במסכת סוטה · ותרגומו יתרמי עדביה כלומר יפול חבלו והוא אומר על חלקו אמרים כמים ושבח · בן פרת יוסף · בן חן והוא לשון ארמי אפריין נמטייה לר' יוסי בסוף בבא מציעא · בן פרת עלי עין · חנו נטוי על העין הרואה אותו · בנות צעדה · בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל ביופיו בנות הרבה כל אחת צעדה במקום שתוכל לראותו · עלי שור · על ראייתו · כמו אשורנו ולא קרוב ומדרשי אגדה יש רבים וזה מוטה לשוב המקרא · פרת · הת"ו שבו תקון הלשון כמו על דברת בני אדם · שור · כמו לשור בשביל לשור · ואונקלוס תרגם בנות צעדה עלי שור תרין שבטין יפקון מבנוהי · וכתב בנות על שם בנות מנשה וכן בנות צלפחד שנטלו חלק בארץ בשני עברי הירדן · ברי דיסני יוסף · פרת לשון פריה ורביה · ויש מדרשי אגדה בו המתיישבים על הלשון כי בשעה שבא עשו לקראת יעקב בכלן קדמו האמהות לבנות לפני בניהם להשתחוות וברחל כתיב ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו · אמר יוסף הרשע הזה עינו רמה שלא יתן עיניו באמי ויצא לפניה ושירבב קומתו כדי לכסותה והוא שברכו אביו בן פרת כלומר הגדלת עצמך על עין של עשו לפיכך זכית לגדולה שבנות צעדה עלי שור להסתכל בך כשעברת על ארץ מצרים · ועוד דרשוהו שלא תשלוט בזרעו עין רעה · ואף כשברך מנשה ואפרים ברכם כדגים שאין עין רעה שולטת בהם · וימררהו אחיו · וימררוהו פוטיפר ואשתו למררו כמו וימררו את חייהם · ורבו · נעשו לו אחיו אנשי ריב · ואין הלשון הזה לשון פעלו · שאם כך היה לו לנקוד ורבו כמו המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל · ואף אם הוא מלשון רבית חצים כן היה לו לנקוד ואינו לשון פעלו · כמו שומו שמים שהוא הוסימו · וכן

רומה מעט שהוא כמו קורימו אלא
בלשון קורימו והושמתו ע"י אחרים ולשון
רומה רוחם שהיו מטילין הוא משמשי
פעמים נתרומימו מעכמן שנעשו
אנשי ריב· וכן רומו יושבי אי כמו
כרמו והוא תרגם של אנקלוס ונקיטוקי
בעלי חצים· שלשונם כחץ ותרגמו
בעלי פלוגת כמו ותהי המריבה אותם
שהיו ראויין לחלק עמו בנחלה: ותשב
באיתן קשתו· נתיישבה בחוזק קשתו·
ויפזו זרועי ידיו· נתינת טבעת על
ידו לשון זהב מופז וזאת היתה לו מאת

וישטמהו בעלי חצים: ותשב באיתן
קשתו ויפזו זרעי ידיו מידי אביר
יעקב משם רעה אבן ישראל: מאל
אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך ברכת
שמים מעל ברכת תהום רבצת תחת
ברכת שדים ורחם: ברכת אביך
גברו על ברכת הורי עד תאות גבעת
עולם תהיין לראש יוסף ולקדקד
נזיר אחיו:
בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד
ולערב יחלק שלל: כל אלה שבטי

דאמר טבא ארעיה והוא
מרבא בתפנוקי מלכין: נפתלי
בארעא טבא יתרמי עדבית
ואחסנתיה תהי מעבדא
פירין יהון מודן ומברכין
עליהון: ברי דיסגי יוסף
ברי דאיתברך כגופן דנציב
על עינא דמיא תרין שבטין
יפקון מבנוהי יקבלון חולקא
ואחסנתא: ואמררו יתיה
ונקמוהו ואעיקו ליה גוברין
גברין מרי פלוגתא: ותבת
בהון נביאותיה על דקיים
אוריתא בסיתרא ושוא
בתוקפא רוחצניה בכן
איתרמא דהב טב על דרעוהי
אחסין מלכותא ותקיף דהות
ליה מן קדם א' תקיפא דיעקב

אביר יעקב· ומשם עלה להיות רועה אבן ישראל עיקרן של ישראל לשון אבן המלוכה לשון מלכות ואונקלוס תרגם
והבת כמון כמאותיה כל מה הקללמות אשר אלם לוס על נקיים אורייתא בסיתרא· תוספת הוא זו ולא מלשון העברי
שנאמר ושוי בתוקפא רוחצנה תרגם של באיתן, קשתו כך לשון התרגום על לשון העברי והבת במון כמאותיה בשבל
שהנה היה לו וקשת ומבטח בכן איתרמא דהב טב על דרעוהי נכך ויפזו זרועי ידיו לשון פז· אבן ישראל לשון נוטריקון
אב ובן אבנן ובני יעקב ובנו: מאל אביך· היתה לך זאת והוא יעזרך: ואת שדי· מעם הקב"ה היה לך כ"ל שמעת
לדברי אחותך והוא יברכך: ברכות שדים ורחם· ברכת לאביך ולאמך כלומר יתברכו הזכרים והנקבות שיהיו הזכרים
מזריעים טפה הראויה להריון והנקבות לא ישכלו את הריהם שלכן נקרא ע"ש בריקן: שדים· מלשון ירה יירה ותרגמו
אשתליא השתי· ואף שדים על שם שהזרע יורה כחץ: ברכות אביך גברו ברכות שברכני הקב"ה גברו על ברכות
שברך את הורי: עד תאות גבעות עולם· לפי שהברכות ש"י גברו והולכו עד גבולי גבעות עולם שנתן לי הקב"ה ברכה
פרוצה בלא מצרים ומגעות עד ארבע קצות העולם שנ' ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה· הקב"ה לאברהם אמר כל
הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד· ולצחק אמר כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות
האל· אבל ליעקב אמר ופרצת ימה וקדמה ונו' וזהו שאמר ישעיהו והאכלתיך נחלת יעקב אביך ולא אמר נחלת אברהם
הורי· לשון הריון שהורם במעי אמי כמו הורה גבר· עד תאות· עד קצה כמו והתאויתם לכם תתאו לכם כך חברו
מנחם בן סרוק· תהיינה כלן לראש יוסף שהוא נזיר אחיו פרישה נאחוזי שנבדל מאחיו כמו וינזרו מקדשי בני ישראל
ורבותינו ז"ל דרשו ותשב באיתן קשתו על כבישת יצרו באשת אדנו וקראו קשת על שם שהזרע יורה כחץ· ויפזו
זרועי ידיו· כמו ויפוצו שיצא הזרע מבין אצבעות ידיו: מידי אביר יעקב שנראתה לו דיוקנו של אביו וכו'
כדאית' במסכת סוטה· ואם תאמר תאות גבעות עולם לשון תאוה וחמדה וגבעות לשון מעוקי ארץ שחמדתן אמו
והזקיקתו לקבלן· בנימין זאב יטרף· נבא על שהיו עתידין להיות חטפנים· שנאמר וחטפתם לכם איש אשתו
בפלגש בגבעה· ונבא על שאול שיהיה מנצח באויביו סביב שנאמר ושאול לכד המלוכה וילחם באדום ובמואב ובכל
אשר יפנה ירשיע: בבקר יאכל עד· לשון בזה ושלל· הוא תרגמם עדאה· ועוד יש לו דומה בלשון עברית· אז חלק
עד ושלל ועל שאול הוא אומר שעמד בתחלת בקרן ורייתן של ישראל זהו בבקר· ולערב יחלק שלל· אף משתשקע
שמשם של ישראל על יד נבוכדנאצר שיגלם לבבל יחלק שלל· מרדכי ואסתר שהם מבנימין יחלקו שלל המן כמו שנא'
הנה בית המן נתתי לאסתר ואנקלוס תרגם על שלל הכהנים בקדשי המקדש·

ישראל שנים עשר וזאת אשר דבר
להם אביהם ויברך אותם איש
אשר כברכתו ברך אתם: ויצו
אותם ויאמר אליהם אני נאסף אל
עמי קברו אתי אל אבתי אל המערה
אשר בשדה עפרון החתי: במערה
אשר בשדה המכפלה אשר על
פני ממרא בארץ כנען אשר קנה
אברהם את השדה מאת עפרן
החתי לאחזת קבר: שמה קברו את
אברהם ואת שרה אשתו שמה
קברו את יצחק ואת רבקה אשתו
ושמה קברתי את לאה: מקנה
השדה והמערה אשר בו מאת בני
חת: ויכל יעקב לצות את בניו ויאסף
רגליו אל המטה ויגוע ויאסף אל
עמיו: ויפל יוסף על פני אביו ויבך
עליו וישק לו: ויצו יוסף את עבדיו
את הרפאים לחנט את אביו ויחנטו
הרפאים את ישראל: וימלאו לו
ארבעים יום כי כן ימלאו ימי החנטים
ויבכו אתו מצרים שבעים יום:
ויעברו ימי בכיתו וידבר יוסף אל
בית פרעה לאמר אם נא מצאתי
חן בעיניכם דברו נא באזני פרעה
לאמר: אבי השביעני לאמר הנה
אנכי מת בקברי אשר כריתי לי
בארץ כנען שמה תקברני ועתה
אעלה נא ואקברה את אבי ואשובה:
ויאמר פרעה עלה וקבר את אביך
כאשר השביעך: ויעל יוסף לקבר
את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה

דבמימרי זן אבהן ובנין
ורעיא דישראל: ממימר
אלהא דאבוך יהא בסעדך
ויה שדי ויברכינך ברכן
דנחתן מטלא דשמיא
מלעילא ברכן דנגדן ממעמקי
ארעא מלרע ברכתא דאבוך
ודאימך: ברכתא דאבוך
יתוספן על ברכתא די בריכו
אבהתי דחמידו להון רברבניא
דמן עלמא יהוין כל אלין
לרישא דיוסף ולגברא פרישא
דאחוהי: בנימין בארעיה
תשרי שכינתא ובאחסנתיה
יתבני מקדשא בצפרא
ובפניא יהון מקרבין כהניא
קורבניא ובעידן רמשא יהון
מפלגין מותר חולקהון
משאר קודשיא: כל אלין
שבטיא דישראל תרין עשר
ודא דמליל להון אבוהון
ובריך יתהון גבר דיכברכתיה
בריך יתהון: ופקיד יתהון
ואמר להון אנא מתכניש
לעמי קברו יתי לות אבהתי
במערתא די בחקל עפרון
חיתאה: במערתא די
בחקל כפלתא דעל אפי
ממרא בארעא דכנען דזבן
אברהם ית חקלא מן עפרון
חיתאה לאחסנת קבורא:
תמן קברו ית אברהם וית
שרה איתתיה תמן קברו ית
יצחק וית רבקה איתתיה
ותמן קברית ית לאה:
זבני חקלא ומערתא דביה
מן בני חיתאה: ושיצי
יעקב לפקדא ית בנוהי וכנש
רגלוהי לערסא ואיתנגיד
ואיתכניש לעמיה: ונפל
יוסף על אפי אבוהי ובכא
עלוהי ונשק ליה:
ופקיד יוסף ית עבדוהי ית
אסותא למיחנט ית אבוהי
וחנטו אסותא ית ישראל:
ושלימו ליה ארבעין יומין
ארי כן שלמין יומי חנוטיא
ובכו יתיה מצראי שבעין
יומין: ועברו יומי בכיתיה
ומליל יוסף עם בית פרעה
למימר אם כען אשכחית
רחמין בעיניכון מלילו כען
קדם פרעה למימר: אבא

אשר דבר להם אביהם ויברך אותם·
והלא יש מהם שלא ברכן אלא קנטרן
אלא כך פירושו וזאת אשר דבר להם
אביהם ויברך אותם מה שאמור
בענין· יכול שלא ברך לראובן
ולשמעון וללוי תלמוד לומר ויברך אותם
כולם במשמע· איש אשר כברכתו
ברך אותם· מה תלמוד לומר ברך
אותם לפי שנתן ליהודה גבורתו של
אריה ולבנימין חטיפתו של זאב
ולנפתלי קלותו של איל יכול שלא כללן
בכל הברכות תלמוד לומר ברך אותם: אני
נאסף אל עמי· על שם שמכניסין
נפשו אל מקום גנוזתה כמו
ואספתו אל תוך ביתך נאספכם את
תבואת הארץ· הכנסת הבית מפני
הגשמים· נאספך את מעשיך וכל
אסיפה שאמורה במיתה אף היא לשון
הכנסה: אל אבותי· עם אבותי: ויאסף
רגליו· הכניס רגליו: ויגוע ויאסף·
ומיתה לא נאמרה בו· אמרו רבותינו
ז"ל יעקב אבינו לא מת: לחנוט את
אביו· ענין מרקחת בשמים: וימלאו
לו· השלימו לו ימי חנוטתו עד שמלאו
מ' יום לחנוטה: ויבכו אתו מצרים
שבעים יום· מ' ימי החנוטה ול' בכיה
לפי שבאת להם ברכה ברגלו
שכלה הרעב והיו מי נילוס מתברכין:
אשר כריתי לי· כפשוטו כמו כי יכרה
איש· ומדרשו עוד מתיישב על הלשון
כמו אשר קניתי· אמר רבי עקיבא
כשהלכתי לכרכי הים קורין למכירה
כירה· ועוד מדרשו לשון כרי שנטל
יעקב כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה: כאשר השביעך·
אם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך אבל ירא לומר עבור על השבועה שלא יאמר אף יוסף אם כן אעבור אף אני על

וזקני ביתו וכל זקני ארץ מצרים ׃
וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו רק
טפם וצאנם ובקרם עזבו בארץ
גשן ׃ויעל עמו גם רכב גם פרשים
ויהי המחנה כבד מאד ׃ויבאו עד גרן
האטד אשר בעבר הירדן ויספדו
שם מספד גדול וכבד מאד ויעש
לאביו אבל שבעת ימים ׃ וירא
יושב הארץ הכנעני את האבל בגרן
האטד ויאמרו אבל כבד זה למצרים
על כן קרא שמה אבל מצרים אשר
בעבר הירדן ׃ויעשו בניו לו כן כאשר
צום ׃וישאו אתו בניו ארצה כנען
ויקברו אתו במערת שדה המכפלה
אשר קנה אברהם את השדה
לאחזת קבר מאת עפרן החתי על
פני ממרא ׃וישב יוסף מצרימה הוא
ואחיו וכל העלים אתו לקבר את
אביו אחרי קברו את אביו ׃ ויראו
אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו
ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את
כל הרעה אשר גמלנו אתו ׃ ויצוו
אל יוסף לאמר אביך צוה לפני
מותו לאמר ׃כה תאמרו ליוסף אנא
שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה

קיים עלי למימר הא אנא
מאית בקברי דאתקנית לי
בארעא דכנען תמן תקברינני
וכען אסק כען ואקבר ית
אבא ואיתוב ׃ ואמר פרעה
סק וקבר ית אבוך כמא דקיים
עלך ׃ וסליק יוסף למקבר
ית אבוהי וסליקו עמיה כל
עבדי פרעה סבי ביתיה וכל
סבי ארעא דמצרים ׃ וכל
ביתא דיוסף ואחוהי ובית
אבוהי לחוד טפליהון ועניהון
ותוריהון שבקו בארעא
דגשן ׃ וסליקו עמיה אף
רתיכין אף פרשין והוה
משריתא תקיף לחדא ׃
ואתו עד בית אידרא דאטדא
די בעיברא דירדנא וספדו
תמן מספד רב ותקיף לחדא
ועבד לאבוהי אבלא שבעת
יומין ׃ וחזא יתיב ארעא
כנענאה ית אבלא באידרא
דאטדא ואמרו אבלא תקיף
דין למצרים על כן קרא שמה
אבל מצרים די בעיברא
דירדנא ׃ ועבדו בנוהי ליה
כן כמא דפקידינון ׃ ונטלו
יתיה בנוהי לארעא דכנען
וקברו יתיה במערת חקל
כפלתא די זבן אברהם ית
חקלא לאחסנת קבורה מן
עפרון חיתאה על אפי ממרא ׃
ותב יוסף למצרים הוא
ואחוהי וכל דסליקו עמיה
למיקבר ית אבוהי בתר
דקבר ית אבוהי ׃ וחזו אחי
יוסף ארי מית אבוהון ואמרו
דלמא יטר לנא דבבו יוסף
ואתבא יתיב לנא ית כל
בישתא דגמלנא יתיה ׃
ופקידו ליוסף למימר אבוך

השבועה שהשבעתי לך שלא אגלה
על לשון הקדש שאתה מכיר בו ואתה
אינך מכיר בו שאני עודף על שבעים לשון
כדאיתא במסכת סוטה׃ גרן האטד מוקף
אטדים היה ורבותינו דרשו על שם
המאורע שבאו כל מלכי כנען ונשיאי
ישמעאל עם ישראל למלחמה וכיון
שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של
יעקב עמדו כלם ותלו בו כתריהם
והקיפוהו כתרים כגורן המוקף סייג
של קוצים׃ כאשר צום מהו כאשר צום
וישאו אותו בניו ולא בני בניו שכך
צום אל ישאו מטתי לא איש אחר ולא
מבניכם שהם מבנות כנען אלא אתם
וקבע להם מקום ג׳ למזרח וכן לארבע
הרוחות וכסדרן וכן למסעות ולמחנות
של דגלים נקבעו כאן׃ לוי לא ישא שעתיד
לשאת הארון׃ יוסף לא ישא מפני
שהוא מלך׃ מנשה ואפרים יהיו
תחתיהם וזהו איש על דגלו באותות
באות שמסר להם אביהם למשא
מטתו׃ הוא ואחיו וכל העולים אתו׃
בחזרתן הקדים אחיו למצרים ובהליכתם
הקדים מצרים לאחיו שנאמר ויעלו
אתו כל עבדי פרעה זקני ביתו ואחר
כך וכל בית יוסף ואחיו אלא לפי שראו
כבוד שעשו מלכי כנען שתלו כתריהם בארונו של יעקב נהגו בו כבוד׃ ויראו אחי יוסף כי מת אביהם׃ מהו ויראו׃
הכירו במיתתו אצל יוסף שהיו רגילין לסעוד על שלחנו והיה מקרבן בשביל כבוד אביו׃ ומשמת יעקב לא קרבן׃ לו
ישטמנו יוסף שמא ישטמנו לו יתחלק לענינים׃ יש לו משמש בלשון בקשה׃ לשון הלואי כגון הן לו יהי כדברך׃ לו
אתה לו שמעני ויש לו משמש בלשון אם ואולי׃ כגון לו חכמו לו השכבת׃ ויש לו משמש בלשון שמא׃ כגון לו ישטמנו יוסף
ואין לו עוד דומה במקרא והוא לשון אולי׃ כמו אולי ירחם ה׳ בעניי אולי ה׳ אותו והורשתיו הרי הוא כמו לו יהי כדברך׃
ויש אולי כמו אולי יש חמשים צדיקים׃ ויצוו אל יוסף׃ כמו ויצום אל בני ישראל׃ צוה למשה ולאהרן להיות שלוחו אל ישראל
אף זה צוו אל שליחם להיות שליח ליוסף ולומר לו כן׃ ואת מי צוו אל בני בלהה׃ שהיו רגילין אצלו שנאמר והוא נער
את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו׃ ונאמר אביך צוה׃ שנו בדברים מפני השלום כי לא צוה יעקב כן שלא נחשד יוסף בעיניו׃
שא נא לפשע עבדי אלהי אביך׃ אם אביך מת אלהיו קיים והם עבדיו

גמלוך ועתה שא נא לפשע עבדי
אלהי אביך ויבך יוסף בדברם
אליו׃ וילכו גם אחיו ויפלו לפניו
ויאמרו הננו לך לעבדים׃ ויאמר
אלהם יוסף אל תיראו כי התחת
אלהים אני׃ ואתם חשבתם עלי
רעה אלהים חשבה לטבה למען
עשה כיום הזה להחית עם רב׃
ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם
ואת טפכם וינחם אותם וידבר על
לבם׃ וישב יוסף במצרים הוא ובית
אביו ויחי יוסף מאה ועשר שנים׃
וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם
בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי
יוסף׃ ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת
ואלהים פקד יפקד אתכם והעלה
אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ
אשר נשבע לאברהם ליצחק
וליעקב׃ וישבע יוסף את בני ישראל
לאמר פקד יפקד אלהים אתכם
והעלתם את עצמתי מזה׃ וימת
יוסף בן מאה ועשר שנים ויחנטו
אתו ויישם בארון במצרים׃

פקיד קדם מותיה למימר׃ כדנן תימרון ליוסף בבעו שבוק כען לחובי אחך ולחטאיהון ארי בישא גמלוך וכען שבוק כען לחובי עבדי אלהא דאבוך ובכא יוסף במללותהון עמיה׃
ואזלו אף אחוהי ונפלו קדמוהי ואמרו הא אנחנא לך לעבדין׃
ואמר להון יוסף לא תדחלון ארי דחלא דיי׳ אנא׃
ואתון חשבתון עלי בישא מן קדם יי׳ חשיבא לטבא בדיל למיעבד כיומא הדין לקיימא עם סגי׃
וכען לא תדחלון אנא איזון יתכון וית טפליכון ונחים יתהון ומליל תנחומין על לבהון׃
ויתיב יוסף במצרים הוא ובית אבוהי וחיא יוסף מאה ועשר שנין׃
וחזא יוסף לאפרים בנין תליתאין אף בני מכיר בר מנשה איתילידו ורבי יוסף׃
ואמר יוסף לאחוהי אנא מאית ויי׳ מדכר ידכר יתכון ויסיק יתכון מן ארעא הדא לארעא דקיים לאברהם ליצחק וליעקב׃
ואומי יוסף ית בני ישראל למימר מדכר ידכר יי׳ יתכון ותסקון ית גרמי מכא׃
ומית יוסף בר מאה ועשר שנין וחנטו יתיה ושווהי בארונא במצרים׃

וילכו גם אחיו מוסף על השליחות׃ כי התחת אלהים אני שמא במקומו אני בתמיה׃ אם הייתי רוצה להרע לכם כלום אני יכול׃ והלא אתם חשבתם עלי רעה והקב״ה חשבה לטובה׃ והיאך אני לבדי יכול להרע לכם׃ וידבר על לבם דברים המתקבלים על הלב׃ עד שלא ירדתם לכאן היו מרננים עלי שאני עבד ועל ידיכם נודע שאני בן חורין ואם אני הורג אתכם מה הבריות אומרות כת של בחורים ראה ונשתבח בהם שהם אחיו ולסוף הרג אותם ויש לך אדם שהורג את אחיו׃ דבר אחר עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחת ונר אחת יכול לכבות עשרה נרות׃ על ברכי יוסף כתרגומו גדלן בין ברכיו׃ ויישם בארון במצרים כמו ותרגו׳

תוספות

כחי וראשית אוני מה הכתוב לגמול כשאין אדם מוליד בנים כחו שמור במקומו ומשיוליד בנים תשש כחו לפי שהוא טורח בהם מאין יבוא פרנסתן ואם אירע בהם דבר יוסב ומתקוטט עליהם כי חמס מכרותיהם מכר כלי חמדה שאמרתם ומכרתם אותו יהודה שנאמר ומודה ועוזב ירוחם על ידי שהודה על מעשיו שנאמר ויכר יהודה זכה למלכות ולכל טובות שאין נפסק הפסק יודוך אחיך מודה לך שהודית על ידך ולא נהרג ומודין לך אחיך שהוא בן מקטונדרין של עולם לבא וסוף עתידים כל אחיך לקרות על שמך יהודים מטרף בני עלית אי אתה מתעלה בעולם אלא בשעה שאתה קוטל המלכות ולו יקהת עמים שמקהה שיניהם של אומות העולם ולשורקה בני אתנו זה הורו של משיח כשם שגפן שורקה מקבלת הרכבה כך אין מקבלין גרים לימות המשיח חמור גרם שאין בו אלא העצמות לפי שהוא יגע בתורה רובץ בין המשפתים שהיה מתאבק לדברי תורה בעפר רגלי חכמים ושותה בצמא את דבריהם וירא מנוחה זו מנוחתה של תורה ויט שכמו לסבול שהוא מכתף בדברי תורה ויהי למס עובד שהוא מספיק הלכות לכל השבטים והוא יתן מעדני מלך זו היא יונה שעולה לשולחן מלכים על זאת יתפלל כל חסיד לעת מצא אמר רב לעת מוצאו מן העולם שאין לך שעה קשה בעולם כשעה שאדם נפטר מן העולם ר׳ חנינא אמר לעת מצא זו אשה טובה לפי שאין לך מדה טובה בעולם יותר מן התורה ומשל בה הכתוב את האשה שנאמר מצא אשה מצא טוב ומה מוצא

לג

סכום פסוקי דספר בראשית אלף
וחמש מאות ושלשים וארבעה ;
וסימן אך לך · וחציו ועל חרבך
תחיה ; וסדריו שנים עשר ;
ופרשיותיו ארבעים ושלשה וסימן
גג

ואלה שמות בני ישראל
הבאים מצרימה את
יעקב איש וביתו באו׃
ראובן שמעון לוי
ויהודה׃ יששכר זבולן ובנימן׃ דן
ונפתלי גד ואשר׃ ויהי כל נפש יצאי
ירך יעקב שבעים נפש ויוסף היה
במצרים׃ וימת יוסף וכל אחיו וכל
הדור ההוא׃ ובני ישראל פרו וישרצו
וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא

ואלין שמהן בני ישראל דעלו
למצרים עם יעקב גבר ואנש
ביתיה עלו׃
ראובן שמעון לוי ויהודה׃
יששכר זבולן ובנימין׃
דן ונפתלי גד ואשר׃
והוה כל נפשתא נפקי ירכא
דיעקב שבעין נפשן ויוסף
דהוה במצרים׃
ומית יוסף וכל אחוהי וכל דרא
ההוא׃ ובני ישראל
נפישו ואיתילדו וסגיאו ותקיפו
לחדא ואיתמליאת

אבל מה מצות אבא קדושה וכן הוא או' אמשנה לו עד כנגדו שב' נקלט לאדם שעה נכנס לבית ונעלך באחתה ומה אומר כן נעשה לו עד ונתחבר מתה נעשית על ידה לא וכמו שאמרה לא ונעשה לו כנגדו ונטלה הפסד על ידה · אמר רב מאי דכתיב בעי נכל אבשעמים וו אתה רעה · ויקרא לבנו ליוסף · אמר לו אתה גרמת לי שאחרד כאן עלך דאוי שאתה שתעלני · אם נא מצאתי ג' פעמים למה יעקב אבינו דרך ארץ שכל המבקש דבר מחברו אם אמר לו עד שלשה פעמים ועשאו מוטב · ואם לאו אל יבקש עוד · חסד ואמת · אם נאמר חסד למה נאמר אמת · אמר לו אם אתה עושה עמי חסד לאחר מיתה · הכל אומרים עליך מה שעשה עמו בחייו בשמת עשה ואם לאו הכל אומרים לא עשה עמו חסד · אל נא תקברני · ברית כרותה לאדם שכלן מתים ויש שהם חיים מתים · אלא ושכבתי עם אבותי · אמר לו מובטח אני שאפלו שתקברני במצרים אני הולך עם אבותי אלא שתגררני לגלגל · אמר ר' יצחק מכאן שיודע אדם במיתתו להיכן הוא הולך אם במקום צדיקים או למקום רשעים · ונשאתני ממצרים · אפלו אדם מת בקרון או בספינה בים או בבהר או במדבר או מבוב נפשו קודמת והולכת עם אבותיו לכך נאמר ושכבתי עם אבותי ואחר כך ונשאתני ממצרים · אנכי אעשה כדברך · היה לו לומר אעשה כדברך · מה ת"ל אנכי · אמ' ר' אבא בר אמי לו כשם שהשבעתני שאעלך כך אני משביע את השבטים שיעלו אותי · וישתחו ישראל · אמ' רבא בר מרי מלאך קמות ראה יעקב בחולה שעה וישתחו · ור' יהושע אומר שראה את מטתו שלמה · השבעה לו · מפני טורח המלכות שלא ישכחנו · ועל לבבך · רוח הקדש קבלה לו · ויתחזק ישראל · למה שעשר עצמו בחולה שעה · אמר אל לבנו אחר שלא אבלו בניו היו אני לנקוב נכבד · ויוסף מפני שהוא בנו אנקוב בן בניו · והוא בנלאי מפכן אמר לו כשם שאתה משתעבד על עצמך להקבר בארץ ישראל כך היה לך להשביע לקבור את אמי דיה כם · אמ' לו לא מתה אלא בדרך · ויקרא יעקב · אמ' ר' יוחנן מעשיו וצדקותיו של אדם אין מתבקשין אלא בשעה שנפשו של אדם מעוטבת ממנו · שכן לעת מצוא לעת מצאת הנפש עליה · אמ' שלמה אין שלטון ברוח וגו' ירושל' אין שלטון ביום המות שנ' ושכב מות וגו' קראו בשמו כשאר כל אדם ולא כמלך לקיים מה שנ' אין שלטון וגו' אין אדם שליט ברוח · ויקבצו ולא קבצו והוסיף זאת היא אלא רמז להם שעתידין להגלות ג' פעמים שנ' אסוף אסיפם כל ישראל לתוכחת לא הוכיחו בפני חברו שהם על כבודו שלא יביישוהו אחיו ·

חסלת ויחי יעקב

ספר ואלה שמות

אע"פ שמנאם בחייהם בשמותם חזר ומנאם אחר מיתתן להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבי' שמוציאם במספר ומכניסן במספר בשמות שנ' המוציא במספר וגו' · ויוסף היה במצרי' והלא הוא ובניו היו בכלל שבעים ומה בא ללמדנו והלא כלם יודעין שהיה במצרי' · אלא להודיעך צדקתו של יוסף · הוא יוסף הרועה צאן אביו · והוא יוסף שהיה במצרי' ונעשה מלך ועומד בצדקו · פרו · שלא היו מתים כשהם קטנים ·

יולדות ששה בכרס אחד שמונה
פרו וישרצו וירבו כל אחד ואחד שנים
הרי ששה׃ ויקם מלך חדש׃ רב ושמואל
חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו
גזרותיו׃ אשר לא ידע את יוסף׃ עשה
עצמו כאלו לא ידעו׃ הבה נתחכמה׃
כל הבה לשון הכנה והזמנה הוא לדבר
הוא׃ הכינו עצמכם לכך׃ נתחכמה
לו לעם נתחכם מה לעשות לו ורבותינו
ז״ל דרשו נתחכם למושיען נדונ‑
נם במים שכבר נשבע שלא יביא מבול
לעולם׃ ועלה מן הארץ׃ על כרחנו
ורבותינו ז״ל דרשו כאדם שמקלל את
עצמו ותולה קללתו בחבירו והרי הוא
כאלו כת׳ ועלינו מן הארץ והם יירשוה׃
עליו׃ על העם׃ שרי מסים לשון מס׃
שרים שנוטלים מהם המס ומהו המס
שיבנו ערי מסכנות׃ למען ענותו
בסבלתם׃ בסבלות מצרים׃ ערי
מסכנות׃ כתרג׳ וכן לך בא אל הסוכן הזה
גזבר הממונה על האוצרות׃ את פתם
ואת רעמסס׃ שלא היו ראויין לכך
ועשאום חזקות ובצורות לאוצר׃ וכאשר יענו
אותו׃ בכל מה שהם נותנים לב לענות
כן לב הקב״ה להרבות ולהפריץ׃ כן
ירבה וכן יפרוץ׃ כן רבה וכן פרץ׃
זה פשוטו ומדרשו רוח הקדש אומר
להם אתם אומרים פן ירבה ואני אומר כן
ירבה׃ ויקוצו קצו בחייהם׃ ורבותינו

הארץ אתם׃
ויקם מלך חדש על מצרים אשר
לא ידע את יוסף׃ ויאמר אל עמו
הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו׃
הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי
תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על
שנאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ׃
וישימו עליו שרי מסים למען ענתו
בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה
את פתם ואת רעמסס׃ וכאשר
יענו אתו כן ירבה וכן יפרץ ויקצו
מפני בני ישראל׃ ויעבדו מצרים את
בני ישראל בפרך׃ וימררו את
חייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים
ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם
אשר עבדו בהם בפרך׃ ויאמר
מלך מצרים למילדת העברית אשר
שם האחת שפרה ושם השנית
פועה׃ ויאמר בילדכן את העבריות
וראיתן על האבנים אם בן הוא
והמתן אתו ואם בת הוא וחיה׃
ותיראן המילדת את האלהים ולא
עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים
ותחיין את הילדים׃ ויקרא מלך
מצרים למילדת ויאמר להן מדוע
עשיתן הדבר הזה ותחיין את
הילדים׃ ותאמרן המילדת אל פרעה
כי לא כנשים המצרית העברית

ארעא מנהון׃
וקם מלכא חדתא על מצרים
דלא מקיים גזירת דיוסף׃

ואמר לעמיה הא עמא דבני
ישראל סגן ותקפין מיננא׃

הבו נתחכם להון דילמא יסגון
ויהא ארי יערעיננא קרב
ויתוספון אף אינון על סנאנא
ויגיחון בנא קרב ויסקון מן
ארעא׃ ומנאו
עליהון שלטונין מבאשין
בדיל לענואיהון בפולחנהון
ובנו קרוי בית אוצרא לפרעה
ית פיתום וית רעמסס׃
וכמא דמענין להון כן סגן וכן
תקפין ועקת למצראי מן קדם
בני ישראל׃
ואפלחו מצראי ית בני ישראל
בקשיו׃
ואמררו ית חייהון בפולחנא
קשיא בטינא ובלבנין ובכל
פולחנא בחקלא ית כל
פולחנהון דאפלחו בהון
בקשיו׃
ואמר מלכא דמצרים לחיתא
יהודייתא דשום חדא שפרה
ושום תנייתא פועה׃

ואמר כד תהוין מולדן ית
יהודיתא ותחזין על מתברא
אם ברא הוא ותקטלון יתיה
ואם ברתא היא תקימנה׃

ודחילא חיתא קדם יי׳ ולא
עבדא כמא דמליל להון מלכא
דמצרים וקיימא ית בניא׃

וקרא מלכא דמצרים לחיתא
ואמר להן מדין עבדתון
פיתגמא הדין וקיימתון ית
בניא׃

ואמרא חיתא לפרעה ארי
לא כנשיא מצריתא יהודייתא

ז״ל דרשו כקוצים היו בעיניהם׃ בפרך׃ עבודה קשה המפרכת ומשברת את הגוף׃ מילדות׃ לשון מולדות הוא׃
אלא שיש לשון קל ויש לשון כבד כמו שובר ומשבר דובר ומדבר כך מוליד ומילד׃ בלדכן׃ כמו בהולדכן׃ שפרה׃
היא יוכבד ונקראת כן על שם שמשפרת את הולד׃ פועה׃ היא מרים ונקראת כן על שם שפועה והוגה ומדברת
כדרך הנשים לפייס תינוק הבוכה׃ פועה לשון צעקה׃ כמו כיולדה אפעה׃ על האבנים׃ מושב האשה היולדת׃
ובמקום אחר קוראו משבר׃ ודומהו עושה מלאכה על האבנים׃ מושב כלי אומנות יוצר חרס׃ אם בן הוא׃ לא היה
מקפיד אלא על הזכרים׃ לפי שאמרו לו אצטגניניו היום נולד בן המושיע את ישראל׃ וחיה ותחיה׃ ותחיין את הילדים׃
לק

כי חיות הנה בטרם תבוא אלהן
המילדת וילדו: וייטב אלהים
למילדת וירב העם ויעצמו מאד:
ויהי כי יראו המילדת את האלהים
ויעש להם בתים: ויצו פרעה לכל
עמו לאמר כל הבן הילוד היארה
תשליכהו וכל הבת תחיון:

וילך איש מבית לוי ויקח את בת
לוי: ותהר האשה ותלד בן ותרא
אתו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה
ירחים: ולא יכלה עוד הצפינו ותקח
לו תבת גמא ותחמרה בחמר
ובזפת ותשם בה את הילד ותשם
בסוף על שפת היאר: ותתצב אחתו
מרחק לדעה מה יעשה לו: ותרד
בת פרעה לרחץ על היאר ונערתיה

ארי חכימן אינין עדלא עלת
לותהין חייתא וילידא:
ואוטיב יי לחייתא וסגי עמא
ותקיפו לחדא:

והוה כד דחילא חייתא קדם
יי ועבד להון בתין:
ופקיד פרעה לכל עמיה למימר
כל ברא דאיתיליד ליהודאי
לנהרא תרמוניה וכל ברתא
תקיימון:

ואזל גברא מבית לוי ונסיב
ית ברתא דלוי:
ועדיאת איתתא וילידת בר
וחזת יתיה ארי טב הוא
ואטמרתיה תלתא ירחין:
ולא יכילת עוד לאטמרותיה
ונסיבת ליה תיבותא דגומא
וחפתא בחימרא ובזפתא
ושויאת בה ית רביא ושויתה
בייערא על כיף נהרא:
ואיתעתדת אחתיה מרחיק
למידע מה איתעביד ליה:

ונחתת בת פרעה למסחי
על נהרא ועולמתהא

מספקות להן מזון תרגום וקיימא
וקב וקיימתן לפי שלשון עבר לנקבות
תפעלנה ו ופעלנה בה משמש לשון פעלו
ולשון פעלתן כמו ותאמרן איש מצרי
כמו ויאמרו לזכרים · ותדברנה
נפשכן · לשון עבר דברתם · כמו
ותדברו לזכרים · וכן ותחללנה אותי ·
לשון עבר חללתם · כמו ותחללו לזכרים ·
כי חיות הנה · בקיאות כמילדות תרגום
מילדת חייתא · ורבותינו ז"ל דרשו הרי הן
משולות כחיות השדה שאינן צריכות
מילדת כי כן נקראו אומות גור אריה
יהודה · בנימין זאב יטרף · נפתלי
אילה שלוחה · ומי שלא כתוב בהן הרי
הכתוב כללן מה אמך לביא ונומר ·
וייטב · הטיב להן וזה חילוק בתיבה
שסופה שתי אותיות וכתן לה וו יוד
בראשה · כשהיא מדבר לשון ויפעל ·
הוא נוקד את היוד בצרי שהוא קמץ קטן כמו וייטב וירב בבת יהודה תאניה ואניה וכן ויגל את השארית לנבוזראדן
הגולה את השארית · ויפן ויבז ויבך · הפנה ובכית · זו לשון כל אלה לשון הפעיל את אחרים וכשהוא מדבר בלשון ויפעל
נקוד היוד בחירק · כגון וייטב בעיניו לשון הטיב · וכן וירב קצף כי הרבה קצף · ויפן כה וכה · פנה לכאן ולכאן · ואל
תשיבני מן וילך וישב וירד ויצא לפי שאינן מגזרתן שלהן · שהרי היוד יסוד בהן · כגון יצא ירד ישב ילך · הרי היוד אות
שנייה בו לפי נקודו בצרי · וייטב שקים · מה היא הטובה · ויעש להם בתים בתי כהונה ולויה מיוכבד ומלכות ממרים כדאי'
במסכת סוטה: לכל עמו · אף עליהם גזר · יום שנולד משה · אמרו לו אצטגניניו היום נולד בן שמושיע את ישראל ואין
אנו יודעים אם ממצרים אם מישראל ורואין אנו שסופו ללקות במים · לפיכך גזר אותו היום אף על המצריים שנאמר כל
הבן הילוד היארה תשליכוהו ולא נאמר הילוד לעברים · והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי מריבה: ויקח את בת
לוי · פרוש היה ממנה מפני גזרת פרעה והחזירה ועשה בה לקוחין שניים ואף היא נהפכה להיות נערה · ובת
מאה ול' שנה היתה שהרי נולדה כשבאו למצרים בין החומות · ור' ועשר נשתהו שם · וכשיצאו היה משה בן שמונים
שנה · וכשנתעבר ממנו היתה בת מאה ול' וקורא אותה בת לוי שאז נהפכה להיות נערה: כי טוב הוא · כשנולד
נתמלא כל הבית אורה: ולא יכלה עוד הצפינו · שמנו לה המצריים מיום שהחזירה · והיא ילדתו לששה חדשים ויום אחד
שהיולדת לשבעה יולדת למקוטעין והם לא בדקו אחריה עד לסוף תשעה חדשים: גומא · גמי בלשון משנה · ובלעז
יונקו ודבר רך הוא ועומד בפני רך ובפני קשה: בחמר ובזפת · זפת מבחוץ וטיט מבפנים כדי שלא יריח אותו
צדיק ריח רע של זפת: ותשם בסוף · הוא לשון אגמי מים שגדלים בו קנים והומה לו קנה וסוף קמלו: לרחוץ על היאור
סרס המקרא ודרשהו: ותרד בת פרעה על היאור לרחוץ בו · ורבותינו ז"ל דרשו לרחוץ בו שטבלה בו
מגלולי בית אביה: ונערותיה הולכות על יד היאור · כמו ראו הלקת יואב על ידי והוא לשון יד ממש · שי' הקדש

הלכת על יד היאר ותרא את התבה
בתוך הסוף ותשלח את אמתה
ותקחה׃ ותפתח ותראהו את הילד
והנה נער בכה ותחמל עליו ותאמר
מילדי העברים זה׃ ותאמר אחתו
אל בת פרעה האלך וקראתי לך
אשה מינקת מן העברית ותינק לך
את הילד׃ ותאמר לה בת פרעה
לכי ותלך העלמה ותקרא את אם
הילד׃ ותאמר לה בת פרעה
היליכי את הילד הזה והינקהו לי
ואני אתן את שכרך ותקח האשה
הילד ותניקהו׃ ויגדל הילד ותבאהו
לבת פרעה ויהי לה לבן ותקרא
שמו משה ותאמר כי מן המים
משיתהו׃ ויהי בימים ההם ויגדל
משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם
וירא איש מצרי מכה איש עברי
מאחיו׃ ויפן כה וכה וירא כי אין איש
ויך את המצרי ויטמנהו בחול׃ ויצא
ביום השני והנה שני אנשים עברים

מהלכא על כיף נהרא וחזת ית תיבותא בגו יערא ואושיטת ית אמתא ונסבה׃
ופתחת וחזיתיה ית רביא והא עולימא בכי וחסת עלוהי ואמרת מבני יהודאי הוא דין׃
ואמרת אחתיה לבת פרעה האיזיל ואיקרי לך איתתא מינקתא מן יהודיתא ותוניק לך ית רביא׃
ואמרת לה בת פרעה איזילי ואזלת עולימתא וקראת ית אימא דרביא׃
ואמרת לה בת פרעה אובילי ית רביא הדין ואוניקתיה לי ואנא אתן ית אגריך ונסיבת איתתא ית רביא ואוניקתיה׃ ורבא
רביא ואייתיתיה לבת פרעה והוה לה לבר וקרא שמיה משה ואמרת ארי מן מיא שחלתיה׃
והוה ביומיא האינון ורבא משה ונפק לות אחוהי וחזא בפולחניהון וחזא גבר מצראי מחי גבר יהודאי מאחוהי׃
ואיתפני לכא ולכא וחזא ארי לית גבר וקטל ית מצראה ואטמריה בחלא׃
ונפק ביומא תניינא והא תרין גוברין יהודאין

ס״א הולכת. ורבותינו ז״ל אמרו הולכת מלשון מיתה. כמו הנה אנכי הולך למות. וכן אנכי הולך בדרך כל הארץ. שהולכות למות לפי שמיחו בה. והכתוב מסייען כי למה לנו לכתוב ונערותיה׃ את אמתה. את שפחתה. ורבותינו ז״ל דרשו לשון יד מ״מ. אבל לפי דקדוק לשון הקדש היה לו לכתוב אמתה המ״ם דגושה. והם דרשו את אמתה את ידה שנשתרבבה אמתה אמות הרבה׃ ותפתח ותראהו את הילד. את מי ראתה. את הילד. זהו פשוטו. ומדרשו שראתה עמו שכינה׃ והנה נער בוכה. קולו כנער׃ מן העבריות. שהולכתו על מצריות הרבה ולא ינק לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה׃ העלמה. הלכה בזריזו׳ ועלמות כעלם׃ היליכי. נתנבאה ולא ידעה מה. הא שליכי׃ ואני אתן את שכרך. לא דיין לצדיקים שמחזירין אבידתן אלא שנותנין עליה שכר׃ משיתהו. תרגו׳ שחלתיה והוא לשון הוצאה בלשון ארמי כמשחל בניתא מחלבא. ובלשון עברי משיתהו הסירותיהו כמו לא ימיש. לא משו. כך חברו מנחם בן סרוק. ואני אומר שאינו ממחבר מש וימוש אלא ממחברת משה והוא לשון הוצאה. וכן ימשני ממים רבים. שאם היה ממחברת מש לא יתכן לומר משיתהו אלא המישותיהו. כאשר יאמר מן קם הקימותיהו. ומן שב השיבותיהו. ומן בא הבאותיהו. או ימשתיהו כמו ומשתי את עון הארץ. אבל משיתהו אינו אלא ממחברת תיבה שיסוד שלה מ״ש ואות הה״א נוספת בה בסוף התיבה. כגון משה עשה פנה קנה בנה צוה. כשיבא לומר בהם פעלתי תבא יו״ד במקום הה״א כגון עשיתי בניתי קניתי פניתי. וכן משיתהו כמו הם׃ ויגדל משה. והלא כבר כתוב ויגדל. אמר רבי יהודה בר׳ אלעאי הראשון לקומה והשני לגדולה שמינהו פרעה שר על ביתו׃ וירא בסבלתם. נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם׃ איש מצרי. נוגש היה ממונה על שוטרי ישראל. והיה מעמידן מקריאת הגבר למלאכתן׃ מכה איש עברי. מלקהו ורודהו. ובעלה של שלומית בת דברי היה. ונתן עיניו בה. ובלילה העמידו והוציאו מביתו והוא חזר ונכנס לבית ובא על אשתו כסבורה היא שהוא בעלה. וחזר האיש לביתו והרגיש בדבר. וכשראה המצרי שהרגיש בדבר היה מלקהו ורודהו כל היום׃ ויפן כה וכה. ראה מה עשה לו בבית ובשדה. ולפי פשוטו כמשמעו׃ וירא כי אין איש. עתיד לצאת ממנו שיתגייר שיברך את השם׃ שני אנשים עברים נצים. דתן ואבירם שהותירו מן המן שנאמר ויותירו אנשים ממנו

ע

למה תכה. אע״פ שלא הכהו נקרא רשע בהרמת יד להכותו: מי שמך לאיש שר ושופט. והרי עודך נער: הלהרגני אתה אומר. מכאן אנו למדין שהרגו בשם המפורש: ויירא משה. על שראה בישראל רשעים דלטורין אמר שמא אין ראויין ליגאל: אכן נודע הדבר. כמשמעו. ומדרשו נודע לי הדבר שהייתי תמה מה חטאו ישראל מכל שבעים אומות להיות נרדים בעבודת פרך. אבל רואה אני שהם ראויין לכך ואינם ראויין לגאולה: וישמע פרעה. הם הלשינו עליו: ויבקש להרוג את משה. מסרו לקוסטינר להרגו ולא שלטה בו חרב והוא שנאמר ויצילני מחרב פרעה: וישב על הבאר. למד מיעקב שנזדווג לו זיווגו מן הבאר: ולכהן מדין. רב שבהם ופירש לו מע״ז ונידוהו מאצלם: את הרהטים. בריכות מרוצת המים עשויות בארץ: ויגרשום. מפני הנידוי: למה זה עזבתן את האיש. הכיר בו שהוא מזרעו של יעקב שהמים עולים לקראתו: ויאכל לחם. שמא ישא אחת מכם כמה דאת אמר כי אם הלחם אשר הוא אוכל: ויואל משה. כתרגומו ודומה לו הואל נא ולין הנה נא הואלתי לדבר. ומדרשו לשון אלה כמו ויואל שאול את העם. שנשבע לו שלא יזוז ממדין אלא ברשותו: וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל. נצטרע והיה שוחט תינוקות של ישראל ורוחץ בדמם: נאקתם. צעקתם. וכן מעיר מתים ינאקו: את אברהם. אשר עם אברהם: וידע אלהים. נתן עליהם לב ולא העלים את עיניו: אחר המדבר. להתרחק מן הגזל שלא ירעו בשדות ובכרמים:

נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך: ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר: וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרג את משה ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין וישב על הבאר: ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן אביהם: ויבאו הרעים ויגרשום ויקם משה ויושען וישק את צאנם: ותבאנה אל רעואל אביהן ויאמר מדוע מהרתן בא היום: ותאמרן איש מצרי הצילנו מיד הרעים וגם דלה דלה לנו וישק את הצאן: ויאמר אל בנתיו ואיו למה זה עזבתן את האיש קראן לו ויאכל לחם: ויואל משה לשבת את האיש ויתן את צפרה בתו למשה: ותלד בן ויקרא את שמו גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה:

ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה: וישמע אלהים את נאקתם ויזכר אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב: וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים: ומשה היה רעה את צאן יתרו חתנו כהן מדין וינהג את הצאן אחר המדבר

נצן ואמר לחייבא למה את מחי חברך:
ואמר מאן שוייך לגבר רב ודיין עלנא הלמקטלי את אמר כמא דקטלת ית מצראה ודחיל משה ואמר בקושטא איתידע פיתגמא:
ושמע פרעה ית פיתגמא הדין ובעא למקטל ית משה וערק משה מן קדם פרעה ויתיב בארעא דמדין ויתיב על בירא:
ולרבא דמדין שבע בנתא ואתאה ודלאה ומלאה ית רהטיא לאשקאה ענא דאבוהון:
ואתו רעיא וטרדינון וקם משה ופרקינון ואשקי ית ענא:
ואתאה לות רעואל אבוהן ואמר מה דין אוחיתון למיתי יומא דין:
ואמרא גבר מצראי שיזבנא מידא דרעיא ואף מדלא דלא לנא ואשקי ית ענא:
ואמר לבנתיה ואן הוא למא דנן שבקתון ית גברא קראן ליה ויכול לחמא:
וצבי משה למיתב עם גברא ויהב ית צפורה ברתה למשה:
וילידת בר וקרא ית שמיה גרשם ארי אמר דייר הויתי בארע נוכראה:
והוה ביומיא סגיאיא האינון ומית מלכא דמצרים ואתאנחו בני ישראל מן פולחנא דהוה קשיא עליהון וזעיקו וסליקת קבילתהון קדם יי מן פולחנא:
ושמיע קדם יי ית קבילתהון ודכיר יי ית קימיה דעם אברהם דעם יצחק דעם יעקב:
וגלי קדם יי שיעבודא דבני ישראל ואמר במימריה למפרקהון יי:
ומשה הוה רעי ית ענא דיתרו חמוהי רבא דמדין ודבר ית ענא בתר שפר רעיא דמדברא

ויבא אל הר האלהים חרבה: וירא
מלאך יהוה אליו בלבת אש מתוך
הסנה וירא והנה הסנה בער באש
והסנה איננו אכל: ויאמר משה
אסרה נא ואראה את המראה
הגדל הזה מדוע לא יבער הסנה:
וירא יהוה כי סר לראות ויקרא אליו
אלהים מתוך הסנה ויאמר משה
משה ויאמר הנני: ויאמר אל תקרב
הלם של נעליך מעל רגליך כי
המקום אשר אתה עומד עליו אדמת
קדש הוא: ויאמר אנכי אלהי אביך
אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי
יעקב ויסתר משה פניו כי ירא
מהביט אל האלהים: ויאמר יהוה
ראה ראיתי את עני עמי אשר
במצרים ואת צעקתם שמעתי
מפני נגשיו כי ידעתי את מכאביו:
וארד להצילו מיד מצרים ולהעלתו
מן הארץ ההוא אל ארץ טובה
ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש אל
מקום הכנעני והחתי והאמרי והפרזי
והחוי והיבוסי: ועתה הנה צעקת
בני ישראל באה אלי וגם ראיתי את
הלחץ אשר מצרים לחצים אתם:
ועתה לכה ואשלחך אל פרעה
והוצא את עמי בני ישראל ממצרים:
ויאמר משה אל האלהים מי אנכי
כי אלך אל פרעה וכי אוציא את
בני ישראל ממצרים: ויאמר כי אהיה
עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך
בהוציאך את העם ממצרים תעבדון
את האלהים על ההר הזה: ויאמר
משה אל האלהים הנה אנכי בא
אל בני ישראל ואמרתי להם אלהי

ואתא לטורא דאתגלי עלוהי יקרא דיי׳ לחורב:

ואתגלי מלאכא דיי׳ ליה בשלהובית אישתא מגו אסנא וחזא והא אסנא בער באישתא ואסנא ליתוהי מתאכיל:

ואמר משה איתפני כען ואחזי ית חיזוא רבא הדין מה דין לא מיתוקד אסנא:

וחזא יי׳ ארי איתפני למחזי וקרא ליה יי׳ מגו אסנא ואמר משה משה ואמר הא אנא:

ואמר לא תקרב להלא שרי סינך מעל רגלך ארי אתרא דאת קאים עלוהי אתר קדיש הוא:

ואמר אנא אלהא דאבוך אלהיה דאברהם אלהיה דיצחק ואלהיה דיעקב וכבשינון משה אפוהי ארי דחיל מלאיסתכלא בזיו יקרא דיי׳:

ואמר יי׳ מגלא גלי קדמי ית שעבודא דעמי די במצרים וית קבילתהון שמיע קדמי מן קדם מפלחיהון ארי גלי קדמי ית כיביהון:

ואתגליתי לשיזבותהון מידא דמצראי ולאסקותהון מן ארעא ההיא לארע טבא ופותיא לארע עבדא חלב ודבש לאתר כנענאי וחתאי ואימוראי ופריזאי וחואי ויבוסאי:

וכען הא קבילת בני ישראל עלת לקדמי ואף גלי קדמי ית דוחקא דמצראי דחקין להון:

וכען איתא ואשלחינך לפרעה ואפיק ית עמי בני ישראל ממצרים:

ואמר משה קדם יי׳ מאן אנא ארי איזיל לות פרעה וארי אפיק ית בני ישראל ממצרים:

ואמר ארי יהא מימרי בסעדך ודין לך אתא ארי אנא שלחינך באפקותך ית עמא ממצרים תפלחון קדם יי׳ על טורא הדין:

ואמר משה קדם יי׳ הא אנא אתי לות בני ישראל ואימר להון אלהא

אל הר האלהים · על שם העתיד:
בלבת אש · בשלהבת אש לבו של אש
כמו לב השמים לב האלה · ואל תתמה
על התי״ו שיש לנו מ״ם כמו מה
אמולה לבתך: מתוך הסנה · ולא
אילן אחר משום עמו אנכי בצרה:
אוכל · נאכל כמו אשר לא עבד בה
אשר לוקח משם: אסורה נא ואראה
אסורה מכאן להתקרב לשם: של
נעליך · שלוף והוצא · כמו ונשל
הברזל כי ישל זיתך: אדמת קדש
הוא · המקום: ועתה לך ואשלחך אל
פרעה · ואם תאמר מה מועיל והוצא את
עמי ויוציאם לגבורתך ותועילם: מי
אנכי · מה אני חשוב לדבר עם
המלכים: וכי אוציא את בני ישראל ואף
אם אני חשוב מה זכו ישראל שיעשה
להם נס ואוציאם ממצרים: ויאמר כי
אהיה עמך · השיבו על ראשון ראשון
ועל אחרון אחרון · מה שאמרת מי
אנכי כי אלך אל פרעה לא שלך היא כי
אם משלי כי אהיה עמך וזה המראה
אשר ראית בסנה לך האות כי אנכי
שלחתיך וכדאי אני להצליחך וכאשר
ראית הסנה עושה שליחותי ואינו
אוכל כן תלך אתה בשליחותי ואינך
ניזוק ושאלת מה זכות יש לישראל שיצאו
ממצרים דבר גדול יש לי על הוצאה
זו שהרי עתידין לקבל את התורה
על ההר הזה לסוף ג׳ חדשים שיצאו
ממצרים · לא כי אהיה עמך · וזה
שתצליח בשליחותך לך האות על
הבטחה אחרת שאני מבטיחך
כשתוציאם ממצרים תעבדון אותי
על ההר הזה שתקבלו התורה עליו

אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי
מה שמו מה אמר אלהם: ויאמר
אלהים אל משה אהיה אשר אהיה
ויאמר כה תאמר לבני ישראל
אהיה שלחני אליכם: ויאמר עוד
אלהים אל משה כה תאמר אל בני
ישראל יהוה אלהי אבתיכם אלהי
אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב
שלחני אליכם זה שמי לעלם וזה
זכרי לדרדר: לך ואספת את זקני
ישראל ואמרת אלהם יהוה אלהי
אבתיכם נראה אלי אלהי אברהם
יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי
אתכם ואת העשוי לכם במצרים:
ואמר אעלה אתכם מעני מצרים אל
ארץ הכנעני והחתי והאמרי והפרזי
והחוי והיבוסי אל ארץ זבת חלב
ודבש: ושמעו לקלך ובאת אתה
וזקני ישראל אל מלך מצרים
ואמרתם אליו יהוה אלהי העבריים
נקרה עלינו ועתה נלכה נא דרך
שלשת ימים במדבר ונזבחה ליהוה
אלהינו: ואני ידעתי כי לא יתן אתכם
מלך מצרים להלך ולא ביד חזקה:
ושלחתי את ידי והכיתי את מצרים
בכל נפלאתי אשר אעשה בקרבו
ואחרי כן ישלח אתכם: ונתתי את
חן העם הזה בעיני מצרים והיה כי
תלכון לא תלכו ריקם: ושאלה אשה
משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף
וכלי זהב ושמלת ושמתם על בניכם
ועל בנתיכם ונצלתם את מצרים:

דאבהתכון שלחני לותכון ויימרון לי מה שמיה מה איגר להון:

ואמר יי' למשה אהא על כח דאהא ואמר כדנן תימר לבני ישרא' אהיה שלחני לותכון:

ואמר עוד יי' למשה כדנן תימר לבני ישראל יי' אלהא דאבהתכון אלהיה דאברהם אלהיה דיצחק ואלהיה דיעקב שלחני לותכון דין שמי לעלם ודין דוכרני לכל דר ודר:

איזיל ותכנוש ית סבי בני ישראל ותימר להון יי' אלהא דאבהתכון איתגלי לי אלהא דאברהם יצחק ויעקב למימר מידכר דכירנא יתכון וית דאיתעביד לכון במצרים:

ואמרית אסיק יתכון משעבודא דמצרים לארע כנענאי וחתאי ואמוראי ופריזאי וחואי ויבוסאי לארעא עבדא חלב ודבש:

ויקבלון מינך ותיתי את וסבי ישראל למלכא דמצרים ותימרון ליה יי' אלהא דיהודאי איתקרי עלנא וכען מהך כען מהלך תלתא יומין במדברא ונדבח קדם יי' אלהנא:

וקדמי גלי ארי לא ישבוק יתכון מלכא דמצרים למיזל ולא מן קדם דחיליה תקיף:

ואישלח פון ית מחת גבורתי ואימחי ית מצראי בכל פרישותי דאיעביד בימהון ובתר כן ישלח יתכון:

ואתן ית עמא הדין לרחמין בעיני מצראי ויהא ארי תהכון לא תהכון ריקנין:

ותשאל איתתא מישבבתא ומקריבת ביתא מאנין דכסף ומאנין דדהב ולבושין ותשוון על בניכון ועל בנתיכון ותרוקנון ית מצראי:

והוא הזכות העומדת לישרא' ודוגמת
לשון זה מצינו בישעיה וזה לך האות
אכול השנה ספיח וגו' ומפלת סנחרי'
תהיה לך אות אחרת שאדמתכם
חרבה מפירות ואני מברך את
הספיחים: אהיה אשר אהיה. אהיה
עמם בצרה זו ואהיה עמם בצרה
אחרת שיהיו שעבוד מלכיות. אמר
משה רבונו של עולם מפני מה אני
אומר להם צרה אחרת דייה צרה
בשעתה אמר לו יפה אמרת. כה
תאמ' לבני ישרא' וגו': זה שמי לעלם
חסר וו להעלימו שלא יקרא ככתבו
וזה זכרי. למדו היאך נקרא. את
זקני ישרא'. זקנים המיוחדים לישיבה
היו שאם זקנים סתם היאך אפשר לו
לאסוף זקנים של ששים רבוא: ושמעו
לקולך. מכיון שתאמ' לשון זה ישמעו
לקולך שכבר סימן זה מסור בידם
מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם
נגאלים. יעקב אמר ואלהים פקוד
יפקוד אתכם. ויוסף אמ' פקוד יפקוד
אלהים אתכם: אלהי העבריים. יוד
יתירה רמז לעשר מכות: נקרה
עלינו. לשון מקרה וכן ויקר אלהים
אקרה כה אקוה נקרא מאתו הלום.
לא יתן אתכם. כתרגו' לא ישבוק כמו
לא נתתיך לנגוע אליה ולא נתנו אלהי'
וכלם לשון נתינה הם: ולא ביד חזקה
ואין אני מראהו יד חזקה כלומר כל
עוד שאין אני מודיעו ידי החזקה לא
יתן אתכם להלוך. וי"מ ולא ביד חזקה
ולא בשביל שידו חזקה כי עתה שלחתי
את ידי והכיתי את מצרים ומתרגמינן ולא מן קדם דחיליה תקיף ומשמו של רב יעקב בר מנחם נאמר לי: וממגרת
ביתה. מאותה שהיא גרה אתה בבית. ונצלתם את מצרים. כתרגומו ותרוקינון וכן וינצלו את מצרים.

ן כן ויתנצלו בני ישרא׳ · והנון בו יסוד
ו׳ אנשים חברו נמחברת נ׳ די כמו וינצל
אלהים את מקנה אביכם· אשר הציל
אלהים מאבינו · ולא יתמנו דבריו בו
אם לא היתה הנון יסוד והיא נקודה
בחירק לא תשמש בלשון ופעלתם
אלא בלשון ונפעלתם כמו ונסחתם
מעל האדמה · ונגפתם לפני
אויביכם ונתתם ביד אויב · ואמרתם
כולם לשון נפעלו · וכן נון שהיא באה
בתיבה לפרקים ונופלת ממנו כגון
נון של נוגף נושא נושך נותן כשהיא
מדברת בלשון ופעלתם תנקד בשבא
בחטף כגון ונשאתם את אביכם ·
ונתתם להם את ארץ כנען ונמלתם
את ערלת לבבכם · לכך אני אומר
שזו הנקודה בחירק מן היסוד ויסוד
שם דבר נצל · והיא מן הלשונות
הכבדים כגון דבר כפר למוד כשידבר
בלשון ופעלתם ינקד בחירק כגון
ודברתם וכפרתם ולמדתם · מוזה
בכך · לכך נכה תיבה אחת לגדוע
מן זה שבלך אתה חייב ללקות בחשדות
בכשרים · ופשוטו כאדם שאומר
לחברו מודה אתה שזו שלפניך אבן

ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי
ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה
אליך יהוה : ויאמר אליו יהוה מזה
בידך ויאמר מטה: ויאמר השליכהו
ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש
וינס משה מפניו · ויאמר יהוה אל
משה שלח ידך ואחז בזנבו וישלח
ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו: למען
יאמינו כי נראה אליך יהוה אלהי
אבתם אלהי אברהם אלהי יצחק
ואלהי יעקב : ויאמר יהוה לו עוד
הבא נא ידך בחיקך ויבא ידו בחיקו
ויוצאה והנה ידו מצרעת כשלג ·
ויאמר השב ידך אל חיקך וישב
ידו אל חיקו ויוצאה מחיקו והנה
שבה כבשרו · והיה אם לא יאמינו
לך ולא ישמעו לקל האת הראשון
והאמינו לקל האת האחרון : והיה
אם לא יאמינו גם לשני האתות האלה
ולא ישמעון לקלך ולקחת ממימי
היאר ושפכת היבשה והיו המים
אשר תקח מן היאר והיו לדם ביבשת:
ויאמר משה אל יהוה בי אדני לא איש
דברים אנכי גם מתמול גם משלשם

ואתיב משה ואמר והא לא יהימנון לי ולא יקבלון במימרי ארי ימרון לא אתגלי לך יי׳ :

ואמר ליה יי׳ מה דין בידך ואמר חוטרא :
ואמר רמהו לארעא ורמהי לארעא והוה לחויא וערק משה מן קדמוהי :
ואמר יי׳ למשה אושיט ידך ואחוד בדנביה ואושיט ידיה ותקיף ביה והוה לחוטרא בידיה :
בדיל די יהימנון ארי אתגלי לך יי׳ אלהא דאבהתהון אלהיה דאברהם אלהיה דיצחק ואלהיה דיעקב :
ואמר יי׳ ליה עוד אעיל כען ידך בעיטפך ואעיל ידיה בעיטפיה ואפקה והא ידיה חורא כתלגא :
ואמר אתיב ידך לעיטפך ואתיב לעיטפיה ואפקה מעיטפיה והא תבת הות בבישריה :

ויהא אם לא יהימנון לך ולא יקבלון לקל אתא קדמאה ויהימנון לקל אתא בתראה :
ויהא אם לא יהימנון אף לתרין אתיא האלין ולא יקבלון מינך ותיסב ממיא די בנהרא ותישוד ביבשתא ויהון מיא דתיסב מן נהרא ויהון לדמא ביבשתא :

ואמר משה קדם יי׳ בבעו לא גבר דמילין אנא אף מאיתמלי אף מאידקדמוהי

אומר לו הן אמר לו הרי הוא עץ : ויהי לנחש · רמז לו שסיפר לשון הרע על ישרא׳ ותפש אומנותו של נחש : ויחזק בו ·
לשון אחיזה הוא והרבה יש במקרא · ויחזיקו האנשים בידו · והחזיקה במבושיו : מצורעת כשלג · דרך צרעת להיות
לבנה שנאמר אם בהרת לבנה היא אף באות זו רמזו שסיפר לשון הרע באמרו לא יאמינו לי לפיכך הלקהו בצרעת
כמו שלקתה מרים על לשון הרע : מחיקו שבה כבשרו · מכאן שמדה טובה ממהרת לבא ממדת הפורענות
שהרי בראשון לא נאמר מחיקו : והאמינו לקול האות האחרון · משתאמר להם בשבילכם לקיתי על שספרתי לשון
הרע יאמינו לך שכבר למדו בכך שהמזדווגין להם לקים בנגעים כמו פרעה ואבימלך בשביל שרה : ולקחת ממימי
היאור · רמז להם מכה ראשונה אפרע מאלוהם שהיו עובדים הנהר המשקה את ארצם כמות האלהים והפכם
לדם : והיו המים · והיו שני פעמים כתיב כאן נראה בעיני כי נאמר והיו המים אשר תקח מן היאור לדם ביבשת שומע אני
שבעודן בידו יהפכו לדם אבל כשיהיו לארץ יהיו כהוייתן עכשיו מלמדנו שלא יהיו דם עד שיהיו ביבשת : גם
מתמול · למדנו ששבעת ימים הקב״ה מפתה את משה בסנה לילך בשליחותו : גם משלשום גם מאז דברך ·

גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה
וכבד לשון אנכי: ויאמר יהוה אליו
מי שם פה לאדם או מי ישום אלם
או חרש או פקח או עור הלא אנכי
יהוה: ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך
והוריתיך אשר תדבר: ויאמר בי
ארני שלח נא ביד תשלח: ויחר אף
יהוה במשה ויאמר הלא אהרן אחיך
הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא וגם
הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח
בלבו: ודברת אליו ושמת את
הדברים בפיו ואנכי אהיה עם פיך
ועם פיהו והוריתי אתכם את אשר
תעשון: ודבר הוא לך אל העם והיה
הוא יהיה לך לפה ואתה תהיה לו
לאלהים: ואת המטה הזה תקח
בידך אשר תעשה בו את האתת:

וילך משה וישב אל יתר חתנו ויאמר
לו אלכה נא ואשובה אל אחי אשר
במצרים ואראה העודם חיים ויאמר
יתרו למשה לך לשלום: ויאמר
יהוה אל משה במדין לך שב מצרים
כי מתו כל האנשים המבקשים את
נפשך: ויקח משה את אשתו ואת
בניו וירכבם על החמר וישב ארצה

אתמעידן דמלילתא עם עבדך
ארי יקיר ממלל ועמיק לישן
אנא:
ואמר יי ליה מאן שוי פומא
לאינשא או מאן שוי אלמא
או חרשא או פקיחא או עוירא
הלא אנא יי:
וכען איזיל ומימרי אהא עם
פומך ועם פומיה ואלפינך
דיתמליל:
ואמר בבעו יי שלח כען ביד
מאן דכשר דתשלח:
ותקיף רוגזא דיי במשה
ואמר הלא אהרן אחוך ליואה
גלי קדמי ארי מללא ימליל
הוא ואף הא הוא נפיק
לקדמותך ויחזינך ויחדי
בלביה:
ותמליל ליה ותשוי ית פתגמיא
בפומה ומימרי יהא עם פומך
ועם פומיה ואליף יתכון ית
דתעבדון:
וימליל הוא לך לעמא ויהא
הוא יהא לך לתורגמן ואת
תהא ליה לרב:

וית חוטרא הדין תיסב בידך
דתעביד ביה ית אתיא:

ואזל משה ותב לות יתר
חמוהי ואמר ליה איזיל כען
ואיתוב לות אחי די במצרים
ואיחזי העד כען אינון קימין
ואמר יתרו למשה איזיל
לשלם:
ואמר יי למשה במדין איזיל
תוב למצרים ארי מיתו כל
גובריא דבעו למקטלך:

ודבר משה ית אתתיה וית
בנוהי וארכיבנון על
חמרא ותב לארעא

הרי שלשה גמים רבויים הם הרי ששה
ימים והוא היה עומד ביום השביעי
כשאמר לו זאת עד שאמר לו שלח נא ביד
תשלח עד שחרה בו וכל זה
שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן
אחיו שהיה גדול ממנו ונביא היה שנ'
הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר
ידבר ושם כתיב הנגלה נגליתי אל
בית אביך בהיותם במצרים והוא
אהרן וכן ביחזקאל ואודע להם בארץ
מצרים ואומר להם איש שקוצי עיניו
השליכו והוא היה נבואה לאהרן במצרים:
כבד פה: בכבדות אני מדבר: מי
שם פה: מי למדך לדבר כשהיית נדון
לפני פרעה על המצרי: או מי ישום
אלם: מי עשה את פרעה אלם שלא
נתאמץ במצות הריגתך ואת משרתיו
חרשים שלא ישמעו בצותו עליך
ולכפ' לנטרין מי עשאן עורים שלא
ראו כשברחת מן הבימה ונמלטת
הלא אנכי ששמי יי' עשיתי כל זאת:
ביד תשלח: ביד מי שאתה רגיל לשלח
והוא אהרן: דבר אחר ביד אחר
שתרצה לשלוח שאין סופי
להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד
יש לך שלוחים הרבה: ויחר אף יי':
רבי יהושע בן קרחה אומר כל חרון
אף שבתורה עושה רושם וזה לא נאמר בו רושם: אמר לו רבי יוסי אף זה נאמר בו רושם שנאמר הלא אהרן
אחיך הלוי: שהוא עתיד להיות לוי ולא כהן: והכהונה הייתי אומר לצאת ממך מעתה לא יהיה כן אלא הוא כהן ואתה
לוי שנאמר ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבט הלוי: הנה הוא יוצא לקראתך: כשתלך למצרים: וראך ושמח
בלבו: ולא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה: ומשם זכה אהרן לעדי החשן הנתון על לב:
ודבר הוא לך: בשבילך: והוא יוסיף על כל נאומך ולהם ולהם הם יומם אל דבור שכלם לשון על
הם: יהיה לך לפה: למליץ לפי שאתה כבד פה: לאלהים: לרב ולשר: וישב אל יתר חתנו: ליטול
רשות: כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך: מי הם אלו דתן ואבירם: והלא חיים היו
אלא שירדו מנכסיהם והעני חשוב כמת: על החמור: החמור המיוחד: הוא החמור שחבש אברהם

לעקידת יצחק והוא שעתיד מלך
המשיח להגלות עליו שנאמר עני
ורוכב על חמור: וישב ארצה מצרים
ויקח משה את מטה האלהים בידו
אין מוקדם ומאוחר בתורה מדוקדק
במקרא: ואמרת אל פרעה: כשתשמע
שלבו חזק וימאן לשלחם אמור לו כן:
בני בכרי: לשון גדולה כמו גם אני
בכור אתנהו: זהו פשוטו ומדרשו
כאן חתם הקב"ה על מכירת הבכורה
שלקח יעקב מעשו: ואומר אליך
בשליחותו של מקום שלח את בני:
הנה אנכי הורג: היא מכה אחרונה
ובה התחיל תחלה מפני שהיא קשה
והוא שאמר איוב הן אל ישגיב בכחו
מי כמוהו מורה: בשר ודם
המתנקם מחבירו מעלים
את דברו כדי שלא יבקש הצלה אבל
הקב"ה ישגיב בכחו ואין יכולת להמלט
מידו אלא בשובו אליו לפיכך הוא
מורהו ומתרה בו לשוב: ויהי בדרך
במלון: משה: ויבקש המיתו: לפי
שלא מל את בנו אליעזר ועל שנתרשל
נענש מיתה: תניא אמר ר' יוסי חס
ושלום לא נתרשל אלא אמר אם אמול
ואצא לדרך סכנה היא לתינוק עד
שלשה ימים אם אמול ואשהא שלשה
ימים הקב"ה צוני לך

מצרים ויקח משה את מטה האלהים
בידו ויאמר יהוה אל משה בלכתך
לשוב מצרימה ראה כל המפתים
אשר שמתי בידך ועשיתם לפני
פרעה ואני אחזק את לבו ולא ישלח
את העם: ואמרת אל פרעה כה
אמר יהוה בני בכרי ישראל: ואמר
אליך שלח את בני ויעבדני ותמאן
לשלחו הנה אנכי הרג את בנך בכרך:
ויהי בדרך במלון ויפגשהו יהוה
ויבקש המיתו: ותקח צפרה צר
ותכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו
ותאמר כי חתן דמים אתה לי: וירף
ממנו אז אמרה חתן דמים למולת:

ויאמר יהוה אל אהרן לך לקראת
משה המדברה וילך ויפגשהו בהר
האלהים וישק לו: ויגד משה לאהרן
את כל דברי יהוה אשר שלחו ואת
כל האתת אשר צוהו: וילך משה
ואהרן ויאספו את כל זקני בני ישראל:
וידבר אהרן את כל הדברים אשר
דבר יהוה אל משה ויעש האתת
לעיני העם: ויאמן העם וישמעו כי
פקד יהוה את בני ישראל וכי ראה
את ענים ויקדו וישתחוו: ואחר באו
משה ואהרן ויאמרו אל פרעה כה

דמצרים ונסיב משה ית
חוטרא דאיתעבידו ביה נסין
מן קדם יי בידיה:
ואמר יי למשה במהכך
למתוב למצרים חזי ית כל
מופתיא דשויתי בידך
ותעבידינון קדם פרעה ואנא
אתקיף ית לביה ולא ישלח
ית עמא:
ותימר לפרעה כדנן אמר יי
ברי בוכרי ישראל:
ואמרית לך שלח ית ברי
ויפלח קדמי ואם מסריב את
לשלחותיה הא אנא קטיל ית
ברך בוכרך:
והוה באורחא בבית מבתא
וערע ביה מלאכא דיי ובעא
למקטליה:
ונסיבת צפורה טינרא וגזרת
ית ערלת ברה וקריבת
לקדמוהי ואמרת ארי בדמא
דמהולתא הדא אתיהיב
חתנא לנא:
ונח מניה בכן אמרת אלולי
דמא דמהולתא הדין אתחייב
חתנא קטול:

ואמר יי לאהרן איזיל
לקדמות משה למדברא ואזל
וערעיה בטורא דאתגלי עלוהי
יקרא דיי ונשק ליה:
וחוי משה לאהרן ית כל
פתגמיא דיי דשלחיה וית
כל אתיא דפקדיה:
ואזל משה ואהרן ואכנשו ית
כל סבי בני ישראל:
ומליל אהרן ית כל פתגמיא
דמליל יי עם משה ועבד
אתיא לעיני עמא:
והימן עמא ושמעו ארי דכיר
יי ית בני ישראל וארי גלי
קדמוהי ית שעבודיהון וכרעו
וסגידו:
ובתר כן עאלו משה ואהרן
ואמרו לפרעה כדנן

שוב מצרים · אם כן מפני מה נענש לפי שנתעסק במלון תחלה כדאיתא במסכת נדרים · והיה המלאך נעשה כמין
נחש ובולעו מראשו ועד ירכו וחוזר ובולעו מרגליו עד אותו מקום הבינה צפורה שבשביל המילה הוא · ותגע לרגליו ·
השליכתו לפני רגליו של משה · ותאמר · על בנה · כי חתן דמים אתה לי · אתה היית גורם להיות חתני נרצח עליך
כלומר הורג אישי אתה לי · וירף ממנו · המלאך · אז הבינה שעל המילה בא להרגו אמרה חתן דמים למולות · חתני
כמעט היה נרצח על דבר המילה · למולות · על המולות · שם דבר הוא והלמ"ד משמשת בלשון על · כמו ואמר פרעה לבני
ישראל · ואונקלוס תרגם דמים על דם המילה · ואחר באו משה ואהרן · אבל הזקנים נשמטו אחד אחד מאחר
ואהרן כולם כשהגיעו קודם שהגיעו לפלטרין לפי שיראו ללכת · ובסיני נפרע מהם

אמר יהוה אלהי ישראל שלח את
עמי ויחגו לי במדבר : ויאמר פרעה
מי יהוה אשר אשמע בקלו לשלח
את ישראל לא ידעתי את יהוה וגם
את ישראל לא אשלח : ויאמרו
אלהי העברים נקרא עלינו נלכה נא
דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה
ליהוה אלהינו פן יפגענו בדבר או
בחרב : ויאמר אלהם מלך מצרים
למה משה ואהרן תפריעו את העם
ממעשיו לכו לסבלתיכם : ויאמר
פרעה הן רבים עתה עם הארץ
והשבתם אתם מסבלתם : ויצו
פרעה ביום ההוא את הנגשים בעם
ואת שטריו לאמר : לא תאספון לתת
תבן לעם ללבן הלבנים כתמול שלשם
הם ילכו וקששו להם תבן : ואת
מתכנת הלבנים אשר הם עשים
תמול שלשם תשימו עליהם לא
תגרעו ממנו כי נרפים הם על כן הם
צעקים לאמר נלכה נזבחה לאלהינו :
תכבד העבדה על האנשים ויעשו
בה ואל ישעו בדברי שקר : ויצאו נגשי
העם ושטריו ויאמרו אל העם לאמר
כה אמר פרעה אינני נתן לכם תבן :

ברתון קדם יי אלהא דישראל שלח ית עמי ויחגון קדמי במדברא :
ואמר פרעה שמא דיי לא אתגלי לי דאיקבל במימריה לשלחא ית ישראל לא אתגלי לי שמא דיי ואף ית ישראל לא אשלח :
ואמרו אלהא דיהודאי אתקרי עלנא נהך כען מהלך תלתא יומין במדברא ונדבח קדם יי אלהנא דילמא יערעיננא במותא או בקטול :
ואמר להון מלכא דמצרים למה משה ואהרן תבטלון ית עמא מעובדיהון איזילו לפולחניכון :
ואמר פרעה הא סגיאין כען עמא דארעא ותבטלון יתהון מפולחנהון :
ופקיד פרעה ביומא ההוא ית שלטוני עמא וית סרכוהי למימר :
לא תוספון למתן תיבנא לעמא למרמי לבנין כמאיתמלי ומדקדמוהי אנון יהכון ויגבון להון תיבנא :
וית סכום לבניא דאנון עבדין כמאיתמלי ומדקדמוהי תשוון עליהון לא תמנעון מיניה ארי בטלנין אנון על כן אנון צווחין למימר ניזיל נדבח קדם אלהנא :
תתיקר פולחנא על גובריא ויעבדון בה ולא יתעסקון בפתגמין בטלין :
ונפקו שלטוני עמא וסרכוהי ואמרו לעמא למימר כדנן אמר פרעה לית אנא יהיב לכון תיבנא :

שאמר וגם משה לבדו אל וקם לא יגשו והזקנים לאחוריהם · פן יפגענו · פן יפגעך היה לו לומר אלא שחלקו כבוד למלכות · פגיעה זו לשון מקרה מות הוא · וכן לך פגע בו דואג · תפריעו את העם ממעשיו · תבדילו ותרחיקו אותם ממלאכתם שהם שומעין לכם וסבורים לנוח מן המלאכה · וכן פרעהו אל תעבר בו רחקהו · וכן ותפרעו כל עצתי · כי פרוע הוא נרחק ונתעב · לכו לסבלותיכם · למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם כי מלאכת שעבוד מצרים לא היה על שבטו של לוי שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים · הן רבים עתה עם הארץ · שהעבודה מוטלת עליהם ואתם משביתים אותם מסבלותם הפסד גדול הוא זה · והנוגשים מצריים היו · השוטרים ישראל היו · הנוגש ממונה על כמה שוטרים · והשוטר ממונה לרדות בעושי המלאכה · תבן · היו גובלין אותו עם הטיט · לבנים שעושין מטיט ומייבשין אותן לשמש ויש ששורפין אותן בכבשן · כתמול שלשום · כאשר הייתם עושין עד הנה · וקוששו · ולקטו · ואת מתכונת הלבנים · סכום חשבון הלבנים שהיה כל אחד מהם עושה ליום כשהיה התבן מוכן להם אותו סכום תשימו עליהם גם עתה למען תכבד העבודה עליהם · כי נרפים הם · מן העבודה לכך פונה לבן אל הבטלה וצועקים לאמר נלכה נזבחה · ותכן · כמו ונו כתבנו על עת · ואת הכסף המתוכן כלם לשון חשבון הם · נרפים · המלאכה רפויה בידם ועזובה מהם והם נרפים ממנה · ואל ישעו בדברי שקר · ואל יהגו וידברו תמיד בדברי רוח לאמר נלכה נזבחה לאלהים ודומה לו ואשעה בחקיך תמיד לשמש ואשעה תרגמו ולהוציא · ויספר תרגום ואישתעי · ואי אפשר לפרש אל ישעו לשון וישע יי' אל הבל ואל מנחתו לא שעה · ולפרש אל יפנו שאם כן היה לו לכתוב ואל ישעו לדברי שקר או אל דברי שקר כי כן גזרת כלם · ישעה האדם אל עושהו · ולא שעו אל קדוש ישראל · ולא ישעה אל המזבחות · ולא מצאתי שמוש בית סמוכה אחריהם · אבל בלשון דבור כמתעסק לדבר בדבר נופל לשון שמוש בית כגון נדברים בך · ותדבר מרים ואהרן במשה · המלאך הדובר בי · וכן הרבה אף כאן אל ישעו בדברי שקר אל יהיו נדברים בדברי שוא והבאי :

אתם לכו קחו לכם תבן מאשר
תמצאו כי אין נגרע מעבדתכם דבר:
ויפץ העם בכל ארץ מצרים לקשש
קש לתבן: והנגשים אצים לאמר
כלו מעשיכם דבר יום ביומו כאשר
בהיות התבן: ויכו שטרי בני ישראל
אשר שמו עלהם נגשי פרעה
לאמר מדוע לא כליתם חקכם
ללבן כתמול שלשם גם תמול גם
היום: ויבאו שטרי בני ישראל ויצעקו
אל פרעה לאמר למה תעשה כה
לעבדיך: תבן אין נתן לעבדיך
ולבנים אמרים לנו עשו והנה עבדיך
מכים וחטאת עמך: ויאמר נרפים
אתם נרפים על כן אתם אמרים נלכה
נזבחה ליהוה: ועתה לכו עבדו ותבן
לא ינתן לכם ותכן לבנים תתנו: ויראו
שטרי בני ישראל אתם ברע לאמר
לא תגרעו מלבניכם דבר יום ביומו:
ויפגעו את משה ואת אהרן נצבים
לקראתם בצאתם מאת פרעה:
ויאמרו אלהם ירא יהוה עליכם
וישפט אשר הבאשתם את ריחנו
בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב
בידם להרגנו: וישב משה אל יהוה

אתון איזילו סיבו לכון תיבנא
מאתר דתשכחון ארי לא
איתמנע מפולחנכון מידעם:

ואיתבדר עמא בכל ארעא
דמצרים לגבבא גילי לתבנא:

ושילטונא דחקין למימר
שלימו עובדיכון פתגם יום
ביומיה כמא דהויתון עבדין
כדמתיהיב לכון תי׳ נ׳:
ולקו סרכי בני ישראל דמניא
עליהון שלטוני פרעה למימר
מדין לא אשלמתון גזירתכון
למירמי כמאתמלי ומדקדמוהי
אף אתמלי אף יומא דין:

ואתו סרכי בני ישראל וצווחו
קדם פרעה למימר למה
תעביד כדין לעבדך:
תיבנא לא מתיהב לעבדך
ולבנין אמרין לנא עיבדו והא
עבדך לקן וחטן עליהון עמך:
ואמר בטלנין אתון בטלנין על
כן אתון אמרין נזיל נדבח
קדם יי:
וכען איזילו פלחו ותיבנא לא
אתיהיב לכון וסכום לבניא
תתנון:
וחזו סרכי בני ישראל יתהון
בביש למימר לא תמנעון
מלבניכון פתגם יום ביומיה:

וערעו ית משה וית אהרן
קיימין לקדמותהון במיפקהון
מן קדם פרעה:
ואמרו להון ידון יי עליכון
ויתפרע דאבאשתון ית ריחנא
בעיני פרעה ובעיני עבדוהי
למיתן חרבא בידיהון
למיקטלנא:
ותב משה קדם יי

אתם לכו קחו לכם תבן · ונריצין אתם לעשות בזריזות: כי אין נגרע · דבר מכל סכום הלבנים שהייתם עושים ליום בהיות התבן נתון לכם מזומן מבית המלך: לקושש קש לתבן · לאסוף אסיפה ללקט לצורך תבן הטיט: קש לשון לקוט על שם שהוא המתפזר הוא וצריך לקוששו קרוי קש במקומות אחר: אצים · דוחקים: דבר יום ביומו · חשבון של כל יום השלימו ביומו כאשר עשיתם בהיות התבן מוכן: ויכו שטרי בני ישראל · השוטרים ישראלים היו וחסים על חבריהם מלדוחקם וכשהיו משלימים הלבנים לנוגשים שהם מצריים והיה חסר מן הסכום היו מלקין אותם על שלא דחקו את עושי המלאכה · לפיכך זכו אותם שוטרים להיות סנהדרין ונאצל מן הרוח אשר על משה והושם עליהם שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל מאותם שידעת הטובה שעשו במצרים: כי הם זקני העם ושוטריו · אשר שמו נגשי פרעה אותם לשוטרים עליהם: לאמר מדוע לא כליתם חקכם · למה ויכו לפי שהיו אומרים להם מדוע לא כליתם גם תמול גם היום · חק הקצוב עליכם ללבון כתמול השלישי שהוא יום שלפני אתמול והוא היה בהיות תבן נתון לעם: ויום לשון ווי פיצו · הוא מעני אחרים הנוגשים העם: ולבנים אומרים לנו עשו · הנוגשים אומרים עשו לבנים כמנין הראשון: וחטאת עמך · אם היה נקוד פתח הייתי אומר דבוק עמך ודבר זה חטאת עמך הוא · עכשו שהוא קמוץ הוא שם דבר וכך פירושו ודבר זה מביא חטאת על עמך כאלו כתב וחטאת לעמך · כמו כבואכה מ״ת לאם שהוא כמו לבאת לאם: ותכן לבנים · חשבון הלבנים · וכן ואת הכסף המתכן המנוי כמו שאמור בענין וימנו וימצא את הכסף: ויראו שטרי בני ישראל אותם ברע · את חבריהם הנרדים תחתם · ברע · ראו אותם ברעה ובצרה המוצאת בהם כשהם עליהם לאמר לא תגרעו מלבניכם דבר יום ביומו: ויפגעו · אנשים מישראל את משה ואה׳ וכו׳ · ורבותינו ז״ל אמרו כל נצים ונצבים דתן ואבירם היו שנאמר בהם יצאו נצבים

ויאמר אדני למה הרעתה לעם הזה
למה זה שלחתני: ומאז באתי אל
פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה
והצל לא הצלת את עמך: ויאמר
יהוה אל משה עתה תראה אשר
אעשה לפרעה כי ביד חזקה
ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו:
וידבר אלהים אל משה
ויאמר אליו אני יהוה: וארא אל אברהם
אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי
יהוה לא נודעתי להם: וגם הקמתי
את בריתי אתם לתת להם את ארץ
כנען את ארץ מגריהם אשר גרו
בה: וגם אני שמעתי את נאקת בני
ישראל אשר מצרים מעבדים אתם
ואזכר את בריתי: לכן אמר לבני
ישראל אני יהוה והוצאתי אתכם
מתחת סבלת מצרים והצלתי
אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם
בזרוע נטויה ובשפטים גדלים: ולקחתי
אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים
וידעתם כי אני יהוה אלהיכם
המוציא אתכם מתחת סבלות
מצרים: והבאתי אתכם אל הארץ
אשר נשאתי את ידי לתת אתה

ואמר ה' למה אבאישתא לעמא הדין ולמה דנן שלחתני:
ומעידן דעלית לות פרעה למללא בשמך אבאיש לעמא הדין ושיזבא לא שיזבתא ית עמך:
ואמר ה' למשה כען תחזי דאעביד לפרעה ארי בידא תקיפא ישלחינון ובידא תקיפא יתריכינון מארעיה:
ומליל ה' עם משה ואמר ליה אנא ה':
ואתגליתי לאברהם ליצחק וליעקב באל שדי ושמי ה' לא הודעית להון:
ואף אקימית ית קיימי עמהון למיתן להון ית ארעא דכנען ית ארע תותבותהון דאיתותבו בה:
ואף קדמי שמיע ית קבילת בני ישראל דמצרים מפלחין להון ודכירנא ית קיימי:
בכן אימר לבני ישראל אנא ה' ואפיק יתכון מגו דחוק פולחן מצראי ואשיזיב יתכון מפולחנהון ואיפרוק יתכון בדרעא מרממא ובדינין רברבין:
ואקריב יתכון קדמי לעמא ואהא לכון לאלה ותדעון ארי אנא ה' אלהכון דאפיק יתכון מגו דחוק פולחן מצראי:
ואעיל יתכון לארעא דקיימית במימרי למיתן יתה

למה הרעותה לעם הזה · ואם תאמר מה איכפת לך קובל אני על ששלחתני · הרע · לשון הפעיל הרבה רעה עליהם כתרגו' אבאישתא · עתה תראה הרהרת על מדותי · לא כאברהם שאמרתי לו כי ביצחק יקרא לך זרע ואחר כך אמרתי לו העלהו לעולה ולא הרהר אחר מדותי · לפי' עתה תראה העשוי לפרעה ולא העשוי למלכי שבעה אומות כשאביאם אל הארץ · כי ביד חזקה ישלחם · מפני ידי שתחזק עליו ישלחם · וביד חזקה יגרשם מארצו · על כרחם של ישראל יגרשם ולא יספיקו לעשות להם צדה · וכן הוא אומר ותחזק מצרים על העם ·

הסלת ואלה שמות

וארא דבר אתו משפט על שהקשה לדבר למה הרעות לעם הזה · ויאמר אליו אני ה' נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני ולא לחנם שלחתיך כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים · ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות אני ה' נאמן לפרע כשהוא אומר אצל ענש כגון וחללת את שם אלהיך אני ה' · וכשהוא אומר אצל קיום מצות כגון ושמרתם מצותי ועשיתם אותם אני ה' נאמן ליתן שכר · וארא אל אברהם · אל האבות הבטחתים הבטחות ובכולם אמרתי להם אני אל שדי · ושמי ה' לא נודעתי · לא הודעתי אין כתיב כאן אלא לא נודעתי · לא נכרתי להם במדת אמתות שלי שעליה נקרא שמי ה' · אני ה' · נאמן לאמת את דברי שהרי הבטחתים ולא קיימתי עדיין · וגם הקמותי את בריתי · וגם כשנראיתי להם באל שדי הבטחתי והקמותי בריתי ביני וביניהם · לתת להם את ארץ כנען · לאברהם בפרשת מילה נאמר אני אל שדי ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך · ליצחק אמר ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך · ליעקב אמר ואת הארץ אשר נתתי וגו' הרי שנדרתי ולא קיימתי · וגם אני שמעתי · כמו שהקמותי הברית יש עלי לקיים לפיכך שמעתי את נאקת בני ישראל הנאקים אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור אותו הברית כי בברית בין הבתרים אמרתי לו וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי · לכן על פי אותה שבועה אמור לבני ישראל אני ה' הנאמן בהבטחתי · והוצאתי אתכם כי כן הבטחתי ואחרי

לאברהם ליצחק וליעקב: ונתתי אתה לכם מורשה אני יהוה: וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה:

וידבר יהוה אל משה לאמר: בא דבר אל פרעה מלך מצרים וישלח את בני ישראל מארצו: וידבר משה לפני יהוה לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים:

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים: אלה ראשי בית אבתם בני ראובן בכר ישראל חנוך ופלוא חצרן וכרמי אלה משפחת ראובן: ובני שמעון ימואל וימין ואהד ויכין וצחר ושאול בן הכנענית אלה משפחת שמעון: ואלה שמות בני לוי לתלדתם גרשון וקהת ומררי ושני חיי לוי שבע ושלשים ומאת שנה:

לאברהם ליצחק וליעקב ואתין יתה לכון ירותא אנא יי:

ומליל משה כן עם בני ישראל ולא קבילו מן משה מעקת רוחא ומפולחנא דהוה קשיא עליהון:

ומליל יי עם משה למימר:

עול מליל עם פרעה מלכא דמצרים וישלח ית בני ישראל מארעיה:

ומליל משה קדם יי למימר הא בני ישראל לא קבילו מני ואיכדין יקביל מני פרעה ואנא יקיר ממלל:

ומליל יי עם משה ועם אהרן ופקידנון על בני ישראל ועל פרעה מלכא דמצרים לאפקא ית בני ישראל מארעא דמצרים:

אילין רישי בית אבהתהון בני ראובן בוכרא דישראל חנוך ופלוא חצרון וכרמי אילין זרעית ראובן:

ובני שמעון ימואל וימין ואוהד ויכין וצחר ושאול בר כנעניתא אילין זרעית שמעון:

ואלין שמהת בני לוי לתולדתהון גרשון וקהת ומררי ושני חיי לוי מאה ותלתין ושבע שנין:

כן יהיו גרים גמול: סבלות מצרים טורח משא מצרים: נשאתי את ידי הרימותיה לשבע בכסאי: ולא שמעו אל משה· לא קבלו תנחומין: מקוצר רוח· כל מי שהוא מיצר רוחו ונשימתו קצרה ואינו יכול להאריך בנשימתו קרוב לענין זה שמעתי פרשה זו מר' ברוך בר' אליעזר וקבלה לי ראיה ממקרא זה הנני בפעם הזאת מודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי יי' למדנו שהמקבה נאמן לאמת דבריו אפי' בפורענות מודיע שהוא יי' וכל שכן היא מדה לטובה ורבותינו ז"ל דרשוהו לענין של מעלה שאמ' למה הרעותה· אמר לו הקב"ה חבל על דאבדין ולא משתכחין יש לי להתאונן על מיתת האבות שהרבה פעמים נגליתי עליהם באל שדי ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת מה שמו מה אומר וגם הקימותי את בריתי· כשבקש אברהם לקבור את שרה לא מצא מקום עד שקנה בדמים מרובים וכן יצחק ערערו עליו על הבארות אשר חפר וכן יעקב שקנה חלקת השדה לנטות אהלו ולא הרהרו אחר מדותי ואתה אמרת למה הרעותה ואין המקרא מתיישב מפני כמה דברים אחת שלא נאמר ולא שאלוני לשמי ולא אמר להם שכך שמו הרי בתחלה כשנגלה על אברהם בין הבתרים אומר אני יי' אשר הוצאתיך מאור כשדים· ועוד היאך הסמיכה נמשכת בדברים שהוא סמוך לכאן וגם אני שמעתי לכן אמור לבני ישראל· לכן אני אומר שיתיישב המקרא על פשוטו דבר דבור על אפניו והדרשה תדרש שנאמר הלא כה דברי כאש נאם יי' וכפטיש יפוצץ סלע מתחלק לכמה ניצוצות ופי' ערל שפתים אטום שפתים וכן כל לשון ערלה אומר אני שהוא אוטם כמו ערלה אזנם· אטומה משמוע· ערלי לב· אטומין מלהבין· שתה גם אתה והערל· והאטם אטומים מתגברות שם קרויה ערלת בשר שהבשר אטום ומכוסה בה· וערלתם ערלתו עשה לו אוטם וכסוי שיבדל בפני אכילתו שלש שנים יהיה לכם ערלים אטום ומכוסה ומובדל מלאכלו ואיך ישמעני פרעה זה אחד מי' קו"ח שבתורה: ויצום אל בני ישראל צוה עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם ואל פרעה מלך מצרים צוהו עליו לחלוק כבוד בדבריהם· זהו מדרשו ופשוטו צום על בני ישראל ועל שליחותו אל פרעה: אלה ראשי בית אבתם מתוך שהוצרך ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן בשביל משה ואהרן התחיל ליחסם דרך תולדותם מראובן ובפסיקתא הגדולה ראיתי לפי שקנתרם יעקב אביהם לשלשה שבטים הללו בשעת מותו חזר הכתוב ויחסן כאן לבדם לומר שחשובים הם: ושני חיי לוי למה נמנו

ע

בני גרשון לבני ושמעי למשפחתם׃ ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל ושני חיי קהת שלש ושלשים ומאת שנה׃ ובני מררי מחלי ומושי אלה משפחת הלוי לתלדתם׃ ויקח עמרם את יוכבד דדתו לו לאשה ותלד לו את אהרן ואת משה ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה׃ ובני יצהר קרח ונפג וזכרי׃ ובני עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי׃ ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון לו לאשה ותלד לו את נדב ואת אביהוא את אלעזר ואת איתמר׃ ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלה משפחת הקרחי׃ ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה ותלד לו את פינחס אלה ראשי אבות הלוים למשפחתם׃ הוא אהרן ומשה אשר אמר יהוה להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על צבאתם׃ הם המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים הוא משה ואהרן׃ ויהי ביום דבר יהוה אל משה בארץ מצרים׃ וידבר יהוה אל משה לאמר אני יהוה דבר אל פרעה מלך מצרים את כל אשר אני דבר אליך׃ ויאמר משה לפני יהוה הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה׃ ויאמר יהוה אל משה ראה נתתיך אלהים לפרעה ואהרן אחיך יהיה

ובנ׳ גרשון לבני ושמעי לזרעייתהון׃

ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל ושני חיי קהת מאה ותלתין ותלת שנין׃

ובנ׳ מררי מחלי ומושי אלין אינון זרעיית ליואי לתולדתהון׃

ונסיב עמרם ית יוכבד אחת אבוהי ליה לאינתו ולידת ליה ית אהרן וית משה ושני חיי עמרם מאה ותלתין ושבע שנין׃

ובנ׳ יצהר קרח ונפג וזכרי׃

ובני עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי׃

ונסיב אהרן ית אלישבע בת עמינדב אחתיה דנחשון ליה לאנתו ולידת ליה ית נדב וית אביהוא ית אלעזר וית איתמר׃

ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלין זרעיית קרח׃

ואלעזר בר אהרן נסיב ליה מבנת פוטיאל ליה לאנתו ולידת ליה ית פנחס אלין רישי אבהת ליואי לזרעייתהון׃

הוא אהרן ומשה דאמר ײ להון אפיקו ית בני ישראל מארעא דמצרים על חליהון׃

אינון דממללין עם פרעה מלכא דמצרים לאפקא ית בני ישראל ממצרים הוא משה ואהרן׃

והוה ביומא דמליל ײ עם משה בארעא דמצרים׃

ומליל ײ עם משה למימר אנא ײ מליל עם פרעה מלכא דמצרים ית כל דאנא ממליל עמך׃

ואמר משה קדם ײ הא אנא יקיר ממלל ואכדין יקבל מני פרעה׃

ואמר ײ למשה חזי דמניתך רב לפרעה ואהרן אחך יהא מתורגמנך׃

מנין שמותו של לוי להודיע כמה ימי השעבוד שכל זמן שאחד מהשבטים קיים לא היה להם שעבוד שנא׳ וימת יוסף וכל אחיו ואחר כך או׳ ויקם מלך חדש ולוי האריך ימים על כלם׃ ושני חיי קהת וגו׳ ושני חיי עמרם וגו׳ מחשבון הזה אנו למדים ומושב בני ישראל ת׳ שנה שאמ׳ הכתו׳ שלא במצרים לבדה היו אלא מיום שנולד יצחק שהרי קהת מיורדי מצרים היה צא וחשוב כל שנותיו ושנות עמרם ופ׳ של משה ולא תמצאם ת׳ והרבה שנים נבלעים לבנים בשני האבות׃ את יוכבד דודתו׃ כתרגו׳ אחת אבוהי בת לוי אחות קהת׃ מבנות פוטיאל׃ מזרע יתרו שפטם עגלים לע״ז ומזרע יוסף שפטפט ביצרו׃ הוא אהרן ומשה׃ הם שהוזכרו למעלה שילדה יוכבד לעמרם׃ הוא משה ואהרן׃ יש מקומות שמקדים משה לאהרן ומקומות שמקדים אהרן למשה לומר ששקולים שניהם כאחד׃ על צבאותם׃ בצבאות׃ כל צבאותם לשבטיהם יש על שאינו אלא במקום אות אחת כמו על חרבך תחיה שהוא כמו בחרבך׃ עמדתם על חרבכם כמו בחרבכם׃ הם המדברים׃ הם שנצטוו הם שקיימו׃ הוא משה ואהרן׃ הם בשליחותם בצדקתם מתחלה ועד סוף׃ ויהי ביום דבר יי׳ מחובר למקרא של אחריו׃ וידבר יי׳ הוא הדבור עצמו האמור למעלה אלא מתוך שהפסיק הענין בשביל יחס חזר עליו והתחיל ממנו׃ אני יי׳ כדאי אני לשלחך ולקיים שליחותי׃ נתתיך אלהים לפרעה׃ שופט ורודה לרדותו במכו׳ וייסורין׃ יהיה נביאך׃ כתרגו׳ וכן כל לשון נבוא׳ אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות והוא מגזר׳ ניב שפתי׳ וכן ינוב חכמה וכן ויכל מהתנבות

נביאך׃ אתה תדבר את כל אשר
אצוך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה
ושלח את בני ישראל מארצו׃ ואני
אקשה את לב פרעה והרביתי את
אתתי ואת מופתי בארץ מצרים׃
ולא ישמע אלכם פרעה ונתתי את
ידי במצרים והוצאתי את צבאתי
את עמי בני ישראל מארץ מצרים
בשפטים גדלים׃ וידעו מצרים כי
אני יהוה בנטתי את ידי על מצרים
והוצאתי את בני ישראל מתוכם׃
ויעש משה ואהרן כאשר צוה יהוה
אתם כן עשו׃ ומשה בן שמנים
שנה ואהרן בן שלש ושמנים שנה
בדברם אל פרעה׃

ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן
לאמר׃ כי ידבר אלכם פרעה לאמר
תנו לכם מופת ואמרת אל אהרן קח
את מטך והשלך לפני פרעה יהי
לתנין׃ ויבא משה ואהרן אל פרעה
ויעשו כן כאשר צוה יהוה וישלך
אהרן את מטהו לפני פרעה ולפני
עבדיו ויהי לתנין׃ ויקרא גם פרעה
לחכמים ולמכשפים ויעשו גם הם
חרטמי מצרים בלהטיהם כן׃ וישליכו
איש מטהו ויהיו לתנינם ויבלע מטה
אהרן את מטתם׃ ויחזק לב פרעה
ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה׃
ויאמר יהוה אל משה
כבד לב פרעה מאן לשלח העם׃ לך
אל פרעה בבקר הנה יצא המימה

את תמליל ית כל דאפקדינך ואהרן אחוך ימליל עם פרעה וישלח ית בני ישראל מארעיה׃
ואנא אקשי ית לבא דפרעה ואסגי ית אתי וית מופתי בארעא דמצרים׃

ולא יקבל מנכון פרעה ואתן ית מחת גבורתי במצרים ואפיק ית חילי ית עמי בני ישראל מארעא דמצרים בדינין רברבן׃

וידעון מצראי ארי אנא יי׳ כד ארים ית מחת גבורתי על מצראי ואפיק ית בני ישראל מביניהון׃
ועבדו משה ואהרן כמה דפקיד יי׳ יתהון כן עבדו׃
ומשה בר תמנן שנין ואהרן בר תמנן ותלת שנין במללותהון עם פרעה׃

ואמר יי׳ למשה ולאהרן למימר׃
ארי ימליל עמכון פרעה למימר הבו לכון אתא ותימר לאהרן סב ית חוטרך ורמי קדם פרעה יהא לתנינא׃

ועאל משה ואהרן לות פרעה ועבדו כן כמא דפקיד יי׳ ורמא אהרן ית חוטריה קדם פרעה ולקדם עבדוהי והוה לתנינא׃
וקרא אף פרעה לחכימיא ולחרשיא ועבדו אף אנון חרשי מצראי בלחשיהון כן׃

ורמו גבר חוטריה והוו לתניניא ובלע חוטרא דאהרן ית חוטריהון׃
ואיתקף ליבא דפרעה ולא קביל מנהון כמא דמליל יי׳׃

ואמר יי׳ למשה יקיר ליבא דפרעה סריב לשלח עמא׃
איזיל לפרעה בצפרא הא נפיק למיא

רש״י אתה תדבר · פעם אחת כל
שליחות ושליחות · כפי ששמעת מפי
ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני
פרעה · ואני אקשה · מאחר שהרשיע
והתריס כנגדי · וגלוי לפני שאין נחת
רוח באומות לתת לב שלם לשוב לו
טוב שיתקשה לבו · למען רבות מופתי
ותכירו גבורתי · וכן מדתו של הקב״ה
מביא פורעניות לאומות העולם כדי
שישמעו וייראו שנא׳ הכרתי גוים
נשמו פנותם אמרתי אך תיראי אותי
תקחי מוסר ואעפ״כ בחמש מכות
ראשונות לא נאמר ויחזק יי׳ את לב
פרעה אלא ויחזק לב פרעה · את ידי
יד ממש להכות בהם · בלכתך
לשוב מצרימה דע שעל מנת כן תלך
שתהא גבור בשליחותי לעשות כל
מופתי לפני פרעה ולא תירא ממנו ·
אשר שמתי בידך · לא על שלש האותות
האמורין למעלה אמר שהרי לא לפני
פרעה נצטווה לעשותם אלא לפני ישראל
שיאמינו לו ולא מצינו שעשאם לפני
פרעה אלא המופתים שאני עתיד לשום
בידך במצרים כמו כי ידבר אליכם
פרעה וגו׳ ואל תתמה שכתוב אשר
שמתי שכן משמעו · כשתדבר עמו
כבר שמתים בידך · אותו להודיע שיש
צורך במי ששולח אתכם · לתנין · נחש ·
בלהטיהם · בלחשיהן · ואין לו דמיון
במקרא · ויש לדמות לו להט החרב
המתהפכת · דומה שהיא מתהפכת
על ידי לחש · ויבלע מטה אהרן ·
אחר שחזר ונעשה מטה בלע אותם · כבד · תרגומו יקיר · ולא אתיקר מפני שהוא שם דבר · כמו כי כבד
ממך הדבר · הנה יוצא המימה · לנקביו
שהיה עושה עצמו אלוה · ואומר שאין צריך לנקביו · ומשכים ויוצא לנילוס ועושה שם צרכיו׃

על כה עד הנה ומדרשו עד שתשמע
ממני מכת בכורות שאפתח בכה
אמר יי׳: ונהפכו לדם. לפי שאין גשמים
יורדין למצרים ונילוס עולה ומשקה את
הארץ ומצרים עובדים לנילוס לפי
הלקה יראתם: ונלאו מצרים. לבקש
רפואה למי היאור שיהו ראויין לשתיה:
אמור אל אהרן. לפי שהגן היאור על
משה כשנשלך לתוכו לפיכך לא לקה
בדם ולא בצפרדעים ולקה על ידי
אהרן: נהרותם. הם נהרות המושכין
כמין נהרות. אגמיהם: יאוריהם הם בריכות
ובריכות הנעשות על ידי אדם משפת
הנהר לשדות ונילוס מימיו מתגברים
ועולה לאורי ומשקה השדות: אגמיהם
קבוצת מים שאינם נובעים ואינם
מושכין אלא עומדים במקום א׳: בכל ארץ
מצרים אף במרחצאות ובאמבטיאות
שבבתים: ובעצים ובאבנים. מים
שבכלי עץ ובכלי אבן: בלטיהם. לחש
שאומרין אותו בלט ובחשאי. ורבותינו
ז״ל אמרו בלהטיהם שדים מעשה
כשפים בלטיהם מעשה שדים: ויחזק
לב פרעה. לומר על ידי מכשפות אתם
עושים כן תבן אתם מכניסים לעפריים
שכולה תבן אמר אתם מביאים
כשוף למצרים שכולה מלאה כשפים:
גם לזאת. למופת המטה שנהפך
לתנין ולא לזאת של דם: וימלא שבעת
ימים. מנין שבעת ימים שלא שב
היאור לקדמותו שהיתה המכה משמש
רביע חדש וג׳ חלקי היה מעיד ומתרה
בם: ואם מאן. אם סרבן כמו ממאן מסרב
אלא כנוי הקורא על שם המתפעל כמו שלו
ושקט סר וזעף: נוגף את כל גבולך:

ונצבת לקראתו על שפת היאר
והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך׃
ואמרת אליו יהוה אלהי העברים
שלחני אליך לאמר שלח את עמי
ויעבדני במדבר והנה לא שמעת עד
כה׃ כה אמר יהוה בזאת תדע כי אני
יהוה הנה אנכי מכה במטה אשר בידי
על המים אשר ביאר ונהפכו לדם׃
והדגה אשר ביאר תמות ובאש היאר
ונלאו מצרים לשתות מים מן היאר׃
ויאמר יהוה אל משה
אמר אל אהרן קח מטך ונטה ידך
על מימי מצרים על נהרתם על
יאריהם ועל אגמיהם ועל כל מקוה
מימיהם ויהיו דם והיה דם בכל ארץ
מצרים ובעצים ובאבנים׃ ויעשו כן
משה ואהרן כאשר צוה יהוה וירם
במטה ויך את המים אשר ביאר
לעיני פרעה ולעיני עבדיו ויהפכו
כל המים אשר ביאר לדם׃ והדגה
אשר ביאר מתה ויבאש היאר ולא
יכלו מצרים לשתות מים מן היאר
ויהי הדם בכל ארץ מצרים׃ ויעשו
כן חרטמי מצרים בלטיהם ויחזק
לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר
דבר יהוה׃ ויפן פרעה ויבא אל ביתו
ולא שת לבו גם לזאת׃ ויחפרו כל
מצרים סביבת היאר מים לשתות
כי לא יכלו לשתת ממימי היאר׃
וימלא שבעת ימים אחרי הכות יהוה
את היאר׃
ויאמר יהוה אל משה בא אל פרעה
ואמרת אליו כה אמר יהוה שלח
את עמי ויעבדני׃ ואם מאן אתה
לשלח הנה אנכי נגף את כל גבולך

והתעתד לקדמותיה על כיף נהרא וחוטרא דאתהפיך לחויא תסב בידך׃

ותימר ליה יי אלהא דיהודאי שלחני לותך למימר שלח ית עמי ויפלחון קדמי במדברא והא לא קבילת עד כען׃
כדנן אמר יי בדא תדע ארי אנא יי הא אנא מחי בחוטרא דבידי על מיא די בנהרא ויתהפכון לדמא׃

ונוני די בנהרא ימותון ויסרי נהרא וילאון מצראי למשתי מיא מן נהרא׃
ואמר יי למשה אימר לאהרן סב ית חוטרך וארים ידך על מיא דמצראי על נהריהון ועל אריהון ועל אגמיהון ועל כל בית כנישות מימיהון ויהון דמא ויהא דמא בכל ארעא דמצרים ובמאני אעא ובמאני אבנא׃
ועבדו כן משה ואהרן כמא דפקיד יי וארים בחוטרא ומחא ית מיא די בנהרא לעיני פרעה ולעיני עבדוהי ואתהפכו כל מיא די בנהרא לדמא׃

ונוני די בנהרא מיתו וסרי נהרא ולא יכילו מצראי למשתי מיא מן נהרא והוה דמא בכל ארעא דמצרים׃

ועבדו כן חרשי מצראי בלחשיהון ואיתקף ליבא דפרעה ולא קביל מנהון כמא דמליל יי׃
ואתפני פרעה ועאל לביתיה ולא שוי לביה אף לדא׃

וחפרו כל מצראי סחרנות נהרא מיא למשתי ארי לא יכילו למשתי ממיא די בנהרא׃

ושלימו שבעה יומין בתר דמחא יי ית נהרא׃

ואמר יי למשה עול לות פרעה ותימר ליה כדנן אמר יי שלח ית עמי ויפלחון קדמי׃
וארי אם מסרב את לשלחא הא אנא מחי ית כל תחומך

מכה וכן כל לשון מגפה אינו לשון
מיתה אלא לשון מכה וכן ונגפו אשה
הרה אינה מיתה וכן בטרם יתנגפו
רגליכם פן תגוף באבן רגלך ולאבן
נגף ׃ ועלו בביתך ׃ מן היאור ואחר
כך בבית פרעה קודם התחיל במכה
תחלה שנאמר ויאמר אל עמו ומהם
התחיל הצפרדעים והמכה ׃ ובכה
ובעמך ׃ בתוך מעיהם נכנסים
ומקרקרים ׃ ותעל הצפרדע ׃ צפרדע
אחת היתה והיו מכים אותה והיא מתזת
נחילים נחילים זהו מדרשו ופשוטו יש
לומר שירוץ הצפרדעים קורא לשון יחידי
וכן ותהי הכנם הרחישה ׃ התפאר
עלי ׃ כמו היתפאר הגרזן מתפאר
אני לומר אני גדול ממך ׃ התפאר
עלי השאלה להתחכם ולשאול דבר
גדול ולומר שלא אוכל לעשות ׃ למתי
אעתיר לך ׃ את אשר אכרית אעתיר
לך היום על הכרתת הצפרדעים למתי
תרצה שיכרתו והראה אם אעשה
דברי למועד שתקבע לי אז נראה מתי
אעתיר היה משמש מתי אתפלל
עכשו שיאמר למתי כלומר אני היום
אתפלל עליך שיכרתו הצפרדעים
לזמן שתקבע לי אמור לי לאיזה יום
תרצה שיכרתו ׃ אעתיר ׃ העתירו
והעתרתי כלם לשון הרבה בתפלה
וכאשר יאמר הרבה ארבה והרבתי
לשון מפעל כך יאמר העתירו
אעתיר דברי ואב לכלם והעתרתם
עלי דבריכם הרבתם ׃ ויאמר למחר
התפלל היום שיכרתו למחר ׃ ויצא

בצפרדעים ושרץ היאר צפרדעים
ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך
ועל מטתך ובבית עבדיך ובעמך
ובתנוריך ובמשארותיך ׃ ובכה
ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים ׃
ויאמר יהוה אל משה אמר אל אהרן
נטה את ידך במטך על הנהרת
על היארים ועל האגמים והעל את
הצפרדעים על ארץ מצרים ׃ ויט
אהרן את ידו על מימי מצרים ותעל
הצפרדע ותכס את ארץ מצרים ׃
ויעשו כן החרטמים בלטיהם ויעלו
את הצפרדעים על ארץ מצרים ׃
ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר
העתירו אל יהוה ויסר הצפרדעים
ממני ומעמי ואשלחה את העם
ויזבחו ליהוה ׃ ויאמר משה לפרעה
התפאר עלי למתי אעתיר לך
ולעבדיך ולעמך להכרית הצפרדעים
ממך ומבתיך רק ביאר תשארנה ׃
ויאמר למחר ויאמר כדברך למען
תדע כי אין כיהוה אלהינו ׃ וסרו
הצפרדעים ממך ומבתיך ומעבדיך
ומעמך רק ביאר תשארנה ׃ ויצא
משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה
אל יהוה על דבר הצפרדעים אשר
שם לפרעה ׃ ויעש יהוה כדבר
משה וימתו הצפרדעים מן הבתים
מן החצרת ומן השדת ׃ ויצברו אתם
חמרם חמרם ותבאש הארץ ׃ וירא
פרעה כי היתה הרוחה והכבד את
לבו ולא שמע אלהם כאשר דבר

בעורדעניא ׃
וירבי נהרא עורדעניא ויסקון
ויעלון בביתך ובאידרון בית
משכבך ועל ערסך ובבית
עבדך ובעמך ובתנורך
ובאצוותך ׃
ובך ובעמך ובכל עבדך יסקון
עורדעניא ׃

ואמר יי למשה אימר לאהרן
ארים ית ידך בחוטרך על
נהריא על ארטיא ועל אגמיא
ואסיק ית עורדעניא על
ארעא דמצרים ׃
וארים אהרן ית ידיה על מיא
דמצראי וסליקו עורדעניא
וחפו ית ארעא דמצרים ׃

ועבדו כן חרשיא בלחשיהון
ואסיקו ית עורדעניא על
ארעא דמצרים ׃

וקרא פרעה למשה ולאהרן
ואמר צלו קדם יי ויעדי
עורדעניא מיני ומעמי ואשלח
ית עמא וידבחון קדם יי ׃

ואמר משה לפרעה שאל לך
גבורא והב לך זמן אימתי
איצלי עלך ועל עבדך ועל
עמך לשיצאה עורדעניא מינך
ומבתך לחוד די בנהרא
ישתארון ׃

ואמר למחר ואמר כפתגמך
בדיל דתידע ארי לית כיי
אלהנא ׃
ויעדון עורדעניא מינך ומבתך
ומעבדך ומעמך לחוד די
בנהרא ישתארון ׃
ונפק משה ואהרן מן קדם
פרעה וצלי משה קדם יי על
עיסק עורדעניא דשוי לפרעה ׃

ועבד יי כפתגמא דמשה
ומיתו עורדעניא מן בתיא ומן
דרתא ומן חקלתא ׃
וכנשו יתהון דגורין דגורין
וסריאת ארעא ׃

וחזא פרעה ארי הות רוחתא
ויקר ית ליביה ולא קביל
מנהון כמא דמליל

ויצעק ׃ מיד להכריתם למחר ׃ חמרים חמרים ׃ צבורים צבורים כתרגומו דגורים דגורים ׃ והכבד את לבו ׃ לשון פועל הוא
הלוך ונסוע והכבד את לבו וכן והכות את מואב ושאול ע׳ הכה ופצוע ׃ כאשר דבר ייי ׃ והיכן דבר ולא ישמע אליכם —

ברעה אמור אל אהרן. לא היה העפר
כדאי ללקות על ידי משה לפי שהגין עליו
כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול
לקה על ידי אהרן ותהי הכנם באדם
הרחישה פוזולירא בלעז: להוציא
את הכנם לבראותם ממקום אחר
ולא יכלו שאין השד יכול לשלוט על
בריה פחותה מכשעורה: אצבע
אלהים היא· מכה זאת אינה על ידי
כשפים מאת המקום היא: משלח בך
מגרה בך וכן ושן בהמות אשלח בם
לשון שסוי: את הערוב כל מיני חיות
רעות ונחשים ועקרבים בערבוביא
שהיו משחיתים בהם ויש טעם באגדה
בכל מכה ומכה זו ולמה זו בטכסיסי
מלחמות מלכים· בא עליהם כסדר
מלכות כשצרה על עיר בתחלה
מקלקל מעינותיהם ואחר כך תוקע
ומריעים בשופרות ואחר כך יורים
ולבהלם· וכן הצפרדעים מקרקרים
והומים וכו׳ במדרש תנחומא: והפליתי
והפרשתי וכן והפלה יי׳ וכן לא נפלאת
היא ממך מובדלת ומופרשת היא:
למען תדע כי אני יי׳ בקרב הארץ·
אע״פי ששכינתי בשמים גזרתי
מתקיימת בתחתונים: ושמתי פדות
שיבדיל בין עמי ובין עמך: תשחת
הארץ נתחבלה ארצה: זבחו לאלהיכם
בארץ במקומכם ולא תלכו במדבר: ה
תועבת מצרים יראת מצרים כמו
ולמלכום תועבת בני עמון ואצל ישראל
קורא אותם תועבה ועוד יש לו׳ בלשון
אחר תועבת מצרים דבר שאנו הולכים
למצרים זביחה שאנו זובחים שהרי יראת
יראתם הם זובחים ולא יסקלונו בתמיה·

יהוה: ויאמר
יהוה אל משה אמר אל אהרן נטה
את מטך והך את עפר הארץ והיה
לכנם בכל ארץ מצרים: ויעשו כן
ויט אהרן את ידו במטהו ויך את
עפר הארץ ותהי הכנם באדם ובבהמה
כל עפר הארץ היה כנים בכל ארץ
מצרים: ויעשו כן החרטמים
בלטיהם להוציא את הכנים ולא
יכלו ותהי הכנם באדם ובבהמה:
ויאמרו החרטמם אל פרעה אצבע
אלהים הוא ויחזק לב פרעה ולא
שמע אלהם כאשר דבר יהוה:
ויאמר יהוה אל
משה השכם בבקר והתיצב לפני
פרעה הנה יוצא המימה ואמרת
אליו כה אמר יהוה שלח עמי
ויעבדני: כי אם אינך משלח את
עמי הנני משליח בך ובעבדיך
ובעמך ובבתיך את הערב ומלאו
בתי מצרים את הערב וגם האדמה
אשר הם עליה: והפלתי ביום ההוא
את ארץ גשן אשר עמי עמד עליה
לבלתי היות שם ערב למען תדע
כי אני יהוה בקרב הארץ: ושמתי
פדת בין עמי ובין עמך למחר יהיה
האת הזה: ויעש יהוה כן ויבא ערב
כבד ביתה פרעה ובית עבדיו ובכל
ארץ מצרים תשחת הארץ מפני
הערב: ויקרא פרעה אל משה ולאהרן
ויאמר לכו זבחו לאלהיכם בארץ:
ויאמר משה לא נכון לעשות כן כי
תועבת מצרים נזבח ליהוה אלהינו
הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם
ולא יסקלנו: דרך שלשת ימים נלך

ייי:
ואמר ייי למשה אימר לאהרן
ארים ית חוטרך ומחי ית
עפרא דארעא ויהא לקלמתא
בכל ארעא דמצרים:
ועבדו כן וארים אהרן ית ידיה
בחוטריה ומחא ית עפרא
דארעא והות קלמתא באינשא
ובבעירא כל עפרא דארעא
הות קלמתא בכל ארעא
דמצרים:

ועבדו כן חרשיא בלחשיהון
לאפקא ית קלמתא ולא יכילו
והות קלמתא באינשא
ובבעירא:

ואמרו חרשיא לפרעה הא
מחא מן קדם ייי היא ואיתקף
לבא דפרעה ולא קביל
מנהון כמא דמליל ייי:

ואמר ייי למשה אקדים
בצפרא והתעתד קדם פרעה
הא נפיק למיא ותימר ליה
כדנן אמר ייי שלח ית עמי
ויפלחון קדמי:

ארי אם ליתך משלח ית עמי
הא אנא מגרי בך ובעבדך
ובעמך ובבתך ית ערובא
ויתמלון בתי מצראי ית ערובא
ואף ארעא דאינון עלה:

ואפריש ביומא ההוא ית ארעא
דגשן דעמי קאים עלה בדיל
דלא יהוי תמן ערובא בדיל
דתידע ארי אנא ייי שליט בגו
ארעא:
ואשוי פורקן לעמי ועל עמך
אייתי מחא למחר יהא אתא
הדין:
ועבד ייי כן ואתא ערובא
תקיף לבית פרעה ולבית
עבדוהי ובכל ארעא דמצרים
תיתחבלת ארעא מן קדם
ערובא:
וקרא פרעה למשה ולאהרן
ואמר איזילו דבחו קדם אלהכון
בארעא:

ואמר משה לא תקין למעבד כן
ארי בעירא דמצראי דחלין
ליה מינה אנחנא נסבין
לדבחא קדם ייי אלהנא הא
נדבח ית בעירא דמצראי
דחלין ליה ואינון יהון חזן
הלא ייטרון למרגמנא:
מהלך תלתא יומין נזיל

במדבר וזבחנו ליהוה אלהינו כאשר
יאמר אלינו׃ ויאמר פרעה אנכי
אשלח אתכם וזבחתם ליהוה
אלהיכם במדבר רק הרחק לא
תרחיקו ללכת העתירו בעדי׃
ויאמר משה הנה אנכי יוצא מעמך
והעתרתי אל יהוה וסר הערב
מפרעה מעבדיו ומעמו מחר רק
אל יסף פרעה התל לבלתי שלח
את העם לזבח ליהוה׃ ויצא משה
מעם פרעה ויעתר אל יהוה׃ ויעש
יהוה כדבר משה ויסר הערב
מפרעה מעבדיו ומעמו לא נשאר
אחד׃ ויכבד פרעה את לבו גם
בפעם הזאת ולא שלח את העם׃

ויאמר יהוה אל משה בא אל פרעה
ודברת אליו כה אמר יהוה אלהי
העברים שלח את עמי ויעבדני׃
כי אם מאן אתה לשלח ועודך מחזיק
בם׃ הנה יד יהוה הויה במקנך אשר
בשדה בסוסים בחמרים בגמלים
בבקר ובצאן דבר כבד מאד׃ והפלה
יהוה בין מקנה ישראל ובין מקנה
מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל
דבר׃ וישם יהוה מועד לאמר מחר
יעשה יהוה הדבר הזה בארץ׃ ויעש
יהוה את הדבר הזה ממחרת וימת
כל מקנה מצרים וממקנה בני
ישראל לא מת אחד׃ וישלח פרעה
והנה לא מת ממקנה ישראל עד
אחד׃ ויכבד לב פרעה ולא שלח
את העם׃

ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן
קחו לכם מלא חפניכם פיח כבשן

במדברא ונדבח קדם יי
אלהנא כמא דיימר לנא׃

ואמר פרעה אנא אשלח יתכון
ותדבחון קדם יי אלהכון
במדברא לחוד רחקא לא
תרחקון למיזל צלו אף עלי׃

ואמר משה הא אנא נפיק
מעמך ואיצלי קדם יי ויעדי
ערובא מפרעה ומעבדוהי
ומעמיה מחר לחוד לא יוסף
פרעה לשקרא בדיל דלא
לשלחא ית עמא לדבחא
קדם יי׃
ונפק משה מלות פרעה וצלי
קדם יי׃
ועבד יי כפיתגמא דמשה
ואעדי ערובא מפרעה
ומעבדוהי ומעמיה לא
אישתאר חד׃
ויקר פרעה ית ליביה אף
בזימנא הדא ולא שלח ית עמא׃

ואמר יי למשה עול לות
פרעה ותמליל עמיה כדנן
אמר יי אלהא דיהודאי שלח
ית עמי ויפלחון קדמי׃

ארי אם מסרב את לשלחא
ועד כען את מתקיף בהון׃

הא מחא מן קדם יי הויא
בבעירך דבחקלא בסוסות
בחמרין ובגמלין בתורין ובענא
מותא תקיף לחדא׃
ויפרש יי בין בעירא דישראל
ומן בעירא דמצראי ולא ימות
מכל לבני ישראל מידעם׃

ושוי יי זימנא למימר מחר
יעביד יי פיתגמא הדין
בארעא׃
ועבד יי ית פיתגמא הדין
ביומא דבתרוהי ומית כל
בעירא דמצראי ומבעירא
דבני ישראל לא מית חד׃

ושלח פרעה והא לא מית
מבעירא דישראל עד חד
ואיתיקר ליבא דפרעה ולא
שלח ית עמא׃

ואמר
יי למשה ולאהרן סיבו לכון
מלי חופניכון פיחא דאתונא

התל׳ כמו
להתל׳
ויסר הערוב ולא
המיתו׳ כמו שמיתו הצפרדעים
שאם מיתו היה
להם הנאה בעורות׃ ויעתר אל
ה׳ נתאמץ בתפלה׳
וכן אם בא לומר ויעתר היה יכול לומר
ומשמע וירבה בתפלה וכשהוא
אומר בלשון ויפעל
משמע וירבה
התפלה׃ גם בפעם
הזאת׳ אף על
פי שאמר אשלח אתכם
לא קיים הבטחתו׃ מחזיק
בם׳ אוחז בם׳
כמו והחזיקה
במבושיו׳
הנה יד ה׳
הויה׳ לשון יהיה הוא
כי כן
יאמר
בלשון נקבה
על שעבר
היתה׳ ועל העתיד
תהיה׳ ועל
העומד
הויה׳
כמו רועה׳
והפלה ה׳׳ והבדיל׳ פיח
הכבשן׳ דבר
הנפח מן
הגחלים׳ עוממים
הנשרפים בכבשן׃ פיח לשון
הפחה׳ שהרוח מפיחן ומפריחן׃

149

וזרקו משה השמימה לעיני פרעה: והיה לאבק על כל ארץ מצרים והיה על האדם ועל הבהמה לשחין פרח אבעבעת בכל ארץ מצרים: ויקחו את פיח הכבשן ויעמדו לפני פרעה ויזרק אתו משה השמימה ויהי שחין אבעבעת פרח באדם ובבהמה: ולא יכלו החרטמים לעמד לפני משה מפני השחין כי היה השחין בחרטמם ובכל מצרים: ויחזק יהוה את לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה אל משה:

ויאמר יהוה אל משה השכם בבקר והתיצב לפני פרעה ואמרת אליו כה אמר יהוה אלהי העברים שלח את עמי ויעבדני: כי בפעם הזאת אני שלח את כל מגפתי אל לבך ובעבדיך ובעמך בעבור תדע כי אין כמני בכל הארץ: כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ: ואולם בעבור זאת העמדתיך בעבור הראתך את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ: עודך מסתולל בעמי לבלתי שלחם: הנני ממטיר כעת מחר ברד כבד מאד אשר לא היה כמהו במצרים למן היום הוסדה ועד עתה: ועתה שלח העז את מקנך ואת כל אשר לך בשדה כל האדם והבהמה אשר ימצא בשדה ולא יאסף הביתה וירד עלהם

וזרקיה משה עד צית שמיא לעיני פרעה: ויהא לאבקא על כל ארעא דמצרים ויהא על אנשא ועל בעירא לשיחנא סגי אבעבועין בכל ארעא דמצרים:

ונסיבו ית פיחא דאתונא וקמו קדם פרעה וזרק יתיה משה לצית שמיא והוה שיחנא אבעבועין סגי באינשא ובבעירא:

ולא יכלו חרשיא למיקם קדם משה מן קדם שיחנא ארי הוה שיחנא בחרשיא ובכל מצראי:

ותקיף יי ית ליבא דפרעה ולא קביל מנהון כמא דמליל יי עם משה:

ואמר יי למשה אקדים בצפרא ותיתעתד קדם פרעה ותימר ליה כדנן אמר יי אלהא דיהודאי שלח ית עמי ויפלחון קדמי:

ארי בזימנא הדא אנא שלח ית כל מחתי בלבך ובעבדך ובעמך בדיל דתידע ארי לית דכותי בכל ארעא:

ארי כען קריב קדמי דשלחית פון ית מחת גבורתי ומחיתי יתך וית עמך במותא ותישתצית מן ארעא:

וברם בדיל דא אקיימתך בדיל לאחזיותך ית חילי ובדיל דיהון משתען גבורת שמי בכל ארעא:

עד כען את כבשת ביה בעמי בדיל דלא לשלחותהון:

הא אנא מחית בעידנא הדין מחר ברדא תקיף לחדא דלא הוה דכותיה במצרים למן יומא דאישתכללת ועד כען:

וכען שלח כנוש ית בעירך וית כל דילך בחקלא כל אינשא ובעירא דאישתכח בחקלא ולא איתכניש לביתא ויחות עליהון

וזרקו משה השמימה כל דבר הזורק בכח אינו נזרק אלא ביד אחת וכאן נסים הרבה אחד שהחזיק קומצו של משה מלא חפנים שלו ושל אהרן כיוצא ואחד שהלך האבק על כל ארץ מצרים: פרח אבעבעות · כתרגומו לשחין סגיא אבעבעועין נפיחי בועות שחין לשון חמימות · ובלשון משנה שנה שחונה: באדם ובבהמה · ואם תאמר מאין היו להם בהמות והלא כבר נאמר וימת כל מקנה מצרים · לא נגזר גזרה אלא על אותן שבשדות שנאמר במקנך אשר בשדה והירא את דבר יי' הניס את כל מקנהו אל הבתים וכן כתוב כאן ולכל ויקח את תבנית הכבשן... פרח מכות ידו בשורת כל ... ... את ידי · כי בו קיינו דבר כשקיתה ידי במקנך שהכיתי בדבר שלחתיה והכיתי אותך ואת כל עמך עם הבהמות ונכחדתם מן הארץ אבל בעבור זאת העמדתיך בעבור הראותך את כחי: עודך מסתולל בעמי · כתרגומו כבשת בה בעמי וזהו מגזרת מסלה כמתרגמו אורח כבשא וכבר פרשתיה בסוף ויקרא: מקן כל תמנה שתחלת יסודה ... והיא בא לדבר בלשון מתפעל כתן הקרן של שמש באמצע אותיות של שקר כמו זה · וכן ויסתבל החגב מגזרת סבל · ... מגזרת

סר ונבל ... מחר כעת הזאת למחר שרט לו שריטה בכתל ... ...
... ... יסודה ... כמו יסד ידע ... ... מתפעל ... ו... מיקו ... ...
... ...

קשוי׃ ולא יאסף הביתה׃ לשון הכנסה
הוא׃ הניס׃ הבריח לשון נוס׃ על
השמים׃ לצד השמים׃ ויש אומרים
הקב״ה הגביהו למעלה מן השמים׃
ואש מתלקחת בתוך הברד׃ נס
בתוך נס האש והברד מעורבין
והברד מים הוא ולעשות רצון קונם
עשו שלום ביניהם׃ ורב מהיות׃ די
לו במה שהוריד כבר׃ כצאתי את
העיר׃ מן העיר׃ אפרוש את כפי׃
אבל בתוך העיר לא היה מתפלל
לפי שהיתה מלאה גלולים׃ טרם
תיראון׃ עדיין לא תיראון׃ וכן כל
טרם שבמקרא עדיין הוא׃ ואינו לשון
קודם׃ טרם תיראון׃ טרם ישכבו׃ עד
לא שכבו׃ טרם יצמח׃ עד לא צמח׃
אף זה כן הוא ידעתי שעדיין אינכם
יראים ומשתהיה הרוחה תעמדו
בקלקולכם׃ והפשתה והשעורה
נוכתה׃ נשברה לשון פרעה נכה וכן
לא נכו ולא יתכן לפרשו לשון הכאה
שאין נון במקום הא לפני מכתה כמו
הוכתה ומום כמו הוכה שאם הקון שול
בתיבה וקרי הוא מגזר שם עניינו
כי השעורה אביב׃ עמדה בבירה
ועמדה בקשיה ונשתברו ונפלו וכן
הפשתה גדלה כבר הוקשה לעמוד
בגבעוליה׃ השעורה אביב׃ עומדת
באביה לשון באבי הנחל׃ כי אפילות
הנה׃ מאוחרות ועדיין היו רכות
ויכולות לעמוד בפני קשה׃ ואעפ״י שנאמר
את כל עשב השדה הכה הברד יש
לישב פשוטו של מקרא בעשבים
הנשארים בקלות הראשון ללקות
בברד ונמצא תנחומא מדרש תמה זה

הברד ומתו ׃ הירא את דבר יהוה
מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת
מקנהו אל הבתים ׃ ואשר לא
שם לבו אל דבר יהוה ויעזב את
עבדיו ואת מקנהו בשדה ׃

ויאמר יהוה אל משה נטה את ידך
על השמים ויהי ברד בכל ארץ
מצרים על האדם ועל הבהמה ועל
כל עשב השדה בארץ מצרים ׃
ויט משה את מטהו על השמים
ויהוה נתן קלת וברד ותהלך אש
ארצה וימטר יהוה ברד על ארץ
מצרים ׃ ויהי ברד ואש מתלקחת
בתוך הברד כבד מאד אשר לא
היה כמהו בכל ארץ מצרים מאז
היתה לגוי ׃ ויך הברד בכל ארץ מצרים
את כל אשר בשדה מאדם ועד
בהמה ואת כל עשב השדה הכה
הברד ואת כל עץ השדה שבר ׃
רק בארץ גשן אשר שם בני ישראל
לא היה ברד ׃ וישלח פרעה ויקרא
למשה ולאהרן ויאמר אלהם
חטאתי הפעם יהוה הצדיק ואני
ועמי הרשעים ׃ העתירו אל יהוה ורב
מהית קלת אלהים וברד ואשלחה
אתכם ולא תספון לעמד ׃ ויאמר
אליו משה כצאתי את העיר אפרש
את כפי אל יהוה הקלות יחדלון
והברד לא יהיה עוד למען תדע כי
ליהוה הארץ ׃ ואתה ועבדיך ידעתי
כי טרם תיראון מפני יהוה אלהים ׃
והפשתה והשערה נכתה כי השערה
אביב והפשתה גבעל ׃ והחטה
והכסמת לא נכו כי אפילת הנה ׃

ברדא וימותון ׃
דדחיל מן פתגמא דיי מעבדי
פרעה כנש ית עבדוהי וית
בעיריה לבתיא ׃

ודלא שוי ליביה לפתגמא דיי
ושבק ית עבדוהי וית בעיריה
בחקלא ׃

ואמר יי למשה ארים ית ידך
על צית שמיא ויהא ברדא
בכל ארעא דמצרים על
אינשא ועל בעירא ועל כל
עיסבא דחקלא בכל ארעא
דמצרים ׃

וארים משה ית חוטריה על
צית שמיא ויי יהב קלין
וברדא ומהלכא אישתא על
ארעא ואמטר יי ברדא על
ארעא דמצרים ׃
והוה ברדא ואישתא
מישתלהבא בגו ברדא תקיף
לחדא דלא הוה דכותיה
בכל ארעא דמצרים מעידן
דהוות לעם ׃
ומחא ברדא בכל ארעא
דמצרים ית כל די בחקלא
מאינשא ועד בעירא וית כל
עיסבא דחקלא מחא ברדא
וית כל אילני חקלא תבר ׃

לחוד בארעא דגשן דתמן בני
ישראל לא הוה ברדא ׃
ושלח פרעה וקרא למשה
ולאהרן ואמר להון חבית
זימנא הדא יי זכאה ואנא
ועמי חייבין ׃
צלו קדם יי וסגי קדמוהי רוח
דלא יהון עלנא קלין דלוט
כאלין מן קדם יי וברדא
ואשלח יתכון ולא תוספון
לאיתעכבא ׃
ואמר ליה משה כמיפקי מן
קרתא אפרוש ית ידי בצלו
קדם יי קליא יתמנעון וברדא
לא יהא עוד בדיל דתדע ארי
דיי ארעא ׃

ואת ועבדך ידענא ארי עוד
כען לא איתכנעתון מן קדם
יי אלהים ׃

וכיתנא ושערי לקו ארי
שעריא אביב וכיתנא גבעולין ׃

וחטיא וכונתיא לא לקו ארי
אפלתא אנון ׃

ודרשו בו אפילות
הנה פלאי פלאות נעשו בהם שלא
לקו. לא נתך. לא הגיע. אף אותם
שהיו באויר לא הגיעו לארץ. ודומה
ותתך עלינו האלה והשבועה דעזרא
והגיע עלינו. ומנחם בן סרוק חברו
בחלק כהתוך כסף לשון יציקת
מתכת. ורואה אני את דבריו
כמתרגמו ונתכת ותתך. לשון
הגעה. אף זה לא נתך לא הגיע:

חסלת וארא

בא אל פרעה

שתי. שומי שאשית אני: התעללתי
שחקתי. כמו כי התעללת בי. ואינו
כאשר התעולל בהם האמור במצרים
ואינו לשון פועל ומעללים. שאם כן
היה
לו לכתוב
עוללתי כמו
ועולל למו כאשר
עוללת לי. לענות מפני
כתרגומו לאתכנעא והוא
מגזרת עני ושפל: את עין
הארץ. את מראה הארץ: ולא
יוכל לראות את הארץ. לא יוכל
הרואה לראות את הארץ.
ולשון קצרה דבר:
הטרם תדע. העוד
לא ידעת כי
אבדה
מצרים: ויושב. הושב ע״י
שליח שהשיבום והושיבום אל
פרעה: כאשר אשלח אתכם. אף כי
אשלח גם הטף והבקר אשר אתכם

ויצא משה מעם פרעה את העיר
ויפרש כפיו אל יהוה ויחדלו הקלות
והברד ומטר לא נתך ארצה: וירא
פרעה כי חדל המטר והברד והקלת
ויסף לחטא ויכבד לבו הוא ועבדיו:
ויחזק לב פרעה ולא שלח את בני
ישראל כאשר דבר יהוה ביד משה:

ויאמר יהוה אל משה בא אל פרעה
כי אני הכבדתי את לבו ואת לב
עבדיו למען שתי אתתי אלה
בקרבו: ולמען תספר באזני בנך
ובן בנך את אשר התעללתי
במצרים ואת אתתי אשר שמתי
בם וידעתם כי אני יהוה: ויבא משה
ואהרן אל פרעה ויאמרו אליו כה
אמר יהוה אלהי העברים עד מתי
מאנת לענת מפני שלח עמי ויעבדני:
כי אם מאן אתה לשלח את עמי
הנני מביא מחר ארבה בגבלך:
וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראת
את הארץ ואכל את יתר הפלטה
הנשארת לכם מן הברד ואכל את
כל העץ הצמח לכם מן השדה:
ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך ובתי
כל מצרים אשר לא ראו אבתיך
ואבות אבתיך מיום היותם על
האדמה עד היום הזה ויפן ויצא מעם
פרעה: ויאמרו עבדי פרעה אליו עד
מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את
האנשים ויעבדו את יהוה אלהיהם
הטרם תדע כי אבדה מצרים:
ויושב את משה ואת אהרן אל
פרעה ויאמר אלהם לכו עבדו את
יהוה אלהיכם מי ומי ההלכים:

ונפק משה מלות פרעה
לקרתא ופרש ידוהי בצלו
קדם ייי ואיתמנעו קליא
וברדא ומיטרא דהוה נחית
לא מטא על ארעא: וחזא
פרעה ארי איתמנעו מיטרא
וברדא וקליא ואוסיף למיחטי
ויקר ית ליביה הוא ועבדוהי:

ואיתקף ליבא דפרעה ולא
שלח ית בני ישראל כמא
דמליל ייי בידא דמשה:

ואמר ייי למשה עול לות
פרעה ארי אנא יקרית ית
ליביה וית ליבא דעבדוהי
בדיל לשואה אתותי אלין
בינהון
ובדיל דתישתעי קדם בנך
ובר בנך ית נסין דעבדית
במצרים וית אתותי דשויתי
בהון ותדעון ארי אנא ייי:

ועאל משה ואהרן לות פרעה
ואמרו ליה כדנן אמר ייי
אלהא דיהודאי עד אימתי
מסריב את לאיתכנעא מן
קדמי שלח עמי ויפלחון קדמי:

ארי אם מסריב את לשלחא
ית עמי הא אנא מיתי מחר
גובא בתחומך:
ויחפי ית עין שמשא דארעא
ולא יכול למיחזי ית ארעא
וייכול ית שאר שיזבתא
דאישתארא לכון מן ברדא
וייכול ית כל אילנא דצמח
לכון מן חקלא:

ויתמלון בתך ובתי כל עבדך
ובתי כל מצראי דלא חזו
אבהתך ואבהת אבהתך
מיומא דמהויהון על ארעא
עד יומא הדין ואיתפני ונפק
מלות פרעה:

ואמרו עבדי פרעה ליה עד
אימתי יהא דין לנא לתקלא
שלח ית גובריא ויפלחון קדם
ייי אלההון העד כען לא
ידעת ארי אבדת מצרים:

ואיתותב ית משה וית אהרן
לות פרעה ואמר להון איזילו
פלחו קדם ייי אלהכון מאן
ומאן דאזלין:

ראו כי רעה נגד פניכם · כתרגומו
ומדרשו כוכב אחד יש ששמו רעה ·
אמר להם פרעה רואה אני
באיצטגנינות שלי שכוכב אחד עולה
לקראתכם במדבר והוא סימן דם
והריגה · וכשחטאו ישראל בעגל
ורצה הקדוש ברוך הוא להרגן אמר
משה בתפלתו למה יאמרו מצרים
לאמר ברעה הוציאם והו שאמר
להם פרעה ראו כי רעה נגד פניכם
מיד וינחם יי' על הרעה והפך את
הדם לדם מילה שמל יהושע אותם
שנאמר היום גלותי חרפת מצרים
שהיו אומרים לכם דם אנו רואים
עליכם במדבר · לא כן לכו נא
הגברים · לא כן כאשר אמרתם
להוליך הטף עמכם אלא לכו הגברי'
כי אותה אתם מבקשים · עד הנה
הייתם אומרים נלכה נזבחה לאלהינו
ואין דרך הטף לזבוח · ויגרש אותם ·
הרי לשון קצרה דבר ולא פירש מי
המגרש · בארבה · בשביל מכת
הארבה · ואחריו לא יהיה כן · ואותו
שהיה בימי יואל שנאמר בו כמוהו לא
נהיה מן העולם למדנו שהיה כבד
משל משה אלא של יואל היה ממינין
הרבה
שהיו יחד
ארבה ילק חסיל
גזם · אבל של משה
לא היה אלא ממין אחד
וכמוהו לא נהיה ולא יהיה ·
כל ירק · עלה ירוק וירדור
בלעז · לא נשאר ארבה אחד ·
אף המלוחים שמלחו מהם ·

ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך
בבנינו ובבנותנו בצאננו ובבקרנו
נלך כי חג יהוה לנו : ויאמר אלהם
יהי כן יהוה עמכם כאשר אשלח
אתכם ואת טפכם ראו כי רעה נגד
פניכם: לא כן לכו נא הגברים ועבדו
את יהוה כי אתה אתם מבקשים
ויגרש אתם מאת פני פרעה ·
ויאמר יהוה
אל משה נטה ידך על ארץ מצרים
בארבה ויעל על ארץ מצרים
ויאכל את כל עשב הארץ את כל
אשר השאיר הברד ויט משה את
מטהו על ארץ מצרים ויהוה נהג
רוח קדים בארץ כל היום ההוא וכל
הלילה הבקר היה ורוח הקדים
נשא את הארבה: ויעל הארבה על
כל ארץ מצרים וינח בכל גבול
מצרים כבד מאד לפניו לא היה כן
ארבה כמהו ואחריו לא יהיה כן ·
ויכס את עין כל הארץ ותחשך
הארץ ויאכל את כל עשב הארץ
ואת כל פרי העץ אשר הותיר הברד
ולא נותר כל ירק בעץ ובעשב
השדה בכל ארץ מצרים : וימהר
פרעה לקרא למשה ולאהרן ויאמר
חטאתי ליהוה אלהיכם ולכם :
ועתה שא נא חטאתי אך הפעם
והעתירו ליהוה אלהיכם ויסר מעלי
רק את המות הזה ויצא מעם פרעה
ויעתר אל יהוה : ויהפך יהוה רוח
ים חזק מאד וישא את הארבה
ויתקעהו ימה סוף לא נשאר ארבה
אחד בכל גבול מצרים: ויחזק יהוה
את לב פרעה ולא שלח את בני

ואמר משה בעולימנא ובסבנא
ניזיל בבננא ובבנתנא בענגא
ובתורנא ניזיל ארי חגא קדם
יי' לנא :
ואמר להון יהא כדין מימרא
דיי' בסעדכון כד אשלח
יתכון וית טפלכון חזו ארי
בישא דאתון סברין למיעבד
לקביל אפיכון איסתחרא
לא כן איזילו כען גובריא ופלחו
קדם יי' ארי יתה אתון בען
ותריך יתהון מלות אפי פרעה
ואמר יי' למשה ארים ידך
על ארעא דמצרים וייתי גובא
ויסק על ארעא דמצרים
וייכול ית כל עשבא דחקלא
וית כל דאשאר ברדא :
וארים משה ית חוטריה על
ארעא דמצרים ויי' דבר רוח
קדומא בארעא כל יומא
ההוא וכל ליליא צפרא הוה
ורוח קדומא נטל ית גובא :
וסליק גובא על כל ארעא
דמצרים ושרא בכל תחום
מצראי תקיף לחדא קדמוהי
לא הוה כן גובא דכותיה
ובתרוהי לא יהא כן :
וחפא ית עין שימשא דכל
ארעא וחשוכת ארעא ואכל
ית כל עישבא דארעא וית כל
פירי אילנא דאשאר ברדא
ולא אשתאר כל ירוק באילנא
ובעישבא דחקלא בכל ארעא
דמצרים :
ואוחי פרעה למיקרי למשה
ולאהרן ואמר חבית קדם יי'
אלהכון ולכון :
וכען שבוק כען לחובי ברם
זימנא הדא וצלו קדם יי'
אלהכון ויעדי מיני לחוד ית
מותא הדין :
ונפק מלות פרעה וצלי קדם
יי' :
והפך יי' רוח מערבא תקיף
לחדא ונטל ית גובא ורמהי
לימא דסוף לא אשתאר גובא
חד בכל תחום מצראי :
ותקיף יי' ית לבא
דפרעה ולא שלח ית בני

ישראל ׃

ויאמר יהוה אל משה נטה ידך על השמים ויהי חשך על ארץ מצרים וימש חשך׃ ויט משה את ידו על השמים ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים׃ לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים ולכל בני ישראל היה אור במושבתם׃ ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את יהוה רק צאנכם ובקרכם יצג גם טפכם ילך עמכם׃ ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועלת ועשינו ליהוה אלהינו׃ וגם מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה כי ממנו נקח לעבד את יהוה אלהינו ואנחנו לא נדע מה נעבד את יהוה עד באנו שמה׃ ויחזק יהוה את לב פרעה ולא אבה לשלחם׃ ויאמר לו פרעה לך מעלי השמר לך אל תסף ראות פני כי ביום ראתך פני תמות׃ ויאמר משה כן דברת לא אסף עוד ראות פניך׃

ויאמר יהוה אל משה עוד נגע אחד אביא על פרעה ועל מצרים אחרי כן ישלח אתכם מזה כשלחו כלה גרש יגרש אתכם מזה׃ דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב׃ ויתן יהוה את חן העם בעיני

ישראל ׃

ואמר ײ למשה ארים ידך על צית שמיא ויהא חשוכא על ארעא דמצרים בתר דיעדי קבל ליליא ׃

וארים משה ית ידיה על צית שמיא והוה חשוך קבל בכל ארעא דמצרים תלתא יומין ׃

לא חזו גבר ית אחוהי ולא קמו אינש מתחותוהי תלתא יומין ולכל בני ישראל הוה נהורא במותבנהון ׃

וקרא פרעה למשה ולאהרן ואמר איזילו פלחו קדם ײ לחוד ענכון ותוריכון שבוקו אף טפליכון יזיל עמכון ׃

ואמר משה אף את תתן בידנא נכסת קודשין ועלוון ונעביד קדם ײ אלהנא ׃

ואף בעירנא יזיל עמנא לא נשאר מנה פרסתא ארי מניה אנחנא נסבין למיפלח קדם ײ אלהנא ואנחנא לית אנחנא ידעין מה נפלח קדם ײ עד מיתנא לתמן ׃

ותקיף ײ ית לבא דפרעה ולא אבי לשלחותהון ׃

ואמר ליה פרעה איזיל מעילוי איסתמר לך לא תוסף למחזי אפי ארי ביומא דתחזי אפי תמות ׃

ואמר משה יאות מלילתא לא אוסף עוד למיחזי אפך ׃

ואמר ײ למשה עוד מכתש חד אייתי על פרעה ועל מצראי בתר כן ישלח יתכון מיכא כשלחותיה גמירא תרכא יתריך יתכון מיכא ׃

מליל כען קדם עמא וישאלון גבר מן חבריה ואתתא מן חברתה מאנין דכסף ומאנין דדהב ׃

ויהב ײ ית עמא הדין לרחמין בעיני

וימש חשך׳ ויחשיך עליהם חשך יותר מחשכו של לילה יאמש ויחשיך עוד׳ וימש כמו ויאמש יש לנו כמה תיבות חסרות אלף לפי שאין קרית אלף נכרת כל כך אין קפידא מקרא חסרונה כמו ולא יהל שם ערבי שהוא כמו לא יאהל כמו לא יתק שם אהלו וכן ותזרני חיל שהוא כמו ותאזרני׳ ואונקלוס תרגם לשון הסרה כמו לא ימיש בתר דיעדי קבל ליליא וזהו כשיגיע סמוך לבקר׳ אבל אין המקרא מיושב על אופנו שלו וימש לפי שהוא כתוב אחר ויהי חשך׳ ומדרש אגדה פותרו לשון ממשש שהיה כפול ומכופל ועב עד שהיה בו ממשות׳ שלשת ימים׳ שלש של ימים טירכלא של ימים וכן בשבעת ימים שיטיינ של ימים׳ ויהי חשך אפלה׳ ג׳ ימים חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו ג׳ ימים ועוד שלשת ימים אחרים חשך מכופל על זה שלא קמו איש מתחתיו יושב אינו יכול לעמוד ועומד אינו יכול לישב׳ ולמה הביא עליהם חשך לפי שהיו בישראל באותו הדור פושעים שלא היו רוצים לצאת ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצריים במפלתם ויאמרו אף הם לוקים כמונו׳ ועוד שחפשו ישראל וראו את כליהם וכשיצאו והיו שואלים מהם והם אומרים אין בידנו וישראל אומרים לו אני ראיתיו ובמקום פלוני הוא׳ יושב׳ יצא מושב במקומו׳ גם אתה תתן בידנו׳ לא דייך שמקננו ילך עמנו כי גם משלך תתן׳ לא תשאר פרסה אפילו פרסת רגל׳ ואנחנו לא נדע מה נעבד׳ כמה תכבד העבודה שמא ישאל יותר ממה שיש בידנו׳ כן דברת׳ יפה דברת ובזמנו דברת אמת שלא אוסיף עוד ראות פניך׳ כלה׳ גמרא כליל כלכם ישלח׳ דבר נא׳ אין נא אלא לשון בקשה בבקשה ממך הזהירם על כך שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם

מצרים גם האיש משה גדול מאד
בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה
ובעיני העם׃ ויאמר
משה כה אמר יהוה כחצת הלילה
אני יוצא בתוך מצרים׃ ומת כל
בכור בארץ מצרים מבכור פרעה
הישב על כסאו עד בכור השפחה
אשר אחר הרחים וכל בכור בהמה׃
והיתה צעקה גדלה בכל ארץ
מצרים אשר כמהו לא נהיתה וכמהו
לא תסף׃ ולכל בני ישראל לא יחרץ
כלב לשנו למאיש ועד בהמה למען
תדעון אשר יפלה יהוה בין מצרים
ובין ישראל׃ וירדו כל עבדיך אלה
אלי והשתחוו לי לאמר צא אתה
וכל העם אשר ברגליך ואחרי כן
אצא ויצא מעם פרעה בחרי אף׃
ויאמר יהוה
אל משה לא ישמע אלכם פרעה
למען רבות מופתי בארץ מצרים׃
ומשה ואהרן עשו את כל המפתים
האלה לפני פרעה ויחזק יהוה את
לב פרעה ולא שלח את בני ישראל
מארצו׃ ויאמר
יהוה אל משה ואל אהרן בארץ
מצרים לאמר׃ החדש הזה לכם ראש

מצראי אף גברא משה רב
לחדא בארעא דמצרים בעיני
עבדי פרעה ובעיני עמא׃

ואמר משה כדנן אמר יי
כפלגות ליליא אנא מתגלי
בגו מצראי׃
וימות כל בוכרא בארעא
דמצרים מבוכרא דפרעה
דעתיד למיתב על כורסיה
מלכותיה עד בוכרא דאמתא
דבתר ריחיא וכל בוכרא
דבעירא׃

ותהא צוחתא רבתא בכל
ארעא דמצרים דכותיה לא
הות ודכותיה לא תוסף׃

ולכל בני ישראל לא יניזק
כלבא בלישניה למנבח
למאינשא ועד בעירא בדיל
דתידעון דיפריש יי בין
מצראי ובין ישראל׃
ויחתון כל עבדך אלין לותי
ויבעון מני למימר פוק את
וכל עמא דעמך ובתר כן
איפוק ונפק מלות פרעה
בתקוף רגז׃

ואמר יי למשה לא יקביל
מנכון פרעה בדיל לאסגאה
מופתי בארעא דמצרים׃

ומשה ואהרן עבדו ית כל
מופתיא האלין קדם פרעה
ותקיף יי ית לבא דפרעה
ולא שלח ית בני ישראל
מארעיה׃

ואמר יי למשה ולאהרן
בארעא דמצרים למימר׃

ירחא הדין לכון ריש

ויאמר משה כה אמר יי' · בעמדו
לפני פרעה נאמרה זו שהרי משיצא
מלפניו אמר לא אוסיף עוד ראות
פניו · כחצות הלילה · כהחלק הלילה
כמו כעלות כבלות מחר וזהו פשוטו
לשון על אופנו שאין חצות שם דבר
של חצי · ורבותינו ז"ל דרשוהו כמו
בחצי הלילה ואמרו משה אמר כחצות
כמו סמוך או לפניו או לאחריו
ולא אמר בחצות לפי שמא יטעו
אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי
הוא · אבל הקב"ה יודע עתיו ורגעיו
אמר בחצות · עד בכור השבי · למה
לקו השביים כדי שלא יאמרו יראתם
תבעה עלבונם והביאה פורענות
על מצרים · מבכור פרעה עד בכור
השפחה · כל הפחותים מבכור פרעה
וחשובים מבכור השפחה היו בכלל
ולמה לקו בני השפחות שאף הם
משתעבדים בהם ושמחים בצרתם ·
וכל בכור בהמה · לפי שהיו עובדים
לה · וכשהקב"ה נפרע מהאומה
נפרע מאלהיה תחלה · לא יחרץ כלב
לשונו · אומר אני שהוא לשון שנון לא
ישנן · וכן לא חרץ לבני ישראל לא שינן
אז תחרץ אז תשנן · למורג חרוץ
חדש · מתחדשת חרוץ חדש חריף שנון
וכל חרוצים כוחרים · חריפים ושנונים · אשר יפלה יי' יבדיל · וירדו כל עבדיך · חלק כבוד למלכות שהרי ירד פרעה
בעצמו אליו בלילה ככתוב ויאמר קומו צאו מתוך עמי ולא אמר לו משה בתחלה וירדת אלי והשתחוית לי · אשר ברגליך ·
ההולכים אחר עצתך והילוכך · ואחר כן אצא עם כל העם מארצך · ויצא מעם פרעה כשגמר דבריו יצא מלפניו
בחרי אף · על שאמר לו אל תוסף ראות פני · למען רבות מופתי · מכת בכורות וקריעת ים סוף ונער את מצרים ·
ומשה ואהרן עשו · כבר כתב לנו זאת בכל המופתים ולא שנאה כאן אלא בשביל שסמכה לפרשת שלאחריו ויאמר יי'
אל משה ואל אהרן שבשביל שאהרן עשה וטרח במופתים כמשה חלק לו כבוד זה במצוה ראשונה שכללו עם משה
בדבור · בארץ מצרים · חוץ לכרך · או אינו אלא בתוך הכרך · תלמוד לומר כצאתי את העיר · ומה תפלה
קלה לא התפלל בתוכה לפי שהיתה מלאה גלולים כל שכן זאת · החדש הזה · הראהו לבנה בחדושה

חדשים ראשון הוא לכם לחדשי
השנה׃ דברו אל כל עדת ישראל
לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו
להם איש שה לבית אבת שה לבית׃
ואם ימעט הבית מהיות משה
ולקח הוא ושכנו הקרב אל ביתו
במכסת נפשת איש לפי אכלו תכסו
על השה׃ שה תמים זכר בן שנה
יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים
תקחו׃ והיה לכם למשמרת עד
ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו
אתו כל קהל עדת ישראל בין
הערבים׃ ולקחו מן הדם ונתנו על
שתי המזוזת ועל המשקוף על הבתים

ירחיא קדמאי הוא לכון לכל
רישי ירחי שתא׃
ומלילו עם כל כנישתא
דישראל למימר בעשרא
לירחא הדין ויסבון לכון גבר
אימרא לבית אבא אימרא
לביתא׃
ואם יזערון אינשי ביתא
מלאיתמנאה על אימרא ויסב
הוא ושיבביה דקריב לביתיה
במנין נפשתא גבר לפום
מיכליה תתמנון על אימרא׃

אימר שלים דכר בר שתא
יהא לכון מן אימריא ומן בני
עזיא תסבון׃
ויהא לכון למטרא עד ארבעת
עשר יומא לירחא הדין ויכסון
יתיה כל קהל כנישתא דישרא׳
בין שמשיא׃

ויסבון
מן דמא ויתנון על תרתין
ספיא ועל שקפא על בתיא

ואמ׳ לו כשהירח מתחדש יהא לך ר״ח
ואין מקרא יוצא מידי פשוטו׃
על חדש ניסן אמר לו זה יהי ראש חדש
לסדר מנין חדשי׳ שיהא אייר קרוי שני
סיון שלישי׃ החדש הזה׃ נתקשה משה
על מולד הלבנ׳ באי זה שיעור ראויה
להתקדש והראה לו באצבע את הלבנ׳
ברקיע ואמר לו כזה ראה וקדש וכיצד
הראהו והלא לא היה מדבר עמו אלא
ביום שנ׳ ויהי ביום דבר יי׳ ביום צות
למן היום אשר צוה יי׳ והלאה אלא סמוך
לשקיעת החמה נאמר לו פרשה זו׃
והראהו עם חשכה׃ דברו אל כל עדת
וכי אהרן מדבר והלא כבר נאמ׳ אתה
תדבר אלא שחולקים כבוד זה לזה
ואומר זה לזה למדני והדבור יוצא מבין שניהם וכאלו שניהם מדברים׃ דברו אל כל עדת בעשור לחדש׃ דברו היום בר״ח
שיקחוהו בעשור לחדש הזה׃ פסח מצרים מקחו בעשור ולא פסח דורות׃ שה לבית אבות׃ למשפחה אחת הרי שהיו
מרובין יכול שה אחד לכולם ת״ל שה לבית׃ ואם ימעט הבית מהיות משה׃ אם יהיו מועטים מהיותם משה אחד שאין
יכולין לאכלו ויבא לידי נותר׃ ולקח הוא ושכנו זהו משמעו לפשוטו׃ ועוד יש בו מדרש ללמד שאחר שנמנו עליו יכולין
להתמעט ולמשוך ידיהם הימנו ולהמנות על שה אחר אך אם באו למשוך ידיהם ולהתמעט מהיות משה בשעת השחי׳
יתמעטו בהיותו בחיים ולא משנשחט׃ במכסת׃ חשבון וכן מכסת הערכך׃ לפי אכלו׃ הראוי לאכילה אבל לא לזקן ולחולה
שאינו יכול לאכול כזית׃ תכסו על השה׃ כתרגומו תתמנון׃ תמים׃ בלא מום׃ בן שנה׃ כל שנתו קרוי בן שנה כלומר
שנולד בשנה זו׃ מן הכבשים ומן העזים׃ או מזה או מזה שאף עז קרוי שה שנ׳ ושה עזים׃ והיה לכם למשמרת׃ זהו
לשון בקור שטעון בקור ממום ד׳ ימים קודם שחיטה׃ ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ד׳ ימים מה שלא צוה בפסח
דורות׃ ר׳ מתיא בן חרש אומר ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים הגיע שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל
את בניו ולא היה להם מצות להתעסק בה כדי שיגאלו שנאמ׳ ואת ערום ועריה ונתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה
שמלו באותה הלילה שנאמר מתבוססת בדמיך בשני דמים ואומר גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים
בו׃ ועל שהיו שטופים בע״ז אמר להם משכו משכו ידיכם מע״ז וקחו לכם צאן של מצוה׃ ושחטו אותו׃ וכי כלן שוחטין
אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו׃ קהל עדת ישראל׃ קהל ועדה וישראל׃ מכאן אמרו פסח צבור נשחטים בג׳ כתות
זו אחר זו נכנסה כת ראשונה ננעלו דלתות העזרה וכו׳ כדאית׳ בפסחים׃ בין הערבים׃ משש שעות ולמעלה קרוי בין
הערבים שהשמש נוטה לבית מבואו לערוב׃ ולשון בין הערבים נראה בעיני אותם שעות שבין עריבת היום
לעריבת הלילה עריבת היום בתחלת שבע שעות מכי נטו צללי ערב ועריבת הלילה תחלת הלילה׃ ערב׃ לשון נשף שנא׳
ערבה כל שמחה׃ ולקחו מן הדם׃ זו קבלת הדם׃ יכול ביד תלמוד לומר בדם אשר בסף׃ המזוזות׃ הם זקופות
לפתח אחת מכאן ואחת מכאן׃ המשקוף׃ הוא המשקוף העליון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו׃ ולשון שקיפה
חבטה כמו קול עלה נדף׃ תרגום השקף׃ וכן נגעות שקיפן קדום׃ וכן חבורה משקופי׃ על הבתים

אשר יאכלו. ולא על המשקוף ומזוזות
שבבית התבן ובית הבקר שאין דרין
בתוכם: את הבשר. ולא גידים ועצמות:
על מרורים. כל עשב מר קרוי מרור
וצוה לאכול מר זכר שימררו את חייה'
נא. שאינו צלוי כל צרכו קרוי נא.
ובשל מבשל. כל זה באזהרת אל
תאכלו: במים. מנין לשאר משקין ת"ל
ובשל מבשל מ"מ: כי אם צלי אש. למעל'
גזר עליו במצות עשה וכאן הוסיף
עליו לא תעשה אל תאכלו ממנו נא וגו'
על קרבו. צלהו כלו כאחד עם ראשו
ועם קרבו ונותן בתוכו בני מעיו לאחר
הדחתן. ולשון על כרעו ועל קרבו
כלשון על צבאותם בצבאותם כמות
שהם אף זו כמות שהוא כל בשרו
משלם: והנותר ממנו עד בקר. מה
ת"ל עד בקר פעם שניה ליתן בקר על
בקר שהבקר משמ' הנץ החמה ובא
הכתוב להקדים שאסור באכילה משעלות

אשר יאכלו אתו בהם: ואכלו את
הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות
על מררים יאכלהו: אל תאכלו
ממנו נא ובשל מבשל במים כי אם
צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו:
ולא תותירו ממנו עד בקר, והנותר
ממנו עד בקר באש תשרפו: וככה
תאכלו אתו מתניכם חגרים נעליכם
ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם
אתו בחפזון פסח הוא ליהוה:
ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה
והכיתי כל בכור בארץ מצרים
מאדם ועד בהמה ובכל אלהי מצרים
אעשה שפטים אני יהוה: והיה הדם
לכם לאת על הבתים אשר אתם
שם וראיתי את הדם ופסחתי עלכם
ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכתי
בארץ מצרים: והיה היום הזה לכם
לזכרון וחגתם אתו חג ליהוה

דייכלון יתיה בהון:
וייכלון ית בשרא בליליא
הדין טוי נור ופטיר על מררין
ייכלוניה:
לא תיכלון מיניה כד חי ואף
לא כד בשלא מבשל במיא
אלהין טוי נור רישיה על
כרעוהי ועל גוויה:

ולא תשארון מיניה עד צפרא
ודאישתאר מיניה עד צפרא
בנורא תוקדון:
וכדין תיכלון יתיה חרציכון
יהון אסירין מסניכון ברגליכון
וחוטריכון בידיכון ותיכלון
יתיה בבהילו פיסחא הוא
קדם יי:
ואתגלי בארעא דמצרים
בליליא הדין ואקטול כל
בוכרא בארעא דמצרים
מאינשא ועד בעירא ובכל
טעוות מצראי אעביד דינין
אנא יי:
ויהא דמא לכון לאת על בתיא
דאתון תמן ואחזי ית דמא
ואיחוס עליכון ולא יהא בכון
מותא לחבלא במקטלי
בארעא דמצרים:

ויהא יומא הדין לכון לדוכרנא
ותחגון יתיה חגא קדם יי

השחר ואילך זהו משמעו. ועוד מדרש אחר למד שאין נשרף ביו"ט אלא ביום המחרת וכך ת"ל והנותר ממנו עד
בקר מבקר ראשון עד בקר שני עמוד ותשרפהו: מתניכם חגורים. מזומנים לדרך: בחפזון. לשון בהלה ומהירות כמו
ויהי דוד נחפז ללכת. אשר השליכו ארם בחפזם: פסח הוא לה'. הקרבן קרוי פסח על שם הפסיחה והדלוג
ועשו כל עבודתו דרך דילוג וקפיצה זכר לשמו שקרוי פסח ואם פסקוהו לשון פסיעה הוא: ועברתי. כמלך העובר
ממקום למקום ובאותה העברה ברגע אחת כלם לוקים: כל בכור בארץ מצרים. אף בכורי אחרים והם במצרים ומנין אף
בכורי מצרים שהם חוץ ממצרים ת"ל למכה מצרים בבכוריהם: מאדם ועד בהמה. מי שהתחיל בעבירה תחלה ממנו
מתחלת הפורענות: ובכל אלהי מצרים. של עץ נרקבת ושל מתכת נתכת לארץ: אעשה שפטים אני ה'. אני בעצמי ולא
ע"י שליח: והיה הדם לכם. ולא לאחרים לאות מכאן שלא נתנו מן הדם אלא מבפנים: וראיתי את הדם. והלא הכל גלוי
לפניו אלא אמר אתן את עיני לראות שאתם עסוקים במצות פסח ופוסח אני עליכם: ופסחתי. וחמלתי ודומה לו פסוח
והמליט ואני אומר כל פסיחה לשון דילוג וקפיצה מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצרי שהיו שרויין זה בתוך זה וכן פוסחים
על שתי הסעיפים מדלגים וכן כל פסחים הולכים כקופצים וכן פסוח והמליט מדלגן וממלטן מבין המומתים: ולא יהיה בכם
נגף. אבל הוא הווה במצרים הרי שהיה מצרי בביתו של ישראל יכול ימלט ת"ל ולא יהיה בכם נגף אבל הווה במצרים
שבבתיכם הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי שומע אני ילקה כמותו ת"ל ולא יהיה בכם נגף: לזכרון. לדורות: וחגתם
אותו. יום שהוא לך לזכרון אתה חוגג ועדיין לא שמענו אי זהו יום הזכרון ת"ל זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים
ביום היציאה הוא הזכרון ולאי זה יום יצאו הוי אומ' יום טוב בניסן הוא של י"ט שהרי בליל ט"ו אכלו את הפסח ולבקר יצאו:

לדרתיכם חקת עולם תחגהו׃ שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם כי כל אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשן עד יום השבעי׃ וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם׃ ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את היום הזה לדרתיכם חקת עולם׃ בראשן בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחדש בערב׃ שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל אכל מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ׃ כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות׃

לדרתיכון קיים עלם תחגנוהי

שבעת יומין פטיר תיכלון ברם ביומא קדמאה תבטלון חמיר מבתיכון ארי כל דייכול חמיע וישתצי אינשא ההיא מישראל מיומא קדמאה עד יומא שביעאה׃

ומיומא קדמאה מערע קדיש וביומא שביעאה מערע קדיש יהא לכון כל עבידא לא יתעביד בהון ברם מה דאתאכל לכל נפש הוא בלחודוהי יתעביד לכון׃

ותיטרון ית פטיריא ארי בכרן יומא הדין אפיקית ית חיליכון מארעא דמצרים ותיטרון ית יומא הדין לדריכון קיים עלם׃

בניסן בארבעה עשר יומא לירחא ברמשא תיכלון פטירן עד יום עשרין וחד לירחא ברמשא׃

שבעת יומין חמיר לא ישתכח בבתיכון ארי כל דייכלון מחמיעא וישתצי אינשא ההיא מכנישתא דישראל בגיורא וביציבא דארעא׃

כל מחמיעא לא תיכלון בכל מותבניכון תיכלון פטירן׃

לדורותיכם׳ שומע אני מיעוט דורות שנים תלמוד לומר חקת עולם תחגהו׃ שבעת ימים מצות תאכלו׳ ובמקום אחר הוא אומר ששת ימים תאכל מצות׳ למדך על שביעי שאינו חובה לאכול מצה ובלבד שלא יאכל חמץ׳ ומנין שאף ששי רשות זו מדה בתור׳ כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא מה שביעי רשות אף ששי רשות יכול אף לילה ראשון תלמוד לומר בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה׃ אך ביום הראשון תשביתו׳ מערב יט׳ קרוי ראשו׳ לפי שהוא לפני הז׳ ומצינו מוקדם קרוי ראשון כמו הראשון אדם תולד ולפני גבעות חוללת׳ או אינו אלא ראשון של שבעה ת״ל לא תשחט על חמץ דם זבחי׳ לא תשחט את הפסח ועדיין החמץ קיים׃ הנפש ההיא׳ כשהיא בנפשה ובדעתה פרט לאנוס מישראל׃ שומע אני תכרית מישראל ותלך לה לעם אחר ת״ל מלפני במקום שהוא רשותי׃ מקרא קדש׳ שם דבר קרא אותו קדש לאכילה ושתיה וכסות׃ לא יעשה בהם אפי׳ על ידי אחרים׃ לכל נפש׳ אף לבהמה יכול אף לגוים ת״ל הוא לבדו יעשה לכם לכם ולא לגוים הוא לבדו ולא מכשיריו שאפשר לעשותם מערב יט׳׃ ושמרתם את המצות׳ שלא יבאו לידי חמוץ מכאן אמרו לטוש בצונן ר׳ יאשיה אומר אל תקרי את המצות אלא את המצוות כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצוה אלא אם באה מצוה לידך עשה מיד׃ ושמרתם את היום הזה׳ ממלאכה׃ לדרתיכם חקת עולם׳ לפי שלא נאמר דורות וחוקת עולם על המלאכה אלא על החגיגה חזר ושנאה כאן שלא תאמר אזהרת כל מלאכה לא לדורות נאמרה אלא לאותו הדור׃ עד יום האחד ועשרים׳ למה נאמר והלא כבר נאמר ז׳ ימים לפי שנאמר ימים לילות מנין ת״ל עד יום האחד ועשרים׃ לא ימצא בבתיכם׳ בגבולין מנין ת״ל בכל גבולך מה ת״ל בבתיכם מה ביתך ברשותך אף גבולך ברשותך יצא חמצו של נכרי שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות שאינו עובר בבל יראה ובל ימצא׃ כי כל אוכל מחמצת׳ לענוש כרת על השאור והלא כבר ענש על החמץ אלא שלא תאמר חמץ שראוי לאכילה ענש עליו שאור שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו לכך נאמרו שניהם׳ ואם ענש על שאור ולא ענש על חמץ הייתי אומר שאור שהוא מחמיץ אחרים ענש עליו חמץ שאינו מחמיץ את אחרי׳ לא יענש עליו לכך נאמרו שניהם׃ בגר ובאזרח הארץ׳ לפי שהנס נעשה לישראל הוצרך לרבות את הגרים׃ כל מחמצת לא תאכלו׳ אזהרה על אכילת שאור מה ת״ל כל מחמצת להביא את תערובתו׃ בכל מושבתיכם

ויקרא משה לכל זקני ישראל
ויאמר אלהם משכו וקחו לכם צאן
למשפחתיכם ושחטו הפסח: ולקחתם
אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר
בסף והגעתם אל המשקוף ואל
שתי המזוזות מן הדם אשר בסף
ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו
עד בקר: ועבר יהוה לנגף את מצרים
וראה את הדם על המשקוף ועל
שתי המזוזות ופסח יהוה על הפתח
ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם
לנגף: ושמרתם את הדבר הזה
לחק לך ולבניך עד עולם: והיה כי
תבאו אל הארץ אשר יתן יהוה לכם
כאשר דבר ושמרתם את העבדה
הזאת: והיה כי יאמרו אליכם בניכם
מה העבדה הזאת לכם: ואמרתם
זבח פסח הוא ליהוה אשר פסח על
בתי בני ישראל במצרים בנגפו את
מצרים ואת בתינו הציל ויקד העם
וישתחוו: וילכו ויעשו בני ישראל
כאשר צוה יהוה את משה ואהרן
כן עשו: ויהי
בחצי הלילה ויהוה הכה כל בכור
בארץ מצרים מבכר פרעה הישב
על כסאו עד בכור השבי אשר בבית
הבור וכל בכור בהמה: ויקם פרעה

וקרא משה לכל סבי ישראל
ואמר להון נגידו וסבו לכון
מן בני ענא לזרעיתכון ונכוסו
פיסחא:
ותיסבון איסרת איזובא
ותטבלון בדמא די במנא
ותדון לשקפא ולעל תרתין
סיפיא מן דמא די במנא ואתון
לא תיפקון איש מתרע ביתיה
עד צפרא:
ויתגלי יי׳ למימחי ית מצראי
ויחזי ית דמא על שקפא
ועל תרתין סיפיא ויחוס יי׳ על
תרעא ולא ישבוק לחבלא
למיעל לבתיכון למימחי:
ותטרון ית פתגמא הדין לקים
לך ולבנך עד עלם:
ויהא ארי תיעלון לארעא
דיתן יי׳ לכון כמא דמליל
ותטרון ית פולחנא הדא:
ויהא ארי יימרון לכון בניכון
מה פולחנא הדא לכון:
ותימרון דבח חיס הוא קדם
יי׳ דחס על בתי בני ישראל
במצרים כד מחא ית מצראי
וית בתנא שזיב וכרע עמא
וסגידו:
ואזלו ועבדו בני ישראל כמא
דפקיד יי׳ ית משה ואהרן
כן עבדו:
והוה בפלגות ליליא ויי׳ קטל
כל בוכרא בארעא דמצרים
מבוכרא דפרעה דעתיד
למיתב על כורסיה מלכותיה
עד בוכרא דשביא די בבית
אסירי וכל בוכרא דבעירא:
וקם פרעה

הראוי מצות : זה בא ללמד שתהא
ראויה לאכול : בכל מושבותיכם .
פרט למנחה של מעשר שני ולחלות
תודה שאינן ראויין לאכול בכל מושבות
אלא בירושלים : משכו . מי שיש לו ימשוך
משלו : וקחו . מי שאין לו יקח מן השוק
למשפחותיכם שה לבית אבות שה
לבית : אזוב . מין ירק שיש לו גבעולין
אורינגא בלעז : אגודת אזוב ג׳ קלחין
קרויין אגודה : אשר בסף . בכלי כמו
ספות כסף : מן הדם אשר בסף
למה חזר ושנאו שלא תאמר טבילה
אחת לשלשה המתנות . לכך נאמר
אשר בסף שתהא כל נתינה ונתינה
מן הדם אשר בסף על כל הגעה
טבילה : ואתם לא תצאו מגיד שמאחר
שנתנה רשות למשחית לחבל אינו
מבחין בין צדיק לרשע . ולילה רשות
למחבלים הוא שנאמר בו תרמוש כל
חיתו יער : ופסח . וחמל . ויש אומרי׳
ודלג : ולא יתן המשחית . ולא יתן לו
יכולת לבא כמו ולא נתנו אלהים להרע
עמדי : כאשר דבר . והיכן דבר
והבאתי אתכם אל הארץ : ויקוד העם
על בשורת הגאולה וביאת הארץ
ובשורת שיהיו בנים להם : וישתחוו
וילכו ויעשו בני ישראל . וכי מיד עשו
והלא מראש חדש נאמר להם . אלא
מכיון שקבלו עליהם העלה עליהם כאלו עשו : וילכו . אף ההליכה מנה הקדוש ברוך הוא לתת
שכר להליכה ושכר לעשייה : כאשר צוה יי׳ את משה ואהרן . להגיד שבחן של ישראל . שלא הפילו דבר מכל מצות
משה ואהרן : ומהו כן עשו אף משה ואהרן כן עשו : ויי׳ הכה כל בכור . כל מקום שנאמר ויי׳ הוא ובית דינו שהוא נמלך
בו כמו פלוני ופלוני : הכה כל בכור . אף של אומה אחרת והוא במצרים : מבכור פרעה . אף פרעה בכור היה
ונשתייר מן הבכורות עליו הוא אומר בעבור העמידך זאת כחי בים סוף : עד בכור השבי . שהיו שמחים לאידם של ישראל
ועוד כדי שלא יאמרו יראתם הביאה פורענות : ובכור השפחה בכלל היה שהרי מנה מן החשוב שבכולן ועד הפחות
ובכור השפחה חשוב מבכור השבי : ויקם פרעה . ממטתו : ולא כדרך מלכים שקומו בג׳ שעות : הוא וכל עבדיו היה
ויק

לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים ותהי צעקה גדולה במצרים כי אין בית אשר אין שם מת׃ ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל ולכו עבדו את יהוה כדברכם׃ גם צאנכם גם בקרכם קחו כאשר דברתם ולכו וברכתם גם אתי׃ ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כלנו מתים׃ וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארתם צררת בשמלתם על שכמם׃ ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלת׃ ויהוה נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום וינצלו את מצרים׃

ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף׃ וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה כבד מאד׃ ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמץ כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם׃ ומושב בני

לילא הוא וכל עבדוהי וכל מצראי והות צווחתא רבא בכל ארעא דמצרים ארי לית ביתא דלא הוה תמן מיתא׃

וקרא למשה ולאהרן לילא ואמר קומו פוקו מגו עמי אף אתון אף בני ישראל ואיזילו פלחו קדם יי כמא דהויתון אמרין׃

אף ענכון אף תורכון דברו כמא דמלילתון ואיזילו וצלו אף עלי׃

ותקיפו מצראי על עמא לאוחאה לשלחותהון מן ארעא ארי אמרו כולנא מיתין׃

ונטל עמא ית לישיהון עד לא חמע מותר אצוותהון צריר בלבושיהון על כתפיהון׃

ובני ישראל עבדו כפתגמא דמשה ושאילו ממצראי מנין דכסף ומנין דדהב ולבושין׃

ויי יהב ית עמא לרחמין בעיני מצראי ושאילונון ורוקינו ית מצראי׃

ונטלו בני ישראל מרעמסס לסוכות כשית מאה אלפין גוברין רגלאין בר מטפ׳׃

ואף נוכראין סגיאין סליקו עמהון ועאן ותורין בעירא תקיף לחדא׃

ואפו ית לישא דאפיקו ממצרים גריצן פטירן ארי לא חמע ארי איתרכו ממצרים ולא יכילו לאיתעכבא ואף זודין לא עבדו להון׃

ומותב בני

וכל עבדיו׃ מלמד שהיה מחזיר על כל בתי עבדיו ומעמידן. כי אין בית אשר אין שם מת׃ יש שם בכור מת אין שם בכור גדול שבבית מת וגדול הבית קרוי בכור שנא׳ אף אני בכור אתנהו. ד״א מצריות מזנות תחת בעליהן ויולדות מרווקים פנויים והיו להם בכורות הרבה פעמים שהם ה׳ לאשה אחת וכל אחד ואחד בכור לאביו. ויקרא למשה ולאהרן׃ מגיד שהיה מחזיר על פתחי העיר וצועק היכן משה שרוי היכן אהרן שרוי. גם אתם׃ הגברים. גם בני ישראל׃ הטף. כדברכם׃ הכל כמו שאמרתם ולא כשאמרתי אני לא אשלח בכל. מי ומי ההולכים. גם צאנכם גם בקרכם קחו בכל. כאשר דברתם ולכו וקחו כאשר דברתם שאמרתם גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות. הכל קחו כאשר דברתם. וברכתם גם אותי׃ התפללו עלי שלא אמות שאני בכור. כלנו מתים׃ אמרו לא כגזרת משה היא זו שהוא אמר ומת כל בכור וכאן הפשוטים מתים ל׳ או ק׳ בבית אחת. טרם יחמץ׃ המצריים לא הניחו להם כדי חימוץ. משארותם׃ שיירי מצה ומרור. על שכמם׃ אע״פ שבהמות הרבה הוליכו עמהם מחבבין היו את המצוה. כדבר משה׃ שאמר להם במצרים וישאלו איש מאת רעהו. ושמלות׃ אף הם חשובים מן הכסף ומן הזהב. כל המאוחר בפסוק חשוב. וישאלום׃ אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנין להם אתה אומר אחת טול שנים ולך. וינצלו׃ ורוקינו. מרעמסס סכתה׃ מאה ועשרים מילין היו ובאו שם כשעה קלה. והו׳ שנאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי. הגברים׃ מבן עשרים שנה ומעלה. ערב רב׃ תערובת אומות של גרים. עגת מצות׃ חררה של מצה. בצק שלא החמיץ קרוי מצה. וגם צדה לא עשו להם׃ מגיד שבחן של ישראל שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה אלא האמינו והלכו. והוא שמפורש בקבלה זכור זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר וגו׳ ומה שכר מפורש אחריו קדש ישראל לה׳ וגו׳. אשר ישבו במצרים׃ עם שאר ישיבות שישבו גרים בארץ לא להם׃

ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה: ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות יהוה מארץ מצרים: ליל שמרים הוא ליהוה להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה ליהוה שמרים לכל בני ישראל לדרתם:

ויאמר יהוה אל משה ואהרן זאת חקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו: וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אתו אז יאכל בו: תושב ושכיר לא יאכל בו: בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה ועצם לא תשברו בו: כל עדת ישראל יעשו אתו: וכי יגור אתך גר ועשה פסח ליהוה המול לו כל זכר ואז יקרב לעשתו והיה כאזרח הארץ וכל ערל

ישראל דיתיבו במצרים ארבע מאה ותלתין שנין: והוה מסוף ארבע מאה ותלתין שנין והוה בכרן יומא הדין נפקו כל חיליא דיי מארעא דמצרים: ליל נטיר הוא קדם יי לאפקותהון מארעא דמצרים הוא ליליא הדין קדם יי נטירין לכל בני ישראל לדריהון:

ואמר יי למשה ולאהרן דא גזרת פיסחא כל בר ישראל דאישתמד לא ייכול ביה: וכל עבד גבר זביני כספא ותגזר יתיה בכן ייכול ביה: תותבא ואגירא לא ייכול ביה: בחבורא חדא יתאכל לא תפקון מן בשרא מן ביתא לברא וגרמא לא תתברון ביה: כל כנשתא דישראל יתעסקון ביה: וארי יתגייר עמכון גיורא ויעביד פיסחא קדם יי יתגזר ליה כל דכורא ובכן יקרב למעבדיה ויהא כיציבא דארעא וכל ערלא

ש׳ שנה וד׳ מאות שנה· בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ת׳ שנה משהיה זרע לאברהם נתקיים כי גר יהיה זרעך· ושלשים שנה היה קודם משנגזרה גזירה בין הבתרים עד שנולד יצחק· ואי אפשר בארץ מצרי׳ לבדה· שהרי קהת מיורדי מצרים היה· צא וחשוב כל שנותיו ושנות עמרם בנו ופ׳ של משה לא תמצאם ת׳ על כרחך הרבה שנים היו לקהת עד שירד למצרים והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת והרבה של משה נבלעים בשל עמרם· הרי שלא תמצא ת׳ לביאת מצרים והוזקק לומ׳ על כרחך שאף שאר הישיבות נקראו גרות ואפי׳ בחברון שנא׳ אשר גר שם אברהם ויצחק· ואומ׳ את ארץ מגוריהם אשר גרו בה· לפיכך אתה צריך לומ׳ כי גר יהיה זרעך משהיה לו זרע לאברהם כשתמנה ת׳ משנולד יצחק תמצא מביאתן למצרים עד יציאתם ר״י שנים· וזהו אחד מהדברים ששנו לתלמי המלך· בעצם היום הזה· מגיד שכיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין· ובט״ו בניסן נגזרה גזרה בין הבתרים· ליל שמורים· שהיה הקב״ה שומר ומצפה לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים· הוא הלילה הזה· הוא הלילה שאמר לאברהם בלילה הזה אני גוא׳ את בניך· שמורים לכל בני ישר׳ לדורותם· משומר מן המזיקים כענין שנאמר ולא יתן המשחית וגו׳· ויאמר יי׳ אל משה ואהרן זאת חקת הפסח· בארבעה עשר בניסן נאמ׳ להם פרשה זו· כל בן נכר· שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים ואחד גוי ואחד ישראל משומד במשמע· ומלתה אותו אז יאכל בו· רבו· מגיד שמילת עבדו מעכבתו מלאכול בפסח· דברי רבי יהושע· ר׳ אליעזר אומר אין מילת עבדו מעכבת את רבו לאכול בפסח· ומה ת״ל אז יאכל בו· העבד· תושב· זה גר תושב· שכיר· זה הנכרי· ומה ת״ל והלא ערל הוא· ונא׳ וכל ערל לא יאכל בו· אלא כגון ערבי או גבעוני מהול והוא תושב או שכיר· בבית אחד יאכל· בחבורה אחת· שלא יעשו המנוי עליו שתי חבורות ויחלקוהו. אתה אומר בחבורה אחת או אינו אלא בבית אחד כמשמעו· ולימד שאם התחילו והיו אוכלים בחצר וירדו גשמים שלא יכנסו· למדת תלמוד לומר על הבתים אשר יאכלו אותו בהם מכאן שהאוכל בשני מקומות יאכל· לא תוציא מן הבית· מן החבורה· ועצם לא תשברו בו· הראוי לאכילה· כגון שיש עליו כזית בשר או מוח יש בו משום שבירת העצם· אין עליו כזית בשר אין בו משום שבירת עצם· כל עדת ישראל יעשו אותו· למה נאמר לפי שהוא אומר בפסח מצרים שה לבית אבות שה לבית שנמנו עליו למשפחות· יכול אף פסח דורות כן· תלמוד לומר כל עדת ישראל יעשו אותו· ועשה פסח· יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד· ת״ל והיה כאזרח הארץ מה אזרח בארבעה עשר אף גר בארבעה עשר

לא יאכל בו׃ תורה אחת יהיה לאזרח
ולגר הגר בתוככם׃ ויעשו כל בני
ישראל כאשר צוה יהוה את משה
ואת אהרן כן עשו׃ ויהי
בעצם היום הזה הוציא יהוה את בני
ישראל מארץ מצרים על צבאתם׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ קדש
לי כל בכור פטר כל רחם בבני
ישראל באדם ובבהמה לי הוא׃
ויאמר משה אל העם זכור את היום
הזה אשר יצאתם ממצרים מבית
עבדים כי בחזק יד הוציא יהוה
אתכם מזה ולא יאכל חמץ׃ היום
אתם יצאים בחדש האביב׃ והיה
כי יביאך יהוה אל ארץ הכנעני והחתי
והאמרי והחוי והיבוסי אשר נשבע
לאבתיך לתת לך ארץ זבת חלב
ודבש ועבדת את העבדה הזאת
בחדש הזה׃ שבעת ימים תאכל
מצת וביום השביעי חג ליהוה׃ מצות
יאכל את שבעת הימים ולא יראה
לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל
גבלך׃ והגדת לבנך ביום ההוא לאמר
בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי
ממצרים׃ והיה לך לאות על ידך
ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת
יהוה בפיך כי ביד חזקה הוצאך
יהוה ממצרים׃ ושמרת את החקה

לא ייכול ביה׃
אוריתא חדא יהא ליציבא
ולגיורא דאיתגייר ביניכון׃

ועבדו בני ישראל כמה דפקיד
יי׳ ית משה וית אהרן כן
עבדו׃
והוה בכרן יומא הדין אפיק
יי׳ ית בני ישראל מארעא
דמצרים על חיליהון׃

ומליל יי׳ עם משה למימר׃
אקדיש קדמי כל בוכרא פתח
כל ולדא בבני ישראל באינשא
ובבעירא דילי הוא׃

ואמר משה לעמא הוו דכירין
ית יומא הדין דינפקתון
ממצרים מבית עבדותא ארי
בתקוף ידא אפיק יי׳ יתכון
מכא ולא יתאכיל חמיע׃

יומא דין אתון נפקין בירחא
דאביבא׃
ויהא ארי יעילנך יי׳ לארעא
דכנענאי וחתאי ואמוראי
וחואי ויבוסאי דקיים
לאבהתך למתן לך ארעא
עבדא חלב ודבש ותפלח ית
פולחנא הדא בירחא הדין׃

שבעת יומין תיכול פטירן
וביומא שביעאה חגא קדם יי׳׃

פטירן יתאכיל ית שבעה יומין
ולא יתחזי לך חמיע ולא
יתחזי לך חמיר בכל תחומך׃

ותחוי לברך ביומא ההוא
למימר בדיל דא עבד יי׳ לי
במפקי ממצרים׃ ויהא
לך לאת על ידך ולדוכרנא
בין עינך בדיל די תהא
אוריתא דיי׳ בפומך ארי
בתקוף ידא אפקך יי׳
ממצרים׃
ותיטר ית קיימא

וכל ערל לא יאכל בו ישראל הוא זה
שמתו אחיו מחמת מילה ולא מלוהו
באיבו מים מגו לערלות והיינו נגד מבן
נכר לא יאכל בו׳ תורה אחת להשוות
גר לאזרח אף לשאר מצות שבתורה׃
פטר רחם שפטר את הרחם תחלה
כמו פוטר מים׳ וכן יפטירו בשפה׳
יפתחו שפתים׃ לי הוא לעצמי קניתי
על ידי שהכיתי בכורי מצרים׃ זכור
את היום הזה׳ למד שמזכירים יציאת
מצרים בכל יום׃ בחדש האביב׃ וכי
לא היינו יודעים באיזה חדש׳ אלא כך
אמר להם ראו חסד שגמל לכם
שהוציא אתכם בחדש שהוא כשר
לכם לצאת לא חמה ולא צנה ולא גשמים׳
וכן הוא אומר מוציא אסירים בכשרות
חדש שהוא כשר לצאת׃ אל ארץ
הכנעני׳ אעפ שלא מנה אלא חמשה
עממים כל שבעה במשמע. שכלם
בני כנען הם ואחת משפחה היתה
שלא נקרא אלא כנעני׃ נשבע לאבתיך
באברהם הוא אומר ביום ההוא כרת
יי׳ את אברם ברית׳ ביצחק הוא או׳
גור בארץ הזאת כי לך ולזרעך ביעקב
הוא אומר הארץ אשר אתה שוכב
עליה וגו׳ ארץ זבת חלב ודבש החלב
זב מן העזים ומן הכשבים׳ והדבש מן
התמרים ומן התאנים׃ את העבודה
הזאת׳ של פסח׳ והלא כבר נאמר
למעלה והיה כי תבאו אל הארץ למה
חזר ושנאה בשביל דבר שנתחדש בה׳ פרשה ראשונה נאמר בה והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת
ובגדר׳ בבן רשע הכתוב מדבר שהוציא עצמו מן הכלל ונאמר והגדת לבנך׳ בבן שאינו יודע לשאול מלמדך הכתוב
שתפתח לו בדברי אגדה המושכין את הלב׃ בעבור זה׳ בשביל שאקיים את מצותיו כגון פסח מצה ומרור האלו׃ עשה יי׳ לי רמז
תשובה לבן רשע לומר עשה יי׳ לי ולא לך שאלו היית שם לא היית כדאי ליגאל׃ והיה לך לאות יציאת מצרים תהיה לך לאות׃ ולזכרון
בין עיניך׳ ועל ידך שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בין עיניך ובזרוע׃ על ידך יד שמאל לכך מלא בפרש׳ ידכה לדרוש בו שהיא יד

והזאת למועדה מימים ימימה׃

והיה כי יבאך יהוה אל ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך׃ והעברת כל פטר רחם ליהוה וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים ליהוה׃ וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה׃ והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים מבית עבדים׃ ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג יהוה כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה על כן אני זבח ליהוה כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה׃ והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים׃

ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אֱלֹהִים פֶּן יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם

הדא לזימנא מזמן לזמן׃

ויהא ארי יעלינך יְיָ לארע כנענאה כמא דקיים לך ולאבהתך ויתנינה לך׃ ותעבר כל פתח וולדא קדם יְיָ וכל פתח ולדא בעירא דיהון לך דיכרין תקדיש קדם יְיָ׃ וכל בוכרא דחמרא תיפרוק באימרא ואם לא תיפרוק ותינקפיה וכל בוכרא דאינשא בבנך תיפרוק׃ ויהא ארי ישאלינך ברך מחר למימר מה דא ותימר ליה בתקוף ידא אפקנא יְיָ ממצרים מבית עבדותא׃

והוה כד אקשי פרעה לשלחותנא וקטל יְיָ כל בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא דאינשא ועד בוכרא דבעירא על כן אנא דבח קדם יְיָ כל פתח ולדא דוכריא וכל בוכרא דברי איפרוק׃

ויהא לאת על ידך ולתפילין בין עינך ארי בתקוף ידא אפקנא יְיָ ממצרים׃

והוה כד שלח פרעה ית עמא ולא דברינון יְיָ אורח ארעא דפלשתאי ארי קריבא הוא ארי אמר יְיָ דילמא יתוהון עמא במיחזיהון

כהה׃ מימים ימימה משנה לשנה׃ כאשר נשבע לך׃ והיכן נשבע לך והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי׃ ונתנה לך׃ יהי בעיניך כאלו בו ביום נתנה לך ואל תהי בעיניך כירושת אבות׃ והעברת׃ אין זה אלא לשון הפרשה׃ וכן הוא אומר והעברתם את נחלתו לבתו׃ שגר בהמה׃ נפל שהשגירתו אמו ושלחתו בלא עתו ולמדך שהוא קדוש בבכורה לפטור את הבא אחריו ואף שאינו כשר קרוי שגר כמו שגר אלפיך׃ לא בא זה אלא ללמד על הנפל שהרי כבר כתב כל פטר רחם ואף בכור בהמה במשמע ופירש במקום אחר בבקרך ובצאנך׃ לשון אחר יש לפרש והעברת כל פטר רחם בבכור אדם מדבר׃ פטר חמור׃ ולא פטר שאר בהמה טמאה׃ וגזרת הכתוב הוא לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים׃ ועוד שסייעו את ישראל ביציאתן ממצרים שאין לך א׳ מישראל שלא היו עמו הרבה חמורים טעונים מכספם וזהבם של מצרים׃ תפדה בשה׃ נותן שה לכהן וחמור מותר בהנאה והשה חולין ביד כהן׃ וערפתו׃ עורפו בקופיץ מאחריו והורגו׃ הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו׃ וכל בכור אדם תפדה׃ חמשה סלעים פדיונו קצוב במקום אחר׃ כי ישאלך בנך מחר׃ יש מחר שהוא עכשיו ויש מחר שהוא לאחר זמן׃ כגון זה ומה שאמרו בני גד ובני ראובן מחר יאמרו בניכם לבנינו׃ מה זאת׃ זה תינוק טפש שאינו יודע להעמיק שאלתו וסותם ואומר מה זאת׃ ובמקום אחר הוא אומר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה י״י אלהינו אתכם׃ וזו היא שאלת בן חכם׃ דברה תורה כנגד ארבעה בנים תם ורשע ושאינו יודע לשאול והשואל דרך חכמה׃ ולטוטפות בין עיניך׃ תפלין׃ ועל שם שהם ארבעה בתים קרויין טטפת׃ טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים׃ ומנחם חברו עם הטף אל דרום׃ והטיפו׃ לשון דבור כמו ולזכרון בין עיניך שהרואה אותם קשורים בין העינים יזכור הנס וידבר בו׃ חסלת בא אל פרעה

ויהי בשלח ולא נחם נהגם׃ כמו לך נחה את העם׃ בהתהלכך תנחה אותך׃ כי קרוב הוא ונוח לשוב באותו הדרך למצרים׃ ומדרשי אגדה יש הרבה׃ בראותם מלחמה׃ כגון מלחמת העמלקי והכנעני שאם הלכו דרך ישרה היו חוזרים מהרה ומה כשהקיפם דרך מעוקל אמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה אם הולכם דרך

מלחמה ושבו מצרימה: ויסב אלהים את העם דרך המדבר ים סוף וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים: ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקד יפקד אלהים אתכם והעליתם את עצמתי מזה אתכם: ויסעו מסכת ויחנו באתם בקצה המדבר: ויהוה הלך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה: לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם:

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירת בין מגדל ובין הים לפני בעל צפן נכחו תחנו על הים: ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר: וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני יהוה

קרבא ויתובון למצרים :

ואסחר יי֯ ית עמא אורח מדברא ימא דסוף ומזרזין סלי֯ו בני ישראל מארעא דמצרים : ואסיק משה ית גרמי דיוסף עמיה ארי אומאה אומי ית בני ישראל למימר מידכר ידכר יי֯ יתכון ותסקון ית גרמי מכא עמכון :

ונטלו מסוכות ושרו באיתם בסטר מדברא : ויי֯ מדבר קדמיהון ביממא בעמודא דעננא לדברותהון באורחא ולליא בעמודא דאישתא לאנהרא להון למיזל ביממא ובליליא : לא עדי עמודא דעננא ביממא ואף לא עמודא דאישתא בליליא קדם עמא :

ומליל יי֯ עם משה למימר : מליל עם בני ישראל ויתובון וישרון קדם פום חירתא בין מגדלא ובין ימא קדם בעל צפון לקבליהון תישרון על ימא : ויימר פרעה על בני ישראל מעורבלין אינון בארעא אחד עליהון מדברא : ואתקיף ית ליבא דפרעה וירדף בתריהון ואיתיקר בפרעה ובכל משריתיה וידעון מצראי ארי אנא יי֯

פי' זה על אחת כמה וכמה פן ינחם יחשבו מחשבה על שיצאו ויתנו לב לשוב: ויסב: הסיבם מדרך הפשוטה לדרך העקומה ים סוף כמו לים סוף · וסוף הוא לשון אגם שגדלים בו קנים · וכן ותשם בסוף · וכן קנה וסוף קמלו : וחמושים · אין חמושים אלא מזויינים וכן הוא אומר ואתם תעברו חמושים תרגו' מזרזין · וכן וירק את חניכיו וגו' ד"א וחמושים אחד מחמשה יצאו ד' חלקים מתו בג' ימי אפלה: השבע השביע · השביעם שישביעו לבניהם · ולמה לא השביע לבניו מיד כמו שהשביע יעקב אמ' יוסף אני שליט הייתי במצרים והיה ספק בידי לעשות אבל בני לא יניחום מצרים לכך השביעם לכשיגאלו ויצאו משם שישאוהו: והעליתם את עצמותי · לא היה השביע כן · ולמדנו שאף עצמות כל השבטים העלו עמהם שנ' אתכם: ויסעו מסכות ביום השני שהרי בראשון באו מרעמסס לסכות: לנחותם הדרך · נקוד פתח שהוא כמו להנחותם לראותכם שהוא כמו להראותכם אף כאן לנחותם על ידי שליח · ומי הוא זה השליח עמוד הענן והקב"ה מוליכו לפניהם ומכל מקום עמוד הענן הכין להנחותם על ידו שהרי על יד עמוד הענן הם הולכים ועמוד הענן אינו להאיר אלא להורותם הדרך · לא ימיש · הקב"ה את עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה · מגיד שעמוד הענן משלים לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן שעד לא ישקע זה עולה זה · ולמדך תורה דרך ארץ על ערב שבתות להוסיף מחול על הקדש · שהרי עד שעמוד הענן קיים · עמוד האש עומד : וישובו ויחנו · לאחוריהם לצד מצרים היו מקריבים כל יום השלישי כדי להטעות את פרעה שיאמר תועים הם בדרך · כמו שנא' ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם וגו' · לפני פי החירות · היא פיתום ועכשיו נקראת פי החירות על שם שנעשו שם בני ישראל בני חורין והם ב' סלעים גבוהים זקופים והגיא שביניהם קרוי פי הסלעים : לפני בעל צפון · הוא נשאר מכל אלהי מצרים כדי להטעותם כדי שיאמרו קשה יראתם עליו וכן פי' איוב משגיא לגוים ויאבדם : ואמר פרעה · כשישמע שהם שבים לאחוריהם : לבני ישראל על בני ישראל · וכן יי' ילחם לכם בשבילכם · אמרי לי אחי הוא בשבילי · נבוכים הם · כלואים הם במדבר שאינם יודעים לצאת ממנו והיכן ילכו · ואכבדה בפרעה · כשהקב"ה מתנקם ברשעים שמו מתגדל ומתכבד · וכן הוא אומר ונשפטתי אתו ואחר והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי ואומר נודע יי' משפט עשה · בפרעה ובכל חילו · הוא התחיל בעבירה וממנו התחיל

רעבדו כן ׃
ואיתחוא למלכא דמצרים
ארי אזל עמא ואיתהפיך ליבא
דפרעה ועבדוהי לעמא ואמרו
מה דא עבדנא ארי שלחנא
ית ישראל מלמיפלחנא ׃

ושקים ית רתיכוה וית עמיה
דבר עימיה ׃
ודבר שית מאה רתיכין בחירן
וכל רתיכי מצראי וגיברין ממנן
על כולהון ׃
ותקיף יי׳ ית ליבא דפרעה
מלכא דמצרים ורדף בתר
בני ישראל ובני ישראל נפקין
בריש גלי ׃
ורדפו מצראי בתריהון
ואדביקו יתהון כד שרן על ימא
כל סוסוות רתיכי פרעה
ופרשוהי ומשריתיה על פום
חירתא קדם בעל צפון ׃

ופרעה קריב תקפו בני ישראל
ית עיניהון והא מצראי נטלין
בתריהון ודחילו לחדא וזעיקו
בני ישראל קדם יי׳ ׃

ואמרו למשה המדלית לית
קיברין במצרים דברתנא
ליממת במדברא מה דא
עבדתא לנא לאפקותנא
ממצרים ׃

הלא דין פיתגמא די מללנא
עימך במצרים למימר פסק
מיננא ונפלח ית מצראי
ארי טב לנא למפלח ית מצראי

ויעשו כן׃ ויגד למלך מצרים כי
ברח העם ויהפך לבב פרעה ועבדיו
אל העם ויאמרו מה זאת עשינו כי
שלחנו את ישראל מעבדנו׃ ויאסר
את רכבו ואת עמו לקח עמו׃ ויקח
שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים
ושלשם על כלו׃ ויחזק יהוה את לב
פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני
ישראל ובני ישראל יצאים ביד
רמה׃ וירדפו מצרים אחריהם
וישיגו אותם חנים על הים כל
סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו על
פי החירת לפני בעל צפן׃ ופרעה
הקריב וישאו בני ישראל את
עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם
וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל
יהוה׃ ויאמרו אל משה המבלי אין
קברים במצרים לקחתנו למות
במדבר מה זאת עשית לנו
להוציאנו ממצרים׃ הלא זה הדבר
אשר דברנו אליך במצרים לאמר
חדל ממנו ונעבדה את מצרים
כי טוב לנו עבד את מצרים

המשרעפות ׃ ויעשו כן ׳ להגיד שבחן
ששמעו לקול משה ולא אמרו היאך
נתקרב אל רודפנו אנו צריכין לברוח
אלא אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם ׳
ויגד למלך מצרים ׳ איקטורין שלח
עמהם וכיון שהגיעו ג׳ ימים שקבעו
לילך ולשוב וראו שאינם חוזרי׳ למצרי׳
באו והגידו לפרעה ביום ד׳ בה׳ ובו׳
רדפו אחריהם ׳ ליל שביעי ירדו לים
בשחרית אמרו שירה והוא יום ז׳ של
פסח ׳ לכך אנו קורין השירה ביום
השביעי ׃ ויהפך לבב פרעה ׳ נהפך
ממה שהיה שהרי אמר להם קומו
צאו מתוך עמי ׃ ועבדיו ׳ גם כן נהפך
לב עבדיו ׳ שהרי לשעבר היו אומרי׳
ע׳ שלח את האנשים ׳ ועכשו נהפכו
לרדוף אחריהם בשביל ממונם
שהשאילום ׃ מעבדנו ׳ מלעבוד אותנו ׃
ויאסור את רכבו ׳ הוא בעצמו ׃ ואת
עמו לקח עמו ׳ משכם בדברים אמר
להם לקינו ונטלו ממוננו ושלחנום באו
עמי ואני לא אתנהג עמכם כשאר
מלכים ׳ כי דרך מלכים שעבדיו
קודמים לו במלחמה ׳ ואני אקדים
לפניכם והו שנאמר ופרעה הקריב הקריב את עצמו ומיהר לפני חיילותיו ׳ דרך מלכים ליטול בזה בראש כמו שיבחר
ואני אשוה עמכם בחלק ׳ והו שנאמר אחלק שלל ׃ רכב בחור ׳ נבחרים ׳ בחור לשון יחיד כל רכב ורכב שבמנין זה
היה בחור ׳ וכל רכב מצרים ׳ ועמהם כל שאר הרכב ׳ ומהיכן היו כל הבהמות הללו ׳ אם תאמר משל מצרים ׳
והלא כבר נאמר וימת כל מקנה מצרים ׳ ואם תאמר משל ישראל ׳ והלא כבר נאמר וגם מקננו ילך עמנו ׳ אם כן
משל מי היו ׳ מן הירא את דבר יי׳ מכאן היה ר׳ ישמעאל דורש ׳ טוב שבכשרים הרוג ׳ וטוב שבנחשים רצץ את
מוחו ׃ ושלשים על כלו ׳ שרי צבאות ׳ כתרגומו וגברין ממנן ׃ ויחזק יי׳ את לב פרעה ׳ שהיה לבו תולה אם לרדוף ואם
לאו ׳ וחזק את לבו לרדוף ׃ ביד רמה ׳ בגבורה גבוהה ומפורסמת ׃ ופרעה הקריב ׳ היה לו לכתוב ופרעה קרב ומהו
הקריב ׳ הקריב את עצמו ונתאמץ לקדם לפניהם כמו שהתנה עמהם ׃ נוסע אחריהם ׳ ראו שר של מצרים נוסע
מן השמים לעזור למצרים ל״א נוסע אחריהם בלב א׳ כאיש א׳ ׃ ויצעקו בני ישראל ׳ אומנות אבותם תפשו באברהם
הוא אומר אל המקום אשר עמד שם את פני יי׳ ׳ וביצחק הוא אומר ויצא יצחק לשוח בשדה ׳ וביעקב הוא אומר ויפגע במקום ׃
המבלי אין קברים ׳ וכי מחמת חסרון קברי׳ שאין במצרי׳ לקחתנו משם ׃ אשר דברנו אליך ׳ והיכן דברו ירא יי׳ עליכם
וי׳

ממתנו במדבר׃ ויאמר משה אל
העם אל תיראו התיצבו וראו את
ישועת יהוה אשר יעשה לכם היום
כי אשר ראיתם את מצרים היום
לא תספו לראתם עוד עד עולם׃
יהוה ילחם לכם ואתם תחרשון׃

ויאמר יהוה אל משה מה תצעק
אלי דבר אל בני ישראל ויסעו׃
ואתה הרם את מטך ונטה את
ידך על הים ובקעהו ויבאו בני
ישראל בתוך הים ביבשה׃ ואני
הנני מחזק את לב מצרים ויבאו
אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל
חילו ברכבו ובפרשיו׃ וידעו
מצרים כי אני יהוה בהכבדי
בפרעה ברכבו ובפרשיו׃ ויסע
מלאך האלהים ההלך לפני מחנה
ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד
הענן מפניהם ויעמד מאחריהם׃
ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה
ישראל ויהי הענן והחשך ויאר
את הלילה ולא קרב זה אל זה
כל הלילה׃ ויט משה את ידו על הים
ויולך יהוה את הים ברוח קדים
עזה כל הלילה וישם את הים

מדי נמות במדברא׃

ואמר משה לעמא לא תדחלון איתעתדו וחזוית פורקנא דיי׳ דיעביד לכון יומא דין ארי דחזיתון ית מצראי יומא דין לא תוספון למיחזיהון עוד עד עלם׃

יי׳ יגיח לכון קרב ואתון תשתקון׃

ואמר יי׳ למשה קבילית צלותך מליל עם בני ישראל ויטלון׃

ואת טול ית חוטרך וארים ידך על ימא ובזעהי ויעלון בני ישראל בגו ימא ביבשתא׃

ואנא הא אנא מתקיף ית ליבא דמצראי ויעלון בתריהון ואיתיקר בפרעה ובכל משריתיה ברתיכוהי ובפרשוהי׃

וידעון מצראי ארי אנא יי׳ באתיקרותי בפרעה ברתיכוהי ובפרשוהי׃

ונטל מלאכא דיי׳ דמדבר קדם משריתא דישראל ואזל מבתריהון ונטל עמודא דעננא מן קדמיהון ושרא מבתריהון׃

ועל בין משריתא דמצראי ובין משריתא דישראל והוה עננא וקבלא למצראי ולישראל נהר כל ליליא ולא איתקריבו דין לות דין כל ליליא׃

וארים משה ית ידיה על ימא ודבר יי׳ ית ימא ברוח קידומא תקיף כל ליליא ושוי ית ימא

ויספוט׳ ממותנו במדבר׳ מאשר מות וכן מי יתן מותנו שמות כמו שהם קיימין על טוב בשלם שאקום שאשוב׳ ואם היה נקוד מלא פתח היה מדבר ממיתתנו עכשיו שנקוד בשורק נכנה מאשר נמות׃ כי אשר ראיתם את מצרים׳ מה שראיתם את מצרי׳ אינו אלא היום הוא לא תוסיפו לראותם עוד׃ יי׳ ילחם לכם׳ בשבילכם וכן כי יי׳ נלחם להם׳ וכן אם לא תריבון וכן אשר דברתי וכן האתם תריבון לבעל׃ מה תצעק אלי׳ למדנו שהיה משה עומד ומתפלל אמר לו הקב״ה לא עת לאריך בתפלה שישראל נתונין בצרה ד״א מה תצעק אלי׳ עלי הדבר תלוי ולא עליך כמו שאמ׳ על בני ועל פועל ידי תצוני׳ דבר אל בני ישראל ויסעו׳ אין להם אלא ליסע שאין הים עומד לפניהם כדאי זכות אבותיהם והאמונה שהאמינו בי לקרוע להם את הים׳ וילך מאחריהם להבדיל בין מחנה מצרי ובין מחנה ישראל לקבל חצים ובלסטראות של מצרים בכל מקום הוא אומר מלאך יי׳ וכאן מלאך האלהים׳ אין אלהים בכל מקום אלא דיין מלמד שהיו ישראל נתונין בדין באותה שעה אם להנצל אם לאבד עם מצרים׳ ויבא בין מחנה מצרים׳ משל למהלך בדרך ובנו מהלך לפניו באו לסטים לשבותו נטלו מלפניו ונתנו מלאחריו באו מאחריו נותנו לפניו באו לסטים מלפניו וזאבים מלאחריו׳ נותנו על זרועו ונלחם בהם׳ כך עשה הקב״ה זהו שאמר הכתוב ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו׳ ויהי הענן והחשך׳ בחשכה והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש לא נסתלק הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערבית אלא נסע והלך לו מאחריהם להחשיך למצרים׳ ויהי הענן והחשך למצרים׳ ויאר את הלילה׳ לישראל כתרגומו והולכת לפניהם כדרכה ללכת כל הלילה׳ והחשך של ערפל לצד מצרים׳ ולא קרב זה אל זה׳ מחנה אל מחנה׳ ברוח קדים עזה׳ ברוח קדים שהיא עזה שברוחות היא הרוח שהקב״ה נפרע בה מן הרשעים שנאמר ברוח קדים אפיצם׳ יבא קדים רוח יי׳ רוח הקדים שברך בלב ימים׳ הגה ברוחו הקשה ביום קדים׃

לחרבה ויבקעו המים ׃ ויבאו בני
ישראל בתוך הים ביבשה והמים
להם חומה מימינם ומשמאלם ׃
וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל
סוס פרעה רכבו ופרשיו אל תוך
הים ׃ ויהי באשמרת הבקר וישקף
יהוה אל מחנה מצרים בעמוד אש
וענן ויהם את מחנה מצרים ׃ ויסר
את אפן מרכבתיו וינהגהו בכבדת
ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל
כי יהוה נלחם להם במצרים ׃

ויאמר יהוה אל משה נטה את ידך
על הים וישבו המים על מצרים
על רכבו ועל פרשיו ׃ ויט משה את
ידו על הים וישב הים לפנות בקר
לאיתנו ומצרים נסים לקראתו
וינער יהוה את מצרים בתוך הים ׃
וישבו המים ויכסו את הרכב ואת
הפרשים לכל חיל פרעה הבאים
אחריהם בים לא נשאר בהם עד
אחד ׃ ובני ישראל הלכו ביבשה
בתוך הים והמים להם חמה מימינם
ומשמאלם ׃ ויושע יהוה ביום
ההוא את ישראל מיד מצרים
וירא ישראל את מצרים מת
על שפת הים ׃ וירא ישראל

ליבישתא ואיתבזעו מיא ׃

ועאלו בני ישראל בגו ימא ביבשתא ומיא להון שורין מימיניהון ומשמאלהון ׃

ורדפו מצראי ועאלו בתריהון כל סוסוות פרעה רתיכוהי ופרשוהי לגו ימא ׃

והוה במטרת צפרא ואיסתכי יי למשריתא דמצראי בעמודא דאישתא ועננא ושגיש ית משריתא דמצראי ׃

ואעדי ית גלגלי רתיכיהון ומדברין להון בתקוף ואמרו מצראי איעירוק מן קדם ישראל הלא דא היא גבורתא דיי דעבד להון קרבין במצרים ׃

ואמר יי למשה ארים ית ידך על ימא ויתובון מיא על מצראי על רתיכיהון ועל פרשיהון ׃

וארים משה ית ידיה על ימא ותב ימא לעידן צפרא לתוקפיה ומצראי ערקין לקדמותיה ושנק יי ית מצראי בגו ימא ׃

ותבו מיא וחפו ית רתיכיא וית פרשיא לכל משריית פרעה דעלין בתריהון בימא לא אישתאר בהון עד חד ׃

ובני ישראל הליכו ביבשתא בגו ימא ומיא להון שורין מימינהון ומשמאליהון ׃

ופרק יי ביומא ההוא ית ישראל מידא דמצראי וחזא ישראל ית מצראי מיתין על כיף ימא ׃

וחזו ישראל [illegible]

ויבקעו המים ׃ כל המים שבעולם ׃ כל סוס פרעה וכי סוס אחד היה אלא מגיד שאין כולם חשובים לפני המקום אלא כסוס אחד ׃ באשמורת הבקר ׃ ג׳ חלקי הלילה קרויין אשמורת ואותה שלפני הבוקר קרויה אשמורת הבוקר ׃ ואומר אני שעל שם שחלוק לשמורות שיר מלאכי השרת כת אחר כת לג׳ חלקים לכך קרוי אשמורת ׃ וזהו שתרגם אונקלוס במטרת ׃ וישקף יי׳ ויבט כלומ׳ פנה אליהם להשחיתם ותרגו׳ ואסתכי ואף הוא לשון הבטה כמו שרק עינים ותרגו׳ מקלסן ׃ בעמוד אש וענן עמוד ענן יורד ועושהו כטיט ועמוד האש מרתיחו וטלפי סוסיהם משתמטות ׃ ויהם ׃ לשון מהומה ערבבם ונטל סגניות שלהם ושנינו בפרקי ר׳ אליעזר בנו של ר׳ יוסי הגלילי כל מקום שנ׳ מהומה הרעמת קול הוא וזה אב לכלם וירעם יי׳ בקול גדול על פלשתים ויהמם ׃ ויסר את אופן מרכבותיו ׃ מכח האש נשרפו הגלגלים והמרכבות נגררות והיושבי׳ בהם נענעים ואבריהם מתפרקים ׃ וינהגהו בכבדות ׃ בהנהגה שהיא כבדה וקשה להם במדה שמדדו שנ׳ ויכבד לבו הוא ועבדיו אף כאן וינהגהו בכבדות ׃ נלחם להם ׃ בשבילם ׃ במצרי׳ במצריים ׃ ד״א במצרים כשם שלוקים על הים כך היו לוקים אותם שנשארו במצרים ׃ וישובו המים ׃ שהיו זקופים ועומדי׳ כחומה ישובו למקומם ׃ לפנות בקר ׃ לעת שהבקר פונה לבא ׃ לאיתנו ׃ לתקפו הראשון ׃ נסים לקראתו ׃ שהיו מהוממים ומטורפים ונסים לקראת המים ׃ וינער יי׳ כאדם שמנער את הקדרה והופך את העליון למטה והתחתונים למעלה כך היו עולים ויורדי׳ ומשתברי׳ בים ונתן הקב״ה בהם כח וחיות לקבל היסורין ׃ תרגו׳ וינער ושנק והוא לשון טירוף בלשון ארמי והרבה יש במדרש אגדה ׃ ויכסו את הרכב ואת הפרשים לכל חיל פרעה ׃ כך דרך מקרא להטיל למ״ד יתירה כמו לכל כליו תעשה נחשת וכן לכל כלי המשכן ואיכה של לשון תקון ׃ וירא ישראל את מצרים מת ׃ שפלטן הים על שפתו כדי שלא יאמרו ישראל כשם שאנו עולים מצד זה כך הם עולים מצד אחר רחוק ממנו ׃

167

את היד הגדולה אשר עשה יהוה במצרים וייראו העם את יהוה ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו׃
אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליהוה ויאמרו לאמר
אשירה ליהוה
כי גאה גאה סוס ורכבו
רמה בים׃ עזי
וזמרת יה ויהי לי לישועה
זה אלי ואנוהו
אלהי אבי וארממנהו׃

ית גבורת ידא רבתא דעבד יי במצרים ודחילו עמא קדם יי והימינו במימרא דיי ובנביאות משה עבדיה׃
בכן שבח משה ובני ישראל ית תושבחתא הדא קדם יי ואמרו למימר נשבח ונודי קדם יי ארי איתגאה על גאותניא וגאותא דיליה הוא סוסיא ורוכביה רמא בימא׃
תוקפי ותושבחתי דחילא יי אמר במימריה והוה לי לפרק דין אלהי ואבני ליה מקדשא אלהי דאבהתי ואפלח קדמוהי׃

את היד הגדולה. את הגבורה הגדולה שעשתה ידו של הקב"ה. והרבה לשונות נופלים על לשון יד וכולן לשון יד ממש הן והמפרש יתקן כלשון אחר לענין הדבור: אז ישיר משה. אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה וכן עשה וכן אז ידבר יהושע. וכן ובית יעשה לבת פרעה חשב בלבו שיעשה וכן עשה אף כאן ישיר אמר לו לבו שישיר וכן עשה כדכתיב ויאמרו לאמר וכן יהושע כשראה הנס אמר לו לבו שידבר וכן עשה שנאמר ויאמר לעיני כל ישראל וכן שירת הבאר שפתח בה אז ישיר ישראל פירש אחריו עלי באר ענו לה. אז יבנה שלמה בקש לבנות ולא בנה. למדנו שהיו"ד על שם המחשבה נאמרה זהו לישב פשוטו ומדרשו אמרו רבותינו ז"ל רמז מכאן לתחיית המתים מן התורה וכן בכולם חוץ משל שלמה שפירשוהו שבקש לבנות ולא בנה. ואין לומר ולישב לשון זה כשאר דברים הנכתבים בלשון עתיד והן מיד כמו ככה יעשה איוב. על פי ה' יחנו ויש אשר יהיה הענן שהן דבר ההווה תמיד ונופל בו בין לשון עתיד ובין לשון עבר אבל זה שלא היה אלא לשעה איני יכול לישבם בלשון זה: כי גאה גאה. כתרגומו. דבר אחר על כל השירות וכל מה שאקלסנו עוד יש בו תוספת. ולא כמדת מלך בשר ודם שמקלסין אותו ואין בו: סוס ורכבו. שניהם קשורין זה בזה והמים מעלים אותם לרום ומורידין לעומק ואין נפרדים: רמה בים. השליך. וכן ורמו לגו אתון נורא. ומדרשו כתוב אחד אומר רמה וכתוב אחד אומר ירה בים מלמד שהיו עולים לרום ויורדין לעומק ואין נפרדין כמו או ירה יירה אבן פרכה מן למעלה למטה: עזי וזמרת יה. אונקלוס תרגם תוקפי ותושבחתי. עזי וזמרת עזי כמו עוזי וזמרת כמו וזמרתי. ואני תמה על לשון המקרא שאין לך כמוהו בכל המקרא בנקודתו אלא בשלשה מקומות שסמוך אצל וזמרת ובכל שאר מקומות נקוד בשורק. ה' עוזי ומעוזי. עזו אליך אשמרה וכן כל תיבה בת שתי אותיות הנקודות מלאפום כשהיא מארכת בג' אותיות שלישית ואין השנית בשבא והטף הראשונה נקודה בשורק כגון עז עזי חק חקי עול עולו רק רקו ושל שלשה עזי וזמרת של כאן ושל ישעיה ושל תלים נקודים בקמץ חטף ועוד שאין באחד מהם כתוב וזמרתי אלא וזמרת. ובכולן סמוך להם ויהי לי לישועה לכך אני אומר ליישב לשון המקרא שאין עזי כמו עוזי וזמרת כמו וזמרתי. אלא עזי שם דבר הוא כמו יושבי בשמים שוכני בחגוי סלע. שוכני סנה. והוא השבח שעזי וזמרת יה הוא היה לי לישועה וזמרת דבוק הוא לתיבת השם כמו לעזרת ה' בעברת ה' על דברת בני אדם. ולשון וזמרת לשון לא תזמור כרמך. זמיר עריצים. לשון כסוח וכריתה עוזו ונקמתו של אלהינו היה לנו לישועה ואל תתמה על לשון ויהי שלא נאמר היה שיש לנו כמה מקראות שמדברים בלשון זה. וזהו דוגמתו ויעש אחרת קירות הבית ויעש כלשות הבית שהיה לו לומר עשה. וכן בדברי הימים. ובני ישראל היושבים בערי יהודה וימלוך עליהם רחבעם. וכן מבלתי יכולת ה' וישחטם במדבר היה לו לומר שחטם ויעבד את עבדיו היה לו לומר עבד: זה אלי. בכבודו נגלה עליהם והיו מראים אותו באצבע מה שלא ראו נביאים וזהו שאמרו רבותינו ז"ל ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בנבואתו: ואנוהו. אונקלוס תרגם מלשון מה נאוה. מה שאכן לשון נוה. דבר אחר לשון נוי כלומר אני ובנו אספר לבני עולם כגון מה דודך מדוד יפיפה בנשים דודי צח ואדום וכל הענין: אלהי אבי

יהוה איש
מלחמה יהוה שמו:
מרכבת פרעה
וחילו ירה בים ומבחר
שלשיו טבעו
בים סוף: תהמת יכסימו
ירדו במצולת
כמו אבן: ימינך יהוה
נאדרי בכח
ימינך יהוה תרעץ אויב:
וברב גאונך
תהרס קמיך תשלח חרנך
יאכלמו כקש: וברוח אפיך נערמו מים

יי מריה נצחן
קרביא יי שמיה:
רתיכיה דפרעה
ומשריתיה שדי
בימא ושפר גברוהי
אטבעו בימא דסוף:
תהומיא חפו
עליהון נחתו
בעומקיא כאבנא:
ימינך יי אדירא
בחילא ימינך יי
תברת שנאה:
ובסגיאות תוקפך
תברתנון לדקמו
על עמך שלחת
רוגזך תשיצינון
כנורא לקשא:
ובמימר
פומך חכימו
מיא

לא אני תחלת הקדושה כבר מוחזקת ועומדת לי קדושתו ואלהותו עלי מימי אבותי: איש מלחמה · בעל מלחמה כמו איש נעמי · וכל איש ואישך תרגומו בעל וכן וחזקת והיית לאיש כמו לגבור: יי שמו · מלחמותיו לא בכלי זין אלא בשמו הוא נלחם וזהו שאמר דוד ואנכי בא אליך בשם יי צבאות · דבר אחר יי שמו אף בשעה שהוא נלחם ונוקם באויביו אוחז הוא במדתו לרחם על בריותיו ולזון כל באי עולם ולא כמדת מלכי אדמה כשהן עוסקין במלחמות פונין עצמן מכל עסקיהן ואין להם יכולת לעשות זו וזו: ירה בים · תרגומו שדי בימא לשון יריה · כמו או ירה יירה שתרגומו אשתדאה אשתדי והה"א משמשת מקום יתפעל: ומבחר שלשיו · שם דבר · כמו מבחר מרכב מקרא קדש: טבעו בים סוף · אין טביעה אלא במקום טיט כמו ויטבע ירמיהו בטיט וכן טבעתי ביון מצולה · מלמד שנעשה הים טיט לשלם להם כמדתם ששעבדו בישראל בחומר ובלבנים: יכסיומו · אין דומה לו במקרא בנקודתו כמו יכסום והיו"ד הא' משמשת יתירה · ודרך מקראות בכך כמו ירויון מדשן ביתך שהוא כמו ירוון היו"ד הראשונה משמשת לשון עתיד כך פירושו טבעו בים סוף כדי שיחזרו המים ויכסו אותם · יכסיומו · דרך להיות יכסומו כקול מלא פום · כמו אבן · ובמקום אחר הוא אומר צללו כעופרת · ובמקום אחר יאכלמו כקש · הרשעים כקש הולכים ומטורפים עולים ויורדים · בינונים כאבן הכשרים כעופרת שנחו מיד: ימינך יי ימינך יי · שני פעמים כשישראל עושין רצונו של מקום השמאל נעשה ימין · ימינך יי נאדרי בכח · להציל את ישראל וימינך השנית תרעץ אויב · ולנראה אותה ימין עצמה תרעץ אויב מה שאי אפשר לאדם לעשות שתי מלאכות בה אחת · ופשוטו ימינך הנאדרת בכח מה מלאכתה תרעץ אויב · והרבה מקראות דומין כי הנה אויביך יי כי הנה אויביך יאבדו · עד מתי רשעים יי עד מתי רשעים יעלוזו וכן הרבה: נאדרי בכח · כמו רבתי עם שרתי במדינות יו"ד יתירה: תרעץ אויב · תמיד היא רוצצת ומשברת האויב ודומה לו וירעצו וירוצצו את בני ישראל: תהרוס קמיך · תמיד אתה הורס קמיך הקמים כנגדך · ומי הם הקמים כנגדו אלו הקמים על ישראל וכן הוא אומר כי הנה אויביך יהמיון ומה היא ההמיה על עמך יערימו סוד: וברוח אפיך · רוח היוצא משני הנחירים שעל אף דבר הכתוב כביכול בשכינה דוגמת מלך בשר ודם כדי לשבר את האוזן של בריות כפי ההווה שיוכלו להבין דבריו כשאדם כועס רוח יוצא מנחיריו וכן עלה עשן באפו וזהו שנאמר למען שמי אאריך אפי כשזעפו נח נשימתו ארוכה וכשכועס נשימתו קצרה · ותהלתי אחטם לך · למען תהלתי אשים חטם בנחירי והרוח לא יצא והנחיקה בחטם במסכת שבת · כן נראה בעיני · וכל אף וחרון שבמקרא אני אומר כן · חרון לשון שריפה ומוקד שמתחממין הנחירים בעת הקצף · וחרון מגזרת חרה כמו רבון מגזרת רבה · וכל חימה על שם חמימות · על כן הוא אומר וחמתו בערה בו · וכשהחימה נחה אומר נתקררה דעתו · נערמו מים · כתרגומו חכימו לשון ערמימות ולשון נחות המקרא כמו ערימת חטים ונצבו כמו נד · ויפתח נערמו מקרות

נִצְּבוּ כְמוֹ נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ
תְהֹמֹת בְּלֶב יָם׃
אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג
אֲחַלֵּק שָׁלָל
תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק
חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ
יָדִי׃ נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ
יָם צָלְלוּ
כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים׃
מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם
יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר
בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא
תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא׃ נָטִיתָ
יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ
אָרֶץ׃ נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם זוּ
גָּאַלְתָּ נֵהַלְתָּ
בְעָזְּךָ אֶל נְוֵה קָדְשֶׁךָ׃
שָׁמְעוּ עַמִּים
יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת׃
אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי
אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד

קמו כשור אוליא
קפו תהומי בליבא
דימא ׃ דהוה
אמר שנאה
ארדף ארביכן
אפליג בזתא
תשבע מנהון
נפשי אשלוף
חרבי תשיצינון
ידי ׃ אמרת
במימרך חפא
עליהון ימא
אישתקעו כאברא
במיין תקיפין ׃
לא אית בר מנך
את הוא אלהא
יי לא אית אלא
את אדיר בקודשא
דחיל תושבחן
עביד פרישן ׃
ארימת ימינך
בלעתנון ארעא ׃
דברתי בטבותך
עמא דנן דפרקת
סוברתי בתוקפך
לדירא דקודשך ׃
שמעו עממיא זעו
דחלא אחדתנון
כל דהוו
יתבין בפלשת ׃
בכן אתבהילו
רברבי אדום
תקיפי מואב
אחדתנון רתיתא

הוציא מתוכך יבשו הקמים ונעשו כגלים
וכריות של ערימה שהן גבוהים כמו
נד כתרגומו קמו כשור כחומה ׃ נד לשון
צבירה וכנוס כמו נד קציר ׃
ואין היה כנד כמו כנאד וכנס לשון
הכנסה היה לו לכתוב מכונס כנאד
מי הים אלא כונס לשון אוסף וצבור
הוא וכן קמו נד אחד ׃ ואין לשון קימה
ועמידה בנאדות אלא כחומו וכתרגו'
ולא מצינו נאד נקוד אלא מלא פום ׃
שימה דמעתי בנאדך ׃ נאד החלב ׃
קפאו תהומות ׃ כמו וכגבינה
תקפיאני שהוקשו ונעשו כאבנים
והמים זורקים המצריים על האבן
בכח ונלחמים בם בכל מיני קושי ׃
בלב ים ׃ בחוזק הים ודרך המקראות
לדבר כן ׃ לב השמים לב האלה לשון
עיקרו ותקפו של דבר ׃ אמר אויב ׃
לעמו כשפתם בדברי' ארדוף אויבם
ואשיגם ואחלק שללם עם שרי ועבדי ׃
תמלאמו נפשי ׃ תמלא מהם רוחי
ורצוני ׃ ויש תיבה על תיבה אחרת
המדברת בשתים ׃ תמלאמו תמלא מהם כי יש הרבה בלשון זה ׃ ארץ הנגב נתתני ׃ נתת לי ׃ ולא יכלו דברו לשלום ׃
דבר עמו ׃ בנו יבואו ינקו ממנו ׃ אף כאן תמלאמו תמלא מהם ׃ אריק ׃ אשלוף ׃ ובעל שהוא מריק את התער
בשליפתו ונשארת ריקה נקרא ריק ומפל בו לשון הרקה כמו מריקים שקיהם ׃ ולא אין לשון ריקות נופל על היוצא
בו אלא על התיק והשק והכלי שהדבר יצא ממנו אבל לא על החרב והיין ׃ ולדחוק ולפרש אריק חרבי ׃ אזיין
בחרבי לשון וירק את חניכיו מקרא הלשון מוסב אף על היוצא שמן תורק שירק ׃ לא הורק מכלי אל כלי מצינו הלשון
מוסב על היין וכן והריקו חרבותם ׃ תורישמו ׃ לשון רשות ודלות כמו מוריש ומעשיר ׃ נשפת ׃ לשון הפחה וכן
גם נשף בהם ׃ צללו ׃ עמקו לשון מצולה שקעו ׃ כעופרת אבר ׃ באלים ׃ בחזקים כמו אילי הארץ ׃ אילותי לעזרתי
חושה ׃ נורא תהלות ׃ ירואי מלהגיד גדולתך פן ימעטו ועל כן נאמר לך דומיה תהלה ׃ נטית ימינך ׃ כשהקב"ה נוטה ידו
הרשעים כלים ונופלים שהכל נתון בידו ונופלים בהטייתו ׃ וכן הוא אומר ויי' יטה ידו וכשל עוזר ונפל עזור ׃ משל
לכלי זכוכית הנתונה ביד האדם נוטה ידו מעט והם נופלו ומשתברין ׃ תבלעמו ארץ ׃ מכאן שזכו לקבורה בשכר שאמרו
יי' הצדיק ׃ נהלת ׃ לשון מנהל ואונקלוס תרגם לשון נושא וסובל ולא דקדק לפרש אחר לשון העברית ׃ ירגזון ׃ מתרגזון ׃ יושבי פלשת
מפני שהרגו את בני אפרים שמיהרו את הקץ ויצאו בחוזקה כמפורש בדברי הימים והרגום אנשי גת ׃ אלופי אדום אילי
מואב והלא לא היה להם לירא כלום שהרי לא עלו הם עליהם אלא מפני אנינות שהיו מתאוננים ומצטערים על כבוד ישראל

נמגו כל ישבי
כנען׃ תפל עליהם אימתה
ופחד בגדל זרועך
ידמו כאבן עד יעבר
עמך יהוה עד
יעבר עם זו קנית׃ תבאמו
ותטעמו בהר
נחלתך מכון לשבתך
פעלת יהוה
מקדש אדני כוננו ידיך׃
יהוה ימלך
לעלם ועד׃ כי בא סוס
פרעה ברכבו
ובפרשיו בים וישב יהוה
עלהם את מי
הים ובני ישראל הלכו ביבשה
בתוך הים׃

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן
את התף בידה ותצאן כל הנשים
אחריה בתפים ובמחלת׃ ותען להם
מרים שירו ליהוה כי גאה גאה סוס
ורכבו רמה בים׃

ויסע משה את ישראל
מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו
שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים׃

איתברו כל דיתבין בכנען׃ תפל עליהון אימתא ודחילתא בסגיאות תוקפך ישתקון כאבנא עד דיעבר עמך יי ית ארנונא עד דיעבר עמא דנן דיפרקת ית ירדנא׃ תעלינון ותשרינון בטורא דאחסנתך אתר לבית שכינתך אתקינתא יי מקדשא יי אתקנוהי ידך׃ יי מלכותיה לעלם ולעלמי עלמיא׃ ארי עאלו סוסות פרעה ברתיכוהי ובפרשוהי בימא ואתיב יי עליהון ית מי ימא ובני ישראל הליכו ביבשא בגו ימא׃

ונסיבת מרים נביאתא אחתיה דאהרן ית תופא בידהא ונפקא כל נשיא בתרהא בתופין ובחינגין׃ ועניאת להון מרים שבחו ואודו קדם יי ארי איתגאי על גיאותנא וגיאותא דיליה סוסיא ורוכביה רמא בימא׃

ואטיל משה ית ישראל מימא דסוף ונפקו למדברא דחגרא ואזלו תלתא יומין במדברא ולא אשכחו מיא׃

נמוגו · נמסו כמו ברביבים תמוגגנה אמרו עלינו הם באים לכלותינו ולירש את ארצנו · תפול עליהם אימתה · על הרחוקים · ופחד על הקרובים · כענין שנאמר כי שמענו את אשר הוביש יי׳ את מי ים סוף מפניכם · עד יעבור · כתרגומו · קנית · חבבת מכל אומות כחפץ הקנוי בדמים יקרים שחביב על האדם · תבאמו · נתנבא משה שלא יכנס לארץ לכך לא אמר תביאנו · מכון לשבתך · מקדש של מטה מכוון כנגד של מעלה · פעלת · כמו אשר פעלת · מקדש · הטעם עליו זקף גדול להפרידו מתיבה שלאחריו המקדש אשר כוננו ידיך יי׳ חביב בית המקדש שכל העולם נברא ביד אחת שנאמר אף ידי יסדה ארץ · ומקדש בשתי ידים ואימתי יבנה בשתי ידים בזמן שי״י ימלוך לעולם ועד · ועד לשון עולמית הוא והוא יסוד בו · לפיכך הוא פתוחה אבל אנכי יודע ועד שהוא בו שימוש קמוצה היא · כי בא סוס · כאשר בא · ותקח מרים הנביאה · והיכן נתנבאה כשהיתה אחות אהרן קודם שנולד משה · אמרה עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל · דבר אחר אחות אהרן שמסר נפשו עליה כשנצטרעה לכך אמר כן · את התוף כלי של מינו זמר · בתפים ובמחולות · מובטחות צדקניות שבדור שהקב״ה עושה להם נסים והוציאו תופים ממצרים · ותען להם מרים · משה אמר שירה לאנשים והוא אומר והם עונים אחריו ומרים אמרה שירה לנשים וכן עונות אחריה · ויסע · הסיען בעל כרחן שעטרו המצריים סוסיהם בתכשיטי כסף וזהב ואבנים טובות וישראל מוצאין אותם בים · וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים שנאמר תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף · לפיכך הוצרך להסיען בעל כרחם · ויבאו מרתה · כמו למרה הא בסוף תיבה במקום למ״ד בראשה והתיו היא נשרשת במקום ה״א בסמיכתה שהיא נהפכת לה״א שימושית במקום ה״א מרתה הקהל · לגרם תיו · וכן כל ה״א שהיא שרש בתיבה והפך לתיו מפני שנסמכת על הוא הנוסף · וכן עבה ואימה · הנה אימתה · לגבה חיה · חיתו ארץ · בין הרמה הרמתה ·

ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים
ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה
מרה׃ וילנו העם על משה לאמר מה
נשתה׃ ויצעק אל יהוה ויורהו יהוה
עץ וישלך אל המים וימתקו המים
שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו׃
ויאמר אם שמוע תשמע לקול
יהוה אלהיך והישר בעיניו תעשה
והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו
כל המחלה אשר שמתי במצרים
לא אשים עליך כי אני יהוה רפאך׃
ויבאו אילמה ושם שתים
עשרה עינת מים ושבעים תמרים
ויחנו שם על המים׃ ויסעו מאילם
ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר
סין אשר בין אילם ובין סיני בחמשה
עשר יום לחדש השני לצאתם מארץ
מצרים׃ וילונו כל עדת בני ישראל
על משה ועל אהרן במדבר׃ ויאמרו
אלהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד
יהוה בארץ מצרים בשבתנו על
סיר הבשר באכלנו לחם לשבע כי
הוצאתם אתנו אל המדבר הזה
להמית את כל הקהל הזה ברעב׃
ויאמר יהוה אל משה
הנני ממטיר לכם לחם מן השמים
ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען
אנסנו הילך בתורתי אם לא׃ והיה
ביום הששי והכינו את אשר יביאו

ואתו למרה ולא יכלו למשתי
מיא במרה ארי מרירין אינון
על כן קרא שמה מרה׃
ואיתרעמו עמא על משה
למימר מה נשתי׃

וצלי קדם יי ואלפיה יי אעא
ורמא למיא ובסימו מיא תמן
גזר ליה קיים ודין ותמן נסייה

ואמר אם קבלא תקביל
למימרא דיי אלהך ותכשר
קדמוהי תעביד ותצית
לפקודוהי ותיטר כל קיימוהי
כל מרעין דשויתי במצרים לא
אשוינון עלך ארי אנא יי אסך

ואתו לאילים ותמן תרתין
עשרי מבועין דמיין ושבעין
דקלין ושרו תמן על מיא׃

ונטלו מאילים ואתו כל כנשתא
דבני ישראל למדברא דסין
דבין אילים ובין סיני בחמשת
עשר יומא לירחא תנינא
למיפקהון מארעא דמצרים׃

ואיתרעמו כל כנישתא דבני
ישראל על משה ועל אהרן
במדברא׃
ואמרו להון בני ישראל לוי
דמיתנא קדם יי בארעא
דמצרים כד הוינא יתבין על
דודי בישרא כד הוינא אכלין
לחמא למישבע ארי אפיקתון
יתנא למדברא הדין לקטלא
ית כל קהלא הדין בכפנא׃

ואמר יי למשה הא אנא
מחית לכון לחמא מן שמיא
ויפקון עמא וילקטון פיתגם
יום ביומיה בדיל דאנסינון
היהכון באוריתי אם לא׃

ויהא ביום
שתיתאה ויתקנון ית דייתון

וילנו. לשון נפעל הוא וכן תרגם
ואתרעמו וכן כל לשון תלונה להסב
הדבר על האדם המתלונן והמתרעם
ולא אומר לנכון רועם וכן יאמר ה״ע
מוסב על הדבר ב״ין׃ שם שם לו ונאמר
במרה נתן להם מקצת פרשיות של
תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה
אדומה ודינין׃ ושם נסהו. לעם לשון
נסיון וראה קשי ערפן שלא נמלכו
במשה עמו לו בלשון יפה בקש עלינו
רחמים שיהו לנו מים לשתות אלא
נתלוננו׃ אם שמוע תשמע זו קבלת
מצות שיקבלו עליהם׃ תעשה היא
עשייה׃ והאזנת. תטה אזנים לדקדק
בהם׃ כל חקיו. דברים שאין בהם
טעם אלא גזרת מלך וגזר קורא
מקטרג עליהם מה איסור יש באלו
כגון לבישת שעטנז ואכילת חזיר ופרה אדומה וכיוצא
בהן׃ לא אשים עליך. ואם אשים הרי
היא כלא הושמה כי אני יי רופאך׃
זהו מדרשו ופשוטו כאדם האומר
אני הוא הרופא המזהירך שלא
תאכל דברים המחזירין האדם לחלי
וזהו אזון מצות שימור הקיים׃
שתים עשרה עינות מים. כנגד
שנים עשר שבטים נזדמנו להם׃
ושבעים תמרים. כנגד שבעים
זקנים׃ בחמשה עשר יום. נתפרש
היום של חניה זו מפני שבו ביום
הוצרכו למן שכלתה החררה שהוציאו ממצרים ולמדך שאכלו משירי הבצק ששים ושתים סעודות וירד עליהם המן
בששה עשר באייר ויום אחד בשבת היה כדאיתא בשבת׃ וילונו. לפי שכלה הלחם׃ מי יתן מותנו׃ במיתות׃ ואינו
שם דבר אלא כמו חמותנו שובנו לשוב׃ אכן להוות אנו וזה למות אנחנו כי דמיתנא׃ לו מתנו׃ הלואי והיינו
מתים׃ דבר יום ביומו׃ צרך אכילת יום ילקטו ביומו ולא ילקטו היום לצרך מחר׃ למען אנסנו׃ בו אנסנו
הילך בתורתי׃ אם ישמרו מצות התלויות בה שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט׃

והיה משנה על אשר ילקטו יום יום ׃ ויאמר משה ואהרן אל כל בני ישראל ערב וידעתם כי יהוה הוציא אתכם מארץ מצרים ׃ ובקר וראיתם את כבוד יהוה בשמעו את תלנתיכם על יהוה ונחנו מה כי תלונו עלינו ׃ ויאמר משה בתת יהוה לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע בשמע יהוה את תלנתיכם אשר אתם מלינם עליו ונחנו מה לא עלינו תלנתיכם כי על יהוה ׃ ויאמר משה אל אהרן אמר אל כל עדת בני ישראל קרבו לפני יהוה כי שמע את תלנתיכם ׃ ויהי כדבר אהרן אל כל עדת בני ישראל ויפנו אל המדבר והנה כבוד יהוה נראה בענן ׃

וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ שמעתי את תלונת בני ישראל דבר אלהם לאמר בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבעו לחם וידעתם כי אני יהוה אלהיכם ׃ ויהי בערב ותעל השלו ותכס את המחנה ובבקר היתה שכבת הטל סביב למחנה ׃ ותעל שכבת

ויהא על חד תרין על דילקטון יומא יומא ׃ ואמר משה ואהרן לכל בני ישראל רמשא ותדעון ארי יי אפיק יתכון מארעא דמצרים ׃ וצפרא ותחזון ית יקרא דיי כד שמיע קדמוהי ית תורעמותכון דאתון מתרעמין קדם יי ונחנא מה ארי תתרעמון עלנא ׃ ואמר משה כד יתן יי לכון ברמשא בשרא למיכל ולחמא בצפרא למיסבע כד שמיען קדם יי ית תורעמותכון דאתון מתרעמין עלוהי ונחנא מה לא עלנא תורעמותכון אלהין על מימרא דיי ׃ ואמר משה לאהרן אימר לכל כנשתא דבני ישראל קריבו קדם יי ארי שמיע קדמוהי ית תורעמתכון ׃ והוה כד מליל אהרן עם כל כנשתא דבני ישראל ואתפניאו למדברא והא יקרא דיי איתגלי בעננא ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃

שמיע קדמי ית תורעמות בני ישראל מליל עמהון למימר בין שמשיא תיכלון בשרא ובצפרא תשבעון לחמא ותדעון ארי אנא יי אלהכון ׃

והוה ברמשא וסליקת שלו וחפת ית משריתא ובצפרא הוה נחתת טלא סחור סחור למשריתא ׃

וסליקת נחתת

והיה משנה · ליום ולמחרת · משנה על מה שהיו רגילין ללקוט יום יום של שאר ימי השבוע · אומר אני אשר יביאו · והיה משנה לאחר שיביאו והיה משנה שימצאו בו משנה · במדידה על אשר ילקטו וימודו יום יום · וזהו לקט לחם משנה משנה על מה שרגילין וזהו לחם יומים · ערב · כמו לערב · וידעתם כי יי הוציא אתכם לפי שאמרתם לנו כי הוצאתם אותנו תדעו כי לא אנו המוציאים אלא יי הוציא לכם שיגיז לכם את השליו · ובקר וראיתם · לא על הכבוד שאמ' והנה כבוד יי נראה בענן · אלא כך אמר להם ערב וידעתם כי היכולת בידו ליתן תאותכם ובשר יתן לכם אך לא בפנים מאירות יתננה לכם כי שלא כהוגן שאלתם אותה ומכרס מלאה והלחם ששאלתם לצורך בירידתו לבקר תראו את כבוד יי שיורידהו לכם דרך חבה בבקר שיש שהות להכינו · וטל מלמעלה וטל מלמטה כמו שמונח בקופסא · כי על יי · כמו אשר על יי · ונחנו מה · מה אנו חשובין · כי תלונו עלינו · תרשיעו עלינו הכל טף ונשים וגם ערב רב · ועל כרחי צריך אני לפרש תלונו כמו תפעילו · ומשום דגשות וקריאתו שאלו היה רפה הייתי אומר בלשון תפעלו כמו וילן העם · אם היה הנון רפה ואין בו יוד ובקריאתו הייתי מפרשו תתלוננו · עכשיו משמע תלינו את אחרים כמו וילינו עליו את · בשר לאכול · ולא לשבוע · למדה תורה דרך ארץ שאין אוכלין בשר לשובע · ומה ראה להוריד לחם בבקר ובשר בערב לפי שהלחם שאלו כהוגן שאי אפשר לאדם בלא לחם · אבל בשר שלא שאלו כהוגן שהרבה בהמות היו להם · ועוד שאפשר להם בלא בשר לפיכך נתנה להם בשעת טורח שלא כהוגן · אשר אתם מלינים · המלינים את אחרים עליכם אתם נועדים · קרבו למקום שהענן יורד · נראה בענן · נגלה עליהם בעמוד ענן · השלו · מין עוף הוא ושמן הוא מאד · היתה שכבת הטל · שוכב על המן · ובמקום אחר הוא אומר ירד המן עליו · הא כיצד הטל יורד על הארץ והמן יורד עליו וחוזר ויורד טל עליו והרי הוא כמונח בקופסא · ותעל שכבת הטל · כשהחמה זורחת עולה טל שעל המן לקראת חמה

הטל והנה על פני המדבר דק
מחספס דק ככפר על הארץ: ויראו
בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו
מן הוא כי לא ידעו מה הוא ויאמר
משה אלהם הוא הלחם אשר
נתן יהוה לכם לאכלה: זה הדבר
אשר צוה יהוה לקטו ממנו איש לפי
אכלו עמר לגלגלת מספר נפשתיכם
איש לאשר באהלו תקחו: ויעשו כן
בני ישראל וילקטו המרבה והממעיט:
וימדו בעמר ולא העדיף המרבה
והממעיט לא החסיר איש לפי אכלו
לקטו: ויאמר משה אלהם איש אל
יותר ממנו עד בקר: ולא שמעו אל
משה ויותרו אנשים ממנו עד בקר
וירם תולעים ויבאש ויקצף עלהם
משה: וילקטו אתו בבקר בבקר
איש כפי אכלו וחם השמש ונמס:
ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה
שני העמר לאחד ויבאו כל נשיאי
העדה ויגידו למשה: ויאמר אלהם
הוא אשר דבר יהוה שבתון שבת
קדש ליהוה מחר את אשר תאפו

טלא: והא על אפי מדברא
דעדק מקלף דעדק כגי־
רנלידא על ארעא:
וחזו בני ישראל ואמרו גבר
לאחוהי מנא הוא ארי לא
ידעו מה הוא ואמר משה להון
הוא להמא דיהב יי לכון
למיכל:
דין פתגמא דפקיד יי לקוטו
מיניה גבר לפום מיכליה
עומרא לגולגלתא מנין
נפשתיכון גבר לדי במשכניה
תיסבון:
ועבדו כן בני ישראל ולקטו
דאסגי ודאזעיר:
וכלו בעומרא ולא אותר דאסגי
ודאזעיר לא חסר גבר לפום
מיכליה לקטו:
ואמר משה להון גבר לא
ישאר מיניה עד צפרא:
ולא קבילו מן משה ואשארו
גובריא מיניה עד צפרא
ורחישו רחשא וסרי ורגיז
עליהון משה:
ולקטו יתיה בצפר בצפר גבר
לפום מיכליה ומה דאשתאר
מיניה על אפי חקלא כד חמא
עלוהי שמשא פשר:
והוה ביומא שתיתאה לקטו
לחמא על חד תרין תרין
עומרין לחד ואתו כל רברבי
כנשתא וחויאו למשה:
ואמר להון הוא דמליל יי
שבתא שבת קודשא קדם יי
מחר ית דאתון עתידין למיפא

אף אם תמלא שפופרת של ביצה טל
ותסתום את פיה ותניחנה בחמה היא
עולה מאליה באויר׃ ורבותינו נחלקו
שהטל עולה מן האויר בארץ ובעלות
שכבת הטל נתגלה המן׃ והנה על
פני המדבר׃ דק מחספס מגולה ואין
לו דמיון במקרא׃ ויש אומ׳ מחספס
לשון חפיסה ודלוסקמא שבלשון משנה
כשנתגלה משכבת הטל ראו שהיה
המדבר דק מחספס בתוך בין שתי
שכבות הטל׃ ואונק׳ תרגם מקלף לשון
מחשוף כשהוא נקלף בלע׃ דעדק
כגיר כאבן גיר׃ והוא מין צבע שחור
כדאמר גבי כסוי הדם בגמ׳ וזוהרא
דעדק כגיר כגלידא דעל ארעא׃ דק
היה כגיר ושוכב כקרח על הארץ
מוגלד וכן פירוש דק ככפור שטוח
קלוש ומחובר כגליד דק שזה מגליד
נגלד דק מלמעלה׃ ומה שתרגם אונק׳
וכספת הוא על לשון העברית ואין
לו תיבה בפסוק׃ מן הוא׃ הכנת
מזון הוא כמו וימן להם המלך׃ כי
לא ידעו מה הוא׃ שיקראוהו בשמו׃
עומר לגלגלת׃ מספר נפשותיכם

כפי מנין נפשותיכם איש לאשר באהלו תקחו עומר לגלגלת׃ המרבה והממעיט יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט
וכשבאו לביתם ומודדין מה שלקטו מצאו מי שהרבה ללקוט לא מצא יותר מעומר לגלגלת וכן הממעיט והוא נס
גדול שנעשה בו׃ ויותרו אנשים׃ דתן ואבירם׃ וירם׃ לשון רמה׃ ויבאש׃ הרי המקרא הפוך שבתחלה הבאיש ובסוף
התליע כמו שנאמר ולא הבאיש ורמה לא היתה בו׃ וכן כל דבר המתליע׃ וחם השמש ונמס׃ הנשאר בשדה נעשה
נחלים ושותין מהם איילים וצבאים ואומות העולם צדין מהם וטועמין בהם טעם מן ויודעין מה שבחן של ישראל׃
ותרגם של ונמס פשר לשון פושרין על ידי השמש שמתחמם ומפשיר׃ פושרין בסוף ארבע מיתות׃ לקטו לחם משנה׃
כשמדדו לקיטתן באהליהם מצאו שנים העמר לאחד׃ ומדרש אגדה משנה אותו יום משונה בטעמו ובריחו שבכל
שאר ימים היו והלא כתיב שני העמר לאחד אלא משונה בטעם ובריח׃ ויגידו למשה׃ שאלוהו מה היום מימים ומכאן יש
לומר שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטוה לומר להם עד ששאלוהו וזהו שאמר להם הוא אשר דבר יי׳
שנצטויתי לומר לכם ולכך ענשו הכתוב שאמר לו עד אנה מאנתם ולא הוציאו מן הכלל׃ את אשר תאפו׃ מה
שאתם רוצים לאפות בתנור אפו היום הכל לשני ימים׃ ומה שתרצו לבשל במים׃ אתה צריך לבשל בשבת ובשלו היום׃

אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואת
כל העדף הניחו לכם למשמרת עד
הבקר׃ ויניחו אתו עד הבקר כאשר
צוה משה ולא הבאיש ורמה לא
היתה בו׃ ויאמר משה אכלהו היום
כי שבת היום ליהוה היום לא
תמצאהו בשדה׃ ששת ימים
תלקטהו וביום השביעי שבת לא
יהיה בו׃ ויהי ביום השביעי יצאו
מן העם ללקט ולא מצאו׃
ויאמר יהוה אל משה
עד אנה מאנתם לשמר מצותי
ותורתי׃ ראו כי יהוה נתן לכם השבת
על כן הוא נתן לכם ביום הששי
לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא
איש ממקמו ביום השביעי׃ וישבתו
העם ביום השבעי׃ ויקראו בית
ישראל את שמו מן והוא כזרע גד
לבן וטעמו כצפיחת בדבש׃ ויאמר
משה זה הדבר אשר צוה יהוה מלא
העמר ממנו למשמרת לדרתיכם
למען יראו את הלחם אשר האכלתי
אתכם במדבר בהוציאי אתכם
מארץ מצרים׃ ויאמר משה אל
אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה
מלא העמר מן והנח אתו לפני יהוה
למשמרת לדרתיכם׃ כאשר צוה
יהוה אל משה ויניחהו אהרן לפני
העדת למשמרת׃ ובני ישראל
אכלו את המן ארבעים שנה עד

אפויו דאתון עתידין לבשלא
בשילו וית כל מותרא אצנעו
לכון למטרא עד צפרא׃

ואצנעו יתיה עד צפרא כמא
דפקיד משה ולא סרי ורחשא
לא הוה ביה׃ ואמר
משה איכלוניה יומא דין ארי
שבתא יומא דין קדם יי יומא
דין לא תשכחוניה בחקלא׃

שתא יומין תלקטוניה וביומא
שביעאה שבתא לא יהא
ביה׃
והוה ביומא שביעאה נפקו מן
עמא למילקט ולא אשכחו׃

ואמר יי למשה עד אימתי
אתון מסרבין למיטר פיקודי
ואוריתי׃

חזו ארי יי יהב לכון שבתא
על כן הוא יהיב לכון ביומא
שתיתאה לחם תרין יומין תיבו
אינש תחותוהי לא יפוק אינש
מאתריה ביומא שביעאה׃

ונחו עמא ביומא שביעאה׃
וקרו בית ישראל ית שמיה
מנא והוא כבר זרע גדא חיור
וטעמיה כאיסקריטין בדבש׃

ואמר משה דין פיתגמא דפקיד
יי מלי עומרא מניה למטרא
לדרתיכון בדיל דיחזון ית
לחמא דאוכלית יתכון
במדברא באפקותי יתכון
מארעא דמצרים׃

ואמר משה לאהרן סב צלוחית
חדא והב תמן מלי עומרא מנא
ואצנע יתיה קדם יי למטרא
לדרתיכון׃

כמא דפקיד יי ית משה
ואצנעיה אהרן קדם סהדותא
למטרא׃

ובני ישראל אכלו ית מנא
ארבעין שנין עד

למשמרת. לגנוז׃ ויאמר משה וגו'
אכלוהו היום. שחרית שהיו רגילין לצאת
וללקוט באו לשאול אם נצא אם לאו׳
אמר להם את שבידכם אכלו בערב
חזרו לפניו ושאלוהו מהו לצאת אמר להם שבת
היום׳ ראה אותם תמהים שמא פסק
מן ולא ירד עוד׳ אמר להם היום לא
תמצאוהו אבל למחר תמצאוהו׃ וביום
השביעי שבת לא יהיה בו׳ המן׳ ולא
בא הכתוב אלא לרבות יום הכפורים
וימים טובים׃ עד אנה מאנתם׳ משל
הדיוט אומר בהדי הוצא לקי כרבא
על ידי הרשעים מתגנין הכשרים׃
ראו בעיניכם כי יי׳ בכבודו מזהיר
על השבת שהרי נס נעשה לכם
בכל ערב שבת לתת לכם לחם יומים׃
שבו איש תחתיו׳ מכאן סמכו חז"ל ד׳
אמות לשיוצא חוץ לתחום ג׳ לגופו ואחד
לפשוט ידים ורגלים׃ אל יצא איש אלו
אלפים אמה של תחום שבת ולא במפורש
שאין תחומין אלא מדברי סופרים
ועיקרו של מקרא על לוקטי המן הוא
נאמר׃ והמן כזרע גד׳ עשב ששמו
כוסבר וזרע שלו עגול ואינו לבן
אבל המן לבן׳ ואינו נמשל לזרע גד
אלא לענין העגול׃ כצפיחית׳ בצק
שמטגנין אותו בדבש וקורין אותו
אסקריטין בלשון משנה וכן תרגם׃
למשמרת׳ לגניזה׃ לדורותיכם בימי
ירמיהו כשהיה מוכיחם למה אין אתם
עוסקין בתורה׳ והם אומרים נניח
מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס׳ הוציא להם צנצנת המן אמר להם ראו דבר יי׳ שמעו לא
נאמר אלא ראו בזה נתפרנסו אבותיכם הרבה שלוחים יש למקום להכין מזון ליראיו׃ צנצנת׳ צלוחית של חרס כתרגומו׃ והנח
אותו לפני יי׳ לפני הארון׳ ולא נאמר מקרא זה עד שנבנה אהל מועד אלא שנכתב כאן בפרשת המן׃ ארבעים שנה׳ והלא
חסר ל׳ יום שהרי בט״ו באייר ירד להם המן תחלה ובט״ו בניסן פסק שנאמר וישבת המן ממחרת אלא מגיד שהעוגות שהוציאו ממצרים

מן ה

באם אל ארץ נושבת את המן אכלו
עד באם אל קצה ארץ כנען׃ והעמר
עשרית האיפה הוא׃
ויסעו כל עדת בני ישראל ממדבר
סין למסעיהם על פי יהוה ויחנו
ברפידים ואין מים לשתת העם׃
וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו
מים ונשתה ויאמר להם משה מה
תריבון עמדי מה תנסון את יהוה׃
ויצמא שם העם למים וילן העם
על משה ויאמר למה זה העליתנו
ממצרים להמית אתי ואת בני ואת
מקני בצמא׃ ויצעק משה אל יהוה
לאמר מה אעשה לעם הזה עוד
מעט וסקלני׃ ויאמר יהוה אל משה
עבר לפני העם וקח אתך מזקני
ישראל ומטך אשר הכית בו את
היאר קח בידך והלכת׃ הנני עמד
לפניך שם על הצור בחרב והכית
בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם
ויעש כן משה לעיני זקני ישראל׃
ויקרא שם המקום מסה ומריבה
על ריב בני ישראל ועל נסתם את
יהוה לאמר היש יהוה בקרבנו אם
אין׃
ויבא עמלק וילחם עם ישראל
ברפידם׃ ויאמר משה אל יהושע
בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק

דעלו לארע יתיבתא ית מנא
אכלו עד דאתו לסייפי ארעא
דכנען׃
ועומרא חד מן עשר בתלת
סאין הוא׃
ונטלו כל כנישתא דבני ישראל
ממדברא דסין למטלנהון על
מימרא דיי ושרו ברפידים
ולית מיא למשתי עמא׃
ונצא עמא עם משה ואמרו
הבו לנא מיא ונשתי ואמר
להון משה מה נצן אתון עמי
מה מנסן אתון קדם יי׃
וצחי תמן עמא למיא ואיתרעם
עמא על משה ואמרו למא דנן
אסיקתנא ממצרים לקטלא
יתי וית בני וית בעירי
בצחותא׃
וצלי משה קדם יי למימר מה
אעביד לעמא הדין עוד זעיר
פון וירגמונני׃
ואמר יי למשה עיבר קדם
עמא ודבר עמך מסבי ישראל
וחוטרך דמחיתא ביה ית
נהרא סב בידך ותיזיל׃
הא אנא קאים קדמך תמן
על טינרא בחורב ותמחי
בטינרא ויפקון מינה מיא
וישתי עמא ועבד כן משה לעיני
סבי ישראל׃
וקרא שמא דאתרא נסיתא
ומצותא על דנצו בני ישראל
ועל דנסיאו קדם יי למימר
האית שכינתא דיי בינגא אם
לא׃
ואתא עמלק ואגח קרבא עם
ישראל ברפידים׃
ואמר משה ליהושע בחר לנא
גוברין ופוק אגח קרבא בעמלק

טעמו כהן טעם מן׃ אל ארץ נושבת׃
לאחר שעברו את הירדן׃ אל קצה כנען׃ בתחל׳
הגבול קודם שיעברו את הירדן׃ והם
ערבות מואב׃ נמצאו הכתובים
מכחישין זה את זה׃ אלא בערבות
מואב כשמת משה בז׳ באדר פסק המן
ונסתפקו מהמן שלקטו מאותו היום
עד שהקריבו העומר בי״ו בניסן
ואכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח׃
עשירית האיפה׃ והאיפה שלשה סאין
והסאה ששה קבין והקב ארבעה
לוגין והלוג ו׳ ביצים נמצא עשירית
האיפה מ״ג ביצי׳ וחומש ביצה׳ והוא
שיעור לחלה ולמנחות׃ מה תנסון עומ׳
היוכל לתת מים בציה׃ עוד מעט׃
אם אמתין יותר מעט׃ עבור לפני
העם׃ וראה אם יסקלוך למה הוצאת
לעז על בני׃ וקח אתך׳ לעדות שעל
ידך המים יוצאין מן הצור ולא יאמרו
מעיינות היו שם מימי קדם׃ ומטך
אשר הכית בו׃ מה ת״ל אשר הכית בו׳
אלא שהיו אומרין על המטה שאינו
אלא לפורענות בו לקו מצריים במצרי׳
ועל הים לכך נאמר אשר הכית בו
והם יאמרו עכשיו שאף לטובה הוא
מוכן׃ והכית בצור׃ על הצור לא נאמ׳ אלא
בצור מלמד שהמטה ממין חזק הוא
ושמו ספירינון והצור נבקע מלפניו׃
ויבא עמלק׃ סמך פרשה זו למקרא
זה לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם ואתם אומרים היש יי׳ בקרבנו אם אין חייכם שהכלב בא ונושך
אתכם ואתם צועקים לי ותדעו היכן אני׃ משל למה הדבר דומה לאדם שהרכיב את בנו על כתפו ויצא לדרך היה
אותו הבן רואה חפץ ואומר טול זה ותן לי והוא נותן לו וכן שניה ושלישית׃ פגעו לו אדם אמר לו אותו הבן
ראית את אבי אמר לו אביו אינך יודע היכן אני השליכו מכתפו ובא הכלב ונשכו׃ בחר לנו׃
לי ולך השוהו לו׃ מכאן אמרו רבותינו וכבוד לגדולה׃
יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך

מחר אנכי נצב על ראש הגבעה
ומטה האלהים בידי: ויעש יהושע
כאשר אמר לו משה להלחם
בעמלק ומשה אהרן וחור עלו ראש
הגבעה: והיה כאשר ירים משה ידו
וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר
עמלק: וידי משה כבדים ויקחו אבן
וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן
וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה
אחד ויהי ידיו אמונה עד בא השמש:
ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו
לפי חרב:
ויאמר יהוה אל משה כתב זאת זכרון
בספר ושים באזני יהושע כי מחה
אמחה את זכר עמלק מתחת השמים:
ויבן משה מזבח ויקרא שמו יהוה
נסי: ויאמר כי יד על כס יה מלחמה
ליהוה בעמלק מדר דר:
וישמע יתרו כהן מדין חתן משה

מחר אנא קאים על ריש
רמתא וחוטרא דאתעבידו ביה
ניסין מן קדם ייי בידי:
ועבד יהושע כמא דאמר ליה
משה לאגחא קרבא בעמלק
ומשה אהרן וחור סליקו לריש
רמתא:
והוי כד ארים משה ידוהי
מתגברין דבית ישראל וכד
מנח ידוהי ומתגברין דבית
עמלק:
וידי משה יקרן ונסיבו אבנא
ושויאו תחותוהי ויתיב עלה
ואהרן וחור סעידו בידוהי
מיכא חד ומיכא חד והואה
ידוהי פרישן בצלו עד דעל
שימשא:
ותבר יהושע ית עמלק וית
עמיה לפיתגם דחרב:
ואמר ייי למשה כתב דא
דוכרנא בסיפרא ושוי קדם
יהושע ארי מימחא אמחי ית
דוכרנא דעמלק מתחות שמיא:
ובנא משה מדבחא ופלח
עלוהי קדם ייי דעבד ליה
ניסין: ואמר בשבועה אמירא
דא מן קדם דחילא דשכינתיה
על כורסיה יקריה דעתיד
דאיתגח קרבא קדם ייי בדבית
עמלק ולשיצותהון מדרי
עלמא: ושמע יתרו רבא

וכבד חברך כמור׳ רבך׳ מנין׳ ויאמר אהרן אל משה בי אדני ואהרן גדול ממנו היה וקורהו אדני׳ מורא רבך כמורא שמים׳ מנין שנאמר אדני משה כלאם כלם מן העולם הם חייבין כליה שהמורד בך כאלו פושע בהקב״ה׳ בחר לנו אנשים׳ גבורי׳ ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן ד״א בחר לנו אנשים שיודעי׳ לבטל כשפי׳ לפי שבני עמלק מכשפים היו׳ ונח קלאס בא מן העבר וקלאס בו׳ מחר׳ בעת המלחמה אנכי נצב׳ ומשה אהרן וחור׳ מכאן לתענית שצריכי׳ שלשה לעבור לפני התיבה והם היו שרויין בתענית׳ וחור׳ בנה של מרים היה׳ והיה כאשר ירים משה ידו׳ וכי ידיו של משה נוצחות מלחמה כו׳ בראש השנה׳ וידי משה כבדים׳ בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו נתייקרו ידיו׳ ויקחו אבן׳ אהרן וחור׳ וישימו תחתיו של משה׳ וישב עליה׳ שלא רצה משה בכר ובכסת לפי שכך אמר הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער׳ ויהי ידיו אמונה׳ ויהי משה ידיו באמונה פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה׳ עד בא השמש׳ שהיו עמלקי׳ מחשבין השעות באצטרולוגיא׳ באיזו שעה הם נוצחים והעמיד להם משה חמה ברקיע ובלבל את השעות׳ ויחלש יהושע׳ חתך ראשי גבוריו ולא השאיר כאן אלא חלשים שבהם ולא הרגם כולם׳ מכאן אנו למדין שעשו על פי הדבור׳ כתב זאת זכרון׳ שבא עמלק להזדווג לישראל קודם כל האומות׳ באזני יהושע׳ המכניס את ישראל לארץ׳ שיצוה את ישראל לשלם לו גמולו׳ כאן נרמז לו למשה שיהושע מכניס את ישראל לארץ׳ כי מחה אמחה את זכר עמלק׳ לכך אני מזהירך כי חפץ אני למחותו׳ ומדבר אגדה כי מחה בעולם הזה׳ אמחה בעולם הבא׳ ויקרא שמו׳ של מזבח ייי נסי׳ הקב״ה עשה לנו כאן נס לא שהמזבח קרוי ייי אלא המזכיר שמו של מזבח זוכר את הנס שעשה המקום ייי הוא נס שלנו׳ ויאמר׳ משה׳ כי יד על כס יה׳ ידו של הקב״ה הורמה לישבע בכסאו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית ומהו כס ולא נא׳ כסא ואף השם נחלק לחציו נשבע הקב״ה שאין שמו וכסאו שלם עד שימחה שמו של עשו ומשנמחה שמו יהי׳ השם שלם והכסא שלם שנא׳ האויב תמו חרבות לנצח זהו עשו שנא׳ ועברתו שמרה נצח וערי׳ נתשת אבד זכרם המה מהו אומר אחריו וייי לעולם ישב הרי השם שלם׳ כונן למשפט כסאו הרי הכסא שלם׳

חסלת ויהי בשלח

וישמע יתרו

מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק׳ יתרו׳ שבע שמות נקראו לו רעואל יתר יתרו חובב חבר קיני פוטיאל׳ יתר על שם שיתר פרשה אחת בתורה ואתה תחזה׳ יתרו׳ כשנתגייר וקיים מצות הוסיפו לו אות אחת על שמו׳ חובב שחבב את התורה

את כל אשר עשה אלהים למשה
ולישראל עמו כי הוציא יהוה את
ישראל ממצרים: ויקח יתרו חתן
משה את צפרה אשת משה אחר
שלוחיה: ואת שני בניה אשר שם
האחד גרשם כי אמר גר הייתי
בארץ נכריה: ושם האחד אליעזר
כי אלהי אבי בעזרי ויצלני מחרב
פרעה: ויבא יתרו חתן משה ובניו
ואשתו אל משה אל המדבר אשר
הוא חנה שם הר האלהים: ויאמר
אל משה אני חתנך יתרו בא אליך
ואשתך ושני בניה עמה: ויצא משה
לקראת חתנו וישתחו וישק לו
וישאלו איש לרעהו לשלום ויבאו
האהלה: ויספר משה לחתנו את כל
אשר עשה יהוה לפרעה ולמצרים
על אודת ישראל את כל התלאה
אשר מצאתם בדרך ויצלם יהוה:
ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה
יהוה לישראל אשר הצילו מיד
מצרים: ויאמר יתרו ברוך יהוה
אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד
פרעה אשר הציל את העם מתחת

דמרין חמוהי דמשה ית כל
דעבד יי למשה ולישראל
עמיה ארי אפיק יי ית ישראל
ממצרים:
ודבר יתרו חמוהי דמשה ית
צפורה איתת משה בתר
דפטרה:
וית תרין בנהא דשום חד גרשם
ארי אמר דייר הויתי בארע
נוכראה:
ושום חד אליעזר ארי אלהא
דאבא הוה בסעדי ושיזבני
מחרבא דפרעה:
ואתא יתרו חמוהי דמשה
ובנוהי ואיתתיה לות מדברא
דהוא שרי תמן לטורא
דאיתגלי עלוהי יקרא דיי:
ואמר למשה אנא חמוך יתרו
אתי לוותך ואיתתך ותרין
בנהא עמה:
ונפק משה לקדמות חמוהי
וסגיד ונשק ליה ושאילו גבר
לחבריה לשלם ואתו
למשכנא:
ואישתעי משה לחמוהי ית
כל דעבד יי לפרעה ולמצרים
על עיסק ישראל ית כל עקתא
דאשכחתנון באורחא
ושיזבינון יי:
וחדי יתרו על כל טבתא דעבד
יי לישראל דשיזבינון מידא
דמצראי:
ואמר יתרו בריך יי דשיזיב
יתכון מידא דמצראי ומידא
דפרעה דשיזיב ית עמא מתחות

ויתר היה יתרו שב׳ שמות חובב חותן
משה. ויש אומרים רעואל אביו היה.
ומהו ותבאנה אל רעואל אביהן
שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא
בספרי: חותן משה. כאן היה יתרו
מתכבד במשה אני חותן המלך
ולשעבר היה משה תולה הגדולה
בחמיו. וישב אל יתר חותנו: למשה
ולישראל. שקול משה כנגד כל ישראל:
את כל אשר עשה אלהים. בירידת
המן ובבאר ובעמלק: כי הוציא יי׳.
זו גדולה על כלן: אחר שלוחיה. כשאמ׳
לו הקב״ה במדין לך שוב מצרים
ויקח את אשתו ובניו ויצא אהרן לקראתו
ויפגשהו. אמר לו מי הם הללו. אמ׳ לו
אשתי שנשאתי במדין ואלו בניה. אמר
לו והיכן אתה מוליכן. אמר לו למצרים.
אמר על הראשונים אנו מצטערין
ואתה להוסיף עליהם. אמ׳ לה לכי לבית
אביך. נטלה שני בניה והלכה לה:
ויצלני מחרב פרעה. כשגלו והלשינו
דתן ואבירם על דבר המצרי שהרג
בקש פרעה להרוג את משה ונעשה
צוארו כעמוד של שיש: אל המדבר.
אף אנו יודעים שבמדבר היו אלא
בשבחו של יתרו דבר הכתוב שהיה יושב בכבודו של עולם ונדבו לבו לצאת אל המדבר מקום תהו לשמוע דברי תורה:
ויאמר אל משה. ע״י שליח אמר לו אם אין אתה יוצא בגיני צא בגין אשתך ואם אין אתה יוצא בגינה צא בגין שני
בניך: ויצא משה. כבוד גדול נתכבד יתרו באותה שעה כיון שיצא משה יצא אהרן נדב ואביהוא ב׳ עשר ואיתמר ומי
ראה אלו יוצאין ולא יצא: וישתחו וישק לו. איני יודע מי השתחוה למי. כשהוא אומר איש לרעהו מי הקרוי איש זה משה:
ויספר משה לחותנו. למשוך לבו לקרבו לתורה: את כל התלאה. של הים ושל עמלק. התלאה. למ״ד היסוד. ותי״ו היא תיקון ויסוד
נופל ממנו לפרקים. וכן תרומה תנופה תקומה תנואה: ויחד יתרו. וישמח יתרו. זהו פשוטו. ומדרשו נעשה בשרו חדודין
חדודין מיצר על איבוד מצרים. היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה: על כל הטובה.
טובת המן וטובת הבאר והתורה: ועל כלן אשר הציל את העם מתחת יד מצרים. עד עכשו לא היה עבד יכול
לצאת ממצרים שהארץ היתה מסוגרת ואלו יצאו ששים רבוא: אשר הציל. מיד מלך קשה ומיד אומה קשה:
מתחת יד מצרים. היד שהיו מכבידים עליהם מיא׳ העבודה

יד מצרים׃ עתה ידעתי כי גדול יהוה
מכל האלהים כי בדבר אשר זדו
עליהם׃ ויקח יתרו חתן משה עלה
וזבחים לאלהים ויבא אהרן וכל
זקני ישראל לאכל לחם עם חתן
משה לפני האלהים׃ ויהי ממחרת
וישב משה לשפט את העם ויעמד
העם על משה מן הבקר עד הערב׃
וירא חתן משה את כל אשר הוא
עשה לעם ויאמר מה הדבר הזה
אשר אתה עשה לעם מדוע אתה
יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן
בקר עד ערב׃ ויאמר משה לחתנו
כי יבא אלי העם לדרש אלהים׃ כי
יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין
איש ובין רעהו והודעתי את חקי
האלהים ואת תורתיו׃ ויאמר חתן
משה אליו לא טוב הדבר אשר אתה
עשה׃ נבל תבל גם אתה גם העם
הזה אשר עמך כי כבד ממך הדבר
לא תוכל עשהו לבדך׃ עתה שמע
בקלי איעצך ויהי אלהים עמך
היה אתה לעם מול האלהים והבאת

מרות מצראי׃
כען ידענא ארי רב יי׳ ולית
אלהא בר מיניה ארי בפתגמא
דחשיבו מצראי למידן ית
ישראל ביה דנינון׃ וקריב
יתרו חמוהי דמשה עלוון
ונכסת קודשין קדם יי׳ ואתא
אהרן וכל סבי ישראל למיכל
לחמא עם חמוהי דמשה קדם
יי׳׃
והוה ביומא דבתרוהי ויתיב
משה למידן ית עמא וקם עמא
עילוהי דמשה מן צפרא עד
רמשא׃
וחזא חמוהי דמשה ית כל
דהוא עביד לעמא ואמר מה
פיתגמא הדין דאת עביד
לעמא מדין את יתיב בלחודך
וכל עמא קיימין עילוך מן
צפרא עד רמשא׃
ואמר משה לחמוהי ארי אתן
לותי עמא למתבע אולפן מן
קדם יי׳׃
כד הוי להון דינא אתאן לותי
ודאינא בין גברא ובין חבריה
ומהודענא להון ית קימיא דיי׳
וית אוריתיה׃
ואמר חמוהי דמשה ליה לא
תקין פיתגמא דאת עביד׃
מילאה תלאה אף את אף
עמא הדין דעמך ארי יקיר
מינך פיתגמא לא תיכול
למיעבדיה בלחודך׃
כען קביל מני אימלכינך ויהי
מימרא דיי׳ בסעדך הוי את
לעמא תבע אולפן מן
קדם יי׳ ותהי מייתי

עתה ידעתי. מכירו הייתי לשעבר
ועתה ביותר׃ מכל האלהים. מלמד
שמכיר בכל ע״ז שבעולם׃ כי בדבר
אשר זדו. כתרגו׳ במים דימו לאבדם
והם נאבדו׃ זדו הרשיעו ורבותינו
דרשוהו לשון ויזד יעקב נזיד בקדרה
שבשלו בה נתבשלו׃ עולה כמשמעו
שהיא עולה כליל׃ וזבחים שלמים׃ ויבא
אהרן. ומשה היכן היה והלא הוא יצא
לקראתו וגרם לו כל הכבוד הזה אלא
שהיה עומד ומשמש לפניהם׃ לפני
האלהים. מכאן שהנהנה מסעודה
שתלמידי חכמים מסובין בה כאלו
נהנה מזיו השכינה׃ ויהי ממחרת.
מוצאי יום הכפורים היה כך שנויה
בספרי ומהו ממחרת ממחרת רדתו
מן ההר ועל כרחך אי אפשר לומר
אלא ממחרת יום הכפורים שהרי קודם
מתן תורה אי אפשר לומר והודעתי
את חקי האלהים וגו׳ ומשנתנה תורה
עד יום הכפורים לא ישב משה לשפוט
את העם שהרי בי״ז בתמוז ירד משה
ושבר את הלוחות ולמחר עלה
בהשכמה ושהה שמונים יום וירד יום
הכפורים׃ ואין פרשה זו כתובה על הסדר שלא נאמר ממחרת עד שנה שנית אף לדברי האומר יתרו קודם מתן תורה
בא שלוחו לא היה אלא עד שנה שנית׃ וישלח משה את חותנו ומצינו במסע הדגלים שא״ל משה נוסעים אנחנו
אל נא תעזוב אותנו׃ ואם זו קודם מתן תורה משנשלחו והלך היכן מצינו שחזר׃ ואם תאמר לא נאמר יתרו אלא חובב וכן
יתרו היה הוא חובב הוא יתרו שהרי כתב מבני חובב חותן משה׃ וישב משה לשפוט מן הבקר עד הערב אפשר שלא
היה לו מנוחה׃ ויעמד העם. יושב כמלך וכולן עומדין והוקשה הדבר ליתרו על שמזלזל בכבודן של ישראל והוכיחו על
כך שנאמר מדוע אתה יושב לבדך וגו׳ אפשר לומר כן אלא כל דיין שדן דין אמת לאמתו אפי׳
שעה אחת כאלו עוסק בתורה כל היום וכאלו נעשה שותף להקב״ה במעשה בראשית שנאמר ויהי ערב ויהי בקר יום
אחד׃ כי יבא. כי בא לשון הווה׃ לדרוש אלהים. לשאול תלמוד מפי הגבורה׃ כי יהיה להם דבר. מי שיהיה לו
דבר בא אלי׃ ויאמר חתן משה. דרך כבוד קוראו הכתוב חותן המלך׃ נבל תבל. כתרגו׳ לשון כמישה׃ וכמו והעלה
נבל׃ שהוא כמוש על ידי חמה ועל ידי קרח וכמוש הוא ומתמוטט׃ גם אתה. לרבות אהרן וחור וע׳ זקנים׃ כי כבד ממך.
כובדו רב יותר מכחך׃ איעצך ויהי אלהים עמך. בעצה אמר לו צא הימלך בגבורה׃ היה אתה לעם מול האלהים. שליח ומליץ מבית

מן

למקום ושואל המשפטים מאתו׃ את
הדברים דברי ריבותם׃ ואתה תחזה׃
ברוח הקדש שעליך׃ אנשי חיל׃ עשירים
שאין צריכין להחניף ולהכיר פנים׃
אנשי אמת׃ אלו בעלי הבטחה שהן
כדאי לסמוך על דבריהם שעל כן
יהיו דבריהם נשמעין׃ שונאי בצע׃
שונאין ממונם בדין כי הא דאמרי׳
כל דיינא דמפקין ממונא מיניה
בדינא לאו דיינא הוא׃ שרי אלפים הם
היו שש מאות שרים לשש מאות אלף׃
שרי מאות׃ ששת אלפים היו׃ ושרי
חמשים׃ שנים עשר אלף׃ שרי עשרות׃
ששים אלף׃ ושפטו וידונו׃ לשון צווי׃
והקל מעליך׃ הדבר הזה להקל מעליך
והקל כמו והכבד׃ והקל לשון הווה
וצוך אלקים׃ המלך בגבורה׃ אם
מצוה אותך לעשות כן תוכל עמוד׃
ואם יעכב על ידך לא תוכל לעמוד׃
וגם כל העם הזה׃ אהרן נדב ואביהוא
וע׳ זקנים הנלוים עמך׃ ושפטו כתרגו׳
ודיינין׃ יביאון׃ מייתן׃ ישפוטו הם׃
דיינין אינון׃ מקראות על שפטם לשון
צוי לכך מתרגמי׳ וידונון׃ ייתון ידונון
אך האחרונים מתרגמינן מייתן
והמקראות הללו לשון עשייה׃ וילך לו
אל ארצו׃ לגייר את בני משפחתו׃
ביום הזה׃ בראש חדש׳ לא היה לו לומ׳
אלא ביום ההוא׃ מהו ביום הזה שיהיו
דברי תורה חדשים עליך כאלו בו ביום
נתנם׃ ויסעו מרפידים׃ מה תלמוד

אתה את הדברים אל האלהים׃
והזהרתה אתהם את החקים ואת
התורת והודעת להם את הדרך
ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון׃
ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל
יראי אלהים אנשי אמת שנאי
בצע ושמת עליהם שרי אלפים
שרי מאות שרי חמשים ושרי
עשרת׃ ושפטו את העם בכל עת
והיה כל הדבר הגדל יביאו אליך
וכל הדבר הקטן ישפטו הם והקל
מעליך ונשאו אתך׃ אם את הדבר
הזה תעשה וצוך אלהים ויכלת עמד
וגם כל העם הזה על מקמו יבא
בשלום׃ וישמע משה לקול חתנו
ויעש כל אשר אמר׃ ויבחר משה
אנשי חיל מכל ישראל ויתן אתם
ראשים על העם שרי אלפים שרי
מאות שרי חמשים ושרי עשרת׃
ושפטו את העם בכל עת את הדבר
הקשה יביאון אל משה וכל הדבר
הקטן ישפוטו הם׃ וישלח משה את
חתנו וילך לו אל ארצו׃
בחדש השלישי לצאת בני ישראל
מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר
סיני׃ ויסעו מרפידים ויבאו מדבר
סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל
נגד ההר׃ ומשה עלה אל האלהים
ויקרא אליו יהוה מן ההר לאמר
כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני

את ית פיתגמיא קדם ייי׃

ותזהר יתהון ית קימיא וית אוריתא ותהודע להון ית אורחא דיהכון בה וית עובדא דיעבדון׃

ואת תחזה מכל עמא גוברין דחילא דחליא דייי גוברין דקשוט שנאן לקבלא ממון ותמני עליהון רבני אלפין רבני מאותא רבני חמשין ורבני עשרוותא׃

וידונון ית עמא בכל עידן ויהא כל פיתגם רב ייתון לוותך וכל פיתגם זעיר ידונון אינון ויקלון מינך ויסברון עימך׃

אם ית פיתגמא הדין תעביד ויפקדינך ייי ותיכול למיקם ואף כל עמא הדין על אתריה יהך בשלם׃

וקביל משה למימר חמוהי ועבד כל דאמר׃

ובחר משה גוברין דחילא מכל ישראל ומני יתהון רישין על עמא רבני אלפין רבני מאותא רבני חמשין ורבני עשרוותא׃

ודיינין ית עמא בכל עידן ית פיתגם קשי מייתן לות משה וכל פיתגם זעיר דיינין אינון׃

ושלח משה ית חמוהי ואזל ליה לארעיה׃

בירחא תליתאה למיפק בני ישראל מארעא דמצרים ביומא הדין אתו למדברא דסיני׃

ונטלו מרפידים ואתו למדברא דסיני ושרו במדברא ושרא תמן ישראל לקביל טורא׃

ומשה סליק קדם ייי וקרא ליה ייי מן טורא למימר כדנן תימר לבית יעקב ותחוי לבני

לומ׳ לחזור ולפרש מהיכן נסעו והלא כבר כת׳ שברפידים היו חונים בידוע שמשם נסעו׃ אלא מקיש נסיעתן לחנייתן מה
חנייתן במדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה׃ ויחן שם ישראל׃ כאיש אחד בלב אחד אבל כל שאר החניות בתרעומת
ובמחלוקת׃ נגד ההר׃ למזרחו כל מקום שאתה מוצא נגד פנים למזרח׃ ומשה עלה׃ ביום השני וכל עליותיו בהשכמה היו
שנא׳ וישכם משה בבקר׃ כה תאמר׃ בלשון הזה וכסדר הזה׃ לבית יעקב׃ אלו הנשים תאמר להן בלשון רכה׃ ותגיד לבני ישראל׃

ישראל: אתם ראיתם אשר עשיתי
למצרים ואשא אתכם על כנפי
נשרים ואבא אתכם אלי: ועתה אם
שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את
בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים
כי לי כל הארץ: ואתם תהיו לי
ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה
הדברים אשר תדבר אל בני ישראל:
ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם
לפניהם את כל הדברים האלה
אשר צוהו יהוה: ויענו כל העם יחדו
ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה
וישב משה את דברי העם אל יהוה:
ויאמר יהוה אל משה הנה אנכי בא
אליך בעב הענן בעבור ישמע העם
בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם
ויגד משה את דברי העם אל יהוה:
ויאמר יהוה אל משה לך אל העם
וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם:
והיו נכנים ליום השלישי כי ביום
השלשי ירד יהוה לעיני כל העם
על הר סיני: והגבלת את העם סביב

ישראל:
אתון חזיתון דעבדית למצרים
ואטלית יתכון כד על גדפי
נשרין וקרבית יתכון לפולחני:

וכען אם קבלא תקבלון
במימרי ותיטרון ית קיימי
ותהון קדמי חביבין מכל עממיא
ארי דילי כל ארעא:
ואתון תהון קדמי מלכין כהנין
ועם קדיש אלין פיתגמיא די
תמליל עם בני ישראל:

ואתא משה וקרא לסבי עמא
וסדר קדמיהון ית כל פיתגמיא
האלין דפקדיה יי:

ואתיבו כל עמא כחדא ואמרו
כל דמליל יי נעביד ואתיב
משה ית פתגמי עמא קדם יי:

ואמר יי למשה הא אנא
מתגלי לך בעיבא דעננא בדיל
דישמע עמא במללותי עמך
ואף בך יהימנון לעלם וחוי
משה ית פיתגמי עמא קדם
יי:

ואמר יי למשה איזיל לעמא
ותזמנון יומא דין ומחר ויחורון
לבושיהון:
ויהון זמינין ליומא תליתאה
ארי ביומא תליתאה אתגלי יי
לעיני כל עמא על טורא דסיני:

ותתחים ית עמא סחור סחור

ענשין ודקדוקין לזכרים. דברים קשי'
כגידים: אתם ראיתם. ולא מסורת
היא בידכם. לא בדברים אני משגר
לכם לא בעדים אני מעיד עליכם אלא
אתם ראיתם אשר עשיתי במצרים.
על כמה היו חייבין לי קודם שנזדווגו
לכם ולא נפרעתי מהם אלא על
ידיכם: ואשא אתכם. זה יום רעמסס
שהיו ישראל מפוזרין בארץ גשן ולשעה
קלה כשבאו ליסע ולצאת נתקבצו
כלם לרעמסס. ואונקל' תרגם ואשא
כמו ואסיע ואטלית. תקן את הדבר
דרך כבוד של מעלה: על כנפי
נשרים. כנשר שנושא גוזליו על
כנפיו. שכל שאר עופות נותנין
בניהן בין רגליהן לפי שמתיראין
מעוף אחר שפורח על גביהן אבל
הנשר אינו מתירא אלא מן האדם
שמא יזרוק בו חץ לפי שאין עוף
פורח על גבו לכך נותנו על כנפיו
אמ' מוטב שיכנס בי החץ ולא בבני
אף אני כן עשיתי ויסע מלאך האלקי'
ויבא בין מחנה מצרים. ומצריים
היו זורקין חצים ואבני בליסטראות והענן מקבלן: ואביא אתכם אלי כתרגו': ועתה אם שמוע תשמעו. אם תקבלו
עליכם עתה יערב עליכם מכאן ואילך שכל התחלות קשות: ושמרתם את בריתי שאכרות עמכם על שמירת התורה:
סגלה. אוצר חביב. כמו וסגלת מלכים. כלי יקר ואבנים טובות ומרגליות שהמלכים גונזין אותן כן אתם לי סגלה
משאר אומות. ולא תאמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם תהיו. ומה יש לי עוד שתהא
חבתכם נכרת. והשאר אין לפני לכלום: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. שרים כמה דתימר ובני דוד כהנים היו: אלה
הדברים. לא פחות ולא יותר: וישב משה. ביום המחרת שהוא שלישי שהרי בהשכמה עלה. וכי צריך היה משה להשיב
אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ ממשה ומהגבורה שלא אמר הואיל ויודע מי ששלחני איני צריך להשיב: בעב הענן.
במעבה הענן. והוא ערפל: וגם בך. גם בנביאים אחרים הבאים אחריך: ויגד משה. ביום המחרת שהוא רביעי
לחדש: את דברי העם. תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמוע ממך אינו דומה שומע מפי שליח לשומע
מפי המלך. רצוננו לראות מלכנו: וקדשתם. וזמנתם. שיכינו עצמם היום ומחר: והיו נכונים. ויום השלישי
שהוא ששי בחדש ובחמישי בנה משה מזבח תחת ההר ושנים עשר מצבה כל ענין האמור בפרשת ואלה המשפטים
אין מוקדם ומאוחר בתורה: לעיני כל העם. מלמד שלא היה בהם סומא לפי שנתרפאו כלן: והגבלת. קבע להם

מח

לאמר השמרו לכם עלות בהר
ונגע בקצהו כל הנגע בהר מות יומת:
לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה
יירה אם בהמה אם איש לא יחיה
במשך היבל המה יעלו בהר: וירד
משה מן ההר אל העם ויקדש את
העם ויכבסו שמלתם: ויאמר אל
העם היו נכנים לשלשת ימים אל
תגשו אל אשה: ויהי ביום השלישי
בהית הבקר ויהי קלת וברקים
וענן כבד על ההר וקל שפר חזק
מאד ויחרד כל העם אשר במחנה:
ויוצא משה את העם לקראת האלהים
מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר:
והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד
עליו יהוה באש ויעל עשנו כעשן
הכבשן ויחרד כל ההר מאד: ויהי
קול השפר הולך וחזק מאד משה
ידבר והאלהים יעננו בקול: וירד

למימר אסתמרו לכון למיסק
בטורא ולמקרב בסופיה כל
דיקרב בטורא איתקטלא
יתקטיל:
לא תקרב ביה ידא ארי
אתרגמא יתרגם או אישתדאה
אשתדי אם בעירא אם אינשא
לא יתקיים במיגד שופרא
אינון מרשן למיסק בטורא:

ונחת משה מן טורא לעמא
וזמין ית עמא וחורו לבושיהון:

ואמר לעמא הוו זמינין לתלתא
יומין לא תקרבון לצד איתתא:

והוה ביומא תליתאה במיהוי
צפרא והוו קלין וברקין ועננא
תקיף על טורא וקל שופרא
תקיף לחדא וזע כל עמא די
במשריתא:
ואפיק משה ית עמא לקדמות
מימרא דיי מן משריתא
ואיתעתדו בשיפולי טורא:
וטורא דסיני תנן כוליה מן
קדם דאיתגלי עלוהי יי
באישתא וסליק תנניה כתננא
דאתונא וזע כל טורא לחדא:
והוה קל שופרא אזיל ותקיף
לחדא משה ממליל ומן קדם
יי מתעני ליה בקל:

התחומין לסימן שלא יקרבו מן הגבול
והלאה: לאמר. הגבול אומר להם
השמרו לעלות מכאן והלאה: ואתם
הוזהרים על כך: ונגוע בקצהו. אפי'
בקצהו: או ירה יירה. מכאן לנסקלין
שנדחין למטה מבית הסקילה שהוא
גבוה שתי קומות: יירה. יושלך
למטה לארץ כמו ירה בים: במשוך
היובל. כשימשוך קול ארוך הוא
סימן לסילוק שכינה והפסקת הקול
וכיון שנסתלק הן רשאין לעלות:
היובל. הוא שופר של איל שכן קורין
בערביא לדיכרא יובלא: ושופר של
אילו של יצחק היה: מן ההר אל העם.
מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו
אלא מן ההר אל העם: היו נכונים לסוף
שלשת ימים הוא יום רביעי שהוסיף
משה מדעתו יום אחד כדברי ר' יוסי
ולדברי האומר בששה בחדש ניתנו
עשרת הדברות לא הוסיף משה כלום

לשלשת ימים. כמו ליום השלישי: אל תגשו אל אשה. כל שלשה ימים הללו כדי שיהו הנשים טובלות ביום השלישי. ויהיו
טהורות לקבל תורה שאם ישמשו תוך שלשה ימים שמא תפלוט האשה שכבת זרע אחר טבילתה ותחזור ותטמא
אבל משתשהא שלשה ימים כבר הזרע מסריח ואינו ראוי להזריע וטהור מלטמא הפולטת: בהיות הבקר. מלמד
שהקדים על ידם מה שאין דרך בשר ודם לעשות כן שיהא הרב ממתין לתלמיד וכן ביחזקאל קום צא אל הבקעה ואקום
ואצא והנה שם כבוד יי' עומד: לקראת האלהים. מגיד שהשכינה יוצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת כלה. וזהו שנאמר
יי' מסיני בא. ולא נאמר לסיני בא: בתחתית ההר. לפי פשוטו ברגלי ההר. ומדרשו שנתלש ההר ממקומו ונכפה
עליהם כגיגית: עשן כולו. אין עשן זה שם דבר שהרי נקוד השין פתח אלא פועל כמו אמר שמע ולכך תרגומו תנן כוליה
ולא תננא. וכל עשן שבמקרא נקודי קמץ מפני שהם שם דבר: הכבשן. כבשן של סיד. יכול ככבשן זה ולא יותר ת"ל בוער
באש עד לב השמים. ומה ת"ל ככבשן לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע. נותן לבריות סימן הניכר להם. כיוצא בו
כאריה ישאג. וכי מי נתן כח בארי אלא הוא והכתוב מושלו כאריה אלא אנו מכנין ומדמין אותו לבריותיו כדי לשבר את
האוזן. כיוצא בו וקולו כקול מים רבים. וכי מי נתן קול למים אלא הוא אלא כדי לשבר את האוזן: הולך וחזק מאד. מנהג
הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקוע קולו עמיה ומחליש. אבל כאן הולך וחזק מאד. ולמה כך מתחלה לשבר אזניהם
כמה שהן יכולין לשמוע: משה ידבר. כשהיה מדבר ומשמיע הדברות לישראל שהרי לא שמעו מפי הגבורה אלא אנכי
ולא יהיה לך. והקב"ה מסייעו לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע: יעננו בקול. יעננו על דבר הקול. כמו אשר
יענה באש על דבר האש: וירד יי' על הר סיני. יכול ירד עליו ממש תלמוד לומר כי מן השמים דברתי עמכם

בא הכתוב השלשי והכריע בינהם
ויט שמים וירד מלמד שהרכין שמים
עליונים ותחתונים והציען על גבי
ההר כמצע על המטה וכסא הכבוד
ירד עליהם: רד העד בעם׳ התרה
בעם שלא לעלות בהר: פן יהרסו׳
שלא יהרסו את מצבם על שתאותם
אל יי׳ לראות ויקרבו לצד ההר:
ונפל ממנו רב׳ כל מה שיפול מהם
ואפי׳ יחיד הרוי רב וחשוב לפני: פן
יהרסו כל הריסה מפרדת אסיפת
הבנין אף הנפרדים ממצב אנשים
הורסין את המצב: וגם הכהנים אף
הבכורות שהעבודה בהם: הנגשים
אל יי׳ להקריב קרבנו׳ אף הם יתקדשו
לא יסמכו על חשיבותן לעלות:
יתקדשו׳ יהיו מזומנין להתיצב על
מעמדם: פן יפרץ׳ לשון פרצה
יהרוג בהן ויעשה בהן פרצה: לא
יוכל העם׳ איני צריך להעיד בהם

יהוה על הר סיני אל ראש ההר
ויקרא יהוה למשה אל ראש ההר
ויעל משה: ויאמר יהוה אל משה
רד העד בעם פן יהרסו אל יהוה
לראות ונפל ממנו רב: וגם הכהנים
הנגשים אל יהוה יתקדשו פן יפרץ
בהם יהוה: ויאמר משה אל יהוה לא
יוכל העם לעלת אל הר סיני כי אתה
העדתה בנו לאמר הגבל את ההר
וקדשתו: ויאמר אליו יהוה לך רד
ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים
והעם אל יהרסו לעלת אל יהוה
פן יפרץ בם: וירד משה אל העם
ויאמר אלהם: וידבר
אלהים את כל הדברים האלה
לאמר:

נכי יהוה אלהיך
אשר הוצאתיך מארץ
מצרים מבית עבדים:

ואתגלי יי על טורא דסיני
לריש טורא וקרא יי למשה
לריש טורא וסליק משה:

ואמר יי למשה חות אסהיד
בעמא דילמא יפגרון קדם יי
למיחזי ויפל מנהון סגי:

ואף כהניא דקריבין לשמשא
קדם יי יתקדשון דילמא
יקטול בהון יי:
ואמר משה קדם יי לא יכול
עמא למיסק לטורא דסיני
ארי את אסהידתא בנא
למימר תחים ית טורא
וקדשהי:
ואמר ליה יי איזיל חות ותיסק
את ואהרן עמך וכהניא ועמא
לא יפגרון למיסק קדם יי
דילמא יקטול בהון:

ונחת משה לעמא ואמר להון:

ומליל יי ית כל פתגמיא האלין
למימר:

אנא יי אלהך דאפיקתך
מארעא דמצרים מבית
עבדותא:

שהרי מותרין ועומדים הם היום שלשה ימים ולא יוכלו לעלות שאין להם רשות: רד העד בהם׳ פעם שניה מכאן
שמזרזין את האדם קודם מעשה וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה: ועלית אתה׳ אמור מעתה אתה מחיצה
לעצמך ואהרן מחיצה לעצמו והעם כל עקר לא יהרסו את מצבם לעלות׳ משה נגש יותר מאהרן ואהרן יותר מן
הכהנים: פן יפרץ בם׳ אעפ״י שנקוד חטף אינו זז ממשמעו כך דרך כל תיבה שנקודתה מלאפום כשהיא סמוכה
נשתנה הנקוד לחטף קמץ: ויאמר אלהם׳ אזהרה זו: וידבר אלהים׳ אין אלהים אלא דיין לפי שיש פרשיות בתורה שאם
עשאן אדם מקבל שכר ואם לאו אינו מקבל פורענות׳ יכול אף עשרת הדברות כן ת״ל וידבר אלהים דיין לפרוע:
את כל הדברים האלה׳ מלמד שהקב״ה אומר עשרת הדברות בדבור אחד מה שאי אפשר לאדם לומר כן א״כ מה ת״ל
עוד אנכי ולא יהיה לך שחזר ופרש כל דבור ודבור בפני עצמו: לאמר׳ מלמד שהיו ישראל עונין על הן הן ועל לאו
לאו: אשר הוצאתיך כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי׳ ד״א לפי שנגלה בים כגבור מלחמה ונגלה כאן כזקן מלא
רחמים׳ שנא׳ ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר׳ זו היתה לפניו בשעת השעבוד וכעצם השמים משנגאלו הואיל
שאני משתנה במראות אל תאמרו הרבה רשויות הן: אנכי יי׳ אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים׳ ועל הים׳ ד״א לפי
שהיו שומעים קולות הרבה שנא׳ את הקולות קולות באין מד׳ רוחות ומן השמים ומן הארץ אל תאמרו שיש רשויות
הרבה׳ ולמה אמר בלשון יחיד אלהיך ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא על מעשה העגל׳ וזהו שאמ׳ למה יי׳ יחרה אפך לא
צוית להם לא יהיה לך אלהים אחרים אלא לי לבדי: מבית עבדים׳ מבית פרעה שהייתם לו עבדים או אינו אומר אלא מבית
עבדים שהיו עבדים הם ת״ל ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים אמור מעתה למלך היו עבדים ולא עבדים לעבדים

לא יהיה לך אלהים אחרים על פני׃ לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ׃ לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבת על בנים על שלשים ועל רבעים לשנאי׃ ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי׃ לא תשא את שם יהוה אלהיך לשוא כי לא ינקה יהוה את אשר ישא את שמו לשוא׃

זכור את יום השבת לקדשו׃ ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך׃ ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך׃ כי ששת ימים עשה יהוה את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך יהוה את יום השבת ויקדשהו׃ כבד את אביך ואת אמך למען יארכון ימיך על האדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך׃

לא תרצח׃

לא תנאף׃

לא יהא לך אלה אוחרן בר מני׃

לא תעביד לך צלם וכל דמו די בשמיא מלעילא ודי בארעא מלרע ודי במיא מלרע לארעא׃

לא תסגוד להון ולא תפלחינון ארי אנא יי׳ אלהך אל קנא מסער חובי אבהן על בנין מרדין על דר תליתאי ועל דר רביעאי לשנאי כד משלמין בניא למיחטי בתר אבהתהון׃

ועביד טיבו לאלפי דרין לרחמי ולנטרי פיקודי׃

לא תימי בשמא דיי׳ אלהך למגנא ארי לא יזכי יי׳ ית דימי בשמיה לשקרא׃

הוי דכיר ית יומא דשבתא לקדשותיה׃

שיתת יומין תפלח ותעביד כל עבידתך׃

ויומא שביעאה שבתא קדם יי׳ אלהך לא תעביד כל עבידא את וברך וברתך ועבדך ואמתך ובעירך וגיורך די בקירוך׃

ארי שיתא יומין עבד יי׳ ית שמיא וית ארעא ית ימא וית כל די בהון ונח ביומא שביעאה על כן בריך יי׳ ית יומא דשבתא וקדשיה׃

יקר ית אבוך וית אימך בדיל דיורכון יומך על ארעא דיי׳ אלהך יהיב לך׃

לא תקטול נפש׃

לא תגוף׃

לא יהיה לך׳ למה נאמר לפי שנאמר לא תעשה לך אין לי אלא שלא יעשה העשוי כבר מנין שלא יקיים ת״ל לא יהיה לך׃ אלהים אחרים שאינם אלהות אלא אחרים עשאום אלהים עליהם ולא יתכן לפרשו אלהים אחרים זולתי לפי שגנאי הוא כלפי מעלה לקרותם אלוהות אצלו׳ ד״א אלהים אחרים שהם אחרים לעובדיהם קורין וצועקין להן ואינן עונין אותן ודומה כאלו הוא אחר שלא הכירו מעולם׃ על פני׳ כל זמן שאני קיים שלא תאמר לא נצטוו על עז אלא אותו הדור בלבד׃ פסל ע״ש שנפסל׃ כל תמונה׳ תמונת כל דבר אשר בשמים׃ קנא מקנא לפרע ואינו עובר על מדתו למחול על עון כל לשון קנאה מתקן לי לפרע׃ לשנאי׳ כתרגומו כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם׃ נוצר חסד׳ שאדם עושה לשלם שכר עד אלפים נמצאת מדה טובה יתירה על מדת פורענות אחת על חמש מאות שזו לד׳ דורות וזו לאלפים׃ לשוא׳ חנם ולהבל ואיזהו שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע על עמוד אבן שהוא של זהב׳ זכור ושמור בדבור אחד נאמרו וכן מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים׳ ולא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך׳ וכן ערות אשת אחיך יבמה יבא עליה׳ הוא שנא׳ אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי׳ זכור לשון פעול וכן פתרונו תנו לב לזכור תמיד את יום השבת שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת׃ ועשית כל מלאכתך׳ כשתבא שבת יהי בעיניך כאלו מלאכתך עשויה שלא תהרהר אחר מלאכה׃ אתה ובנך ובתך׳ אלו קטנים או אינו אלא גדולים אמרת הרי כבר גדולים מוזהרין הן אלא לא בא אלא להזהיר גדולים על הקטנים וזהו ששנינו קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עליך׃ וינח ביום השביעי׳ כביכול הכתיב בעצמו מנוחה ללמד הימנו קל וחומר לאדם שמלאכתו בעמל ויגיעה שיהא נח בשבת׳ ברך ויקדשהו׳ ברכו במן לכפול בששי לחם משנה וקדשו במן שאינו יורד בו׃ למען יאריכון ימיך׳ אם תכבד יאריכון ואם לאו יקצרון שדברי תורה נוטריקון הן נכתבין מכלל לאו הן ומכלל הן לאו׃ לא תנאף׳ אין ניאוף אלא באשת איש שנאמר מות יומת הנואף והנואפת׳

לא תגנב׃
לא תענה ברעך עד שקר׃
לא תחמד בית רעך
לא תחמד אשת רעך
ועבדו ואמתו ושורו וחמרו וכל
אשר לרעך׃
וכל העם ראים את הקולת ואת
הלפידם ואת קול השפר ואת ההר
עשן וירא העם וינעו ויעמדו מרחק׃
ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו
ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן
נמות׃ ויאמר משה אל העם אל
תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא
האלהים ובעבור תהיה יראתו על
פניכם לבלתי תחטאו׃ ויעמד העם
מרחק ומשה נגש אל הערפל אשר
שם האלהים׃ ויאמר
יהוה אל משה כה תאמר אל בני
ישראל אתם ראיתם כי מן השמים
דברתי עמכם׃ לא תעשון אתי אלהי
כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם׃
מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו

לא תגנוב נפשן
לא תסהיד בחברך סהדותא
דשיקרא׃

לא תחמיד בית חברך לא
תחמיד איתת חברך ועבדיה
ואמתיה ותוריה וחמריה וכל
די לחברך׃

וכל עמא חזן ית קליא וית
בעוריא וית קל שופרא וית
טורא תנן וחזא עמא וזעו
וקמו מרחיק׃
ואמרו למשה מליל את עמנא
ונקביל ולא ימליל עמנא יי׳
דילמא נמות׃
ואמר משה לעמא לא
תדחלון ארי בדיל לנסאה
יתכון אתגלי לכון יקרא דיי׳
ובדיל דיתהי דחלתיה על
אפיכון בדיל דלא תחובון׃

וקם עמא מרחיק ומשה
אתקריב לצית אמיטתא
דתמן יקרא דיי׳׃
ואמר יי׳ למשה כדנן תימר
לבני ישראל אתון חזיתון ארי
מן שמיא מלילית עמכון׃

לא תעבדון קדמי דחלן דכסף
ודחלן דדהב לא תעבדון
לכון׃

מדבח אדמתא תעביד
קדמי ותהא דבח עלוהי

ואומר האשה המנאפת תחת אישה
תקח את זרים׃ לא תגנוב· בגונב
נפשות הכתוב מדבר· או אינו אלא
בגונב ממון· אמרת דבר למד מענינו
לא תרצח לא תנאף במה הכתוב
מדבר בדבר שחייבין עליהן מיתת ב״ד
אף לא תגנוב דברים שחייבין עליהם
מיתת ב״ד׃ וכל העם רואים· מלמד
שלא היה בהם סומא· ומנין שלא היה
בהם אלם ת״ל ויענו כל העם· ומנין
שלא היה בהם חרש שנאמר ונשמע׃
רואים את הקולות· רואים את
הנשמע מה שאי אפשר לראות במקום
אחר׃ את הקולות· היוצאין מפי
הגבורה׃ וינועו· אין נוע אלא זיע׃
ויעמדו מרחוק· היו נרתעים
לאחוריהם י״ב מיל כאורך מחנה ישראל
ומלאכי השרת באין ומסייעין אותן
שנא׳ מלכי צבאות ידודון׃ לבעבור
נסות אתכם· לגדל אתכם בעולם שיצא
לכם שם באומות שהוא בכבודו נגלה
עליכם׃ נסות· לשון הרמה וגדולה
כמו הרים נסי׃ הרם על הגבעה
שהוא זקוף׃ ובעבור תהיה יראתו· על ידי שראיתם אותו יראוי ומאוים תדעו כי אין זולתו ותיראו מפניו׃ נגש אל
הערפל· לפנים משלש מחיצות· חשך ענן וערפל שנא׳ והר בוער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל ערפל
הוא עב הענן שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן׃ כה תאמר· בלשון זה׃ אתם ראיתם· הפרש יש במה שאדם רואה
למה שאחרים מסיחין לו שמה שאחרים מסיחין לו פעמים שלבו חלוק מלהאמין׃ כי מן השמים דברתי· וכתוב אחד
אומר וירד יי׳ על הר סיני· בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם· מן השמים השמיעך את קולו ועל הארץ הראך את
אשו· כבודו בשמים ואשו וגבורתו בארץ· דבר אחר הרכין שמים ושמי השמים והציען על ההר וכן הוא אומר ויט שמים
וירד׃ לא תעשון אתי· דמות שמשי המשמשין לפני במרום׃ אלהי כסף· בא להזהיר על הכרובים שאתה עושה לעמוד
עמי שלא יהיו כסף שאם שניתם לעשותן של כסף הרי הן לפני כאלוהות׃ ואלהי זהב· בא להזהיר שלא יוסיף על שנים שאם עשית
ד׳ הרי הן חשובין כאלוהות של זהב לפני׃ לא תעשו לכם· שלא תאמר הריני עושה כרובים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות
כמו שאני עושה בבית עולמים לכך נאמר לא תעשו לכם׃ מזבח אדמה· מחובר באדמה שלא יבנהו על גבי עמודים או
על גבי כיפים· ד״א שהיה ממלא את חלל מזבח הנחשת אדמה בשעת חנייתן׃ תעשה לי· שתהא עשייתו לשמי׃ וזבחת עליו
אצלו· כמו ועליו מטה מנשה׃ או אינו אלא עליו ממש תלמוד לומר הבשר והדם על מזבח יי׳ אלהיך ואין שוחטים במזבח

את עלתיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך׃ ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית כי חרבך הנפת עליה ותחללה׃ ולא תעלה במעלת על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו׃

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם׃ כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי

ית עלותך וית נכסת קודשך מן ענך ומן תורך בכל אתרא דאשרי שכינתי תמן אשלח ברכתי לך ואברכנך׃ ואם מדבח אבנין תעביד קדמי לא תבני יתהן פסילן דלא תרים חרבך עלה ותחללינה׃

ולא תיסק בדרגין על מדבחי די לא תתגלי עריתך עלוהי׃

ואלין דינייא דתסדר קדמיהון׃

ארי תזבן עבדא בר ישראל שית שנין יפלח ובשביעתא יפוק לבר חורין

את עולתך ואת שלמיך · אשר מבקרך ומצאנך · את צאנך ואת בקרך · עולות ושלמים · בכל המקו' אשר אזכיר את שמי אשר אתן לך רשות להזכיר שם המפורש שלי שם אבא אליך אשרה שכינתי וברכתיך מכאן אתה למד שלא נתן להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה באה שמה וזהו בית הבחירה שם נתן רשו' לכהנים להזכיר שם בנשיאות כפים ולברך את העם · ואם מזבח אבנים ר' ישמעאל אומ' כל אם שבתורה רשו' חוץ משלשה · ואם מזבח אבנים הרי זה משמש במקום כאשר תעשה לי מזבח אבנים לא תבנה אתהן גזית שהרי חובה עליך לבנות מזבח אבנים שנאמר אבנים שלמות תבנה את מזבח יי' אלהיך · וכן אם כסף תלוה · חובה היא עליך שנאמר העבט תעביטנו · וכן אם תקריב מנחת בכורים · זו מנחת העומר שהיא חובה · ועל כרחך אין הללו תלויין אלא ודאין ובלשון כאשר הם משמשין · גזית · לשון גזיזה שפוסלן ומסתתן בברזל · כי חרבך הנפת עליה · הרי כי משמש בלשון דילמא הא לימדת שאם הנפת עליהן ברזל חללתם שהמזבח נברא להאריך ימי האדם והברזל נברא לקצר ימי האדם · ואין זה בדין שיונף המקצר על המאריך · ועוד שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים לא יבא עליו כורת ומחבל · והלא דברים קל וחומר ומה אבנים שאינן רואות ושומעות ומדברות על ידי שמטילות שלום אמר תורה לא תניף עליהם ברזל המטיל שלום בין איש לאשתו בין אדם לחברו על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות · ולא תעלה במעלות · כשתבנה כבש למזבח לא תעשהו מעלות מעלות אלא חלק יהא ומשופע · אשר לא תגלה ערותך עליו · שעל ידי המעלות צריך אתה להרחיב פסיעותיך · ואע"פ שאין גלוי ערוה ממש שהרי כתיב ועשה להם מכנסי בד מכל מקום הרחבת פסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא ואתה נוהג בם מנהג בזיון · והלא דברים קל וחומר ומה אבנים שאין בהן דעת להקפיד על בזיונן אמרה תורה לא תנהוג בהם מנהג בזיון חברך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו על אחת כמה וכמה שלא תבזהו ·

חסלת וישמע יתרו

ואלה המשפטים

כל מקום שנא' אלה פסל את הראשונים ואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני · ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת המזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש · אשר תשים לפניהם · אמר לו הקב"ה למשה לא יעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה ואיני מטריח את עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו לכך נאמר תשים לפניהם כשלחן ערוך ומוכן לפני האדם · לפניהם · ולא לפני גוים ואפי' יודעת בדין אחד שדנים אותו כדיני ישראל אל תביאהו בערכאות שלהם שהמביא דיני ישראל לפני גוים מחלל השם ומייקר שם ע"ז להחשיבה שנ' כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים כשאויבינו פלילים זה עדות לעלוי יראתם · כי תקנה עבד עברי · עבד שהוא עברי או אינו אלא עבדו של עברי עבד כנעני שלקחתו מישראל ועליו הוא אומר שש שנים יעבוד · ומה אני מקיים והתנחלתם אותם בלוקח מן הגוי אבל בלוקח מישראל יצא בשש ת"ל כי ימכר לך אחיך העברי לא אמרתי אלא באחיך · כי תקנה · מיד ב"ד שמכרוהו בגנבתו כמו שנא' ואם אין לו ונמכר בגנבתו או אינו אלא במוכר עצמו מפני דוחקו אבל מכרוהו ב"ד לא יצא בשש כשהוא אומר וכי ימוך אחיך ונמכר לך הרי מוכר עצמו אמור ·

חנם: אם בגפו יבא בגפו יצא אם
בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו:
אם אדניו יתן לו אשה וילדה לו
בנים או בנות האשה וילדיה תהיה
לאדניה והוא יצא בגפו: ואם אמר
יאמר העבד אהבתי את אדני את
אשתי ואת בני לא אצא חפשי:
והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל
הדלת או אל המזוזה ורצע אדניו
את אזנו במרצע ועבדו לעלם:
וכי ימכר איש את בתו
לאמה לא תצא כצאת העבדים:
אם רעה בעיני אדניה אשר לא
יעדה והפדה לעם נכרי לא ימשל

מגן:
אם בלחודוהי יעול בלחודוהי
יפוק אם בעל איתתא הוא
ותיפוק איתתיה עמיה:
אם רבוניה יתן ליה איתתא
ותליד ליה בנין או בנן איתתא
ובנהא תהא לריבונהא והוא
יפוק בלחודוהי:
ואם מימר יימר עבדא רחימית
ית רבוני ית איתתי וית בני
לא איפוק בר חורין:
ויקרבינה רבוניה לקדם
דיינא ויקרבינה לות דשא או
לות מזוזתא וירצע רבוניה ית
אודניה במרצעא ויהא ליה
עבד פלח לעלם:
וארי יזבין גבר ית ברתיה
לאמהו לא תיפוק כמפקנות
עבדיא: אם בשא בעיני רבונהא
דקיימה ליה ויפרקינה לגבר
אוחרן לית ליה רשו לזבונא
במישלטיה בה:
ואם לבריה יקיימית

והנה אנו מקיימים מקרא זה בנמכר
בבית דין: לחפשי - לחירות: אם בגפו
יבא בגפו יצא - שלא היה נשוי אשה
כתרגומו אם בלחודוהי. ולשון בגפו
בכנפו שלא בא אלא כמות שהוא
יחידי בתוך לבושו בכנף בגדו: בגפו
יצא - מגיד שאם לא היה נשוי מתחל'
אין רבו מוסר לו שפחה כנענית
להוליד לו ממנה עבדים: ואם בעל
אשה - ישראלי' הוא: ויצאה אשתו עמו
וכי מי הכניסה שתצא אלא מגיד לך
הכתוב שהקונה עבד עברי חייב
במזונות אשתו ובניו: אם אדניו יתן
לו אשה - מכאן שהרשות ביד רבו
למסור לו שפחה כנענית להוליד
ממנה עבדים או אינו אלא בישראל' ת"ל האשה וילדיה תהיה לאדניה הא אינו מדבר אלא בכנענית שהרי העבריה אף היא
יוצאה בשש ואפילו לפני שש אם הביאה סימנין: את אשתי השפחה: אל האלהים - לב"ד צריך שימלך במוכריו שמכרוהו
לו: אל הדלת או אל המזוזה - יכול שתהא המזוזה כשרה לרצוע עליה ת"ל באזנו ובדלת: בדלת ולא במזוזה הא מה אני
מקיים או אל המזוזה - הקיש דלת למזוזה מה מזוזה מעומד אף דלת מעומד: ורצע אדניו את אזנו - הימנית או אינו
אלא של שמאל ת"ל אזן אזן לג"ש שנא' במצורע תנוך אזן הימנית. ור"י בר' היה דורש מקרא זה כמין חומר בפ"ק דקדושי'
מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית אמ' הקב"ה דלת ומזוזה שהיו עדי במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי
המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים והלך וקנה אדון לעצמו ירצע בפניהם. רבן יוחנן בן
זכאי היה דורש מקרא זה כמין חומר מה ראה לרצוע אזן מכל אברים אמ' רבן יוחנן בן זכאי אזן ששמעה בסיני
לא תגנוב והלך וגנב תרצע ואם מוכר עצמו אזן ששמעה בסיני כי לי בני ישראל עבדים והלך וקנה אדון לעצמו תרצע:
ועבדו לעלם - עד היובל או אינו אלא לעולם כמשמעו ת"ל ואיש אל משפחתו תשובו מגיד שחמשים שנה קרויין עולם ולא
שיעבדנו חמשים שנה אלא עד היובל בין סמוך בין מופלג: וכי ימכר איש את בתו - בקטנה הכתוב מדבר יכול אפי'
הביאה סימנין אמרת קל וחומר ומה מכורה קודם לכן יוצאה בסימנין כמו שנא' ויצאה חנם שאנו דורשין אותו לסימני נערות
שאינה מכורה קודם לכן אינו דין שלא תמכר: לא תצא כצאת העבדים - כיציאת עבדים כנענים שיוצאין בשן ועין
אבל זו לא תצא בשן ועין אלא עובדת שש או עד היובל או עד שתביא סימנין וכל הקודם קודם לחירותה ונותן לה דמי
עינה או שנה. או אינו אלא לא תצא כצאת העבד העברי בשש או ביובל ת"ל כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה
מקיש עבריה לעברי לכל יציאותיו מה ת"ל לא תצא כצאת העבדים לא תצא בראשי אברים כצאת עבד כנעני יכול
העבד העברי יוצא בראשי אברים ת"ל העברי או העבריה מקיש עברי לעבריה מה עבריה אינה יוצאה
בראשי אברים אף הוא אינו יוצא בראשי אברים: אם רעה - שלא נשאת חן בעיניו לכונסה: אשר לא יעדה - שהיה לו
ליעדה ולהכניסה לו לאשה וכסף קנייתה הוא כסף קידושיה וכאן רמז לך הכתוב שמצוה ביעוד ורמז לך שאינה צריכה
קדושי' אחרים: והפדה - יתן לה מקום להפדות ולצאת שאף הוא מסייע בפדיונה ומה הוא מקום שנתן לה יגרע מפדיונה

למכרה בבגדו בה: ואם לבנו ייעדנה
כמשפט הבנות יעשה לה: אם
אחרת יקח לו שארה כסותה ועונתה
לא יגרע: ואם שלש אלה לא יעשה
לה ויצאה חנם אין כסף:
מכה איש ומת מות יומת:
ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו
ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה:

כהלכת בני ישראל יעביד
לה:
אם אוחרנתא יסב ליה זיונה
כסותה ועונתה לא ימנע:
ואם תלת אלין לא יעביד לה
ותיפוק מגן בלא כסף:
דימחי לגבר ויקטליניה
איתקטלא יתקטיל:
ודלא כמן ליה ומן קדם יי
איתמסר לידיה ואשוי לך
אתרא דיערוק לתמן:

כמספר השנים שעשתה אצלו כאלו
היא שכורה אצלו כיצד
הרי שקנאה במנה ועשתה אצלו שתי
שנים אומר לו יודע היית שעתידה
לצאת לסוף שש נמצא שקנית
עבודת כל שנה בששית המנה ועשת'
עמך שתי שנים הרי שליש מנה שני
שלישי המנה ותצא מעמך: לעם נכרי
אינו רשאי למכרה לאחר לא האדון
ולא האב: בבגדו בה: אם בא לבגוד בה שלא לקיים בה מצות ייעוד וכן אביה לאחר שבגד בה ומכרה לזה: ואם לבנו
ייעדנה האדון מלמד שאף בנו קם תחתיו ליעדה אם רצה אביו ואין צריך לקדשה קדושין אחרים אלא אומר לה הרי
את מיועדת לך בכסף שקבל אביך בדמיך: כמשפט הבנות שאר כסות ועונה: אם אחרת יקח לו עליה: שארה
כסותה ועונתה לא יגרע מן האמה שייעד לו כבר: שארה מזונות כסותה כמשמעה ועונתה תשמיש: ואם שלש
אלה: אם אחת משלש אלה לא יעשה לה: ומה הן השלש ייעדה לו או לבנו או יגרע מפדיונה ותצא וזה לא יעדה לו ולא
לבנו והיא לא היתה בידה ממה שיכולה לפדות את עצמה: ויצאה חנם ריבה לה יציאה לזו יותר ממה שריבה לעבדים ומהו
היציאה ללמדך שתצא בסימנין ואם הגיעו שש שנים קודם סימנין כבר למדנו שתצא שנאמר העברי או העבריה ועבדך
שש שנים ומהו האמור כאן ויצאה חנם שאם קדמו סימנין לשש תצא בהן או אינו אומר שתצא אלא בבגרות תלמוד
לומר אין כסף לרבות יציאת בגרות ואם לא נאמרו שניהם הייתי אומר ויצאה לרבות יציאת בגרות לכך נאמרו
שניהם שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק: מכה איש ומת כמה כתובים נאמרו בפרשת רוצחים ומה שכתב
לפרש למה באו כלם אפרש: מכה איש ומת למה נאמר לפי שנאמר ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת שומע
אני בהכאה בלא מיתה תלמוד לומר מכה איש ומת אינו חייב אלא בהכאה של מיתה ואם נאמר מכה איש ולא נאמר
איש כי יכה הייתי אומר אינו חייב עד שיכה איש הכה את האשה ואת הקטן מנין תל' כי יכה כל נפש אפי' אשה וקטן
ועוד אלו נאמר מכה איש שומע אני אפי' קטן שהרג והכה יהא חייב תל' ואיש כי יכה ולא קטן שהכה ועוד כי יכה
כל נפש אפי' נפלים במשמע תלמוד לומר מכה איש עד שיכה בר קיימא הראוי להיות איש: ואשר לא צדה לא
ארב לא נתכוון צדה לשון ארב וכן הוא אומר ואתה צודה את נפשי לקחתה ולא יתכן לומר צדה לשון הצד ציד שצידת
חיות אין נופל הא בפעל שלו ושם דבר שלו ציד וזה שם דבר צידה ופעל שלו צודה וזה פעל שלו צד ואומר אני פתרונו
כתרגומו ולא כמן ליה ומנחם חברו בחלק צד צד ואין אני מודה לו ואם יש לחברו באחת מחלקות של צד מחברו
בחלק על צד תכחשו צדה אורב לצד שעולה אף כאן לא צדה לא צדד למצא לו צד מיתה ואף זה יש להרהר עליו מכל
מקום לשון אורב הוא: והאלהים אנה לידו זמן לידו כמו לא יאונה לצדי' לא תאונה מתאנה הוא מזדמן למצא לו עלה:
והאלהים אנה לידו ולמה תצא זאת מלפניו הוא שאמר דוד כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע
היא התורה שהיא משל של הקדוש ברוך הוא שהוא קדמונו של עולם והיכן אמרה תורה מרשעים יצא רשע
והאלהים אנה לידו במה הכתוב מדבר בשני בני אדם אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד ולא היו עדים שיעידו זה לא
נהרג וזה לא גלה הקדוש ברוך הוא מזמנן לפונדק אחד זה שהרג שוגג עולה בסולם ונופל על זה שהרג מזיד והורגו
ועדים מעידים עליו ומחייבין אותו גלות נמצא זה שהרג שוגג גלה וזה שהרג מזיד נהרג: ושמתי לך מקום
אשר ינוס שמה אף במדבר שינוס שמה ואי זה מקום קולטו זה מחנה לויה:

וכי יזד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות: ומכה אביו ואמו מות יומת: וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת: ומקלל אביו ואמו מות יומת: וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו באבן או באגרף ולא ימות ונפל למשכב: אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה רק שבתו יתן ורפא ירפא: וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקם ינקם: אך אם יום או יומים יעמד

וארי ירשע גבר על חבריה למקטליה בנכילו מן קדם מדבחי תדברימה לממת:

ודמחיה אבוהי ואימיה איתקטלא איתקטיל:

ודיגנוב נפשא מבני ישראל ויזבנינה ואישתכח בידיה איתקטלא יתקטיל:

ודילוט אבוהי ואימיה איתקטלא יתקטיל:

וארי ינצון גוברין וימחי גבר ית חבריה באבנא או בכורמיזא ולא ימות ויפיל לבוטלן:

אם יקום ויהלך בברא על בוריה ויהא זכא מחיא להוד בוטלניה יתן ואגר אסיא ישלם:

וארי ימחי גבר ית עבדיה או ית אמתיה בשולטן וימות תחות ידיה איתדנא יתדן:

ברם אם יומא או תרין יומין יתקיים

וכי יזיד איש · למה נאמר לפי שנאמר ומכה איש שומע אני אפי׳ גוי ורופא שהמית ושליח ב״ד שהמית במלקות ארבעים · והאב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו והשוגג ת״ל וכי יזיד איש ולא שוגג · על רעהו · ולא על גוי · להרגו בערמה · ולא שליח ב״ד והרופא והרודה בנו ותלמידו שאע״פ שהן מזידין אין מערימין · מעם מזבחי · אם הוא כהן ורוצה לעבוד עבודה תקחנו למות אבל אם התחיל לעבוד יניחוהו לעבוד עבודתו ויהרגוהו שהרי מעם מזבחי כתיב ולא מעל מזבחי ממש · ומכה אביו ואמו · לפי שלמדנו על חובל בחבירו שהוא חייב ולא במיתה הוצרך לומר לחובל באביו ואמו שהוא במיתה ואינו חייב אלא בהכאה שיש בה חבורה · אביו ואמו או זה או זה · מות יומת · בחנק · וגונב איש · למה נאמר לפי שנאמר כי ימצא איש גונב נפש אין לי אלא איש שגנב · אשה טומטום ואנדרוגינוס שגנבו מנין תלמוד לומר וגונב איש · ולפי שנאמר וגונב איש אין לי אלא גונב איש גונב אשה או קטן מנין תלמוד לומר גונב נפש לכך הוצרכו שניהם מה שחסר זה גלה זה · ונמצא בידו שראוהו עדים שגנבו ומכרו · ונמצא בידו כבר קודם המכירה · מות יומת · בחנק כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק · ומקלל אביו ואמו · למה נאמר לפי שהוא אומר איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו אין לי אלא איש שקלל · אשה שקללה את אביה מנין ת״ל ומקלל אביו ואמו סתם בין איש בין אשה · מות יומת · בסקילה כל מקום שנאמר דמיו בו בסקילה ובנין אב לכולם באבן ירגמו אותם דמיהם בם · ובמקלל נאמר דמיו בו · וכי יריבון · למה נאמר לפי שנאמר עין תחת עין לא למדנו אלא דמי איבריו אבל שבת ורפוי לא למדנו לכך נאמרה פרשה זו · ונפל למשכב · תרגומו ויפל לבוטלן לחולי שמבטלו ממלאכתו · על משענתו · על בוריו וכחו · ונקה המכה · וכי יעלה על לב שיהרג זה שלא הרג זה אלא למדך כאן שחובשין אותו כרוצח עד שנראה אם יתרפא זה · וכן משמעו כשקם זה והלך על משענתו אז ונקה המכה אבל עד שיקום זה לא נקה המכה · רק שבתו · בטול מלאכתו מחמת החולי · ואם קטע ידו או רגלו רואין אותו כאלו הוא שומר קשואין שהרי אף לאחר החולי אינו ראוי למלאכת יד ורגל והוא כבר נותן לו דמי ידו ורגלו שנ׳ יד תחת יד ורגל תחת רגל · ורפא ירפא · ישלם שכר הרופא · וכי יכה איש את עבדו · בעבד כנעני הכתוב מדבר או אינו אלא בעבד עברי ת״ל כי כספו הוא · מה כספו המיוחד לו עולמית אף עבדו הקנוי לו עולמית · והרי היה בכלל מכה איש ומת לא בא הכתוב והוציאו מן הכלל להיות נדון בדין · יום או יומים · שאם לא מת תחת ידו ושהה מעת לעת פטור · בשבט · שיש בו כדי להמית הכתוב מדבר או אפי׳ אין בו כדי להמית ת״ל בישראל ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו בדבר שיש בו כדי להמית והלא דברים קל וחומר מה אדם ישראל חמור אין חייב עליו אלא אם כן הכהו בדבר שיש בו כדי להמית · ועל אבר שיש בו כדי למות בהכאה זו עבד הקל לא כל שכן · נקום ינקם · מיתת סייף וכן הוא אומר חרב נוקמת נקם ברית · אך אם יום או יומים · אם על יום אחד הוא פטור על יומים לא כל שכן · אלא יום שהוא כיומים ואי זה מעת לעת ·

לא יקם כי כספו הוא׃ וכי
ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו
ילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענש
כאשר ישית עליו בעל האשה ונתן
בפללים׃ ואם אסון יהיה ונתתה
נפש תחת נפש׃ עין תחת עין שן
תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל׃
כויה תחת כויה פצע תחת פצע
חבורה תחת חבורה׃ וכי
יכה איש את עין עבדו או את עין
אמתו ושחתה לחפשי ישלחנו תחת
עינו׃ ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל
לחפשי ישלחנו תחת שנו׃
וכי יגח שור את איש או את אשה
ומת סקול יסקל השור ולא יאכל
את בשרו ובעל השור נקי׃ ואם שור

לא יתדן ארי בכספיה הוא׃
וארי ינצון גוברין וימחון
איתתא מעדיא ויפקון ולדהא
ולא יהא מותא איתגבארא
יתגבי כמא דישוי עלוהי בעלה
דאיתתא ויתן על מימר דיינא׃
ואם מותא יהא ותתן נפשא
חלף נפשא׃
עינא חלף עינא שינא חלף
שינא ידא חלף ידא ריגלא
חלף ריגלא׃
כואה חלף כואה פידעא חלף
פידעא משקופי חלף משקופי׃
וארי ימחי גבר ית עינא
דעבדיה או ית עינא דאמתיה
ויחבלינה לבר חורין יפטריניה
חלף עיניה׃
ואם שינא דעבדיה או שינא
דאמתיה יפיל לבר חורין
יפטריניה חלף שיניה׃
וארי יגח תור גברא או ית
איתתא וימות איתרגמא
יתרגים תורא ולא יתאכיל
ית בישריה ומרי דתורא יהא
זכאי׃ ואם תור

לא יוקם · הא יותר שמכהו אע״פ שכלא
מעת לעת קודם שמית חייב: וכי
ינצו אנשים · זה עם זה ונתכוון להכות
את רעהו והכה את האשה: ונגפו
אשה הרה · אין נגיפה אלא לשון דחיפה
והכאה כמו פן תגוף באבן רגלך
בטרם יתנגפו רגליכם: ולא יהיה
אסון · באשה: ענוש יענש · לשלם
דמי ולדות לבעל שמין אותה כמה
היתה ראויה לימכר בשוק להעלות
בדמיה בשביל הריונה: ענוש יענש ·
יגבו ממון ממנו כמו וענשו אותו:
כאשר ישית עליו · כשיתבענו הבעל
בב״ד להשית עליו עונש כל כך: ונתן
בפלילים · ונתן המכה דמי ולדות
בפלילים על פי הדיינים: ואם אסון
יהיה · באשה: ונתת נפש תחת נפש ·

ורבותינו חולקין בדבר יש מי שאומר נפש ממש ויש אומרים ממון אבל לא נפש ממש שהמתכוון להרוג את זה והרג את זה
פטור ממיתה · ומשלם ליורשין דמיו כמה שהיה נמכר בשוק: עין תחת עין · סימא עין חברו נותן לו דמי עינו כמה
שפחתו דמיו לימכר בשוק וכן כלם ולא נטילת אבר ממש כמו שדרשו רבותינו בפרק החובל · כויה תחת כויה · מכוות
אש ובצער בחבלה שיש בו פחת דמים ובשאין בו פחת דמים אלא צער כגון כוואו בצפור על צפרנו
אומר כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך: פצע תחת פצע · היא מכה המוציאה דם שפצע את
בשרו הכל לפי מה שהוא אם יש בה פחת דמי׳ נותן נזק ואם נפל למשכב נותן שבת ורפוי וצער ובשת ומקרא זה יתיר
הוא · ובחובל נדרשו רבותי׳ לחייב על הצער אף בנזקו נזק שאע״פ שנותן לו דמי ידו אין פוטרין אותו מן הצער לומר
הואיל וקנה ידו יש עליו לחתכה אלא אומר לו יש לך לחתכה בסם שאינו מצטער כל כך וזה חתכה בברזל וצערו: חבורה
היא מכה שהדם נצרר בתוכו ואינו יוצא אלא שמאדים את הבשר כנגדו ולשון חבורה בטדמורא בלע״ז וכן שחפת
קדים חבטות בר״ח וכן כל משקוף על שחלת אוכם תמיד כמו ונמר חברבורותיו ותרגומו משקופי לשון חבטדו׳
את שן עבדו · כנענים אבל עברי אינו יוצא בשן ועין כמו שאמר לא תצא כצאת העבדים: תחת עינו · וכן בעשרים
וארבעה ראשי אברים שאינם חוזרים אצבעות ידים ורגלים ושתי אזנים והחוטם וראש הגויה היא גיד האמה · ולמה נאמר שן
ועין שאם נאמר עין ולא נאמר שן הייתי אומר מה עין שנבראת עמו אף כל שנבראת עמו ושן לא נבראת עמו · ואילו
נאמר שן ולא נאמר עין הייתי אומר אפי׳ שן תינוק שיש לו חלופין לכך נאמר עין: וכי יגח שור · אחד שור ואחד כל
בהמה חיה ועוף אלא שדבר הכתוב בהווה: לא יאכל · ממשמע שנאמר סקול יסקל השור איני יודע שנבלה היא
ונבלה אסורה באכילה · ומה תלמוד לומר ולא יאכל את בשרו מגיד לך שכתב אפי׳ שחטו לאחר שנגמר דינו האסור
בהנאה · בהנאה מנין תלמוד לומר ובעל השור נקי כאדם שאומר יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום
וזהו מדרשו · ופשוטו כמשמעו לפי שאמר במועד וגם בעליו יומת הוצרך לומר בתם ובעל השור נקי:

נגח הוא מתמל שלשם והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת: אם כפר יושת עליו ונתן פדין נפשו ככל אשר יושת עליו: או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו: אם עבד יגח השור או אמה כסף שלשים שקלים יתן לאדניו והשור יסקל: וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בר ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור: בעל הבור ישלם כסף ישיב לבעליו והמת יהיה לו: וכי יגף שור איש את שור רעהו ומת ומכרו את השור החי וחצו את כספו וגם

נגח הוא מאתמל ומדקדמוהי ואיסתהיד במריה ולא נטריה ויקטיל גבר או איתתא תורא יתרגם ואף מרוהי יתקטיל:
אם כבר ישראל יגח תורא או בת ישראל יגח כדינא הדין איתעבד ליה:
אם ככון ישוון עלוהי ויתן פורקן נפשיה ככל דישוון עלוהי:
אם עבדא יגח תורא או אמתא כסף תלתין סלעין יתן לריבוניה ותורא יתרגם:
וארי יפתח גבר גוב או ארי יכרה גבר גוב ולא יכסיניה ויפל תמן תורא או חמרא:
מרי דגובא ישלם כספא יתיב למרוהי ומיתא יהא דיליה:
וארי ינוף תור דגבר ית תורא דחבריה וימות ויזבנון ית תורא חיא ויפלגון ית כספיה ואף

מתמול שלשום · הרי ג' נגיחות · והועד בבעליו · לשון התראה בעדים כמו העד העיד · והמית איש וגו' לפי שנאמר כי יגח אין לי אלא שהמית בנגיחה המית בנשיכה בבעיטה בדחיפה מנין ת"ל והמית · גם בעליו יומת · בידי שמים · יכול בידי אדם ת"ל מות יומת המכה רוצח הוא · על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו · אם כופר יושת · אם זה אינו תלוי אלא כמו אם כסף תלוה לשון אשר · אשר משפטו שיושת עליו בל' כופר · ונתן פדיון נפשו · דמי ניזק דברי ר' ישמעאל · ר' עקיבא אומר דמי מזיק · או בן יגח · בן שהוא קטן או בת קטנה לפי שנא' והמית איש או אשה יכול אינו חייב אלא על הגדול ת"ל או בן יגח או בת יגח לחייב על הקטנים כגדולים · אם עבד יגח השור או אמה · כנעני כסף שלשים שקלים יתן גזרת הכתוב הוא בין שהוא שוה מאה זוז בין שאינו שוה אלא דינר · והשקל משקלו ד' זהובים · שהם חצי אוקיא למשקל השקל של קולוניא · וכי יפתח איש בור · שהיה מכוסה וגלהו · או כי יכרה · לענין אם על פתיחה חייב על כרייה לא כ"ש אלא להביא כורה אחר כורה שחייב · ולא יכסנו הא אם כסהו פטור · ובבור ברה"ר הכתוב מדבר · שור או חמור · והוא הדין לכל בהמה שבכל מקום שנ' שור או חמור אינו למדין אותו שור משבת שנ' למען ינוח שורך וחמורך מה להלן כל בהמה וחיה כשור שהרי נאמר במקום אחר וכל בהמתך אף כאן כל בהמה וחיה כשור · ולמה נאמר שור וחמור שור ולא אדם · חמור ולא כלים · בעל הבור ישלם · בעל התקלה ישלם אף על פי שאין הבור שלו שעשאו ברה"ר התורה עשאו בעליו להתחייב בנזקיו · כסף ישיב לבעליו · ישיב לרבות שוה כסף ואפי' סובין · והמת יהיה לו · לניזק · שמין את הנבלה ונוטלה הניזק ומשלים לו המזיק עליה תשלומי נזקו · וכי יגוף · ידחוף · בין בקרניו בין ברגליו בין שנשכו בשיניו כולן בכלל נגיפה שאין נגיפה אלא לשון מכה · שור איש · שור של איש · ומכרו את השור החי · בשוין הכתוב מדבר · שור שוה מאתים שהמית שור שוה מאתים · בין שהנבלה שוה הרבה בין שהיא שוה מעט כשנוטל זה חצי החי וחצי המת · נמצא כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקו למדת שהתם משלם חצי נזק כי מן השוים אתה למד לשאינם שוים כי דין התם לשלם חצי נזק לא פחות ולא יותר או יכול אף בשאינם שוים בדמיהם כשהם חיים אמר הכתוב יחצו את שניהם אם אמרת כן בשנים שהמזיק משתכר הרבה כשהנבלה נמכרת בדמים יותר מדמי שור הניזק ואי אפשר שאמר הכתוב שיקח המזיק כנגד או פעמים שהמזיק נוטל הרבה יותר מכדי נזק שלם · שהרי דמי שור הניזק שוין יותר מכדי דמי שור המזיק ואם כן קריינים חמור מן המועד על כן לא דבר הכתוב אלא בשוין ולמדך שהתם משלם חצי נזק ... שמשלם חצי נזק ושמין את הנבלה ומת שפחתה דמיו בשעת המיתה יכול חצי הפחת הולך ולו ... הכתוב בלשון הזה ולא אמר ישלם חצי נזק לומר שאין התם משלם אלא מגופו ואם נגח ומת אין מזיק נוטל אלא הנבלה ואם אינה מגעת לחצי נזקו מפסיד · או שור שוה מנה שנגח שור שוה מאתים וזה אינו נוטל אלא השור · שלא נתחייב התם לחייב את בעליו

מן

את המת יחצון׃ או נודע כי שור נגח
הוא מתמול שלשם ולא ישמרנו
בעליו שלם ישלם שור תחת השור
והמת יהיה לו׃ כי
יגנב איש שור או שה וטבחו או
מכרו חמשה בקר ישלם תחת
השור וארבע צאן תחת השה׃ אם
במחתרת ימצא הגנב והכה ומת
אין לו דמים׃ אם זרחה השמש
עליו דמים לו שלם ישלם אם אין
לו ונמכר בגנבתו׃ אם המצא
תמצא בידו הגנבה משור עד חמור
עד שה חיים שנים ישלם׃
כי יבער איש שדה או
כרם ושלח את בעירה ובער בשדה
אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו
ישלם׃ כי תצא אש
ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה
או השדה שלם ישלם המבער את

ית דמי מיתא יפלגון׃ או איתידע ארי תור נגח הוא מאיתמלי ומדקדמוהי ולא נטריה מרוהי שלמא ישלם תורא חלף תורא ומיתא יהא דיליה׃

ארי יגנוב גבר תור או אימר ויכסיניה או יזבניניה חמשא תורין ישלם חלף תורא וארבע ענא חלף אימרא׃

אם במחתרתא ישתכח גנבא ויתמחי וימות לית ליה דמא׃

אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי דמא ליה שלמא ישלם אם לית ליה ויזדבן בגנובתיה׃

אם אישתכחא תישתכח בידיה גניבתא מתור עד חמר עד אימר כד אינון חיין על חד תרין ישלם׃
ארי יכול גבר חקל או כרם וישלח ית בעיריה וייכול בחקל אוחרן שפר חקליה ושפר כרמיה ישלם׃

ארי תתפק נור ותשכח כובין ויתאכלין גדישין או קמתא או חקלא שלמא ישלם דאדליק

לשלם מן הנעליה׳ או נודע׳ או לא היה
תם אלא נודע כי שור נגח הוא היום
ומתמול שלשום הרי כאן ג׳ נגיחות׳
שלם ישלם׳ שור נזק שלם׳ והמת
יהיה לו׳ לניזק ועליו לשלם המזיק עד
שישלם הנזק׳ חמשה בקר וגו׳ אמר
ר׳ יוחנן בן זכאי חס הקב״ה על כבודן
של בריות שור שהלך ברגליו ולא נתבזה
בהלוכו הגנב לנושאו על כתפו
משלם חמשה שה שנשאו על כתפו
משלם ד׳ אמר ר׳ מאיר גדול כחה של
מלאכה שור שביטלו ממלאכתו
משלם ה׳ שה שלא ביטלו ממלאכתו
משלם ד׳ תחת השור׳ תחת השה שנה
הכתוב ללמדך שאין מדת תשלומי ד׳
וה׳ נוהגת אלא בשור ושה בלבד׳ אם
במחתרת׳ כשהיה חותר הבית׳ אין
לו דמים׳ אין זו רציחה הרי הוא כמת
מעיקרו׳ כאן למדה תורה הבא להורגך
השכם והורגו וזה להורגך בא שהרי
ידוע הוא שאדם אין מעמיד עצמו ושותק שרואה שנוטלין ממונו בפניו לפיכך על מנת כן בא שאם יעמוד בעל הממון כנגדו
יהרגנו׃ ואם זרחה השמש עליו׃ אין זה אלא כמין משל׃ אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך כשמש הזה שהוא שלום
בעולם׳ כך פשוט לך שאינו בא להרגך אפילו יעמוד בעל הממון כנגדו כגון אב החותר לגנוב ממון הבן בידוע
שרחמי האב על הבן ואינו בא על עסקי נפשות׳ דמים לו׳ כחי הוא חשוב ורציחה היא אם יהרגנו בעל הבית׃ שלם
ישלם׳ הגנב ממון שגנב ואינו חייב מיתה׃ ואונקלוס שתרגם ואם עינא דסהדיא נפלת עלוהי לקח לו שטה אחרת לומר
שאם מצאוהו עדים קודם שבא בעל הבית ובשבא בעל הבית כנגדו הרגו בו שלא יהרגנו דמים לו חייב עליו אם הרגו
שמאחר שיש רואים לדם אין הגנב הוא בא על עסקי נפשות ולא יהרוג את בעל הממון׃ ואם המצא׳ ברשותו שלא
טבח ולא מכר׃ משור עד חמור׳ כל דבר שבכלל תשלומי כפל בין יש בו רוח חיים ובין אין בו רוח חיים שהרי נאמר
במקרא אחר על שה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר ישלם שנים לרעהו׃ חיים שנים ישלם׳ ולא מתים אלא חיים או
דמי חיים ולא׳׃ כי יבער איש׃ ובער כלם לשון בהמה הם כמו אנחנו ובעירנו׃ כי יבער איש יולך בהמותיו בשדה
או בכרם של חבירו ויזיק אותה באחת משתי אלה׳ או בשלוח בשדה או בבעור ופירשו רבותינו שלוח הם נזקי מדרך
כף רגל ובעור הוא נזקי שן האוכלת ומבערת׃ בשדה אחר׳ בשדה של איש אחר׃ מיטב שדהו׳ שמין את הנזק ואם
בא לשלם לו קרקע דמי נזקו ישלם לו ממיטב שדותיו ואם היה נזקו סלע יתן לו שוה סלע ממיטב שלו למד הכתוב שהניזקין
שמין להם בעידית׃ כי תצא אש׳ אפילו מעצמה׃ ומצאה קוצים׳ ונאכל גדיש׳ שלהבה בקוצים עד שמגעת לגדיש או לקמה
המחוברת לקרקע׃ או השדה׳ שלחכה את נירו וצריך לנור אותה פעם שנייה׃ שלם ישלם המבער׳ אע״פ שהדליק בתוך

הבערה׃ כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר וגנב מבית האיש אם ימצא הגנב ישלם שנים׃ אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו׃ על כל דבר פשע על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו׃

כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמר ומת או נשבר או נשבה אין ראה׃ שבעת יהוה תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם׃ ואם גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו׃ אם טרף יטרף יבאהו עד הטרפה לא ישלם׃

וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם׃

ית דליקתא׃ ארי יתן גבר לחבריה כסף או מנין למטר ויתגנבון מבית גברא אם אישתכח גנבא ישלם על חד תרין׃ אם לא אישתכח גנבא ויתקריב מריה דביתא לקדם דיינא אם לא אושיט ידיה במא דמסר ליה חבריה׃

על כל פתגם דחוב על תור על חמר על אימר ועל כסו על כל אבדתא די יימר ארי הוא דין לקדם דיינא יעול דין תרויהון די יחיבון דיינא ישלם על חד תרין לחבריה׃

ארי יתן גבר לחבריה חמרא או תור או אימר וכל בעירא למטר וימות או יתבר או ישתבי לית דחזי׃ מומתא דיי׳ תהא בין תרויהון אם לא אושיט ידיה במא דמסר ליה חבריה ויקביל מריה מיניה מומתא ולא ישלם׃

ואם איתגנבא איתגנב מעמיה ישלם למרוהי׃ אם איתברא איתבר ייתי סהיד דתבירא לא ישלם׃

וארי ישאל גבר מן חבריה ויתבר או ימות מרוהי לית עמיה שלמא ישלם׃

שלו ויצאה מעצמה על ידי קוצ׳ שמבערה חייב לשלם לפי שלא שמר גחלתו שלא תצא ותזיק׃ וגונב מבית האיש׳ לפי דבריו׃ אם ימצא הגנב ישלם שנים׳ לבעלים׃ ואם לא ימצא הגנב ובא שומר הזה שהוא בעל הבית ונקרב אל הדיינים לדון עם זה ולישבע לו שלא שלח ידו בשלו׃ על כל דבר׳ שימצא שקרן בשבועתו ויעידו עדים שהוא עצמו גנבו וירשיעוהו הדיינים על פי עדים ישלם שנים לרעהו למדך הכתוב שהטוען בפקדון לומר נגנבה הימנו ונמצא שהוא עצמו גנבה משלם כפל ואימתי בזמן שנשבע ואחר כך באו עדים שכך דרשו רז״ל ונקרב בעל הבית אל הדיינים לשבועה אתה אומר לשבועה או אינו אלא לדין שטוען שלא לדין עמו וכפר לומר נגנבה מיד נתחייב כפל אם באו עדים שהוא בידו נאמר כאן שליחות יד ונאמר למטה שליחות יד שבועת יי׳ תהיה בין שניהם׃ אם לא שלח ידו מה להלן שבועה אף כאן שבועה׃ אשר יאמר כי הוא זה׳ לפי פשוטו אשר יאמר העד כי הוא זה שנשבעת עליו והרי הוא אצלך׃ עד האלהים הדיינים יבא דבר שניהם ויחקרו את העדות ואם כשרים הם ירשיעוהו לשומר זה ישלם שנים ואם ירשיעו את העדים שנמצאו זוממין ישלמו הם שנים לשומר׳ ורבותינו דרשו כי הוא זה ללמד שאין מחייבין אותו שבועה אלא אם כן הודה במקצת לומר כך וכך אני חייב לך והמותר נגנב ממני׃ כי יתן איש אל רעהו שור או חמור׳ פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם׳ לפיכך פטר בו את הגנבה כמו שכתוב וגנב מבית האיש׃ ואם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית לשבועה לומר שפטר עצמו בשבועה זו׳ ופרשה תחתונה אמורה בשומר שכר לפיכך אינו פטור אם נגנבה כמו שכתוב אם גנוב יגנב מעמו ישלם אבל לא ישלם על האונס כמו מת מעצמו או נשבר או נשבה בחוזקה על ידי לסטים ואין רואה שיעיד בדבר׃ שבועת יי׳ תהיה׳ ישבע שכן הוא והוא שלא שלח בה יד להשתמש לעצמו שאם שלח בה יד ואחר כן נאנסה חייב באונסיה׃ ולקח בעליו השבועה ולא ישלם לו השומר כלום׃ ואם טרף יטרף על ידי חיה רעה׃ יביאהו עד יביא עדים שנטרפה באונס ופטור׃ הטרפה לא ישלם׃ ואינו אומר טרפה שאת הטרפה יש טרפה שמשלם ויש טרפה שאינו משלם טרפת חתול שועל ונמיה משלם טרפת ארי ודוב וזאב ונחש אינו משלם ומי אמר לך כן שהרי כתיב ומת או נשבר או נשבה מה מיתה שאינו יכול להציל אף שבירה ושביה שאינו יכול להציל׃ וכי ישאל׳ בא ללמד על השואל שחייב באונסין׃ בעליו אין עמו׳ ואם בעליו של שור אינו עם השואל במלאכתו ואם בעליו בין שהוא באותה מלאכה

אם בעליו עמו לא ישלם אם שכיר
הוא בא בשכרו ׃ וכי
יפתה איש בתולה אשר לא ארשה
ושכב עמה מהר ימהרנה לו לאשה׃
אם מאן ימאן אביה לתתה לו כסף
ישקל כמהר הבתולת׃
מכשפה לא תחיה׃ כל
שכב עם בהמה מות יומת׃
זבח לאלהים יחרם בלתי
לידוה לבדו׃ וגר לא תונה ולא תלחצנו
כי גרים הייתם בארץ מצרים׃ כל
אלמנה ויתום לא תענון׃ אם ענה
תענה אתו כי אם צעק יצעק אלי
שמע אשמע צעקתו׃ וחרה אפי
והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם
אלמנות ובניכם יתמים׃

אם מרוהי עימיה לא ישלם אם אגירא הוא על באגריה׃

וארי ישדל גבר בתולתא דלא מארסא וישכוב עימה קיימא יקיימינה ליה לאינתו׃
ואם מיצבא לא יצבי אבוהא למיתנא ליה כספא ישקול כמוהרי בתולתא׃
חרשא לא תחי׃
כל דישכוב עם בעירא איתקטלא איתקטיל׃
דדבח לטעות עממיא יתקטיל אלהין לשמא דיי בלחודוהי׃

וגיורא לא תונון ולא תעיקון ארי דיירין הויתון בארעא דמצרים׃
כל ארמלא ויתם לא תענון׃

אם ענאה תענה יתיה ארי מיקבל יקביל קדמי קבלא אקביל קבלתיה׃
ויתקיף רוגזי ואיקטול יתכון בחרבא ויהוין נשיכון ארמלן ובניכון יהון יתמין׃

בין שהוא במלאכה אחרת היה עמו בשעת השאלה אין צריך להיות עמו בשעת שבירה ומיתה׃ אם שכיר הוא. אם השוכר הזה ולא שואל אלא שוכר הוא בא בשכרו ליד השוכר היה ולא בשאלה ואין כל הנאה שלו שהרי על ידי שכרו נשתמש בו ואין לו משפט שואל להתחייב באונסין ולא פירש מה דינו אם כשומר חנם אם כשומר שכר לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל שוכר כיצד משלם ר' מאיר אומר כשומר חנם ר' יהודה אומר כשומר שכר׃ וכי יפתה. מדבר על לבה עד ששומעת לו וכן תרגם אונקלוס ארי ישדל שדול לשון ארמי כפתוי בלשון עברי׃ מהר ימהרנה לו. יפסוק לה מוהר כמשפט איש לאשתו שכותב לה כתובה וישאנה׃
כמוהר הבתולות. שהוא קצוב חמשים כסף אצל התופס את הבתולה ושכב עמה באונס שנאמר ונתן האיש השוכב וגו' חמשים כסף׃ מכשפה לא תחיה. אלא תומת בב"ד אחד זכר ואחד נקבה אלא שדבר הכתוב בהווה שהנשים מכשפות מצויות׃ לאלהים. אלו היה נקוד כדי היה צריך לפרש ולכתוב אחרים שכל ל' וב' המשמשין בראש תיבה אם נקודים בחטף כמו למלך למדבר לשר צריך לפרש ולכתוב לאי זה וכן למלכים לרגלים צריך לפרש לאי זה ואינו מפרש כאן כל מלכים במשמע. וכן לאלהים כל אלהים במשמע אפי' קדש. אבל כשהנקודה פתח כמו למלך למדבר לשר מודע באי זה מדבר וכן לאלהים לאותן שהזהרתיך עליהם במקום אחר שנא' בו אין כמוך באלהים לפי שלא פירש הוצרך לנקד פתח׃ יחרם. יומת. למה נאמר והלא כבר נאמר בו מיתה במקום אחר והוצאת את האיש ההוא וגו' אלא לפי שלא פירש על אי זו עבודה חייב מיתה שלא תאמר כל עבודות במיתה ופרט לך כאן זובח לאלהים מה זביחה עבודה הנעשית בפנים לשמים אף אני מרבה המקטר והמנסך שהן עבודה בפנים וחייבין עליהם בכל ע"ז בין דרכה לעבדה בכך בין אין דרכה לעבדה בכך. אבל שאר עבודות כגון המכבד והמרבץ והמנשק והמגפף אינן במיתה׃ וגר לא תונה. אונאת דברים כמו את מונק׃ ולא תלחצנו. בגזלת ממון׃ כי גרים הייתם. אם הוניתו אף הוא יכול להונותך ולומר לך אף אתה מגרים באת ומום שבך אל תאמר לחברך. גר הוא אדם שלא נולד במדינה ההיא אלא בא ממדינה אחרת לגור
שם׃ כל אלמנה ויתום. הוא הדין לכל אדם אלא דבר הכתוב בהווה לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי
לענותם׃ אם ענה תענה. הרי זה מקרא קצר׃ גזם ולא פירש ענשו. כמו לכן כל הורג קין
ולא פירש ענשו אף כאן אם ענה תענה אותו לשון גזום כלומר לסוף תטול את שלך למה
כי יצעק אלי ואנקמנו׃ והיו נשיכם אלמנות. ממשמע שנאמר והרגתי אתכם איני יודע שנשיכם
אלמנות אלא זו קללה אחרת שיהיו הנשים צרורות כאלמנות חיות שלא יהיו עדים למיתת בעליהן ותהיינה
צרורות להנשא והבנים יהיו יתומים שלא יניחום בית דין לירד בנכסי אביהם לפי שאין יודעין אם מתו אם נשבו

אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשה לא תשימון עליו נשך׃ אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו׃ כי הוא כסותה לבדה הוא שמלתו לערו במה ישכב והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני׃

אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר׃ מלאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן לי׃ כן תעשה לשרך לצאנך שבעת ימים יהיה עם אמו ביום השמיני תתנו לי׃ ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשלכון אתו׃

לא תשא שמע שוא אל תשת ידך עם רשע להית עד חמס׃

אם כספא תוזיף לעמי לעניא דעמך לא תהא ליה כרשיא לא תשוון עלוהי חבוליא׃ אם משכונא תסב כסותא דחברך עד מיעל שמשא תתיבניה ליה׃ ארי היא כסותיה בלחודוהי היא תותביה למשכיה במה ישכוב ויהיא ארי יקבל קדמי ואקביל קבילתיה ארי חנא אנא׃

דיינא לא תקיל ורבא בעמך לא תלוט׃ ביכורך ודמעך לא תאחר בוכרא דברך תפריש קדמי׃ כן תעביד לתורך לענך שבעא יומין יהא עם אמיה ביומא תמינאה תפרשיניה קדמי׃ ואינשין קדישין תהון קדמי ובשר דתליש מן חיות ברא לא תיכלון לכלבא תירמון יתיה׃

לא תקבל שמע דשקר לא תשוי ידך עם חייבא למיהוי סהיד שקר׃

אם כסף תלוה · ר' ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ מג' וזה א' מהם · את עמי · עמי ונכ' עמי קודם · את העני · עני ועשיר עני קודם · עמך · עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין · וכן משמעו אם כסף תלוה את עמי תלוהו ולא לגוי ולאי זה מעמי את העני · ולאי זה עני לאותו שעמך · לא תהיה לו כנושה לא תתבענו בחוזקה · אם אתה יודע שאין לו אל תהיה דומה עליו כאלו הלויתו אלא כאלו לא הלויתו כלומ' אל תכלימהו · נשך · רבית שהוא כנשיכת נחש שנושך חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש ופתאום הוא מבצבץ ונופח עד קדקדו · כך רבית אינו מרגיש ואינו ניכר עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה · אם חבל תחבל · כל לשון חבלה אינו משכון בשעת הלואה אלא שממשכנין את הלוה כשמגיע זמן ואינו פורע · עד בא השמש · כל היום תשיבנו לו עד בא השמש תשיבנו לו · וכבא השמש תחזור ותטלנו עד יבא בקר של מחר ובכסות יום הכתו' מדבר שאין צרי' לו בלילה · כי היא כסותה · זו טלית · שמלתו · זה חלוק · במה ישכב · לרבות את המצע · אלהים לא תקלל · הרי זו אזהרה לברכת השם ולקללת דיין · מלאתך · חובה המוטלת עליך כשתתמלא תבואתך להתבשל והם בכורים · ודמעך · היא תרומה ואיני יודע מהו לשון דמע · לא תאחר · לא תשנה סדר הפרשתן לאחר את הקודם ולהקדי' את המאוחר שלא יקדים תרומה לבכורי' ומעשר לתרומה · בכור בניך תתן לי · לפדותו בחמשה סלעי' מן הכהן והלא כבר צוה עליו במקום אחר אלא כדי לסמוך לו כן תעשה לשורך · מה בכור אדם לאחר ל' יום פודהו שנא' ופדויו מבן חדש תפדה אף בכור בהמה נשהה מטפל בה ל' יום ואחר נותנו לכהן · שבעת ימים יהיה עם אמו · זו אזהרה לכהן שאם בא למהר הקרבתו לא ימהר קודם שמונה ימים לפי שהוא מחוסר זמן · וביום השמיני תתנו לי · יכול חובה בו ביום נא' כאן שמיני ונא' להלן שמיני מה שמיני האמור להלן להכשיר משמיני ואילך אף כאן וכו' וכך משמעו וביום השמיני אתה רשאי לתתו לי · ואנשי קדש תהיון לי · אם קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטרפות הרי אתם לי · ואם לאו אינכם שלי · ובשר בשדה טרפה · אף בבית כן אלא שדבר הכתוב בהווה מקום שדרך בהמות ליטרף · וכן כי בשדה מצאה וכן מקרה לילה · והוא הדין למקרה יום אלא שדבר הכתוב בהווה · ובשר דתליש מן חיות ברא שנתלש ע"י טרפת זאב או ארי מן חיה כשרה או בהמה כשרה כחיה · לכלב תשליכון אותו · אף הגוי ככלב או אינו אלא כלב כמשמעו ת"ל בנבלה או מכור לנכרי קו' לטרפה שמות' בכל הנאות אם כן מה תלמוד לומ' לכלב למדך שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה שנא' ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו אמ' הקדוש ברוך הוא תנו לו שכרו · לא תשא שמע שוא · כתרגו' לא תקביל שמע דשקר אזהרה למקבל לשון הרע ולדיין שלא ישמע דברי בעל ריב עד שיבא בעל דין חברו · אל תשת ידך · המשטין את חברו הטענה שהבטיחו לה'

נח

לא תהיה אחרי רבים לרעת ולא תענה על רב לנטת אחרי רבים להטת: ודל לא תהדר בריבו: כי תפגע שור איבך או חמרו תעה השב תשיבנו לו: כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו: לא תטה משפט אבינך בריבו: מדבר שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרג כי לא אצדיק רשע: ושחד לא תקח כי השחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים: וגר לא תלחץ ואתם

לא תהא בתר סגיאי לאבאשא ולא תתמנע מלאלפא מה די בעינך על דינא בתר סגיאי שלים דינא:
ועל מסכינא לא תרחים בדיניה:
ארי תערע תורא דסנאך או חמריה תעי אתבא תתיבניה ליה:
ארי תחזי חמרא דסנאך רביע תחות טועניה ותתמנע מלמשבק ליה משבק תישבוק מה די בלבך עלוהי ותפריק עימיה:
לא תצלי דין מסכינך בדיניה:
מפיתגמא דשיקרא הוי רחיק ודיזכי ודינפק זכי מן דינא לא תקטול ארי לא אזכי חייבא:
ושוחדא לא תקביל ארי שוחדא מעור עיני חכימין ומקלקל פיתגמין תריצין:
וגיורא לא תעיקון ואתון

ע על חמס: לא תהיה אחרי רבים · יש במקרא זה הרבה מדרשים אבל אין לשון המקרא מיושב בהן ומכאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דיין אחד · וסוף המקרא דרשו אחרי רבים להטות שאם שנים מחייבין יותר מן המזכין הטה הדין על פיהם לחובה · ובדיני נפשות דבר הכתוב ואמצע המקרא דרשו לא תענה על רב שאין חולקין על מופלא שבבית דין לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד לקטנים שבהן שוטי' התלמ' שיאמרו את דעתם ולפי דברי רבותי' כך פתרון המקר' · לא תהיה אחרי רבים לרעות לחייב מיתה בשביל דיין אחד אחר שירבו המחייבין על המזכין · ולא תענה על הרב להטות מדבריו · ולפי שחסר יוד דרשו בו כך · אחרי רבים להטות · ויש רבים שאתה מטה אחריהם ואימתי בזמן שהם שנים המכריעין במחייבין יותר מן המזכין ממשמע שנא' לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני אבל היה עמהם לטובה · מכאן אמרו בדיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה · ואונקלוס תרגם לא תתמנע מלאלפא מה די בעינך על דינא · ולשון העברי לפי התרגו' כך הוא נדרש לא תענה על ריב לנטות · אם ישאלך דבר משפט לא תענה לנטות לצד אחד ולסלק עצמך מן הריב אלא הוי דן אותו לאמתו · ואני אומר ליישב על פשוטו דבר דבור על אפניו כך הוא פתרונו · לא תהיה אחרי רבים · אם ראית רשעים מטים משפט לא תאמר הואיל ורבים הם הנני נוטה אחריהם · ולא תענה על ריב · ואם ישאלך הנדון על אותו משפט לא תענה על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים להטות המשפט מאמתו אלא אמרהו כאשר הוא אמת והקולר תלוי בצוארי רבים: ודל לא תהדר · לא תחלוק לו כבוד לזכותו בדין ולומר דל הוא ואזכנו ואכבדנו: כי תראה חמור שונאך · הרי כי משמש לשון דלמא שהוא אחד מארבע לשונות שמשמשים כי · וכה פתרונו שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו · בתמיה עזוב תעזוב עמו · עזיבה לשון עזרה וכן עזור ועזוב ויעזבו את ירושלם מלאוה עפר לעזור ולסייע חוזק החומה טוכה כן כי תאמ' בלבבך · שמא תאמר: כי תראה וחדלת פעמים שאתה עוזר ופעמים אתה חדל · הא כיצד זקן ואינו לפי כבודו וחדלת או בהמת גוי ומשאוי ישראל וחדלת · עזוב תעזוב עמו · לפרק המשא מלמשקל ליה · מלשטול משאו הימנו · אבוכך · לשון מתאב · שהוא מדול לך מאחר ותאב לכל דברי נקי וצדיק אל תהרוג · ממנין שיצא מבית דין חייב אחד אומר יש לי ללמד עליו זכות מנין שמחזירין אותו ת"ל ונקי וצדיק אל תהרוג · וזה אע"פ שאינו צדיק שלא נצטדק בב"ד מ"מ נקי הוא מדין מיתה שהרי יש לך לזכותו · ומנין שאם יצא מב"ד זכאי ואמ' אחד יש לי ללמד עליו חובה להמיתו שאין מחזירין אותו לב"ד ת"ל צדיק אל תהרוג וזה צדיק הוא שהרי נצטדק בדינו: כי לא אצדיק רשע · ואין עליך להחזירו כי אני לא אצדיקנו בדיני · אם יצא מידך זכאי יש לי שלוחים להמיתו במיתה שנתחייב בה: ושוחד לא תקח · אפי' לשפוט אמת · שהרי כדי להטות הדין כבר נאמ' לא תטה משפט: יעור פקחים · אפי' חכם בתורה ונוטל שחד סוף שתטרף דעתו עליו וישתכח תלמודו ויכהה מאור עיניו: ויסלף דברי צדיקי' כתרג' · דברי צדיקי' דברים המוצדקים משפטי אמת וכן תרג' ישרים תריצין: וגר לא תלחץ · הרבה מקומות הזהירה תורה על הגר

ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם
בארץ מצרים׃ ושש שנים תזרע
את ארצך ואספת את תבואתה׃
והשביעת תשמטנה ונטשתה ואכלו
אביני עמך ויתרם תאכל חית השדה
כן תעשה לכרמך לזיתך׃ ששת
ימים תעשה מעשיך וביום השביעי
תשבת למען ינוח שורך וחמרך
וינפש בן אמתך והגר׃ ובכל אשר
אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים
אחרים לא תזכירו לא ישמע על
פיך׃ שלש רגלים תחג לי בשנה׃
את חג המצות תשמר שבעת ימים
תאכל מצות כאשר צויתך למועד
חדש האביב כי בו יצאת ממצרים
ולא יראו פני ריקם׃ וחג הקציר
בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה
וחג האסף בצאת השנה באספך
את מעשיך מן השדה׃ שלש פעמים
בשנה יראה כל זכורך אל פני האדן
יהוה׃ לא תזבח על חמץ דם זבחי
ולא ילין חלב חגי עד בקר׃

ידעתון ית נפשא דגיורא ארי
דיירין הויתון בארעא דמצרים

שית שנין תזרע ית ארעך
ותיכנוש ית עללתא׃
ושביעתא תשמטינא
ותרטשינא ויכלון מסכיני עמך
ושארהון תיכול חיות ברא כן
תעביד לכרמך לזיתך׃
שיתת יומין תעביד עבידתך
וביומא שביעאה תנוח בדיל
דינוח תורך וחמרך וישקוט
בר אמתך וגיורא׃
ובכל דאמרית לכון תסתמרון
ושום טעוות עממיא לא
תדכרון ולא ישתמע על
פומכון׃
תלת זימנין תחוגון קדמי
בשתא׃
ית חגא דפטיריא תיטר שבעא
יומין תיכול פטירן כמא
דפקידיתך לזמן ירחא
דאביבא ארי ביה נפקתא
ממצרים ולא יתחזון קדמי
ריקנין׃
וחגא דחצדא בכורי עובדך
דתזרע בחקלא וחגא דיכנשא
במיפק שתא במיכנשך ית
עובדך מן חקלא׃

תלת זימנין בשתא יתחזון כל
דכורך קדם רבון עלמא יי׃

לא תיכוס על חמיע דם פסחי
ולא יביתון בר מן מדבחא
תרבי נכסת חגא עד צפרא

מפני שסורו רע׃ את נפש הגר׃ כמה
קשה לו כשלוחצין אותו׃ ואספת את
תבואתה׃ לשון הכנסה לבית כמו
ואספתו אל תוך ביתך׃ תשמטנה׃
מעבודה׃ ונטשתה׃ מאכילה אחר
זמן הביעור׃ ד״א תשמטנה מעבודה
גמורה כגון חריש וזרוע׃ ונטשתה
מלזבל מלקשקש ויתרם תא׳ כל להקיש
מאכל האביון למאכל חיה׃ מה חיה
אוכלת בלא מעשר אף אביונים בלא
מעשר׃ מכאן אמרו אין מעשר
בשמטה׃ כן תעשה לכרמך לזיתך׃
ותחלת המקרא בשדה הלבן כמו
שאמור למעלה הימנו שש שנים תזרע
את ארצך׃ וביום השביעי תשבת׃
אף בשנה השביעית לא תעקור שבת
בראשית ממקומה׃ שלא תאמר
הואיל וכל השנה קרויה שבת לא
תנהוג בה שבת בראשית׃ למען ינוח
שורך וגו׳ תן לו נייחא שיהא תולש
ואוכל עשבים מן הקרקע או אינו
אלא יחבשנו תוך הבית אמרת מעתה
אין זה נייח אלא צער׃ בן אמתך׃
בעבד ערל הכתוב מדבר׃ והגר זה גר תושב׃ ובכל אשר אמרתי לעשות כל מצות עשה׃ באזהרה שכל שמירה
שבתורה אזהרה היא במקום לאו׃ לא תזכירו׃ שלא יאמר לו שמור לי בצד ע״ז פלונית תעמוד לי ביום ע״ז פלונ׳
ולא ישמע׃ מן הגוי על פיך׃ שלא תעשה שותפות עם הגוי וישבע לך בע״ז שלו נמצאת גורם שיזכר על ידך׃
ד״א ובכל אשר אמרתי וגו׳ ללמדך ששקולה ע״ז כנגד כל המצות כלה והנזהר בה כשומר את כלן׃ רגלים פעמי׳
כמו כי הכיתני זה שלש רגלים׃ חדש האביב׃ שהתבואה מתמלאת באביה׃ לשון אב בכור וראשון לבשל
פירות׃ ולא יראו פני ריקם׃ כשתבאו לראות פני ברגלים הביאו לי עולות׃ וחג הקציר׃ הוא חג שבועות׃ בכורי
מעשיך׃ שהוא זמן הבאת בכורים׃ שתי הלחם הבאין בעצרת מתירין החדש למנחות ולהביא בכורים למקדש שנא׳
וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לי״י בשבעותיכם׃ וחג האסיף׃ הוא חג הסכות׃ באספך את מעשיך׃ שכל
ימות החמה התבואה מתיבשת בשדות ובחג אוספין אותה אל הבית מפני הגשמים׃ שלש פעמים׃ לפי שהענין
מדבר בשמטת קרקע הוצרך ללמוד שלא יתעקרו רגלים ממקומן׃ כל זכורך׃ הזכרים שבך׃ לא תזבח׃ לא תשחט את
הפסח בי״ד בניסן ועדיין חמץ קיים׃ ולא ילין חלב חגי חוץ למזבח׃ עד בקר׃ יכול אף על המערכה יפסל בלינה ת״ל על
מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר׃ לא ילין אין לינה אלא בעמוד השחר שנא׳ עד בקר׃ אבל כל הלילה יכול להעלות

ראשית בכורי אדמתך תביא בית
יהוה אלהיך לא תבשל גדי בחלב
אמו ׃

הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך
בדרך ולהביאך אל המקום אשר
הכנתי׃ השמר מפניו ושמע בקלו
אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי
שמי בקרבו׃ כי אם שמוע תשמע
בקלו ועשית כל אשר אדבר ואיבתי
את איביך וצרתי את צרריך׃ כי ילך
מלאכי לפניך והביאך אל האמרי
והחתי והפרזי והכנעני החוי והיבוסי
והכחדתיו׃ לא תשתחוה לאלהיהם
ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם
כי הרס תהרסם ושבר תשבר
מצבתיהם ׃ ועבדתם את יהוה
אלהיכם וברך את לחמך ואת
מימיך והסרתי מחלה מקרבך ׃
לא תהיה משכלה
ועקרה בארצך את מספר ימיך
אמלא׃ את אימתי אשלח לפניך
והמתי את כל העם אשר תבא בהם
ונתתי את כל איביך אליך ערף׃

ריש בכורי ארעך תיתי לבית
מקדשא דיי׳ אלהך לא תיכול
בשר בחלב ׃

הא אנא שלח מלאכא קדמך
למיטרך באורחא ולאעלתך
לאתרא דאתקינית ׃
איסתמר מן קדמוהי וקביל
במימריה לא תסריב לקבליה
ארי לא ישבוק לחוביכון ארי
בשמי מימריה ׃
ארי אם קבלא תקביל
במימריה ותעביד כל דאמליל
ואסני ית סנאך ואעיק
לדמעיקין לך ׃
ארי יהך מלאכי קדמך
ויעילנך לות אמוראי וחיתאי
ופריזאי וכנענאי וחיואי
ויבוסאי ואישיצינון ׃

לא תסגוד לטעוותהון ולא
תפלחינון ולא תעביד
כעובדיהון ארי פגרא תפגרינון
ותברא תתבר קמתהון ׃
ותפלחון קדם יי׳ אלהכון
ויברך ית מיכלך וית משתיך
ואעדי מרעין בישין מבינך ׃

לא תהא מתכלא ועקרא
בארעך ית מנין יומך אשלים ׃

ית אימתי אשלח קדמך
ואקטול ית עמא דאת אתי
לאגחא בהון ואמסר ית כל
בעלי דבבך קדמך מחזרי
קדלי ׃

עד קרבתה למזבח ׃ ראשית בכורי
אדמתך ׳ אף השביעית חייבת
בבכורים לכך נאמ׳ אף כאן ׃ בכורי
אדמתך אדם נכנס לתוך שדהו
ורואה תאנה שבכרה כורך עליה
גמי לסימן ומקדישה ואין בכורי׳ אלא
מז׳ המינין האמורים במקרא ארץ
חטה וגו׳ ׃ לא תבשל גדי ׳ אף עגל
וכבש בכלל גדי הן שאין גדי אלא ולד
רך ׃ ממה שהוצרך לפרש במקו׳
מקומות בתורה שכתב גדי והוצרך
לפרש אחריו עזים כגון אשלח גדי עזי׳
שני גדיי עזים יש ללמד שכל מקום
שנא׳ גדי סתם אף עגל וכבש במשמ׳
ובשלשה מקומו׳ נכתב בתורה אחד
לאיסור אכילה וא׳ לאיסור הנאה ואחד
לאיסור בשול ׃ הנה אנכי שלח ׳ כאן
נתבשרו שעתידין לחטוא ושכינה
אומרת להן כי לא אעלה בקרבך ׳
אשר הכנותי ׳ אשר ומזומן ליתן
לכם זהו פשוטו ומדרשו מקום אשר
הכנותי כבר מקומי כנגדו וזה אחד
מן המקראות שאומ׳ שבית המקדש
של מעלה מכוון כנגד של מטה ׃ אל

תמר בו ׃ לשון המראה ׃ השמר מפניו כי שמי משותף בקרבו ׳ ורבותי׳ אמרו לשון ימרה את פיך ׳ וימרו בי ׳ כי לא ישא
לפשעכם ׃ אינו מלומד בכך שהוא מן הכת שאין חוטאין ועוד שהוא שלוח ואינו עושה אלא שליחותו ׃ כי שמי בקרבו ׳
מחובר לראש המקרא השמר מפניו כי שמי משותף בקרבו ׳ ורבותינו דרשו זה מטטרון ששמו כשם רבו מטטרון בגי׳
מטריא שדי ׳ ונכחדתיו ׳ כתרגו׳ ואשצי׳ ׳ הרס תהרסם ׳ לאותן אלהות ׃ מצבותיהם ׳ אבנים שהם מקימין להשתחוות להם
לא תהיה משכלה ׳ אם תעשה רצוני ׳ משכלה ׳ מפלת נפלים או קובר את בניה קרויה משכלה ׃ והמותי ׳ כמו והממותי
כתרגו׳ ואשגש וכן כל תיבה שפעל שלה בכפל אות אחרונה כשהיא באה לדבר בלשון פעלתי יש מקומות שמטיל אות
הכפלה ומדגש את האות האחרת ומוקדה במלא פום ׳ כמו והמותי מגזר והמם וסבותי מגזר וסבב ׳ והמרתי והמותי
ואקטול תעתיק הותי ׳ שאם היה מגזר מיתה היה שם הפעל שלו בפתח ואין המ״ם מודגש ולא נקודה מלא פום אלא כמו
והמיתה את העם הזה שתרגו׳ שלו ותקטול והיו שלו מודגש לפי שתבא במקו׳ שנים תיו והאחת שורש לפי שאין מיתה
באה תיו והאחת משמשת כמו אמרתי חטאתי וכן ונתתי תיו מודגשת שהיא במקו׳ שתים שהוא צריך שלשה תיון
שנים לשורש כגון נתן ית יי׳ מיתת שלום ׳ והשלישי לשימוש עיקר שרשו ׳ ערף ׳ שיפנו לפניך ויהפכו לך ערפם ׃

198

ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה
את החוי את הכנעני ואת החתי
מלפניך׃ לא אגרשנו מפניך בשנה
אחת פן תהיה הארץ שממה ורבה
עליך חית השדה׃ מעט מעט אגרשנו
מפניך עד אשר תפרה ונחלת את
הארץ׃ ושתי את גבלך מים סוף ועד
ים פלשתים וממדבר עד הנהר כי
אתן בידכם את ישבי הארץ וגרשתמו
מפניך׃ לא תכרת להם ולאלהיהם
ברית׃ לא ישבו בארצך פן יחטיאו
אתך לי כי תעבד את אלהיהם כי
יהיה לך למוקש׃
ואל משה אמר עלה אל יהוה אתה
ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני
ישראל והשתחויתם מרחק׃ ונגש
משה לבדו אל יהוה והם לא יגשו
והעם לא יעלו עמו׃ ויבא משה ויספר
לעם את כל דברי יהוה ואת כל
המשפטים ויען כל העם קול אחד
ויאמרו כל הדברים אשר דבר יהוה
נעשה׃ ויכתב משה את כל דברי
יהוה וישכם בבקר ויבן מזבח תחת
ההר ושתים עשרה מצבה לשנים
עשר שבטי ישראל׃ וישלח את
נערי בני ישראל ויעלו עלת ויזבחו
זבחים שלמים ליהוה פרים׃ ויקח
משה חצי הדם וישם באגנת וחצי
הדם זרק על המזבח׃ ויקח ספר
הברית ויקרא באזני העם ויאמרו
כל אשר דבר יהוה נעשה ונשמע׃
ויקח משה את הדם ויזרק על העם

ואשלח ית ערעיתא קדמך
ותתריך ית חיואי וית כנענאי
וית חתאי מן קדמך׃

לא אתריכינון מן קדמך
בשתא חדא דילמא תהא
ארעא צדיא ותסגי עלך חיות
ברא׃
זעיר זעיר איתריכינון מן קדמך
עד דתיפוש ותחסין ית ארעא׃

ואשוי ית תחומך מימא דסוף
ועד ימא דפלשתאי וממדברא
עד פרת ארי אימסר בידכון
ית כל יתבי ארעא ותתריכינון
מן קדמך׃
לא תגזר להון ולטעותהון קיים׃

לא יתבון בארעך דילמא
יחייבון יתך קדמי ארי תפלח
ית טעותהון ארי לתקלא יהון
לך׃
ולמשה אמר סק קדם יי׳ את
ואהרן נדב ואביהוא ושבעין
מסבי ישראל ותסגדון מרחיק׃

ואתקריב משה בלחודוהי
קדם יי׳ ואנון לא יקרבון
ועמא לא יסקון עמיה׃
ואתא משה ואישתעי לעמא
ית כל פתגמיא דיי׳ וית דינא
ואתיבו כל עמא קלא חד
ואמרו כל פיתגמיא דמליל יי׳
נעביד׃

וכתב משה ית כל פיתגמיא
דיי׳ ואקדים בצפרא ובנא
מדבחא בשיפולי טורא ותרתא
עשרי קמא לתרין עשר
שבטיא דישראל׃
ושלח ית בוכרי בני ישראל
ואסיקו עלון ונכיסו נכסת
קודשין קדם יי׳ תורין׃

ונסיב משה פלגות דמא ושוי
במזרקיא ופלגות דמא זרק
על מדבחא׃
ונסיב ספרא דקיימא וקרא
קדם עמא ואמרו כל דמליל
יי׳ נעביד ונקביל׃

ונסיב משה ית דמא וזרק על
מדבחא לכפרא על עמא

הצרעה · מין שרץ העוף והיתה
מכה אותם בעיניהם ומטילה ארס
והם מתים והצרעה לא עברה את
הירדן והחתי והכנעני הם ארץ סיחון
ועוג לפי שכל ז׳ אומות לא מנה אלא
שש · והחוי אע״פ שהוא מעבר הירדן לא
נמנה עמהם שכן דרשו בסוטה על
שפת הירדן עמדה וזרקה בהן מרה׃
שממה · ריקנית מבני אדם לפי
שאתם מעט ואין בכם כדי למלאות
אותה · ורבה עליך · ותרבה עליך ·
עד אשר תפרה · לשון פרי · וכן פרו
ורבו · ושתי את גבלך · לשון השתה
והיא מונחת לפי שהיא במקום
שתים שאין שיהא בלא יוד ואחרת
לשמוש · עד הנהר · נהר פרת ·
וגרשתמו · ותגרשם · כי אתן שהוא
כן זה משמש בלשון אשר וכן בכמה
מקומות והוא לשון אי שהוא אחד מד׳
לשונות של כי · ואל משה אמר · פרשה
זו קודם עשרת הדברות · בד׳ בסיון
נאמר לו עלה · ונגש לערפל ·
ויבא משה ויספר · בו ביום · את כל
דברי יי׳ · מצות פרישה והגבלה · ואת
כל המשפטים · ז׳ מצות שנצטוו בני
נח · שבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה
ודינין שנתנו לו במרה · ויכתב משה
מבראשית ועד מתן תורה · וכתב
מצות שנצטוו במרה · וישכם בבקר
בה׳ בסיון · את נערי · הבכורות ·
ויקח משה חצי הדם · ומי חלקו מלאך
בא וחלקו · באגנת ב׳ אגנות היו אחד
לחצי דם העולה וא׳ לחצי דם השלמים
להזות אותם · על העם · מכאן למדו א״ל שנכנסו לברית במילה וטבילה והזאת דמים שאין הזאה בלא טבילה · ספר
הברית · מבראשית ועד מתן תורה ומצות שנצטוו במרה · ויזרוק · ענין הזאה ותרגומו וזרק על מדבחא לכפרא על עמא

ויאמר הנה דם הברית אשר כרת
יהוה עמכם על כל הדברים האלה׃
ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא
ושבעים מזקני ישראל׃ ויראו את
אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה
לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר׃
ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו
ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו׃
ויאמר יהוה אל
משה עלה אלי ההרה והיה שם
ואתנה לך את לחת האבן והתורה
והמצוה אשר כתבתי להורתם׃ ויקם
משה ויהושע משרתו ויעל משה
אל הר האלהים׃ ואל הזקנים אמר
שבו לנו בזה עד אשר נשוב אליכם
והנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים
יגש אלהם׃ ויעל משה אל ההר ויכס
הענן את ההר׃ וישכן כבוד יהוה על
הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים
ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך
הענן׃ ומראה כבוד יהוה כאש אכלת
בראש ההר לעיני בני ישראל׃ ויבא
משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי
משה בהר ארבעים יום וארבעים
לילה׃

ואמר הא דא קיימא דגזר יי׳
עמכון על כל פתגמיא האלין׃

וסליק משה ואהרן נדב
ואביהוא ושבעין מסבי ישראל׃

וחזו ית יקר אלהא דישראל
ותחות כורסיה יקריה כעובד
אבן טבא וכחיזו שמיא לברירו׃

ולרברבי בני ישראל לא הוה
נזקא והוו חזן ית יקרא דיי׳ והוו
חדן בקורבנהון דאיתקבלו
כאלו אכלין ושתין׃
ואמר יי׳ למשה סק לקדמי
לטורא והוי תמן ואתן לך ית
לוחי אבנא ואוריתא
ותפקידתא דכתבית לאלפיהון׃

וקם משה ויהושע משומשניה
וסליק משה לטורא דאתגלי
עלוהי יקרא דיי׳׃
ולסביא אמר אוריכו לנא הכא
עד דנתוב לותכון והא אהרן
וחור עמכון מאן דאית ליה
דינא יתקרב לקדמיהון׃

וסליק משה לטורא וחפא
ענגא ית טורא׃
ושרא יקרא דיי׳ על טורא
דסיני וחפהי ענגא שתא יומין
וקרא למשה ביומא שביעאה
מגו ענגא׃

וחיזו יקרא דיי׳ כחיזו אישתא
אכלא בריש טורא לעיני בני
ישראל׃

ועל משה בגו ענגא וסליק
לטורא והוה משה בטורא
ארבעין יממין וארבעין לילון׃

ויראו את אלהי ישראל נסתכלו והציצו
ונתחייבו כליה אלא שלא רצה הקב״ה
לערבב שמחת התורה והמתין לנדב
ואביהוא עד יום חנוכת המשכן
ולזקנים עד ויהי העם כמתאוננים
ותבער בם אש יי׳ ותאכל בקצה
המחנה בקצינים שבהם׃ כמעשה
לבנת הספיר׃ היא היתה לפניו
בשעת השעבוד לזכור צרת ישראל
שהיו משועבדים במעשה לבנים׃
וכעצם השמים לטוהר משנגאלו היה
אור וחדוה לפניו׃ וכעצם׃ כתרגומו
לשון מראה׃ לטוהר לשון ברור וצלול
ואל אצילי׃ הם נדב ואביהוא והזקנים
לא שלח ידו מכלל שהיו ראויין להשתלח
יד׃ ויחזו את האלהים׃ מסתכלין היו
בו בלבבם מתוך אכילה ושתיה כך
מדרש ר׳ תנחומא ואנ׳ כן תרגמו אונק׳׃
לשון גדולים כמו ומאציליה קראתיך
ויאצל׃ ויאמר יי׳ אל משה לאחר מתן
תורה׃ עלה אלי ההרה והיה שם
יי׳ מ׳ יום ומ׳ לילה ואתנה לך את לחות
האבן וגו׳ לזכרונם׃ כל תרי״ג מצות
בכלל עשרת הדברות הן ורב סעדיה
פירשם באזהרות שיסד לכל דבור
ודבור מצות התלויות בו׃ ויקם משה
ויהושע׃ לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן׃ ואומ׳ אני שהיה התלמיד מלוה את הרב עד מקום הגבלת תחומי ההר
שאינו רשאי לילך משם והלאה׃ ומשם ויעל משה לבדו אל הר האלהים ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל מ׳ יום שכן
מצינו כשירד משה שאמ׳ וישמע יהושע את קול העם ברעה למדנו שלא היה יהושע עמהם׃ ואל הזקנים אמר בצאתו
מן המחנה׃ שבו לנו בזה׃ התעכבו כאן עם שאר העם במחנה להיו׳ נכונים לכל איש לשפוט הריב׃ וחור׃ בנה של מרים
היה ואביו כלב בן יפונה שנא׳ ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור׃ אפרת זו מרים כדאי׳ בסוטה׃ מי בעל דברים׃
מי שיש לו דין׃ ויכסהו הענן׃ רבותי׳ חולקים בדבר יש מהם שאומרים אלו ששה ימים מראש חדש סיון׃ ויכסהו הענן להר׃
ויקרא אל משה לקבל עשרת הדברות׃ ומשה וכל ישראל עומדים אלא שחלק הכתוב כבוד למשה׃ וי״א ויכסהו הענן
למשה ששת ימים לאחר עשרת הדברות שהיו בתחלת מ׳ יום שעלה משה לקבל לוחות ולמדך שכל הנכנס למחנה שכינה
טעון פרישה ששה׃ בתוך הענן׃ ענן זה כמין עשן ועשה לו הקב״ה למשה שביל בתוכו׃ חסלת ואלה המשפטים

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי: וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת: ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים: וערת אילם מאדמים וערת תחשים ועצי שטים: שמן למאר בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים: אבני שהם ואבני מלאים לאפד ולחשן: ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם: ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו:

ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו: וצפית אתו זהב

ומליל יי׳ עם משה למימר: מליל עם בני ישראל ויפרשון קדמי אפרשותא מן כל גבר דאיתרעי לביה תסבון ית אפרשותי:
ודא אפרשותא דתסבון מנהון דהבא וכספא ונחשא:
ותיכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ ומעזי:
ומשכי דדיכרי מסמקי ומשכי דססגונא ואעי שיטין:
משחא לאנהרותא בוסמיא למשח רבותא ולקטרת בוסמיא:
אבני בורלא ואבני אשלמותא לשקעא באיפודא ובחושנא:
ויעבדון קדמי מקדשא ואשרי שכינתי בינהון:
ככל דאנא מחזי יתך ית דמות משכנא וית דמות כל מנוהי וכן תעבדון:
ויעבדון ארונא דאעי שיטין תרתין אמין ופלגא אורכיה ואמתא ופלגא פותיה ואמתא ופלגא רומיה:
ותחפי יתיה דהב

ויקחו לי תרומה

לי לשמי: תרומה · הפרשה יפרישו לי ממממונם נדבה · ומ״א ויקחו תרומה אין כת׳ כאן אלא ויקחו לי כמשל אותי אתם לוקחים שאזור המכס · ידבנו לבו· לשון נדבה הוא והוא לשון רצון טוב: תקחו את תרומתי · אמרו רז״ל ג׳ תרומות אמורות כאן אחת תרומת בקע לגלגלת שנעשו בהן האדנים כמו שמפורש באלה פקודי ואחת תרומת המזבח בקע לגלגלת לקופות לקנות מהם קרבנות צבור · ואחת תרומת המשכן נדבת כל אחד ואחד שנתנדבו י״ג דברים האמורים בפרש׳ זהב וכסף ונחשת ותכלת וארגמן וגו׳ וכל המנויין בענין הוצרכו כלם למלאכת המשכן או לבגדי כהונה כשתדקדק בהם: מאתם זהב וכסף ונחשת וגו׳ וכלן באו בנדבה איש מה שנדבו לבו חוץ מן הכסף שבא בשוה מחצית השקל לכל אחד ולא מצינו בכל מלאכת המשכן שהוצרך שם כסף יותר שנאמר וכסף פקודי העדה בקע לגלגלת ושאר כסף הבא שם לנדבה עשאוהו לכלי שרת: תכלת · צמר צבוע בדם חלזון שצבעו ירוק: וארגמן · צמר צבוע מין צבע ששמו ארגמן: ושש הוא פשתן: ועזים · נוצה של עזים · לכך תרגם אנקלוס ומעזי שלא מן העזים ולא עזים עצמם שתרגום של עזים עזין: מאדמים · צבועות היו אדומות לאחר עשייתן · ועורות תחשים · מין חיה ולא היתה אלא לשעה והרבה גוונין היו לה לכך מתרגם ססגונא ששש ומתפאר בגווניו הרבה: ועצי שטים · ומאין היו להם עצי שטים במדבר פי׳ ר׳ תנחומא כבר יעקב אבינו צפה ברוח הקדש שעתידין ישראל לעשות משכן במדבר והביא ארזי׳ למצרים ונטעם וצוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים: שמן למאור · זך להעלות נר תמיד: בשמים לשמן המשחה · שנעשה למשוח כלי המשכן והמשכן לקדשו והוצרכו לו בשמים כמו שמפורש בכי תשא: ולקטרת הסמים · שהיו מקטירין בכל ערב ובקר כמו שמפורש בואתה תצוה ולשון קטרת העלאת קיטור ותמרות עשן: אבני שהם שתים הוצרכו שם לאפוד האמור בואתה תצוה: מלואים · על שם שעושין בזהב מושב כמין גומא ונותנים שם האבן למלאת הגומא קרויין אבני מלואים ומקום המושב קרוי משבצת: לאפוד ולחשן · השהם לאבני אפוד ואבני המלואים לחשן: חשן ואפוד מפורשים בואתה תצוה והן מיני תכשיט: ועשו לי מקדש · ועשו לשמי בית קדושה: ככל אשר אני מראה אותך · כאן את תבנית המשכן · המקרא הזה מחובר עם של מעלה ממנו ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה: וכן תעשו · לדורות אם יאבד אחד מן הכלים או כשתעשו כלי בית עולמים כגון שלחנות ומנורות וכיורות ומכונות שעשה שלמה כתבנית אלו תעשו אותם · ואם המקרא לא יהיה מחובר למעלה ממנו לא היה לו לכתוב וכן תעשו אלא תעשו והיה מדבר על עשיית המשכן וכליו: ועשו ארון · כמו ארונות שעושין בלא רגלים כמין ארגז שקורין אשקרי׳

טהור מבית ומחוץ תצפנו ועשית
עליו זר זהב סביב׃ ויצקת לו ארבע
טבעת זהב ונתתה על ארבע פעמתיו
ושתי טבעת על צלעו האחת ושתי
טבעת על צלעו השנית׃ ועשית בדי
עצי שטים וצפית אתם זהב׃ והבאת
את הבדים בטבעת על צלעת הארן
לשאת את הארן בהם׃ בטבעת
הארן יהיו הבדים לא יסרו ממנו׃
ונתת אל הארן את העדת אשר
אתן אליך׃ ועשית כפרת זהב טהור
אמתים וחצי ארכה ואמה וחצי
רחבה׃ ועשית שנים כרבים זהב
מקשה תעשה אתם משני קצות
הכפרת׃ ועשה כרוב אחד מקצה
מזה וכרוב אחד מקצה מזה מן
הכפרת תעשו את הכרבים על שני
קצותיו׃ והיו הכרבים פרשי כנפים
למעלה סככים בכנפיהם על הכפרת
ופניהם איש אל אחיו אל הכפרת
יהיו פני הכרבים׃ ונתת את הכפרת
על הארן מלמעלה ואל הארן תתן

דכי מגיו ומברא תחפיניה
ותעביד ליה דיר דדהב סחור
סחור׃
ותתיך ליה ארבע עיזקן דדהב
ותתן על ארבע זויתיה ותרתין
עיזקן על סיטריה חד ותרתין
עיזקן על סיטריה תנייתא׃
ותעביד אריחי דאעי שיטין
ותחפי יתהון דדהב׃
ותעיל ית אריחיא בעיזקתא
על סיטרי ארונא למיטל ית
ארונא בהון׃
בעיזקת ארונא יהון אריחיא
לא יעדון מיניה׃
ותתן בארונא ית סהדותא
דאתן לך׃
ותעביד כפורתא דדהב דכי
תרתין אמין ופלגא אורכה
ואמתא ופלגא פותיה׃
ותעביד תרין כרובין דדהב
נגיד תעביד יתהון מתרין
סיטרי כפורתא׃
ועביד כרובא חד מסיטרא
מיכא וכרובא חד מסיטרא
מיכא מן כפורתא תעבדון ית
כרוביא על תרין סיטרוהי׃
ויהון כרוביא פריסן גדפיהון
לעילא נטלין בגדפיהון על
כפורתא ואפיהון חד לקביל
חד לקביל כפורתא יהון אפי
כרוביא׃
ותתן ית כפורתא על ארונא
מלעילא ובארונא תתן

מבית ומחוץ תצפנו׃ ג׳ ארונות עשה
בצלאל ב׳ של זהב ואחד של עץ ל׳ כתלי׳
ושולים לכל אחד ואחד ופתוחים
מלמעלה נתן של עץ בתוך של זהב
ושל זהב בתוך של עץ וחפה שפתו
העליונה בזהב נמצא מצופה מבית
ומחוץ׃ זר זהב׃ כמין כתר מקיף לו
סביב לשפתו מלמעלה שעשה ארון
היה גבוה מן הכפרת עד שעולה
הזר למעלה משם הכפרת ולמעלה
ממנו כל שהוא והיינו עד כשהיה
הארון וכשהכפרת שוכב על שפת
הכתלים שעולה הזר למעלה שפת
הכפרת כל שהוא והוא סימן לכתר
תורה׃ ויצקת לו׃ לשון התכת כתרגו׳
ותתיך׃ ארבע פעמותיו׃ כתרגומו
זויתיה׃ ובזויות העליונות סמוך
לכפרת היו נתונות שתים מכאן ושתים
מכאן לרוחב הארון והבדים נתונים
בהן ואורך של ארון מפסיק בין הבדי׳
אמתים וחצי שבין בד לבד שיהיו ב׳ בני
אדם נושאים את הארון מהלכים בינה׳
ושתי טבעות׃ הן ד׳ טבעות שבתחלת
המקרא ופי׳ לך היאך היו ואותן זו יתירה היא ופתרונו כמו שתי טבעות ויש לך לשנות כך ושתים מן הטבעות האלו
על צלעו׃ צלעו׃ כמו בדי מטות׃ לא יסורו ממנו׃ לעולם׃ ונתת על הארון כמו בארון׃ את העדות׃ התורה
שהיא עדות ביני וביניכם שציויתי אתכם מצות הכתובות בה׃ כפרת׃ כסוי על הארון שהיה פתוח מלמעלה ומניחו עליו
כמין דף׃ אמתים וחצי ארכה׃ כאורך הארון וכן רחבה כרוחב הארון ומונחת על עובי הכתלים [illegible] שלא פירש
שיעור לעוביה פירשו רבותינו שהיה עוביה טפח׃ כרובים׃ דמות פרצוף תינוק להם׃ מקשה תעשה אותם׃ שלא
תעשם בפני עצמן ותחברם בראשי הכפרת לאחר עשייתם כמעשה צורפים שקורין שולדי״ש אלא הטל זהב בתחלת
עשיית הכפרת והכה בפטיש ובקורנס באמצע וראשין בולטין למעלה וצור הכרובים בבליטת קצותיו׃ מקצה [illegible]
בלע״ז בטרין כמו זה לגאי קטן׃ קצות הכפרת׃ ראשי׃ ועשה כרוב אחד׃ שלא תאמר ב׳ כרובים לכל קצה וקצה לכך
הוצרך לומ׳ כרוב אחד מקצה מזה׃ מן הכפרת עצמה תעשו את הכרובים זהו פירושו של מקשה תעשה אותם שלא
תעשם בפני עצמן ותחברם לכפרת׃ פורשי כנפי׳ שלא תעשה כנפיהם שוכבי׳ אלא פרושי׳ וגבוהי׳ למעלה אצל ראשיה׳
שיהיו י׳ טפחי׳ בחלל שבין הכנפי׳ לכפרת כדאי׳ בסוכה׃ ואל הארון תתן׃ לא ידעתי למה נכפל שהרי כבר נאמ׳ למעלה
ונתת אל הארון את העדות ויש לומ׳ שבא ללמ׳ שבעודו ארון לבדו בלא כפרת יתן תחלה העדות לתוכו ואח״כ יתן [illegible] עליו

ית סהדותא דאתן לך׃ ואזמן מימרי לך תמן ואמליל עמך מעלוי כפורתא מבין תרין כרוביא די על ארונא דסהדותא ית כל דאפקיד יתך על בני ישראל׃
ותעביד פתורא דאעי שיטין תרתין אמין אורכיה ואמתא פותיה ואמתא ופלגא רומיה׃
ותחפי יתיה דהב דכי ותעביד ליה דיר דדהב סחור סחור׃
ותעביד ליה גדנפא רומיה פושכא סחור סחור ותעביד דיר דדהב לגדנפיה סחור סחור׃
ותעביד ליה ארבע עזקן דדהב ותתן ית עזקתא על ארבע זויתא די לארבע רגלוהי׃
לקביל גדנפא יהוין עזקתא אתרא לאריחיא למיטל ית פתורא׃
ותעביד ית אריחיא דאעי שיטין ותחפי יתהון דדהב ויהון נטלין בהון ית פתורא׃
ותעביד מגיסוהי ובזיכוהי וקסותיה ומכלתיה דאיתנסך בהון

את העדת אשר אתן אליך׃ ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים אשר על ארון העדת את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל׃

ועשית שלחן עצי שטים אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קמתו׃ וצפית אתו זהב טהור ועשית לו זר זהב סביב׃ ועשית לו מסגרת טפח סביב ועשית זר זהב למסגרתו סביב׃ ועשית לו ארבע טבעת זהב ונתת את הטבעת על ארבע הפאת אשר לארבע רגליו׃ לעמת המסגרת תהיין הטבעת לבתים לבדים לשאת את השלחן׃ ועשית את הבדים עצי שטים וצפית אתם זהב ונשא בם את השלחן׃ ועשית קערתיו וכפתיו וקשותיו ומנקיתיו אשר יסך בהן

וכן מצינו כשהקים המשכן נאמר ויתן את העדות אל הארון ואחר כך וישם את הכפרת על הארון מלמעלה׃ ונועדתי לך׳ כשאקבע מועד לדבר עמך אותו מקום אקבע למועד שאבא שם לדבר אליך׃ ודברתי אתך מעל הכפרת׳ ובמקום אחר הוא אומר וידבר אליו מאהל מועד׳ זה המשכן מחוץ לפרכת נמצאו שני כתובים מכחישין זה את זה בא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם׳ ובבא משה אל אהל מועד וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת׳ משה היה נכנס למשכן וכיון שבא בתוך הפתח קול יורד מן השמים לבין הכרובים ומשם יוצא ונשמע למשה באהל מועד׃ את כל אשר אצוה אותך׃ קומתו׳ גבהו ברגליו עם עובי השלחן׃ זר זהב׳ סימן לכתר מלכות שהשלחן שם עושר וגדולה הוא כמו שאומרים שלחן מלכים׃ מסגרת׳ כתרגומו גדנפא׳ נחלקו חכמי ישראל בדבר יש אומרים למעלה היתה סביב לשלחן כמו לבזבזין שבשפת שלחן שרים׳ ויש אומרים למטה היתה תקועה מרגל לרגל בד׳ רוחות השלחן ודף השלחן שוכב על אותה מסגרת׳ ועשית זר זהב׳ הוא זר האמור למעלה ושם לך כאן שעל המסגרת היה׃ לעמת המסגרת׳ ברגלים תקועות כנגד ראש המסגרת׃ לבתים לבדים׳ לצורך בתים לבדים אותם הטבעות יהיו בתים להכניס בהם הבדים לבתים׃ ונשא בם׳ לשון נפעל יהי נשא בם את השלחן׃ ועשית קערתיו׳ קערות זה דפוס העשוי כדפוס הלחם׳ והלחם היה עשוי כמין תיבה פרוצה משתי רוחותיה ושולים לו מלמטה וכופל מכאן ומכאן כלפי מעלה כמין כתלים ולכך הוא קרוי לחם הפנים שיש לו פנים רואים לכאן ולכאן לצדי הבית מזה ומזה ונותן ארכו לרחב השלחן וכתליו זקופין כנגד שפת השלחן׃ והיה עשוי לו דפוס של זהב ודפוס של ברזל בשל ברזל הוא נאפה וכשמוציאו מן התנור הוא נותנו בשל זהב עד למחר בשבת שמסדרו על השלחן ואותו דפוס קרוי קערה׃ וכפותיו הם בזיכין שנותנים בהם לבונה שתים היו לשני קומצי לבונה שנותנין על שתי המערכות שנ׳ ונתת על המערכת לבונה זכה׃ וקשותיו כמין חצאי קנים חלולין הנסדקין לארכן דוגמתן עושה של זהב ומסדר ג׳ על ראש כל לחם שישב לחם האחד על גבי אותן קנים ומבדילין בין לחם ללחם כדי שתכנס הרוח ביניהם ולא יתעפשו׃ ובלשון ערבי כל דבר חלול קרוי קסוה׃ ומנקיותיו׳ כתרגומו ומכילתיה׳ הן סניפין כמין יתדות זהב עומדין בארץ וגבוהין עד למעלה מן השלחן הרבה כנגד גובה מערכת הלחם ומפוצלים ו׳ פצולים זה למעלה מזה וראשי קנים שבין לחם ללחם סמוכין על אותן פצולין כדי שלא יכבד משא הלחם העליון על התחתונים וישברו׃ ולשו׳ מנקיותיו סובלותיו כמו ונקתה הסל אבל לשו׳ מנקיו איני יודע היאך הוא נופל על הסניפין׃ ויש אומרים קשותיו אלו סניפין שמקשין אותן ומחזיקין אותו שלא ישבר ומנקיותיו אלו הקנים שמנקין אותו שלא יתעפש׃

זהב טהור תעשה אתם ׃ ונתת על
השלחן לחם פנים לפני תמיד ׃

ועשית מנרת זהב טהור מקשה
תיעשה המנורה ירכה וקנה גביעיה
כפתריה ופרחיה ממנה יהיו׃ וששה
קנים יצאים מצדיה שלשה קני
מנרה מצדה האחד ושלשה קני
מנרה מצדה השני׃ שלשה גבעים
משקדים בקנה האחד כפתר ופרח
ושלשה גבעים משקדים בקנה
האחד כפתר ופרח כן לששת הקנים
היצאים מן המנרה׃ ובמנרה ארבעה
גבעים משקדים כפתריה ופרחיה׃
וכפתר תחת שני הקנים ממנה

רהב דכי תעביד יתהון ׃

ויתתן על פתורא לחם אפיא
קרמי תדירא׃

ותעביד מנרתא דדהב דכי נגיד
תתעביד מנרתא צידה וקנה
כלידהא חיזורהא ושושנהא
מינה יהון ׃
ושית ׳ז קנין נפקין מסיטרהא
תלתא קני מנרתא מסיטרא
חד ותלתא קני מנרתא
מסיטרא תניתא׃

תלתא כלידין מציירין בקניא
חד חיזור ושושן ותלתא
כלידין מציירין בקניא חד
חיזור ושושן כן לשיתא קנין
דנפקין מן מנרתא ׃

ובמנרתא ארבעה כלידין
מציירין חיזורהא ושושנהא ׃

וחיזור תחות תרין קנין מינה

ואנקעס שהרג׳ ומעמ׳ התנה היה מפר
כדברי האומר מנקיות הן סניפין ׳
אשר יוסך בהם ׳ אשר יכסה בהם ׳
ועל קשותיו הוא אומר אשר יסך בהן
שהיה עליו כמין סכך ׳ ובמקום אחר
גם כן אומר קשות הנסך וזה יוסך
והנסך לשון סכך וכסוי הם ׳ לחם
הפנים ׳ שהיו לו פנים כמו שפי׳ ומתן
הלחם וסדר מערכותיו מפור׳ בפרש
אמור אל הכהנים ׳ מקשה תיעשה
המנורה ׳ שלא יעשנה חליות ולא
יעשה קניה ונרותיה אברים אברים
ואחר ידביקם כדרך הצורפים אלא
כולה באה מחתיכה אחת ומקיש
בקורנס וחותך ומפריד הקנים
אילך ואילך תרגום מקשה נגיד לשון
המשכה ממשיך האברי׳ מן העשת לכאן ולכאן בהקשת קורנס ולשון מקשה מכת קורנס כמו דא לדא נקשן׃ תיעשה
המנורה ׳ מאלי׳ לפי שהיה קשה משה בה אמ׳ לו הקב״ה השלך הככר לאור והיא נעשית מאליה לכך כת׳ תיעשה ׳ ירכה ׳
היא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה וג׳ הרגלים יוצאין הימנה ולמטה׳ וקנה הקנה האמצעי שלה העולה באמצע
הירך זקוף כנגד מעלה ועליו נר האמצעי עשוי כמי׳ בזך לצוק השמן בתוכו ולתת הפתילה ׃ גביעיה ׳ הן כמין כוסות
שעושי׳ מזכוכית ארוכין וקצרין וקורין להן מדירנש ואלו עשויין של זהב ובולטין ויוצאי׳ מכל קנה וקנה כמנין שנתן בהן
הכתו׳ ולא היו בה אלא לנוי׳ כפתוריה כמין תפוחים היו עגולין סביב בולטי׳ סביבות הקנה האמצעי כמו שעושי׳ למנורו׳
שלפני השרים וקורין להן פומיל״ש ׳ וממנו כתו׳ בפרש׳ כמה כפתורין בולטין וכמה חלק בין כפתור לכפתור׳ ופרחיה
צורין עשויין בה כמין פרחי׳ ׃ ממנה יהיו ׳ הכל מקשה יוצא מתוך חתיכת העשת ולא שיעשם לבד וידביקם ׃ יוצאין
מצדיה ׳ לכאן ולכאן באלכסון ונמשכין ועולין עד כנגד גובהה של מנורה שהוא קנה האמצעי ויוצאי׳ מתוך קנה האמצעי
זה למעלה מזה התחתון ארוך ושל מעלה ממנו קצר הימנו והעליון קצר הימנו לפי שהיה גובה ראשיהם שוה׳ לגובהו
של קנה האמצעי השביעי שממנו יוצאין הששה ׃ משוקדים ׳ כתרגו׳ מצויירין היו כדרך שעושין לכלי כסף וזהב וקורין
לאותו ציור ניי״ל בלע׳ ׃ שלשה גביעים ׳ בולטין מכל קנה וקנה וכפתור ופרח היה לכל קנה וקנה ׃ ובמנורה ד׳ גביעים
בגופה של מנורה היו ד׳ גביעים אחד בולט בה למטה מן הקנים והג׳ למעלה עם יציאת הקנים היוצאי׳ מצדיה׃ משוק׳
כפתוריה ופרחיה זה אחד מה׳ מקראו׳ שאין להם הכרע שאין ידוע אם גביעי׳ משוקדי׳ אם כפתוריה ופרחיה משוקדי׳
וכפתור תחת שני הקנים ׳ מתוך הכפתור היו הקנים נמשכים משני צדיה אילך ואילך כך שנינו במלאכת המשכן
גבהה של מנורה י״ח טפחים׳ הרגלים והפרח ג׳ טפחים הוא הפרח האמור בדרך שנא׳ עד ירכה עד פרחה ׳ טפחיים
חלק וטפח שבו ג׳ שני מהד׳ גביעים וכפתור ופרח משני כפתורים וב׳ פרחים האמורים במנורה עצמה שנא׳ משוקדים
כפתוריה ופרחיה למדנו שהיה בקנה שני כפתורי׳ ושני פרחים לבד מן הג׳ כפתורי׳ שהקנים נמשכין מתוכן שנ׳ וכפתור
תחת שני הקנים ׳ וטפחיים חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאין ממנו ׳ וטפח ׳ ׳

וכפתר תחת שני הקנים ממנה
וכפתר תחת שני הקנים ממנה
לששת הקנים היצאים מן המנרה:
כפתריהם וקנתם ממנה יהיו כלה
מקשה אחת זהב טהור: ועשית את
נרתיה שבעה והעלה את נרתיה
והאיר על עבר פניה: ומלקחיה
ומחתתיה זהב טהור: ככר זהב טהור
יעשה אתה את כל הכלים האלה:
וראה ועשה בתבניתם אשר אתה
מראה בהר: ואת
המשכן תעשה עשר יריעת שש
משזר ותכלת וארגמן ותלעת שני
כרבים מעשה חשב תעשה אתם:
ארך היריעה האחת שמנה ועשרים
באמה ורחב ארבע באמה היריעה
האחת מדה אחת לכל היריעת:
חמש היריעת תהיין חברת אשה
אל אחתה וחמש יריעת חברת אשה

וחיזור תחות תרין קנין מינה
וחיזור תחות תרין קנין מינה
לשיתא קנין דנפקין מן
מנרתא׃
חיזוריהון וקניהון מינה יהון
כלה נגידא חדא דדהב דכי׃
ותעביד ית בוצינהא שבעה
ותדליק ית בוצינהא ויהון
מנהרין לקביל אפהא׃
וציבתהא ומחתיתהא דדהב
דכי׃
ככרא דדהב דכי תעביד יתה
ית כל מנא האלין׃
וחזי ועביד כדמותהון דאת
מיתחזי בטורא׃
וית משכנא תעביד עשר
יריען בוץ שזיר ותיכלא
וארגונא וצבע זהורי צורת
כרובין עובד אומן תעביד
יתהון׃
אורכא דיריעתא חדא עשרין
ותמני אמין ופותיא ארבע אמין
דיריעתא חדא משחתא חדא
לכל יריעתא׃
חמש יריען
תהוין מלפפן חדא עם חדא
וחמש יריען מלפפן חדא

חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאין
ממנו וטפחיים חלק וחוזרו שם ג׳
טפחי׳ שבהם שלשה גביעים וכפתור
ופרח כמנין גביעים כ״ב י״א לשלשה
קנים ג׳ לכל אחד ואחד וד׳ בגופה של
מנורה וי״א כפתורי׳ שש בששת הקנים
וג׳ לגופה של מנורה שהקנים יוצאים
ממנו וב׳ עוד במנורה שנא׳ משוקדים
כפתוריה ופרחיה ומיעוט כפתורים ב׳
אחד למטה אצל הירך ואחד בג׳
טפחים העליונים עם ג׳ גביעים וט׳
פרחים היו לה ו׳ לששה הקנים שנא׳
בקנה האחד כפתור ופרח וב׳ פרחים
לגופה של מנורה שנא׳ משוקדים
כפתוריה ופרחיה ומיעוט פרחים
ב׳ ואחד האמור בפרשת בהעלותך
שנא׳ עד ירכה עד פרחה היא תקבץ
במשנה זו וכתובה למעלה המבינים
יבינו איש איש במקומו׃ את
נרותיה׃ כמין בזיכין שנותנין בתוכן
השמן והפתילות׃ והעלה את נרותיה׃ עשה פי ששת הנרות שבראשי הקנים מוצדדי׳ מסובין כלפי האמצעי
כדי שיהו הנרות כשהדליקם מאירים אל עבר פניה מוסב אורם אל נר פני הקנה האמצעי שהוא גוף המנורה׃
ומלקחיה׃ הם הצבתים העשויים ליקח בהם הפתילה מתוך השמן לישבם ולמשכן בפי הנרות ועל שם שלוקחין בהם קרויי׳
מלקחים ותרגומו אצבטהא וצבתה לשון צבת טנלייא בלעז׃ ומחתותיה׃ הן כמין בזיכי׳ קטנים שגוחן אותה את האפר
שבנר בבקר כשהוא מטיב את הנרות מאפר הפתילות שדלקו הלילה וכבו ולשון מחתה כמו לחתות אש׃ ככר זהב
טהור׃ שלא יהא משקלה עם כל כליה אלא ככר לא פחות ולא יותר׃ וככר של חול ששים מנה ושל קדש כפול היה ק״כ
מנה והמנה הוא ליטרא שעוקלין בה כסף למשקל קיסר של קולוניא והיא מאה זהובים כח׳ סלעים והסלע ד׳ זהובים׃
ראה ועשה׃ ראה כאן בהר תבנית שאני מראה אותך מגיד שנתקשה משה במעשה המנורה עד שהראה לו הקב״ה
מנורה של אש׃ אשר אתה מראה בהר׃ כתרגומו דאת מתחזי׃ ואלו היה נקוד מראה היה פתרונו אתה מראה אחרים
עכשיו שנקוד חטף קמץ פתרונו שאחרים מראים לך׃ ואת המשכן תעשה׃ להיות לו לגג ולמחיצות מחוץ
לקרשים שהיריעות תלויין מאחוריהם לכסותן׃ שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני הרי ד׳ מינין בכל חוט וחוט א׳ של
פשתן וג׳ של צמר וכל מין ומין חוטו כפול שש הרי ד׳ מינין כשהן שזורין יחד כ״ד כפלים לחוט׃ כרובים מעשה חושב׃
כרובים היו מציירין בהן בארגתן ולא ברקימה שהוא מעשה מחט אלא באריגה בשני קירות פרצוף א׳ מכאן ופרצוף
א׳ מכאן׃ ארי מכאן ונשר מכאן כמו שאורגין חגורות של משי׃ תהיין חוברות׃ תופרן במחט זו בצד זו לבד וזו
לבד׃ אשה אל אחותה׃ כך דרך ...ריא לדבר בדבר שהוא לשון נקבה כמו שאומר בדבר שהוא לשון זכר איש אל אחיו׃

עם חדא׃
ותעביד ענובין דתיכלא על שיפתא דיריעתא חדא מסיטרא בבית לופי וכן תעביד בשיפתא דיריעתא בסטרא בבית לופי תנייתא׃
חמשין ענובין תעביד ביריעתא חדא וחמשין ענובין תעביד בסיטרא דיריעתא די בבית לופי תנייתא מכוונן ענוביא חדא עם חדא׃
ותעביד חמשין פורפין דדהב ותלפיף ית יריעתא חדא עם חדא בפורפיא ויהא משכנא חד׃
ותעביד יריען דמעזי לפרסא על משכנא חד עשרי יריען תעביד יתהון׃
אורכא דיריעתא חדא תלתין אמין ופותיא ארבע אמין דיריעתא חדא משחתא חדא לחדא עשרי יריען׃
ותלפיף ית חמש יריען לחוד וית שית יריען לחוד ותעוף ית יריעתא שתיתאה לקבל אפי משכנא׃
ותעביד חמשין ענובין על שיפתא דיריעתא חדא

אל אחתה׃ ועשית ללאת תכלת על שפת היריעה האחת מקצה בחברת וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית׃ חמשים ללאת תעשה ביריעה האחת וחמשים ללאת תעשה בקצה היריעה אשר במחברת השנית מקבילת הללאת אשה אל אחתה׃ ועשית חמשים קרסי זהב וחברת את היריעת אשה אל אחתה בקרסים והיה המשכן אחד׃ ועשית יריעת עזים לאהל על המשכן עשתי עשרה יריעת תעשה אתם׃ ארך היריעה האחת שלשים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לעשתי עשרה יריעת׃ וחברת את חמש היריעת לבד ואת שש היריעת לבד וכפלת את היריעה הששית אל מול פני האהל׃ ועשית חמשים ללאת על שפת היריעה האחת

לולאות לצו"ש וכן תרגומו ענובין לשו' עניבה׃ מקצה בחוברת׃ באותה יריעה שהיא לסוף החבור קרויה חוברת׃ וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית׃ שהיא קיצונה לשו' קצה כלומ' לסוף החוברת׃ מקבילת הלולאות׃ שמור לעשו' הלולאות מכוונות במדה אחת הבדלתן זו מזו כמדתן ביריעה זו כן בחברתה כשתפרוס חוברת אצל חוברת יהיו הלולאות של יריעה זו מכוונות כנגד לולאות של זו וזהו לשון מקבילות זו כנגד זו׃ תרגומו של כנגד קבל׃ היריעות ארכן כ"ח ורחבן ד' וכשמחבר ה' יריעו' יחד נמצא רחבן כ' וכן חוברת השנית והמשכן ארכו שלשים מן המזרח למערב שנאמר עשרים קרשים לפאת נגב תימנה וכן לצפון וכל קרש אמה וחצי הרי ל' אמה מן המזרח למערב ורחב המשכן מן הצפון לדרום עשר אמות

שנ' ולירכתי המשכן ימה ששה קרשים וגו' ושני קרשים תעשה הרי לך עשר׳ והמקומות אפרש למקראות הללו׳ י'
היריעות ארכן לרחב המשכן י' אמות האמצעיות לגג חלל רחב המשכן ואמה מכאן ואמה מכאן לכסות עובי ראשי
הקרשים שעוביין אמה נשתיירו י"ו אמה ח' לצפון וח' לדרום מכסות קומת הקרשי' שגבהן עשר נמצאו ב' אמות התחתו'
מגולות׃ ורחב היריעות מ' אמה כשהן מחוברות כ' אמה לחוברת י"ח מהן לגג חלל המשכן לארכו ואמה כנגד עובי ראשי
הקרשים שבמערב ואמה לכסות עובי העמודים שבמזרח שלא היו הקרשים במזרח אלא ד' עמודים שהמסך
תלוי בווין שבהן כמין וילון נשתיירו שם ט' אמות התלויין על אחורי הקרשים שבמערב וב' אמות התחתונות מגולות
זו מצאתי בברייתא דמ"ט מדות. אבל במסכת שבת אין היריעות מכסות עמודי המזרח וט' אמות תלויות אחורי
המשכן והכתוב מסייעו שכתוב ונתת את הפרכת תחת הקרסים ואם כדברי ברייתא זו נמצאת פרכת משוכה מן
הקרסים ולמערב אמה׃ קרסי זהב׃ פרימייל"ש בלע"ז ומכניסין ראש אחד בלולאות של חוברת זו וראש השני בלולאות
שבחוברת השנית ומחברן בהן׃ יריעות עזים׃ מנוצה של עזים׃ לאהל על המשכן׃ לפרוס על יריעות התחתונות׃
שלשים באמה׃ שכשנותנן ארכן לרחב המשכן כראשונות נמצאו שתי עודפות אמה לכל צד לכסות אחת יתירה שנש-
האמות שנשארו מגולות מהקרשים והאמה התחתונה של קרש שאין היריעה מכסה אותה היא האמה העודפת
נקרא האהל שהאהלים נגבהים אמה׃ וכפלת את היריעה׃ העודפת באלו העליונות יותר מן התחתונות׃ אל מול פני
האהל׃ חצי רחבה היה תלוי וכפול על המסך שבמזרח כנגד הפתח דומה לכלה צנועה המכוסה בצעיף על פניה

הקיצנה בחברת וחמשים ללאת
על שפת היריעה החברת השנית
ועשית קרסי נחשת חמשים והבאת
את הקרסים בללאת וחברת את
האהל והיה אחד · וסרח העדף
ביריעת האהל חצי היריעה העדפת
תסרח על אחרי המשכן: והאמה
מזה והאמה מזה בעדף באורך
יריעת האהל יהיה סרוח על צדי
המשכן מזה ומזה לכסתו · ועשית
מכסה לאהל ערת אילם מאדמים
ומכסה ערת תחשים מלמעלה ·

ועשית את הקרשים למשכן עצי
שטים עמדים · עשר אמות ארך
הקרש ואמה וחצי האמה רחב
הקרש האחד · שתי ידות לקרש
האחד משלבת אשה אל אחתה כן
תעשה לכל קרשי המשכן · ועשית
את הקרשים למשכן עשרים קרש

בסיטרא בבית לופי וחמשין ענובין על סיטרא דיריעתא ד[...] בבית לופי תניתא ׃

ותעביד פורפין דנחשא חמשין ותעיל ית פורפיא בענוביא ותלפיף ית משכנא ויהא חד ׃

וסירחא דיתיר מיריעת משכנא פלגות יריעתא דיתירא תסרח על אחורי משכנא ׃

ואמתא מכא ואמתא מכא מיתיר באורך יריעי משכנא יהא סריח על סיטרי משכנא מיכא ומיכא לכסיותיה ׃

ותעביד חופאה למשכנא משכי דדכרי מסמקי וחופאה משכי דססגונא מלעילא ׃

ותעבד ית דפיא למשכנא דאעי שטין קיימין ׃
עשר אמין אורכא דדפא ואמתא ופלגות אמתא פותיא דדפא חדא ׃
תרתין צירין לדפא חד משולבין חדא לקבל חדא כן תעביד לכל דפי משכנא ׃
ותעביד ית דפיא למשכנא עשרין דפין

[וס]רח העודף · ביריעות האהל על
יריעות המשכן למעלה יריעות האהל
[ה]ן העליונות של עזים שקרויות אהל
[כ]מו שאמור למעלה לאהל על
[המ]שכן וכן כל אהל האמור בהן אינו
[א]לא לשון גג שמאהילו ומסככות על
[ה]תחתונות · חצי היריעה למערב
החצי של היריעה יא' יתירה היה
כפל ט' יעול פני האהל וחצי רחבה
[ה]יו כנגד ב' אמות רחב חצי העודף
[ע]ל רוחב התחתונות · תסרח על
[כ]סות ב' אמות שהיו מגולות בקרשים ·
[ו]האמה מזה · לצפון ולדרום · בעודף
[ב]אורך · שהן עודפות על אורך
[יר]יעות המשכן ב' אמות יהיה סרוח
[ע]ל שני צדי המשכן שתי אמות לצפון
[ול]דרום כמו שפרש למעלה · למדה
[תו]רה דרך ארץ שיהא אדם חס על
[ה]יפה · אחורי המשכן הוא כד מערב
[ש]ב[ב]פתח ב' מזרח שהם פניו וצפון
[ו]דרום קרויין צדדים ימין ושמאל ·
[מ]כסה לאהל · לאותו גג של יריעות עזים עשה עוד מכסה אחד של עורות אילים מאדמים ועוד למעלה ממנו מכסה
[עו]רות תחשים ואותן מכסאות אינן מכסין אלא את הגג · ארכן שלשים אמה ורחבן י' דברי ר' נחמיה ולדברי ר' יהודה
[מ]כסה אחד היה חציו עורות אילים מאדמים וחציו עורות תחשים · ועשית את הקרשים · היה לו לומר ועשית קרשים
[כמו שנ]אמר בכל דבר ודבר · ומהו הקרשים העומדים והמיוחדים לכך יעקב אבינו נטע ארזים במצרים וכשמת צוה את
[בניו] להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים ואמר להם עתיד הקב"ה לצוותכם לעשות משכן במדבר מעצי שטים הזהרו שיהיו מזומנים
[ב]ידכם הוא שיסד הפייטן בפיוטו טס מטע מחנים קורות בתינו ארזים שנזדרזו להיותם מוכנים מאז קודם לכן · עצי
[שטי]ם עומדים שיהיו הקרשים זקופים למעלה בקירות המשכן ולא ישימם שוכבים להיות רחב הקרשים לגובה הכותל
[ו]ש על קרש · עשר אמות ארך הקרש · למדנו שגבהו של משכן עשר אמות · ואמה וחצי האמה · למדנו ארך המשכן
[ש]כ' קרשים שהיו בצפון ובדרום ממזרח למערב ל' אמה · שתי ידות · היה חורץ את הקרש מלמטה באמצעו בגובה
[א]מה מניח רביע רחבו מכאן ורביע רחבו מכאן והן הן הידות והחריץ חצי רחב הקרש באמצע ואותן הידות מכני[סן]
[ב]אדנים שהם חלולים והאדנים גובהן אמה ויושבין רצופין מ' זה אצל זה · וידות הקרש מכנסו' בחלל האדנים חרוצות מג'
[צד]דין רחב החריץ כעובי שפת האדן שיכסה הקרש את כל ראש האדן שאם לא כן נמצא ריוח בין קרש לקרש כעובי
[שפת] ב' אדנים שיפסיק ביניהם · וזהו שנא' והיו תואמים מלמטה שיחרוץ את הידות בצדיהן כדי שיתחברו הקרשים זה בזה ·
[מש]לבות עשויות כמין שליבות סולם שהיו אחת אל אחותה מסוטות זו כנגד זו ומקובלות זו מזו ומשופין ראשיהן ליכנס בתוך חלל
כג

207

לפאת נגבה תימנה׃ וארבעים אדני כסף תעשה תחת עשרים הקרש שני ארנים תחת הקרש האחד לשתי ידתיו ושני ארנים תחת הקרש האחד לשתי ידתיו׃ ולצלע המשכן השנית לפאת צפון עשרים קרש׃ וארבעים ארניהם כסף שני ארנים תחת הקרש האחד ושני ארנים תחת הקרש האחד׃ ולירכתי המשכן ימה תעשה ששה קרשים׃ ושני קרשים תעשה למקצעת המשכן בירכתים׃ ויהיו תאמם מלמטה ויחדו יהיו תמים על ראשו אל הטבעת האחת כן יהיה לשניהם לשני המקצעת יהיו׃ והיו שמנה קרשים וארניהם כסף ששה עשר ארנים שני ארנים תחת הקרש האחד ושני ארנים תחת הקרש האחד׃ ועשית בריחם עצי שטים חמשה לקרשי צלע המשכן האחד׃ וחמשה בריחם

לרוח עיבר דרומא׃

וארבעין סמכין דכסף תעביד תחות עשרין דפין תרין סמכין תחות דפא חד לתרתין צירוהי ותרין סמכין תחות דפא חד לתרתין צירוהי׃

ולסטר משכנא תנייתא לרוח ציפונא עשרין דפין׃

וארבעין סמכיהון דכסף תרין סמכין תחות דפא חד ותרין סמכין תחות דפא חד׃

ולסייפי משכנא מערבא תעביד שיתא דפין׃

ותרין דפין תעביד לזוית משכנא בסופהון׃

ויהון מכוונין מלרע וכחדא יהון מכוונין ברישיהון לעיזקתא חדא כן יהא לתרויהון לתרתין זוין יהון׃

ויהון תמניא דפין וסמכיהון דכסף שיתא עשר סמכין תרין סמכין תחות דפא חד ותרין סמכין תחות דפא חד׃

ותעביד עברי דאעי שיטין חמשא לדפי סטר משכנא חד׃ וחמשא עברי

האדן בשלבה הנכנסת בנקב עמודי הסולם. והחריצים יהיו שוים זו כמדת זו כדי שלא יהיו שתי ידות זו משוכה לצד פנים ואחרת לצד חוץ בעובי הקרשים שהוא אמה תרגו׳ ידו׳ צירין לפי שדומות לצירי הדלת הנכנסין בחורי המפתן׃ לפאת נגבה תימנה. אין פאה זו לשון מקצוע אלא כל הרוח קרויה פאה כתרגומו לרוח עבר דרומא׃ ולירכתי. לשון סוף כתרג׳ לסופי. ולפי שהפתח במזרח המזרח קרוי פנים והמערב אחורים וזהו סוף שהפנים הוא הראש׃ תעשה ששה קרשים. הרי ט׳ אמות רחב׃ ושני קרשי׳ אחד למקצוע צפונית מערבית וא׳ למערבית דרומית כל ח׳ הקרשים בסדר אחד אלא שאלו השנים שהן במקצועות אינן בחלל המשכן אלא חצי אמה מזה וחצי אמה מזה נראות בחלל להשלים רחבו לעשר׃ והאמה מזה והאמה מזה באות כנגד אמת עובי קרשי המשכן שבדרום ושבצפון כדי שיהא המשכן המקצוע שלו מבחוץ שוה׃ ושיהיו כל הקרשים תואמים זה לזה למטה שלא יפסיק עובי שני האדנים מספתן ביניהן להרחיק זו מזו וזהו שפרשתי שיהו בדי הידות חרוצי׳ מצדיהן שיהא רוחב הקרש בולט לבדיו חוץ לבד הקרש לכסות את ספת האדן וכן הקרש האחר שאצלו וכשיבאו האד׳ זה לזה והקרש המקצוע שבסדר המערב חרוץ לרחבו כעביו כנגד חרוץ של כל קרש הצפוני והדרומי כדי שלא יבדו האדנים ביניהם׃ ויחדו יהיו תמים. כמו תואמים׃ על ראשו. של קרש׃ אל הטבעת האחת. כל קרש וקרש היה חרוץ למעלה ברחבו ב׳ חריצים בשני צדדיו כדי עובי טבעת ומכניסו בטבעת אחת נמצא מתאים לקרש שאצלו אבל אותן טבעות לא ידעתי אם קבועות הן אם מטולטלות ובקרש שבמקצוע היה טבעת בעובי הקרש הדרומי והצפוני וראשה הא׳ המקצוע שבסדר מערב נכנס לתוכה נמצאו ב׳ הכתלים מחוברין כן יהיה לשניהם הקרשים שבמקצוע לקרש שבצד ולקרש המערבי וכן לב׳ המקצעות׃ והיו שמנה קרשים. הן אמור דות למעלה תעשה ששה קרשי׳ וב׳ קרשי׳ למקצעת נמצאו ח׳ קרשי׳ בסדר מערבי. כך שנויה במשנת מעשה סדר הקרשי׳ במלאכת המשכן היה עושה האדני׳ חלולים וחורץ הקרש למטה רביע מכאן ורביע מכאן והחריץ חציו באמצע ועושה לו ב׳ ידות כמין ב׳ חמוקין וכל שפרשתי כאן ב׳ חווקין כמין ב׳ שלבות סולם המובדלו׳ זו מזו ומשופות ליכנס בחלל האדן כשלבה הנכנסת בנקב עמודי הסולם וה׳ לשון משולבות ועשויות כשלבה ומכניסן לתוך ב׳ אדני׳ שנ׳ שני אדני׳ שני אדני׳ וחורץ הקרש מלמעלה אצבע מכאן ואצבע מכאן ונותן לתוך טבעת א׳ של זהב כדי שלא יהיו נפרדי׳ זה מזה שנ׳ והיו תואמי׳ וגו׳ כך היא המשנה ופרושה הקרש של

לקרשי צלע המשכן השנית וחמשת
בריחם לקרשי צלע המשכן לירכתים
ימה׃ והבריח התיכן בתוך הקרשים
מברח מן הקצה אל הקצה׃ ואת
הקרשים תצפה זהב ואת טבעתיהם
תעשה זהב בתים לבריחם וצפית את
הבריחם זהב׃ והקמת את המשכן
כמשפטו אשר הראית בהר׃

ועשית פרכת
תכלת וארגמן ותולעת שני ושש
משזר מעשה חשב יעשה אתה
כרבים׃ ונתתה אתה על ארבעה
עמודי שטים מצפים זהב וויהם זהב
על ארבעה ארני כסף׃ ונתתה את
הפרכת תחת הקרסים והבאת
שמה מבית לפרכת את ארון
העדות והבדילה הפרכת לכם בין
הקדש ובין קדש הקדשים׃ ונתת
את הכפרת על ארון העדת בקדש

לדפי סטר משכנא תנייתא
וחמשה עברין לדפי סטר
משכנא לסופהון מערבא׃
ועברא מציעאה בגו דפיא
מעבר מסייפי לסייפי׃

וית דפיא תחפי דדהב וית
עיזקתהון תעבד דדהב אתרא
לעבריא ותחפי ית עבריא
דדהב׃
ותקים ית משכנא כהלכתיה
דאיתחזיתא בטורא׃

ותעביד פרוכתא תיכלא
וארגונא וצבע זהורי ובוץ
שזיר עובד אומן תעביד יתיה
צורת כרובין׃

ותתן יתה על ארבעה עמודי
שיטין מחופין דהב וויהון דהב
על ארבעה סמכין דכסף׃

ותתן ית פרוכתא תחות פורפיא
ותעיל תמן מגו לפרוכתא ית
ארונא דסהדותא ותפריש
פרוכתא לכון בין קודשא ובין
קדש קודשיא׃

ותתן ית כפורתא
על ארונא דסהדותא בקדש

למעלה בסדר המקראות׳ בריחים
כתרגומו עברין ה׳ לקרשי צלע א׳ שלש הן ג׳
הן אלא שהבריח העליון והתחתון עשוי
משני חתיכות׳ זה מבריח עד חצי
הכותל וזה מבריח עד חצי הכותל זה
נכנס בטבעת מצד זה וזה מצד זה
עד שמגיעין זה לזה נמצאו העליון
והתחתון ב׳ שהן ד׳ אבל האמצעי ארכו
כנגד הכותל ומבריח מקצה הכותל
עד קצהו כמו שנ׳ והבריח התיכון
מבריח וגו׳ עליונים ותחתונים היו להן
טבעות נכנס בתוכן ב׳ טבעות לכל
קרש משולשין בתוך עשר אמות של
גובה הקרש חלק אחד מן הטבעת
העליונה למטה וכן מן למעלה׳ וכל
חלק הוא רביע אורך הקרש וג׳ חלקי׳
בין טבעת לטבעת כדי שיהו כלן
מכוונין זה כנגד זה׳ אבל הבריח אין
לו טבעות אלא הקרשים נקובין באמצע׳
ונכנס בהן דרך הנקבים שבהן מכוונ׳
זה מול זה והוא שנ׳ בתוך הקרשים׳ הבריחים העליונים והתחתונים שבשפון ושבדרום ארך כל אחד ט״ו אמה והתיכון
ל׳ והוא מן הקצה אל הקצה׳ מן המזרח עד המערב׳ והב׳ בריחים שבמערב ארך עליונים ותחתונים שש אמה
והתיכון ארכו י״ב כנגד רחב ח׳ קרשים כך הוא מפורש במלאכת המשכן׳ בתים לבריחים׳ הטבעות שתעשה בהם יהיו
בתים להכנס בהם הבריחי׳: וצפית את הבריחים זהב׳ לא שיהיה הזהב מודבק על הבריחים שאין עליהם שום כסוי אלא
על הקרשים היה קבוע כמין ב׳ פפות של זהב כמין ב׳ סדקי קנה חלול וקובען אצל הטבעות לכאן ולכאן ארכן ממלא
את רחב הקרש מן הטבע׳ לכאן ולכאן והבריח נכנס לתוכן ונמצא מן הטבע׳ ומן הטבע׳ לפה הב׳ נמצאו הבריחי׳ מצופים
כשהן תחובין בקרשי׳ והבריחי׳ הללו מבחוץ היו בולטות הטבעות והפפות אינה נראית בתוך המשכן אלא כל
הכותל חלק מבפנים׳ והקמות את המשכן׳ לאחר שיגמר הקימהו׳ אשר הראית בהר׳ קודם לכן שאתה עתיד ללמדך
הקימתו ולהראו׳ [illegible]׳ ועשית פרכת׳ הוא לשון מחיצה ובלשון חכמים פרגוד דבר המבדיל בין המלך והעם׳ תכלת
[illegible]ן כל מין ומין היה כפול׳ בכל חוט וחוט ו׳ חוטין׳ מעשה חושב׳ כבר פרשתי שזו היא אריגה של ב׳ קירות ושצורין
הבריות אינן דומי׳ זה לזה׳ כרובי׳ ציורי׳ של בריות יעשה בה׳ ארבעה עמודי׳ ד׳ עמודים תקועי׳ בתוך ד׳ אדנים ואונקליות קבועו׳
בהם עקומין למעלה להושיב עליהן כלונס שראש הפרכת כרוך בה והאונקליות התקועות בעמודים שקורין כמין ווין הן
[illegible]ין והפרכ׳ ארכה י׳ אמות לרחב המשכן ורחבה י׳ אמות כמדת גובה של קרשי׳ פרוסה בכלונס של משכן שיהא המנגה
לפנים׳ י׳ אמות והימנה ולחוץ כ׳ אמות נמצא בית קדשי הקדשי׳ י׳ על י׳ שנ׳ ונתת את הפרכ׳ וגו׳ המחוברי׳ את שתי חוברות
המשכן של יריעו׳ המשכן רחב החברת כ׳ אמות וכשפרשה על המשכן מן הפתח למערב כלתה בשני שלישי המשכן

הקדשים: ושמת את השלחן מחוץ
לפרכת ואת המנרה נכח השלחן
על צלע המשכן תימנה והשלחן
תתן על צלע צפון: ועשית מסך
לפתח האהל תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש משזר מעשה
רקם: ועשית למסך חמשה עמודי
שטים וצפית אתם זהב וויהם זהב
ויצקת להם חמשה ארני נחשת:
ועשית את
המזבח עצי שטים חמש אמות
ארך וחמש אמות רחב רבוע יהיה
המזבח ושלש אמות קמתו: ועשית
קרנתיו על ארבע פנתיו ממנו תהיין
קרנתיו וצפית אתו נחשת: ועשית
סירתיו לדשנו ויעיו ומזרקתיו
ומזלגתיו ומחתתיו לכל כליו תעשה
נחשת: ועשית לו מכבר מעשה
רשת נחשת ועשית על הרשת
ארבע טבעת נחשת על ארבע
קצותיו: ונתתה אתה תחת כרכב
המזבח מלמטה והיתה הרשת עד

קודשיא:
ותשוי ית פתורא מברא
לפרוכתא וית מנרתא לקביל
פתורא על סטר משכנא דרומא
ופתורא תתן על סטר ציפונא:
ותעביד פרסא לתרע משכנא
דתיכלא וארגונא וצבע זהורי
ובוץ שזיר עובד צייר:
ותעביד לפרסא חמשא עמודי
שיטין ותחפי יתהון דדהב
וויהון דדהב ותתיך להון
חמשא סמכין דנחשא:
ותעביד ית מדבחא דאעי
שטין חמש אמין אורכא וחמש
אמין פותיא מרובע יהי
מדבחא ותלת אמין רומיה:
ותעביד קרנוהי על ארבע
זוויתיה מיניה יהוין קרנוהי
ותחפיה יתיה נחשא:
ותעביד פסכתרותיה למספ
קטמיה ומגרופיתיה מזרקיתיה
וצנוריתיה ומחתיתיה לכל
מנוהי תעביד נחשא:
ותעביד ליה סרדא עובד
מצדתא דנחשא ותעבד על
מצדתא ארבע עיזקן דנחשא
על ארבע סטרוהי:
ותתן יתה תחות סובי
מדבחא מלרע ותהי סרדא

והובדלת הפרכת כשרה שעשו כל
משכן והמותר הק' לי לנה הרו לכבו את
הקרשים: ושמת את השלחן שלחן
בצפון משוך מן הכותל הצפוני שתי
אמות ומחצה ומנורה בדרום משוכה מן
הכותל הדרומי ב' אמות ומחצ': מזבח
הזהב נתון כנגד אויר שבין שלחן
למנור' משוך קימעה כלפי המזרח
וכולן נתונין מחצי המשכן ולפנים
כיצד ארך המשכן מן הפתח לפרכ'
כ' אמה המזבח והשלחן והמנורה
משוכין מן הפתח לצד מערב י' אמו':
ועשית מסך: וילון שהוא מסך כנגד
הפתח כמו סכת בעדו לשון מגן:
מעשה רוקם: הצורות עשויות בהן
מעשה מחט פרצוף של עבר זה
כפרצוף של עבר זה והרוקם: שם
האומן ולא שם האומנות ות"י עובד
צייר ולא צור: מדת המסך כמדת
הפרכת י' אמות על י' אמות: ועשית
את המזבח ושלש אמות קומתו דברי'
ככתבן דברי ר' יהוד' ר' יוסי או' נאמ'
כאן רבוע ונאמ' להלן בפנימי רבוע
מה להלן גבהו פי שנים כארכו אף כאן גבהו פי שנים כארכו ומה אני מקיים ושלש אמות קומתו משפת סובב ולמ'
ממנו תהיין קרנותיו שלא יעשם לבד ויחברם בו: וצפית אותו נחשת לכפר על עזות מצח שנ' ומצחך נחושה: סירותיו
כמין יורות גדולות: לדשנו להסיר הדשן מתוכו והוא שתר' אונק' למספי קיטמי' לספות הדשן לתוכם יש מלין בלשון עברית
א' מתחלפות כפתרון לשמש בנין וסתירה כמו אויל משריש והשרש וככל תבואתי תשרש וכמוהו בסעיפיה פר'
והשש מסעף פארה ויסקלהו באבנים וסקלו מאבן אף כאן לדשנו להסיר הדשן ובלע' דישאנדריי"ר
יעיו מגרפות שבכל בהן הדשן והן כמין כסוי קדרה והוא של מתכת ולו בית יד: ומזרקותיו לקבל בהם
הזבחים: ומזלגותיו אונקלי כפופין ומכה בהן בבשר ונתחבין בו ומהפכין בהן על גבי גחלים שיהא ממהר שריפ'
ובלשון חכמים בצינורות: ומחתותיו יש להן בית קבול לשאות בהן גחלים מן המזבח להוליכם על מזבח הפנימי לקטורת
ועל שם חתייתן קרויין מחתות כמו לחתות אש מיקוד לשון שאיבת אש ממקומה וכן היתה איש אש לכל כליו כמו
כל כליו: מכבר לשון כברה שקורין קריבל' כמין לבוש עשוי למזבח עשוי חורים חורים כמו רשת ומקרא זה
מסורס וכה פתרונו ועשית לו מכבר נחשת מעשה רשת: כרכב המזבח סובב כל דבר המקיף סביב
בעגול נקרא כרכב כמו שמצינו בהכל שוחטין אלו הן טמאי כלי עץ כל שמתחיל לסוף לכרכב והוא בעשין תר' דון

חצי המזבח: ועשית בדים למזבח
בדי עצי שטים וצפית אתם נחשת:
והובא את בדיו בטבעת והיו הבדים
על שתי צלעת המזבח בשאת
אתו: נבוב לחת תעשה אתו כאשר
הראה אתך בהר כן יעשו:
ועשית את חצר
המשכן לפאת נגב תימנה קלעים
לחצר שש משזר מאה באמה ארך
לפאה האחת: ועמדיו עשרים
ואדניהם עשרים נחשת ווי העמדים
וחשקיהם כסף: וכן לפאת צפון
בארך קלעים מאה ארך ועמדו
עשרים ואדניהם עשרים נחשת
ווי העמדים וחשקיהם כסף: ורחב
החצר לפאת ים קלעים חמשים
אמה עמדיהם עשרה ואדניהם
עשרה: ורחב החצר לפאת קדמה

עד פלגות מדבחא
ותעביד אריחיא למדבחא
אריחי דאעי שטין ותחפי
יתהון נחשא:
ויתעל ית אריחיא בעזקתא
ויהון אריחיא על תרין סטרי
מדבחא במיטל יתיה:
חליל לוחין תעביד יתיה כמה
דאחזי יתך בטורא כן יעבדון:

ותעביד ית דרת משכנא לרוח
עיבר דרומא סרדין לדרתא
דבוץ שזיר מאה אמין אורכא
לרוחא חדא:
ועמודיהון עשרין וסמכיהון
עשרין נחשא ווי עמודיא
וכיבושיהון כסף:

וכן לרוח ציפונא באורכא
סרדין מאה ארכה ועמודיהון
עשרין וסמכהון עשרין נחשא
ווי עמודיא וכיבושיהון דכסף:

ופותיא דדרתא לרוח מערבא
סרדין חמשין אמין עמודיהון
עשרה וסמכיהון עשרה:

ופותיא דדרתא לרוח קידומא

[...]לים בקרשי רשת קתשבת וספסל
עד אף למזבח עשו חרין סביב
בדפנו סמוך לגגו והוא לסוף ג' אמות
של גבהו לדברי האומר מה אני מקיים
שלש אמות קומתו משפת סובב
ולמעלה אבל סובב להלוך רגלי הכהנים
לא היה למזבח הנחשת אלא על ראשו
לפנים מקרנותיו וכן שנינו בזבחים
אי זהו כרכב בין קרן לקרן ולפנים
מקום אמה של הלוך רגלי הכהנים ב'
אמות הללו קרויין כרכב והקדקם
שם והא כתב תחת כרכבו מלמטה
למדנו שהכרכב בדפנו הוא ולמטה
המכבר אחותו והגרן קמתרין תרי
הוו חד לנוי וחד לכהנים שלא ישתרקו
זה לנוי זה שבחון לנוי היה ומרוחתו
הלמטו המכבר והגיע ריחבו עד חצי
המזבח והוא היה סימן לחצי גבהו
להבדיל בין דמים עליונים לתחתונים

וכבש עשו למזבח בית עולמים · תערות חוט הסיקרא ובא תעשה כבש אחר שלפני בא אמה שלא פרשו כאן כבר
שמענו בפרשת המזבח מזבח אדמה ולא תעלה במעלות. לא תעשה מעלות בכבש שלו · אלא כבש חלק למדנו שהיה
לו כבש· כך שנינו במכילתא ומזבח אדמה הוא מזבח הנחשת שממלאין חללו אדמה במקום חניתן והכבש היה בדרום
המזבח מובדל ממנו מלא חוט השערה ורגליו מגיעין עד אמה סמוך לקלעי החצר שבדרום כדברי האומר עשר אמות
קומתו ולדברי האומר דברים ככתבן שלש אמות קומתו לא היה ארך הכבש אלא עשר אמות כך מצאתי במשנת מ"ט מדות
ואהו שהוא מובדל מן המזבח מלא חוט בזבחים למדים מן המקרא· בטבעת· בד' טבעות שנעשו למכבר· נבוב לחות
כתרגומו חליל לוחין עצי שטים מכל צד והחלל באמצע ולא יהא כלו עץ אחד שיהא עביו ה' אמות כמין קלעי של ספינו'
מנוקבין נקבי' כמין סכך קלעים עשוי' על ה' אמות מעשה קליעה ולא מעשה אורג ותרגו' סרדין כמו מכבר שהוא סרדא
שהן מנוקבין ככברה· לפאה האחת· כל רוח קרוי פאה· ועמודיו עשרים· ה' אמות בין עמוד לעמוד· ואדניהם של
העמודים נחשת· האדנים יושבין על הארץ והעמודים תקועין עליהן לתכן והיה עושה כמין קונטסין ארכן שש
טפחים ורחבן שלשה וטבעת נחשת קבועה בו באמצעו וכורך שפת הקלע סביבו במיתרים כנגד כל עמוד ועמוד
ותולה הקונטס דרך טבעתו באונקלי שבעמוד העשוי כמין וו ראשו זקוף למעלה וראשו אחד תקוע בעמוד כאותן
שעושין להציב דלתות שקורין גונ"ש· ורחב הקלע תלוי מלמטה והוא קומת מחיצות החצר· ווי העמודים· הן
האונקליות· וחשוקיהם· מוקפין היו העמודים בחוטי כסף סביב· ואיני יודע אם על פני כלם אם בראשם ואם
באמצען אך יודע אני שהחשוק לשון חגורה שכן מצינו בפלגש בגבעה ועמו צמד חמורים חבושים ותרגומו חשיקין
לפאת קדמה מזרחה· פני המזרח קרוי קדם לשון פנים· אחור לשון אחורים לפיכך מזרח קרוי קדם שהוא פנים

נם

מזרחה חמשים אמה: וחמש עשרה
אמה קלעים לכתף עמדיהם
שלשה ואדניהם שלשה: ולכתף
השנית חמש עשרה קלעים
עמדיהם שלשה ואדניהם שלשה:
ולשער החצר מסך עשרים אמה
תכלת וארגמן ותולעת שני ושש
משזר מעשה רקם עמדיהם
ארבעה ואדניהם ארבעה: כל עמודי
החצר סביב מחשקים כסף וויהם
כסף ואדניהם נחשת: ארך החצר
מאה באמה ורחב חמשים בחמשים
וקמה חמש אמות שש משזר
ואדניהם נחשת: לכל כלי המשכן
בכל עבדתו ובל יתדתיו וכל יתדת
החצר נחשת: ואתה
תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ
שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת
נֵר תָּמִיד: בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת

מדינחא חמשין אמין: וחמש עשרי אמין סרדין לעיברא עמודיהון תלתא וסמכיהון תלתא: ולעיברא תנינא חמש עשרים סרדין עמודיהון תלתא וסמכיהון תלתא:

ולתרע דרתא פרסא עשרין אמין דתיכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר עובד צייר עמודיהון ארבעה וסמכיהון ארבעה: כל עמודי דרתא סחור סחור מכובשין כסף וויהון דכסף וסמכיהון נחשא:

אורכא דדרתא מאה באמין ופותיא חמשין בחמשין ורומא חמש אמין דבוץ שזיר וסמכיהון נחשא: לכל מני משכנא בכל פולחניה וכל סיכוהי וכל סיכי דרתא נחשא:

ואת תפקיד ית בני ישראל ויסבון לך משח זיתא דכי כתישא לאנהרא לאדלקא בוציניא תדירא: במשכן זימנא מברא לפרוכתא

ומערב קרוי אחור כמו דתימא קדם
האחרון. ותרגו' ימא מערבא. חמשי'
אמה. אותן נ' אמה לא היו סתומי' כלן
בקלעים לפי שיש הפתח אלא טו אמ'
קלעים לכתף הפתח וכן לכתף השני
נשאר רחב חלל הפתח בנתים עשרי'
אמה וזהו שנא' ולשער החצר מסך
עשרי' וילון המסך כנגד הפתח עשרי'
אמה ארך כרחב הפתח. עמודיהם
שלשה. ה' אמות בין עמוד לעמוד
מעמוד שבראש הדרום העומד
במקצוע דרומית מזרחית על עמו'
שהוא מן המנין שבמזרח ה' אמו' ומשם
לשני ה' אמו' וכן מן השני לשלשי' וכן
לכתף השני' וארבעה עמודי' למסך
הרי י' עמודי' למזרח כנגד י' למערב
כל עמודי החצר. לפי שלא פירש ווין
וחשוקין ואדני נחשת אלא לצפון ודרום
אבל למזרח ולמערב לא נאמר ווין
וחשוקין ואדני נחשת לכך בא ולמד
כאן. ארך החצר הצפון והדרום שהן מן המזרח למערב מאה באמה. ורחב חמשים החצר שבמזרח היתה מרובעת נ'
בחמשים שהמשכן ארכו שלשים ורחבו עשרה העמיד מזרח פתחו בשפת נ' הראשונים של ארך החצר נמצא כלו בנ'
הפנימיים וכלה ארכה לסוף שלשים. נמצאו עשרים אמה ריוח לאחריו בין הקלעים שבמערב ליריעות של אחורי
המשכן ורוחב המשכן עשר אמות באמצע רוחב החצר נמצאו עשרים אמה ריוח לצפון וכן לדרום מן קלעי החצר
ליריעות המשכן וכן למערב וחמשים על חמשים החצר לפניו ושם הכתוב חמשה לכל צד והוא בכלל העשרים של כל
רוח כך פירש במרובן. וקומה ה' אמות גבה מחיצות החצר והוא רחב הקלעים. ואדניהם נחשת. להביא אדני המסך
שלא תאמר לא נאמרו אדני נחשת אלא לעמודי הקלעים אבל אדני המסך של מין אחר. כך נראה בעיני שלכך חזר
ושנאו. לכל כלי המשכן. שהיו צריכין להקמתו ולהורדתו כגון מקבות לתקוע בהן יתדות ועמודים. יתדות כמין נגרי
נחשת עשוין ליריעות האהל ולקלעי החצר קשורין במיתרים סביב סביב בשפוליהן כדי שלא תהא הרוח מגביהתן
ואיני יודע אם תחובין בארץ או קשורין ותלוין וכבדן מכביד שפולי היריעות שלא ינועו ברוח ואומ' אני שסימן מוכיח
על שמן שהן תקועין בארץ לכך נקראו יתדות המשכן. ומקרא מסייעני אהל בל יצען בל יסע יתדותיו לנצח:

חסלת ויקחו לי תרומה

ואתה תצוה

זך בלא שמרי' כמו ששנינו במנחות מגרגרו בראש הזית ונו' כתית. זית טהור
במכתשת ואינו טוחנו בריחי' כדי שלא יהיו בו שמרי'
ואחר שהוציא טפה ראשונה מכניסו לריחים וטוחנו. והשמן השני פסול למנורה וכשר למנחות שנ' כתית למאור ולא כתית
למנחות. להעלות נר תמיד. מדליקין עד שתהא שלהבת עולה מאליה. תמיד. כל לילה ולילה קרוי תמיד כמו שאתה או' עולת תמיד

אֲשֶׁר עַל הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן
וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת
עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
וְאַתָּה הַקְרֵב
אֵלֶיךָ אֶת אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת בָּנָיו
אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ לִי
אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר
בְּנֵי אַהֲרֹן: וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן
אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: וְאַתָּה
תְּדַבֵּר אֶל כָּל חַכְמֵי לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו
רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת בִּגְדֵי אַהֲרֹן
לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ לִי: וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים
אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת
תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי
קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ לִי:
וְהֵם יִקְחוּ אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת
וְאֶת הָאַרְגָּמָן וְאֶת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת
הַשֵּׁשׁ:
וְעָשׂוּ אֶת הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן

די על סהדותא יסדר יתיה אהרן ובנוהי מרמשא עד צפרא קדם יי קיים עלם לדריהון מן בני ישראל:

ואת קרב לך ית אהרן אחוך וית בנוהי עמיה מגו בני ישראל לשמשא קדמי אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן:

ותעביד לבושי קודשא לאהרן אחוך ליקר ולתושבחן:

ואת תמלל עם כל חכימי ליבא דאשלימית עמיה רוח חכמתא ויעברון ית לבושי אהרן לקדשותיה לשמשא קדמי:

ואלין לבושיא דיעבדון חושנא ואיפודא ומעילא ומתומן מרמצן מצנפתא והמיינא ויעבדון לבושי קודשא לאהרן אחוך ולבנוהי לשמשא קדמי:

ואינון יסבון ית דהבא וית תיכלא וית ארגונא וית צבע זהורין וית בוצא:

ויעבדון ית איפודא דהבא תיכלא וארגונא

ואינה אלא מיום ליום וכן במנחת חביתין נאמ' תמיד ואינה אלא מחציתה בבקר ומחציתה בערב · אבל תמיד האמו' בלחם הפנים אינו אלא משבת לשבת: מערב עד בקר · תן לה מדתה שתהא דולקת והולכת מערב עד בקר ושערו חכמים חצי לוג אלו לילי תקופת טבת הארוכות וכן לכל הלילות · ואם יותר אין בכך כלום: ואתה הקרב אליך · לאחר שתגמר מלאכ' המשכן: לכהנו לי · לקדשו להכניסו בכהונה ע"י הבגדים שיהא כהן · ולשון כהונה שירות הוא: חשן · תכשיט כנגד הלב · ואפוד לא שמעתי ולא ראיתי בברייתא פי' תבניתו ולבי אומ' לי שהוא חגור לו מאחריו רחבו כרחב גב איש כמין סינר שחוגרות הנשים כשרוכבות על הסוסים כך מעשהו מלמטה שנא' ודוד חגור אפוד בד · למדנו שהאפוד הוא חגורה · ואי אפשר לומ' אין בו אלא חגורה לבדה שהרי נא' ויתן עליו את האפוד ואח"כ ויחגר אותו בחשב האפוד ותרג' אונקלוס בהמיין אפודא · למדנו שהחשב הוא החגור והאפוד הוא שם תכשיט לבדו ואי אפשר לומר שעל שם שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד שהרי נא' שתי כתפות האפוד למדנו שהאפוד שם לבד · והכתפות לבד · והחשב שם לבד · ולכך אני אומ' שעל שם הסינר של מטה קרוי אפוד על שם שאופדו ומקשטו בו כמו שנא' ויאפד לו בו והחשב הוא החגור של מעלה הימנו והכתפות קבועות בו ועוד אומ' לי לבי שיש ראיה שהוא מין לבוש שתרג' יונתן ודוד חגור אפוד בד · כרדוט דבוץ ותר' כמו כן מעיל כרדוטין במעשה תמר ואמנון כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים כרדוטין: מעיל הוא כמין חלוק וכן הכתנת אלא שהוא סמוך לבשר ומעיל הוא עליון: תשבץ · עשויה משבצות לנוי ומשבצות הן כמין גומות העשויות לתכשיטי הזהב למושב קביעות אבנים טובות ומרגליות כמה שנא' באבני האפוד · מוסבות משבצות זהב: מצנפת · כמין כפת כובע · שהרי במקום אחר קורא מגבעות ותרגו' כובעין: ואבנט · הוא חגורה על הכתנת והאפוד חגורה על המעיל כמו שמצינו בסדר לבישתן ויתן עליו את הכתנת ויחגר אותו באבנט וילבש אותו את המעיל ויתן עליו את האפוד: בגדי קדש · מתרומה המקודשת לשמי יעשו אותם: והם יקחו · אותם חכמי לב שיעשו הבגדים יקבלו מן המתנדבים את הזהב לעשות ממנו את הבגדים: ועשו את האפוד · אם באתי לפרש מעשה חשן והאפוד על סדר המקראות הרי פירושן פרקים פרקים וישגה הקורא בצרופן לכך אני כותב מעשיהם כמות שהוא למען ירוץ קורא בו · האפוד · עשוי כמין סינר שחוגרות הנשים שרוכבו' סוסי' אחוריהן כנגד לבו למטה מאצילי ידיו רחבו כמדת רחב גב האדם ויותר ועד עקביו והחשב מחובר בראשו על פני רחבו מעשה אורג ומאחרי' לכאן ולכאן כדי

תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה
חֹשֵׁב׃ שְׁתֵּי כְתֵפֹת חֹבְרֹת יִהְיֶה לּוֹ
אֶל שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר׃ וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ
אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מָשְׁזָר׃ וְלָקַחְתָּ אֶת שְׁתֵּי אַבְנֵי שֹׁהַם
וּפִתַּחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת
וְאֶת שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל
הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם׃ מַעֲשֵׂה
חָרַשׁ אֶבֶן פִּתּוּחֵי חֹתָם תְּפַתַּח אֶת
שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃

צבע זהורי ובוץ שזיר עובד אומן:
תרתין כתפין מלפפן יהון ליה על תרין סטרוהי מתלופף:
והמין תיקוניה די עלוהי כעובדיה מניה יהא דדהבא תכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר:
ותיסב ית תרתין אבני בורלא ותגלוף עליהון שמהת בני ישראל:
שיתא משמהתהון על אבנא חדא וית שמהת שיתא דאישתארו תגלוף על אבנא תנייתא כתולדתהון:
עובד אומן אבן טבא כתב מפרש כגלוף דעיזקן תגלוף ית תרתין אבנא על שמהת בני ישראל משקען מרמצן דדהב תעביד יתהון:

להקיף ולספר והכתפות מחוברות בחשב אחת לימין ואחת לשמאל על שתי כתפיו. והם כמין שתי רצועות עשויות מימין האפוד ארוכות כדי להקיפן אצל צוארו מכאן ומכאן ונקפלות לפניו למטה מכתפיו מעט ואבני השהם קבועות בהן אחת על כתף ימין ואחת על כתף שמאל והמשבצות נתונות בראשיהם לפני כתפיו ושני עבותות זהב התחובות בשתי טבעות שבחשן בשתי קצות רוחב העליון אחת לימין ואחת לשמאל בראשי השרשרות התקועין במשבצו' לימין וכן בראשי שרשרות השמאלית התקועים במשבצות שעל כתף שמאל נמצא החשן תלוי במשבצות האפוד על לבו מלפניו ועוד ב' טבעות בשתי קצות החשן בתחתיתו וכנגדן טבעו' בב' כתפו' האפוד מלמטה בראשו התחתון מחובר בחשב ותחתיתו טבעו' החשן כטבע' האפוד שוכבין זה על זה ומרכסן בפתיל תכלת התחוב בטבעות האפוד והחשן שיהא תחתית החשן דבוק לחשב האפוד ולא יהיה נד ונבדל הולך וחוזר. זהב וה' מינין שזורין בכל חוט וחוט היו מרדדין הזהב כמין טסים דקים וקוצצין מהם פתילים וטווין אותו חוט של זהב עם ו' חוטין של תכלת וחוט של זהב עם ו' חוטין של ארגמן וכן בתולעת השני ובשש שכל המינין חוטן כפול ששה וחוט של זהב עם כל אחד ואחד כך שוזר את כלן כאחד נמצא חוטו כפול כ"ח כך מפורש ביומא ולמד מן המקראות הללו. וירקעו לעשות את פתילי הזהב בתוך התכלת והארגמן. למדנו שחוט הזהב שזור עם כל מין ומין. מעשה חשב. כבר פי' שהיא אריגה באריגת שאין צורות שני עבריה דומות זו לזו. שתי כתפות. הסינר מלמטה וחשב האפוד היא החגורה הנמודה לו מלמעלה דומות סינר הנשים ומגבו של כהן היו מחוברות בחשב שתי חתיכות כמין שתי רצועו' רחבות אחת לכל כתף וכתף וזוקפן על כתפותיו עד שנקפלו לפניו כנגד החזה ועל ידי חבורן לטבעות החשן נאחזין מלפניו כנגד לבו שלא יפלו כי יו שמפרש בענין שזוקפות והולכות כנגד כתפיו וב' אבני השהם קבועות בהן אחת בכל אחת. אל שתי קצות רחבו של אפוד שלא יהיה רחבו אלא כנגד גבו של כהן ורחבו עד כנגד האצלים שקורין קודים שכל לא יחגרו בזיע אין חוגרין במקום הזיעה לא למעלה מאצליהם ולא למטה ממתניהם אלא כנגד אצליהם. וחשב האפוד עם אותן שתי כתפות האפוד יחברם במחט בחשב ולא יארגם עמו אלא אורגם לבד ואחר כך מחברם. וחשב אפודתו. חגור שעל ידו הוא מאפדו ומתקנו לכהן ומקשטו. אשר עליו למעלה בשפת הסינר היא החגורה. כמעשהו כאריגת הסינר. מעשה חושב. כך אריגת החשב של מעשה חשב ומאותן המינין. ממנו יהיה. עמו יהיה ארוג ולא יארגנו לבד ויחברנו. כתולדותם. כסדר שנולדו ראובן שמעון לוי וגו' ששה על האחת ועל השנית גד ואשר יששכר זבולן יוסף ובנימין מלא שכך הוא כתוב במקום תולדתו חמשה ועשרים אותיות בכל אחת ואחת. מעשה חרש אבן. מעשה אומן אבנים. חרש זה דבוק הוא לתיבה של אחריו לפיכך הוא נקוד פתח וכן חרש עצים. חרש ברזל. כל אלו דבוקים ופתוחים. פתוחי חתם. כתרגומו כתב מפרש כגלוף דעזקן חרוצות האותיות בתוכן כמו שחורצין חותמי טבעות שהם לחתום אגרות כתב ניכר ומפורש על שמות כמו בשמות. מוסבת משבצות זהב. מוקפות במשבצות זהב שעושה מושב האבן בזהב כמין גומא

ושמת את שתי האבנים על כתפת
האפד אבני זכרן לבני ישראל ונשא
אהרן את שמותם לפני יהוה על
שתי כתפיו לזכרן׃
ועשית משבצת זהב׃
ושתי שרשרת זהב טהור מגבלת
תעשה אתם מעשה עבת ונתתה
את שרשרת העבתת על המשבצת׃
ועשית חשן משפט
מעשה חשב כמעשה אפד תעשנו
זהב תכלת וארגמן ותולעת שני
ושש משזר תעשה אתו׃ רבוע יהיה
כפול זרת ארכו וזרת רחבו׃ ומלאת
בו מלאת אבן ארבעה טורים אבן
טור אדם פטדה וברקת הטור
האחד׃ והטור השני נפך ספיר
ויהלם׃ והטור השלישי לשם שבו
ואחלמה׃ והטור הרביעי תרשיש
ושהם וישפה משבצים זהב יהיו
במלואתם׃ והאבנים תהיין על שמת
בני ישראל שתים עשרה על שמתם
פתוחי חותם איש על שמו תהיין
לשני עשר שבט׃ ועשית על החשן
שרשת גבלת מעשה עבת זהב

ותשוי ית תרתין אבניא על כתפי אפודא אבני דוכרנא לבני ישראל ויטול אהרן ית שמהתהון קדם יי על תרין כתפוהי לדוכרנא׃

ותעביד מרמצן דדהב׃ ותרתין תיקין דהב דכי מתחמן תעביד יתהון עובד גדילו ותתן ית תיקיא גדילתא על מרמצתא׃ ותעביד חשן דינא עובד אומן כעובד אפודא תעבדיניה דדהבא תיכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר תעביד יתיה׃

מרובע יהא עיף זרתא אורכיה וזרתא פותיה׃

ותשלם ביה אשלמות אבנא ארבעה סידרין דאבן טבא סידרא קדמאה סמקן ירקן וברקן סידרא חד׃ וסידרא תנינא איזמרגדין ושבזיז וסבהלום׃ וסידרא תליתאה קנכירי טרקיא ועין עיגלא׃ וסידרא רביעאה כרום ימא ובורלא ופנטירי מרמצן דדהב יהון באשלמותהון׃

ואבניא יהוין על שמהת בני ישראל תרתא עשרי על שמהתהון כתב מפרש כגלוף בעיזקא גבר על שמיה יהוין לתרין עשר שבטין׃

ותעביד על חושנא תיקין מתחמן עובד גדילו דדהב

שהיית האבן משוקעת במשבצת כמלאת המשבץ סובבת האבן סביב ומחבר המשבצת באפוד׃ לזכרון׃ שיראה הקב"ה שבטים כתובים לפניו ויזכור צדקתם׃ ועשית משבצות׃ מיעוט משבצות שתים ולא פי' לך עתה בפרשה זו אלא מקצת צרכן ובפרש' החשן גומ' לך פירוש׃ שרשרות זהב׃ שלשלאות׃ מגבלת׃ לשון גבול׃ מעשה עבות׃ מעשה קליעת חוטין ולא מעשה נקבים וכפולין כאותן שעושין לנרות אלא כאותן שעושין למחתות שקורין אינצנשיירש׃ ונתתה את שרשרות׃ של עבותות העשויות מעשה עבות על משבצות הללו ולא זהו מקום צוות עשייתן של שרשרות ולא צוות קביעתן ואין תעשה האמור כאן לשון צוי ולא ונתתה אלא לשון עתיד כי בפרשת החשן חוזר ומצוה על עשייתן ועל קביעתן ולא נכתב כאן אלא להודיע מקצת צרך המשבצות שעשה לעשות עם האפוד וכתב כאן לומר לך המשבצות הללו יתקנו לך לכשתעשה שרשרות מגבלות על החשן תתקנם על המשבצות׃

חשן משפט׃ שמכפר על קלקול הדין׃ ד"א משפט שמברר את דבריו והבטחתו אמת שהמשפט משמש שלשה לשונות דברי בעלי הדין וגמר דין ועונש הדין אם עונש מיתה אם עונש מכות אם עונש ממון׃ וזה משמש לשון שמפרש ומברר את דבריו׃ כמעשה אפוד׃ מעשה חושב מחמשה מינים׃ זרת ארכו וזרת רחבו׃ כפול ומוטל לפניו כנגד לבו שנאמר והיו על לב אהרן תלוי בכתפות האפוד מאחריו על כתפיו ונקפלות ויורדות לפניו מעט והחשן תלוי בהן בשרשרות וטבעות כמו שאמר בענין׃ ומלאת בו מלואת אבן׃ שהאבנים ממלאות גומות המשבצות המתוקנות להם קורא אותן בלשון מלואים׃ משובצים זהב יהיו במלואותם׃ מוקפים משבצות זהב כעומק שיעור שיתמלא בעובי האבן וזהו לשון מלואותם כשיעור עובי עמקן של אבנים יהיה המשבצת לא פחות ולא יותר׃ איש על שמו׃ כסדר תולדותם סדר האבנים׃ אודם לראובן פטדה לשמעון ברקת ללוי וכן כולן׃ ועשית על החשן׃ בשביל החשן לקבעם בטבעותיו כמו שמפורש למטה בענין׃ שרשות׃ לשון שרשי האילן המאחזין לאילן ולכאן בארץ׃ אף אלו יהיו מאחזין בחשן שבהן יתלה באפוד והן שתי שרשרות האמורות למעלה בענין המשבצות׃

טָהוֹר׃ וְעָשִׂיתָ עַל הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת עַל שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ וְנָתַתָּה אֶת שְׁתֵּי עֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת אֶל קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תִּתֵּן עַל שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצוֹת וְנָתַתָּה עַל כִּתְפוֹת הָאֵפֹד אֶל מוּל פָּנָיו׃ וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְשַׂמְתָּ אֹתָם עַל שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל עֵבֶר הָאֵפוֹד בָּיְתָה׃ וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם עַל שְׁתֵּי כִתְפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד׃ וְיִרְכְּסוּ אֶת הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָו

דכי ׃
ותעביד על חושנא תרתין עיזקן דדהב ותתן ית תרתין עיזקתא על תרין סיטרי חושנא ׃
ותתן ית תרתין גדילן דדהב על תרתין עיזקתא לסיטרי חושנא ׃
וית תרתין גדילן דעל תרתין סיטרוהי תתן על תרתין מרמצתא ותתן על כתפי אפודא לקביל אפוהי ׃
ותעביד תרתין עיזקן דדהב ותשוי יתהון על תרין סיטרי חושנא על שיפתיה די לעיברא דאפודא לגיו ׃
ותעביד תרתין עיזקן דדהב ותתן יתהון על תרין כתפי אפודא מלרע מלקביל אפוהי לקביל בית לופי מעילוי להמיין אפודא ׃
ויחדון ית חושנא מעיזקתי׳

ואף מנחם פתר בו לשון שרש ואמר ם קרים יקרא בו כמו מ׳ שבשלשום ומ׳ שבריקם ואינו רואה את דבריו אלא שרשרות בלשון עברית כשלשלת בלשון משנה: גבלת. הוא מגבלת האמורות למעלה שתתקעם בטבעות שיהיו בגבול החשן. וכל גבול לשון קצה הוא: מעשה עבות. מעשה קליעה: על החשן. בשביל החשן כדי לקבעם בו ולא יתכן לפ׳ שהוא התחלת עשייתן עליו שא״כ מה הוא שחוזר ואומ׳ ונתת את שתי הטבעות ולא כבר נתונין בו היה לו לכתוב בתחל׳ המקרא ועשית על קצות החשן ב׳ טבעות זהב ואף בשרשרות אתה צריך לפתור כן: על שני קצות החשן. לשתי פאות שבעובר לימין ולשמאל הבאים מול כתפות האפוד: ונתת את שתי עבותות. הן שרשרות גבלת הכתובות למעלה ולא פי׳ מקומן בחשן עכשיו שמפר׳ לך שתהא תוחב אותן בטבעו׳ תדע לך שהן הן הראשונות שהרי בפרש׳ פקודי לא הוכפלו: ואת שתי קצות של שתי העבותות שני ראשיהם של כל א׳ תתן על שתי המשבצות הן הכתובות למעלה בין פרש׳ החשן ופרש׳ האפוד ולא פי׳ צרכן ומקומן עכשיו מפר׳ שיתקע ראשי העבותות התחובות בראשי החשן לימין ולשמאל אצל הצואר שני ראשי שרשרות הימין תוקע במשבצת של ימין וכן בשל שמאל ב׳ ראשי שרשרות השמאל: ונתת המשבצות על כתפות האפוד. א׳ בזו וא׳ בזו נמצאו כתפות האפוד מחזיקין את החשן שלא יפול ועכשיו הוא תלוי ועדיין שפת החשן התחתונה הולכת ובאה מקשקשת על כרסו ואינה דבוקה לו יפה לכך הוכ׳ עוד ב׳ טבעות לתחתיתו כמו שמפר׳: אל מול פניו. של אפוד שלא יתן המשבצות בעבר הכתפות שכלפי המעיל אלא בעבר העליון שכלפי החוץ והוא קרוי מול פניו של אפוד כי אותו עבר שאינו נראה אינו קרוי פניו: על שתי קצות החשן. הן ב׳ פאותיו התחתונות לימין ולשמאל: על שפתו. הרי לך ב׳ סימנין האחד שיתנם בשתי קצותיו ותחתיתו שהוא כנגד האפוד שעליון אינו כנגד האפוד שהרי הוא סמוך לצואר והאפוד נתון על מתניו ועוד נתן סימן שלא יקבעם בעבר החשן שכלפי החוץ אלא בעבר שכלפי פנים שנ׳ ביתה ואותו העבר הוא לצד האפוד שחשב האפוד חוגרו לכהן ונקפל הסנר לפני הכהן ועל מתניו וקצת כריסו מכאן ועד כנגד קצה החשן וקצותיו שוכבין על שתי כתפות האפוד שהמשבצות נתנו בראשי כתפות האפוד העליונים הבאים על כתפיו כנגד גרונו ונקפלות ויורדו לפניו והטבעות צוה ליתן בראשם השני שהוא מחובר לאפוד והוא שנ׳ לעומת מחברתו סמוך למקום חיבורן באפוד למעלה מן החגורה מעט שהמחברת לעומת החגורה ואלו נתונים מעט בגובה זקיפת הכתפות הוא שנאמר ממעל לחשב האפוד והן כנגד סוף החשן ונותן פתיל תכלת באותן טבעות ובטבעות החשן רוכסן באותן הכתפות לימין ולשמאל שלא יהא התחתית הולך לפניו והולך לאחור ומקיש על כרסו ונמצא מיושב על המעיל יפה מול פניו בעבר החיצון: וירכסו. לשון חבור וכן מרוכסי איש. חבורי חבלי רשעים. וכן והרכסים לבקעה הרים הסמוכים זה לזה שאי אפשר לרד לגיא שביניהם אלא בקושי גדול שמתוך סמיכת׳ הגאיות זקופה ועמוקה יהיו לבקעת מישור ונוחה ללך

אל טבעת האפוד בפתיל תכלת להיות על חשב האפוד ולא יזח החשן מעל האפוד: ונשא אהרן את שמות בני ישראל בחשן המשפט על לבו בבאו אל הקדש לזכרן לפני יהוה תמיד: ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התמים והיו על לב אהרן בבאו לפני יהוה ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני יהוה תמיד:

ועשית את מעיל האפוד כליל תכלת: והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו סביב מעשה ארג כפי תחרא יהיה לו לא יקרע: ועשית על שוליו רמני תכלת וארגמן ותולעת שני על שוליו סביב ופעמני זהב בתוכם סביב: פעמן זהב ורמון פעמן זהב ורמון על שולי המעיל סביב: והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו בבאו אל הקדש לפני יהוה ובצאתו ולא ימות:

ועשית ציץ זהב טהור

לעיזקת אפודא בחוטא דתכילתא למהוי על המיין אפודא ולא יתפרק חושנא מעילוי אפודא:

ויטול אהרן ית שמהת בני ישראל בחשן דינא על לביה במיעליה לקודשא לדוכרנא קדם יי תדירא:

ותתן בחשן דינא ית אוריא וית תומיא ויהון על לבא דאהרן במיעליה קדם יי ויטול אהרן ית דין בני ישראל על לביה קדם יי תדירא:

ותעביד ית מעילא דאפודא גמיר תיכלא:

ויהא פום רישיה כפיל בגויה תורא יהא מקף לפומיה סחור סחור עובד מחי כפום שריין יהא ליה לא יתבזע:

ותעביד על שיפולוהי רמוני תיכלא וארגונא וצבע זהורי על שיפולוהי סחור סחור וזגין דדהבא בניהון סחור סחור:

זגא דדהבא ורמונא זגא דדהבא ורמונא על שיפולי מעילא סחור סחור:

ויהא על אהרן לשמשא וישתמע קליה במיעליה לקודשא קדם יי ובמיפקיה ולא ימות:

ותעביד ציצא דדהב דכי

להיות החשן דבק על חשב האפוד: ולא יזח לשון נתוק ולשון ערבי הוא: את האורים: הוא כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפלי החשן שעל ידו הוא מאיר את דבריו ומתמם את דבריו ובמקדש שני היה החשן שאי אפשר לכהן גדול להיות מחוסר בגדים אבל אותו השם לא היה בתוכו ועל שם אותו הכתב קרוי משפט שנאמר ושאל לו במשפט האורים: משפט בני ישראל: דבר שהם נשפטים ונוכחים על ידו אם לעשות דבר אם לאו ולפי המדרש החשן מכפר על מעוותי הדין וקרוי משפט על שם סליחת עון משפט: את מעיל האפוד: שהאפוד נתון עליו כמו חגורה: כליל תכלת: כולו תכלת שאין מין אחר מעורב בו: והיה פי ראשו: פי המעיל שבגבהו הוא פתיחת הצואר בתוכו כתרגומו כפול לגויה: כפול להיות לו לשפה כפולתו והיה מעשה אורג לא במחט: כפי תחרא: למדנו שהשריונים שלהם פיהם כפול: לא יקרע: כדי שלא יקרע והקורעו עובר בלאו שזה אחד מן הלאוין שבתורה וכן לא יזח החשן ולא יסורו ממנו האמור בבדי ארון: רמוני: עגולים וחלולים היו כמין רמונים העשוים כמין ביצת תרנגולת: ופעמוני זהב: זוגין עם ענבליהן שבתוכן: בתוכם סביב: ביניהם סביב בין שני רמונים פעמון אחד דבוק ותלוי בשולי המעיל: פעמון זהב ורמון: פעמון זהב ורמון אצלו: ולא ימות: מכלל לאו אתה שומע הן אם יהיו לו לא יתחייב מיתה הא אם יכנס מחוסר אחד מן הבגדים הללו יתחייב מיתה בידי שמים: ציץ: כמין טס של זהב היה רוחב ב׳ אצבעות מקיף על המצח מאוזן לאוזן וכתב עליו קדש ליי׳ בשיטה אחת: על פתיל תכלת ובמקום אחר הוא אומר ויתנו עליו פתיל תכלת ועוד כתיב והיה על המצנפת ולמטה הוא אומר והיה על מצח אהרן ובשחיטת קדשים שנינו שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפלין למדנו שהמצנפת למעלה בגובה הראש ואינה עמוקה ליכנס בה כל הראש עד המצח והציץ מלמטה והפתילין היו נקובין ותלויין בו בשפת ראשו ובאמצעיתו בשלשה מקומות הללו פתיל מלמעלה אחד מבחוץ ואחד מבפנים כנגדו וקושר ראשי הפתילין מאחורי העורף שלשתן ונמצא בין אורך הציץ ופתילי ראשיו מקיפין את הקדקד ופתיל אמצעי שבראשו קשור עם ראשי השנים הולך על פני רחב הראש מלמעלה ונמצא עשוי כמין כובע ועל פתיל האמצעי הוא אומר והיה על המצנפת ונתן הציץ על ראשו כמין כובע על המצנפת והפתיל אמצעי מחזיקו שלא יפול והציץ תלוי כנגד מצחו

ופתחת עליו פתוחי חותם קדש
ליהוה: ושמת אתו על פתיל תכלת
והיה על המצנפת אל מול פני
המצנפת יהיה: והיה על מצח אהרן
ונשא אהרן את עון הקדשים אשר
יקדישו בני ישראל לכל מתנת
קדשיהם והיה על מצחו תמיד לרצון
להם לפני יהוה: ושבצת הכתנת
שש ועשית מצנפת שש ואבנט
תעשה מעשה רקם: ולבני אהרן
תעשה כתנת ועשית להם אבנטים
ומגבעות תעשה להם לכבוד
ולתפארת: והלבשת אתם את אהרן
אחיך ואת בניו אתו ומשחת אתם
ומלאת את ידם וקדשת אתם וכהנו
לי: ועשה להם מכנסי בד לכסות
בשר ערוה ממתנים ועד ירכים יהיו
והיו על אהרן ועל בניו בבאם אל
אהל מועד או בגשתם אל המזבח
לשרת בקדש ולא ישאו עון ומתו
חקת עולם לו ולזרעו אחריו:

וזה הדבר אשר תעשה
להם לקדש אתם לכהן לי לקח פר
אחד בן בקר ואילם שנים תמימים:
ולחם מצות וחלת מצת בלולת בשמן

ותגליף עלוהי כתב מפרש
קדש לי״י:
ותשוי יתיה בחוטא דתכילתא
ויהא על מצנפתא לקבל אפי
מצנפתא יהא:

ויהא על בית עינוהי דאהרן
ויטול אהרן ית עוית קודשיא
דיקדשון בני ישראל לכל
מתנת קודשיהון ויהא על בית
עינוהי תדירא לרעוא להון
קדם י״י:
ותתרמיץ כתונא דבוצא
ותעביד מצנפתא דבוצא
והמיינא תעביד עובד ציור:

ולבני אהרן תעביד כתונין
ותעביד להון המיינין וכובעין
תעביד להון ליקר ולתושבחן

ותלביש יתהון ית אהרן אחוך
וית בנוהי עמיה ותרבי יתהון
ותקריב ית קורבנהון ותקדיש
יתהון וישמשון קדמי:

ועביד להון מכנסין דבוץ
לכסאה בשרא דעריתהא
מחרצין ועד ירכן יהון:

ויהון על אהרן ועל בנוהי
במיעלהון למשכן זימנא או
במקרבהון למדבחא לשמשא
בקודשא ולא יקבלון חובא
וימותון קיים עלם ליה ולבנוהי
בתרוהי:
ודין פתגמא דתעביד להון
לקדשא יתהון לשמשא קדמי
סב תור חד בר תורי ודכרין
תרין שלמין:
ולחם פטיר
וגריצן פטירן דפילן במשח

שתקיימו כל המקראות הללו כתיב
על ציץ וציץ על פתיל ופתיל על
המצנפת מלמעלה: ונשא אהרן
לשון סליחה ואעפ״כ אינו זז ממשמעו
אהרן נושא משא של עון נמצא עון
מסולק מן הקדשי׳: את עון הקדשים
לרצות הדם והחלב שקרבו בטומאה
כמו ששנינו אי זה עון נושאו אם עון
פגול הרי כבר נאמר וגו׳ ואין לו׳
שיכפר על הכהן שהקריב טמאים
שהרי עון הקדשים נאמר ולא עון
המקריב הא אינו מרצה אלא להכשי׳
הקרבן: והיה על מצחו תמיד: אא״א
לומר שיהא עליו תמיד שהרי אינו עליו
תמיד אלא בשעת העבודה אלא תמיד
לרצון להם אפי׳ אינו על מצחו שאין
כהן גדול עובד באותה שעה׳ ולדברי
האומר עודהו על מצחו מרצה ואם
לאו אינו מרצה נדרש על מצחו תמי׳
ללמד שימשמש בו בעודו על מצחו
שלא יסיח דעתו ממנו: ושבצת׳ עשה
משבצות כלו וכולה שש: ולבני אהרן
ד׳ בגדים הללו והם כתנת ואבנט
ומגבעות היא מצנפת ומכנסים
האמורי׳ למטה בפרשה: והלבשת
אותם: אותן האמורי׳ באהרן: חשן
ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט וציץ ומכנסים כתובין למטה בכלן: ואת בניו אתו: אותן הכתובין בהן:
ומשחת אותם: אהרן ובניו בשמן המשחה: ומלאת את ידם: כל מלוי ידים לשון חנוך כשהוא נכנס לדבר להיות
מוחזק בו מאותו יום והלאה הוא מלוי: ובלעז כשממנין אדם על פקודת דבר מוסר לו השלטון בית יד של עור ועל
אותו בית יד שקורין גנט״ו הוא מחזיקו בדבר וקורי׳ לאותה מסירה רווישטי״ר והוא מלוי ידים: ועשה להם לאהרן ולבניו:
מכנסי בד הרי ח׳ בגדים לכהן גדול וד׳ לכהן הדיוט והיו כל הבגדים האלה על אהרן ועל בניו הראויין לו והאמורי׳ בהם:
בבאם אל אהל מועד: להיכל ולמשכן: ומתו: הא למדת שהמשמש מחוסר בגדי׳ חייב מיתה: חקת עולם לו: כל מקום
שנא׳ חקה לעכב: לקח: כמו קח וב׳ גזרות הן אחת של קיחה ואח׳ של לקיחה ופתרונם אחד: פר אחד לכפר על מעשה
העגל שהוא פר: ולחם מצות וחלת מצות ורקיק מצות הרי אלו ג׳ מינין רבוכה וחלות ורקיקים: לחם מצות היא הקרויה
למטה בענין: וחלת לחם שמן עשר שמתן שמן ברבוכה כנגד החלות והרקיקין וכל המינין באו עשר עשר: חלות בלול׳

ורקיקי מצות משחים בשמן סלת
חטים תעשה אתם ונתת אותם על
סל אחד והקרבת אתם בסל ואת
הפר ואת שני האילם: ואת אהרן
ואת בניו תקריב אל פתח אהל מועד
ורחצת אתם במים: ולקחת את
הבגדים והלבשת את אהרן את
הכתנת ואת מעיל האפד ואת
האפד ואת החשן ואפדת לו בחשב
האפד: ושמת המצנפת על ראשו
ונתת את נזר הקדש על המצנפת:
ולקחת את שמן המשחה ויצקת
על ראשו ומשחת אתו: ואת בניו
תקריב והלבשתם כתנת: וחגרת
אתם אבנט אהרן ובניו וחבשת להם
מגבעת והיתה להם כהנה לחקת
עולם ומלאת יד אהרן ויד בניו:
והקרבת את הפר לפני אהל מועד
וסמך אהרן ובניו את ידיהם על ראש
הפר: ושחטת את הפר לפני יהוה
פתח אהל מועד: ולקחת מדם הפר
ונתתה על קרנת המזבח באצבעך
ואת כל הדם תשפך אל יסוד המזבח:
ולקחת את כל החלב המכסה את
הקרב ואת היתרת על הכבד ואת
שתי הכלית ואת החלב אשר
עליהן והקטרת המזבחה: ואת
בשר הפר ואת ערו ואת פרשו
תשרף באש מחוץ למחנה חטאת
הוא: ואת האיל האחד תקח וסמכו
אהרן ובניו את ידיהם על ראש
האיל: ושחטת את האיל ולקחת
את דמו וזרקת על המזבח סביב:

ואיספוגין פטירין דמשיחין
במשח סלת חטין תעביד
יתהון:
ותתן יתהון על סלא חד
ותקריב יתהון בסלא וית
תורא וית תרין דכרין:

וית אהרן וית בנוהי תקריב
לתרע משכן זימנא ותסחי
יתהון במיא:
ותיסב ית לבושיא ותלבש ית
אהרן ית כתונא וית מעילא
דאפודא וית איפודא וית
חושנא ותתקין ליה בהמיין
אפודא:
ותשוי מצנפתא על רישיה
ותתן ית כלילא דקודשא על
מצנפתא:
ותיסב ית משחא דרבותא
ותריק על רישיה ותרבי יתיה:

וית בנוהי תקריב ותלבשינון
כתונין:
ותזריז יתהון המיין אהרן
ובנוהי ותתקין להון כובעין
ותהא להון כהונתא לקיים
עלם ותקריב קרבנא דאהרן
וקרבנא דבנוהי:
ותקריב ית תורא קדם משכן
זימנא ויסמוך אהרן ובנוהי ית
ידיהון על ריש תורא:

ותיכוס ית תורא קדם יי
בתרע משכן זימנא:
ותיסב מדמא דתורא ותתן על
קרנת מדבחא באצבעך וית
כל דמא תישוד ליסודא
דמדבחא:

ותיסב ית כל תרבא דחפי ית
גווא וית חצרא דעל כבדא
וית תרתין כוליין וית תרבא
די עליהון ותסיק למדבחא:

וית בישרא דתורא וית משכיה
וית אוכליה תוקיד בנורא
מברא למשריתא חטאתא
היא:
וית דיכרא חדא תיסב
ויסמכון אהרן ובנוהי ית ידיהון
על ריש דיכרא:

ותיכוס ית דיכרא ותיסב ית
דמיה ותזרוק על מדבחא
סחור סחור:

כשהן קמח יוצק בהן שמן ובוללן:
משוחים בשמן: אחר אפייתן מושחן
כמין כף יונית שהיא עשויה כמין כף
שלהן: והקרבת אותם: אל חצר המשכ׳
ביום הקמתו: ורחצת: טבילת כל
הגוף קרויה רחיצה: ואפדת: קשוט
ותקן החגורה והסינר סביבותיו: נזר
הקדש: זה הציץ על המצנפת כמו
שפירש׳ למעלה ע״י הפתיל האמצעי
וב׳ פתילים שבראשן שקשורי׳ שלשתן
מאחורי העורף אותו נותן על
המצנפת כמין טבע: ומשחת אותו
אף משיחה זו כמין כ׳ בלשון יוני
קורי׳ לכף כ׳ נותן שמן על ראשו ובין
ריסי עיניו ומחברן באצבעו:
והיתה להם: מלוי ידים זה לכהונת
עולם: ומלאת יד אהרן: ע״י הדברים
האלה: ויד בניו: במלוי ידים הכהונה:
פתח אהל מועד: בחצר אהל משכן
שהוא לפני הפתח: על קרנות: למעל׳
בקרנות ממש: ואת כל הדם: דם
השירים: אל יסוד המזבח: כמין בליטת
בית קבול עשוי לו סביב לאחר שעלה
אמה מן הארץ: החלב המכסה: הוא
הקרום שעל הכרס: ואת היותרת:
הוא טרפשא דכבדא: על הכבד:
אף זה מן הכבד יטול עמה: תשרף
באש: לא מצינו חטאת חיצונה נשרפ׳
אלא זו: וזרקת: בכלי אוחז במזרק וזורק
כנגד הקרן כדי שיראה לכאן ולכאן
ואין קרבן טעון מתנה באצבע אלא
החטאת בלבד אבל שאר זבחים אינן
טעונין לא קרן ולא אצבע שמתן דמי׳
מן חצי המזבח ולמטה וחיים עומד
בארץ אלא ע״י באהרן וכו׳: סביב מפרש בשחיט׳ קדשי׳ שאינן אלא ב׳ מתנו׳ שהן ד׳ הא׳ בקרן זוית זו ואחרת שכנגד׳ באלכסו׳:

ואת האיל תנתח לנתחיו ורחצת
קרבו וכרעיו ונתת על נתחיו ועל
ראשו · והקטרת את כל האיל
המזבחה עלה הוא ליהוה ריח ניחוח
אשה ליהוה הוא: ולקחת את האיל
השני וסמך אהרן ובניו את ידיהם
על ראש האיל: ושחטת את האיל
ולקחת מדמו ונתתה על תנוך אזן
אהרן ועל תנוך אזן בניו הימנית
ועל בהן ידם הימנית ועל בהן רגלם
הימנית וזרקת את הדם על המזבח
סביב: ולקחת מן הדם אשר על
המזבח ומשמן המשחה והזית על
אהרן ועל בגדיו ועל בניו ועל בגדי
בניו אתו וקדש הוא ובגדיו ובניו
ובגדי בניו אתו · ולקחת מן האיל
החלב והאליה ואת החלב המכסה
את הקרב ואת יתרת הכבד ואת
שתי הכלית ואת החלב אשר עליהן
ואת שוק הימין כי איל מלאים
הוא: וככר לחם אחת וחלת לחם
שמן אחת ורקיק אחד מסל המצות
אשר לפני יהוה: ושמת הכל על כפי
אהרן ועל כפי בניו והנפת אתם
תנופה לפני יהוה · ולקחת אתם
מידם והקטרת המזבחה על העלה
לריח ניחוח לפני יהוה אשה הוא
ליהוה: ולקחת את החזה מאיל
המלאים אשר לאהרן והנפת אתו
תנופה לפני יהוה והיה לך למנה:

ויח דיכרא תפליג לאיברוהי ותחליל גויה וכרעוהי ותתן על איברוהי ועל רישיה:

ותסיק ית כל דיכרא למדבחא עלתא הוא קדם יי לאתקבלא ברעוא קורבנא קדם יי הוא:

ותיסב ית דכרא תנינא ויסמוך אהרן ובנוהי ית ידיהון על ריש דיכרא:
ותיכוס ית דיכרא ותיסב מדמיה ותתן על רום אודנא דאהרן ועל רום אודנא דבנוהי ימינא ועל אליון ידיהון ימינא ועל אליון ריגליהון ימינא ותזרוק ית דמא על מדבחא סחור סחור:

ותיסב מן דמא די על מדבחא וממשחא דרבותא ותדי על אהרן ועל לבושוהי ועל בנוהי ועל לבושי בנוהי עמיה ויתקדש הוא ולבושוהי ובנוהי ולבושי בנוהי עמיה:

ותיסב מן דיכרא תרבא ואליתא וית תרבא דחפי ית גוא וית חצר כבדא וית תרתין כוליין וית תרבא די עליהן וית שקא דימינא ארי דכר קורבניא הוא:

ופיתא דלחם חדא וגריצתא דלחם משח חדא ואספוג חד מסלא דפטיריא די קדם יי:

ותשוי כולא על ידא דאהרן ועל ידא דבנוהי ותרים יתהון ארמותא קדם יי:

ותיסב יתהון מידיהון ותסיק למדבחא על עלתא לאתקבלא ברעוא קדם יי קורבנא הוא קדם יי:

ותיסב ית חדיא מדכר קורבניא די לאהרן ותרים יתיה ארמותא קדם יי ויהא לך לחולק:

וכל נתינה נראית בשני צדי הקרן
אילך ואילך נמצא הדם נתון בכל רוחו
לכך קרוי סביב · על נתחיו · עם
נתחיו מוסף על שאר הנתחים · ריח
ניחוח · נחת רוח לפני שאמרתי
ונעשה רצוני · אשה · לשון אש היא
הקטרת האיברים שעל האש · תנוך
הוא הסחוס האמצעי שבתוך האזן
שקורין טנדרו"ש · בהן ידם · גודל ובפרק
האמצעי · החלב · זה חלב הדקין
והקיבה והאליה מן הכליות ולמטה כמו
שמפורש בויקרא · לעומת העצה ·
מקום שהכליות יועצות · ובאימורי
הפר לא נאמר אליה שאין אליה קרבה
אלא בכבש ובכבשה ואיל אבל שור ועז
אין טעונין אליה · ואת שוק הימין · לא
מצינו הקטרה בשוק הימין עם ה-
האימורין אלא זו בלבד · כי איל מלואים
הוא · שלמים לשון שלימות שמושלם
בכל מגיד הכתוב שהמלואים שלמים
למזבח ולעובד העבודה ולבעלים
לכך אני מצריך החזה להיות לעובד
העבודה · למנה · וזהו משה ששמש ז'
ימי מלואים והשאר אכלו אהרן ובניו
שהם בעלים כמפורש בענין · וככר
לחם אחד · מן החלות · וחלת לחם
שמן · מן הרבוכה · ורקיק · מן
הרקיקים אחת מן שבכל מין ומין
ולא מצינו תרומת לחם הבא עם זבח
נקטרת אלא זו בלבד שתרומת לחמי
תודה ואיל נזיר נתנה לכהנים עם
חזה ושוק ומזו לא היה למשה למנה אלא חזה בלבד · על כפי אהרן והנפת · שניהם עסוקין בתנופה בעלים וכהן הא
כיצד כהן מניח ידו תחת יד בעלים ומניף ובזו היו אהרן ובניו בעלים ומשה כהן · תנופה · מוליך ומביא למי שד' רוחות
שלו · ותנופה מעכבת פורענות ורוחות רעות · ומעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו ומעכבת טללים רעים · על
העולה · על איל הראשון שהעלית עולה · לריח ניחוח · לנחת רוח שאמרתי ונעשה רצוני · אשה · לאש נתון · ליי · לשמו של מקום

וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה אשר הונף ואשר הורם מאיל המלאים מאשר לאהרן ומאשר לבניו׃ והיה לאהרן ולבניו לחק עולם מאת בני ישראל כי תרומה הוא ותרומה יהיה מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם תרומתם ליהוה׃ ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו למשחה בהם ולמלא בם את ידם׃ שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו אשר יבא אל אהל מועד לשרת בקדש׃ ואת איל המלאים תקח ובשלת את בשרו במקם קדש׃ ואכל אהרן ובניו את בשר האיל ואת הלחם אשר בסל פתח אהל מועד׃ ואכלו אתם אשר כפר בהם למלא את ידם לקדש אתם וזר לא יאכל כי קדש הם׃ ואם יותר מבשר המלאים ומן הלחם עד הבקר ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא׃ ועשית לאהרן ולבניו ככה ככל אשר צויתי אתכה שבעת ימים תמלא ידם׃ ופר חטאת תעשה ליום על הכפרים וחטאת את המזבח בכפרך עליו ומשחת אתו לקדשו׃ שבעת ימים תכפר

ותקדיש ית חדיא דארמותא וית שוקא דאפרשותא דאיתרם ודאיתפרש מדכר קורבניא מדי לאהרן ומדי לבנוהי׃
ויהא לאהרן ולבנוהי לקיים עלם מן בני ישראל ארי אפרשותא הוא ואפרשותא יהא מן בני ישראל מנכסת קודשיהון אפרשתהון קדם יי׃
ולבושי קודשא די לאהרן יהון לבנוהי בתרוהי לרבאה בהון ולקרבא בהון ית קורבנהון׃
שבעת יומין ילבשינון כהנא תחותוהי מבנוהי דייעול למשכן זמנא לשמשא בקודשא׃
וית דכר קורבניא תיסב ותבשיל ית בשריה באתר קדיש׃
וייכול אהרן ובנוהי ית בשרא דדכרא וית לחמא די בסלא בתרע משכן זמנא׃
וייכלון יתהון דאיתכפר בהון לקרבא ית קרבנהון לקדשא יתהון וחילוני לא ייכול ארי קודשא אינון׃
ואם ישתאר מבשר קורבניא ומן לחמא עד צפרא ותוקיד ית דאישתאר בנורא לא יתאכיל ארי קודשא הוא׃
ותעביד לאהרן ולבנוהי כדין ככל דפקידית יתך שבעת יומין תקריב קרבנהון׃
ותורא דחטאתא תעביד ליומא על כפוריא ותדכי על מדבחא בכפרותך עלוהי ותרביה יתיה לקדשותיה׃
שבעת יומין תכפר

וקדשת את חזה התנופה' קדשם לדורות להיות נוהגת תרומתן והנפתן בחזה ושוק של שלמי' אבל לא להקטר אלא והיה לאהרן ולבניו לחק עולם שהשלמים לבעלים והחזה ושוק יתנו לכהן: תנופה לשון הולכה והובאה: הורם לשון מעלה ומוריד: כי תרומה הוא חזה ושוק זה: יהיה לבניו אחריו למי שיבא אחריו בגדולה: למשחה להתגדל בהם שיש משיחה לשון סררה כמו לך נתתים למשחה' לגדולה: ולמלא בם את ידם' על ידי הבגדים הוא מתלבש בכהונה גדולה שבעת ימים רצופים ילבשם הכהן אשר יקום תחתיו לכהונה גדולה כשימנוהו לכהן גדול' אשר יבא' אותו כהן שהוא מוכן ליכנס לפני ולפנים ביום הכפורי' אותו כהן גדול שאין עבודת יום הכפורים כשרה אלא בו: תחתיו מבניו' מלמד שאם יהיה לו לכהן גדול בן ממלא מקומו יהא הוא קודם לכל אדם: במקום קדוש' בחצר אהל מועד שהשלמים הללו קדשי קדשים הם: פתח אהל מועד' כל החצר קרוי כן: ואכלו אותם אהרן ובניו' לפי שהם בעלים אשר כופר בהם' להם כל זרות ותעוב: למלא ידם' באיל ולחם הללו: ולקדש אותם' שעל' המלואים הללו נתמלאו ידיהם ונתקדשו לכהונה: כי קדש הם קדש קדשים' ומכאן אזהרה לזר אוכל קדש קדשי' שנתן המקרא טעם לדבר משום דקדש הם: ועשית לאהרן ולבניו ככה' שנה הכתוב וכפל לעכב שאם חסר דבר מכל האמור בענין לא נתמלאו ידיהם להיות כהנים ועבודתם פסולה: אותכה' כמו אותך: שבעת ימים' בענין זה ובקרבנות הללו בכל יום: ופר חטאת תעשה על הכפורים' בשביל הכפורים לכפר על המזבח מכל זרות ותעוב' ולפי שנ' שבעת ימים תמלא את ידם אין לי אלא דבר הבא בשבילם כמו האילים והלחם אבל הבא בשביל מזבח כגון פר שהוא לכפרת המזבח לא שמענו לכך הוצרך מקרא זה' ובתורת כהני' אומ' בפרש' המזבח הוכרחה שמא התנדב איש דבר גזל במלאכת המשכן והמזבח וחטאת' וחטאת לשון מתנת דמי' הנתנין באצבע קרוי חטוי' ומשחת אותו בשמן המשחה וכל המשיחות כמין כי

על המזבח וקדשת אתו והיה
המזבח קדש קדשים כל הנגע
במזבח יקדש׃ וזה
אשר תעשה על המזבח כבשים
בני שנה שנים ליום תמיד׃ את
הכבש האחד תעשה בבקר ואת
הכבש השני תעשה בין הערבים׃
ועשרן סלת בלול בשמן כתית רבע
ההין ונסך רביעת ההין יין לכבש
האחד׃ ואת הכבש השני תעשה בין
הערבים כמנחת הבקר וכנסכה
תעשה לה לריח ניחח אשה ליהוה׃
עלת תמיד לדרתיכם פתח אהל
מועד לפני יהוה אשר אועד לכם
שמה לדבר אליך שם׃ ונעדתי שמה
לבני ישראל ונקדש בכבדי׃ וקדשתי
את אהל מועד ואת המזבח ואת
אהרן ואת בניו אקדש לכהן לי׃
ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי
להם לאלהים׃ וידעו כי אני יהוה
אלהיהם אשר הוצאתי אתם מארץ
מצרים לשכני בתוכם אני יהוה
אלהיהם׃

ועשית מזבח מקטר קטרת עצי
שטים תעשה אתו׃ אמה ארכו ואמה
רחבו רבוע יהיה ואמתים קמתו
ממנו קרנתיו׃ וצפית אתו זהב טהור

על מדבחא ותקדיש יתיה
ויהא מדבחא קדש קודשין כל
דיקרב במדבחא יתקדש׃

ודין דתעביד על מדבחא
אמרין בני שנה תרין ליומא
תדירא׃
ית אימרא חד תעביד בצפרא
וית אימרא תנינא תעביד בין
שמשיא׃ ועשרונא
סולתא דפילא במשח
כתישא רבעות הינא ונסכיה
רבעות הינא חמרא לאימרא
חד׃
וית אימרא תנינא תעביד בין
שימשיא כמנחת צפרא
וכנסכיה תעביד ליה
לאתקבלא ברעוא קורבנא
קדם יי׃
עלתא תדירא לדרתיכון
בתרע משכן זימנא קדם יי
דאזמין מימרי לכון תמן
למללא עמך תמן׃
ואיזמין מימרי תמן לבני ישראל
ואתקדש ביקרי׃
ואקדש ית משכן זימנא וית
מדבחא וית אהרן וית בנוהי
אקדש לשמשא קדמי׃

ואשרי שכינתי בגו בני ישראל
ואהא להון לאלה׃
וידעון ארי אנא יי אלההון
דאפיקית יתהון מארעא
דמצרים לאשראה שכינתי
בניהון אנא יי אלההון׃

ותעבד מדבחא לאסקא
עלוהי קטרת בוסמין דאעי
שיטין תעביד יתיה׃

אמתא ארכיה ואמתא פותיה
מרובע יהא ותרתין אמין
רומיה מיניה קרנוהי׃

ותחפי יתיה דהב דכי

והיה המזבח קדש׳ ומהו קדושתו כל
הנוגע במזבח יקדש אפי׳ קרבן פסול
שעלה עליו קדשו המזבח להכשירו
שלא ירד ממנו מיתוך שנ׳ כל הנוגע
במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין
אינו ראוי כגון דבר שלא היה פסולו
בקדש כגון הרובע והנרבע וטרפה
וכיוצא בהן ת״ל וזה אשר תעשה על
המזבח הסמוך אחריו מה עולה
ראויה אף כל ראוי שכבר נראה לו
ונפסל משבא לעזרה כגון הלן והיוצ׳
והטמא וכיוצ׳ שנפסל במחשבת חוץ לזמנו
וחוץ למקומו וכיוצא בהן׃ ועשרון
סלת עשירית האיפה׳ מנ׳ במ״ס
וחומש בפקודי׳ בשמן כתית לא למנחה
נאמר כתית אלא להכשיר לפי שנאמ׳
כתית למאור משמע למאור ולא
למנחות יכול לפסלו למנחה ת״ל כאן
כתית ולא נאמ׳ כתית למאור אלא למעט
מנחות שאינן צריכי׳ כתית אלא אף הטחון
בריחים כשר בהן׳ רבע ההין ג׳ לוגין
ונסך לספלים כמו שמפורש בסוכה ב׳
ספלים של כסף היו בראש המזבח
ומנוקבין כמין שני חוטמין דקין ונותן
היין לתוכו והוא מקלח ויוצא דרך
החוטם ונופל על גג המזבח ומשם
יורד לשיתין במזבח בית עולמים
ובמזבח הנחשת יורד מן המזבח לארץ

לריח ניחח׳ על המנחה נא׳ שמנחת נסכי׳ כלה כליל וסדר הקרבתם האיברי׳ תחלה ואחר המנחה שנ׳ עולה ומנחה׳
תמיד מיום אל יום לא יפסיק יום בנתים׳ אשר אועד׳ כשאקבע מועד לדבר אליך אקבענו לבא שם׳ יש מרבותי׳ למדי׳
מכאן שמעל מזבח הנחשת היה הקב״ה מדבר עם משה משהוקם המשכ׳ ויש א׳ מעל הכפר׳ כמו שנ׳ ודברתי אתך
מעל הכפרת והאשר אועד האמו׳ כאן אינו אומ׳ על המזבח אלא על אהל מועד הנזכ׳ במקר׳ ונועדתי שמה׳ אתועד
אתכם שמה בדבור כמלך הקובע מקו׳ מועד לדבר עם עבדיו שם׳ ונקדש׳ המשכן בכבודי שתשר׳ שם שכי׳ ומדרשו
אל תקרי בכבודי אלא במכובדי במקודשי׳ ומכובדי׳ שלי׳ כאן רמז מיתת בני אהרן ביום הקמתו והו שא״מ משה בקרובי
אקדש והיכן דבר ונקדש בכבודי׳ לשכני בתוכם׳ ע״מ שאשכון בתוכם׳ מקטר קטרת׳ להעלות עליו קיטור מעשן סמים

את גגו ואת קירתיו סביב ואת
קרנתיו ועשית לו זר זהב סביב :
ושתי טבעת זהב תעשה לו מתחת
לזרו על שתי צלעתיו תעשה על
שני צדיו והיה לבתים לבדים לשאת
אתו בהמה: ועשית את הבדים עצי
שטים וצפית אתם זהב : ונתתה
אתו לפני הפרכת אשר על ארן
העדת לפני הכפרת אשר על העדת
אשר אועד לך שמה: והקטיר עליו
אהרן קטרת סמים בבקר בבקר
בהיטיבו את הנרת יקטירנה: ובהעלת
אהרן את הנרת בין הערבים
יקטירנה קטרת תמיד לפני יהוה
לדרתיכם : לא תעלו עליו קטרת
זרה ועלה ומנחה ונסך לא תסכו
עליו : וכפר אהרן על קרנתיו אחת
בשנה מדם חטאת הכפרים אחת
בשנה יכפר עליו לדרתיכם קדש
קדשים הוא ליהוה :
וידבר יהוה אל משה לאמר: כי תשא
את ראש בני ישראל לפקדיהם
ונתנו איש כפר נפשו ליהוה בפקד
אתם ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם:
זה יתנו כל העבר על הפקדים
מחצית השקל בשקל הקדש
עשרים גרה השקל מחצית השקל

ית איגריה וית כותלוהי סחור
סחור וית קרנוהי ותעביד ליה
דיר דדהב סחור סחור :
ותרתין עיזקן דדהב תעביד
ליה מלרע לדיריה על תרין
זיויתיה תעביד על תרין
סיטרוהי ויהא אתרא לאריחיא
למיטל יתיה בהון :
ותעביד ית אריחיא דאעי שטין
ותחפי יתהון דהבא :
ותתן יתיה קדם פרוכתא די
על ארונא דסהדותא לקדם
כפורתא די על סהדותא
דאיזמן מימרי לך תמן :
ויסיק עלוהי אהרן קטרת
בוסמין בצפר בצפר
באתקנותיה ית בוציניא
יסקינה :
ובאדלקות אהרן ית בוציניא
בין שמשיא יסקינה קטרת
בוסמין תדירא קדם יי
לדריכון :
לא תסקון עלוהי קטרת
בוסמין נוכראין ועלתא
ומנחתא ונסכין לא תנסכון
עלוהי :
ויכפר אהרן על קרנוהי חדא
בשתא מדם חטאת כפוריא
חדא בשתא יכפר עלוהי
לדריכון קדש קודשין הוא
קדם יי :
ומליל יי עם משה
למימר :
ארי תקביל ית חושבן בני
ישראל למניניהון ויתנון גבר
פורקן נפשיה קדם יי כד
תמני יתהון ולא יהא בהון
מותא כד תמני יתהון :
דין יתנון כל דעבר
על מנייניא פלגות סילעא
בסילעי קודשא עשרין מעין
סילעא פלגות סילעא

את גגו זה היה לו לגג אבל מזבח העולה
לא היה לו גג אלא ממלאין חללו אדמה
בכל חניותן: זר זהב סימן לכתר
כהונה: צלעתיו כאן הוא לשון זויות
כתרגומו לפי שנאמר צדיו שתי זויותיו
שבשני צדיו: והיה מעשה הטבעות
האלה: לבתים לבדים בית יהיה
הטבעת לבד: לפני הפרכת שמא
תאמר משוך מכנגד הארון לצפון או
לדרום ת"ל לפני הכפרת מכוון כנגד
ארון מבחוץ: בהטיבו לשון נקוי הבזיכי
של מנורה מן דשן הפתילות שנשרפו
בלילה והיה מטיבן בכל בקר ובקר:
נרות לוזי"ש וכן כל נרות האמורות
במנורה כן חוץ ממקום שנאמר שם
העלאה שהיא לשון הדלקה: ובהעלות
כשידליקם להעלות להב יקטירנה בכל
יום מקטיר פרס שחרי' ופרס ערבי':
לא תעלו עליו על מזבח זה קטרת
זרה: שום קטרת של נדבה כלן זרות
לו חוץ מזו: ועלה ומנחה ולא עולה
ומנחה עולה של בהמה ועוף מנחה
היא מן הלחם: וכפר אהרן מתן דמים
על קרנותיו אחת בשנה ביום
הכפורים הוא שנ' באחרי מות וכפר
עליו: חטאת הכפורים דם פר ושעיר
של יום הכפורי' המכפרי' על טומאת
מקדש וקדשיו: קדש קדשים הוא
המזבח מקודש לדברי' הללו בלבד ולא לעבודה אחרת: חסלת ואתה תצוה

כי תשא לשון קבלה:
כתרגומו כשתחפוץ לקבל סכום מנינם לדעת כמה הם אל תמנם לגלגלת אלא יתנו כל אחד
מחצית השקל ותמנה את השקלים ותדע את מנינם: ולא יהיה בהם נגף שהמנין שולט בו עין הרע והדבר בא עליהם
כמו שמצינו בימי דוד: זה יתנו הראהו כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל ואמר לו כזה יתנו: כל העבר דרך
המונין מעבירין את הנמנין זה אחר זה וכן כל אשר יעבור תחת השבט וכן תעבורנה הצאן: מחצית השקל
במשקל השקל שקצבתי לך לשקול בו שקלי הקדש כגון שקלים האמורים בפרשת ערכין ושדה אחוזה: עשרים
גרה השקל עכשיו פירש לך כמה הוא: גרה לשון מעה וכן באונקלוס לאגורת כסף

תרומה ליהוה: כל העבר על הפקדים
מבן עשרים שנה ומעלה יתן
תרומת יהוה: העשיר לא ירבה
והדל לא ימעיט ממחצית השקל
לתת את תרומת יהוה לכפר על
נפשתיכם: ולקחת את כסף הכפרים
מאת בני ישראל ונתת אתו על
עבדת אהל מועד והיה לבני ישראל
לזכרון לפני יהוה לכפר על נפשתיכם:

וידבר יהוה אל משה לאמר: ועשית
כיור נחשת וכנו נחשת לרחצה
ונתת אתו בין אהל מועד ובין המזבח
ונתת שמה מים: ורחצו אהרן ובניו
ממנו את ידיהם ואת רגליהם:

אפרשותא קדם יי׳: כל דעבר על מניניא מבר עשרין שנין ולעילא יתן אפרשותא דיי׳: דעתיר לא יסגי ודמסכין לא יזעיר מפלגות סילעא למיתן ית אפרשותא דיי׳ לכפרא על נפשתיכון:

ותיסב ית כסף כיפוריא מן בני ישראל ותתן יתיה על פולחן משכן זימנא ויהא לבני ישראל לדוכרנא קדם יי׳ לכפרא על נפשתיכון:

ומליל יי׳ עם משה למימר:

ותעביד כיורא דנחשא ובסיסיה דנחשא לקידוש ותתן יתיה בין משכן זימנא ובין מדבחא ותתן תמן מיא:

ויקדשון אהרן ובנוהי מיניה ית ידיהון וית רגליהון:

עשרים גרה השקל השקל שהשקל ד׳ זוזים והזוז מתחלתו ה׳ מעות אלא באו והוסיפו עליו שתות והעלוהו לו׳ מעה כסף ומחצית השקל שאמרתי לך יתנו תרומה ליי׳: מבן עשרים שנה׳ למדך כאן שאין פחות מבן עשרים יוצא לצבא ונמנה בכלל אנשים: לכפר על נפשותיכם׳ שלא תנגפו על יד המנין ל״א לכפר׳ לפי שרמז להם כאן ג׳ תרומות שנכתב כאן תרומת יי׳ שלשה פעמי׳ א׳ תרומת אדנים כשמנאם כשהתחילו בנדבת המשכן שנתנו כל אחד ואחד מחצית השקל ועלה למאה ככר׳ שנא׳ וכסף פקודי העדה מאת ככר ומהן נעשו האדנים שנ׳ ויהי מאת ככר וגו׳ והשני׳ היא על ידי המנין שמנאם משהוקם המשכן הוא המנין האמור בראש חומש הפקודים ונתנו כל אחד מחצית השקל והם לקנות מהן קרבנות צבור של כל שנה והשוו בהן עניים ועשירים ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם שהקרבנות לכפרה הם באים׳ והשלישי היא תרומת המשכן שנ׳ כל מרים תרומת כסף וגו׳ ולא היתה יד כלם שוה אלא איש מה שנדבו לבו: ונתת אותו׳ למדת שנצטוה למנותם בתחלת נדבת המשכן אחר מעשה העגל מפני שנתנה בהם מגפה כמו שנ׳ ויגף יי׳ את העם׳ משל לצאן החביבה על בעליה שנפל בה דבר ומשפסק אמר לו לרועה בבקשה ממך מנה את צאני ודע כמה נשארו בכדי להודיע שהיא חביבה עליו ואי אפשר לומר שהמנין הזה הוא האמור בחומש הפקודים שהרי נאמר באחד לחדש השני והמשכן הוקם באחד בחדש הראשון באחד לחדש כמו שנאמר ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את המשכן וגו׳ ומהמנין הזה נעשו האדנים משקליהם של כמו שנ׳ ויהי מאת ככר הכסף לצקת וגו׳ הא למדת ששניהם היו אחד בתחלת נדבתם אחר יום הכפורים בשנה ראשונה ואחד בשנה שניה באייר משהוקם המשכן ואם תאמר וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שוין שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים׳ והלא היו בשתי שנים ואי אפשר לומר שלא היו בשעת מנין הראשון בני י״ט שנה ובשעה השני נעשו בני כ׳ תשובה לדבר אבל שנות האנשים בשנה אחת נמנו׳ אבל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים לפי של יציאת מצרים מונין מניסן כמו ששנינו באחד בניסן ראש השנה ותמיד ונבנה המשכן בראשונה והוקם בשניה שנתחדשה שנה באחד בניסן אבל שנות האנשים מנויין למנין שנות עולם המתחילין מתשרי׳ נמצאו שני המניינים בשנה אחת הם בתשרי אחר יום הכפורים המנין הראשון לאחר יום הכפורים שנתרצה הקב״ה לישראל לסלוח להם ונצטוו על המשכן והשני באחד באייר: על עבודת אהל מועד שנעשו בה: כיור׳ כמין דוד גדולה ולה דדין המריקין מים: וכנו׳ כתרגומו בסיסיה׳ מושב מתוקן לכיור: לרחצה׳ מושב על הכיור׳ ובין המזבח׳ מזבח העולה׳ שכתוב בו לפני פתח משכן אהל מועד׳ והיה הכיור משוך קימעא ועומד כנגד אויר שבין המזבח והמשכן ואין שום דבר מפסיק בנתים משום שנ׳ את מזבח העולה שם פתח אהל מועד מזבח שפתח אהל מועד׳ ואין כיור לפני אהל׳ הא כיצד משוך קימעא כלפי הדרום׳ את ידיהם ואת רגליהם׳ בבת

בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא
ימתו או בגשתם אל המזבח לשרת
להקטיר אשה ליהוה ורחצו ידיהם
ורגליהם ולא ימתו והיתה להם
חק עולם לו ולזרעו לדרתם ׃

וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ ואתה
קח לך בשמים ראש מר דרור חמש
מאות וקנמן בשם מחציתו חמשים
ומאתים וקנה בשם חמשים ומאתים ׃
וקדה חמש מאות בשקל הקדש
ושמן זית הין ׃ ועשית אתו שמן
משחת קדש רקח מרקחת מעשה
רקח שמן משחת קדש יהיה ׃
ומשחת בו את אהל מועד ואת ארון
העדת ׃ ואת השלחן ואת כל כליו
ואת המנרה ואת כליה ואת מזבח
הקטרת ׃ ואת מזבח העלה ואת כל
כליו ואת הכיר ואת כנו ׃ וקדשת
אתם והיו קדש קדשים כל הנגע
בהם יקדש ׃ ואת אהרן ואת בניו
תמשח וקדשת אתם לכהן לי ׃ ואל
בני ישראל תדבר לאמר שמן משחת

במיעליהון למשכן זמנא
יתקדשון מיא ולא ימותון או
במיקרבהון למדבחא לשמשא
לאסקא קורבנא קדם יי ׃

ויקדשון ידיהון ורגליהון ולא
ימותון ותהא להון לקיים עלם
ליה ולבנוהי לדריהון ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃

ואת סב לך בוסמין רישא
מורא דכיא מתקל חמש מאה
וקנמן בשם פלגותיה מתקל
מאתן וחמשין וקנה בוסמא
מתקל מאתן וחמשין ׃

וקציעתא מתקל חמש מאה
בסילעי קודשא ומשח זיתא
מלי הינא ׃
ותעביד יתיה משח רבות
קודשא בוסם מבוסם עובד
בוסמנו משח רבות קודשא
יהא ׃
ותרבי ביה ית משכן זימנא
וית ארונא דסהדותא ׃
וית פתורא וית כל מנוהי וית
מנרתא וית מנהא וית מדבחא
דקטרת בוסמיא ׃
וית מדבחא דעלתא וית כל
מנוהי וית כיורא וית בסיסיה ׃
ותקדש יתהון ויהון קדש
קודשין כל דיקרב בהון
יתקדש ׃
וית אהרן וית בנוהי תרבי
ותקדש יתהון לשמשא קדמי ׃
ועם בני ישראל
תמליל למימר משח רבות

אחת מקדש ידיו ורגליו וכך שנויה
בזבחי׳ כיצד קידוש ידים ורגלים מניח
ידו ימנית על רגל הימנית ויד שמאלית
על רגל שמאלי׳ ומקדש׳ בבאם אל אהל
מועד׳ להקטיר שחרית ובין הערבים
קטרת או להזות מדם פר כהן משיח
ושעירי ע״ז שהרי׳ ולא ימותו הא אם
לא ירחצו ימותו׳ שבתורה נ׳ מיתה
היא מכלל לאו את׳ שומעני׳ אל
המזבח החיצון׳ אין כאן ביאת
אהל מועד אלא בחצר׳ ולא ימותו לחייב
מיתה על המשמשים במזבח שאינו
רחוץ ידים ורגלים שהמיתה הראשונה
לא שמענו אלא לנכנס להיכל׳ בשמים
ראש׳ חשובים׳ וקנמן בשם׳ לפי
שהקנמן קלפת עץ הוא יש מן שהוא
טוב ויש בו ריח וטעם ויש שאינו אלא
כעץ לכך נא׳ קנמון בשם מן הטוב׳
מחציתו׳ מחצית הבאתו חמשים
ומאתים נמצא כלו חמש מאות כמו
שיעור מר דרור׳ אם כן למה נאמר
בו חצאין גזרת הכתוב היא להביאו
חצאין להרבות בו בקרבנות שאין
שוקלין ממנו כשנן וכך שנויה בכריתו׳
וקנה בשם קנים של בשם׳ לפי שיש קנים שאינן של בשם לכך הוצרך לומר בשם׳ חמשים ומאתים׳ סך כלו׳ וקדה׳
שם שרש עשב׳ ובלשון חכמים קציעה׳ הין׳ י״ב לוגין ונחלקו בו חכמי ישראל ר׳ מאיר אומ׳ בו שלקו את העקרין אמר
לו ר׳ יהודה לסוך את העקרין אינו ספק׳ אלא שרחצום במים שלא יבלעו השמן ואחר כך הציף עליהם השמן עד שקלט
הריח וקפחו לשמן מעל העקרין׳ רקח מרקחת׳ רקח שם דבר הוא׳ והטעם מוכיח שהוא למעלה והרי הוא
כמו רקח ואינו כמו רוגע הים רוקע הארץ שהטעם למטה וכל דבר המעורב בחברו עד שזה קופח מזה ריח או
טעם קרוי מרקחת׳ רקח מרקחת׳ רקח העשוי על ידי אומנות תערובת׳ מעשה רוקח׳ שם האומן׳ ומשחת בו׳ כל
המשיחות כמין כ״ף׳ חוץ משל מלכים שהיא כמין נזר׳ וקדשת אותם׳ משיחה זו מקדשתם להיות קדש קדשים ומה
קדושתן כל הנוגע בהם יקדש׳ כל הראוי לכלי שרת משנכנס לתוכם קדוש קדושת הגוף ליפסל ביוצא ובלינה ובטבול
יום ואינו נפדה לצאת לחולין אבל דבר שאינו ראוי להן אין מקדשין׳ ושנויה היא במשנה שלימה אבל מזבח מתוך שנא׳
כל הנוגע במזבח יקדש׳ שומע אני בין ראוי בין אינו ראוי ת״ל וזה אשר תעשה על המזבח כבשים׳ מה כבשים ראוים
אף כל ראוי׳ כל משיחות משכן וכליו וכהנים מתורגמין לשון רבוי׳ לפי שאין ערך משיחה אלא לגדולה

יוני

כך

קדש יהיה זה לי לדרתיכם׃ על בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמהו קדש הוא קדש יהיה לכם׃ איש אשר ירקח כמהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו׃

ויאמר יהוה אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהיה׃ ועשית אתה קטרת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש׃ ושחקת ממנה הדק ונתתה ממנה לפני העדת באהל מועד אשר אועד לך שמה קדש קדשים תהיה לכם׃ והקטרת אשר תעשה במתכנתה לא תעשו לכם קדש תהיה לך ליהוה׃ איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת מעמיו׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה׃ ואמלא אתו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה׃ לחשב מחשבת

קודשא יהא דין קדמי לדריתיכון ׃ על בשרא דאינשא לא יתנסך ובדמותיה לא תעבדון כותיה קודשא הוא קודשא יהא לכון ׃

גבר די בסם דיכותיה ודיתן מיניה על חילוני וישתיצי מעמיה ׃

ואמר יי למשה סב לך בוסמין נטופא ושופרא וחלבנתא בוסמין ולבונתא דכיתא מתקל במתקל יהא ׃ ותעביד יתיה קטרת בוסמין בוסם עובד בוסמנו מערב דכי לקודשא ׃ ותשחוק מינה ותדיק ותתן מינה קדם סהדותא במשכן זימנא דאיזמן מימרי לך תמן קדש קודשין תהא לכון ׃ וקטרת בוסמין דתעביד בדמותיה לא תעבדון לכון קודשא יהא לך קדם יי ׃

גבר דיעביד כותיה לארחא בה ואישתיצי מעמיה ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃

חזי דרביתי בשום בצלאל בר אורי בר חור לשיבטא דיהודה ׃ ואשלימית עמיה רוח נבואה מן קדם יי בחכמתא בסוכלתנו ובמדע ובכל עבידתא ׃

לאלפא אומנן

יסוך נמשלתן והאחר משיחו כמו רקיקי מצות משוחים בשמן ימשחו · לשון ארמי הוא כלשון עברי: לדורותיכם מכאן למדו רבותינו שכולו קיים לעתיד לבא כי מקרי הריבר לשון הוו ולא יכלנו: לא ייסך: בטעם יודין לשון לא יפעל: על בשר אדם: לא ייסך מן השמן עצמו · ובמתכונתו · בסכום סממנו לא תעשו כמוהו אחר במשקל סממני קלוש לפי מדת הין שמן אבל אם פחת או ריבה סממני קלוש לפי השמן ולפי מדת הין שמן יותר ואף העושו במתכונת של זה אין הסך ממנו חייב אלא הרוקחו: מתכונתו חשבון כמו מתכונת הלבנים · ואשר ממנו יתן מאותו של משה · על זר שאינו צריך כהונה ומלכות · נטף הוא צרי ועל שם שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף ובל' אטריקף · שחלת: שרש בשם חלק ומבהיר כצפורן ובלשון משנה קרוי צפורן והוא שקורין אונקי טופר · וחלבנה בשם שריחו רע וקורין לו גלבנה · והכתוב מנאה בסממני הקטורת ללמדך שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניותינו ותפלותינו פושעי ישראל להיותן נמנין עמנו · סמים · אחרים · ולבונה זכה · מכאן למדו רבותינו י"א סממנין נאמרו לו למשה בסיני בקטרת סמים ב' נטף ושחלת וחלבנה ה' הרי ה' סמים · לרבות עוד כמו הרי י' ולבונה הרי י"א ושאר מן צרי צפרן חלבנה לבונה מור וקציעה שבלת נרד וכרכום הרי ח' ששבלת ונרד אחד הם שהנרד דומה לשבלת · קושט וקלופה וקנמון הרי י"א בורית כרשינה אינו נקטר אלא בו שפין את הצפורן ללבנה שתהא נאה · בד בבד יהיה · של הנזכרים כאן יהיו שוה משקל במשקל משקלו של זה כך משקלו של זה וכן שאר סממנין צרי והצפורן חלבנה ולבונה משקל שבעים שבעים מנה ולשון בד נראה בעיני שהוא לשון יחידי אחד באחד יהיה זה כמו זה והיו מתורגמין כתרגום מתקל במתקל יהא יפה זה עם זה ואין אני אומר שמוקה לו ויירחו הימנו · ממולח ע"י מלח שיכתשון את הסמים במעשות כשהם מערבין את הסמים כאדם המהפך בכף בכו ביצים לערבן וכל דבר שאדם רוצה לערב יפה יהפכנו באצבע או בכלי ממולח טהור קדש ממולח יהיה וטהור וקדש · ונתת ממנה היא קטורת שבכל יום שעל מזבח הפנימי שבאהל מועד · אשר אועד לך · כל מועדי דבור שאקבע לך אני קובעם לאותו מקום · במתכונתה במנין סממניה · קדש תהיה לך · שלא תעשנה אלא לשמי · להריח בה · אבל עושה אתה כמתכונתה ממנה ונמסרה לגזבר יקריבוה בשבילו לעצמו מלאכתו את בצלאל שאדם שומע מאחרים ולמד · תבונה מבין דבר

לעשות בזהב ובכסף ובנחשת ׃
ובחרשת אבן למלאת ובחרשת
עץ לעשות בכל מלאכה׃ ואני הנה
נתתי אתו את אהליאב בן אחיסמך
למטה דן ובלב כל חכם לב נתתי
חכמה ועשו את כל אשר צויתך ׃
את אהל מועד ואת הארן לעדת
ואת הכפרת אשר עליו ואת כל כלי
האהל׃ ואת השלחן ואת כליו ואת
המנרה הטהרה ואת כל כליה ואת
מזבח הקטרת׃ ואת מזבח העלה
ואת כל כליו ואת הכיור ואת כנו ׃
ואת בגדי השרד ואת בגדי הקדש
לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן ׃
ואת שמן המשחה ואת קטרת
הסמים לקדש ככל אשר צויתך
יעשו׃
ויאמר יהוה אל משה לאמר׃ ואתה
דבר אל בני ישראל לאמר אך את
שבתתי תשמרו כי אות הוא ביני
וביניכם לדרתיכם לדעת כי אני יהוה
מקדשכם׃ ושמרתם את השבת כי
קדש הוא לכם מחלליה מות יומת
כי כל העשה בה מלאכה ונכרתה
הנפש ההוא מקרב עמיה׃ ששת
ימים יעשה מלאכה וביום השביעי
שבת שבתון קדש ליהוה כל העשה
מלאכה ביום השבת מות יומת ׃
ושמרו בני ישראל את השבת לעשות
את השבת לדרתם ברית עולם ׃

למיעבד בדהבא ובכספא ובנחשא׃
ובאומנות אבן טבא לאשלמא ובנגרות אעא למיעבד בכל עבידתא׃
ואנא הא יהבית עמיה ית אהליאב בר אחיסמך לשבטא דדן ובלב כל חכימי ליבא יהבית חכמתא ויעבדון ית כל דפקידתך׃
ית משכן זמנא וית ארונא דסהדותא וית כפורתא די עלוהי וית כל מאני משכנא׃
וית פתורא וית כל מנוהי וית מנרתא דכיתא וית כל מנהא וית מדבחא דקטרת בוסמיא׃
וית מדבחא דעלתא וית כל מנוהי וית כיורא וית בסיסיה׃
וית לבושי שימושא וית לבושי קודשא לאהרן כהנא וית לבושי בנוהי לשמשא׃
וית משחא דרבותא וית קטרת בוסמין לקודשא בכל דפקידיתך יעבדון׃
ואמר יי למשה למימר׃ ואת מליל עם בני ישראל למימר ברם ית יומי שביא דילי תיטרון ארי את היא בין מימרי וביניכון לדריכון למידע ארי אנא יי מקדישכון׃
ותיטרון ית שבתא ארי קודשא היא לכון דיחללנא איתקטלא יתקטיל ארי כל דיעביד בה עבידא וישתיצי אינשא ההיא מגו עמיה׃ שיתא יומין תתעביד עבידא וביומא שביעאה שבת שבתא קודשא קדם יי כל דיעביד עבידא ביומא דשבתא איתקטלא איתקטיל׃
ויטרון בני ישראל ית שבתא למיעבד ית שבתא לדריהון קיים עלם׃

ינלם מתוך דבריו אמור · ודעת רוח
הקדש · לחשוב מחשבות אריגת מעשה
חשב · חרשת לשון אומנות כמו חרש
חכם ואונקלוס פירש ושינה בפירושו אומן
קרוי אומן וחרש עצים קרוי נגר ·
למלאת להושיבה במשבצת שלה
במלואה לעשות המשבצת למדת מושב
האבן ועביה · ובלב כל חכם לב ועוד
שאר חכמי לב יש בכם וכל אשר נתתי
בו חכמה יעשו ככל אשר ציויתך ׃
ואת הארון · לצורך לוחות העדות ׃
הטהור על שם זהב טהור ואת בגדי השרד
אומר אני לפי פשוטו של מקרא אי אפשר
לומר שבבגדי כהונה מדבר לפי שנאמר
אצלם ואת בגדי הקדש אלא הם בגדי
התכלת והארגמן ותולעת שני האמור
בפרשת מסעות ונתנו אל בגד תכלת
ונתנו עליו בגד ארגמן ונראים דברי
שהדרי שמן התכלת והארגמן ותולעת
שני עשו בגדי שרד לשרת בקדש ולא
הזכיר שש עמהם ואם בבגדי כהונה
לא מצינו בהם מהם תכלת או ארגמן
או תולעת שני בלא שש · בגדי השרד
יש מתרגמין לשון עבודה ושרות כתרגומו
לבושי שמושא ואין לי דמיון במקרא
ואני אומר שהוא לשון ארמי כתרגום של
קלעים ומכבר ארונים במקום סגורים
נקבים נקבים · קטרת הסמים לקדש
לצורך הקטור ההיכל שהוא קדש · ואתה
דבר אתה אף על פי שהעלתיך לצוותם על
מלאכת המשכן אל יקל בעיניך לדחות
את השבת מפני אותה מלאכה · אך את שבתתי · אף על פי שתהיו רדופים וזריזים בזריזות המלאכה שבת אל תדחה מפניה · כל
אכין ורקין מיעוטין לחלק שבת ממלאכת המשכן · כי אות היא ביני וביניכם · אות גדולה היא ביניהם שבחרתי בכם בהנחילי לכם
את השבת שהיא יום מנוחתי · לדעת האומות כי אני יי מקדשכם · מות יומת · אם יש עדים והתראה · ונכרתה · בלא התראה
מחלליה המנהיג בה חול בקדושתה · שבת שבתון · מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי · קדש ליי · שמירת קדושתה לשמי ובמצותי

נט

ביני ובין בני ישראל אות הוא לעלם
כי ששת ימים עשה יהוה את השמים
ואת הארץ וביום השביעי שבת
וינפש׃ ויתן אל
משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני
שני לחת העדת לחת אבן כתבים
באצבע אלהים׃ וירא העם כי
בשש משה לרדת מן ההר ויקהל
העם על אהרן ויאמרו אליו קום
עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו
כי זה משה האיש אשר העלנו
מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו׃
ויאמר אלהם אהרן פרקו נזמי הזהב
אשר באזני נשיכם בניכם ובנתיכם
והביאו אלי׃ ויתפרקו כל העם את
נזמי הזהב אשר באזניהם ויביאו אל
אהרן׃ ויקח מידם ויצר אתו בחרט
ויעשהו עגל מסכה ויאמרו אלה
אלהיך ישראל אשר העלוך

בין ממרי ובין בני ישראל את
היא לעלם ארי שיתא יומין
עבד יי׳ ית שמיא וית ארעא
וביומא שביעאה שבת ונח ׃

ויהב למשה כד שיצי למללא
עימיה בטורא דסיני תרין לוחי
סהדותא לוחי אבנא כתיבין
באצבעא דיי׳ ׃

וחזא עמא ארי אוחר משה
למיחת מן טורא ואתכנש
עמא על אהרן ואמרו ליה קום
עביד לנא דחלן דיהכון
קדמנא ארי דין משה גברא
דאסקנא מארעא דמצרים לא
ידענא מה הוה ליה ׃

ואמר להון אהרן פריקו קדשי
דדהבא די באודני נשיכון
בניכון ובנתיכון ואיתיאו לותי ׃

ואיתפריקו כל עמא ית קדשי
דדהבא די באודניהון ואיתיאו
לות אהרן ׃

ונסיב מידיהון וצר יתיה בזיפא
ועבדיה עגל מתכא ואמרו
אילין דחלתך ישראל דאסקוך

וינפש כתרגו׳ וכל לשו׳ נפש הוא מנוח
שמשיב נפשו ונשימתו בהרגעו
מיגיעת המלאכה ומי שכת׳ בו לא ייעף
ולא ייגע וכל פעלו במאמר הכתיב
מניחה בעצמו לש׳ כדי לשבר את
האזן וגו׳ ויתן אל משה אין מוקדם
ומאוחר בתורה מעשה העגל קודם
לצווי המשכן ימים רבים שהרי בי״ז
בתמוז נשתברו הלוחו׳ וביום הכפורי׳
נתרצה הקב״ה לישראל ולמחרת התחילו
בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן׃
ככלתו׳ ככלתו כתי׳ שנמסרה לו תור׳
במתנה ככלה לחתן ׳שלא היה יכול
ללמוד בזמן מועט כזה׳ ד״א מה כלה
מתקשטת בכ״ד קשוטין והן האמורי׳
בספר ישעיהו אף תלמיד חכם צרי׳
להיות בקי בעשרים וארבעה ספרי׃
לדבר אתו׳ החוקים והמשפטים
שבואלה המשפטי׳ לדברותו׳ מלמד
שהיה משה שומע מפי הגבו׳ וחוזרי׳
התלמיד אחד׃ לחת׳ לחת כתיב׳ שהיו שתיהן שוות׃ כי בשש משה׳ כתרגו׳ לשון איחור׳ וכן בשש רכבו׳ ויקהל
על העם׳ כשעלה משה להר אמר להם לסוף מ׳ יום אני בא בתוך ו׳ שעות כסבורין הן שאותו יום שעלה מן המנין והוא
אמר מ׳ שלמים ולילו עמו ויום עלייתו לא היה לילו עמו נמצא יום מ׳ בי״ז בתמוז בא שטן ועירבב את
העולם והראה דמות חשך ואפלה וערבוביא לומר ודאי מת משה לכך בא ערבוביא לעולם אמר להם מת משה
שכבר באו שש שעות ולא בא וגו׳ כדאי׳ במס׳ שבת אמר ר׳ עקיבא ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המעונן בין
קודם חצות בין לאחר חצות שהרי לא ירד עד למחר שנא׳ וישכימו בבקר׃ אשר ילכו לפנינו׳ אלוהות הרבה אוו להם׃
כי זה משה׳ כמין דמות משה הראה להם השטן שנושאין אותו באויר רקיע השמים׃ אשר העלנו׳ והיה מורה לנו דרך
נעלה בה עתה צריכין אנו לאלוהות הרבה אשר ילכו לפנינו׃ באזני נשיכם׳ אמר אהרן בלבו הנשים והילדים חסים
על תכשיטיהן ויתעכב הדבר ובתוך כך יבא משה והם לא המתינו ופרקו משל עצמן׃ פרקו׳ לשון צווי מגזרת פרק
יחיד כמו ברכו מגזרת ברך׃ ויתפרקו׳ לשון פריקת משא כשנטלום מאזניהם נמצאו הם מפורקים מנזמיהם׃ את
נזמי הזהב׳ כמו מנזמי כמו כצאתי את העיר׃ ויצר אותו בחרט׳ יש לתרגמו בשני פנים האחד לשון קשור בחרט
לשון סודר כמו והחריטים׳ ויצר ככרי כסף בשני חריטים׳ והשני ויצר לשון צורה׃ בחרט׳ כלי אומנות הצורפים
שחורצין וחורטין בו צורות כעט סופר שחורט אותיות בלוחות ופנקסין כמו וכתב עליו בחרט אנוש וזה תרגו׳
של אונקל׳ וצר יתיה בזיפא לשון זיוף הוא כלי אומנות שבו חורצין אותיות בזהב שקורין ניי״ל ומזייפין על ידו חותמות׃ עגל
מסכה׳ כיון שהשליכו לאור בכור באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים ועשוהו בכשפים וי״א מיכה היה שם שיצא

מארץ מצרים׃ וירא אהרן ויבן מזבח
לפניו ויקרא אהרן ויאמר חג ליהוה
מחר׃ וישכימו ממחרת ויעלו עלת
ויגשו שלמים וישב העם לאכל ושתו
ויקמו לצחק׃

וידבר יהוה אל משה לך רד כי שחת
עמך אשר העלית מארץ מצרים׃
סרו מהר מן הדרך אשר צויתם
עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו
ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל
אשר העלוך מארץ מצרים׃ ויאמר
יהוה אל משה ראיתי את העם הזה
והנה עם קשה ערף הוא׃ ועתה
הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם
ואעשה אותך לגוי גדול׃ ויחל משה
את פני יהוה אלהיו ויאמר למה
יהוה יחרה אפך בעמך אשר הוצאת
מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה׃
למה יאמרו מצרים לאמר ברעה
הוציאם להרג אתם בהרים ולכלתם
מעל פני האדמה שוב מחרון אפך
והנחם על הרעה לעמך׃ זכר
לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך

מארעא דמצרים׃
וחזא אהרן ובנא מדבחא
קדמוהי וקרא אהרן ואמר
חגא קדם יי׳ מחר׃
ואקדימו מיומא דבתרוהי
ואסיקו עלון וקריבו נכסין
ואסחר עמא למיכל ולמשתי
וקמו לחייכא׃
ומלל יי׳ למשה איזיל חות
ארי חבילו עמך
דאסיקתא מארעא דמצרים׃

סטו בפריע מן אורחא
דפקידתינון עבדו להון עגל
מתכא וסגידו ליה ודבחו ליה
ואמרו אילין דחלתך ישראל
דאסקוך מארעא דמצרים׃

ואמר יי׳ למשה גלי קדמי
בעמא הדין והא עם קשי קדל
הוא׃
וכען אנח בעותך מן קדמי
ויתקף רוגזי בהון ואשיצינון
ואעביד יתך לעם סגי׃
וצלי משה קדם יי׳ אלהיה
ואמר למה יי׳ יתקף רוגזך
בעמך דאפיקתא מארעא
דמצרים בחיל רב ובידא
תקיפא׃
למה יימרון מצראי למימר
בבישתא אפיקינון לקטלא
יתהון בינטוריא ולשיציותהון
מעל אפי ארעא תוב מתקוף
רוגזך ואתיב מן בישתא
דחשיבתא למעבד לעמך׃

אידכר לאברהם
ליצחק ולישראל עבדיך

מתוך דימוסי בנין שנתמעך בו
במצרים והיה בו טס שכתב בו משה
עלה שור עלה שור להעלות
ארון יוסף מתוך נילוס והשליכו לתוך
הכור ויצא העגל · מסכה · לשון מתכת
ד״א קכ״ה קנטרין זהב היו בו · מסכה
בני מטריה קמו הוו · אלה אלהיך ולא
נאמר אלהינו מכאן שערב רב שעלו
עמהם ממצרים נקהלו על אהרן
והם עשאוהו ואח״כ הטעו את ישראל
אחריו · וירא אהרן שהיה בו רוח חיי׳
שנא׳ בתבנית שור אוכל עשב וראה
שהצליחו מעשה שטן ולא היה לו פה
לדחותם לגמרי · ויבן מזבח לדחותם ·
ויקרא אהרן לי״י מחר · מחר ולא היום
סבור יבא משה קודם שיעבדוהו וזהו
פשוטו ומדרשו בויקרא רבה · וירא
אהרן · דברים הרבה ראה · ראה חור
בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו ·
וזהו ויבן מזבח · ויבן מזבח זה חור ·
ועוד ראה ואמר מוטב שיתלה בי
הסרחון ולא בהם · ועוד ראה ואמר אם
הם בונים המזבח זה מביא צרור וזה
אבן ונמצאת מלאכתם בבת אחת
ומתוך שאני בונה אותו אתעצל במלאכתי בין כך ובין כך יבא משה · חג לי״י מחר בלבו היה לשמים בטוח היה שיבא
משה ויעבדו את המקום · וישכימו בבקר · השטן זרזן כדי שיחטאו · לצחק · יש במשמע הזה גלוי עריות כמו שנאמר
לצחק בי · ושפיכות דמים כמו שנאמר ויקומו נא הנערים וישחקו לפנינו אף כאן נהרג חור · וידבר · לשון קושי הוא כמו וידבר אתם קשות
לך רד · מגדולתך לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם באותה שעה נתנדה משה מפי בית דין של מעלה · שחת עמך ·
העם לא נאמר אלא עמך · ערב רב שקבלת ולא נמלכת בי כשגיירתם ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה הם שחתו
והשחיתו · קשה ערף · מחזירי קשי ערפם לנגד מוכיחיהם וממאנים לשמוע · הניחה לי · עדיין לא שמענו אם התפלל
משה עליהם והוא אומר לו הניחה לי אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו שאם יתפלל עליהם לא יכלם · למה י״י
יחרה · כלום מתקנא אלא חכם בחכם וגבור בגבור · וינחם · נתעשתה להם מחשבה אחרת להטיב להם · על הרעה
שחשבת · זכור לאברהם · אם עברו על עשרת הדברות אברהם אביהם נתנסה בעשר נסיונות ולא קבל עדיין
שכרו תנהו לו ויצאו עשר בעשר · ליצחק ולישראל · ואם אינן עכ״ז בזכותן מה אתה אומר לי ואעשה אותך לגוי גדול ואם
כסא של שלש רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך קל וחומר לכסא של רגל אחד׳

פ

אשר נשבעת להם בך ותדבר אלהם
ארבה את זרעכם ככוכבי השמים
וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן
לזרעכם ונחלו לעלם וינחם יהוה
על הרעה אשר דבר לעשות לעמו׃

ויפן וירד משה מן ההר ושני לחת
העדת בידו לחת כתבים משני
עבריהם מזה ומזה הם כתבים׃
והלחת מעשה אלהים המה והמכתב
מכתב אלהים הוא חרות על הלחת׃
וישמע יהושע את קול העם ברעה
ויאמר אל משה קול מלחמה במחנה׃
ויאמר אין קול ענות גבורה ואין קול
ענות חלושה קול ענות אנכי שמע׃
ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא
את העגל ומחלת ויחר אף משה
וישלך מידו את הלחת וישבר אתם
תחת ההר׃ ויקח את העגל אשר עשו
וישרף באש ויטחן עד אשר דק ויזר
על פני המים וישק את בני ישראל׃
ויאמר משה אל אהרן מה עשה
לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה
גדלה׃ ויאמר אהרן אל יחר אף אדני
אתה ידעת את העם כי ברע הוא׃
ויאמרו לי עשה לנו אלהים אשר
ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר
העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה
היה לו׃ ואמר להם למי זהב התפרקו
ויתנו לי ואשלכהו באש ויצא העגל
הזה׃ וירא משה את העם כי פרע הוא
כי פרעה אהרן לשמצה בקמיהם׃

דקיימתא להון בך ומלילתא
להון אסגי ית בניכון ככוכבי
שמיא וכל ארעא הדא
דאמרית אתן לבניכון ויחסנון
לעלם׃
ותב יי מן בישתא דחשיב
למעבד לעמיה׃

ואתפני ונחת משה מן טורא
ותרין לוחי סהדותא בידיה
לוחי כתיבן מתרין סטריהון
מכא ומכא אינון כתיבן׃
ולוחיא עובדא דיי אינון
וכתבא כתבא דיי הוא מפרש
על לוחיא׃
ושמע יהושע ית קל עמא כד
מיבבין ואמר למשה קל קרבא
במשריתא׃
ואמר לא קל גברין דנצחין
בקרבא ואף לא קל חלשין
דמתברין קל דמחייכין אנא
שמע׃ והוה
כד קריב למשריתא וחזא ית
עגלא וחינגין ותקיף רוגזא
דמשה ורמא מידוהי ית לוחיא
ותבר יתהון בשפולי טורא׃
ונסיב ית עגלא דעבדו ואוקיד
בנורא ושף עד דהוה דקיק
ודרא על אפי מיא
ואשקי ית בני ישראל׃
ואמר משה לאהרן מה עבד
לך עמא הדין ארי איתיתא
עלוהי חובא רבתא׃
ואמר אהרן לא יתקף רוגזא
דרבוני את ידעת ית עמא ארי
בביש הוא׃
ואמרו לי עביד לנא דחלן
דיהכון קדמנא ארי דין משה
גברא דאסקנא מארעא
דמצרים לא ידענא מה הוה
ליה׃
ואמרית להון למאן דהבא
איתפריקו והבו לי ורמיתיה
בנורא ונפק עגלא הדין׃
וחזא משה ית עמא ארי בטיל
הוא ארי בטילנון אהרן
לאפקא שום ביש בדריהון׃

אשר נשבעת להם בך. לא נשבעת להם בדבר
שהוא כלה לא בשמים ולא בארץ ולא
בהרים ובגבעו' אלא בך וכו' שאתה קיים
ושבועתך קיימת שנ' בי נשבעתי
נאם ה'. וליצחק אמ' והקימותי את
השבועה אשר נשבעתי וגו'. וליעקב
אמ' אני אל שדי. נשבע לו בא"ל שדי׃
משני עבריהם. היו האותיות נקראות
ומעשה נסים היו׃ מעשה אלהים
המה. כמשמעו הוא בכבודו עשאן. ד"א כאדם
האומ' לחברו כל עסקיו של פלוני
במלאכה פלו' כך כל שעשועו של
הקב"ה בתורה׃ חרות. חרת וחרט
אחד הוא שניהם לשון חקיקה׃ ברעה.
בהריעו שהיו מריעים ושמחים ושוחקים׃
אין קול ענות גבורה. אין הקול הזה
נראה קול עניית גבורים הצועקים
נצחון ולא קול חלשים הצועקים וי ואוי
מסה׃ קול חירופין וגדופין המענין
את נפש השומעם כשנאמרים לו׃ וישלך
מידיו׃ אמר מה פסח שהוא א' מן המצות
אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו התורה
כולה וישראל מומרים על אחת
כמה וכמה שלא אתננה להם׃ תחת
ההר׃ ברגלי ההר׃ ויזר׃ לשון נפוץ וכן
יזורה על נוהו׃ וישק את בני ישראל׃
נתכוון לבודקם כסוטות. ג' מיתות נדונו
שם. עדים והתראה בסייף. כמשפט
אנשי עיר הנדחת שהם מרובין. עדים בלא
התראה במגפה שנ' ויגף ה'. לא עדים
ולא התראה בהדרוקן שבדקום המים
וצבו בטניהם׃ מה עשה לך העם. כמה יסורי'
סבלת שיסרוך עד שלא תביא עליהם
חטא זה׃ כי ברע הוא. בדרך רע הם הולכים תמיד ובנסיונות לפני המקום׃ ואומר להם. אמרתי להם למי זהב. ולא יותר. התפרקו׃ ואשלכהו
באש. ולא ידעתי שיצא העגל הזה ויצא׃ פרוע. מגולה. נתגלה שמצו וקלונו כמו ופרע את ראש׃ לשמצה בקמיהם. להיות להם

הדבר לגנות בפי כל הקמים עליהם ׃
מי לה׳ אלי ׃ יבא אלי ׃ כל בני לוי ׃
מכאן שכל השבט כשר ׃ כה אמר
יי׳ ׃ והיכן אמר זובח לאלהים יחרם כך
שנויה במכלתא ׃ אחיו ׃ אחיו מאמו
והוא ישראל ׃ מלאו ידכם ׃ אתם ה-
הורגים אותם בדבר הזה תתחנכו
להיות כהנים למקום ׃ כי איש מכם ׃
ימלא ידו בבנו ובאחיו ׃ אכפרה בעד
חטאתכם ׃ אשים כפר וקנוח וסתימה
בעד חטאתכם להבדיל ביניכם ובין
החטא ׃ אלהי זהב ׃ אתה הוא שגרמת
להם שהשפעת להם זהב וכל חפצם
מה יעשו שלא יחטאו ׃ משל למלך ש-
מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו
ותולה לו כיס בצוארו ומעמידו בפתח
בית זונות ומה יעשה הבן שלא יחטא ׃ ועתה
אם תשא חטאתם ׃ הרי טוב ואם אין
מחני כי זה מקרא קצר וכן הרבה ׃
מספרך ׃ מכל התורה שלא יאמרו
עלי שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים ׃
אל אשר דברתי לך ׃ יש לך אצל דבר
במקום אליך וכן לדבר לו על אדניהו ׃ הנה
מלאכי ׃ ולא אני ׃ וביום פקדי ׃ עתה
שמעתי אליך מלכלותם יחד ותמיד
תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם
ופקדתי עליהם מן העון הזה ונשאר
עם שאר העונות ואין פורענות באה על
ישראל שאין בה קצת פרעון עון העגל ׃
ויגף יי׳ ׃ מיתה בידי שמים לעדים
בלא התראה ׃ לך עלה מזה ׃
ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות לכך
נאמר עלה ׃ ד״א כמו שאמרתי לך רד בשע-
חרון אמרתי לך בשעת רצון לך עלה ׃ אתה
והעם ׃ לא נאמר כאן עמך ׃ וגרשתי את הכנעני ׃ ו׳ אומות והגרגשי עמד ופנה להם מעצמו ׃ ארץ זבת חלב אומר אני לך להעלותם

ויעמד משה בשער המחנה ויאמר
מי ליהוה אלי ויאספו אליו כל בני
לוי: ויאמר להם כה אמר יהוה אלהי
ישראל שימו איש חרבו על ירכו
עברו ושובו משער לשער במחנה
והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו
ואיש את קרבו: ויעשו בני לוי כדבר
משה ויפל מן העם ביום ההוא
כשלשת אלפי איש: ויאמר משה
מלאו ידכם היום ליהוה כי איש בבנו
ובאחיו ולתת עליכם היום ברכה ׃
ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם
אתם חטאתם חטאה גדלה ועתה
אעלה אל יהוה אולי אכפרה בעד
חטאתכם ׃ וישב משה אל יהוה
ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה
גדלה ויעשו להם אלהי זהב: ועתה
אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא
מספרך אשר כתבת׃ ויאמר יהוה
אל משה מי אשר חטא לי אמחנו
מספרי׃ ועתה לך נחה את העם אל
אשר דברתי לך הנה מלאכי ילך
לפניך וביום פקדי ופקדתי עלהם
חטאתם׃ ויגף יהוה את העם על
אשר עשו את העגל אשר עשה
אהרן׃ וידבר יהוה אל
משה לך עלה מזה אתה והעם אשר
העלית מארץ מצרים אל הארץ
אשר נשבעתי לאברהם ליצחק
וליעקב לאמר לזרעך אתננה ׃
ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי את
הכנעני האמרי והחתי והפרזי החוי
והיבוסי ׃ אל ארץ זבת חלב ודבש

וקם משה בתרע משריתא ואמר מאן דחלא דיי יתון לותי ואיתכנשו לותיה כל בני לוי׃

ואמר להון כדנן אמר יי אלהא דישראל שוו גבר חרביה על ירכיה עברו ותובו מתרע לתרע במשריתא וקטולו גבר ית אחוהי וגבר ית חבריה ואינש לקריביה׃

ועבדו בני לוי כפתגם דמשה ונפל מן עמא ביומא ההוא כתלתא אלפין גברא׃

ואמר משה קריבו קרבנכון יומא דין קדם יי ארי גבר בבריה ובאחוהי ולאייתאה עליכון יומא דין ברכתא׃

והוה מיומא דבתרוהי ואמר משה לעמא אתון חבתון חובא רבא וכען איסק קדם יי מאים יתכפר על חוביכון׃

ותב משה קדם יי ואמר בבעו חב עמא הדין חובא רבתא ועבדו להון דחלן דדהב׃

וכען אם תשבוק לחוביהון ואם לא מחני כען מספרך די כתבתא׃

ואמר יי למשה מן דחב אמחיניה מספרי׃

וכען איזיל דבר ית עמא לאתר דמלילית לך הא מלאכי יהך קדמך וביומא דאסערותי ואסער עליהון חוביהון׃

ומחא יי ית עמא על דאישתעבדו לעגלא דעבד אהרן׃

ומליל יי עם משה איזיל סק מיכא את ועמא דאסיקתא מארעא דמצרים לארעא דקיימית לאברהם ליצחק וליעקב למימר לבנך אתננה׃

ואשלח קדמך מלאכא ואיתריך ית כנענאי אמוראי חתאי ופריזאי חוואי ויבוסאי׃

לארעא עבדא חלב ודבש

כי לא אעלה בקרבך כי עם קשה
ערף אתה פן אכלך בדרך ׃ וישמע
העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו
ולא שתו איש עדיו עליו ׃ ויאמר
יהוה אל משה אמר אל בני ישראל
אתם עם קשה ערף רגע אחד אעלה
בקרבך וכליתיך ועתה הורד עדיך
מעליך ואדעה מה אעשה לך ׃
ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר
חורב׃ומשה יקח את האהל ונטה
לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה
וקרא לו אהל מועד והיה כל מבקש
יהוה יצא אל אהל מועד אשר מחוץ
למחנה ׃ והיה כצאת משה אל
האהל יקומו כל העם ונצבו איש
פתח אהלו והביטו אחרי משה עד
באו האהלה ׃ והיה כבא משה
האהלה ירד עמוד הענן ועמד פתח
האהל ודבר עם משה ׃ וראה כל
העם את עמוד הענן עמד פתח
האהל וקם כל העם והשתחוו איש
פתח אהלו ׃ ודבר יהוה אל משה
פנים אל פנים כאשר ידבר איש

ארי לא איסליק שכינתי
מבינך ארי עם קשה קדלא את
דילמא אשיצינך באורחא ׃

ושמע עמא ית פתגמא בישא
הדין ואתאבלו ולא שויאו
גבר תקון זיניה עלוהי ׃
ואמר יי׳ למשה אימר לבני
ישראל אתון עם קשי קדל
שעה חדא איסליק שכינתי
מבינך ואשיצינך וכען אעדי
תקון זינך מינך גלי קדמי מה
אעביד לך ׃
ואעדיאו בני ישראל ית תקון
זיניהון מטורא דחורב ׃
ומשה נסיב ית משכנא
ופרסיה ליה מברא למשריתא
רחיק מן משריתא והוא קרי
ליה משכן בית אולפנא ויהא
כל דתבע אולפן מן קדם יי׳
נפיק למשכן בית אולפנא די
מברא למשריתא ׃
והוה כד נפיק משה למשכנא
קיימין כל עמא ומתעתדין
גבר בתרע משכניה ומסתכלין
אחורי משה עד מעליה
למשכנא ׃
והוי כד עליל משה למשכנא
נחית עמודא דעננא וקאים
בתרע משכנא ומליל עם
משה ׃
וחזן כל עמא ית עמודא
דעננא קאים בתרע משכנא
וקיימין כל עמא וסגדין גבר
בתרע משכניה ׃

ומליל יי׳ עם משה ממלל עם
ממלל כמא די ממליל גבר

כי לא אעלה בקרבך. לכך אומר אני
לשלוח לפניך מלאך. כי עם קשה
ערף אתה. וכששכינתי בקרבכם
ואתם ממרים בי אני מרבה עליכם
זעם. אכלך. לשון כליון. הדבר
הרע. שאין שכינה הולכת עמהם.
איש עדיו. כתרים שנתנו להם בחורב
כשאמרו נעשה ונשמע. רגע אחד
אעלה. אם אעלה בקרבך ואתם
ממרים בי בקושי ערפכם אזעם
עליכם רגע אחד שהוא שיעור זעמי
שנ׳ חבי כמעט רגע עד יעבור זעם
ואכלה אתכם. לפי׳ טוב לכם שאשלח
מלאך. ועתה פורענות זו תלקו מיד
שתסירו עדיכם מכם. ואדעה
בפקודת אחר קטן אני יודע מה
בלבי לעשות לך. את עדים. את
העדי שהיה להם מהר חורב. ל״א ולא
שתו למעל׳ מן הענין כתו׳ ויקח משה
את הדם ויזרוק על העם. לאחר
שאמרו נעשה ונשמע הכניסם
בברית ואמ׳ להם הנה דם הברית
אשר כרת יי׳ עמכם וזרק משה
עליהם הדם לאות ולבריתא. בריית
עמהם על עשרת הדברו׳ וכשעשו העגל אין בשיס ומכסי העדו׳ שעליהם אמ׳ להם משה הורד עדיך מעליך שהרתם
בהבנה שאמ׳ לכם לא יהיה לך אלהי׳ אחרי׳ ועברתם על בריתו הסירו העדי מעליכם וכן עשו׃ ויתנצלו בני ישר׳ את
ברית שקבלו עליהם בחורב בקבלת עשרת הדברות עתה לאחר שסרחו בברית הדם שהיה אות ועדות בינם ובין השם
הסירוהו מעליהם וזהו העדי׃ ומשה יקח. מאותו עון והלאה. יקח לשון הווה כשאת משה מן המחנה ללכת אל האהל.
יקומו כל העם. עומדין מפניו ואין יושבי׳ עד שנכנסה מהם. והביטו אחרי משה. לשבח אשרי ילוד אשה שכך מובטח
לו שהשכינה תכנס אחריו לפתח אהלו׃ ודבר עם משה. כמו ומדבר עם משה תרגו׳ ומתמלל שהוא כבוד השכינה כמו
וישמע את הקול מדבר אליו ואינו קורא מדבר אליו כשהוא קורא מדבר הקול כדבר בינו לבין עצמו והדיוט שומע
מאליו וכשהוא קורא מדבר משמע שהמלך מדבר עם ההדיוט׃ והשתחוו לשכינ׳׃ ודבר יי׳ אל משה פנים אל פני׳ ושב אל
המחנה לאחר שנדבר עמו היה משה שב אל המחנה ומלמד לזקני׳ מה שלמד והדבר הזה היה נוהג משה מיום הכפורי׳
עד שהוקם המשכן ולא יותר שהרי בי״ז בתמוז נשתברו הלוחות בי״ח שרף את העגל ודן את החוטאים בי״ט עלה
שנא׳ ויהי ממחרת עשה שם מ׳ יום ובקש רחמי׳ שנא׳ ואתפלל אל יי׳ בראש חדש אלול נאמר לו ועלית בבקר אל הר סיני

אל רעהו ושב אל המחנה ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל׃

ויאמר משה אל יהוה ראה אתה אמר אלי העל את העם הזה ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי ואתה אמרת ידעתיך בשם וגם מצאת חן בעיני׃ ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך הודעני נא את דרכך ואדעך למען אמצא חן בעיניך וראה כי עמך הגוי הזה׃ ויאמר פני ילכו והנחתי לך׃ ויאמר אליו אם אין פניך הלכים אל תעלנו מזה׃ ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלוא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה׃

ויאמר יהוה אל משה גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה כי מצאת חן בעיני ואדעך בשם׃ ויאמר הראני נא את כבדך׃ ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם יהוה

עם חבריה ותאיב למשריתא ומשומשניה יהושע בר נון עולימא לא עדי מגו משכנא׃

ואמר משה קדם יי׳ חזי דאת אמר לי אסיק ית עמא הדין ואת לא אודעתני ית דתשלח עמי ואת אמרת רביתך בשום ואף אשכחתא רחמין קדמי׃

וכען אם כען אשכחית רחמין קדמך אודעני כען ית אורח טובך ואדע רחמך בדיל דאשכח רחמין קדמך וגלי קדמך ארי עמך עמא הדין׃

ואמר שכינתי יהך ואניח לך׃

ואמר קדמוהי אם לית שכינתך מהלכא בננא לא תסקיננא מכא׃

ובמה אתידע הכא ארי אשכחית רחמין קדמך אנא ועמך הלא במיהך שכינתך עמנא ויתעבדן לנא פרישן לי ולעמך משנן מכל עמא די על אפי ארעא׃

ואמר יי׳ למשה אף ית פתגמא הדין דמללתא אעביד ארי אשכחתא רחמין קדמי ורביתך בשום׃

ואמר אחזני כען ית יקרך׃

ואמר אנא אעבר כל טובי על אפך ואיקרי בשמא די׳

לקבל לוחות אחרונות ועשה שם מ׳ יום שנא׳ ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים מה ראשונים ברצון אף אחרונים ברצון אמור מעתה אמצעיים היו בכעס בי׳ בתשרי נתרצה הקב״ה לישראל בלב שלם ואמ׳ לו סלחתי כדבריך ומסר לו לוחות אחרונות וירד התחיל לצוות על מלאכת המשכן ועשאוהו בא׳ בניסן ומשהוקם המשכן לא נדבר עמו אלא מאהל מועד׃ ושב אל המחנה. תרגו׳ ותאיב לשון הווה וכן כל הענין ודבר יי׳ אל משה פנים אל פני׳ שוב אל המחנה אומר לו אני בכעס ואתה בכעס א״כ מי יקרבם׃ ראה אתה אומר אלי. תן עינך ולבך על דבריך אתה אומר לי ואתה לא הודעתני וגו׳׃ הנה אנכי שולח מלאך לפניך. אין זו הודעה שאיני חפץ בו׃ ואתה אמרת הכרתיך משאר בני אדם בשם חשוב שהרי אמרת לי הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגם בך יאמינו לעולם׃ ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך הודיעני נא את דרכך. מה שכר אתה נותן למוצאי חן בעיניך. ואדעך. אדע בזו את תגמולך מה היא מציאת חן שמצאתי בעיניך ופי׳ למה זה אמצא חן בעיניך למה אמר מציאת חן׃ וראה כי עמך. שלא תאמר ואעשה אותך ולא תעזוב ראה כי עמך הם מקדם ואם בהם תמאס איני סומך על הוצאי מחלציך שיתקיימו ואת תשלום השכר שלך בעם הזה תודיעני. ורבותי׳ דרשו מה שדרשו בברכות ואני לישב המקראות על אופניהם ועל סדרן כתבתי׃ ויאמר פני ילכו. כתרגו׳ לא אשלח עוד מלאך אני בעצמי אלך כמו ופניך הולכים בקרב׃ ויאמר אליו בזה אני חפץ כי ע״י מלאך אל תעלנו מזה׃ ובמה יודע. איפה יודע מציאת חן הלא בלכתך עמנו ועוד דבר אחר אני שואל ממך שלא תשרה שכינתך עוד על אומות העולם׃ ונפלינו אני. ונהיה מובדלים בדבר זה מכל העם כמו והפלה יי׳׃ גם את הדבר הזה אשר דברת. שלא אשרה שכינתי על אומות העולם אעשה ואין דבריו של בלעם ע״י שריית שכינה אלא מפל וגלוי עינים כמו ואלי דבר יגנב שומעין ע״י שליח׃ ויאמר הראני נא את כבודך. ראה משה שהיה עת רצון ודבריו מקובלין הוסיף לשאול להראותו מראית כבודו׃ ויאמר אני אעביר כל טובי. הגיע שעה שתראה בכבודי מה שארשה אותך לראות לפי שאני צריך ללמדך סדר תפלה. כשנצטרכת לבקש רחמים על ישראל הזכרת זכות אבות כסבור אתה שאם תמה זכות אבות אין עוד תקוה אני אעביר כל מדת טובי על פניך על הצור ואתה נתון במערה׃ וקראתי בשם יי׳ לפניך ללמדך

לפניך וחנתי את אשר אחן ורחמתי
את אשר ארחם: ויאמר לא תוכל
לראת את פני כי לא יראני האדם וחי:
ויאמר יהוה הנה מקום אתי ונצבת
על הצור: והיה בעבר כבדי ושמתיך
בנקרת הצור ושכתי כפי עליך עד
עברי: והסרתי את כפי וראית את
אחרי ופני לא יראו:

ויאמר יהוה אל משה פסל לך שני
לחת אבנים כראשנים וכתבתי על
הלחת את הדברים אשר היו על
הלחת הראשנים אשר שברת: והיה
נכון לבקר ועלית בבקר אל הר סיני
ונצבת לי שם על ראש ההר: ואיש
לא יעלה עמך וגם איש אל ירא
בכל ההר גם הצאן והבקר אל ירעו
אל מול ההר ההוא: ויפסל שני לחת
אבנים כראשנים וישכם משה בבקר
ויעל אל הר סיני כאשר צוה יהוה
אתו ויקח בידו שני לחת אבנים: וירד
יהוה בענן ויתיצב עמו שם ויקרא
בשם יהוה: ויעבר יהוה על פניו
ויקרא יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך

קדמך ואחון על מאן דאחון
וארחם על מאן דארחם:
ואמר לא תיכול למחזי ית
אפי ארי לא יחזינני אינשא
ויתקיים:
ואמר יי הא אתר מתקן
קדמי ותתעתד על טינרא:
ויהא במיעבר יקרי ואישוינך
במערת טינרא ואגין במימרי
עלך עד דאעבר:
ואעדי ית דברת יקרי ותחזי
ית דבתרי ודקדמי לא יתחזון:

ואמר יי למשה פסל לך
תרין לוחי אבניא כקדמאי
ואכתוב על לוחיא ית פתגמיא
דהוו על לוחיא קדמאי
דתברתא:
והוי זמין לצפרא ותיסק
בצפרא לטורא דסיני ותתעתד
קדמי תמן על ריש טורא:

ונבר לא יסק עמך ואף גבר
לא יתחזי בכל טורא ואף ענא
ותורי לא ירעון לקבל טורא
ההוא:
ופסל תרין לוחי אבניא
כקדמאי ואקדים משה
בצפרא וסליק לטורא דסיני
כמא דפקיד יי יתיה ונסיב
בידיה תרין לוחי אבניא:

ואתגלי יי בעננא ואתעתד
עמיה תמן וקרא בשמא דיי:

ואעבר יי שכינתיה על
אפוהי וקרא יי יי אלהא
רחמנא וחננא מרחיק רגז

הזה בקשת רחמים אף אם תכלה
זכות אבות וכסדר שאתה רואה אותי
מעוטף וקורא שלש עשרה מדות
הוי מלמד את ישראל לעשות כן ועל
ידי שיזכרו לפני רחום וחנון יהיו נענין כי רחמי
אינן כלים: וחנותי את אשר אחון.
אותן פעמים שארצה לחון: ורחמתי
עת שאחפוץ לרחם עד כאן לא הבטיחו
אלא עתים אענה עתים לא אענה
אבל בשעת מעשה אמר לו הנה אנכי
כורת ברית הבטיחו שאינן חוזרות
ריקם: ויאמר לא תוכל. אף כשאעביר
כל טובי על פניך איני נותן לך רשות
לראות את פני: הנה מקום אתי. בהר
אשר אני מדבר עמך תמיד יש לי
מקום מוכן לצרכך שאטמינך שם
שלא תוזק ומשם תראה מה שתראה
זהו פשוטו ומדרשו על מקום שהשכינה
שם מדבר ואומר המקום אתי
ואינו אומר אני במקום שהקב"ה מקומו
של עולם ואין עולם מקומו: בעבור
כבודי. כשאעבור לפניך: בנקרת
הצור. כמו העיני האנשים ההם תנקר
יקרוה ערבים של גורק אחת להם:
נקרת הצור כריית הצור: ושכותי כפי. מכאן שנתן רשות למחבל לחבל ואינו מבחין בין צדיק לרשע והגון במעשיו הוא
כנוי הוא לכבוד של מעלה שאינו צריך לסוכך בכף ממש: ואעדי ית דברת יקרי כשאסלק הנהגת כבודי מכנגד פניך
ללכת משם ולהלן: וראית את אחורי. הראהו קשר של תפלין: פסל לך. הראהו מחצב של סנפירינון מתוך אהלו ואמר
לו הפסולת יהא שלך ומשם נתעשר משה הרבה: פסל לך. אתה שברת את הראשונות פסל לך אחרות. משל למלך שהלך
למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות ומתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע עמד שושבינה וקרע כתובתה אמר אם
יאמר המלך להרגה אומר לו עדיין אינה אשתך. בדק המלך ומצא שאין הקלקול אלא בשפחות נתרצה לה אמר לו שושבינה כתוב לה
כתובה אחרת שנקרעה הראשונה אמר לו אתה קרעת אותה קנה לך נייר אחר ואני אכתוב כתובה אחרת בכתב ידי. כך
המלך זה הקב"ה השפחות אלו ערב רב שושבין זה משה לכך נאמר פסל לך: והיה נכון. מזומן: ואיש לא יעלה. הראשונות
על ידי שהיו בתשואות וקולות שלטה בהן עין הרע אין לך יפה מן הצניעות: ויקרא בשם יי'. מתרגמינן וקרא בשמא
די"י: יי' יי'. היא מדת רחמים אחת קודם שיחטא ואחת לאחר שיחטא וישוב: אל. אף היא מדת רחמים וכן הוא אומר אלי אלי למה עזבתני
אין לומר למדת הדין למה עזבתני כך מצאתי במכילתא: ארך אפים. מאריך אפו ואינו ממהר לפרוע שמא יעשה תשובה:

אפים ורב חסד ואמת ׃ נצר חסד
לאלפים נשא עון ופשע וחטאה
ונקה לא ינקה פקד עון אבות על
בנים ועל בני בנים על שלשים ועל
רבעים ׃ וימהר משה ויקד ארצה
וישתחו ׃ ויאמר אם נא מצאתי חן
בעיניך אדני ילך נא אדני בקרבנו
כי עם קשה ערף הוא וסלחת לעוננו
ולחטאתנו ונחלתנו ׃ ויאמר הנה
אנכי כרת ברית נגד כל עמך אעשה
נפלאת אשר לא נבראו בכל הארץ
ובכל הגוים וראה כל העם אשר
אתה בקרבו את מעשה יהוה כי
נורא הוא אשר אני עשה עמך ׃
שמר לך את אשר אנכי מצוך היום
הנני גרש מפניך את האמרי והכנעני
והחתי והפרזי והחוי והיבוסי ׃ השמר
לך פן תכרת ברית ליושב הארץ
אשר אתה בא עליה פן יהיה למוקש
בקרבך ׃ כי את מזבחתם תתצון
ואת מצבתם תשברון ואת אשריו
תכרתון ׃ כי לא תשתחוה לאל
אחר כי יהוה קנא שמו אל קנא הוא ׃
פן תכרת ברית ליושב הארץ וזנו
אחרי אלהיהם וזבחו לאלהיהם
וקרא לך ואכלת מזבחו ׃ ולקחת
מבנתיו לבניך וזנו בנתיו אחרי אלהיהן
והזנו את בניך אחרי אלהיהן ׃ אלהי
מסכה לא תעשה לך ׃ את חג המצות
תשמר שבעת ימים תאכל מצות
אשר צויתך למועד חדש האביב
כי בחדש האביב יצאת ממצרים ׃

ומסגי למיעבד טבון וקשוט ׃
נטר טיבו לאלפי דרין שבקן לעויין ולמרוד ולחובין סלח לדתיבין לאוריתיה ודלא תיבין לא מזכי מסער חובי אבהן על בנין ועל בני בנין מרדין על דר תליתאי ועל דר רביעאי ׃
ואוחי משה וכרע על ארעא וסגיד ׃
ואמר אם כען אשכחית רחמין קדמך יי יהך כען שכינתא דיי בינגא ארי עם קשי קדל הוא ותשבוק לעוינא ולחובנא ותחסננא ׃
ואמר הא אנא גזר קיים קדם כל עמך איעביד פרישן דלא אתבריאו בכל ארעא ובכל עממיא ויחזון כל עמא דאת ביניהון ית עובדא דיי ארי דחילא הוא דאנא עביד עמך ׃
איסתמר לך ית דאנא מפקדך יומא דין הא אנא תריך מן קדמך ית אמוראי וכנענאי וחתאי ופריזאי וחואי ויבוסאי ׃
איסתמר לך דילמא תגזר קיים ליתיב ארעא דאת יתיב עלה דילמא יהא לתקלא בינך ׃
ארי ית אגוריהון תתרעון וית קמתהון תתברון וית אשריהון תקוצצון ׃
ארי לא תסגוד לטעות עממיא ארי יי קנא שמיה אל קנא הוא ׃
דילמא תגזר קיים ליתיב ארעא ויטעון בתר טעותהון וידבחון לטעותהון ויקרון לך ותיכול מדבחיהון ׃
ותיסב מבנתיה לבנך ויטעין בנתיה בתר טעותהון ויטעין ית בנך בתר טעותהון ׃
דחלן מתכא לא תעביד לך ׃
ית חגא דפטיריא תיטר שבעא יומין תיכול פטירין כמא דפקדיתך לזמן ירחא דאביבא ארי בירחא דאביבא נפקתא ממצרים ׃

ורב חסד׳ לצריכים חסד שאין להן זכות כל כך׳ ואמת׳ לשלם שכר טוב לעושי רצונו׃ נוצר חסד׳ שהאדם עושה לפניו׃ לאלפים׳ לשני אלפים דורות׳ נושא עון׳ שגגות אלו הזדונות׃ ופשע פשעים אלו המרדים שאדם עושה להכעיס׃ וחטאה׳ אלו השגגות׃ ונקה לא ינקה׳ לפי פשוטו משמע שאינו מוותר על העון לגמרי אלא נפרע ממנו מעט מעט׳ ורבותינו דרשו ונקה מנקה הוא לשבים ולא ינקה לשאינן שבים׃ פוקד עון אבות על בנים׳ כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם שכבר פירשו במקום אחר לשונאי׃ ועל רבעים׳ דור רביעי׳ נמצאת מדה טובה מרובה על מדת פורענות אחת לחמש מאות שבמדה טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים׳ וימהר משה׳ כשראה משה שכינה עוברת ושמע קול הקריאה וישתחו׃ ילך נא יי׳ בקרבנו כמו שהבטחתנו מאחר שאתה נושא ואם עם קשה ערף הוא ומחר כך ואמרת על זאת פן אכלך בדרך אתה תסלח לעוננו יש כי במקום אם ונחלתנו׳ ותתן לנו נחלה מיוחדת זהו בקשת רחמים׃ ונפלינו אני ועמך׃ שלא תשרה שכינתך על האומות׃ כורת ברית׃ על זאת׃ אעשה נפלאות כמו ונפלינו שתהיו מובדלים בו מכל האומות שלא תשרה שכינתי על האומות׃ את האמרי׳ יש כאן ו׳ אומות כי הגרגשי עמד ופנה מפניהם׳ ואשריו הוא אילן שעובדין אותו׃ קנא שמו מקנא ליפרע ואינו מוותר וזהו כל לשון קנאה אוחז בנצחונו ופורע ממעוותו׃ ואכלת מזבחו׃ כסבור אתה שאין עונש באכילתו אני מעלה עליך כמודה בעבודתו ומתוך כך תבא ולקחת מבנותיו לבניך׃ חדש האביב׃ שהתבואה מתבכרת בגבעול

כל פטר רחם לי. באדם: וכל מקנך
אשר לך תזכר בפטר שור ושה אשר
יפטר את רחמה: פטר לשון פתיחה
וכן פוטר מים: תזכר לשון נקבה
הוא מוסב על הוולדת: ופטר חמור
ולא שאר בהמה טמאה: תפדה בשה
נותן שה לכהן והוא חולין ביד כהן:
ופטר חמור מותר בהנאה לבעלי':
וערפתו. עורפו בקופיץ הוא הפסי'
ממון הכהן לפי' יפסד ממונו: וכל
בכור בניך תפדה. חמש סלעים
פדיונו קצוב בפרש' ערכי' שנ' ופדויו
מבן חדש תפדה וגו' ה' שקלים וגומר:
ולא יראו פני ריקם. לפי פשוטו של
מקרא דבר בפני עצמו ואינו מוסב
על הבכור שאין במצות הבכור
ראיית פנים אלא אזהרה אחרת היא
כשתעלו לרגל לראות לא יראו פני

כל פטר רחם לי וכל מקנך תזכר
פטר שור ושה: ופטר חמור תפדה
בשה ואם לא תפדה וערפתו כל
בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם:
ששת ימים תעבד וביום השביעי
תשבת בחריש ובקציר תשבת: וחג
שבעת תעשה לך בכורי קציר
חטים וחג האסיף תקופת השנה:
שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך
את פני האדן יהוה אלהי ישראל:
כי אוריש גוים מפניך והרחבתי את
גבלך ולא יחמד איש את ארצך
בעלתך לראות את פני יהוה אלהיך
שלש פעמים בשנה: לא תשחט על
חמץ דם זבחי ולא ילין לבקר זבח
חג הפסח: ראשית בכורי אדמתך
תביא בית יהוה אלהיך לא תבשל

כל פתח ולדא דילי הוא וכל
בעירך דיכרין תקדיש בכור
תור ואימר:
ובוכרא דחמרא תיפרוק
באימרא ואם לא תיפרוק
ותנקפיה וכל בוכרא דברך
תיפרוק ולא יתחזון קדמי
ריקנין:
שיתא יומין תפלח וביומא
שביעאה תנוח בזרועא
ובחצדא תנוח:
וחגא דשבועיא תעביד לך
בכורי חצד חטין וחגא דכנשא
במפקת שתא:
תלת זימנין בשתא יתחזון כל
דכורך קדם רבון עלמא ה'
אלהא דישראל:
ארי אתריך עממין מן קדמך
ואפתי ית תחומך ולא יחמיד
גבר ית ארעך במיסקך
לאתחזאה קדם ה' אלהך
תלת זמנין בשתא:
לא תיכוס על חמיע דם פסחי
ולא יביתון לצפרא תרבי
נכסת חגא דפסחא:
ריש בכורי ארעך תייתי לבית
מקדשא דה' אלהך לא תיכלון

ריקם מגיד עליכם להביא עולת ראיה ולפי רבותי' מקרא יתר הוא ומופנה לג"ש ללמדך על הענקת עבד עברי
שהוא חמש סלעים מכל מין כפדיון בכור במסכת קדושין: בחריש ובקציר. למה נזכר חריש וקציר. יש שדרשו על
חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ללמדך שמוסיפין מחול על
הקדש וכך משמעו ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבות ועבודת ששת ימים שהתרתי לך יש שנה שחריש וקציר
אסור ואין צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע. ויש אומרים אינו מדבר אלא בשבת
וחריש וקציר שהוזכרו בו לומר מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קצירת העומר שהיא מצוה ודוחה שבת
בכורי קציר חטים. שתביא בו שתי הלחם מן החטים בכורים שהיא מנחה ראשונה הבאה מן החדש חטים למקדש כי
מנחת העומר הבאה בפסח אינה באה מן החטים כי מן שעורים היא: וחג האסיף. בזמן שאתה אוסף תבואתך לבית
אסיפה זו לשון הכנסה לבית כמו ואספתו אל תוך ביתך: תקופת השנה. שהוא בתחלת השנה הבאה:
תקופה לשון מסבה והקפה: כל זכורך. הזכרים שבך הרבה מצות נאמרו ונכפלו ויש מהם שלשה פעמים ולעבור
חייב על מנין לאוין שבהן ועשה שבהם: אוריש. כתרגומו אתריך. וכן יורש לשון גרושין: והרחבתי את גבלך.
ואתה רחוק מבית הבחירה ואינך יכול לראות לפני תמיד לכך אני קובע לך שלש רגלים הללו: לא תשחט על חמץ.
לא תשחט את הפסח ועדיין החמץ קיים. אזהרה היא לשוחט או לזורק או לאחד מבני חבורה: ולא ילין. כתרגומו אין לינה
מועלת בראש המזבח ואין לינה אלא בעמוד השחר: זבח חג הפסח. אימוריו ומכאן אתה למד לכל הקטר חלבים
ואימורין: ראשית בכורי אדמתך. משבעת המינין האמורין בשבח ארצך ארץ חטה ושעורה וגו' ודבש הוא דבש
תמרים: לא תבשל גדי. אזהרה לבשר בחלב ושלשה פעמים כתוב בתורה אחד לאכילה ואחד להנאה ואחד לבשול גדי
כל ולד במשמע אף עגל וכבש ממה שהוצרך לפרש בכמה מקומות גדי עזים למדך שגדי סתם כל יונק במשמע:

גדי בחלב אמו ׃

ויאמר יהוה אל משה כתב לך את
הדברים האלה כי על פי הדברים
האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל׃
ויהי שם עם יהוה ארבעים יום
וארבעים לילה לחם לא אכל ומים
לא שתה׃ ויכתב על הלחת את דברי
הברית עשרת הדברים׃ ויהי ברדת
משה מהר סיני ושני לחת הערת
ביד משה ברדתו מן ההר ומשה לא
ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו ׃
וירא אהרן וכל בני ישראל את משה
והנה קרן עור פניו וייראו מגשת אליו׃
ויקרא אלהם משה וישבו אליו אהרן
וכל הנשאים בעדה וידבר משה
אלהם׃ ואחרי כן נגשו כל בני ישראל
ויצום את כל אשר דבר יהוה אתו
בהר סיני׃ ויכל משה מדבר אתם
ויתן על פניו מסוה׃ ובבא משה לפני
יהוה לדבר אתו יסיר את המסוה
עד צאתו ויצא ודבר אל בני ישראל
את אשר יצוה׃ וראו בני ישראל את
פני משה כי קרן עור פני משה והשיב
משה את המסוה על פניו עד באו
לדבר אתו׃ ויקהל

בשר בחלב ׃

ואמר יי׳ למשה כתב לך ית
פתגמיא האלין ארי על מימר
פתגמיא האלין גזרית עמך
קיים ועם ישראל ׃

והוה תמן קדם יי׳ ארבעין
יממין וארבעין לילון לחמא
לא אכל ומיא לא שתי וכתב
על לוחיא ית פתגמי קיימא
עשרה פתגמין ׃
והוה כד נחית משה מטורא
דסיני ותרין לוחי סהדותא
בידא דמשה במיחתיה מן
טורא ומשה לא ידע ארי סגי
זיו יקרא דאפוהי במללותיה
עמיה ׃
וחזא אהרן וכל בני ישראל
ית משה והא סגי זיו יקרא
דאפוהי ודחילו מלאיתקרבא
לותיה ׃
וקרא להון משה ותבו לותיה
אהרן וכל רברביא בכנישתא
ומליל משה עמהון ׃
ובתר כן קריבו כל בני ישראל
ופקידינון ית כל דמליל יי׳
עמיה בטורא דסיני ׃
ושיצי משה מלמללא עמהון
ויהב על אפוהי בית אפי ׃

וכד עליל משה קדם יי׳
למללא עמיה יעדי ית בית
אפי עד מפקיה ונפיק וממליל
עם בני ישראל ית דמתפקד ׃

וחזן בני ישראל ית סבר אפי
משה ארי סגי זיו יקרא דאפי
משה ומתיב משה ית בית
אפי על אפוהי עד דעליל
למללא עמיה ׃
ואכניש

בחלב אמו · פרט לעוף שאין לו חלב
אם שאין אסורו מדברי תורה אלא
מדברי סופרים · את הדברים האלה
ולא אתה רשאי לכתוב תורה שבעל
פה · ויהי ברדת משה · כשהוריד
לוחות אחרונות ביום הכפורים · כי
קרן · לשון קרנים שהאור מבהיק
כמין קרנים ומהיכן זכה משה לקרני
ההוד רבותינו אמרו מן המערה
שנתן הקב״ה ידו על פניו שנא׳ ושכותי
כפי · וייראו מגשת · בא וראה כמה
גדול כחה של עבירה שעד שלא פשטו
ידיהם בעבירה מהו אומר ומראה
כבוד יי׳ כאש אוכלת וגו׳ ולא היו יראים
ולא מזדעזעים ומשעשו העגל אף
מקרני הודו של משה היו מזדעזעי׳
הנשיאים בעדה · כמו נשיאי העדה ·
וידבר משה אליהם · בשליחות המקום
לשון הווה הוא כל הענין הזה ·
ואחרי כן נגשו · אחר שלמד לזקנים
חוזר ומלמד לישראל · תנו רבנן כיצד
סדר משנה משה היה למד מפי
הגבורה נכנס אהרן שנה לו פרקו ·
נסתלק אהרן ישב לו לשמאל משה ·
נכנסו בניו שנה להם פרקם נסתלקו
בניו אלעזר יושב לימין איתמר לשמא׳
נכנסו זקנים שנה להם פרקם · נסתלקו ישבו לצדדין · נכנסו כל העם שנה להם פרקם נמצא ביד כל העם
אחד ביד זקנים שנים ביד בני אהרן שלשה ביד אהרן ארבעה ועמ׳ כדאיתא בעירובין · ויתן על פניו מסוה
כתרגומו בית אפיה · לשון ארמי הוא בתלמוד סוי לאפיה · ובעל הוא היה מסוי לאפיה לשון הבטה היה מסתכל
בה · אף כאן מסוה בגד הנתן כנגד הפרצוף ובית העינים · ולכבוד קרני ההוד שלא יזונו הכל מהם היה המסוה
כנגדו ונוטלו כשמדבר עם ישראל · וכשעה שהמקום מדבר עמו עד צאתו ויצא בלא מסוה ודבר אל בני ישראל וראו
קרני ההוד בפניו וכשהוא מסתלק מהם השיב המסוה על פניו עד באו לדבר אתו וכשמדבר אתו נוטלו מעל פניו ·

חסלת כי תשא

ויקהל משה

למחרת יום
הכפורים היה
כשירד מן ההר · ויקהל · לשון הפעיל שאין אדם אוסף אנשים בידים אלא הם נאספים על פי דבורו ותרגומו ואכנש ·

משה את כל עדת בני ישראל ויאמר
אלהם אלה הדברים אשר צוה
יהוה לעשת אתם ׃ ששת ימים
תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה
לכם קדש שבת שבתון ליהוה כל
העשה בו מלאכה יומת׃ לא תבערו
אש בכל משבתיכם ביום השבת ׃

ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל
לאמר זה הדבר אשר צוה יהוה
לאמר׃ קחו מאתכם תרומה ליהוה
כל נדיב לבו יביאה את תרומת יהוה
זהב וכסף ונחשת ׃ ותכלת וארגמן
ותולעת שני ושש ועזים ׃ וערת
אילם מאדמים וערת תחשים ועצי
שטים׃ ושמן למאור ובשמים לשמן
המשחה ולקטרת הסמים׃ ואבני שהם
ואבני מלאים לאפוד ולחשן ׃ וכל
חכם לב בכם יבאו ויעשו את כל
אשר צוה יהוה׃ את המשכן את
אהלו ואת מכסהו את קרסיו ואת
קרשיו את בריחו את עמדיו ואת
אדניו ׃ את הארן ואת בדיו את
הכפרת ואת פרכת המסך ׃ את
השלחן ואת בדיו ואת כל כליו ואת
לחם הפנים׃ ואת מנרת המאור ואת
כליה ואת נרתיה ואת שמן המאור׃
ואת מזבח הקטרת ואת בדיו ואת
שמן המשחה ואת קטרת הסמים
ואת מסך הפתח לפתח המשכן ׃
את מזבח העלה ואת מכבר הנחשת
אשר לו את בדיו ואת כל כליו את
הכיר ואת כנו ׃ את קלעי החצר את
עמדיו ואת אדניה ואת מסך שער
החצר׃ את יתדת המשכן ואת יתדת

משה ית כל כנשתא דבני ישראל ואמר להון אלין פתגמיא דפקיד יי למיעבד יתהון ׃
שיתא יומין תתעביד עיבידתא וביומא שביעאה יהא לכון קודשא שבת שבתא קדם יי כל דיעבד ביה עיבידתא יתקטיל ׃
לא תבערון אישתא בכל מותבניכון ביומא דשבתא ׃

ואמר משה לכל כנישתא דבני ישראל למימר דין פתגמא דפקיד יי למימר ׃
סיבו מנכון אפרשותא קדם יי כל דיתרעי לביה יתי ית אפרשותא דיי דהבא וכספא ונחשא ׃
ותכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ ומעזי ׃
ומשכי דדכרי מסמקי ומשכי דססגונא ואעי שיטין ׃
ומשחא לאנהרותא ובוסמיא למשח רבותא ולקטרת בוסמיא ׃
ואבני בורלא ואבני אשלמותא לשקעא באפודא ובחושנא ׃
וכל חכימי לבא די בכון ייתון ויעברון ית כל דפקיד יי ׃
ית משכנא וית פרסיה וית חופאיה וית פורפוהי ודפוהי ועברוהי ועמודוהי וסמכוהי ׃
ית ארונא וית אריחוהי וית כפורתא וית פרוכתא דפרסא
ית פתורא וית אריחוהי וית כל מנוהי וית לחם אפיא ׃
וית מנרתא דנהורי וית מנהא וית בוצינהא וית משחא דאנהרותא ׃
וית מדבחא דקטרת בוסמיא וית אריחוהי וית משחא דרבותא וית קטרת בוסמיא וית פרסא דתרעא לתרע משכנא ׃
ית מדבחא דעלתא וית סרדא דנחשא דיליה ית אריחוהי וית כל מנוהי ית כיורא וית בסיסיה ׃
ית סרדי דרתא ית עמודוהי וית סמכהא וית פרסא דתרע דרתא ׃
ית סיכי משכנא וית סיכי

ששת ימים׳ הקדים להם אזהרת שבת
לצווי מלאכת המשכן לומר שאינה
דוחה את השבת׳ לא תבערו אש׳ יש
מרבותינו אומ׳ הבערה ללאו יצאת
ויש אומ׳ לחלק יצאת׳ זה הדבר אשר צוה
יי׳ לאמר לכם׳ נדיב לבו׳ על שם
שלבו נודבו קרוי נדיב לב׳ כבר פי׳
נדבת המשכן במקומו עם שאחם׳
את המשכן׳ את היריעות הנראים
בתוכם קרוי משכן׳ ואת אהלו׳ אהל
יריעות עזים העשוי לגג׳ ואת
מכסהו׳ מעורות אילים ותחשים׳ פרכת
המסך׳ פרכת המחיצה׳ דבר המגן
בין למעלה בין למטה בין דבר לנגד
קרוי מסך וסכך וכן שכת בעדו זנת
סך את הדרך׳ לחם הפנים׳ כבר
פי׳ על שהיו לו פנים לכאן ולכאן שהיה
עשוי כתיבה פרוצה׳ ואת כליה׳

הֶחָצֵר וְאֶת מֵיתְרֵיהֶם׃ אֶת בִּגְדֵי
הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת בִּגְדֵי בָנָיו
לְכַהֵן׃ וַיֵּצְאוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה׃ וַיָּבֹאוּ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר
נְשָׂאוֹ לִבּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ
הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת יְהוָה לִמְלֶאכֶת
אֹהֶל מוֹעֵד וּלְכָל עֲבֹדָתוֹ וּלְבִגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ׃ וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים כֹּל
נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וָנֶזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז
כָּל כְּלִי זָהָב וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף
תְּנוּפַת זָהָב לַיהוָה׃ וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר
נִמְצָא אִתּוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים
וְעֹרֹת תְּחָשִׁים הֵבִיאוּ׃ כָּל מֵרִים
תְּרוּמַת כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת הֵבִיאוּ אֵת
תְּרוּמַת יְהוָה וְכֹל אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ
עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל מְלֶאכֶת הָעֲבֹדָה
הֵבִיאוּ׃ וְכָל אִשָּׁה חַכְמַת לֵב בְּיָדֶיהָ
טָווּ וַיָּבִיאוּ מַטְוֶה אֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת
הָאַרְגָּמָן אֶת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת
הַשֵּׁשׁ׃ וְכָל הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן
אֹתָנָה בְּחָכְמָה טָווּ אֶת הָעִזִּים׃
והנשאם הביאו את אבני השהם
ואת אבני המלאים לאפוד ולחשן׃
ואת הבשם ואת השמן למאור
ולשמן המשחה ולקטרת הסמים׃
כל איש ואשה אשר נדב לבם אתם
להביא לכל המלאכה אשר צוה
יהוה לעשות ביד משה הביאו בני
ישראל נדבה ליהוה׃
ויאמר משה אל בני ישראל ראו
קרא יהוה בשם בצלאל בן אורי
בן חור למטה יהודה׃ וימלא אתו
רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת

דרתא וית אטוניהון׃
ית לבושי שימושא לשמשא
בקודשא ית לבושי קודשא
לאהרן כהנא וית לבושי בנוהי
לשמשא׃
ונפקו כל כנשתא דבני ישראל
מן קדם משה׃
ואתו כל גבר דאתרעי ליבית
וכל די אשלימת רוחיה עמיה
איתיאו ית אפרשותא דיי׳
לעבידת משכן זמנא ולכל
פולחניה וללבושי קודשא׃

ומייתן גובריא עם נשיא כל
דאיתרעי ליביה איתיאו
שירין ושיבבן עזקן ומחוך
כל מאן דדהב וכל גבר דארים
ארמות דדהבא קדם יי׳׃

וכל גבר דאישתכח עימיה
תיכלא וארגונא וצבע זהורי
ובוץ ומעזי ומשכי דדיכרי
מסמקי ומשכי דססגונא
איתיאו׃
כל דארים אפרשות כספא
ונחשא איתיאו ית אפרשותא
דיי׳ וכל דאישתכח עימיה
אעי שיטין לכל עבידת
פולחנא איתיאו׃

וכל איתתא חכימת ליבא
בידהא מעזלא ומייתן כד עזיל
ית תיכלא וית ארגונא וית צבע
זהורי וית בוצא׃

וכל נשיא דאיתרעי ליבהון
עמהון בחכמתא עזלן ית מעזי׃

ורברביא איתיאו ית אבני
בורלא וית אבני אשלמותא
לשקעא באפודא ובחושנא׃
וית בוסמא וית משחא
לאנהרותא ולמשח רבותא
ולקטרת בוסמיא׃

כל גבר ואיתתא דאיתרעי
ליבהון עמהון לאיתאה לכל
עבידתא דפקיד יי׳ למעבד
בידא דמשה איתיאו בני ישראל
נדבתא קדם יי׳׃

ואמר משה
לבני ישראל חזו דרבי יי׳
בשום בצלאל בר אורי בר חור
לשבטא דיהודה׃
ואשלים עימיה רוח נבואה
מן קדם יי׳ בחכמתא
בסוכלתנו ובמדע

ק ט

מלקחים ומחתות׃ נרותיה׳ לוויש
בזיכין שהשמן והפתילה נתונים בהם׃
ואת שמן המאור׳ אף הוא צריך
חכמי לב שמשמעו משולש שמנים
כמו שמפורש במנחות ...
בראש הזית׳ והוא כתית זך׃ מסך
הפתח׳ וילון שלפני המזרח שלא היו
שם לא קרשים ולא יריעות׳ את
עמודיו ואת אדניה׃ קרוי חצר קרוי
כמו לשון זכר ונקבה׳ וכן נכרים
הרבה׳ ואת מסך שער החצר׳ וילון
פרוס לשער המזרח עשרים
אמות ואמצעיתו של רוחב החצר
שקלע עשרים אמה רוחב והעמידו
קלעים לכתף חמש עשרה אמה וכן
לכתף׳ שנאמר חמש עשרה אמה
לכתף יתדות׳ לתקוע ולקשור בם
סופי היריעות בארץ שלא ינועו
ברוח׃ מיתריהם׳ חבלים לקשור׳ בגדי
השרד׳ לכסות הארון והשלחן והמנורה
והמזבחות בשעת סילוק המסעות׳

חח · הוא תכשיט זהב עגול נתון על
הזרוע והוא הצמיד · וכומז · כלי זהב
נתון כנגד אותו מקום לאשה · ורבותי׳
פרשו כומז כאן מקום זמה

איש אשר נמצא אתו תכלת

ארגמן או תולעת השני ועזים הכל

הביאו · טוו את העזים · היא אומנות

יתרה שעל גבי העזים טווים · אותם

והנשיאים הביאו · אמר רב נתן מה

ראו נשיאי׳ להתנדב בחנוכת המשכן

תחלה ולא התנדבו במלאכת המשכן

תחלה אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו

צבור מה שיתנדבו ומה שיחסר אנו

משלימי׳ כיון שהשלימו צבור את הכל

אמרו נשיאים מה עלינו לעשות ·

הביאו אבני השהם לכך התנדבו

תחלה בחנוכת ולפי שנתעצלו

מתחלה נחסרה אות אחת משמם
והנשיאם כתיב: חור · בנה של
מרים: אהליאב משבט דן מהירודין

ובכל מלאכה: ולחשב מחשבת
לעשת בזהב ובכסף ובנחשת :
ובחרשת אבן למלאת ובחרשת
עץ לעשות בכל מלאכת מחשבת׃
ולהורת נתן בלבו הוא ואהליאב בן
אחיסמך למטה דן׃ מלא אתם
חכמת לב לעשות כל מלאכת חרש
וחשב ורקם בתכלת ובארגמן
בתולעת השני ובשש וארג עשי כל
מלאכה וחשבי מחשבת׃ ועשה
בצלאל ואהליאב וכל איש חכם
לב אשר נתן יהוה חכמה ותבונה
בהמה לדעת לעשת את כל מלאכת
עבדת הקדש לכל אשר צוה יהוה׃
ויקרא משה אל בצלאל ואל אהליאב
ואל כל איש חכם לב אשר נתן יהוה
חכמה בלבו כל אשר נשאו לבו
לקרבה אל המלאכה לעשת אתה׃
ויקחו מלפני משה את כל התרומה
אשר הביאו בני ישראל למלאכת
עבדת הקדש לעשת אתה והם
הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר׃
ויבאו כל החכמים העשים את כל
מלאכת הקדש איש איש ממלאכתו
אשר המה עשים׃ ויאמרו אל משה
לאמר מרבים העם להביא מדי
העבדה למלאכה אשר צוה יהוה
לעשת אתה׃ ויצו משה ויעבירו קול
במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו
עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא
העם מהביא׃ והמלאכה היתה דים
לכל המלאכה לעשות אתה והותר׃
ויעשו כל חכם לב בעשי
המלאכה את המשכן עשר יריעת
שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת

ובכל עבידא׃
לאלפא אומנון למיעבד
בדהבא ובכספא ובנחשא ׃

ובאומנות אבן טבא לאשלמא
ובנגרות אעא למיעבד בכל
עבידת אומנון ׃
ולאלפא יהב בליביה הוא
ואהליאב בר אחיסמך
לשיבטא דדן ׃
אשלם עמהון חכימות ליבא
למיעבד בכל עבידת נגר
ואומן וצייר בתיכלא ובארגונא
ובצבע זהורי ובוצא ומחי עברי
כל עבידא ומאלפי אומנון ׃

ועבד בצלאל ואהליאב וכל
גבר חכים ליבא די יהב ייי
חכמתא וסכלתנו בהון למידע
למיעבד ית כל עבידת פולחן
קודשא לכל דפקיד ייי ׃

וקרא משה לבצלאל
ולאהליאב ולכל גבר חכים
ליבא די יהב ייי חכמתא בלביה
כל דאיתרעי ליביה למקרב
לעבידא למיעבד יתה ׃

ונסיבו מן קדם משה ית כל
אפרשותא דאיתיאו בני ישראל
לעיבידת פולחן קודשא
למיעבד יתה ואינון מייתן ליה
עוד נדבתא בצפר בצפר ׃

ואתו כל חכימיא דעבדין ית
כל עבידת קודשא גבר גבר
מעבידתיה דאינון עבדין ׃

ואמרו למשה למימר מסגן
עמא לאייתאה מיסת פולחנא
לעבידא דפקיד ייי למיעבד
יתה ׃

ופקיד משה ואעברו כרוזא
במשריתא למימר גבר ואתתא
לא יעבדון עוד עבידא
לאפרשות קודשא ופסק עמא
מלאייתאה ׃

ועבידתא הות מיסתהון לכל
עבידתא למיעבד יתה ויתירת ׃

ועבדו
כל חכימי ליבא בעבדי
עבידתא ית משכנא עשר יריען
דבוץ שזיר ותיכלא וארגוונא

שני כרבים מעשה חשב עשה אתם׃
ארך היריעה האחת שמנה ועשרים
באמה ורחב ארבע באמה היריעה
האחת מדה אחת לכל היריעת׃
ויחבר את חמש היריעת אחת אל
אחת וחמש יריעת חבר אחת אל
אחת׃ ויעש ללאת תכלת על שפת
היריעה האחת מקצה במחברת
כן עשה בשפת היריעה הקיצונה
במחברת השנית׃ חמשים ללאת
עשה ביריעה האחת וחמשים ללאת
עשה בקצה היריעה אשר במחברת
השנית מקבילת הללאת אחת אל
אחת׃ ויעש חמשים קרסי זהב ויחבר
את היריעת אחת אל אחת בקרסים
ויהי המשכן אחד׃
ויעש יריעת עזים לאהל על המשכן
עשתי עשרה יריעת עשה אתם׃
ארך היריעה האחת שלשים באמה
וארבע אמות רחב היריעה האחת
מדה אחת לעשתי עשרה יריעת׃
ויחבר את חמש היריעת לבד ואת
שש היריעת לבד׃ ויעש ללאת
חמשים על שפת היריעה הקיצנה
במחברת וחמשים ללאת עשה
על שפת היריעה החברת השנית׃
ויעש קרסי נחשת חמשים לחבר
את האהל להית אחד׃ ויעש מכסה
לאהל ערת אילם מאדמים ומכסה
ערת תחשים מלמעלה׃
ויעש את הקרשים למשכן
עצי שטים עמדים׃ עשר אמת ארך
הקרש ואמה וחצי האמה רחב
הקרש האחד׃ שתי ידת לקרש
האחד משלבת אחת אל אחת כן

ותכע והורי צורת כרובין
עובד אומן עבד יתהון

אורכא דיריעתא חדא עשרין
ותמני אמין ופותיה ארבע
אמין דריעתא חדא משחתא
חדא לכל יריעתא׃
ולפיף ית חמש יריען חדא
עם חדא וחמש יריען לפף
חדא עם חדא׃

ועבד ענובין דתיכלא על
שיפתא דיריעתא חדא
מסיטרא בבית לופי כן עבד
בשיפתא דיריעתא מסיטרא
בבית לופי תנינא׃
חמשין ענובין עבד ביריעתא
חדא וחמשין ענובין עבד
בסטרא דיריעתא בבית לופי
תניתא מכוונן ענוביא חדא
עם חדא׃
ועבד חמשין פורפין דדהב
ולפיף ית יריעתא חדא עם
חדא בפורפיא והוה משכנא
חד׃

ועבד יריען דמעזי לפרסא על
משכנא חד עשרי יריען עבד
יתהון׃
אורכא דיריעתא חדא תלתין
אמין וארבע אמין פותא
דיריעתא חדא משחתא חדא
לחדא עשרי יריען׃

ולפיף ית חמש יריען לחוד וית
שית יריען לחוד׃
ועבד ענובין חמשין על שיפתא
דיריעתא מסיטרא בבית לופי
וחמשין ענובין עבד על שיפתא
דיריעתא בבית לופי תניתא׃

ועבד פורפין דנחשא חמשין
ללפפא ית משכנא למיהוי
חד׃
ועבד חופאה למשכנא משכי
דדכרי מסמקי וחופאה משכי
דססגונא מלעילא׃

ועבד ית דפיא למשכנא דאעי
שיטין קיימין׃
עשר אמין אורכא דדפא
ואמתא ופלגות אמתא פותיא
דדפא חד׃

תרתין צירין לדפא חד
משולבין חדא עם חדא כן

הירודים שבשבטים מבנו השתחות
והשואו המינקוס לבצלאל למלאכת
המשכן והוא מגזבר השבטים לקיים
מה שנאמר לא נכר שוע לפני דל ולא
מדי המתנדב
למלאכה · יותר מכדי ערך המתנדבי
ויכלא · לשון מניעה · והמלאכה היד־
היתה דים · ומלאכת ההבאה היא
דים של עושי המשכן לכל המלאכה
של משכן לעשותה ולהותר · והותר
כמו והכבד והשבת את משהב׃ ויעש
בצלאל לפי שנתן נפשו על המלאכה
יותר משאר החכמים נקראת על
שמו · נכתב יריעות · קול קולה · וכן
ועשו שתה ושלשה אצבעות · נכתב
יריעות · הלוחות של עצי שטים לכל
רוח והחלל באמצע · מראות
הצובאות · בנות ישראל היו בידיהם
מראות שרואות בהן כשמתקשטות
ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת

המשכן והיה משה מואס בהן מפני
שעשויין ליצר הרע אמר לו הקדוש
ברוך הוא קבל כי אלו חביבין עלי מן הכל
שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות
רבות במצרים כשהיו בעליהם יגעין
בעבודת פרך היו הולכות
ומוליכות להן מאכל ומשתה ומאכילות
אותם ונוטלות המראה וכל אחת
רואה את בעלה עמה במראה
ומשדלתו בדברים לומר אני נאה
ממך ומתוך כך מביאות אותן לידי
תאוה ונזקקות להן ומתעברות ויולדו
שם שנאמר תחת התפוח עוררתיך
וזהו שנאמר במראות הצובאות
ונעשה הכיור מהן שהוא לשום שלום
בין איש לאשתו להשקות ממים
שבתוכו למי שקנא לה בעלה ונסתרה
ותדע לך שהן מראות ממש שהרי
נאמר ונחשת התנופה ויעש בה וגו׳
וכיור וכנו לא הוזכרו שם נחשת כלל

עשה לכל קרשי המשכן: ויעש את
הקרשים למשכן עשרים קרשים
לפאת נגב תימנה: וארבעים ארני
כסף עשה תחת עשרים הקרשים
שני ארנים תחת הקרש האחד לשתי
ידתיו ושני ארנים תחת הקרש האחד
לשתי ידתיו: ולצלע המשכן השנית
לפאת צפון עשה עשרים קרשים:
וארבעים ארניהם כסף שני ארנים
תחת הקרש האחד ושני ארנים תחת
הקרש האחד: ולירכתי המשכן ימה
עשה ששה קרשים: ושני קרשים
עשה למקצעת המשכן בירכתים:
והיו תואמם מלמטה ויחדו יהיו תמים
אל ראשו אל הטבעת האחת כן
עשה לשניהם לשני המקצעת: והיו
שמנה קרשים וארניהם כסף ששה
עשר ארנים שני ארנים שני ארנים
תחת הקרש האחד: ויעש בריחי
עצי שטים חמשה לקרשי צלע
המשכן האחת וחמשה בריחם
לקרשי צלע המשכן השנית וחמשה
בריחם לקרשי המשכן לירכתים
ימה: ויעש את הבריח התיכן לברח
בתוך הקרשים מן הקצה אל הקצה:
ואת הקרשים צפה זהב ואת טבעתם
עשה זהב בתים לבריחם ויצף את
הבריחם זהב: ויעש את הפרכת
תכלת וארגמן ותולעת שני ושש
משזר מעשה חשב עשה אתה
כרבים ויעש לה ארבעה עמודי
שטים ויצפם זהב וויהם זהב ויצק
להם ארבעה ארני כסף: ויעש מסך
לפתח האהל תכלת וארגמן ותולעת
שני ושש משזר מעשה רקם: ואת

עבד לכל דפי משכנא:
ועבד ית דפיא למשכנא
עשרין דפין לרוח עיבר
דרומא:
וארבעין סמכין דכסף עבד
תחות עשרין דפין תרין סמכין
תחות דפא חד לתרתין
צירוהי ותרין סמכין תחות דפא
חד לתרין צירוהי:
ולסטר משכנא תנינא לרוח
ציפונא עבד עשרין דפין:
וארבעין סמכיהון דכסף תרין
סמכין תחות דפא חד ותרין
סמכין תחות דפא חד:
ולסיפי משכנא מערבא עבד
שיתא דפין:
ותרין דפין עבד לזויין משכנא
בסופהון:
ויהון מכוונן מלרע וכחדא הוו
מכוונן ברישיהון לעיזקתא
חדא כן עבד לתרויהון לתרין
זויין:
והוו תמניא דפין וסמכיהון
דכסף שיתא עשר סמכין תרין
סמכין תרין סמכין תחות דפא
חד:
ועבד עברי דאעי שיטין חמשא
לדפי סטר משכנא חדא
וחמשא עברין לדפי סטר
משכנא תנינא וחמשא עברין
לדפי משכנא לסופיהון
מערבא:
ועבד ית עברא מציעאה
לאעברא בגו דפיא מסיפי
לסיפי:
וית דפיא חפא דהבא וית
עיזקתהון עבד דהב אתרא
לעבריא וחפא ית עבריא דהבו
ועבד ית פרוכתא תיכלא
וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר
עובד אומן עבד יתה צורת
כרובין:
ועבד לה ארבעה עמודי שטין
וחפנון דהבא ווויהון דהב
ואתיך להון ארבעה סמכין
דכסף:
ועבד פרסא לתרע משכנא
תיכל וארגונא וצבע זהורי ובוץ
שזיר עובד צייר:

קיק קטור מעשה שלו הקהלפה
כך דרש רבי תנחומא · וכן תרגומו
אונקלוס במחזיות נשייא והוא תרגום של
מראות וכן מצינו במשנה והגלגלות
ויתרגמונו מחזיתא אשר צבאו לפתח
כדכתב ; לעמת קלעי החצר כמדת
קלעי החצר ; חסלת ויקהל

אלה פקודי

המשכן · בפרשה זו נמנו כל משקל
נדבת המשכן לזהב ולכסף ולנחשת'
ונמנו כל כליו לכל עבודתו ; המשכן
משכן · שני פעמים רמז למקדש
שנתמשכן בחורבנין על עונותיהם
של ישראל ; משכן העדות · עדות
לישראל שויתר להם הקדוש ברוך
על מעשה העגל שהרי השרה
שכינתו בינהם · עבודת הלוים ·
פקודי המשכן וכליו היא העבודה
המסורה ללוים לשאת להוריד ולהקים

עמודיו חמשה ואת וויהם וצפה
ראשיהם וחשקיהם זהב ואדניהם
חמשה נחשת׃
ויעש בצלאל את הארן עצי שטים
אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו
ואמה וחצי קמתו׃ ויצפהו זהב טהור
מבית ומחוץ ויעש לו זר זהב סביב׃
ויצק לו ארבע טבעת זהב על ארבע
פעמתיו ושתי טבעת על צלעו האחת
ושתי טבעת על צלעו השנית ׃
ויעש בדי עצי שטים ויצף אתם זהב׃
ויבא את הבדים בטבעת על צלעת
הארן לשאת את הארן ׃ ויעש
כפרת זהב טהור אמתים וחצי ארכה
ואמה וחצי רחבה׃ ויעש שני כרבים
זהב מקשה עשה אתם משני קצות
הכפרת׃ כרוב אחד מקצה מזה וכרוב
אחד מקצה מזה מן הכפרת עשה
את הכרבים משני קצוותו׃ ויהיו
הכרבים פרשי כנפים למעלה סככים
בכנפיהם על הכפרת ופניהם איש
אל אחיו אל הכפרת היו פני הכרבים׃

ויעש את השלחן עצי שטים אמתים
ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קמתו׃
ויצף אתו זהב טהור ויעש לו זר זהב
סביב׃ ויעש לו מסגרת טפח סביב
ויעש זר זהב למסגרתו סביב ׃ ויצק
לו ארבע טבעת זהב ויתן את הטבעת
על ארבע הפאת אשר לארבע רגליו׃
לעמת המסגרת היו הטבעת בתים
לבדים לשאת את השלחן׃ ויעש את
הבדים עצי שטים ויצף אתם זהב
לשאת את השלחן׃ ויעש את הכלים
אשר על השלחן את קערתיו ואת

ית עמודוהי חמשא ית וויהון
וחיפא רישיהון וכבושיהון
דהבא וסמכיהון חמשא נחשא

ועבד בצלאל ית ארונא דאעי
שיטין תרתין אמין ופלגא
אורכיה ואמתא ופלגא פותיה
ואמתא ופלגא רומיה ;
וחפהו דהב דכי מגיו ומברא
ועבד ליה דיר דדהב סחור
סחור ;
ואתיך ליה ארבע עיזקן דדהב
על ארבע זויתיה ותרתין עיזקן
על סיטריה חד ותרתין עיזקן
על סיטריה תיניתא ;

ועבד אריחי דאעי שיטין
וחפא יתהון דדהב ;
ואעיל ית אריחיא בעיזקתא על
סיטרי ארונא למיטל ית ארונא

ועבד כפורתא דהב דכי
תרתין אמין ופלגא אורכה
ואמתא ופלגא פותיה ;
ועבד תרין כרובין דדהב נגיד
עבד יתהון מתרין סיטרי
כפורתא ;
כרובא חד מסיטרא מיכא
וכרובא חד מסיטרא מיכא מן
כפורתא עבד ית כרוביא
מתרין סיטרוהי ;
והוו כרוביא פריסן גדפיהון
לעילא מטלין בגדפיהון על
כפורתא ואפיהון חד לקביל
חד לקביל כפורתא הוו אפי
כרוביא ;

ועבד ית פתורא דאעי שיטין
תרתין אמין אורכיה ואמתא
פותיה ואמתא ופלגא רומיה ;

וחפא יתיה דהב דכי ועבד ליה
דיר דדהב סחור סחור ;
ועבד ליה גדנפא די מירה
פושכא סחור סחור ועבד דיר
דדהב לגדנפיה סחור סחור ;

ואתיך ליה ארבע עיזקן דדהב
ויהב ית עיזקתא על ארבע
זויתיה די לארבע רגלוהי ;
לקביל גדנפא הואה עיזקתא
אתרא לאריחיא למיטל ית
פתורא ;
ועבד ית אריחיא דאעי שיטין
וחפא יתהון דהבא למיטל ית
פתורא ; ועבד ית מניא
די על פתורא ית מגיסוהי וית

ליש ליש לענת המופקד עלע
כמו שאמור בפרשת כשא׳
בני אימור קואו קיהו
עלהם פקיד למסור
לכל בית אב עבודת
שלו ובצלאל בן אורי
עשה את כל אשר צוה משה
אין כתיב כאן את את כל
אשר צוה יי׳ את משה אפי׳ דברי׳
שלא אמר לו רבו קסבורה דעתו
למה שנאמר למשה
בסיני׃ הככר ש שים
מנה ומנה של קדש כפול
קיק קרי הככר מאהד
ועשרים מנה והמנה עשרים
והמשה סלעים קרי ככר של
קדש שלשת אפים
שקלים לפיכך קוא
מונה בפרוטרוט כל
השקלים ששהות ניגנם
משלשת אפים שאין מנינן
לככרי בקע׃ קואלפים משקל
מאות משקל
שש מאות אלף
וכן הוא
ישראל
וכן עלה
מנינם
כשהוקש קמשכן
בזמים המפקדים
ונם עתה
בגבנת
המשכן כך הוא
ומנין התנאי
השקל של שש מאות אלף שלה

כפתיו ואת מנקיתיו ואת הקשות
אשר יסך בהן זהב טהור׃
ויעש את המנרה זהב טהור מקשה
עשה את המנרה ירכה וקנה גביעיה
כפתריה ופרחיה ממנה היו׃ וששה
קנים יצאים מצדיה שלשה קני
מנרה מצדה האחד ושלשה קני
מנרה מצדה השני׃ שלשה גבעים
משקדים בקנה האחד כפתר ופרח
ושלשה גבעים משקדים בקנה אחד
כפתר ופרח כן לששת הקנים היצאים
מן המנרה׃ ובמנרה ארבעה גבעים
משקדים כפתריה ופרחיה׃ וכפתר
תחת שני הקנים ממנה וכפתר תחת
שני הקנים ממנה וכפתר תחת שני
הקנים ממנה לששת הקנים היצאים
ממנה׃ כפתריהם וקנתם ממנה היו
כלה מקשה אחת זהב טהור׃ ויעש
את נרתיה שבעה ומלקחיה ומחתתיה
זהב טהור׃ ככר זהב טהור עשה
אתה ואת כל כליה׃

ויעש את מזבח הקטרת עצי שטים
אמה ארכו ואמה רחבו רבוע ואמתים
קמתו ממנו היו קרנתיו׃ ויצף אתו
זהב טהור את גגו ואת קירתיו סביב
ואת קרנתיו ויעש לו זר זהב סביב׃
ושתי טבעת זהב עשה לו מתחת לזרו
על שתי צלעתיו על שני צדיו לבתים
לבדים לשאת אתו בהם׃ ויעש את
הבדים עצי שטים ויצף אתם זהב׃
ויעש את שמן המשחה קדש ואת
קטרת הסמים טהור מעשה רקח׃
ויעש את מזבח העלה
עצי שטים חמש אמות ארכו וחמש
אמות רחבו רבוע ושלש אמות

במכיהי ית מכילתיה וית
קשוותא דאיתסך בהון דהב
דכי׃
ועבד ית מנרתא דהב דכי נגיד
עבד ית מנרתא צידא וקנא
כלידהא חיורהא ושושנהא
מנה הוו׃
ושיתא קנין נפקין מציטרהא
תלתא קני מנרתא מסיטרא
חד ותלתא קני מנרתא
מסיטרא תנינא׃
תלתא כלידין מציירין בקניא
חד חיזור ושושן ותלתא
כלידין מציירין בקניא חד
חיזור ושושן כן לשיתא קנין
דנפקין מן מנרתא׃
ובמנרתא ארבעה כלידין
מציירין חיזורהא ושושנהא׃
וחיזור תחות תרין קנין מינה
וחיזור תחות תרין קנין מינה
וחיזור תחות תרין קנין מינה
לשיתא קנין דנפקין מינה׃
חיזוריהון וקניהון מינה יהון
כלה נגידא חדא דהב דכי׃
ועבד ית בוציניהא שבעא
וציבתהא ומחתיתהא דדהב
דכי׃
כיכרא דהב דכי עבד יתה וית
כל מנהא׃
ועבד ית מדבחא קטרת
בוסמיא דאעי שיטין אמתא
אורכיה ואמתא פותיה מרובע
ותרתין אמין רומיה מינה הוו
קרנוהי׃
וחפא יתיה דהב דכי ית איגריה
וית כותלוהי סחור סחור וית
קרנוהי ועבד ליה דיר דדהב
סחור סחור׃
ותרתין עיזקן דדהב עבד ליה
מלרע לזיריה על תרתין
סיטרוהי דעל תרתין זיויתיה
לאתרא לאריחיא למיטל
יתיה בהון׃
ועבד ית אריחיא דאעי שיטין
וחפא יתהון דדהב׃
ועבד ית משחא דרבותא
קודשא וית קטרת בוסמיא
דכי עובד בוסמנו׃
ועבד ית מדבחא דעלתא
דאעי שיטין חמש אמין אורכיה
וחמש אמין פותיה מרובע
ותלת אמין

קמתו: ויעש קרנתיו על ארבע
פנתיו ממנו היו קרנתיו ויצף אתו
נחשת: ויעש את כל כלי המזבח את
הסירת ואת היעים ואת המזרקת
את המזלגת ואת המחתת כל כליו
עשה נחשת: ויעש למזבח מכבר
מעשה רשת נחשת תחת כרכבו
מלמטה עד חציו: ויצק ארבע טבעת
בארבע הקצות למכבר הנחשת
בתים לבדים: ויעש את הבדים עצי
שטים ויצף אתם נחשת: ויבא את
הבדים בטבעת על צלעת המזבח
לשאת אתו בהם נבוב לחת עשה
אתו: ויעש את
הכיור נחשת ואת כנו נחשת במראת
הצבאת אשר צבאו פתח אהל
מועד: ויעש את החצר
לפאת נגב תימנה קלעי החצר שש
משזר מאה באמה: עמודיהם
עשרים ואדניהם עשרים נחשת ווי
העמודים וחשקיהם כסף: ולפאת
צפון מאה באמה עמודיהם עשרים
ואדניהם עשרים נחשת ווי העמודים
וחשקיהם כסף: ולפאת ים קלעים
חמשים באמה עמודיהם עשרה
ואדניהם עשרה ווי העמודים וחשוקיהם
כסף: ולפאת קדמה מזרחה חמשים
אמה: קלעים חמש עשרה אמה
אל הכתף עמודיהם שלשה ואדניהם
שלשה: ולכתף השנית מזה ומזה
לשער החצר קלעים חמש עשרה
אמה עמדיהם שלשה ואדניהם
שלשה: כל קלעי החצר סביב שש
משזר: והאדנים לעמדים נחשת ווי
העמודים וחשוקיהם כסף וצפוי

רומיה:
ועבד קרנוהי על ארבע זויתיה
מיניה הואה קרנוהי וחפא
יתיה נחשא:
ועבד כל מני מדבחא ית
פסכתרותא וית מגרופיתא וית
מזרקתא וית צינוריתא וית
מחתיתא כל מנוהי עבד
נחשא:
ועבד למדבחא סרדא עובד
מצרתא דנחשא תחות
סובביה מלרע עד פלגותיה:
ואתיך ארבע עזקתא על
ארבע זויתיה לסרדא דנחשא
לאתרא לאריחיא:
ועבד ית אריחיא דאעי שיטין
וחפא יתהון נחשא:
ואעיל ית אריחיא בעזקתא
על סיטרי מדבחא למיטל יתיה
בהון חליל לוחין עבד יתהון:
ועבד ית כיורא דנחשא וית
בסיסיה דנחשא במחזית
נשיא דאתיין לצלאה בתרע
משכן זמנא:
ועבד ית דרתא לרוח עיבר
דרומא סרדי דרתא דבוץ
שזיר מאה אמין:
עמודיהון עשרין וסמכיהון
עשרין נחשא ווי עמודיא
וכיבושיהון כסף:
ולרוח ציפונא מאה אמין
עמודיהון עשרין וסמכיהון
עשרין נחשא ווי עמודיא
וכיבושיהון כסף:
ולרוח מערבא סרדין חמשין
אמין עמודיהון עשרה
וסמכיהון עשרה ווי עמודיא
וכיבושיהון כסף:
ולרוח קידומא דמדינחא
חמשין אמין:
סרדין חמש עשרין אמין
לעיברא עמודיהון תלתא
וסמכיהון תלתא:
ולעיברא תניינא מיכא ומיכא
לתרע דרתא סרדין חמש
עשרי אמין עמודיהון תלתא
וסמכיהון תלתא:
כל סרדי דרתא סחור סחור
דבוץ שזיר:
וסמכיא לעמודיא נחשא ווי
עמודיא וכיבושיהון כסף וחיפוי

מאת ככר כי לאחד כל שכבת
לאנשים הקלים ככר של מאות אלף
הבאי׳ הרי הן שלש מאות אלף שקלים
הרי מאת ככר והשלשת אלפים וחמש
מאות וחמשים הבאים עולין אלף ושבע
מאות וחמשה ושבעים לצקת: ככל
לאתכא אדני הקדש כל הקרשי
המשכן היו ארבעים ושמונה קרשי
ולהן תשעים ושש אדנים ושבע
הפרכ׳ ארבעה הרי מאה וכל שאר
האדנים נחשת כתיב בהן: ווים
ראשיהן של עמודים מהן שבכלן
כתיב וצפה ראשיהן וחשוקיהם
כסף: ומן התכלת והארגמן ותו׳
שש לא נאמר כאן מכאן אני אומר שאין
בגדי השרד אלו בגדי כהונה שבבגדי
כהונה היה בהן שש אלא הם הבגדים
שמכסין בהן כלי הקדש בשעת סלוק
מסעות שלא היה בהן שש: וירקעו
כתרגומו ורדידו טסין מרודדין הן מן

ראשיהם כסף והם מחשקים כסף
כל עמדי החצר ומסך שער החצר
מעשה רקם תכלת וארגמן ותולעת
שני ושש משזר ועשרים אמה ארך
וקומה ברחב חמש אמות לעמת
קלעי החצר׃ ועמדיהם ארבעה
ואדניהם ארבעה נחשת וויהם כסף
וצפוי ראשיהם וחשקיהם כסף׃ וכל
היתדת למשכן ולחצר סביב נחשת׃
אלה פקודי המשכן
משכן העדת אשר פקד על פי משה
עבדת הלוים ביד איתמר בן אהרן
הכהן׃ ובצלאל בן אורי בן חור למטה
יהודה עשה את כל אשר צוה יהוה
את משה׃ ואתו אהליאב בן אחיסמך
למטה דן חרש וחשב ורקם בתכלת
ובארגמן ובתולעת השני ובשש׃
כל הזהב העשוי
למלאכה בכל מלאכת הקדש
ויהי זהב התנופה תשע ועשרים
ככר ושבע מאות ושלשים שקל
בשקל הקדש׃ וכסף פקודי העדה
מאת ככר ואלף ושבע מאות
וחמשה ושבעים שקל בשקל
הקדש׃ בקע לגלגלת מחצית
השקל בשקל הקדש לכל העבר
על הפקדים מבן עשרים שנה
ומעלה לשש מאות אלף ושלשת
אלפים וחמש מאות וחמשים׃
ויהי מאת ככר הכסף לצקת את
אדני הקדש ואת אדני הפרכת
מאת אדנים למאת הככר ככר
לאדן׃ ואת האלף ושבע המאות
וחמשה ושבעים עשה ווים לעמודים
וצפה ראשיהם וחשק אתם׃

רישיהון דכסף ואינון מכבשין
דכסף כל עמודי דרתא׃

ופרסא דתרע דרתא עובד
צייר תיכלא וארגונא וצבע
זהורי ובוץ שזיר ועשרין אמין
אורכא ורומא בפותיא חמש
אמין לקביל סרדי דרתא׃

ועמודיהון ארבעה וסמכיהון
ארבעה נחשא וויהון דכסף
וחיפוי רישיהון וכבושיהון
כסף׃ וכל
סיכיא למשכנא ולדרתא סחור
סחור נחשא׃

אילין מנייני משכנא משכנא
דסהדותא דאיתמנו על מימר
משה פולחן ליואי בידא
דאיתמר בר אהרן כהנא׃

ובצלאל בר אורי בר חור
לשיבטא דיהודה עבד ית כל
דפקיד יי ית משה׃

ועמיה אהליאב בר אחיסמך
לשיבטא דדן נגר ואמן וצייר
בתיכלא ובארגונא ובצבע
זהורי ובבוצא׃ כל
דהבא דאיתעבד לעיבידתא
לכל עיבידת קודשא והוה דהב
ארמותא עשרין ותשע
ככרין ושבע מאה ותלתין
סילעין בסלעי קודשא׃

וכסף מניני כנישתא מאה
ככרין ואלף ושבע מאה
ושבעין וחמש סילעין בסילעי
קודשא׃

תיקלא לגולגלתא פלגות
סלעיא בסילעי קודשא לכל
דעבר על מניניא מבר עשרין
שנין ולעילא לשית מאה
ותלתא אלפין וחמש מאה
וחמשין׃

והוה מאה ככרין דכסף
לאתכא ית סמכי קודשא וית
סמכי פרוכתא מאה סמכין
למאה ככרין ככרא לסמכא׃

וית אלף ושבע מאה ושבעין
וחמשא עבד ווין לעמודיא
וחפא רישיהון וכבש יתהון׃

קוקב טסין לקיס כלן קוא...
מלמלך קייאך קיו טווין אירת
קוקב עם קחוטין מרדדין קטסי לקי
וקוכבן מקס פתלנס למרך
קטס לנעבות אוקן פתלנס
תערובת עם כל מין
ומין כסן ואפעל סכא
כן וקב יוט אחד וקב עם ססמ
חוטין סלתכלת וכן עם כל מין
ומין · סכל קמיתן חוטן כפול ססמ
וקוקב יוט סבעה עם כל
אחד ואחד׃ פאלרי קמנגבעתי
תפארת קמנגבעות
קמנגבעות מפוארין
לתת על
קמננפת
ממעליק לתת כתל
קתכלת על קמננפת
על ידי קפתלו
קיק מוסיט
על
קמנגפ
כמין כתל · ואי אפסל
עמקבן על קמננפת
סזרי בסחיטת
קקסיד ססמן
סערו
קיק
נראם
כן כן
למננפת
ססס
מפח קפלן וקטן
כתן על קמנח קרי
קמנגפת למעליק

וקצן למטה ומקה על קומנכפת
וטנר קקסיתי נה כאן ׃ ויתנו
עליו פתיל תכלת וכעטן
קעזק קוה חומר וכתת יותע
על פתיל תכלת ׃ וחומר
אנו פתיל תכלת וה חוטין
קן לקסרו סנקן קסרו
קמנככת לפי סקטן
איבן חלה מחזן לחזן
ובמקה יקסר־ן
במנכחו אס לה
קיו קובשס בן
חוטי תכלת
לגפי ראשיו
ובחמכשתו
סנה־ן
קוסרו ותלבו במנגפת כסקיה
בראשו ושני חוטין קיו בכל קנה
וקנה אחת ממעל ואחרת
מתחת לגר מנחו וכן במנכתו
סכן קוה מה לקסור וחין
דכך קסירק פתות משני
חוטין לכך נאמר על
פתיל תכלת ועל
פתיל תכלת וקוסר
ראשיקס קסניס
סלן יחד מאחרין
למעלה ערפו
ומוסיף על
קמנכפרת ולא
קתמקה שלה נאמ׳
פתיל קוהיר־
ומדובן קן ספרי מקטם
בחשן ואפוד ויכסו את
קחשן ועל כריך לה קיו פתות משני

ונחשת התנופה שבעים ככר ואלפים
וארבע מאות שקל ׃ ויעש בה את
ארני פתח אהל מועד ואת מזבח
הנחשת ואת מכבר הנחשת אשר
לו ואת כל כלי המזבח ׃ ואת ארני
החצר סביב ואת ארני שער החצר
ואת כל יתדת המשכן ואת כל
יתדת החצר סביב ׃ ומן התכלת
והארגמן ותולעת השני עשו בגדי
שרד לשרת בקדש ויעשו את בגדי
הקדש אשר לאהרן כאשר צוה
יהוה את משה ׃

ויעש את האפד זהב תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש משזר ׃ וירקעו
את פחי הזהב וקצץ פתילם לעשות
בתוך התכלת ובתוך הארגמן
ובתוך תולעת השני ובתוך השש
מעשה חשב ׃ כתפת עשו לו חברת
על שני קצוותו חבר ׃ וחשב אפדתו
אשר עליו ממנו הוא כמעשהו
זהב תכלת וארגמן ותולעת שני
ושש משזר כאשר צוה יהוה את
משה ׃ ויעשו את
אבני השהם מסבת משבצת זהב
מפתחת פתוחי חותם על שמות
בני ישראל ׃ וישם אתם על כתפת
האפד אבני זכרון לבני ישראל כאשר
צוה יהוה את משה ׃

ויעש את החשן מעשה חשב
כמעשה אפד זהב תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש משזר ׃ רבוע
היה כפול עשו את החשן זרת
ארכו וזרת רחבו כפול ׃ וימלאו
בו ארבעה טורי אבן טור אדם
פטדה וברקת הטור האחד ׃

ונחשא דארמותא
שבעין ככרין ותרין אלפין
וארבע מאה סילעין ׃
עבד בה ית סמכי תרע
משכן זימנא וית מדבחא
דנחשא וית סרדא דנחשא
דיליה וית כל מאני מדבחא ׃

וית סמכי דרתא סחור סחור
וית סמכי תרע דרתא וית כל
סיכי משכנא וית כל סיכי
דרתא סחור סחור ׃

ומן תיכלא ומן ארגונא וצבע
זהורי עבדו לבושי שמושא
לשמשא בקודשא ועבדו ית
לבושי קודשא די לאהרן
כמא דפקיד יי ית משה ׃

ועבד ית אפודא דדהבא תיכלא
וארגונא וצבע זהורי ובוץ
שזיר ׃

ורדידו ית טסי דדהבא וקציצו
חוטין למעבד בגו תיכלא ובגו
ארגונא ובגו צבע זהורי ובגו
בוצא עובד אומן ׃

כתפין עבדו ליה מלפפן על
תרין סטרוהי מתלפף ׃

והמין תיקוניה דעלוהי מיניה
הוא כעובדיה דהבא תיכלא
וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר
כמא דפקיד יי ית משה ׃

ועבדו ית אבני בורלא משקען
מרמצן דדהב גליפן כתב
מפרש על שמהן בני ישראל ׃

ושוי יתהון על כתפי אפודא
אבני דוכרנא לבני ישראל כמא
דפקיד יי ית משה ׃

ועבד ית חושנא עובד אומן
כעובד אפודא דדהבא תיכלא
וארגונא וצבע זהורי ובוץ
שזיר ׃

מרובע הוה עיף עבדו ית
חושנא זרתא אורכיה וזרתא
פותיה עיף ׃

ואשלימו ביה ארבעה סידרין
דאבן טבא סידרא קדמאה
סמקן ירקן וברקן סידרא חד ׃

סקרי בשטקטת קחשן קיו שהע
טבעת ובבהם כתפות קאפוד
קיו טבעות שכיבן ולפ
דרך קסירק ארבעה חוטין
קן ומנגל מקום פחות
משעס אי אפשר ׃ וירא
משה את כל המלאכה
וכ׳ ויביאו את המשכן
ונ׳ מ׳ שלח קיו יכלו להקימו
לפי שלא עשה בו משה
שום מלאכה קמה לו
קקדוש ברוך הוא
הקמתו ולא היה
יכול שום אדם
להקימו
ספי הקדשים אין כח באדם
לזוקפן ומשה העמידו אמר
משה לפני הקדוש ברוך הוא איך
אפשר הקמתו על ידי אדם אמר
לו עסוק אתה בידך ונראה
כמקימו והוא נזקף וקם מאליו
והו שנאמר הוקם המשכן
הוקם מאליו מדרש רבה
תנחומא ׃ ויבוך
אותם משה ׳ אמר
להם יהי רצון
שתשרה שכינה
במעשה ידיכם
ויהי נועם יי׳
אלקינו עלינו
ומעשה ידינו
ונאמר והוא
מאחד עשר
מזמורים
שבתפלה

והטור השני נפך ספיר ויהלם׃ והטור השלישי לשם שבו ואחלמה׃ והטור הרביעי תרשיש שהם וישפה מוסבת משבצת זהב במלאתם ׃ והאבנים על שמת בני ישראל הנה שתים עשרה על שמתם פתוחי ח חתם איש על שמו לשנים עשר שבט ׃ ויעשו על החשן שרשרת גבלת מעשה עבת זהב טהור׃ ויעשו שתי משבצת זהב ושתי טבעת זהב ויתנו את שתי הטבעת על שני קצות החשן׃ ויתנו שתי העבתת הזהב על שתי הטבעת על קצות החשן ׃ ואת שתי קצות שתי העבתת נתנו על שתי המשבצת ויתנם על כתפת האפד אל מול פניו ׃ ויעשו שתי טבעת זהב וישימו על שני קצות החשן על שפתו אשר אל עבר האפד ביתה ׃ ויעשו שתי טבעת זהב ויתנם על שתי כתפת האפד מלמטה ממול פניו לעמת מחברתו ממעל לחשב האפד ׃ וירכסו את החשן מטבעתיו אל טבעת האפד בפתיל תכלת להית על חשב האפד ולא יזח החשן מעל האפד כאשר צוה יהוה את משה ׃

ויעש את מעיל האפד מעשה ארג כליל תכלת ׃ ופי המעיל בתוכו כפי תחרא שפה לפיו סביב לא יקרע׃ ויעשו על שולי המעיל רמוני תכלת וארגמן ותולעת שני משזר ׃ ויעשו פעמני זהב טהור ויתנו את הפעמנים בתוך הרמנים על שולי המעיל סביב בתוך

וסידרא תניינא איזמרגדין ושבזיז וסבהלום ׃
וסידרא תליתאה קנכרי טרקיא ועין עיגלא׃
וסידרא רביעאה כרום ימא ובורלא ופנטירי משקען מרמצן דדהב באשלמותהון ׃

ואבניא על שמהת בני ישראל אינון תרתין עשרה על שמהתהון כתב מפרש כגלוף דעזקן גבר על שמיה לתרין עשר שבטין ׃
ועבד על חושנא תיכין מתחמן עובד גדילו דהב דכי ׃

ועבדו תרתין מרמצן דדהב ותרתין עיזקן דדהב ויהבו ית תרתין עיזקתא על סיטרי חושנא׃
ויהבו תרתין גדילן דדהב על תרתין עיזקתא לסיטרי חושנא

וית תרתין גדילן דעל תרתין סיטרוהי יהבו על תרתין מרמצתא ויהבינון על כתפי אפודא לקביל אפוהי׃
ועבדו תרתין עיזקן דדהב ושויאו על תרין סיטרי חושנא על שיפמיה די לעיברא דאיפודא סלגיו ׃
ועבדו תרין עיזקן דדהב ויהבנון על תרין כתפי אפודא מלרע סלקביל אפוהי לקביל בית לופי מעלוי להמין אפודא

ואחדו ית חושנא מעיזקתיה לעזקת אפודא בחוטא דתכילתא למיהוי על המין אפודא ולא יתפרק חושנא מעילוי איפודא כמה דפקיד יי׳ ית משה ׃

ועבד ית מעילא דאפודא עובד מחי גמיר תיכלא ׃

ופומא דמעילא כפיל בגויה כפום שרין תורא יהא מקף לפומיה סחור סחור לא יתבזע

ועבדו על שיפולי מעילא רמוני תיכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר ׃

ועבדו זגין דדהב דכי ויהבו ית זגיא בגו רמוניא על שיפולי מעילא סחור סחור בגו

הרמנים: פעמן ורמן פעמן ורמן על
שולי המעיל סביב לשרת כאשר
צוה יהוה את משה:
ויעשו את הכתנת
שש מעשה ארג לאהרן ולבניו: ואת
המצנפת שש ואת פארי המגבעת
שש ואת מכנסי הבד שש משזר:
ואת האבנט שש משזר ותכלת
וארגמן ותולעת שני מעשה רקם
כאשר צוה יהוה את משה:
ויעשו את ציץ נזר
הקדש זהב טהור ויכתבו עליו
מכתב פתוחי חותם קדש ליהוה:
ויתנו עליו פתיל תכלת לתת על
המצנפת מלמעלה כאשר צוה
יהוה את משה: ותכל
כל עבדת משכן אהל מועד ויעשו
בני ישראל ככל אשר צוה יהוה
את משה כן עשו:
ויביאו את המשכן אל משה את
האהל ואת כל כליו קרסיו קרשיו
בריחו ועמדיו ואדניו: ואת מכסה
עורת האילם המאדמים ואת
מכסה ערת התחשים ואת פרכת
המסך: את ארון העדת ואת בדיו
ואת הכפרת: את השלחן את כל
כליו ואת לחם הפנים: את המנרה
הטהרה את נרתיה נרת המערכה
ואת כל כליה ואת שמן המאור:
ואת מזבח הזהב ואת שמן
המשחה ואת קטרת הסמים
ואת מסך פתח האהל: את מזבח
הנחשת ואת מכבר הנחשת אשר
לו את בדיו ואת כל כליו את הכיר
ואת כנו: את קלעי החצר את

רימוניא:
זגא ורימונא זגא ורימונא על
שיפולי מעילא סחור סחור
לשמשא כמה דפקיד יי ית
משה:
ועבדו ית כתונין דבוצא עובד
מחי לאהרן ולבנוהי:
וית מצנפתא דבוצא וית שבח
כובעיא דבוצא וית מכנסין
דבוצא דבוץ שזיר:
וית המינא דבוץ שזיר ותיכלא
וארגונא וצבע זהורי עובד
צייר כמה דפקיד יי ית משה:
ועבדו ית ציצא כלילא
דקודשא דדהב דכי וכתבו
עלוהי גליף כתב מפרש
קודשא ליי:
ויהבו עלוהי חוטא דתכלתא
למיתן על מצנפתא מלעילא
כמה דפקיד יי ית משה:
ושלימת כל פולחן משכנא
דמשכן זימנא ועבדו בני ישראל
כמה דפקיד יי ית משה כן
עבדו:
ואיתיאו ית משכנא לות משה
ית משכנא וית כל מנוהי
פורפוהי דפוהי עברוהי
עמודוהי וסמכוהי:
וית חופאה דמשכי דדיכרי
מסמקי וית חופאה דמשכי
ססגונא וית פרוכתא דפרסא:
ית ארונא דסהדותא וית
אריחוהי וית כפורתא:
וית פתורא וית כל מנוהי וית
לחם אפיא: ית
מנרתא דכיתא וית בוציניהא
בוציני סידרא וית כל מנהא
וית משחא דאנהרותא:
וית מדבחא דדהבא וית
משחא דרבותא וית קטרת
בוסמיא וית פרסא דתרע
משכנא:
ית מדבחא דנחשא וית סרדא
דנחשא דיליה וית אריחוהי
וית כל מנוהי וית כיורא וית
בסיסיה:
ית סרדי דרתא ית

למסה יב קטקים עד לדוד
מזמור חסד ומשפט אשירה
וסכות על הארון: לשון
מנין שהרי היה מחיצה:
וערכת את ערכו:
שתי מערכות של לחם
הפנים: ויפרוש
האהל על המשכן:
הן יריעות העזים
את העדות:
הלוחות על
ירך המשכן
צפונה
נגבה
המזבח של זהב המזבח: ירך
כתרגו' צפון מרך שמאל
בבקר של לחם: ויקטר עליו
שחרית וערבית כמה של
בבקר בבקר: והעלות
אהרן ובניו את כוס יין
למלואים שהיה יום
הקמת המשכן שמונה
משה והקהיל
קרבנו נשיא חוץ
מלאכתו שכתוב
לגוי כוס שנה
קרב את
הכיור:
את העולה עולת תמיד ואת
המנחה: מנחת נסכו של
תמיד כמה שנה ועשרון
סלת בלול בשמן: ורחצו
ממנו: משה ואהרן ובניו יום שמיני
למלואים היו כולן שוין לכהונה
ותרגומו ומקדשין מניה

[illegible]
ובקרבתם · כמו ובקרבם כשיקרבם ·
ולא יכול משה לבוא · וכתוב אחד
אומר ובבא משה · הכריע ביניהן
כי שכן עליו הענן · אמור מעתה
כל זמן שהענן היה שם אינו יכול
לבא וכשנסתלק הענן נכנס ומדבר
עמו · לעיני כל בית ישראל · בכל
מסע שהיו נוסעים היה שוכן הענן
במקום חנייתן אף הוא קרוי מסע
וכן וילך למסעיו · וכן אלה מסעי
לפי שממקום החניה חזרו ונסעו
לכך נקראות כל החניות מסעות

מעשה אפוד והחשן

לפי שפרשת מעשה החשן והאפוד
פרקים פרקים על פי המקראות
אם לשמעם כסדרן · קשה עתה
מעשיהם יחד · האפוד היה עשוי
כמין סינר של נשים רוכבות סוסים
וחוגרות מאחריו כנגד לבו למטה

עמדיה ואת אדניה ואת המסך לשער
החצר את מיתריו ויתדתיה ואת כל
כלי עבדת המשכן לאהל מועד: את
בגדי השרד לשרת בקדש את בגדי
הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו
לכהן: ככל אשר צוה יהוה את משה
כן עשו בני ישראל את כל העבדה ·
וירא משה את כל המלאכה והנה
עשו אתה כאשר צוה יהוה כן עשו
ויברך אתם משה:
וידבר יהוה אל משה לאמר : ביום
החדש הראשון באחד לחדש תקים
את משכן אהל מועד : ושמת שם
את ארון העדות וסכת על הארן
את הפרכת · והבאת את השלחן
וערכת את ערכו והבאת את המנרה
והעלית את נרתיה: ונתתה את
מזבח הזהב לקטרת לפני ארון
העדת ושמת את מסך הפתח
למשכן · ונתתה את מזבח העלה
לפני פתח משכן אהל מועד: ונתת
את הכיר בין אהל מועד ובין המזבח
ונתת שם מים · ושמת את החצר
סביב ונתת את מסך שער החצר ·
ולקחת את שמן המשחה ומשחת
את המשכן ואת כל אשר בו וקדשת
אתו ואת כל כליו והיה קדש: ומשחת
את מזבח העלה ואת כל כליו
וקדשת את המזבח והיה המזבח
קדש קדשים · ומשחת את הכיר
ואת כנו וקדשת אתו: והקרבת את
אהרן ואת בניו אל פתח אהל מועד
ורחצת אתם במים: והלבשת את
אהרן את בגדי הקדש ומשחת
אתו וקדשת אתו וכהן לי: ואת בניו

עמודהא וית סמכהא וית
פרסא לתרע דרתא וית
אטונוהי וסיכהא וית כל מאני
פולחן משכנא למשכן זימנא :

ית לבושי שימושא לשמשא
בקודשא וית לבושי קודשא
לאהרן כהנא וית לבושי
בנוהי לשמשא :
ככל דפקיד יי׳ ית משה כן
עבדו בני ישראל ית כל
פולחנא :
וחזא משה ית כל עבידתא
והא עבדו יתה כמה דפקיד
יי׳ כן עבדו ובריך יתהון משה

ומליל יי׳ עם משה למימר :
ביומא דירחא קדמאה בחד
לירחא תקים ית משכנא
דמשכן זימנא :
ותשוי תמן ית ארונא
דסהדותא ותטיל על ארונא
ית פרוכתא:
ותעיל ית פתורא ותסדר ית
סידריה ותעיל ית מנרתא
ותדליק ית בוצינהא :
ותתן ית מדבחא דדהבא
לקטרת בוסמיא קדם ארונא
דסהדותא ותשוי ית פרסא
דתרעא למשכנא :

ותתן ית מדבחא דעלתא קדם
תרע משכנא דמשכן זימנא :

ותתן ית כיורא בין משכן זימנא
ובין מדבחא ותתן תמן מיא :

ותשוי ית דרתא סחור סחור
ותתן ית פרסא דתרע דרתא :
ותיסב ית מישחא דרבותא
ותרבי ביה ית משכנא וית כל
דביה ותקדיש יתיה וית כל
מנוהי ויהא קודשא :
ותרבי ביה ית מדבחא
דעלתא וית כל מנוהי ותקדיש
ית מדבחא ויהא מדבחא
קדש קודשין :
ותרבי ית כיורא וית בסיסיה
ותקדיש יתיה :
ותקריב ית אהרן וית בנוהי
לתרע משכן זימנא ותסחי
יתהון במיא :
ותלביש ית אהרן ית לבושי
קודשא ותרבי יתיה ותקדיש
יתיה וישמש קדמי :
וית בנוהי

תקריב והלבשת אתם כתנת ׃
ומשחת אתם כאשר משחת את
אביהם וכהנו לי והיתה להית להם
משחתם לכהנת עולם לדרתם ׃
ויעש משה ככל אשר צוה יהוה אתו
כן עשה׃ ויהי בחדש
הראשון בשנה השנית באחד לחדש
הוקם המשכן ׃ ויקם משה את
המשכן ויתן את אדניו וישם את
קרשיו ויתן את בריחיו ויקם את
עמודיו׃ ויפרש את האהל על המשכן
וישם את מכסה האהל עליו מלמעלה
כאשר צוה יהוה את משה׃
ויקח ויתן את העדת אל
הארן וישם את הבדים על הארן
ויתן את הכפרת על הארן מלמעלה׃
ויבא את הארן אל המשכן וישם
את פרכת המסך ויסך על ארון
העדות כאשר צוה יהוה את משה׃
ויתן את השלחן באהל
מועד על ירך המשכן צפנה מחוץ
לפרכת׃ ויערוך עליו ערך לחם לפני
יהוה כאשר צוה יהוה את משה ׃
וישם את המנרה
באהל מועד נכח השלחן על ירך
המשכן נגבה ׃ ויעל הנרת לפני
יהוה כאשר צוה יהוה את משה ׃
וישם את מזבח הזהב
באהל מועד לפני הפרכת ׃ ויקטר
עליו קטרת סמים כאשר צוה יהוה
את משה ׃ וישם
את מסך הפתח למשכן׃ ואת מזבח
העלה שם פתח משכן אהל מועד
ויעל עליו את העלה ואת המנחה
כאשר צוה יהוה את משה ׃

תקרב ותלבש יתהון כיתונין ׃
ותרבי יתהון כמה דרבית ית
אבוהון וישמשון קדמי ותהי
למהוי להון רבותהון לשמושת
עלם לדריהון ׃
ועבד משה כמה דפקיד יי
יתיה בן עבד ׃
והוה בירחא קדמאה בשתא
תנינא בחד לירחא איתקם
משכנא ׃
ואקים משה ית משכנא ויהב
ית סמכוהי ושוי ית דפוהי
ויהב ית עברוהי ואקים ית
עמודוהי ׃
ופרש ית פרסא על משכנא
ושוי ית חופאה דמשכנא עלוהי
מלעילא כמה דפקיד יי ית
משה ׃
ונסיב ויהב ית סהדותא על
ארונא ושוי ית אריחיא על
ארונא ויהב ית כפורתא על
ארונא מלעילא ׃
ואעיל ארונא על משכנא ושוי
ית פרוכתא דפרסא ואטיל
על ארונא דסהדותא כמה
דפקיד יי ית משה ׃
ויהב ית פתורא במשכן זימנא
על צידא דמשכנא ציפונא
מברא לפרוכתא ׃
ואסדר עלוהי סידור דלחם
קדם יי כמה דפקיד יי ית
משה ׃
ושוי ית מנרתא במשכן זימנא
לקביל פתורא על צידא
דמשכנא דדרומא ׃
ואדליק בוצינא קדם יי כמה
דפקיד יי ית משה ׃
ושוי ית מדבחא דדהבא
במשכן זימנא קדם פרוכתא ׃
ואסיק עלוהי קטרת בוסמין
כמה דפקיד יי ית משה ׃
ושוי ית פרסא דתרעא
למשכנא ׃
וית מדבחא דעלתא שוי
בתרע משכן זימנא ואסיק
עלוהי ית עלתא וית מנחתא
כמה דפקיד יי ית משה ׃

מתחתיו ראשן כרוחבן גג של אמה
ויוצר ומגיע עד עקבו וחשב מחובר
בראשו על פי רחבו ולא בנתוך אלא
מעשה ארגו ומאריך לרחבו ולכתן כפי
להקיף ולחבר בו והכתפות מחוברות
בחשב אחד לימין ואחד לשמאל
מאחורי הכהן מרוחקין זו מזו כשל
רחב את בין כתפים ככסוק פס־
מגולות לשני על שתי כתפיו וזקן
כנגן שתי רצועות עשויות ממין
האפוד ארוכות כדי לזוקפן אצל
צוארו מכאן ומכאן ונקשות לפניו
למטה מכתפיו מעט ואבני שהם
קבועות בו אחת לימין ואחת לשמאל
ושתי ראשי שרשרות הקושן
במשבצות לימין ולשמאל כנגד
החשן תלוי במשבצות האפוד על
לבו מלפניו ושתי טבעות
בשתי קצות החשן בתחתיתו וכנגדן
שתי טבעות בשתי כתפות האפוד
למטה בראש התחתון המחובר
בחשן טבעות החשן מול טבעות
האפוד שוכבין זה על זה ומרכסן
בפתיל תכלת התוב בטבעות
האפוד והחשן כדי שיהא התחתית
החשן דבק לחשב האפוד ולא יהא
בא ונבדל הולך וחוזר ׃

נשלם ספר ואלה שמות

וישם את הכיר בין אהל מועד ובין המזבח ויתן שמה מים לרחצה׃ ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו את ידיהם ואת רגליהם׃ בבאם אל אהל מועד ובקרבתם אל המזבח ירחצו כאשר צוה יהוה את משה׃ ויקם את החצר סביב למשכן ולמזבח ויתן את מסך שער החצר ויכל משה את המלאכה׃

ושוי ית כיורא בין משכן זימנא ובין מדבחא ויהב תמן מיא לקדוש׃

ויקדשון מיניה משה ואהרן ובנוהי ית ידיהון וית רגליהון׃

במיעלהון למשכן זימנא ובמיקרבהון למדבחא יתקדשון כמה דפקיד יי׳ ית משה׃

ואקים ית דרתא סחור סחור למשכנא ולמדבחא ויהב ית פרסא דתרע דרתא ושיצי משה ית עבידתא׃

ויכס הענן את אהל מועד וכבוד יהוה מלא את המשכן׃ ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד יהוה מלא את המשכן׃ ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל בכל מסעיהם׃ ואם לא יעלה הענן ולא יסעו עד יום העלתו׃ כי ענן יהוה על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם׃

וחפא ענגא ית משכן זימנא ויקרא דיי׳ מלי ית משכנא׃

ולא יכיל משה למיעל למשכן זימנא ארי שרא עלוהי ענגא ויקרא דיי׳ איתמלי ית משכנא׃

ובאיסתלקות ענגא מעילוי משכנא נטלין בני ישראל בכל מטלניהון׃

ואם לא מסתלק ענגא ולא נטלין עד יומא דאיסתלקותיה׃

ארי ענן יקרא דיי׳ על משכנא ביממא וחזו אישתא הוי ליליא ביה לעיני כל בית ישראל בכל מטלניהון׃

סכום פסוקי דספר ואלה שמות אלף ומאתים ותשעה וסימנו ארט והדריוא ופרשיותיו כט וחציו אלהים לא תקלל

ספר ויקרא

ויקרא אל משה וידבר יהוה אליו מאהל מועד לאמר׃ דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם אדם כי יקריב

וקרא למשה ומליל יי׳ עמיה ממשכן זימנא למימר׃

מליל עם בני ישראל ותימר להון אינש ארי יקריב

ויקרא אל משה · לכל הדברות ולכל אמירות ולכל הצווי׳ קדמה קריא׳ לשון חבה לשון שמלאכי השרת משתמשין בו שנאמר וקרא זה אל זה ואמ׳ אבל לנביאי אומו׳ העול׳ נגלה עליה׳ בלשון עראי ובלשון טומאה ויקר אלהים אל בלעם · ויקרא אל משה · הקול הולך ומגיע לאזניו וישרא׳ לא היו שומעין יכול אף להפסקות היתה קריאה ת״ל וידבר לדבור היתה קריא׳ ולא להפסקו׳ ומה היו הפסקו׳ משמשו׳ ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרש׳ לפרש׳ ובין ענין לענין קו׳ להדיוט הלומד מן ההדיוט · אליו · למעט את אהרן · ר׳ יהודה בן בתיר׳ אומ׳ י״ג דברות נאמרו למשה ולאהרן וכנגדן נאמרו י״ג מיעוטין ללמדך שלא נאמרו לאהרן אלא למשה שיאמר לאהרן · ואלו הן י״ג מיעוטין לדבר אתו מדבר אליו ונועדתי לך וגו׳ כלהו׳ בת״כ · יכול ישמעו קול הקריא׳ ת״ל קול לו · קול אליו · משה שמע וכל ישרא׳ לא שמעו · מאהל מועד · מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל יכול מפני שהקול נמוך ת״ל את הקול מהו הקול הקול המפורש בכתובים קול יי׳ בכח קול יי׳ בהדר קול יי׳ שובר ארזים א״כ למה נאמ׳ מאהל מועד מלמד שהקול נפסק כיוצא בו וקול כנפי הכרובים נשמע עד החצר החיצונה יכול מפני שהקול נמוך ת״ל כקול אל שדי בדברו א״כ למה נאמר עד החצר החיצונ׳ כיון שמגיע שם היה נפסק׃ מאהל מועד · יכול מכל הבית ת״ל מעל הכפרת יכול כולה ת״ל מבין שני הכרובי׳׃ לאמר · צא ואמור להם דברי כבושין בשבילכם הוא נדבר עמי שכן מצינו שכל ל״ח שנה שהיו ישרא׳ במדבר כמנודין מפני המקום מן המרגלים ואילך לא נתייחד הדבור עם משה שנ׳ ויהי כאשר תמו וגו׳ וידבר יי׳ אלי · אלי היה הדבור · ד״א צא ואמור דברי והשיבני אם יקבלום כמה שנ׳ וישב משה את דברי העם אל יי׳׃ אדם כי יקריב · כשיקריב בקרבנות נדבה דבר הענין · אדם למה נאמ׳ מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל שהכל היה שלו אף אתם לא תקריבו מן הגזל

מכם קרבן ליהוה מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם׃ אם עלה קרבנו מן הבקר זכר תמים יקריבנו אל פתח אהל מועד יקריב אתו לרצנו לפני יהוה׃ וסמך ידו על ראש העלה ונרצה לו לכפר עליו׃ ושחט את בן הבקר לפני יהוה והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם על המזבח סביב אשר פתח אהל מועד׃ והפשיט את העלה ונתח אתה לנתחיה׃ ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח וערכו עצים על האש׃ וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים את הראש ואת הפדר על העצים אשר על האש אשר על המזבח׃ וקרבו וכרעיו ירחץ במים והקטיר הכהן את הכל המזבחה עלה אשה ריח ניחח ליהוה׃

מנכון קורבנא קדם ייי מן בעירא מן תורי ומן ענא תקרבון ית קורבנכון׃ אם עלתא קורבניה מן תורי דכר שלים יקרבניה לתרע משכן זימנא יקריב יתיה לרעוא ליה קדם ייי׃

ויסמוך ידיה על ריש עלתא ויתרעי ליה לכפרא עלוהי׃

ויכוס ית בר תורי קדם ייי ויקרבון בני אהרן כהניא ית דמא ויזרקון ית דמא על מדבחא סחור סחור דבתרע משכן זימנא׃

ויشלח ית עלתא ויפליג יתה לאיברהא׃

ויתנון בני אהרן כהנא אשתא על מדבחא ויסדרון אעיא על אשתא׃

ויסדרון בני אהרן כהניא ית איבריא ית רישא וית תרבא על אעיא די על אישתא די על מדבחא׃

וגויה וכרעוהי יחליל במיא ויסיק כהנא ית כולא למדבחא עלתא קורבנא דמתקבלא ברעוא קדם ייי׃

הבהמה יכול החיה בכלל ת"ל בקר וצאן׃ מן הבהמה ולא כולה להוציא את הרובע והנרבע׃ מן הבקר להוציא את הנעבד׃ ומן הצאן להוציא את המוקצה׃ לא מן הבקר להוציא שור שנגח שהמית׃ כשהוא אומר למטה בענין מן הבקר שאין צריך ומה תלמוד לומר להוציא את הטרפה׃ תקריבו מלמד ששנים מתנדבים עולה בשותפות׃ קרבנכם מלמד שהיא באה נדבת צבור והיא עולת קיץ המזבח הבאה מן המותרות׃ זכר ולא נקבה כשהוא אומר זכר למטה שאין תלמוד לומר ומה ת"ל זכר ולא טומטום ואנדרוגינוס׃ תמים בלא מום׃ אל פתח אהל מועד מטפל בהבאתו עד העזרה׃ מהו אומר יקריב אפי' נתערבה עולת ראובן בעולת שמעון יקריב כל אחד בשם מי שהוא וכן עולה בחולין ימכרו החולין לצרכי עולות והרי הן כולן עולות ויקרב כל אחד ואחד לשם מי שהוא יכול אפי' נתערבה בפסולין או בשאינן מינן ת"ל יקריבנו׃ יקריב אותו מלמד שכופין אותו יכול על כרחו תלמוד לומר לרצונו כופין אותו עד שיאמר רוצה אני׃ לפני יי' וסמך אין סמיכה בבמה׃ על ראש העולה להביא עולת חובה לסמיכה ולהביא עולת נשים׃ העולה פרט לעולת העוף׃ ונרצה לו על מה הוא מרצה אם על כריתות ומיתות ב"ד או מיתה בידי שמים או מלקות הרי עונשן אמור הא אינו מרצה אלא על עשה ועל לאו שנתק לעשה׃ ושחט והקריבו הכהנים מקבלה ואילך מצות כהונה למד על השחיטה שכשרה בזר׃ לפני יי' בעזרה׃ והקריבו זו קבלת הדם שהיא ראשונה ומשמעה לשון הולכה למדנו שתיהן׃ בני אהרן יכול חללים ת"ל הכהנים את הדם וזרקו מה ת"ל דם דם להביא את שנתערב במינו בשאינו מינו יכול אף בפסולין או בחטאות הפנימיות או בחיצונות שאלו למעלה ואלו למטה ת"ל בזרקו אחר דינו׃ וזרקו עומד למטה וזורק מן הכלי לכותל המזבח למטה מחוט הסיקרא כנגד הזוית לכך נאמר סביב שיהא הדם נתון בד' רוחות או יכול יקיפנו כחוט ת"ל וזרקו ואי אפשר להקיף בזריקה אי וזרקו יכול בזריקה אחת ת"ל סביב הא כיצד נותן ב' מתנות שהן ד'׃ פתח אהל מועד ולא בזמן שהוא מפורק׃ והפשיט מה ת"ל לרבות כל העולות להפשט ולנתוח׃ אותה לנתחיה ולא נתחיה לנתחים׃ ונתנו אש אע"פ שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט׃ בני אהרן הכהן כשהוא בכהונו הא אם עבד בבגדי כהן הדיוט עבודתו פסולה׃ הכהנים בכהונם הא כהן הדיוט שעבד בח' בגדים עבודתו פסול׃ את הנתחים את הראש לפי שאין הראש בכלל הפשט שכבר הותז בשחיטה לפי הוצרך למנותו לעצמו׃ הפדר מה נאמר לפי שמעלהו עם הראש ומכסה בו בית השחיטה וזהו דרך כבוד של מעלה׃ אשר על המזבח שלא יהו הגזירין יוצאין מן המערכה׃ עולה לשם עולה יקטירנו׃ אשה כששוחטו יהא שוחטו לשום האש׃ וכל אשה לשון אש

ואם מן הצאן קרבנו מן
הכשבים או מן העזים לעלה זכר
תמים יקריבנו: ושחט אתו על ירך
המזבח צפנה לפני יהוה וזרקו בני
אהרן הכהנים את דמו על המזבח
סביב: ונתח אתו לנתחיו ואת ראשו
ואת פדרו וערך הכהן אתם על
העצים אשר על האש אשר על
המזבח: והקרב והכרעים ירחץ
במים והקריב הכהן את הכל
והקטיר המזבחה עלה הוא אשה
ריח ניחח ליהוה:

ואם מן העוף עלה קרבנו ליהוה
והקריב מן התרים או מן בני היונה
את קרבנו: והקריבו הכהן אל
המזבח ומלק את ראשו והקטיר
המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח:
והסיר את מראתו בנצתה והשליך
אתה אצל המזבח קדמה אל מקום
הדשן: ושסע אתו בכנפיו לא יבדיל
והקטיר אתו הכהן המזבחה על
העצים אשר על האש עלה הוא
אשה ריח ניחח ליהוה:

ואם מן ענא קורבניה מן אמריא או מן בני עזיא לעלתא דכר שלים יקרביניה:

ויכוס יתיה על צידא דמדבחא ציפונא קדם יי' ויזרקון בני אהרן כהניא ית דמיה על מדבחא סחור סחור:

ויפליג יתיה לאיברוהי ית רישיה וית תרביה ויסדר כהנא יתהון על אעיא די על אישתא די על מדבחא:

וגווא וכרעיא יחליל במיא ויקריב כהנא ית כולא ויסיק למדבחא עלתא הוא קורבנא דאיתקבלא ברעוא קדם יי':

ואם מן עופא עלתא קורבניה קדם יי' ויקריב מן שפניניא או מן בני יונה ית קורבניה:

ויקרביניה כהנא למדבחא ויסלוק ית רישיה ויסיק למדבחא ויתמצי דמיה על כותל מדבחא:

ויעדי ית זפקיה באוכליה ויירמי יתיה בסטר מדבחא קידומא לאתר דמושדין קיטמא:

ויפרק יתיה בגדפוהי לא יפריש ויסיק יתיה כהנא למדבחא על אעיא די על אישתא עלתא הוא קורבנא דאיתקבלא ברעוא קדם יי':

ניחח · נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני · ואם מן הצאן · ואו מוסיף על ענין ראשון ולמה הפסיק להפסיק שהן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה · מן הכשבים מן הכבשים ומן העזים הרי אלו מיעוטין פרט לזקן ולחולה ולמזוהם · על ירך המזבח · על צד המזבח צפונה לפני ה' ואין צפון בבמה · מן העוף · ולא כל העוף שנאמר זכר תמים בבקר בכשבים ובעזים · תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעופות יכול אף מחוסר אבר ת"ל מן העוף ולא כל העוף · תרים · גדולים ולא קטנים · בני יונה · קטנים ולא גדולים מן התורים או מן בני היונה · פרט לתחלת הצהוב שבזה ושבזה שגדול שגדול הוא אבל בני יונה וקטן אבל תורים · והקריבו · אפי' פרידה אחת יביא הכהן · ומלק · אין מליקה בכלי אלא בעצמו של כהן · קוצץ בצפורן ממול העורף וחותך מפרקת עד שמגיע לסימנין וקוצצן · ונמצה דמו · לשון מיצוי שוחק בית השחיטה על קיר המזבח והדם מתמצה ויורד · ומלק והקטיר · ונמצה אפשר לומר כן מאחר שהוא מקטיר הוא נמצה אלא מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו וכו' · ופשוטו מקרא מסורס הוא · ומלק והקטיר וקודם הקטר ונמצה דמו כבר · והסיר את מראתו · מקום הראי והוא הזפק · בנוצתה · עם בני מעיה · ונוצה לשון דבר מאוס והוא שתרגם באוכליה וזה מדרשו של אבא יוסי בן חנן שאומ' נוטל את הקורקבן עמה · ורבנ' אמרו קודר את הזפק בסכין כמין ארובה ונוטלו בנוצת העוף · בעולת בהמה שאינה אוכלת אלא על אבוס בעליה נאמר והקרב והכרעים ירחץ · ובעוף שניזון מן הגזל נאמר והשליך את המוראה המעים שאכלו מן הגזל · אצל המזבח קדמה · במזרחו של כבש · אל מקום הדשן · מקום שנותנין שם תרומת הדשן בכל בקר ודשון מזבח הפנימי והמנורה כולן נבלעים במקומן · ושסע אותו · אין שסוע אלא ביד · וכן הוא אומר וישסעהו כשסע הגדי · בכנפיו · עם כנפיו · אין צריך למרוט כנפי נוצתו כנפיו · נוצה ממש והלא אין לך הדיוט שמריח ריח כנפים שרופים שאין נפשו קצה · ולמה אמר הכתוב יקטיר כדי שיהא המזבח שבע ומהודר בקרבנו של עני · לא יבדיל · אינו מחלקו לשתי חתיכות אלא קורעו מגבו · נאמר בעוף ריח ניחח ונאמר בבהמה ריח ניחח לומר לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים ·

ונפש כי תקריב קרבן מנחה
ליהוה סלת יהיה קרבנו ויצק עליה
שמן ונתן עליה לבנה׃ והביאה אל
בני אהרן הכהנים וקמץ משם מלא
קמצו מסלתה ומשמנה על כל לבנתה
והקטיר הכהן את אזכרתה המזבחה
אשה ריח ניחח ליהוה׃ והנותרת מן
המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים
מאשי יהוה׃ וכי תקרב
קרבן מנחה מאפה תנור סלת חלות
מצת בלולת בשמן ורקיקי מצות
משחים בשמן׃ ואם
מנחה על המחבת קרבנך סלת
בלולה בשמן מצה תהיה׃ פתות אתה
פתים ויצקת עליה [illegible] מנחה הוא׃
ואם [illegible]ת מרחשת

ואינש ארי יקריב קרבן
מנחתא קדם יי׳ סולתא יהא
קורבניה ויריק עלה משחא
ויתן עלה לבונתא׃
וייתינה לות בני אהרן כהניא
ויקמוץ מתמן מלא קומציה
מסולתה וממשחה על כל
לבונתה ויסיק כהנא ית
אדכרתא למדבחא קורבנא
דמתקבלא ברעוא קדם יי׳׃
ודאשתאר מן מנחתא לאהרן
ולבנוהי קדש קודשין
מקורבניא דיי׳׃
וארי תקריב קרבן מנחתא
מאפה תנורא סולתא גריצן
פטירן דפילן במשח ואספוגין
פטירין דמשיחין במשח׃
ואם מנחתא על משריתא
קרבנך סולתא דפילא במשח
פטירתא תהא׃
בצע יתה ביצועין ותריק עלה
משחא מנחתא היא׃
ואם מנחתא דרדתא

[illegible] לא שמן על כלה לפי שאוכל כגבול עמה וקומץ עמה כמו שנאמר מסלתה ומשמנה ולבונה
[illegible] עמה אלא על כל לבונתה שאחר שקומץ מלקט את הלבונה ומקטירה ויצק ונתן
שיצק [illegible] הכהנים [illegible] וקמץ משם ממקום שרגלי
[illegible] על שם [illegible] בכל מקום בעזרה אף באחת עשרה אמה של מקום דריסת רגלי ישראל׃ מלא קמצו יכול
[illegible] ת״ל [illegible] ממש בקומצו אין לך כשר אלא בתוך הקומץ אי בקומצו יכול חסר ת״ל מלא
[illegible] את ידיו וזהו קומץ במשמעו לשון העברית׃ על כל לבונתה׃ לבד הלבונה יאחז הקומץ מלא׃ לבונה והקטיר
הכהן את אזכרתה [illegible] מסלתה ומשמנה יקח אם קמץ ועלה בידו גרגר מלח או קורט לבונה פסול׃ אזכרתה
המנחה היא זכרון [illegible] שבו נזכר בעליה לטובה ולנחת רוח׃ לאהרן ולבניו׃ כהן גדול נוטל חלק בראש
[illegible] והקדוש [illegible] קדש קדשים הוא להם׃ מאשי יי׳ אין להם חלק בה אלא לאחר מתנת האישים׃
[illegible] מנחה [illegible] שאמר הכתוב שיביא חלות או רקיקין׃ חלות בלולות ורקיקי משוחים ומושחן כמין
[illegible] על שכלה כל שמן שבלוג שכל המנחות [illegible] או מושחן [illegible]
[illegible] ת״ל בשמן [illegible] להכשיר [illegible] מן [illegible]
[illegible] בכל המנחות כל [illegible] לפני קמיצתן וכן [illegible]
[illegible] רקיקין [illegible] ואם מנחה על המחבת׃ שאמר [illegible] מנחות
[illegible] מנחה זו [illegible] בשמן [illegible] כף [illegible]
הסלת [illegible] בכלי [illegible] את השמן [illegible] ונותן שמן בכלי קודם
[illegible] בשמן [illegible] סלת [illegible] לרבות כל [illegible] קודם קמיצה
[illegible] שמן [illegible] לרבות כל המנחות [illegible] יכול אף [illegible] מאפה ת״ל [illegible] אותה [illegible]

קרבנך סלת בשמן תעשה׃ והבאת
את המנחה אשר יעשה מאלה ליהוה
והקריבה אל הכהן והגישה אל
המזבח׃ והרים הכהן מן המנחה את
אזכרתה והקטיר המזבחה אשה
ריח ניחח ליהוה׃ והנותרת מן המנחה
לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשי
יהוה׃ כל המנחה אשר תקריבו
ליהוה לא תעשה חמץ כי כל שאר
וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה
ליהוה׃ קרבן ראשית תקריבו אתם
ליהוה ואל המזבח לא יעלו לריח
ניחח׃ וכל קרבן מנחתך במלח
תמלח ולא תשבית מלח ברית
אלהיך מעל מנחתך על כל קרבנך
תקריב מלח׃ ואם תקריב
מנחת בכורים ליהוה אביב קלוי
באש גרש כרמל תקריב את מנחת
בכוריך׃ ונתת עליה שמן ושמת
עליה לבנה מנחה הוא׃ והקטיר
הכהן את אזכרתה מגרשה ומשמנה
על כל לבנתה אשה ליהוה׃

ואם זבח שלמים קרבנו אם מן
הבקר הוא מקריב אם זכר אם נקבה
תמים יקריבנו לפני יהוה׃ וסמך ידו
על ראש קרבנו ושחטו פתח אהל
מועד וזרקו בני אהרן הכהנים את
הדם על המזבח סביב׃ והקריב
מזבח השלמים אשה ליהוה את
החלב המכסה את הקרב ואת כל
החלב אשר על הקרב׃ ואת שתי

הכליות

רש״י

אם מרחשת קרבנך וגו׳ היא מרחשת
כלי שהיה במקדש ועמוק ומתוך
שהיא עמוקה שמנה צבור לתוכה ואין
האור שורפו ומעשיה רכין לכך כל דבר
רך ע״י משקה נראה כרוחש ומנענע
אשר יעשה מאלה מאחד מן המינין
האלה׃ והקריבה׳ בעלה של הכהן׃
והגישה׳ הכהן של קמיצה׳ מגישה של
קרן דרומית מערבית של מזבח׃
אזכרתה׳ היא הקומץ׃ וכל דבש׳
כל מתיקת פרי קרויה דבש׃ קרבן
ראשית׳ מה יש לך להביא מן השאור
ומן הדבש׳ קרבן ראשית שתי הלחם
של עצרת הבאין שאור שנ׳ חמץ תאפינה
ובכורים מן הדבש כמו בכורי התאנים
והתמרים׃ מלח ברית׳ ברית כרותה
למלח מששת ימי בראשית שהובטחו
מים התחתונים ליקרב על גבי המזבח
במלח ונסוך המים בחג׃ על כל
קרבנך׳ על עולת בהמה ועוף
ואמורי כל הקדשים׃ ואם תקריב׳ הרי
אם זה כמו כי שהיא חובה ובמנחת
העומר הכתוב מדבר שהיא חובה
ובן ואם יהיה היובל׳ מנחת בכורים׳
במנחת העומר הכתוב מדבר שהיא
באה אביב בשעת בשול התבואה
השעורים׳ היא באה כלו כמו אביב
קלוי באש כי השעורה אביב׃ קלוי
ו שמיבשין אותו על האור באבוב
קלאים שאלולי כן אינו נטחנת
ריחיים לפי שהיא לחה׃ גרש כרמל׳
גרוסה בעודה לחה׃ גרש לשון שבירה
וטחינה גסה בריחים של גרוסות כמו
ויגרס וכן גרוסה׃ כרמל׳ בעוד הבר מלא שהתבואה מלאה בקשין שלה ועל כן נקראת כרמל וכן וכרמל ב...
שלמים׳ שמטיל שלום בעולם ד״א שלמים שיש שלום למזבח ולכהנים ולבעלים׳ ולכהנים ... ואמורי׳ למזבח חזה ושוק לכהני׳

קרבנך סולת במשח תתעביד׃ ותיתי ית מנחתא די יתעביד מאילין קדם יי ויקרבינה לכהנא ויקרבנה למדבחא׃ ויפרש כהנא מן מנחתא ית אדכרתה ויסק למדבחא קורבן דמתקבל ברעוא קדם יי׃ ודישתאר מן מנחתא לאהרן ולבנוהי קודש קודשין מקורבניא דיי׃ כל מנחתא די תקרבון קדם יי לא תתעביד חמיע ארי כל חמיר וכל דבש לא תסקון מינה קורבנא קדם יי׃ קורבן קדמאי תקרבון יתהון קדם יי ולמדבחא לא יסקון לאתקבלא ברעוא׃ וכל קרבן מנחתך במלחא תמלח ולא תבטל מלח קים אלהך מעל מנחתך על כל קרבנך תקרב מלחא׃
ואם תקרב מנחת בכורין קדם יי אביב קלי בנור פירוכן רכיכן תקרב ית מנחת בכורך׃
ותתן עלה משחא ותשוי עלה לבונתא מנחתא היא׃ ויסק כהנא ית אדכרתה מגירשה ומשחה על כל לבונתה קורבנא קדם יי׃

ואם נכסת קודשין קורבניה אם מן תורי הוא מקריב אם דכר אם נוקבא שלים יקרבינה קדם יי׃
ויסמוך ידיה על ריש קורבניה ויכסיניה לתרע משכן זמנא ויזרקון בני אהרן כהניא ית דמא על מדבחא סחור סחור׃
ויקריב מנכסת קודשיא קורבנא קדם יי ית תרבא דחפי ית גווא וית כל תרבא דעל גווא׃

וית תרתין

והבשר לבעלים: ואת כל החלב
להביא חלב שעל הקיבה דברי
ישמעאל רבי עקיבא אומר
להביא חלב שעל הדקין:
כסלים: פלנקש בחלב
הכליות כשהבהמה
חיה היא בגובה
הכסלים וכו'
למטה
וזהו חלב שתחת המתנים שקורין
בכליה למעלה בגובה הכסלים
והמתנו הבשר [illegible] היותרת:
הוא דופן המסך ובלשון ארמי
חיצרא יעל הכבד שיטול עמה מן
הכבד מעט ובמקום אחר אומר
מן הכבד יעל הכבד
ועל הכליות
לבד מן הכבד ומן הכליות יסירנה
על העלה: מלבד העולה למדנו
שקדם עולת התמיד לכל
קרבן: אם כשב הוא
מקריב: לפי
שיש
באימורי הכשב אליה באימורי
העז שכבש אליה הקריבה
לכך נחלקו לשני פרשיות:
וזרקו שתי מתנות שהן
ארבע ועל ידי הכלי
הוא זורק ואינו נותן באצבע [illegible]
חטאת: חלבו המובחר שבו ומהו
זה האליה תמימה: לעמת: למעלה
מן הכליות היועצות: לחם אשה: לחם [illegible]
לחם של אש: לשם גבוה: לחם לשון
מאכל וכן נשחיתה עץ בלחמו
עבד לחם רב: חקת עולם: מפרש

הכלית ואת החלב אשר עלהן אשר
על הכסלים ואת היתרת על הכבד
על הכליות יסירנה: והקטירו אתו
בני אהרן המזבחה על העלה אשר
על העצים אשר על האש אשה ריח
ניחח ליהוה:

ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים
ליהוה זכר או נקבה תמים יקריבנו אם
כשב הוא מקריב את קרבנו והקריב
אתו לפני יהוה: וסמך את ידו על ראש
קרבנו ושחט אתו לפני אהל מועד
וזרקו בני אהרן את דמו על המזבח
סביב: והקריב מזבח השלמים אשה
ליהוה חלבו האליה תמימה לעמת
העצה יסירנה ואת החלב המכסה
את הקרב ואת כל החלב אשר על
הקרב: ואת שתי הכלית ואת החלב
אשר עלהן אשר על הכסלים ואת
היתרת על הכבד על הכלית יסירנה:
והקטירו הכהן המזבחה לחם אשה
ליהוה:

ואם עז קרבנו והקריבו לפני יהוה:
וסמך את ידו על ראשו ושחט אתו
לפני אהל מועד וזרקו בני אהרן את
דמו על המזבח סביב: והקריב ממנו
קרבנו אשה ליהוה את החלב
המכסה את הקרב ואת כל החלב
אשר על הקרב: ואת שתי הכלית
ואת החלב אשר עלהן אשר על
הכסלים ואת היתרת על הכבד
על הכלית יסירנה: והקטירם
הכהן המזבחה לחם אשה לריח
ניחח כל חלב ליהוה: חקת עולם
לדרתיכם בכל מושבתיכם כל חלב
וכל דם לא תאכלו:

כוליין וית תרבא די עליהון די
על גיססיא וית חיצרא דעל
כברא על כוליתא יעדינה:

ויסקון יתיה בני אהרן למדבחא
על עלתא די על אעיא די על
אישתא קורבנא לאיתקבלא
ברעוא קדם ײ:

ואם מן ענא קורבנה לניכסת
קודשיא קדם ײ דכר או
נוקבא שלים יקרביניה:
אם אימר הוא מקריב ית
קורבניה ויקריב יתיה קדם
ײ:
ויסמוך ית ידיה על ריש
קורבניה ויכוס יתיה קדם
משכן זמנא ויזרקון בני אהרן
ית דמיה על מדבחא סחור
סחור:
ויקרב מנכסת קודשיא
קורבנא קדם ײ תרביה אליתא
שלמתא לקביל שיורתא
יעדינה וית תרבא דחפי ית
גווא וית כל תרבא די על גווא

וית תרתין כוליין וית תרבא די
עליהון די על גיססיא וית
חיצרא דעל כברא על כוליתא
יעדינה:

ויסקיניה כהנא למדבחא לחם
קורבנא קדם ײ:

ואם עיזא קורבניה ויקרביניה
קדם ײ:
ויסמוך ית ידיה על רישיה
ויכוס יתיה קדם משכן זימנא
ויזרקון בני אהרן ית דמיה על
מדבחא סחור סחור:
ויקריב מיניה קורבניה קורבנא
קדם ײ ית תרבא דחפי ית
גווא וית כל תרבא די על גווא

וית תרתין כוליין וית תרבא די
עליהון די על גיססיא וית
חיצרא דעל כברא על כוליתא
יעדינה:

ויסקינון כהנא למדבחא לחם
קורבנא לאיתקבלא ברעוא
כל תרבא קדם ײ:

קיים עלם לדרתיכון בכל
מותבניכון כל תרב וכל דם
לא תיכלון:

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר
אל בני ישראל לאמר נפש כי תחטא
בשגגה מכל מצות יהוה אשר לא
תעשינה ועשה מאחת מהנה׃ אם
הכהן המשיח יחטא לאשמת העם
והקריב על חטאתו אשר חטא פר
בן בקר תמים ליהוה לחטאת׃ והביא
את הפר אל פתח אהל מועד לפני
יהוה וסמך את ידו על ראש הפר
ושחט את הפר לפני יהוה׃ ולקח
הכהן המשיח מדם הפר והביא אתו
אל אהל מועד׃ וטבל הכהן את
אצבעו בדם והזה מן הדם שבע
פעמים לפני יהוה את פני פרכת
הקדש׃ ונתן הכהן מן הדם על קרנות
מזבח קטרת הסמים לפני יהוה
אשר באהל מועד ואת כל דם הפר
ישפך אל יסוד מזבח העלה אשר
פתח אהל מועד׃ ואת כל חלב פר
החטאת ירים ממנו את החלב המכסה
על הקרב ואת כל החלב אשר על
הקרב׃ ואת שתי הכלית ואת החלב
אשר עליהן אשר על הכסלים
ואת היתרת על הכבד על הכליות
יסירנה׃ כאשר יורם משור זבח
השלמים והקטירם הכהן על מזבח
העלה׃ ואת עור הפר ואת כל בשרו
על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו׃
והוציא את כל הפר אל מחוץ
למחנה אל מקום טהור אל שפך
הדשן ושרף אתו על עצים באש

ומליל ייי עם משה למימר׃

מליל עם בני ישראל למימר
אינש ארי יחוב בשלו מכל
פיקוריא דייי דלא כשרין
לאיתעבדא ויעביד מחדא
מנהון׃

אם כהנא דמרבא יחוב לחובי
עמא ויקריב על חובתיה דחב
תור בר תורי שלים קדם ייי
לחטאתא׃

וייתי ית תורא לתרע משכן
זימנא קדם ייי ויסמוך ית ידיה
על ריש תורא ויכוס ית תורא
קדם ייי׃

ויסב כהנא דמרבא מדמא
דתורא וייתי יתיה למשכן
זימנא׃

ויטבל כהנא ית אצבעיה
בדמא וידי מן דמא שבע זימנין
קדם ייי לקדם פרוכתא
דקודשא׃

ויתן כהנא מן דמא על קרנת
מדבח קטרת בוסמיא קדם ייי
די במשכן זימנא וית כל דמא
דתורא ישוד ליסודא מדבחא
דעלתא דבתרע משכן זימנא׃

וית כל תרב תורא דחטאתא
יפריש מיניה ית תרבא דחפי
על גווא וית כל תרבא די על
גווא׃

וית תרתין כולין וית תרבא די
עליהן די על גיססיא וית
חיצרא דעל כבדא על כוליתא
יעדינא׃

דאיתפרש מתור ניכסת
קודשיא ויסקינון כהנא על
מדבחא דעלתא׃

וית משכא דתורא וית כל
בישריה על רישיה ועל כרעוהי
וגווהי ואוכליה׃

ויפיק כל תורא למברא
למשריתא לאתר דכי לאתר
בית מישד קיטמא ויוקיד יתיה
על אעיא באישתא׃

[?]תרת כתו׳ כל הפסוק מכל מצות
יי׳ · פרש רבותי׳ אין חטאת באה אלא
על דבר שזדונו לאו וכרת · מאחת
מהנה · ממקצת אחת מהן · כגון
הכותב שם משמעון נח מנחור: אם
הכהן המשיח · מדרשו אינו חייב אלא
בהעלם דבר עם שגגת מעשה כמו
שנ׳ לאשמת העם ונעלם דבר מעיני
הקהל ועשו · ופשוטו לפי האגדה
כשכהן גדול חוטא אשמת העם היא
שהם תלוים בו לכפר עליהן
ולהתפלל בעדם ונעשה מקולקל · פר ·
יכול זקן ת״ל בן אי בן יכול קטן ת״ל פר
הא כיצד זה בן ג׳ שנים: אל אהל מועד ·
למשכן ובבית עולמים להיכל · את
פני פרכת · כנגד מקום קדושתה
מכוון כנגד בין הבדים לא היו נוגעין
דמים בפרכת ואם נגעו נגעו · ואת
כל דם · שירי הדם · ואת כל חלב פר
חלבו היה לו לו׳ מה ת״ל פר לרבות פר
יום הכפורי׳ לכליות וחלבים ויותרת ·
החטאת · להביא שעירי ע״ז לכליות
ויותרת · ירים ממנו · מן המחובר
שלא יחתכנו קודם הסרת חלבו · כאשר
יורם · כאותן אימורי׳ המפורשי׳
בשור זבח השלמים · וכי מה פירש
בזבח השלמים שלא פירש כאן אלא
להקישו לשלמים · מה שלמי׳ לשמן אף
זה לשמו · ומה שלמים שלום בעולם ·
אף זה שלום בעולם ובשחיטת קדשים
מצריכו ללמוד הימנו שאין למדין למד
מן הלמד · על הכבד ועל הבשרת
ועל כרעיו ועל ראשו · כלן לשון תוספת הן · כמו מלבד · אל מקום טהור · לפי שיש מחוץ לעיר מקום מוכן לטומאה
להשליך אבני׳ מנוגעות ולבית הקברו׳ הוצרך לומ׳ במחוץ למחנה זה שהוא חוץ לעיר שיהא המקו׳ טהור · מחוץ למחנה ·
חוץ לג׳ מחנות ובבית עולמי׳ חוץ לעיר כמו שפי׳ ביומא ובסנהדרי׳ · אל שפך הדשן · מקו׳ ששופכי׳ דשן המסולק מן המזבח

כמו שנאמר והוציא את הדשן: על
שפך הדשן: שאין ת"ל מלמד שאפי' אין
שם דשן: עדת ישראל: אלו סנהדרי':
ונעלם דבר: טעו להורות באחת מכל
כריתות שבתור' שהוא מותר: הקהל
ועשו: שעשו על פיהם הצבור: את
פני הפרכת: ולמעלה הוא אומר
את פני פרכת הקדש משל למלך
שסרחה עליו מדינה אם מיעוטה
סרחה פמליא שלו קיימת ואם כולה
סרחה אין פמליא שלו קיימת: אף
כשחטא כהן משיח עדיין הקדושה
במקום על המקדש ומשחטאו כולם
ח"ו נסתלקה הקדושה: יסוד
המזבח אשר פתח אהל מועד: זה
יסוד מערבי שהוא כנגד הפתח: ואת
כל חלבו: אע"פ שלא פי' כאן יותרת
ושתי כליות למדין הן מן ועשה לפר
כאשר עשה לפר החטאת: ומפני
מה לא נתפרשו בו תנא דבי ר' ישמעא'
משל למלך שזעם על אוהבו ומיעט
בסרחונו מפני חבתו: ועשה לפר וג'
כאשר עשה לפר החטאת: כמו
שמפור' בפר כהן משיח להביא יותר'
הכבד ושתי כליות שפי' שם ולא פי'
כאן ולכפול במצות העבודות ללמד
שאם חסר אחת מן המתנות פסול
לפי שמצינו בניתנין על מזבח
החיצון שנתנן במתנה אחת כפר
הוצרך לומ' כאן שמתנה אחת מהן
מעכבת: אשר נשיא יחטא: לשון אשרי
אשרי הדור שהנשיא שלו מביא כפרה
על שגגתו ק"ו שמתחרט על זדונותיו: או
הודע: אם הודע הרבה או משמשין
במקום אם ואם במקום או: וכן או נודע הודע לו כשחטא היה סבור שהוא היתר ולאחר מכאן נתודע לו שהוא איסור

על שפך הדשן ישרף:
ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם
דבר מעיני הקהל ועשו אחת מכל
מצות יהוה אשר לא תעשינה
ואשמו: ונודעה החטאת אשר חטאו
עליה והקריבו הקהל פר בן בקר
לחטאת והביאו אתו לפני אהל
מועד: וסמכו זקני העדה את ידיהם
על ראש הפר לפני יהוה ושחט את
הפר לפני יהוה: והביא הכהן המשיח
מדם הפר אל אהל מועד: וטבל
הכהן אצבעו מן הדם והזה שבע
פעמים לפני יהוה את פני הפרכת:
ומן הדם יתן על קרנת המזבח
אשר לפני יהוה אשר באהל מועד
ואת כל הדם ישפך אל יסוד מזבח
העלה אשר פתח אהל מועד: ואת
כל חלבו ירים ממנו והקטיר
המזבחה: ועשה לפר כאשר עשה
לפר החטאת כן יעשה לו וכפר
עלהם הכהן ונסלח להם: והוציא
את הפר אל מחוץ למחנה ושרף
אתו כאשר שרף את הפר הראשון
חטאת הקהל הוא:
אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל
מצות יהוה אלהיו אשר לא תעשינה
בשגגה ואשם: או הודע אליו חטאתו
אשר חטא בה והביא את קרבנו
שעיר עזים זכר תמים: וסמך ידו על
ראש השעיר ושחט אתו במקום
אשר ישחט את העלה לפני יהוה
חטאת הוא: ולקח הכהן מדם
החטאת באצבעו ונתן על קרנת

על אתר בית מישד קיטמא
יתוקד:
ואם כל כנישתא דישראל
ישתלון ויהא מכסא פיתגמא
מעיני קהלא ויעבדון חדא
מכל פיקודיא דיי דלא כשרין
לאיתעבדא ויחובון:
ותיתידע חובתא דחבו עלה
ויקרבון קהלא תור בר תורי
לחטאתא ואיתאו יתיה קדם
משכן זימנא:

ויסמכון סבי כנישתא ית ידיהון
על ריש תורא קדם יי ויכוס
ית תורא קדם יי:
וייתי כהנא דרבא מדמא
דתורא למשכן זימנא:
ויטבול כהנא אצבעיה מן דמא
וירי שבע זימנין קדם יי לקדם
פרוכתא:

ומן דמא יתן על קרנת מדבחא
די קדם יי די במשכן זימנא
וית כל דמא ישוד ליסודא
מדבחא דעלתא דבתרע משכן
זימנא:
וית כל תרביה יפריש מניה
ויסיק למדבחא:

ויעביד לתורא כמא דעבד
לתורא דחטאתא כן יעביד
ליה ויכפר עליהון כהנא
וישתבק להון:

ויפיק ית תורא למברא
למשריתא ויוקיד יתיה כמא
דאוקיד ית תורא קדמאה
חטאת קהלא הוא:

דרבא יחוב ויעביד חדא מכל
פיקודיא דיי אלהיה דלא
כשרין לאיתעבדא בשלו ויחוב:

או איתידע ליה חובתיה דחב
בה וייתיה ית קורבניה צפיר
בר עזי דכר שלים:

ויסמוך ידיה על ריש צפירא
ויכוס יתיה באתר דיכוס ית
עלתא קדם יי חטאתא הוא:

ויסב כהנא מדמא דחטאתא
באיצבעיה ויתן על קרנת

במקום אשר ישחט · בצפון שמפורש
הוא בעולה: חטאת הוא לשמו כשר
שלא לשמו פסול: ואת
דמו · שירי הדם: כחלב
זבח השלמים · כאמורין
האמורין המפורשים
בעז האמור בשלמים·
ושחט אותה לחטאת
שתהא שחיטה לשם
חטאת: כאשר הוסר ·
חלב · כאמורי עז האמו
בשלמים · ושחט אותה
שתהא שחיטה לשם
חטאת · כאשר הוסר
שנתרבו אמורין באלי׳
אף חטאת כשבאה
כשבה טעונה אלי׳ עם
האמורין: אשי ה׳ על
מדורות האש העשויה
לשם · ושמעה קול אלה ·
בדבר שהוא עד ם
שהשביעוהו שבועה
אם יודע לו עדות שיגיד
ונש׳ ע׳ · או נפש כי תגע
לאחר הטומאה הזאת
ואכל קדשים או נכנס
למקדש שהוא דבר
שזדונו כרת בשגגתו
דרשו כן: ונעלם ממנו
הטומאה · ואשם
באכילת קדשים או
ביאת מקדש: בטומאת
אדם · זו טומאת
מת: לכל טומאתו
לרבות מגע זבין וזבות: אשר יטמא

מזבח העלה ואת דמו ישפך אל
יסוד מזבח העלה: ואת כל חלבו
יקטיר המזבחה כחלב זבח השלמים
וכפר עליו הכהן מחטאתו ונסלח
לו:

ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם
הארץ בעשתה אחת ממצות יהוה
אשר לא תעשינה ואשם: או הודע
אליו חטאתו אשר חטא והביא
קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה
על חטאתו אשר חטא: וסמך את
ידו על ראש החטאת ושחט את
החטאת במקום העלה: ולקח
הכהן מדמה באצבעו ונתן על קרנת
מזבח העלה ואת כל דמה ישפך
אל יסוד המזבח: ואת כל חלבה
יסיר כאשר הוסר חלב מעל זבח
השלמים והקטיר הכהן המזבחה
לריח ניחח ליהוה וכפר עליו הכהן
ונסלח לו:

ואם כבש יביא קרבנו לחטאת
נקבה תמימה יביאנה: וסמך את
ידו על ראש החטאת ושחט אתה
לחטאת במקום אשר ישחט את
העלה: ולקח הכהן מדם החטאת
באצבעו ונתן על קרנת מזבח העלה
ואת כל דמה ישפך אל יסוד המזבח:
ואת כל חלבה יסיר כאשר יוסר
חלב הכשב מזבח השלמים והקטיר
הכהן אתם המזבחה על אשי יהוה
וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר
חטא ונסלח לו:

ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה
והוא עד או ראה או ידע אם לוא יגיד
ונשא עונו: או נפש אשר תגע בכל

מדבחא דעלתא ויתֿ דמא ישוד
ליסודא דמדבחא דעלתא :

וית כל תרביה יסיק למדבחא
כתרב ניכסת קודשיא ויכפר
עלוהי כהנא מחובתיה
וישתביק ליה:

ואם אינש חד יחוב בשלו
מעמא דארעא במיעבדיה
חדא מכל פיקודיא דיי̇ דלא
כשרין לאיתעבדא ויחוב :

או איתידע ליה חובתיה דחב
וייתיה ית קורבניה צפירת בר
עיזי שלמתא נוקבתא על
חובתיה דחב:
ויסמוך ית ידיה על ריש
חטאתא ויכוס ית חטאתא
באתר עלתא:

ויסב כהנא מדמא באצבעיה
ויתן על קרנת מדבחא דעלתא
וית כל דמא ישוד ליסודא
דמדבחא:

וית כל תרבא יעדיה כמא
דאיתעדי תרב מעל ניכסת
קודשיא ויסיק כהנא למדבחא
לאיתקבלא ברעוא קדם יי̇
ויכפר עלוהי כהנא וישתביק
ליה:

ואם אימר יתיה קורבניה
לחטאתא נוקבתא שלמתא
ייתינה:
ויסמוך ית ידיה על ריש
חטאתא ויכוס יתה לחטאתא
באתר דיכוס ית עלתא:

ויסב כהנא מדמא דחטאתא
באיצבעיה ויתן על קרנת
מדבחא דעלתא וית כל דמא
ישוד ליסודא דמדבחא :

וית כל תרבא יעדי כמא
דאיתעדי תרב אימרא מנכסת
קודשיא ויסיק כהנא יתהון
למדבחא על קורבניא דיי̇
ויכפר עלוהי כהנא על חובתיה
דחב וישתביק ליה:

ואינש ארי יחוב וישמע קל
מומתא והוא סהיד או חזא
או ידע אם לא יחוי ויקביל
חוביה:

או אינש דיקרב בכל

לרבות את הנוגע כשאר נוק׳ נה
לרבות בולע נבלת עוף טהור : ולא
ידע . שהכיר הטומאה ואשם באכל
קדש או בביאת מקדש : בשפתים ולא
בלב : להרע : לעצמו או להטיב
לעצמו כגון אוכל ולא אוכל אישן
ולא אישן : לכל אשר יבטא :
להביא לשעבר : ונעלם ממנו
ועבר על השבועה כל
אלו קרבן עולה ויורד
המפורש כאן אבל
שבועה שוא
נה
כפרת ממון אינה בקרבן זה אלא
באשם : והקריב את אשר לחטאת
חטאת קודמת לעולה : למה הדבר
דומה לפרקליט שנכנס לרצות :
יצא פרקליט נכנס דורון אחריו : ולא
יבדיל : אינו מולק אלא סימן אחד :
עורף הוא גובה הראש המשופע
לצד הצואר : ממול ערף : מול הרואה
את העורף והוא אורך כל אחורי
הצואר : והזה מדם החטאת : בעולה
הטעין בעולה אלא מיצוי ובחטאת
הזאה ומיצוי אוחז בעורף ומזה
והדם ניתז והולך למזבח : חטאת היא
לשמה כשרה : שלא לשמה פסולה :
כמשפט כדת האמור בעולת העוף
של נדבה בראש הפרשה : כי חטאת
היא ואין בדין שיהא קרבנו מהודר :
חטאת היא נקמצה ונקטרה לשמה
כשרה שלא לשמה פסול : וכפר עליו
על חטאתו אשר חטא כאן שינה הכתוב
שהרי בעשירות ודלות נאמר מחטאתו
וכן בדלי דלות נאמר על חטאתו :

דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או
בנבלת בהמה טמאה או בנבלת
שרץ טמא ונעלם ממנו והוא טמא
ואשם: או כי יגע בטמאת אדם לכל
טמאתו אשר יטמא בה ונעלם ממנו
והוא ידע ואשם: או נפש כי תשבע
לבטא בשפתים להרע או להיטיב
לכל אשר יבטא האדם בשבעה
ונעלם ממנו והוא ידע ואשם לאחת
מאלה: והיה כי יאשם לאחת מאלה
והתודה אשר חטא עליה והביא
את אשמו ליהוה על חטאתו אשר
חטא נקבה מן הצאן כשבה או
שעירת עזים לחטאת וכפר עליו
הכהן מחטאתו: ואם לא תגיע ידו
די שה והביא את אשמו אשר חטא
שתי תרים או שני בני יונה ליהוה
אחד לחטאת ואחד לעלה: והביא
אתם אל הכהן והקריב את אשר
לחטאת ראשונה ומלק את ראשו
ממול ערפו ולא יבדיל: והזה מדם
החטאת על קיר המזבח והנשאר
בדם ימצה אל יסוד המזבח חטאת
הוא: ואת השני יעשה עלה כמשפט
וכפר עליו הכהן מחטאתו אשר
חטא ונסלח לו: ואם
לא תשיג ידו לשתי תרים או לשני
בני יונה והביא את קרבנו אשר חטא
עשירת האפה סלת לחטאת לא
ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבנה
כי חטאת הוא: והביאה אל הכהן
וקמץ הכהן ממנה מלוא קמצו את
אזכרתה והקטיר המזבחה על אשי
יהוה חטאת הוא: וכפר עליו הכהן
על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה

מידעם מסאב או בנבילת חיתא
מסאבא או בנבילת בעירא
מסאבא או בנבילת רחיש
מסאב ויהא מכסא מניה והוא
מסאב ויחוב:
או ארי יקרב בסואבת אינשא
לכל סובתיה דאיסתאב בה
ויהא מכסא מיניה והוא ידע
ויחוב:
או אינש ארי יקיים לפרשא
בספוון לאבאשא או לאוטבא
לכל די יפריש אינשא בקיום
ויהא מכסא מניה והוא ידע
ויחוב לחדא מאלין:
ויהא ארי יחוב לחדא מאלין
ויודי דחב עלה:
וייתי ית אשמיה קדם יי׳ על
חובתיה דחב נוקבתא מן ענא
אימרתא או צפירת בר עיזי
לחטאתא ויכפר עלוהי כהנא
מחובתיה:
ואם לא תמטי ידיה מיסת
שיתא וייתי ית אשמיה דחב
תרתין שפנינין או תרין בני יונה
קדם יי׳ חד לחטאתא וחד
לעלתא:
וייתי יתהון לכהנא ויקרב ית
די לחטאתא קדמיתא וימלוק
ית רישיה מלקביל קדליה
ולא יפריש:
וידי מדמא דחטאתא על כותל
מדבחא ודאישתאר בדמא
יתמיצי ליסודא דמדבחא
חטאת הוא:
וית תנינא יעביד עלתא כד
חזי ויכפר עלוהי כהנא
מחובתיה דחב וישתביק ליה:
ואם לא תדביק ידיה לתרתין
שפנינין או לתרין בני יונה וייתי
ית קורבניה דחב חד מן עשרא
בתלת סאין סולתא לחטאתא
לא ישוי עלה משחא ולא יתן
עלה לבונתא ארי חטאתא
היא:
וייתינה לות כהנא ויקמוץ
כהנא מינה מלי קומציה ית
אדכרתא ויסיק למדבחא
על קורבניא דיי׳ חטאתא הוא:
ויכפר עלוהי כהנא על
חובתיה דחב מחדא מאלין

ואישתביק ליה ויהא לכהנא כמנחתא:
ומליל יי' עם משה למימר:
אינש ארי ישקר שקר ויחוב בשלו מקודשיא דיי' וייתי ית אשמיה קדם יי' דכר שלים מן ענא בפורסניה כסף סילעין בסילעי קודשא לאשמא:
וית דחב מן קודשא ישלם וית חומשיה יוסף עלוהי ויתן יתיה לכהנא וכהנא יכפר עלוהי בדכר אשמא וישתביק ליה:
ואם אינש ארי יחוב ויעביד חדא מכל פיקודיא דיי' דלא כשרין לאיתעבדא ולא ידע וחוב ויקבל חוביה:
וייתי דכר שלים מן ענא בפורסניה לאשמא לכהנא ויכפר עלוהי כהנא על שלותיה דאישתלי והוא לא ידע וישתביק ליה:

ונסלח לו והיתה לכהן כמנחה:
וידבר יהוה אל משה
לאמר נפש כי תמעל מעל וחטאה
בשגגה מקדשי יהוה והביא את
אשמו ליהוה איל תמים מן הצאן
בערכך כסף שקלים בשקל הקדש
לאשם: ואת אשר חטא מן הקדש
ישלם ואת חמישתו יוסף עליו ונתן
אתו לכהן והכהן יכפר עליו באיל
האשם ונסלח לו:
ואם נפש כי תחטא ועשתה אחת
מכל מצות יהוה אשר לא תעשינה
ולא ידע ואשם ונשא עונו: והביא
איל תמים מן הצאן בערכך לאשם
אל הכהן וכפר עליו הכהן על שגגתו
אשר שגג והוא לא ידע ונסלח לו:

הקלין דמ"ם מקלין שלא חטא אם
כשהוא עשיר והקרבים מעט לכבשה
או שעירה והעני יביא ממקבתן שהם
תורים קרבים מעות לעוף · תורים
והעני יביא ממקבתן לעשירי' האיפ'
העשיר יוסיף עליהן ויביא קרבן עשי'
לכך נאמר על חטאתו · מאחת
מאלה · מאחת מג' כפרות האמורות
בענין או בעשות או בעשירות או
בדלי דלות · ומה ת"ל שיכול החמורין
שבהן יהיו בכשבה או שעירה · והקלין
יהיו בעוף · והקלי' קלין יהיו בעשירית
האיפה ת"ל מאחת מאלה להשוות
קלין לחמורי' לכשבה אם השיגה ידם
ואת החמורין לקלין לעשירי' האיפה
בדלי דלות · והיתה לכהן · ללמד על
מנחת חוטא שתהא נאכלת · וזהו
לפי פשוטו · ורבותינו דרשו והיתה לכהן ואם חוטא זה כהן הוא תהיה לו כשאר נדבת כהן שהיא בכליל כליל תהיה
לא תאכל · כי תמעול מעל · אין מעילה בכל מקום אלא שינוי וכן הוא אומר וימעלו באלהי אבותם ויזנו · וכן בסוטה
ומעלה בו מעל · וחטאה בשגגה · שנהנה מן ההקדש · והיכן הוזהר נאמר כאן חטא ונאמר חטא בתרומה ולא ישאו עליו
חטא מה להלן הזהיר אף כאן הזהיר אי מה להלן לא הזהיר אלא על האוכל אף כאן לא הזהיר אלא על האוכל ת"ל כי
תמעול מעל רבה · קדשי יי' המיוחדים לשם יצאו קדשים קלים · איל · לשון קשה כמו ואת אילי הארץ אף כאן קשה בן שתי
שנים · בערכך כסף · שיהא שוה ב' סלעים · ואת אשר חטא ישלם קרן וחומש להקדש · ולא ידע ואשם · והביא הענין
מדבר במי שבא ספק כרת לידו ולא ידע אם עבר עליו אם לאו כגון חלב ושומן לפניו והוא סבור ששתיהם היתר ואכל
האחת · ואמרו לו אחת של חלב היתה ולא ידע אם של חלב אכל אם לאו · הרי זה מביא אשם תלוי ומגין עליו כל זמן
שלא נודע לו שודאי חטא ואם נודע לו לאחר זמן יביא חטאת · ולא ידע ואשם · רבי יוסי הגלילי אומר הרי הכתוב ענש
על מי שלא ידע על אחת כמה וכמה שיענש את מי שידע · רבי יוסי אומר אם נפשך לידע מתן שכרן של צדיקים צא
ולמד מאדם הראשון שלא נצטוה אלא על מצות עשה ועבר עליה ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו · וכי איזו מדה
מרובה של טובה או של פורענות הוי אומר מדה טובה · היושב לו מן הפגולין והנותרות והמתענה ביום הכפורים על אחת
כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו עד סוף כל הדורות · רבי עקיבא אומר הרי הוא אומר על פי שנים עדים או על פי ג'
עדים יקום דבר · אם מתקיים העדות בשנים למה פרט הכתוב ג' אלא להביא שלישי להחמיר עליו כאלו הוא ולעשות
דינו לענין עונש והזמה כיוצא בהן אם כך נטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה שישלם טוב לנטפל לעושי
מצוה כעושי מצוה · ר' אלעזר בן עזריה או' הרי הוא אומר כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה ולא למען יברכך
הב' הוא קבע ברכה למי שבאה מצוה לידו ולא ידע · אמור מעתה היתה סלע צרורה בכנפיו ונפלה ממנו ומצאה העני
ונתפרנס בה הרי הקב"ה קובע ברכה · בערכך לאשם בערך האמור למעלה · אשר שגג והוא לא ידע הא אם ידע לאחר זמן

אשם הוא אשם אשם ליהוה:

וידבר יהוה אל משה לאמר: נפש כי תחטא ומעלה מעל ביהוה וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו: או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטא בהנה: והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו או את האבדה אשר מצא: או מכל אשר ישבע עליו לשקר ושלם אתו בראשו וחמשתיו יסף עליו לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו: ואת אשמו יביא ליהוה איל תמים מן הצאן בערכך לאשם אל הכהן: וכפר עליו הכהן לפני יהוה ונסלח לו על אחת מכל אשר יעשה לאשמה בה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ: וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי בַד יִלְבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ:

אשמא הוא על חוביה דהוא חב אשמא יקריב קדם יי׳ :

ומליל יי׳ עם משה למימר :

אינש ארי יחוב וישקר שקר קדם יי׳ ויכדיב בחבריה בפקדונא או בשותפות ידא או בגזילא או אנס ית חבריה

או אשכח אבדתא ויכדיב בה וישתבע על שיקרא על חדא מכל דיעביד אינשא למיחב בהן :

ויהא ארי יחטא ויחוב ויתיב ית גזילתא דגזל או ית עשקא דאנס או ית פיקדונא דאתפקד עמיה או ית אבדתא דאשכח :

או מכל דאישתבע עלוהי לשקרא וישלם יתיה ברישיה וחומשיה יוסף עלוהי ית דהוא ליה יתניניה ביום חובתיה :

וית אשמיה ייתי קדם יי׳ דכר שלים מן ענא בפרסניה לאשמא לכהנא :

ויכפר עלוהי כהנא קדם יי׳ וישתבק ליה על חדא מכל דיעביד למיחב בה :

ומליל יי׳ עם משה למימר :

פקיד ית אהרן וית בנוהי למימר דא אוריתא דעלתא היא עלתא על דמיתוקדא על מדבחא כל ליליא עד צפרא ואישתא על מדבחא תהא יוקדא בה :

וילבש כהנא לבושין דבוץ ומכנסין דבוץ ילבש על בשריה ויריס ית קיטמא דתיכול אישתא ית עלתא על מדבחא וישויניה בסטר מדבחא :

לא נתכפר לו עד שיביא חטאת. הא למה זה דומה לעגלה ערופה שאחר שנתערפה נמצא ההורג הרי זו תהרג: אשם הוא אשם. הראשון כולו קמץ שהוא שם דבר והאחרון חציו קמץ וחציו פתח שהוא לשון פעל. ואם תאמר מקרא שלא לצורך הוא כבר נדרש בת"כ אשם אשם להביא אשם שפחה חרופה שיהא איל בן ב' שנים. יכול ירבה אשם נזיר ואשם מצורע ת"ל הוא: נפש כי תחטא. אמ' ר' עקיבא מה ת"ל ומעלה מעל בה' לפי שכל המלוה והלוה והנושא והנותן אינו עושה אלא בעדים ובשטר לפיכך כשהוא מכחש מכחש בעדים ובשטר. וכ' צרי' אבל המפקיד אצל חבירו לא בעדים ומכחש מכחש בו שהשלישי והוא שבינה לכך כשמכחש ומעלה מעל בה' וכחש: בתשומת יד. ששם בידו ממון להתעסק בו ובמלוה: או בגזל. שגזל מידו כלום: או עשק. הוא שכר שכיר וכחש בה. שכפר על אחת מכל אלה אשר יעשה האדם לחטא ולהשבע על שקר בכפירת ממון: כי יחטא ואשם. כשיכיר בעצמו לשוב בתשובה ולדעת ולהודות ולהתודות כי חטא ואשם: בראשו. הוא הקרן ראש הממון: לאשר הוא לו. למי שהממון שלו יתננו:

חסלת ויקרא

צו את אהרן. אין צו אלא זרוז מיד ולדורות. אמר ר' שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס: זאת תורת העולה. הרי הענין הזה בא ללמד על הקטר חלבים ואברים שיהא כשר כל הלילה ועל הפסולין איזו אם עלה ירד ואיזו לא ירד שכל תורה לרבות הוא לומר תורה אחת לכל העולים ואפילו פסולין שאם עלו לא ירדו: היא העולה. למעט הרובע והנרבע וכיוצא בהן שלא היה פסולן בקדש שנפסלו קודם שבאו לעזרה: מדו בד. היא הכתונת ומה ת"ל מדו שתהא כמדתו: על בשרו. שלא יהא דבר חוצץ בנתים: והרים את הדשן. היה תורם מלא המחתה מן המאוכלות הפנימיות ונותנן במזרחו של כבש: הדשן אשר תאכל האש. ונעשה דשן מאותו דשן ירים תרומה: ושמו וכו׳

ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים
והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה
אל מקום טהור: והאש על המזבח
תוקד בו לא תכבה ובער עליה הכהן
עצים בבקר בבקר וערך עליה
העלה והקטיר עליה חלבי השלמים:
אש תמיד תוקד על המזבח לא
תכבה: וזאת תורת
המנחה הקרב אתה בני אהרן לפני
יהוה אל פני המזבח: והרים ממנו
בקמצו מסלת המנחה ומשמנה
ואת כל הלבנה אשר על המנחה
והקטיר המזבח ריח ניחח אזכרתה
ליהוה: והנותרת ממנה יאכלו אהרן
ובניו מצות תאכל במקום קדש
בחצר אהל מועד יאכלוה: לא תאפה
חמץ חלקם נתתי אתה מאשי
קדש קדשים הוא כחטאת וכאשם:
כל זכר בבני אהרן יאכלנה חק עולם
לדרתיכם מאשי יהוה כל אשר יגע
בהם יקדש:
וידבר יהוה אל משה לאמר: זה
קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו ליהוה
ביום המשח אתו עשירית האפה
סלת מנחה תמיד מחציתה בבקר
ומחציתה בערב: על מחבת בשמן

וישלח ית לבושוהי וילבש
לבושין אוחרנין ויפיק ית
קיטמא למברא למשריתא
לאתר דכי:
ואישתא על מדבחא תהי
יוקדא ביה לא תיטפי ויבער
עלה כהנא אעיא בצפר בצפר
ויסדר עלה עלתא ויסיק עלה
תרבי ניכסת קודשיא:
אישתא תדירא תהי יוקדא
על מדבחא לא תיטפי:

ודא אוריתא דמנחתא יקרבון
יתה בני אהרן קדם יי לקדם
מדבחא:

ויפריש מינה בקומציה
מסולתא דמנחתא וממשחה
וית כל לבונתא די על מנחתא
ויסיק למדבחא לאתקבלא
ברעוא אדכרתא קדם יי:

ודאישתארת מינה ייכלון
אהרן ובנוהי פטירן תתאכיל
באתר קדיש בדרת משכן
זמנא ייכלונה:
לא תתאפי חמיע חולקהון
יהבית יתה מקורבני קדש
קודשין היא כחטאתא
וכאשמא:
כל דכורא בבני אהרן ייכלונה
קיים עלם לדרתיכון מקורבניא
דיי כל דיקרב בהון יתקדש

ומליל יי עם משה למימר:
דין קרבן אהרן ובנוהי
דיקרבון קדם יי ביומא דרבו
יתיה חד מן עשרא בתלת
סאין סולתא מנחתא תדירא
פלגותא בצפרא ופלגותא
ברמשא:

על משריתא במשח

ופשט את בגדיו אין זו חובה אלא דרך
ארץ שלא ילכלך בגדים שהוא משמש
בהוצאת הדשן בגדים שבשל בהן
קדרה לרבו אל ימזוג בהם כוס לרבו לכך
ולבש בגדים אחרים פחותין מהן:
והוציא את הדשן הצבור בתפוח
כשהוא רבה ואין מקום במערכה
מוציאו משם ואין זו חובה בכל יום
אבל התרומה חובה בכל יום: והאש
על המזבח · אש תמיד תוקד · כלן
נדרשין ביומ' שנחלקו רבותינו במנין
מערכות שהיו שם: וערך עליה
עולת תמיד היא תקדים: חלבי השלמי'
אם יבואו שם שלמי' ורבו' למדו מכאן
עליה על עולת הבקר השלם כל
הקרבנות כלם מכאן שלא יהא דבר
מאוחר לתמיד של בין הערבים: אש
תמיד אש שנ' בה תמיד היא שמדליקי'
את הנרות שנ' בה להעלות נר תמיד
אף זו מעל המזבח החיצון תוקד: לא
תכבה המכבה אש מעל המזבח
עובר בב' לאוין: וזאת תורת המנחה
תורה אחת לכלן להטעינן שמן ולבו'
האמורי' בענין שיכול אין לי שטעונות
שמן ולבו' אלא מנחת ישראל שהיא נקמצת
מנחת כהן שהיא כליל מנין ת"ל תורת
הקרב אותה היא הגשה בקרן דרומית
מערבית: לפני יי' הוא מערב של כל אהל מועד: אל פני המזבח הדרום שהוא פניו של מזבח שהכבש נתון לאותו
הרוח: בקמצו שלא יעשה מדה לקומץ: מסלת המנחה ומשמנה מכאן שקומץ ממקום שנתרבה שמנה: ואת כל
הלבונה והקטיר שמלקט לבונתה לאחר קמיצה ומקטירו: ולפי שלא פרש אלא באחת מן המנחות בויקרא הוצרך
לשנות פרשה זו לבלול כל המנחות כמשפטן: במקום קדוש ואי זהו בחצר אהל מועד: לא תאפה חמץ אף השירים
אסורין בחמץ: כחטאת וכאשם מנחת חוטא הרי היא כחטאת לפי' קמצה שלא לשמה כשרה: כל זכר אפי' בעל
מום: למה נאמ' אם לאכילה הרי כבר אמור אם שאינו ענ' אלא לרבות בעלי מומין למחלוקת: כל אשר יגע קדשים
קלים או חולין שיגעו בו ויבלעו ממנה: יקדש להיות כמוה שאם פסולה היא תפסל ואם כשרה יאכל כחומר המנחה:
זה קרבן אף ההדיוטות מקריבין עשירית האיפה ביום חינוכן לעבודה: אבל כהן גדול בכל יום שנא' מנחת תמיד

תעשה מרבכת תביאנה תפיני
מנחת פתים תקריב ריח ניחח ליהוה׃
והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה
אתה חק עולם ליהוה כליל תקטר׃
וכל מנחת כהן כליל תהיה לא
תאכל׃
וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר
אל אהרן ואל בניו לאמר זאת תורת
החטאת במקום אשר תשחט העלה
תשחט החטאת לפני יהוה קדש
קדשים הוא׃ הכהן המחטא אתה
יאכלנה במקום קדש תאכל בחצר
אהל מועד׃ כל אשר יגע בבשרה
יקדש ואשר יזה מדמה על הבגד
אשר יזה עליה תכבס במקום קדש׃
וכלי חרש אשר תבשל בו ישבר
ואם בכלי נחשת בשלה ומרק
ושטף במים׃ כל זכר בכהנים יאכל
אתה קדש קדשים הוא׃ וכל חטאת
אשר יובא מדמה אל אהל מועד
לכפר בקדש לא תאכל באש
תשרף׃
וזאת תורת האשם קדש קדשים
הוא׃ במקום אשר ישחטו את העלה
ישחטו את האשם ואת דמו יזרק
על המזבח סביב׃ ואת כל חלבו
יקריב ממנו את האליה ואת החלב
המכסה את הקרב׃ ואת שתי
הכליות ואת החלב אשר עליהן
אשר על הכסלים ואת היתרת על
הכבד על הכליות יסירנה׃ והקטיר
אתם הכהן המזבחה אשה ליהוה
אשם הוא׃ כל זכר בכהנים יאכלנו

תתעביד רמיכא תיתינה תפני מנחת ביצועין תקריב לאתקבלא ברעוא קדם יי׳׃

וכהנא דמרבא תחותוהי מבנוהי יעביד יתה קיים עלם קדם יי׳ גמיר תתסק׃
וכל מנחתא דכהנא גמיר תהא לא תתאכיל׃

ומליל יי׳ עם משה למימר׃

מליל עם אהרן ועם בנוהי למימר דא אוריתא דחטאתא באתר די תתנכיס עלתא תתנכיס חטאתא קדם יי׳ קדש קודשין היא׃
כהנא דמכפר יתה ייכלונה באתר קדיש תתאכיל בדרת משכן זימנא׃ כל דיקרב בבישרה יתקדש ודי ידי מדמא על לבושא דידי עלה תחוור באתר קדיש׃

ומאן דחסף דתתבשל ביה יתבר ואם במנא דנחשא יתבשל ויתמריק וישתטף במיא׃

כל דכורא בכהניא ייכול יתה קדש קודשין הוא׃
וכל חטאתא די יתעל מדמא למשכן זימנא לכפרא בקודשא לא תתאכיל בנורא יתוקד׃

ודא אוריתא דאשמא קדש קודשין הוא׃
באתר דיכסון ית עלתא יכסון ית אשמא וית דמיה יזרוק על מדבחא סחור סחור׃

וית כל תרביה יקריב מיניה ית אליתא וית תרבא דחפי ית גווא׃
וית תרתין כולין וית תרבא די עליהון די על גיססיא וית חיצרא די על כבדא על כולייתא יעדינה׃

ויסיק יתהון כהנא למדבחא קורבנא קדם יי׳ אשמא הוא׃

כל דכורא בכהניא יכלוניה

והכהן המשיח וגו׳ מורבכת׳ חלוטה
ברותחין כל צרכה׃ תפיני׳ אפויה
הרבה אחר חליטתה אופה בתנור
וחוזר מטגנה במחבת׃ מנחת פתים
מלמד שטעונה פתיתה׃ והכהן המשיח
המשיח מבניו תחתיו׃ כליל תקטר׳
אין נקמצת להיות שיריה נאכלין אלא
כולה כליל וכן כל מנחת כהן של נדב׳
כליל תהיה׳ כליל כולה שוה לגבוה׃
המחטא אותה׳ העובד עבודתה
שהיא נעשית חטאת על ידו׳ המחטא
אותה׳ יאכלנה׳ הראוי לעבודה יצא
טמא בשעת זריקת דמים שאינו חולק
בבשר׳ ואי אפשר לומר שאוסר שאר כהנים
באכילתה חוץ מן הזורק דמה לבטל
שהרי נאמר למטה כל זכר בכהנים
יאכלנה׃ וזאת תורת החטאת׳ מתוך
שהענין מדבר בחטאות החיצונות
הנאכלות דכתיב תורה הפנימיות
שיצא זורק דמן טעון כבוס׃ תשחט
העולה להביא עולת העוף שטעונה
צפון׃ כל אשר יגע׳ כל דבר אוכל
אשר יגע בבשרה ויבלע ממנה
יקדש להיות כמוה אם פסולה היא
תפסל ואם כשרה יאכל כחומר שבה׃
ואשר יזה מדמה׳ ואם הוזה מדמה
על הבגד אותו מקום הדם שבבגד
אשר יזה עליה תכבס בתוך העזרה
אשר יזה׳ יהא נזה כמו לא יטה יהא
נטוי׃ ישבר׳ לפי שהבליעה שנבלעת
נעשית נותר והוא הדין לכל הקדשים׳ ומורק
כמו תמרוקי הנשים׳ ומורק ושוטף
לפלוט את בליעתו אבל כלי חרס למד
הכתוב שאין יוצא מידי דפיו לעולם׃
כל זכר בכהנים׳ הא למדת שהמחטא האמור למעלה לא להוציא שאר הכהנים לא בא אלא להוציא את שאינו ראוי לעבודה

במקום קדש יאכל קדש קדשים
הוא: כחטאת כאשם תורה אחת
להם הכהן אשר יכפר בו לו יהיה ׃
והכהן המקריב את עלת איש עור
העלה אשר הקריב לכהן לו יהיה ׃
וכל מנחה אשר תאפה בתנור וכל
נעשה במרחשת ועל מחבת לכהן
המקריב אתה לו תהיה׃ וכל מנחה
בלולה בשמן וחרבה לכל בני אהרן
תהיה איש כאחיו ׃
וזאת תורת זבח השלמים אשר
יקריב ליהוה׃ אם על תודה יקריבנו
והקריב על זבח התודה חלות מצות
בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים
בשמן וסלת מרבכת חלת בלולת
בשמן ׃ על חלת לחם חמץ יקריב
קרבנו על זבח תודת שלמיו׃ והקריב
ממנו אחד מכל קרבן תרומה ליהוה
לכהן הזרק את דם השלמים לו
יהיה׃ ובשר זבח תודת שלמיו ביום

באתר קדיש יתאכל קדש
קדשין הוא ׃
כחטאתא כאשמא אוריתא
חדא להון כהנא דיכפר ביה
דיליה יהא ׃
וכהנא דמקריב ית עלת גבר
משך עלתא דיקריב לכהנא
דיליה יהא ׃
וכל מנחתא דתתאפה בתנורא
וכל דאיתעביד ברדתא ועל
מסריתא לכהנא דמקריב
יתה דיליה תהא ׃
וכל מנחתא דפילא במשח
ודלא פילא לכל בני אהרן
תהי גבר כאחוהי ׃

ודא אוריתא דנכסת קודשיא
דיקריב קדם יי ׃
אם על תודתא יקרבינה
ויקריב על נכסת תודתא
גריצן פטירן דפילן במשח
ואספוגין פטירין דמשיחין
במשח וסולתא רביכא גריצן
דפילן במשח ׃
על גריצן דלחם חמיע יקריב
קורבניה על ניכסת תודת
קודשוהי ׃
ויקריב מיניה חד מכל קרבן
אפרשותא קדם יי לכהנא
דיזריק ית דם ניכסת קודשיא
דיליה יהא ׃
ובשר
נכסת תודת קודשוהי ביום

וכל חטאת׃ שאם הכניס מדם חטאת
החיצונה לפנים פסולה ׃ קדש קדשים
הוא ׳ הוא קרב ואין תמורתה קרבה
ואת כל חלבו ׳ עד כאן לא נתפרשו
אימורין באשם לכך הוצרך לפרשם
כאן אבל חטאת כבר נתפרש בויקרא
את האליה ׳ אשם אינו אלא באיל וכבש
וכשר קרבן באליה׃ אשם הוא ׳ עד
שינתק שמו ממנו לומר על אשם
שמתו בעליו או נתכפרו באחר
אעפ״י שעומד להיות דמיו עולת קיץ
למזבח אם שחטו סתם אינו כשר לשם
עולה שניתק לרעיה דתנן אשם
שמתו בעליו ירעה עד שיסתאב וכו׳
ולא בא ללמד על האשם שיהא פסול
שלא לשמו כמו שדרשו הוא הכתוב
בחטאת לפי שהאשם לא נאמ׳ בו הוא
הוא אלא לאחר הקטרת אימורין והוא
עצמו שלא הוקטרו אימוריו כשר
קדש קדשים הוא ׳ בתורת כהנים
נדרש ׳ תורה אחת להם ׳ בדבר זה ׳
לכהן אשר יכפר בו ׳ הראוי לכפרה חולק בו פרט לטבול יום ומחוסר כפורים ואונן ׃ אשר הקריב לכהן ׳ פרט לטבול
יום ומחוסר כפורי׳ ואונן שאין חולקין בעורות ׃ לכהן המקריב ׳ יכול לו לבדו ת״ל לכל בני אהרן יכול לכולן ת״ל לכהן
המקריב ׳ הא כיצד לבית אב של יום שמקריבין אותה ׳ בלולה בשמן ׳ זו מנחת נדבה ׃ וחרבה ׳ זו מנחת חוטא
ומנחת קנאות שאין בהן שמן ׃ אם על תודה ׳ אם על דבר הודאה על נס שנעשה לו יקריבנה כגון יורדי הים או הולכי
מדברות וחבושי בית האסורין וחולה שנתרפא שצריכים להודות דכתיב בהן יודו לי״י חסדו ונפלאותיו לבני אדם ׳
וכתיב ויזבחו זבחי תודה ׃ אם על אחת מאלה נדר שלמים הללו שלמי תודה וטעונות לחם האמור בענין ואינן נאכלות
אלא ליום ולילה כמו שמפורש כאן ׃ והקריב על זבח התודה ד׳ מיני לחם חלות ורקיקין ורבוכה ג׳ מיני מצה וכתיב על
חלות לחם חמץ יקריב קרבנו ׳ וכל מין ומין י׳ חלות כך מפורש במנחות ׳ ושיעורן ה׳ סאין ירושלמיות שהן ו׳ מדבריות
עשרים עשרונים ׃ מורבכת ׳ חלוט ברותחין כל צרכו ׃ יקריב קרבנו ׳ מלמד שאין הלחם קדוש קדושת הגוף ליפסל
ביוצא ובטבול יום ולינה לפוסלו בפדיון עד שישחט הזבח ׃ אחד מכל קרבן ׳ לחם אחד מכל מין ומין יטול תרומה
לכהן העובד עבודתה והשאר נאכל לבעלים ובשרה לבעלים חוץ מחזה ושוק שבה כמו שמפורש למטה התנופת חזה
ושוק בשלמים ותודה קרויה שלמים ׃ והקריב ממנו ׳ מן המחובר שיהו כלן בכלי והכלי מצרפן ׃ אחד שלא יטול פרוס ׳
מכל קרבן שלא יטול מין על זה אלא כל מין יפטור עצמו ׃ ביום קרבנו יאכל ׳ בזמן בשרה זמן לחמה ׳ ובשר
זבח תודת שלמיו ׳ יש כאן רבויין הרבה ׳ לרבות חטאת ואשם ואיל נזיר וחגיגה שיהו נאכלין ליום ולילה ׳

קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בקר׃
ואם נדר או נדבה זבח קרבנו ביום
הקריבו את זבחו יאכל וממחרת
והנותר ממנו יאכל׃ והנותר מבשר
הזבח ביום השלישי באש ישרף׃
ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו
ביום השלישי לא ירצה המקריב
אתו לא יחשב לו פגול יהיה והנפש
האכלת ממנו עונה תשא׃ והבשר
אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש
ישרף והבשר כל טהור יאכל בשר׃
והנפש אשר תאכל בשר מזבח
השלמים אשר ליהוה וטמאתו עליו
ונכרתה הנפש ההוא מעמיה׃ ונפש
כי תגע בכל טמא בטמאת אדם או
בבהמה טמאה או בכל שקץ טמא
ואכל מבשר זבח השלמים אשר
ליהוה ונכרתה הנפש ההוא מעמיה׃
וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר
אל בני ישראל לאמר כל חלב שור
וכשב ועז לא תאכלו׃ וחלב נבלה
וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה
ואכל לא תאכלהו׃ כי כל אכל חלב
מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה
ליהוה ונכרתה הנפש האכלת
מעמיה׃ וכל דם לא תאכלו בכל
מושבתיכם לעוף ולבהמה׃ כל נפש

קורבניה יתאכל לא יצנע מיניה עד צפרא׃
ואם נדר או נדבתא ניכסת קורבניה ביומא דקריב ית דבחיה יתאכיל ומיומא דבתרוהי ודאישתאר מיניה יתאכיל׃
ודאישתאר מבשר ניכסיתא ביומא תליתאה בנורא יתוקד׃
ואם מתאכלא יתאכל מבשר ניכסת קודשוהי ביומא תליתאה לא יהא לרעוא דמקריב יתיה לא יתחשיב ליה מרחק יהא ואינשא דמאתאכלא מיניה חוביה תקביל׃
ואינש דיקרב בכל מסאב לא יתאכיל בנורא יתוקד ובשר קודשא כל דידכי בקודשא ייכול בשר קודשא׃
ואינש דתיכול בישרא מנכסת קודשיא די קדם יי׳ וסובתיה עלוהי ואישתיצי אינשא ההיא מעמיה׃
ואינש ארי תקרב בכל מסאב בסובאת אינשא או בבעירא מסאבא או בכל רחיש מסאב וייכול מבשר ניכסת קודשיא די קדם יי׳ ואישתיצי נפשתא ההיא מעמיה׃
ומליל יי׳ עם משה למימר׃
מליל עם בני ישראל למימר כל תרב תור ואימר ועיזא לא תיכלון׃
ותרב נבילה ותרב תבירא יתעביד לכל עיבידא ומיכל לא תיכלוניה׃
ארי כל דייכול תרב מן בעירא דיקריב מינה קורבנא קרבנא קדם יי׳ ואישתיצי אינשא דמיכלא מעמיה׃
וכל דמא לא תיכלון בכל מותבניכון לעוף ולבעירא׃
כל נפשא

לא יניח ממנו׳ אוכל הוא כל הלילה א״כ למה אמרו עד חצות להרחיק אדם מן העבירה׃ ואם נדר או נדבה שלא הביאה על הודאה של נס אינה טעונה לחם ונאכלת לב׳ ימים ולילה אחת כמו שמפורש בענין׃ וממחרת והנותר ממנו בראשון יאכל׳ ואין זו יתירה ויש הרבה במקרא כמו והיה ועגה׳ את וקדש וכבה׃ ואם האכל יאכל׳ במחשב בשחיטה לאכלו בג׳ הכתוב מדבר׳ יכול אם אכל ממנו בשלישי יפסל למפרע ת״ל המקריב לא יחשב בשעת הקרבה הוא נפסל ואינו נפסל בג׳ וכן פירושו בשעת הקרבתו לא יעלה זאת במחשבה ואם חשב פגול יהיה׃ והנפש האוכלת אפי׳ בתוך הזמן עונה תשא׃ והבשר של קדש אשר יגע בכל טמא לא יאכל׃ והבשר לרבות אבר שיצא מקצתו שהפנימי מותר׃ כל טהור יאכל בשר׳ מה ת״ל לפי שנ׳ ודם זבחיך ישפך והבשר תאכל׳ יכול לא יאכלו שלמים אלא הבעלים לכך נאמר כל טהור יאכל בשר׃ וטומאתו עליו׳ בטומאת הגוף הכת׳ מדבר אבל טהור שאכל את הטמא אין ענוש כרת אלא אזהרה והבשר אשר יגע בכל טמא ואזהרת טמא שאכל את הטהור אינה מפורשת מדברי תורה אלא חכמים למדוה בג״ש ג׳ כריתות אמורין באוכל קדשים בטומאת הגוף ודרשו׳ רבותינו בשבועו׳ אחת לכלל ואחת לפרט ואחת ללמד על קרבן עולה ויורד שלא נאמר אלא על טומאת מקדש וקדשיו׃ יעשה לכל מלאכה׳ בא ולמד על החלב שאינו מטמא טומאת נבלות׃ ואכל לא תאכלהו׳ אמרה תורה יבא איסור נבלה וטרפה ויחול על איסור חלב שאם אכלו יתחייב אף על לאו של נבלה ולא תאמ׳ אין איסור חל על איסור ורים לא תאכלהו כאן מיעטו כאן גזר בו אכל בעלמא לא גזר בו לא יחול איסור על חברו׃ לעוף ולבהמה׳ פרט לדם חגבים ודגים׃ בכל מושבותיכם׳ לפי שהיא חובת הגוף ואינה חובת קרקע נוהגת בכל מושבות׃ ובפרק קמא דקדושין מפרש למה הוצרך לומר׃ ידיו תביאנה שיהא יד הבעלים מלמעלה וחלב וחזות נתונים בה ויד כהן מלמטה ומניף

אשר תאכל כל דם ונכרתה הנפש
ההוא מעמיה:
וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ דבר
אל בני ישראל לאמר המקריב את
זבח שלמיו ליהוה יביא את קרבנו
ליהוה מזבח שלמיו ׃ ידיו תביאינה
את אשי יהוה את החלב על החזה
יביאנו את החזה להניף אתו תנופה
לפני יהוה ׃ והקטיר הכהן את החלב
המזבחה והיה החזה לאהרן ולבניו ׃
ואת שוק הימין תתנו תרומה לכהן
מזבחי שלמיכם ׃ המקריב את דם
השלמים ואת החלב מבני אהרן
לו תהיה שוק הימין למנה ׃ כי את
חזה התנופה ואת שוק התרומה
לקחתי מאת בני ישראל מזבחי
שלמיהם ואתן אתם לאהרן הכהן
ולבניו לחק עולם מאת בני ישראל ׃
זאת משחת אהרן ומשחת בניו
מאשי יהוה ביום הקריב אתם לכהן
ליהוה ׃ אשר צוה יהוה לתת להם
ביום משחו אתם מאת בני ישראל
חקת עולם לדרתם ׃ זאת התורה
לעלה למנחה ולחטאת ולאשם
ולמלואים ולזבח השלמים ׃ אשר
צוה יהוה את משה בהר סיני ביום
צותו את בני ישראל להקריב את
קרבניהם ליהוה במדבר סיני ׃

וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ קח את
אהרן ואת בניו אתו ואת הבגדים ואת
שמן המשחה ואת פר החטאת ואת
שני האילים ואת סל המצות ואת כל

דיתיכול כל דמא ואישתיצי
אינשא ההוא מעמיה ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃

מליל עם בני ישראל למימר
דמקריב ית נכסת קודשוהי
קדם יי ייתי ית קורבניה
קדם יי מניכסת קודשוהי ׃

ידוהי תייתינה ית קורבניא
דיי ית תרבא על חויא
ייתיניה ית חויא לארמא יתיה
ארמותא קדם יי ׃
ויסיק כהנא ית תרבא
למדבחא ויהא חדיא לאהרן
ולבנוהי ׃
וית שוקא דימינא תתנון
אפרשותא לכהנא מניכסת
קודשיהון ׃
דמקריב ית דם ניכסת
קודשיא וית תרבא מבני
אהרן דיליה תהא שוקא
דימינא לחולק ׃
ארי ית חויא דארמותא וית
שוקא דאפרשותא נסיבית
מן בני ישראל מנכסת
קודשיהון ויהבית יתהון
לאהרן כהנא ולבנוהי לקיים
עלם מן בני ישראל ׃

דא רבות אהרן ורבות בנוהי
מקורבניא דיי ביומא דקריב
יתהון לשמשא קדם יי ׃

דפקיד יי למתן להון ביומא
דרבי יתהון מן בני ישראל
קיים עלם לדריהון ׃
דא אוריתא לעלתא למנחתא
ולחטאתא ולאשמא
ולקורבניא ולניכסת קודשיא

דפקיד יי ית משה בטורא
דסיני ביומא דפקדיה ית בני
ישראל לקרבא ית קורבניהון
קדם יי בטורא דסיני ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃

דבר ית אהרן וית בנוהי עמיה
וית לבושיא וית מישחא
דרבותא וית תורא דחטאתא
וית תרין דיכרין וית סלא
דפטיריא ׃
וית כל

את אשי ה׳ · ומה הן האשים החלב
על החזה יביאנו כשמביאו מבית
המטבחים נותן חלב על החזה
וכשנותנו על המניף נמצא חזה
למעלה וחלב למטה וזהו האמור
במקום אחר שוק התרומה וחזה
התנופה על אשי החלבים יביאו
ולאחר תנופה נותנו לכהן המקטיר
ונמצא חזה למטה וזהו שנאמר וישימו
החלבים על החזות ויקטר וגו׳ למדנו
שלשה כהנים זקוקין לה׳ כך מפורש
במנחות · את החלב על החזה יביאנו
ואת החזה · למה מביאו להניפו הוא
מביאו ולא שיהא הוא מן האשים לפי
שנא׳ את אשי ה׳ את החלב על
החזה · יכול אף חזה לאשים לכך נאמ׳
החזה להניף · והקטיר הכהן החלב
ואח״כ והיה החזה לאהרן למדנו שאין
הבשר נאכל בעוד האימורין למטה
מן המזבח · שוק מן הפרק של
ארכובה התחתונה עם הראש · עד
הפרק האמצעי שהוא סובך של
ירך · המקריב את דם · מי שהוא
ראוי לזריקתו ולהקטיר חלבו יצא
טמא בשעת זריקת דמים והקטר
חלבים שאינו חולק בבשר · לקחתי מאת
בני ישרא׳ כל שה ראויין היו לישרא׳
וכשחטאו בעגל נטלום מהן ונתנום
לכהנים · יכול אם יזכו יחזרו להם ת״ל
לחק עולם · לעולם נתונים הם במתנ׳
לכהן שלא יחזרו לישראל · מאת בני
ישראל · לדורות · התנופה והתרומה ·
מוליך ומביא מעלה ומוריד · ולמלואי׳
ליום חנוך הכהונ׳ · קח את אהרן פרש׳
זו נאמ׳ ז׳ ימים קודם הקמת המשכן שאין מוקדם ומאוחר בתורה · קח · קחם בדברים ומשכם · ואת פר החטאת ·

את האמורין בענין צואת
המלואים ועכשיו ביום הראשון
למלואים חזר ופירש . וזהו
בשעת מעשה ; הקהל אל
פתח זה אחד מן המקומות
שהחזיק מועט את
המרובה ; זה הדבר
דברים שתראו שאני
עושה לפניכם
צוה הקדוש ברוך
הוא לעשות
אל תאמרו
לכבודי
ולכבוד אחי
אני עושה כל
הענין הזה
פרש בואתה
תצוה ; את
האורים ; כתב של
שם המפורש ;
וישם על המצנפת ;
מצא הציץ תלוי על
המצנפת ; ויז ממנו
לא ידעתי היכן נצטוה
בהזאות הללו ; ויצק וימשח
בתחלה יוצק על ראשו
ואחר כך נותן בין ריסי
עיניו ומושך באצבעו מזה
לזה ; ויחטא . לשון הסידור
ויחטא את המזבח . חטאו
וטהרו מזרות לכנס
בקדושה ; ויקדשהו
בעבודה זו ;
לכפר עליו
מעתה כל הכפרות

העדה הקהל אל פתח אהל מועד ;
ויעש משה כאשר צוה יהוה אתו
ותקהל העדה אל פתח אהל מועד ;
ויאמר משה אל העדה זה הדבר
אשר צוה יהוה לעשות ; ויקרב משה
את אהרן ואת בניו וירחץ אתם במים ;
ויתן עליו את הכתנת ויחגר אתו
באבנט וילבש אתו את המעיל ויתן
עליו את האפד ויחגר אתו בחשב
האפד ויאפד לו בו ; וישם עליו את
החשן ויתן אל החשן את האורים
ואת התמים ; וישם את המצנפת על
ראשו וישם על המצנפת אל מול
פניו את ציץ הזהב נזר הקדש כאשר
צוה יהוה את משה ; ויקח משה את
שמן המשחה וימשח את המשכן
ואת כל אשר בו ויקדש אתם ; ויז
ממנו על המזבח שבע פעמים וימשח
את המזבח ואת כל כליו ואת הכיר
ואת כנו לקדשם ; ויצק משמן המשחה
על ראש אהרן וימשח אתו לקדשו ;
ויקרב משה את בני אהרן וילבשם
כתנת ויחגר אתם אבנט ויחבש להם
מגבעות כאשר צוה יהוה את משה ;
ויגש את פר החטאת ויסמך אהרן
ובניו את ידיהם על ראש פר החטאת ;
וישחט ויקח משה את הדם ויתן
על קרנות המזבח סביב באצבעו
ויחטא את המזבח ואת הדם יצק
אל יסוד המזבח ויקדשהו לכפר
עליו ; ויקח את כל החלב אשר על
הקרב ואת יתרת הכבד ואת שתי
הכלית ואת חלבהן ויקטר משה
המזבחה ; ואת הפר ואת ערו ואת
בשרו ואת פרשו שרף באש מחוץ

כנישתא אכניש לתרע משכן
זימנא ;
ועבד משה כמה דפקיד יי
יתיה ואיתכנישת כנישתא
לתרע משכן זימנא ;
ואמר משה לכנישתא דין
פתגמא דפקיד יי למעבד ;

וקריב משה ית אהרן וית
בנוהי ואסחי יתהון במיא ;

ויהב עלוהי ית כתונא וזריז
יתיה בהמינא ואלביש יתיה
ית מעילא ויהב עלוהי ית
אפודא וזריז יתיה בהמין
אפודא ואתקין ליה ביה ;
ושוי עלוהי ית חושנא ויהב
לחושנא ית אוריא וית תומיא ;

ושוי ית מצנפתא על רישיה
ושוי ית מצנפתא לקביל
אפוהי ית ציצא דדהבא
כלילא דקודשא כמה דפקיד
יי ית משה ;
ונסיב משה ית משחא
דרבותא ורבי ית משכנא וית
כל דביה וקדיש יתהון ;

ואדי מיניה על מדבחא שבע
זמנין ורבי ית מדבחא וית כל
מנוהי וית כיורא וית בסיסיה
לקדשותהון ;
ואריק ממשחא דרבותא על
רישא דאהרן ורבי יתיה
לקדשותיה ;
וקריב משה ית בני אהרן
ואלבישינון כתונין וזריז יתהון
המינין ואתקין להון כובעין
כמה דפקיד יי ית משה ;

וקריב ית תורא דחטאתא
וסמך אהרן ובנוהי ית ידיהון
על ריש תורא דחטאתא ;

ונכיס ונסיב משה ית דמא
ויהב על קרנת מדבחא סחור
סחור באצבעיה ודכי ית
מדבחא וית דמא אריק
ליסודא דמדבחא וקדשיה
לכפרא עלוהי ;
ונסיב ית כל תרבא דעל
גווא וית חצר כבדא וית
תרתין כוליין וית תרביהון
ואסיק משה למדבחא ;

וית תורא
וית משכיה וית בישריה וית
אוכליה אוקיד בנורא מברא

למחנה כאשר צוה יהוה את משה׃
ויקרב את איל העלה ויסמכו אהרן
ובניו את ידיהם על ראש האיל
וישחט ויזרק משה את הדם על
המזבח סביב׃ ואת האיל נתח לנתחיו
ויקטר משה את הראש ואת הנתחים
ואת הפדר׃ ואת הקרב ואת הכרעים
רחץ במים ויקטר משה את כל האיל
המזבחה עלה הוא לריח ניחח אשה
הוא ליהוה כאשר צוה יהוה את משה׃
ויקרב את האיל השני איל המלאים
ויסמכו אהרן ובניו את ידיהם על ראש
האיל׃ וישחט ויקח משה מדמו ויתן
על תנוך אזן אהרן הימנית ועל בהן
ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית׃
ויקרב את בני אהרן ויתן משה מן
הדם על תנוך אזנם הימנית ועל בהן
ידם הימנית ועל בהן רגלם הימנית
ויזרק משה את הדם על המזבח סביב׃
ויקח את החלב ואת האליה ואת כל
החלב אשר על הקרב ואת יתרת
הכבד ואת שתי הכלית ואת חלבהן
ואת שוק הימין׃ ומסל המצות אשר
לפני יהוה לקח חלת מצה אחת וחלת
לחם שמן אחת ורקיק אחד וישם על
החלבים ועל שוק הימין׃ ויתן את
הכל על כפי אהרן ועל כפי בניו וינף
אתם תנופה לפני יהוה׃ ויקח משה
אתם מעל כפיהם ויקטר המזבחה
על העלה מלאים הם לריח ניחח
אשה הוא ליהוה׃ ויקח משה את החזה
וינפהו תנופה לפני יהוה מאיל המלאים
למשה היה למנה כאשר צוה יהוה
את משה׃ ויקח משה משמן המשחה
ומן הדם אשר על המזבח ויז על אהרן

למשריתא כמה דפקיד ה׳ ית משה׃

וקריב ית דכרא דעלתא וסמכו אהרן ובנוהי ית ידיהון על ריש דכרא׃

ונכיס וזרק משה ית דמא על מדבחא סחור סחור׃

וית דיכרא פליג לאיברוהי ואסיק משה ית רישא וית איבריא וית תרבא׃

וית גווא וית כרעיא חליל במיא ואסיק משה ית כל דיכרא למדבחא עלתא הוא לאתקבלא ברעוא קורבנא הוא קדם ה׳ כמה דפקיד ה׳ ית משה׃

וקריב ית דיכרא תנינא דכר קורבניא וסמכו אהרן ובנוהי ית ידיהון על ריש דיכרא׃

ונכיס ונסיב משה מדמיה ויהב על רום אודנא דאהרן דימינא ועל אליון ידיה דימינא ועל אליון רגליה דימינא׃

וקריב ית בני אהרן ויהב משה מן דמא על רום אודניהון דימינא ועל אליון ידיהון דימינא ועל אליון רגליהון דימינא וזרק משה ית דמא על מדבחא סחור סחור׃

ונסיב ית תרבא וית אליתא וית כל תרבא די על גווא וית חצר כבדא וית תרתין כולין וית תרביהון וית שוקא דימינא׃

ומסלא דפטיריא די קדם ה׳ נסיב גריצתא פטירתא חדא וגריצתא דלחם משח חדא ואספוג חד ושוי על תרביא ועל שוקא דימינא׃

ויהב ית כולא על ידי דאהרן ועל ידי בנוהי וארים יתהון ארמא קדם ה׳׃

ונסיב משה יתהון מעל ידיהון ואסיק למדבחא על עלתא קורבניא אינון לאתקבלא ברעוא קורבנא הוא קדם ה׳׃

ונסיב משה ית חדיא וארימיה ארמותא קדם ה׳ מדכר קורבניא למשה הוה לחולק כמה דפקיד ה׳ ית משה׃

ונסיב משה ממשחא דרבותא ומן דמא די על מדבחא ואדי על אהרן

ויהי ביום השמיני

ביום השמיני למלואים הוא ר"ח ניסן
שבו הוקם המשכן ואותו היום נטל
עשר עטרות השנויות בסדר עולם.
ולזקני ישראל. להשמיעם
שעל פי הדבור אהרן
נכנס ומשמש בכהונה
גדולה ולא יאמרו מאליו
נכנס. קח לך עגל.
להודיע שמכפר לו
הקדוש ברוך
הוא
על ידי
העגל
זה על מעשה העגל שעשה. כי היום
יי' נראה אליכם. להשרות
שכינתו במעשה ידיכם.
לכך יביאו הקרבנות
הללו יהיה עם זה
קרב אל המזבח.
שהיה אהרן
בוש וירא לגשת.
אמר לו
משה מפני
מה
אתה
בוש לכך
נבחרת. ואת חטאתך
עגל בן בקר. ואת עולתך
האיל. קרבן
העם.
שעיר עזים.
ועגל וכבש. כל מקום
שנא' עגל בן שנה הוא. ומכאן אתה

על בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו אתו
ויקדש את אהרן את בגדיו ואת בניו
ואת בגדי בניו אתו: ויאמר משה אל
אהרן ואל בניו בשלו את הבשר
פתח אהל מועד ושם תאכלו אתו
ואת הלחם אשר בסל המלאים
כאשר צויתי לאמר אהרן ובניו
יאכלהו: והנותר בבשר ובלחם
באש תשרפו: ומפתח אהל מועד
לא תצאו שבעת ימים עד יום מלאת
ימי מלאיכם כי שבעת ימים ימלא
את ידכם: כאשר עשה ביום הזה
צוה יהוה לעשת לכפר עליכם:
ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה
שבעת ימים ושמרתם את משמרת
יהוה ולא תמותו כי כן צויתי: ויעש
אהרן ובניו את כל הדברים אשר
צוה יהוה ביד משה: ויהי
בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר אֶל
אַהֲרֹן קַח לְךָ עֵגֶל בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת
וְאַיִל לְעֹלָה תְּמִימִם וְהַקְרֵב לִפְנֵי
יְהוָה: וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר
קְחוּ שְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ
בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה: וְשׁוֹר וָאַיִל
לִשְׁלָמִים לִזְבֹּחַ לִפְנֵי יְהוָה וּמִנְחָה
בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן כִּי הַיּוֹם יְהוָה נִרְאָה
אֲלֵיכֶם: וַיִּקְחוּ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה
אֶל פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל הָעֵדָה
וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יְהוָה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה
הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא
אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל
אַהֲרֹן קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת
חַטָּאתְךָ וְאֶת עֹלָתֶךָ וְכַפֵּר בַּעַדְךָ
וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת קָרְבַּן הָעָם

על לבושוהי ועל בנוהי ועל
לבושי בנוהי עמיה וקדיש ית
אהרן וית לבושוהי וית בנוהי
וית לבושי בנוהי עמיה:
ואמר משה לאהרן ולבנוהי
בשילו ית בישרא בתרע משכן
זימנא ותמן תיכלון יתיה וית
לחמא די בסלא דקורבניא
כמא דפקידית למימר אהרן
ובנוהי ייכלונה:

ודאישתאר בבשרא ובלחמא
בנורא תוקדון:

ומתרע משכן זימנא לא תפקון
שבעא יומין עד יום מישלם
יומי קורבנכון ארי שבעה
יומין יקרב ית קורבנכון:

כמא דעבד ביומא הדין פקיד
יי למיעבד לכפרא עליכון:

ובתרע משכן זמנא תתבון
יממם ולילי שבעת יומין ותטרון
ית מטרת מימרא דיי ולא
תמותון ארי כן איתפקדית:

ועבד אהרן ובנוהי ית כל
פיתגמיא דפקיד יי בידא
דמשה:
והוה ביומא תמינאה קרא
משה לאהרן ולבנוהי ולסבי
ישראל:
ואמר לאהרן סב לך עגל בר
תורי לחטאתא ודכר לעלתא
שלמין ואקריב קדם יי:

ועם בני ישראל תמליל למימר
סיבו צפיר בר עיזי לחטאתא
ועגל ואימר בני שנה שלמין
לעלתא:
ותור ודכר לנכסת קודשיא
לדבחא קדם יי ומנחתא
דפילא במשח ארי יומא דין
יקרא דיי איתגלי לכון:

ונסיבו ית דפקיד משה לקדם
משכן זימנא וקריבו כל
כנשתא וקמו קדם יי:

ואמר משה דין פיתגמא דפקיד
יי תעבדון ואיתגלי לכון יקרא
דיי:

ואמר משה לאהרן קרב
למדבחא ועביד ית חטאתך
וית עלותך וכפר עלך ועל
עמא ועביד ית קרבן עמא

וכפר בעדם כאשר צוה יהוה ויקרב
אהרן אל המזבח וישחט את עגל
החטאת אשר לו ויקרבו בני אהרן
את הדם אליו ויטבל אצבעו בדם
ויתן על קרנות המזבח ואת הדם
יצק אל יסוד המזבח ואת החלב
ואת הכלית ואת היתרת מן הכבד
מן החטאת הקטיר המזבחה כאשר
צוה יהוה את משה ואת הבשר ואת
העור שרף באש מחוץ למחנה
וישחט את העלה וימצאו בני אהרן
אליו את הדם ויזרקהו על המזבח
סביב ואת העלה המציאו אליו
לנתחיה ואת הראש ויקטר על
המזבח וירחץ את הקרב ואת
הכרעים ויקטר על העלה המזבחה
ויקרב את קרבן העם ויקח את
שעיר החטאת אשר לעם וישחטהו
ויחטאהו כראשון ויקרב את העלה
ויעשה כמשפט ויקרב את המנחה
וימלא כפו ממנה ויקטר על המזבח
מלבד עלת הבקר וישחט את השור
ואת האיל זבח השלמים אשר
לעם וימצאו בני אהרן את הדם
אליו ויזרקהו על המזבח סביב ואת
החלבים מן השור ומן האיל האליה
והמכסה והכלית ויתרת הכבד
וישימו את החלבים על החזות
ויקטר החלבים המזבחה ואת החזות
ואת שוק הימין הניף אהרן תנופה
לפני יהוה כאשר צוה משה וישא
אהרן את ידו אל העם ויברכם וירד
מעשת החטאת והעלה והשלמים
ויבא משה ואהרן אל אהל מועד
ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד

וכפר עליהון כמא דפקיד יי׃

וקרב אהרן למדבחא ונכס
ית עגלא דחטאתא דיליה׃
וקריבו בני אהרן ית דמא ליה
וטבל איצבעיה בדמא ויהב על
קרנת מדבחא וית דמא אריק
ליסודא דמדבחא׃

וית תרבא וית כוליתא וית
חיצרא מן כברא מן חטאתא
אסיק למדבחא כמא דפקיד
יי ית משה׃

וית בישרא וית משכא אוקיד
בנורא מברא למשריתא׃

ונכיס ית עלתא ואמטיאו בני
אהרן ליה ית דמא וזרקיה על
מדבחא סחור סחור׃
וית עלתא אמטיאו ליה
לאיברהא וית רישא ואסיק
על מדבחא׃

וחליל ית גוא וית כרעיא
ואסיק על עלתא למדבחא׃

וקריב ית קרבן עמא ונסיב ית
צפירא דחטאתא די לעמא
ונכסיה וכפר בדמיה כקדמאה׃

וקריב ית עלתא ועבדה כד
חזי׃
וקרב ית מנחתא ומלא ידיה
מינה ואסיק למדבחא בר
מעלת צפרא׃
ונכיס ית תורא וית דיכרא
ניכסת קודשיא די לעמא
ואמטיאו בני אהרן ית דמא
ליה וזרקיה על מדבחא סחור
סחור׃
וית תרביא מן תורא ומן דיכרא
אליתא וחפי וכליתא וחצר
כברא׃

ושויאו ית תרביא על חדיתא
ואסיק תרביא למדבחא׃

וית חדיתא וית שוקא דימינא
ארים אהרן ארמותא קדם יי
כמא דפקיד משה׃

וארים אהרן ית ידוהי לעמא
ובריכינון ונחת מלמעבד
חטאתא ועלתא וניכסת
קודשיא׃ ועל משה
ואהרן למשכן זימנא ונפקו
ובריכו ית עמא ואיתגלי יקרא

נגד׳ ואת הבשר ואת העור׳ לא
מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו
ושל מלואים וכלן ע״פ הדבור׳ וימציאו׳
לשון הושטה והזמנה׳ ויחטאהו עשהו
כמשפט חטאת׳ כראשון׳ כעגל שלו
ויעשה כמשפט׳ כמשפט המפורש
בעולת נדבה בויקרא׳ וימלא כפו׳
היא קמיצה׳ מלבד עולת הבקר כל
אלה עשה אחר עולת התמיד׳
והמכסה׳ חלב המכסה את הקרב׳
וישימו את החלבים׳ לאחר התנופה
נתנו הכהן המניף לכהן אחר
להקטירם נמצאו עליונים למטה׳
ויברכם׳ ברכת כהנים יברכך יאר
ישא׳ וירד׳ מעל המזבח׳ ויבא משה
ואהרן׳ למה נכנסו׳ מצאתי בפרש׳
המלואים בברייתא המוספת על
תורת כהנים שלנו׳ למה נכנסו משה
ואהרן ללמדו על מעשה הקטרת׳
או לא נכנסו אלא לדבר אחר הריני דן
ירידה וביאה טעונה ברכה מה ירידה
טעונה ברכה אף ביאה מעין עבודה
היא למדת למה נכנס משה עם אהרן
ללמ׳ על מעש׳ הקטו׳׳ ד״א כיון שראה
אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל
המעשים ולא ירדה שכינה לישראל היה
עומד ומצטער אמ׳ יודע אני שכעס
הקב״ה עלי ובשבילי לא ירדה שכינה
אמר לו למשה משה אחי כך
עשית לי שנכנסתי ונתביישתי׳ מיד
נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה
שכינה לישראל׳ ויצאו ויברכו את העם
אמרו ויהי נועם יי׳ יהי רצון שתשרה
שכינה במעשיכם וכדי שנתכפר לכם עון
העגל׳ לפיכך אמר להם היום׳

הדבר אשר צוה יי׳ תעשו ובאותו אהרן
אחי כדאי וחשוב ממני שעל ידי קרבנותיו
ועבודתו תשרה בכם שכינה ותדעו
שהמקום בחר בו׃ וירנו כתרגומו׃ ויקחו
וגו׳ ר׳ אליעזר אומר לא מתו בני
אהרן אלא שהורו הלכה בפני משה
רבן׃ ר׳ ישמעאל אומר שתויי יין נכנסו
למקדש ותדע שאחר מיתתן הזהיר
הנותרים שלא יכנסו שתויי יין׃ משל
למלך שהיה לו בן בית כו׳ כדאי׳ בויקרא
רבה׃ הוא אשר דבר יי׳ היכן דבר
ונועדתי שמה ונקדש בכבודי׃ אל תקרי
בכבודי אלא במכובדי׃ אמר לו משה
לאהרן אהרן אחי יודע הייתי שיתקדש הבית
במיודעיו של מקום והייתי סבור או
בי או בך ועכשיו רואה אני שהם
גדולים ממני וממך׃ וידום אהרן
קבל שכר על שתיקתו ומה שכר
קבל שנתייחד הדבור עמו שנאמר לו
פרשת שתויי יין׃ בקרובי אקדש׃
בבחירי׃ ועל פני כל העם אכבד׃
כשהקב״ה עושה דין בצדיקים מתירא
ומתעלה ומתקלס אם כן באלו כל
שכן ברשעים וכן הוא אומר נורא אלהים
ממקדשיך אל תקרי ממקדשיך אלא
ממקודשיך׃ דוד אהרן׃ עוזיאל אחי
עמרם היה שנ׳ ובני קהת עמרם
ויצהר וחברון ועוזיאל׃ שאו את אחיכם׃
כאדם האומר לחבירו העבר את המת מלפני הכלה שלא
לערבב את השמחה׃ בכתנתם׃

יהוה אל כל העם ותצא אש מלפני
יהוה ותאכל על המזבח את העלה
ואת החלבים וירא כל העם וירנו
ויפלו על פניהם׃ ויקחו בני אהרן נדב
ואביהוא איש מחתתו ויתנו בהן אש
וישימו עליה קטרת ויקריבו לפני
יהוה אש זרה אשר לא צוה אתם׃
ותצא אש מלפני יהוה ותאכל אותם
וימתו לפני יהוה׃ ויאמר משה אל
אהרן הוא אשר דבר יהוה לאמר
בקרבי אקדש ועל פני כל העם
אכבד וידם אהרן׃ ויקרא משה אל
מישאל ואל אלצפן בני עזיאל דד
אהרן ויאמר אלהם קרבו שאו את
אחיכם מאת פני הקדש אל מחוץ
למחנה׃ ויקרבו וישאם בכתנתם
אל מחוץ למחנה כאשר דבר
משה׃ ויאמר משה אל אהרן
ולאלעזר ולאיתמר בניו ראשיכם
אל תפרעו ובגדיכם לא תפרמו ולא
תמתו ועל כל העדה יקצף ואחיכם
כל בית ישראל יבכו את השרפה
אשר שרף יהוה׃ ומפתח אהל מועד
לא תצאו פן תמתו כי שמן משחת
יהוה עליכם ויעשו כדבר משה׃

וידבר יהוה אל אהרן לאמר׃ יין
ושכר אל תשת אתה ובניך אתך
בבאכם אל אהל מועד ולא תמתו

דיי לכל עמא׃
ונפקת אשתא מן קדם יי
ואכלת על מדבחא ית עלתא
וית תרביא וחזא כל עמא
ושבחו ונפלו על אפיהון׃

ונסיבו בני אהרן נדב
ואביהוא גבר מחתתיה ויהבו
בהון אשתא ושויאו עלה
קטרת בוסמין וקריבו קדם יי
אישתא נוכרתא דלא פקיד
יתהון׃
ונפקת אשתא מן קדם יי
ואכלת יתהון ומיתו קדם יי׃

ואמר משה לאהרן הוא דמליל
יי למימר בקריבי איתקדש
ועל אפי כל עמא איתיקר
ושתיק אהרן׃
וקרא משה למישאל ולאלצפן
בני עוזיאל אח אבוהי דאהרן
ואמר להון קריבו טולו ית
אחיכון מלות אפי קודשא
למברא למשריתא׃

וקריבו ונטלינון בכתונהון
למברא למשריתא כמא
דמליל משה׃

ואמר משה לאהרן ולאלעזר
ולאיתמר בנוהי רישיכון לא
תרבון פירוע ולבושיכון לא
תבזעון ולא תמותון ועל כל
כנישתא יהא רוגזא ואחיכון כל
בית ישראל יבכון ית יקדתא
דאוקיד יי׃

ומתרע משכן זימנא לא תפקון
דילמא תמותון ארי משח
רבותא דיי עליכון ועבדו
כפיתגמא דמשה׃

ומליל יי עם אהרן למימר׃

חמר ומרוי לא
תישתי את ובנך עמך במעלכון
למשכן זימנא ולא תמותון

של מתים מלמד שלא נשרפו בגדיהם אלא נשמתם כמין שני חוטין של אש נכנסו לתוך חוטמן ושרפה כו׳ : אל תפרעו אל תגדלו
שער מכאן שאבל אסור בתספורת אבל אתם אל תערבבו שמחת של מקום׃ ולא תמותו׳ הא אם תעשו תמותו׃ ואחיכם
כל בית ישראל מכאן שצרת ת״ח מוטלת על הכל להתאבל בה׃ יין ושכר יין דרך שכרות׃ בבאכם אל אהל מועד׃ אין לי
אלא בבואם להיכל בגשתם למזבח מנין׳ נא׳ כאן ביאת אהל ונא׳ בקדוש ידים ורגלים ביאת אהל מה להלן עשה גישת
מזבח כביאת אהל וגו׳ ולהבדיל׳ כדי שתבדילו בין עבודה קדושה למחוללת הא למדת שאם עבד׳ פסל׳

חקת עולם לדרתיכם: ולהבדיל בין
הקדש ובין החל ובין הטמא ובין
הטהור: ולהורת את בני ישראל את
כל החקים אשר דבר יהוה אליהם
ביד משה:
וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר
ואל איתמר בניו הנותרים קחו את
המנחה הנותרת מאשי יהוה ואכלוה
מצות אצל המזבח כי קדש קדשים
הוא: ואכלתם אתה במקום קדוש
כי חקך וחק בניך הוא מאשי יהוה
כי כן צויתי: ואת חזה התנופה ואת
שוק התרומה תאכלו במקום
טהור אתה ובניך ובנתיך אתך כי
חקך וחק בניך נתנו מזבחי שלמי
בני ישראל: שוק התרומה וחזה
התנופה על אשי החלבים יביאו
להניף תנופה לפני יהוה והיה לך
ולבניך אתך לחק עולם כאשר צוה
יהוה: ואת שעיר החטאת דרש
דרש משה והנה שרף ויקצף על
אלעזר ועל איתמר בני אהרן
הנותרם לאמר: מדוע לא אכלתם

קיים עלם לדרתיכון:
ולאפרשא בין קודשא ובין חולא ובין מסאבא ובין דכיא:

ולאלפא ית בני ישראל ית כל קיימא דמליל יי׳ להון בידא דמשה:

ומליל משה עם אהרן ועם אלעזר ולאיתמר בנוהי דאישתארו סיבו ית מנחתא דאישתארת מקורבניא דיי׳ ואכלונא פטירן בסטר מדבחא ארי קדש קודשין הוא:

ותיכלון יתה באתר קדיש ארי חלקך וחולק בנך היא מקרבניא דיי׳ ארי כן איתפקדית:
וית חדיא דארמותא וית שוקא דאפרשותא תיכלון באתר דכי את ובנך ובנתך עמך ארי חולקך וחולק בנך איתיהיבו מנכסת קודשי בני ישראל:

שוקא דאפרשותא וחדיא דארמותא על קורבנא תרביא ייתון לארמא ארמותא קדם יי׳ ויהא לך ולבנך עמך לקיים עלם כמא דפקיד יי׳:
וית צפירא דחטאתא מיבעא תיבעי משה והא מיתוקד ורגיז על אלעזר ועל איתמר בני אהרן דאישתארו למימר:

מדין לא אכלתון

ולהורות · ל"מ ששכור אסו׳ בהוראה · יכול יהא חייב מיתה ת"ל · אתה ובניך אתך · ולא תמותו · כהנים בעבודתן במיתה ואין חכמי׳ בהוראתן במיתה׳ הנותרים · מן המיתה · מלמד שאף עליהם נקנסה מיתה על עון העגל הוא שנאמ׳ ובאהרן התאנף יי׳ מאד להשמידו אין השמדה אלא כלוי בנים שנאמ׳ ואשמיד פריו ממעל ותפלת משה בטלה מחצה שנאמ׳ ואתפלל גם בעד אהרן · קחו את המנחה · אע"פ שהם אוננים ושהקדשים אסורי׳ לאונן · את המנחה · זו מנחת שמיני ומנחת נחשון · ואכלוה מצות · מה ת"ל לפי שהיא מנחת צבור ומנחת שעה ואין כמוה לדורות הוצרך לפרש בה דין שאר מנחות · וחק בניך · אין חק לבנות בקדשים · כי כן צויתי · באנינות יאכלוה · ואת חזה התנופה · שלמי צבור · תאכלו במקום טהור · וכי הראשונים אכלו במקום טמא אלא הראשונים שהם קדשי קדשים הוזקקה אכילתן במקום קדוש · אבל אלו אין צריכין תוך הקלעים · אבל צריכין הן ליאכל תוך מחנה ישראל שהוא טהור מליכנס שם מצורעים שקדשי׳ קלים נאכלין בכל העיר · אתה ובניך ובנותיך · אתה ובניך בחלק אבל אם יתנו להם מתנות רשאות הן לאכול בחזה ושוק או אינו אלא אף הבנות בחלק ת"ל וחק בניך נתנו · חק לבנים ואין חק לבנות · על אשי החלבים · שוק התרומה וחזה התנופה · כמו אשר הונף ואשר הורם · תנופה מוליך ומביא · תרומה מעלה ומוריד · ולמה חלקן הכתוב תרומה בשוק ותנופה בחזה · לא ידענו שניהם בהרמה ותנופה · על אשי החלבים כמו על חלבי האישים · מכאן שהחלבים למטה בשעת תנופה · ויישוב המקראות שלא יכחישו זה את זה כבר פירשתי במנחת כהנים בצו את אהרן · שעיר החטאת · שעיר מוסף ראש חדש והג׳ שעירי חטאות קרבו בו ביום · שעיר עזים · שעיר נחשון ושעיר ר"ח ומכולן לא נשרף אלא זה · ונחלקו רבותינו בדבר י"א מפני טומאה שנגעה בו נשרף · וי"א מפני אנינות נשרף · לפי שהוא קדשי דורות אבל בקדשי שעה סמכו על משה שאמ׳ להם במנחה ואכלוה מצות · דרש דרש · שני דרישות למה נשרף זה ולמה נאכלו אלו · כך הוא בת"כ · על אלעזר ועל איתמר · בשביל כבודו של אהרן הפך פניו על הבנים וכעס · לאמר אמ׳ להם השיבוני על דברי · מדוע לא אכלתם את החטאת ובמ׳ חוץ לקדש אכלוה ולא שרפוה · מה זו במקום הקדש · שמא יצאת חוץ לקלעים ונפסלה · כי קדש קדשים היא ונפסלה ביוצא

את החטאת במקום הקדש כי
קדש קדשים הוא ואתה נתן לכם
לשאת את עון העדה לכפר עליהם
לפני יהוה: הן לא הובא את דמה
אל הקדש פנימה אכול תאכלו
אתה בקדש כאשר צויתי: וידבר
אהרן אל משה הן היום הקריבו
את חטאתם ואת עלתם לפני יהוה
ותקראנה אתי כאלה ואכלתי חטאת
היום הייטב בעיני יהוה: וישמע משה
וייטב בעיניו:

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן
לאמר אלהם: דברו אל בני ישראל
לאמר זאת החיה אשר תאכלו
מכל הבהמה אשר על הארץ: כל
מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסת
מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו:

ית חטאתא באתר קודשא ארי קודש קודשין הוא ויתה יהב לכון לסלחא על חובי כנשתא לכפרא עליהון קדם יי׳:

הא לא איתעל מדמא לבית קודשא גואה מיכל תיכלון יתה בקודשא כמה דפקידית:

ומליל אהרן עם משה הא יומא דין קריבו ית חטאתהון וית עלותהון קדם יי׳ וארעאן יתי עקן כאילין ואילופון אכלית חטאתא יומא דין התקין קדם יי׳:

ושמע משה ושפר בעינוהי:

ומליל יי׳ עם משה ועם אהרן למימר להון:
מלילו עם בני ישראל למימר דא חיתא דתיכלון מכל בעירא די על ארעא:

כל דסדיקא פרסתא ומטלפא טילפין פרסתא מסקא פישרא בבעירא יתה תיכלון:

וקם אמרו לו לאו· אמר להם הואיל
במקום קדוש היתה מדוע לא אכלתם
אותה: ואותה נתן לכם לשאת שהכה׳
אוכלין ובעלים מתכפרים: לשאת את
עון העדה מכאן ששעיר ראש חדש
היה שמכפר עון טומאת מקדש וקדשיו
שחטאת שמיני וחטאת נחשון לא
לכפרה באו: הן לא הובא את דמה׳
שאלו הובא היה לכם לשרפה כמו
שנא׳ כל חטאת אשר יובא את דמה
אל אהל מועד לכפר: אכול תאכלו
אותה בקדש: היה לכם לאכלה אע״פ
שאתם אוננים כאשר צויתי לכם
במנחה: וידבר אהרן: אין דבור אלא
לשון עז שנ׳ וידבר העם אפשר משה
קצף על אלעזר ואיתמר ואהרן
מדבר הא למדת שלא היה אלא מדרך
כבוד אמרו אינו כדאי שיהא אבינו
יושב ואנו מדברים ואינו בדין שיהא תלמיד משיב את רבו יכול לפי שאין באלעזר להשיב ת״ל ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי
הצבא הרי כשרצה דבר לפני משה ולפני הנשיאים זו מצאתי בספרי ישן: היום הקריבו מהו אומר אמר להם משה שמא
זרקתם דמה אוננים שהאונן שעבד חלל: אמר לו אהרן וכי הם הקריבו שהן הדיוטות אני הקרבתי שאני כהן גדול
ומקריב אונן: ותקראנה אותי כאלה: אפי׳ לא היו מתים בני אלא שאר קרובים שאני חייב להיות אונן עליהם כגון
כל האמור בפרשת אמור אל הכהנים שכהן מטמא להם: ואכלתי חטאת: ואם אכלתי חטאת היום · אבל
אנינות לילה מותר שאין אונן אלא יום קבורה: הייטב בעיני יי׳ אם שמעת בקדשי שעה אין לך להקל בקדשי דורות: וייטב
בעיניו: הודה ולא בוש לומר לא שמעתי: אל משה ואל אהרן: למשה שיאמר לאהרן: לאמר אליהם: לאלעזר ולאיתמר: או
אינו אלא לאמר לישראל כשהוא או׳ דברו אל בני ישראל הרי דבור אמור הא מה אני מקיים לאמר אליהם לאלעזר ולאיתמר:
דברו אל בני ישראל: את כלם השוה להיות שלוחים לדבור זה לפי שהושוו בדממה וקבלו עליהם גזרת המקום
מאהבה: זאת החיה: לשון חיים לפי שישראל דבקים במקום וראוים להיות חיים לפיכך הבדילן מן הטומאה וגזר
עליהם מצות ולאומות לא גזר כלום משל לרופא שנכנס לבקר החולה וכו׳ כדאי׳ במדרש ר׳ תנחומא: זאת החיה: מלמד
שהיה משה אוחז בחיה ומראה אותה לישראל זאת תאכלו וזאת לא תאכלו את זה תאכלו אף בשרצי המים אוחז מכל מין ומין ומראה
להם וכן בעוף את אלה תשקצו מן העוף וכן בשרצים וזה לכם הטמא: זאת החיה מכל הבהמה מלמד שבהמה בכלל חיה
מפרסת: כתרגומו סדיקא פרסתא: ושסעת שסע: שמובדלת מלמטה ומלמעלה בשתי צפרנים כתרגומו ומטלפא טלפין
יש שפרסותיה סדוקות מלמעלה ואין מובדלות לגמרי שמחוברות מלמטה: מעלת גרה: מעלה ומקיאה האוכל ממעיה
ומחזרת לתוך פיה לכתשו ולטחנו הדק: גרה כך שמו ויתכן לתרגם מגיר מים הכתובים שהוא נגרר אחר הפה כתרגומו
פשרא שעל ידי הגירה האוכל נפשר ונימוח: בבהמה: תיבה יתירה היא לדרש ממה שבתוך הבהמה להתיר את השליל הנמצא במעיה

אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה
וממפרסי הפרסה את הגמל כי
מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפריס
טמא הוא לכם: ואת השפן כי מעלה
גרה הוא ופרסה לא יפריס טמא
הוא לכם: ואת הארנבת כי מעלת
גרה הוא ופרסה לא הפריסה טמאה
הוא לכם: ואת החזיר כי מפריס
פרסה הוא ושסע שסע פרסה והוא
גרה לא יגר טמא הוא לכם: מבשרם
לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו
טמאים הם לכם: את זה תאכלו
מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר
וקשקשת במים בימים ובנחלים
אתם תאכלו: וכל אשר אין לו סנפיר
וקשקשת בימים ובנחלים מכל
שרץ המים ומכל נפש החיה אשר
במים שקץ הם לכם: ושקץ יהיו
לכם מבשרם לא תאכלו ואת
נבלתם תשקצו: כל אשר אין לו
סנפיר וקשקשת במים שקץ הוא
לכם: ואת אלה תשקצו מן העוף
לא יאכלו שקץ הם את הנשר ואת
הפרס ואת העזניה: ואת הדאה ואת
האיה למינה: את כל ערב למינו:
ואת בת היענה ואת התחמס ואת
השחף ואת הנץ למינהו: ואת הכוס
ואת השלך ואת הינשוף: ואת
התנשמת ואת הקאת ואת הרחם:

ברם ית דין לא תיכלון ממסקי
פישרא ומסדיקי פרסתא ית
גמלא ארי מסיק פישרא הוא
ופרסתא לא סדיקא מסאב
הוא לכון:

וית טפזא ארי מסיק פישרא
הוא ופרסתא לא סדיקא מסאב
הוא לכון:

וית ארנבא ארי מסקת פישרא
היא ופרסתא לא סדיקא
מסאבא היא לכון:

וית חזירא ארי סדיק פרסתא
הוא ומטלפא טילפין פרסתא
והוא פישרא לא פשר מסאב
הוא לכון:

מבשרהון לא תיכלון
ובנבילתהון לא תקרבון
מסאבין אינון לכון:

ית דין תיכלון מכל די במיא
כל דליה ציצין וקלפין במיא
בסיא ובנחליא יתהון תיכלון:

וכל דלית ליה ציצין וקלפין
בימיא ובנחליא מכל ריחשא
דמיא ומכל נפשא חיתא די
במיא שיקצא אינון לכון:

ושיקצא יהון לכון מבשרהון
לא תיכלון וית נבילתהון
תשקצון:

כל דלית ליה ציצין וקלפין
במיא שיקצא הוא לכון:

וית אלין תשקצון מן עופא
לא יתאכלון ארי שיקצא אינון
נשרא וער עדיא:

ודיתא וטרפיתא לזנה:
וית כל עורבא לזנוהי:

וית בת נעמיתא וציצא וציפר
שחפא ונצא לזנוהי:

וקדיא ושלינונא וקיפופא:

ובותא וקתא וירקריקא:

אימנו: אותה תאכלו ולא בהמה טמאה
והלא בהזהרה היא אלא לעבור עליו
בעשה ולא תעשה: מבשרם לא
תאכלו: אין לי אלא אלו שאר בהמה
טמאה שאין לה שום סימן טהרה
מנין אמרת קל וחומר מה אלו שיש בהם קצת
סימני טהרה אסורות מבשרם לא
תאכלו: בשרם בהזהרה ולא עצמות
וגידים וקרניים וטלפיים: ובנבלתם
לא תגעו: יכול יהו ישראל מוזהרין על
מגע נבלה תל' לומר אמור אל הכהנים
כהנים מוזהרין ואין ישראל מוזהרין
קל וחומר מה טומאת מת חמורה
לא הזהיר בה אלא כהנים טומאת
נבלות קלה לא כ"ש מה תל' לא תגעו
ברגל: שקץ הם לכם: שלא יעשה
בהם סחורה: סנפיר: אלו ששט בהן
קשקשת: אלו קלפים הקבועים בו:
שרץ בכל מקום משמעו דבר נמוך
ורוחש ונע וכו' על הארץ: ושקץ יהיו
לאסור את עירוביהן אם יש בהן
בנותן טעם: מבשרם: אינו מוזהר
על הסנפירין ועל העצמות: ואת
נבלתם תשקצו: לרבות יבחושין
שסננן: משקצו נבלתו: כל אשר
אין לו ולו: מה תל' שיכול אין לו שיקח
מות אלא קשקשים סימנו שלו לכשיעלה
קשיין במים מנין תל' וכל אשר אין לו
סנפיר וקשקשת במים: הא אם היו
לו במים אף שהסירן בעלותו מותר:
לא יאכלו: לחייב את המאכיל לקטנים שכן משמעו לא יהיו נאכלים על ידך וכו' אינו אלא לאוסרן בהנאה תל' לא תאכלום
בהמה אסורין בהנאה מותרין: כל עוף שנא' בו למינה למינו למינהו יש במינו שאין דומין זה לזה אף במראיתן
ובמראיתן וכולן מין אחד הן: הכוס: האסטור בלעז: שלך: פי' רבותי' זה השולה דגים מן הים וזה לשון תרגום ושלינונא שולה נונים
וינשוף: הן צואיטש הקורעים בלילה ויש להם לסתות כאדם ועוד אחר דומה לו שקורין יבין: תנשמת: היא קלב"ש שורין
דומה לעכבר ופורח בלילה: ותנשמת האמורה בשרצים היא דומה לה ואין לה עינים וקורין לה טלפ"א

החסידה זו דייה לבנה ציגוניא ולמה נקראת שמה חסידה שעושה חסידות עם חברותיה במזונות: האנפה היא דייה רגזנית וקורין לה הירון: דוכיפת תרנגול הבר וכרבלתו כפולה ובלעז הירופא ולמה נקרא דוכיפת שהודו כפות וזהו כרבלתו: ונגר טור נקרא על שם מעשיו כמו שפי' רבותי' בגיטי' פר' המזוק: שרץ העוף הם הדקי' הנמוכי' הרוחשי' על הארץ כגון זבובין וצרעין ויתושים וחגבים: על ארבע על ד' רגלים: ממעל לרגליו סמוך לצוארו יש לו כמין שני רגלים לבד ד' רגליו וכשרוצה לעוף ולקפוץ מן הארץ מתחזק באותן שני כרעים ופורח ויש מהן הרבה שקורין לגושטא אבל אין אנו בקיאי' בהן שד' סימני טהרה נאמ' בהן ארבע רגלים ד' כנפים וקרסולין שהן הכרעים כאן כנפיו חופין את רובו וכל הסימנין הללו מצויין באותן שבינותינו אבל יש שראשן ארוך ויש שאין להן זנב וצריך שיהא שמו חגב ובזה אין אנו יודעין להבדיל ביניהן: וכל שרץ העוף בא ולמד שאם יש לו ה' טהור: ולאלה העתידי' לאמר למטה תטמאו כלו' בנגיעתן יש טומאה: וכל הנושא את נבלתם כל מקום שנא' טומאת משא חמורה מטומאת מגע שהיא טעונה כבוס בגדי': מפרסת פרסה ושסע איננה שסעת כמו גמל שפרסתו סדוקה מלמעלה ומחוברת מלמטה כאן למדך שנבלת בהמה טמאה מטמאה ובסוף הפרשה פי' על בהמה טהורה: על כפיו כגון דוב וכלב וחתול: טמאים הם לכם למגע: וזה לכם הטמא כל טומאות הללו אינן לאיסור אכילה אלא לטומאה ממש להיות טמא בנגיעתן ונאסר לאכול תרומה וקדשים ולהכנס למקדש: החולד מושטילא: והצב פוייט שדומה לצפרדע: אנקה הריצון: לטאה לשרדא: חומט לימצא: תנשמת טלפא:

ואת החסידה האנפה למינה ואת הדוכיפת ואת העטלף: כל שרץ העוף ההלך על ארבע שקץ הוא לכם: אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף ההלך על ארבע אשר לא כרעים ממעל לרגליו לנתר בהן על הארץ: את אלה מהם תאכלו את הארבה למינו ואת הסלעם למינהו ואת החרגל למינהו ואת החגב למינהו: וכל שרץ העוף אשר לו ארבע רגלים שקץ הוא לכם: ולאלה תטמאו כל הנגע בנבלתם יטמא עד הערב: וכל הנשא מנבלתם יכבס בגדיו וטמא עד הערב: לכל הבהמה אשר הוא מפרסת פרסה ושסע איננה שסעת וגרה איננה מעלה טמאים הם לכם כל הנגע בהם יטמא: וכל הולך על כפיו בכל החיה ההלכת על ארבע טמאים הם לכם כל הנגע בנבלתם יטמא עד הערב: והנשא את נבלתם יכבס בגדיו וטמא עד הערב טמאים המה לכם:

וזה לכם הטמא בשרץ השרץ על הארץ החלד והעכבר והצב למינהו: והאנקה והכח והלטאה והחמט והתנשמת: אלה הטמאים לכם בכל השרץ כל הנגע בהם במתם יטמא עד הערב: וכל אשר יפל עליו מהם במתם יטמא מכל כלי עץ או בגד או עור או שק כל כלי

וחוריתא ואיבו לזנה ונגר טורא ועטלפא:
כל ריחשא דעופא דמהלך על ארבע שיקצא הוא לכון:
ברם ית דין תיכלון מכל ריחשא דעופא דמהלך על ארבע דליה קרסולין מעליו לרגלוהי לקפצא בהון על ארעא:
ית אילין מנהון תיכלון ית גובא לזנוהי וית רשונא לזנוהי וית חרגולא לזנוהי וית חגבא לזנוהי:
וכל ריחשא דעופא דליה ארבע רגלין שיקצא הוא לכון:
ולאילין תסתאבון כל דיקרב בנבילתהון יהא מסאב עד רמשא:
וכל דיטול מנבילתהון יצבע לבושוהי ויהא מסאב עד רמשא:
לכל בעירא דהיא סדיקא פרסתא וטילפין ליתהא מטילפא ופישרא ליתהא מסקא מסאבין אינון לכון כל דיקרב בהון יהא מסאב:
וכל דמהלך על ידוהי בכל חיתא דמהלכא על ארבע מסאבין אינון לכון כל דיקרב בנבילתהון יהא מסאב עד רמשא:
ודיטול ית נבילתהון יצבע לבושוהי ויהא מסאב עד רמשא מסאבין אינון לכון:
ודין לכון דמסאב בריחשא דרחיש על ארעא חולדא ועכברא וצבא לזנוהי:
ויגלא וכותא ותולטיתא וחומטא ואצותא:
אילין דמסאבין לכון בכל ריחשא כל דיקרב בהון במותהון יהא מסאב עד רמשא:
וכל דיפיל עלוהי מנהון במותהון יהא מסאב מכל מאן דאע או לבוש או משך או שק כל מאן

אשר יעשה מלאכה בהם במים יובא
וטמא עד הערב וטהר: וכל כלי חרש
אשר יפל מהם אל תוכו כל אשר
בתוכו יטמא ואתו תשברו: מכל האכל
אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא
וכל משקה אשר ישתה בכל כלי
יטמא: וכל אשר יפל מנבלתם עליו
יטמא תנור וכירים יתץ טמאים הם
וטמאים יהיו לכם: אך מעין ובור
מקוה מים יהיה טהור ונגע בנבלתם
יטמא: וכי יפל מנבלתם על כל זרע
זרוע אשר יזרע טהור הוא: וכי יתן
מים על זרע ונפל מנבלתם עליו
טמא הוא לכם: וכי ימות
מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה
הנגע בנבלתה יטמא עד הערב:
והאכל מנבלתה יכבס בגדיו וטמא
עד הערב והנשא את נבלתה יכבס

דאיתעביד עבידתא בהון
במיא יתעל ויהא מסאב עד
רמשא וידכי:
וכל מאן דחסף דיפיל מנהון
לגויה כל די בגויה יהא מסאב
ויתיה תתברון:
מכל מיכל דאיתאכיל דייעלון
עלוהי מיא יהא מסאב וכל
משקי דיהא שתי בכל מאן
יהא מסאב:
וכל דיפיל מנבילתהון עלוהי
יהא מסאב תנור וכירים יתרעון
מסאבין אינון ומסאבין יהון
לכון:
ברם מעין וגוב בית כנישות מיא
יהא דכי ודיקרב בנבילתהון
יהא מסאב:
וארי יפיל מנבילתהון על כל
בר זרע זרוע דאיזדרע דכי
הוא:
וארי יתיהבון מיא על בר
זרעא ויפל מנבילתהון עלוהי
מסאב הוא לכון:
וארי ימות מן בעירא דהיא
לכון למיכל דיקרב בנבילתה
יהא מסאב עד רמשא:
ודייכול מנבילתא יצבע
לבושוהי ויהא מסאב עד
רמשא:
ודיטול ית נבילתא יצבע

במים יובא אף לאחר טבילתו טמא
הוא לתרומה עד הערב ואחר יעריב
בהערב שמשו: אל תוכו. אין כלי חרס
מטמא אלא מאוירו: כל אשר בתוכו
הכלי חוזר ומטמא מה שבאוירו: אותו
תשברו. למד שאין לו טהרה במקוה:
מכל האוכל. מוסב על מקרא העליון
כל אשר בתוכו אשר האוכל אשר
יאכל אשר בא עליו מים והוא בתוך
כלי חרס טמא למדנו מכאן דברים
הרבה. למדנו שאין מוכשר ומתוקן
לקבל טומאה עד שיבא עליו מים פעם
אחת ומשבאו עליו מים פעם אחת
מקבל טומאה לעולם ואפי' נגוב
וקיים הדין וכל המקרא מוסב אחר
מכשיר הזרעים לטומאה כמים שכך
יש לדרוש המקרא אשר יבא עליו מים
או כל משקה אשר ישתה בכל כלי
יטמא האוכל. ועוד למדנו מכאן שאין
ולד הטומאה מטמא כלים שכן שנינו יכול כל הכלים מטמאים מאויר כלי חרס ת"ל כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל
אוכל ומשקה מטמא אויר כלי חרס ואין כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס. לפי שהשרץ אב הטומאה והכלי שנטמא
ממנו ולד הטומאה לפי שאין חוזר ומטמא כלים בבתוכו. ולמדנו עוד על ביאת מים שהיא מכשירין אפי' זרעים שלא
אבל נפלו עליהן משנתלשו שאם אתה אומר מקבלים הכשר כשהן במחובר אין לך זרעים שלא באו עליהם מים ומהו
אומר אשר יבא עליו מים משנתלשו. ולמדנו עוד שאין אוכל מטמא אחרים אלא אם יש בו כביצה שנ' אשר יאכל אוכל
הנאכל בבת אחת ושיערו חכמים אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת: תנור וכירים. כלים המטלטלין הן
של חרס ויש להן תוך ושופת את הקדירה על נקב החלל ושניהם פיהם למעלה: יותץ. לפי שאין לכלי חרס טהרה
בטבילה: וטמאים יהיו לכם. שלא תאמר מצווה אני לנתצן ת"ל וטמאים יהיו לכם. אם רצה לקיימם בטומאתם רשאי:
אך מעין ובור מקוה המחוברים לקרקע אין מקבלין טומאה. ועוד יש ללמד יהיה טהור הטובל בהם מטומאתו: ונוגע
בנבלתם יטמא. אפי' הוא בתוך מעין ובור ונוגע בטומאה יטמא. שלא תאמר קל וחומר אם מטהר את הטמא מלטמא לכך נא'
ונוגע בנבלתם יטמא: זרע זרוע. זרע של מיני זרעים. זרוע שם דבר כמו ויתנו לנו מן הזרעים. טהור הוא.
למדך הכתוב שלא הוכשר ונתקן לקבל טומאה עד שיבא עליו מים: וכי יותן מים על זרע. לאחר שנתלשו שאם
תאמר יש הכשר במחובר אין לך זרע שלא הוכשר: מים על זרע. בין מים בין שאר משקין בין הם על הזרע בין
הזרע בכלי ונותן המשקין בתוכו: ונפל מנבלתם עליו. אף משנגב מן המים. שלא כי פירשה התורה כי יותן להיות עליו
שום אוכל ומסייע עליו הכשר לקבל טומאה פעם אחת שוב אינו נעקר ממקומו: בנבלתה. ולא בעצמות ולא בגידין
ולא בקרנים ולא בטלפים ולא בעור: והנושא את נבלתה. חמורה טומאת משא מטומאת מגע:

שהנושא מטמא טומאת בגדיו והנוגע
אין בגדיו טמאים אלא כאן עד יכבס
בגדיו · והאוכל מנבלתה · יכול
תטמאהו אכילתו הל' בנבלת עוף
טהור לא יאכל לטמאה בה אותה־
מה · אלא בגדים באכילתה ואין נבלת
בהמה מטמאה בגדי' באכילתה בלא
משא כגון שתחבה לו חברו בבית או
בכרכי בית הבליעה שהוא הפלך
הטוין בו הנשים כרכר הוא עגול או
ען אחד וארוך אל' מה תל' האוכל
לתן שיעור לנושא ולנוגע כדי אכילת
והיא כזית · וטמא עד הערב · אע"פ
שטבל צריך הערב השמש · השרץ
השורץ על הארץ · להוציא היתושין
שבכלכלין ואת הזיזין שבעדשים שהרי
לא שרצו על הארץ אלא בתוך האוכל
אבל משיצאו לאויר ושרצו הרי
נאסרו · לא יאכל · להזהיר על
המאכיל והאוכל ואין קרוי שרץ אלא
נמוך וקצר כנמלים שאינו נראה
אלא כרוחש ונד · הולך על גחון · זה

בגדיו וטמא עד הערב: וכל השרץ
השרץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל:
כל הולך על גחון וכל הולך על ארבע
עד כל מרבה רגלים לכל השרץ
השרץ על הארץ לא תאכלום כי
שקץ הם: אל תשקצו את נפשתיכם
בכל השרץ השרץ ולא תטמאו
בהם ונטמתם בם: כי אני יהוה
אלהיכם והתקדשתם והייתם
קדשים כי קדוש אני ולא תטמאו
את נפשתיכם בכל השרץ הרמש
על הארץ: כי אני יהוה המעלה
אתכם מארץ מצרים להית לכם
לאלהים והייתם קדשים כי קדוש
אני: זאת תורת הבהמה והעוף וכל
נפש החיה הרמשת במים ולכל
נפש השרצת על הארץ: להבדיל
בין הטמא ובין הטהר ובין החיה
הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל:

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר

לבושוהי ויהי מסאב עד
רמשא:
וכל ריחשא דרחיש על ארעא
שקצא הוא לא יתאכיל:
כל דמהלך על מעוהי וכל
דמהלך על ארבע עד כל
בית סגיאות רגלין לכל
ריחשא דרחיש על ארעא
לא תכלינון ארי שקצא אינון

לא תשקצון ית נפשתיכון
בכל ריחשא דרחיש ולא
תסתאבון בהון ותסתאבון פון
בהון:
ארי אנא יי אלהכון
ותתקדשון ותהון קדישין ארי
קדיש אנא ולא תסאבון ית
נפשתיכון בכל ריחשא דרחיש
על ארעא:
ארי אנא יי דאסיק יתכון
מארעא דמצרים למהוי לכון
לאלה ותהון קדישין ארי
קדיש אנא:

דא אוריתא דבעירא ועופא
וכל נפשא חיתא דרחישא
במיא וכל נפשא דרחישא על
ארעא:
לאפרשא בין מסאבא ובין
דכיא ובין חיתא דמתאכלא
ובין חיותא דלא מתאכלא:

ומליל יי עם משה למימר:
מלל

נחש ולשון גחון שחיה שהולך שח ונופל על מעיו · כל הולך · להביא את השלשולין והדומה לדומה · הולך על ארבע ·
זה עקרב · כל · להביא את החפושית ומשושית אסקרבוט בלעז · עד כל · לרבות הדומה · מרבה · זה נדל שרץ שיש לו
רגלים הרבה מראשו ועד זנבו לכאן ולכאן וקורין אותו סנטפיאה · אל תשקצו · באכילתן שהרי כתב לנפשותיכם ואין
שיקוץ נפש במגע · וכן אל תטמאו באכילתן · ונטמתם בם · אם אתם מטמאין בהן בארץ אף אני מטמא אתכם
בעולם הבא ובישיבת מעלה · כי אני יי' אלהיכם · כשם שאני קדוש שאני יי' אלהיכם כך והתקדשתם קדשו עצמיכם
למטה · והייתם קדושים · שאני אקדש אתכם למעלה ובעולם הבא · ולא תטמאו וגו' · לעבור עליהן בלאוין הרב־
וכל לאו מלקות והיינו שאמרו בתלמוד · אכל פוטיתא לוקה ארבעה · נמלה לוקה חמשה · צרעה לוקה ששה · כי אני
יי' המעלה אתכם · על מנת שתקבלו מצותי העליתי אתכם · להבדיל · לא השונה בלבד · אלא שתהא יודע ומכיר־
ובקי בהם · בין הטמא ובין הטהור · אין צריך לומר בין חמור לפרה והלא כבר מפורשים הם אלא בין טמאה לך
לטהורה לך בין נשחט חציו של קנה לנשחט רובו · ובין החיה הנאכלת · אין צריך לומר בין צבי לערוד והלא כבר
מפורשים הם אלא בין שנולדו לה סימני טרפה כשרה לשנולדו לה סימני טרפה פסולה · חסלת ויהי ביום השמיני

אשה כי תזריע

אמר רבי שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף
במעשה בראשית כך תורתו נתפרשה אחר כל בהמה חיה ועוף ·

אל בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותה תטמא׃ וביום השמיני ימול בשר ערלתו׃ ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה׃ ואם נקבה תלד וטמאה שבעים כנדתה וששים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה׃ ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעלה ובן יונה או תר לחטאת אל פתח אהל מועד אל הכהן׃ והקריבו לפני יהוה וכפר עליה וטהרה ממקר דמיה זאת תורת הילדת לזכר או לנקבה׃ ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תרים או שני בני יונה אחד לעלה ואחד לחטאת וכפר עליה הכהן וטהרה׃

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן לאמר׃ אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת והיה בעור בשרו לנגע צרעת והובא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים׃ וראה הכהן את הנגע בעור הבשר ושער בנגע הפך לבן ומראה הנגע עמק מעור בשרו נגע צרעת הוא וראהו הכהן וטמא אתו׃ ואם בהרת לבנה הוא בעור בשרו ועמק אין

עם בני ישראל למימר איתתא ארי תעדי ותליד דכר ותהא מסאבא שבעת יומין כיומי ריחוק סובתא תהא מסאבא׃

וביומא תמינאה יגזר בישרא דעורלתיה׃

ותלתין ותלתא יומין תיתיב על דם דכו בכל קודשא לא תיקרב ולמקדשא לא תיעול עד מישלם יומי דכותה׃

ואם נוקבתא תליד ותהא מסאבא ארבעה עשר כריחוקא ושיתין ושתא יומין תיתיב על דם דכו׃

ובמשלם יומי דכותיה לבר או לברתא תייתי אימר בר שתיה לעלתא ובר יונה או שפנינא לחטאתא לתרע משכן זימנא לכהנא׃

ויקרבניה קדם יי ויכפר עלה ותדכי מסואבת דמהא דא אוריתא דילידתא לדכר או לנוקבא׃

ואם לא תמטי ידיה מסת שיתא ותיסב תרתין שפנינין או תרין בני יונה חד לעלתא וחד לחטאתא ויכפר עלה כהנא ותדכי׃

ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר׃

אינש ארי יהא במשך בישריה עמקא או עדיא או בהרא ויהא במשך בישריה למכתש סגירו ויתיתי לות אהרן כהנא או לות חד מבנוהי כהניא׃

ויחזי כהנא ית מכתשא במשך בישרא ושערא במכתשא אתהפיך לניחור ומיחזי מכתשא עמיק ממשך בישריה מכתש סגירותא היא ויחזיניה כהנא ויסאיב יתיה׃

ואם בהרא חורא היא במשך בישריה ועמיק לית

כי תזריע׃ אפילו ילדתו מחוי כעין זרע אמו טמאה לידה׃ כימי נדת דותה׃ כסדר כל טומאה האמור בנדה מטמאה טומאת לידה ואפילו נפתח הקבר בלא דם׃ דותה׃ לשון דבר הזב מגופה. ל"א לשון מדוה וחולי שאין אשה רואה דם אלא תחלה ראשה ואבריה כבדים עליה׃ תשב׃ אין תשב אלא לשון עכבה כמו ותשבו בקדש ימים רבים וכן וישב באלוני ממרא׃ בדמי טהרה׃ אע"פ שרואה דם טהורה׃ דמי טהרה׃ לא מפיק הא והוא שם דבר כמו טוהר׃ ימי טהרה׃ מפיק הא ימי טוהר שלה׃ לא תגע׃ לא תאכל וכמו שהמיק ביבמות׃ בכל קדש׃ לרבות את התרומה לפי שזו טבולת יום ארוך שטבלה לסוף שבעה ואין שמשה מעריב לטהרה עד שקיעת החמה של יום הארבעים שלמחר תביא את כפרת טהרתה׃ והקריבו׃ למדך שאין מעכבה לאכול בקדשים אלא אחד מהם ואי זהו זה חטאת שמכפר עליה שנאמר וכפר עליה הכהן וטהרה מי שהוא בא לכפר בו טהרה תלויה׃ וטהרה׃ מכלל שעד כאן קרויה טמאה׃ אחד לעולה ואחד לחטאת׃ לא הקדימה הכתוב אלא למקראה אבל להקרבה החטאת קודם לעולה כך שנינו בזבחים בפרק כל התדיר׃ שאת או ספחת׃ שמות נגעים הם ולבנים זו מזו׃ בהרת׃ חברבורות וכן בהיר הוא בשחקים׃ אל אהרן׃ גזרת הכתוב היא שאין טומאת נגעים וטהרתן אלא על פי כהן׃ ושער בנגע הפך לבן׃ מתחלה שחור והפך ללבן בתוך הנגע ומיעוט שער שנים׃ עמוק מעור בשרו׃ כל מראה לבן עמוק הוא כמראה חמה עמוקה מן הצל׃ וטמא אותו׃ יאמר לו טמא אתה שהשער לבן סימן טומאה הוא וגזרת הכתוב הוא׃ ועמוק אין מראה מן העור׃ לא ידעתי פירושו

מראה מן העור ושערה לא הפך
לבן והסגיר הכהן את הנגע שבעת
ימים ׃ וראהו הכהן ביום השביעי
והנה הנגע עמד בעיניו לא פשה
הנגע בעור והסגירו הכהן שבעת
ימים שנית ׃ וראה הכהן אתו ביום
השביעי שנית והנה כהה הנגע ולא
פשה הנגע בעור וטהרו הכהן מספחת
הוא וכבס בגדיו וטהר ׃ ואם פשה
תפשה המספחת בעור אחרי הראתו
אל הכהן לטהרתו ונראה שנית אל
הכהן ׃ וראה הכהן והנה פשתה
המספחת בעור וטמאו הכהן צרעת
הוא ׃

נגע צרעת כי תהיה באדם והובא
אל הכהן ׃ וראה הכהן והנה שאת
לבנה בעור והיא הפכה שער לבן
ומחית בשר חי בשאת ׃ צרעת נושנת
הוא בעור בשרו וטמאו הכהן לא
יסגרנו כי טמא הוא ׃ ואם פרוח תפרח
הצרעת בעור וכסתה הצרעת את
כל עור הנגע מראשו ועד רגליו לכל
מראה עיני הכהן ׃ וראה הכהן והנה
כסתה הצרעת את כל בשרו וטהר
את הנגע כלו הפך לבן טהור הוא ׃
וביום הראות בו בשר חי יטמא ׃
וראה הכהן את הבשר החי וטמאו
הבשר החי טמא הוא צרעת הוא ׃
או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן
ובא אל הכהן ׃ וראהו הכהן והנה
נהפך הנגע ללבן וטהר הכהן את

מיחוהא מן משכא ושערה
לא איתהפך לחיור ויסגר
כהנא ית מכתשא שבעת יומין
ויחזיניה כהנא ביומא שביעאה
והא מכתשא קם כד הוה לא
אוסף מכתשא במשכא
ויסגירניה כהנא שבעת יומין
תנינות ׃
ויחזי כהנא יתיה ביומא
שביעאה תנינות והא עמיא
מכתשא ולא אוסף מכתשא
במשכא וידכיניה כהנא
עדיתא היא ויצבע לבושוהי
וידכי ׃
ואם אוספא תוסף עדיתא
במשכא בתר דאתחזיאתיה לות
כהנא לדכותיה ואתחזי
תנינות לות כהנא ׃
ויחזי כהנא והא אוסיפת
עדיתא במשכא ויסאיבניה
כהנא סגירותא היא ׃

מכתש סגירותא ארי תהא
באינשא ויתיתי לות כהנא ׃
ויחזי כהנא והא עמקא חורא
במשכא והיא אתהפיכת
שערא למחור ורושם בישרא
חייא בעמיקתא ׃
סגירות עתיקא היא במשך
בישריה ויסאיבניה כהנא לא
יסגירניה ארי מסאב הוא ׃
ואם מיסגא תסגי סגירותא
במשכא ותחפי סגירותא ית
כל משך מכתשא מרישיה
ועד רגלוהי לכל חיזו עיני
כהנא ׃
ויחזי כהנא והא חפא סגירותא
ית כל בישריה וידכי ית
מכתשא כוליה איתהפיך
למיחור דכי הוא ׃
וביומא דאיתחזי ביה בישרא
חייא יהא מסאב ׃
ויחזי כהנא ית בישרא חייא
ויסאיבניה בישרא חייא
מסאב הוא סגירותא הוא ׃
או ארי יתוב בישרא חייא
ויתהפיך למיחור ויתיתי לות
כהנא ׃
ויחזיניה כהנא והא אתהפיך
מכתשא למחור וידכי כהנא ית

והכהן יסגירנו בבהרת אחת ולא יראה
עד סוף השבוע ואז יראהו ׃ בעיניו
עש׳ ׃ בשעתו ׃ במראהו ובשיעורו
הראשון ׃ והסגירו הכהן שבעת ימים
שנית ׃ הא אם פשה בשבוע ראשון
טמא מוחלט ׃ כהה ׃ הוכהה
ממראיתו הא אם עמד במראיתו או
פשה טמא ׃ מספחת ׃ שם נגע
טהור ׃ וכבס בגדיו וטהר ׃ הואיל
ונזקק להסגר נקרא טמא וצריך טבילה
וטהרו הכהן ׃ ומשמטמאו קרי הוא
מוחלט וזקוק לצפרים ולתגלחת
ולקרבן האמור בפרשת זאת תהיה ׃
צרעת הוא ׃ המספחת הזאת ׃ צרעת
לשון נקבה ׃ נגע לשון זכר ׃ ומחית
בשר חי בשאת ׃ שאתומינט שהפך
מקצת הלובן שבתוך השאת למראית
בשר אף הוא סימן טומאה שער לבן
בלא מחיה ומחיה בלא שער לבן ואע״פ
שלא נאמר מחיה אלא בשאת אף בכל
מראותיה ובכל תולדותיהן הוא סימן
טומאה ׃ צרעת נושנת היא ׃ מכה
ישנה היא ואת נבראית בריאה מלמעלה
ותחתיה מלאה לחה שלא תאמר הואיל
ועלתה מחיה אטהרנה ׃ מראשו ׃
של אדם ועד רגליו ׃ לכל מראה עיני
הכהן ׃ פרט לכהן שחשך מאורו ׃ וביום
הראות בו בשר חי יטמא ׃ אם נולדה
בו מחיה והרי כבר פירש שהמחיה
סימן טומאה אלא הרי שהיה הנגע
באחד מכ״ד ראשי אברים שאין מטמאין
משום מחיה לפי שאין נראה הנגע
כאחד ששופע אילך ואילך וחוזר ראש האבר ונתגלה שפשט עי׳ שומן כמו שהבריא ונעשה רחב ונראית בו המחיה
למדך הכתוב שתטמא ׃ וביום הראות מה ת״ל וביום ללמדך יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאין אתה רואה בו מכאן
אמרו חתן נותנים לו ז׳ ימי המשתה לו ולאצטליתו ולכסותו ולביתו וכן ברגל נותנים לו כל ימי הרגל ׃ צרעת הוא הבשר ההוא

בשר לשון זכר · שחין · לשון חימום
שנתחמם הבשר בלקוי הבא לו מחמת
מכה שלא מחמת האור · ונרפא
השחין · שעלה ארוכה ובמקומו
עלה נגע אחר · או בהרת לבנה שאין
הנגע לבן חלק אלא פתוך ומעורב
בשתי מראות לבן ואודם · מראה
שפל · ואין ממשה שפל אלא מתוך
לבנוניתו הוא נראה שפל ועמוק
כמראה חמה עמוקה מן הצל ·
נגע הוא השאת הוא או הבהרת ·
תחתיה · במקומה · צרבת · כתרגו'
אינו אלא רושם החימום הנכר בבשר
כל צרבת לשון רגיעת העור הנרגע
מחמת חימום · כמו ונצרבו בה כל
פנים · מחית המכוה · אשקלדמינטו
בלעז · כשחיתה המכוה נהפכה
לבהרת פתוכה או לבנה חלקה
וסימני מכוה וסימני שחין שוין הן ·
ולמה חלקן הכתוב לומר שאין
מצטרפין זה עם זה · שאם
חצי גריס בשחין וחצי גריס
במכוה לא ידונם כגריס
שלם · בראש או בזקן · בא
הכתוב לחלק בין
נגע שבמקום שער
לנגע שבמקום
בשר שזה סימנו
בשער לבן וזה
סימנו בשער
צהוב · שער
צהוב שנהפך
שער שחור שבו
לצהוב · נתק הוא · כך
שמו של נגע שבמקום שער

הנגע טהור הוא ׃
ובשר כי יהיה בו בערו שחין ונרפא׃
והיה במקום השחין שאת לבנה או
בהרת לבנה אדמדמת ונראה אל
הכהן׃ וראה הכהן והנה מראה שפל
מן העור ושערה הפך לבן וטמאו
הכהן נגע צרעת הוא בשחין פרחה׃
ואם יראנה הכהן והנה אין בה שער
לבן ושפלה איננה מן העור והיא
כהה והסגירו הכהן שבעת ימים ׃
ואם פשה תפשה בעור וטמא הכהן
אתו נגע הוא׃ ואם תחתיה תעמד
הבהרת לא פשתה צרבת השחין
הוא וטהרו הכהן׃ או
בשר כי יהיה בערו מכות אש והיתה
מחית המכוה בהרת לבנה אדמדמת
או לבנה׃ וראה אתה הכהן והנה
נהפך שער לבן בבהרת ומראה
עמק מן העור צרעת הוא במכוה
פרחה וטמא אתו הכהן נגע צרעת
הוא ׃ ואם יראנה הכהן והנה אין
בבהרת שער לבן ושפלה איננה
מן העור והוא כהה והסגירו הכהן
שבעת ימים׃ וראהו הכהן ביום
השביעי אם פשה תפשה בעור
וטמא הכהן אתו נגע צרעת הוא ׃
ואם תחתיה תעמד הבהרת לא
פשתה בעור והוא כהה שאת
המכוה הוא וטהרו הכהן כי צרבת
המכוה הוא׃
ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש
או בזקן׃ וראה הכהן את הנגע והנה
מראהו עמק מן העור ובו שער
צהב דק וטמא אתו הכהן נתק הוא
צרעת הראש או הזקן הוא׃ וכי יראה

מכתשא דכי הוא ׃
ואינש ארי יהא ביה שיחנא
ואיתסי ׃
ויהא באתר שחנא עמקא
חורא או בהרא חורא סמקא
ויתחזי לות כהנא ׃
ויחזי כהנא והא מחזהא מכיך
מן משכא ושערה אתהפך
למיחוור ויסאביניה כהנא
מכתש סגירותא היא בשחנא
סגיאה ׃
ואם יחזינה כהנא והא לית
בה שער חיוור ומכיכא
ליתהא מן משכא והיא עמיא
ויסגרינה כהנא שבעת יומין ׃

ואם אוספא תוסף במשכא
ויסאיב כהנא יתיה מכתשא
היא ׃
ואם באתרהא קמת בהרתא
לא אוסיפת רושם שחנא היא
וידכיניה כהנא ׃
או אינש ארי יהא במשכיה
כואה דנור ותהא רושם כואה
בהרא חורא סמקא או חורא

ויחזי יתה כהנא והא אתהפך
שערא למיחוור בבהרתא
ומיחזהא עמיק מן משכא
סגירותא היא בכואה סגיאת
ויסאיב יתיה כהנא מכתש
סגירותא היא ׃

ואם יחזינה כהנא והא לית
בבהרתא שער חיוור ומכיכא
ליתהא מן משכא והיא עמיא
ויסגרינה כהנא שבעת יומין

ויחזינה כהנא ביומא שביעאה
אם אוספא תוסף במשכא
ויסאיב כהנא יתיה מכתש
סגירותא היא ׃

ואם באתרהא קמת בהרתא
לא אוסיפת במשכא והיא
עמיא עמק כואה היא
וידכיניה כהנא ארי רושם
כואה היא ׃

וגבר או איתתא ארי יהא ביה
מכתשא בריש או בדקן ׃

ויחזי כהנא ית מכתשא והא
מחזוהי עמיק מן משכא וביה
שער סומק דעיק ויסאיב יתיה
כהנא נתקא היא סגירות
רישא או דיקנא היא ׃ וארי

ושער שחור אין בו. הא אם היה בו שער שחור טהור ואין צריך להסגר ששער שחור סימן טהרה הוא בנתקים כמו שנא' ושער שחור צמח בו׃ והנה לא פשה הנגע. הא אם פשה או היה בו שער צהוב טמא׃ והתגלח. סביבות הנתק׃ ואת הנתק לא יגלח. מניח ב' שערו' סמוך לו סביב כדי שיהא ניכר אם פשה שאם יפשה יעבור השערות ויצא למקום הגלוח׃ אחרי טהרתו. אין לי אלא פושה לאחר הפטור מנין אף בסוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני ת"ל פשה יפשה׃ לא יבקר. אחרי שפשה לא יבקר לצהוב שאף בלא צהוב טמא בפשיון׃ שער שחור. מנין אף הירוק והאדום שאינו צהוב ת"ל ושער׃ ולמה צהוב דומה לתבנית הזהב׃ צהוב. כמו זהוב׃ טהור הוא וטהרו הכהן. הא טמא שלא טהרו הכהן לא טהר׃ בהרות. חברבורות׃ כהות לבנות. שאין לובן שלהם עז אלא כהה׃ בהק. כמין לובן הנראה בבשר אדום שקורין רוס בין חברבורו' אדמימות׃ קרוי בהק כאיש עדשן שבין עדשה לעדשה מבהיק הבשר בלובן צח׃ קרח הוא טהור הוא. מטומאת נתקין שאינו נדון בסימני ראש וזקן שאינן מקום שער אלא בסימני נגע בשר׃ מחיה. פשיון׃ ואם מפאת פניו. משפוע קדקד כלפי פניו קרוי גבחת ואף הצדעים שמכאן ומכאן בכלל ומשפוע קדקד כלפי אחוריו קרוי קרחת׃ נגע לבן אדמדם. פתוך׃ מנין שאר המראו' ת"ל נגע׃ כמראה צרעת. כמראה הצרעת האמו' בעור בשר אדם כי יהיה׃ ומה אמו' בו שמטמא בד' מראות ונדון בב' שבועו' ולא כמראה צרעת האמו' בשחי' ומכוה שנדון בשבוע א' ולא כמראה נתקי' של מקו' שער שאין מטמאין בד' מראות שאת ותולדותיה בהרת ותולדותיה

הכהן את נגע הנתק והנה אין מראהו עמק מן העור ושער שחר אין בו והסגיר הכהן את נגע הנתק שבעת ימים׃ וראה הכהן את הנגע ביום השביעי והנה לא פשה הנתק ולא היה בו שער צהב ומראה הנתק אין עמק מן העור׃ והתגלח ואת הנתק לא יגלח והסגיר הכהן את הנתק שבעת ימים שנית׃ וראה הכהן את הנתק ביום השביעי והנה לא פשה הנתק בעור ומראהו איננו עמק מן העור וטהר אתו הכהן וכבס בגדיו וטהר׃ ואם פשה יפשה הנתק בעור אחרי טהרתו׃ וראהו הכהן והנה פשה הנתק בעור לא יבקר הכהן לשער הצהב טמא הוא׃ ואם בעיניו עמד הנתק ושער שחר צמח בו נרפא הנתק טהור הוא וטהרו הכהן׃ ואיש או אשה כי יהיה בעור בשרם בהרת בהרת לבנת׃ וראה הכהן והנה בעור בשרם בהרת כהות לבנת בהק הוא פרח בעור טהור הוא׃ ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא׃ ואם מפאת פניו ימרט ראשו גבח הוא טהור הוא׃ וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע לבן אדמדם צרעת פרחת הוא בקרחתו או בגבחתו׃ וראה אתו הכהן והנה שאת הנגע לבנה אדמדמת בקרחתו או בגבחתו כמראה צרעת עור בשר׃ איש צרוע הוא טמא הוא טמא יטמאנו הכהן

ויחזי כהנא ית מכתש נתקא והא לית מחזוהי עמיק מן משכא ושער אוכם לית ביה ויסגר כהנא ית מכתש נתקא שבעת יומין ׃

ויחזי כהנא ית מכתשא ביומא שביעאה והא לא אוסף נתקא ולא הוה ביה שער סומק ומחזי נתקא לית עמיק מן משכא ׃

ויגלח סוחרני נתקא ודעם נתקא לא יגלח ויסגר כהנא ית נתקא שבעת יומין תנינות ׃

ויחזי כהנא ית נתקא ביומא שביעאה והא לא אוסף נתקא במשכא ומחזוהי ליתוהי עמיק מן משכא וידכי יתיה כהנא ויצבע לבושוהי וידכי ׃

ואם אוספא תוסף נתקא במשכא בתר דדכותיה ׃

ויחזיניה כהנא והא אוסף נתקא במשכא לא יבקר כהנא לשער סומק מסאב הוא ׃

ואם כד הוה קם נתקא ושער אוכם צמח ביה איתסי נתקא דכי הוא וידכיניה כהנא ׃

וגבר או איתתא ארי יהא במשך בשרהון בהרן בהרן חורן ׃

ויחזי כהנא והא במשך בישריה בהרן עמיאן חוורן בוהקא הוא סגי במשכא דכי הוא ׃

וגבר ארי יתר שער רישיה קרח הוא דכי הוא ׃

ואם מקבל אפוהי יתר שער רישיה גלוש הוא דכי הוא ׃

וארי יהא בקרחותא או בגלושתא מכתש חיור סומק סגירות סגיא היא בקרחותיה או בגלושותיה ׃

ויחזי יתיה כהנא והא עמקא מכתשא חורא סמקא בקרחותיה או בגלושותיה כמיחזי סגירות משך בישרא ׃

גבר סגיר הוא מסאב הוא סאבא יסאיבינה כהנא

בראשו נגעו: והצרוע אשר בו הנגע
בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע
ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא:
כל ימי אשר הנגע בו יטמא טמא
הוא בדד ישב מחוץ למחנה מושבו:
והבגד כי יהיה בו נגע
צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים:
או בשתי או בערב לפשתים ולצמר
או בעור או בכל מלאכת עור: והיה
הנגע ירקרק או אדמדם בבגד או
בעור או בשתי או בערב או בכל כלי
עור נגע צרעת הוא והראה את הכהן:
וראה הכהן את הנגע והסגיר את
הנגע שבעת ימים: וראה את הנגע
ביום השביעי כי פשה הנגע בבגד
או בשתי או בערב או בעור לכל
אשר יעשה העור למלאכה צרעת
ממארת הנגע טמא הוא: ושרף את
הבגד או את השתי או את הערב
בצמר או בפשתים או את כל כלי
העור אשר יהיה בו הנגע כי צרעת
ממארת הוא באש תשרף: ואם יראה
הכהן והנה לא פשה הנגע בבגד או
בשתי או בערב או בכל כלי עור:
וצוה הכהן וכבסו את אשר בו הנגע
והסגירו שבעת ימים שנית: וראה
הכהן אחרי הכבס את הנגע והנה
לא הפך הנגע את עינו והנגע לא
פשה טמא הוא באש תשרפנו פחתת
הוא בקרחתו או בגבחתו: ואם ראה

ברישיה מכתשיה: וסגירא דביה מכתשא לבושוהי יהון בזיען ורישיה יהא פירוע ועל פומהון כר אבלא יתעטף לא תסתאבון לא תסתאבון יקרי:
כל יומין דמכתשא ביה יהא מסאב מסאב הוא בלחודוהי יתיב מברא למשריתא יהא מותביה:
ולבושא ארי יהא ביה מכתש סגירותא בלבוש עמר או בלבוש כתן:
או בשתיא או בערבא לכיתנא ולעמרא או במשכא או בכל עבידת משך:
ויהא מכתשא ירוק או סמוק בלבושא או במשכא או בשתיא או בערבא או בכל מאן משך מיכתש סגירותא הוא ויתחזי לות כהנא:
ויחזי כהנא ית מכתשא ויסגר ית מכתשא שבעא יומין
ויחזי ית מכתשא ביומא שביעאה ארי אוסף מכתשא בלבושא או בשתיא או בערבא או במשכא לכל דאיתעביד משכא לעבידא סגירות מחסרא מכתשא מסאב הוא
ויוקיד ית לבושא או ית שתיא או ית ערבא בעמרא או בכיתנא או בכל מאן דמשך די יהא ביה מכתשא ארי סגירות מחסרא היא בנורא תיתוקד:
ואם יחזי כהנא והא לא אוסף מכתשא בלבושא או בשתיא או בערבא או בכל מאן משך:
ויפקיד כהנא ויחורון ית דביה מכתשא ויסגיריניה שבעת יומין תנינות:
ויחזי כהנא בתר דחוורו ית מכתשא והא לא שנא מכתשא מכד הוה ומכתשא לא אוסף מסאב הוא בנורא תוקדיניה תברא הוא בשחיקותיה או בחדתותיה: ואם חזא

בראשו נגעו: אין לי אלא נתקין מנין לרבות שאר נגעים ת"ל טמא יטמאנו לרבות את כלן על כלן הוא אומר בגדיו יהיו פרומים קרועים: פרוע מגודל שער: ועל שפם יעטה כאבל שפה שער שפתים: וטמא טמא יקרא: משמיע לרבים שהוא טמא ויפרשו ממנו הכל: בדד ישב שלא יהיו טמאים יושבים עמו ואמרו רז"ל מה נשתנה משאר טמאים לישב בדד הואיל והוא הבדיל בלשון הרע בין איש לאשתו בין איש לרעהו אף הוא יבדל: מחוץ למחנה חוץ לג' מחנות: לפשתים ולצמר של פשתים או של צמר: או בעור זה עור שלא נעשה בו מלאכה: או בכל מלאכת עור עור שנעשה בו מלאכה: ירקרק ירוק שבירוקין: אדמדם אדום שבאדומין: צרעת ממארת לשון סלון ממאיר ומדרשו תן בו מארה שלא תהנה ממנו: בצמר או בפשתים של צמר או של פשתים זהו פשוטו ומדרשו יכול יביא גיזי צמר ואניצי פשתן וישרפן עמו ת"ל היא: באש תשרפנו אינה צריכה דבר אחר עמה אם כן מה ת"ל בצמר או בפשתים להוציא את האמריו שבו שהן ממין אחר אמריו לשון שפה אימרא: אשר בו הנגע יכול מקום הנגע בלבד ת"ל את אשר בו הנגע יכול יהא הבגד כלו טעון כבוס ת"ל הנגע הא כיצד יכבס מן הבגד עמו: אחרי הוכבס הוא לשון העשות: לא הפך הנגע את עינו לא כהה: ממראיתו: והנגע לא פשה שמענו שאם לא הפך ולא פשה טמא ואין צריך לומר לא הפך ופשה: הפך ולא פשה איני יודע מה יעשה לו ת"ל והסגיר את הנגע: מכאן דברי ר' יהודה וחכמים אומרים וכו' כדאי' בתו"כ ואם [illegible] בחתו לשבר המקבל על אחפטו: פחתת ק"ל לשון גומא כמו בפחת הפחתים כלומר שפל הוא נגע שמראיו שוקעין: בקרחתו או בגבחתו כתרגומו בשחקותיה או בחדתותיה: קרחתו שחקים [illegible]

ומפני המדרש שצריך לג"ש מנין לפריחה בבגדים שהיא טהורה נאמר קרחת וגבחת באדם ונאמר קרחת וגבחת בבגדים מה באדם פרח בכלו טהור אף כאן וגו' לכך אני אומר הכתוב לשון קרחת וגבחת ולענין פי' ותרגו' זהו משמעו קרחת לשון ישנו' וגבחת לשון חדשים כאלו נכתב באחריתו או בקדמותו שהקרחת לשון אחוריים וגבחת לשו' פנים כמו שנ' ואם מפאת פניו וגו' והקרחת כל ששופע ויורד מן הקדקד ולאחוריו כך מפורש בת"כ: וקרע אותו. יקרע מקום הנגע מן הבגד וישרפנו: פורחת. דבר החוזר ועומד: באש תשרפנו. את כל הבגד: וסר מהם הנגע. אם כשכבסוהו בתחלה על פי כהן סר ממנו הנגע לגמרי: וכבס שנית. לשון טבילה כל הכבוסין שבפרשה זו לשון לבון חוץ מזה שאינו ללבון אלא לטבילה לכך תרגומו ויצטבע וכן כל כבוסי בגדים שהן לטבילה מתרגמין ויצטבע: חסלת אשה כי תזריע

זאת תהיה זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו. מלמד שאין מטהרין אותו בלילה: אל מחוץ למחנה. חוץ לג' מחנות שנשתלח שם בימי חלוטו. חיות. פרט לטרפות:

הכהן והנה כהה הנגע אחרי הכבס אתו וקרע אתו מן הבגד או מן העור או מן השתי או מן הערב: ואם תראה עוד בבגד או בשתי או בערב או בכל כלי עור פרחת הוא באש תשרפנו את אשר בו הנגע: והבגד או השתי או הערב או כל כלי העור אשר תכבס וסר מהם הנגע וכבס שנית וטהר: זאת תורת נגע צרעת בגד הצמר או הפשתים או השתי או הערב או כל כלי עור לטהרו או לטמאו:

וידבר יהוה אל משה לאמר: זאת תהיה תורת המצרע ביום טהרתו והובא אל הכהן: ויצא הכהן אל מחוץ למחנה וראה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע: וצוה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהרות ועץ ארז ושני תולעת ואזב: וצוה הכהן ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש על מים חיים: את הצפר החיה יקח אתה ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזב וטבל אותם ואת הצפר החיה בדם הצפר השחטה על המים החיים: והזה על המטהר מן הצרעת שבע פעמים וטהרו ושלח את הצפר החיה על פני השדה: וכבס המטהר את בגדיו

כהנא והא עמיא מכתשא בתר דחוורו יתיה ויבזע יתה מן לבושא או מן משכא או מן שתיא או מן ערבא:
ואם תתחזי עוד בלבושא או בשתיא או בערבא או בכל מאן משך סגיא היא בנורא תוקדוניה ית דביה מכתשא:
ולבושא או שתיא או ערבא או כל מאן משך דאיתחוור ויעדי מנהון מיכתשא ויצבע תנינות וידכי:
דא אוריתא מיכתש סגירותא לבוש עמר או כיתנא או שתיא או ערבא או כל מאן משך לדכיותיה או לסאבותיה:
ומליל יי' עם משה למימר:
דא תהא אוריתא דסגירא ביומא דדכיותיה ויתייתי לות כהנא:
ויפוק כהנא למברא למשריתא ויחזי כהנא והא איתסי מכתש סגירותא מן סגירא:
ויפקד כהנא ויסב למדכי תרתין צפורין חיין דכיאן ואעא דארזא וצבע זהורין ואזובא:
ויפקד כהנא ויכוס ית צפורא חדא למאן דחסף על מי מבוע:
ית צפורא חיתא יסב יתה וית אעא דארזא וית צבע זהורי וית אזובא ויטבול יתהון וית צפורא חיא בדמא דצפורא דנכיסתא על מי מבוע:
וידי על דמדכי מן סגירותא שבע זימנין וידכיניה וישלח ית צפורא חיא על אפי חקלא:
ויצבע דמדכי ית לבושוהי

טהורות. פרט לעוף טמא לפי שהנגעים באין על לשון הרע שהוא מעשה פטיט בפטפוטי דברי' לפי' הוזקק לטהרתו בצפרי' שמפטפטים תמיד בצפצוף קול: ועץ ארז. לפי שהנגעים באין על גסות הרוח: ושני תולעת ואזוב. מה תקנתו ויתרפא ישפיל עצמו מגאותו כתולעת וכאזוב: עץ ארז. מקל של ארז: שני תולעת. לשון של צמר צבוע זהורית: על מים חיים. נותן אותן תחלה בכלי כדי שיהא דם הצפור ניכר עליהם וכמה הן רביעית: את הצפור החיה. מלמד שאינו אוגדה עמהם אלא מפרישה לעצמה אבל העץ והאזוב כרוכים יחד בלשון הזהורית כענין שנ' את עץ הארז וגו' קיחה אחת לשלשתן יכול כשם שאינה בכלל אגודה כך לא תהא בכלל טבילה ת"ל וטבל אותם ואת הצפור החיה. החזיר את הצפור לכלל טבילה:

וישב מחוץ לאהלו אין אהלו אלא אשתו
שנאמר שובו לכם לאהליכם מלמד
שאסור בתשמיש המטה׃ ואת כל שערו
כלל ופרט וכלל להביא כל מקום
כנוס שער ונראה׃ וכבשה אחת
לחטאת׃ וג' עשרונים לנסכי שלשה
כבשים הללו שהאשם והחטאת טעונין
[illegible] כשאר נסכים׃ ולג אחד
שמן להזות שבע ולתת ממנו על
תנוך אזן ומתן בהונות׃ לפני יי'
בשער ניקנור ולא בעזרה עצמה לפי
שהוא מחוסר כפורים׃ והקריב אתו
לאשם יקריבנו לתוך העזרה לשחיטה
אשם לתנופה שאשם טעון תנופה חיים
אותו קודם שחיטה׃ במקום אשר
ישחט וגו' על ירך המזבח בצפון׃
ומה ת"ל והלא כבר נאמר בתורת
אשם שהאשם טעון שחיטה בצפון
לפי שיצא זה מכלל אשמות שטעון
בהעמדה יכול תהא שחיטתו במקום
העמדתו ת"ל ושחט וגו' במקום אשר
ישחט וגו'׃ כי כחטאת׃ כי ככל
העבודות התלויות בכהן הוא בכל
עבודות התלויות בכהונה השוה
אשם זה לחטאת שלא תאמר הואיל
ויצא דמו מכלל שאר אשמות לנתן
על תנוך ובהונות לא יהא טעון
מתן דמים ואימורין על גבי המזבח
לכך נאמר כחטאת האשם הוא לכהן
יכול יהא דמו כשר למעלה כחטאת
ת"ל כי וגו'׃ תנוך גדר אמצעי
שבאזן ולשון תנוך לא נודע לי
והפותרים קורין לו טנרוס׃ בהן
גודל׃ לפני יי' כנגד בית קדשי
קדשים׃ על דם האשם במקום [illegible]

וגלח את כל שערו ורחץ במים וטהר
ואחר יבוא אל המחנה וישב מחוץ
לאהלו שבעת ימים׃ והיה ביום
השביעי יגלח את כל שערו את
ראשו ואת זקנו ואת גבת עיניו ואת
כל שערו יגלח וכבס את בגדיו ורחץ
את בשרו במים וטהר׃ וביום השמיני
יקח שני כבשים תמימם וכבשה אחת
בת שנתה תמימה ושלשה עשרנים
סלת מנחה בלולה בשמן ולג אחד
שמן׃ והעמיד הכהן המטהר את
האיש המטהר ואתם לפני יהוה פתח
אהל מועד׃ ולקח הכהן את הכבש
האחד והקריב אתו לאשם ואת לג
השמן והניף אתם תנופה לפני יהוה׃
ושחט את הכבש במקום אשר ישחט
את החטאת ואת העלה במקום
הקדש כי כחטאת האשם הוא לכהן
קדש קדשים הוא׃ ולקח הכהן מדם
האשם ונתן הכהן על תנוך אזן
המטהר הימנית ועל בהן ידו הימנית
ועל בהן רגלו הימנית׃ ולקח הכהן
מלג השמן ויצק על כף הכהן
השמאלית׃ וטבל הכהן את אצבעו
הימנית מן השמן אשר על כפו
השמאלית והזה מן השמן באצבעו
שבע פעמים לפני יהוה׃ ומיתר השמן
אשר על כפו יתן הכהן על תנוך
אזן המטהר הימנית ועל בהן ידו
הימנית ועל בהן רגלו הימנית על
דם האשם׃ והנותר בשמן אשר על
כף הכהן יתן על ראש המטהר
וכפר עליו הכהן לפני יהוה׃ ועשה
הכהן את החטאת וכפר על המטהר
מטמאתו ואחר ישחט את העלה׃

ויגלח ית כל שעריה ויסחי במיא וידכי ובתר כן ייעול למשריתא ויתיב מברא למשכניה שבעה יומין׃

ויהא ביומא שביעאה יגלח ית כל שעריה ית רישיה וית דיקניה וית גבינ עינוהי וית כל שעריה יגלח ויצבע ית לבושוהי ויסחי ית בשריה במיא וידכי׃

וביומא תמינאה יסב תרין אימרין שלמין ואימרתא חדא בת שתהא שלמתא ותלתא עשרונין סולתא מנחתא דפילא במשח ולוגא חדא משחא׃

ויקים כהנא דמדכי ית גברא דמדכי ויתהון קדם יי לתרע משכן זמנא׃

ויסב כהנא ית אימרא חדא ויקריב יתיה לאשמא וית לוגא דמשחא וירים יתהון ארמא קדם יי׃

ויכוס ית אימרא באתר דיכוס ית חטאתא וית עלתא באתר קדיש ארי כחטאתא אשמא הוא לכהנא קדש קודשין הוא׃

ויסב כהנא מדמא דאשמא ויתן כהנא על רום אודנא דמדכי דימינא ועל אליון ידיה דימינא ועל אליון רגליה דימינא׃

ויסב כהנא מלוגא דמשחא ויריק על ידא דכהנא שמאליתא׃

ויטבול כהנא ית אצבעיה דימינא מן משחא די על ידיה שמאליתא וידי מן משחא באצבעיה שבע זמנין קדם יי׃

ומשאר משחא די על ידיה יתן כהנא על רום אודנא דמדכי דימינא ועל אליון ידיה דימינא ועל אליון רגליה דימינא על דם אשמא׃

ודאשתאר במשחא די על ידא דכהנא יתן על רישא דמדכי ויכפר עלוהי כהנא קדם יי׃

ויעביד כהנא ית חטאתא ויכפר על דמדכי מסואבתיה ובתר כן יכוס ית עלתא׃

והעלה הכהן את העלה ואת המנחה
המזבחה וכפר עליו הכהן וטהר :
ואם דל הוא ואין
ידו משגת ולקח כבש אחד אשם
לתנופה לכפר עליו ועשרון סלת
אחד בלול בשמן למנחה ולג שמן:
ושתי תרים או שני בני יונה אשר
תשיג ידו והיה אחד חטאת והאחד
עלה: והביא אתם ביום השמיני
לטהרתו אל הכהן אל פתח אהל
מועד לפני יהוה: ולקח הכהן את
כבש האשם ואת לג השמן והניף
אתם הכהן תנופה לפני יהוה: ושחט
את כבש האשם ולקח הכהן מדם
האשם ונתן על תנוך אזן המטהר
הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל
בהן רגלו הימנית: ומן השמן יצק
הכהן על כף הכהן השמאלית: והזה
הכהן באצבעו הימנית מן השמן
אשר על כפו השמאלית שבע
פעמים לפני יהוה: ונתן הכהן מן
השמן אשר על כפו על תנוך אזן
המטהר הימנית ועל בהן ידו הימנית
ועל בהן רגלו הימנית על מקום דם
האשם: והנותר מן השמן אשר על
כף הכהן יתן על ראש המטהר
לכפר עליו לפני יהוה: ועשה את
האחד מן התרים או מן בני היונה
מאשר תשיג ידו: את אשר תשיג
ידו את האחד חטאת ואת האחד
עלה על המנחה וכפר הכהן על
המטהר לפני יהוה: זאת תורת אשר
בו נגע צרעת אשר לא תשיג ידו
בטהרתו:
וידבר יהוה אל משה ואל אהרן

ויסיק כהנא ית עלתא וית
מנחתא למדבחא ויכפר עלוהי
כהנא וידכי:

ואם מסכן הוא ולית ידיה
מדבקא ויסב אימר חד אשמא
לארמא לכפרא עלוהי
ועשרונא סולתא חד דפיל
במשח למנחתא ולוגא משחא

ותרתין שפנינן או תרין בני יונה
דתרביק ידיה ויהא חד
חטאתא וחד עלתא :
וייתי יתהון ביומא תמינאה
לדכיותיה לכהנא לתרע
משכן זימנא קדם יי :

ויסב כהנא ית אימרא דאשמא
וית לוגא דמשחא וירים יתהון
כהנא ארמותא קדם יי :

ויכוס ית אימרא דאשמא ויסב
כהנא מדמא דאשמא ויתן
על רום אודנא דמדכי דימינא
ועל אליון ידיה דימינא ועל
אליון רגליה דימינא:

ומן משחא יריק כהנא על
ידא דכהנא שמאליתא :
וידי כהנא באצבעיה דימינא
מן משחא די על ידיה
שמאליתא שבע זימנין קדם יי:

ויתן כהנא מן משחא די על
ידיה על רום אודנא דמידכי
דימינא ועל אליון ידיה
דימינא ועל אליון רגליה
דימינא על אתר דמא דאשמא

ודאישתאר מן מישחא די על
ידא דכהנא יתן על רישא
דמידכי לכפרא עלוהי קדם יי

ויעביד ית חד מן שפניא או
מן בני יונה מדתדביק ידיה :

ית דתדביק ידיה ית חד
חטאתא וית חד עלתא על
מנחתא ויכפר כהנא על
דמידכי קדם יי :

דא אוריתא דביה מכתש
סגירותא די לא תדביק ידיה
בדכיותיה:

ומליל יי עם משה ועם אהרן

קדם לשחיטתו ולערב: ואת המנחה
מנחת נסכים של בהמה: ועשרון
סולת: לכבש זה שבא אחד
יביא עשרון אחד לנסכיו:
ולוג שמן: לתת ממנו
על הבהונות
ושמן של
נסכי המנחה לא הוזקק הכתוב לפרש:
ביום השמיני לטהרתו שמיני לצפרי'
להזאת עץ ארז וגו': על מקום דם
האשם אפילו נתקנח
הדם למד שאין הדם גורם
אלא המקום גורם: ונתתי
נגע צרעת בשורה היא להם
שהנגעים באים עליהם לפי
שהטמינו אמוריים
מטמוניות
של זהב בקירות בתיהן
כל ארבעים שנה
שהיו שם
ישראל
במדבר
ועל
ידי הנגע
נותץ
הבית
ומוצאן
כנגע
נראה
לי
אפילו
הוא
חכם ויודע שהוא
נגע ודאי לא יפסוק דבר
ברור לומר נגע נראה לי אלא כנגע:

לאמר: כי תבאו אל ארץ כנען אשר אני נתן לכם לאחזה ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם: ובא אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר כנגע נראה לי בבית: וצוה הכהן ופנו את הבית בטרם יבא הכהן לראות את הנגע ולא יטמא כל אשר בבית ואחר כן יבא הכהן לראות את הבית: וראה את הנגע והנה הנגע בקירת הבית שקערורת ירקרקת או אדמדמת ומראיהן שפל מן הקיר: ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית והסגיר את הבית שבעת ימים: ושב הכהן ביום השביעי וראה והנה פשה הנגע בקירת הבית: וצוה הכהן וחלצו את האבנים אשר בהן הנגע והשליכו אתהן אל מחוץ לעיר אל מקום טמא: ואת הבית יקצע מבית סביב ושפכו את העפר אשר הקצו אל מחוץ לעיר אל מקום טמא: ולקחו אבנים אחרות והביאו אל תחת האבנים ועפר אחר יקח וטח את הבית: ואם ישוב הנגע ופרח בבית אחר חלץ את האבנים ואחרי הקצות את הבית ואחרי הטוח: ובא הכהן וראה והנה פשה הנגע בבית צרעת ממארת הוא בבית טמא הוא: ונתץ את הבית

למימר: ארי תיעלון לארעא דכנען דאנא יהיב לכון לאחסנא ואיתן מכתש סגירותא בבית ארע אחסנתכון:
וייעול דדיליה ביתא ויחוי לכהנא למימר כמכתשא איתחזי לי בביתא:
ויפקיד כהנא ויפנון ית ביתא בעד לא יעול כהנא למיחזי ית מכתשא ולא יסתאב כל די בביתא ובתר כן ייעול כהנא למיחזי ית ביתא:
ויחזי ית מכתשא והא מכתשא בכותלי ביתא פחתין ירקן או סמקן ומיחזיהון מכיך מן כותלא:
ויפוק כהנא מן ביתא לתרע ביתא ויסגר ית ביתא שבעת יומין:
ויתוב כהנא ביומא שביעאה ויחזי והא אוסף מכתשא בכותלי ביתא:
ויפקיד כהנא וישלפון ית אבנא די בהון מכתשא וירמון יתהון למברא לקרתא לאתר מסאב:
וית ביתא יקליף מגו סחור סחור וירמון ית עפרא דקליפו למברא לקרתא לאתר מסאב:
ויסבון אבנין אוחרנין ויעלון לאתר אבניא ועפרא אוחרנא יסב וישוע ית ביתא:
ואם יתוב מכתשא ויסגי בביתא בתר דקליפו ית אבניא ובתר דשליפו ית ביתא ובתר דאיתשע:
וייעול כהנא ויחזי והא אוסף מכתשא בביתא סגירות מחסרא היא בביתא מסאב הוא:
ויתרע ית ביתא

בטרם יבא וגו׳ שכל זמן שאין כהן נזקק אין שם תורת טומאה ולא יטמא כל אשר בבית שאם לא יפנהו ויבא הכהן ויראה הנגע נזקק להסגר וכל מה שבתוכו טמא· ועל מה חסה תורה אם על כלי שטף יטבילם ויטהרו ואם על אוכלין ומשקין יאכלם בימי טומאתו· הרי לא חסה אלא על כלי חרס שאין להם טהרה במקוה· שקערורות· שוקעין מראיתו· ואלעיות הן בנפש· כתרגומו פחתן· וחלצו· יטלום משם· כמו וחלצה נעלו· לשון הסרה: אל מקום טמא· מקום שאין טהרות משתמשות שם למדך הכתוב שהאבנים הן מטמאות את מקומן בעודן שם· יקציע· רודי״ר בלעז· ויש הרבה במשנה· מבית· מבפנים סביב סביבות הנגע· בת״כ נדרש כן שיקלוף הטיח שסביב אבני הנגע· הקצו· לשון קצה· אשר הקצו בקצות הנגע סביב· הקצות· לשון העשות· וכן הטוח· אבל חלץ מוסב על לשון האדם שחלצן והוא משקל לשון כבד כמו כפר דבר· ואם ישוב הנגע· יכול חוזר בו ביום יהא טמא ת״ל ושב הכהן· ואם ישוב· מה שיבה האמורה להלן בסוף שבוע אף שיבה האמורה כאן בסוף שבוע· ובא הכהן וראה· יכול לא יהא החוזר טמא אלא אם כן פשה נאמר צרעת ממארת בבתים ונאמר בבגדים מה להלן טמא את החוזר אע״פ שאינו פושה אף כאן· וא״ת כן מה ת״ל והנה פשה אין כאן מקום מקרא זה· אלא ונתץ את הבית היה לו לכתוב אחר ואם ישוב הנגע ופרח· והנה פשה הוא לא בא ללמד אלא על נגע העומד בעיניו בשבוע ראשון ובא בסוף שבוע שני ומצאו שפשה שלא פירש בו הכתוב למעלה כלום בעומד בעיניו בשבוע ראשון ולמדך כאן בפסיון זה שאינו מדבר אלא בעומד בראשון ופשה בשני ומה יעשה לו· יכול יתננו כמו שסמוך לו ונתץ ת״ל ושב הכהן ובא הכהן· נלמד ביאה משיבה מה שיבה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע ואם חוזר נותץ· אף ביאה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע· ואם חוזר נותץ לא חזר טהור· ומצינו עומד בזה ובזה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע ונאמר לו צ׳ קיא ביאה צ׳ קיא שיבה תלמוד לומר ובא·

העלה ואת המנחה
המזב[חה] וכפר עליו הכהן וטהר:
ואם דל הוא ואין ידו משגת ולקח
כבש אחד אשם לתנופה לכפר
עליו ועשרון סלת אחד בלול
בשמן למנחה ולג שמן: ושתי
תורים או שני בני יונה אשר תשי
ידו והיה אחד חטאת והאחד
עלה: והביא אתם ביום השמיני
לטהרתו אל הכהן אל פתח אהל מועד
לפני יהוה: ולקח הכהן את כבש
האשם ואת לג השמן והניף
אתם הכהן תנופה לפני יהוה: ושחט
את כבש האשם ולקח הכהן מדם
האשם ונתן על תנוך אזן
המטהר הימנית ועל בהן ידו
הימנית ועל בהן רגלו הימנית:
ומן השמן יצק הכהן על כף הכהן
השמאלית: והזה הכהן באצבעו
הימנית מן השמן אשר על כפו
השמאלית שבע פעמים לפני
יהוה: ונתן הכהן מן השמן אשר
על כפו על תנוך אזן המטהר
ידו הימנית ועל בהן
הימנית ועל בהן רגלו הימנית
על מקום דם האשם: והנותר
מן השמן אשר על כף הכהן
יתן על ראש המטהר לכפר
עליו לפני יהוה: ועשה את
האחד מן התרים או מן בני
היונה מאשר תשיג ידו: את אשר
תשיג ידו את האחד חטאת ואת
האחד עלה על המנחה וכפר הכהן
על המטהר לפני יהוה: זאת תורת
אשר בו נגע צרעת אשר לא
תשיג ידו בטהרתו: וידבר
[יהוה א]ל משה ואל אהרן

ויסק כהנא ית עלתא
למדבחא ויכפר עלוהי
וידכי:
ואם מסכן הוא ולית ידיה
ויסב אימר חד אשמא לארמא
לכפרא עלוהי ועשרונא
חד דפיל במשח למנחתא
ולוגא דמשחא:
ותרתין שפנינין או תרין
דתדבק ידיה ויהא חד
וחד עלתא:
וייתי יתהון ביומא תמינאה
לדכותיה לכהנא לתרע [משכן]
זמנא קדם יי:
ויסב כהנא ית אימרא דאשמא
וית לוגא דמשחא וירים יתהון
כהנא ארמא קדם יי:
ויכוס ית אימרא דאשמא ויסב
כהנא מדמא דאשמא ויתן
על רום אודנא דמידכי דימינא
ועל אליון ידיה דימינא ועל
אליון רגליה דימינא:
ומן משחא יריק כהנא על
ידא דכהנא שמאלא:
וידי כהנא באצבעיה דימינא
מן משחא די על ידיה שמאליה
שבע זמנין קדם יי:
ויתן כהנא מן משחא די על ידיה
על רום אודנא דמידכי דימינא
ועל אליון ידיה דימינא
רגליה דימינא על
ודאשתאר מן משחא
דכהנא יתן על
לכפרא עלוהי ק[דם יי]
ויעביד ית חד מן
בני יונה מדתדבק ידיה
ית דתדבק ידיה ית חד ח[טאתא]
וית חד עלתא על מנחתא
כהנא על דמידכי קדם יי:
דא אוריתא דביה מכתשא
די לא תדבק ידיה בדכותיה:

ומליל יי עם משה ועם א[הרן]

... אחד לכבש
זה שהוא אחד יביא עשרון א[חד]
לנסכיו: ולוג שמן ליתן ממנו
על הבהונות ושמן של נסכי
המנחה לא הוזקק הכתוב לפרש:
ביום השמיני לטהרתו שמיני
לצפרים ולהזאת עץ ארז וגו':
על מקום דם האשם אפילו
נתקנח הדם למד שאין הדם
גורם אלא המקום גורם: ואשר
בו נגע צרעת: תורה היא להדיוט
נגעים באים עליהם לפי
שהטמינו אמוריים
מטמוניות
של זהב בקירות בתיהן
כל אותן ארבעים
שנה שהיו
ישראל
במדבר
ועל
ידי הנגע
נותץ
הבית
ומוצאן:
כנגע
נראה
לי
אפילו
הוא
חכם ויודע שהוא
נגע ודאי לא יפסוק דבר
ברור לומר נגע נראה לי
אלא
כנגע:

אני נתן לכם לאחזה ונתתי נגע
צרעת בבית ארץ אחזתכם: ובא
אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר
כנגע נראה לי בבית: וצוה הכהן
ופנו את הבית בטרם יבא הכהן
לראות את הנגע ולא יטמא כל
אשר בבית ואחר כן יבא הכהן
לראות את הבית: וראה את הנגע
והנה הנגע בקירות הבית שקערורת
ירקרקת או אדמדמת ומראיהן
שפל מן הקיר: ויצא הכהן מן
הבית אל פתח הבית והסגיר את
הבית שבעת ימים: ושב הכהן
ביום השביעי וראה והנה פשה
הנגע בקירות הבית: וצוה הכהן
וחלצו את האבנים אשר בהן הנגע
והשליכו אתהן אל מחוץ לעיר
אל מקום טמא: ואת הבית יקצע
מבית סביב ושפכו את העפר
אשר הקצו אל מחוץ לעיר
אל מקום טמא: ולקחו אבנים
אחרות והביאו אל תחת האבנים
ועפר אחר יקח וטח את הבית:
ואם ישוב הנגע ופרח בבית אחר
חלץ את האבנים ואחרי הקצות
את הבית ואחרי הטוח: ובא הכהן
וראה והנה פשה הנגע בבית צרעת
ממארת הוא בבית טמא הוא: ונתץ
את הבית

[illegible]
[illegible] מכתש [illegible]
[illegible] אחסנתכון
ויעול דדיליה ביתא ויחוי לכהנא
למימר כמכתשא אתחזי לי
בביתא:
ויפקיד כהנא ויפנון ית ביתא
עד לא יעול כהנא למחזי ית
מכתשא ולא יסתאב כל די
בביתא ובתר כן יעול כהנא
למחזי ית ביתא:
ויחזי ית מכתשא והא מכתשא
בכותלי ביתא פחתין ירקן או
סמקן ומחזיהון מכיך מן
כותלא:
ויפוק כהנא מן ביתא לתרע
ביתא ויסגר ית ביתא שבעא
יומין:
ויתוב כהנא ביומא שביעאה
ויחזי והא אוסיף מכתשא
בכותלי ביתא:
ויפקיד כהנא וישלפון ית אבניא
די בהון מכתשא ויטלקון יתהון
למברא לקרתא לאתר מסאב:
וית ביתא יקלפון מגיו סחור
סחור וישדון ית עפרא די קליפו
למברא לקרתא לאתר מסאב:
ויסבון אבנין אחרנין ויעלון לאתר
אבניא ועפר אחרן יסב וישועון
ית ביתא:
ואם יתוב מכתשא ויסגי בביתא
בתר דשלפו ית אבניא ובתר
דקליפו ית ביתא ובתר
דאשתע:
ויעול כהנא ויחזי והא אוסיף
מכתשא בביתא סגירות
מחסרא היא בביתא מסאב
הוא:

ויתרעון ית ביתא

[illegible] שכל זמן שאין בהן
[illegible] טומאה [illegible]
כל אשר בבית שאם לא יפנו
והכהן ויראה הנגע נזקק
להסגר וכל מה שבתוכו טמא
על מה חסה תורה אם על כלי
עצים ישטפו ויטהרו ואם על
אוכלים ומשקין יאכלם בימי טומאתו
הא לא חסה אלא על כלי חרס שאין
להם טהרה במקוה: שקערורות:
שוקעות במראיהן: וחלצו את האבנים
[illegible] כמו [illegible]
[illegible] לשון הסרה: אל מקום
טמא: מקום שאין טהרות משתמשין
שם [illegible]
[illegible]
[illegible]
במשנה: מבית: מבפנים סביב
סביבות הנגע [illegible]
[illegible] שסביב אבני הנגע: הקצו:
לשון קצה אשר קצעו בקצות
הנגע סביב [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]: ואם ישוב הנגע [illegible]
[illegible] ביום [illegible]
ושב הכהן: ואם ישוב: [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] הכהן וראה [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] כבנים מה
[illegible] את החוזר [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ושב הכהן ובא הכהן [illegible]
[illegible]
[illegible] שבוע לנתוץ [illegible]

את אבניו ואת עציו ואת כל עפר
הבית והוציא אל מחוץ לעיר אל
מקום טמא: והבא אל הבית כל ימי
הסגיר אתו יטמא עד הערב: והשכב
בבית יכבס את בגדיו והאכל בבית
יכבס את בגדיו: ואם בא יבא הכהן
וראה והנה לא פשה הנגע בבית
אחרי הטח את הבית וטהר הכהן
את הבית כי נרפא הנגע: ולקח לחטא
את הבית שתי צפרים ועץ ארז
ושני תולעת ואזב: ושחט את הצפר
האחת אל כלי חרש על מים חיים:
ולקח את עץ הארז ואת האזב ואת
שני התולעת ואת הצפר החיה וטבל
אתם בדם הצפר השחוטה ובמים
החיים והזה אל הבית שבע פעמים:
וחטא את הבית בדם הצפור ובמים
החיים ובצפר החיה ובעץ הארז
ובאזב ובשני התולעת: ושלח את
הצפר החיה אל מחוץ לעיר אל פני
השדה וכפר על הבית וטהר: זאת
התורה לכל נגע הצרעת ולנתק:
ולצרעת הבגד ולבית: ולשאת
ולספחת ולבהרת: להורת ביום
הטמא וביום הטהר זאת תורת
הצרעת:

ית אבנוהי וית אעוהי וית כל
עפרא דביתא ויפק למברא
לקרתא לאתר מסאב ׃
ודייעול לביתא כל יומין דיסגר
יתיה יהא מסאב עד רמשא ׃
ודישכוב בביתא יצבע ית
לבושוהי ודייכול בביתא יצבע
ית לבושוהי ׃
ואם מיעל יעול כהנא ויחזי
והא לא אוסיף מכתשא בביתא
בתר דאיתשע ית ביתא וידכי
כהנא ית ביתא ארי איתסי
מכתשא ׃
ויסב לדכאה ית ביתא תרתין
צפרין ואעא דארזא וצבע
זהורי ואיזובא ׃
ויכוס ית צפרא חדא למאן
דחסף על מי מבוע ׃
ויסב ית אעא דארזא וית
איזובא וית צבע זהורי וית
ציפרא חיתא ויטבול יתהון
בדם דציפרא דנכיסתא ובמי
מבוע וידי לביתא שבע
זימנין ׃
וידכי ית ביתא בדמא
דציפרא ובמי מבוע ובציפרא
חיתא ובאעא דארזא ובאיזובא
ובצבע זהורי ׃
וישלח ית ציפרא חיתא
למברא לקרתא על אפי
חקלא ויכפר על ביתא וידכי ׃
דא אוריתא לכל מכתש
סגירותא ולנתקא ׃ ולסגירות
לבושא ולביתא ׃
ולעמקא ולעדיא ולבהרא ׃
לאלפא ביומא
דמסאב וביומא דדכי דא
אוריתא דסגירותא ׃

ואם לא יבא כמה הכתוב מדבר אם
בשבוע ראשון קרי אותו וחסר
בשבוע שני ככבר אותו ובא ואם
בא יבא אל הבית בסוף שבוע ראשון
ובא בסוף שבוע שני ׃ וראה והנה
לא פשה ׃ זה קשה מה יעשה לו יכול
יטהר מיד ויליך לו כמו שכתוב כאן
וטהר את הבית ת"ל כי נרפא הנגע
אם לא טהרתה אלא את קרפוי
מאחרי ומה יעשה לו ביאה אמורה
למעלה ולמטה מה כשמעה חולץ
וקוצה וטח ונותן לו שבוע הנגמר לה אף
כאן שינה אף מחתימה כן בא' ט'
גמרו של דבר אין כתובה אלא בנגע
החוזר אחר חליצה וקיצוע וטיחה ואין
החוזר צריך פשיון ושהרי הוא קרוי כך
קורא ואם יש בו נתן וקצוה והחוכל
ובא הכהן וראה והכר ה"ש כנגע
בראשו שנותן לו שבוע שני לא הנגע
ובסוף שבוע שני בא וראהו שפשה
מה יעשה חולץ וקוצה וטח ונותן לו
שבוע שני אחר נותן לא חזר טעון
צפורים שאין בנגעים יותר משלש
שבועות ואם יבא לסוף שבוע שני
וראהו לא פשה מה קרא זה בא ללמד
שעמד בעינו בראשון ובשני מה
יעשה לו יכול יטהרם כמשמעו של מקרא וטהר הכהן את הבית אם לא
חזר ת"ל כי נרפא הנגע אלא טהרתה את הקרפוי ואין רפוי את הבית שאוקצה והוטח ולא חזר בו הנגע אבל זה
עושן חולץ וקוצה וטיחה ושבוע שני ואחרי הטוח את הבית הוא ולא חזר הנגע ׃ וטהר הכהן את הבית כי נרפא
הנגע וכן המקרא נדרש אם בא יבא בשבוע ראשון ולא פשה יטיחנו ואין טיחה בלא חלוץ וקצוי ואחרי הטוח את
הבית וטהר הכהן את הבית אם לא חזר לסוף שבוע כי נרפא הנגע ואם חזר בו כבר פירשתי שטעון נתיצה
כל ימי הסגיר אותו ולא ימים שקלף את הנגע יכול שאני מוציא את המוחלט שקלף את נגעו ת"ל כל ימי ׃ יטמא
עד הערב מלמד שאין מטמא בגדים יכול אפי' שהה כדי אכילת פרס ת"ל והאוכל בבית יכבס בגדיו אין לי אלא
האוכל שוכב מנין ת"ל והשוכב אין לי אלא אוכל ושוכב לא אוכל ולא שוכב מנין ת"ל יכבס בגדיו אבל נותן שיעור
לאוכל ושוכב נתן שיעור לשוכב כדי אכילת פרס ׃ לטהורות ביום שהוא מטהרו ואיזה יום מטמאו

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן לאמר׃
דברו אל בני ישראל ואמרתם אלהם
איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו
טמא הוא וזאת תהיה טמאתו בזובו
רר בשרו את זובו או החתים בשרו
מזובו טמאתו הוא׃ כל המשכב
אשר ישכב עליו הזב יטמא וכל
הכלי אשר ישב עליו יטמא׃ ואיש
אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו
ורחץ במים וטמא עד הערב׃ והישב
על הכלי אשר ישב עליו הזב יכבס
בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב׃
והנגע בבשר הזב יכבס בגדיו ורחץ
במים וטמא עד הערב׃ וכי ירק הזב
בטהור וכבס בגדיו ורחץ במים
וטמא עד הערב׃ וכל המרכב אשר
ירכב עליו הזב יטמא׃ וכל הנגע
בכל אשר יהיה תחתיו יטמא עד
הערב׃ והנשא אותם יכבס בגדיו
ורחץ במים וטמא עד הערב׃ וכל
אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף
במים וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא
עד הערב׃ וכלי חרש אשר יגע בו
הזב ישבר וכל כלי עץ ישטף במים׃

ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר׃ מלילו עם בני ישראל ותימרון להון גבר גבר ארי יהא דאיב מבשריה דוביה מסאב הוא׃ ודא תהא סאובתיה בדוביה ריר בשריה ית דוביה או חתים בשריה מדוביה סאובתיה הוא׃ כל משכבא דישכוב עלוהי דובנא יהא מסאב וכל מנא דיתיב עלוהי יהא מסאב׃ וגבר דיקרב במשכביה יצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהא מסאב עד רמשא׃ ודיתיב על מנא דיתיב עלוהי דובנא יצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהא מסאב עד רמשא׃ ודיקרב בבשר דובנא יצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהי מסאב עד רמשא׃ וארי ירוק דובנא בדכיא ויצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהא מסאב עד רמשא׃ וכל מרכבא דירכוב עלוהי דובנא יהא מסאב׃ וכל דיקרב בכל דיהא תחותוהי יהא מסאב עד רמשא ודיטול יתהון יצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהא מסאב עד רמשא׃ וכל דיקרב ביה דובנא וידוהי לא שטף במיא יצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהא מסאב עד רמשא׃ ומאן דחסף דיקרב ביה דובנא יתבר וכל מאן דאע ישתטיף במיא׃

כי יהיה זב· יכול זב מכל מקום יהא טמא ת"ל מבשרו ולא כל בשרו· אחר שחלק הכתוב בין בשר לבשר· זכיתי לדון טמא בזב וטמא בזבה· מה זבה ממקום שהיא מטמאה טומאה קלה נדה מטמאה טומאה חמורה· אף הזב ממקום שמטמא טומאה קלה קרי מטמא טומאה חמורה הזוב· וזובו טמא· למד על הטפה שהיא מטמאה· זוב· דומה למי בצק של שעורין ודחוי ודומה ללובן ביצה המוזרת· שכבת זרע· קשור כלובן ביצה שאינה מוזרת· רר· לשון ריר· שזב בשרו את זובו כמו ריר שיוצא פיו· והחתים פי האמה ונסתם בשרו מטפת זובו וזהו פשוטו· ומדרשו מנה הכתוב ב' ראיות וקראו טמא שנאמר זב מבשרו זובו טמא· ומנה הכתוב ג' ראיות וקראו טמא טומאתו בזובו רר בשרו את זובו או החתים· הא כיצד שתים לטומאה· והג' מזקיקתו לקרבן׃ כל המשכב· הראוי למשכב· יכול אפי' מיוחד למלאכה אחרת· ת"ל אשר ישכב· שכב לא נאמר אלא ישכב המיוחד תמיד למשכב· לבר· יצא זה שאומרים עמוד ונעשה מלאכתנו׃ ישב ישב· לא נא' אלא ישב במיוחד תמיד לכך׃ במשכבו· למד על משכב שחמור ממגע שזה נעשה אב הטומאה לטמא אדם ובגדים ומגע שאינו משכב אינו אלא ולד הטומאה ואינו מטמא אלא אוכלים ומשקין׃ והיושב על הכלי· אפי' לא נגע ואפי' הן עשרה זה על גב זה כלן מטמאין משום מושב· וכן במשכב׃ וכי ירוק· ונגע בו או נשאו שהרוק מטמא במשא׃ וכל המרכב· אף על פי שלא ישב עליו כגון התפוס של סרגא שקורין ארצון טמא משום מרכב· והאוכף שקורין אלוש טמא טומאת מושב׃ וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו· של זב בא ולמד על המרכב שיהא הנוגע בו טמא ואין טעון כבוס בגדים והוא חומר במשכב ממרכב׃ והנושא אותם· את כל האמור בענין הזב· זובו ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו· והמרכב והמושב והמשכב שהוא מטמא במשא מטמא אדם לטמא בגדים׃ וידיו לא שטף· בעוד שלא טבל מטומאתו· ואפי' פסק מזוב וספר ז' ועדיין שלא טבל מטמא בכל טומאותיו והוציא הכתוב טבילת גופו של זב בלשון שטיפת ידים ללמדך שאין בית הסתרים טעון ביאת מים אלא אבר הגלוי כמו ידים׃ וכלי חרש· יכול נגע בו מאחוריו וכו'· כבר פי' בת"כ על יגע שהוא בכלו הוי אומר זה הסיטו׃

ואר' ידכי דובנא מדוביה ויִמני ליה שבעא יומין לדכותיה ויצבע לבושוהי ויסחי בישריה במי מבוע וידכי ׃ וביומא תמינאה יסב ליה תרתין שפנינין או תרין בני יונה וייתי קדם יי' לתרע משכן זמנא ויתנינון לכהנא ׃ ויעביד יתהון כהנא חד חטאתא וחד עלתא ויכפר עלוהי כהנא קדם יי' מדוביה ׃

וגבר ארי תיפוק מיניה שכבת זרעא ויסחי בביא ית כל בישריה ויהי מסאב עד רמשא ׃ וכל לבוש וכל משך די יהא עלוהי שכבת זרעא ויצבע בביא ויהי מסאב עד רמשא ׃ ואיתתא ארי ישכוב גבר יתה שכבת זרעא ויסחון בביא ויהון מסאבין עד רמשא ׃

ואיתתא ארי תהי דובא דם תהי דאובא בבישרה שבעת יומין תהא בריחוקא וכל דיקרב בה יהא מסאב עד רמשא ׃ וכל דישכוב עלוהי בריחוקה יהא מסאב וכל דתתיב עלוהי יהא מסאב ׃ וכל דיקרב במשכבה יצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהא מסאב עד רמשא ׃ וכל דיקרב בכל מנא דיתיתב עלוהי יצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהא מסאב עד רמשא ׃ ואם על משכבא הוא או על מנא דהיא יתבא עלוהי במיקרביה ביה יהא מסאב עד רמשא ׃ ואם משכב ישכוב גבר יתה ותהא ריחוקא עלוהי ויהא מסאב שבעת יומין וכל משכבא דישכוב עלוהי יהא מסאב ׃ ואיתתא ארי ידוב דוב דמה יומין סגיאין בלא עידן ריחוקה או ארי תדוב על ריחוקא כל יומי דוב סובתה כיומי ריחוקא תהא מסאבא היא ׃

כל משכבא דישכיב עלוהי כל יומי דובה כמשכב ריחוקה יהא לה וכל

וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים לטהרתו וכבס בגדיו ורחץ בשרו במים חיים וטהר וביום השמיני יקח לו שתי תרים או שני בני יונה ובא לפני יהוה אל פתח אהל מועד ונתנם אל הכהן ועשה אתם הכהן אחד חטאת והאחד עלה וכפר עליו הכהן לפני יהוה מזובו ׃

ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ במים את כל בשרו וטמא עד הערב ׃ וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע וכבס במים וטמא עד הערב ׃ ואשה אשר ישכב איש אתה שכבת זרע ורחצו במים וטמאו עד הערב ׃

ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זבה בבשרה שבעת ימים תהיה בנדתה וכל הנגע בה יטמא עד הערב ׃ וכל אשר תשכב עליו בנדתה יטמא וכל אשר תשב עליו יטמא ׃ וכל הנגע במשכבה יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב ׃ וכל הנגע בכל כלי אשר תשב עליו יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב ׃ ואם על המשכב הוא או על הכלי אשר הוא ישבת עליו בנגעו בו יטמא עד הערב ׃ ואם שכב ישכב איש אתה ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא ׃

ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת נדתה או כי תזוב על נדתה כל ימי זוב טמאתה כימי נדתה תהיה טמאה הוא ׃ כל המשכב אשר תשכב עליו כל ימי זובה כמשכב נדתה יהיה לה וכל

וכי יטהר. כשיפסוק ׃ ז' ימים לטהרתו ז' ימים טהורים מטומאת זיבה שלא יראה זוב ובלבד שיהיו רצופים ׃ ורחצו גזרת מלך שהטמא יוצא בה בא' ואין הטמאים מפני מגע בזבה בזרע שזה מגע בית הסתרים הוא ׃ כי תהיה זבה יכול מאחד מכל איבריה ׃ ת"ל והיא גלתה את מקור דמיה אין דם מטמא אלא הבא מן המקור ׃ דם יהיה זובה אין זובה קרוי זוב לטמא אלא אם אדום ׃ בנדתה כמו ומתבל ינדוהו שמנודה ממגע כל אדם ׃ תהיה בנדתה אפילו לא ראתה אלא ראייה ראשונה ׃ אם על המשכב ׃ השוכב או היושב על משכבה או על מושבה אפילו לא נגע בו אף הוא בטומאה האמורה במקרא העליון שטעון כבוס בגדים ׃ על הכלי לרבות את המרכב ׃ בנגעו בו יטמא ואינו טעון כבוס בגדים שהמרכב אין מגעו מטמא אדם לטמא בגדים אבל משאו מטמא אדם לטמא בגדים ׃ ותהי נדתה עליו ׃ יכול יעלה לרגלה שאם באה בחמישי לנדתה לא יטמא אלא ג' ימים כמותה ת"ל וטמא שבעת ימים ומה ת"ל ותהי נדתה עליו מה היא מטמאה אדם וכלי חרס אף הוא כן ׃ ימים רבים ׳ ג' ימים ׃ בלא עת נדתה אחר ז' ימי נדתה ׃ או כי תזוב ג' ימים הללו על נדתה מופלג מנדתה יום אחד זו היא זבה ומשפטה חרוץ בפרשה זו ולא כטומאת הנדה שזו טעונה נקיים וקרבן והנדה אינה טעונה ספירת נקיים אלא ז' ימים תהיה בטמאה בין רואה בין אינה רואה ודרשו רבותינו

בפרש׳ זו נאמר יום בשני ם פ׳ בדה להחלה כדה בכלו׳ בר״ת פרס ם גרסה בנאמר יום ההוא תקנו זבה׃ והזרתם׃ אין נזירה אלא פרישה׃ וכן נזורו אחור׃ וכן נזיר אחיו׃ ולא ימותו בטמאתם׃ הרי הכרת של מטמא מקדש קרוי מיתה׃ זאת תורת הזב׃ בעל ראייה אחת׃ ומה היא תורתו אשר תצא ממנו שכבת זרע הרי הוא כבעל קרי טמא טומאת ערב׃ והזב את זובו׃ בעל שתי ראיות ובעל ג׳ שתורתו מפורשת למעלה׃

חסלת פרשת זאת תהיה

אחרי מות

שני בני אהרן׃ ויאמר יי׳ אל משה דבר אל אהרן אחיך׃ מה תלמוד לומר היה ר׳ אלעזר בן עזריה מושלו משל לחולה שנכנס אצלו רופא ואמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב׃ בא אחר ואמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב שלא תמות כמו שמת פלוני׃ זה זרזו יותר מן הראשון לכך נאמר אחרי מות׃ ויאמר יי׳ אל משה דבר אל אהרן וגו׳׃ שלא ימות כדרך שמתו בניו׃ ולא ימות׃ שאם בא הוא מת׃ כי בענן אראה׃ כי תמיד אני נראה שם עם עמוד ענני ולפי שגלוי שכינתי שם יזהר שלא ירגיל לבא זהו פשוטו׃ ורבותינו דרשו שלא יבא כי אם בענן הקטרת ביום הכפורים׃ בזאת׃ גימטריא שלו ד׳ מאות ועשר רמז למקדש של בית ראשון׃ בזאת יבא אהרן׃ ואף זו לא בכל עת כי אם ביום הכפורים כמו שמפורש בסוף הפרשה׃ כתנת בד׃ מגיד שאינו משמש לפנים בשמונה בגדים שמשמש בהם בחוץ שיש בהן זהב שאין קטיגור נעשה סניגור אלא בד׳ ככהן הדיוט וכלן של בוץ׃ בגדי קדש׃ שיהיו משל הקדש׃ יצנף׃ כתרגומו יחית ברישיה׃

הכלי אשר תשב עליו טמא יהיה כטמאת נדתה׃ וכל הנוגע בם יטמא וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב׃ ואם טהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר׃ וביום השמיני תקח לה שתי תרים או שני בני יונה והביאה אותם אל הכהן אל פתח אהל מועד׃ ועשה הכהן את האחד חטאת ואת האחד עלה וכפר עליה הכהן לפני יהוה מזוב טמאתה׃ והזרתם את בני ישראל מטמאתם ולא ימתו בטמאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם׃ זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע לטמאה בה׃ והדוה בנדתה והזב את זובו לזכר ולנקבה ולאיש אשר ישכב עם טמאה׃

פרשת

וידבר יהוה אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני יהוה וימתו׃ ויאמר יהוה אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת אל פני הכפרת אשר על הארן ולא ימות כי בענן אראה על הכפרת׃ בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעלה׃ כתנת בד קדש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד יחגר ובמצנפת בד יצנף בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם׃ ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי

מנא דתיתיב עלוהי מסאב יהא כסואבת ריחוקה׃

וכל דיקרב בהון יהא מסאב ויצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהא מסאב עד רמשא׃ ואם דכיאת מדובה ותמני לה שבעת יומין ובתר כן תדכי׃

וביומא תמינאה תיסב לה תרתין שפנינן או תרין בני יונה ותיתי יתהון לות כהנא לתרע משכן זמנא׃ ויעביד כהנא ית חד חטאתא וית חד עלתא ויכפר עלה כהנא קדם יוי מדוב סובתה׃

ותפרשון ית בני ישראל מסואבתהון ולא ימותון בסואבתהון בסאבותהון ית מקדשי די בניהון׃ דא אורית דדובנא ודיפוק מניה שכבת זרעא לאסתאבא בה׃

ולסובתא בריחוקה ולדאיב ית דוביה לדכר ולנוקבא ולגבר דישכוב עם מסאבא׃

פרש

ומליל יוי עם משה בתר דמיתו תרין בני אהרן בקרוביהון אישתא נוכריתא קדם יוי ומיתו׃ ואמר יוי למשה מליל עם אהרן אחוך ולא יהא עליל בכל עידן לקודשא מגיו לפרוכתא לקדם כפורתא די על ארונא ולא ימות ארי בעננא אנא מתגלי על בית כפורתא׃ בדא יהא עליל אהרן לקודשא בתור בר תורי לחטאתא ודכר לעלתא׃ כיתונא דבוצא דקודשא ילבש ומכנסין דבוץ יהון על בסריה ובהמינא דבוצא יאסר ובמצנפתא דבוצא יחית ברישיה לבושי קודשא אינון ויסחי במיא ית בסריה וילבשינון׃ ומן כנשתא דבני ישראל יסב תרין צפירין

בר עזין לחטאתא ודכר חד לעלתא ׃
ויקרב אהרן ית תורא דחטאתא דיליה ויכפר עלוהי ועל אינש ביתיה ׃
ויסב ית תרין צפירין ויקים יתהון קדם יי׳ לתרע משכן זמנא ׃
ויתן אהרן על תרין צפירין עדבין עדבא חד לשמא דיי׳ ועדבא חד לעזאזל ׃
ויקריב אהרן ית צפירא די סליק עלוהי עדבא לשמא דיי׳ ויעבדיניה חטאתא ׃
וצפירא די סליק עלוהי עדבא לעזאזל יתקם כד חי קדם יי׳ לכפרא עלוהי לשלחא יתיה לעזאזל למדברא ׃
ויקריב אהרן ית תורא דחטאתא דיליה ויכפר עלוהי ועל אינש ביתיה ויכוס ית תורא דחטאתא דיליה ׃
ויסב מלי מחתיתא גומרין דאישא מעלוי מדבחא מן קדם יי׳ ומלי חפנוהי קטרת בוסמין דקיקין ויעיל מגו לפרוכתא ׃
ויתן ית קטורתא על אישתא קדם יי׳ ויחפי ענן קטורתא ית כפורתא די על סהדותא ולא ימות ׃
ויסב מדמא דתורא וידי באצבעיה על אפי כפורתא קידומא ולקדם כפורתא ידי שבע זימנין מן דמא באצבעיה ׃
ויכוס ית צפירא דחטאתא די לעמא ויעיל ית דמיה למגו לפרוכתא ויעביד ית דמיה כמא דעבד

עזים לחטאת ואיל אחד לעלה ׃
והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו ׃ ולקח את שני השעירם והעמיד אתם לפני יהוה פתח אהל מועד ׃ ונתן אהרן על שני השעירם גרלות גורל אחד ליהוה וגורל אחד לעזאזל ׃ והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל ליהוה ועשהו חטאת ׃ והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני יהוה לכפר עליו לשלח אתו לעזאזל המדברה ׃
והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו ושחט את פר החטאת אשר לו ׃ ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני יהוה ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא מבית לפרכת ׃ ונתן את הקטרת על האש לפני יהוה וכסה ענן הקטרת את הכפרת אשר על העדות ולא ימות ׃ ולקח מדם הפר והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה ולפני הכפרת יזה שבע פעמים מן הדם באצבעו ׃ ושחט את שעיר החטאת אשר לעם והביא את דמו אל מבית לפרכת ועשה את דמו כאשר עשה

יניח בראשו כמו ותנח בגדו אצלה ׃ ורחץ במים ׃ אותו היום טעון טבילה בכל חליפותיו וה׳ פעמים היה מחליף מעבודת פנים לעבודת חוץ ומחוץ לפנים ׃ ומשנה מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לזהב ׃ ובכל חליפה טעון טבילה וב׳ קדושי ידים ורגלים מן הכיור ׃ את פר החטאת אשר לו ׃ הוא האמור למעלה ולמדך כאן שמשלו בא ולא משל צבור ׃ וכפר בעדו ׃ מתודה עליו עונותיו ועונות ביתו ׃ ונתן אהרן ׃ מעמיד אחד לימין ואחד לשמאל ונותן ב׳ ידיו בקלפי ונוטל גורל בימין וחברו בשמאל ונותן עליהם ׃ את שכתוב בו לשם הוא לשם ואת שכתוב בו לעזאזל משתלח לעזאזל ׃ עזאזל הר גבוה עז וקשה שנאמר ארץ גזרה ׃ ועשהו חטאת ׃ כשמניח הגורל עליו קורא לו שם ואומר לה׳ חטאת ׃ יעמד חי ׃ כמו יועמד ע״י אחרים ותרגומו יתקם ׃ מה ת״ל לפי שנאמר לשלח אותו לעזאזל ואיני יודע אם למיתה אם לחיים לכך נאמר יעמד חי עמידתו חי עד שישתלח מכאן שסופו למיתה ׃ לכפר עליו ׃ שיתודה עליו כדכתיב והתודה עליו ׃ וכפר בעדו ׃ ויתודה שנית עליו ועל אחיו הכהנים שהם כולם קרויין ביתו שנאמר בית אהרן ברכו את יי׳ מכאן שכל הכהנים מתכפרין בו ׃ וכל כפרתו אינה אלא על טומאת מקדש וקדשיו כמו שנאמר וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל על הנכנסין למקדש בטומאה ׃ מעל המזבח ׃ החיצון ׃ מלפני יי׳ ׃ מצד שלפני הפתח והוא צד המערבי ׃ דקה ׃ מה ת״ל והלא כל הקטרת דקה היא דכתיב ושחקת ממנה הדק ׃ אלא שתהא דקה מן הדקה ׃ שמערב יום הכפורים היה מחזירה למכתשת ׃ על האש ׃ שבתוך המחתה ׃ ולא ימות ׃ הא אם לא עשאה כתקנה חייב מיתה ׃ והזה באצבעו ׃ הזאה אחת במשמע ׃ ולפני הכפרת יזה ׃ הרי אחת למעלה ושבע למטה ׃ אשר לעם ׃ מה שהפר מכפר על הכהנים מכפר השעיר על ישראל והוא השעיר שעלה עליו גורל לשם ׃ כאשר עשה לדם הפר ׃ אחת למעלה ושבע למטה
מטומאות בני ישראל ׃ על הנכנסין למקדש בטומאה ולא נודע להם אלא בסוף שנאמר לכל חטאתם ׃

לדם הפר והזה אתו על הכפרת
ולפני הכפרת: וכפר על הקדש
מטמאת בני ישראל ומפשעיהם
לכל חטאתם וכן יעשה לאהל מועד
השכן אתם בתוך טמאתם: וכל אדם
לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר
בקדש עד צאתו וכפר בעדו ובעד
ביתו ובעד כל קהל ישראל: ויצא
אל המזבח אשר לפני יהוה וכפר
עליו ולקח מדם הפר ומדם השעיר
ונתן על קרנות המזבח סביב: והזה
עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים
וטהרו וקדשו מטמאת בני ישראל:
וכלה מכפר את הקדש ואת אהל
מועד ואת המזבח והקריב את
השעיר החי: וסמך אהרן את שתי
ידו על ראש השעיר החי והתודה
עליו את כל עונת בני ישראל ואת
כל פשעיהם לכל חטאתם ונתן אתם
על ראש השעיר ושלח ביד איש
עתי המדברה: ונשא השעיר עליו
את כל עונתם אל ארץ גזרה ושלח
את השעיר במדבר: ובא אהרן אל
אהל מועד ופשט את בגדי הבד
אשר לבש בבאו אל הקדש והניחם
שם: ורחץ את בשרו במים במקום

לדמא דתורא ודי יתיה על
כפורתא ולקדם כפורתא:
ויכפר על קודשא מסואבת
בני ישראל וממרדיהון לכל
חטאיהון וכן יעביד למשכן
זימנא דשרי עמהון בגו
סואבתהון:
וכל אינש לא יהא במשכן
זימנא במיעליה לכפרא
בקודשא עד מיפקיה ויכפר
עלוהי ועל אינש ביתיה ועל
כל כנישתא דישראל:
ויפוק למדבחא די קדם ייי
ויכפר עלוהי ויסב מדמא
דתורא ומדמא דצפירא ויתן
על קרנת מדבחא סחור
סחור:
וידי עלוהי מן דמא באצבעיה
שבע זמנין וידכיניה ויקדשיניה
מסואבת בני ישראל:
וישיצי מלכפרא על קודשא
ועל משכן זימנא ועל מדבחא
ויקריב ית צפירא חיא:
ויסמוך
אהרן ית תרתין ידוהי על
ריש צפירא חיא ויודי עלוהי
ית כל עוין בני ישראל וית
כל מרדיהון לכל חטאיהון
ויתן יתהון על ריש צפירא
וישלח ביד גבר דזמין למהך
למדברא:
ויטול צפירא עלוהי ית כל
עויתהון לארע דלא יתבא
וישלח ית צפירא במדברא:
ויעול אהרן למשכן זימנא
וישלח ית לבושי בוצא דלבש
במיעליה לקודשא ויצנעינון
תמן:
ויסחי ית בישריה במיא באתר

וחטאת הוא שוגג: ומפשעיהם. אף
הנכנסין מזיד בטומאה: וכן יעשה
לאהל מועד: כשם שהזה משניהם
בפנים אחת למעלה ושבע למטה
כך מזה על הפרכת מבחוץ משניהם
אחת למעלה ושבע למטה: השוכן אתם
אפילו שהם טמאים שכינה ביניהם:
אל המזבח. זה מזבח הזהב שהוא
לפני יי' בהיכל. ומה תלמוד לומר
ויצא שהזה ההזאות על הפרכת
ועמד מן המזבח ולפנים והוזקק
במתנות המזבח הזקיקו לצאת מן
המזבח ולחוץ ויתחיל מקרן מזרחית
צפונית: וכפר עליו. מהו כפרתו
ולקח מדם הפר ומדם השעיר
מעורבין זה לתוך זה: והזה עליו.
אחר שנתן מתנות באצבעו על
קרנותיו מזה שבע הזאות על גגו:
וטהרו וקדשו. וטהרו מימה שעבר
וקדשו לעתיד לבא: איש עתי. המוכן
לכך מיום אתמול: ובא אהרן.
אמרו רבותינו אין זה מקומו של מקרא
זה ונתנו טעם לדבריהם ביומא
ואמרו כל הפרשה כולה נאמרה על
הסדר חוץ מביאה זו שהיא אחר
עשיית עולתו ועולת העם והקטרת
אימורי פר ושעיר שנעשין בחוץ
בבגדי זהב וטובל ומקדש ופושטן ולובש בגדי לבן: ובא אל אהל מועד: להוציא הכף והמחתה שהקטיר בה הקטרת
לפני לפנים: ופשט את בגדי הבד. אחר שהוציאם ולובש בגדי זהב לתמיד של בין הערבים וזהו סדר העבודות תמיד
של שחר בבגדי זהב ועבודת פר ושעיר הפנימיים וקטרת המחתה בבגדי לבן ואילו ואיל העם ומקצת המוספין
בבגדי זהב והוצאת כף ומחתה בבגדי לבן ושירי המוספין ותמיד של בין הערב' וקטרת ההיכל שעל מזבח הפנימי
בבגדי זהב וסדר המקראות לפי העבודות כך הוא: ושלח את השעיר ורחץ את בשרו ויצא ועשה את עולתו ואת
עולת העם וגו' ואת חלב החטאת וגו' וכל הפרשה עד ואחר יבא אל המחנה ואחר כך ובא אהרן: והניחם שם. מלמד
שטעונין גניזה ולא ישתמש באותן ד' בגדים ליום כפור אחר: ורחץ את בשרו: למעלה למדנו מורחץ את בשרו במים
ולבשם שכשהוא משנה מבגדי זהב לבגדי לבן טעון טבילה שכשפושט בגדי זהב שעבד בהן תמיד של שחר ולובש בגדי לבן

קדישׁ וילבשׁ ית לבושוהי
ויפוק ויעביד ית עלתיה וית
עלת עמא ויכפר עלוהי ועל
עמא:
וית תרבא דחטאתא יסיק
למדבחא:
ודמוביל ית צפירא לעזאזל
יצבע לבושוהי ויסחי ית
בישריה במיא ובתר כן יעול
למשריתא:

וית תורא דחטאתא וית
צפירא דחטאתא דאיתעל ית
דמהון לכפרא בקודשא יפיק
למברא למשריתא ויוקדון
בנורא ית משכיהון וית
בישריהון וית אוכליהון:

ודמוקיד יתהון יצבע לבושוהי
ויסחי ית בישריה במיא ובתר
כן יעול למשריתא:

ותהי לכון לקיים עלם בירחא
שביעאה בעשרא לירחא
תענון ית נפשתיכון וכל עבידא
לא תעבדון דיציבא וגיוריא
דיתגיירין בניכון:

ארי ביומא הדין יכפר עליכון
לדכאה יתכון מכל חוביכון
קדם יי תדכון:
שבת שבתא היא לכון ותענון
ית נפשתיכון קיים עלם:

ויכפר כהנא דירבי יתיה
ודיקריב ית קורבניה לשמשא
תחות אבוהי וילבש ית לבושי
בוצא לבושי קודשא:
ויכפר על מקדש קודשא ועל
משכן זימנא ועל מדבחא
יכפר ועל כהנא ועל כל עמא
דקהלא יכפר:

ותהי דא לכון לקיים עלם
לכפרא על בני ישראל מכל
חוביהון חדא בשתא ועבד
כמא דפקיד יי ית משה:

ומליל יי עם משה למימר:
מליל עם אהרן ועם בנוהי ועם
כל בני ישראל ותימר להון דין
פתגמא דפקיד יי למימר:

גבר גבר מבני ישראל דיכוס
תור או אימר או עיזא
במשריתא או דיכוס מברא
למשריתא:

קדש ולבש את בגדיו ויצא ועשה
את עלתו ואת עלת העם וכפר
בעדו ובעד העם: ואת חלב החטאת
יקטיר המזבחה: והמשלח את
השעיר לעזאזל יכבס בגדיו ורחץ
את בשרו במים ואחרי כן יבוא אל
המחנה: ואת פר החטאת ואת שעיר
החטאת אשר הובא את דמם לכפר
בקדש יוציא אל מחוץ למחנה
ושרפו באש את ערתם ואת בשרם
ואת פרשם: והשרף אתם יכבס
בגדיו ורחץ את בשרו במים ואחרי
כן יבוא אל המחנה: והיתה לכם
לחקת עולם בחדש השביעי בעשור
לחדש תענו את נפשתיכם וכל
מלאכה לא תעשו האזרח והגר הגר
בתוככם: כי ביום הזה יכפר עליכם
לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני
יהוה תטהרו: שבת שבתון היא לכם
ועניתם את נפשתיכם חקת עולם:
וכפר הכהן אשר ימשח אתו ואשר
ימלא את ידו לכהן תחת אביו ולבש
את בגדי הבד בגדי הקדש: וכפר את
מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת
המזבח יכפר ועל הכהנים ועל כל עם
הקהל יכפר: והיתה זאת לכם לחקת
עולם לכפר על בני ישראל מכל
חטאתם אחת בשנה ויעש כאשר
צוה יהוה את משה:
וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר
אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל
ואמרת אליהם זה הדבר אשר צוה
יהוה לאמר: איש איש מבית ישראל
אשר ישחט שור או כשב או עז
במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה:

לעבודת היום ולמדו כאן שבגדי
לבנים טעון טבילה: במקום קדוש.
המקודש בקדושת עזרה ואף היתה
בגג בית הפרוה וכן לכל טבילות
כהן גדול שם אבל הראשונה היתה
בחול: ולבש את בגדיו. ח' בגדי שהוא
עובד ושמש בהן כל ימות השנה:
ויצא. מן ההיכל אל החצר שמזבח
העולה שם: ועשה את עולתו. ואיל
לעולה האמור למעלה בזאת יבא
אהרן וגו' ואת עולת העם ואיל אחד
למוסף האמור במוסף ומאות עשה: ואת
חלב החטאת. מתרגמינן וית תרבא
חטאתא אימורי פר ושעיר יקטיר
במזבח מזבח החיצון דאלו בפנימי
כתיב לא תעלו עליו קטרת זרה ועולה
ומנחה אשר הובא את דמם להיכל
ולפני לפנים: וכפר הכהן. כפרה זו
של יום כפור אינה כשרה אלא בכהן
גדול לפי שנאמר כל הפרשה באהרן הוצרך
לומר בכהן גדול הבא אחריו שיהא
כמותו: ואשר ימלא את ידו. שיכול אין
לי אלא המשוח בשמן המשחה מרובה
בגדים מנין ת"ל ואשר ימלא את ידו והם
כל הכהנים גדולים שעמדו מיאשיהו
ואילך שבימיו נגנזה צלוחית של שמן
המשחה: לכהן תחת אביו. ללמד
שאם בנו ממלא מקומו הוא קודם
לכל אדם: ויעש כאשר צוה יי' וגו'.
כשהגיע יום כפור עשה כסדר הזה
ולהגיד שבחו של אהרן שלא היה לובשן
לגדולתו אלא כמקיים גזרת מלך:
אשר ישחט. במוקדשין הכתוב
מדבר שנאמר להקריב קרבן:
במחנה. חוץ לעזרה

ואל פתח אהל מועד לא הביאו
להקריב קרבן ליהוה לפני משכן
יהוה דם יחשב לאיש ההוא דם שפך
ונכרת האיש ההוא מקרב עמו ׃
למען אשר יביאו בני ישראל את
זבחיהם אשר הם זבחים על פני
השדה והביאם ליהוה אל פתח אהל
מועד אל הכהן וזבחו זבחי שלמים
ליהוה אותם ׃ וזרק הכהן את הדם
על מזבח יהוה פתח אהל מועד
והקטיר החלב לריח ניחח ליהוה ׃
ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירם
אשר הם זנים אחריהם חקת עולם
תהיה זאת להם לדרתם ׃ ואלהם
תאמר איש איש מבית ישראל ומן
הגר אשר יגור בתוכם אשר יעלה
עלה או זבח ׃ ואל פתח אהל מועד
לא יביאנו לעשות אתו ליהוה ונכרת
האיש ההוא מעמיו ׃ ואיש איש מבית
ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר
יאכל כל דם ונתתי פני בנפש האכלת
את הדם והכרתי אתה מקרב עמה ׃
כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו
לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם
כי הדם הוא בנפש יכפר ׃ על כן
אמרתי לבני ישראל כל נפש מכם
לא תאכל דם והגר הגר בתוככם לא
יאכל דם ׃ ואיש איש מבני ישראל
ומן הגר הגר בתוכם אשר יצוד ציד
חיה או עוף אשר יאכל ושפך את
דמו וכסהו בעפר ׃ כי נפש כל בשר
דמו בנפשו הוא ואמר לבני ישראל
דם כל בשר לא תאכלו כי נפש כל
בשר דמו הוא כל אכליו יכרת ׃ וכל
נפש אשר תאכל נבלה וטרפה באזרח

ולתרע משכן זמנא לא
אייתיניה לקרבא קורבנא
קדם יי קדם משכנא דיי
דמא יתחשב לגברא ההוא
דמא אשד וישתיצי אינשא
ההוא מגו עמיה ׃

בדיל דייתון בני ישראל ית
דבחיהון דאנון דבחין על אפי
חקלא וייתינון קדם יי לתרע
משכן זמנא לכהנא ויכסון
ניכסת קודשין קדם יי יתהון ׃
ויזרוק
כהנא ית דמא על מדבחא
דיי לתרע משכן זמנא ויסיק
תרבא לאיתקבלא ברעוא
קדם יי ׃

ולא ידבחון עוד ית דבחיהון
לשדים דאינון טען בתריהון
קיים עלם תהא דא לכון
לדריהון ׃
ולהון תימר גבר גבר מבית
ישראל ומן גיורא דאתגייר
ביניהון דיסיק עלתא או
נכסתא ׃
ולתרע משכן זמנא לא
ייתיניה למיעבד יתיה קדם
יי וישתיצי גברא ההוא
מעמיה ׃
וגבר גבר מבית ישראל ומן
גיורא דאתגייר ביניהון דייכול
כל דמא ואתן רוגזי באינשא
דמתאכלא ית דמא ואשיצי
יתיה מגו עמה ׃
ארי נפש בישרא בדמא הוא
ואנא יהביתיה לכון על
מדבחא לכפרא על נפשתיכון
ארי דמא הוא על נפשא
מכפר ׃
על כן אמרית לבני ישראל כל
נפשא מנכון לא תיכול דמא
וגיורא דאתגייר ביניכון לא
ייכול דמא ׃
וגבר גבר מבני ישראל ומן
גיורא דאתגייר ביניכון דיצוד
ציד חיתא או עופא דמתאכיל
וישוד ית דמיה ויכסיניה
בעפרא ׃

ארי נפש כל בישרא דמיה
בנפשיה הוא ואמרית לבני
ישראל דם כל בישרא לא
תיכלון ארי נפש כל בישרא
דמיה הוא כל דייכלוניה
ישתיצי ׃
וכל נפשא
דתיכול נבלה ותבירא ביציבא

דם יחשב · כשופך דם האדם שמתחייב
בנפשו ׃ דם שפך · לרבות הזורק דמי
בחוץ ׃ אשר הם זובחים · אשר הם רגילי
לזבוח ׃ לשעירים · לשדים כמו שנאמ
ושעירים ירקדו שם ׃ אשר יעלה
עולה · לח״יב על המקטיר איברין
בחוץ כשוחט בחוץ · שאם שחט אחד
והעלה אחר שניהם חייבין · ונכרת ·
זרעו נכרת וימיו נכרתין ׃ כל
דם · לפי שנאמר בנפש יכפר יכול לא
יהא חייב אלא על דם המוקדשין ת״ל
כל דם ׃ ונתתי פני · פנאי שלי פונה
אני מכל עסקי ועוסק בו ׃ כי נפש
כל בשר · של כל בריה בדם היא
תלויה · ולפיכך נתתיו לכפר על נפש
האדם יבא נפש ויכפר על נפש ׃
כל נפש מכם · להזהיר גדולים על
הקטנים ׃ אשר יצוד ציד · אין לי
אלא צד ׃ אווזין ותרנגולין מנין · ת״ל
ציד ׃ אשר יאכל · פרט לטמאים ׃
דמו בנפשו הוא · דמו הוא במקום
נפש שהיא תלויה בו ׃ כי נפש כל
בשר · הנפש היא הדם · דם ובשר
לשון זכר · נפש לשון נקבה ׃ תאכל
נבלה וטרפה · בנבלת עוף טהור
דבר הכתוב · שאין לה טומאה אלא
בשעה שנבלעת בבית הבליעה
ולמדך כאן שמטמאה באכילתה ׃
וטרפה האמורה לא נכתב אלא
לדרוש · וכן שנו · יכול תהא
נבלת עוף טמא מטמאה בבית
הבליעה תלמוד לומר
טרפה · מי שיש
במינו טרפה יצא
עוף טמא שאין במינו טרפה

ובגר ובכבס בגדיו ורחץ במים וטמא
עד הערב וטהר׃ ואם לא יכבס ובשרו
לא ירחץ ונשא עונו׃
וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר
אל בני ישראל ואמרת אלהם אני
יהוה אלהיכם׃ כמעשה ארץ מצרים
אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה
ארץ כנען אשר אני מביא אתכם
שמה לא תעשו ובחקתיהם לא
תלכו׃ את משפטי תעשו ואת חקתי
תשמרו ללכת בהם אני יהוה אלהיכם׃
ושמרתם את חקתי ואת משפטי
אשר יעשה אתם האדם וחי בהם
אני יהוה׃ איש איש אל
כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות
ערוה אני יהוה׃ ערות
אביך וערות אמך לא תגלה אמך
הוא לא תגלה ערותה׃
ערות אשת אביך לא
תגלה ערות אביך הוא׃
ערות אחתך בת אביך
או בת אמך מולדת בית או מולדת
חוץ לא תגלה ערותן׃
ערות בת בנך או בת בתך
לא תגלה ערותן כי ערותך הנה׃

ובגיורא ויצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהא מסאב עד רמשא וידכי׃
ואם לא יצבע ובישריה לא יסחי ויקבל חוביה׃

ומליל יי׳ עם משה למימר׃ מליל עם בני ישראל ותימר להון אנא יי׳ אלהכון׃ כעובדי עמא דארעא דמצרים דיתיבתון בה לא תעבדון וכעובדי עמא דארעא דכנען דאנא מעיל יתכון תמן לא תעבדון ובנימוסיהון לא תהכון׃ ית דיני תעבדון וית קיימי תיטרון להלכא בהון אנא יי׳ אלהכון׃ ותיטרון ית קיימי וית דיני דיעביד יתהון אינשא ויחי בהון לחיי עלמא אנא יי׳׃

גבר גבר לכל קריב בשריה לא תקרבון לגלאה ערייתא אנא יי׳׃

עריית אבוך ועריית אמך לא תגלי אמך היא לא תגלי עריתה׃

עריית איתת אבוך לא תגלי עריית אבוך היא׃

עריית אחתך בת אבוך או בת אמך דיליד מן אבוך מן איתא אחרי או מן אמך מן גבר אחרן לא תגלי עריתהן׃

עריית בת ברך או בת ברתך לא תגלי עריתהן ארי עריתך אינון׃

ונשא עונו׃ אם יאכל קדש או יכנס למקדש חייב על טומאה ככל שאר טומאות׃ ובשרו לא ירחץ׃ על רחיצת גופו ענוש כרת ועל כבוס בגדים במלקות׃ אני יי׳ אלהיכם׃ אני הוא שאמרתי בסיני אנכי יי׳ אלהיך וקבלתם עליכם מלכותי מעתה קבלו גזרותי׃ ר׳ אומר גלוי וידוע לפניו שסופן לינתק בעריות בימי עזרא לפיכך בא עליהם בגזרה׃ אני יי׳ אלהיכם׃ דעו מי גוזר עליכם דיין ליפרע ונאמן לשלם שכר׃ כמעשה ארץ מצרים׃ מגיד שמעשיהם של מצריים ושל כנענים מקולקלים מכל האומות ואותו מקום שישבו ישראל בו מקולקל מן הכל׃ אשר אני מביא׃ מגיד שאותן עממים שכבשו ישראל מקולקלין מכולן׃ ובחקתיהם לא תלכו׃ מה הניח הכתוב שלא אמר אלא אלו נימוסות שלהן דברים החקוקים להם כגון טרטיאות ואצטרטיות׃ ר׳ מאיר אומר אלו דרכי האמורי שמנו חכמים׃ את משפטי תעשו׃ אלו דברי׳ האמורים בתורה במשפט שאלו לא נא׳ היו כדאי לאומרן׃ ואת חקותי תשמרו׃ דברים שהן גזרת מלך שהשטן ויצר הרע משיב עליהן כגון אכילת חזיר ולבישת כלאים וטהרת מי חטאת׃ לכך נא׳ אני יי׳ אני גזרתי עליכן אי אתה רשאי לפטור׃ ללכת בהם׃ אל תפטר מתוכם שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמוד חכמת האומות׃ ושמרתם את חקותי׃ לרבות שאר דקדוקי הפרשה שלא פרט הכתוב׃ לא נתן שמירה ועשיה לחוקים ולמשפטים לפי שלא נתן אלא עשיה למשפטים ושמירה לחוקים׃ וחי בהם׃ לעולם הבא שאם תאמר בעולם הזה הלא סופו הוא מת׃ אני יי׳ נאמן לשלם שכר׃ לא תקרבו׃ להזהיר הנקבה כזכר לכך נאמר לשון רבים׃ אני יי׳ נאמן לשלם שכר׃ ערות אביך׃ זו אשת אביך או אינו אלא כמשמעו נאמר כאן ערות אביך ונאמר להלן ערות אביו גלה מה להלן אשת אביו אף כאן אשת אביו׃ וערות אמך׃ להביא אמו שאינה אשת אביו׃ ערות אשת אביך׃ לרבות לאחר מיתה׃ בת אביך׃ אף בת אנוסה במשמע׃ מולדת בית או מולדת חוץ׃ בין שאומרים לו לאביך קיים את אמה בין שאומרים לו הוצא את אמה כגון ממזרת או נתינה׃ ערות בת בנך׃ בבתו מאנוסתו הכתוב מדבר ובתו ובת בתו מאשתו למדי מערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה וגו׳ בין שהיא ממנו בין שהיא מאחר׃ ערות בת בנך

קו׳ לכך נא׳ לפי שאין מקודשין מן
קרין לאלו מאנס מכנעית׳ ערות
בת אשת אביך: למד שחייב על
אחותו מאשתו ונכרית׳ לפי שאמר
למעלה מולדת חוץ שאמר לאביך
הוצא יכול אפי׳ משפחה ונכרית לכך
נאמר בת אשת אביך בראויה לקדושי׳
ערות אחי אביך׳ ומהו ערותו אל
אשתו לא תקרב׳ אשת בנך היא לא
אמרתי אלא בשיש לבנך אישות בה
פרט לאנוסה שפחה ונכרית׳
ערות אשה ובתה: לא אסר הכתוב
אלא ע״י נשואי הראשונה לכך נאמר
לשון קיחה לא תקח וכו׳ לענין העונש
אשר יקח את אשה ואת אמה׳ נאמר
לשון קיחה אבל אנס אשה מותר
לישא בתה׳ שארה הנה׳ קרובות זו
לזו׳ זמה׳ עצה כתרגומו עצת חטאין
שיצרך יועצך לחטוא׳ אל אחותה׳
שתיהן כאחת׳ לצרור׳ לשון צרה
לעשות זו צרה לזו׳ בחייה׳ למדך
שאם גרש אשה לא ישא את אחותה
כל זמן שהיא בחיים׳ למולך׳ עבודה
היא ששמה מולך׳ וזו היא עבודתה
מוסר בנו לכומרים׳ ועושין שתי
מדורות גדולות ומעבירין אותו בין
שתי מדורות האש׳ לא תתן׳ זהו
מסירתו לכומרים׳ להעביר למולך
היא העברת האש׳
תבל היא לשון
קדש וערוה
וניאוף וכן
ואפי על תבליתם׳
תבל היא לשון בלילה
וערבוב זרע אדם ובהמה׳

ערות בת אשת אביך
מולדת אביך אחותך הוא לא תגלה
ערותה: ערות אחות
אביך לא תגלה שאר אביך הוא:
ערות אחות אמך לא
תגלה כי שאר אמך הוא:
ערות אחי אביך לא
תגלה אל אשתו לא תקרב דדתך
הוא: ערות כלתך לא
תגלה אשת בנך הוא לא תגלה
ערותה: ערות אשת
אחיך לא תגלה ערות אחיך הוא:
ערות אשה ובתה לא
תגלה את בת בנה ואת בת בתה
לא תקח לגלות ערותה שארה הנה
זמה הוא: ואשה אל אחתה לא תקח
לצרר לגלות ערותה עליה בחייה:
ואל אשה בנדת טמאתה לא תקרב
לגלות ערותה: ואל אשת עמיתך
לא תתן שכבתך לזרע לטמאה
בה: ומזרעך לא תתן להעביר למלך
ולא תחלל את שם אלהיך אני יהוה:
ואת זכר לא תשכב משכבי אשה
תועבה הוא: ובכל בהמה לא תתן
שכבתך לטמאה בה ואשה לא
תעמד לפני בהמה לרבעה תבל
הוא: אל תטמאו בכל אלה כי בכל
אלה נטמאו הגוים אשר אני משלח
מפניכם: ותטמא הארץ ואפקד עונה
עליה ותקא הארץ את ישביה:
ושמרתם אתם את חקתי ואת
משפטי ולא תעשו מכל התועבת
האלה האזרח והגר הגר בתוככם
כי את כל התועבת האל עשו אנשי
הארץ אשר לפניכם ותטמא הארץ:

עריית בת איתת אבוך דילידא
מן אבוך אחתך היא לא תגלי
עריתה:

עריתאחת אבוך לא תגלי
קריבא דאבוך היא:

עריית אחת אימך לא תגלי
ארי קריבא דאימך היא:

עריית אחא דאבוך לא תגלי
ולאיתתיה לא תקרב איתת
אח אבוך היא:

עריית כלתך לא תגלי איתת
ברך היא לא תגלי עריתה:

עריית איתת אחוך לא תגלי
עריתא דאחוך הוא:

עריית איתתא וברתה לא
תגלי ית בת ברה וית בת
ברתה לא תיסב לגלאה
עריתה קריבן אינון עצת
חטאין היא:
ואיתתא לות אחתה לא תיסב
לאעקא לגלאה עריתה עלה
בחייהא:
ולאיתתא בריחוק סובתה לא
תקרב לגלאה עריתה:
ולאיתת חברך לא תתן בית
משכבך לזרעא לאיסתאבא
בה:

ומבנך לא תתן לאעברא
למולך ולא תחיל ית שמא
דאלהך אנא יי׳:
ועם דכורא לא תשכוב
משכבי איתתא תועבתא
היא:
ובכל בעירא לא תתן בית
משכבך לאיסתאבא
בה ואיתתא לא תקום קדם
בעירא לסלט בה תיכלא
הוא:
לא תסתאבון בכל אילין ארי
בכל אילין איסתאבו עממיא
דאנא מגלי מן קדמיכון:
ואיסתאבת ארעא ואסערית
חובה עלה ורוקינת ארעא ית
יתבהא:
ותטרון אתון ית קימי וית דיני
ולא תעבדון מכל תועבתא
האלין דיציבא וגיורא דיתגייר
בניכון:
ארי ית כל תועבתא האלין
עבדו אינשי ארעא די
קדמיכון ואיסתאבת ארעא:

ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אתה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם : כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העשת מקרב עמם : ושמרתם את משמרתי לבלתי עשות מחקות התועבת אשר נעשו לפניכם ולא תטמאו בהם אני יהוה אלהיכם :

ולא תרוקן ארעא יתכון בסאובכון יתה כמה דרוקנת ית עמא דקדמיכון : ארי ית כל דיעביד מכל תועבתא האילין וישתיצין נפשתא דעבדן מגו עמהון : ותיטרון ית מטרת מימרי בדיל דלא למעבד מנימוסי תועבתא דאיתעבידו קדמיכון ולא תסתאבון בהון אנא יי אלהכון :

פרש

וידבר יהוה אל משה לאמר : דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אלהם קדשים תהיו כי קדוש אני יהוה אלהיכם : איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני יהוה אלהיכם : אל תפנו אל האלילם ואלהי מסכה לא תעשו לכם אני יהוה אלהיכם : וכי תזבחו זבח שלמים ליהוה לרצנכם תזבחהו : ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד יום השלשי באש ישרף :

ומליל יי עם משה למימר : מליל עם כל כנישתא דבני ישראל ותימר להון קדישין תהון ארי קדיש אנא יי אלהכון : גבר מן אימיה ומן אבוהי תהון דחלין וית יומי שבא דילי תטרון אנא יי אלהכון : לא תתפנון בתר טעון ודחלן דמתכא לא תעבדון לכון אנא יי אלהכון : וארי תכסון נכסת קודשין קדם יי לרעוא לכון תכסוניה : ביום דבחיכון יתאכל ומיומא דבתרוהי ודישתאר עד יומא תליתאה בנורא יתוקד :

ולא תקיא הארץ׳ משל לבן מלך שהאכילוהו דבר מאוס שאין עומד במעיו אלא מקיאו׳ כך ארץ ישראל אינה מקיימת עוברי עבירה׳ ותרגו׳ ולא תרוקן לשון ריקות׳ מריקה עצמה מהם : הנפשות העשות׳ הזכר והנקבה במשמע׳ ושמרתם את משמרתי׳ להזהיר ב״ד על כך׳ ולא תטמאו בהם׳ הא אם תטמאו אינני אלהיכם ואתם נפסלין מאחרי ומה הנאה יש לי בכם ואתם מתחייבים כליה׳ לכך נאמר אני יי׳ אלהיכם׳

השלמת פרשת אחרי מות

קדושים תהיו

דבר אל כל עדת׳ מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה׳ קדושים תהיו׳ הוו פרושים מן העריות ומן העבירה׳ שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה מוצא קדושה׳ אשה זונה וחללה אני יי׳ מקדשכם׳ ולא יחלל זרעו אני יי׳ מקדשו׳ קדושים יהיו לאלהיהם׳ איש אמו ואביו תיראו׳ כל א׳ משניכם תיראו אביו ואמו׳ זהו פשוטו׳ ומדרשו אין לי אלא איש׳ אשה מנין׳ כשהוא אומר תיראו׳ הרי כאן שנים׳ אם כן למה נאמר איש שהאיש ספק בידו לעשות׳ אבל אשה רשות אחרים עליה׳ אמו ואביו תיראו׳ כאן הקדים אם לאב לפי שגלוי וידוע שהבן ירא אביו יותר מאמו׳ ובכבוד הקדים אב לאם לפי שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני ששדלתו בדברים׳ ואת שבתתי תשמרו׳ סמך שמירת שבת למורא אב לומר אף על פי שהזהרתיך על מורא אב אם יאמר לך חלל שבת אל תשמע לו׳ וכן בשאר כל המצות׳ אני יי׳ אלהיכם׳ אתה ואביך חייבין בכבודי לכך לא תשמע לו לבטל את דברי׳ אי זהו מורא לא ישב במקומו ולא יסתור את דבריו׳ אי זהו כבוד מאכיל ומשקה מלביש ומנעיל מכניס ומוציא׳ אל תפנו אל האלילים׳ לעבדם׳ אליל לשון אל לא חשוב הוא׳ ואלהי מסכה׳ תחלתן אלילים הם ואם תפנה אחריהם סופך לעשות אותן אלהות׳ לא תעשו לכם׳ ולא לאחרים ולא אחרים לכם׳ ואת לא תעשו לעצמכם אבל אחרים עושין לכם׳ הרי כבר נאמר לא יהיה לך מלפני׳ וכי תזבחו׳ לא נאמרה פרשה זו אלא ללמד שלא תהא זביחתן אלא על מנת להאכל בתוך זמן זה׳ שאם בא לקבוע להם זמן אכילה הרי כבר נאמר ואם נדר או נדבה וגו׳ לרצנכם תזבחהו׳ תחלת זביחתו תהא על מנת שתהא נחת רוח לפני שיהא לכם לרצון׳ שאם תחשבו עליו מחשבת פסול לא ירצה עליכם לכפר׳ לרצנכם׳ אפיימנט בלעז והוא לשון נחת׳ כן כמו׳ ביום זבחכם׳ שתזבחוהו על מנת לאכול ביום זבחכם וממחרת׳ זהו פשוטו ודרשו למה מבין למתעסק בקדשים שפסולו שצריך שיתכוין לשחוט׳ ביום זבחכם יאכל׳ כשתזבחוהו על מנת זה שקבעתי לכם זמן׳

ואם האכל יאכל. אם אינו ענין לחוץ
לזמנו שהרי כבר נאמר בצו את
הקרבן ואם האכל יאכל מבשר זבח
שלמיו תנהו ענין לחוץ
למקומו. יכול יהו חייבין כרת על
אכילתו. ת"ל והנפש האוכלת ממנו
עונה תשא ממנו ולא מחברו. יצא
הנשחט במחשבת חוץ למקומו.
ואוכליו עונו ישא בנותר גמור הכתו'
מדבר בברייתא. ורבותינו למדוהו
מג"ש. ואינו ענוש כרת על הנשחט
חוץ למקומו שכבר מיעטו הכת' וזה
בנותר גמור הכתוב מדבר. פגול
מחשבת כמו ומרק פגלים. לא תכלה
פאת שדך. שיניח פאה בסוף שדהו
מפני בטול עני ומפני הרמאין בשל
ולקט קצירך. שבלים הנושרים בשעת

ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול
הוא לא ירצה׃ ואכליו עונו ישא כי את
קדש יהוה חלל ונכרתה הנפש ההוא
מעמיה׃ ובקצרכם את קציר ארצכם
לא תכלה פאת שדך לקצר ולקט
קצירך לא תלקט׃ וכרמך לא תעולל
ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר
תעזב אתם אני יהוה אלהיכם׃ לא
תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו איש
בעמיתו׃ ולא תשבעו בשמי לשקר
וחללת את שם אלהיך אני יהוה׃
לא תעשק את רעך ולא תגזל לא
תלין פעלת שכיר אתך עד בקר׃
לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן
מכשל ויראת מאלהיך אני יהוה׃ לא
תעשו עול במשפט לא תשא פני

ואם מיתאכלא יתאכיל ביומא
תליתאה מרחק הוא לא יהא
לרעוא׃ ודיכליניה
חוביה יקביל ארי ית קודשא
דיי׳ אחל וישתיצי אנשא
ההוא מעמיה׃ ובמחצדכון
ית חצדא דארעכון לא תשיצי
פאתא דחקלך למחצד
ולקטא דחצדך לא תלקט׃
וכרמך לא תעולל
ונתרא דכרמך לא
תלקט לעניי ולגיורי תשבוק
יתהון אנא יי׳ אלהכון׃
לא תגנבון לא תכדבון ולא
תשקרון גבר בחבריה׃
ולא תשבעון בשמי לשקרא
ותחיל ית שמא דאלהך אנא
יי׳׃
לא תעשוק ית חברך
ולא תנוס לא תבית אגרא
דאגירך עמך עד צפרא׃
לא תלוט דלא שמע וקדם
דלא חזי לא תשים תקלא
ותדחל מאלהך אנא יי׳׃
לא תעבדון שקר בדינא לא
תיסב אפי

הקצירה אחת או שתים אבל ג' אינן לקט. לא תעולל. לא תטול עוללות שבה ויכן נכרות. איזהו עוללות כל שאין לו
כתף ולא נטף. ופרט כרמך. גרגרי ענבים הנושרים בשעת הבציר. אני ה' אלהיכם. דיין לפרוע ואיני גובה מכם
אלא נפשות שנא' אל תגזל דל כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש. לא תגנבו. אזהרה לגונב ממון. ולא תגנב שבי'
הדברות אזהרה לגונב נפשות דבר הלמד מענינו דבר שחייבין עליו מיתת ב"ד. לא תכחשו. לפי שנאמר וכחש בה ונשבע על שקר ישלם קרן
וחומש. ענש שמענו אזהרה מנין ת"ל לא תכחשו. ולא תשקרו. לפי שנא' ונשבע על שקר ישלם קרן וחומש ענש
שמענו אזהרה מנין ת"ל לא תשקרו. לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו ולא תשבעו. אם גנבת סופך לכחש ולשקר
ולהשבע לשקר. ולא תשבעו. למה נאמר לפי שנא' לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. יכול לא יהא חייב אלא על שם
המיוחד. מנין לרבות כל הכינויים ת"ל ולא תשבעו בשמי כל שם שיש לי. לא תעשוק. זה הכובש שכר שכיר. ולא תלין.
לשון נקבה מוסב על הפעולה. עד בקר. בשכיר יום הכתוב מדבר שיציאתו משקיעת החמה. לפיכך זמן גבוי שכרו כל
הלילה. ובמקום אחר הוא אומר ולא תבא עליו השמש. מדבר בשכיר לילה שהשלמת פעולתו משיעלה עמוד השחר לפיכך זמן
גבוי שכרו כל היום לפי שנתנה תורה עונה לבעל הבית עונה לבקש מעות. לא תקלל חרש. אין לי אלא חרש. מנין
לרבות כל אדם ת"ל בעמך לא תאור. א"כ למה נאמר חרש מה חרש מיוחד שהוא בחיים וגו'. אף כל שבחיים יצא המת
שאינו בחיים. ולפני עור. לפני הסומא בדבר לא תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. אל תאמר לו מכור שדך וקח חמור
ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו. ויראת מאלהיך. לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות להכיר אם דעתו של זה לטובה
או לרעה ויכול להשמט ולומ' לטובה נתכוונתי לכך נאמר בו ויראת מאלהיך המכיר מחשבותיך. וכן כל דבר המסור
ללבו של אדם העושהו ואין שאר הבריות מכירות בו נאמר בו ויראת מאלהיך. לא תעשו עול. מלמד שהדיין המקלקל
את הדין קרוי עול שנאוי ומשוקץ חרם ותועבה. שהעול קרוי תועבה שנא' כי תועבת ה' כל עושה עול. והתועבה קרויה שקוץ
וחרם שנ' ולא תביא וגו' שקץ תשקצנו וגו'. לא תשא פני דל. לא תחמול עליו לומר זה עני והעשיר חייב לפרנסו אזכנו ונמצא מתפרנס בנקיות

ולא תהדר פני גדול׃ בצדק תשפט עמיתך׃ לא תלך רכיל בעמיך לא תעמד על דם רעך אני יהוה׃ לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא׃ לא תקם ולא תטר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני יהוה׃ את חקתי תשמרו בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך׃ ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והוא שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפדתה או חפשה לא נתן לה בקרת תהיה לא יומתו כי לא חפשה׃ והביא את אשמו ליהוה אל פתח אהל מועד איל אשם׃ וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני יהוה על

מסכינא ולא תהדר אפי רבא בקושטא תדינה לחברך׃
לא תיכול קורצין בעמך ולא תקום על דם חברך אנא יי׃
לא תשני ית אחוך בליבך אוכחא תוכח ית חברך ולא תקביל על דיליה חובא׃
לא תקום ולא תיטר דבבו ית בני עמך ותרחים לחברך כוותך אנא יי׃
ית קימי תטרון בעירך לא תרכיב עירובין חקלך לא תזרע עירובין ולבוש עירובין שעטנזא לא יסק עלך׃
וגבר ארי ישכוב עם איתתא שכבת זרעא והיא אמא אחידא לגבר ואיתפרקא לא איתפריקא בכספא או חרותא לא איתיהיבת לה בשטרי בקורתא תהא לא ימותון ארי לא איתחררת׃
וייתי ית אשמיה קדם יי לתרע משכן זימנא דכר אשמא׃
ויכפר עלוהי כהנא בדכר אשמא קדם יי על

ולא תהדר פני גדול׃ שלא תאמר עשיר הוא זה בן גדולים היאך אביישנו ואראה בבשתו עונש יש בדבר לכך נאמר לא תהדר פני גדול׃ בצדק תשפט כמשמעו׃ ד״א הוי דן את חברך לכף זכות׃ לא תלך רכיל׃ בעמיך אומר אני על שם שכל משלחי מדינים ומספרי לשון הרע הולכין בבתי רעיהם לרגל מה יראו רע או מה ישמעו לספר בשוק נקראים הולכי רכיל׃ הולכי רגל ספיא מענט רכילות שאין בלשון הקדש לא תלך רכיל אלא רכיל וסחר לשון הרע אינו כתוב בו הליכה׃ מלשני בסתר רעהו׃ לשון רכיל׃ לשון מדברת גדולות לכך אני אומר שכל לשון הולך ומרגל שהכף נחלפת בגימל שכל האותיות שהן ממוצא אחד מתחלפות זו בזו ב׳ בפ׳ ג׳ בכ׳ וק׳ נ׳ ול׳ ר׳ וצ׳ בז׳ וכן ורגל בעבדך רגל ורמה לאמר עליו רעה׃ וכן רגל הסוחר וכן המוכר בשמים להתקשט הנשים על שמחזר תמיד בעיירות נקרא רוכל לשון רוגל׃ ואנק׳ תרג׳ לא תיכול קורצין׃ ואכלו קרציהון די יהודאי׃ אכלו קורצוהי בטש פלטין נראה בעיני שהיה משפטם לאכול בבית המקבל דבריהם שום הלעטה והוא גמר חזוק דבריו מקויימין ומעמידן על האמת והלעטה נקראת אכילת קורצין׃ לשון קורץ שכן דרך הולך רכיל לקרוץ בעיניו ולרמוז דברי רכילות שלא יבינו שאר השומעים׃ לא תעמוד על דם׃ לראות במיתתו ואתה יכול להצילו כגון טובע בנהר וחיה או לסטים באים עליו׃ אני יי׳׃ נאמן לשלם שכר ונאמן ליפרע׃ ולא תשא עליו חטא׃ לא תלבין פניו ברבים׃ לא תקום׃ אמר לו השאילני מגלך אמר לו לאו׃ למחר אמר לו השאילני קרדומך אמר לו הילך ואיני כמותך שלא השאלתני זו היא נטירה׃ ונקימה זו היא אמר לו השאילני קרדומך אמר לו לאו כדרך שלא השאלתני׃ ואהבת לרעך כמוך׃ אמר ר׳ עקיבא זה כלל גדול בתורה׃ את חקותי תשמרו׃ ואלו הן בהמתך לא תרביע כלאים׃ חקים אלו גזרת מלך הן שאין טעם לדבר׃ ובגד כלאים למה נאמר לפי שנאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים׃ יכול ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן ת״ל בגד׃ מנין לרבות הלבדין תלמוד לומר שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז׃ ואומר אני נוז לשון דבר המלול ושזור זה עם זה כמו חוטין לנוזי לחית בהו שאנו מפרשים לשון כמוש׃ ולשון שעטנז פירש מנחם בן סרוק מחוברת צמר ופשתים׃ נחרפת לאיש׃ מיועדת לאיש׃ ואיני יודע דומה לו במקרא׃ ובשפחה כנענית חציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי׃ והפדה לא נפדתה׃ פדויה ואינה פדויה׃ או חופשה׃ בשטר׃ בקורת תהיה׃ היא לוקה ולא הוא לוקה׃ יש על ב״ד לבקר הדבר שלא נתחייבו מיתה׃ כי לא חופשה׃ ואין קדושיה קדושין גמורין׃ ורבותינו למדו מכאן שהיא במלקות׃ בקריאה תהא שהדיינים המלקין קורין על הלוקה אם לא תשמור לעשות והפלא יי׳ את מכותך׃ כי לא חופשה לפיכך אין בה מיתה שאין קדושיה קדושין גמורין הא אם חופשה קדושיה קדושין וחייב מיתה׃

חטאתו אשר חטא ונסלח לו מחטאתו
אשר חטא׃
וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ
מאכל וערלתם ערלתו את פריו
שלש שנים יהיה לכם ערלים לא
יאכל׃ ובשנה הרביעת יהיה כל פריו
קדש הלולים ליהוה׃ ובשנה החמישת
תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו
אני יהוה אלהיכם׃ לא תאכלו על
הדם לא תנחשו ולא תעוננו׃ לא
תקפו פאת ראשכם ולא תשחית
את פאת זקנך׃ ושרט לנפש לא
תתנו בבשרכם וכתבת קעקע לא
תתנו בכם אני יהוה׃ אל תחלל את
בתך להזנותה ולא תזנה הארץ
ומלאה הארץ זמה׃ את שבתתי
תשמרו ומקדשי תיראו אני יהוה׃
אל תפנו אל האבת ואל הידענים
אל תבקשו לטמאה בהם אני יהוה
אלהיכם׃ מפני שיבה תקום והדרת
פני זקן ויראת מאלהיך אני יהוה׃
וכי

חובתיה דחב ושתבק ליה מחובתיה דחב׃
וארי תיעלון לארעא ותיצבון כל אילן דמיכל ותרחקון רחקא ית איביה תלת שנין יהא לכון מרחק לאבדא לא יתאכל׃
ובשתא רביעתא יהא כל איביה קדש תושבחן קדם יי׃
ובשתא חמישיתא תיכלון ית איביה לאוספא לכון עללתיה אנא יי אלהכון׃
לא תיכלון על דמא לא תנחשון ולא תעונון׃
לא תקפון פאתא דרישכון ולא תחבלון ית פאתא דדיקנכון׃
וחבול על מית לא תתנון בבשרכון ורושמין חריתין לא תתנון בכון אנא יי׃
לא תחיל ית ברתך לטעיותה ולא תטעי ארעא ותתמלי ארעא עיצת חטאין׃
ית יומי שביא דילי תטרון ובית מקדשי תהון דחלין אנא יי׃
לא תתפנון בתר בידין ודכורו לא תתבעון לאסתאבא בהון אנא יי אלהכון׃
מן קדם דסבר באוריתא תקום ותהדר אפי סבא ותידחל מאלהך אנא יי׃

ונסלח לו׳ לרבות את המזיד כשוגג׳ וערלתם ערלתו׳ ואטמתם יהא אטום ומסותם מליהנות ממנו׳ שלש שנים׳ ואימתי מונה לו משעת נטיעתו יכול אם הטמינו לאחר ג׳ שנים יהא מותר ת״ל יהיה בהויתו יהא׳ יהיה כל פריו במעשר שני דבר הכתוב שכתוב וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ וגו׳ קדש לה׳ מה מעשר אינו נאכל חוץ לחומת ירושלם בלא פדיון אף זה כמותו ודבר זה הלולים הוא שמשאו הוא לשבח ולהלל לשם שמים׃ להוסיף לכם תבואתו׳ המצוה הזאת אם תשמרו אותה תהיה להוסיף לכם תבואתה שבשכרה אני מברך לכם פירות הנטיעה היה ר׳ עקיבא אומר דברה תורה כנגד יצר הרע שלא יאמר אדם ד׳ שנים אני מצטער בו חנם לפיכך נאמר להוסיף׃ אני ה׳ המבטיח על כך ונאמן לשמור הבטחתי׃ לא תאכלו על הדם׳ לאזהרה פנים הרבה נדרש בסנהדרין אזהרה שלא יאכל קדשים לפני זריקת דמים ואזהרה לאוכל מבהמת חולין עד שתצא נפשה ועוד הרבה׃ לא תנחשו׳ כגון אלו המנחשים בחולדה ובעופות פתו נפלה מפיו צבי הפסיקו בדרך׃ לא תעוננו׳ לשון עונות ושעות שאומר יום פלוני יפה להתחיל מלאכה שעה פלונית קשה לצאת׃ לא תקיפו׳ זה המשוה צדעיו לאחורי אזניו ולפדחתו ונמצא היקף ראשו עגול סביב׳ ופאה היא מקום סוף אחרי אזנו עקרי שערו למעלה מהן עד הרבה׃ פאת זקנך׳ סוף הזקן וגמרו שבו ה׳ שערות ב׳ בכל לחי למעלה אצל הראש שהוא רחב ויש בו ב׳ פאות ואחת למטה בסנטרו מקום חבור שני הלחיים יחד׃ ושרט לנפש׳ כך דרכן האמוריים לשרט בבשרן כשמת להן מת׃ וכתבת קעקע׳ כתב מקוקה ותקוע שאינו מחוק לעולם שמקעקעו במחט והוא משחיר לעולם׳ קעקע לשון והוקע׳ והוקעתם׳ תוחבין עץ בארץ ותולין אותן עליו ונמצאו מחוקין ותחובין בקרקע׃ אל תחלל את בתך׳ במוסר בתו פנויה לביאה שלא לשם קדושין׃ ולא תזנה׳ אם אתה עושה כן הארץ מזנה את פירותיה לעשותן במקום אחר ולא בארצכם וכן הוא אומר וימנעו רביבים ומלקוש לא היה׃ ומקדשי תיראו׳ לא יכנס בו במקלו ובמנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו ואע״פ שאני מזהירכם על המקדש את שבתותי תשמורו אין בנין בית המקדש דוחה שבת׃ אל תפנו אל האובות׳ אזהרה לבעל אוב וידעוני׃ בעל אוב׳ זה פיתום המדבר משחיו׳ וידעוני המכניס עצם חיה ששמה ידוע לתוך פיו והעצם מדבר׃ אל תבקשו׳ להיות עסוקין בם שאם תתעסקו בם אתם מטמאין לפני ואני מתעב אתכם׃ אני ה׳ אלהיכם׳ דעו מי אתם מחליפין במי׃ מפני שיבה תקום׳ יכול זקן

רל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפט
עמיתך: לא תלך רכיל בעמיך לא
תעמוד על דם רעך אני יהוה: לא
תשנא את אחיך בלבבך הוכח
תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו
חטא: לא תקם ולא תטר את בני
עמך ואהבת לרעך כמוך אני יהוה:
את חקתי תשמרו בהמתך לא
תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים
ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך:
ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע
והוא שפחה נחרפת לאיש והפדה
לא נפדתה או חפשה לא נתן לה
בקרת תהיה לא יומתו כי לא חפשה:
והביא את אשמו ליהוה אל פתח
אהל מועד איל אשם: וכפר עליו
הכהן באיל האשם לפני יהוה על

[illegible]

[illegible]

[illegible]

חטאתו אשר חטא ונסלח לו מחטאתו
אשר חטא: וכי תבאו אל הארץ
ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם
ערלתו את פריו שלש שנים יהיה
לכם ערלים לא יאכל: ובשנה ה
הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים
ליהוה: ובשנה החמישית תאכלו את
פריו להוסיף לכם תבואתו אני יהוה
אלהיכם: לא תאכלו על הדם לא
תנחשו ולא תעוננו: לא תקפו פאת
ראשכם ולא תשחית את פאת ז
זקנך: ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם
וכתבת קעקע לא תתנו בכם אני יהוה:
אל תחלל את בתך להזנותה ולא ת
תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה:
את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו
אני יהוה: אל תפנו אל האבת ואל
הידענים אל תבקשו לטמאה בהם
אני יהוה אלהיכם: מפני שיבה ת
תקום והדרת פני זקן ויראת
מאלהיך אני יהוה:

חוביה דאתחב וישתביק ליה
מחוביה דחב: וארי תיעלון לארעא ותצבון
כל אילן דמיכל ותרחקון רחקא
ית איביה תלת שנין יהי לכון
מרחק לא יתאכל:
ובשתא רביעתא יהי כל איביה
קודש תושבחן קדם יי:
ובשתא חמישתא תיכלון ית איביה
לאוספא לכון עללתיה אנא יי
אלהכון:
לא תיכלון על דמא לא תנחשון
ולא תעונון:
לא תקפון פאתא דרישכון ולא
תחבל ית פאתא דדיקנך:
ושרט על מית לא תתנון בבשרכון
וכתב חריתין לא תתנון בכון
אנא יי:
לא תחיל ית ברתך לאטעיותה
ולא תטעי ארעא ותתמלי ארעא
עיצת חטאין:
ית יומי שביא דילי תטרון ולבית
מקדשי תהון דחלין אנא יי:
לא תתפנון בתר בידין ודכורו לא
תתבעון לאסתאבא בהון אנא
יי אלהכון:
מן קדם דסבר באוריתא תקום
ותהדר אפי סבא ותדחל
מאלהך אנא יי:

וערלתם ערלתו ואטמתם יהיה אטום
ונסתם מליהנות ממנו: שלש שנים
מאימתי מונה לו משעת נטיעתו יכול
לאחר שלש שנים יהיה
יהיה כהוייתו יהא: יהיה
כל פריו קדש כמעשר שני שכתב
שכתוב וכל מעשר הארץ מזרע
הארץ מפרי העץ וגו' קדש לה' מה
מעשר שני אינו נאכל חוץ לחומת ירושלים
אף זה כמותו ודבר זה
הלולים שבח הוא שנשאו שבח להקב"ה
להוסיף לכם תבואתו
המצוה הזאת שתשמרו תוסיף
לכם התבואה שבשכר
יהיה ר' עקיבא אומר דברה תורה כנגד
יצר הרע שלא יאמר הרי ד' שנים
אני מצטער בו חנם לפיכך נאמר להוסיף
לכם תבואתו אני ה':
לא תאכלו על הדם
לא תאכלו מבשר קדשים עד
שלא נזרק הדם
ועוד
לא תנחשו כגון אלו המנחשים בחולדה
ועופות פתו נפלה מפיו צבי
הפסיקו בדרך: לא תעוננו לשון עונות ושעות שאומר יום פלוני יפה להתחיל מלאכה שעה פלונית קשה לצאת.
לא תקיפו פאת ראשכם זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו ונמצא היקף ראשו עגול סביב והמקיף הוא
עקרי שערו למעלה מצדעיו הרבה: פאת זקנך סוף הזקן וגבוליו והן חמש שתים בכל לחי ולחי
למעלה אצל הראש שהוא רחב ונעשה שני פאות ואחת מלמטה במקום חבור שני הלחיים יחד:
ושרט לנפש כן דרכם של אמוריים להיות משרטין בשרם כשמת להם מת: וכתבת קעקע כתב המחוקק ושקוע
שאינו נמחק לעולם שמקעקעו במחט והוא משחיר לעולם: קעקע לשון והוקענום והוקע אותם תולין עץ נקרא
אותם מחוקין ובולטין בקרקעו: אל תחלל את בתך להזנותה במוסר בתו פנויה לביאה שלא
לשם קדושין: ולא תזנה הארץ אם אתה עושה כן הארץ מזנה את פירותיה לעשותן במקום אחר ולא בארצכם
וכן הוא אומר וימנעו רביבים וגו': ומקדשי תיראו לא יכנס בהם במקלו ולא במנעלו ולא באפונדתו
ואף על פי שאני מזהירכם על המקדש את שבתותי תשמרו אין בנין בית המקדש דוחה שבת: אל תפנו אל האובות
בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו: וידעוני המכניס עצם חיה ששמה ידוע לתוך
פיו והעצם מדבר: אל תבקשו להיות עסוקים בם שאם תעסקו בם אתם מטמאים לפני ואני מתעב אתכם:
אני ה' אלהיכם דעו את מי אתם מחליפין במי:

מפני שיבה תקום

גר בארצכם לא תונו אתו: כאזרח
מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם
ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם
בארץ מצרים אני יהוה אלהיכם:
לא תעשו עול במשפט במדה
במשקל ובמשורה מאזני צדק אבני
צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם
אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי
אתכם מארץ מצרים ושמרתם את
כל חקתי ואת כל משפטי ועשיתם
אתם אני יהוה:
וידבר יהוה אל משה לאמר: ואל
בני ישראל תאמר איש איש מבני
ישראל ומן הגר הגר בישראל אשר
יתן מזרעו למלך מות יומת עם
הארץ ירגמהו באבן: ואני אתן את
פני באיש ההוא והכרתי אתו מקרב
עמו כי מזרעו נתן למלך למען טמא
את מקדשי ולחלל את שם קדשי:
ואם העלם יעלימו עם הארץ את
עיניהם מן האיש ההוא בתתו מזרעו
למלך לבלתי המית אתו: ושמתי
אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו
והכרתי אתו ואת כל הזנים אחריו

ואדי יתגייר עמך גיורא
בארעכון לא תונון יתיה:
כיציבא מנכון יהא לכון גיורא
דאתגייר עמכון ותרחם ליה
כותך ארי דיירין הויתון
בארעא דמצרים אנא יי
אלהכון:
לא תעבדון שקר בדינא
במשחתא במתקלא ובמכלתא:
מאזנן דקשוט מתקלין דקשוט
מכילן דקשוט והינין דקשוט
יהא לכון אנא יי אלהכון
דאפקית יתכון מארעא
דמצרים:
ותטרון ית כל קימי וית כל
דיני ותעבדון יתהון אנא יי:
ומליל יי עם משה למימר:
ולבני ישראל תימר גבר
גבר מבני ישראל ומן גיורא
דאתגייר בישראל דיתן
מזרעיה למולך איתקטלא
יתקטיל עמא בית ישראל
יתרגמונה באבנא:
ואנא אתן ית רוגזי בגברא
ההוא ואשיצי יתיה מגו עמיה
ארי מזרעיה יהב למולך בדיל
לסאבא ית מקדשי ולאחלא
ית שמא דקודשי:
ואם מכבש כבשין עמא בית
ישראל ית עיניהון מן גברא
ההוא כד יהב מזרעיה למולך
בדיל דלא למקטל יתיה:
ואשוי אנא ית רוגזי בגברא
ההוא ובסעדוהי ואשיצי
יתיה וית כל דטען בתרוהי

יאשמאי ת"ל זקן אין זקן אלא שקנה
חכמה: והדרת פני זקן. איזהו הדור
לא ישב במקומו ולא מדבר במקומו ולא
סותר את דבריו · יכול יעצים עיניו
כמי שלא ראהו לכך נאמר ויראת
מאלהיך שהרי דבר זה מסור ללבו
של אדם שאין מכיר בו אלא הוא · וכל
דבר המסור ללב נאמר בו ויראת
מאלהיך · ולא תונו. אונאת דברים לא
תאמר אמש היית עובד ע"ז ועכשיו
אתה בא ללמוד תורה שנתנה מפי הגבורה
כי גרים הייתם · מום שבך אל תאמר
לחברך · אני יי' אלהיכם · אלהיך ואלהיו
אני · לא תעשו עול במשפט · ומה
המשפט האמור כאן אם לדין הרי
כבר נא' לא תעשו עול ומהו משפט
השנוי כאן הוא המדה והמשקל
והמשורה · מלמד שהמודד קרוי דיין
שאם שקר במדה הרי הוא כמקלקל
את הדין וקרוי עול שנוי משוקץ חרם
ותועבה וגורם לה' דברים האמורין
בדיין מטמא את הארץ ומחלל את
השם ומסלק את השכינה ומפיל ישראל
בחרב ומגלה אותם מארצם · במדה
זו היא מדת הארץ · במשקל כמשמעו
ובמשורה · היא מדת הלח והיבש:

אבני צדק · הם המשקלות ששוקלין כנגדם · איפה · היא מדת יבש · הין · מדת הלח · אשר הוצאתי אתכם · ע"מ כן · ד"א
אני הבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור ואני הנאמן ליפרע ממי שטומן משקולותיו במלח כדי
להונות את הבריות שאין מכירין בהן · ואל בני ישראל תאמר · עונשין על האזהרות · מות יומת · בב"ד ואם אין כח בב"ד
עם הארץ מסייעין אותן · עם הארץ · שבשבילו נבראת הארץ שעתידין לירש את הארץ ע"י מצות הללו · אתן את פני ·
פנאי שלי שאני פונה מכל עסקי ועוסק בו · ולא בבני אדם · כל השבטים כברתה · כי מזרעו נתן למולך · לפי שנ'
מזרעו · זרע כשר וזרע פסול · כתו יתן ת"ל כי מזרעו · זרע פסול מנין ת"ל בתתו מזרעו למולך · למען טמא את מקדשי ·
כנסת ישראל שהיא מקודשת לי · ולחלל את שם קדשי · אם העלם יעלימו · אם העלימו בדבר אחד סוף שיעלימו בדברים הרבה ·
אם העלימו סנהדרי קטנה סוף שתעלים סנהדרי גדולה · ובמשפחתו · א"ר שמעון וכי משפחה מה חטאה אלא
לומר לך אין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולה מוכסין שכולן מחפין עליו · והכרתי אותו · לפי שנאמר ובמשפחתו

לזנות אחרי המלך מקרב עמם ׃
והנפש אשר תפנה אל האבת ואל
הידענים לזנת אחריהם ונתתי את
פני בנפש ההוא והכרתי אתו מקרב
עמו׃ והתקדשתם והייתם קדשים
כי אני יהוה אלהיכם׃ ושמרתם את
חקתי ועשיתם אתם אני יהוה
מקדשכם׃ כי איש איש אשר יקלל
את אביו ואת אמו מות יומת אביו
ואמו קלל דמיו בו׃ ואיש אשר ינאף
את אשת איש אשר ינאף את אשת
רעהו מות יומת הנאף והנאפת׃
ואיש אשר ישכב את אשת אביו
ערות אביו גלה מות יומתו שניהם
דמיהם בם׃ ואיש אשר ישכב את
כלתו מות יומתו שניהם תבל עשו
דמיהם בם׃ ואיש אשר ישכב את
זכר משכבי אשה תועבה עשו
שניהם מות יומתו דמיהם בם׃ ואיש
אשר יקח את אשה ואת אמה זמה
הוא באש ישרפו אתו ואתהן ולא
תהיה זמה בתוככם׃ ואיש אשר
יתן שכבתו בבהמה מות יומת ואת
הבהמה תהרגו׃ ואשה אשר תקרב
אל כל בהמה לרבעה אתה והרגת
את האשה ואת הבהמה מות יומתו
דמיהם בם׃ ואיש אשר יקח את
אחתו בת אביו או בת אמו וראה
את ערותה והיא תראה את ערותו
חסד הוא ונכרתו לעיני בני עמם
ערות אחתו גלה עונו ישא׃ ואיש
אשר ישכב את אשה דוה וגלה

למיטעי בתר מלך מגו עמהון
ואינש דיתפני בתר בידין
ודכורו למיטעי בתריהון ואתן
ית רוגזי באינשא ההוא
ואישיצי יתיה מגו עמיה׃
ותתקדשון ותהון קדישין ארי
אנא יי אלהכון׃
ותיטרון ית קימי ותעבדון
יתהון אנא יי מקדישכון׃
ארי גבר גבר דילוט ית
אבוהי וית אמיה איתקטלא
יתקטיל אבוהי ואמיה לט
קטלא חייב׃
וגבר דיגוף ית איתת גבר
דיגוף ית איתת חבריה
איתקטלא יתקטיל גייפא
וגייפתא׃
וגבר דישכוב עם איתת אבוהי
עריית אבוהי גלי איתקטלא
יתקטלון תרויהון קטלא
חייבין׃
וגבר דישכוב עם כלתיה
איתקטלא יתקטלון תרויהון
תיבלא עבדו קטלא חייבין׃
וגבר דישכוב עם דכורא
משכבי איתתא תועבתא עבדו
תרויהון איתקטלא יתקטלון
קטלא חייבין׃
וגבר דיסב ית איתתא וית
אמה עצת חטאין היא בנורא
יוקדון יתיה ויתהן ולא תהא
עצת חטאין בינכון׃
וגבר דיתן בית משכביה
בבעירא איתקטלא יתקטיל
וית בעירא תקטלון׃
ואיתא ארי תקרב עם כל
בעירא למשלט בה ותקטול
ית איתתא וית בעירא
איתקטלא יתקטלון קטלא
חייבין׃
וגבר ארי דיסב ית אחתיה
בת אבוהי או בת אימיה
ויחזי ית עריתה והיא תחזי
ית עריתיה קלנא הוא
וישתיצון לעיני בני עמהון
עריית אחתיה גלי חוביה
יקביל׃
וגבר דישכוב
עם איתתא סובתא ויגלי

יכול יהא כל המשפחה בהכרת ת"ל
אותו אותו בהכרת ואין המשפחה
בהכרת אלא ביסורין׃ לזנות אחרי
המולך. לרבות שאר ע"ז שעבודתה
בכך ואפי' אין זו דרך עבודתה׃
והתקדשתם. זו פרישות ע"ז׃ אביו
ואמו קלל. לרבות לאחר מיתה׃ דמיו
בו. זו בסקילה וכן כל מקו' שנ' דמיהם
בם ולמדנו מאוב וידעוני שנאמר
בהם באבן ירגמו אותם דמיהם בם
ופשוטו המקרא. כמו דמו בנפשו
אין אנו ענושי' על מיתתו שהוא גרם
לעצמו שיהרג׃ ואיש. פרט לקטן׃
אשר ינאף את אשת איש. פרט
לאשת קטן שנ' שאין לקטן קדושין׃
ועל אי זו אשת איש חייבתי לך אשר
ינאף את אשת רעהו. פרט לאשת
גוי נלמדנו שאין קדושי' לגוי׃ מות יומת
הנואף והנואפת. כל מיתה האמור'
בתורה סתם אינה אלא חנק׃ תבל עשו
גנאי שמבלבל זרע האב בזרע הבן׃
משכבי אשה. מכניס כמכחול בשפופר'
ישרפו אותו ואתהן. אי אתה יכול לומ'
אשתו הראשונה ישרפו שנשאה בהיתר
ולא נאסרה עליו אלא אשה ואמה
הכתובין כאן אינה אלא חמותו ואמ'
אתה ז, אחת מהן שנשאו יוצא הן אחת
ואת הבהמה תהרגו. אם אדם חטא
בהמה מה חטאה אלא מפני שבאת
לאדם תקלה על ידה לפי' אמ' הכתוב
תסקל. ק"ו לאדם שיודע להבחין בין
טוב לרע וגרם תקלה על חבירו
לעבור עבירה. כיוצא בדבר אתה
אומר אבד תאבדון את כל המקומות הרי ק"ו ומה אילנות שאינן רואין ושומעי' על שבאת לאדם תקלה על ידם אמרה
תורה השחת שרוף וכלה המתעה את חברו מדרך חיים על אחת כמה וכמה׃ חסד הוא. לשון ארמי חרפה חסודא׃ ומדרשו אם

ית עריתה יתקלנא גלי והיא
גליאת ית סואבת דמהא
וישתיצון תרויהון מגו עמהון

ועריית אחת אמך ואחת אבוך
לא תגלי ארי ית קריביה גלי
חוביהון יקבלון ׃
וגבר דישכוב עם איתת אח
אבוהי עריית אבוהי גלי
חוביהון יקבלון בלא ולד
ימותון ׃
וגבר דיסב ית איתת אחוהי
מרחק היא עריית אחוהי גלי
בלא ולד יהון ׃
ותטרון ית כל קיימי וית כל
דיניותעבדון יתהון ולאתרוקן
יתכון ארעא דאנא מעיל
יתכון תמן למיתב בה ׃

ולא תהכון בנמוסי עממיא
דאנא מגלי מן קדמיכון ארי
ית כל אלין עבדו ורחיקן
מימרי מנהון ׃

ואמרית לכון אתון תירתון ית
ארעהון ואנא אתנינה לכון
למירת יתה ארע עבדא חלב
ודבש אנא יי׳ אלהכון
דאפרישית יתכון מן עממיא

ותפרשון בין בעירא דכיא
למסאבא ובין עופא מסאבא
לדכיא ולא תשקצון ית
נפשתיכון בבעירא ובעופא
ובכל די תרחיש ארעא
דאפרישית לכון לסאבא ׃

ותהון קדמי קדישין ארי
קדיש אנא יי׳ ואפרישית
יתכון מן עממיא למיהוי פלחין
קדמי ׃
וגברא או איתתא ארי יהא בהון
בידין או זכורו איתקטלא
יתקטלון באבנא ירגמון
יתהון קטלא חייבין ׃

את ערותה את מקרה הערה והוא
גלתה את מקור דמיה ונכרתו שניהם
מקרב עמם ׃ וערות אחות אמך
ואחות אביך לא תגלה כי את שארו
הערה עונם ישאו ׃ ואיש אשר ישכב
את דדתו ערות דדו גלה חטאם
ישאו ערירים ימתו ׃ ואיש אשר יקח
את אשת אחיו נדה הוא ערות אחיו
גלה ערירים יהיו ׃ ושמרתם את כל
חקתי ואת כל משפטי ועשיתם
אתם ולא תקיא אתכם הארץ אשר
אני מביא אתכם שמה לשבת בה ׃
ולא תלכו בחקת הגוי אשר אני
משלח מפניכם כי את כל אלה עשו
ואקץ בם ׃ ואמר לכם אתם תירשו
את אדמתם ואני אתננה לכם
לרשת אתה ארץ זבת חלב ודבש
אני יהוה אלהיכם אשר הבדלתי
אתכם מן העמים ׃ והבדלתם בין
הבהמה הטהרה לטמאה ובין העוף
הטמא לטהר ולא תשקצו את
נפשתיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר
תרמש האדמה אשר הבדלתי לכם
לטמא ׃ והייתם לי קדשים כי קדוש
אני יהוה ואבדל אתכם מן העמים
להיות לי ׃ ואיש או אשה כי יהיה בהם
אוב או ידעני מות יומתו באבן ירגמו
אתם דמיהם בם ׃

תאמר קין נשא אחותו חסד עשה
המקום לבנות העולם ממנו שנאמר
עולם חסד יבנה ׃ הערה׳ גלה וכל
לשון ערוה גלוי הוא ׳ והוו יורדת
בתיבה לשם דבר כמו ועוה מגולה
לא זו ממנו והערה זו נחלקו בה
רבותי׳ י״א נשיקה משמש במקומו וי״א
הכנסת עטרה ׳ ערות אחות אמך
שנה הכתוב באזהרתן לומר שהוזהר
עליהן בין על אחות אביו ואמו מן
האב בין על אחיותיהם מן האם ׳
אבל ערות אשת אחי האב לא
הוזהר אלא על אשת
אחי האב מן האב ׃ . אשר
ישכב את דודתו ׳ המקרא הזה בא
ללמד על כרת האמור למעלה בתור׳
שהוא בעונש הולכת ערירי ׳ ערירי
כתרגו׳ בלא ולד׳ ודומה לו ואנכי הולך
ערירי ׳ יש לו בנים קוברן ׳ אין לו מת
בלא בנים לכך שנה בשני מקומות
ערירים יהיו ערירים ימותו ׳ אם אין
לו בשעת מעשה כמו שהוא עכשיו
יהיה כל ימיו ׳ נדה היא ׳ השכבה
הזאת מנודה היא ומאוסה ׳ ורבותי׳
דרשוהו לאסור הערוה בנדה שהיא
מפורשת בה את מקורה הערה ׃
ואקוץ ׳ כמו קצתי בחיי כאדם שהוא
קץ במזונו ׃ והבדלתם ׳ אין צריך
לומר בין פרה לחמור שהרי מובדלין

הן אלא בין טהורה לך לטמאה לך בין נשחט רובו של סימן לנשחט חציו ׳ וכמה בין רובו לחציו מלא שערה ׃ אשר
הבדלתי לכם לטמא ׳ לאסור ׳ ואבדיל אתכם ׳ אתם מובדלין מהן הרי אתם שלי ואם לאו הרי אתם מנבוכדנצר
וחבריו ׳ ר׳ אלעזר בן עזריה אומ׳ שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר אי אפשי ללבוש כלאים ׳ אבל אפשי ומה
אעשה ואבי שבשמים גזר עלי ת״ל ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי שיהא הבדלתכם מהם לשמי ׳ פורש מן העבירה
ומקבל עליו מלכות שמים ׳ כי יהיה בהם אוב או ידעוני ׳ כאן נאמ׳ בהן מיתה ולמעלה נאמ׳ בהם כרת ׳ עדי׳ והתראה
בסקילה מזיד בלא התראה בכרת ׳ שוגג חטאת וכן כל חייבי מיתות ׳ חסלת קדושים תהיו

אמר אל הכהני׳

ויאמר יהוה אל משה אמר אל
הכהנים בני אהרן ואמרת אלהם
לנפש לא יטמא בעמיו: כי אם לשארו
הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו
ולבתו ולאחיו: ולאחתו הבתולה
הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש
לה יטמא: לא יטמא בעל בעמיו
להחלו: לא יקרחה קרחה בראשם
ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא
ישרטו שרטת: קדשים יהיו לאלהיהם
ולא יחללו שם אלהיהם כי את אשי
יהוה לחם אלהיהם הם מקריבם
והיו קדש: אשה זנה וחללה לא יקחו
ואשה גרושה מאישה לא יקחו כי
קדש הוא לאלהיו: וקדשתו כי את
לחם אלהיך הוא מקריב קדש יהיה
לך כי קדוש אני יהוה מקדשכם:
ובת איש כהן כי תחל לזנות את
אביה היא מחללת באש תשרף:
והכהן הגדול מאחיו
אשר יוצק על ראשו שמן המשחה
ומלא את ידו ללבש את הבגדים
את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרם:

ואמר יי׳ למשה אימר לכהנא
בני אהרן ותימר להון על מית
לא יסתאב בעמיה:
אילהין לקריביה דקריב ליה
לאימיה ולאבוהי ולבריה
ולברתיה ולאחוהי:
ולאחתיה בתולתא דקריבא
ליה דלא הות לגבר לה
יסתאב:
לא יסתאב רבא בעמיה
לאחלותיה:
לא ימרטון מרט ברישיהון
ופאתא דדיקניהון לא יגלחון
ובבישריהון לא יחבלון חיבול:

קדישין יהון קדם אלההון ולא
יחללון שמא דאלההון ארי ית
קורבניא דיי׳ קורבן אלההון
אינון מקרבין ויהון קדישין:

איתתא מטעיא ומחלא לא
יסבון ואיתתא דמתרכא
מבעלה לא יסבון ארי קדיש
הוא קדם אלהיה:
ותקדישיניה ארי ית קרבן
אלהך הוא מקריב קדיש יהא
לך ארי קדיש אנא יי׳
מקדישכון:
ובת גבר כהין ארי תתחל
למיטעי מן קדושת אבוה היא
מתחלא בנורא תתוקד:

וכהנא דרבא מאחוהי
דאיתרק על רישיה משחא
דרבותא ודקריב ית קורבניה
למילבש ית לבושיא ית
רישיה לא ירבי פירוע
ולבושוהי לא יבזע:

אמור אל הכהנים. אמור ואמרת. להזהיר גדולים על הקטנים: בני
יכול חללים ת״ל הכהנים: בני
אהרן. אף בעלי מומין במשמע:
בני אהרן ולא בנות אהרן: לא יטמא
בעמיו. בעוד שהמת בתוך עמיו.
יצא מת מצוה: כי אם לשארו. אין
שארו אלא אשתו: הקרובה. לרבות
הארוסה: אשר לא היתה לאיש.
למשכב: לה יטמא. מצוה: לא יטמא
בעל בעמיו להחלו. לא יטמא לאשתו
הפסולה שהוא מחולל בה בעודה
עמו: וכן פשוטו של מקרא לא
יטמא בעל בשארו בעוד שהיא בתוך
עמיו שיש לה קוברין יצא מת מצוה
שאין לו קוברין ונ״ל שכך אמרתי
כשהיא פסולה לו להתחלל להחלו
מכהונתו: לא יקרחה קרחה. על
מת. והלא אף ישראל הוזהרו על כך
אלא לפי שנאמר בישראל בני אתם׳
יכול לא יהא חייב על כל קרחה ת״ל
קרחה ולמדו ישראל מכהנים בג״ש
נאמר כאן קרחה ונאמר להלן בישראל קרחה מה כאן כל קרחה אף שם כל קרחה כל מקום שיקרח קרחה׳ ומה להלן
על מת אף כאן על מת: ופאת זקנם. מה ת״ל לפי שנאמר בישראל לא תשחית את פאת זקנך יכול לקטו במלקט
וברהיטני יהא חייב לכך נאמר לא יגלחו שאינו חייב אלא על דבר הקרוי גלוח ויש השחתה בו וזהו תער׳ ובבשרם לא
ישרטו שרטת. לפי שנאמר בישראל ושרט לנפש ונ׳ יכול שרט חמש שריטות לא יהא חייב אלא אחת ת״ל לא ישרטו שרטת
לחייב על כל שריטה ושריטה שהשרטת זו יתירה היא לדרוש שהיה לו לכתוב לא ישרטו ואני יודע שהיא שרטת׳ קדושים
יהיו. על כרחם יקדישום ב״ד בכך: זונה. שנבעלה לנפסול לה כגון חייבי כריתות או נתין או ממזר׳ חללה. שנולדה מן
הפסולין שבכהונה כגון בת אלמנה מכהן גדול או בת גרושה מכהן הדיוט וכן שנתחללה מן הכהונה על ידי ביאת א׳
מן הפסולין לה: וקדשתו. על כרחו שאם לא רצה לגרש הלקהו ויסרהו עד שיגרש: קדוש יהיה לך. נהוג בו קדושה
לפתוח ראשון בכל דבר ולברך ראשון בסעודה: כי תחל לזנות. כשתתחלל ע״י זנות שהיתה בה זיקת בעל ונתנה מן
האירוסין או מן הנשואין ורבותי׳ נחלקו בדבר והכל מודים שלא דבר הכתוב בפנויה: את אביה היא מחללת. חללה
ובזתה את כבודו שאומרים עליו ארור שזו ילד ארור שזו גדל: לא יפרע. לא יגדל פרע על אבל ואי זהו גדול פרע יותר מל׳ יום

ועל כל נפשת מיתא לא יעול
לאבוהי ולאמיה לא יסתאב׃

ומן מקדשא לא יפוק ולא יחל
ית מקדשא דאלהיה ארי
כלילא משח רבות אלהיה
עלוהי אנא יי׃
והוא איתא בבתולהא יסב׃

ארמלתא ומתרכא וחלילא
מטעיא ית אלין לא יסב אלהין
בתולתא מעמיה יסב איתא׃
ולא יחיל זרעיה בעמיה ארי
אנא יי מקדשיה׃
ומליל יי עם משה למימר׃

מליל עם אהרן למימר גבר
מבנך לדריהון די יהא ביה
מומא לא יקרב לקרבא קרבן
אלהיה׃
ארי כל גבר דביה מומא לא
יקרב גבר עויר או חגיר או
חרים או שריע׃

או גבר די יהא ביה תבר
ריגלא או תבר ידא׃
או גבין או דקא או חליז
בעיניה או גרבן או חזזן או
מרס פחדין׃
כל גבר דביה מומא מזרעא
דאהרן כהנא לא יקרב
לקרבא ית קורבניא דיי
מומא ביה ית קרבן אלהיה
לא יקרב לקרבא׃

קרבן אלהיה מקדשי קודשיא
ומן קודשיא ייכול׃
ברם לפרוכתא לא ייעול

ועל כל נפשת מת לא יבא לאביו
ולאמו לא יטמא׃ ומן המקדש לא
יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו כי
נזר שמן משחת אלהיו עליו אני
יהוה׃ והוא אשה בבתוליה יקח׃
אלמנה וגרושה וחללה זנה את אלה
לא יקח כי אם בתולה מעמיו יקח
אשה׃ ולא יחלל זרעו בעמיו כי אני
יהוה מקדשו׃ וידבר יהוה
אל משה לאמר׃ דבר אל אהרן
לאמר איש מזרעך לדרתם אשר
יהיה בו מום לא יקרב להקריב לחם
אלהיו׃ כי כל איש אשר בו מום לא
יקרב איש עור או פסח או חרם או
שרוע׃ או איש אשר יהיה בו שבר
רגל או שבר יד׃ או גבן או דק או
תבלל בעינו או גרב או ילפת או
מרוח אשך׃ כל איש אשר בו מום
מזרע אהרן הכהן לא יגש להקריב
את אשי יהוה מום בו את לחם
אלהיו לא יגש להקריב׃ לחם אלהיו
מקדשי הקדשים ומן הקדשים
יאכל׃ אך אל הפרכת לא יבא ואל

ועל כל נפשות מת׃ באהל המת׃
נפשות מת להביא רביעית דם מן
המת שמטמא באהל׃ לאביו
ולאמו לא יטמא׃ לא בא אלא להתיר
מת מצוה׃ ומן המקדש׃ אינו הולך
אחר המטה ועוד למדו מכאן שכהן
גדול מקריב אונן וכן משמעו אף אם
מתו אביו ואמו אינו צריך לצאת מן
המקדש אלא עובד עבודה׃ ולא יחלל
את מקדש׃ שאינו מחלל בכך את
העבודה שהתיר לו הכתוב הא כהן
הדיוט שעבד אונן חלל׃ חללה שנולדה
מפסולי כהונה׃ ולא יחלל זרעו׃ הא
אם נשא אחת מן הפסולות זרעו
ממנה חלל מדין קדושת כהונה׃
לחם אלהיו׃ מאכל׃ כל הסעודה
קרויה לחם כמו עבד לחם רב׃ כי כל
איש אשר בו מום׃ אינו דין שיקרב
כמו הקריבהו נא לפחתך׃ חרם׃
שחוטמו שקוע בין שתי
עיניו שכוחל שתי עיניו כאחת׃ שרוע׃
שאחד מאבריו גדול מחבירו עינו אחת
גדולה ואחת קטנה או שוקו׃ או גבן׃
שורסיל"ש בלעז שגביני עיניו שערן
ארוך ושוכב׃ או דק׃ שיש לו בעינו דוק שקורין טיל"ה כמו הנוטה כדוק שמים׃ תבלל׃ דבר המבלבל את העין כגון
חוט לבן הנמשך מן הלבן ופוסק בסירה שהיא טבעת המקפת את השחור שקורין פרונל"א בלעז׃ והחוט הזה פוסק
קשת ונכנס בשחור׃ ותרגום תבלל חליז לשון חלזון שדומה לתולעת׃ וכן כינו חכמים מומין שבבכור חלזון נחש
ענב׃ גרב וילפת׃ מיני שחין הן׃ גרב זו החרס שחין היבש מבפנים ומבחוץ׃ ילפת היא חזזית
המצרית ולמה נקראת ילפת שמלפפת והולכת עד יום המיתה והיא לח מבחוץ ויבש מבפנים שם גר וגרב וחרס׃
כשסמך גרב אצל חרס קורא לילפת גרב וכשסמך אצל ילפת קורא לחרס גרב כך מפורש בבכורות׃ מרוח אשך׃
לפי התרגום מרס פחדין שביצים שלו כתושין׃ פחדין כמו גידי פחדיו ישורגו׃ כל אשר בו מום לא יקרב׃ לרבות שאר
מומין׃ מום בו׃ בעוד מומו בו פסול הא אם עבר מומו כשר׃ לחם אלהיו׃ כל מאכל קרוי לחם׃ מקדשי הקדשים׃ אלו קדשי
קדשים׃ ומן הקדשים יאכל׃ אלו קדשים קלים׃ ואם נאמרו קדשי קדשים למה נאמרו קדשים קלים׃ אם לא נאמרו הייתי אומר
בקדשי קדשים יאכל בעל מום שמצינו שהותרו לזר שאכל משה בשר המלואים אבל בחזה ושוק של קדשים קלים לא יאכל
שלא מצינו זר אוכל בהם לכך נאמרו קדשים קלים כך מפורש בזבחים׃ אך אל הפרכת׃ להזות ז' הזאות שעל הפרכת׃

המזבח לא יגש כי מום בו ולא יחלל
את מקדשי כי אני יהוה מקדשם ׃
וידבר משה אל אהרן ואל בניו ואל
כל בני ישראל ׃
וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ דבר
אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי
בני ישראל ולא יחללו את שם
קדשי אשר הם מקדשים לי אני
יהוה ׃ אמר אלהם לדרתיכם
כל איש אשר יקרב מכל זרעכם
אל הקדשים אשר יקדישו בני
ישראל ליהוה וטמאתו עליו ונכרתה
הנפש ההוא מלפני אני יהוה ׃ איש
איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב
בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר
והנגע בכל טמא נפש או איש אשר
תצא ממנו שכבת זרע ׃ או איש אשר
יגע בכל שרץ אשר יטמא לו או
באדם אשר יטמא לו לכל טמאתו ׃
נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב
ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ
בשרו במים ׃ ובא השמש וטהר
ואחר יאכל מן הקדשים כי לחמו

ולמדבחא לא יקרב ארי מומא
ביה ולא יחיל ית מקדשי ארי
אנא יי מקדישהון ׃
ומליל משה עם אהרן ועם
בנוהי ועם כל בני ישראל ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃

מליל עם אהרן ועם בנוהי
ויתפרשון מקודשיא דבני
ישראל ולא יחללון ית שמא
דקדשי דאינון מקדישין קדמי
אנא יי ׃
אימר להון לדרתיכון כל גבר
דיקרב מכל בניכון לקודשיא
דיקדשון בני ישראל קדם יי
וסובתיה עלוהי וישתיצי
אינשא ההוא מן קדמי אנא
יי ׃
גבר גבר מזרעא דאהרן והוא
סגיר או דאיב בקודשיא לא
ייכול עד דידכי ודיקרב בכל
טמא נפשא דאינשא או גבר
דתיפוק מיניה שכבת זרעא ׃

או גבר דיקרב בכל רחשא
דאיסתאב ליה או באינשא
דאיסתאב ליה לכל סובתיה ׃

אינש דתקרב ביה ויהא
מסאב עד רמשא ולא ייכול
מן קודשיא אלהין אסחי
בישריה במיא ׃

וייעול שמשא וידכי ובתר כן
ייכול מן קודשיא ארי לחמיה

ואל המזבח · מזבח החיצון · ושניהם הוצרכו להכתב ומפורש בת"כ · ולא
יחלל את מקדשי · שאם עבד עבודתו
מחוללת לפסול: וידבר משה · המצוה
הזאת אל אהרן · ואל כל בני ישראל ·
להזהיר ב"ד על הכהנים: וינזרו · אין
נזירה אלא פרישה · וכן וינזרו מאחרי
יפרשו מן הקדשים בימי טומאתן ׃
וינזרו מקדשי בני ישראל אשר הם
מקדישים לי · ולא יחללו את שם קדשי
סרס המקרא ודרשהו · אשר הם
מקדישים לי לרבות קדשי כהנים
עצמן: כל איש אשר יקרב · אין
קריבה זו אלא אכילה · וכן מצינו
שנאמרה אכילת קדשים בטומאה
בלשון נגיעה · בכל קדש לא תגע ·
אזהרה לאוכל ולמדוה רבו' מג"ש ואי א'
לומ' שחייבו על הנגיעה שהרי נאמר
כרת על האכילה בצו את אהרן ג'
כריתות זו אצל זו · ואם על הנגיעה
חייב לא הוצרך לחייבו על האכילה
וכן נדרש בת"כ · וכי יש נוגע חייב
א"כ מה ת"ל יקרב משיכשר ליקרב
שאין חייבין עליו משום טומאה אלא
אם כן קרבו מתיריו · ואם תאמר ג' כריתות בטומאת קדש למה כבר נדרשו בשבועות אחת לכלל ואחת לפרט וכו' ·
וטומאתו עליו · וטומאת האדם עליו יכול בבשר הכתו' מדבר כלומ' וטומאתו של בשר עליו ובטהור שאכל את הטמא
הכתוב מדבר הרי כבר נאמ' והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל אלא על כרחך מי שטומאתו אתה למד במי שטומאתו
פורחת ממנו הכתוב מדבר וזהו האדם שטהרתו בטבילה: ונכרתה · יכול מצד זה לצד זה יכרת ממקומו ויתישב
במקום אחר ת"ל אני יי' בכל מקום אני: מזרע אהרן · אין לי אלא זרעו עצמו מנין ת"ל והוא צרוע שיכול הואיל ומקריב
אונן יקריב צרוע וזב ת"ל והוא · בכל טמא נפש במי שנטמא במת: עד אשר יטהר באת השמש · או אינו אלא טבילה
נאמר כאן יטהר ונאמ' למטה וטהר ובא השמש וטהר מה להלן ביאת שמש אף כאן ביאת שמש · בכל שרץ אשר
יטמא לו כשיעור ח' שרצים: או באדם אשר יטמא לו · טמא מת זב ומצורע: אשר יטמא לו · כשיעורו לטמא לכם
כשעורו במגע או רביעית דם או כזית בשר: לכל טמאתו · לרבות מגע בזב ובזבה בנדה ויולדת ומצורע: נפש אשר
תגע בו · באחד מן הטמאים הללו: כי אם רחץ בשרו · יכול אחר אחר ת"ל ובא השמש מה ביאת שמש באחת אף
טבילה כולה באחת: ואחר יאכל מן הקדשי' · נדרש ביבמו' בתרומה שמותר לאכול בהערב שמש לכך כת' מן הקדשי'

הוא נבילא ותבירא לא ייכול לאיסתאבא בה אנא ייי׃
ויטרון ית מטרת מימרי ולא יקבלון עלוהי חובא וימותון ביה ארי יחללוניה אנא ייי מקדישהון׃
וכל חילוני לא ייכול קודשא תותבא דכהנא ואגירא לא ייכול קודשא׃
וכהין ארי יקנה נפש קנין כספיה הוא ייכול ביה ויליד ביתיה אינון ייכלון בלחמיה׃
ובת כהין ארי תהא לגבר חלוני היא באפרשות קודשיא לא תיכול׃
ובת כהין ארי תהא ארמלא ומתרכא ובנין לית לה ותתוב לבית אבוה כרבותהא מלחמא דאבוה תיכול וכל חילוני לא ייכול ביה׃
וגבר ארי ייכול קודשא בשלו ויוסף חומשיה עלוהי ויתן לכהנא ית קודשא׃
ולא יחללון ית קודשיא דבני ישראל ית דיפרשון קדם ייי׃
ויקבלון עליהון עויין חובין במיכלהון בסואבא ית קודשיהון ארי אנא ייי מקדישהון׃
ומליל ייי עם משה למימר׃
מליל עם אהרן ועם בנוהי ועם כל בני ישראל ותימר להון גבר גבר מבני ישראל ומן גיורא בישראל דיקריב קורבניה לכל נדריהון ולכל נדבתיהון דיקרבון קדם ייי לעלתא׃
לרעוא לכון שלים דכורא בתורי באימריא ובבני עזיא׃
כל דביה מומא לא תקרבון ארי לא לרעוא יהון לכון׃
וגבר ארי

הוא׃ נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה אני יהוה׃ ושמרו את משמרתי ולא ישאו עליו חטא ומתו בו כי יחללהו אני יהוה מקדשם׃ וכל זר לא יאכל קדש תושב כהן ושכיר לא יאכל קדש׃ וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו׃ ובת כהן כי תהיה לאיש זר הוא בתרומת הקדשים לא תאכל׃ ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל וכל זר לא יאכל בו׃ ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמשיתו עליו ונתן לכהן את הקדש׃ ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו ליהוה׃ והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם כי אני יהוה מקדשם׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל ואמרת אלהם איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו ליהוה לעלה׃ לרצנכם תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים׃ כל אשר בו מום לא תקריבו כי לא לרצון יהיה לכם׃ ואיש כי

ולא כל הקדשים׃ נבלה וטרפה לא יאכל׃ לענין הטומאה הזהיר כאן שאם אכל נבלת עוף טהור שאין לה טומאת משא ומגע אלא טומאת אכילה בבית הבליעה אסור לאכול בקדשים׃ וצריך לומר וטרפה מי שיש במינו טרפה יצא נבלת עוף טמא שאין במינו טרפה׃ ושמרו את משמרתי׃ מלאכול בתרומה בטומאת הגוף׃ ומתו בו׃ מיתה בידי שמים׃ לא יאכל קדש׃ בתרומה הכתוב מדבר שכל הענין מדבר בה׃ תושב כהן ושכיר׃ תושב של כהן ושכירו׃ לפי׳ תושב זה נקוד פתח לפי שהוא דבוק׃ ואי זה תושב זה נרצע שקנוי לו עד היובל׃ ואי זה שכיר זה קנוי קנין שנים שיוצא בשש׃ בא הכתוב ולימדך כאן שאין קנוי קנין הגוף לאדונו לאכול בתרומתו׃ וכהן כי יקנה נפש׃ עבד כנעני שקנוי לגופו׃ ויליד ביתו׃ אלו בני השפחות׃ ואשת כהן אוכלת בתרומה מן המקרא הזה שאף היא קנין כספו׃ ועוד למד ממקרא אחר כל טהור בביתך יאכל אותו בספרי׃ לאיש זר׃ ללוי וישראל׃ אלמנה וגרושה׃ מן האיש׃ וזרע אין לה׃ ממנו׃ ושבה׃ הא אם יש לה זרע ממנו אסורה בתרומה כל זמן שהזרע קיים׃ וכל זר לא יאכל בו׃ לא בא אלא להוציא את האונן

שמותר בתרומה וזרות אסרתי לך ולא אנינות׃ כי יאכל קדש׃ בתרומה׃ ונתן לכהן׃ דבר הראוי להיות קדש שאין פורעין לו מעות אלא פירות של חולין והן נעשין תרומה׃ ולא יחללו׃ להאכילם לזרים׃ והשיאו אותם׃ את עצמם ישאו עון׃ באכלם את קדשיהם׃ שהובדלו לשם תרומה וקדשו ונאסרו עליהם׃ ואונקלוס תרגם במיכלהון בסואבא ואין צריך לתרגמו כן׃ והשיאו אותם׃ זה א׳ מג׳ אתין שהיה ר׳ ישמעאל דורש בתורה שמדברין באדם עצמו׃ וכן יביא אותו׃ יביא את עצמו׃ ויקבר אותו׃ הוא קבר את עצמו כך נדרש בספרי׃ נדריהם׃ הרי עלי׃ נדבותם׃ הרי זו׃ לרצנכם׃ הביאו דבר הראוי לרצותכם לפני שיהא לכם לרצון׃ ואי זה ראוי לרצון׃ תמים יהיה לרצון שלא יגרום בו מום וזה מצות עשה׃

יקריב זבח שלמים ליהוה לפלא נדר או לנדבה בבקר או בצאן תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו ׃ עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה ליהוה ואשה לא תתנו מהם על המזבח ליהוה ׃ ושור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אתו ולנדר לא ירצה ׃ ומעוך וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו ליהוה ובארצכם לא תעשו ׃ ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה כי משחתם בהם מום בם לא ירצו לכם ׃ וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה ליהוה ׃ ושור או שה אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד ׃ וכי תזבחו זבח תודה ליהוה לרצנכם תזבחו ׃ ביום ההוא יאכל לא תותירו ממנו עד בקר אני יהוה ׃ ושמרתם

יקרב ניכסת קודשין קדם יי לפרשא נדרא או לנדבתא בתורי או בענא שלים יהא לרעוא כל מומא לא יהא ביה

עויר או תביר או פסיק או יבלן או גרבן או חזזן לא תקרבון אלין קדם יי וקורבנא לא תתנון מנהון על מדבחא קדם יי ׃

יתור ואימר יתיר וחסיר נדבתא תעביד יתיה ולנידרא לא יהא לרעוא ׃

ודימריס ודריסים ודישליף ודגזיר לא תקרבון קדם יי ובארעכון לא תעבדון ׃

ומן בר עממין לא תקרבון ית קרבן אלהכון מכל אלין ארי חבולהון בהון מומא בהון לא לרעוא יהא לכון ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃

תור או אימר או עיזא ארי יתיליד ויהא שבעת יומין בתר אמיה ומיומא תמינאה ולהלא יתרעי לקרבא קורבנא קדם יי ׃

ותורתא או שיתא לה ולברה לא תיכסון ביומא חד ׃

וארי תיכסון ניכסת תודתא קדם יי לרעוא לכון תיכסון ׃

ביומא ההוא יתאכיל לא תשארון מנה עד צפרא אנא יי ׃ ותיטרון

מצות לא תעשה מומין הל׳ כל מום לא יהיה בו׃ תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים אבל בעולת העוף אין צריך תמות וזכרות ואין נפסל במום אלא בחסרון אבר׃ לפלא׃ להפריש בדבורו׃ תמים יהיה לרצון׃ שלא יגרום בו מום מצות עשה מצות לא תעשה מומין הל׳ כל מום לא יהיה בו׃ עורת׃ שם דבר של מום עורון בלשון נקבה שלא יהיה בו מום של עורת׃ או שבור׃ לא יהיה׃ חרוץ׃ ריס של עין שנסדק או שנפגם וכן שפתו שנסדקה או שנפגמה׃ יבלת׃ וירוא״ה בלע״ז׃ גרב׃ מין חזזית וכן ילפת כמו ילפת שמצון שאחוזה בו עד יום המיתה׃ לא תקריבו׃ ג׳ פעמים על הקדשן ועל שחיטתן ועל זריקת דמן׃ ואשה לא תתנו׃ אזהרת הקטרתן׃ שרוע׃ אבר גדול מחבירו׃ וקלוט׃ פרסותיו קלוטות׃ נדבה תעשה אותו׃ לבדק הבית׃ ולנדר לא ירצה׃ למזבח לא ירצה׃ איזה הקדש בא לרצות הוי אומר זה הקדש מזבח׃

ומעוך וכתות ונתוק וכרות׃ בביצים או בגיד מעוך ביצים מעוכים ביד׃ כתות׃ כתושים יותר ממעוך׃ נתוק׃ נתוקים תלושים עד שנפסקו חוטין שתלויין בהן אבל נתונים בכיס בתוך הכיס והכיס לא נתלש׃ וכרות׃ כרותין ועודן בכיס שלא יהיו כמחוסרי אבר ותרגו׳ ודמרי׳ מעוך ומרוח זהו לשון כתישה ודריסים כמו הבית רסיסים בקעים דקות׃ וכן קנה מרוסס׃ כתות׃ כתושין׃ ובארצכם לא תעשו׃ דבר זה לסרס שום בהמה וחיה ואפי׳ טמאה לכך נא׳ ובארצכם לרבות כל אשר בארצכם שא״א לו׳ לא נצטוו על הסירוס אלא בארץ שהרי סירוס חובת הגוף וכל חובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ׃ ומיד בן נכר׃ נכרי שהביא קרבן ביד כהן להקריבו לשמים לא תקריבו לו בעל מום ואע״פי שלא נאסרו בעלי מומין לקרבן בני נח אלא מחוסרי אבר זאת נוהגת בבמה שבשדות אבל על מזבח שבמשכן לא תקריבו אבל תמימה תקבלו מהם לכך נא׳ למעלה איש איש לרבות את הגוים שנודרים נדרים ונדבות כישראל׃ משחתם׃ חבולהון׃ לא ירצו לכם׃ לכפר עליכם׃ שור או כשב או עז כי יולד׃ פרט ליוצא דופן׃ אותו ואת בנו׃ נוהג בנקבה שאסור לשחוט האם והבן או הבת ואינו נוהג בזכרים ומותר לשחוט האב והבן׃ אותו ואת בנו אף בנו ואותו במשמע׃ לרצנכם תזבחו׃ תחלת זביחתכם הזהרו שתהא לכם לרצון ומהו הרצון ביום ההוא יאכל לא תשחטוהו ע״מ לאכלו למחר שאם תחשבו מחשבת פסול לא יהיה לכם לרצון׃ ד״א לרצנכם לדעתכם מכאן למתעסק שפסול בשחיטת קדשים׃ ואע״פ שפרט בשלמים לב׳ ימים חזר ופרט בנאכלין ליום א׳ שהיא זבח תודה ע״מ כן שאם לקבוע זמן אכילה בא כבר כתוב ובשר זבח תודת

מצותי ועשיתם אתם אני יהוה ׃ ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני יהוה מקדשכם׃ המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יהוה ׃

פיקודיי ותעבדון יתהון אנא ייי ׃ ולא תחללון ית שמא דקודשי ואיקדש בגו בני ישראל אנא ייי מקדישכון ׃ דאפיק יתכון מארעא דמצרים למהוי לכון לאלה אנא ייי ׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם מועדי יהוה אשר תקראו אתם מקראי קדש אלה הם מועדי׃ ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון מקרא קדש כל מלאכה לא תעשו שבת הוא ליהוה בכל מושבתיכם׃

ומליל ייי עם משה למימר ׃ מליל עם בני ישראל ותימר להון מועדיא דייי די תערעון יתהון מערעי קדיש אלין אנון מועדי ׃ שיתת יומין תתעביד עבידא וביומא שביעאה שבת שבתא מערע קדיש כל עבידא לא תעבדון שבתא היא קדם ייי בכל מותבנכון ׃

אלה מועדי יהוה מקראי קדש אשר תקראו אתם במועדם ׃ בחדש הראשון בארבעה עשר לחדש בין הערבים פסח ליהוה ׃ ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג המצות ליהוה שבעת ימים מצות תאכלו ׃ ביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו ׃ והקרבתם אשה ליהוה שבעת ימים ביום השביעי מקרא קדש כל מלאכת עבדה לא תעשו ׃

אלין מועדיא דייי מערעי קדיש די תערעון יתהון בזימניהון ׃ בירחא קדמאה בארבעה עשר לירחא בין שמשיא פיסחא קדם ייי ׃ ובחמשה עשר יומא לירחא הדין חגא דפטיריא קדם ייי שבעת יומין פטירן תיכלון ׃ ביומא קדמאה מערע קדיש יהא לכון כל עבידת פולחנא לא תעבדון ׃ ותקרבון קורבנא קדם ייי שבעת יומין ביומא שביעאה מערע קדיש כל עבידת פולחנא לא תעבדון ׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל הכהן ׃

ומליל ייי עם משה למימר ׃ מליל עם בני ישראל ותימר להון ארי תיעלון לארעא דאנא יהיב לכון ותחצדון ית חצדה ותיתון ית עומרא ריש חצדכון לכהנא ׃

שלמיו ׃ אני יי' דע מי גוזר על הדבר ואל יקל בעיניך ׃ ושמרתם זו משנה ועשיתם זו מעשה ׃ ולא תחללו ׃ לעבור על דברי מזידין ממשמע שנ' ולא תחללו את שם קדשי מה ת"ל ונקדשתי מסור עצמך וקדש את שמי יכול ביחיד ת"ל בתוך בני ישראל וכשהוא מוסר את עצמו ימסור ע"מ למות שכל המוסר עצמו ע"מ הנס אין עושין לו נס שכן מצינו בחנניה מישאל ועזריה שלא מסרו עצמן ע"מ הנס שנ' והן לא ידיע להוי לך מלכא וגו' מציל ולא מציל ידיע לך ׃ המוציא אתכם ׃ ע"מ כן ׃ אני יי' נאמן לשלם שכר׃ דבר אל בני ישראל ׃ ועשה מועדות שיהו ישראל מלומדין בהן שמעברין את השנה על גליות שנעקרו ממקומן לעלות לרגל ועדין לא הגיעו לירושלם ׃ ששת ימים ׃ מה ענין שבת אצל מועדות ללמדך שכל המחלל את המועדות כאלו מחלל את השבת וכל המקיים המועדות כאלו מקיים השבת ׃ אלה מועדי יי' ׃ למעלה מדבר בעבור שנה וכאן בעבור החדש ׃ בין הערבי' משש שעות ולמעל' פסח ליי' הקרבת קרבן ששמו פסח ׃ והקרבתם אשה ׃ הן המוספין האמורין בפרשת פנחס ולמה נאמר כאן לומר לך שאין המוספין מעכבין זה את זה ׃ והקרבתם אשה ליי' מ"מ אם אין פרים הבא אילים ואם אין פרים ואילים הבא כבשים כל מקום שנ' שבעת שם דבר הוא שבוע של ימים הוא וכן חמשת שמונת שבת ׃ מלאכת עבודה אפי' מלאכות החשובות לכם עבודה ויש חסרון כיס בבטולן כגון דבר האבד כך הבנתי מתוך דבריו יכול אפי' בחולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה שהרי כתו' אלה מועדי יי' מקרא קדש ובראשון וב' אינן כרי שהרי כתו' כאן שבתון ת"ל וביום השביעי עבדת הוי עצר בכל מלאכ' ׃ ראשית קצירכם שתהא ראשונה לקצי'

והניף את העמר לפני יהוה לרצנכם ממחרת השבת יניפנו הכהן׃ ועשיתם ביום הניפכם את העמר כבש תמים בן שנתו לעלה ליהוה׃ ומנחתו שני עשרנים סלת בלולה בשמן אשה ליהוה ריח ניחח ונסכה יין רביעת ההין׃ ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם חקת עולם לדרתיכם בכל משבתיכם׃

וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהיינה׃ עד ממחרת השבת השביעת תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה ליהוה׃ ממושבתיכם תביאו לחם תנופה שתים שני עשרנים סלת תהיינה חמץ תאפינה בכורים ליהוה׃ והקרבתם על הלחם שבעת כבשים תמימם בני שנה ופר בן בקר אחד ואילם שנים יהיו עלה ליהוה ומנחתם ונסכיהם אשה ריח ניחח ליהוה׃ ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים׃

וירים ית עומרא קדם ייי לרעוא לכון מבתר יומא טבא ירימיניה כהנא׃ ותעבדון ביומא דארמותכון ית עומרא אימר שלים בר שתיה לעלתא קדם ייי׃

ומנחתיה תרין עשרונין סולתא דפילא במשח קורבנא קדם ייי לאיתקבלא ברעוא ונסכיה חמרא רבעות הינא׃ ולחם וקלי ופירוכן לא תיכלון עד כרן יומא הדין עד דאיתאיכון ית קרבן אלהכון קיים עלם לדרתיכון בכל מותבניכון׃

ותימנון לכון מבתר יומא טבא מיומא דאייתאיכון ית עומרא דארמותא שבעא שבוען שלמן יהוין׃

עד מבתר שבועתא שביעיתא תמנון חמשין יומין ותקרבון מנחתא חדתא קדם ייי׃

ממותבניכון תיתון לחם ארמותא תרתין תרין עשרונין סולתא תהוין חמיע התאפיין בכורין קדם ייי׃ ותקרבון על לחמא שבעת אימרין שלמין בני שנה ותור בר תורי חד ודוכרין תרין יהון עלתא קדם ייי ומנחתהון ונסכיהון קורבן דמיתקבל ברעוא קדם ייי׃ ותעבדון צפיר בר עיזי חד לחטאתא ותרין אימרין בני שנה לנכסת קודשיא׃

שעמר עשירית האיפה · וכך שמה כמו ויטחנו בעומר · והניף · כל תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד · מוליך ומביא לעצור רוחות רעות · מעלה ומוריד לעצור טללים רעים · לרצונכם · אם תקריבוהו כמשפט הזה יהיה לכם לרצון · ממחרת השבת · ממחרת יום ראשון של פסח שאם אתה אומר שבת בראשית אי אתה יודע אי זה הוא · ועשיתם כבש · חובה לעומר הוא בא · ומנחתו · מנחת נסכים · שני עשרונים כפולה היתה · ונסכו יין רביעית ההין · אעפ"י שמנחתו כפולה אין נסכו כפולים · קלי · קמח עשוי מכרמל רך שמייבשי' אותו בתנור · כרמל · הן קלויות שקורי' גרוא"ש · בכל מושבותיכם · נחלקו בו חכמי ישראל יש שלמדו מכאן שהחדש נוהג בחוצה לארץ ויש אומ' לא בא ללמד אלא על שלא נצטוו על החדש עד לאחר ירושה וישיבה משכבשו וחלקו · ממחרת השבת · ממחרת יום טוב · תמימות תהיינה · מלמד שמתחיל ומונה מבערב שאם לא כן אינן תמימות · השבת השביעית כתרגומו עד ממחרת השבת השביעית תספרו · ולא עד בכלל והן ארבעים ותשעה יום · חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה ביום החמשים תקריבוה · ואני אומר זה מדרש אבל פשוטו עד ממחרת השבת השביעית שהוא יום חמשים תספרו מקרא מסורס · מנחה חדשה · היא המנחה הראשונה המובאת מן החדש · אם תאמר הרי קרבה מנחת העומר אינה כשאר מנחות שהיא באה מן השעורים · ממושבותיכם · ולא מחוצה לארץ · לחם תנופה · לחם תרומה המורם לשם גבוה · וזו היא המנחה החדשה האמורה למעלה · בכורים · ראשונה לכל המנחות אפילו מנחת קנאות הבאה מן השעורים לא תקרב · מן החדש קודם לשתי הלחם · על הלחם · בגלל הלחם · חובה ללחם · ומנחתם ונסכיהם · מנחה ונסכים כמשפט הזה המפורשים בכל בהמה בפרשת נסכים · שלשה עשרונים לפר · שני עשרונים לאיל עשרון לכבש · זו היא המנחה והנסכים חצי ההין לפר ושלישית ההין לאיל ורביעית לכבש · ועשיתם שעיר עזים · יכול שבעה כבשים ושעיר האמורין בחומש הפקודים הם שבעה כבשים ושעיר האמורין כאן כשאתה מגיע אצל פרים ואילים אינן הם · הוי אומר מעתה אלו לעצמן ואלו לעצמן · אלו קרבו בגלל הלחם ואלו למוספין ·

וירים כהנא יתהון על לחם
ביכוריא ארמותא קדם יי
על תרין אימרין קודשא יהון
קדם יי לכהנא:
ותערעון בכרן יומא הדין
מערע קדיש יהא לכון כל
עבידת פולחנא לא תעבדון
קיים עלם בכל מותבניכון
לדרתיכון:

ובמיחצדכון ית חצדא
דארעכון לא תשיצי פאתא
דחקלך בחצדך ולקטא
דחצדך לא תלקט לעניי
ולגיורי תשבק יתהון אנא יי
אלהכון:

ומליל יי עם משה למימר:

מליל עם בני ישראל למימר
בירחא שביעאה בחד לירחא
יהא לכון שבתא דוכרן יבבא
מערע קדיש:

כל עבידת פולחנא לא
תעבדון ותקרבון קורבנא
קדם יי:

ומליל יי עם משה למימר:

ברם בעשרא לירחא שביעאה
הדין יומא דכפוריא הוא
מערע קדיש יהא לכון ותענון
ית נפשתיכון ותקרבון קורבנא
קדם יי:
וכל עבידא לא תעבדון בכרן
יומא הדין ארי יומא דכפוריא
הוא לכפרא עליכון קדם יי
אלהכון:

ארי כל אינש דלא יתעני
בכרן יומא הדין וישתצי
מעמיה:
וכל אינש דיעביד כל עיבידא
בכרן יומא הדין ואוביד ית
אינשא ההוא מגו עמיה:

כל עיבידא לא תעבדון קיים
עלם לדריכון בכל מותבניכון

שבת שבתא הוא לכון ותענון
ית נפשתיכון בתשעא לירחא
ברמשא מרמשא עד רמשא
תנוחון ניחכון:

ומליל יי עם משה למימר:

והניף הכהן אתם על לחם הבכרים
תנופה לפני יהוה על שני כבשים
קדש יהיו ליהוה לכהן: וקראתם
בעצם היום הזה מקרא קדש יהיה
לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו
חקת עולם בכל מושבתיכם לדרתיכם:
ובקצרכם את קציר ארצכם לא
תכלה פאת שדך בקצרך ולקט
קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב
אתם אני יהוה אלהיכם:

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר
אל בני ישראל לאמר בחדש
השביעי באחד לחדש יהיה לכם
שבתון זכרון תרועה מקרא קדש:
כל מלאכת עבדה לא תעשו
והקרבתם אשה ליהוה:
וידבר יהוה אל משה
לאמר: אך בעשור לחדש השביעי
הזה יום הכפרים הוא מקרא קדש
יהיה לכם ועניתם את נפשתיכם
והקרבתם אשה ליהוה: וכל מלאכה
לא תעשו בעצם היום הזה כי יום
כפרים הוא לכפר עליכם לפני יהוה
אלהיכם: כי כל הנפש אשר לא
תענה בעצם היום הזה ונכרתה
מעמיה: וכל הנפש אשר תעשה כל
מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי
את הנפש ההוא מקרב עמה: כל
מלאכה לא תעשו חקת עולם
לדרתיכם בכל משבתיכם: שבת
שבתון הוא לכם ועניתם את נפשתיכם
בתשעה לחדש בערב מערב עד
ערב תשבתו שבתכם:
וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר

והניף הכהן. מלמד שטעונין
תנופה חיים. יכול כולן תלמוד לומר
על שני כבשים. קדש יהיו. לפי
ששלמי יחיד קדשים קלים. הוזקק
לומר שלמי צבור שיהו קדשי קדשים
ובקצרכם. חזר ושנה עליהן לעבור
עליו בשני לאוין. אמר רבי אבדימי
ברבי יוסי מה ראה הכתוב ליתנה
באמצע הרגלים פסח ועצרת
מכאן וראש השנה ויום כפור מכאן
ללמדך שכל הנותן לקט ושכחה
ופאה לעני כראוי מעלין עליו כאלו
בנה בית המקדש ומקריב קרבנות
לתוכו. תעזב. הנח לפניהם והם
ילקטו ואין לך לסייע אחד מהן.
אני יי אלהיכם. נאמן ליתן שכר.
זכרון תרועה. זכרון פסוקי זכרון
פסוקי שופרות לזכור לכם עקידת
יצחק שקרב תחתיו איל. והקרבתם.
המוספין האמורין בפנחס. אך.
כל אכין ורקין מיעוטין. מכפר
הוא לשבים ואינו מכפר לשאינן שבין
והאבדתי. לפי שהוא אומר
כרת בכל מקום
ואיני יודע
מהו כשהוא
אומר
והאבדתי
קרוי
הכרת
שאינו אלא
אובדן. וכל
מלאכה וגו' לעבור
עליו בלאוין הרבה או להזהיר
על מלאכת לילה כמלאכת יום

אל בני ישראל לאמר בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסכות שבעת ימים ליהוה: ביום הראשון מקרא קדש כל מלאכת עבדה לא תעשו: שבעת ימים תקריבו אשה ליהוה ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכם והקרבתם אשה ליהוה עצרת הוא כל מלאכת עבדה לא תעשו: אלה מועדי יהוה אשר תקראו אתם מקראי קדש להקריב אשה ליהוה עלה ומנחה זבח ונסכים דבר יום ביומו: מלבד שבתת יהוה ומלבד מתנותיכם ומלבד כל נדריכם ומלבד כל נדבתיכם אשר תתנו ליהוה: אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחגו את חג יהוה שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון: ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל ושמחתם לפני יהוה אלהיכם שבעת ימים: וחגתם אתו חג ליהוה שבעת ימים בשנה חקת עולם לדרותיכם בחדש השביעי תחגו אתו: בסכת תשבו שבעת ימים כל האורח בישראל ישבו בסכת: למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים אני יהוה אלהיכם: וידבר משה את מעדי יהוה אל בני ישראל:

וידבר יהוה אל משה לאמר: צו את

מליל עם בני ישראל למימר בחמשה עשר יומא לירחא שביעאה הדין חגא דמטליא שבעא יומין קדם יי: ביומא קדמאה מערע קדיש כל עבידת פולחנא לא תעבדון: שבעת יומין תקרבון קורבנא קדם יי ביומא תמינאה מערע קדיש יהא לכון ותקריבון קורבנא קדם יי כנישין תהון כל עבידת פולחנא לא תעבדון: אילין מועדיא דיי דיתערעון יתהון מערע קדיש לקרבא קורבנא קדם יי עלתא ומנחתא נכסת קודשין ונסוכין פתגם יום ביומיה: בר מיומי שביא דיי ובר ממתנת כון ובר מכל נדריכון ובר מכל נדבתיכון דתתנון קדם יי: ברם בחמשה עשר יומא לירחא שביעאה במכנשיכון ית עללת ארעא תחגון ית חגא דיי שבעה יומין ביומא קדמאה נייחא וביומא תמינאה נייחא: ותיסבון לכון ביומא קדמאה פירי אילנא אתרוגין ולולבין והדסין וערבין דנחל ותחדון קדם יי אלהכון שבעה יומין: ותחגון יתיה חגא קדם יי שבעה יומין בשתא קים עלם לדריכון בירחא שביעאה תחגון יתיה: במטליא תתבון שבעת יומין כל יציבא בישראל יתבון במטליא: בדיל דידעון דריכון ארי במטלות ענני אותיבית ית בני ישראל באפקותי יתהון מארעא דמצרים אנא יי אלהכון: ומליל משה ית סדר מועדיא דיי ואליפינון לבני ישראל:

ומליל יי עם משה למימר: פקיד ית

מקרא קדש: קדשהו בכסות נקייה ובתפלה ובשאר ימים כ?ב?ס במאכל ובמשתה ובכסות נקייה ובתפלה: עצרת היא: עצרתי אתכם אצלי כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים כיון שהגיע זמנן ליפטר אמר בני בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד קשה עלי פרידתכם: כל מלאכת עבודה: אפי' מלאכה שהיא עבודה לכם שאם לא תעשוה יש חסרון כיס בדבר: לא תעשו: יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה ת"ל היא: עולה ומנחה: מנחת נסכים הקריבה עם העולה: דבר יום ביומו: חק הקצוב בחשבון במוספין: דבר יום ביומו: הא אם עבר יומו בטל קרבנו: אך בחמשה עשר יום: קרבן שלמים לחגיגה יכול תדחה את השבת ת"ל אך: באספכם את תבואת הארץ: שיהא זמן אסיפה: מכאן שנצטוו לעבר את השנים שאם אין עבור פעמים שהוא בא באמצע תקופת תמוז או אב: שבעת ימים: חוץ מן השבת: פרי עץ הדר: עץ שטעם עצו ופריו שוה: הדר: הדר באילנו משנה לשנה והוא אתרוג: כפת תמרים: חסר וו לומר שאינה אלא אחת: וענף עץ עבת: שענפיו קלועין כעבותות והוא הדס העשוי כמין קליעה: האזרח: זה אזרח: האזרח: להוציא את הנשים: בישראל: לרבות את הגרים: כי בסכות הושבתי: ענני כבוד: צו את בני ישראל: זו פרשת מערכת הנרות ופרשת אהרן ...

בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלת נר תמיד׃ מחוץ לפרכת העדת באהל מועד יערך אתו אהרן מערב עד בקר לפני יהוה תמיד חקת עולם לדרתיכם׃ על המנרה הטהרה יערך את הנרות לפני יהוה תמיד׃
ולקחת סלת ואפית אתה שתים עשרה חלות שני עשרנים יהיה החלה האחת׃ ושמת אותם שתים מערכות שש המערכת על השלחן הטהר לפני יהוה׃ ונתת על המערכת לבנה זכה והיתה ללחם לאזכרה אשה ליהוה׃ ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני יהוה תמיד מאת בני ישראל ברית עולם׃ והיתה לאהרן ולבניו ואכלהו במקום קדש כי קדש קדשים הוא לו מאשי יהוה חק עולם׃ ויצא בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי בתוך בני ישראל וינצו במחנה בן הישראלית ואיש הישראלי׃ ויקב בן האשה הישראלית את השם ויקלל ויביאו אתו אל משה ושם אמו שלמית בת

בני ישראל ויסבון לך משח זיתא דכא כתישא לאנהרא לאדלקא בוצינא תדירא׃
מברא לפרכתא דסהדותא במשכן זמנא יסדר יתיה אהרן מרמשא עד צפרא קדם יי תדירא קיים עלם לדריכון׃
על מנרתא דכיתא יסדר ית בוציניא קדם יי תדירא׃
ותיסב סולתא ותיפי יתה תרתא עשרי גריצן תרין עשרונין יהא גריצתא חדא׃
ותשוי יתהון תרתין סדרין שית סידרא על פתורא דכיא קדם יי׃
ותתן על סידרא לבונתא דכיתא ויהא ללחמא לאדכרתא קורבנא קדם יי׃
ביומא דשבתא ביומא דשבתא יסדרינה קדם יי תדירא מן בני ישראל קיים עלם׃
ותהא לאהרן ולבנוהי ויכלונה באתר קדיש ארי קדש קודשין הוא ליה מקורבניא דיי קיים עלם׃
ונפק בר איתתא בת ישראל והוא בר גבר מצראי בגו בני ישראל ואיתנציאו במשריתא בר איתתא בת ישראל וגברא בר ישראלי׃
ופריש בר איתתא בת ישראל ית שמא וארגיז ואיתיאו יתיה לות משה ושום אימיה שלומית

לא נאמ׳ זאת על סדר מלאכת המשכן לפרש כבר המנורה וכן משמן ואתה סופך לצוות את ישראל על כך׃ שמן זית זך׳ ג׳ שמנים יוצאים מן הזית׳ ראשון קרוי זך ומפורשין הן במנחות ובת״כ׳ תמיד׳ מלילה ללילה׳ כמו עולת תמיד שאינה אלא מיום ליום׳ פרכת העדות׳ שלפני הארון שהוא קרוי עדות׳ ורבותי׳ דרשו מכאן על נר מערבי שהוא עדות לכל באי עולם ששכינה שורה בישר׳ שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים׃ יערוך אותו׳ עריכה הראויה למדת כל לילה ושערו חכמים חצי לוג שמן לכל נר ונר והן כדאי אפי׳ ללילי תקופת טבת ומדה זו הוקבעה להן׳ המנורה הטהורה׳ שהיא זהב טהור׳ ד״א על טהרה של מנורה שמטהרה ומדשנ׳ תחלה מן האפר׳ שש המערכת׳ שש חלות המערכת האחד׃ השלחן הטהור׳ של זהב טהור׳ ד״א על טהרו של שלחן שלא יהו הסניפין מגביהין את הלחם מעל גבי השלחן׳ ונתת על המערכת׳ על כל אחת משתי המערכות׳ הרי שני בזיכי לבונה מלא קומץ לכל אחת׃ והיתה הלבונה הזאת ללחם לאזכרה שאין מן הלחם לגבוה כלום אלא הלבונה נקטרת כשמסלקין אותו בכל שבת ושבת׳ והיא לזכרון ללחם שעל ידה הוא נזכר כקומץ שהוא אזכרה למנחה׃ והיתה המנחה הזאת שכל דבר הבא מן התבואה בכלל מנחה היא׳ ואכלוהו׳ מוסב על הלחם שהוא זכר׳ ויצא בן אשה׳ מהיכן יצא ר׳ לוי א׳ מעולמו יצא׳ ר׳ ברכיה אמ׳ מפרשה של מעלה יצא׳ לגלג ואמר ביום השבת יערכנו׳ דרך המלך לאכול פת חמה בכל יום שמא פת צוננת של תשעה ימים בתמיהה׃ ומתניתא אמרה מבית דין של משה יצא מחוייב שבא ליטע אהלו במחנה דן אמרו לו מה טיבך לכאן אמרו לו משבט דן אמ׳ אמרו לו לבית אבותם כתיב׳ נכנס לבית דין של משה ויצא מחוייב עמד וגדף׃ בן איש מצרי׳ הוא שהרג משה׃ בתוך בני ישראל׳ מלמד שנתגייר׳ וינצו במחנה׃ על עסקי המחנה׳ ואיש הישראלי׳ זה שכנגדו שמיחה בו מליטע אהלו׃ ויקוב׳ כתרגומו ופריש׳ שנקב שם המיוחד וגדף והוא שם המפורש ששמע בסיני׃ ושם אמו׳ להודיע שבחן של ישראל שפרסם הכתוב לזו לומר שהיא לבדה היתה זונה׃ שלומית׳ דהות מפטפטא שלם עלך שלם עליכון׳

דברי למטה דן׃ ויניחהו במשמר
לפרש להם על פי יהוה׃
וידבר יהוה אל משה לאמר׃ הוצא
את המקלל אל מחוץ למחנה וסמכו
כל השמעים את ידיהם על ראשו
ורגמו אתו כל העדה׃ ואל בני ישראל
תדבר לאמר איש איש כי יקלל
אלהיו ונשא חטאו׃ ונקב שם יהוה
מות יומת רגום ירגמו בו כל העדה
כגר כאזרח בנקבו שם יומת׃ ואיש
כי יכה כל נפש אדם מות יומת׃
ומכה נפש בהמה ישלמנה נפש
תחת נפש׃ ואיש כי יתן מום בעמיתו
כאשר עשה כן יעשה לו׃ שבר תחת
שבר עין תחת עין שן תחת שן
כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו׃
ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם
יומת׃ משפט אחד יהיה לכם כגר
כאזרח יהיה כי אני יהוה אלהיכם׃
וידבר משה אל בני ישראל ויוציאו
את המקלל אל מחוץ למחנה
וירגמו אתו אבן ובני ישראל עשו
כאשר צוה יהוה את משה׃

וידבר יהוה אל משה בהר סיני לאמר׃

בת דברי לשיבטא דדן׃
ואסרוהי בבית מטרא עד
דיתפרש להון על גזירת
מימרא דיי׳׃
ומליל יי׳ עם משה למימר׃
אפיק ית דארגיז
למברא למשריתא ויסמכון
כל דשמעו ית ידיהון על
רישיה וירגמון יתיה כל
כנישתא׃
ולבני ישראל תמליל למימר
גבר גבר ארי ירגיז קדם אלהיה
ויקביל חוביה׃
ודיפרש שמא דיי׳
איתקטלא יתקטיל מירגם
ירגמון בה כל כנשתא
כגיורא כיציבא בפרשותיה
שמא יתקטיל׃
וגבר ארי יקטול כל נפשא
דאינשא איתקטלא יתקטיל׃
ודיקטול נפשא דבעירא
ישלמינה נפשא חלף נפשא׃
וגבר ארי יתן מומא בחבריה
כמא דעבד כן יתעביד ליה׃
תבירא חלף תבירא עינא
חלף עינא שינא חלף שינא
כמא דיתן מומא באינשא כן
יתיהיב ביה׃
ודיקטול נפש בעירא ישלמינה
ודיקטול אינשא יתקטיל׃
דינא חד יהא לכון כגיורא
כיציבא יהא אנא יי׳ אלהכון׃
ומליל משה עם בני ישראל
ואפיקו ית דארגיז למברא
למשריתא ורגמו יתיה באבנא
ובני ישראל עבדו כמא דפקיד
יי׳ ית משה׃
ומליל יי׳ עם משה בטורא
דסיני למימר׃

בת דברי: מפטפטת בדברי׳ שואלת
בשלום הכל: בת דברי למטה דן: מגיד
שהרשע גורם גנאי לו ולאביו ולשבטו
כיוצא בו אהליאב בן אחיסמך למטה
דן שבח לו ולאביו ולשבטו: ויניחהו
במשמר: לבדו שלא הניחו מקושש
עמו ששניהם בפרק אחד היו ויודעי׳
היו שמקושש במיתה אבל לא פירש
להם איזו מיתה לכך נאמר כי לא פורש
מה יעשה לו. אבל מקלל הוא אומ׳
לפרוש להם על פי יי׳ שאין יודעין
אם חייב מיתה אם לאו: השומעים:
אלו עדים. כל להביא את הדיינין:
את ידיהם: אומ׳ לו דמך בראשך ואין
אנו נענשין במיתתך שאתה גרמת
לך: כל העדה: במעמד כל העדה
מכאן ששלוחו של אדם כמותו: ונשא
חטאו: בכרת כשאין התראה: ונוקב
שם יי׳ אינו חייב עד שיקלל את השם
ולא בכנוי: ונקב: לשון קללה כמו
מה אקוב: ואיש כי יכה: לפי שנאמ׳
ומכה איש אין לי אלא כשהרג את האיש
אשה וקטן מנין ת״ל כל נפש: כן ינתן
בו: פירשו רבותינו שאינו נתינת
מום ממש אלא תשלומי ממון שמין
אותו כעבד לכך כתוב בו לשון נתינה
ומכה בהמה ישלמנה: למעלה דבר בהורג בהמה שלא׳ מכה בהמה ישלמנה וכאן דבר בעושה בה חבורה: ומכה
אדם יומת: אפי׳ לא הרגו אלא עשה בו חבורה שלא נאמ׳ כאן נפש. ובמכה אביו דבר הכתו׳ ומה הקישו למכה בהמה
מה מכה בהמה מחיים אף מכה אביו מחיים פרט למכה לאחר מיתה לפי שמצינו שהמקללו לאחר מיתה חייב הוצרך
לומר במכה שפטור ומה בבהמה בחבלה שאם אין חבלה אין תשלומי׳ אף מכה אביו אינו חייב עד שיעשה בו חבורה: כי אני
יי׳ אלהיכם: אלהי כולכם כשם שאני מיחד שמי עליכם כך אני מיחדו על הגרים: ובני ישראל עשו: כל המצוה האמור׳
בסקילה במקום אחר דחייה רגימה ותליה:

חסלת אמור אל הכהנים

בהר סיני

וידבר יי׳ אל משה בהר סיני: מה ענין שמיטה אצל הר סיני. והלא כל
המצות נאמרו מסיני: אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה ופרטיה מסיני
אף כלן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן ופרטיהן מסיני כך שנויה בתורת כהנים:

ממלל עם בני ישראל ותימר
להון ארי תיעלון לארעא
דאנא יהיב לכון ותשמיט
ארעא שמיטתא קדם יי׃
שית שנין תזרע חקלך ושית
שנין תכסח כרמך ותכנוש ית
עללתא׃
ובשתא שביעתא נח שמיטתא
קדם יי חקלך לא תזרע
וכרמך לא תכסח׃
ית כתא רחצדך לא תחצד
וית ענבי שיבקך לא תקטוף
שנת שמטתא תהא לארעא׃
ותהא שמיטת ארעא לכון
למיכל לך ולעבדך ולאמתך
ולאגירך ולתותבך דדיירין
עמך׃
ולבעירך ולחיתא די בארעך
תהא כל עללתה למיכל׃
ותימני לך שבע שמיטין דשנין
שבע שנין שבע זמנין ויהון
לך יומי שבע שמיטין דשנין
ארבעין ותשע שנין׃
ותעבר שופר יבבא בירחא
שביעאה בעשרא לירחא
ביומא דכפוריא תעברון
שופרא בכל ארעכון׃
ותקדשון ית שנת
חמשין שנין ותקרון חירותא
בארעא לכל יתבהא יובלא הוא

דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם
כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן
לכם ושבתה הארץ שבת ליהוה׃
שש שנים תזרע שדך ושש שנים
תזמר כרמך ואספת את תבואתה׃
ובשנה השביעת שבת שבתון יהיה
לארץ שבת ליהוה שדך לא תזרע
וכרמך לא תזמר׃ את ספיח קצירך
לא תקצור ואת ענבי נזירך לא
תבצר שנת שבתון יהיה לארץ׃
והיתה שבת הארץ לכם לאכלה
לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך
ולתושבך הגרים עמך׃ ולבהמתך
ולחיה אשר בארצך תהיה כל
תבואתה לאכל׃ וספרת
לך שבע שבתת שנים שבע שנים
שבע פעמים והיו לך ימי שבע
שבתת השנים תשע וארבעים שנה׃
והעברת שופר תרועה בחדש
השבעי בעשור לחדש ביום הכפרים
תעבירו שופר בכל ארצכם׃ וקדשתם
את שנת החמשים שנה וקראתם
דרור בארץ לכל ישביה יובל הוא

ולא נראה שכך פי׳ לפי שלא מצינו
שמיטת קרקע שנשנית בערבות
מואב במשנה תורה ולמדנו שכללותיה ודקדוקיה
ופרטיה נאמרו מסיני. בא הכתוב
ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה
שמסיני היו כללותיהן ודקדוקיהן
ופרטיהן וחזרו ונשנו בערבות מואב׃
שבת ליי׳. לשם יי׳ כשם שנאמר בשבת
בראשית׃ יהיה לארץ. לשדות ולכרמים׃
לא תזמור. שקוצצין זמורותיה ותרג׳
לא תכסח. ודומה לו קוצים כסוחים.
שרופה באש כסוחה׃ את ספיח
קצירך. אפי׳ לא זרעתה והיא צמחה
מן הזרע שנפל בה בעת הקציר
היא קרוי ספיח׃ לא תקצור. להחזיק
בו כשאר קציר אלא הפקר יהיה לכל
נזיריך. שהנזרת והפרשת ממנו
אדם ולא הפקרתה לא תבצרם אותך
תבצר אלא מן המופקר׃ והיתה שבת
הארץ. אף על פי שאסרתים עליך לא
באכילה ולא בהנאה אסרתים לך
אלא שלא תנהוג בהם כבעל הבית
וכל יהיו שוין בה אתה ושכירך
ותושבך׃ שבת הארץ. מן השבות

אתה אוכל ולא אתה אוכל מן השמור׃ לך ולעבדך. לפי שנא׳ ואכלו אביוני עמך. יכול יהו אסורין באכילה לעשירים
ת״ל לך ולעבדך ולאמתך הרי בעלים ועבדים ושפחות אמורים כאן׃ ולשכירך ולתושבך אף הגוים׃ ולבהמתך ולחיה
אם חיה אוכלת בהמה לא כ״ש שמזונותיה עליך. ומה ת״ל ולבהמתך הקש בהמה לחיה כל זמן שחיה אוכלת
מן השדה האכל לבהמתך שבבית כלה לחיה שבשדה כלה לבהמתך מן הבית׃ שבתות שנים. שמיטות שנים. יכול
יעשה ז׳ שנים רצופים שמיטה ויעשה יובל אחריהם ת״ל שבע שנים שבע פעמים הוי אומר כל שמיטה ושמיטה בזמנה׃
והיו לך. מגיד לך שאע״פ שלא עשית שמיטות עשה יובל לסוף מ״ט שנה ופשוטו של מקרא ועלה לך חשבון של כל השמיטות
למספר מ״ט שנה׃ והעברת. לשון ויעבירו קול במחנה לשון הכרזה׃ ביום הכפרים תעבירו שופר ממשמע שנ׳ ביום
הכפורים איני יודע שהוא בעשור ומה ת״ל בעשור אלא תקיעת שופר בעשור דוחה שבת בכל ארצכם ואין תקיעה של
ראש השנה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בבית דין בלבד׃ וקדשתם. בכניסתה מקדשין אותה בב״ד ואומרין
מקודשת השנה׃ וקראתם דרור. לעבדים בין נרצע בין שלא כלו לו שש שנים משנמכר. אמ׳ ר׳ יהודה
מה לשון דרור כמדייר בי דיירא ודר בכל מקום שהוא רוצה ואין ברשות אחרים עשוי׃ יובל היא. שנה זו מובדלת

מכלל שאר שנים בנקיבת שם לה לבדה׃
ומה שמה יובל שמה ע"ש תקיעת
שופר׃ ושבתם איש אל אחוזתו שהשדות
חוזרות לבעליהן׃ ואיש אל משפחתו
תשובו לרבות את הנרצע׃ יובל היא
מה ת"ל לפי שנאמר וקדשתם כניסתה
בניסן קדשה וביציאתה כתחלתה׃ מה
תלמוד לומר לפי שלא בא יום הכפורים
יכול לא יהא מקודשת אלא מיום
הכפורים ואילך ת"ל לומר לך וקדשתם
את שנת החמשים שנה מלמד
שמתקדשת והולכת מתחלתה ומכאן
אמרו מר"ה ועד יום הכפורים
לא היו העבדים נפטרים ולא היו
משתעבדים לאדוניהם אלא אוכלין
ושותין ושמחין כיון שהגיע יום הכפורים
תקעו ב"ד בשופר ונפטרו עבדים
לבתיהם ושדות לבעליהן׃ את
נזיריה׃ ענבים המשומרים אבל

תהיה לכם ושבתם איש אל אחזתו
ואיש אל משפחתו תשבו יובל הוא
שנת החמשים שנה תהיה לכם
לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה
ולא תבצרו את נזריה׃ כי יובל הוא
קדש תהיה לכם מן השדה תאכלו
את תבואתה׃ בשנת היובל הזאת
תשבו איש אל אחזתו׃ וכי תמכרו
ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך
אל תונו איש את אחיו׃ במספר
שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך
במספר שני תבואת ימכר לך׃ לפי
רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט
השנים תמעיט מקנתו כי מספר
תבואת הוא מכר לך׃ ולא תונו
איש את עמיתו ויראת מאלהיך כי
אני יהוה אלהיכם׃ ועשיתם את
חקתי ואת משפטי תשמרו ועשיתם

תהא לכון ותתובון גבר לאחסנתיה וגבר לזרעיתיה תתובון׃
יובלא הוא שנת חמשין שנין תהא לכון לא תזרעון ולא תחצדון ית כתהא ולא תקטפון ית שיבקהא׃
ארי יובלא היא קודשא תהא לכון מן חקלא תיכלון ית עללתה׃
בשתא דיובלא הדא תתובון גבר לאחסנתיה׃
וארי תזבנון זבון לחברך או תזבון מידא דחברך לא תונון גבר ית אחוהי׃
במנין שניא בתר יובלא תזבון מן חברך במנין שני עללתא יזבן לך׃
לפום סגיאות שניא תסגי זבינוהי ולפום זעירות שניא תזער זבינוהי ארי מנין עללתא הוא מזבן לך׃
ולא תונון גבר ית חבריה ותדחל מאלהך ארי אנא יי אלהכון׃
ותעבדון ית קימי וית דיני תטרון ותעבדון

בוצר אתה מן המופקר כו׳ כשם שנאמר בשביעית כך נאמר ביובל׃ נמצאו שתי שנים קדושות סמוכות זו לזו שנת
השמטה ואחר כך שנת חמשים יובל׃ קדש תהיה לכם תופסת דמיה כהקדש׃ יכול תצא היא לחולין תלמוד
לומר תהיה בהוייתה תהא׃ מן השדה תאכלו׃ על ידי השדה אתה אוכל מן הבית שאם כלה לחיה מן השדה אתה צריך
לבער מן הבית כמו שנאמר בשביעית נאמר ביובל׃ תשובו איש׃ והלא כבר נאמר ושבתם איש אל אחוזתו אלא
לרבות המוכר שדהו ועמד בנו וגאלה שחוזרת לאביו ביובל׃ וכי תמכרו׃ לפי פשוטו כמשמעו׃ ועוד יש דרשה
מנין כשאתה מוכר מכור לישראל חברך ת"ל וכי תמכרו ממכר לעמיתך מנין שאם באת לקנות קנה מישראל חברך ת"ל
או קנה מיד עמיתך׃ אל תונו׃ זו אונאת ממון׃ במספר שנים תקנה׃ זהו פשוטו ליישב המקרא על אופניו על האונאה
בא להזהיר כשתמכור או תקנה קרקע דעו כמה שנים יש עד היובל ולפי השנים ותבואות השדה שהיא ראויה לעשות
ימכור המוכר ויקנה הקונה שהרי סופו להחזירה לו בשנת היובל ואם יש שנים מועטות וזה מוכרה בדמים יקרים
הרי נתאנה לוקח ואם יש שנים מרובות ואכל ממנה תבואות הרבה הרי נתאנה מוכר לפיכך צריך לקנותה לפי הזמן
וזהו שכתוב במספר שני תבואות׃ לפי מנין שני התבואות שתהא עומדת ביד הלוקח ימכר לך׃ ורבותינו דרשו מכאן
שהמוכר שדהו אינו רשאי לגאול פחות משתי שנים שתעמוד ביד הלוקח שתי שנים מיום ליום אפי׳ יש ג׳ תבואות באותן
שתי שנים כגון שמכרה לו בקמותיה׃ ושני אינו יוצא מפשוטו׃ מספר שנים של תבואות ולא של שדפון ומיעוט שנים
שנים׃ תרבה מקנתו׃ תמכרנה ביוקר׃ תמעיט מקנתו׃ תמעיט בדמיה׃ ולא תונו איש כאן הזהיר על אונאת דברים
שלא יקניט איש את חבירו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ׃ ואם תאמר מי יודע אם נתכוונתי לרעה
ולכך נאמר ויראת מאלהיך היודע מחשבות הוא יודע כל דבר המסור ללב שאין מכיר בו אלא מי שהמחשבה בלבו נאמר בו ויראת מאלהיך׃

ותיתבון על ארעא
לרוחצן ׃
ותתן ארעא איבה ותיכלון
לסבע ותתבון לרוחצן עלה ׃

וארי תימרון מה ניכול בשתא
שביעיתא הא לא נזרע ולא
נכנוש ית עללתנא ׃
ואפקיד ית ברכתי לכון
בשתא שתיתאה ותכנוש ית
עללתא לתלת שנין ׃

ותזרעון ית שתא תמינאה
ותיכלון מן עללתא עתיקא
עד שתא תשיעיתא עד מיעל
עללתא תיכלון עתיקא ׃
וארעא לא תזדבן לחלוטין
ארי דילי ארעא ארי דיירין
ותותבין אתון קדמי ׃
ובכל ארע אחסנתכון פורקנא
תתנון לארעא ׃

ארי יתמסכן אחוך ויזבן
מאחסנתיה וייתי פריקיה
דקריב ליה ויפרוק ית זבינוהי
דאחוהי ׃

וגבר ארי לא יהי ליה פריק
ותדבק ידיה וישכח כמיסת
פורקניה ׃
ויחשב ית שני זבינוהי ויתיב
ית מותרא לגברא דזבין ליה
ויתוב לאחסנתיה ׃

ואם לא אשכחת ידיה כמסת
דיתיב ליה ויהון זבינוהי ביד
דזבן יתיה עד שתא דיובלא
ויפוק ביובלא ויתוב לאחסנתיה

אתם וישבתם על הארץ לבטח ׃
ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע
וישבתם לבטח עליה וכי תאמרו מה
נאכל בשנה השביעת הן לא נזרע
ולא נאסף את תבואתנו ׃ וצויתי את
ברכתי לכם בשנה הששית ועשת
את התבואה לשלש השנים ׃
וזרעתם את השנה השמינת
ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה
התשיעת עד בוא תבואתה תאכלו
ישן ׃ והארץ לא תמכר לצמתת כי
לי הארץ כי גרים ותושבים אתם
עמדי ׃ ובכל ארץ אחזתכם גאלה
תתנו לארץ ׃ כי
ימוך אחיך ומכר מאחזתו ובא גאלו
הקרב אליו וגאל את ממכר אחיו ׃
ואיש כי לא יהיה לו גאל והשיגה ידו
ומצא כדי גאלתו ׃ וחשב את שני
ממכרו והשיב את העדף לאיש
אשר מכר לו ושב לאחזתו ׃ ואם לא
מצאה ידו די השיב לו והיה ממכרו
ביד הקנה אתו עד שנת היובל ויצא
ביבל ושב לאחזתו ׃ ואיש

וישבתם על הארץ לבטח ׃ שבעון
שמיטה ישראל גולין ואז תרצה הארץ
והרצת את שבתותיה וע' שנה של
גלות בבל כנגד ע' שמיטות שבטלו היו
ונתנה הארץ וגו' וישבתם לבטח
עליה ׃ שלא תדאגו משנת בצורת ׃
ואכלתם לשובע ׃ אף בתוך המעיים
תהא בו ברכה ׃ ולא נאסוף אל הבית
את תבואתנו כגון יין ופירות האילן
וספיחי הבאים מאליהם ׃ לשלש השנים
לקצת הששית מניסן עד ראש השנה
והשביעית ושזורעין בשמינית במרחשון
ויקצרו בניסן ׃ השנה התשיעית עד
חג הסוכות של ט' שהוא עת בוא
תבואתה של שמינית לתוך הבית
שכל ימות הקיץ היו בגרנות בשדה
ובתשרי הוא עת האסיף לבית ׃
ופעמים שצריכה לעשות לארבע
שנים בששית שלפני השמיטה
השמינית שהן בטלין מעבודת קרקע
שתים רביעית השביעית והיובל
ומקרא זה נאמר בשאר שמיטות
כולן ׃ והארץ לא תמכר לצמיתות ׃
לא ניתן ליתן על חזרת שדות לבעלים
ביובל שלא יהא הלוקח מחזיקה ׃ לצמיתות ׃ למכירה פסוקה עולמית ׃ כי לי הארץ ׃ אל תרע עינך בה
שאינה שלך ׃ ובכל ארץ אחזתכם ׃ לרבות בתים ועבד עברי ודבר זה מפורש בפרקא קמא דקדושין
ופשוטו סמוך על פרשה של אחריו שהמוכר אחוזתו רשאי לגאלה לאחר שתי שנים או הוא או קרובו ואין הלוקח
יכול לעכב ׃ כי ימוך ומכר ׃ מלמד שאין אדם רשאי למכור את שדהו אלא מחמת דוחק עוני ׃ מאחזתו ׃
ולא כולה ׃ למד דרך ארץ שישייר שדה לעצמו ׃ וגאל את ממכר אחיו ׃ ואין הלוקח יכול לעכב ׃
ואיש כי לא יהיה לו גואל ׃ וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים אלא גואל שיוכל לגאול ממכרו ׃ וחשב את
שני ממכרו ׃ כמה שנים היו עד היובל כך וכך וכמה מכרתיה לך עד וכך עתיד אתה להחזירה ליובל
נמצא קנית מספר התבואות לפי חשבון כל שנה ׃ אכלת אותה שלש או ארבע שנים הוצא דמיהן מן החשבון וטול
השאר וזהו והשיב את העודף בדמי מקח על האכילה שאכלה ויחשבו הלוקח לאיש אשר מכר לו זה שבא לגאלה׃ די
השיב לו ׃ מכאן שאינו גואל לחצאין ׃ עד שנת היובל ׃ שלא יכנס לתוך אותה שנה כלום שהיובל משמט בתחלתו ׃

כי ימכר בית מושב עיר חומה והיתה גאלתו עד תם שנת ממכרו ימים תהיה גאלתו: ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה וקם הבית אשר בעיר אשר לא חמה לצמיתת לקנה אתו לדרתיו לא יצא ביבל: ובתי החצרים אשר אין להם חמה סביב על שדה הארץ יחשב גאלה תהיה לו וביבל יצא: וערי הלוים בתי ערי אחזתם גאלת עולם תהיה ללוים: ואשר יגאל מן הלוים ויצא ממכר בית ועיר אחזתו ביבל כי בתי ערי הלוים הוא אחזתם בתוך בני ישראל: ושדה מגרש עריהם לא ימכר כי אחזת עולם הוא להם:

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך: אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך: את

וגבר ארי יזבן בית מושב קרתא מקפא שור ויהא פורקניה עד מישלם שתא דזבינוהי עידן בעידן תהא פורקנה:
ואם לא יתפריק עד מישלם ליה שתא שלמתא ויקום ביתא די בקרתא דליה שורין לחלוטין לזבן יתיה לדרוהי לא יפוק ביובלא:
ובתי פצחיא דלית להון שור מקף סחור על חקלא דארעא יתחשבון פורקנא תהי ליה וביובלא יפקון:
וקרוי לואי בתי קרוי אחסנתהון פורקנת עלם תהא ללואי:
ודיפרוק מן ליואי ויפוק זבני ביתא וקרוי אחסנתיה ביובלא ארי בתי קרוי ליואי היא אחסנתהון בגו בני ישראל:
וחקל רוח קירויהון לא יזדבן ארי אחסנת עלם היא להון:
וארי יתמסכן אחוך ותמוט ידיה עמך ותתקיף ביה דייר ותותב ויחי עמך:
לא תיסב מניה חבוליא ורביתא ותדחל מאלהך ויחי אחיך עמך:

בית מושב. בית שבתוך עיר המוקפת חומה מימות יהושע בן נון: והיתה גאולתו. לפי שאמר בשדה שיכול לגאלה משתי שנים ואילך כל זמן שירצה. ובתוך שתי שנים הראשונות אינו יכול לגאול הוצרך לפרש בזה שהוא חלוף. אם רצה לגאול בשנה ראשונה גואלה לאחר מכאן אינו גואלה: והיתה גאולתו. של בית: ימים. שנה שלמה קרויין ימים. כמו תשב הנערה אתנו ימים או עשור: וקם הבית. לצמיתת יצא מרשו של מוכר ועומד ברשו של קונה: לא יצא ביובל. אמר רב ספרא אם פגע בו יובל בתוך שנתו: ובתי החצרים. כתרגומו פצחיין עיירות פתוחות מאין חומה והרבה יש בספר יהושע. הערים וחצריהם בחצריהם ובטירותם: על שדה הארץ יחשב. הרי הם כשדות שנגאלין עד היובל ויוצאין לבעלים ביובל אם לא נגאלו: גאולה תהיה לו. מיד אם ירצה. ובזה יפה כחן מכח שדות שאין נגאלין עד ב׳ שנים: וביובל יצא. בחנם: וערי הלוים. מ״ח ערים שנתנו להם: גאולת עולם תהיה. גואל מיד אפילו לפני שתי שנים אם מכרו שדה מגרשותיהן הנתונות להם באלפים אמה סביבות הערים או אם מכרו בית בעיר חומה גואלין לעולם ואינו חלוט לתוך שנה: ואשר יגאל מן הלוים. ואם יקנה איש בית או עיר מהם ויצא ממכר של בית או של עיר וישוב ללוים שמכרו ולא יהא חלוט כשאר בתי ערי חומה של ישראל וגאולה זו לשון מכירה: דבר אחר לפי שנאמר גאולת עולם תהיה ללוים יכול לא דבר הכתוב אלא בלוקח ישראל שקנה בית בערי הלוים אבל לוי שקנה מלוי יהא חלוט תלמוד לומר ואשר יגאל מן הלוים. ואף הנגאל מן יד לוי נגאל גאולת עולם: ויצא ממכר בית. הרי זו מצוה אחרת. ואם לא גאלה יוצאה ביובל ואינה נחלטת לסוף שנה כבית של ישראל: כי בתי ערי הלוים. היא אחוזתם לא היו להם שדות וכרמים אלא ערים לשבת ומגרשיהם לפיכך הם להם במקום שדות וכרמים ויש להם גאולה כשדות כדי שלא תפקע נחלתם מהם: ושדה מגרש עריהם לא ימכר. ממכר גזבר שאם הקדיש בן לוי את שדהו ולא גאלה ומכרה גזבר אינה יוצאה לכהנים ביובל כמו שנאמר בישראל. ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד. אבל בן לוי גואל לעולם: והחזקת בו. אל תניחנו שירד ויפול ויהא קשה להקימו אלא חזקהו משעת מוטת ידו. משל למה הדבר דומה למשוי שעל החמור עודהו במקומו אחד תופס בו ומעמידו נפל לארץ אין חמשה מעמידין אותו: גר ותושב. אף אם הוא גר או תושב. ואיזהו תושב כל שקבל עליו שלא יעבוד עבודה זרה ואוכל נבלות וטרפות: נשך ותרבית. חד שוינהו רבנן והוייא קרא בשתי לאוין לעבור עליו בשני לאוין: ויראת מאלהיך. לפי שדעתו של אדם נמשכת אחר הרבית וקשה לפרוש ממנו ומורידה

כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית
לא תתן אכלך׃ אני יהוה אלהיכם
אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים
לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם
לאלהים׃ וכי ימוך
אחיך עמך ונמכר לך לא תעבד בו
עבדת עבד׃ כשכיר כתושב יהיה
עמך עד שנת היבל יעבד עמך׃
ויצא מעמך הוא ובניו עמו ושב אל
משפחתו ואל אחזת אבתיו ישוב׃
כי עבדי הם אשר הוצאתי אתם
מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת
עבד׃ לא תרדה בו בפרך ויראת
מאלהיך׃ ועבדך ואמתך אשר יהיו
לך מאת הגוים אשר סביבתיכם
מהם תקנו עבד ואמה׃ וגם
מבני התושבים הגרים עמכם
מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם
אשר הולידו בארצכם והיו לכם
לאחזה׃ והתנחלתם אתם לבניכם
אחריכם לרשת אחזה לעלם בהם

ית כספך לא תתן ליה בחבוליא וברביתא לא תתן מיכלך׃
אנא יי אלהכון דאפיקית יתכון מארעא דמצרים למיתן לכון ית ארעא דכנען למיהוי לכון לאלה׃
וארי יתמסכן אחוך עמך ויזדבן לך לא תפלח ביה פולחן עבדין׃
כאגירא כתותבא יהא עמך עד שתא דיובלא יפלח עמך׃
ויפוק מעמך הוא ובנוהי עמיה ויתוב לזרעיתיה ולאחסנת אבהתוהי יתוב׃
ארי עבדי אנון דאפיקית יתהון מארעא דמצרים לא יזדבנון זבון עבדין׃
לא תפלח ביה בקשיו ותדחל מאלהך׃
ועבדך ואמתך דיהון לכון מן עממיא די בסחרניכון מנהון תקנון עבדין ואמהן׃
ואף מבני תותביא ערליא דדיירין עמכון מנהון תקנון ומזרעיתהון דעמכון דאולידו בארעכון ויהון לכון לאחסנא׃ ותחסנון יתהון לבניכון בתריכון למירת אחסנא לעלם בהון

בעניינו היתר בשביל מעותיו שהן בטלות אצלו הוצרך לומר ויראת מאלהיך׃ או התולה מעותיו בנכרי להלוותן לישראל ברבית הרי דבר זה מסור ללבו ומחשבתו הוצרך לומר ויראת מאלהיך׃ אשר הוצאתי׳ והבחנתי בין טיפה של בכור לשאינו בכור אף אני יודע ונפרע מן המלוה מעותיו לישראל ברבית ואומר של נכרי הן׃ ד״א אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים על מנת שתקבלו מצותי ואפי׳ הן כבדות עליכם׃ לתת לכם את ארץ כנען׃ בשכר שתקבלו מצותי׃ להיות לכם לאלהים שכל הדר בארץ ישראל אני לו לאלוה וכל היוצ׳ ממנה לארץ כעובד ע״ז׃ עבודת עבד עבודה של גנאי שיהא נכר בה כעבד שלא יוליך כליו אחריו לבית המרחץ ולא ינעול לו מנעליו׃ כשכיר כתושב׳ עבודת קרקע ומלאכת אומנות כשאר שכירים התנהג בו׃ עד שנת היובל אם פגע בו יובל לפני ו׳ שנים היובל מוציאו׃ הוא ובניו עמו׳ אמר ר׳ שמעון אם הוא נמכר בניו מי מכרן אלא מכאן שרבו חייב במזונות בניו׃ ואל אחוזת אבותיו׳ אל כבוד אבותיו ואין לזלזלו בכך׃ אחוזת׳ חזקת׃ כי עבדי הם׳ שטרי קודם׃ לא ימכרו ממכרת עבד׳ בהכרזה כאן יש עבד למכור ולא יעמידנו על אבן המקח כמו שמוכרים את העבדים׃ לא תרדה בו בפרך׳ מלאכה שאינה לצורך כדי לענותו אל תאמר לו החם את הכוס והוא אינו צריך חימום׳ עדור תחת הגפן עד שאבוא שמא תאמר אין מכיר בדבר אם לצורך אם לאו ואומר אני לו שהוא צורך הרי הדבר מסור ללבו לכך נאמר ויראת מאלהיך׃ ועבדך ואמתך אשר יהיו לך׳ אם תאמר אם כן במי אשתמש בעבדי איני מושל באומות איני מושל שהרי הזהרתני לא תחיה כל נשמה אלא מי ישמשני׃ מאת הגוים׳ אשר סביבותיכם הם יהיו לך לעבדים ולא שבתוך גבול ארצכם שהרי בהם אמרתי לא תחיה כל נשמה׃ וגם מבני התושבים׳ שבאו מסביבותיכם לשא נשים בארצכם וילדו להם הבן הולך אחר האב ואינו בכלל לא תחיה כל נשמה אלא מותר אתה לקנותו כעבד׃ וממשפחתם אשר עמכם׳ כנענית שבא לה אחד מן האומות שבא על הכנענית והוליד בן שמותר לקנותו׃ ומבני התושבי׳ מותר בני האומו׳ עבדים את האבות שבאו לגור עמכם בארץ׃ מהם תקנו׳ אותם תקנו׃ והתנחלתם אותם לבניכם׳ החזיקו בהם לנחלה לצורך בניכם אחריכם ולא יתכן לפרש הנחילום לבניכם שאם כן היה לו לכתוב והנחלתם אותם׃ והתנחלתם כמו והתחזקתם כמו אתם לעצמיכם מכאן אמרו חכמי׳ המשחרר עבד כנעני עובר בעשה שנאמר והתנחלתם׃

תעבדו ובאחיכם בני ישראל איש
באחיו לא תרדה בו בפרך ׃
וכי תשיג יד גר ותושב
עמך ומך אחיך עמו ונמכר לגר
תושב עמך או לעקר משפחת גר ׃
אחרי נמכר גאלה תהיה לו אחד
מאחיו יגאלנו ׃ או דדו או בן דדו
יגאלנו או משאר בשרו ממשפחתו
יגאלנו או השיגה ידו ונגאל ׃ וחשב
עם קנהו משנת המכרו לו עד שנת
היבל והיה כסף ממכרו במספר
שנים כימי שכיר יהיה עמו ׃ אם עוד
רבות בשנים לפיהן ישיב גאלתו
מכסף מקנתו ׃ ואם מעט נשאר
בשנים עד שנת היבל וחשב לו כפי
שניו ישיב את גאלתו ׃ כשכיר שנה
בשנה יהיה עמו לא ירדנו בפרך
לעיניך ׃ ואם לא יגאל באלה ויצא
בשנת היבל הוא ובניו עמו ׃ כי לי בני
ישראל עבדים עבדי הם אשר
הוצאתי אותם מארץ מצרים אני
יהוה אלהיכם ׃ לא תעשו לכם אלילם

תפלחון ובאחיכון בני ישראל גבר באחוהי לא תפלח ביה בקשיו ׃
וארי תדמק יד ערל ותותב עמך ויתמסכן אחוך עמיה ויזדבן לערל תותב עמך או לארמאי זרעית גיורא ׃
בתר דיזדבן פורקנא יהא ליה חד מאחוהי יפרקיניה ׃
או אח אבוהי או בר אח אבוהי יפרקיניה או מקריב בישריה מזרעיתיה יפרקיניה או דתדביק ידיה ויתפריק ׃
ויחשב עם זבניה משתא דיזדבן ליה עד שתא דיובלא ויהא כסף זבינוהי במנין שניא כיומי אגירא יהא עמיה ׃
אם עוד סגיאות בשניא לפומהן יתיב פורקניה מכסף זבינוהי ׃
ואם זעיר ישתאר בשניא עד שתא דיובלא ויחשב ליה כפום שנוהי יתיב ית פורקניה ׃
כאגיר שנא בשנא יהי עמיה לא יפלח ביה בקשיו לעינך ׃
ואם לא יתפריק באלין ויפוק בשתא דיובלא הוא ובנוהי עמיה ׃
ארי דילי בני ישראל עבדין עבדי אינון דאפיקית יתהון מארעא דמצרים אנא יי אלהכון ׃
לא תעבדון לכון טעון

ובאחיכם בני ישראל איש באחיו להביא נשיא בעמו ומלך במשרתיו שלא ירדה בהם בפרך ׃ יד גר ותושב עמך והוא תושב גר כתרגומו ערל ותותב וסופו מוכיח שנאמר ונמכר לגר תושב ׃ וכי תשיג יד גר ותושב עמך מי גרם לו שיעשיר דבוקו עמך ׃ ומך אחיך עמו מי גרם לו שימוך דבוקו עמו על שלמד ממעשיו ׃ משפחת גר זה הגוי כשהוא אומר לעקר זה הנמכר לשמש עבודה זרה להיות לה שמש ולא לאלהות אלא לחטוב עצים ולשאוב מים ׃ גאולה תהיה לו מיד אל תניחהו שיטמע עד שנת היובל שהרי כל עצמו לא קנאו אלא לעבדו עד היובל שהרי בגוי ישראל כמו שנאמר ויצא בשנת היובל ובגוי שתחת ידך הכתוב מדבר ואעפ״כ לא תבא עליו בעקיפין מפני חלול השם אלא כשבא לגאול יחשוב וידקדק בחשבון לפי המגיע בכל שנה ושנה ינכה לו הגוי מדמיו ׃ ואם יהיו עשרים שנה משנמכר עד היובל וקנאו בעשרים מנה נמצא שקנה הגוי עבודת שנה במנה ואם שהה זה אצלו חמש שנים ובא לגאול ינכה לו חמשה מנים ויתן לו הגוי חמשה עשר מנה וזהו והיה כסף ממכרו במספר שנים כימי שכיר יהיה עמו חשבון המגיע לכל שנה ושנה יחשוב כאלו נשכר עמו כל שנה ושנה במנה וינכה לו ׃ אם עוד רבות בשנים עד היובל לפיהם הכל כאשר פרשתי ובמסכת ערכין ובפרק קמא דקידושין נדרש אם עוד רבות בשנים אם הוקרו או אם הוזלו עבדים בא הכתוב להקל עליו בזה ובזה אומר מכסף מקנתו ישיב שכיר של עבדיו וכו׳ ׃ לא ירדנו בפרך לעיניך כלומר ואתה רואה ׃ ואם לא יגאל באלה באלה הוא נגאל ואינו נגאל בשש ׃ כי לי בני ישראל עבדים שטרי קודם ׃ אני יי אלהיכם כל המשעבדם מלמטה כאלו משעבדם מלמעלה ׃ לא תעשו לכם אלילם כנגד זה הנמכר לגוי שלא יאמר הואיל ורבי מגלה עריות אף אני מגלה עריות הואיל ורבי עובד עבודה זרה אף אני עובד עבודה זרה כמותו הואיל ורבי מחלל שבתות וימים טובים אף אני אחלל שבתות וימים טובים כמותו לכך נאמרו כאן כל המקראות הללו ואף הפרשיות הללו נאמרו על הסדר תחלה הזהיר על השביעית ואם חמד ממון ונחשד על השביעית סופו למכור מטלטליו לכך סמך לה וכי תמכרו ממכר ׃ לא חזר בו סוף מוכר אחוזתו ׃ לא חזר בו סוף מוכר ביתו ׃ לא חזר בו סוף לוה ברבית כל אלו קשות האחרונות מן הראשונות ׃ לא חזר בו סוף מוכר עצמו לא דיו לישראל אלא אפילו לגוי ׃

ופסל ומצבה לא תקימו לכם ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה כי אני יהוה אלהיכם· את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני יהוה:

אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם· ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו· והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם· ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד והשבתי חיה רעה מן הארץ וחרב לא תעבר בארצכם· ורדפתם את איביכם ונפלו לפניכם לחרב: ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו ונפלו איביכם לפניכם לחרב· ופניתי אליכם והפריתי אתכם והרביתי אתכם והקימתי את בריתי אתכם· ואכלתם ישן נושן וישן מפני חדש תוציאו· ונתתי משכני בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם· והתהלכתי

ופסל וקמא לא תקימון לכון ואבן סגדא לא תתנון בארעכון למיסגד עלה אנא יי' אלהכון:
ית יומי שביא דילי תטרון ובית מקדשי תהון דחלין אנא יי':

אם בקיימי תהכון וית פיקודי תטרון ותעבדון יתהון:
ואתן מטרכון בעדנכון· ותתן ארעא עללתה ואילן חקלא יתן איביה:
ויערע לכון דיישא לקטפא וקטפא יערע לאפוקי בר זרעא ותיכלון לחמכון למשבע ותתבון לרוחצן בארעכון:
ואתן שלמא בארעא ותשרון ולית דמניד ואבטל חיתא בישתא מן ארעא ודקטלין בחרבא לא יעידון בארעכון:

ותרדפון ית בעלי דבביכון ויפלון קדמיכון לחרבא:
וירדפון מנכון חמשא למאה ומאה מנכון לריבותא יערקון ויפלון בעלי דבביכון קדמיכון לחרבא:
ואיתפני במימרי לאוטבא לכון ואפיש יתכון ואסגי יתכון ואקים ית קיימי עמכון:
ותיכלון עתיקא רעתיקן ועתיקא מן קדם חדתא תפנון:

ואיתן משכני ביניכון ולא תרחיק מימרי יתכון:

ואשרי שכנתי

ואבן משכית. לשון כסוי כמו ושכותי כפי, שמכסים את הקרקע ברצפת אבנים: להשתחוות עליה. אפילו לשמים שהשתחויה בפשוט ידים ורגלים היא ואסרה תורה לעשות כן חוץ מן המקדש: אני יי'. נאמן לשלם שכר:

חסלת פרשת בהר סיני:

אם בחקתי

תלכו. יכול זה קיום המצות כשהוא אומר ועשיתם אותם הרי קיום מצות אמור הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה: ואת מצותי תשמרו. הוו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים כמו שנאמר ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם: בעתם. בשעה שאין דרך בני אדם לצאת כגון בלילי שבתות: ועץ השדה. הן אילני סרק שעתידין לעשות פירות: והשיג לכם דיש את בציר. שיהא הדיש מרובה ואתם עסוקים בו עד הבציר ובבציר תתעסקו עד שעת הזרע: ואכלתם לחמכם לשובע. אוכל קימעא והוא מתברך במעיו: ונתתי שלום. שמא תאמרו הרי מאכל הרי משתה אם אין שלום אין כלום ת"ל אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ. מכאן שהשלום שקול כנגד הכל. וכן הוא אומר עושה שלום ובורא רע: וחרב לא תעבור בארצכם. אין צריך לומר שלא יבאו למלחמה אלא אפי' לעבור דרך ארצכם ממדינה למדינה: לפניכם לחרב. איש בחרב רעהו: ורדפו מכם. מן החלשים שבכם ולא מן הגבורים שבכם: חמשה מאה ומאה רבבה. וכי כך הוא החשבון והלא אינו צריך לומר אלא ומאה מכם שני אלפים ירדופו אלא אינו דומה מועטים העושים את התורה למרובים העושים אותה: ונפלו אויביכם. שיהיו נופלים לפניכם שלא כדרך ארץ: ופניתי אליכם. אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם. משל למלך ששכר פועלים וכו' כדאיתא בת"כ: והפריתי אתכם. בפריה ורביה: והרביתי אתכם. בקומה זקופה: והקימותי את בריתי. ברית חדשה שלא כברית הראשונה שהפרתם אותה אלא ברי' חדשה שלא תופר שנ' וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה לא כברית ראשונה: ואכלתם ישן נושן. הפירות יהיו משתמרי' וטובים להתיישן שיהא ישן נושן של שלש שנים יפה לאכול משל אשתקד: וישן מפני חדש תוציאו. שיהו הגרנות מלאות חדש והאוצרות מלאות ישן וצריכים אתם לפנות האוצרות למקום אחר לתת החדש לתוכם: ונתתי משכני. זה בית המקדש: ולא תגעל נפשי. אין רוחי קצה בכם כל געילה לשון פליטת דבר הבלוע בדבר אחר כגון כי שם נגעל מגן גבורים כלומר לא קבל המשיחה

בתוככם והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם: אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהית להם עבדים ואשבר מטת עלכם ואולך אתכם קוממיות:

ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצות האלה: ואם בחקתי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם לבלתי עשות את כל מצותי להפרכם את בריתי: אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה את השחפת ואת הקדחת מכלות עינים ומדיבת נפש וזרעתם לריק

בינכון ואיהי לכון לאלה ואתון תהון קדמי לעם:

אנא יי' אלהכון דאפיקית יתכון מארעא דמצרים מלמהוי להון עבדין והברית ניר עממיא מנכון ודברית יתכון בחירותא:

ואם לא תקבלון למימרי ולא תעבדון ית כל פיקודיא האלין:

ואם בקיימי תקצון ואם ית דיני תרחיק נפשכון בדיל דלא למיעבד ית כל פיקודי לאשמותכון ית קיימי:

אף אנא אעביד דא לכון ואסער עליכון בהלתא ית שחיפתא וית קדחתא מחשכן עינין ומפחן נפש ותזרעון לריקנו

ש: ואוצרים מלאין של ישן מתקלקל כדי להחזיק מתוכו מקום חדש חוצה כדי שלא יקוב הישן: והתהלכתי בתוככם אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעין ממני. יכול לא תיראו ממני ת"ל והייתי לכם לאלהים: אני יי' אלהיכם. כדאי אני שתאמינו שאני יכול לעשות כל אלה שהרי הוצאתי אתכם מארץ מצרים ועשיתי נסים גדולים: מוטות. כמין יתד בשני ראשי העול המעכבים המוסרה שלא תצא מראש השור ויתיר הקשר: קוממיות. בקומה זקופה: ואם לא תשמעו לי. להיות עמלים בתורה לדעת מדרש חכמים. יכול לקיים מצות בלבד כשהוא אומ' ולא תעשו הרי קיום מצות אמור הא מה אני מקיים אם לא תשמעו לי להיות עמלי' בתורה מה ת"ל לי אין זה המכיר את רבונו ומתכוין למרוד בו וכן הוא אומ' הוא היה גבור ציד לפני יי' שמכירו ומתכוין למרוד בו. וכן באנשי סדום כ' לא אומר ואנשי סדום רעים וחטאים ליי' מאד מכירים רבונם ומתכוונים למרוד בו: ולא תעשו. אם לא תלמדו לא תעשו הרי שתי עבירות: ואם בחקתי תמאסו. מואס באחרים העושים: משפטי תגעל נפשכם. שונא את החכמים: לבלתי עשות. מונע את אחרים מלעשות: את כל מצותי. כופר שלא צויתים לכך נאמר כל מצותי ולא נאמר את כל המצות: להפרכם את בריתי. כופר בעיקר. הרי שבע עבירות הראשונה גוררת השניה וכן עד השביעית ואלו הן לא למד ולא עשה מואס באחרים העושים שונא את החכמים מונע את אחרים מעשות כופר במצות כופר בעיקר: והפקדתי עליכם. וציויתי עליכם: שחפת. חולי שמשחף את הבשר אינפלאש בלעז דומה לנפוח שהוקלה נפיחתו ומראית פניו זעופה: קדחת. חולי שמקדיח את הגוף ומחממו ומבעירו כמו כי אש קדחה באפי: מכלות עינים ומדיבות נפש. העינים צופות וכלות לראות שיקל וירפא וסוף לא ירפא וידאבו הנפשות של משפחה במותו כל תאוה שאינה באה ותוחלת ממושכה קרויה כליון עינים: וזרעתם לריק. תזרעו ולא תצמח ואם תצמח ואכלוהו אויביכם: ונתתי פני בכם. פנאי שלי פונה אני מכל עסקי להרע לכם: ורדו בכם שונאיכם. כמשמעו ישלטו בכם: ונגפתם. מפני אויביכם: בכם. משלכם יש שונא שבכם ובודק כל טמון ואין לעמוד מפניו. מדרש באגדת ת"כ מפרשה זו: אף אני אעשה זאת לכם. איני מדבר אלא באף וכן אף אני אלך עמם בקרי: והפקדתי עליכם שיהו המכות מופקדות אתכם מזו לזו עד שהראשונה פקודה אצלכם תבוא אחרת ותסמכה לה: בהלה. מכה המב־ מבהלת את הבריות ואי זו זו מכת מותן: את השחפת. יש לך אדם שהוא חולה ומוטל במטה אבל בשרו שמור עליו ת"ל שחפת שהוא נשחף. או עתים שהוא נשחף ונוח אבל אינו מקדיח ת"ל ואת הקדחת. או עתים שהוא מקדיח וכסבור הוא בעצמו שיחיה ת"ל מכלות עינים. או הוא אינו סבור שיחיה אבל אחרים סבורים שיחיה ת"ל ומדיבות נפש: וזרעתם לריק זרעכם. זורעה ואינה מצמחת ומעתה מה ת"ל ואכלוהו אויביכם הא כיצד זורעה שנה ראשונה ואינה מצמחת שנה שניה ומצמחת ואויבים באים ומוצאים תבואה בימי המצור ושבפנים מתים ברעב שלא לקטו

וזרעכם ואכלהו איביכם: ונתתי פני
בכם ונגפתם לפני איביכם ורדו בכם
שנאיכם ונסתם ואין רדף אתכם:
ואם עד אלה לא תשמעו לי ויספתי
ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם:
ושברתי את גאון עזכם ונתתי את
שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחשה:
ותם לריק כחכם ולא תתן ארצכם
את יבולה ועץ הארץ לא יתן פריו
ואם תלכו עמי קרי ולא תאבו לשמע
לי ויספתי עליכם מכה שבע
כחטאתיכם: והשלחתי בכם את חית
השדה ושכלה אתכם והכריתה את
בהמתכם והמעיטה אתכם ונשמו

וזרעכון וייכלוניה בעלי
דבביכון: ואתן רוגזי בכון
ותתברון קדם בעלי דבביכון
וירדון בכון שנאיכון ותעירקון
ולית דרדיף יתכון:
ואם עד אילין לא תקבלון
למימרי ואוסף למימחי יתכון
שבע על חוביכון:
ואיתבר ית יקר תוקפיכון ואתן
ית שמיא דעליכון תקיפין
כפרזלא מלאחתא מיטרא
וארעא די תחותיכון חסינא
כנחשא מלמיעבד פירין:
ויסופון לריקני חיליכון ולא
תתן ארעכון עללתה ואילן
ארעא לא יתן איביה:
ואם תהכון קדמי בקשיו ולא
תאבון לקבלא במימרי ואוסף
לאיתאה עליכון מחא שבע
על חוביכון:
ואיגרי בכון ית חיות ברא
ותתכיל יתכון ותשיצי ית
בעירכון ותזער יתכון ויצדיין

השונא אוכלו. דבר אחר וזרעתם
לריק כנגד הבנים והבנות
הכתוב שאתה עמל בהם ומגדלם
והחטא בא ומכלה אותם שנאמר אשר
טפחתי ורביתי איבי כלם. ונתתי
פני בכם. כמו שנאמר ופניתי אליכם
בטובה כך נאמר ונתתי פני בכם
לרעה. מושלו משל למלך שאמר
לעבדיו פונה אני מכל עסקי ועוסק
עמכם רעה: ונגפתם לפני איביכם.
שיהא המות הורג אתכם מבפנים
ובעלי דבבו מקיפין אתכם מבחוץ.
ורדו בכם שנאיכם. שאני מעמיד
שונאיכם מכם ובכם שבשעה שאומות
העולם עומדים על ישראל אינם
מתנקמים אלא מה שבגלוי שנאמר והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק וגו׳ ויחנו עליהם וישחיתו את כל יבול הארץ וגו׳
אבל בשעה שאני מעמיד עליכם מכם ובכם הם מחפשים אחר מטמוניות שלכם וכן הוא אומר ואשר אכלו שאר עמי
ועורם מעליהם הפשיטו ואת עצמותיהם פצחו: ונסתם. מפני האימה: ואין רודף. מבלי כח: ואם עד אלה. בעוד
אלו עמכם לא תשמעו: ויספתי. עוד ייסורין אחרים: שבע על חטאתיכם. שבע פורעניות על שבע עבירות
האמורות למעלה: ושברתי את גאון עזכם. זה בית המקדש וכן הוא אומר הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם:
ונתתי את שמיכם וגו׳ זו קשה משל משה ששם הוא אומר והיו שמיך אשר על ראשך נחשת שיהיו השמים מזיעים כדרך
שהנחשת מזיע והארץ לא תהא מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע והיא משמרת פירותיה אבל כאן הוא אומר ונתתי
את שמיכם כברזל שלא יהו השמים מזיעים כדרך שאין הברזל מזיע והארץ תהא מזיעה כדרך שהנחשת מזיע והיא
מאבדת פירותיה: ותם לריק כחכם. הרי אדם שלא עמל שלא חרש שלא זרע שלא נכש שלא כסח ולא עדר ובשעת
הקציר בא שדפון והלקה אותו אין בכך כלום אבל אדם שעמל שחרש וזרע ונכש וכסח ועדר ובשעת הקציר בא שדפון
וירקון והלקה אותו הרי שניו של זה קהות: ולא תתן ארצכם את יבולה. אף מה שאתה מוביל לה בשעת הזרע: ועץ
הארץ. אף מן הארץ יהא לקוי שלא יחנט פירותיו בשעת החנטה: לא יתן פריו. משמש למעלה ולמטה אעץ ואפ׳
לא פריו כשהוא מפריח משיר פירותיו הרי שתי קללות ויש כאן שבע פורעניות: ואם תלכו עמי קרי. רבותינו אמרו
עראי במקרה שאינו אלא לפרקים כן תלכו עראי במצות. ומנחם בן סרוק פירשו לשון מניעה. וכן הוקר רגלך וכן
יקר רוח. וקרוב לשון זה לתרגום של אונקלוס קושי שמקשים לבם להמנע מהתקרב אלי: שבע כחטאתיכם. שבע
פורעניות אחרות במספר שבע כחטאתיכם: והשלחתי. לשון גרוי: ושכלה אתכם. אין לי אלא חיה משכלת שדרכה
בכך בהמה מנין ת״ל ושן בהמות אשלח בם הרי שתים ומנין שתהא ממיתה בנשיכה ת״ל עם חמת זוחלי עפר מה אלו
נושכים וממיתים אף אלו נושכים וממיתים וכבר היו שנים בארץ ישראל ערוד נושך וממית חמור נושך וממית: ושכלה
אתכם. אלו הקטנים: והכריתה את בהמתכם. מבחוץ: והמעיטה אתכם. מבפנים: ונשמו דרכיכם. שבילים גדולים
ושבילים קטנים הרי ז׳ פורעניות שן בהמה שן חיה חמת זוחלי עפר ושכלה והכריתה והמעיטה ונשמו: לא תוסרו. לשוב אלי:

דרכיכם׃ ואם באלה לא תוסרו לי
והלכתם עמי קרי׃ והלכתי אף אני
עמכם בקרי והכיתי אתכם גם אני
שבע על חטאתיכם׃ והבאתי עליכם
חרב נקמת נקם ברית ונאספתם
אל עריכם ושלחתי דבר בתוככם
ונתתם ביד אויב׃ בשברי לכם מטה
לחם ואפו עשר נשים לחמכם בתנור
אחד והשיבו לחמכם במשקל
ואכלתם ולא תשבעו׃
ואם בזאת לא תשמעו לי
והלכתם עמי בקרי׃ והלכתי עמכם
בחמת קרי ויסרתי אתכם אף אני
שבע על חטאתיכם׃ ואכלתם בשר
בניכם ובשר בנתיכם תאכלו׃
והשמדתי את במתיכם והכרתי את
חמניכם ונתתי את פגריכם על פגרי
גלוליכם וגעלה נפשי אתכם׃ ונתתי
את עריכם חרבה והשמותי את
מקדשיכם ולא אריח בריח ניחחכם׃
והשמתי אני את הארץ ושממו עליה
איביכם הישבים בה׃ ואתכם אזרה

אורחתכון׃
ואם באלין לא תורדון למימרי
ותהכון קדמי בקשיו׃
ואיהך אף אנא עמכון בקשיו
ואלקי יתכון אף אנא שבע על
חובכון׃
ואייתי עליכון דקטלין בחרבא
ויתפרעון מנכון פורענותא על
דעברתון על פתגמי אוריתא
ותתכנשון לקירויכון ואגרי
מותנא ביניכון ותתמסרון ביד
סנאה׃
בדאיתבר לכון סעד מיכלא
וייפון עשר נשין לחמכון
בתנורא חד ויתיבון לחמכון
בסתקלא ותיכלון ולא תשבעון׃

ואם בדא לא תקבלון למימרי
ותהכון קדמי בקשיו׃
ואיהך עמכון בתקוף רגז
ואלקי יתכון אף אנא שבע
על חוביכון׃
ותיכלון בשר בניכון ובשר
בנתיכון תיכלון׃

ואשיצי ית במתיכון ואיקצץ
ית חמנסיכון ואתן ית
פגריכון על פגרי טעוותכון
וירחיק מימרי יתכון׃
ואתן ית קירויכון חרבא ואצדי
ית מקדשיכון ולא אקבל ברעוא
קרבן כנישתכון׃
ואצדי אנא ית ארעא ויצדון
עלה בעלי דבבכון דיתבין
בה׃ ויתכון איבדר
בין עממיא ואיגרי בתריכון

נקם ברית׳ ויש נקם שאינו בברית
כדרך שאר נקמות וזהו סימוי העינים
של צדקיהו׃ דא נקם ברית נקמת
בריתי אשר עברתם כל הבאת חרב
שבמקרא היא מלחמת חיילות אויבים׃
ונאספתם׃ מן החוץ אל תוך הערים
מפני המצור׃ ושלחתי דבר בתוככם׃
ע״י הדבר ונתתם ביד אויבים הבאים
עליכם לפי שאין מלינים את המת
בירושלם וכשהם מוציאים את המת
לקברו נתנים ביד אויביהם׃ מטה
לחם׃ לשון משען כמו מטה עוז׃
בשברי לכם׃ בהכבד הרעב יתפשו
בל האויב כקשות דקיק ובט לחם
ויחזק הרעב בשר ותקע הקשר׃
בשברי לכם׃ אשבור לכם מטה
אוכל והם חלי רעב׃ ואפו עשר נשים
לחמכם בתנור אחד׃ מחוסר עצים׃
והשיבו לחמכם במשקל׃ שהתבואה
תהא נרקבת ונעשית פת נופלת
ומשתברת בתנור והן יושבות ושוקלות
את השברים לחלקם ביניהן׃ ואכלתם
ולא תשבעו׃ זהו מארה בתוך המעים׃
הלא הם הרי שבע פורעניות׳ חרב מצור דבר שבר מטה לחם חוסר עצים פת נופלת מארה במעים׃ ונתתם׳
אינה מן המנין היא החרב׳ במותיכם׳ מגדלים ובירניות׃ חמניכם׳ מין ע״ז שמעמידין על הגגות ועל שם שמעמידין
בחמה קרויין חמנים׃ ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם׳ נפוחי רעב היו ומוציאים יראתם מחיקם ומנשקים
אותם וכרסו נבקעת ונופלת עליה׃ וגעלה נפשי אתכם׳ זה סילוק השכינה׃ ונתתי את עריכם חרבה׳ יכול מאדם
כשהוא אומר והשימותי אני את הארץ הרי אדם אמור הא מה אני מקיים חרבה מעובר ושב׃ והשימותי את מקדשיכם
יכול מן הקרבנות כשהוא אומר ולא אריח הרי הקרבנות אמורים הא מה אני מקיים והשימותי את מקדשיכם מן
הגדודיות שיירות של ישראל שהיו מתקדשות ונועדות לבא שם׳ הרי שבע פורעניות אכילת בשר בנים ובנות והשמדת
במות הרי שתים׳ כריתת חמנים אין כאן פורענות אלא מ״י השמדת הבירניות יפלו החמנים שבראשי הגגות ויכרתו׃
ונתתי את פגריכם הרי שלש׳ סילוק השכינה הרי ארבע׃ חרבן ערים הרי חמש׃ שממון המקדש מן הגדודיות
הרי ששה׃ ולא אריח הקרבנות הרי שבע׃ והשימותי אני את הארץ׃ זו מדה טובה לישראל שלא ימצאו האויבים נחת רוח
בארצם שתהא שוממה מיושביה׃ ואתכם אזרה בגוים׃ זו מדה קשה שבזמן שבני המדינה גולים למקום אחד רואים
זה את זה ומתנחמים׳ וישראל נזורו כבמזרה כאדם הזורה שעורים בנפה ואין א׳ מהם נדבקת עם חבירתה׃

דיקטלין בחרבא ותהא ארעכון צדיא וקירויכון יהון חורבא׃
בכין תרעי ארעא ית שמיטתא כל יומין דצדיאת ואתון בארעא דבעלי דבביכון בכן תשמיט ארעא ותרעי ית שמיטתהא׃
כל יומין דצדיאת תשמיט ית דלא שמיטת בשמיטתכון כד הויתון יתבין עלה׃
ודישתארון בכון ואעיל תברא בלבהון בארעא דבעלי דבביהון וירדוף יתהון קל טרפא דשקיף ויערקון כמעירוק מן קדם דקטלין בחרבא ויפלון ולית דרדיף׃
ויתקלון גבר באחוהי כד מן קדם דקטלין בחרבא ורדיף לית ולא תהא לכון תקומה קדם בעלי דבביכון׃
ותובדון בני עממיא ותגמר יתכון ארע בעלי דבביכון׃
ודישתארון בכון יתמצון בחוביהון בארעתא דבעלי דבביכון ואף בחובי אבהתהון בישיא דאחידין בידיהון עמהון יתמסון׃
ויודון ית חוביהון וית חובי אבהתהון בשקריהון דשקרו במימרי ואף דהליכו קדמי בקשיו׃ אף אנא איהך עמהון בקשיו ואעיל יתהון

בגוים והריקתי אחריכם חרב והיתה ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה׃
אז תרצה הארץ את שבתתיה כל ימי השמה ואתם בארץ איביכם אז תשבת הארץ והרצת את שבתתיה׃ כל ימי השמה תשבת את אשר לא שבתה בשבתתיכם בשבתכם עליה׃ והנשארים בכם והבאתי מרך בלבבם בארצת איביהם ורדף אתם קול עלה נדף ונסו מנסת חרב ונפלו ואין רדף׃ וכשלו איש באחיו כמפני חרב ורדף אין ולא תהיה לכם תקומה לפני איביכם׃ ואבדתם בגוים ואכלה אתכם ארץ איביכם׃ והנשארים בכם ימקו בעונם בארצת איביכם ואף בעונת אבתם אתם ימקו׃ והתודו את עונם ואת עון אבתם במעלם אשר מעלו בי ואף אשר הלכו עמי בקרי׃ אף אני אלך עמם בקרי והבאתי אתם

והריקותי · כשהוא שולף החרב מתרוקן הנדן · ומדרשו חרב המתרוקנת אחריכם אינה חוזרת מהר כאדם שמריק את המים ואין סופן לחזור · והיתה ארצכם שממה · שלא תמהרו לשוב לתוכה ומתוך כך יהיו עריכם חרבה נראין לכם חרבות שבשעה שאדם גולה מביתו ומכרמו ומעירו וסופו לחזור כאלו אין ביתו וכרמו חרבים כך שנויה בת״כ · אז תרצה הארץ · תפייס כעס המקום שכעס על שמטותיה · והרצת · למלאת את שבתותיה · את אשר לא שבתה · ע׳ שנה של גלות בבל הם היו כנגד ע׳ שנות השמטה ויובל שהיו בשנים שהכעיסו ישראל בארצם למקום ת׳ ושלשים ו׳ שנה היו ש״צ שנה היו משנכנסו לארץ עד שגלו עשרת השבטים · ובני יהודה הכעיסו לפניו מ׳ שנה משגלו י׳ השבטים עד חרבן ירושלים · הוא שנאמר ביחזקאל ואתה שכב על צדך השמאלית וכלית את אלה ושכבת על צדך הימנית מ׳ יום ונשאת את עון בית יהודה · ונבואה זו נאמרה ליחזקאל בשנה הה׳ לגלות המלך יהויכין ועוד עשו שם ש׳ שנים עד גלות צדקיהו הרי מ׳ · ואת שנות מנשה נ״ה היו מנשה עשה תשובה שלשים ג׳ שנה וכל שנות רשעו כ״ב דכתיב בה ככל אשר עשה מנשה אביו והוא כ״ב שנה ושל אמון ב׳ וי״א ליהויקים וכנגדם לצדקיהו הרי מ׳ שנים נ״ה ותשוב לת׳ ושלשים שנים שמטות ויובלות שבהם וכן י״ו למאה י״ד שמטות וב׳ יובלות הרי ארבע מאות שנה ס״ב ולו׳ שנים ה׳ שמטות ושנה יתירה הרי ע׳ שנה חסר אחד ועוד שנה זו היתירה שנכנסו בשמטה משלמת לע׳ שנה ועליהם נגזר ע׳ שנה שלמים · וכן הוא אומר בדברי הימים עד רצתה הארץ את שבתותיה למלאת ע׳ שנה · והבאתי מורך · פחד ורוך לבב · ומ״ם של מורך יסוד נופל הוא כמו מ״ם של מועד ושל מוקש · ונסו מנוסת חרב · כאילו הורגים רודפים אותם · עלה נדף · שהרוח הודפו ומכהו על עלה אחר ומקשקש ומוציא קול · וכן תרגם אונקלוס טרפא דשקיף לשון חבטה כמו שדופות והוא לשון משקוף מקום חבטת הדלת וכן תרגום חבורה משקופי · וכשלו איש באחיו · כשירצו לנוס יכשלו זה בזה כי יבהלו לרוץ · כמפני חרב · כאילו בורחים לפני הורגים שיהא בלבם פחד וכל שעה סבורים שאדם רודפם · ומדרשו וכשלו איש באחיו זה נכשל בעון זה שכל ישראל ערבים זה לזה · ואבדתם בגוים · כשתהיו פזורים תהיו אבודים זה מזה · ואכלה אתכם · אלו המתים בגולה · ואף בעונות אבותם אתם ימקו · כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם · ימקו · כמו ימסו כמו תמקנה בחוריהן · נמקו חבורותי · והבאתי אותם · אני בעצמי אביאם ·

וזו מדה טובה לישראל שלא יאמרו
הואיל וגלינו לבין הגוים נעשה
כמעשיהם אני איני מניחם אלא אני
מעמיד את נביאי ומחזירם לתחת
כנפי השמים שנ' והעולה על רוחכם
היו לא תהיה חי אני נאם יי' אם לא
ביד חזקה אמלוך עליכם ׃ או אז
יכנע לבבם הערל ׃ כמו או נודע כי
שור נגח הוא ׃ אולי שמא אז יכנע
לבבם ׃ ואז ירצו את עונם ׃ יכפרו
עונם ביסורין ׃ וזכרתי את בריתי
יעקוב ׃ בה' מקומות נכתב מלא ואליהו
בה' מקומות נכתב חסר יעקב נטל
אות אחת משמו של אליהו ערבון
שיבא ויבשר גאולת בניו ׃ וזכרתי
את בריתי יעקב ׃ למה נמנו כאן
אחורנית כלומ' כדאי יעקב
הקטן לכך ואם אינו כדאי הרי יצחק
עמו ואם אינו כדאי הרי אברהם
עמהם שהוא כדאי ׃ ולמה לא נאמר
זכירה ביצחק אלא אפרו של יצחק
נראה לפני צבור ומונח לפני על גבי המזבח ׃
יען וביען ׃ גמול ובגמול אשר
במשפטי מאסו ואת חקתי געלה
נפשם ׃ ואף גם זאת ׃ ואף שלו אני עושה
עמהם זאת הפורענות אשר אמרתי
בהיותם בארץ אויביהם לא אמאסם
לכלותם ולהפר בריתי אתם אשר
אתם ׃ ברית ראשונים ׃ של שבטים ׃
והתורות ׃ שבכתב ושבעל פה מגיד
שכלם נתנו למשה בסיני ׃ כי יפליא ׃
יפרש בפיו ׃ בערכך נפשות ׃ יתן ערך
נפשו כלומ' ערך דבר שנפשו תלויה בו עלי והיה ערכך ולא אין ערך זה לשון דמים אלא בין שהוא יקר בין זול כפי שניו
הערך הקצוב עליו בפרשה זו ערכך כמו ערך וכפל הכפין לא ידעתי מאיזה לשון הוא ׃ ואם מבן ה' שנים לא שיהא הנודר
קטן שאין בדברי קטן כלום אלא גדול שאמר ערך קטן זה שהוא בן ה' שנים עלי ׃ ואם מבן ס' שנה ומע' משמגיע לימי זקנה

בארץ איביהם או אז יכנע לבבם
הערל ואז ירצו את עונם ׃ וזכרתי את
בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק
ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ
אזכר ׃ והארץ תעזב מהם ותרץ את
שבתתיה בהשמה מהם והם ירצו
את עונם יען וביען במשפטי מאסו
ואת חקתי געלה נפשם ׃ ואף גם זאת
בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים
ולא געלתים לכלתם להפר בריתי
אתם כי אני יהוה אלהיהם ׃ וזכרתי
להם ברית ראשנים אשר הוצאתי
אתם מארץ מצרים לעיני הגוים
להיות להם לאלהים אני יהוה ׃ אלה
החקים והמשפטים והתורת אשר
נתן יהוה בינו ובין בני ישראל בהר
סיני ביד משה ׃
וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ דבר
אל בני ישראל ואמרת אלהם איש
כי יפלא נדר בערכך נפשת ליהוה ׃
והיה ערכך הזכר מבן עשרים שנה
ועד בן ששים שנה והיה ערכך
חמשים שקל כסף בשקל הקדש ׃
ואם נקבה הוא והיה ערכך שלשים
שקל ׃ ואם מבן חמש שנים ועד בן
עשרים שנה והיה ערכך הזכר
עשרים שקלים ולנקבה עשרת
שקלים ׃ ואם מבן חדש ועד בן חמש
שנים והיה ערכך הזכר חמשה שקלים
כסף ולנקבה ערכך שלשת שקלים
כסף ׃ ואם מבן ששים שנה ומעלה

בארע בעלי דבביהון או בכן
יתבר לבהון טפשא ובכן ירעון
ית חוביהון ׃
ודכירנא ית קיימי דעם יעקב
ואף ית קיימי דעם יצחק ואף
ית קיימי דעם אברהם אנא
דכיר וארעא אנא דכיר ׃

וארעא תתרטש מנהון ותרעי
ית שמטהא בדצדיאת מנהון
ואינון ירעון ית חוביהון וטין
חלף ברכן אייתי עליהון חלף
בדיני קצו וית קיימי רחיקת
נפשהון ׃
ואף ברם בדא במהויהון
בארע בעלי דבביהון לא
ארטשינון ולא ארחיקינון
לשציותהון לאשנאה קיימי
עמהון ארי אנא יי אלההון ׃

ודכירנא להון קיים קדמאי
דאפיקית יתהון מארעא
דמצרים לעיני עממיא למהוי
להון לאלה אנא יי ׃
אלין קיימיא ודיניא ואוריתא
דיהב יי בין מימריה ובין בני
ישראל בטורא דסיני בידא
דמשה ׃
ומליל יי עם משה למימר ׃
מליל עם בני ישראל ותימר
להון גבר ארי יפריש נדרא
בפורסן נפשתא קדם יי ׃

ויהא פורסנה דדיכרא מבר
עשרין שנין ועד בר שתין שנין
ויהא פורסניה חמשין סלעין
דכסף בסלעי קודשא ׃

ואם נוקבתא היא ויהא
פורסניה תלתין סלעין ׃

ואם מבר חמש שנין ועד בר
עשרין שנין ויהא פורסניה
דדיכרא עשרין סלעין
ולנוקבתא עשר סלעין ׃

ואם מבר ירחא ועד בר חמש
שנין ויהא פורסניה דדיכרא
חמש סלעין דכסף ולנוקבתא
פורסניה תלת סלעין דכסף ׃

ואם מבר שתין שנין ולעילא

אם דכורא ויהא פורסניה
חמש עשרי סלעין ולנוקבתא
עשר סילעין:
ואם מסכן הוא מפורסניה
ויקימיניה קדם כהנא ויפרוס
יתיה כהנא על מימר דתדביק
ידא דנודרא יפרסיניה כהנא

ואם בעירא דיקרבון מינה
קורבנא קדם יי כל די יתן מניה
קדם יי יהא קודשא:
לא יחלפיניה ולא יעבר יתיה
טב בביש או ביש בטב ואם
חלפא יחלף בעירא בבעירא
ויהא הוא וחלופיה יהא
קודשא:
ואם כל בעירא מסאבא דלא
יקרבון מינה קורבנא קדם יי
ויקים ית בעירא קדם כהנא:

ויפרוס כהנא יתיה בין טב
ובין ביש כפורסן כהנא כן יהא

ואם מיפרק יפרקינה ויוסף
חומשיה על פורסניה:
וגבר ארי יקדיש ית ביתיה
קודשא קדם יי ויפרסיניה
כהנא בין טב ובין ביש כמא
דיפרוס יתיה כהנא כן יקום:

ואם דאקדיש יפרוק ית ביתיה
ויוסף חומש כסף פורסניה
עלוהי ויהא ליה:
ואם מחקל אחסנתיה יקדיש
גבר קדם יי ויהא פורסניה
לפום זרעיה בר זרע כור
שערין בחמשין סילעין דכסף:

אם משתא דיובלא יקדיש
חקליה כפורסניה יקום:
ואם בתר

אם זכר והיה ערכך חמשה עשר
שקל ולנקבה עשרה שקלים: ואם
מך הוא מערכך והעמידו לפני הכהן
והעריך אתו הכהן על פי אשר תשיג
יד הנדר יעריכנו הכהן:
ואם בהמה אשר יקריבו
ממנה קרבן ליהוה כל אשר יתן
ממנו ליהוה יהיה קדש: לא יחליפנו
ולא ימיר אתו טוב ברע או רע בטוב
ואם המר ימיר בהמה בבהמה והיה
הוא ותמורתו יהיה קדש: ואם כל
בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה
קרבן ליהוה והעמיד את הבהמה
לפני הכהן: והעריך הכהן אתה בין
טוב ובין רע כערכך הכהן כן יהיה:
ואם גאל יגאלנה ויסף חמישתו על
ערכך: ואיש כי יקדש את ביתו קדש
ליהוה והעריכו הכהן בין טוב ובין
רע כאשר יעריך אתו הכהן כן יקום:
ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף
חמשית כסף ערכך עליו והיה לו:
ואם משדה אחזתו יקדיש איש ליהוה
והיה ערכך לפי זרעו זרע חמר שערים
בחמשים שקל כסף: אם משנת היבל
יקדיש שדהו כערכך יקום: ואם אחר

שאומרים בן ששים לזקנה או האשה
קרובה להחשב כאיש לפי שאיש
פוחת בזקנותו יותר משלש ערכו
והאשה אינה פוחתת יותר משלש
ערכה ויותר האיש קרוב להזקין מן
האשה והאשה קרובה להחשב כאיש
כדאמרי אינשי סבא בביתא פחא
בביתא. סבתא בביתא סימא בביתא
סימנא טבא בביתא: ואם מך הוא
שאין ידו משגת ליתן הערך הזה.
והעמידו לערך לפני הכהן ויעריכנו
לפי השגת ידו של מעריך הזה: על
פי אשר תשיג יד הנודר. לפי מה
שיש לו יסדרנו וישאיר לו כדי חייו
מטה וכר וכסת וכלי אומנות. ואם
היה חמר משאיר לו חמורו: כל
אשר יתן ממנו. אמר רגלה של זו עולה
דבריו קיימים ותמכר לצרכי עולה
ודמיה חולין חוץ מדמי אותו האבר.
טוב ברע. תם בבעל מום. או רע
בטוב. וכ״ש טוב בטוב או רע ברע:
כל בהמה טמאה: בבעל מום
הכתוב מדבר שהוא טמא לקרבן
ולמדך הכתוב שאין הקדשים תמימים
יוצאים לחולין אלא א״כ הוממו:
כערכך הכהן. כן יהיה לשאר כל
אדם הבא לקנותה מיד ההקדש: אם גאל יגאל. הבעלים האמיר הכתוב להוסיף חומש. וכן במקדיש בית. וכן במקדיש שדה
וכן בפדיון מעשר שני הבעלים מוסיפים חומש על שאר כל אדם: והיה ערכך. לפי זרעו. לא כפי שוויה אלא אחת
שדה טובה ואחת שדה רעה פדיון הקדשן שוה. בית כור שעורים בחמשים שקלים כסף כך גזרת הכתוב והוא שבא לגאלה
בתחלת היובל. ואם בא לגאלה באמצעו נותן לפי החשבון סלע ופונדיון לשנה. לפי שאינה הקדש אלא למנין שנות
היובל שאם נגאלה הרי טוב ואם לא נגאלה הגזבר מוכרה בדמים הללו לאחר ועומדת ביד הלוקח עד היובל כשאר
כל השדות הממכרות וכשהיא יוצאה מידו חוזרת לכהנים של אותו משמר שהיובל פוגע בו ומתחלקת ביניהם
וזה המשפט האמור במקדיש שדה ועכשיו אפרשנו על סדר המקראות: אם משנת היובל יקדיש אותו. אם
משעברה שנת היובל מיד הקדישה ובא לגאלה מיד: כערכך יקום. כערך זה האמור יהיה חמשים כסף
יתן: ואם אחר היובל יקדיש אם את שדהו:

היבל יקדיש שדהו וחשב לו הכהן
את הכסף על פי השנים הנותרת עד
שנת היבל ונגרע מערכך׃ ואם גאל
יגאל את השדה המקדיש אתו ויסף
חמשית כסף ערכך עליו וקם לו׃ ואם
לא יגאל את השדה ואם מכר את
השדה לאיש אחר לא יגאל עוד׃
והיה השדה בצאתו ביבל קדש ליהוה
כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו׃
ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה
אחזתו יקדיש ליהוה׃ וחשב לו הכהן
את מכסת הערכך עד שנת היבל
ונתן את הערכך ביום ההוא קדש
ליהוה׃ בשנת היובל ישוב השדה
לאשר קנהו מאתו לאשר לו אחזת
הארץ׃ וכל ערכך יהיה בשקל הקדש
עשרים גרה יהיה השקל׃ אך בכור
אשר יבכר ליהוה בבהמה לא יקדיש
איש אתו אם שור אם שה ליהוה הוא׃
ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך
ויסף חמשתו עליו ואם לא יגאל

דיובלא יקדיש חקליה ויחשב ליה כהנא ית כספא על פום שניא דאשתארא עד שתא דיובלא ויתמנע מפורסניה׃

ואם מיפרק יפרוק ית חקלא דאקדיש יתיה ויוסף חומש כסף פורסניה עלוהי ויקום ליה׃

ואם לא יפרוק ית חקלא ואם זבין ית חקלא לגבר אוחרן לא יתפריק עוד׃

ויהא חקלא במיפקיה ביובלא קודשא קדם ײ כחקל חירמא לכהנא תהי אחסנתיה׃

ואם ית חקל זבינוהי דלא מחקל אחסנתיה יקדיש קדם ײ׃

ויחשב ליה כהנא ית נסיב פורסנא עד שתא דיובלא ויתן ית פורסנא ביומא ההוא קודשא קדם ײ׃

בשתא דיובלא יתוב חקלא לדזבניה מניה לדי ליה אחסנת ארעא׃

וכל פורסנה יהא בסלעי קודשא עשרין מעין יהא סילעא׃

ברם בוכרא דיתבכר קדם ײ בבעירא לא יקדיש גבר יתיה אם תור אם אימר קדם ײ הוא׃

ואם בבעירא מסאבא ויפרוק בפורסניה ויוסף חומשיה עלוהי ואם לא יתפריק

וכן אם הקדישה משנת היובל
ונשתהא ביד הגזבר ובא זה לגאלה
אחר היובל׃ וחשב לו הכהן את
הכסף על פי השנים הנותרות כפי
החשבון הזה הרי קצב לחומר של מ״ט
שנים חמשים שקל הרי שקל לכל
שנה ושנה ושקל יתר מכלם׃ והשקל
מ״ח פונדיונות הרי סלע ופונדיון
לשנה אלא שחסר פונדיון׃ ואמרו
רבותינו שאותו פונדיון שהוא מוסיף
לפרט השנים קלבון לפרוטרוט
והבא לגאול יפה סלע של
מקדשין בפונדיונות לחשבון והיות
נשמר יפה ומשום פרוטרוט
ובריעות זה מוסיף עליו קלבון
בפרט השנים כדי להם שיוון של
פונדיונות לשוין של סלע לשנים
הנותרות׃ עד שנת היובל ונגרע
מן הערכך׃ מנין השנים שמשנת
היובל עד שנת הגאולה׃ ואם גאל יגאל
המקדיש אותו יוסף חומש על
הקצבה הזאת׃ ואם לא יגאל את

השדה המקדישו׃ ואם מכר הגזבר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד לשוב ליד המקדיש׃ והיה השדה׃ בצאתו ביובל
מיד הלוקחו מן הגזבר כדרך שאר שדות שיוצאות מיד לוקחיהן ביובל׃ קדש לה׳׳ לא שישוב להקדש בדק הבית לגזבר
אלא כשדה החרם הניתן לכהנים שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה אף זו תתחלק לכהנים ביובל של אותה שנת משמר
שהוא הכהנים של יובל פוגע בו׃ ואם את שדה מקנתו חלוק זה יש בין שדה אחוזה לשדה מקנה ששדה מקנה לא תתחלק
לכהנים ביובל לפי שאינו יכול להקדיש ביובל שהרי ביובל היתה עתידה לצאת מידו ולשוב לבעלים לפיכך אם לא יגאל
בדמים הללו הקצובים לשדה אחוזה׃ ואם לא יגאל׃ ואם מכרה הגזבר לאחר׃ או אם יגאל הוא בשנת היובל׃ ישוב השדה לאשר
קנהו מאתו אותו שהקדישה ואת לאשר קנהו הלוקח האחרון הוא לאשר קנהו מאתו והוא הגזבר לכך הוצרך עוד לאשר לו
אחוזת הארץ מירושת אבות והוא בעלים הראשונים שמכרוה למקדיש׃ וכל ערכך יהיה בשקל הקדש׃ כל ערך שכתוב
בו שקלים יהיה בשקל הקדש׃ עשרים גרה השקל׃ כ׳ מעות כך היו מתחלה ולאחר מכאן הוסיפו שתות ואמרו שש
מעות כסף דינר כ״ד מעות לסלע׃ לא יקדיש איש אותו׃ לשם קרבן אחר לפי שאינו שלו׃ ואם בבהמה הטמאה וגו׳ אין
מקרא זה מוסב על הבכור שאין לומר בבכור בהמה טמאה ופדה בערכך ובפטר חמור אין זה שהרי אין פדיון פטר
חמור אלא טלה והוא מתנה לכהן ואינו הקדש אלא הכתוב מוסב על ההקדש של מעלה שהגזבר בפדיון בהמה טהורה
על זו הוא אומר ואם הוא באיתקדיש בבהמה טמאה לבדק הבית ופדה בערכך כפי מה שיעריכנו הכהן׃ ואם לא יגאל ע״י הבעלים

ונמכר בערכך׳ אך כל חרם אשר יחרם איש ליהוה מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחזתו לא ימכר ולא יגאל כל חרם קדש קדשים הוא ליהוה׃ כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת׃ וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ ליהוה הוא קדש ליהוה׃ ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמשיתו יסף עליו׃ וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השבט העשירי יהיה קדש ליהוה׃ לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל׃ אלה המצות אשר צוה יהוה את משה אל בני ישראל בהר סיני׃

...ן בפירשניה׃

ברם כל חירמא דיחרם גבר קדם ייי מכל דיליה מאינשא ובעירא ומחקל אחסנתיה לא יזדבן ולא יתפרק כל חירמא קדש קודשין הוא קדם ייי׃

כל חירמא דיתחרם מן אינשא לא יתפריק יתקטלא יתקטיל׃

וכל מעשרא דארעא מזרעא דארעא מפרי אילנא דייי הוא קודשא קדם ייי׃

ואם מיפרק יפרוק גבר ממעשריה חומשיה יוסף עלוהי׃

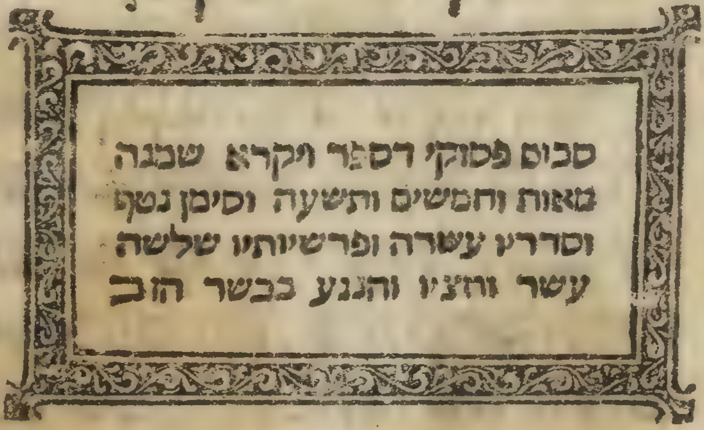
וכל מעשר תורין ועאן כל די יעיבר תחות חוטרא עשיראה יהא קודשא קדם ייי׃

לא יבקר בין טב לביש ולא יחלפיניה ואם חלפא יחלפיניה ויהא הוא וחילופיה יהא קודשא לא יתפריק׃

אילין פיקודיא דפקיד ייי ית משה לבני ישראל בטורא דסיני׃

ונמכר בערכך׳ לאחרים׳ אך כל חרם וגו׳ נחלקו בו רבותינו בגמ׳ יש אומרי׳ סתם חרמים להקד׳ ומה אני מקיים כל חרם בישראל לך יהיה בחרמי כהנים שפירש ואמר הרי זה לכהן ויש שאומרי׳ סתם חרמים לכהנים והוא שאמר לא ימכר ולא יגאל עד שיבא ליד כהן׳ ולדבריו האומר סתם חרמים לכהנים מפרש זה בסתם חרמים׳ והאומר סתם חרמים לבדק הבית מפרש מקרא זה בחרמי כהנים שהכל מודים שחרמי כהנים אין להם פדיון עד שיבאו ליד כהן וחרמי גבוה נפדין׳ כל חרם קדש קדשים הוא׳ האומר סתם חרמים לבדק הבית מביא ראיה מכאן׳ והאומר סתם חרמים לכהנים מפרש כל חרם קדש קדשים הוא לעשות שחרמי כהנים חלים על קדשי קדשים ועל קדשים קלים ונותן לכהן כמו ששנינו במסכת ערכין אם נדר נותן דמיהם׳ ואם נדבה נותן את טובתה׳ מאדם׳ כגון שהחרים את

חזק חזקו

סכום פסוקי דספר ויקרא שמנה מאות וחמשים ותשעה וסימן נטף וסדריו עשרה ופרשיותיו שלשה עשר וזוצו והנגע בבשר הזב

עבדיו ושפחותיו הכנענים׳ כל חרם אשר יחרם וגו׳ היוצא ליהרג ואמר אחד ערכו עלי לא אמר כלום׳ מות יומת׳ הרי הולך למות לפי׳ לא יפדה אין לו דמים ולא ערך׳ וכל מעשר הארץ׳ במעשר שני הכתוב מדבר׳ מזרע הארץ׳ דגן׳ ומפרי העץ׳ תירוש ויצהר׳ ליי׳ הוא׳ קנאו השם וממון שלחן גבוה הוא ולא התיר לך לאכול בירושלים כמו שנאמר ואכלת לפני יי׳ אלהיך מעשר דגנך וגו׳ ממעשרו׳ ולא ממעשר חברו שהפודה מעשר שני של חברו אין מוסיף חומש׳ ומה היא גאולתו כדי להתירו באכילה בכל מקום והמעות יעלה ויאכל בירושלים כמו שנאמר ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו׳ תחת השבט׳ כשבא לעשרן מוציאן בפתח זה אחר זה והעשירי מכה בשבט צבוע בסיקרא להיות ניכר שהוא מעשר וכן בטלאים ועגלים של כל שנה׳ יהיה קדש׳ ליקרב על המזבח דמו ואימוריו והבשר נאכל לבעלים שהרי לא נמנה עם שאר מתנות כהונה ולא מצינו שיהא לכהנים׳ לא יבקר וגו׳ לפי שנאמר וכל מבחר נדריכם יכול יהא בורר ומוציא את היפה תלמוד לומר לא יבקר בין טוב לרע וגו׳ בין תם בין בעל מום קדושה חלה עליו ולא שיהא בעל מום שלא יאכל בשעריו מעשר ואסור לגזו ולעבוד׳

תהלות אם ארחק׳ — נשלם ספר ויקרא — תהלה לאל עליון ונורא

ספר
במדבר סיני

וידבר יהוה אל משה
במדבר סיני באהל
מועד באחד לחדש
השני בשנה השנית לצאתם מארץ
מצרים לאמר׃ שאו את ראש כל
עדת בני ישראל למשפחתם לבית
אבתם במספר שמות כל זכר
לגלגלתם׃ מבן עשרים שנה ומעלה
כל יצא צבא בישראל תפקדו אתם
לצבאתם אתה ואהרן׃ ואתכם יהיו
איש איש למטה איש ראש לבית
אבתיו הוא׃ ואלה שמות האנשים
אשר יעמדו אתכם לראובן אליצור
בן שדיאור׃ לשמעון שלמיאל ׳ע
בן צורישדי׃ ליהודה נחשון בן
עמינדב׃ ליששכר נתנאל בן צוער׃
לזבולן אליאב בן חלן׃ לבני יוסף
לאפרים אלישמע בן עמיהוד ׳ע
למנשה גמליאל בן פדהצור׃ לבנימן
אבידן בן גדעני׃ לדן אחיעזר בן
עמישדי׃ לאשר פגעיאל בן עכרן׃
לגד אליסף בן דעואל׃ לנפתלי
אחירע בן עינן׃ אלה קריאי העדה
נשיאי מטות אבותם ראשי אלפי
ישראל הם׃ ויקח משה ואהרן את
האנשים האלה אשר נקבו בשמת׃
ואת כל העדה הקהילו באחד לחדש
השני ויתילדו על משפחתם לבית
אבתם במספר שמות מבן עשרים
שנה ומעלה לגלגלתם׃ כאשר צוה
יהוה את משה ויפקדם במדבר סיני׃
ויהיו בני ראובן בכר
ישראל תולדתם למשפחתם לבית
אבתם במספר שמות לגלגלתם
כל זכר מבן עשרים שנה ומעלה

ומליל יי עם משה במדברא דסיני במשכן זימנא בחד לירחא תנינא בשתא תניתא למיפקהון מארעא דמצרים למימר׃

קבילו ית חושבן כל כנישתא דבני ישראל לזרעייתהון לבית אבהתהון במנין שמהן כל דכורא לגולגלתהון׃

מבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא בישראל תמנון יתהון לחיליהון את ואהרן׃

ועמכון יהון גברא גברא לשיבטא גבר ריש לבית אבהתוהי הוא׃

ואילין שמהת גובריא דיקומון עמכון לראובן אליצור בר שדיאור׃
לשמעון שלמיאל בר צורישדי׃

ליהודה נחשון בר עמינדב׃
ליששכר נתנאל בר צוער׃

לזבולן אליאב בר חלן׃
לבני יוסף לאפרים אלישמע בר עמיהוד למנשה גמליאל בר פדהצור׃
לבנימן אבידן בר גדעוני׃

לדן אחיעזר בר עמישדי׃
לאשר פגעיאל בר עכרן׃
לגד אליסף בר דעואל׃
לנפתלי אחירע בר עינן׃

אלין מערעי כנישתא רברבי שבטיא דאבהתהון רישי אלפיא דישראל אנון׃

ודבר משה ואהרן ית גובריא האלין דאיתפרשו בשמהן

וית כל כנישתא אכנישו בחד לירחא תנינא ואתיחסו על זרעייתהון לבית אבהתהון במנין שמהן מבר עשרין שנין ולעילא לגולגלתהון׃

כמא דפקיד יי ית משה ומנינון במדברא דסיני׃

והוו בני ראובן בוכרא דישראל תולדתהון לזרעייתהון לבית אבהתהון במנין שמהן לגולגלתהון כל דכורא מבר עשרין שנין ולעילא׃

באחד לחדש השני׃ מתוך חבתן לפניו מונה אותן כל שעה כשיצאו ממצרים מנאן וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים וכשבא להשרות שכינתו ביניהם מנאן׃ באחד בניסן הוקם המשכן׃ ובאחד באייר מנאן׃ לגלגלתם׃ על ידי שקלים בקע לגלגלת׃ למשפחתם׃ לידע מנין כל שבט ושבט׃ לבית אבותם׃ אביו משבט אחד ואמו משבט אחר יחוס על שבט אביו׃ כל יוצא צבא׃ מגיד שאין יוצא בצבא פחות מבן עשרים׃ שאו את ראש׃ כמו שאומר לקוסטינר ארים רישיה דפלן׃ ובשבט לוי לא נאמר נשיאו ואת ראשם לא תשא׃ אלא פקוד את בני לוי ולא בכלל שאר ושאר ישראל ממנים מבן עשרים ושבט לוי ממנים מבן חדש שצפה הקדוש ברוך הוא שעתיד לעמוד גזרה על ישראל שימותו במדבר

כל נפיק חילא ׃
מניניהון לשבטא דראובן
ארבעין ושתא אלפין וחמש מאה

לבני שמעון תולדתהון
לזרעייתהון לבית אבהתהון
מנינוהי במנין שמהן
לגלגלתהון כל דכורא מבר
עשרין שנין ולעילא כל נפיק
חילא ׃
מניניהון לשבטא דשמעון
חמשין ותשע אלפין ותלת מאה

לבני גד תולדתהון
לזרעייתהון לבית אבהתהון
במנין שמהן מבר עשרין שנין
ולעילא כל נפיק חילא ׃
מניניהון לשבטא דגד ארבעין
וחמשה אלפין ושית מאה
וחמשין ׃

לבני יהודה תולדתהון
לזרעייתהון לבית אבהתהון
במנין שמהן מבר עשרין שנין
ולעילא כל נפיק חילא ׃

מניניהון לשבטא דיהודה
שבעין וארבעה אלפין ושית
מאה ׃

לבני יששכר תולדתהון
לזרעייתהון לבית אבהתהון
במנין שמהן מבר עשרין שנין
ולעילא כל נפיק חילא ׃

מניניהון לשבטא דיששכר
חמשין וארבעה אלפין וארבע
מאה ׃

לבני זבולן תולדתהון
לזרעייתהון לבית אבהתהון
במנין שמהן מבר עשרין שנין
ולעילא כל נפיק חילא ׃

מניניהון לשבטא דזבולן
חמשין ושבעה אלפין וארבע
מאה ׃

לבני יוסף לבני אפריים
תולדתהון לזרעייתהון לבית
אבהתהון במנין שמהן מבר
עשרין שנין ולעילא כל נפיק
חילא ׃

מניניהון לשבטא דאפריים
ארבעין אלפין וחמש מאה ׃

כל יצא צבא׃ פקדיהם למטה ראובן
ששה וארבעים אלף וחמש מאות׃

לבני שמעון תולדתם למשפחתם
לבית אבתם פקדיו במספר שמות
לגלגלתם כל זכר מבן עשרים שנה
ומעלה כל יצא צבא׃ פקדיהם למטה
שמעון תשעה וחמשים אלף ושלש
מאות׃
לבני גד תולדתם למשפחתם לבית
אבתם במספר שמות מבן עשרים
שנה ומעלה כל יצא צבא׃ פקדיהם
למטה גד חמשה וארבעים אלף
ושש מאות וחמשים׃
לבני יהודה תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמת מבן
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא׃
פקדיהם למטה יהודה ארבעה
ושבעים אלף ושש מאות׃
לבני יששכר תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמת מבן
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא׃
פקדיהם למטה יששכר ארבעה
וחמשים אלף וארבע מאות׃

לבני זבולן תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמת מבן
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא׃
פקדיהם למטה זבולן שבעה וחמשים
אלף וארבע מאות׃
לבני יוסף לבני אפרים תולדתם
למשפחתם לבית אבתם במספר
שמת מבן עשרים שנה ומעלה
כל יצא צבא׃ פקדיהם למטה אפרים
ארבעים אלף וחמש מאות׃

ואיש שבט לוי נמנה ונתנה
היה קורבנם עמהם והכן
הפריסם ממונם רבי משה
הדרשן ׃ ואתכם יהיו ׃
כשתפקדו אותן יהיה עמכם
נשיא כל שבט ושבט ׃
קרואי העדה ׃ הנקראים
לכל דבר חשיבות שבעדה ׃
האנשים האלה ׃ שנים עשר
נשיאים הללו אשר נקבו כאן
בשמות ׃ ויתילדו על
משפחותם ׃ הביאו ספרי
יחוסיהם ועדי חזקת לידתם
כל אחד ואחד להתיחס על
השבט ׃ אך את מטה
לוי כדאי הוא לגיון מלך להיות
נמנה לבדו ׃ הפקד את
הלוים ׃ כתרגומו מני לשון
מינוי שררה על דבר
שממונה עליו כמו
ויפקד המלך פקידים ׃
יורידו אותו ׃ כתרגו'
יפרקון ׃ כשבאין
ליסע במדבר
ממסע למסע
היו מפרקין
אותו מהקמתו
ומוליכין אותו
על מקום
אשר ישכנו שם
הענן ויחנו
שם ומקימין
אותו ׃ והזר הקרב ׃
לעבודתם
ימית בידי שמים

לבני מנשה תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמות מבן
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא׃
פקדיהם למטה מנשה שנים ושלשים
אלף ומאתים׃
לבני בנימן תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמת מבן
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא׃
פקדיהם למטה בנימן חמשה ושלשים
אלף וארבע מאות׃
לבני דן תולדתם למשפחתם לבית
אבתם במספר שמת מבן עשרים
שנה ומעלה כל יצא צבא׃ פקדיהם
למטה דן שנים וששים אלף ושבע
מאות׃
לבני אשר תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמת מבן
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא׃
פקדיהם למטה אשר אחד וארבעים
אלף וחמש מאות׃
בני נפתלי תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמת מבן
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא׃
פקדיהם למטה נפתלי שלשה
וחמשים אלף וארבע מאות׃
אלה הפקדים אשר פקד משה
ואהרן ונשיאי ישראל שנים עשר
איש איש אחד לבית אבתיו היו׃
ויהיו כל פקודי בני ישראל לבית
אבתם מבן עשרים שנה ומעלה כל
יצא צבא בישראל׃ ויהיו כל הפקדים
שש מאות אלף ושלשת אלפים
וחמש מאות וחמשים׃ והלוים למטה
אבתם לא התפקדו בתוכם׃

לבני מנשה תולדתהון
לזרעייתהון לבית אבהתהון
במנין שמהן מבר עשרין שנין
ולעילא כל נפיק חילא׃
מניניהון לשבטא דמנשה
תלתין ותרין אלפין ומאתן׃

לבני בנימן תולדתהון
לזרעייתהון לבית אבהתהון
במנין שמהן מבר עשרין שנין
ולעילא כל נפיק חילא׃
מניניהון לשבטא דבנימן
תלתין וחמשה אלפין וארבע
מאה׃

לבני דן תולדתהון
לזרעייתהון לבית אבהתהון
במנין שמהן מבר עשרין שנין
ולעילא כל נפיק חילא׃
מניניהון לשבטא דדן שתין
ותרין אלפין ושבע מאה׃

לבני אשר תולדתהון
לזרעייתהון לבית אבהתהון
במנין שמהן מבר עשרין שנין
ולעילא כל נפיק חילא׃
מניניהון לשבטא דאשר
ארבעין וחד אלפין וחמש מאה׃

בני נפתלי תולדתהון
לזרעייתהון לבית אבהתהון
במנין שמהן מבר עשרין שנין
ולעילא כל נפיק חילא׃
מניניהון לשבטא דנפתלי
חמשין ותלתא אלפין וארבע
מאה׃

אלין מניניא די מנא משה
ואהרן ורברבי ישראל תרין
עשרי גברין גברא חד לבית
אבהתוהי הוו׃
והוו כל מניני בני ישראל לבית
אבהתהון מבר עשרין שנין
ולעילא כל נפיק חילא
בישראל׃

והוו כל מניניא שית מאה
ותלתא אלפין וחמש מאה
וחמשין׃

וליואי לשבטא דאבהתהון
לא איתמניאו ביניהון׃

[illegible] על דגלו · כמו שהגליון
המורין בספר וכן ג׳ שבטים לכל
דגל ודגל · ואם יקשה קשה · אם
קבעו כמשמעו ואם לאו שינכנסו
ורים בגבולם · יקשה קשה
כמו שנכנסו מעשה קרח
כי אף קשה · באותות · כל
דגל ודגל יהיה לו אותות מפה
צבועה תלויה בו צבעו של זה
לא כצבעו של זה צבע כל
אחד כגוון אבנו הקבועה
בחשן ומתוך כך כל אחד מכיר
את דגלו · דבר אחר
באותות לבית אבותם · באות
שמסר להם אביהם יעקב
כשנשאוהו ממצרים · שנאמר
וישאו בניו לו כן כאשר צום ·
יהודה יששכר וזבולן · ישאוהו
מן המזרח · ראובן
שמעון וגד · וגם כל הענין
בתנחומא בפרשה זו ·
מנגד · מרחוק · מרחוק
מיל · כמה שנאמר
שנאמר אך רחוק יהיה
ביניכם וביניו כאלפים
אמה כדי שיבאו לבא
בשבת · משה ואהרן
ובניו והלוים חונים בסמוך
לו · קדמה · לפנים
קרוין קדם והיא
רוח מזרחית
והמערב קרוין
אחור לאחוריים
הדרום קרוין תימן
מכונה תימן

פ

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ אך את
מטה לוי לא תפקד ואת ראשם לא
תשא בתוך בני ישראל׃ ואתה
הפקד את הלוים על משכן העדת
ועל כל כליו ועל כל אשר לו המה
ישאו את המשכן ואת כל כליו והם
ישרתהו וסביב למשכן יחנו׃ ובנסע
המשכן יורידו אתו הלוים ובחנת
המשכן יקימו אתו הלוים והזר
הקרב יומת׃ וחנו בני ישראל
איש על מחנהו ואיש על דגלו
לצבאתם׃ והלוים יחנו סביב למשכן
העדת ולא יהיה קצף על עדת בני
ישראל ושמרו הלוים את משמרת
משכן העדות׃ ויעשו בני ישראל
ככל אשר צוה יהוה את משה כן
עשו׃

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן
לאמר׃ איש על דגלו באתת לבית
אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב
לאהל מועד יחנו׃ והחנים קדמה
מזרחה דגל מחנה יהודה לצבאתם
ונשיא לבני יהודה נחשון בן עמינדב׃
וצבאו ופקדיהם ארבעה ושבעים
אלף ושש מאות׃ והחנים עליו מטה
יששכר ונשיא לבני יששכר נתנאל
בן צוער׃ וצבאו ופקדיו ארבעה
וחמשים אלף וארבע מאות׃ מטה
זבולן ונשיא לבני זבולן אליאב בן
חלן׃ וצבאו ופקדיו שבעה וחמשים
אלף וארבע מאות׃ כל הפקדים
למחנה יהודה מאת אלף ושמנים
אלף וששת אלפים וארבע מאות
לצבאתם ראשנה יסעו׃

ומליל יי עם משה למימר׃

ברם ית שבטא דלוי לא תמני וית חושבנהון לא תקביל בגו בני ישראל׃
ואת מני ית ליואי על משכנא דסהדותא ועל כל מנוהי ועל כל דליה אינון יטלון ית משכנא וית כל מנוהי ואינון ישמשוניה וסחור סחור למשכנא ישרון׃

ובמיטל משכנא יפרקון יתיה ליואי ובמישרי משכנא יקימון יתיה ליואי וחילוני דיקרב יתקטיל׃
וישרון בני ישראל גבר על משריתיה וגבר על טקסיה לחיליהון׃

וליואי ישרון סחור סחור למשכנא דסהדותא ולא יהא רוגזא על כנשתא דבני ישראל ויטרון ליואי ית מטרת משכנא דסהדותא׃
ועבדו בני ישראל ככל דפקיד יי ית משה כן עבדו׃

ומליל יי עם משה למימר׃

גבר על טקסיה באתון לבית אבהתהון ישרון בני ישראל מלקביל סחור סחור למשכן זמנא ישרון׃
ודישרון קדומא מדינחא טיקס משריתא דיהודה לחיליהון ורבא לבני יהודה נחשון בר עמינדב׃
וחיליה וממניהון שבעין וארבע אלפין ושית מאה׃
ודישרון סמיכין עלוהי שבטא דיששכר ורבא לבני יששכר נתנאל בר צוער׃
וחיליה ומניניהון חמשין וארבע אלפין וארבע מאה׃

שבטא דזבולן ורבא לבני זבולן אליאב בר חלון׃

וחיליה ומנינוהי חמשין ושבעה אלפין וארבע מאה׃

כל מניא למשריתא דיהודה מאה ותמנן ושיתא אלפין וארבע מאה לחיליהון בקדמיתא ישלון׃

הלוים באמצעות ונוסע מחנה
יהודה תחלה וכסדורן הולכין כדרך
חנייתן הלוים והעגלות באמצע ׃
דגל יהודה במזרח ודגל ראובן
בדרום ודגל אפרים במערב ודגל דן
בצפון ׃ ונסע אהל מועד ׃
לאחר שני דגלים הללו ׃ כאשר
יחנו כן יסעו ׃ כמו שפירש
הלכתן כחנייתן כל דגל מהלך
לרוח הקבוע לו ׃ על ידו ׃ על
מקומו ׃ ואין לשון יד זו משמשת
רוח של בית רוח על ידו סמוכה לו
לכל קוסטות ידיו ׃ ועשו ׃ כתרגו׳
וסמיכין עלוהי ׃ אלה תולדות
אהרן ומשה ׃ ואינו מזכיר אלא בני
אהרן ונקראו תולדות משה לפי
שלמדן תורה מלמד שכל המלמד
בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב
כאלו ילדו ׃ ביום דבר יי׳ ׃
נעשו אלו התולדות שלמדן מה
שלמד מפי הגבורה ׃ על פני
אהרן ׃ בחייו ׃ ושרתו
אותו ׃ מהו השירות
ושמרו את משמרתו
לפי שמינויה הפקדם
עליו שלא יקרב זר
כמו שנאמר
אתה ובניך
ושת אתך
אהך הכהן
ארת שנן
הדמקום
והלוים הלנו
נכייתין אותו
זו קינא

השירות: ושמרו את משמרתו. כל מנוי שאדם ממונה עליו ומוטל
עליו לעשותו קרוי משמרת בכל
המקרא ובכל המשנה כמו שאמרו
בבגתן ותרש. וכהן אין משמרתו
ומשמרתך זה וכן כמשמרת כהונה
ולויה: ואת משמרת בני ישראל.
שכלם היו זקוקים לצרכי המקדש
אלא שהלוים באים תחתיהן בשליחותן
לפי שנתקן הבכורות בשכרן
שנאמר כי שכר הוא לכם חלף
עבודתכם באהל מועד: נתונים
נתונים המה לו. לשרת הוא
נתנם לו שנאמר ואתנה את הלוים
נתונים לאהרן ולבניו: מאת
בני ישראל. כמו מתוך כלומר
מאחר כל העדה נבדלו לכך בגזרת
המקום והוא נתנם לו שנא'
ואתנה את הלוים נתונים
לאהרן ולבניו: ואת
אהרן ואת בניו תפקוד.
לשון פקידות ואינו לשון
מנין: ושמרו את
כהנתם. זו קבלת
דמים וזריקה והקטרה
ועבודות המסורות
לכהנים: ואני הנה
לקחתי. ואני
מהיכן זכיתי
מתוך בני ישראל
שיהו ישראל
שוכרין אותן
לשירות לפני על
ידי הבכורות
זכיתי בהם

דגל מחנה ראובן

תימנה לצבאתם ונשיא לבני ראובן
אליצור בן שריאור: וצבאו ופקדיו
ששה וארבעים אלף וחמש מאות:
והחונם עליו מטה שמעון ונשיא
לבני שמעון שלמיאל בן צורישדי:
וצבאו ופקדיהם תשעה וחמשים
אלף ושלש מאות: ומטה גד ונשיא
לבני גד אליסף בן רעואל: וצבאו
ופקדיהם חמשה וארבעים אלף
ושש מאות וחמשים: כל הפקדים
למחנה ראובן מאת אלף ואחד
וחמשים אלף וארבע מאות וחמשים
לצבאתם ושנים יסעו:
ונסע אהל מועד
מחנה הלוים בתוך המחנת כאשר
יחנו כן יסעו איש על ידו לדגליהם:

דגל מחנה אפרים

לצבאתם ימה ונשיא לבני אפרים
אלישמע בן עמיהוד: וצבאו
ופקדיהם ארבעים אלף וחמש
מאות: ועליו מטה מנשה ונשיא
לבני מנשה גמליאל בן פדהצור:
וצבאו ופקדיהם שנים ושלשים אלף
ומאתים: ומטה בנימן ונשיא לבני
בנימן אבידן בן גדעני: וצבאו
ופקדיהם חמשה ושלשים אלף
וארבע מאות: כל הפקדים למחנה
אפרים מאת אלף ושמנת אלפים
ומאה לצבאתם ושלשים יסעו:

דגל מחנה דן צפנה

לצבאתם ונשיא לבני דן אחיעזר
בן עמישדי: וצבאו ופקדיהם שנים
וששים אלף ושבע מאות: והחנים
עליו מטה אשר ונשיא לבני אשר

טיקס משריתא דראובן דרומא לחיליהון ורבא לבני ראובן אליצור בר שריאור:

וחיליה ומנינוהי ארבעין ושיתא אלפין וחמש מאה:

ודישרון סמיכין עלוהי שבטא דשמעון ורבא לבני שמעון שלומיאל בר צורישדי:
וחיליה ומנינהון חמשין ותשעה אלפין ותלת מאה:

ושיבטא דגד ורבא לבני גד אליסף בר רעואל:
וחיליה ומניניהון ארבעין וחמשא אלפין ושית מאה וחמשין:
כל מניניא למשריתא דראובן מאה וחמשין וחד אלפין וארבע מאה וחמשין לחיליהון בתנייתא ישלון:

ונטל משכן זימנא משריתא דליואי בגו משריתא כמא דשרן כן נטלין גבר על אתריה לטיקסיהון:

טיקס משריתא דאפרים לחיליהון מערבא ורבא לבני אפרים אלישמע בר עמיהוד:

וחיליה ומניניהון ארבעין אלפין וחמש מאה: ודיסמיכין עלוהי שיבטא דמנשה ורבא לבני מנשה גמליאל בר פדהצור:
וחיליה ומניניהון תלתין ותרין אלפין ומאתן:
ושיבטא דבנימין ורבא לבני בנימן אבידן בר גדעוני:
וחיליה ומניניהון תלתין וחמשא אלפין וארבע מאה:

כל מניניא למשריתא דאפרים מאה ותמניא אלפין ומאה לחיליהון ותליתאין ישלון:

טיקס משריתא דדן ציפונא לחיליהון ורבא לבני דן אחיעזר בר עמישדי:

וחיליה ומניניהון שיתין ותרין אלפין ושבע מאה:

ודישרון סמיכין עלוהי שבטא דאשר ורבא לבני אשר

פגעיאל בר עכרן :
וחיליה ומנינהון ארבעין וחד
אלפין וחמש מאה :
ושיבטא דנפתלי ורבא לבני
נפתלי אחירע בר עינן :

וחיליה ומניניהון חמשין ותלת
אלפין וארבע מאה :

כל מניניא לשיבטא דדן מאה
וחמשין ושבעה אלפין ושית מאה
לבתריתא יטלון לטיקסיהון :

אילין מנייני בני ישראל לבית
אבהתהון כל מנייני משריתא
לחיליהון שית מאה ותלתא
אלפין ושית מאה וחמשין :

וליואי לא אתמניאו בגו בני
ישראל כמא דפקיד יי׳ ית
משה:
ועבדו בני ישראל ככל דפקיד
יי׳ ית משה כן שרן לטיקסיהון
וכן נטלין גבר לזרעיתיה על
בית אבהתהון :

ואלין תולדת אהרן ומשה
ביומא דמליל יי׳ עם משה
בטורא דסיני :
ואלין שמהת בני אהרן בוכרא
נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר

ואלין שמהת בני אהרן כהניא
דאתרביאו דקריב קורבנהון
לשמשא :
ומית נדב ואביהוא קדם יי׳
בקרוביהון אישתא נכריתא
קדם יי׳ במדברא דסיני ובנין
לא הוו להון ושמיש אלעזר
ואיתמר על אפי אהרן אבוהון

ומליל יי׳ עם משה למימר :

אקריב ית שיבטא דלוי
ותקים יתיה קדם אהרן כהנא
וישמשון יתיה :

ויטרון ית מטרתיה ומטרת ויית
מטרת כל כנישתא קדם
משכן זימנא למיפלח ית
פולחן משכנא :

ויטרון ית כל מני משכן זימנא
וית מטרת בני ישראל למיפלח
ית פולחן משכנא :

פגעיאל בן עכרן : וצבאו ופקדיהם
אחד וארבעים אלף וחמש מאות :
ומטה נפתלי ונשיא לבני נפתלי
אחירע בן עינן : וצבאו ופקדיהם
שלשה וחמשים אלף וארבע מאות:
כל הפקדים למחנה דן מאת אלף
ושבעה וחמשים אלף ושש מאות
לאחרנה יסעו לדגליהם:
אלה פקודי בני ישראל לבית אבתם
כל פקודי המחנת לצבאתם שש
מאות אלף ושלשת אלפים וחמש
מאות וחמשים: והלוים לא התפקדו
בתוך בני ישראל כאשר צוה יהוה
את משה: ויעשו בני ישראל ככל
אשר צוה יהוה את משה כן חנו
לדגליהם וכן נסעו איש למשפחתו
על בית אבתיו:
ואלה תולדת אהרן ומשה ביום
דבר יהוה את משה בהר סיני: ואלה
שמות בני אהרן הבכר נדב ואביהוא
אלעזר ואיתמר : אלה שמות בני
אהרן הכהנים המשחים אשר מלא
ידם לכהן : וימת נדב ואביהוא
לפני יהוה בהקרבם אש זרה לפני
יהוה במדבר סיני ובנים לא היו להם
ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן
אביהם :
וידבר יהוה אל משה לאמר: הקרב
את מטה לוי והעמדת אתו לפני
אהרן הכהן ושרתו אתו : ושמרו
את משמרתו ואת משמרת כל
העדה לפני אהל מועד לעבד את
עבדת המשכן: ושמרו את כל כלי
אהל מועד ואת משמרת בני ישראל
לעבד את עבדת המשכן: ונתתה

ולקחתים תמורתם לפי שהיו
העבודה בבכורות וכשחטאו בעגל
נפסלו ולוי שלא עבדו עבודה זרה
נבחרו תחתיהן : מבן חדש ומעלה ׳
שיצא מכלל נפלים הוא נמנה לקרוא
שומרי משמרת הקדש ׳ אמר רבי
יהודה בר שלום למוד הוא אותו שבט
להיות נמנה מן הבטן שנאמר אשר
ילדה אותה ללוי במצרים עם כניסתן
בפתח מצרים ילדה אותה ונמנית
בשבעים נפש שכשאתה מונה
חשבונם לא תמצאם אלא שבעים
חסר אחת והיא השלימה המנין :
על פי יי׳ ׳ אמר משה לפני הקדוש
ברוך הוא היאך אכנס לתוך
אהליהם לדעת מנין יונקיהם ׳ אמר
לו הקדוש ברוך הוא עשה אתה שלך
ואני אעשה את שלי הלך משה
ועמד על פתח האהל
והשכינה מקדמת . לפניו
ובת קול יוצאת ואומר
כך וכך תינוקות
באהל זה לכך
נאמר על פי יי׳ :
לגרשון משפחת
הלבני ׳ כלומר
לגרשון היו פקודיה׳
כך וכך : המשכן
יריעות התחתונות
והאהל ׳ יריעות
עזים העשויות לגג :
מכסהו ׳ עורות
אילים והתחשים
ומסך פתח ׳
הוא וילון :

ואת מקריו ׃ של משכן ושל אהל ושל
של חצר ׃ ומשפחות בני קהת יחנו
תימנה ׃ ומזומנין להם דגל ראובן
החונים תימנה אוי לרשע ואוי
לשכנו לכך לקו מהם דתן ואבירם
ומאתים וחמשים איש עם קרח
ועדתו שנמשכו במחלוקתו ׃ ומסך
קיים הפרכת ׃ שאף היא קרויה
פרכת המסך ׃ ונשיא נשיאי
הלוי ׃ ממונה על כלם ועל
מה היא נשיאותו פקודת שומרי
משמרת ׃ על ידו פקודת כלם
משה ואהרן ובניו ומזומנין להן
דגל מחנה יהודה והחונים עליו
יששכר וזבולן טוב לצדיק וטוב
לשכנו ׃ לפי שהיו שכניו של
משה שהיה עוסק בתורה נעשו
גדולים בתורה שנא' יהודה מחוקקי
ומבני יששכר יודעי בינה לעתים
מאתים ראשי סנהדראות ומזבולן
מושכים בשבט סופר ׃ אשר
פקד משה ואהרן ׃ נקוד על
אהרן לומר שלא היה במנין ׃
שנים ועשרים אלף ׃ ובפרטן
אתה מוצא שלש מאות יתרי׳
בני גרשון שבעת
אלפים וחמש מאות ׃
בני קהת שמנת
אלפים ושש מאות
בני מררי ששת
אלפים
ומאתים
הרי שנים
ועשרים
אלף

את הלוים לאהרן ולבניו נתונם
נתונם המה לו מאת בני ישראל ׃
ואת אהרן ואת בניו תפקד ושמרו
את כהנתם והזר הקרב יומת ׃

וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ ואני
הנה לקחתי את הלוים מתוך בני
ישראל תחת כל בכור פטר רחם
מבני ישראל והיו לי הלוים ׃ כי לי כל
בכור ביום הכתי כל בכור בארץ
מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל
מאדם עד בהמה לי יהיו אני יהוה ׃

וידבר יהוה אל משה במדבר סיני
לאמר ׃ פקד את בני לוי לבית אבתם
למשפחתם כל זכר מבן חדש ומעלה
תפקדם ׃ ויפקד אתם משה על פי
יהוה כאשר צוה ׃ ויהיו אלה בני לוי
בשמתם גרשון וקהת ומררי ׃ ואלה
שמות בני גרשון למשפחתם לבני
ושמעי ׃ ובני קהת למשפחתם עמרם
ויצהר חברון ועזיאל ׃ ובני מררי
למשפחתם מחלי ומושי אלה הם
משפחת הלוי לבית אבתם ׃ לגרשון
משפחת הלבני ומשפחת השמעי
אלה הם משפחת הגרשני ׃ פקדיהם
במספר כל זכר מבן חדש ומעלה
פקדיהם שבעת אלפים וחמש
מאות ׃ משפחת הגרשני אחרי
המשכן יחנו ימה ׃ ונשיא בית אב
לגרשני אליסף בן לאל ׃ ומשמרת
בני גרשון באהל מועד המשכן והאהל
מכסהו ומסך פתח אהל מועד ׃
וקלעי החצר ואת מסך פתח החצר
אשר על המשכן ועל המזבח סביב

ויתן ית ליואי לאהרן ולבנוהי
מסירין יהיבין אינון ליה מן
בני ישראל ׃

וית אהרן וית בנוהי תמני
ויטרון ית כהונתהון וחילוני
דיקרב יתקטיל ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃

ואנא הא קריבית ית ליואי
מגו בני ישראל חלף כל
בוכרא פתח ולדא מבני ישראל
ויהון משמשין קדמי ליואי ׃

ארי דילי כל בוכרא ביומא
דקטלית כל בוכרא בארעא
דמצרים אקדישית קדמי כל
בוכרא בישראל מאינשא עד
בעירא די לי יהון אנא יי ׃

ומליל יי עם משה במדברא
דסיני למימר ׃
מני ית בני לוי לבית אבהתהון
לזרעיתהון כל דכורא מבר
ירחא ולעילא תמנינון ׃

ומנא יתהון משה על מימרא
דיי כמא דאיתפקד ׃
והוו אלין בני לוי בשמהתהון
גרשון וקהת ומררי ׃
ואלין שמהן בני גרשון
לזרעיתהון לבני ושמעי ׃

ובני קהת לזרעיתהון עמרם
ויצהר חברון ועזיאל ׃
ובני מררי לזרעייתהון מחלי
ומושי אלין אינון זרעית ליואי
לבית אבהתהון ׃
לגרשון זרעית לבני וזרעית
שמעי אלין אינון זרעית גרשון

מניניהון במנין כל דכורא מבר
ירחא ולעילא מניניהון שבעת
אלפין וחמש מאה ׃

זרעיית גרשון אחורי משכנא
ישרון מערבא ׃
ורב בית אבא [illegible]ון אליסף
בר לאל ׃
ומטרת בני גרשון במשכן
ומנא משכנא ופרסא חופאיה
וחופאה דתרע משכן זמנא ׃

וסרדי דרתא וית פרסא
דתרע דרתא די על משכנא
ועל מדבחא סחור סחור

וית אטוניהון לכל פולחניה ׃

ולקהת זרעית עמרם וזרעית
יצהר וזרעית חברון וזרעית
עזיאל אלין אינון זרעית קהת ׃

במנין כל דכורא מבר ירחא
ולעילא תמניא אלפין ושית
מאה נטרי מטרת קודשא ׃

זרעיית בני קהת ישרון על
צירא דמשכנא דרומא ׃
ורב בית אבא לזרעיית קהת
אליצפן בר עזיאל ׃

ומטרתהון ארונא ופתורא
ומנרתא ומדבחתא ומני
קודשא דישמשון בהון ופרסא
וכל פולחניה ׃
ואמרכלא דממנא על רברבי
ליואי אלעזר בר אהרן כהנא
דמתחות ידוהי ממנא נטרי
מטרת קודשא ׃

למררי זרעית מחלי וזרעית
מושי אלין אינון זרעיית מררי

מנינהון במנין כל דכורא מבר
ירחא ולעילא שיתא אלפין
ומאתן ׃

ורב בית אבא לזרעיית מררי
צוריאל בר אביחיל על צירא
דמשכנא ישרון צפונא ׃

ודמסיר למטרת בני מררי דפי
משכנא ועברוהי ועמודוהי
וסמכוהי וכל מנוהי וכל
פולחניה ׃
ועמודי דרתא סחור סחור
וסמכיהון וסיכיהון ואטוניהון ׃

ודישרון קדם משכנא קידומא
קדם משכן זמנא מדינחא
משה אהרן ובנוהי נטרי מטרת
משכנא למטרת בני ישראל
וחילוני דיקרב יתקטיל ׃

כל מנין ליואי דמנא משה
ואהרן על מימרא דיי
לזרעיתהון כל דכורא מבר
ירחא ולעילא עשרין ותרין
אלפין ׃

ואמר יי למשה מני כל בוכרא
דכורא בבני ישראל מבר

ואת מיתריו לכל עבדתו ׃
ולקהת משפחת
העמרמי ומשפחת היצהרי
ומשפחת החברני ומשפחת העזיאלי
אלה הם משפחת הקהתי ׃ במספר
כל זכר מבן חדש ומעלה שמנת
אלפים ושש מאות שמרי משמרת
הקדש ׃ משפחת בני קהת יחנו על
ירך המשכן תימנה ׃ ונשיא בית אב
למשפחת הקהתי אליצפן בן עזיאל ׃
ומשמרתם הארן והשלחן והמנרה
והמזבחת וכלי הקדש אשר ישרתו
בהם והמסך וכל עבדתו ׃ ונשיא
נשיאי הלוי אלעזר בן אהרן הכהן
פקדת שמרי משמרת הקדש ׃
למררי משפחת המחלי ומשפחת
המושי אלה הם משפחת מררי ׃
ופקדיהם במספר כל זכר מבן חדש
ומעלה ששת אלפים ומאתים ׃
ונשיא בית אב למשפחת מררי
צוריאל בן אביחיל על ירך המשכן
יחנו צפנה ׃ ופקדת משמרת בני
מררי קרשי המשכן ובריחיו ועמדיו
ואדניו וכל כליו וכל עבדתו ׃ ועמדי
החצר סביב ואדניהם ויתדתם
ומיתריהם ׃ והחנים לפני המשכן
קדמה לפני אהל מועד מזרחה
משה ואהרן ובניו שמרים משמרת
המקדש למשמרת בני ישראל
והזר הקרב יומת ׃ כל פקודי הלוים
אשר פקד משה ואהרן על פי יהוה
למשפחתם כל זכר מבן חדש
ומעלה שנים ועשרים אלף ׃
ויאמר יהוה אל משה פקד
כל בכר זכר לבני ישראל מבן חדש

ושלש מאות · ולמה לא כללן עם
השאר ויפדו הבכורות ולא יהיו זקוקין
מאתים ושבעים ושלשה בכורות
העודפים לפדיון · אמרו רבותינו
זכרם לברכה בבכורות אותן שלש
מאות בכורות לוים היו ודיין שיפקיעו
עצמן מן הפדיון · פקוד כל בכר
זכר · משיצא מכלל נפלים ·
ואת בהמת הלוים · לא פדו בהמות
הלוים בכורי בהמה טהורה של
ישראל אלא את פטרי חמוריהם ושה
אחד של בן לוי פוטר כמה פטרי
חמורי ישראל · תדע שהרי מנה
העודפים באדם ולא בבהמה · ואת
פדויי · ואת הבכורות העודפין
לפדות בכסף אלו מאתים ושבעים
ושלשה העודפים בהם על הלוים
מהם הקח חמשת חמשת · כך היה
מכירת יוסף עשרים כסף שהיה
בכור רחל · העודפים על פדויי
הלוים · על אותן שהיו הלוים כנגדן ·
חמשה וששים ושלש מאות ואלף · כך
סכום החשבון חמשת שקלים לגלגלת
למאתים בכורות אלף שקלים ·
לשבעים בכורות שלש
מאות וחמשים שקל
לשלשה בכורות
חמשה עשר שקלים
אמר משה איעשה
אם אומר לאחד
מן הבכורות
תן לי
חמשה
שקלים
יאמר לי

אמר מפדויי הלוים מנה עשה הבנים
שנים ועשרים אלף פתקין וכתב
עליהן בן לוי ומאתים ושבעים
ושלשה פתקין כתב עליהן חמשת
שקלים בללן ונתנן בקלפי אמר להן
בואו וטלו פתקיכם לפי הגורל :
נשא את ראש : מנה מהם את
הראויין לעבודת משא והן מבן
שלשים עד בן חמשים ושפחות
משלשים לא נתמלא כחו : מכאן
אמרו בן שלשים לכח : והיתר על
חמשים כחו מכחיש מעתה : קדש
קדשים : המקודש שבכלם הארון
והשלחן והמנורה והמזבחות
והפרכת וכלי שרת : ובא אהרן
ובניו : יכנסו כל כלי וכלי לנרתקו
המפורש לו בפרשה זו ולא יטרחו
הלוים בני קהת אלא לשאת :
בנסוע המחנה : כשהענן
מסתלק והן יודעין שיסעו :
קערות וכפות ומנקיות
וקשות הכסף כבר פרשתים
במלאכת המשכן : הכסף
הכסוי מלשון מסך ואשר
יסך בהן : מלקחיה : כמין
צבת שמושך
בה הפתילה לכל
נר שירצה :
מחתותיה : כמין
כף קטנה ושולה
פסוטין ולא סבלבלין
ואין לה מחיצה
נפנה אלא מגריה
וחותה בה את הדשן
הנרות שמטיבן

ומעלה ושא את מספר שמתם :
ולקחת את הלוים לי אני יהוה תחת
כל בכר בבני ישראל ואת בהמת
הלוים תחת כל בכור בבהמת בני
ישראל : ויפקד משה כאשר צוה
יהוה אתו את כל בכור בבני ישראל :
ויהי כל בכור זכר במספר שמת
מבן חדש ומעלה לפקדיהם שנים
ועשרים אלף שלשה ושבעים
ומאתים :
וידבר יהוה אל משה לאמר : קח
את הלוים תחת כל בכור בבני ישראל
ואת בהמת הלוים תחת בהמתם
והיו לי הלוים אני יהוה : ואת פדויי
השלשה והשבעים והמאתים
העדפים על הלוים מבכור בני ישראל :
ולקחת חמשת חמשת שקלים
לגלגלת בשקל הקדש תקח עשרים
גרה השקל : ונתתה הכסף לאהרן
ולבניו פדויי העדפים בהם : ויקח
משה את כסף הפדיום מאת
העדפים על פדויי הלוים : מאת בכור
בני ישראל לקח את הכסף חמשה
וששים ושלש מאות ואלף בשקל
הקדש : ויתן משה את כסף הפדים
לאהרן ולבניו על פי יהוה כאשר צוה
יהוה את משה :
וידבר יהוה אל משה ואל אהרן לאמר :
נשא את ראש בני קהת מתוך בני
לוי למשפחתם לבית אבתם : מבן
שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים
שנה כל בא לצבא לעשות מלאכה
באהל מועד : זאת עבדת בני קהת
באהל מועד קדש הקדשים : ובא
אהרן ובניו בנסע המחנה והורדו את

ירחא ולעילא וקביל ית מנין
שמהתהון :
ותקריב ית ליואי קדמי אנא
ייי חלף כל בוכרא בבני ישראל
וית בעירא דליואי חלף כל
בוכרא בבעירא דבני ישראל

ומנא משה כמא דפקיד ייי
יתיה ית כל בוכרא בבני
ישראל :
והוו כל בוכרא דוכרא במנין
שמהן מבר ירחא ולעילא
למניינהון עשרין ותרין אלפין
מאתן ושבעין ותלתא :

ומליל ייי עם משה למימר :

קריב ית ליואי חלף כל בוכרא
בבני ישראל וית בעירא דליואי
חלף בעיריהון ויהון משמשין
קדמי ליואי אנא ייי :
וית פורקני מאתן ושבעין
ותלתא דיתירין על ליואי
מבוכרא דבני ישראל :

ותיסב חמשא חמשא סילעין
לגולגלתא בסילעי קודשא
תיסב עשרין מעין סילעא :

ותתן כספא לאהרן ולבנוהי
פריקי דיתירין בהון :
ונסיב משה ית כסף פורקנא
מן דיתירין על פריקי ליואי :

מן בוכרא דבני ישראל נסיב
ית כספא אלף ותלת מאה
ושתין וחמשא סילעין בסלעי
קודשא :

ויהב משה ית כסף פריקיא
לאהרן ולבנוהי על מימרא
דייי כמא דפקיד ייי ית משה

ומליל ייי עם משה ועם אהרן
למימר :
קביל ית חושבן בני קהת מגו
בני לוי לזרעיתהון לבית
אבהתהון :
מבר תלתין שנין ולעילא ועד
בר חמשין שנין כל דעליל
לחילא למיעבר עבידתא
במשכן זימנא :
דא פולחן בני קהת במשכן
זימנא בקדש קודשיא :
ויעול אהרן ובנוהי
במיטל משריתא ויפרקון ית

פרכת המסך וכסו בה את ארן העדת:
ונתנו עליו כסוי עור תחש ופרשו בגד
כליל תכלת מלמעלה ושמו בדיו: ועל
שלחן הפנים יפרשו בגד תכלת ונתנו
עליו את הקערת ואת הכפת ואת
המנקית ואת קשות הנסך ולחם
התמיד עליו יהיה: ופרשו עליהם בגד
תולעת שני וכסו אתו במכסה עור
תחש ושמו את בדיו: ולקחו בגד
תכלת וכסו את מנרת המאור ואת
נרתיה ואת מלקחיה ואת מחתתיה
ואת כל כלי שמנה אשר ישרתו לה
בהם: ונתנו אתה ואת כל כליה אל
מכסה עור תחש ונתנו על המוט:
ועל מזבח הזהב יפרשו בגד תכלת
וכסו אתו במכסה עור תחש ושמו
את בדיו: ולקחו את כל כלי השרת
אשר ישרתו בם בקדש ונתנו אל בגד
תכלת וכסו אותם במכסה עור תחש
ונתנו על המוט: ודשנו את המזבח
ופרשו עליו בגד ארגמן: ונתנו עליו
את כל כליו אשר ישרתו עליו בהם
את המחתת את המזלגת ואת היעים
ואת המזרקת כל כלי המזבח ופרשו
עליו כסוי עור תחש ושמו בדיו: וכלה
אהרן ובניו לכסת את הקדש ואת כל
כלי הקדש בנסע המחנה ואחרי כן
יבאו בני קהת לשאת ולא יגעו אל
הקדש ומתו אלה משא בני קהת
באהל מועד: ופקדת אלעזר בן
אהרן הכהן שמן המאור וקטרת
הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה
פקדת כל המשכן וכל אשר בו
בקדש ובכליו:
וידבר יהוה אל משה ואל אהרן

פרוכתא דפרסא ויכסון בה
ית ארונא דסהדותא:
ויתנון עלוהי חופאה דמשך
ססגונא ויפרסון לבוש גמיר
תיכלא מלעילא וישוון
אריחוהי:
ועל פתורא דלחם אפיא
יפרסון לבוש תיכלא ויתנון
עלוהי ית מגיסיא וית בזיכיא
וית מכילתא וית קשוותא
דמסוכא ולחם תדירא עלוהי
יהא:
ויפרסון עליהון לבוש צבע
זהורי ויכסון יתיה בחופאה
דמשך ססגונא וישוון ית
אריחוהי:
ויסבון לבוש תיכלא ויכסון ית
מנרתא דנהורי וית בוציניהא
וית ציבתהא וית מחתיתהא
וית כל מאני משחהא דישמשון
לה בהון:
ויתנון יתה וית כל מנהא
לחופאה דמשך ססגונא ויתנון
על אריחא:
ועל מדבחא דדהבא יפרשון
לבוש תיכלא ויכסון יתיה
בחופאה דמשך ססגונא וישוון
ית אריחוהי:
ויסבון ית כל מאני שימושא
דישמשון בהון בקודשא
ויתנון לבוש תיכלא ויכסון
יתיה בחופאה דמשך ססגונא
ויתנון על אריחא:
ויסופון ית קיטמא המדבחא
ויפרשון עלוהי לבוש ארגונא:
ויתנון עלוהי ית כל מנוהי
דישמשון עלוהי בהון ית
מחתיתא וית צינוריתא וית
מגרופיתא וית מזרקתא כל
מאני מדבחא ויפרשון עלוהי
חופאה דמשך ססגונא וישוון
אריחוהי:
וישיצי אהרן ובנוהי לכסאה
ית קודשא וית כל מאני
קודשא במיטל משריתא ובתר
כן יעלון בני קהת למיטל ולא
יקרבון לקודשא וימותון אלין
מטול בני קהת במשכן זימנא
ודימסיר לאלעזר בר אהרן
כהנא משחא דנהורי וקטרת
בוסמיא ומנחתא תדירא
ומשחא דרבותא מסרת כל
משכנא וכל דביה בקודשא
ובמנוהי:
ומליל יי׳ עם משה ועם אהרן

כרותיה שמקתן נקן ידשמן
וקפתלות: אל מכסה עור
תחש: כמן ופרשף: את כל
כלי קסרת אשר ישרתו בם נקדש:
בתוך קמכבן שזוח קדש וקסר
כלי קקטורית שמשרתו סר נקסר
במזבח קפטמי: והסון ארת
קמזבח: מזבח קנחשת: יהסון
יטע את קדשן מעליו: ופרשו עליו
בגד ארגמן: ואם אירדר מן
קשמיס דטנה יקות קבגד כאזי
בסעת קמסעות ואימן סורפין
שקיו טפין עלק פסכתר שלנחשת:
מחתת סבקן חותן נחלים לקרומת
קדשן עשויה כמין מחבת שאין לה
אלא שלשה מחיצות ומלפניה
פותכת את קנחלים מזלגות
נמורות נחשת שמכן
בקן את קיאיברס
שעל קמזבח
לקפכן כדי
שיתעכל
יפה
ומקל
יעשה קם
מנרפו סקורי
קונאריס וקס של
נחשת ובקן מכבדין
את קדשן מעל קמזבח:
לכסות את קקדש קאהרון
וקמזבחות: ואת כלכלי
קקדש: קמנורה
וכלי שרת:
ומתו: שאם
יגעו יתחיבו

הן מיתה בידי שמים: ופקודת אלעזר: שהוא ממונה עליהם לשאת אותם שמן המאור וקטרת הסמים ושמן המשחה ומנחת התמיד עליו מוטל לצוות. ולפי פשוטו עליו מוטל לשאתם וכן ... וקטרת הסמים בשמאלו ומנחת התמיד תלויה בזרועו ושמן המשחה אמר רבי שמעון בן אלעזר צלוחית של שמן המשחה תלויה באפונדתו: פקודת כל המשכן: ועוד היה ממונה על משא בני קהת לצוות איש איש על עבודתו ועל משאו והוא המשכן וכל אשר בו כל הקדשים האמורים למעלה בפרשה זו אבל משא בני גרשון ובני מררי שהיו מפרקים הקרשים על פי איתמר היה כמו שכתוב בפרשת נשא: אל תכריתו: אל תגרמו להם שימותו: ולא יבאו לראות כבלע את הקדש: כשמכניסין את הכלי לתוך נרתיק שלו כמו שמפורש למעלה בפרשה זו ופרשו עליו בגד תכלת וכסו אותו במכסה וגו' ובלוע שלו זהו כסויו:

חסלת פרשת במדבר סיני

נשא את ראש

גם הם: כמו שצויתיך על בני קהת לראות כמה יש שהגיעו לכלל עבודה: את יריעות המשכן: יריעות המשכן התחתונות: ואת אהל

לאמר: אל תכריתו את שבט משפחת הקהתי מתוך הלוים: וזאת עשו להם וחיו ולא ימתו בגשתם את קדש הקדשים אהרן ובניו יבאו ושמו אותם איש איש על עבדתו ואל משאו: ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו:

וידבר יהוה אל משה לאמר: נשא את ראש בני גרשון גם הם לבית אבתם למשפחתם: מבן שלשים שנה ומעלה עד בן חמשים שנה תפקד אותם כל הבא לצבא צבא לעבד עבדה באהל מועד: זאת עבדת משפחת הגרשני לעבד ולמשא: ונשאו את יריעת המשכן ואת אהל מועד מכסהו ומכסה התחש אשר עליו מלמעלה ואת מסך פתח אהל מועד: ואת קלעי החצר ואת מסך פתח שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח סביב ואת מיתריהם ואת כל כלי עבדתם ואת כל אשר יעשה להם ועבדו: על פי אהרן ובניו תהיה כל עבדת בני הגרשני לכל משאם ולכל עבדתם ופקדתם עלהם במשמרת את כל משאם: זאת עבדת משפחת בני הגרשני באהל מועד ומשמרתם ביד איתמר בן אהרן הכהן:

בני מררי למשפחתם לבית אבתם תפקד אתם: מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה תפקדם כל הבא לצבא לעבד את עבדת אהל מועד: וזאת משמרת משאם לכל עבדתם באהל מועד קרשי המשכן ובריחיו ועמודיו

למימר:
לא תשצון ית שיבטא זרעית קהת מגו ליואי:
ודא עיבידו להון ויחון ולא ימותון במיקרבהון לקדש קודשיא אהרן ובנוהי יעלון וימנון יתהון גבר גבר על פולחנה ועל מטוליה:
ולא יעלון למיחזי כד מכסן ית מני קודשא וימותון:
ומליל יי עם משה למימר:
קביל ית חושבן בני גרשון אף אינון לבית אבהתהון לזרעיתהון:
מבר תלתין שנין ולעילא עד בר חמשין שנין תימני יתהון כל דעליל לחילא חילא למיפלח פולחנא במשכן זימנא:
דא פולחן זרעית בני גרשון למיפלח ולמטול:
ויטלון ית יריעת משכנא וית משכן זימנא חופאיה וחופאה דססגונא די עלוהי מלעילא וית פרסא דתרע משכן זימנא:
וית סרדי דרתא וית פרסא דמעלני תרע דרתא די על משכנא ועל מדבחא סחור סחור וית אטוניהון וית כל מאני פולחנהון וית כל דיתמסר להון ויפלחון:
על מימר אהרן ובנוהי תהא כל פולחן בני גרשון לכל מטולהון ולכל פולחנהון ותמנון עליהון במטרא ית כל מטולהון:
דא פולחן בני גרשון במשכן זימנא ומטרתהון בידא דאיתמר בר אהרן כהנא:
בני מררי לזרעייתהון לבית אבהתהון תימני יתהון:
מבר תלתין שנין ולעילא ועד בר חמשין שנין תמנינון כל דעליל לחילא למיפלח ית פולחן משכן זימנא:
ודא מטרת מטולהון לכל פולחנהון במשכן זימנא דפי משכנא ועברוהי ועמודוהי

וסמכוהי׃
ועמודי דרתא סחור סחור
וסמכיהון וסיכיהון ואטוניהון
לכל מניהון ולכל פולחנהון
ובשמהן תמנון ית מאני מטרת
מטולהון׃
דא פולחן זרעית בני מררי
לכל פולחנהון במשכן זימנא
בידא דאיתמר בר אהרן כהנא׃

ומנא משה ואהרן ורברבי
כנישתא ית בני קהת
לזרעיתהון ולבית אבהתהון׃

מבר תלתין שנין ולעילא ועד
בר חמשין שנין כל דעליל
לחילא לפולחנא במשכן
זימנא׃
והוו מנינהון לזרעיתהון תרין
אלפין ושבע מאה וחמשין׃

אלין מניני זרעיית קהת כל
דפלח במשכן זימנא דמנא
משה ואהרן על מימרא דיי
בידא דמשה׃

ומניני בני גרשון לזרעיתהון
ולבית אבהתהון׃

מבר תלתין שנין ולעילא ועד
בר חמשין שנין כל דאתי
לחילא לפולחנא במשכן
זימנא׃
והוו מנינהון לזרעיתהון לבית
אבהתהון תרין אלפין ושית
מאה ותלתין׃
אלין מניני זרעית בני גרשון
כל דפלח במשכן זימנא דמנא
משה ואהרן על מימרא דיי׃

ומניני זרעית בני מררי
לזרעיתהון ולבית אבהתהון׃

מבר תלתין שנין ולעילא ועד
בר חמשין שנין כל דאתי
לחילא לפולחנא במשכן
זימנא׃
והוו מניניהון לזרעיתהון
תלתא אלפין ומאתן׃
אילין מניני זרעית בני מררי
דמנא משה ואהרן על מימרא
דיי בידא דמשה׃

כל מניניא די מנא משה
ואהרן ורברבי ישראל ית ליואי
לזרעיתהון ולבית אבהתהון׃

מבר תלתין שנין

ואדניו ועמודי החצר סביב ואדניהם
ויתדתם ומיתריהם לכל כליהם
ולכל עבדתם ובשמת תפקדו את
כלי משמרת משאם׃ זאת עבדת
משפחת בני מררי לכל עבדתם
באהל מועד ביד איתמר בן אהרן
הכהן׃ ויפקד משה ואהרן ונשיאי
העדה את בני הקהתי למשפחתם
ולבית אבתם׃ מבן שלשים שנה
ומעלה ועד בן חמשים שנה כל
הבא לצבא לעבדה באהל מועד׃
ויהיו פקדיהם למשפחתם אלפים
שבע מאות וחמשים׃ אלה פקודי
משפחת הקהתי כל העבד באהל
מועד אשר פקד משה ואהרן על פי
יהוה ביד משה׃ ופקודי
בני גרשון למשפחותם ולבית אבתם
מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן
חמשים שנה כל הבא לצבא לעבדה
באהל מועד׃ ויהיו פקדיהם
למשפחתם לבית אבתם אלפים
ושש מאות ושלשים׃ אלה פקודי
משפחת בני גרשון כל העבד באהל
מועד אשר פקד משה ואהרן על
פי יהוה׃ ופקודי משפחת בני מררי
למשפחתם לבית אבתם׃ מבן
שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים
שנה כל הבא לצבא לעבדה באהל
מועד׃ ויהיו פקדיהם למשפחתם
שלשת אלפים ומאתים׃ אלה פקודי
משפחת בני מררי אשר פקד משה
ואהרן על פי יהוה ביד משה׃ כל
הפקדים אשר פקד משה ואהרן
ונשיאי ישראל את הלוים למשפחתם
ולבית אבתם׃ מבן שלשים שנה

מועד׳ ידיעות עמס קמגאורת
נאהל עלנו׃ מכסהו׃ עברות
אלנס מאחרינים ועברות הכסים׃
מסך פתח ויען המזרח׃ אסר על
המשכן׃ כלומר הקלעים והמסך
של חצר הסוכות ומינעם על
המשכן ועל מזבח הנחשת סביב׃
ואת כל אשר יעשה להם׃ כתרגומו
יתעביד ליתמסר להון לבני גרשון׃
על פי אהרן ובניו׳ ואיזה מן
הבנים ממונה עליהם בני איתמר
בן אהרן הכהן׳ ויתקותם
ומיתריהם׳ של עמודים׳ הקרי
יתדות ומיתרי הקלעים במשא
בני גרשון היו׳ יתדות ומיתרים
היו לויריעות ולקלעים מלמטה שלא
תנעם הרוח׳ ויתדות
ומיתרים היו לעמודים סביב לתלות
בהם הקלעים בשפתם התחתונה
בטבעות וקונטסין כמו שכתוב
במלאכת המשכן׳ עבודת
עבודה׳ הוא השיר במצלתים
ובכנורות שהיא עבודה לעבודה
אחרת׳ ועבודת משא׳
כמשמעו׳ ופקודיו אשר עשה
משה את משה׳ ולוקח הפקודים
היו נמנים מבן שלשים
ועד בן חמשים
על את בני ישראל׳
פרשה יו
נשמרה
ויום השקוים
המשכן את פרשיות
נאמרו בו ביום שהוקם
בנים ניטין בשר הקודש

ומעלה ועד בן חמשים שנה כל
הבא לעבד עבדת עבדה ועבדת
משא באהל מועד׃ ויהיו פקדיהם
שמנת אלפים וחמש מאות ושמנים׃
על פי יהוה פקד אותם ביד משה
איש איש על עבדתו ועל משאו
ופקדיו אשר צוה יהוה את משה׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ צו את
בני ישראל וישלחו מן המחנה כל
צרוע וכל זב וכל טמא לנפש׃
מזכר עד נקבה תשלחו אל מחוץ
למחנה תשלחום ולא יטמאו את
מחניהם אשר אני שכן בתוכם׃
ויעשו כן בני ישראל וישלחו אותם
אל מחוץ למחנה כאשר דבר יהוה
אל משה כן עשו בני ישראל׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר
אל בני ישראל איש או אשה כי
יעשו מכל חטאת האדם למעל
מעל ביהוה ואשמה הנפש ההוא׃
והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב
את אשמו בראשו וחמישתו יסף
עליו ונתן לאשר אשם לו׃ ואם אין
לאיש גאל להשיב האשם אליו
האשם המושב ליהוה לכהן מלבד
איל הכפרים אשר יכפר בו עליו׃
וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל

ולעילא ועד בר חמשין שנין
כל דאתי למפלח פולחן
פולחנא ופולחן מטול במשכן
זימנא׃
והוו מניניהון תמניא אלפין
וחמש מאה ותמנן׃
על מימרא דייי מנא יתהון
בידא דמשה גבר גבר על
פולחנה ועל מטוליה ומנינוהי
דפקיד ייי ית משה׃

ומליל ייי עם משה למימר׃
פקיד ית בני ישראל וישלחון
מן משריתא כל סגיר וכל
דאיב וכל מסאב לטמא נפשא
דאינשא׃
מדכר עד נוקבא תשלחון
מברא למשריתא תשלחון ולא
יסאבון ית משריתהון דשכינתי
שריא בניהון׃
ועבדו כן בני ישראל ושלחו
יתהון למברא למשריתא כמא
דמליל ייי עם משה כן עבדו
בני ישראל׃

ומליל ייי עם משה למימר׃
מליל עם בני ישראל גבר
או איתתא ארי יעבדון מכל
חובי אינשא לשקרא שקר
קדם ייי ויחוב אינשא ההוא׃
ויודון ית חוביהון דעבדו ויתיב
ית אשמיה ברישיה וחומשיה
יוסף עלוהי ויתן לדי חב ליה׃
ואם לית לגבר פריק לאתבא
אשמא ליה אשמא דיתתב
קדם ייי לכהנא בר מדכר
כיפוריא דמכפר ביה עלוהי׃
וכל אפרשותא
לכל קודשיא דבני ישראל

וישלחו מן המחנה׃ ג' מחנות היו שם
בשעת חנייתן תוך לקלעים מחנה
שכינה חניית הלוים סביב כמו
שמפורש בפרשת במדבר סיני היא
מחנה לויה ומשם ועד סוף מחנה
הדגלים לכל ד' רוחות היא מחנה
ישראל׃ הצרוע נשתלח חוץ לכולם׃
הזב מותר במחנה ישראל ומשולח
מן השתים׃ וטמא נפש מותר אף
במחנה לויה ואינו משולח אלא משל
שכינה׃ וכל זה דרשו רבותינו זכרם
לברכה מן המקראות במסכת
פסחים׃ טמא לנפש׃ כתרגו' לטמא
נפשא דאינשא׃ אומר אני שהוא לשון
עצמות ונדים בלשון ארמי והרבה
יש בב"ר אדריינוס שחיק טמיא שחוק
עצמות׃ למעול מעל ביי'׃ הרי
חזר וכתב כאן פרשת גזל ונשבע
לשקר הוא האמור בויקרא ומעלה
מעל וכחש בעמיתו׃ ונשנית כאן
בשביל שנתחדשו בה שני דברים׃ הא'
שכתוב כאן והתודו למד שאינו חייב
חומש ואשם על פי עדים עד שיודה
בדבר׃ והשני שפרש על גזל הגר
שהוא נתן לכהנים ואת אשמו בראשו
הוא הקרן שנשבע עליו׃ לאשר
אשם לו׃ למי שנתחייב לו׃ ואם אין
לאיש גואל׃ שמת התובע שהשביעו
ואין לו יורשים להשיב האשם אליו
כשנמלך זה להתודות על עונו
ואמרו רבותינו זכרם לברכה וכי יש לך אדם בישראל שאין לו יורשים או אח או בן אח או קרוב למשפחת אביו עד יעקב
אלא זה הגר שמת ואין לו יורשים׃ האשם המושב׃ זה הקרן והחומש׃ ליי' לכהן׃ קנאו השם ונתנו לכהן שבאותו
משמר׃ מלבד איל הכפורים׃ האמור בויקרא שהוא צריך להביא׃ וכל תרומה׃ אמר ר' ישמעאל וכי תרומה
מקריבים לכהן והלא הוא מחזיר אחרי הגרנות לבית הגרנות מה תלמוד לומר אשר יקריבו לו אלו הבכורים שנאמר
בהן תביא בית יי' אלהיך ואינו יודע מה יעשה בהם ת"ל לכהן לו יהיה בא הכתוב ולימד על הבכורים שיהיו נתונים לכהן׃

אשר יקריבו לכהן לו יהיה ׃ ואיש
את קדשיו לו יהיו איש אשר יתן
לכהן לו יהיה ׃
וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ דבר
אל בני ישראל ואמרת אלהם איש
איש כי תשטה אשתו ומעלה בו
מעל ׃ ושכב איש אתה שכבת זרע
ונעלם מעיני אישה ונסתרה והיא
נטמאה ועד אין בה והוא לא נתפשה ׃
ועבר עליו רוח קנאה וקנא את
אשתו והוא נטמאה או עבר עליו
רוח קנאה וקנא את אשתו והיא
לא נטמאה ׃ והביא האיש את
אשתו אל הכהן והביא את קרבנה
עליה עשירת האיפה קמח שערים
לא יצק עליו שמן ולא יתן עליו
לבנה כי מנחת קנאת הוא מנחת
זכרון מזכרת עון ׃ והקריב אתה
הכהן והעמדה לפני יהוה ׃ ולקח הכהן
מים קדשים בכלי חרש ומן העפר
אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן
ונתן אל המים ׃ והעמיד הכהן את
האשה לפני יהוה ופרע את ראש

דיקרבון לכהנא דיליה יהא ׃
וגבר ית מעשר קודשוהי דיליה יהון גבר דיתן לכהנא דיליה יהא ׃
ומליל ײ עם משה למימר ׃
מליל עם בני ישראל ותימר להון גבר גבר ארי תיסטי איתתיה ותשקר ביה שקר ׃
וישכוב גבר יתה שכבת זרעא ויהא מכסא מעיני בעלה ומיטמרא והיא איסתאבת וסהיד לית בה והיא לא איתחדת ׃
ויעבר עלוהי רוח קנאתא ויקני ית איתתיה והיא איסתאבת או עבר עלוהי רוח קנאתא ויקני ית איתתיה והיא לא איסתאבת ׃
וייתי גברא ית איתתיה לות כהנא וייתי ית קורבנה עלה חד מן עשרא בתלת סאין קמחא דשערי לא יריק עלוהי משחא ולא יתן עלוהי לבונתא ארי מנחת קנאתא הוא מנחת דוכרנא מדכרת חובין ׃
ויקרב יתה כהנא ויקימינה קדם ײ ׃
ויסב כהנא מי כיור במאן דחסף ומן עפרא די יהא ביסודא דמשכנא יסב כהנא ויתן למיא ׃
ויקים כהנא ית איתתא קדם ײ ויפרע ית רישא

ואיש את קדשיו לו יהיו · לפי שנאמר מתנות כהונה ועיה יכול יבואו ויטלו בזרוע ת"ל ואיש את קדשיו לו יהיו מגיד שטובת הנאתן לבעלים · ועוד מדרשים הרבה דרשו בו בספרי · ומ"א איש את קדשיו · מי שמעכב מעשרותיו ואינו נותנם לו יהיו המעשרות סוף שאין שדהו עושה אלא אחד מעשרה שהיתה לו לעשות · ואיש אשר יתן לכהן מתנות הראויות לו לו יהיה ממון הרבה · איש איש כי תשטה אשתו · מה כתוב למעלה מן הענין ואיש את קדשיו אם אתה מעכב מתנות להביא אל הכהן הא לך שתצטרך לבא אצלו להביא לו את הסוטה · כי תשטה · תטה מדרכי הצניעות ותחשד בעיניו כמו שטה מעליו אל ישט אל דרכיה לבך · ומעלה בו מעל · ומהו המעל ושכב איש אותה · ונעלם מעיני אישה · הא אם היה רואה ומעלים עיניו אין המים בודקין אותה · ונסתרה · שיעור שתהיה שהייה לטומאה · ועד אין בה · בטומאה אבל יש עדים לסתירה הא אם היה בה אפי' עד אחד של טומאה לא היתה שותה · נתפשה · נאנסה כמו ותפשה ושכב עמה · ועבר עליו · קודם לסתירה · רוח קנאה וקנא את אשתו · רבותי' פירשוהו לשון התראה שמתרה בה אל תסתרי עם איש פלו' · והיא נטמאה או עבר כלומ' הוא התרה בה ועבר על התראתו ואין ידוע אם נטמאה ואם לאו · קמח · שלא יהא מסולת · שעורים · ולא מסולת חטים · היא עשתה מעשה בהמה וקרבנה מאכל בהמה ׃ לא יצק עליו שמן · שלא יהא קרבנה מהודר שהשמן קרוי אור והיא עשתה בחשך ׃ ולא יתן עליו לבונה · שהאמהות קרויות לבונה שנא' אל גבעת הלבונה והיא פירשה מדרכיהן ׃ כי מנחת קנאות הוא · הקמח הזה קמח לשון זכר ׃ מנחת קנאות ׃ מעוררת עליה שתי קנאות קנאת המקום וקנאת הבעל ׃ מים קדושים · שקדשו בכיור לפי שנעשה מן נחשת מראות הצובאות וזו פרשה מדרכיהן שהיו נבעלות לבעליהן במצרים שנאמר תחת התפוח עוררתיך וזו קלקלה לאחר תבדק בה ׃ בכלי חרס ׃ היא השקתה את הנואף יין משובח בכוסות משובחין לפיכך תשתה מים המרים במקידה בזויה של חרס ׃ והעמיד הכהן · והלא כבר כתב והעמידה לפני י"י · אלא מסיעין היו אותה ממקום למקום כדי לעייפה שתטרף דעתה ותודה ׃ ופרע את ראש האשה · סותר את קליעת שער ראשה כדי לבזותה מכאן לבנות ישראל שגלוי הראש גנאי להן

האשה ונתן על כפיה את מנחת
הזכרון מנחת קנאת הוא וביד הכהן
יהיו מי המרים המאררים: והשביע
אתה הכהן ואמר אל האשה אם
לא שכב איש אתך ואם לא שטית
טמאה תחת אישך הנקי ממי המרים
המאררים האלה: ואת כי שטית
תחת אישך וכי נטמאת ויתן איש
בך את שכבתו מבלעדי אישך ׃
והשביע הכהן את האשה בשבעת
האלה ואמר הכהן לאשה יתן יהוה
אותך לאלה ולשבעה בתוך עמך
בתת יהוה את ירכך נפלת ואת
בטנך צבה: ובאו המים המאררים
האלה במעיך לצבות בטן ולנפל
ירך ואמרה האשה אמן אמן:
וכתב את האלת האלה הכהן בספר
ומחה אל מי המרים: והשקה את
האשה את מי המרים המאררים
ובאו בה המים המאררים למרים:
ולקח הכהן מיד האשה את מנחת
הקנאת והניף את המנחה לפני יהוה
והקריב אתה אל המזבח: וקמץ
הכהן מן המנחה את אזכרתה

ויקים כהנא ית איתתא קדם יי ויפרע ית רישא דאיתתא ויתן על ידהא ית מנחת דוכרנא מנחת קנאתא היא ובידא דכהנא יהון מי בדיקיא מלטטיא:
ויומי יתה כהנא ויימר לאיתתא אם לא שכיב גבר יתיך ואם לא סטית לאסתאבא בר מבעליך הוי זכאה ממי בדיקיא מלטטיא האלין:
ואת ארי סטית בר מבעליך וארי איסתאבת ויהב גבר בך ית שכובתיה בר מבעליך:
ויומי כהנא ית איתתא במומתא דלווטא ויימר כהנא לאיתתא יתן יי יתיך ללווט ולמומי בגו עמך כדיתן יי ית ירכך מסיא וית מעייכי נפיחין:
ויעלון מיא מלטטיא האלין במעייכי לאפחא מעין ולאמסאה ירך ותימר איתתא אמן אמן:
ויכתוב ית לווטיא האילין כהנא בסיפרא וימחוק למי בדיקיא:
וישקי ית איתתא ית מי בדיקיא מלטטיא ויעלון בה מיא מלטטיא לבדיקו:
ויסב כהנא מידא דאיתתא ית מנחת קנאתא וירים ית מנחתא קדם יי ויקריב יתה למדבחא:
ויקמוץ כהנא מן מנחתא ית אדכרתה

ופרע· בשער ראשה היה סותר
שערה להבזותה לכך כל הכהנים·
ונתן על כפיה· לייגעה אולי תטרף
דעתה ותודה ולא ימחה שם המיוחד
על המים· המרים· על שם סופן
שהן מרים לה· המאררים· המחסרין
אותה מן העולם· כמו סלון ממאיר
ולא יתכן לפרשו מים ארורים שהרי הן
קדושות ולא ארורים ולא כתב הכתוב אלא
מאררים שמאררים את אחרים· ואף
אונקלוס לא תרגם לטיא אלא מלטטיא
מאירות הקללה בגופה של זו· והשביע
אותה· ומהו השבועה אם לא שכב
הנקי הא אם שכב חנקי שמכלל לאו
אתה שומע הן אלא שמתחיל לפתוח
תחלה לזכות בדיני נפשות: ואת כי
שטית· אם שטית· כי משמש בלשון
אם· שבועת האלה· שבועה של קללה
יתן ה' אותך לאלה· יהיו הכל מקללין
בך יבואך כדרך שבא לפלונית·
ולשבועה· שיהיו נשבעין בך אם לא
יארעני כדרך שאירע לפלונית·
וכן הוא אומר והנחתם שמכם לשבועה
לבחירי שהצדיקים נשבעים
בפורענותם של רשעים וכן לענין
הברכה ונברכו בך· בך יברך ישראל: את ירכך נופלת· בקללה הקדים ירך לבטן לפי שהתחילה בעבירה תחלה· כנה
כאשר כתוב: לצבות בטן· כמו להצבות וזהו שמוש פתח שהלמד נקודה בו· וכן לנחותם הדרך וכן לראותכם וכן לנפל
ירך להפיל את הירך שהמים מצבים את הבטן ומפילין את הירך· לצבות בטן ולנפל ירך· בטנו וירכו של בועל או
אינו אלא של נבעלת כשהוא אומר ירכך נופלת ובטנך צבה הרי נבעלת אמור: אמן אמן· קבלת דברים ושבועה·
אמן מאיש זה אמן מאיש אחר אמן על האלה אמן על השבועה: והשקה את האשה· אין זה סדר המעשה שהרי
בתחלה מקריב מנחתה אלא הכתוב מבשרך שכשישקנה יבאו בה למרים לפי שנאמר בה בטן וירך מנין לאחר הגוף ת"ל ובאו
בה בכולה א"כ מה ת"ל בטן וירך לפי שהם התחילו בעבירה תחלה לפיכך תתחיל מהן הפורענות: למרים· להיות לה
לרעים ולמרים: והניף· מוליך ומביא מעלה ומוריד· ואף היא מניפה עמו שידה למעלה מיד הכהן: והקריב אותה
זו היא הגשה בקרן מערבית דרומית של מזבח קודם קמיצה כשאר מנחות· אזכרתה· היא הקומץ שעל ידי
הקטרתו המנחה באה לזכרון לגבוה· והשקה את האשה· לרבות שאם אמרה איני שותה אחר שנמחקה

והקטיר המזבחה ואחר ישקה את
האשה את המים והשקה את המים
והיתה אם נטמאה ותמעל מעל
באישה ובאו בה המים המאררים
למריב וצבתה בטנה ונפלה ירכה
והיתה האשה לאלה בקרב עמה:
ואם לא נטמאה האשה וטהרה
הוא ונקתה ונזרעה זרע: זאת תורת
הקנאת אשר תשטה אשה תחת
אישה ונטמאה: או איש אשר תעבר
עליו רוח קנאה וקנא את אשתו
והעמיד את האשה לפני יהוה ועשה
לה הכהן את כל התורה הזאת:
ונקה האיש מעון והאשה ההוא
תשא את עונה:
וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר
אל בני ישראל ואמרת אלהם איש
או אשה כי יפלא לנדר נדר נזיר
להזיר ליהוה: מיין ושכר יזיר חמץ
יין וחמץ שכר לא ישתה וכל משרת
ענבים לא ישתה וענבים לחים
ויבשים לא יאכל: כל ימי נזרו מכל
אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד
זג לא יאכל: כל ימי נדר נזרו תער
לא יעבר על ראשו עד מלאת הימים
אשר יזיר ליהוה קדש יהיה גדל
פרע שער ראשו: כל ימי הזירו
ליהוה על נפש מת לא יבא: לאביו
ולאמו לאחיו ולאחתו לא יטמא
להם במתם כי נזר אלהיו על ראשו:
כל ימי נזרו קדש הוא ליהוה: ובי

ויסיק למדבחא ובתר כן
ישקי ית איתתא ית מיא:
וישקי ית מיא ותהא אם
איסתאבת ושקרת שקר
בבעלה ויעלון בה מיא מלטטיא
למררין ויפחון מעהא ותתמסי
ירכה ותהא איתתא ללוט בגו
עמה:
ואם לא איסתאבת איתתא
ודכיתא היא ותיפוק זכאה
ותעדי עדוי:
דא אוריתא דקנאיתא דתסטי
איתתא בר מבעלה ואיסתאבת:
או גבר דתיעבר עלוהי רוח
קנאתא ויקני ית איתתיה ויקים
ית איתתא קדם יי ויעביד לה
כהנא ית כל אוריתא הדא:
ויהא זכאי גברא מחובין
ואיתתא ההיא תקבל ית
חובה:
ומליל יי עם משה למימר:
מליל עם בני ישראל ותימר להון
גבר או איתתא ארי יפריש
למידר נדר נזירו לאפרשא
קדם יי:
מחמר חדת ועתיק יזר חל
דחמר חדת וחל דחמר עתיק
לא ישתה וכל מטרות ענבין
לא ישתה וענבין רטיבין
ויבישין לא ייכול:
כל יומי נזריה מכל דמתעביד
מגופנא דחמרא מפורצנין ועד
עיצורין לא ייכול:
כל יומי נדר נזריה מספר לא
יעיבר על רישיה עד משלם
יומיא דיפריש קדם יי קדיש
יהא רבי פירוע שער רישיה:
כל יומין דיזר קדם יי על
נפשת מיתא לא יעול:
לאבוהי ולאימיה לאחוהי
ולאחתיה לא יסתאב בהון
במותהון ארי כלילא דאלהיה
על רישיה:
כל יומי נזריה קדיש הוא
קדם אלהיה:

המנחה מעלעלין אותה ומסקין
אותה בכלי שרת אלא אחר שאמרה
שמחק אמן: ונבעה בטנה · לשון
שבקלה ירך תחלה המים אין בודקין
אלא דרך כניסתן בה: והיתה האשה
לאלה · כמו שפירשתי שהכל יקללו
בה: בקרב עמה · הפרש יש בין
אדם המתגנה במקום שנכר לאדם
המתגנה במקום שאינו נכר · ואם
לא נטמאה האשה · בסתירה זו
וטהורה היא ממקום אחר: ונקתה
מהמים המאררים · ולא עוד אלא
ונזרעה זרע · היתה יולדת בצער
תלד בריוח · שחורים יולדת לבנים
קצרים יולדת ארוכים: או איש · כמו
או מדע · כלומר אם איש קנאי הוא
לכך והעמיד את האשה · ונקה
האיש מעון · אם בדקוה המים אל
ידאג לומר חטאתי במיתתה שנקי הוא
מן העונש · לא משישקנה הוא
אכלו בהיתר ונקה מעון · מכאן
שהסוטה אסורה לבעלה: כי יפליא
יפריש · למה נסמכה פרשת נזיר
לפרשת סוטה לומר לך שכל הרואה
סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין
שהיין מביא לידי ניאוף: נדר נזיר
אין נזירה בכל מקום אלא פרישה
אף כאן שפורש מן היין: להזיר לה׳
להבדיל עצמו מן היין לשם שמים:
מיין ושכר · כשהוא מיין חדש ועתיק
שהיין משכר: וכל משרת · לשון
נשרה במים וכל משקה · בלשון
משנה יש הרבה אין שורין דיו בסממנין · פויל שסרח פרע מין · חרצנים · הן גרעינין: זג · הן הקליפות שבחוץ שהחרצנים
בתוכן כענבל בזוג: קדוש יהיה · השער שלו לגדל את פרע שער ראשו · פרע · שער נקוד פתח לפי שהוא סמוך לשער
ראשו פרע של שער ופ׳ של פרע גדול של שער וכן את ראשו לא יפרע ואין קרוי פרע פחות מל׳ יום: כל ימי נזרו ·

ימות מת עליו בפתע פתאם וטמא
ראש נזרו וגלח ראשו ביום טהרתו
ביום השביעי יגלחנו׃ וביום השמיני
יבא שתי תרים או שני בני יונה אל
הכהן אל פתח אהל מועד׃ ועשה
הכהן אחד לחטאת ואחד לעלה
וכפר עליו מאשר חטא על הנפש
וקדש את ראשו ביום ההוא׃ והזיר
ליהוה את ימי נזרו והביא כבש בן
שנתו לאשם והימים הראשנים יפלו
כי טמא נזרו׃ וזאת תורת הנזיר ביום
מלאת ימי נזרו יביא אתו אל פתח אהל
מועד׃ והקריב את קרבנו ליהוה
כבש בן שנתו תמים אחד לעלה
וכבשה אחת בת שנתה תמימה
לחטאת ואיל אחד תמים לשלמים׃
וסל מצות סלת חלת בלולת בשמן
ורקיקי מצות משחים בשמן ומנחתם
ונסכיהם׃ והקריב הכהן לפני יהוה
ועשה את חטאתו ואת עלתו׃ ואת
האיל יעשה זבח שלמים ליהוה על
סל המצות ועשה הכהן את מנחתו
ואת נסכו׃ וגלח הנזיר פתח אהל
מועד את ראש נזרו ולקח את שער
ראש נזרו ונתן על האש אשר תחת
זבח השלמים׃ ולקח הכהן את הזרע
בשלה מן האיל וחלת מצה אחת
מן הסל ורקיק מצה אחד ונתן על
כפי הנזיר אחר התגלחו את נזרו׃
והניף אותם הכהן תנופה לפני יהוה
קדש הוא לכהן על חזה התנופה
ועל שוק התרומה ואחר ישתה
הנזיר יין׃ זאת תורת הנזיר אשר
ידר קרבנו ליהוה על נזרו מלבד
אשר תשיג ידו כפי נזרו אשר ידר

ואר׳ ימות מיתא עלוהי בתכיף
שלו ויסאיב ריש נזריה ויגלח
רישיה ביומא דדכותיה ביומא
שביעאה יגלחינה׃
וביומא תמינאה ייתי תרתין
שפנינין או תרין בני יונה לות
כהנא לתרע משכן זימנא׃

ויעביד כהנא חד לחטאתא
וחד לעלתא ויכפר עלוהי
מדיחב על נפשא ויקדיש ית
רישיה ביומא ההוא׃
ויזר קדם ײ׳ ית יומי נזריה
וייתי אימר בר שתיה לאשמא
ויומיא קדמאי יבטלון ארי
מסאב נזריה׃

ודא אוריתא דנזירא ביומא
דמשלם יומי נזריה ייתי יתיה
לתרע משכן זימנא׃
ויקריב ית קורבניה קדם ײ׳
אימר בר שתיה שלים חד
לעלתא ואימרתא חדא בר
שתא שלמתא לחטאתא
ודכר חד שלים לניכסת
קודשיא׃

וסלא דפטיריא גריצן פטירן
דפילן במשח ואיספוגין
פטירין דמשיחין במשח
ומנחתהון ונסכיהון׃
ויקריב כהנא קדם ײ׳ ויעביד
ית חטאתיה וית עלתיה׃
וית דיכרא יעביד נכסת
קודשיא קדם ײ׳ על סלא
דפטיריא ויעביד כהנא ית
מנחתיה וית נסכיה׃
ויגלח נזירא בתרע משכן
זימנא ית ריש נזריה ויסב
ית שער ריש נזריה ויתן על
אישתא דתחות דודא דניכסת
קודשיא׃
ויסב כהנא ית דרעא בשילא
מן דיכרא וגריצתא פטירתא
חדא מן סלא ואספוג פטיר
חד ויתן על ידי נזירא בתר
דגלח ית נזריה׃

וירים יתהון כהנא ארמא קדם
ײ׳ קודשא הוא לכהנא על
חדיא דארמותא ועל שוקא
דאפרשותא ובתר כן ישתה
נזירא חמרא׃

דא אוריתא
דנזירא די נדר קורבניה קדם
ײ׳ על נזריה בר מדידביק
ידיה כפום נדריה דנדר

קדוש הוא׳ זו קדושת הגוף מלטמא
למתים׃ פתע׳ זה אונס׃ פתאום׳
זה שוגג׳ ויש אומרים פתע פתאום
מקרה של פתאום׃ כי ימות מת
עליו׳ באהל שהוא בו׃ ביום טהרתו׳
ביום הזייתו׳ או אינו אלא בזה שכבר
טהר לגמרי ת״ל ביום השביעי׳ אי
שביעי יכול אפילו לא הזה ת״ל ביום
טהרתו׃ וביום השמיני יביא׳ להוציא
את השביעי או אינו אלא להוציא את
התשיעי קבע זמן לקרבן וזמן
למקריבין מה קרבן הכשיר השמיני
ומשמיני והלאה וכו׳ מאשר חטא
על הנפש׳ שלא נזהר מטומאת מת
ר׳ אלעזר הקפר אומר שציער
עצמו מן היין׃ וקדש את ראשו׃
לחזור ולהתחיל מנין נזירותו׃ והזיר
את ימי נזרו׃ יחזור וימנה נזירותו
כתחלה׃ והימים הראשונים יפלו׃
שלא יעלו מן המנין׃ יביא אותו׃ יביא
את עצמו׃ זה אחד מן שלשה אתין
שהיה ר׳ ישמעאל דורש׃ כיוצא בו
והשיאו אותם׳ את עצמם׳ וכן
ויקבר אותו׳ הוא קבר את עצמו׃
ומנחתם ונסכיהם׃ של בהמות׳
עולה ושלמים׃ לפי שהיו בכלל ויצאו
לידון בדבר חדש שיטענו לחם החזירן
לכלל שיטענו נסכים כדין כל עולה
ושלמים׃ חלות מצות׳ רקיקין עשר
מכל מין ומין׃ זבח שלמים׳ על
סל המצות׳ ישחט השלמים. על
מנת לקדש את הלחם׃ את מנחתו
ואת נסכו׳ של איל׃ וגלח הנזיר פתח
אהל מועד׳ יכול יגלח בעזרה הרי
זה דרך בזיון אלא וגלח הנזיר

בן יעשה על תורת נזרו ׃

וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם ׃
יברכך יהוה וישמרך ׃
יאר יהוה פניו אליך ויחנך ׃
ישא יהוה פניו אליך וישם לך שלום ׃
ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם ׃
ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן וימשח אתו ויקדש אתו ואת כל כליו ואת המזבח ואת כל כליו וימשחם ויקדש אתם ׃ ויקריבו נשיאי ישראל ראשי בית אבתם הם נשיאי המטת הם העמדים על הפקדים ׃ ויביאו את קרבנם לפני יהוה שש עגלת צב ושני עשר בקר עגלה על שני הנשאים ושור לאחד ויקריבו אותם לפני המשכן ׃ ויאמר יהוה אל משה לאמר ׃ קח מאתם והיו לעבד את עבדת אהל מועד ונתתה אותם אל הלוים איש כפי עבדתו ׃ ויקח משה את העגלת ואת הבקר ויתן אותם אל הלוים ׃ את שתי העגלות ואת ארבעת הבקר נתן לבני גרשון כפי עבדתם ׃ ואת ארבע העגלת ואת שמנת הבקר נתן לבני מררי כפי עבדתם ביד איתמר בן אהרן הכהן ׃ ולבני קהת לא נתן כי עבדת הקדש עלהם בכתף ישאו ׃ ויקריבו הנשאים את חנכת המזבח ביום המשח אתו ויקריבו הנשיאם את קרבנם לפני

בן יעביד על אוריתא דנזיריה

ומליל יי עם משה למימר ׃
מליל עם אהרן ועם בנוהי למימר ׃ כדין תברכון ית בני ישראל כד תימרון להון ׃
יברכך יי וישמרך ׃
יאר יי פניו אליך ויחנך ׃
ישא יי פניו אליך וישם לך שלום ׃
וישוון ית ברכת שמי על בני ישראל ואנא אברכינון ׃
והוה ביומא דשיצי משה לאקמא ית משכנא ורבי יתיה וקדיש יתיה וית כל מנוהי וית מדבחא וית כל מנוהי ורבינון וקדיש יתהון ׃
וקריבו רברבי ישראל רישי בית אבהתהון אינון רברבי שיבטיא אינון דקיימין על מניניא ׃
ואייתיאו ית קורבנהון קדם יי שית עגלן כד מחפיין ותרין עשר תורין עגלתא על תרין רברביא ותורא לחד וקריבו יתהון קדם משכנא ׃
ואמר יי למשה למימר ׃
סב מנהון ויהון למפלח ית פולחן משכן זימנא ותתן יתהון לליואי גבר כמיסת פולחנה ׃
ודבר משה ית עגלתן וית תורין ויהב יתהון לליואי ׃
ית תרתין עגלתן וית ארבעה תורין יהב לבני גרשון כמיסת פולחנהון ׃
וית ארבע עגלתן וית תמניא תורין יהב לבני מררי כמיסת פולחנהון בידא דאיתמר בר אהרן כהנא ׃
ולבני קהת לא יהב ארי פולחן קורשא עליהון בכתפא נטלין
וקריבו רברביא ית חנכת מדבחא ביומא בתר דרבו יתיה וקריבו רברביא ית קורבנהון קדם

לאחר שחיטת שלמי׳ שכתוב בהן ושחטו פתח אהל מועד ׃ אשר תחת הזבח ׃ תחת הדוד שמבשלין בו ׃ לפי ששלמי נזיר היו מתבשלין בעזרה שצריך ליטול את הזרוע. לאחר שנתבשל ׃ הזרוע בשלה ׃ לאחר שנתבשלה ׃ קדש הוא לכהן ׃ החלה והרקיק והזרוע תרומה הן לכהן ׃ על חזה התנופה ׃ מלבד החזה ושוק הראוי לו מכל שלמים מוסף על שלמי נזיר הזרוע הזה לפי שהיו שלמי נזיר בכלל ויצאו לדון בדבר חדש להפרשת זרוע הוצרך להחזירן לכללן לומר אף בחזה ושוק ׃ מלבד אשר תשיג ידו ׃ שאם אמר הריני נזיר לגלח על מאה עולות ועל מאה שלמים לדברים קיימני שנאמר כפי נדרו אשר ידור כן יעשה מוסף על תורת נזרו מוסף ולא יחסר שאם אמר הריני נזיר לא נזרו על מנת לגלח על שלש בהמות הללו אין אנו קורין כאשר ידור כן יעשה ׃ אמור להם ׃ שיהו כלן שומעין ׃ אמור מלא שלא תברכו בחפזון ובהלה אלא בכונה ובלב שלם ׃ יברכך שיתברכו נכסיך ׃ וישמרך ׃ שלא יבאו עליך שודדים ליטול ממונך שהנותן מתנה לעבדו אינו יכול לשמרה מכל אדם וכיון שבאין לסטים עליו ונוטלין אותה ממנו מה הנאה יש לו במתנה אבל הקדוש ברוך הוא הוא הנותן הוא השומר והרבה מדרשים בספרי ׃ יאר יי׳ פניו אליך ׃ יראה לך פנים שוחקות פנים צהובות ׃ ויחנך ׃ יתן לך חן ׃ ישא יי׳ פניו אליך ׃ יכבוש כעסו ׃

המזבח׃ ויאמר יהוה אל משה נשיא
אחד ליום נשיא אחד ליום יקריבו
את קרבנם לחנכת המזבח׃
ויהי המקריב ביום
הראשון את קרבנו נחשון בן
עמינדב למטה יהודה׃ וקרבנו קערת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים שקל
בשקל הקדש שניהם מלאים סלת
בלולה בשמן למנחה׃ כף אחת
עשרה זהב מלאה קטרת׃ פר אחד
בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו
לעלה׃ שעיר עזים אחד לחטאת׃
ולזבח השלמים בקר שנים אילם
חמשה עתודים חמשה כבשים בני
שנה חמשה זה קרבן נחשון בן
עמינדב׃
ביום השני הקריב נתנאל בן צוער
נשיא יששכר׃ הקרב את קרבנו
קערת כסף אחת שלשים ומאה
משקלה מזרק אחד כסף שבעים
שקל בשקל הקדש שניהם מלאים
סלת בלולה בשמן למנחה׃ כף
אחת עשרה זהב מלאה קטרת׃
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד
בן שנתו לעלה׃ שעיר עזים אחד
לחטאת׃ ולזבח השלמים בקר
שנים אילם חמשה עתדים חמשה
כבשים בני שנה חמשה זה קרבן
נתנאל בן צוער׃
ביום השלישי נשיא לבני זבולן
אליאב בן חלן׃ קרבנו קערת כסף
אחת שלשים ומאה משקלה מזרק
אחד כסף שבעים שקל בשקל
הקדש שניהם מלאים סלת בלולה

מדבחא׃ ואמר יי׳ למשה רבא חד ליומא רבא חד ליומא יקרבון ית קורבנהון לחנכת מדבחא׃

והוה דמקריב ביומא קדמאה ית קורבניה נחשון בר עמינדב לשבטא דיהודה׃

וקורבניה מגיסתא דכסף חדא מאה ותלתין סילעין הוה מתקלה שבעין סלעין בסלעי קודשא תרויהון מליין סולתא דפילא במשח למנחתא׃

בזיכא חדא מתקל עשר סלעין דדהב מליא קטרת בוסמיא׃
תור חד בר תורי אימר חד בר שתיה לעלתא׃
צפיר בר עזי חד לחטאתא׃

ולנכסת קודשיא תורין תרין דיכרין חמשא גדיין חמשא אמרין בני שתא חמשא דין קרבן נחשון בר עמינדב׃

ביומא תנינא קריב נתנאל בר צוער רבא דיששכר׃

אקריב ית קורבניה מגיסתא דכסף חדא מאה ותלתין סלעין הוה מתקלה מזרקא חד דכסף שבעין סלעין בסילעי קודשא תרויהון מליין סולתא דפילא במשח למנחתא׃
בזיכא חדא מתקל עשר סלעין דדהב מליא קטרת בוסמיא׃
תור חד בר תורי דכר חד אימר חד בר שתיה לעלתא׃

צפיר בר עזי חד לחטאתא׃

ולניכסת קודשיא תורין תרין דכרין חמשא גדיין חמשא אמרין בני שתא חמשא דין קרבן נתנאל בר צוער׃

ביומא תליתאה רבא לבני זבולן אליאב בר חלן׃

קורבניה מגיסתא דכסף חדא מאה ותלתין סלעין הוה מתקלה שבעין סלעין בסלעי קודשא תרויהון מליין סולתא דפילא

ושמו את שמי׃ יברכם בשם
המפורש׃ ואני אברכם׃ לישראל׃
ואסכים עם הכהנים׃ דבר אחר
ואני אברכם לכהנים׃ ויהי ביום
כלות׃ כלת כתיב יום הקמת המשכן
היו ישראל ככלה הנכנסת לחופה׃
כלות משה׃ בצלאל וכל חכם לב
עשו את המשכן ותלאו הכתוב במשה
לפי שמסר את נפשו עליו לראות
תבנית כל דבר ודבר כמו שהראהו
בהר להראות לעושי המלאכה ולא
טעה בתבנית אחת׃ וכן מצינו
לפי שמסר עצמו על בנין בית
המקדש שנאמר זכור יי׳ לדוד את כל
ענותו אשר נשבע וגו׳ לפי׳ נקראת
על שמו שנאמר ראה ביתך דוד׃
כלות משה להקים׃ ולא נאמר ביום
הקים׃ מלמד שכל שבעת ימי המלואי׳
היה מעמידו משה ומפרקו שלא
היה יודע להקימו כהלכתו׃ ובאותו
יום העמידו ולא פרקו לכך נאמר
כלות להקים אותו ביום כלו׳ הקמותיו
ולא נמשך הדבר׃ בשני נשרפה הפרה
בשלישי הזו הזיה ראשונה׃ ובשביעי
גלחו׃ הם נשיאי המטות׃
שהיו שוטרים עליהם במצרים׃
והיו מוכים עליהם שנאמר ויכו
שוטרי בני ישראל׃ הם העומדים׃
שעמדו עם משה ואהרן כשמנו את
ישראל שנאמר ואתכם יהיו׃ שש
עגלות צב׃ אין צב אלא מחופין
וכן בצבים ובפרדים׃ עגלות
מכוסות קרויין צבים׃
ויש שמורין צב לשון קרובי׳
ישראל שהם יפות׃

במשח למנחתא:
בזיכא חדא מתקל עשר
סילעין דדהב מליא קטרת
בוסמיא:
תור חד בר תורי דכר חד
אימר חד בר שתיה לעלתא:

צפיר בר עזי חד לחטאתא:

ולניכסת קודשיא תורין תרין
דיכרין חמשא גדיין חמשא
אימרין בני שתיה חמשא דין
קורבן אליאב בר חלון:

ביומא רביעאה רבא לבני
ראובן אליצור בר שדיאור:

קורבניה מגיסתא דכסף חדא
מאה ותלתין סילעין הוי
מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקליה שבעין סילעין בסילעי
קודשא תרויהון מלאן סולתא
דפילא במשח למנחתא:
בזיכא חדא מתקל עשר
סילעין דדהב מליא קטרת
בוסמיא:
תור חד בר תורי דכר חד
אימר חד בר שתיה לעלתא:

צפיר בר עזי חד לחטאתא:

ולניכסת קודשיא תורין תרין
דיכרין חמשא גדיין חמשא
אימרין בני שתא חמשא דין
קורבן אליצור בר שדיאור:

ביומא חמישאה רבא לבני
שמעון שלמיאל בר צורישדי:

קורבניה מגיסתא דכסף חדא
מאה ותלתין סילעין הוה
מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקליה שבעין סילעין בסלעי
קודשא תרויהון מלאן סולתא
דפילא במשח למנחתא:
בזיכא חדא מתקל עשר
סילעין דדהב מליא קטרת
בוסמיא:
תור חד בר תורי דכר חד
אימר חד בר שתיה לעלתא:
צפיר בר עזי חד לחטאתא:

ולניכסת קודשיא תורין תרין
דיכרין חמשא גדיין חמשא
אימרין בני שתא חמשא דין
קורבן שלמיאל בר צורישדי

ביומא
שתיתאה רבא לבני גד אליסף

בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב
מלאה קטרת: פר אחד בן בקר איל
אחד כבש אחד בן שנתו לעלה:
שעיר עזים אחד לחטאת: ולזבח
השלמים בקר שנים אילם חמשה
עתדים חמשה כבשים בני שנה
חמשה זה קרבן אליאב בן חלן:

ביום הרביעי נשיא לבני ראובן
אליצור בן שדיאור: קרבנו קערת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל
הקדש שניהם מלאים סלת בלולה
בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב
מלאה קטרת: פר אחד בן בקר איל
אחד כבש אחד בן שנתו לעלה:
שעיר עזים אחד לחטאת: ולזבח
השלמים בקר שנים אילם חמשה
עתדים חמשה כבשים בני שנה
חמשה זה קרבן אליצור בן שדיאור:

ביום החמישי נשיא לבני שמעון
שלמיאל בן צורישדי: קרבנו קערת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל
הקדש שניהם מלאים סלת בלולה
בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב
מלאה קטרת: פר אחד בן בקר איל
אחד כבש אחד בן שנתו לעלה:
שעיר עזים אחד לחטאת: ולזבח
השלמים בקר שנים אילם חמשה
עתדים חמשה כבשים בני שנה
חמשה זה קרבן שלמיאל בן
צורישדי:
ביום הששי נשיא לבני גד אליסף

ויקריבו אותם · שלא קבל משה מידם
עד שנאמר לו מפי הגבורה · אמר ר'
נתן מה ראו הנשיאים להתנדב בתחלה
ובמלאכת המשכן לא התנדבו תחלה
אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו צבור
מה שיתנדבו ומה שמחסר אנו
משלימין כיון שראו שהשלימו צבור
את הכל שנאמר והמלאכה היתה
דים אמרו מעתה מה עלינו לעשות
הביאו את אבני השהם ואבני המלואים
לכך התנדבו כאן תחלה · כאשר
עבודתו · שהיה משא בני גרשון קל
משל בני מררי שהיו נושאים הקרשים
והעמודים · כי עבודת הקדש · משא
דבר הקדוש · הארון והשולחן ושאר
בכתף ישאו · ויקריבו הנשיאים · לאחר
שהתנדבו העגלות והבקר לשאת
המשכן נשאם לבם להתנדב קרבנות
על המזבח לחנכו · לפני המזבח · כי
לא קבל משה מידם · עד שנאמר לו
מפי הגבורה · יקריבו את קרבנם
לחנכת המזבח · ולא היה משה יודע
עדיין היאך יקריבו · אם כסדר
תולדותם או כסדר המסעות · עד
שאמר לו הקב"ה יקריבו למסעות איש
יומו · ביום הראשון · אותו היום נטל
עשר עטרות · ראשון למעשה
בראשית ראשון לנשיאים וכו'
כדאיתא בסדר עולם · למטה יהודה
יחסו הכתוב על שבטו ולא שגבה
משבטו והקריב · או אינו אלא לגבות
יהודה שגבה משבטו והביא · תלמוד
לומר זה קרבן נחשון · משלו
הביא · שנים מלאים סלת
למנחת נדבה ·

עשרה זהב. כתרגומו מתקל עשר
שקלי הקדש היו בה. מלאה קטרת.
לא מצינו קטרת ליחיד ולא על
מזבח החיצון אלא זו בלבד והוראת
שעה היתה. פר אחד. מיוחד שבעדרו
שעיר עזים אחד. לכפר על קבר
התהום היה בא שהיא טומאת ספק
הקריב נתנאל. הקריב את קרבנו.
מה ת"ל הקריב בשבט יששכר. מה
שלא נאמר בכל השבטים. לפי שבא
ראובן וערער ואמר דיי שקדמני
יהודה אקריב אני אחריו. אמר לו
משה מפי הגבורה נאמר לי שיקריבו
כסדר המסעות לדגליהם לכך נאמר
הקריב את קרבנו והוא חסר יוד
שנשמע הקריב לבן שני שמפי
הגבורה כתוב. ומהו שנאמר הקריב
שני פעמים שבשביל שני דברים
זכה להקריב שני לשבטים אחת שהן
יודעים בתורה. ואחת שהם נתנו
עצה לנשיאים לקח קרבנות הללו.
ומנחתו בסודו של ר' משה הדרשן
אמר פנחס בן יאיר נתנאל בן צוער
השיאן עצה זו. קערת כסף. מנין
אותיותיו בגי מטריא תשע מאות
ושלשים כנגד שנות אדם הראשון.
שלשים ומאה משקלה. על שם
שהעמיד תולדות לקיום העולם בן
מאה ושלשים שנה שנאמר ויחי אדם
שלשים ומאת שנה ויולד בנים ובנות
מזרק אחד. בגי מטריא חמש מאות
ועשרים שנה על שם נח שהעמיד
תולדות בן ת"ק שנה ועם כ' שנה שנגזר
גזרת המבול קודם תולדותיו כמו
שפי' לעיל והיו ימיו מאה ועשרים.

בן דעואל׃ קרבנו קערת כסף אחת
שלשים ומאה משקלה מזרק אחד
כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן
למנחה׃ כף אחת עשרה זהב מלאה
קטרת׃ פר אחד בן בקר איל אחד
כבש אחד בן שנתו לעלה׃ שעיר
עזים אחד לחטאת׃ ולזבח השלמים
בקר שנים אילם חמשה עתדים
חמשה כבשים בני שנה חמשה זה
קרבן אליסף בן דעואל׃
ביום השביעי נשיא לבני אפרים
אלישמע בן עמיהוד׃ קרבנו קערת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל
הקדש שניהם מלאים סלת בלולה
בשמן למנחה׃ כף אחת עשרה זהב
מלאה קטרת׃ פר אחד בן בקר איל
אחד כבש אחד בן שנתו לעלה׃
שעיר עזים אחד לחטאת׃ ולזבח
השלמים בקר שנים אילם חמשה
עתדים חמשה כבשים בני שנה
חמשה זה קרבן אלישמע בן
עמיהוד׃
ביום השמיני נשיא לבני מנשה
גמליאל בן פדהצור׃ קרבנו קערת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים שקל
בשקל הקדש שניהם מלאים
סלת בלולה בשמן למנחה׃ כף
אחת עשרה זהב מלאה קטרת׃
פר אחד בן בקר איל אחד כבש
אחד בן שנתו לעלה׃ שעיר עזים
אחד לחטאת׃ ולזבח השלמים בקר
שנים אילם חמשה עתדים חמשה

בר דעואל׃
קורבניה מגיסתא דכסף חדא
מאה ותלתין סילעין הוי
מתקלה מורקא חד דכסף
מתקלה שבעין סילעין בסלעי
קודשא תרויהון מלאן סולתא
דפילא במשח למנחתא׃
בזיכא חדא מתקל עשר
סילעין דדהב מליא קטרת
בוסמיא׃
תור חד בר תורי דכר חד
אימר חד בר שתה לעלתא׃
צפיר בר עזי חד לחטאתא׃
ולניכסת קודשיא תורין תרין
דיכרין חמשא גדיין חמשא
אימרין בני שתיה חמשא דין
קורבן אליסף בר דעואל׃
ביומא שביעאה רבא לבני
אפרים אלישמע בר עמיהוד׃
קורבניה מגיסתא דכסף חדא
מאה ותלתין סילעין הוי
מתקלה מורקא חד דכסף
מתקלה שבעין סילעין בסילעי
קודשא תרויהון מלאן סולתא
דפילא במשח למנחתא׃
בזיכא חדא מתקל עשר
סילעין דדהב מליא קטרת
בוסמיא׃
תור חד בר תורי דכר חד
אימר חד בר שתיה לעלתא׃
צפיר בר עזי חד לחטאתא׃
ולניכסת קודשיא תורין תרין
דיכרין חמשא גדיין חמשא
אימרין בני שתא חמשא דין
קורבן אלישמע בר עמיהוד׃
ביומא תמינאה רבא לבני
מנשה גמליאל בר פדהצור׃
קורבניה מגיסתא דכסף חדא
מאה ותלתין סילעין הוי
מתקלה מורקא חד דכסף
מתקלה שבעין סילעין בסלעי
קודשא תרויהון מלאן סולתא
דפילא במשח למנחתא׃
בזיכא חדא מתקל עשר
סילעין דדהב מליא קטרת
בוסמיא׃
תור חד בר תורי דכר חד
אימר חד בר שתיה לעלתא׃
צפיר בר עזי חד לחטאתא׃
ולניכסת קודשיא תורין תרין
דיכרין חמשא גדיין חמשא
אימרין בני שתא חמשא דין

אימרין בני שתה חמשה דין
קורבן גמליאל בר פדהצור׃

ביומא תשיעאה רבה לבני
בנימן אבידן בר גדעני׃
קורבניה מגיסתא דכסף חדא
מאה ותלתין סילעין הוי
מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקלה שבעין סילעין בסלעי
קודשא תרויהון מלאן סולתא
דפילא במשח למנחתא׃
בזיכא חדא מתקל עשר
סילעין דדהב מליא קטרת
בוסמיא׃
תור חד בר תורי דכר חד
אימר חד בר שתיה לעלתא׃
צפיר בר עזי חד לחטאתא׃
ולניכסת קודשיא תורין תרין
דיכרין חמשא גדיין חמשא
אימרין בני שתה חמשא דין
קורבן אבידן בר גדעני׃

ביומא עשיראה רבא לבני דן
אחיעזר בר עמישדי׃
קורבניה מגיסתא דכסף חדא
מאה ותלתין סילעין הוי
מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקליה שבעין סילעין בסילעי
קודשא תרויהון מלאן סולתא
דפילא במשח למנחתא׃
בזיכא חדא מתקל עשר
סילעין דדהב מליא קטרת
בוסמיא׃
תור חד בר תורי דכר חד
אימר חד בר שתיה לעלתא׃

צפיר בר עזי חד לחטאתא׃
ולניכסת קודשיא תורין תרין
דיכרין חמשא גדיין חמשא
אימרין בני שתא חמשא דין
קורבן אחיעזר בר עמישדי׃

ביום חד עשר יום רבא לבני
אשר פגעיאל בן עכרן׃

קורבניה מגיסתא דכסף חדא
מאה ותלתין סילעין הוי
מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקליה שבעין סילעין בסלעי
קודשא תרויהון מלאן סולתא
דפילא במשח למנחתא׃
בזיכא חדא מתקל עשר
סילעין דדהב מליא קטרת
בוסמיא׃
תור חד בר תורי דכר חד
אימר חד בר שתיה לעלתא׃

צפיר בר עזי חד לחטאתא׃
ולניכסת

כבשים בני שנה חמשה זה קרבן
גמליאל בן פדהצור׃

ביום התשיעי נשיא לבני בנימן אבידן
בן גדעני׃ קרבנו קערת כסף אחת
שלשים ומאה משקלה מזרק אחד
כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן
למנחה׃ כף אחת עשרה זהב מלאה
קטרת׃ פר אחד בן בקר איל אחד
כבש אחד בן שנתו לעלה׃ שעיר
עזים אחד לחטאת׃ ולזבח השלמים
בקר שנים אילם חמשה עתדים
חמשה כבשים בני שנה חמשה זה
קרבן אבידן בן גדעני׃

ביום העשירי נשיא לבני דן אחיעזר
בן עמישדי׃ קרבנו קערת כסף אחת
שלשים ומאה משקלה מזרק אחד
כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן
למנחה׃ כף אחת עשרה זהב מלאה
קטרת׃ פר אחד בן בקר איל אחד
כבש אחד בן שנתו לעלה׃ שעיר
עזים אחד לחטאת׃ ולזבח השלמים
בקר שנים אילם חמשה עתדים
חמשה כבשים בני שנה חמשה זה
קרבן אחיעזר בן עמישדי׃

ביום עשתי עשר יום נשיא לבני
אשר פגעיאל בן עכרן׃ קרבנו קערת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל
הקדש שניהם מלאים סלת בלולה
בשמן למנחה׃ כף אחת עשרה זהב
מלאה קטרת׃ פר אחד בן בקר איל
אחד כבש אחד בן שנתו לעלה׃
שעיר עזים אחד לחטאת׃ ולזבח

ולפיכך נאמר מזרק אחד כסף ולא
מזרק כסף אחד כמו שנאמר בקערה
על שם שאף אותיות של אחד מצטרפו׳
למנין׃ שבעים שקל׳ כנגד ע׳ אומות
שיצאו מבנו׳ כף אחת׳ כנגד התורה
שנתנה מידו של הקב״ה׳ עשרה זהב׳
כנגד עשרת הדברים׃ מלאה קטרת׳
גימטריא של קטרת תרי״ג כנגד
המצות ובלבד שתחליף ק׳ בד׳ ע״י
את בש׳ פר אחד׳ כנגד אברהם
ויקח בן בקר׳ איל כנגד יצחק ויקח
את האיל׳ כבש׳ כנגד יעקב שנאמ׳
והכשבים הפריד יעקב׳ שעיר עזי׳
לכפר על מכירת יוסף שנאמר בו
וישחטו שעיר עזים׳ ולזבח השלמים
בקר שנים׳ כנגד משה ואהרן
שנתנו שלום בין ישראל לאביהם
שבשמים׳ אילים כבשים ועתודים׳
ג׳ מינים כנגד כהנים לוים וישראל׳
וכנגד תורה נביאים וכתובים׳ שלש
חמשיות כנגד חמשה חומשים וחמש
דברות הכתובים על לוח זה וחמש
על לוח אחר ע״כ מיסודו של ר׳ משה
הדרשן׳ ביום השמיני נשיא׳ נשיא
היה מקריב לבני זבולן וכן כלן אבל
בנתנאל כתב בו הקריב נתנאל אחרין
צריך הלשון לומר נשיא שכבר
הזכיר שמו והקריבתו׳ ובשאר
השבטים שלא נאמר בהן הקריב
נופל עליהן לשון זה נשיא לבני פלונ׳
אותו היום היה נשיא המקריב
לבני פלוני׳ ביום המשח אותו׳
בו ביום שנמשח הקריב׳ ומה
אני מקיים אחרי המשח אותו
שנמשח תחלה ואחר כך הקריב

או אחרי המשח לאחר זמן ולא בא
הכתוב ללמד ביום המשח אלא ללמד
שנמשח ביום כשהוא אומר ביום
המשחו למדנו שנמשח ביום. ומה ת"ל
ביום המשח אותו ביום שנמשח
הקריב. קערות כסף. הן הן
שהתנדבו ולא אירע בהן פסול. שלשי'
ומאה הקערה. מה ת"ל לפי שנא'
שלשים ומאה משקלה ולא פירש באי'
זה שקל לכך חזר ושנאה כאן וכלל
בכולן כל כסף הכלים בשקל הקדש.
כל כסף הכלים. למדך שהיו כלי
הקדש מכוונים במשקלם שוקלן
אחד אחד ואחד והשוקלן כולן כאחד
ולא ריבה ולא מיעט. כפות זהב.
למה נאמר לפי שנאמר כף אחת
עשרה זהב היא זהב ומשקלה עשרה
שקלים של כסף או אינו אלא כף אחת
של כסף ומשקלה עשרה זהב ושקלי
הזהב אינן שוה לשקלי כסף תלמוד
לומר כפות זהב של זהב היו. ובבא
משה. שני כתובים מכחישין זה את
זה בא שלישי והכריע ביניהם. כתוב
אחד אומר וידבר אליו מאהל מועד
לאמר הוא חוץ לפרכת. וכתוב אחד
אומר ודברתי אתך מעל הכפרת
בא זה והכריע ביניהם. משה נכנס ל
אהל מועד ושומע שם את הקול
הבא מעל הכפרת. מבין שני
הכרובים. הקול יוצא מן השמים
לבין הכרובים ומשם יוצא לאהל
מועד. מדבר. כמו מתדבר
כבודו של מעלה לומר כן מדבר
בינו לבין עצמו. והדיוט שומע
מאליו.

השלמים בקר שנים אילם חמשה
עתדים חמשה כבשים בני שנה
חמשה זה קרבן פגעיאל בן עכרן:

ביום שנים עשר יום נשיא לבני
נפתלי אחירע בן עינן: קרבנו קערת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים שקל
בשקל הקדש שניהם מלאים
סלת בלולה בשמן למנחה: כף
אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש
אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים
אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר
שנים אילם חמשה עתדים חמשה
כבשים בני שנה חמשה זה קרבן
אחירע בן עינן:

זאת חנכת המזבח ביום המשח אתו
מאת נשיאי ישראל קערת כסף
שתים עשרה מזרקי כסף שנים עשר
כפות זהב שתים עשרה: שלשים
ומאה הקערה האחת כסף ושבעים
המזרק האחד כל כסף הכלים
אלפים וארבע מאות בשקל הקדש:
כפות זהב שתים עשרה מלאת
קטרת עשרה עשרה הכף בשקל
הקדש כל זהב הכפות עשרים ומאה:
כל הבקר לעלה שנים עשר פרים
אילם שנים עשר כבשים בני שנה
שנים עשר ומנחתם ושעירי עזים
שנים עשר לחטאת: וכל בקר זבח
השלמים עשרים וארבעה פרים
אילם ששים עתדים ששים כבשים
בני שנה ששים זאת חנכת המזבח
אחרי המשח אתו: ובבא משה אל

קודשיא תורין תרין דיכרין
חמשה גדיין חמשא אימרין
בני שתא חמשא דין קרבן
פגעיאל בר עכרן:

ביום תרין עשר יומא רבא
לבני נפתלי אחירע בר עינן:
קורבניה מגיסתא דכסף חדא
מאה ותלתין סילעין הוי
מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקליה שבעין סילעין בסילעי
קודשא תרויהון מלאן סולתא
דפילא במשח למנחתא:

בזיכא חדא מתקל עשר
סילעין דדהב מליא קטרת
בוסמיא:
תור חד בר תורי דכר חד
אימר חד בר שתיה לעלתא:
צפיר בר עיזי חד לחטאתא:

ולניכסת קודשיא תורין תרין
דיכרין חמשא גדיין חמשא
אימרין בני שתא חמשא דין
קרבן אחירע בר עינן:

דא חנכת מדבחא ביומא
דרביאו יתיה מן רברבי ישראל
מגיסי כספא תרתא עשרי
מזרקי כספא תרין עשר בזיכי
דדהבא תרתא עשרי:
מאה ותלתין סילעין הוי
מתקלה מגיסתא חדא דכסף
ושבעין מזרקא חד כל כסף
מניא תרין אלפין וארבע מאה
בסילעי קודשא:

בזיכי דדהבא תרתא עשרי
מליאן קטרת בוסמיא מתקל
עשר סילעין הוי מתקלא
דבזיכא בסילעי קודשא כל
דהב בזיכיא מאה ועשרין:

כל תורי לעלתא תרין עשרי
תורין דיכרין תרין עשר אמרין
בני שתה תרין עשר ומנחתהון
וצפירי עזין תרין עשר
לחטאתא:

וכל תורי לניכסת קודשיא
עשרין וארבעה תורין דיכרין
שיתין גדיין שתין אימרין בני
שתה שיתין דא חנכת מדבחא
בתר דרביאו יתיה:

וכד עליל משה

אהל מועד לדבר אתו וישמע את
הקול מדבר אליו מעל הכפרת
אשר על ארן העדת מבין שני
הכרבים וידבר אליו׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר
אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את
הנרת אל מול פני המנורה יאירו
שבעת הנרות׃ ויעש כן אהרן אל
מול פני המנורה העלה נרתיה כאשר
צוה יהוה את משה׃ וזה מעשה
המנרה מקשה זהב עד ירכה עד
פרחה מקשה היא כמראה אשר
הראה יהוה את משה כן עשה את
המנרה׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ קח
את הלוים מתוך בני ישראל וטהרת
אתם׃ וכה תעשה להם לטהרם הזה
עליהם מי חטאת והעבירו תער על
כל בשרם וכבסו בגדיהם והטהרו׃
ולקחו פר בן בקר ומנחתו סלת
בלולה בשמן ופר שני בן בקר תקח
לחטאת׃ והקרבת את הלוים לפני

למשכן זמנא למללא עמיה
ושמע ית קלא דמתמלל עמיה
מעילוי כפורתא דעל ארונא
דסהדותא מבין תרין כרוביא
ומתמליל עמיה׃

ומליל יי עם משה למימר׃
מליל עם אהרן ותימר ליה
באדלקותך ית בוציניא לקביל
אפי מנרתא יהון מנהרין
שבעה בוציניא׃
ועבד כן אהרן לקביל אפי
מנרתא אדליק בוצינהא כמא
דפקיד יי ית משה׃
ודין עובד מנרתא נגידא
דדהב עד צירא עד שושנא
נגידא היא כחיזו דאחזי יי ית
משה כן עבד ית מנרתא׃

ומליל יי עם משה למימר׃
קריב ית ליואי מגו בני ישראל
ותדכי יתהון׃
וכדין תעביד להון לדכואיהון
ארי עליהון מיא דחטאתא
ויעברון מספר על כל בשרהון
ויחורון לבושיהון וידכון׃
ויסבון תור בר תורי ומנחתיה
סולתא דפילא במשח ותור
תנין בר תורי תיסב לחטאתא׃
ותקריב ית ליואי קדם

וידבר אליו׳ למעט אהרן מן הדברות׃
וישמע את הקול׳ יכול קול נמוך
תלמוד לומר את הקול הוא הקול שנדבר עמו
בסיני וכשהיה מגיע לפתח היה
נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל׃

חסלת נשא את ראש

בהעלתך

את הנרות׳ למה נסמכה פרשת
המנורה לחנוכת הנשיאים כשראה
אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו
שלא היה בהם לא הוא ולא שבטו אמר
לו הקב״ה חייך שלך גדולה משלהם
שאתה מדליק נרות ומטיב הנרות׃
בהעלתך׳ על שם שהלהב
עולה כתוב בהדלקתן לשון עליה
שצריך להדליק עד שתהא שלהבת
עולה מאליה ועוד דרשו רז״ל שמעלה היתה
לפני המנורה שעליה הכהן עומד
ומטיב׃ אל מול פני המנורה נר
האמצעי שאינו בקנים אלא בגוף
המנורה׃ יאירו שבעת הנרות׳ ששה
שעל ששת הקנים ג׳ מזרחיים פונים למול
האמצעיים הפתילות שבהם וכן ג׳ מערביים ראשי הפתילות למול האמצעי ולמה כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך׃ ויעש כן
אהרן׳ להגיד שבחו של אהרן שלא שנה׃ וזה מעשה׳ שהראהו הקב״ה באצבע לפי שנתקשה בה לכך נאמר וזה׃
מקשה׳ בטדי״ן בלעז לשון ליה נקשן׳ עשת של ככר זהב היתה ומקיש בקורנס וחותך בכשיל לפשט איבריה כתקנן
ולא נעשית איברים איברים על ידי חבור׳ עד ירכה׳ היא השידה שעל הרגלים חלול כדרך מנורת כסף שלפני השרים׃
עד ירכה עד פרחה כלומר גוף המנורה כולו כולי האי כה׳ עד ירכה שהיא אבר גדול עד פרחה שהוא מעשה דק
שבה הכל מקשה ודרך עד משמש לשון זה כמו מנגנים ועד קטנה ועד ברם וית׃ כמראה אשר הראה׳ כתבנית
אשר הראהו באצבע כמו שנאמר וראה ועשה בתבניתם וגו׳ כן עשה את המנורה׳ מי שעשאה׃ ומדרש אגדה
על ידי הקב״ה נעשית מאליה׃ קח את הלוים׳ קחם בדברים אשריכם שתזכו שמשים למקום׃ הזה
עליהם מי חטאת׳ של אפר פרה מפני טמאי מתים שבהם׃ והעבירו תער׳ מצאתי בדברי רבי משה
הדרשן לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו עבודה זרה והיא קרויה זבחי מתים והמצורע קרוי מת הזקיקם
תגלחת כמצורעים׃ ולקחו פר׳ והוא עולה כמו שכתוב ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה והיא קרבן צבור בעבודה
זרה׃ ופר שני׳ מה תלמוד לומר שני לומר לך מה עולה לא נאכלת אף חטאת לא נאכלת ובזו יש סמך לדבריו בה״כ׃

אהל מועד והקהלת את כל עדת
בני ישראל׃ והקרבת את הלוים
לפני יהוה וסמכו בני ישראל את ידיהם
על הלוים׃ והנף אהרן את הלוים
תנופה לפני יהוה מאת בני ישראל
והיו לעבד את עבדת יהוה׃ והלוים
יסמכו את ידיהם על ראש הפרים
ועשה את האחד חטאת ואת האחד
עלה ליהוה לכפר על הלוים׃ והעמדת
את הלוים לפני אהרן ולפני בניו
והנפת אתם תנופה ליהוה׃ והבדלת
את הלוים מתוך בני ישראל והיו לי
הלוים׃ ואחרי כן יבאו הלוים לעבד
את אהל מועד וטהרת אתם והנפת
אתם תנופה׃ כי נתנים נתנים המה לי
מתוך בני ישראל תחת פטרת כל
רחם בכור כל מבני ישראל לקחתי
אתם לי׃ כי לי כל בכור בבני ישראל
באדם ובבהמה ביום הכתי כל בכור
בארץ מצרים הקדשתי אתם לי׃
ואקח את הלוים תחת כל בכור בבני
ישראל׃ ואתנה את הלוים נתנים
לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל
לעבד את עבדת בני ישראל באהל
מועד ולכפר על בני ישראל ולא
יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני
ישראל אל הקדש׃ ויעש משה
ואהרן וכל עדת בני ישראל ללוים
ככל אשר צוה יהוה את משה ללוים
כן עשו להם בני ישראל׃ ויתחטאו
הלוים ויכבסו בגדיהם וינף אהרן
אתם תנופה לפני יהוה ויכפר עליהם
אהרן לטהרם׃ ואחרי כן באו
הלוים לעבד את עבדתם באהל
מועד לפני אהרן ולפני בניו כאשר

קדם משכן זימנא ותכנוש ית כל כנשתא דבני ישראל׃

ותקריב ית ליואי קדם ייי ויסמכון בני ישראל ית ידיהון על ליואי׃

וירים אהרן ית ליואי ארמא קדם ייי מן בני ישראל ויהון למפלח ית פולחנא דייי׃

וליואי יסמכון ית ידיהון על ריש תוריא ועיבד ית חד חטאתא וית חד עלתא קדם ייי לכפרא על ליואי׃

ותקים ית ליואי קדם אהרן וקדם בנוהי ותרים יתהון ארמא קדם ייי׃

ותפריש ית ליואי מגו בני ישראל ויהון משמשין קדמי ליואי׃

ובתר כן יעלון ליואי למפלח ית משכן זימנא ותדכי יתהון ותרים יתהון ארמא׃

ארי אפרשא מפרשין אינון קדמי מגו בני ישראל חלף פתח כל ולדא בוכרא כולא מבני ישראל קריבית יתהון לפולחני׃

ארי דילי כל בוכרא בבני ישראל באינשא ובבעירא ביומא דקטלית כל בוכרא בארעא דמצרים אקדישית יתהון קדמי׃

וקריבית ית ליואי חלף כל בוכרא בבני ישראל׃

ויהבית ית ליואי מסירין לאהרן ולבנוהי מגו בני ישראל למפלח ית פולחן בני ישראל במשכן זימנא ולכפרא על בני ישראל ולא יהא בבני ישראל מותא במיקרב בני ישראל לקודשא׃

ועבד משה ואהרן וכל כנשתא דבני ישראל לליואי ככל דפקיד ייי ית משה לליואי כן עבדו להון בני ישראל׃

ואדכיאו ליואי וחורו לבושיהון וארים אהרן יתהון ארמא קדם ייי וכפר עליהון אהרן לדכואיהון׃

ובתר כן עלו ליואי למפלח ית פולחנהון במשכן זימנא קדם אהרן וקדם בנוהי כמא

ולפי אומר הוראת שעה היתה
שהיה להם להביא שעיר חטאת
עבודה זרה עם פר העולה׃
והקהלת את כל עדת בני ישראל׃
לפי שהלוים נתונים קרבן כפרה
תחתיהם יבאו ויעמדו על קרבנם
ויסמכו ידיהם עליהם׃ והניף אהרן׃
התנופה כדרך אשם מצורע שטעון
תנופה חי׃ שלש תנופות נאמרו
בפרשה הראשונה לבני קהת לכך
נאמר בם לעבוד את עבודת ה׳ לפי
שעבודת קדש הקדשים עליהם׃
הארון והשלחן והמנורה׃ השנייה
לבני גרשון לכך נאמר בהם תנופה
לה׳ שאף עליהם היתה עבודת
הקדש יריעות וקרסים הנראין
בבית קדשי הקדשים׃ והשלישי לבני
מררי׃ נתונים נתונים׃ נתונים
למשא נתונים לשיר׃ פטרת׃
פתיחת׃ כי לי כל בכור׃ שלי היו
הבכורות בקו הדין שהגנתי עליהם
בבכורי מצרים׃ ולקחתי אותם לי׃
על שטעו בעגל׃ ואתנה את הלוים׃
חמשה פעמים נאמר בני ישראל
במקרא זה להודיע חבתן שנכ׳
אזכרותיהן במקרא אחד כנגד
חמשה חומשי תורה וכך ראיתי
בבראשית רבה׃ ולא יהיה נגף׃
שלא יצטרכו לגשת אל הקדש׃ שאם
יגשו יהיה נגף׃ ויעש משה ואהרן
וכל עדת׃ משה העמידן׃ אהרן
הניף׃ ישראל סמכו ידיהם׃ כאשר
צוה ה׳ כן עשו׃ להגיד שבח העושים
והנעשה בהם שאחד מהם לא
עכב׃

דפקיד יי ית משה על ליואי
כן עבדו להון:
ומליל יי עם משה למימר:

דא די לליואי מבר עשרין
וחמש שנין ולעילא ייתי
לחיילא חילא בפולחן משכן
זמנא:

ומבר חמשין שנין יתוב מחיל
פולחנא לא יפלח עוד:
וישמש עם אחוהי במשכן
זימנא למיטר מטרא ופולחנא
לא יפלח כדין תעביד לליואי
במטרתהון:

ומליל יי עם משה במדברא
דסיני בשתא תניתא למיפקהון
מארעא דמצרים בירחא
קדמאה למימר:
ויעבדון בני ישראל ית ניכסת
פסחא בזימנה:
בארבעה עשר יומא לירחא
הדין בין שמשיא
תעבדון יתיה בזימנה ככל
גזרתיה וככל דחזי ליה
תעבדון יתיה:
ומליל משה עם בני ישראל
למיעבד פיסחא:
ועבדו ית פיסחא בניסן
בארבעת עשר יומא לירחא
בין שימשיא במדברא דסיני
ככל דפקיד יי ית משה כן
עבדו בני ישראל:

והוו גובריא דהוו מסאבין
לטמא נפשא דאינשא ולא
יכילו למיעבד פיסחא ביומא
ההוא וקריבו קדם משה וקדם
אהרן ביומא ההוא:
ואמרו גובריא האינון ליה
אנחנא מסאבין לטמא נפשא
דאינשא למה נתמנע בדיל
דלא לקרבא ית קורבנא דיי
בזימניה בגו בני ישראל:

ואמר להון משה אוריכו עד
דאשמע מה דאיתפקד מן
קדם יי על דילכון:

ומליל יי עם משה למימר:
מליל

צוה יהוה את משה על הלוים כן
עשו להם: וידבר יהוה
אל משה לאמר: זאת אשר ללוים
מבן חמש ועשרים שנה ומעלה
יבוא לצבא צבא בעבדת אהל מועד:
ומבן חמשים שנה ישוב מצבא
העבדה ולא יעבד עוד: ושרת את
אחיו באהל מועד לשמר משמרת
ועבדה לא יעבד ככה תעשה ללוים
במשמרתם:
וידבר יהוה אל משה במדבר סיני
בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים
בחדש הראשון לאמר: ויעשו בני
ישראל את הפסח במועדו: בארבעה
עשר יום בחדש הזה בין הערבים
תעשו אתו במעדו ככל חקתיו וככל
משפטיו תעשו אתו: וידבר משה
אל בני ישראל לעשת הפסח: ויעשו
את הפסח בראשון בארבעה עשר
יום לחדש בין הערבים במדבר סיני
ככל אשר צוה יהוה את משה כן
עשו בני ישראל: ויהי אנשים אשר
היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו
לעשת הפסח ביום ההוא ויקרבו
לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא:
ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו
טמאים לנפש אדם למה נגרע
לבלתי הקריב את קרבן יהוה
במעדו בתוך בני ישראל: ויאמר
אלהם משה עמדו ואשמעה מה
יצוה יהוה לכם:
וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר

מבן חמש ועשרים · ובמקום אחר
הוא אומר מבן שלשים שנה · הא כיצד
בן כה בא ללמוד הלכות עבודה ולומד
חמש שנים ובן שלשים עובד · מכאן
לתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו
בה' שנים שוב אינו רואה · לא יעבד
עוד · עבודת משא בכתף אבל חוזר
הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון
עגלות · וזהו שכתוב ושרת את אחיו
עם אחיו הלוים · לשמור משמרת ·
לחנות סביב האהל ולהוריד ולהקים
בשעת מסעות · בחדש הראשון ·
ופרשה שבראש הספר לא נאמרה
עד אייר למדת שאין סדר מוקדם
ומאוחר בתורה · ולמה לא פתח בזו
מפני שהיא גנותן של ישראל שכל מ'
שנה שהיו במדבר לא הקריבו אלא
פסח זה בלבד · במועדו · אף בשבת
אף בטומאה · ככל חקותיו · אלו מצות
שבגופו שה תמים זכר בן שנה · וככל
משפטיו · אלו מצות שעל גופו כגון
במקום אחר לשבעת הימים למצה
ולבעור חמץ · וידבר משה וגו' מה תל'
והלא כבר נאמר וידבר משה את
מועדי יי' אלא כששמע פרשת מועדות
מסיני אמרה להם וחזר והזהירם
בשעת מעשה · לפני משה ולפני אהרן
כששניהם יושבים בבית המדרש באו
ושאלום ולא יתכן לומר זה אחר זה שאם
משה לא ידע אהרן מנין לו · למה נגרע
אמר להם אין קדשים קרבים בטומאה
אמרו לו יזרק עלינו הדם בכהנים
טהורין ויאכל הבשר לטהורים · אמר להם

עמדו ואשמעה כתלמיד המובטח לשמוע מפי רבו אשרי ילוד אשה שכך מובטח שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר
עם השכינה · ראויה היתה פרשה זו שתאמר ע"י משה כשאר התורה כולה אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהם שמגלגלין זכות ע"י זכאי:

או בדרך רחוקה׳ נקוד על ה״ה לומר
לא שרחוקה ודאי אלא שהיתה חוץ
לאיסקופת העזרה כל זמן שחיטה שהיא
בו אימנא שלאלא כתל הקהל שם וכו׳
הואל אומר פסח שני מצה וחמץ עמו
בבית ואין שם יו״ט ואין אסור חמץ אלא
עמו באכילתו׳ וכי יגור ועשה פסח׳
יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד הת״ל
חקה אחת׳ אלא כך משמעו כי יגור
גר ובא עת לעשות פסח עם חביריו
כחק וכמשפט יעשה׳ המשכן לאהל
העדות׳ המשכן העשוי להיות אהל
ללוחות העדות׳ יהיה על המשכן׳
כמו הווה וכן כל לשון הפרשה׳
העלות הענן׳ כתרגומו איסתלקות
ענג׳ וכן ונעלה הענן ולא יתכן לכתוב
ולפי עלות הענן ונעלה שאין זה לשון
סילוק אלא לשון נמוח ונעשה כמו
הנה עב קטנה ככף איש עולה מים
על פי יי׳ יסעו׳ שנינו במלאכת
המשכן כיון שהיו ישראל נוסעים היה
עמוד הענן מתקפל ונמשך על גבי
בני יהודה כמין קורה תקעו והריעו
ותקעו ולא היה מהלך עד שמשה
אומר קומה יי׳ וו בספרי נגו ונסע
דגל מחנה יהודה ובחן על פי יי׳ יחנו
כיון שהיו חונים עמוד הענן מתמר
ועולה ונמשך על גבי בני יהודה
כמין סוכה ולא היה נפרש עד שמשה
אומר שובה יי׳ רבבות אלפי ישראל׳
הוי אומר על פי יי׳ וביד משה׳ ויש׳
כלומר ופעמים׳ ימים מספר׳ כלומר
ימים מועטים או ימים׳ או שנה׳ למקרא
הזה׳ כשתרגמו לנגד עם שלפניו׳
ועם שאחריו ועם שלאחר הפסוק והקריאה

אל בני ישראל לאמר איש איש כי
יהיה טמא לנפש או בדרך רחקה
לכם או לדרתיכם ועשה פסח ליהוה׃
בחדש השני בארבעה עשר יום
בין הערבים יעשו אתו על מצות
ומררים יאכלהו׃ לא ישאירו ממנו
עד בקר ועצם לא ישברו בו ככל
חקת הפסח יעשו אתו׃ והאיש אשר
הוא טהור ובדרך לא היה וחדל
לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא
מעמיה כי קרבן יהוה לא הקריב
במעדו חטאו ישא האיש ההוא׃ וכי
יגור אתכם גר ועשה פסח ליהוה
כחקת הפסח וכמשפטו כן יעשה
חקה אחת יהיה לכם ולגר ולאזרח
הארץ׃ וביום הקים
את המשכן כסה הענן את המשכן
לאהל העדת ובערב יהיה על המשכן
במראה אש עד בקר׃ כן יהיה תמיד
הענן יכסנו ומראה אש לילה׃ ולפי
העלות הענן מעל האהל ואחרי כן
יסעו בני ישראל ובמקום אשר ישכן
שם הענן שם יחנו בני ישראל׃ על פי
יהוה יסעו בני ישראל ועל פי יהוה
יחנו כל ימי אשר ישכן הענן על
המשכן יחנו׃ ובהאריך הענן על
המשכן ימים רבים ושמרו בני
ישראל את משמרת יהוה ולא יסעו׃
ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על
המשכן על פי יהוה יחנו ועל פי יהוה
יסעו׃ ויש אשר יהיה הענן מערב
עד בקר ונעלה הענן בבקר ונסעו
או יומם ולילה ונעלה הענן ונסעו׃
או ימים או חדש או ימים בהאריך
הענן על המשכן לשכן עליו יחנו

עם בני ישראל למימר גבר גבר ארי יהא מסאב
לטמא נפשא דאינשא או
באורחא רחיקא לכון או
לדרתיכון ויעביד פיסחא
קדם יי׳׃
בירחא תנינא בארבעה עשר
יומא בין שמשיא יעבדון יתיה
על פטיר ומרירין יכלוניה׃
לא ישארון מינה עד צפרא
וגרמא לא יתברון ביה ככל
גזירת פיסחא יעבדון יתיה׃
וגברא דהוא דכי ובארח לא
הוה ויתמנע מלמיעבד פיסחא
וישתצי אינשא ההוא מעמיה
ארי קורבנא דיי׳ לא קריב
בזמניה חוביה יקביל אינשא
ההוא׃
וארי יתגייר עמכון גיורא
ויעביד פיסחא קדם יי׳
כגזירת פיסחא וכדחזי ליה
כן יעביד קיימא חדא יהא
לכון ולגיורא וליציבא דארעא׃
וביומא דאיתקם ית משכנא
חפא עננא ית משכנא
למשכנא דסהדותא וברמשא
הוי על משכנא כחיזו אישתא
עד צפרא׃
כן יהא תדירא עננא חפי ליה
וחיזו אישתא ליליא׃
ולפום איסתלקות עננא מעילוי
משכנא ובתר כן נטלין בני
ישראל ובאתרא דשרי תמן
עננא תמן שרן בני ישראל׃
על מימרא דיי׳ נטלין בני
ישראל ועל מימרא דיי׳ שרן
כל יומין דשרי עננא על
משכנא שרן׃
ובאורכות עננא על משכנא
יומין סגיאין ונטרין בני ישראל
ית מטרת מימרא דיי׳ ולא
נטלין׃
ואית דהוי עננא יומין דמנין על
משכנא על מימרא דיי׳ שרן
ועל מימרא דיי׳ נטלין׃
ואית דהוי עננא מרמשא עד
צפרא ומסתלק עננא בצפרא
ונטלין או בימם ולילי ומסתלק
עננא ונטלין׃
או תרין יומין או ירחא או עידן
בעידן באורכות עננא על
משכנא למשרי עלוהי שרן

בני ישראל ולא יסעו ובהעלתו
יסעו: על פי יהוה יחנו ועל פי יהוה
יסעו את משמרת יהוה שמרו על
פי יהוה ביד משה:

וידבר יהוה אל משה לאמר: עשה
לך שתי חצוצרת כסף מקשה
תעשה אתם והיו לך למקרא העדה
ולמסע את המחנות: ותקעו בהן
ונועדו אליך כל העדה אל פתח
אהל מועד: ואם באחת יתקעו
ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי
ישראל: ותקעתם תרועה ונסעו
המחנות החנים קדמה: ותקעתם
תרועה שנית ונסעו המחנות החנים
תימנה תרועה יתקעו למסעיהם:
ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא
תריעו: ובני אהרן הכהנים יתקעו
בחצצרת והיו לכם לחקת עולם
לדרתיכם: וכי תבאו מלחמה
בארצכם על הצר הצרר אתכם
והרעתם בחצצרת ונזכרתם לפני
יהוה אלהיכם ונושעתם מאיביכם:
וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי
חדשכם ותקעתם בחצצרת על
עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו
לכם לזכרון לפני אלהיכם אני יהוה
אלהיכם:

ויהי בשנה השנית בחדש השני
בעשרים בחדש נעלה הענן מעל
משכן העדת: ויסעו בני ישראל
למסעיהם ממדבר סיני וישכן הענן

בני ישראל ולא נטלין
ובאיסתלקותיה נטלין:
על מימרא דיי שרן ועל
מימרא דיי נטלין ית מטרת
מימרא דיי נטרין על מימרא
דיי בידא דמשה:

ומליל יי עם משה למימר:
עביד לך תרתין חצוצרן דכסף
נגיד תעביד יתהון ויהון לך
לערעא כנישתא ולאטלא ית
משריתא:
ויתקעון בהון ויזדמנון לך כל
כנישתא לתרע משכן זמנא:
ואם בחדא יתקעון ויזדמנון לך
רברביא רישי אלפיא דישראל
ותתקעון יבבא ויטלון
משרייתא דשרן מדינחא:
ותתקעון יבבא תנינות ויטלון
משריתא דשרן דרומא יבבא
יתקעון למטלניהון:
ובמיכנש ית קהלא תתקעון
ולא תיבבון:
ובני אהרן כהנא יתקעון
בחצוצרתא ויהון לכון לקיים
עלם לדריכון:
וארי תיעלון לאגחא קרבא
בארעכון על מעיקי דמעיקין
לכון ותיבבון בחצוצרתא
ויעול דוכרניכון לטבא קדם
יי אלהכון ותתפרקון
מסנאיכון:
וביום חדותכון ובמועדיכון
ובריש ירחיכון ותתקעון
בחצוצרתא על עלותכון ועל
ניכסת קודשיכון ויהון לכון
לדוכרנא קדם אלהכון אנא
יי אלהכון:
והוה בשתא תנייתא בירחא
תניינא בעשרין בירחא
אסתלק עננא מעילוי משכנא
דסהדותא:
ונטלו בני ישראל למטלניהון
ממדברא דסיני ושרא עננא

שאסף אין הקריאה על ידי חצוצרות
ולמסע את המחנות: בשעת סלוק
מסעות תתקעו בהן לסימן נמצאת
אומ׳ על פי ג׳ מסעם על פי הקב״ה
על פי משה על פי חצוצרות:
מקשה: מן העשת תקשה קורנס:
ותקעו בהן: בשתיהן והוא סימן מקר׳
העדה: ונועדו אליך פתח אהל מועד:
ואם באחת יתקעו: הוא סימן למקר׳
הנשיאים: ונועדו אליך הנשיאים: אף
הם יעודו אל אהל מועד מג״ש הוא
בספרי: ותקעתם תרועה: סימן
למסע המחנות תקיעה תרועה
ותקיעה: כך הוא נדרש בספרי מן
המקראות היתרים: ובהקהיל את
הקהל: לפי שהוא אומר והיו לך
למקרא העדה ולמסע וגו׳ מה מקרא
העדה תוקע בשתיהן שנאמר
ותקעו בהן אף מסעות בשתיהן
יכול מה מסע המחנות תוקע
ומריע ותוקע אף מקרא העדה
תוקע ומריע ותוקע: מעתה אין
חלוק בין מקרא העדה למסע
המחנות: ת״ל ובהקהיל את הקהל
וגו׳ שאין תרועה למקרא העדה
והוא הדין לנשיאים הרי סימן לשלשתן
מקרא העדה בשתים ושל נשיאים
באחת וזו וזו אין בהם תרועה ומסע
המחנות בשתים על ידי תרועה
ותקיעה: ובני אהרן הכהנים
יתקעו במקראות ובמסעות הללו:
על עולותיכם: בקרבן צבור הכתוב
מדבר: אני יי׳ אלהיכם: מכאן למדנו מלכיות עם זכרונות ושופרות שנ׳ ותקעתם לזכרון: אני יי׳ אלהיכם: זו מלכיות:
בחדש השני: נמצאת אומר שנים עשר חדש חסר עשרה ימים עשו בחורב שהרי בר״ח סיון חנו שם ולא נסעו
עד עשרים באייר לשנה הבאה: למסעיהם: כמשפט המפורש למסע דגלים ראשון ואחרון

במדבר פארן׃ ויסעו בראשנה על
פי יהוה ביד משה׃ ויסע דגל מחנה
בני יהודה בראשנה לצבאתם ועל
צבאו נחשון בן עמינדב׃ ועל צבא
מטה בני יששכר נתנאל בן צוער׃
ועל צבא מטה בני זבולן אליאב בן
חלן׃ והורד המשכן ונסעו בני גרשון
ובני מררי נשאי המשכן׃ ונסע דגל
מחנה ראובן לצבאתם ועל צבאו
אליצור בן שדיאור׃ ועל צבא מטה
בני שמעון שלמיאל בן צורישדי׃ ועל
צבא מטה בני גד אליסף בן דעואל׃
ונסעו הקהתים נשאי המקדש ס
והקימו את המשכן עד באם׃ ונסע
דגל מחנה בני אפרים לצבאתם
ועל צבאו אלישמע בן עמיהוד׃ ועל
צבא מטה בני מנשה גמליאל בן
פדהצור׃ ועל צבא מטה בני בנימן
אבידן בן גדעוני׃ ונסע דגל מחנה בני
דן מאסף לכל המחנת לצבאתם
ועל צבאו אחיעזר בן עמישדי׃ ועל
צבא מטה בני אשר פגעיאל בן ס
עכרן׃ ועל צבא מטה בני נפתלי
אחירע בן עינן׃ אלה מסעי בני
ישראל לצבאתם ויסעו׃
ויאמר משה לחבב בן
רעואל המדיני חתן משה נסעים
אנחנו אל המקום אשר אמר יהוה
אתו אתן לכם לכה אתנו והטבנו לך

במדברא דפארן׃
ונטלו בקדמיתא על מימרא
דיי ביד משה׃
ונטל טיקס משריתא דבני
יהודה בקדמיתא לחיליהון
ועל חיליה נחשון בר עמינדב׃
ועל חילא שבטא דבני
יששכר נתנאל בר צוער׃
ועל חילא שיבטא דבני זבולן
אליאב בר חילן׃
ואיתפרק משכנא ונטלין בני
גרשון ובני מררי נטלי משכנא׃
ונטל טיקס משריתא דראובן
לחיליהון ועל חיליה אליצור
בר שדיאור׃
ועל חילא שבטא דבני שמעון
שלמיאל בר צורישדי׃
ועל חילא שבטא דבני גד
אליסף בר דעואל׃
ונטלין בני קהת נטלי מקדשא
ומקימין ית משכנא עד
מיתיהון׃
ונטל טיקס משריתא דבני
אפרים לחיליהון ועל חיליה
אלישמע בר עמיהוד׃
ועל חילא שיבטא דבני מנשה
גמליאל בר פדהצור׃
ועל חילא שיבטא דבני בנימן
אבידן בר גדעוני׃
ונטל טיקס משריתא דבני דן
מכניש לכל משריתא
לחיליהון ועל חיליה אחיעזר
בר עמישדי׃
ועל חילא שיבטא דבני אשר
פגעיאל בר עכרן׃
ועל חילא שיבטא דבני נפתלי
אחירע בר עינן׃
אלין מטלני בני ישראל לחיליהון
ונטלין׃
ואמר משה
לחובב בר רעואל מדינאה
חמוהי דמשה נטלין אנחנא
לאתרא דאמר יי יתיה אתן
לכון איתא עמנא ונוטיב לך

במדבר פארן׳ קברות התאוה במדבר פארן היה ושם חנו ממסע זה׳ והורד המשכן׳ כיון שנוסע דגל מחנה יהודה נכנסין אהרן ובניו ומפרקין את הפרכת וכסו בה את הארון שנאמר ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענין אותו בעגלות והארון וכלי הקדש של משא בני קהת עומדין מכוסין ונתונין על המוטות עד שנסע דגל מחנה ראובן ואחר כך ונסעו הקהתים נושאי המקדש נושאי דברי המקודשים׃ והקימו את המשכן׳ יקימו מקימין את המשכן בני גרשון ובני מררי שהיו קודמין להם מסע שני דגלים כשהיה הענן שוכן וסימן החנייה נראה בדגל בני יהודה והם חונים ועדיין בני קהת באין מאחריהם עם שני דגלים האחרונים היו בני גרשון ובני מררי מקימין המקדש וכשבאין בני קהת מוצאין אותו על מכונו ומכניסין בו הארון והשלחן והמנורה והמזבחות וזהו משמעו המקרא והקימו מקימי המשכן אותו׃ עד טרם בואם של בני קהת׃ מאסף לכל המחנות׳ בתלמוד ירושלמי לפי שהיה שבט דן מרובה באוכלוסין היה נוסע באחרונה וכל מי שמאבד שום דבר היה מחזיר לו׳ את״ה מוצא לומר כתיבה היו מהלכין ומפיק לה מן כאשר יחנו כן יסעו׳ ואית דאמרי כקורה היו מהלכין ומפיק לה מן מאסף לכל המחנות׃ אלה מסעי׳ זה סדר מסעותיהם׃ ויסעו׳ ביום הזה נסעו׃ חובב׳ הוא יתרו כמו שנאמר מבני חובב חותן משה ומה תל׳ ותבאנה אל רעואל אביהן מלמד שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא ושני שמות היו לו יתרו על שיתר פרשה אחת בתורה׳ חובב שחבב את התורה׃ נוסעים אנחנו׳ מיד עד שלשה ימים אנו נכנסים לארץ שבמסע זה הראשון נסעו ע״מ ליכנס לארץ מיד ולמה לא נכנסו אלא שחטאו במתאוננים׳ ומשה מה שתף עצמו עמהם עדיין לא נגזרה גזרה עליו וסבור שהוא נכנס׃

כי יהוה דבר טוב על ישראל ׃ ויאמר
אליו לא אלך כי אם אל ארצי ואל
מולדתי אלך ׃ ויאמר אל נא תעזב
אתנו כי על כן ידעת חנתנו במדבר
והיית לנו לעינים ׃ והיה כי תלך עמנו
והיה הטוב ההוא אשר ייטיב יהוה
עמנו והטבנו לך ׃ ויסעו מהר יהוה
דרך שלשת ימים וארון ברית יהוה
נסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור
להם מנוחה ׃ וענן יהוה עליהם יומם
בנסעם מן המחנה ׃ ׆ ויהי
בנסע הארן ויאמר משה קומה יהוה
ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך ׃
ובנחה יאמר שובה יהוה רבבות
אלפי ישראל ׃ ׆
ויהי העם כמתאננים רע באזני יהוה
וישמע יהוה ויחר אפו ותבער בם
אש יהוה ותאכל בקצה המחנה ׃
ויצעק העם אל משה ויתפלל משה

ארי יי מליל לאיתאה טבא
על ישראל ׃
ואמר ליה לא איזיל אילהן
לארעי ולילדותי איזיל ׃
ואמר לא כען תשבוק יתנא
ארי על כן ידעתא כד הויתא
שרן במדברא וגבורן
דאיתעבידא לנא חזיתא
בעינך ׃
ויהא ארי תיזיל עמנא ויהא
טבא ההוא דיוטיב יי עמנא
ונוטיב לך ׃
ונטלו כטורא דיי מהלך
תלתא יומין וארון קיימא דיי
נטיל קדמיהון מהלך תלתא
יומין לאתקנאה להון אתר
בית משרא ׃
וענן יקרא דיי מטיל עלויהון
ביממא במטלהון מן משריתא ׃
והוה במיטל ארונא ואמר
משה גלי יי ויתבדרון סנאך
ויערקון בעלי דבבך מן קדמך ׃
ובמישריה הוה אמר תוב יי
שרי ביקרך בגו ריבבן אלפיא
דישראל ׃
והוה עמא כד מיסתקפין כמש
קדם יי ושמיע קדם יי ותקיף
רוגזיה ודליקת בהון אשתא
מן קדם יי ושציאת בסייפי
משריתא ׃
וצוח עמא למשה וצלי משה

אל ארצי ואל מולדתי ׃ אם בשביל
נכסי אם בשביל משפחתי ׃ אל נא
תעזוב אותנו ׃ אין נא אלא לשון בקשה
שלא יאמרו לא נתגייר יתרו מחיבה
סבור היה שיש לגרים חלק בארץ ׃
עכשיו שראה שאין להם חלק הניחם
והלך לו ׃ כי על כן ידעת ׃ נאה לך
לעשות ׃ על אשר ידעת חנותינו
במדבר וראית נסים וגבורות שנעשו
לנו ׃ כי על כן ׃ כמו על אשר ׃ וכן
כי על כן לא נתתיך ׃ כי על כן באו ׃
והיית לנו לעינים ׃ לשון עבר הוא
כתרגומו ׃ ד"א לשון עתיד כל דבר
שיתעלם מעינינו תהא מאיר עינינו
דבר אחר שתהא חביב עלינו כגלגל
עינינו שנאמר ואהבתם את הגר ׃
והיה הטוב ההוא ׃ מה טובה הטיבו
לו אמרו כשהיו ישראל מחלקים את
הארץ היה דושנה של יריחו ת"ק אמה
על ת"ק אמה הניחוהו מלחלק אמרו

מי שיבנה בית המקדש בחלקו הוא יטלנו ׃ בין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו ליונדב בן רכב ׃ דרך שלשת ימים ׃
מהלך ג' ימים הלכו ביום אחד שהיה הקב"ה חפץ להכניסן לארץ מיד ׃ וארון ברית יי' נוסע ׃ זה ארון היוצא עמהם
למלחמה ובו שברי לוחות מונחין ומקדים להם דרך שלשת ימים לתקן להם חניה ׃ וענן יי' עליהם ׃ ז' ענגים כתובין
במסעיהן ד' מד' רוחות וא' מלמעלה וא' מלמטה וא' לפניהם מנמיך הגבוה ומגביה השפל והורג נחשים ועקרבים ׃ ויהי
בנסוע הארון ׃ עשה לו סימניות מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומה ׃ ולמה נכתב כאן כדי להפסיק בין פורענות
ופורענות כדאיתא בכל כתבי הקדש ׃ ויפצו אויביך ׃ המכונסין ׃ וינסו משנאיך ׃ הרודפים ׃ אלו הרודפין
את ישראל והשונאין שבכל השונאין כל שונא להקב"ה שנא' ומשנאיך נשאו ראש ומי הם על עמך יערימו סוד ׃ קומה
יי' ׃ לפי שהיה מקדים לפניהם מהלך ג' ימים היה משה אומר עמוד והמתן לנו ואל תתרחק יותר ׃ במדרש ר' תנחומא
בויקהל ׃ שובה ׃ מנחם תרגמו לשון מרגוע וכן בשובה ונחת ׃ רבבות אלפי ׃ מגיד שאין השכינה שורה בישראל פחות
מב' אלפים וב' רבבות שאל מי שורה על שבט לוי ואינם פחות מכ"ב אלף ׃ ויהי העם ׃ אין העם אלא הרשעים וכן הוא
אומר מה אעשה לעם הזה ואומר העם הרע הזה וכשהן כשרין קרויי עמי שנא' שלח עמי עמי מה עשיתי ׃ כמתאוננים ׃
אין מתאוננים אלא לשון עלילה מבקשים עלילה לפרוש מאחרי המקום וכן הוא אומר כי תואנה הוא מבקש ׃ תואנה שתהא
רעה באזני יי' מתכוונים שתבא לאזנו ויקניט אמרו אוי לנו כמה לבטנו בדרך זה ג' ימים שלא נחנו מענוי הדרך ׃
ויחר אפו ׃ אני הייתי מתכוין לטובתכם שתכנסו לארץ מיד ׃ בקצה המחנה ׃ במוקצים שבהם לשפלות אלו ערב רב
ר' שמעון בן מנסיא אומר בקצינים שבהם ובגדולים ׃ ויצעק העם אל משה ׃ משל למלך שכעס על בנו והלך הבן

אל יהוה ותשקע האש: ויקרא שם
המקום ההוא תבערה כי בערה בם
אש יהוה: והאספסף אשר בקרבו
התאוו תאוה וישבו ויבכו גם בני
ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר: זכרנו
את הדגה אשר נאכל במצרים חנם
את הקשאים ואת האבטחים ואת
החציר ואת הבצלים ואת השומים:
ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי
אל המן עינינו: והמן כזרע גד הוא
ועינו כעין הבדלח: שטו העם ולקטו
וטחנו ברחים או דכו במדכה ובשלו
בפרור ועשו אתו עגות והיה טעמו
כטעם לשד השמן: וברדת הטל על
המחנה לילה ירד המן עליו: וישמע
משה את העם בכה למשפחתיו
איש לפתח אהלו ויחר אף יהוה מאד
ובעיני משה רע: ויאמר משה אל
יהוה למה הרעת לעבדך ולמה לא
מצתי חן בעיניך לשום את משא
כל העם הזה עלי: האנכי הריתי את
כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו כי
תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר

קדם ייי ואישתקעה אישתא:
וקרא שמא דאתרא ההוא דליקתא ארי דליקת בהון אישתא מן קדם ייי:
וערברבין די בניהון שאילו שאלתא ותבו ובכו אף בני ישראל ואמרו מי יוכלננא בישרא:
דכירין אנחנא ית נוניא דהוינא אכלין במצרים מגן ית בוציניא וית אבטיחיא וכרתי ובוצלי ותומי:
וכען נפשנא חאיבא לית כל מיד עם אילהן למנא עיננא:
ומנא כבר זרע גידא הוא וחזוי כחיזו ברולחא:
שיטין עמא ולקטין דצביין טחין בריחיא או דצבן דאיכין במרוכתא ומבשלין ליה בקידרא ועבדין יתיה גריצן והוי טעמיה כטעים דליש במישחא:
וכד נחית טלא על משריתא בליליא נחית מנא עלוהי:
ושמע משה ית עמא בכן לזרעייתהון גבר לתרע משכניה ותקיף רוגזא דייי לחדא ובעיני משה ביש:
ואמר משה קדם ייי למה אבאישתא לעבדך ולמה לא אשכחית רחמין קדמך לשואה ית מטול כל עמא הדין עלי:
האנא אנא לכל עמא הדין אם בני אינון דתימר לי סוברהי בתוקפך כמא

אבל אוהבו של אביו ואומ' לו נא ונכנס
על בנו מיד · ותשקע האש · נשקעה
במקומה בארץ שאלו חזרה לא' הרוחו'
היתה מקפלת והולכת כל הרוח ·
והאספסוף · אלו ערב רב שנאספו
עליהם בצאתם ממצרים · וישובו גם
בני ישראל ויבכו עמהם מי יאכילנו
בשר וכי לא היה להם בשר והלא כבר
נאמר וגם ערב רב עלה אתם וצאן
ובקר ואת' אכלום · והלא בכניסתן
לארץ נאמר ומקנה רב היה לבני
ראובן · אלא שמבקשין עלילה · אשר
נאכל במצרים חנם · אם במצרים
נותני' להם חנם והלא כבר נאמ' ותבן
לא ינתן לכם · אם תבן לא היו נותנין
חנם דגים נותני' חנם ומהו אומ' חנם חנם
מן המצות · את הקשואים · אמר ר'
שמעון מפני מה המן משתנה לכל
דבר חוץ מאלו · לפי שהן קשין למניקו'
אומ' להם אל תאכלנה שום ובצל מפני
התינוק וגו' כדאיתא בספרי · קשואי'
קוקומברוש · אבטיחי' בודיקש · חצירי'
כרישין · יבשה נפשנו · אל המן עינינו ·
מן בבקר מן בערב · והמן כזרע
גד · לא מי שאמר זו אמר זו · ישראל אומר בלתי אל המן עינינו והקב"ה כתב אומר והמן כזרע גד הוא · כלומר ראו באי
עולם על מה הם מתלוננים בני והמן כזרע גד כמה חשוב · כזרע גד · עגול כגד זרע קולינדרי · בדולח · שם
אבן טובה קריסטל בלע"ז · שטו העם · אין שיטה אלא טיול אשבניר בלע"ז בלא עמל · וטחנו ברחים · לא ירד לא
ברחים ולא נקדרה ולא נמדוכה אלא משתנה היה טעמו לנטחנין ולנדוכין ולמבושלים · בפרור · קדרה · לשד השמן ·
לחלוח של שמן כך פירשו דונש בן לברט ודומה לו נהפך לשדי והלמ"ד יסוד ורבותינו פירשוהו לשון שדים אבל אין לשון שדים
אצל שמן · ואי אפשר לומר השמן לשון וישמן שאם כן היה המ"ם נקוד קמץ וטעמו למטה ועכשיו שהמ"ם נקוד פתח
קטן והטעם תחת השי"ן לשון שמן הוא והשי"ן נקודה בקמץ גדול לפי שהוא סוף פסוק · ל' נוטריקון
ליש שמן דבש כעיסה הנילושה בשמן וקטופה בדבש · ותרגומו דלא כמשמעו מסכים לפתרון של דונש שהעיסה
הנילושה בשמן לחלוחית שמן יש בה · בוכה למשפחותיו · משפחות משפחות נאספים ובוכים לפרסם תרעומתן בגלוי
ורבותי' פירשו למשפחותיו על עסקי משפחותיו על עריות הנאסרות להם · כי תאמר אלי · שאתה אומר לי שאהו בחיקך
והיכן אמר לו כן לך נחה את העם ואומר ויצום אל בני ישראל על מנת שהם סוקלים אתכם ומחרפים אתכם ·

ישא האמן את הינק על האדמה
אשר נשבעת לאבתיו: מאין לי בשר
לתת לכל העם הזה כי יבכו עלי
לאמר תנה לנו בשר ונאכלה: לא
אוכל אנכי לבדי לשאת את כל
העם הזה כי כבד ממני: ואם ככה את
עשה לי הרגני נא הרג אם מצאתי
חן בעיניך ואל אראה ברעתי:
ויאמר יהוה אל משה אספה
לי שבעים איש מזקני ישראל אשר
ידעת כי הם זקני העם ושטריו
ולקחת אתם אל אהל מועד והתיצבו
שם עמך: וירדתי ודברתי עמך שם
ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי
עליהם ונשאו אתך במשא העם ולא
תשא אתה לבדך: ואל העם תאמר
התקדשו למחר ואכלתם בשר כי
בכיתם באזני יהוה לאמר מי יאכלנו
בשר כי טוב לנו במצרים ונתן יהוה
לכם בשר ואכלתם: לא יום אחד
תאכלון ולא יומים ולא חמשה ימים
ולא עשרה ימים ולא עשרים יום:
עד חדש ימים עד אשר יצא מאפכם
והיה לכם לזרא יען כי מאסתם את

דמסובר תורבי ינקא, ית ארעא דקיימתא לאבהתוהי:

מנאן לי בשרא למיתן לכל עמא הדין ארי בכן עלי למימר הב לנא בישרא וניכול: לית אנא יכיל בלחודוהי לסוברא ית כל עמא הדין ארי יקיר הוא מיני: ואם כדין את עביד לי קטולני כען קטול אם אשכחית רחמין קדמך ולא אחזי בבישתי:

ואמר יי' למשה כנוש קדמי שבעין גברין מסבי ישראל די ידעתא ארי אינון סבי עמא וסרכוהי ותדבר יתהון למשכן זימנא ויתעתדון תמן עמך:

ואתגלי ואמליל עמך תמן ואירבי מן רוחא די עלך ואישוי עליהון ויסוברון עמך בטול עמא ולא תסובר את בלחודך:

ולעמא תימר אזדמנו למחר ותיכלון בישרא ארי בכיתון קדם יי' למימר מאן יוכליננא בשרא ארי טב לנא במצרים ויתן יי' לכון בישרא ותיכלון:

לא יומא חד תיכלון ולא תרין יומין ולא חמשא יומין ולא עשרה יומין ולא עשרין יומין:

עד ירח יומין עד דתתקיצון ביה ויהא לכון לתקלא חלף דקצתון במימרא

על האדמה׳ אתה אומר לי לשאתם
בחיקי׳ אם ככה את עושה לי תשש
כחו של משה כנקבה כשהראוהו הקב"ה
פורענות שעתיד להביא על ישראל
על זאת אמר לפניו אם כך הרגני תחלה׳
ואל אראה ברעתם היה לו לומר אלא
שכינה הכתוב וזה אחד מתיקוני
סופרים בתורה לכינוי ולתקון לשון׳
אספה לי׳ הרי תשובה לתלונתך
שאמרת לא אוכל אנכי לבדי והזקנים
הראשונים היכן היו והלא אף
במצרים היתה ישיבה עמהם שנאמר
לך ואספת את זקני ישראל אלא באש
תבערה מתו וראויין היו לכך מסיני
שנהגו קלות ראש בעצמן כנושך
פתו ומדבר אל המלך שנאמר ויחזו
את האלהים ויאכלו וישתו ולא רצה
הקב"ה ליתן אבל במתן תורה ופרע
להם כאן׳ אשר ידעת׳ אותם שאתה
מכיר שנתמנו עליהם שוטרים
במצרים בעבודת פרך והיו מרחמין
עליהם ולוקין על ידם שנאמר ויוכו
שוטרי בני ישראל עתה יתמנו
בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן׳
ולקחת אותם׳ קחם בדברים אשריכם

שנתמניתם פרנסים על בניו של מקום׳ והתיצבו שם עמך׳ כדי שיראו ישראל וינהגו בהם גדולה וכבוד ויאמרו
חביבין הם שנכנסו עם משה לשמוע דבר מפי הקב"ה׳ וירדתי׳ זו אחת מעשר ירידות הכתובות בתורה׳:
ודברתי עמך׳ ולא עמהם׳ ואצלתי׳ למה משה דומה באותה שעה לנר מונח על גבי מנורה והכל מדליקין ממנו
ואין אורו חסר כלל׳ ונשאו אתך׳ התנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם טורח בני שהם טרחנים סרבנים׳
ולא תשא אתה לבדך׳ הרי תשובה למה שאמרת לא אוכל אנכי לבדי׳ התקדשו׳ הזמינו עצמכם לפורענות׳ וכן
הוא אומר הקדישם ליום הרגה׳ עד חדש ימים׳ זו בכשרים שמתאוין על מטתן ואחר כך נשמתן יוצאה׳
וברשעים הוא אומר הבשר עודנו בין שניהם׳ עד אשר יצא מאפכם׳ כתרגומו דתקוצון ביה יהי דומה לכם
כאלו אכלתם ממנו יותר מדאי כך שנויה בספרי׳ אבל במכילתא שנויה חלוף׳ הרשעים אוכלים ומצטערים שלשים
יום והכשרים הבשר עודנו בין שניהם׳ עד שיוצא ונגעל לחוץ דרך האף׳ והיה לכם לזרא׳ שתהיו מרחיקין
אותו יותר ממה שקרבתם׳ ובדברי רבי משה הדרשן ראיתי שיש לשון שקורין לחרב זרא׳

יהוה אשר בקרבכם ותבכו לפניו לאמר למה זה יצאנו ממצרים : ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים : הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם : ויאמר יהוה אל משה היד יהוה תקצר עתה תראה היקרך דברי אם לא: ויצא משה וידבר אל העם את דברי יהוה ויאסף שבעים איש מזקני העם ויעמד אתם סביבת האהל: וירד יהוה בענן וידבר אליו ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש הזקנים ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו: וישארו שני אנשים במחנה שם האחד אלדד ושם השני

דיי דשכינתיה שריא ביניכון ובכיתון קדמוהי למימר למה דנן נפקנא ממצרים : ואמר משה שית מאה אלפין רגלאין עמא דאנא ביניהון ואת אמרת בישרא אתן להון וייכלון ירח יומין : העאן ותורין יתנכסון להון היספקון להון אם ית כל נוני ימא יתכנשון להון היספקון להון : ואמר יי למשה המימרא דיי איתעכב כען התחזי היערעינך פתגמי אם לא : ונפק משה ומליל לעמא ית פיתגמיא דיי וכנש שבעין גברין מסבי עמא ואקים יתהון סוחרנות משכנא : ואיתגלי יי בעננא ומליל עימיה ורבי מן רוחא די עלוהי ויהב על שבעין גברין סביא והוה כד שרא עליהון רוח נבואה ומתנבן ולא פסקן : ואשתארו תרין גוברין במשריתא שום חד אלדד ושום תנינא

את יי' אשר בקרבכם · אם לא שנטעתי שכינתי ביניכם לא גבה לבבכם ליכנס בכל הדברים הללו · שש מאות אלף רגלי · לא חש למנות את הפרט שלשת אלפים היתרים ור' משה הדרשן פירש שלא בכו אלא אותן שיצאו ממצרים · הצאן ובקר · זה א' מד' דברים שהיה ר' שמעון דורש ואין דורש ר' עקיבא כמותו · ר' עקיבא אומ' שש מאות אלף רגלי ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים · הצאן ובקר ישחט להם · הכל כמשמ' מי מספיק להם כענין שנא' ומצא כדי גאולתו · ואי זו קשה זו או שמעו נא המורים אלא לפי שזו לא אמ' ברבים חסך עליו הכתוב ולא נפרע ממנו · ומי מריבה היה בגלוי לפי' לא חסך עליו · ר"ש אומר חס ושלום לא עלה על דעת אותו צדיק כך מי שכת' עליו בכל ביתי נאמן הוא יאמר שאין הקדוש ברוך הוא מספיק להם · אלא כך אמ' שש מאות אלף רגלי ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים ואחר תהרוג אומה גדולה כזו הצאן ובקר ישחט להם כדי שיאכלו ותהא אכלה זו מספקתן עד עולם · וכי שבחך הוא זו אתה אומ' לחמור טול כור שעורים ואחתוך ראשך השיבו הקב"ה אם לא אתן יאמרו שקצרה ידי הטוב בעיניך שיד יי' תקצר בעיניהם יאבדו הם ומאה כיוצא בהם ולא תהא ידי קצרה לפניהם אפי' שעה אחת · עתה תראה היקרך דברי · רבן גמליאל בנו של ר' יהודה הנשיא אומ' אי אפשר לעמוד על הטפל מאחר שאינן אלא מבקשי' עלילה לא תספיק להם סופם לדון אחריך אם אתה נותן להם בהמה גסה יאמרו דקה בקשנו חיה ועוף דגים וחגבים בקשנו אמר לו אם כן יאמרו שקצרה ידי אמ' לפניו הריני הולך ומפייסן אמ' לו עתה תראה היקרך דברי שלא ישמעו לך הלך משה לפייסן אמ' להם היד יי' תקצר הן הכה צור ויזובו מים הגם לחם יוכל תת אמרו פשר' היא זו ואין בו כח לתת שאלתנו וזו היא שנא' ויצא משה וידבר · כיון שלא שמעו לו ויקח שבעים איש · ולא יספו · לא נתנבאו אלא אותו יום לבדו כך מפורש בספרי · ואונקלוס תרגם ולא פסקן לא פסקה נבואה מהם · וישארו שני אנשים מאותם שנבחרו אמרו אין אנו כדאי לגדולה זו · והמה בכתובים · במבוררין לסנהדרין ונכתבו כלם נקובים בשמות ועל ידי גורל לפי שהחשבון עולה לי"ב שבטים · ששה לכל שבט ושבט חוץ משני שבטי' שאינם להם חמשה חמשה אמ' משה אין שבט שומע לי לפחות משבטו זקן אחד מה עשה נטל ע"ב פתקין וכתב על ע' זקן ועל ב' חלק אמר להם בואו וטלו פתקיכם מתוך קלפי מי שעלה בידו זקן נתקדש מי שעלה בידו חלק אמר לו המקום לא חפץ בך · ואלדד ומידד היו במחנה · אמר זה לזה אין בזקנים האלו פחותים ממנו מוטב הוא שכתובים אנו ולא יתביישו הזקנים ועשו עצמן שיורין · אמר הקדוש ברוך הוא אלו שעשו עצמן שיורין תשרה עליהם רוח הקדש מיד ויתנבאו במחנה :

מידד ושרא עליהון רוח נבואה
ואינון בכתוביא ולא נפקו
למשכנא ואתנבאו במשריתא

ורהט עולימא וחוי למשה
ואמר אלדד ומידד מתנבן
במשריתא׃
ואתיב יהושע בר נון
משומשנה דמשה מעולימוהי
ואמר רבוני משה אסרינון׃

ואמר ליה משה הקנאתי את
מקנא רעינא פון דיהון כל
עמא דיי נביאין ארי יתן יי
ית רוח נבואתיה עליהון׃
ואיתכניש משה למשריתא
הוא וסבי ישראל׃
ורוחא נטל מן קדם יי ואפרח
שלו מן ימא ורמא על משריתא
כמהלך יומא לכא וכמהלך
יומא לכא סחור סחור
למשריתא וכרום תרתין אמין
על אפי ארעא׃
וקם עמא כל יומא ההוא וכל
ליליא וכל יומא דבתרוהי
וכנשו ית שלו דאזעיר כנש
עשרא דגורין ושטיחו להון
שטיחין סחור סחור למשריתא

בשרא עד דהוא בין שיניהון
עד דלא פסק ורגזא דיי תקיף
בעמא וקטל יי בעמא קטיל
סגי לחדא׃

וקרא ית שמא דאתרא ההוא
קברי דמשאלי ארי תמן קברו
ית עמא דשאילו׃

מקברי דמשאלי נטלו עמא
חצרות והוו בחצרות׃

ומלילת מרים ואהרן
במשה על עיסק איתתא
שפירתא דנסיב ארי איתתא

מידד ותנח עלהם הרוח והמה
בכתבים ולא יצאו האהלה ויתנבאו
במחנה׃ וירץ הנער ויגד למשה
ויאמר אלדד ומידד מתנבאים
במחנה׃ ויען יהושע בן נון משרת
משה מבחריו ויאמר אדני משה
כלאם׃ ויאמר לו משה המקנא אתה
לי ומי יתן כל עם יהוה נביאים כי יתן
יהוה את רוחו עליהם׃ ויאסף משה
אל המחנה הוא וזקני ישראל׃ ורוח
נסע מאת יהוה ויגז שלוים מן הים
ויטש על המחנה כדרך יום כה
וכדרך יום כה סביבות המחנה
ובאמתים על פני הארץ׃ ויקם העם
כל היום ההוא וכל הלילה וכל יום
המחרת ויאספו את השלו הממעיט
אסף עשרה חמרים וישטחו להם
שטוח סביבות המחנה׃ הבשר עודנו
בין שניהם טרם יכרת ואף יהוה
חרה בעם ויך יהוה בעם מכה רבה
מאד׃ ויקרא את שם המקום ההוא
קברות התאוה כי שם קברו את
העם המתאוים׃ מקברות התאוה
נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות׃

ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות
האשה הכשית אשר לקח כי אשה

וירץ הנער. י״א גרשום בן משה היה׃
כלאם. הטל עליהם צרכי צבור והם
כלין מאליהן. ד״א תנם אל בית הכלא
לפי שהיו מתנבאים משה מת
ויהושע מכניס את ישראל לארץ׃
המקנא אתה לי. הקנאתי את מקנא
לי בשבילי. כל לשון קנאה אדם לב
לנקמה או לעזור אוחז בעשה הדבר׃
ויאסף משה. מפתח אהל מועד אל
המחנה נכנסו איש לאהלו׃ ויאסף
לשון כניסה אל הבית כמו ואספתו אל
תוך ביתך. וזה לכלם יכבד ולא
ידעו מי אוספם׃ הוא וזקני ישראל׃
מלמד שלא הביא פורענות
עד שנכנסו הצדיקים איש לאהלו׃
ויגז שלוים. הפריח. וכן כי גז חיש וכן
נגזו ועבר׃ ויטש. ויפשט. כמו והם
נטושים׃ וכאמתים. פורחות בגבה
עד שהם כנגד לבו של אדם שלא יהא
טורח באסיפתם ולא יהא להם להגביה
ולשחות׃ הממעיט. מי שאסף פחות
מכלם העצלים והחגרים׃ וישטחו.
עשו אותן משטיחין משטיחין׃ טרם
יכרת. כתרגומו. לא איתי מספקין
לפסקו בשניו עד שנשמתו יוצאה׃
ותדבר. אין דבר אלא לשון קשה
וכן דבר האיש אדני הארץ אתנו
קשות. ואין אמירה בכל מקום אלא

התחנונים. וכן ויאמר אל נא תשובו אחי. ויאמר שמעו נא. ואין נא אלא לשון בקשה. ותדבר מרים ואהרן. היא
פתחה בדבור לפיכך הקדימה הכתוב. ומנין היתה מרים יודעת שפירש משה מן האשה. ר׳ נתן אומר מרים היתה
בצד צפורה כשאמרו לו למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה. כששמעה צפורה אמרה אוי לנשותיהם של אלו אם הם
זקוקין לנבואה שיהו פורשין מנשותיהן כמו שפירש בעלי ממני. ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן. ומה מרים שלא
נתכוונה לגנותו כך נענשה ק״ו למספר בגנותו של חברו. כושית. בגימטריא יפת מראה. חשבון זה
בחשבון זה. האשה הכשית. מגיד שהכל מודים ביפיה כשם שהכל מודים בשחרות של כושי. על אודות האשה.
על אודות גרושיה. כי אשה כשית לקח. מה ת״ל אלא יש לך אשה נאה ביפיה ואינה נאה במעשיה ולא ביפיה

כשית לקח: ויאמרו הרק אך במשה דבר יהוה הלא גם בנו דבר וישמע יהוה: והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה:

ויאמר יהוה פתאם אל משה ואל אהרן ואל מרים צאו שלשתכם אל אהל מועד ויצאו שלשתם: וירד יהוה בעמוד ענן ויעמד פתח האהל ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם: ויאמר שמעו נא דברי אם יהיה נביאכם יהוה במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו: לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא: פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידת ותמנת יהוה יביט ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה: ויחר אף יהוה בם וילך: והענן סר מעל

שפירתא נסיב רחיקו
ואמרו הלחוד ברם במשה מליל יי' הלא אף בנא מליל ושמיע קדם יי' ׃
וגברא משה ענותן לחדא מכל אינשא די על אפי ארעא

ואמר יי' בתכיף למשה ולאהרן ולמרים פוקו תלתיכון למשכן זימנא ונפקו תלתיהון

ואיתגלי יי' בעמודא דעננא וקם לתרע משכנא וקרא אהרן ומרים ונפקו תרויהון ׃
ואמר שמעו כען פיתגמי אם יהון לכון נביאין אנא יי' בחזוין אנא מיתגלי להון בחלמין אנא ממליל עמהון ׃
לא כן עבדי משה בכל ביתי מהימן הוא ׃
ממלל עם ממלל מלילנא עמיה וחיזו ולא בחידן ודמות יקרא דיי' מסתכל ומדין לא דחילתון למללא בעבדי במשה ׃
ותקיף רוגזא דיי' בהון ואיסתלק ׃
ועננא איסתלק מעילוי

או נאה בכלי · האשה הכושית · על שם שהיא נקראת כושית כאדם שקורא לבנו נאה כושי כדי שלא תשלוט בו עין רעה · כי אשה כושית לקח · ועתה גרשה · הרק אך במשה · הרק עמו לבדו דבר ה' · הלא גם בנו דבר · ולא פירשנו מדרך ארץ · ענו · שפל וסבלן · ענו מאד · כלומר שאם היה שומע אלו הדברים היה יודע לענות ולהשיב טענות כנגדם השתקן · פתאום · נגלה עליהם והם טמאים בדרך ארץ וצועקים מים מים · להודיעם שיפה עשה משה שפירש מן האשה מאחר שהשכינה נגלית עליו תדיר ואין עת קבועה לדבור · באו שלא יאמרו אהרן ומרים לפני הבה עשה דבר לבלי חוק · עכשיו שיצאו עליהם פתאם שלא יחשבו על כך שלא היה לו פנאי ושהות לדבר על כך להקומם עליהם · ל"א צאו שלשתכם לא היה צריך משה לצאת שהרי לא דבר עמו כלום אלא כדי שיהא מזומן להתפלל ולרפואה · צאו שלשתכם · שלשתם נקראו בדבור אחד מה שאין הפה יכול לדבר ואין האוזן לשמוע · בעמוד ענן · יצא יחידי שלא כמדת בשר ודם מלך בשר ודם כשיוצא למלחמה יוצא באכלוסי' וכשיוצא לשלום יוצא במועטין ומדת הקב"ה יוצא למלחמה יחידי שנאמ' ה' איש מלחמה · ויוצא באכלוסין לשלום שנאמ' רכב אלהים רבותים · ויקרא אהרן ומרים · שיהיו נמשכין ויוצאין מן החצר לקראת הדבור · ויצאו שניהם · מפני מה משכן והפרישן לפי שאומרין מקצת שבחו של אדם בפניו וכלו שלא בפניו וכן מצינו בנח שנאמר שלא בפניו כו' תמים ובפניו נאמר אותך ראיתי צדיק לפני · דבר אחר שלא ישמע בנזיפתו של אהרן · שמעו נא דברי · אין נא אלא לשון בקשה · אם יהיה נביאכם · אם יהיו לכם נביאים · ה' במראה אליו אתודע · שכינת שמי אין נגלית עליו באספקלריא המאירה אלא בחלום וחזיון · פה אל פה · אמרתי לו לפרוש מן האשה · והיכן אמרתי לו בסיני לך אמור להם שובו לכם לאהליכם · ואתה פה עמוד עמדי · ומראה ולא בחידות · ומראה · זה מראה דבור שאני מפרש לו דבורי במראה פנים · ואיני סותמו לו בחידות כענין שנאמר ביחזקאל חוד חידה · יכול מראה שכינה תלמוד לומר לא תוכל לראות פני · ותמונת ה' יביט · זה מראה אחורים כענין שנאמר וראית את אחורי · בעבדי במשה · אינו אומר בעבדי משה אלא בעבדי במשה בעבדי אף על פי שאינו משה · במשה אף על פי שאינו עבדי כדאי לירא מפניו וכל שכן שהוא עבדי · ועבד מלך מלך היה לכם לומר אין המלך אוהבו חנם · ואם תאמר איני מכיר במעשיו זו קשה מן הראשונה · ויחר אף ה' · מאחר שהודיען סרחונם אחר כך גזר עליהם נדוי · קל וחומר לבשר ודם שלא יכעוס על חבירו עד שיודיעו סרחונו · והענן סר · ואחר כך והנה מרים מצורעת כשלג · משל למלך שאמר לפדגוג רדה את בני אבל לא תרדהו עד שאלך מאצלך שרחמי עליו ·

האהל והנה מרים מצרעת כשלג
ויפן אהרן אל מרים והנה מצרעת׃
ויאמר אהרן אל משה בי אדני אל
נא תשת עלינו חטאת אשר נואלנו
ואשר חטאנו׃ אל נא תהי כמת
אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי
בשרו׃ ויצעק משה אל יהוה לאמר
אל נא רפא נא לה׃
ויאמר יהוה אל משה ואביה ירק
ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים
תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר
תאסף׃ ותסגר מרים מחוץ למחנה
שבעת ימים והעם לא נסע עד האסף
מרים׃ ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו
במדבר פארן׃
וידבר יהוה אל משה לאמר׃ שלח
לך אנשים ויתרו את ארץ כנען
אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד
איש אחד למטה אבתיו תשלחו
כל נשיא בהם׃ וישלח אתם משה

משכנא והא מרים חוורא
כתלגא ואיתפני אהרן למרים
והא סגירא׃
ואמר אהרן למשה בבעו רבוני
לא כען תשוי עלנא חובא די
טפשנא ודי סרחנא׃
לא כען תתרחק דא מבינגא
ארי אחתנא היא צלי כען על
בישרא מיתא הדין דבה
ואיתסי׃
וצלי משה קדם יי למימר
אלה בבעו אסי כען לה׃

ואמר יי למשה ואלו אבוהא
מינזף נזף בה הלא תתכלם
שבעה יומין תסתגר שבעה
יומין מברא למשריתא ובתר
כן תתכניש׃
ואסתגרת מרים מברא
למשריתא שבעת יומין ועמא
לא נטל עד דאיתכנישת מרים׃
ובתר כן נטלו עמא מחצרות
ושרו במדברא דפארן׃
ומליל יי עם משה למימר׃
שלח לך גוברין ויאללון ית
ארעא דכנען דאנא יהיב לבני
ישראל גברא חד גברא חד
לשבטא דאבהתוהי תשלחון
כל רבא בהון׃
ושלח יתהון משה

מבשלו׃ כתרגומו לשון אויל׃ אל נא תהי
כמת׃ אחותינו זו כמת׃ מה מת
מטמא בביאה אף מצורע מטמא
בביאה׃ אשר בצאתו מרחם אמו׃
אמנו היה לו לומר אלא שכינה הכתוב׃
ויאכל חצי בשרו׃ בשרנו היה לו
לומר אלא שכינה. כשיצא זה מרחם
אמנו והיא לנו כאלו נאכל חצי בשרנו
כענין שנאמר כי אחינו בשרנו הוא׃
ולפי משמעו אף הוא נראה כן אין
ראוי להניח את אחותינו להיות כמת
מאחר שיצא זה מרחם אמנו שלנו זה
שיש בנו כח לעזור ואין אנו עוזרים הרי
נאכל חצי בשרו שאחיו בשרו הוא׃
דבר אחר אל נא תהי כמת׃ אם אינך
רופאה בתפלה מי מסגירה מי
מטהרה אני אי אפשר לראותה שאני
קרוב ואין קרוב רואה את הנגעים
וכהן אחר אין בעולם׃ וזהו אשר
בצאתו מרחם אמו׃ אל נא׃ בא הכתוב
ללמדך דרך ארץ שהשואל דבר צריך
לומר שנים או שלשה דברי תחנונים ואחר כך יבקש שאלותיו׃ לאמר׃ מה ת"ל אמר לו השיבני אם אתה מרפא אותה
אם לאו עד שהשיבו ואביה ירוק ירק בפניה׃ ר' אלעזר בן עזריה אומר בד' מקומות בקש משה לפני הקב"ה להשיבו אם
יעשה שאלותיו אם לאו׃ כיוצא בו וידבר משה לפני י"י לאמר הן בני ישראל וגו' מה תלמוד לומר לאמר אמר לו הקב"ה אם
אתה גואלם אם לאו עד שהשיבו עתה תראה וכיוצא בו ויאמר משה לפני י"י לאמר יפקוד י"י אלהי הרוחות. וכיוצא בו
ואתחנן אל י"י בעת ההיא לאמר השיבו רב לך אל תוסף׃ אל נא׃ מפני מה לא האריך משה בתפלה זו שלא יאמרו ישראל
אחותו נתונה בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה׃ ואביה ירוק ירק׃ אם אביה הראה לה פנים זועפות הלא תכלם שבעת
ימים קל וחומר לשכינה י"ד יום אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון לפיכך אף בנזיפתי תסגר שבעת ימים׃ ואחר תאסף׃ אומר
אני כל אסיפות האמורות במצורעים על שם שהיו משולחין חוץ למחנה וכשהוא נרפא נאסף אל המחנה לכך כתוב בו אסיפה
לשון הכנסה׃ והעם לא נסע׃ זה הכבוד חלק לה המקום בשביל שעה אחת שנתעכבה בשביל משה כשהושלך
ליאור שנאמר ותתצב אחותו מרחוק׃ הסלת פרשת בהעלתך

שלח לך

אנשים־
באחיה־
למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה
ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר׃ שלח לך׃ לדעתך אני איני מצוה לך אם תרצה שלח׃ לפי שבאו ישראל ואמרו
נשלחה אנשים לפנינו כמו שנאמר ותקרבון אלי כלכם וגו' ומשה נמלך בשכינה אמר אני אמרתי להם שהיא טובה
שנאמר ואומר אעלה אתכם מעני מצרים וגו' חייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוה׃

ממדבר פארן על פי יהוה כלם
אנשים ראשי בני ישראל המה ׃
ואלה שמותם למטה ראובן שמוע
בן זכור ׃ למטה שמעון שפט בן
חורי ׃ למטה יהודה כלב בן יפנה ׃
למטה יששכר יגאל בן יוסף ׃ למטה
אפרים הושע בן נון ׃ למטה בנימן
פלטי בן רפוא ׃ למטה זבולן גדיאל
בן סודי ׃ למטה יוסף למטה מנשה
גדי בן סוסי ׃ למטה דן עמיאל בן
גמלי ׃ למטה אשר סתור בן מיכאל ׃
למטה נפתלי נחבי בן ופסי ׃ למטה
גד גאואל בן מכי ׃ אלה שמות
האנשים אשר שלח משה לתור
את הארץ ויקרא משה להושע בן
נון יהושע וישלח אתם משה לתור
את ארץ כנען ויאמר אלהם עלו
זה בנגב ועליתם את ההר ׃ וראיתם
את הארץ מה הוא ואת העם הישב
עליה החזק הוא הרפה המעט הוא
אם רב ׃ ומה הארץ אשר הוא ישב
בה הטובה הוא אם רעה ומה הערים
אשר הוא יושב בהנה הבמחנים
אם במבצרים ׃ ומה הארץ השמנה
הוא אם רזה היש בה עץ אם אין
והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ
והימים ימי בכורי ענבים ׃ ויעלו ויתרו
את הארץ ממדבר צן עד רחב לבא
חמת ׃ ויעלו בנגב ויבא עד חברון
ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק
וחברון שבע שנים נבנתה לפני צען
מצרים ׃ ויבאו עד נחל אשכל ויכרתו

ממדברא דפארן על מימרא דיי׳ כולהון גוברין רישי בני ישראל אינון ׃
ואלין שמהתהון לשיבטא דראובן שמוע בר זכור ׃
לשיבטא דשמעון שפט בר חורי ׃
לשיבטא דיהודה כלב בר יפנה ׃
לשיבטא דיששכר יגאל בר יוסף ׃
לשיבטא דאפרים הושע בר נון ׃
לשיבטא דבנימן פלטי בר רפוא ׃
לשיבטא דזבולן גדיאל בר סודי ׃
לשיבטא דיוסף לשבטא דמנשה גדי בר סוסי ׃
לשיבטא דדן עמיאל בר גמלי ׃
לשיבטא דאשר סתור בר מיכאל ׃
לשיבטא דנפתלי נחבי בר ופסי ׃
לשיבטא דגד גאואל בר מכי ׃
אלין שמהת גבריא דשלח משה לאללא ית ארעא וקרא משה להושע בר נון יהושע ׃
ושלח יתהון משה לאללא ית ארעא דכנען ואמר להון סקו דין בדרומא ותסקון לטורא ׃
ותחזון ית ארעא מה היא וית עמא דיתיב עלה התקיף הוא אם חלש הזעיר הוא אם סגיא ׃
ומה ארעא דהוא יתיב בה הטבא היא אם בישא ומה קרויא דהוא יתיב בהן הכפצחין אם בכרכין ׃
ומה ארעא העתירא היא אם מסכינא האית בה אילנא אם לא ותתקפון ותיסבון מאיבא דארעא ויומיא יומי בכורי ענבין ׃
וסליקו ואלילו ית ארעא ממדברא דצן עד רחוב למטי חמת ׃
וסליקו בדרומא ואתא עד חברון ותמן אחימן ששי ותלמי בני גברא וחברון שבע שנין אתבניאת קדם טנים מצרים ׃
ואתו עד נחלא דאתכלא וקצו

על פי ה׳ · ברשותו · כלם אנשים · לשון חשיבות הוא ואותה שעה כשרים היו · ויקרא משה להושע · נתפלל עליו יה יושיעך מעצת מרגלים · החזק הוא הרפה · סימן מסר להם אם בפרזים הם יושבים חזקים הם שסומכים על גבורתם · אם בערים בצורות הם יושבין חלשים הם · הבמחנים כתרגומו בפצחים ופצחין מלין · חומה · קטנה היא · [illegible] בריאים הם · היש בה עץ · אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו · בכורי ענבים · ימים שהענבים מתבשלין בכרמים · ממדבר צן עד רחוב הלכו בגמא הלכו בארך וברוחב כמין גם הלכו גבול דרומי ממקצוע מזרח עד מקצוע מערב כמו שצוה משה עלו זה בנגב דרך גבול ספר דרומי לצד והוא ממדבר צן שהוא במקצוע דרו׳ מי׳ מזרחית עד הים שהוא גבול מערבי ומשם חזרו והלכו כל גבול מערבי של שפת הים עד לבא חמת שאצל הר ההר במקצוע מערבית צפונית כמו שמפורש בגבולי הארץ בפרשת אלה מסעי · ויבא עד חברון · כלב לבדו הלך שם ונשתטח על קברי אבות שלא יהא נסת לחבריו להיות בעצתם וכן הוא אומר ולו אתן את הארץ אשר דרך בה וכתיב ויתנו לכלב את חברון · שבע שנים נבנתה · אפשר שבנה חם את חברון לכנען בנו הקטן קודם שבנה צוען למצרים בנו הגדול אלא שהיתה מבונה בכל טוב על אחת שבעה בצוען ובא להודיעך שבחה של ארץ ישראל שאין לך טרשים בכל ארץ ישראל יותר מחברון לפי שהיא לקבורת מתים ואין מעולה בכל הארצות כמצרים שנאמר כגן ה׳ כארץ מצרים · וצוען היא המעולה

משם זמורה ואשכול ענבים אחד
וישאהו במוט בשנים ומן הרמנים
ומן התאנים: למקום ההוא קרא נחל
אשכול על אודות האשכול אשר כרתו
משם בני ישראל: וישבו מתור הארץ
מקץ ארבעים יום: וילכו ויבאו אל
משה ואל אהרן ואל כל עדת בני
ישראל אל מדבר פארן קדשה
וישיבו אתם דבר ואת כל העדה
ויראום את פרי הארץ: ויספרו לו
ויאמרו באנו אל הארץ אשר שלחתנו
וגם זבת חלב ודבש הוא וזה פריה:
אפס כי עז העם הישב בארץ והערים
בצרות גדלת מאד וגם ילדי הענק
ראינו שם: עמלק יושב בארץ הנגב
והחתי והיבוסי והאמרי יושב בהר
והכנעני יושב על הים ועל יד הירדן:
ויהס כלב את העם אל משה ויאמר
עלה נעלה וירשנו אתה כי יכול נוכל
לה: והאנשים אשר עלו עמו אמרו
לא נוכל לעלות אל העם כי חזק
הוא ממנו: ויציאו דבת הארץ אשר
תרו אתה אל בני ישראל לאמר
הארץ אשר עברנו בה לתור אתה
ארץ אכלת יושביה הוא וכל העם

מתמן עוברתא ואיתכל ענבין
חד ונטלוהו באריחא בתרין
ומן רמוניא ומן תאניא:

לאתרא ההוא קרא נחלא
דאתכלא על עיסק איתכלא
דקצו מתמן בני ישראל:
ותבו מלאללא ית ארעא מסוף
ארבעין יומין:
ואזלו ואתו למשה ולאהרן
ולכל כנישתא דבני ישראל
למדברא דפארן לרקם ואתיבו
יתהון פתגמא וית כל כנישתא
ואחזיאונון ית איבא דארעא

ואישתעיאו ליה ואמרו אתינא
לארעא די שלחתנא ואף
עבדא חלב ודבש היא ודין
איבה:

לחוד ארי תקיף עמא דיתיב
בארעא וקרויא כריכן רברבן
לחדא ואף בני גיבריא חזינא
תמן:
עמלקאה יתיב בארע דרומא
וחתאי ויבוסאי ואימוראי יתיב
בטורא וכנענאה יתיב על ימא
ועל כיף ירדנא:

ואצית כלב ית עמא למשה
ואמר מיסק ניסק ונירת יתה
ארי מיכל נכול לה:
וגבריא די סליקו עמיה אמרו
לא נכול למיסק לות עמא
ארי תקיף הוא מננא:

ואפיקו שום ביש על ארעא
דאלילו יתה לות בני ישראל
למימר ארעא די עברנא בה
לאללא יתה ארעא מקטלא
יתבהא היא וכל עמא

שבארץ מצרים ששם מושב המלכים
שנאמר כי היו בצוען שריו · וחברון
היתה טובה ממנה שבעה חלקים ·
זמורה · שוכת גפן ואשכול ענבי תלוי
בה · וישאהו במוט · ממשמע שנאמר
במוט איני יודע שהוא בשנים מה
תלמוד לומר בשנים בשני מוטות הא
כיצד טורטני וטורטני דטורטני · אחד
כיצד שמונה נטלו אשכול · ואחד נטל
תאנה ואחד רימון · יהושע וכלב לא
נטלו כלום לפי שכל עצתן להוציא
דבה נתכוונו כשם שפריה משונה כך
עמה משונה · ואם חפץ אתה לידע
כמה משאוי א' מהם צא ולמד מאבנים
שהקימו בגלגל הרימו להם איש אבן
אחת על שכמו ושקלום רבותי' משקל
כל אחת מ' סאה וגמירי טונא דמדלי
אינש על כתפיה אינו אלא שליש
משאוי כשמסייעין אותו להרים ·
וישובו מתור הארץ מקץ מ' יום · והלא
ת' מאות פרסה על ת' מאות פרסה
ומהלך אדם בינוני עשר פרסאות
הרי מהלך ארבעים יום מן המזרח
למערב · והם הלכו ארכה ורחבה
אלא לפי שגלוי לפני הקב"ה שיגזור
עליהם יום לשנה קיצר את הדרך
לפניהם · וילכו ויבאו · מהו וילכו להקיש הליכתן לביאתן מה ביאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה · וישיבו
אותם דבר · את משה ואהרן · זבת חלב ודבש היא · כל דבר שקר שאין אומרים מקצת אמת בתחלתו אין מתקיים
בסופו · בצורות · לשון חוזק ותרגומו כריכן לשון בירות עגולות בלשון ארמי כרך עגול · עמלק יושב · לפי שנכוו בו
כבר הזכירוהו מרגלים תחלה כדי לבהלם · ועל יד הירדן · יד כמשמעו אצל הירדן ש' יהו ולא תוכלו לעבור · ויהס כלב ·
השתיק את כלם אל משה לשמוע מה שידבר במשה פתח ואמר וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם · השומע היה סבור
שבא לספר בגנותו ומתוך שהיה בלבם על משה בשביל דברי מרגלים שתקו כלם לשמוע גנותו אמר והלא קרע לנו
את הים והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו · עלה נעלה · אפי' היא בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם
נצליח בכל דבריו · ויהס · לשון שתיקה וכן הס כל בשר הס כי לא להזכיר · כדרך בני אדם הרוצה לשתק אגודת
אנשים ואומר ש"ש · חזק הוא ממנו · כב יכול כלפי מעלה אמרו · אוכלת יושביה ·

בכל מקום שעברנו מצאנום
קוברי מתים. והקדוש ברוך הוא
עשה לטובה לטורדם באבלם
ולא יתנו לב לאלו: אנשי מדות.
גדולים וגבוהים. וצריך לתת להם
מדה כגון גלית שש אמות וזרת.
וכן איש מדון איש מדה: הנפלים.
ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו
מן השמים בימי דור אנוש: וכן
היינו בעיניהם. שמענום אומרים
זה לזה נמלים יש בכרמים כאנשים:
ענקים. שמעניקים חמה
בקומתם: לו מתנו. הלואי ומתנו:
נתנה ראש. כתרגומו נשים עלינו
מלך. ורבותינו זכרם לברכה
פירשו לשון עבודה זרה.
אל תמרדו. ושוב אל תיראו
את עם הארץ: כי לחמנו
הם. נאכלם כלחם: סר צלם.
מעליהם. מגנם וחזקם. כשרים
שבהם מתו. איוב שהיה מגין
עליהם בזכותו: לרגום אותם
אותם: יהושע וכלב: וכבוד
יי׳ נראה. הענן ירד שם:
עד אנה. עד היכן: ינאצוני.
ירגיזוני: בכל האותות. בשביל
האותות שעשיתי להם היה להם
להאמין שהיכולת בידי לקיים
הבטחתי: ואורישנו. תרגומו:
ואם תאמר מה אעשה אל
שבועת אבות ואעשה
אותך לגוי גדול
שאתה מזרעם:
ושמעו מצרים.
ושמעו

אשר ראינו בתוכה אנשי מדות׃
ושם ראינו את הנפילים בני ענק
מן הנפלים ונהי בעינינו כחגבים וכן
היינו בעיניהם׃ ותשא כל העדה
ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה
ההוא׃ וילנו על משה ועל אהרן כל
בני ישראל ויאמרו אלהם כל העדה
לו מתנו בארץ מצרים או במדבר
הזה לו מתנו׃ ולמה יהוה מביא
אתנו אל הארץ הזאת לנפל בחרב
נשינו וטפנו יהיו לבז הלוא טוב לנו
שוב מצרימה׃ ויאמרו איש אל אחיו
נתנה ראש ונשובה מצרימה׃ ויפל
משה ואהרן על פניהם לפני כל
קהל עדת בני ישראל׃ ויהושע בן
נון וכלב בן יפנה מן התרים את
הארץ קרעו בגדיהם׃ ויאמרו אל
כל עדת בני ישראל לאמר הארץ
אשר עברנו בה לתור אתה טובה
הארץ מאד מאד׃ אם חפץ בנו יהוה
והביא אתנו אל הארץ הזאת
ונתנה לנו ארץ אשר הוא זבת חלב
ודבש׃ אך ביהוה אל תמרדו
ואתם אל תיראו את עם הארץ כי
לחמנו הם סר צלם מעליהם ויהוה
אתנו אל תיראם׃ ויאמרו כל העדה
לרגום אתם באבנים וכבוד יהוה
נראה באהל מועד אל כל בני ישראל׃

ויאמר יהוה אל משה עד אנה ינאצני
העם הזה ועד אנה לא יאמינו בי
בכל האתות אשר עשיתי בקרבו׃
אכנו בדבר ואורשנו ואעשה אתך
לגוי גדול ועצום ממנו׃ ויאמר משה
אל יהוה ושמעו מצרים כי העלית

דחזינא בגוה אינשין דמשחן׃
ותמן חזינא ית גיבריא בני
ענק מן גבריא והוינא בעיני
נפשנא כקמצין וכן הוינא
בעיניהון׃
וארימת כל כנישתא ויהבו ית
קלהון ובכו עמא בליליא
ההוא׃
ואיתרעמו על משה ועל אהרן
כל בני ישראל ואמרו להון
כל כנישתא לוי דמיתנא
בארעא דמצרים או במדברא
הדין לוי דמיתנא׃
ולמה יי׳ מעיל יתנא לארעא
הדא למיפל בחרבא נשנא
וטפלנא יהון לבזא הלא טב
לנא דנתוב למצרים׃

ואמרו גבר לאחוהי נמני רישא
ונתוב למצרים׃
ונפל משה ואהרן על אפיהון
קדם כל קהל כנישתא דבני
ישראל׃
ויהושע בר נון וכלב בר יפנה
מן דאלילו ית ארעא בזעו
לבושיהון׃
ואמרו לכל כנישתא דבני
ישראל למימר ארעא
דעברנא בה לאללא יתהא
טבא ארעא לחדא לחדא׃

אם רעוא בנא יי׳ ויעיל יתנא
לארעא הדא ויתנינה לנא
ארעא דהיא עבדא חלב
ודבש׃
ברם במימרא דיי׳ לא תמרדון
ואתון לא תדחלון ית עמא
דארעא ארי בידנא מסירין
אינון עדא תוקפהון מנהון
ומימרא דיי׳ בסעדנא לא
תדחלון מנהון׃
ואמרו כל כנישתא למרגם
יתהון באבנא ויקרא דיי׳
אתגלי במשכן זמנא לכל בני
ישראל׃

ואמר יי׳ למשה עד אימתי
יהון מרגזין קדמי עמא הדין
ועד אימתי לא יהימנון
במימרי בכל אתיא דעבדית
ביניהון׃
אמחינון במותא ואשיצינון
ואעביד יתך לעם סגי ותקיף
מנהון׃
ואמר משה קדם יי׳ וישמעון
מצראי ארי אסיקתא

בכחך את העם הזה מקרבו ׃
ואמרו אל יושב הארץ הזאת שמעו
כי אתה יהוה בקרב העם הזה אשר
עין בעין נראה אתה יהוה ועננך
עמד עלהם ובעמד ענן אתה הלך
לפניהם יומם ובעמוד אש לילה ׃
והמתה את העם הזה כאיש אחד
ואמרו הגוים אשר שמעו את
שמעך לאמר׃ מבלתי יכלת יהוה
להביא את העם הזה אל הארץ
אשר נשבע להם וישחטם במדבר׃
ועתה יגדל נא כח אדני כאשר
דברת לאמר׃ יהוה ארך אפים ורב
חסד נשא עון ופשע ונקה לא ינקה
פקד עון אבות על בנים על שלשים
ועל רבעים׃ סלח נא לעון העם הזה
כגדל חסדך וכאשר נשאתה לעם
הזה ממצרים ועד הנה׃ ויאמר יהוה
סלחתי כדברך ׃ ואולם חי אני
וימלא כבוד יהוה את כל הארץ ׃ כי
כל האנשים הראים את כבדי ואת
אתתי אשר עשיתי במצרים
ובמדבר וינסו אתי זה עשר פעמים
ולא שמעו בקולי ׃ אם יראו את
הארץ אשר נשבעתי לאבתם וכל
מנאצי לא יראוה׃ ועבדי כלב
עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא
אחרי והביאתיו אל הארץ אשר בא
שמה וזרעו יורשנה ׃ והעמלקי

בחילך ית עמא הדין מביניהון׃
ויימרון ליתיב ארעא הדא
שמעו ארי את יי דשכינתך
שריא בגו עמא הדין די
בעיניהון חזן שכינת יקרך יי
ועננך קאים עליהון ובעמודא
דעננא את מדבר קדמיהון
ביממא ובעמודא דאישתא
בליליא׃
ותקטול ית עמא הדין כגברא
חד ויימרון עממיא די שמעו
ית שמע גבורתך למימר׃
מדלית יוכלא קדם יי לאעלא
ית עמא הדין לארעא דקיים
להון וקטלינון במדברא׃
וכען סגי כען חילא קדמך יי
כמא דמלילתא למימר׃
יי מרחיק רגז ומסגי למעבד
טבוון שביק לעויין
ולמרודי סלח לדתייבין
לאוריתא ודלא תייבין לא
מזכי מסער חובי אבהן על
בנין מרדין על דר תליתאי ועל
דר רביעאי׃
שבוק כען לחובי עמא הדין
כסגיאות טיבותך וכמא
דשבקתא לעמא הדין ממצרים
ועד כען׃
ואמר יי שבקית כפיתגמך׃
וברם קיים אנא ומתמלי יקרא
דיי ית כל ארעא׃
ארי כל גובריא דחזו ית יקרי
וית אתותי דעבדית במצרים
ובמדברא ונסיאו קדמי דנן
עשר זמנין ולא קבילו במימרי׃
אם יחזון ית ארעא דקיימית
לאבהתהון וכל דארגיזו קדמי
לא יחזונה׃
ועבדי כלב חלף דהות רוח
אחרי עמיה ואשלים בתרי
דחלתי ואעילניה לארעא
דעל לתמן ובנוהי יתרכינה׃
ועמלקאה

המצרים אשר הרגתם · כי העלית · כי
משמש במקום אשר · והם ראו אשר
העלית בכחך אותם מקרבם
וכשישמעו שתהרגם · לא יאמרו
שחטאו · אלא יאמרו שכנגדם יכולת
להלחם וכנגד יושבי הארץ הזאת לא
יכולת ומה יאמרו עליהם מה שאמור
בסוף הענין · מבלתי יכולת ייי · בשביל
ששמעו · שאתה ייי שוכן בקרבם
ועין בעין נראה אתה להם · והכל
דרך חבה ולא הכירו שנתקה אהבתך
מהם עד הנה · והמתה את העם ·
פתאום כאיש אחד ומתוך כך יאמרו
הגוים אשר שמעו את שמעך מבלתי
יכולת וגו' · לפי שיושבי הארץ חזקים
וגבורים ואינו דומה פרעה לל"א מלכים
וזו יאמרו על יושבי הארץ · מאחר
מתוך שלא היה יכול להביאם שחטם ·
יכולת · שם דבר הוא · כאשר דברת ·
ומהו הדבור · ייי ארך אפים לצדיקים
ולרשעים · כשעלה משה למרום מצאו
להקב"ה שיושב וכותב ייי ארך אפים ·
אמר לו לצדיקים · א"ל אף לרשעים ·
אמר לו רשעים יאבדו · אמר לו חייך
שתצטרך לדבר זה · כשחטאו בעגל
ובמרגלים נתפלל לפניו בארך אפים ·
אמר לו הקב"ה והלא אמרת לי לצדיקים
אמר לו והלא אמרת לי אף לרשעים ·
יגדל נא כח ייי · לעשות דברך · ונקה ·
לשבים · לא ינקה · לשאינן שבים · כדברך ·
בשביל מה שאמרת מבלתי יכולת · ואולם · כמו אבל זאת אעשה להם · חי אני · לשון שבועה · וימלא כבוד ייי את כל
הארץ · כי כל האנשים הרואים את כבודי · הרי זה מקרא מסורס · כי כל האנשים אם יראו את הארץ וכבודי מלא את
הארץ שלא יתחלל שמי במגפה הזאת · לאמר מבלתי יכולת · שלא אמיתם פתאום כאיש אחד אלא באיחור מ' שנה מעט
מעט · וינסו אותי · שנים בים שנים במן שנים בשלו וכו' כדאיתא במסכת ערכין · אם יראו את הארץ · לא יראו את
הארץ · רוח אחרת · שתי רוחות · אחת בפה ואחת בלב · למרגלים אומר אני עמכם בעצה ובלבו היה לומר האמת

והכנעני יושב בעמק מחר פנו וסעו לכם המדבר דרך ים סוף׃

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן לאמר׃ עד מתי לעדה הרעה הזאת אשר המה מלינים עלי את תלנות בני ישראל אשר המה מלינים עלי שמעתי׃ אמר אלהם חי אני נאם יהוה אם לא כאשר דברתם באזני כן אעשה לכם׃ במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקדיכם לכל מספרכם מבן עשרים שנה ומעלה אשר הלינתם עלי׃ אם אתם תבאו אל הארץ אשר נשאתי את ידי לשכן אתכם בה כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון׃ וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה והביאתי אתם וידעו את הארץ אשר מאסתם בה׃ ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה׃ ובניכם יהיו רעים במדבר ארבעים שנה ונשאו את זנותיכם עד תם פגריכם במדבר׃ במספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום יום לשנה יום לשנה תשאו את עונתיכם ארבעים שנה וידעתם את תנואתי׃ אני יהוה דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה הרעה הזאת הנועדים עלי במדבר הזה יתמו ושם ימתו׃ והאנשים אשר

וכנענאה יתיב במישרא מחר איתפנאו וטולו לכון למדברא ארח ימא דסוף׃

ומליל יי׳ עם משה למימר׃ עד אימתי לכנישתא בישא הדין די אינון מתרעמין עלי ית תורעמות בני ישראל דאינון מתרעמין עלי שמיע קדמי׃

אימר להון קיים אנא אמר יי׳ אם לא כמא דמלילתון קדמי כן אעביד לכון׃

במדברא הדין יפלון פגריכון וכל מנימכון לכל חושבנכון מבר עשרין שנין ולעילא דיתרעמתון עלי׃

אם אתון תיעלון לארעא דקיימית במימרי לאשראה יתכון בה אלהין כלב בר יפנה ויהושע בר נון׃

וטפלכון דאמרתון לבזא יהא ואעיל יתהון וידעון ית ארעא דקצתון בה׃

ופגריכון דלכון יפלון במדברא הדין׃

ובניכון יהון מאחרין במדברא ארבעין שנין ויקבלון ית חוביכון עד דיסופון פגריכון במדברא׃

במנין יומיא דאלתון ית ארעא ארבעין יומין יומא לשתא יומא לשתא תקבלון ית חוביכון ארבעין שנין ותדעון ית דאיתרעמתון עלי׃

אנא יי׳ גזרית במימרי ואקיים אם לא דא אעביד לכל כנשתא בישתא הדא דאזדמנו עלי במדברא הדין יסופון ותמן ימותון׃ וגובריא

ועל ידי כן היה בו כח להתעקש כמו שנאמר ויהס כלב שהיו סבורין שיאמר כמותן וזהו שנאמר בספר יהושע ואשיב אותו דבר כאשר עם לבבי ולא כאשר עם פה׃ וימלא את לבו אחרי׃ וזה מקרא קצר׃ אשר בא שמה׃ חברון תנתן לו׃ יורשנה׃ תרגומו יתרכנה׃ יורישו ענקים שבה ואין לתרגמו יירתנה אלא במקום יירשנה׃ והעמלקי והכנעני׃ אם תלכו שם יהרגו אתכם אחר שאיני עמכם׃ מחר פנו לאחריכם וסעו׃ לעדה׃ זו עשרה מרגלים מכאן לעדה שהיא עשרה׃ אשר המה מלינים את ישראל עלי׃ את תלונות בני ישראל אשר המה המרגלים מלינים אותם עלי שמעתי׃ חי אני׃ לשון שבועה׃ אם לא כן אעשה׃ כביכול איני חי׃ כאשר דברתם׃ שבקשתם ממני או במדבר הזה לו מתנו׃ וכל פקודיכם לכל מספרכם׃ כל הנמנים לכל מספר שאתם נמנים בו לצאת לצבא ולתת שקלים׃ כל הנמנים לכל אותן מספרים ימותו ואלו הם מבן עשרים׃ ולהוציא שבט לוי שאין פקודיהם בן עשרים׃ ופגריכם אתם׃ כתרגומו לפי שדבר על הבנים להכניסם לארץ ובקש לומר ואתם תמותו נופל לשון זה לומר אתם׃ ארבעים שנה׃ לא מת אחד מהם פחות מבן ס׳ לכך נגזר מ׳ כדי שיהו אותן של בני עשרים מגיעים לכלל ס׳׃ ושנה ראשונה היה בכלל ואע״פ שקדמה לשלוח מרגלים לפי שמשעשו את העגל עלתה גזרה זו במחשבה אלא שהמתין להם עד שתתמלא סאתם וזהו שנאמר בעגל וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם ואף כאן נאמר תשאו את עונותיכם ב׳ עונות של עגל ותלונה ונחשב להם מקצת שנה ככולה כשמנין חייהם וכשנכנסו לשנת ס׳ מתו אותן של בני עשרים׃ ונשאו את זנותיכם׃ כתרגומו יקבלון ית חוביכון׃ את תנואתי׃ שהניאותם לבבכם מאחרי׃ תנואה׃ הסרה כמו כי הניא אביה׃

דשלח משה לאללא ית ארעא ותבו וארעימו עלוהי כל כנישתא לאפקא שום ביש על ארעא:
ומיתו גובריא דאפיקו שום ביש על ארעא משתא במותנא קדם יי:
ויהושע בר נון וכלב בר יפנה אתקיימו מן גובריא האינון דאזלו לאללא ית ארעא:
ומליל משה ית פתגמיא האלין עם כל בני ישראל ואתאבלו עמא לחדא:
ואקדימו בצפרא וסליקו לריש טורא למימר הא אנחנא סלקין לאתרא דאמר יי ארי חבנא:
ואמר משה למה דנן אתון עברין על גזרת מימרא דיי והיא לא תצלח:
לא תסקון ארי לית שכינתא דיי ביניכון ולא תתברון קדם בעלי דבביכון:
ארי עמלקאה וכנענאה תמן קדמיכון ותפלון בחרבא ארי על כן תבתון מבתר פולחנא דיי ולא יהא מימרא דיי בסעדכון:
וארשעו למיסק לריש טורא וארון קיימא דיי ומשה לא עדו מגו משריתא:
ונחת עמלקאה וכנענאה דיתיב בטורא ההוא ומחונון וטרדונון עד חרמה:
ומליל יי עם משה למימר:
מליל עם בני ישראל ותימר להון ארי תיעלון לארע מותבניכון דאנא יהיב לכון ותעבדון קורבנא

שלח משה לתור את הארץ וישבו וילונו עליו את כל העדה להוציא דבה על הארץ: וימתו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה לפני יהוה: ויהושע בן נון וכלב בן יפנה חיו מן האנשים ההם ההלכים לתור את הארץ: וידבר משה את הדברים האלה אל כל בני ישראל ויתאבלו העם מאד: וישכמו בבקר ויעלו אל ראש ההר לאמר הננו ועלינו אל המקום אשר אמר יהוה כי חטאנו: ויאמר משה למה זה אתם עברים את פי יהוה והוא לא תצלח: אל תעלו כי אין יהוה בקרבכם ולא תנגפו לפני איביכם: כי העמלקי והכנעני שם לפניכם ונפלתם בחרב כי על כן שבתם מאחרי יהוה ולא יהיה יהוה עמכם: ויעפלו לעלות אל ראש ההר וארון ברית יהוה ומשה לא משו מקרב המחנה: וירד העמלקי והכנעני הישב בהר ההוא ויכום ויכתום עד החרמה:

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם כי תבאו אל ארץ מושבתיכם אשר אני נתן לכם: ועשיתם אשה

וישובו וילינו עליו · וכששבו מתור הארץ הרעימו עליו את העדה בהוצאת דבה אותן האנשים · וימותו כל הוצאת דבה לשון חנוך לבריות שמלקיחין בה לאדם לדבר בו כמו דובב שפתי ישנים ויש לטובה ויש לרעה לכך נאמר מוציאי דבת הארץ רעה שיש דבה שהיא טובה: במגפה בלע: במגפה לפני יי · באותה מיתה ההגונה להם מדה כנגד מדה · הם חטאו בלשון לפיכך נשתרבב לשונם על טבורם ותולעים יוצאין מלשונם ונכנסין לתוך טבורם לכך נאמר במגפה ולא נאמר במגפה והוא של לפני יי באותה הראויה להם לפי מדותיו של הקב״ה שהוא מודד מדה כנגד מדה: ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו · מה ת״ל מן האנשים ההם אלא מלמד שנטלו חלקם של מרגלים בארץ וקמו תחתיהם לחיים: ויעלו אל ראש ההר · אל ההר ההולך לארץ ישראל: והיא לא תצלח · זו שאתם עושים לא תצלח: כי על כן שבתם · כמו על אשר שבתם: כלומר כי זאת תבא לכם על אשר שבתם: ויעפלו · לשון חוזק וכן הנה עפלה · אשגרים בלע לשון עזות וכן עופל בת ציון ומגדל התרגום מפרשין לשון אופל הלכו חשכים שלא ברשות:

ויכתום · כמו ואכות אותם טחון מכה אחר מכה: עד החרמה · שם המקום נקרא על שם המאורע כמו עד השברים: ועשיתם אשה · אין זה לשון צווי אלא כי תבאו שם ותעלה בלבבכם לעשות אשה ליי: לריח ניחוח · נחת רוח: לפלא נדר או נדבה · לפרש: או במועדיכם · שתעשה האשה בשביל חובת מועדיכם שחייבתי אתכם לעשות במועדי: והקריב המקריב · תקריבו נסכים ומנחה לכל בהמה המנחה בלולה והשמן נבלל בה והיין לספלים כמו ששנינו בסוכה: לכבש האחד · על כל האמור למעלה הוא מוסב על המנחה על השמן ועל היין: ועשיתם אשה ליי: עולה או זבח הקרב לאישים יטעון נסכים תלמוד לומר עולה מנין לרבות שלמים תלמוד לומר או זבח · יכול אף חטאת ואשם תלמוד לומר לפלא נדר או נדבה · מין שבא בנדר או בנדבה טעון נסכים ולא חטאת ואשם:

ליהוה עלה או זבח לפלא נדר או
בנדבה או במעדיכם לעשות ריח
ניחח ליהוה מן הבקר או מן הצאן:
והקריב המקריב קרבנו ליהוה
מנחה סלת עשרון בלול ברבעית
ההין שמן: ויין לנסך רביעית ההין
תעשה על העלה או לזבח לכבש
האחד: או לאיל תעשה מנחה סלת
שני עשרנים בלולה בשמן שלשית
ההין: ויין לנסך שלשית ההין
תקריב ריח ניחח ליהוה: וכי תעשה
בן בקר עלה או זבח לפלא נדר או
שלמים ליהוה: והקריב על בן הבקר
מנחה סלת שלשה עשרנים בלול
בשמן חצי ההין: ויין תקריב לנסך
חצי ההין אשה ריח ניחח ליהוה:
ככה יעשה לשור האחד או לאיל
האחד או לשה בכבשים או בעזים:
במספר אשר תעשו ככה תעשו
לאחד במספרם: כל האזרח יעשה
ככה את אלה להקריב אשה ריח
ניחח ליהוה: וכי יגור אתכם גר
או אשר בתוככם לדרתיכם ועשה
אשה ריח ניחח ליהוה כאשר תעשו
כן יעשה: הקהל חקה אחת לכם
ולגר הגר חקת עולם לדרתיכם
ככם כגר יהיה לפני יהוה: תורה
אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר
הגר אתכם:

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל
בני ישראל ואמרת אלהם בבאכם
אל הארץ אשר אני מביא אתכם

קדם יי עלתא או ניכסת
קודשיא לפרשא נדרא או
בנדבתא או במועדיכון
לסיעבד לאיתקבלא ברעוא
קדם יי מן תורי או מן ענא:

ויקריב דמקריב קורבניה קדם
יי מנחתא סולתא עשרונא
דפיל ברבעות הינא משחא:
וחמרא לנסכא רבעות הינא
תעביד על עלתא או לניכסת
קודשיא לאימרא חד:
או לדיכרא תעביד מנחתא
סולתא תרין עשרונין דפילא
במשח תלתות הינא:
וחמרא לנסכא תלתות הינא
תקריב לאיתקבלא ברעוא
קדם יי:
וארי תעביד בר תורי עלתא
או ניכסת קודשיא לפרשא
נדרא או נכסת קודשיא קדם
יי:
ויקרב על בר תורי מנחתא
סולתא תלתא עשרונין דפיל
במשח פלגות הינא:
וחמרא תקריב לניסכא
פלגות הינא קורבנא
דאתקבלא ברעוא קדם יי:
כדין יתעביד לתורא חד או
לדיכרא חד או לאימר
באימריא או בבני עיזי:
כמנין דיתעבדון כדין תעבדון
לחד במניניהון:
כל דיציבא יעביד כדין ית אלין
לקרבא קרבן דמתקבל ברעוא
קדם יי:
וארי יתגייר עמכון גיורא או
די בביניכון לדריכון ויעבד
קרבן דמתקבל ברעוא קדם
יי כמא דתעבדון כן יעביד:

קהלא קיימא חד לכון ולגיורא
דאתגיירון קיים עלם לדריכון
כותכון גיורא יהא קדם יי:

אוריתא חדא ודינא חד יהא
לכון ולגיורא דאתגיירון
בינכון:

ומליל יי עם משה למימר:
מלל עם בני
ישראל ותימר להון במיעלכון
לארעא דאנא מעיל יתכון

במועדיכם · להביא חובת שלך
הבאתה בנדבתם · מן הבקר או מן
הצאן ולא עולת העוף · או לאיל אם
אינו לוקח · ורבותינו דרשו או לרבות
את הפלגס לנכבד איל · אשה ריח
ניחח · אשה מוסב על המנחה על
השמן אבל היין אינו אשה שאין נתן
לאישים · או לשה שאוח בכבשים או
בעזים כבש ושה קרויין בן שנתן איל
בן יג חדש ויום אחד · כמספר אשר
תעשו · כמספר הבהמות אשר
תקריבו לקרבן · ככה תעשו נסכים
לכל אחד מהם · כמספרם של
בהמות מספרם של נסכים · ככם
כגר · כמותכם כן גר וכן דרך לשון
עברית כמו כגן יי' כארץ מצריםכן
ארץ מצרים · כמוני כמוך כעמי
כעמך כסוסי כסוסיך · בבואכם אל
הארץ · משונה ביאה זו מכל ביאות
שבתורה שבכלן נאמר כי תבואו לפי
שמדות זו מזו וכאן פירש לך כאן מכן
שאינה אלא לאחר ירושה וישיבה אף
כאן כן אבל זו נאמרה בבואכם
מיד כשנכנסו לה ואכלו מלחמה נתחייבו
בחלה · ראשית עריסותיכם כשתלושו
כדי עיסתכם שאתם רגילים ללוש
במדבר וכמה היא כשיעור
עומר לגלגלת · תרימו · מראשית תה
כעומר קודם שתאכלו ממנה ראשית
חלקה ... אחת ממנה תרימו לשם
יי' תרומה · חלה · טורטיל
כתרומת גרן · שלא נאמר בה
שיעור לא כתרומת מעשר שנאמר
בה שיעור אבל חכמים נתנו בה שיעור לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה · ולנחתום אחד מארבעים ושמנה ·
מראשית עריסותיכם · למה נאמר לפי שנאמר ראשית עריסותיכם שומע אני ראשונה שבעיסות תלמוד לומר

שמה: והיה באכלכם מלחם הארץ
תרימו תרומה ליהוה: ראשית
ערסתכם חלה תרימו תרומה
כתרומת גרן כן תרימו אתה: מראשית
ערסתיכם תתנו ליהוה תרומה
לדרתיכם: וכי תשגו ולא
תעשו את כל המצות האלה אשר
דבר יהוה אל משה: את כל אשר
צוה יהוה אליכם ביד משה מן היום
אשר צוה יהוה והלאה לדרתיכם:
והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה
ועשו כל העדה פר בן בקר אחד
לעלה לריח ניחח ליהוה ומנחתו
ונסכו כמשפט ושעיר עזים אחד
לחטת: וכפר הכהן על כל עדת בני
ישראל ונסלח להם כי שגגה הוא
והם הביאו את קרבנם אשה ליהוה
וחטאתם לפני יהוה על שגגתם:
ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר
הגר בתוכם כי לכל העם בשגגה:
ואם נפש אחת תחטא
בשגגה והקריבה עז בת שנתה
לחטאת: וכפר הכהן על הנפש
השגגת בחטאה בשגגה לפני יהוה
לכפר עליו ונסלח לו: האזרח בבני
ישראל ולגר הגר בתוכם תורה אחת
יהיה לכם לעשה בשגגה: והנפש
אשר תעשה ביד רמה מן האזרח
ומן הגר את יהוה הוא מגדף ונכרתה
הנפש ההוא מקרב עמה: כי דבר
יהוה בזה ואת מצותו הפר הכרת

תמן:
ויהא במיכלכון מלחמא
דארעא תפרשון אפרשותא
קדם יי:
ריש אצוותכון חלתא תפרשון
אפרשותא כמא דמפרישין
מן אידרא כן תפרשון יתה:
מריש אצוותכון תתנון קדם יי
אפרשותא לדריכון:
וארי תשתלון ולא תעבדון ית
כל פיקודיא האלין דמליל יי
עם משה:

ית כל דפקיד יי לותכון בידא
דמשה מן יומא דפקיד יי
ולהלא לדריכון:

ויהא אם מעיני כנישתא
איתעבידא לשלו ויעבדון כל
כנישתא תור בר תורי חד
לעלתא לאתקבלא ברעוא
קדם יי ומנחתיה ונסכיה כד
חזי וצפיר בר עזי חד לחטאתא

ויכפר כהנא על כל כנישתא
דבני ישראל וישתביק להון
ארי שלותא היא ואינון
איתיאו ית קורבנהון קורבנא
קדם יי וחטאתהון קדם יי
על שלותהון:
וישתביק לכל כנישתא דבני
ישראל ולגיורא דאתגיירון
בניהון ארי לכל עמא בשלותא

ואם אינש חד יחוב בשלו
ויקריב עזא בר שתא
לחטאתא:
ויכפר כהנא על אינש
דאשתלי בסיתביה בשלו קדם
יי לכפרא עלוהי וישתביק
ליה:
ליציבא בבני ישראל ולגיורא
דאתגיירון בניכון אוריתא
חדא תהא לכון לדיעביד
בשלו:
ואינש דיעביד בריש גלי מן
יציבא ומן גיורא קדם יי הוא
מרגיז וישתיצי אינשא ההוא
מגו עמיה:

ארי על פתגמא דיי בסר וית
פיקודוהי אשני אישתיצאה

מראשית עריסותיכם ולא כלה: תתנו לה׳
תרומה. לפי שלא שמענו שיעור
חלה לכך נאמר תתנו בה כדי
נתינה: וכי תשגו ולא תעשו. עז היתה
בכלל כל המצות שהצבור מביאין
ע״ז פר והרי הכתוב מוציאה כאן
מכללן לדון בפר לעולה ושעיר
לחטאת: וכי תשגו. כענין שכתוב מדבר
או אינו אלא באחת מכל מצות הל׳
את כל המצות האלה מצוה אחת
שהיא ככל המצות מה העובר על
כל המצות פורק עול ומפר ברית
ומגלה פנים בתורה אף מצוה זו
פורק בה עול ומפר ברית ומגלה
פנים בתורה ואיזו זו ע״ז: אשר
דבר ה׳ אל משה. אנכי ולא יהיה לך
מפי הגבורה שמענום שנאמר אחת
דבר אלקים שתים זו שמעתי: את כל
אשר צוה ה׳. מגיד שכל המודה בע״ז
ככופר בכל התורה כולה ובכל מה
שנתנבאו נביאים שנא׳ למן היום אשר
צוה ה׳ והלאה: אם מעיני העדה
שנעשתה עבירה זו ע״י שוגג כגון שטעו
והורו על אחת מן העבודות שהיא
מותרת לעבדה לעולם כך: לחטת.
חסר א׳ שאינה כשאר חטאות שכל
חטאות הבאות עם עולה החטאת
קודמת לעולה שנאמר ואת השני
יעשה עולה כמשפט. וזו עולה
קודמת: הביאו את קרבנם. זו
האמור בפרשה היא פר העולה
שנאמר אשה לה׳: וחטאתם זה
השעיר. לחטאת: בשגגה. בשגגה ובקר: עז בת שנתה. שאר עבירות יחיד מביא כשבה או שעירה. ובזו קבעה עז
שעירה: ביד רמה. במזיד: מגדף. מחרף כמו והיתה חרפה וגדופה. אשר גדפו נערי מלך אשור. ועוד דרשו
רבותינו ז״ל מכאן כרת למברך את השם: דבר ה׳ בזה. זו ע״ז שעבודה זרה זכה מפי הגבורה והשאר מפי משה

עונה בה · בזמן שעונה בה שלא
עשה תשובה ׃ ויהיו בני ישראל
במדבר וימצאו · דבר הכתוב בגנותן
של ישראל שלא שמרו אלא שבת אחת
ובשניה בא זה וחללה ׃ ויקריבו אותו
המוצאים מקושש עצים · שהתרו בו
ולא הניח מלקושש · אף משמצאוהו
והתרו בו ׃ כי לא פורש · באי זו מיתה
ימות עד שנאמר לו שהוא בסקילה
אבל יודעין היו שמחלל שבת במיתה
שכבר נאמר מחלליה מות יומת ׃
רגום · עשה פשיטא וכן הלוך אכנס ·
וכן זכור ושמור ׃ ויוציאו אותו · מכאן
שבית הסקילה חוץ ורחוק מב"ד ׃ ועשו
להם ציצית · על שם פתילים התלוין
בו כמו ויקחני בציצת ראשי · דבר
אחר ציצת על שם וראיתם אותו ·
כמו מציץ מן החרכים ׃ תכלת ·
צבע ירוק מין חלזון ׃ וזכרתם את
כל מצות יי' · מנין גימטריא של ציצית
ת"ר וח' חוטי' וה' קשרים הרי תרי"ג ׃ ולא
תתורו · כמו מתור הארץ ׃ אחרי
לבבכם ואחרי עיניכם · הלב והעין
סרסורין לחטאה העין רואה והלב
חומד והגוף עושה העבירה ׃ אני יי'
נאמן לשלם שכר ׃ אלהיכם · נאמן
להפרע ׃ אשר הוצאתי אתכם · על
מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכ'

תכרת הנפש ההוא עונה בה ׃

ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש
מקשש עצים ביום השבת ׃ ויקריבו
אתו המצאים אתו מקשש עצים
אל משה ואל אהרן ואל כל העדה ׃
ויניחו אתו במשמר כי לא פרש מה
יעשה לו ׃ ויאמר יהוה
אל משה מות יומת האיש רגום אתו
באבנים כל העדה מחוץ למחנה ׃
ויציאו אתו כל העדה אל מחוץ
למחנה וירגמו אתו באבנים וימת
כאשר צוה יהוה את משה ׃

ויאמר יהוה אל משה לאמר ׃ דבר אל
בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם
ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו
על ציצת הכנף פתיל תכלת ׃ והיה
לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם
את כל מצות יהוה ועשיתם אתם
ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי
עיניכם אשר אתם זנים אחריהם ׃
למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי
והייתם קדשים לאלהיכם ׃ אני
יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם
מארץ מצרים להיות לכם לאלהים
אני יהוה אלהיכם ׃

אישתיצי אינשא ההוא חוביה בה ׃

והוו בני ישראל במדברא ואשכחו גבר כד מגביב אעין ביומא דשבתא ׃
וקריבו יתיה דאשכחו יתיה כד מגביב אעין לות משה ולות אהרן ולות כל כנישתא ׃

ואמר יי' למשה איתקטלא יתקטיל גברא רגומו יתיה באבנא כל כנישתא מברא למשריתא ׃

ואפיקו יתיה כל כנישתא למברא למשריתא ורגמו יתיה באבניא ומית כמא דפקיד יי' ית משה ׃

ואמר יי' למשה למימר ׃ מליל עם בני ישראל ותימר להון ויעבדון להון כרוספדין על כנפי כסותהון לדריהון ויתנון על כרוספדא דכנפא חוטא דתכלתא ׃

ויהא לכון לכרוספדין ותחזון יתיה ותדכרון ית כל פיקודיא דיי' ותעבדון יתהון ולא תטעון בתר הרהור לבכון ובתר חיזו עיניכון דאתון טען בתריהון ׃

בדיל דתדכרון ותעבדון ית כל פקודי ותהון קדישין קדם אלהכון ׃

אנא יי' אלהכון דאפיקית יתכון מארעא דמצרים למיהוי לכון לאלה אנא יי' אלהכון ׃

גזרותי ׃ אני יי' אלהיכם · עוד למה נאמר שלא יאמרו ישראל מפני מה אמר המקום שנעשה ונטול שכר לא נעשה
ולא נטול שכר לכך חזר אני יי' אלהיכם על כרחכם אני מלככם · וכן הוא אומר אם לא ביד חזקה ובחמה שפוכה אמלוך
עליכם · דבר אחר למה נאמר יציאת מצרים בפרשת ציצית אמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה
של בכור בין טפה שאינה של בכור · אני עתיד להבחין ולהפרע מן התולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא ·
ומיסודו של ר' משה הדרשן העתקתי למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודה זרה לומר שהמחלל שבת כעובד
ע"ז שאף היא שקולה כנגד כל המצות וכן הוא אומר על הר סיני ירדת ותתן לעמך תורה ומצות · ואת שבת קדשך
הודעת להם ולכך נסמכה פרשת ציצית שאף היא שקולה ככל המצות שנאמר ועשיתם את כל מצותי ׃ על כנפי

ואתפליג קרח בר יצהר בר קהת בר לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בר פלת בני ראובן:
וקמו קדם משה וגבריא מבני ישראל מאתן וחמשין רברבי כנישתא מערעי זמן אינשין דשמא:
ואתכנשו על משה ועל אהרן ואמרו להון סגי לכון ארי כל כנישתא כולהון קדישין וביניהון שריא שכינתא דיי ומה דין אתון מתרברבין על קהלא דיי:
ושמע משה ונפל על אנפוהי:
ומליל עם קרח ועם כל כנישתיה למימר בצפרא ויהודע יי ית דכשר ליה וית דקדיש ויקריב לקדמוהי וית

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן: ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי שם: ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אלהם רב לכם כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם יהוה ומדוע תתנשאו על קהל יהוה: וישמע משה ויפל על פניו: וידבר אל קרח ואל כל עדתו לאמר בקר וידע יהוה את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו ואת אשר

בגדיכם כנגד ואשא אתכם על כנפי נשרים על ד' כנפות ולא בשלש ולא בחמש כנגד ד' לשונות גאולה שנאמרו במצרים והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי: פתיל תכלת על שם שכול בכורות תרגו' של שכול תכלא ומכתם היתה בלילה וכן צבע התכלת דומה לצבע רקיע המשחיר לעת ערב וח' חוטין שבה כנגד ח' ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים: חסלת שלח לך

ויקח קרח

יפה פרשה זו נדרשת במדרש ר' תנחומא: ויקח קרח. לקח עצמו לצד א' לעורר על הכהונה ולהיות נחלק מתוך העדה וזהו שתרגם אנקלוס ואתפליג. נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקת וכן מה יקחך לבך לוקח אותך להפליגך משאר בני אדם: בן יצהר בן קהת בן לוי. ויעקב בקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על מחלוקתם שנא' בקהלם אל תחד כבודי. והיכן נזכר שמו על קרח בהתיחסם על הדוכן בדברי הימים שנא' בן אביאסף בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל: ודתן ואבירם בני אליאב. בשביל שהיה שבט ראובן בחניתן תימנה שכן לקהת ובניו החונים תימנה נשתתפו עמו עם קרח במחלוקתו וזהו דאמרי אינשי אוי לרשע ואוי לשכנו. ומה ראה קרח לחלוק עם משה נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל שמינהו משה נשיא על בני קהת על פי הדבור אמ' אחי אבא היו ד' בני קהת עמרם הבכור נטלו בניו גדולה א' מלך וא' כהן גדול. מי ראוי ליטול את השניה לא אני שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם. והוא מינה את בן אחיו הקטן מכלם נשיא הריני חולק עליו ומבטל את דבריו. מה עשה עמד וכנס ר"נ ראשי סנהדראות רובן משבט ראובן שכניו והם אליצור בן שדיאור וחבריו וכיוצא בו שנא' נשיאי עדה קריאי מועד ולהלן הוא אומ' אלה קריאי העדה והלבישן טליתות שכולן תכלת ובאו ועמדו לפני משה אמרו לו טלית שכולה תכלת חייבת בציצית או פטורה אמ' להם חייבת התחילו לשחוק עליו אמרו אפשר טלית של מין אחר חוט של תכלת פוטרה וזו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה: בית מלא ספרים מהו שיהא פטור מן המזוזה אמ' להם חייבת. אמרו לו התורה שלה רמ"ה פרשיות כלן אינן פוטרות את הבית וב' פרשיות של מזוזה פוטרות את הבית אמ' להם דברים אלו לא נצטוית עליהם: בני ראובן. דתן ואבירם ואון בן פלת: רב לכם. הרבה יותר מדאי נטלתם לעצמכם גדולה: כלם קדושים. כלם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה: ומדוע תתנשאו. אם נטלת לעצמך מלכות לא היה לך לברור לאחיך כהונה. לא אתם לבדכם שמעתם בסיני אנכי יי' אלהיך: ויפול על פניו. מפני המחלוקת שכבר זה בידם סרחון רביעי חטאו בעגל ויחל משה במתאוננים ויתפלל משה במרגלים ויאמר משה ובמעשה זה במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו משל לבן מלך שסרח על אביו ופייס עליו אוהבו פעם אחת ב' וג' כשסרח רביעית נתרשלו ידי האוהב ואמר עד מתי אטריח את המלך שמא לא יקבל עוד ממני: בקר ויודע וגו'. עת הזו עת שכרות לנו לא נכון להראות לפניו כשסבר שמא יחזרו בהם: בקר ויודע יי' את אשר לו. לעבודת לויה ואת הקדוש לכהונה ויקריב אותם אליו. ותרגומו ויקרב לקדמוהי יקרב לשימושיה. ומדרשו בקר אמ' להם גבולות חלק הב"ה בעולמו יכולים אתם להפך בקר לערב כך תוכלו לבטל זו ויבדל אהרן להקדישו וגו' בקר

יבחר בו יקריב אליו׃ זאת עשו קחו
לכם מחתות קרח וכל עדתו׃ ותנו
בהן אש ושימו עליהן קטרת לפני
יהוה מחר והיה האיש אשר יבחר
יהוה הוא הקדוש רב לכם בני לוי ׃
ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני
לוי׃ המעט מכם כי הבדיל אלהי
ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב
אתכם אליו לעבד את עבדת משכן
יהוה ולעמד לפני העדה לשרתם ׃
ויקרב אתך ואת כל אחיך בני לוי
אתך ובקשתם גם כהנה׃ לכן אתה
וכל עדתך הנעדים על יהוה ואהרן
מה הוא כי תלונו עליו׃ וישלח משה
לקרא לדתן ולאבירם בני אליאב
ויאמרו לא נעלה׃ המעט כי העליתנו
מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו
במדבר כי תשתרר עלינו גם השתרר׃
אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש
הביאתנו ותתן לנו נחלת שדה וכרם

דאיתרעי ביה יקריב לשמושיה ׃
דא עבידו סיבו לכון מחתין קרח וכל כנשתיה ׃
והבו בהון אישתא ושוו עליהון קטרת בוסמין קדם יי' מחר ויהא גברא דאיתרעי יי' הוא דקדיש סגי לכון בני לוי ׃

ואמר משה לקרח שמעו כען בני לוי ׃
הזעיר לכון ארי אפריש אלהא דישראל יתכון מכנישתא דישראל לקרבא יתכון לקדמוהי למיפלח ית פולחן משכנא דיי' ולמיקם קדם כנישתא לשמשותהון ׃
וקריב יתך וית כל אחך בני לוי עמך ובען אתון אף כהונתא רבתא ׃
בכן את וכל כנשתך דאזדמנתון על יי' ואהרן מה הוא ארי אתרעמתון עלוהי ׃
ושלח משה למיקרי לדתן ולאבירם בני אליאב ואמרו לא ניסק ׃
הזעיר ארי אסיקתנא מארעא עבדא חלב ודבש לקטלותנא במדברא ארי איתרברבת עלנא אף אתרברבא ׃
אף לא לארעא עבדא חלב ודבש אעילתנא ויהבת לנא אחסנת חקלין וכרמין

ובין הקדש בשביל השימוש שלעולם
כך הבדיל בין ישרא' ובין האומות
שנאמר ואבדיל אתכם מן העמים
להיות לי וכך הבדיל אהרן שנא' ויבדל
אהרן להקדישו אם יכולין אתם לערב
את ההבדלות הללו כך אתם יכולים
לבטל את זו ׃ זאת עשו קחו לכם
מחתות ׃ מה ראה לומ' להם כך אמ'
להם בדרכי הגוים יש נימוסים הרבה
וכומרים הרבה כולן מתקבצין בבית
אחד אנו אין לנו אלא יי' אחד תורה א'
ומזבח אחד כהן גדול א' ואתם מאתים
וחמשים איש מבקשים כהונה גדולה
אף אני רוצה בכך הא לכם תשמיש
חביב מכל היא הקטורת שחביבה
מכל הקרבנות וסם המות נתן לתוכו
שבו נשרפו נדב ואביהוא לפי'
התרה בהם והיה האיש אשר יבחר יי'
הוא הקדוש כבר הוא בקדושתו וכי
אין אנו יודעין שמי שיבחר יי' הוא
הקדוש אלא אמ' להם משה הריני אומ'
לכם שלא תתחייבו מי שיבחר בו הוא הקדוש ויצא חי וכלכם אובדים ׃ רב לכם בני לוי ׃ דבר גדול אמרתי לכם ולא
טפשים היו שכך התרה בהם וקבלו עליהם לקרב הם חטאו על נפשותם שנא' את מחתות החטאים האלה בנפשותם
וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זו עינו הטעתו ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו שמואל ששקול כמשה ואהרן
אמר בשביל אני נמלט וכ"ד משמרות עומדות מבניו כולן מתנבאות ברוח הקדש שנא' כל אלה בנים להימן אמ'
אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לצאת ממני ואני אדום לכך נשתתף לבא לאותה חזקה ששמע מפי משה שכולן
אובדין ואחד פלט טעה ותלה בעצמו ׃ מחתות ׃ כלים שחותין בהם גחלים ויש להם בית יד ׃ רב לכם ׃ דבר גדול נטלתם
לחלוק על המקום ׃ ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי ׃ התחיל לדבר עמו דברים רכים כיון שראהו קשה עורף
אמר עד שלא ישתתפו שאר השבטים ויאבדו עמו אדבר גם אל כלם התחיל מזרזם לכך נאמר שמעו נא בני לוי ׃
ולעמוד לפני העדה ׃ לשיר על הדוכן ׃ ויקרב אותך ׃ לאותה שירות שהרחיק ממנו שאר עדת ישרא' ׃ לכן ׃ בשביל כך
אתה וכל עדתך הנועדים אתכם על יי' כי בשליחותו עשיתי לתת כהונה לאהרן ולא לנו המחלוקת הזו כל הדברים האלו
פיים משה לקרח ולא אותה מוצא שהשיב דבר שהיה פקח ואמ' יודע אני שהוא חכם גדול אם אני משיבו עכשיו יקפחני
בדבריו ועל כרחי אני מתרצה לו ראה משה שאין תועלת בו פרש ממנו ושלח לדתן ולאבירם ואף הם עמדו ברשעם
ולא באו ׃ וישלח משה ׃ מכאן שאין מחזיקין במחלוקת שהיה משה מחזר אחריהם להשלימם ׃ לא נעלה ׃ פיהם
הכשילם אין להם אלא ירידה ׃ ותתן לנו ׃ הדבר מוסב על לא האמור למעלה לא הביאותנו ולא נתת לנו ׃

העיני גובריא האינון תשלח
לעורא לא נסקנא: ותקיף לה למשה לחדא ואמר
קדם יי לא תקביל ברעוא
קרבנהון לא חמרא דחד
מנהון שחרית ולא אבאשית
לחד מנהון: ואמר משה לקרח את וכל
כנשתך הוו זמינין קדם יי
את ואינון ואהרן מחר:

וסבו גבר מחתיתיה ותתנון
עליהון קטרת בוסמין ותקרבון
קדם יי גבר מחתיתיה מאתן
וחמשין מחתיין ואת ואהרן
גבר מחתיתיה:

ונסיבו גבר מחתיתיה ויהבו
עליהון אישתא ושואו עליהון
קטרת בוסמין וקמו בתרע
משכן זימנא ומשה ואהרן:

ואכניש עליהון קרח ית כל
כנישתא לתרע משכן זימנא
ואתגלי יקרא דיי לכל
כנישתא:

ומליל יי עם משה ועם אהרן
למימר: איתפרשו מגו כנישתא הדא
ואשיצי יתהון כשעה:

ונפלו על אפיהון ואמרו אל
אלהא דרוחיא לכל בשרא
גברא חד יחוב ועל כל
כנישתא יהא רגוא:

ומליל יי עם משה למימר:
מליל עם כנישתא למימר
איסתלקו מסחור סחור
למשכנא דקרח דתן ואבירם:
וקם משה ואזל לות דתן ואבירם

העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה:
ויחר למשה מאד ויאמר אל יהוה
אל תפן אל מנחתם לא חמור אחד
מהם נשאתי ולא הרעתי את אחד
מהם: ויאמר משה אל קרח אתה
וכל עדתך היו לפני יהוה אתה והם
ואהרן מחר: ולקחו איש מחתתו
ונתתם עליהם קטרת והקרבתם
לפני יהוה איש מחתתו חמשים
ומאתים מחתת ואתה ואהרן איש
מחתתו: ויקחו איש מחתתו ויתנו
עליהם אש וישימו עליהם קטרת
ויעמדו פתח אהל מועד ומשה
ואהרן: ויקהל עליהם קרח את כל
העדה אל פתח אהל מועד וירא
כבוד יהוה אל כל העדה:
וידבר יהוה אל
משה ואל אהרן לאמר: הבדלו
מתוך העדה הזאת ואכלה אתם
כרגע: ויפלו על פניהם ויאמרו אל
אלהי הרוחת לכל בשר האיש אחד
יחטא ועל כל העדה תקצף:
וידבר יהוה אל משה
לאמר: דבר אל העדה לאמר העלו
מסביב למשכן קרח דתן ואבירם:
ויקם משה וילך אל דתן ואבירם

נחלת שדה. אמירה לא תעלה אתכם
משעה מהרים אל ארץ זבת חלב ודבש
משם הוצאתנו ולא אל ארץ זבת חלב
ודבש הביאותנו ולא נתת לנו נחלת
שדה וכרם אלא גזרת עלינו להמיתנו
במדבר שאמרת לנו במדבר
הזה יפלו פגריכם. העיני
האנשים ההם תנקר: אפי' אתה שולח
לנקר את עינינו אם לא נעלה אליך לא
נעלה: האנשים ההם. כאדם שתולה
קללתו באחרים. ויחר למשה מאד.
נצטער הרבה מאד. אדם שדן עם
חברו ומתוכח עמו אם משיבו יש
לו נחת רוח ואם אין משיבו הרי
צער גדול הוא: אל תפן אל מנחתם.
לפי פשוטו קטורת שמקריבין לפניך
מחר אל תפן אליה. ומדרש יודע
אני שיש להם חלק בתמידי צבור אף
חלקם לא יקובל לפניך לרצון תניחנו
האש ולא תאכלנו. לא חמור אחד
מהם נשאתי. לא חמורו של אחד מהם
נטלתי. אפי' כשהלכתי ממדין למצרים
והרכבתי את אשתי ואת בני על
החמור והיה לי ליטול אותו משלהם לא
נטלתי אלא משלי. שחרית לשון ארמי
כך נקרא אגבריא של מלך שחורי
את נתו וזה עליהם. והקרבתם איש
מחתתו. קח שנים ומאתים איש שלכם. ויקהל עליהם קרח. בדברי ליצנות כל הלילה הלך אצל השבטים ופתה אותם
כסבורים ואומר להם כסבורים אתם שעלי לבדי אני מקפיד איני מקפיד אלא בשביל כולכם אלו באין ונוטלין כל הגדולות
לו ולאחיו הכהונה עד שנתפתו כולם. וירא כבוד יי. בא בעמוד ענן: אל אלהי הרוחות לכל בשר. יודע מחשבות
אין מדתך כמדת בשר ודם מלך בשר ודם שסרחה עליו מקצת מדינה אינו יודע מי החוטא לפיכך כשהוא כועס נפרע מכולם
אבל אתה לפניך גלויות כל המחשבות ויודע מי החוטא. האיש אחד החוטא ואתה על כל העדה תקצף אמר לפיכך
הקב"ה יפה אמרתם אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא. העלו מסביב. הסתלקו מסביבות משכן קרח ואעפי שבזקני
ישראל ... לא ... ויקם משה וילך אל דתן ואבירם. להודיע רשעתם שאמ
שהלך משה אצלם ... כך ...

וילכו אחריו זקני ישראל׃ וידבר אל העדה לאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל חטאתם׃ ויעלו מעל משכן קרח דתן ואבירם מסביב ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם ונשיהם ובניהם וטפם׃ ויאמר משה בזאת תדעון כי יהוה שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלבי׃ אם כמות כל האדם ימתון אלה ופקדת כל האדם יפקד עליהם לא יהוה שלחני׃ ואם בריאה יברא יהוה ופצתה האדמה את פיה ובלעה אתם ואת כל אשר להם וירדו חיים שאלה וידעתם כי נאצו האנשים האלה את יהוה׃ ויהי ככלתו לדבר את כל הדברים האלה ותבקע האדמה אשר תחתיהם׃ ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש׃ וירדו הם וכל אשר להם חיים שאלה ותכס עליהם

ואזלו בתרוהי סבי ישראל׃ ומליל עם כנישתא למימר זורו כען מעלוי משכני גובריא חייביא האלין ולא תקרבון בכל דילהון דילמא תילקון בכל חוביהון׃

ואיסתלקו מעלוי משכנא דקרח דתן ואבירם מסחור סחור ודתן ואבירם נפקו קיימין בתרע משכניהון ונשיהון ובניהון וטפלהון׃ ואמר משה בדא תדעון ארי יי שלחני למעבד ית כל עובדיא האלין ארי לא מרעותי׃

אם כמותא דכל אינשא ימותון אלין וסער כל אינשא איסתער עליהון לא יי שלחני׃

ואם בריאתא יברא יי ותפתח ארעא ית פומהא ותבלע יתהון וית כל דילהון ויחתון כד חיין לשאול ותדעון ארי ארגיזו גובריא האלין קדם יי׃

והוה כד שיצי למללא ית כל פתגמיא האלין ואתבזעת ארעא די תחותיהון׃

ופתחת ארעא ית פומהא ובלעת יתהון וית אינש בתיהון וית כל אינשא די לקרח וית כל קנינא׃

ונחתו אינון וכל דילהון כד חיין לשאול וחפת עליהון

ויעלו מעל משכן קרח׳ וזמן שרא שנסתלקו ישראל מסביבותם יצאו פתח אהליהם׃ נצבים׳ בקומה זקופה לחרף ולגדף כמו ויתיצב ארבעים יום בנצבת׃ ונשיהם ובניהם וטפם׳ כלם נענשו כמשה׳ כנגדו לקבשם אף בני יומן בעריסה וכמו שהיו נכנסים לקריאה באותו מעמד גדולים וקטנים כך נבלעו ומשכן הדברים זה אחר זה עד ותבלע אותם ונשיהם ובניהם וטפם אמר ר׳ ברכיה בא וראה כמה קשה המחלוקת שהרי בית דין של מטה אין עונשין עד שיביא שתי שערות ויהיה בן יג׳ שנה ובד׳ של מעלה עד כ׳ שנה וכאן אבדו אף יונקי שדים׃ ויאמר משה בזאת וגו׳ לעשות את כל המעשים האלה שעשיתי על פי הדבור לתת לאהרן כהונה גדולה ולבניו סגני כהונה׳ ואליצפן נשיא הקהתי׃ אם כמות כל האדם וגו׳ משל לשושבינה של מלך שהיו ערותה בזו עמד אחד מן המסובין וקלל השושבין על לא היו בתולי׳ לכתו של מלך עמד השושבין על כבוד המלך אם לא תעשה לו נקמה יהא בפני הכל אף אני. אומר שראי לה כמנהגו בתולי׳ לבתך אמר המלך מוטב להרוג אחד זה ואל יוציא הכאמין שם רע על בית. כך אמר משה אם ימותו על מטותיהם כדרך כל אדם והרופאים מבקרי׳ אותם כדרך כל החולים אף אני ספר ואומר לא יי׳ שלחני אלא אני עשיתי את הכל מדעתי ובדין קרח חולק עלי. שונה בדבר אמר משה אם שוב תשוב בשלום אף אני אומר לא דבר יי׳ בי. אמר לו הקב״ה משה מה אתה מבקש אמר לפניו אם בריאת פה לגיהנם משעת ימי בראשית מוטב ואם לא יברא יי׳ ודרש רבנן שאמר למברייה מיתם ודוד כתב אין כל חדש תחת השמש שלא נברא פתחה׃ אם בריאה יברא יי׳ וגו׳ ואז וידעתם כי נאצו האנשים האלה הכה שהוא שלחני אמר הבה והגיד אומר ויקם לך׃ ויהי ככלותו לדבר ותבקע האדמה׃ ללמדך שכל מקום שהוא רוצה להמית בן הפורענות מזמין׃ ותבלע אותם ואת בתיהם וגו׳ לא בגופם לבד במאודם ואפי׳ השטוחות בני יומן מחלוקת בא״ו פטריקין מכה אהרן שקוי קללה תבלעת כלניה׃ ואת כל הרכוש׃ רבותי׳ אמרו אפי׳ כלים שלהם בני שבט מיתגלגלים ובאים שנבלעית הארץ כמשפטך׃ וירדו הם וכל אשר להם׃ אמר שמואל אפי׳ מחט שאולה מידם ביד ישראל היתה נבלעת׃ חיים שאולה׃ יש אומרים חיים כלומר עד עכשיו׃ ויאבדו מתוך הקהל׃ ר׳ יהודה בן בתירה דורש לכאן קשיותיה נכתב קרא וכן בהוא אמר תעיתי כשה אובד בקש עבדך שמצותיך לא שכחתי מצוה לעשות ואלו יש להם לעולם הבא׃

ארעא ואבדו מגו קהלא ׃ וכל ישראל די בסחרניהון ערקו לקלהון ארי אמרו דילמא תבלעיננא ארעא ׃

ואישתא נפקת מן קדם יי ואכלת ית מאתן וחמשין גברא מקריבי קטרת בוסמיא ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃

אימר לאלעזר בר אהרן כהנא ויפריש ית מחתיתא מבין יקדתא וית אישתא ידחיקון להלא ארי איתקדשא ׃

ית מחתיין דחייבא האלין דאיתחייבו בנפשתיהון ויעבדון יתהון טסין רדידין חופאה למדבחא ארי קרבונון קדם יי ואיתקדשא ויהוון לאת לבני ישראל ׃

ונסיב אלעזר כהנא ית מחתיין דנחשא דקריבו יוקדיא ורדידונון חופאת למדבחא ׃

דוכרנא לבני ישראל בדיל דלא יקרב גבר חילוני די לא מזרעא דאהרן הוא לאסקא קטרת בוסמין קדם יי ולא יהא כקרח וככנשתיה כמא דמליל יי בידא דמשה ליה ׃

ואיתרעמו כל כנשתא דבני ישראל ביומא דבתרוהי על משה ועל אהרן למימר אתון גרמתון דמית עמא דיי ׃
והוה באיתכנשות כנישתא על משה ועל אהרן ואיתפניאו למשכן זימנא והא חפהי ענגא ואיתגלי יקרא דיי ׃

ועאל משה ואהרן לקדם משכן זימנא ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃
איתפרשו מגו קהלא

הארץ ויאבדו מתוך הקהל ׃ וכל ישראל אשר סביבתיהם נסו לקלם כי אמרו פן תבלענו הארץ ׃ ואש יצאה מאת יהוה ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטרת ׃ וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ אמר אל אלעזר בן אהרן הכהן וירם את המחתת מבין השרפה ואת האש זרה הלאה כי קדשו ׃ את מחתות החטאים האלה בנפשתם ועשו אתם רקעי פחים צפוי למזבח כי הקריבם לפני יהוה ויקדשו ויהיו לאות לבני ישראל ׃ ויקח אלעזר הכהן את מחתות הנחשת אשר הקריבו השרפים וירקעום צפוי למזבח ׃ זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אהרן הוא להקטיר קטרת לפני יהוה ולא יהיה כקרח וכעדתו כאשר דבר יהוה ביד משה לו ׃

וילנו כל עדת בני ישראל ממחרת על משה ועל אהרן לאמר אתם המתם את עם יהוה ׃ ויהי בהקהל העדה על משה ועל אהרן ויפנו אל אהל מועד והנה כסהו הענן וירא כבוד יהוה ׃ ויבא משה ואהרן אל פני אהל מועד ׃ וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ הרמו מתוך העדה

וכל ישראל נסו לקולם ׃ בשביל קול היוצא על בליעתם והיו צועקין למשה משה רבינו הצילנו ׃ ואש יצאה ׃ אלו נשרפו ולא נבלעו וקרח שימל מן השרופים שאמר לו משה ואתה ואהרן איש מחתתו והוא לקה יוצא מכלם שנשרף ונבלע ולמה נעשו בו ב׳ דינין אלו נשרף ולא נבלע היו הבלועי׳ מתרעמי׳ קרח היה עלינו כל המתרעמות הם נבלעים והוא נצל׳ ואלו נבלע ולא נשרף היו השרופים מתרעמים כשאנו כמון עמהם לכך מזון ב׳ מיתות שקטות ואת תהלה נשק כל השרופים שמגין היתה המחתה והקטרת ׃ והפלית ואת ומתגלגלת עד שהמלאה לפני אהרן מן הבלועים שכן בפנחס הוא אומר ותבלע אותם ואת קרח במות העדה באכל האש ואת האש שבתוך המחתות ורק הנאה לאהרן מעל המחתות ׃ כי קדשו ׃ המחתות ואסורי׳ בהנאה שהרי עשאום כלי שרת ׃ החטאים האלה בנפשותם ׃ שנעשו פושעים שנחלקו על הקב״ה והמלרם אומ׳ החטאים בנפשותם הם חטאו על נפשותם ולהם בראשם ׃ משה התרק נפשם והיה הלוים אשר ינחר ה׳ הוא הקדוש לבנו יצא חי ושלם אוהרן והם נכנסו לאותה סכנה ׃ רקועי ׃ רדודים פחים טסים מרודדי׳

טנים בלעז ׃ צפוי למזבח ׃ למזבח הנחשת ׃ ויהיו לאות ׃ לזכרון שיאמרו אלו היו מאותן שנחלקו על הכהונה ונשרפו ׃
וירקעם ׃ אטנדרנט בלעז ׃ ולא יהיה כקרח ׃ כדי שלא יהיה כקרח ׃ כאשר דבר ה׳ ביד משה לו ׃ כמו עליו על קרח
ומהו ביד משה ולא כתב אל משה רמז לחולקי׳ על הכהונה שלוקין בצרעת כמו שלקה משה בידו שנאמר ויוציאה והנה
ידו מצורעת כשלג ועל כן לקה עוזיה בצרעת ׃ ולפי פשוטו ולא יהיה עוד בלוע ושרוף כקרח וכעדתו אלא כאשר
כעסה ל׳ למשה שלקה בצרעת ידו ׃ ויש פותרין כאשר דבר ה׳ ביד משה לו ׃ לאהרן שיהיו הוא ובניו כהנים ולא זר ׃

וכפר עליהם׳ רז זה מסרו לו מלאך
המות כשעלה לרקיע שהקטרת
עוצרת המגפה כדאית׳ במסכ׳ שבת
דבר אחר למה בקטרת לפי שהיו
ישראל מלעיזים אחר הקטרת לומר סם
המות הוא שעל ידו מתו נדב ואביהו
ועל ידו נשרפו חמשים ומאתים איש
אמ׳ הקב״ה תראו שהוא עוצר המגפה
והחטא הוא ממית׳ ויעמוד בין
המתים׳ אחז את המלאך והעמידו
על כרחו אמר לו הנח לי לעשות
שליחותי אמ׳ לו משה צוני לעכב על
ידך אמ׳ לו אני שלוחו של מקום ואתה
שלוחו של משה אמר לו אין משה אומ׳
כלום מלבו אלא מפי הגבורה אם אין
אתה מאמין הרי הקב״ה ומשה פתח
אהל מועד בא עמי ושאל וזהו שנא׳
וישב אהרן אל משה אל פתח אהל
מועד והמגפה נעצרה׳ כי מטה
אחד׳ אע״פ שחלקתים לשתי משפחות
כהונה לבד ולויה לבד מכל מקום שבט
אחד הוא׳ והשכותי׳ כמו וישכו המים
ואת המטה שבאמצע בתוך מטותם׳
הניחו באמצע שלא יאמרו מפני
שהניחו לצד השכינה פרח׳ ויוצא
פרח׳ כמשמעו׳ ציץ הוא חנטת
הפרי כשהפרח נופל ויגמל שקדים׳
כשנגמר הפרי הוכר שהן שקדים׳
לשון גמול הוא ויגמל ולשון והמתני
בפרי יהלון כמו ובוסר גומל יהיה
נצה ולמה שקדים הוא פרי הממהר
להפריח מכל הפירות אף המערער
על הכהונה פורענותו ממהרת
לבא כמו שמצינו בעוזיהו והצרעת
זרחה במצחו׳ וכפית שגדין׳

הזאת ואכלה אתם כרגע ויפלו על
פניהם׃ ויאמר משה אל אהרן קח
את המחתה ותן עליה אש מעל
המזבח ושים קטרת והולך מהרה
אל העדה וכפר עליהם כי יצא הקצף
מלפני יהוה החל הנגף׃ ויקח אהרן
כאשר דבר משה וירץ אל תוך
הקהל והנה החל הנגף בעם ויתן את
הקטרת ויכפר על העם׃ ויעמד בין
המתים ובין החיים ותעצר המגפה׃
ויהיו המתים במגפה ארבעה עשר
אלף ושבע מאות מלבד המתים
על דבר קרח׃ וישב אהרן אל משה
אל פתח אהל מועד והמגפה
נעצרה׃
וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר
אל בני ישראל וקח מאתם מטה
מטה לבית אב מאת כל נשיאהם
לבית אבתם שנים עשר מטות איש
את שמו תכתב על מטהו׃ ואת שם
אהרן תכתב על מטה לוי כי מטה
אחד לראש בית אבותם׃ והנחתם
באהל מועד לפני העדות אשר
אועד לכם שמה׃ והיה האיש אשר
אבחר בו מטהו יפרח והשכתי מעלי
את תלנות בני ישראל אשר הם
מלינם עליכם׃ וידבר משה אל בני
ישראל ויתנו אליו כל נשיאיהם מטה
לנשיא אחד מטה לנשיא אחד
לבית אבתם שנים עשר מטות ומטה
אהרן בתוך מטותם׃ וינח משה את
המטת לפני יהוה באהל העדת׃ ויהי
ממחרת ויבא משה אל אהל העדות
והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויצא
פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים׃ ויצא

הדרא ואישיצי יתהון כשעה ונפלו על אפיהון׃

ואמר משה לאהרן סב ית מחתיתא והב עלה אישתא מעלוי מדבחא ושוי קטרת בוסמין ואוביל בפריע לכנשתא וכפר עליהון ארי נפק רוגזא מן קדם יי שרי מותנא׃

ונסיב אהרן כמא דמליל משה ורהט לגו קהלא והא שרי מותנא בעמא ויהב ית קטרת בוסמיא וכפר על עמא׃

וקם בין מיתיא ובין חייא ואיתכלי מותנא׃

והוו דמיתו במותנא ארבעת עשר אלפין ושבע מאה בר מדמיתו על פלוגתא דקרח׃

ותב אהרן למשה לתרע משכן זימנא ומותנא איתכליאת׃

ומליל יי עם משה למימר׃

מליל עם בני ישראל וסב מנהון חוטרא חוטרא לבית אבא מן כל רברבניהון לבית אבהתהון תרין עשר חוטרין גבר ית שמיה תכתוב על חוטריה׃

וית שמא דאהרן תכתוב על חוטרא דלוי ארי חוטרא חד לריש בית אבהתהון׃

ותצנעינין במשכן זימנא קדם סהדותא דאזמין מימרי לכון תמן׃

ויהא גברא דאתרעי ביה חוטריה ינעי ואניח מן קדמי ית תורעמת בני ישראל די אינון מתרעמין עליכון׃

ומליל משה עם בני ישראל ויהבו ליה כל רברבניהון חוטרא לרבא חד חוטרא לרבא חד לבית אבהתהון תרין עשר חוטרין וחוטרא דאהרן בגו חוטריהון׃

ואצנע משה ית חוטריא קדם יי במשכנא דסהדותא׃

והוה מיומא דבתרוהי ועאל משה למשכנא דסהדותא והא עאא חוטרא דאהרן לבית לוי ואפיק לבלבין ואניץ נץ וכפית שגדין׃ ואפיק

משה ית כל חוטריא מן קדם
ה׳ לות כל בני ישראל ואשתמודעו
ונסיבו גבר חוטריה׃

ואמר ה׳ למשה אתיב ית
חוטרא דאהרן קדם סהדותא
למטרת לאת לעמא סרבנא
ויסופן תורעמתהון מן קדמי
ולא ימותון׃
ועבד משה כמא דפקיד ה׳
כן עבד׃

ואמרו בני ישראל למשה
למימר הא מיננא קטילת
חרבא הא מיננא בלעת ארעא
הא מיננא דמיתו במותנא׃

כל דיקרב מקרב למשכנא
דה׳ מאית הא אנחנא סיפין
למסת׃
ואמר ה׳ לאהרן את ובנך
ובית אבוך עמך תקבלון על
חובי מקדשא ואת ובנך עמך
תקבלון על חובי כהונתכון׃

ואף ית אחך שבטא דלוי
שבטא דאבוך קריב לותך
ויתוספון עלך וישמשונך ואת
ובנך עמך קדם משכנא
דסהדותא׃
ויטרון מטרתך ומטרת כל
משכנא ברם למאני קודשא
ולמדבחא לא יקרבון ולא
ימותון אף אינון אף אתון׃

ויתוספון עלך ויטרון ית מטרת
משכן זמנא לכל פולחן
משכנא וחילוני לא יקרב
לותכון׃
ותטרון ית מטרת קודשא וית
מטרת מדבחא ולא יהא עוד
רוגזא על בני ישראל׃

ואנא הא קריבית ית אחיכון
לואי לכון מתנא יהיבין קדם
ה׳ למפלח ית פולחן משכן
זמנא׃

ואת ובנך עמך תטרון ית
כהונתכון לכל פתגם מדבחא
ולגו לפרוכתא ותפלחון
פולחן מתנא אתן ית כהונתכון

משה את כל המטת מלפני יהוה
אל כל בני ישראל ויראו ויקחו איש
מטהו׃
ויאמר יהוה אל משה השב את מטה
אהרן לפני העדות למשמרת לאות
לבני מרי ותכל תלונתם מעלי ולא
ימתו׃ ויעש משה כאשר צוה יהוה
אתו כן עשה׃
ויאמרו בני ישראל אל משה לאמר
הן גוענו אבדנו כלנו אבדנו׃ כל הקרב
הקרב אל משכן יהוה ימות האם
תמנו לגוע׃ ויאמר
יהוה אל אהרן אתה ובניך ובית
אביך אתך תשאו את עון המקדש
ואתה ובניך אתך תשאו את עון
כהנתכם׃ וגם את אחיך מטה לוי
שבט אביך הקרב אתך וילוו עליך
וישרתוך ואתה ובניך אתך לפני
אהל העדת׃ ושמרו משמרתך
ומשמרת כל האהל אך אל כלי
הקדש ואל המזבח לא יקרבו ולא
ימתו גם הם גם אתם׃ ונלוו עליך
ושמרו את משמרת אהל מועד לכל
עבדת האהל וזר לא יקרב אליכם׃
ושמרתם את משמרת הקדש ואת
משמרת המזבח ולא יהיה עוד קצף
על בני ישראל׃ ואני הנה לקחתי את
אחיכם הלוים מתוך בני ישראל
לכם מתנה נתנים ליהוה לעבד את
עבדת אהל מועד׃ ואתה ובניך אתך
תשמרו את כהנתכם לכל דבר
המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם
עבדת מתנה אתן את כהנתכם

כמו אם כל פקדים יהיו כפעולתן והפעל
זכר׃ ותכל תלונתם׳ תלונתם לשון
מפעל יחיד לנקבה כמו מורעמתהון
בלשון אחר כמו תלונתם לתלונתם
תלונתם תלונה אחת ותלונותם שם דבר
ואחד מן תלונות הרבה׃ למשמרת
לאות׳ לזכרון שבחרתי באהרן לכהן
ולא תלונו עוד על הכהונה׃ כל הקרב
הקרב׳ אין אנו יכולין להיות זהירין
בכך כלנו רשאין ליכנס לחצר אהל
מועד׳ ואחד שיקרב את עצמו יותר
מחבריו ויכנס לתוך אהל מועד
ימות׳ האם תמנו לגוע׳ שמא
הופקרנו למיתה׃ ויאמר ה׳ אל אהרן׳
למשה אמר שיאמר לאהרן להזהירו על
תקנת ישראל שלא יכנסו למקדש׃ אתה
ובניך ובית אביך׳ הם בני קהת אבי
עמרם׃ תשאו את עון המקדש׳
עליכם אני מטיל עונש הזרים שיחטאו
בעסקי הדברים המקודשים המסורים
לכם זה האהל והארון והשלחן וכלי הקדש
אתם תשבו ותזהירו את כל זר הבא
ליגע׃ ואתה ובניך הכהנים תשאו את
עון הכהונה שאינה מסורה ללוים
ותזהירו הלוים השוגגים שלא יגעו
אליכם בעבודתכם׳ וגם את אחיך בני
גרשון ובני מררי ילוו ויתחברו אליכם
להזהיר את הזרים מלקרב אליכם׃
וישרתוך׳ בשמירת השערים ולמנות
מהם גזברים ואמרכלים׃ וזר לא יקרב
אליכם׳ אתכם אני מזהיר על כך׃ ונלוו
עליך׳ שכה בן קהת מקום וזר לא
יקרב אליכם׃ ולא יהיה עוד קצף כמו
שהיה כבר שנאמר כי יצא הקצף׃ לכם

מתנה כתיב בהם׳ יכול לתשמישכם של הדיוט ת״ל לה׳ כמו שפירש למעלה׃ לשמור משמרות וגזברין ואמרכלין׃ עבודת

והזר הקרב יומת ׃
וידבר יהוה אל אהרן ואני הנה נתתי
לך את משמרת תרומתי לכל קדשי
בני ישראל לך נתתים למשחה
ולבניך לחק עולם׃ זה יהיה לך מקדש
הקדשים מן האש כל קרבנם לכל
מנחתם ולכל חטאתם ולכל אשמם
אשר ישיבו לי קדש קדשים לך
הוא ולבניך׃ בקדש הקדשים
תאכלנו כל זכר יאכל אתו קדש
יהיה לך ׃ וזה לך תרומת מתנם
לכל תנופת בני ישראל לך נתתים
ולבניך ולבנתיך אתך לחק עולם
כל טהור בביתך יאכל אתו׃ כל חלב
יצהר וכל חלב תירוש ודגן ראשיתם
אשר יתנו ליהוה לך נתתים׃ בכורי
כל אשר בארצם אשר יביאו ליהוה
לך יהיה כל טהור בביתך יאכלנו ׃
כל חרם בישראל לך יהיה׃ כל פטר
רחם לכל בשר אשר יקריבו ליהוה
באדם ובבהמה יהיה לך אך פדה
תפדה את בכור האדם ואת בכור
הבהמה הטמאה תפדה׃ ופדויו מבן
חדש תפדה בערכך כסף חמשת
שקלים בשקל הקדש עשרים גרה
הוא׃ אך בכור שור או בכור כשב
או בכור עז לא תפדה קדש הם את
דמם תזרק על המזבח ואת חלבם
תקטיר אשה לריח ניחח ליהוה ׃
ובשרם יהיה לך כחזה התנופה
וכשוק הימין לך יהיה׃ כל תרומת
הקדשים אשר ירימו בני ישראל

וחילוני דיקרב יתקטיל ׃
ומליל יְיָ עם אהרן ואנא הא
יהבית לך ית מטרת אפרשותי
לכל קודשיא דבני ישראל לך
יהבתינון לרבו ולבנך לקיים
עלם׃

דין יהא לך מקדש קודשיא
מותר מן אישתא כל קרבנהון
לכל מנחתהון ולכלחטאתהון
ולכל אשמתהון דיתיבון קדמי
קדש קודשין דילך הוא ודי
בנך׃

בקדש קודשיא תיכלוניה כל
דוכרא ייכול יתיה קודשא
יהא לך׃
ודין לך אפרשות מתנתהון
לכל ארמות בני ישראל לך
יהבתינון ולבנך ולבנתך עמך
לקיים עלם כל דידכי בביתך
ייכול יתיה׃
כל טוב משח וכל טוב חמר
ועיבור רישיתהון דיתנון קדם
יְיָ לך יהבתינון ׃
בכורי כל די בארעהון דייתון
קדם יְיָ דילך יהא כל דידכי
בביתך ייכ ונה׃

כל חירמא בישראל דילך יהא

כל פתח ולדא לכל בישרא
דיקרבון קדם יְיָ באינשא
ובבעירא יהא לך ברם מיפרק
תיפרוק ית בוכרא דאינשא
וית בוכרא דבעירא מסאבא
תיפרוק׃
ופורקניה מבר ירחא תיפרוק
בפורסניה כסף חמש סילעין
בסילעי קודשא עשרין מעין
הוא׃
ברם בוכרא דתורא או בוכרא
דאימרא או בוכרא דעזיא לא
תיפרוק קודשא אינון ית
דמהון תזרק על מדבחא וית
תרביהון תסיק קורבן
דמתקבל ברעוא קדם יְיָ׃

ובשרהון יהא לך כחדיא
דארמותא וכשוקא דימינא
די לך יהא׃

כל אפרשות
קודשיא דיפרשון בני ישראל ל

מתנה׳ במתנה נתתיה לכם׳ ואני
הנה נתתי לך׳ בשמחה הנה לשון
שמחה הוא כמו הנה הוא יוצא
לקראתך וראך ושמח בלבו׳ משל
למלך שנתן שדה לאוהבו ולא כתב ולא
חתם ולא העלה בערכאות בא אחד
וערער עליו על השדה אמר לו המלך
כל מי שירצה יבא ויערער לנגדך
הריני כותב וחותם לך ומעלה
בערכאין אף כאן לפי שבא קרח
וערער על אהרן על הכהונה בא
הכתוב ונתן לו כ״ד מתנות כהונה בברית
מלח עולם לכך נסמכה פרשה זו
לכאן ואלו הן כ״ד מתנות כהונה עשר
במקדש חטאת בהמה וחטאת העוף
אשם ודאי ואשם תלוי וזבחי שלמי צבור
ולוג שמן של מצורע ומותר העומר
ושתי הלחם ושירי מנחות ולחם הפנים
ארבעה בירושלים הבכור והבכורים
ומורם מתודה ואיל נזיר ועורות
קדשים ומורם מתודה ואיל נזיר
מעשים דדמיין להדדי חשיבי להו כחדא
וכן מתנות שהם קודש והקדש
והקנה כך כדרש בחולין בפרק הזרוע
וכו ועשר בגבולין תרומה ותרומת
מעשר וחלה וראשית הגז ומתנות
ופדיון הבן ופדיון פטר חמור ושדה
אחוזה ושדה חרמין וגזל הגר׃ משמרת
תרומותי׳ שאתה צריך לשמרן
בטהרה׃ למשחה׳ לגדולה׃ מן האש
לאחר הקטרת האישים׃ לכל
קרבנם׳ כגון זבחי שלמי צבור ׃
מנחתם׃ חטאתם אשמם כמשמעו׃
אשר ישיבו לי׳ זה גזל הגר׃ בקדש הקדשים תאכלנו׳ למד על קדשי קדשים שאין נאכלין אלא בעזרה ולזכרי כהונה ׃
תרומת מתנם׳ המורם מתודה ומאיל השלמים ומאיל נזיר ׃ לכל תנופת׳ שהרי אלו טעונין תנופה׃ כל טהור׳ ולא

קדם יְיָ יהבית לך ולבנך ולבנתך עמך לקיים עלם קיים כלח עלמא הוא קדם יְיָ לך ולבנך עמך׃

ואמר יְיָ לאהרן בארעהון לא תחסין וחולק לא יהא לך ביניהון מתנן דיהבית לך אינון חולקך ואחסנתך בגו בני ישראל׃

ולבני לוי הא יהבית כל מעשרא בישראל לאחסנא חלף פולחנהון דאינון פלחין ית פולחן משכן זמנא׃

ולא יקרבון עוד בני ישראל למשכן זמנא לקבלא חובא לממת׃

ויפלחון ליואי אינון ית פולחן משכן זמנא ואינון יקבלון חוביהון קיים עלם לדריכון ובגו בני ישראל לא יחסנון אחסנא׃

ארי ית מעשרא דבני ישראל דיפרשון קדם יְיָ אפרשותא דיהבית לליואי לאחסנא על כן אמרית להון בגו בני ישראל לא יחסנון אחסנא׃

ומליל יְיָ עם משה למימר׃

ועם ליואי תמליל ותימר להון ארי תסבון מן בני ישראל ית מעשרא דיהבית לכון מנהון באחסנתכון ותפרשון מיניה אפרשותא קדם יְיָ מעשרא מן מעשרא׃

ותתחשב לכון אפרשותכון כעיבורא מן אידרא וכמליתא מן מעצרתא׃

כן תפרשון אף אתון אפרשותא קדם יְיָ מכל מעשרתיכון דתסבון מן בני ישראל ותתנון מיניה ית אפרשותא קדם יְיָ לאהרן כהנא׃

מכל מתנתיכון תפרשון ית כל אפרשותא קדם יְיָ מכל שופריה ית מקדשיה מיניה׃

ותימר להון באפרשותכון ית שופריה מנה

ליהוה נתתי לך ולבניך ולבנתיך
אתך לחק עולם ברית מלח עולם
הוא לפני יהוה לך ולזרעך אתך׃
ויאמר יהוה אל אהרן בארצם לא
תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם
אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל׃
ולבני לוי הנה נתתי
כל מעשר בישראל לנחלה חלף
עבדתם אשר הם עבדים את עבדת
אהל מועד׃ ולא יקרבו עוד בני
ישראל אל אהל מועד לשאת חטא
למות׃ ועבד הלוי הוא את עבדת
אהל מועד והם ישאו עונם חקת
עולם לדרתיכם ובתוך בני ישראל
לא ינחלו נחלה׃ כי את מעשר בני
ישראל אשר ירימו ליהוה תרומה
נתתי ללוים לנחלה על כן אמרתי
להם בתוך בני ישראל לא ינחלו
נחלה׃
וידבר יהוה אל משה לאמר׃ ואל
הלוים תדבר ואמרת אלהם כי תקחו
מאת בני ישראל את המעשר
אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם
והרמתם ממנו תרומת יהוה מעשר
מן המעשר׃ ונחשב לכם תרומתכם
כדגן מן הגרן וכמלאה מן היקב׃ כן
תרימו גם אתם תרומת יהוה מכל
מעשרתיכם אשר תקחו מאת בני
ישראל ונתתם ממנו את תרומת
יהוה לאהרן הכהן׃ מכל מתנתיכם
תרימו את כל תרומת יהוה מכל
חלבו את מקדשו ממנו׃ ואמרת
אלהם בהרימכם את חלבו ממנו

טמאים׃ כל טהור בביתך יאכל אותו׃ ראשיתם׃ זו תרומה גדולה׃ כחזה התנופה ושוק הימין של שלמים שנאכלין לכהנים לנשיהם ולבניהם לב׳ ימים ולילה אחד אף הבכור נאכל לב׳ ימים ולילה א׳׃ לך יהיה׳ בא ר׳ עקיבא ולימד הוסיף לך הכתוב הויה אחרת שלא תאמר כחזה של תודה שאינו נאכל אלא ליום ולילה׃ כל תרומת הקדשים׳ מחיבתה של פרשה זו כללה בתחלתה וכללה בסוף ופרט באמצע׃ ברית מלח עולם׳ כרת ברית עם אהרן בדבר הבריא ומתקיים ומבריא את אחרים׃ ברית מלח׳ ברית כרותה למלח שאינו מסריח לעולם׃ וחלק לא יהיה לך בתוכם׳ אף בבזה׳ והם׳ הלוים ישאו את עונם של ישראל שעליהם להזהיר הזרים מגשת אליהם׃ אשר ירימו ליי׳ תרומה׳ הכתוב קראו תרומה עד שיפרישו ממנו תרומת מעש׳׃ ונחשב לכם תרומתכ׳ כדגן מן הגורן׳ תרומ׳ מעשר שלכם אסור לזרים ולטמאים׳ וחייבין עליה מיתה וחומש כתרומה גדולה שנקראת ראשית׃ כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב׳ כתרומת הגרון ויבצר הנטלת מן היקבים׃ מלאה׳ לשון בשול תבואה שנתמלאת׃ יקב׳ הוא בור שלפני הגת שהיין יורד לתוכו׳ וכן כל לשון יקב חפירת קרקע הוא וכן יקבי המלך הוא ים אוקינוס חפירה שחפרה מלכו של עולם׃ כן תרימו גם אתם׳ כמו שישראל מרימין מגרנם ומיקביהם תרימו אתם ממעשר שלכם שהוא נחלתכם׃ מכל מתנותיכם תרימו את תרומת יי׳׃ בתרומה גדול הכתוב מדב׳ שא׳׃

ונחשב ללוים כתבואת גרן וכתבואת יקב: ואכלתם אתו בכל מקום אתם וביתכם כי שכר הוא לכם חלף עבדתכם באהל מועד: ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו:

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן לאמר: זאת חקת התורה אשר צוה יהוה לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על: ונתתם אתה אל אלעזר הכהן והוציא אתה אל מחוץ למחנה ושחט אתה לפניו: ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו והזה אל נכח פני אהל מועד מדמה שבע פעמים: ושרף את הפרה לעיניו את ערה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרף: ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת והשליך אל תוך שרפת הפרה: וכבס בגדיו הכהן ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל המחנה וטמא הכהן עד הערב: והשרף אתה יכבס בגדיו במים ורחץ בשרו במים וטמא עד הערב: ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה חטאת הוא: וכבס האסף את אפר הפרה את בגדיו וטמא עד הערב והיתה לבני ישראל ולגר

ויתחשב לליואי כעללת אידרא וכעללת מעצרתא: ותיכלון יתיה בכל אתר אתון ואינש בתיכון ארי אגרא הוא לכון חלף פולחנכון במשכן זימנא:

ולא תקבלון עלוהי חובא באפרשותכון ית שופריה מניה וית קודשיא דבני ישראל לא תחללון ולא תמותון:

ומליל יי׳ עם משה ועם אהרן למימר:

דא גזירת אוריתא דפקיד יי׳ למימר מליל עם בני ישראל ויסבון לך תורתא סומקתא שלמתא דלית בה מומא דלא סליק עלה נירא:

ותתנון יתה לאלעזר כהנא ויפיק יתה למברא למשריתא ויכוס יתה קדמוהי:

ויסב אלעזר כהנא מדמא באצבעיה וידי לקביל אפי משכן זימנא מדמה שבע זימנין:

ויוקיד ית תורתא לעינוהי ית משכה וית בישרה וית דמה על אוכלה יוקיד:

ויסב כהנא אעא דארזא ואזובא וצבע זהורי וירמי לגו יקידת תורתא:

ויצבע לבושוהי כהנא ויסחי בישריה במיא ובתר כן יעול למשריתא ויהא מסאב כהנא עד רמשא:

ודמוקיד יתה יצבע לבושוהי במיא ויסחי בישריה במיא ויהא מסאב עד רמשא:

ויכנוש גבר דכי ית קיטמא דתורתא ויצנע מברא למשריתא באתר דכי ויהי לכנישתא דבני ישראל למטרא למי אדיותא חטאתא היא:

ויצבע דמכניש ית קיטמא דתורתא ית לבושוהי ויהא מסאב עד רמשא ותהא לבני ישראל ולגיורא

הקדיש לוי את הכהן בבכורי מעשרותיו קודם שיטול כהן תרומה גדולה מן הכרי צריך הלוי להפריש ממנו תחלה אחד מחמשים לתרומה גדולה ויחזור ויפריש תרומת מעשר: בהרימכם את חלבו ממנו לאחר שתרימו תרומת מעשר ממנו: ונחשב המותר ללוים חולין גמורין כתבואת גרן לישראל שלא תאמר הואיל וקראו הכתוב תרומה שנ׳ כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו ליי׳ תרומה יכול יהא כלו אסור ת״ל ונחשב ללוים כתבואת גרן מה של ישראל חולין אף של לוים חולין: בכל מקום אפי׳ בבית הקברות: ולא תשאו עליו חטא הא אם לא תרימו תשאו עליו חטא: ולא תמותו הא אם תחללו תמותו: חסלת ויקח קרח

זאת חקת

התורה לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה לפי׳ כתב בה חקה גזרה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה: ויקחו אליך לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה במדבר: אדומה תמימה שתהא תמימה באדמימות שאם היו בה שתי שערות שחורות פסולה: אל אלעזר הכהן מצותה בסגן: אל מחוץ למחנה חוץ לג׳ מחנות: ושחט אותה לפניו זר שוחט ואלעזר רואה: אל נכח פני אהל מועד עומד במזרח ירושל׳ ומתכוין ורואה כנגד פתחו של היכל בשעת הזאת הדם: אל המחנה למחנה שכינה שאין טמא משולח חוץ לשתי מחנות אלא זב ובעל קרי ומצורע: וטמא הכהן עד הערב סרסהו ודרשהו וטמא עד הערב ואחר יבא אל המחנה: והניח מחוץ למחנה לשלשה חלקים מחלקה אחד

הגר בתוכם לחקת עולם: הנגע במת
לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים:
הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום
השביעי יטהר ואם לא יתחטא ביום
השלישי וביום השביעי לא יטהר:
כל הנגע במת בנפש האדם אשר
ימות ולא יתחטא את משכן יהוה
טמא ונכרתה הנפש ההוא מישראל
כי מי נדה לא זרק עליו טמא יהיה
עוד טמאתו בו: זאת התורה אדם
כי ימות באהל כל הבא אל האהל
וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים:
וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל
עליו טמא הוא: וכל אשר יגע על
פני השדה בחלל חרב או במת או
בעצם אדם או בקבר יטמא שבעת
ימים: ולקחו לטמא מעפר שרפת
החטאת ונתן עליו מים חיים אל
כלי: ולקח אזוב וטבל במים איש
טהור והזה על האהל ועל כל הכלים
ועל הנפשות אשר היו שם ועל
הנגע בעצם או בחלל או במת או
בקבר: והזה הטהר על הטמא ביום
השלישי וביום השביעי וחטאו ביום
השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים
וטהר בערב: ואיש אשר יטמא ולא
יתחטא ונכרתה הנפש ההוא מתוך
הקהל כי את מקדש יהוה טמא
מי נדה לא זרק עליו טמא הוא:
והיתה להם לחקת עולם ומזה מי
הנדה יכבס בגדיו והנגע במי הנדה
יטמא עד הערב: וכל אשר יגע בו

ראתגיירון בניהון לקיים עלם
דיקרב במיתא לכל. טמא נפשא דאינשא ויהא מסאב שבעה יומין:
הוא ידי עלוהי ביומא תליתאה וביומא שביעאה ידכי ואם לא ידי עלוהי ביומא תליתאה וביומא שביעאה לא ידכי:
כל דיקרב במיתא בנפשא דאינשא די ימות ולא ידי עלוהי ית משכנא דיי' סאיב וישתיצי אינשא ההוא מישראל ארי מי אדיותא לא איזדריקו עלוהי מסאב יהא עוד סובתיה ביה:
דא אוריתא אינש ארי ימות במשכנא כל דעליל למשכנא וכל די במשכנא יהא מסאב שבעה יומין:
וכל מאן דחסף פתיח דלית מגופת שיע מקף עלוהי מסאב הוא:
וכל דיקרב על אפי חקלא בקטיל חרבא או במיתא או בגרמא דאינשא או בקיברא יהא מסאב שבעה יומין:
ויסבון לדמסאב מעפר יקידת חטאתא ויתנון עלוהי מי מבוע למאן:
ויסב איזובא ויטבול במיא גבר דכי וידי על משכנא ועל כל מאנא ועל נפשתא דהוו תמן ועל דיקרב בגרמא או בקטילא או במיתא או בקיברא:
וידי דכיא על מסאבא ביומא תליתאה וביומא שביעאה וידכיניה ביומא שביעאה ויצבע לבושוהי ויסחי במיא וידכי ברמשא:
וגבר דיהי מסאב ולא ידי עלוהי וישתיצי אינשא ההוא מגו קהלא ארי ית מקדשא דיי' סאיב מי אדיותא לא אזדריקו עלוהי מסאב הוא:
ותהי להון לקיים עלם ודידי מי אדיותא יצבע לבושוהי ודיקרב במי אדיותא יהא מסאב עד רמשא:
וכל דיקרב ביה

נתן בהר המשחה ואחד מתחלק לכל
המשמרות ואחד נתן בחיל. זה של
משמרות היה חוץ לעזרה שנוטלים הימנה
בני העיירות וכל הצריכים טהרה וזה
שבהר המשחה כהנים גדולים לפרות
אחרות מקדשין הימנו וזה שבחיל נתון
למשמרת מגזירת הכתוב והיתה לעדת
בני ישראל למשמרת: למי נדה למי הזאה
כמו וידו אבן בי: [illegible]
הענין לשון זריקה: חטאת היא: חטוי
כפשוטו ולפי הלכותיו קראו הכתוב
חטאת לומר שהיא כקדשים שאסור
בהנאה: הוא יתחטא בו: באפר הזה:
במת בנפש: ואי זה מת שהוא נפש
האדם להוציא נפש הבהמה שאין
טומאתה צריכה הזאה ד"א בנפש זו
רביעית דם: את משכן יי' טמא: אם
נכנס לעזרה בטומאה בלא הזאת ג'
ושביעי: עוד טומאתו בו: ואע"פ
שטבל: כל הבא אל האהל: בעוד
שהמת בתוכו: וכל כלי פתוח: בכלי
חרס הכתוב מדבר שאין מקבל טומאה
מגבו אלא מתוכו לפיכך אם אין מגופתו
פתולה עליו יפה בחבור טמא
הוא: הא אם יש צמיד פתיל עליו טהור
הוא: פתיל לשון מחובר בלשון ערבי
וכן נפתולי אלהים נפתלתי נתחברתי:
על פני השדה: רבותינו דרשוהו לרבות
גולל ודופק ופשוטו על פני השדה
שאין שם אהל מטמא את המת בנגיעה:
וחטאו ביום השביעי: הוא גמר
טהרתו: ואיש אשר יטמא ולא יתחטא:
ל' שיעור אומר אם נאמר מקדש למה
נאמר משכן ואם נאמר משכן למה נאמר מקדש וכו' כדאיתא בשבועות: ומזה מי הנדה: רבותינו דרשו שהמזה טהור וזה
בא ללמד שהנושא מי חטאת טמא. טומאה חמורה לטמא בגדים מה שאין כן בנוגע וזה שקראו מזה בלשון

הטמא יטמא והנפש הנגעת
תטמא עד הערב :
ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר
צן בחדש הראשון וישב העם בקדש
ותמת שם מרים ותקבר שם : ולא
היה מים לעדה ויקהלו על משה
ועל אהרן : וירב העם עם משה ויאמרו
לאמר ולו גוענו בגוע אחינו לפני
יהוה : ולמה הבאתם את קהל יהוה
אל המדבר הזה למות שם אנחנו
ובעירנו : ולמה העליתנו ממצרים
להביא אתנו אל המקום הרע הזה
לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים
אין לשתות : ויבא משה ואהרן מפני
הקהל אל פתח אהל מועד ויפלו
על פניהם וירא כבוד יהוה אליהם :
פ
וידבר יהוה אל משה לאמר : קח
את המטה והקהל את העדה אתה
ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע
לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם
מים מן הסלע והשקית את העדה
ואת בעירם : ויקח משה את המטה
מלפני יהוה כאשר צוהו : ויקהלו

מסאבא יהא מסאב ואינש
דיקרב ביה יהא מסאב עד
רמשא :
ואתו בני ישראל כל כנישתא
למדברא דצין בירחא קדמאה
ויתיב עמא ברקם ומיתת תמן
מרים ואתקברת תמן :
ולא הוה מיא לכנשתא
ואתכנשו על משה ועל אהרן
ונצא עמא עם משה ואמרו
למימר ולוי דמיתנא במותא
דאחנא קדם יי׳ :
ולמה אתיתון ית קהלא דיי׳
למדברא הדין לממת תמן
אנחנא ובעירנא :
ולמה אסיקתונא ממצרים
לאייתאה יתנא לאתרא בישא
הדין לא אתר כשר דבית זרע
ואף לא תאינין וגופנין ורמונין
ומיא לית למישתי :
ואתא משה ואהרן מן קדם
קהלא לתרע משכן זימנא
ונפלו על אפיהון ואתגלי יקרא
דיי׳ להון :
ומליל יי׳ עם משה למימר :
סב ית חוטרא ואכניש ית
כנישתא את ואהרן אחוך
ותמללון עם כיפא לעיניהון
ויתן מוהי ותפיק להון מיא מן
כיפא ותשקי ית כנישתא וית
בעיריהון :
ונסיב משה ית חוטרא מן
קדם יי׳ כמא דפקדיה :
ואכנישו

מזה ומ׳ לך שאינן מטמאין עד שיהא
בהן כדי שיעור הזיה׳ והנוגע יטמא
ואין טעון כבוס בגדי׳ וכל אשר יגע
בו הטמא׳ זה שנטמא במת יטמא
והנפש הנוגעת בו בטמא מת תטמ׳
עד הערב כאן למדנו שהמת אב
אבות הטומאה והנוגע בו אב הטומאה
ומטמא אדם זה פי׳ וזה לפי משמעו
והלכותיו׳ ומ״א העתקתי מיסודו של
ר׳ משה הדרשן וזהו ויקחו אליך משלה
כמו שהם פרקו נזמי הזהב לעגל
כך יביאו זו לכפרה משלהם׃ פרה
אדומה׳ משל לבן שפחה שטנף
פלטרין של מלך אמרו תבא אמו
ותקנח הצואה כך תבא פרה ותכפר
על העגל׃ אדומה׳ על שם אם
יאדימו כתולע שהחטא קרוי אדום׳
תמימה על שם שהיו ישרא׳ תמימים
ונעשו בו בעלי מומין תבא זו ותכפר
עליהם ויחזרו לתמימותן׳ לא עלה
עליה עול׳ כשם שפרקו מעליהם
עול מלכות שמים׃ אל אלעזר הכהן׳
כשם שנקהלו על אהרן שהוא כהן
לעשות העגל לפי שאהרן עשה את
העגל לא נתנו לו עבודה זו שאין
קטיגור נעשה סניגור׃ ושרף את הפרה׃ כשם שנשרף העגל׳ עץ ארז ואזוב ושני תולעת׳ שלשת מינין כנגד שלשת
אלפים שנפלו בעגל׳ וארז הוא הגבוה מכל האילנות ואזוב נמוך מכלן סימן שהגבוה שנתגאה וחטא ישפיל עצמו
כאזוב וכתולעת ויתכפר לו׃ למשמרת׳ כמו שפשע העגל שמור לכל הדורות לפורענות ואין לך פקידה שאין בה
מפקידת העגל שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם׳ וכשם שהעגל טימא כל העוסקין בו כך הפרה מטמאה
כל העוסקין בה וכשם שנטהרו באפרו דכתיב ויזר על פני המים כך ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת׃ וכו׳ ט
המים׳ כל העדה השלימה שכבר כלו מתי מדבר ואלו פרשו לחיים׃ ותמת שם מרים׳ למה נסמכה פרשת מרים
לפרשת פרה אדומה לומר לך מה קרבנות מכפרים אף מיתת צדיקים מכפרת׃ ותמת שם מרים׳ אף היא מתה
בנשיקה׳ ומפני מה לא נאמר בה על פי יי׳ שאינו דרך כבוד של מעלה ובאהרן נאמר על פי יי׳ באלה מסעי׃ ולא היה
מים לעדה׳ מכאן שכל מ׳ שנה היה להם הבאר בזכות מרים׃ ולו גוענו׳ הלואי גוענו׳ בגוע אחינו׳ במיתת אחינו בדבר
שמיתת צמא מגונה ממנה בגוע שם דבר הוא כמיתת אחינו ולא יתכן לפרשו כשמתו אחינו שא״כ היה לו לנקוד בגוע

משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם שמעו נא המרים המן הסלע הזה נוציא לכם מים: וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם: ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם: המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את יהוה ויקדש בם:

וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום כה אמר אחיך ישראל אתה ידעת את כל התלאה אשר מצאתנו: וירדו אבתינו מצרימה ונשב במצרים ימים רבים וירעו לנו מצרים ולאבתינו: ונצעק אל יהוה וישמע קלנו וישלח מלאך ויצאנו ממצרים והנה אנחנו בקדש עיר קצה גבולך: נעברה נא בארצך לא נעבר בשדה ובכרם ולא נשתה מי באר דרך המלך נלך

משה ואהרן ית קהלא לקדם כיפא ואמר להון שמעו כען סרבניא המן כיפא הדין נפיק לכון מיא:

ואדים משה ית ידיה ומחא ית כיפא בחוטריה תרתין זמנין ונפקו מאין סגיאין ושתיאת כנשתא ובעיריהון:

ואמר יי׳ למשה ולאהרן חלף לא הימנתון במימרי לקדשותי לעיני בני ישראל בכין לא תיעלון ית קהלא הדין לארעא די יהבית להון:

אינון מי מצותא דנצו בני ישראל קדם יי׳ ואתקדש בהון:

ושלח משה איזגדין מרקם למלכא דאדום כדנן אמר אחוך ישראל את ידעת ית כל עקתא דאשכחתנא:

ונחתו אבהתנא למצרים ויתיבנא במצרים יומין סגיאין ואבאישו לנא מצראי ולאבהתנא:

וצלינא קדם יי׳ וקביל צלותנא ושלח מלאכא ואפקנא ממצרים והא אנחנא ברקם קרתא בסטר תחומך:

נעיבר כען בארעך לא נעיבר בחקל ובכרם ולא נשתה מי גוב באורח מלכא נזיל

ואת בעירם. מכאן שחס הקב״ה על ממונם של ישר׳: ויקהלו משה ואהרן. זה א׳ מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה: המן הסלע הזה נוציא לכם מים. לפי שלא היו מכירים בו לפי שהסלע הוא הלך וישב לו בין הסלעים כשנסתלק הבאר והיו ישר׳ אומרים מה לכם מאיזה סלע תוציאו לנו מים לכך אמר להם המורים סרבנים שוטים לשון יוני. מורים את מוריהם: המן הסלע הזה שלא נצטוינו עליו נוציא לכם מים: פעמים. לפי שבראשונה לא הוציא אלא טיפין לפי שלא צוה הקב״ה להכותו אלא ודברתם אל הסלע והם דברו לסלע אחר ולא הוציא אמרו שמא צריך הוא להכות כבראשונה שנא׳ והכית בצור ונזדמן להם אותו סלע והכוהו: יען לא האמנתם. גלה הכתוב שאלו חטא זה בלבד נכנסו לארץ כדי שלא יאמרו עליהם כעון שאר דור המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ כך היה עון משה ואהרן: והלא הכאן ונקר׳ ישחט להם ומצא להם קשה מזו אלא לפי שבסתר דבר חסך עליו הכתוב וזו שבמעמד כלן לא חסך עליו הכתוב מפני קדוש השם: להקדישני. שאלו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים ומה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דברי המקום קל וחומר אנו: לכן לא תביאו. בשבועה כמו לכן נשבעתי לבית עלי נשבע בקפיצה כדי שלא ירבו בתפלה על כך: המה מי מריבה. הם הנזכרים במקום אחר אף אלו ראו אצטגניני פרעה שמושיען של ישר׳ לוקה במים לכך גזרו כל הבן הילוד היאורה וגו׳: ויקדש בם. שמתו משה ואהרן על ידם שכשהקב״ה עושה דין במקודשיו הוא נורא יותר ומקודש על הבריות וכן הוא אומר נורא אלהים ממקדשיך וכן הוא אומר בקרובי אקדש: אחיך ישר׳. מה ראה להזכיר כאן אחוה אלא אמר אחים אנו בני אברהם שנאמר לו כי גר יהיה זרעך ועל שנינו היה אותו החוב לפרוע: אתה ידעת את כל התלאה. לפיכך פירש אביכם מעל אבינו שנא׳ וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו מפני השטר חוב המוטל עליהם כדי להטילו על יעקב: וירעו לנו. סבלנו צרות רבות: ולאבותינו. מכאן שהאבות מצטערים בקבר כשפורענות באה על ישר׳: וישמע קולנו. בברכה שברכנו אבינו הקול קול יעקב שאנו צועקים ונענים: מלאך. מכאן שהנביאים קרויים מלאכים ואומר ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים: נעברה בארצך. אין לך לעבור על הירושה של ארץ ישר׳

לא נטה ימין ושמאול עד אשר נעבר גבלך: ויאמר אליו אדום לא תעבר בי פן בחרב אצא לקראתך: ויאמרו אליו בני ישראל במסלה נעלה ואם מימיך נשתה אני ומקני ונתתי מכרם רק אין דבר ברגלי אעברה: ויאמר לא תעבר ויצא אדום לקראתו בעם כבד וביד חזקה: וימאן אדום נתן את ישראל עבר בגבלו ויט ישראל מעליו:

ויסעו מקדש ויבאו בני ישראל כל העדה הר ההר: ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן בהר ההר על גבול ארץ אדום לאמר: יאסף אהרן אל עמיו כי לא יבא אל הארץ אשר נתתי לבני ישראל על אשר מריתם את פי למי מריבה: קח את אהרן ואת אלעזר בנו והעל אתם הר ההר: והפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם: ויעש משה כאשר צוה יהוה ויעלו אל הר ההר לעיני כל העדה:

לא ניסטי לימינא ולשמלא עד דנעיבר תחומך:

ואמר ליה אדומאה לא תעיבר בתחומי דילמא בדקטלין בחרבא איפוק לקדמותך:

ואמרו ליה בני ישראל באורח כבישא נסק ואם מימך נשתי אנא ובעירי ואיתן דמיהון לחוד לית פיתגם דמבשברגלי איעבר:

ואמר לא תעיבר ונפק אדומאה לקדמותיה בחיל רב ובידא תקיפא:

וסרב אדומאה ולא שבק ית ישראל למעבר בתחומיה וסטא ישראל מלותיה:

ונטלו מרקם ואתו בני ישראל כל כנישתא להר טורא:

ואמר יי׳ למשה ולאהרן בהר טורא על תחום ארעא דאדום למימר:

יתכניש אהרן לעמיה ארי לא יעול לארעא די יהבית לבני ישראל על דסריבתון על מימרי למי מצותא:

דבר ית אהרן וית אלעזר בריה ואסיק יתהון להור טורא:

ואשלח ית אהרן ית לבושוהי ותלבשינון ית אלעזר בריה ואהרן יתכניש וימות תמן:

ועבד משה כמא דפקיד יי׳ וסליקו להר טורא לעיני כל כנישתא:

כמו שאני פורע את חובי עצמי: לא נעברת מעט לעבור דרך ארצך: לא נשתה מי באר. מי בורות היה צריך לומר אלא כך אמר משה אעפ״י שיש בידינו מן לאכול. באר לשתות לא נשתה משלנו אלא נקנה מכם אוכל ומים להנאתכם מכאן לאכסנאי שיש בידו מה לאכול יקנה מן החנוני כדי להנות את אושפיזו: דרך המלך נלך. אנו הולכים את בהמותינו ולא יטו לימין ולשמאל לאכול: פן בחרב אצא לקראתך. אתם מתגאים בקול שהוריש לכם אביכם ויצעק ונצעק וישמע קולנו ואני אצא עליכם במה שהורישני אבי ועל חרבך תחיה: רק אין דבר. אין שום דבר מזיקך: וביד חזקה. בהבטחת זקן והידים ידי עשו: כל העדה. כלם שלמים ועומדים ליכנס לארץ שלא היה בהם מאותן שנגזרה עליהם גזירה שכבר כלו מתי מדבר ואלו מאותן שכת׳ בהם חיים כלכם היום: הר ההר. הר על גבי הר כתפוח קטן על גבי תפוח גדול ואעפ״י שהענן הולך לפניהם ומשוה להם את ההרים ג׳ נשארו בהם שלא הושוו הר סיני לתורה והר נבו לקבורת משה והר ההר לקבורת אהרן: על גבול ארץ אדום. מגיד שמפני שנתחברו כאן להתקרב לעשו הרשע נפרצו מעשיהם וחסרו הצדיק הזה וכן הכתוב אומ׳ ביהושפט בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה׳ את מעשיך: קח את אהרן. בדברים של נחומים אמור לו אשריך אחי אהרן שתראה כתרך נתון לבנך מה שאין אני זכאי לכך: את בגדיו. את בגדי כהונה גדולה הלבישהו והפשיטם מעליו לתת על בנו בפניו אמר לו הכנס למערה נכנס ראה מטה מוצעת ונר דלוק אמר לו עלה למטה ועלה פשוט ידיך ופשט קמוץ פיך וקמץ עצום עיניך ועצם מיד חמד משה לאותה מיתה והוא שנאמר לו כאשר מת אהרן אחיך במיתה שנתאוית לה: ויעש משה. אעפ״י שהיה דבר קשה לו לא עכב: ויראו כל העדה. כשראו משה ואלעזר יורדים ואהרן לא ירד אמרו היכן אהרן אמר להם מת. אמרו אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה ישלוט בו מלאך המות מיד בקש משה רחמים והראוהו מלאכי השרת מוטל במטה ראו והאמינו: כל בית ישראל. האנשים והנשים לפי שהיה אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו: כי גוע. אני אומר כי המתרגם דהא מית טועה הוא אלא הכי מתרגם ויראו ויתחזיאו שלא אמרו רבותינו כי זה משמש בלשון דהא אלא על מדרש שנסתלקו ענני כבוד וכדר׳ אבהו אל תקרי ויראו את ויראו ועל לשון זה נופל דהא לפי שהוא כתובת טעם למה של מעלה הימנה למה ויראו לפי שהרי מת אהרן

וישלח משה יח אהרן ית לבושוהי ואלביש יתהון ית אלעזר בריה ומית אהרן תמן בריש טורא ונחת משה ואלעזר מן טורא ׃
ואיתחזיאו כל כנישתא דהא מית אהרן ובכו ית אהרן תלתין יומין כל בית ישראל ׃

ושמע כנענאה מלכא דערד יתיב דרומא ארי אתא ישראל אורח מאללא ואגח קרבא בישראל ושבא מנהון שביא ׃

וקיים ישראל קיים קדם יי ואמר אם מימסר תמסר ית עמא הדין בידי ואיגמר ית קירויהון ׃

וקביל יי צלותא דישראל ומסר ית כנענאה וגמר יתהון וית קרויהון וקרא שמא דאתרא חרמא ׃

ונטלו מטור טורא אורח ימא דסוף לאקפא ית ארעא דאדום ועקת נפשא דעמא בארחא ׃
ואיתרעם עמא קדם יי ועם משה נצו למה אסיקתונא ממצרים לממת במדברא ארי לית לחמא ולית מיא ונפשנא עקת במנא הדין דמיכליה קליל ׃
וגרי יי

ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש אתם את אלעזר בנו וימת אהרן שם בראש ההר וירד משה ואלעזר מן ההר ׃ ויראו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל ׃
וישמע הכנעני מלך ערד ישב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממנו שבי ׃ וידר ישראל נדר ליהוה ויאמר אם נתן תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם ׃ וישמע יהוה בקול ישראל ויתן את הכנעני ויחרם אתהם ואת עריהם ויקרא שם המקום חרמה ׃
ויסעו מהר ההר דרך ים סוף לסבב את ארץ אדום ותקצר נפש העם בדרך ׃ וידבר העם באלהים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל ׃ וישלח יהוה

אבל על הדבר והוא כל כגאתה אין לשון דהא מפל בלא לשון אשר שהוא מגזרת שמוש אי שמשמש אם משמש בלשון אשר כמו אם מגוע לא תקרב רותי והרבה מפורשי מזה אם הרוצ׳ ימין ׃ וישמע הכנעני ׃ שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכו׳ כדאי׳ במסכת ר״ה השנה ׃ יושב הנגב ׃ זה עמלק שנ׳ עמלק יושב בארץ הנגב ושנה את לשונו לדבר לשון כנען כדי שיהיו ישראל מתפללין להקב״ה לתת כנענים בידם והם אינם כנענים ראו ישראל לבושיהם כלבוש עמלקי׳ ולשונ׳ לשון כנען אמרו נתפלל סתם אם נתן תתן את העם הזה בידי ׃ דרך האתרי׳ דרך הנגב שהלכו בו המרגלים שנא׳ ויעלו בנגב ׃ ד״א דרך האתרים דרך התייר הגדול הנוסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה ׃ וישב ממנו שבי ׃ אינה אלא שפחה אחת ׃ והחרמתי ׃ אקדיש שללם לגבוה ׃ ויחר׳ אתהם ׃ בהריגה ׃ ואת עריהם ׃ חרמי גבוה ׃ דרך ים סוף ׃ כיון שמת אהרן ובאה להם מלחמה זו חזרו לאחוריהם דרך ים סוף הוא הדרך שחזרו להם כשנגזרה עליהם גזירת המרגלים ׃ ויסעו מהר ההר דרך ים סוף וכן חזרו לאחוריהם ז׳ מסעות שנא׳ ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן והלא במוסרה מת והלא בהר ההר מת אלא שם חזרו לאחוריהם ונתאבלו עליו והספידוהו כאלו הוא בפניהם וצא ובדוק במסעות ותמצאם ז׳ מסעות ממוסרה עד הר ההר ׃ לסבב את ארץ אדום ׃ שלא נתנם לעבור בארצו ׃ ותקצר נפש העם בדרך ׃ בטורח הדרך כשהדרך הוקשה להם אמרו עכשיו היינו קרובים ליכנס לארץ ואנו חוזרים לאחורינו כך חזרו אבותינו ונשתהו ל״ח שנה עד עכשיו לפיכך קצרה נפשם בעינוי הדרך ולא יתכן לומר ותקצר נפש העם בדרך בהיותם בדרך ולא פירש במה קצרה שכל מקום שנאמר קצירת נפש בדבר מפרש שם במה קצרה כמו ותקצר נפשי בהם וכגון ותקצר נפשו בעמל ישראל דעתו כל דבר הקשה על האדם נופל בו לשון קיצור נפש כאדם שהטורח בא עליו שאין דעתו רחבה לקבל אותו דבר ואין לו מקום בתוך לבו לגור שם אותו צער ובדבר המטריחו נופל לשון גודל שגדול הוא וכבד על האדם כמו וגם נפשם בחלה בי גדלה עלי ויגדל כאחל תגדע כלנו אל פירוש כל לשון קיצור נפש בדבר לשון אין יכול לסובלו הוא שאין הדעת סובלתו ׃ באלהים ובמשה ׃ השוו עבד לקונו ׃ למה העליתנו ׃ שניהם שוין ׃ ונפשנו קצה ׃ אף זה לשון קיצור נפש ומיאוס ׃ בלחם הקלקל ׃ לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל ׃ אמרו עתיד המן שיתפח במעינו כלום יש לך ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא ׃

בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם וימת עם רב מישראל ׃ ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כי דברנו ביהוה ובך התפלל אל יהוה ויסר מעלינו את הנחש ויתפלל משה בעד העם ׃ ויאמר יהוה אל משה עשה לך שרף ושים אתו על נס והיה כל הנשוך וראה אתו וחי ׃ ויעש משה נחש נחשת וישמהו על הנס והיה אם נשך הנחש את איש והביט אל נחש הנחשת וחי ׃ ויסעו בני ישראל ויחנו באבת ׃ ויסעו מאבת ויחנו בעיי העברים במדבר אשר על פני מואב ממזרח השמש ׃ משם נסעו ויחנו בנחל זרד ׃ משם נסעו ויחנו מעבר ארנון אשר במדבר היצא מגבול האמרי כי ארנון גבול מואב בין מואב ובין האמרי ׃ על כן יאמר בספר מלחמת יהוה את והב בסופה ואת

בעמא ית חיוין קלן ונכיתו ית עמא ומית עם סגיא מישראל ׃

ואתא עמא לות משה ואמרו חבנא ארי איתרעמנא קדם יי ועימך צלי קדם יי ויעדי מיננא ית חויא וצלי משה על עמא ׃

ואמר יי למשה עביד לך קליא ושוי יתיה על את ויהא כל דתנכית ויחזי יתיה ויתקיים

ועבד משה חויא דנחשא ושוייה על את והוי כד נכית חויא ית גברא ומסתכל לחויא דנחשא ומתקיים ׃

ונטלו בני ישרא' ושרו באובות

ונטלו מאבות ושרו במגזת עבראי במדברא דעל אפי מואב ממדנח שמשא ׃

מתמן נטלו ושרו בנחלא דזרד ׃

מתמן נטלו ושרו מעיברא דארנון די במדברא דנפק מתחום אמוראה ארי ארנון תחום מואב בין מואב ובין אמוראה ׃

על כן יתאמר בספרא קרבין דעבד יי על ימא דסוף וגבורן

את הנחשים השרפים · ששורפין את האדם בארס שיניהם ׃ וינשכו את העם · יבא נחש שלקה על הוצאת דבה ויפרע ממוציאי דבה ויבא נחש שכל המינין נטעמין לו טעם אחד ויפרע מכפויי טובה שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים ׃ ויתפלל משה · מכאן למי שמבקשין ממנו מחילה שלא יהא אכזרי מלמחול ׃ על נס · על כלונס וכן וכנס על הגבעה ארים נסי שהוא נס · ולפי שהוא גבוה לאות ולראיה קורהו נס ׃ כל הנשוך · אפי' כלב או חמור היה נושכו היה ניזוק והולך ומתנונה אלא שנשיכת נחש ממהרת להמית · לכך נאמר וראה ראיה בעלמא · ובנשיכת נחש נאמר והיה אם נשך הנחש את איש והביט אל נחש הנחשת וחי שלא היה ממהר להתרפאות אלא אם מביט בו בכונה · ואמרו רבותינו וכי נחש ממית או מחיה אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי למעלה ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאין ואם לאו היו נימוקין ׃ נחש נחשת · לא נאמ' לו לעשותו של נחשת אלא אמר משה הקב"ה אמר נחש אני אעשנו של נחשת נופל על הלשון ׃ בעיי העברים · לא ידעתי למה נקרא בשם עיים ועי לשון חורבה הוא דבר הטאטא במטאטא והשטף שהוא יסוד לגבה והוא מלשון יעים ויעה ברד · העברים · דרך העוברים שעוברים שם ׃ את הר נבו · אל ארץ כנען שהוא מפסיק בין מואב לארץ אמוריים ׃ על פני מואב ממזרח השמש · במזרח של ארץ מואב ׃ גבול האמורי · התחום סוף מצר שלהם וכן גבול מואב לשון קצה וסוף ׃ מעבר ארנון · הקיפו כל ארץ מואב לדרומה ומזרחה עד שבאו מעבר השני לארנון בסוף ארץ אמורי בצפונה של ארץ מואב ה[illegible] מגבול האמורי רצועה יוצאה מגבול האמורי והיא של אמוריי ונכנסת לתוך גבול מואב עד ארנון שהוא גבול מואב וגם הם בני ישראל ולא באו לגבול מואב כמו שאמר יפתח ולא באו לגבול מואב כי ארנון גבול מואב וגם לא נתנו להם רשות לעבור בארצם ולעיל שלא פרשה משה פרשה יפתח וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה ומשה רמזה כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער מה אלו לא נתנום לעבור בארצם אלא הקיפום סביב ארץ מואב כן ׃ על כן יאמר · על אשר זו ונסים שנעשו כה יאמר בספר מלחמות יי' כשמספרים נסים שנעשו לאבותם יספרו את והב כמו יהב · כמו שאמר מן יעקב ועד כך יאמר מן יהב והב · והוא יסוד הוא כלומר את אשר יהב להם והרבה נסים עשה להם כמו כן בים סוף · ואת נחלי הנחלים של ארנון כשם שמספרי בנסיים סוף כך יש לספר בנסי נחל ארנון שאף כאן נעשו נסים גדולים ומה הן הנסים ואשד הנחלים תרגו' ושפך נחליא אשד שפך הנחלים שנשפך שם דם של אמוריים

על נחלי ארנון : ושפיך
לנחלא דמדברין לקביל
לחיית ומסתמיך לתחום מואב ו

ומתמן איתיהיבת להון בירא
היא בירא דאמר יי' למשה
אכניש ית עמא ואתן להון
מיא ו
בכן שבח ישראל ית תושבחתא
הדא סקי בירא שבחו לה ו

בירא חפרוה רברביא כרוה
רישי עמא בספריא
בחוטריהון וממדברא
איתיהיבת להון ו
ומדאיתיהיבת להון נחתא
עמהון לנחליא ומנחליא סלקא
עמהון לרמתא :
ומרמתא לחילתא די בחקל
מואב ריש רמתא ומסתכיא על
אפי בית ישימון ו

ושלח ישראל איזגדין לות
סיחון מלכא דאמוראה למימר

איעבר בארעך לא נסטי
בחקל ובכרם לא נישתי מי
גוב באורח מלכא

הנחלים ארנון : ואשד הנחלים
אשר נטה לשבת ער ונשען לגבול
מואב · ומשם בארה הוא הבאר
אשר אמר יהוה למשה אסף את
העם ואתנה להם מים :
אז ישיר ישראל
את השירה הזאת עלי באר ענו
לה · באר חפרוה שרים כרוה נדיבי
העם במחקק במשענתם וממדבר
מתנה : וממתנה נחליאל ומנחליאל
במות · ומבמות הגיא אשר בשדה
מואב ראש הפסגה ונשקפה על
פני הישימן
וישלח ישראל מלאכים אל סיחן
מלך האמרי לאמר · אעברה
בארצך לא נטה בשדה ובכרם
לא נשתה מי באר בדרך המלך

שהיו נחלים שם · לפי שהיו ההרים
גבוהים והנחל עמוק וקצר · וההרים
סמוכין זה לזה אדם עומד על ההר
מזה ומדבר עם חבירו שעומד בהר
מזה והדרך עובר בתוך הנחל אמרו
אמוריי' כשיכנסו ישראל לתוך הנחל
לעבור נצא מן המערות שבהרים
שלמעלה מהם ונהרגם בחצים ואבני
בליסטראות והיו אותן הנקעים בהר של
צד מואב ובהר של צד אמוריים היו
כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדי'
בולטים לחוץ כיון שבאו ישראל לעבור
נזדעזע ההר של ארץ ישראל כשפחה
היוצאת לפני גברתה להקביל פניה
ונתקרב לצד ההר של מואב ונכנסו
אותן השדים לתוך אותן נקעים
והרגום וזהו אשר נטה לשבת ער
שההר נטה ממקומו ונתקרב לצד
מואב ונדבק בו וזהו ונשען לגבול מואב · ומשם בא' הבאר · הבאר · כלו' אמר הקב"ה מי מודיע לבני נסים הללו משל
לאומן הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאימו · לאחר שעברו חזרו ההרים למקומן והבאר ירדה לתוך הנחל והעלה משם
דם ההרוגים וזרועות ואיברי' · ומוליכתן סביב המחנה וישראל ראו ואמרו שירה · עלי באר מתוך הנחל והעלי מה שהיה
מעשה ומנין שהבאר הודיעה להם שנאמר ומשם בארה וכי משם היתה והלא מתחלת מ' שנה היתה עמהם אלא שירדה
לפרסם הנסים · וכן אז ישיר · השירה הזאת נאמרה לסוף מ' שנה והבאר נתנה להם מתחלת מ' שנה מה ראה לכתב
כאן · אלא הענין הוא כדפרשתי · עלי באר · עלי מימיך · את הוא הבאר אשר חפרוה שרים · משה ואהרן · במשענותם · במטה ;
וממדבר מתנה · ממדבר ניתנה להם · וממתנה נחליאל · כתרגומו · והגיא אשר בשדה מואב כי שם מת משה ושם
בטלה הבאר · דבר אחר כרוה נדיבי העם כל נשיא ונשיא כשהיו חונים נוטל מקלו ומושך אצל דגלו ומחנהו ומי הבאר
נמשכין דרך אותו סימן ובאין לפני חניית כל שבט ושבט · במחוקק · על פי משה שנקרא מחוקק שנאמר כי שם
חלקת מחוקק ספון ולמה לא נזכר שמו בשירה זו לפי שלקה על ידי הבאר וכיון שלא נזכר שמו של משה לא נזכר שמו
של הקב"ה משל למלך שמזמנין אותו לסעודה אמר אם אוהבי שם אני שם ואם לאו איני שם · ראש הפסגה · כתרגומו
רמתא · פסגה לשון גבה וכן פסגו ארמנותיה · ונשקפה אותה · פסגה על פני מקום ששמו ישימון והוא לשון מדבר
שהוא שמם · דבר אחר ונשקפה הבאר על פני הישימון שנגנזה בימה של טבריא והעומד על הישימון מביט
ורואה ככברה בים והיא הבאר כך דרש ר' תנחומא · וישלח ישראל מלאכים · ובמקום אחר תלה השליחות במשה
ואשלח מלאכים ממדבר קדמות וכן וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום ובפתח הוא אומר וישלח ישראל מלאכים
אל מלך אדום · הכתובים הללו צריכין זה לזה זה נועל וזה פותח שמשה הוא ישראל וישראל הוא משה · לומר לך
שנשיא הדור הרי הוא ככל הדור · אעברה בארצך · אעפ"י שלא נצטוו לפתוח להם בשלום בקשו שלום ·

נלך עד אשר נעבר גבלך׃ ולא נתן
סיחן את ישראל עבר בגבלו ויאסף
סיחן את כל עמו ויצא לקראת
ישראל המדברה ויבא יהצה
וילחם בישראל׃ ויכהו ישראל
לפי חרב ויירש את ארצו מארנן
עד יבק עד בני עמון כי עז גבול בני
עמון׃ ויקח ישראל את כל הערים
האלה וישב ישראל בכל ערי
האמרי בחשבון ובכל בנתיה׃ כי
חשבון עיר סיחן מלך האמרי הוא
והוא נלחם במלך מואב הראשון
ויקח את כל ארצו מידו עד ארנן׃
על כן יאמרו המשלים באו חשבון
תבנה ותכונן עיר סיחון׃ כי אש
יצאה מחשבון להבה מקרית סיחן
אכלה ער מואב בעלי במות ארנן׃
אוי לך מואב אבדת עם כמוש נתן
בניו פליטם ובנתיו בשבית למלך
אמרי סיחון׃ ונירם אבד חשבון עד
דיבן ונשים עד נפח אשר עד
מידבא׃ וישב ישראל בארץ האמרי׃
וישלח משה לרגל את יעזר וילכדו

פוּיל עד דמעבר התחומך׃
ולא שבק סיחון ית ישראל
למיעבר בתחומיה וכנש סיחון
ית כל עמיה ונפק לקדמות
ישראל למדברא ואתא ליהץ
ואגח קרבא בישראל׃
ומחהי ישראל לפיתגם דחרב
וירת ית ארעיה מארנונא עד
יבקא עד בני עמון ארי תקיף
תחום בני עמון׃
וכבש ישראל ית כל קירויא
האלין ויתיב ישראל בכל
קרוי אמוראה בחשבון ובכל
כפרנהא׃
ארי חשבון קרתא דסיחון
מלכא דאמוראה הוא והוא
אגח קרבא במלכא דמואב
קדמאה וכבש ית כל ארעיה
מידיה עד ארנונא׃
על כן יימרון מתליא עולו
לחשבון תתבני ותשכלל
קרתא דסיחון׃
ארי קידום תקיף כאישא
נפקת מחשבון עבדי קרבא
בשלהוביתא מקרתא דסיחון
קטילו עמא דשרו בלחיית
מואב כומריא דפלחין בית
דחלא רמתא דארנון׃
וי לכון מואבאי אבדתון עמא
דפלחין לכמוש מסר בנוהי
אטירין ובנתיה בשבא
למלכא דאימוראה סיחון׃
ומלכו פסקת מחשבון ערא
שולטן מדיבון וצדיאו עד נפח
דסמיך על מידבא׃
ויתיב ישראל בארעא
דאימוראה׃ ושלח משה
לאללא ית יעזר ובכשו

ולא נתן סיחון את ישראל׳ מלכי כנען היו מעלין לו מס שהיה שומר שלא יעברו עליהם גייסות כיון שאמרו ישראל נעברה נא בארצך אמר להם כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם ואתם אומרים לי כך׃ ויאסף סיחון את כל עמו ויצא לקראת ישראל ואלו לא היתה חשבון מלאה יתושי׳ אין כל בריה יכולה לכבשה ואם היה סיחון בכפר חלש אין אדם יכול לכבשו וכ״ש שהיה סיחון בחשבון אמ׳ הקב״ה מה אני מטריח את בני על זאת לצור על כל עיר ועיר נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העיירות ונתקבצו כלם למקום אחד ושם נפלו ומשם הלכו ישראל על הערים ואין עומד לנגדם כי אין שם אלא טף ונשים׃ כי עז׃ ומהו חוזקו התראתו של הקב״ה שאמר להם אל תצור ואל תתגר בם מלחמה׃ בנותיה׃ כפרים הסמוכים לה׃ והוא נלחם׳ למה הוצרך לכתוב לפי שאמר אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה׃ וחשבון משל מואב היתה כת׳ לנו שסיחון לקחה מהם ועל ידו טהרה לישראל׃ מידו׃ מרשותו׃ על כן׃ על אותה המלחמה שנלחם סיחון במואב׃ יאמרו המושלים׃ הם בלעם ובעור אמרו שנא׳ בו וישא משלו והם אמרו בואו חשבון שלא היה סיחון יכול לכבשה קודם ושכר את בלעם לקללו והוא שאמר בלק כי ידעתי את אשר תברך מבורך ואשר תאר יואר׃ תבנה ותכונן עיר סיחון׃ תבנה ותכונן חשבון בשם סיחון להיות עירו׃ כי אש יצאה מחשבון׃ משכבשה סיחון׃ אכלה ער מואב׃ שם אותה העיר קרוי ער בלשון עברית ולחיית בלשון ארמית׃ ער מואב ער של מואב׃ אוי לך מואב׃ שקללו את מואב שימסרו בידו׃ כמוש׃ שם אלהי מואב׃ נתן בניו פליטים׃ הכומן בניו ובנותיו של מואב נסים ופליטים מחרב׃ ובנותיו בשבית׃ ונירם׃ אבד מלכותם שלהם׃ אבד חשבון עד דיבון׃ מלכותו של שהיה למואב בחשבון אבד משם וכן עד דיבון והתרגם של ער הרעם של סר סר ער מדיבון ער לשון שלו וממשלת איש כמו למען היות ניר לדוד עבדי׃ ונשים עד נופח׃ נשים לשון שממה כן אומרים המושלים ונשים אותם עד נופח השממנום עד נופח׃ וישב ישראל בארץ האמורי׃ בשקט ישב׃ וישלח משה לרגל את יעזר וילכדו בנותיה׃ המרגלים לכדוה׃ אמרו המרגלים לא כך יזין היו׃ אמרו לא נעשה כראשונים בטוחים אנו בכח תפלתו של משה להלחם׃

בנתיה ויורש את האמרי אשר שם׃ ויפנו ויעלו דרך הבשן ויצא עוג מלך הבשן לקראתם הוא וכל עמו למלחמה אדרעי׃ ויאמר יהוה אל משה אל תירא אתו כי בידך נתתי אתו ואת כל עמו ואת ארצו ועשית לו כאשר עשית לסיחן מלך האמרי אשר יושב בחשבון׃ ויכו אתו ואת בניו ואת כל עמו עד בלתי השאיר לו שריד ויירשו את ארצו׃ ויסעו בני ישראל ויחנו בערבות מואב מעבר לירדן ירחו׃

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי׃ ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא ויקץ מואב מפני בני ישראל׃ ויאמר מואב אל זקני מדין עתה ילחכו הקהל את כל סביבתינו כלחך השור את ירק השדה ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההוא׃ וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה אשר על הנהר ארץ בני עמו לקרא לו לאמר הנה עם יצא ממצרים הנה כסה את עין הארץ

כפרנהא ותריך ית אמוראה דתמן׃ ואיתפניאו וסליקו לאורח מתנן ונפק עוג מלכא דמתנן לקדמותהון הוא וכל עמיה לאגחא קרבא לאדרעי׃ ואמר יי למשה לא תדחל מניה ארי בידך מסרית יתיה וית כל עמיה וית ארעיה ותעביד ליה כמא דעבדת לסיחון מלכא דאמוראה דיתיב בחשבון׃ ומחו יתיה וית בנוהי וית כל עמיה עד דלא אישתאר ליה משיזיב ויריתו ית ארעיה׃

ונטלו בני ישראל ושרו במישריא דמואב מעיברא לירדנא דיריחו׃

וחזא בלק בר צפור ית כל דעבד ישראל לאמוראה׃

ודחילו מואבאי מן קדם עמא לחדא ארי סגיא הוא ועקת למואבאי מן קדם בני ישראל׃

ואמרו מואבאי לסבי מדין כען ישיצון קהלא ית כל סחרננא כמא דמלחיך תורא ית ירוקא דחקלא ובלק בר צפור מלכא למואב בעידנא ההיא׃

ושלח איזגדין לות בלעם בר בעור לפתור לארם דעל פרת ארע בני עמיה למיקרי ליה למימר הא עמא נפק ממצרים הא חפא ית עין שימשא דארעא

אל תירא אותו׳ שהיה משה מתירא שמא תעמוד לו זכותו של אברהם שנ׳ ויבא הפליט ויגד לאברם העברי והוא היה עוג שפלט מן הרפאים שהכם כדרלעומר וחבריו בעשתרות קרנים שנ׳ נשאר מיתר הרפאים׃ ואת בניו אותו׳ משה הרגו כדאי׳ בברכות עקר טורא בר תלתא פרסי אמר מחנה ישראל כמה הוי תלת פרסי לייתי על רישיה סבר למקטלינהו בבת אחת אתא קמצא ונקרוה על רישיה ונחית לה קב״ה את שיניו מיכן ומיכן שנ׳ שיני רשעים שברת׳ אל תקרי שברת אלא שרבבת׃ משה הוה אמה בת עשר אמין שקל נרגא ועשר לי׳ קטלי׳ קרסוליה׳ חסלת ואת חקת

וירא בלק

בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי׳ אמר אלו שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם אנו על אחת כמה וכמה׃ לפיכך ויגר מואב׃ לשון מורא כמו גורו לכם מפני חרב׃ ויקץ מואב׃ קצו בחייהם׃ זקני מדין׳ והלא מעולם היו שונאים זה את זה כמו שנ׳ המכה את מדין בשדה מואב שבאו מדין על מואב למלחמה אלא מיראתם של ישראל עשו שלום ביניהם׳ ומה ראו מואב ליטול עצה ממדין כיון שראו את ישראל נוצחין שלא כמנהג העולם אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל נשאל להם מה מדתו אמרו להם אין כחו אלא בפיו אמרו אף אנו נבוא עליהם באדם שכחו בפיו׃ כלחוך השור׳ כל מה שהשור מלחך אין בו ברכה׃ בעת ההיא׳ לא היה ראוי למלכות משרים של מדין היה וכיון שמת סיחון מינוהו עליהם מלך לשעת הצורך׃ פתורה׳ כשלחני הזה שהכל מריצין לו מעות כך כל המלכים מריצין לו איגרותיהם ולפי פשוטו של מקרא כך שם המקום׃ ארץ בני עמו׳ של בלק ומשם היה והוא היה מתנבא ואומר לו עתיד אתה למלוך׳ ואם תאמר מפני מה השרה הקב״ה שכינתו על גוי רשע כדי שלא יהא פתחון פה לאומות העולם לומר אילו היו לנו נביאים חוזרים למוטב העמיד להם נביאים והם פרצו גדר העולם שבתחלה היו גדורים בעריות וזה נתן להם עצה להפקיר עצמן לזנות׃ לקרוא לו׳ הקריאה שלו היתה ולהנאתו שהיה פוסק לו ממון הרבה׃ עם יצא ממצרים׳ ואם תאמר מה מזיקך׃ הנה כסה את עין הארץ׳ סיחון ועוג שהיו שומרים אותנו עמדו עליהם והרגום׃ והוא יושב ממולי׃ מעט הוא שאין כלה

והוא ישב ממלי ועתה לכה נא ארה
לי את העם הזה כי עצום הוא ממני
אולי אוכל נכה בו ואגרשנו מן הארץ
כי ידעתי את אשר תברך מברך
ואשר תאר יואר וילכו זקני מואב
וזקני מדין וקסמים בידם ויבאו אל
בלעם וידברו אליו דברי בלק ויאמר
אליהם לינו פה הלילה והשבתי אתכם
דבר כאשר ידבר יהוה אלי וישבו
שרי מואב עם בלעם ׃ ויבא אלהים
אל בלעם ויאמר מי האנשים האלה
עמך ׃ ויאמר בלעם אל האלהים
בלק בן צפר מלך מואב שלח אלי ׃
הנה העם היצא ממצרים ויכס את
עין הארץ עתה לכה קבה לי אתו
אולי אוכל להלחם בו וגרשתיו ׃
ויאמר אלהים אל בלעם לא תלך
עמהם לא תאר את העם כי ברוך
הוא ׃ ויקם בלעם בבקר ויאמר אל
שרי בלק לכו אל ארצכם כי מאן
יהוה לתתי להלך עמכם ׃ ויקומו
שרי מואב ויבאו אל בלק ויאמרו
מאן בלעם הלך עמנו ׃ ויסף עוד
בלק שלח שרים רבים ונכבדים
מאלה ׃ ויבאו אל בלעם ויאמרו לו
כה אמר בלק בן צפור אל נא
תמנע מהלך אלי ׃ כי כבד אכבדך
מאד וכל אשר תאמר אלי אעשה
ולכה נא קבה לי את העם הזה ׃

והוא שרי מלקבלי ׃
ובען איתא כען לוט לי ית עמא
הדין ארי תקיף הוא מנאי
איכול לאגחא ביה קרב
ואיתריכיניה מן ארעא ארי
ידעית ית די תברך מברך ודי
תלוט ליט ׃
ואזלו סבי מואב וסבי מדין
וקוסמיא בידיהון ואתו לבלעם
ומלילו עמיה פיתגמי בלק ׃

ואמר להון ביתו הכא בליליא
ואתיב יתכון פיתגמא כמא
דימליל יי׳ עמי ואוריכו
רברבי מואב עם בלעם ׃

ואתא מימר מן קדם יי׳ לות
בלעם ואמר מאן גובריא
האלין עמך ׃
ואמר בלעם קדם יי׳ בלק בר
צפור מלכא דמואב שלח
לותי ׃
הא עמא דנפק ממצרים וחפא
ית עין שימשא דארעא כען
איתא לוט לי יתיה מאים
איכול לאגחא ביה קרב
ואיתרכיניה ׃
ואמר יי׳ לבלעם לא תיזיל
עמהון לא תלוט ית עמא ארי
בריך הוא ׃
וקם בלעם בצפרא ואמר
לרברבי בלק איזילו לארעכון
ארי לית רעוא מן קדם יי׳
למשבקי למטל עמכון ׃

וקמו רברבי מואב ואתו לות
בלק ואמרו סריב בלעם
למיתי עמנא ׃
ואוסף עוד בלק למישלח
רברבין סגיאין ויקירין מאלין ׃

ואתו לות בלעם ואמרו ליה
כדנן אמר בלק בר צפור לא
כען תתמנע מלמיתי לותי ׃

ארי יקרא איקרינך לחדא
וכל דתימר לותי אעביד ואיתא
כען לוט לי ית עמא הדין ׃

וו כלומ׳ קרובה הוא להכריתם כמו
אמולם יכה בו אני ועמי נכה בהם
ל״א לשון משנה מנכה לו מן הדמים
לחסר להם מעט ׃ כי ידעתי את אשר
תברך מבורך וגו׳ ע״י סיחון שעזרת
להכות את מואב ׃ וקסמים בידם כל
מיני קסמים בידם שלא יאמר אין כלי
תשמישי בידי ל״א קסם זה נטלו בידם
אם יבא עמנו בפעם זו יש בו ממש
ואם ידחה לנו אין בו תועלת לפי׳ כשאמ׳
להם לינו פה הלילה אמרו אין בו תקוה
הניחוהו והלכו להם שנאמ׳ וישבו שרי
מואב עם בלעם אבל זקני מדין
הלכו להם ׃ לינו פה הלילה אין רוח
הקדש שורה עליו אלא בלילה וכן כל
נביאי האומות שנאמ׳ אל לבן הארמי
בחלום הלילה כאדם שהולך אל פילגשו
בהחבא ׃ כאשר ידבר יי׳ אלי אם
ימליכני ללכת עם בני אדם כמותכם
אלך שמא אין כבודו לתתי להלך אלא
עם השרים הגדולי׳ ׃ וישבו שרי מואב
לשון עכבה כמו ותשבו בקדש ׃ מי
האנשים האלה עמך להטעותו בא
אמר פעמים שאין הכל גלוי לפניו ואין
דעתו שוה עליו אף אני אראה עת
שאוכל לקלל ולא יבין ׃ בלק בן צפור
מלך למואב ׃ אע״פ שאיני חשוב
בעיניך חשוב אני בעיני המלכים ׃
קבה לי זו קשה מן ארה לי שהוא
נוקב ומפרש ׃ וגרשתיו מן העולם
ובלק לא אמר אלא ואגרשנו מן הארץ איני מבקש אלא להסיען מעלי ובלעם היה שונאם יותר מבלק ׃ לא תלך עמהם
אמר לו אם כן אקללם במקומי אמר לו לא תאור את העם אמר לו אם כן אברכם אמר לו אינם צריכים לברכתך כי ברוך הוא
אומרים לצרעה לא מדובשיך ולא מעוקציך ׃ להלך אלא עם שרים גדולי׳ למדנו שרוחו גבוה ולא רצה לגלות שהוא ברשות
של מקום אלא בלשון גסות לפי׳ ויוסף עוד בלק שלח שרים וגו׳ ׃ כי כבד אכבדך מאד יותר ממה שהיית נוטל לשעבר
אני נותן ׃ מלא ביתו כסף וזהב למדנו שנפשו רחבה ומחמד ממון אחרים אמר ראוי לו לתת לי כל כסף וזהב שלו שהרי

ויען בלעם ויאמר אל עבדי בלק אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי יהוה אלהי לעשות קטנה או גדולה: ועתה שבו נא בזה גם אתם הלילה ואדעה מה יסף יהוה דבר עמי: ויבא אלהים אל בלעם לילה ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואך את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה: ויקם בלעם בבקר ויחבש את אתנו וילך עם שרי מואב: ויחר אף אלהים כי הולך הוא ויתיצב מלאך יהוה בדרך לשטן לו והוא רכב על אתנו ושני נעריו עמו: ותרא האתון את מלאך יהוה נצב בדרך וחרבו שלופה בידו ותט האתון מן הדרך ותלך בשדה ויך בלעם את האתון להטתה הדרך: ויעמד מלאך יהוה במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה: ותרא האתון את מלאך יהוה ותלחץ אל הקיר ותלחץ את רגל בלעם אל הקיר ויסף להכתה: ויוסף מלאך יהוה עבור ויעמד במקום צר אשר אין דרך לנטות ימין ושמאול: ותרא האתון את מלאך יהוה ותרבץ תחת בלעם ויחר אף בלעם ויך את האתון במקל: ויפתח יהוה את פי האתון ותאמר

ואתיב בלעם ואמר לעבדי בלק אם יתן לי בלק מלי ביתיה כסף ודהב לית לי רשו למיעבר על גזרת מימרא דיי אלהי למיעבד זעירתא או רבתא:

וכען אוריכו בען הכא אף אתון בליליא ואידע מה יוסף יי למללא עמי:

ואתא מימר מן קדם יי לות בלעם בליליא ואמר ליה אם למיקרי לך אתו גובריא קום איזיל עמהון וברם ית פתגמא דאימליל עמך יתיה תעביד:

וקם בלעם בצפרא וזריז ית אתניה ואזל עם רברבי מואב:

ותקיף רוגזא דיי ארי אזיל הוא ואיתעתד מלאכא דיי באורחא למשטן ליה והוא רכיב על אתנה ותרין עולימוהי עמיה:

וחזת אתנא ית מלאכא דיי מתעתד באורחא וחרביה שליפא בידיה וסטת אתנא מן ארחא ואזלת בחקלא ומחא בלעם לאתנא לאסטיותא בארחא:

וקם מלאכא דיי בשביל כרמיא אתר דגדירא מכא ואתר דגדירא מכא:

וחזת אתנא ית מלאכא דיי ואידחיקת עם כותלא ודחיקת ית ריגלא דבלעם לכותלא ואוסיף לאלקיותה:

ואוסף מלאכא דיי למיעבר וקם באתר עק דלית אורח למיסטי ימינא ושמאלא:

וחזת אתנא ית מלאכא דיי ורבעת תחות בלעם ותקיף רוגזא דבלעם ומחא ית אתנא בחוטרא:

ופתח יי ית פומא דאתנא ואמרת

צריך לו לשכור חיילות רבים ספק נוצח וספק אינו נוצח ואני ודאי נוצח: לא אוכל לעבור: על כרחו גלה שהוא ברשות המקום ונתנבא כאן שאין יכול לבטל הברכות שנתברכו האבות מפי השכינה: גם אתם: פיו הכשילו סופכם שתלכו בפחי נפש כמו הראשונים: מה יוסיף יי: אמר ידעתי שלא ישנה דברו מברכה לקללה הלואי שלא יוסיף לברך נתנבא כאן שעתיד להוסיף להם ברכות על ידו: אם לקרוא לך: אם הקריאה שלך היא וסבור אתה ליטול שכר עליה קום לך אתם: ואך: על כרחך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה: ואעפ״כ וילך בלעם אמר שמא אפתנו ויתרצה: ויחבש את אתנו: מכאן שהשנאה מקלקלת את השורה שחבש הוא בעצמו אמר הקב״ה רשע כבר קדמך אברהם אביהם שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמורו: עם שרי מואב: לבו כלבם שוה: כי הולך הוא: ראה שהדבר רע בעיני יי ונתאוה ללכת: לשטן לו: מלאך של רחמים היה והיה מונעו שלא יחטא ויאבד: ושני נעריו עמו: מכאן לאדם חשוב היוצא לדרך שיוליך עמו ב׳ לשמשו וחוזרים ומשמשים זה את זה: ותרא האתון: והוא לא ראה שנתן רשות לבהמה לראות יותר מן האדם שמתוך שיש בו דעת תטרף דעתו כשיראה מזיקין: וחרבו שלופה בידו: אמר רשע זה הניח כלי אומנותו שכלי זיינן של אומות בחרב והוא בא עליהם בפיו שהוא אומנותם שלהם אף אני אתפוש את שלו ואבא עליו באומנותו וכן היה בסופו ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב: במשעול: תרגומו בשביל וכן אם ישפוק עפר שומרון לשעלים עפר הנדבק בכפות הרגלים בהילוכן וכן מי מדד בשעלו בגישו ובהילוכו: גדר מזה: סתם גדר של אבנים הוא: ותלחץ: היא עצמה: ותלחץ: לאחרים את רגל בלעם: ויוסף מלאך יי עבור: לעבור עוד לפניו במקום אחר כמו והוא עבר לפניהם

לבלעם מה עשיתי לך כי הכיתני זה
שלש רגלים: ויאמר בלעם לאתון
כי התעללת בי לו יש חרב בידי כי
עתה הרגתיך: ותאמר האתון אל
בלעם הלוא אנכי אתנך אשר רכבת
עלי מעודך עד היום הזה ההסכן
הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא:
ויגל יהוה את עיני בלעם וירא את
מלאך יהוה נצב בדרך וחרבו
שלפה בידו ויקד וישתחו לאפיו:
ויאמר אליו מלאך יהוה על מה
הכית את אתנך זה שלוש רגלים
הנה אנכי יצאתי לשטן כי ירט הדרך
לנגדי: ותראני האתון ותט לפני זה
שלש רגלים אולי נטתה מפני כי
עתה גם אתכה הרגתי ואותה
החייתי: ויאמר בלעם אל מלאך
יהוה חטאתי כי לא ידעתי כי אתה
נצב לקראתי בדרך ועתה אם רע
בעיניך אשובה לי: ויאמר מלאך
יהוה אל בלעם לך עם האנשים
ואפס את הדבר אשר אדבר אליך
אתו תדבר וילך בלעם עם שרי
בלק: וישמע בלק כי בא בלעם
ויצא לקראתו אל עיר מואב אשר
על גבול ארנן אשר בקצה הגבול:
ויאמר בלק אל בלעם הלא שלח

לבלעם מה עבדית לך ארי מחיתני דנן תלת זימנין:
ואמר בלעם לאתנא ארי איתחייכת בי אילו פון אית חרבא בידי ארי כען קטלתיך:
ואמרת אתנא לבלעם הלא אנא אתנך דרכבתא עלי מדאיתך עד יומא הדין הבלפא אליפנא למיעבד לך כדין ואמר לא:
וגלא יי ית עיני בלעם וחזא ית מלאכא דיי מעתד באורחא וחרביה שליפא בידיה וכרע וסגיד לאפוהי:
ואמר ליה מלאכא דיי על מה מחיתא ית אתנך דנן תלת זימנין הא אנא נפקית לשטן ארי גלי קדמי דאת רעי למיזל באורחא לקיבלי:
וחזתני אתנא וסטת מן קדמי דנן תלת זימנין אילו פון לא סטת מן קדמי ארי כען אף יתך קטלית ויתה קיימית:
ואמר בלעם למלאכא דיי חבית ארי לא ידעית ארי את מעתד לקדמותי באורחא וכען אם ביש קדמך איתוב לותי:
ואמר מלאכא דיי לבלעם איזיל עם גובריא וברם ית פיתגמא דאימליל עמך יתיה תמליל ואזל בלעם עם רברבי בלק:
ושמע בלק ארי אתא בלעם ונפק לקדמותיה לקרתא דמואב די על תחום ארנון די בסטר תחומא:
ואמר בלק לבלעם הלא משלחא שלחית

ומה [illegible] בתנחומא מה ראה
[illegible] מה [illegible] אלא סימן [illegible]
[illegible] וזה שלש רגלים רמז לו
אתה מבקש לעקור אומה החוגגת
רגלים בשנה: התעללת בי כתרגומו
לשון גנאי ובזיון: לו יש חרב בידי גנאי
גדולה היה לו דבר זה בעיני השרים זה
הולך להרוג אומה כולה בפיו ולאתון
זו צריך לכלי זיין: ההסכן הסכנתי
הרגלתי [illegible] וכן הלא יסכן
גבר כי יסכן עלימו משכיל רבותינו
דרשו מקרא זה בגמרא אמרו לו
השרים [illegible] רכבת [illegible]
אמר להו [illegible]
[illegible] כי ירט הדרך לנגדי
רבותינו דרשו נוטריקון יראה
ראתה נטתה ראתה שהדרך לנגדי
כלו לקנאתי ולהקניטני ולפי משמעו
כי ירט הדרך לנגדי לפי שראיתי
בעל הדרך בחרדה ומיהר הדרך
לכעסי ולהמרותי ומקרא קצר הוא
כמו ותכל דוד לשון חרדה לשון רטט
כמו על ידי רשעים ירטני מנשים
[illegible] על ידי רשעים [illegible]
[illegible] אולי נטתה מפני אולי
[illegible] פעמים שאולי משמש
בלשון לולי: גם אתכה הרגתי הרי
זה מקרא מסורס וכמו גם
הרגתי את הבה כלומר לא העכבה בלבד קרתך על ידי כי גם הרגתיך: ואותה החייתי ועתה מפני שדברה והוכיחתך
ולא יכולת לעמוד בתוכחתה כמו שכתוב ויאמר לא על כן הרגתיה שלא יאמרו זו היא שסלקה את בלעם בתוכחתה ולא
יענה [illegible] שחס המקום על כבוד הבריות וכן והרגת את האשה ואת הבהמה תהרוגו לא שלא יאמרו זו היא
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] אם רע בעיניך אשובה לי [illegible] המקום [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] המלאך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ועל ידי המלאך [illegible] [illegible] [illegible] אם רע בעיניך [illegible] לך עם האנשים [illegible] [illegible]

שלחית לותך למקרי לך
למה לא אתיתא לותי הברם
בקושטא הויתא אמר לית
אנא יכול ליקרותך:
ואמר בלעם לבלק הא אתיתי
לותך כען המיכל יכילנא
למללא מדעם פתגמא די
ישוי יי בפומי יתיה אמליל:

ואזל בלעם עם בלק ואתו
לקרית מחוזוהי:
ונכס בלק תורין ועאן ושלח
לבלעם ולרברביא דעימיה:

והוה בצפרא ודבר בלק ית
בלעם ואסקיה לרמת דחלתיה
וחזא מתמן קצת מן עמא:
ואמר בלעם לבלק בנה לי הכא
שבעה מדבחין ואתקין לי
הכא שבעה תורין ושבעה
דכרין:
ועבד בלק כמא דמליל בלעם
ואסיק בלק ובלעם תור ודכר
על כל מדבח:
ואמר בלעם לבלק איתעתד
על עלתך ואיהך מאים יערע
מימר מן קדם יי לקדמותי
ופתגמא דיחזינני ואיחוי לך
ואזל יחידי:
וערע מימר מן קדם יי לבלעם
ואמר קדמוהי ית שבעה
מדבחין סדרית ואסיקית תור
ודכר על כל מדבח:
ושוי יי פתגמא בפומא
דבלעם ואמר תוב לות בלק
וכדין תמליל:
ותב לותיה והא מעתד על
עלתיה הוא וכל רברבי מואב:

ונטל מתליה ואמר מן ארם
דברני בלק מלכא דמואב
מטורי מדינחא איתא לוט לי
יעקב ואיתא תריך לי ישראל:

מה אלוט דלא לטייה אל ומה

שלחתי אליך לקרא לך למה לא
הלכת אלי האמנם לא אוכל
כבדך: ויאמר בלעם אל בלק הנה
באתי אליך עתה היכל אוכל דבר
מאומה הדבר אשר ישים אלהים
בפי אתו אדבר: וילך בלעם עם בלק
ויבאו קרית חצות: ויזבח בלק בקר
וצאן וישלח לבלעם ולשרים אשר
אתו: ויהי בבקר ויקח בלק את
בלעם ויעלהו במות בעל וירא משם
קצה העם: ויאמר בלעם אל בלק
בנה לי בזה שבעה מזבחת והכן לי
בזה שבעה פרים ושבעה אילים:
ויעש בלק כאשר דבר בלעם ויעל
בלק ובלעם פר ואיל במזבח: ויאמר
בלעם לבלק התיצב על עלתך
ואלכה אולי יקרה יהוה לקראתי
ודבר מה יראני והגדתי לך וילך שפי:
ויקר אלהים אל בלעם ויאמר אליו
את שבעת המזבחת ערכתי ואעל פר
ואיל במזבח: וישם יהוה דבר בפי
בלעם ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר:
וישב אליו והנה נצב על עלתו הוא
וכל שרי מואב: וישא משלו ויאמר
מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי
קדם לכה ארה לי יעקב ולכה זעמה
ישראל: מה אקב לא קבה אל ומה

סופך מתכבדין אותך: ואתה על כרחך
אתה קלקלת אשר דבר אליך: אותו
הדבר: עיר מואב: עיר מטרופולין
שלו שהיה מתבונן לומר ראה מה אני
מבקשים לעקור: קרית חצות: עיר
מלאה שווקים אנשים ונשים וטף
בחוצותיה לומר ראה ורחם שלא
יעקרו את אלו: בקר וצאן דבר מועט
הוא: במות בעל: כתרגומו לרמת
דחלתיה שם עבודה זרה: אולי יקרה יי' לקראתי
אינו רגיל לדבר עמי ביום: וילך שפי
כתרגומו יחידי לשון שופי ושקט שאין
עמו אלא שתיקה: ויקר: לשון עראי
לשון גנאי לשון טומאת קרי כלומר
בקושי ובבזיון היה נגלה עליו ביום
אלא בשביל להראות חבתן של ישראל:
את שבעת המזבחות ערכתי: ז'
מזבחות אין כתיב כאן אלא ז' המזבחות
אמר לפניו אבותיהם של אלו בנו
לפניך ז' מזבחות ואני ערכתי כנגד
כולם אברהם בנה ד' ויבן שם מזבח
ליי' הנראה אליו ויעתק משם ההרה
ויאהל אברם ויבא וישב ויבן שם מזבח
המוריה ויצחק בנה אחד ויבן שם
שם מזבח ליי' הנראה אליו ויבנו שם
עבדי יצחק באר ויעקב בנה ב' אחד
בשכם ואחד בבית אל והעלה פר ואיל
במזבחי אברהם לא העלה לו אלא איל

אחד: והנה נצב על עלתו: עומדים ומבקשים מתי יבא: מן ארם ינחני: שהיה ואף מן ההרים הייתי וקילל ...
מכבודי ... ... מהררי קדם ... ... בשני
קשיים: לכה ארה לי: ... לכה ארה לי יעקב ולכה זועמה ישראל:
בשני שמותיהם אמר לו לקללם שמא אחד מהם אינו מובהק: מה אקב לא קבה אל: כשהיו ראויים להתקלל לא נתקללו:
כשהזכיר אביהם את עונם לא קלל אלא אפם ... כשנכנס אביהם במרמה אצל אביו היה ראוי להתקלל מה נאמר שם
גם ברוך יהיה: במברכים נאמר אלה יעמדו לברך את העם: ובמקללים לא נאמר אלה יעמדו לקלל את העם אלא
ואלה יעמדו על הקללה לא רצה להזכיר עליהם שם קללה

אזעם לא זעם יהוה׃ כי מראש צרים
אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדד
ישכן ובגוים לא יתחשב׃ מי מנה
עפר יעקב ומספר את רבע ישראל
תמת נפשי מות ישרים ותהי אחריתי
כמהו׃ ויאמר בלק אל בלעם מה
עשית לי לקב איבי לקחתיך והנה
ברכת ברך׃ ויען ויאמר הלא את
אשר ישים יהוה בפי אתו אשמר
לדבר׃ ויאמר אליו בלק לך נא אתי
אל מקום אחר אשר תראנו משם
אפס קצהו תראה וכלו לא תראה
וקבנו לי משם׃ ויקחהו שדה צפים אל
ראש הפסגה ויבן שבעה מזבחת ויעל
פר ואיל במזבח׃ ויאמר אל בלק התיצב
כה על עלתך ואנכי אקרה כה׃ ויקר
יהוה אל בלעם וישם דבר בפיו ויאמר
שוב אל בלק וכה תדבר׃ ויבא אליו
והנו נצב על עלתו ושרי מואב אתו
ויאמר לו בלק מה דבר יהוה׃ וישא

אתריך דלא תרכיה יי׳ ׃
ארי מריש טוריא חזיתיה
ומרמתא סכיתיה הא עמא
בלחודיהון עתידין דיחסנון
עלמא ובעממיא לא יתדנון
גמירא ׃
מאן יכול לממני דעדקיא
דבית יעקב דאמיר עליהון
יסגון כעפרא דארעא או חד
מארבע משריתא דישראל
תמות נפשי מותא דקשיטוהי
ותהא סופי כותהון ׃
ואמר בלק לבלעם מה עבדת
לי למילט סנאי דברתיך והא
ברכא מברכת להון ׃
ואתיב ואמר הלא ית דישוי יי׳
בפומי יתיה אטר למללא ׃
ואמר ליה בלק איתא כען עמי
לאתר אחרן דתחזיניה מתמן
לחוד קצתיה תחזי וכליה לא
תחזי ותלוטיה לי מתמן ׃
ודבריה לחקל סכותא לריש
רמתא ובנא שבעה מדבחין
ואסיק תור ודכר על כל מדבח ׃

ואמר לבלק איתעתד הכא על
עלתך ואנא אתמטי עד כא ׃
וערע מימר מן קדם יי׳ לבלעם
ושוי פתגמא בפומיה ואמר
תוב לות בלק וכדין תמליל ׃

ואתא לותיה והא מעתד על
עלתיה ורברבי מואב עמיה
ואמר ליה בלק מה מליל יי׳ ׃

לא זעם ה'. אני אין כחי אלא שאני
יודע לכוין השעה שהקב"ה כועס בה
והוא לא כעס כל הימים הללו שבאתי
אליך וזהו שנ' עמי זכר נא מה יעץ
בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם
בן בעור מן השטי' ועד הגלגל למען
דעת צדקות ה'. מראש צרים אני רו'
אני מסתכל בראשיתם ובתחלת
שרשיהם ואני רואה אותם מיוסדים
וחזקים כצורי' וגבעות הללו ע"י אבות
ואמהות. הן עם. הוא אשר זכו לו
אבותיו לשכון בדד כתרגו'. ובגוים לא
יתחשב. כתרגו' לא יהיו עושים
כלה עם שאר האומות שנ' כי אעשה
כלה בכל הגוים וכו' אינם נמנים עם
שאר האומות. ד"א כשהם שמחים אין
אומה אחרת שמחה עמהם שנא' ה'
בדד ינחנו וגו'. וכשהאומות שמחים
הם אוכלים עם כל אחד ואחד ואין
עולה להם מן החשבון וזהו ובגוים לא
יתחשב. מי מנה עפר יעקב וכו'.
כתרגו' או אחד מארבע משרייתא דישרא' ד' דגלים. ד"א עפר יעקב אין חשבון למצות שהם מקיימים בעפר לא תחרוש
בשור ובחמור. לא תזרע כרמך כלאים. אפר פרה ועפר סוטה וכיוצא בהם. ומספר את רובע ישרא' רביעותיהם
זרע היוצא מן התשמיש שלהם. תמות נפשי מות ישרים שבהם. וקבנו לי משם. לשון צווי קללהו לי. שדה צופים מקום
גבוה היה ששם הצופה עומד לשמור אם יבא חיל על המדינ'. ראש הפסגה. בלעם לא היה קוסם כבלק ראה בלק
שעתידה פרצה להפרץ בישרא' משם שמשם מת משה כסבור שמשם תחול קללה עליהם וזו הפרצה שאני רואה. אקרה
כה. מאת הקב"ה. אקרה לשון אתפעל. וישם דבר בפיו. ומה היה השימה הזאת ומה חסר המקרא באמרו שוב אל בלק
וכה תדבר אלא כשהיה שומע שלא נרשה לקלל אמר מה אני חוזר אצל בלק לצערו. נתן לו הקב"ה רסן וחכה בפיו כאדם
הכובש בהמה בחכה להוליכה אל מקום שירצה אמר לו על כרחך תשוב אל בלק. ושרי מואב אתו. ולמעלה הוא אומר וכל
שרי מואב כיון שראו שאין בו תקוה הלכו להם מקצתם ולא נשארו אלא מקצתם. מה דבר ה'. לשון צחוק כלומר אינך
ברשותך. כיון שראהו שמשחק בו נתכוון לצערו. ויאמר לו קום בלק ושמע. קום עמוד על רגליך אינך רשאי לשב ואני
שלוח לך בשליחותו של מקום. וכן בעגלון מלך מואב כשאמר לו אהוד דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא. בנו צפור.
לשון מקרא הוא כמו חיתו יער חיתו ארץ למעינו מים. לא איש אל וגו'. כבר נשבע להם להביאם ולהורישם
אר' ז' אומו' ואתה סבור להמיתם במדבר. ההוא אמר וגו'. בלשון תמיה ותרגומו תייבין ומתמלכין חוזרין ונמלכין
לחזור בהם. הנה ברך לקחתי. אתה שואלני מה דבר ה' קבלתי ממנו לברך אותם. וברך. כמו לברך. וברך ולא

משלו ויאמר קום בלק ושמע האזינה
עדי בנו צפר: לא איש אל ויכזב ובן
אדם ויתנחם ההוא אמר ולא יעשה
ודבר ולא יקימנה: הנה ברך לקחתי
וברך ולא אשיבנה: לא הביט און
ביעקב ולא ראה עמל בישראל
יהוה אלהיו עמו ותרועת מלך בו:
אל מוציאם ממצרים כתועפת ראם
לו: כי לא נחש ביעקב ולא קסם
בישראל כעת יאמר ליעקב ולישראל
מה פעל אל: הן עם כלביא יקום וכארי
יתנשא לא ישכב עד יאכל טרף ודם
חללים ישתה: ויאמר בלק אל
בלעם גם קב לא תקבנו גם ברך לא
תברכנו: ויען בלעם ויאמר אל בלק
הלא דברתי אליך לאמר כל אשר
ידבר יהוה אתו אעשה: ויאמר בלק
אל בלעם לכה נא אקחך אל מקום
אחר אולי יישר בעיני האלהים
וקבתו לי משם: ויקח בלק את

ונטל מתליה ואמר קום בלק
ושמע אצית למימריה בר
צפור: לא כמילי בני אינשא
מימר אלהא בני אינשא אמרין
ומכדבין ואף לא כעובדי בני
בשרא דאינון גזרין למיעבד
תייבין ומתמלכין דהוא אמר
ועביד וכל מימריה מתקיים:
הא ברכן קבילית ואיברכינון
לישראל ולא אתיב ברכתא
מנהון: איסתכלית לית פלחי
גילולין ברבית יעקב ואף לא
עבדי לאות שקר ברבות בית
ישראל מימרא דיי' אלההון
בסעדיהון ושכינת מלכהון
ביניהון: אלהא דאפקינון
ממצרים תוקפא ורומא דיליה:
ארי לא נחשיא צבן דייטב
בדבית יעקב ואף לא קסמיא
רען ברבות בית ישראל כעידן
יתאמר ליעקב ולישראל מה
עבד אלהא: הא עמא כליתא
שרי וכאריא יתנטל לא ישרי
בארעיה עד דיקטול קטול
ונכסי עממיא יירת: ואמר בלק
לבלעם אף מילט לא תלוטיניה
אף ברכא לא תברכיניה:
ואתיב בלעם ואמר לבלק הלא
מלילית עמך למימר כל די
ימליל יי' יתיה איעביד:
ואמר בלק לבלעם איתא כען
אידברינך לאתר אחרן מאים
יהא רעוא מן קדם יי' ותלוטיה

אשיבנה. הוא ברך אותם ואני לא
אשיב על ברכתו: וברך. כמו
וברך וכן הוא גזרת דיבור של פיעל
כמו אויב חרף יי' כמו חרף וכן
ובוצע ברך המהלל ומברך את
הגזול ואומר על ה' תירא כי לא תענש
שלום יהיה לך הוא מרגיז להקב"ה ואין
לומר ברך שם דבר הוא שאם כן היה
נקוד בפתח קטן וטעמו למעלה אבל
זה לפי שהוא פעל נקוד חציו קמץ קטן
וטעמו למטה: לא הביט וגו'. כתרגומו
לא ואחרי פשוטו הוא נדרש מדרש
נאה לא הביט הקב"ה און שביעקב
כשהם עוברים על דבריו אינו
מדקדק אחריהם להתבונן באונות
שלהם ובעמלן שהם עוברים על דתו
עמל לשון עבירה כמו הרה עמל
כי אתה עמל וכעס שהעבירה עמל
הוא לפני המקום: יי' אלהיו עמו. אפי'
מכעיסים לפניו וממרים לפניו אינו
זז מתוכם: ותרועת מלך בו. לשון

חבה ורעות כמו רעה דוד ויתנה למרעהו וכן תרגם אונקלוס ושכינת מלכהון ביניהון: אל מוציאם ממצרים. אתה אמרת
הנה עם יצא ממצרים לא יצא מעצמו אלא האלהים הוציאם: כתועפות ראם לו. כתוקף ורום וגבה שלו וכן וכסף תועפות
לך לשון מעות הגובה ואומר אני שהם לשון עוף יעופף המעופף ברום וגבה ותוקף גדול הוא זה ותועפות ראם תוקף
ראמים ואמרו רבותינו אלו השדים: כי לא נחש ביעקב. כי ראויים הם לברכה כי אינם מנחשים וקוסמים: כעת יאמר
ליעקב ולישראל. עוד עתיד להיות עת כעת הזאת שתגלה חבתם לעין כל שהם יושבים לפניו ולומדין תורה מפיו
ומחיצתם לפנים ממלאכי השרת והם ישאלו מה פעל אל לכך נאמר והיו עיניך רואות את מוריך לא יאמר ליעקב אינו לשון
עתיד אלא לשון הווה אינם צריכים לנחש וקוסם שבכל עת שצריך לאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל ומה גזרותיו במרום
אינם מנחשים וקוסמים אלא נאמר להם מפי הנביאים מה היא גזרת המקום או אורים ותומים מגידים להם כעת יאמר
ואונק' לא תרגם כן: הן עם כלביא יקום. כשהם עומדים משנתם בשחרית הם מתגברים כלביא וכארי לחטוף את המצות
ללבוש טלית ולקרוא ק"ש ולהניח תפלין: לא ישכב. בלילה עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו כיצד קורא ק"ש
על מטתו ומפקיד רוחו ביד הקב"ה בא מחנה וגייס להזיקם הקב"ה שומרם נלחם מלחמותם ומפילם חללים: ד"א הן עם
כלביא יקום כתרגומו: ודם חללים ישתה. מתנבא שאין משה מת על מטתו עד שיפיל מלכי מדין חללים ויהרג הוא עמהם שנאמר ואת בלעם
בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל בחרב על חלליהם: גם קב לא תקבנו גם ברך לא תברכנו. גם ראשון מוסף על גם
שני וגם שני על ראשון. וכן גם לי גם לך. וכן גם בחור גם בתולה: וקבותו לי משם. אינו לשון צווי כמו וקבנו אלא לשון

בלעם ראש הפעור הנשקף על פני
הישימן ׃ ויאמר בלעם אל בלק בנה
לי בזה שבעה מזבחת והכן לי בזה
שבעה פרים ושבעה אילם ׃ ויעש
בלק כאשר אמר בלעם ויעל פר
ואיל במזבח ׃ וירא בלעם כי טוב
בעיני יהוה לברך את ישראל ולא
הלך כפעם בפעם לקראת נחשים
וישת אל המדבר פניו ׃ וישא בלעם
את עיניו וירא את ישראל שכן
לשבטיו ותהי עליו רוח אלהים ׃
וישא משלו ויאמר נאם בלעם
בנו בער ונאם הגבר שתם העין ׳
נאם שמע אמרי אל אשר מחזה
שדי יחזה נפל וגלוי עינים ׃
מה טבו אהליך יעקב משכנתיך
ישראל ׃ כנחלים נטיו כגנת עלי נהר
כאהלים נטע יהוה כארזים עלי מים ׃
יזל מים מדליו וזרעו במים רבים
וירם מאגג מלכו ותנשא מלכתו ׃
אל מוציאו ממצרים כתועפת ראם
לו יאכל גוים צריו ועצמתיהם יגרם
וחציו ימחץ ׃ כרע שכב כארי וכלביא

לי מתמן ׃ ודבר בלק ית בלעם
לריש רמתא דמסתכיא על
אפי בית ישימון ׃ ואמר בלעם
לבלק בנה לי הכא שבעה
מדבחין ואתקין לי הכא שבעה
תורין ושבעה דיכרין ׃

ועבד
בלק כמא דאמר בלעם ואסיק
תור ודכר על כל מדבחו
וחזא בלעם ארי תקין קדם יי׳
לברכא ית ישראל ולא הליך
כזמן בזמן אלהין לקדמות
נחשיא ושוי לקביל עגלא
דעבדו ישראל במדברא אפוהי ׃
וזקף בלעם ית עינוהי וחזא ית
ישראל שרן לשבטוהי ושרת
עלוהי רוח נבואה מן קדם יי׳ ׃

ונטל מתליה ואמר אמר בלעם
בר בעור ואמר גברא דשפיר
חזי ׃
אמר דשמע מימר מן קדם
אל דחיזו מן קדם שדי חזי
שכיב ומתגלי ליה ׃
מה טבא ארעך יעקב בית
מישרך ישראל ׃
כנחלין דמדברין כגנת שקיא
דעל פרת כבוסמיא דנציב יי׳
כארזין דנציבין על מיא ׃
יסגי מלכא דיתרבא מבנוהי
וישלוט בעממין סגיאין ויתקף
מאגג מלכיה ותתנטל מלכותיה ׃

אלהא דאפיקינון ממצרים
תוקפא ורומא דיליה ייכלון
בני ישראל ניכסי עממיא
סנאיהון וביזת מלכיהון
יתפלגון וארעתהון יחסנון ׃
ינוח ישרי בתקוף כאריא

פתגמי ׃ אולי יישר בעיני האלקים ׳
והקבתו לי משם ׃ ראש הפעור ׃ חוזה
גדול היה בלק וראה שעתידי׳ ללקות
על ידי פעור ולא היה יודע במה אמ׳
הקללה תחול משם עליהם ׳ כן כל חוזי׳
בכוכבים רואים ואינם יודעים מה
רואים ׃ וירא בלעם כי טוב בעיני וגו׳
אמ׳ איני צריך לבדוק עוד בהקב״ה כי
לא יחפוץ לקללם ׃ ולא הלך כפעם
בפעם ׳ כאשר עשה שתי פעמים ׃
לקראת נחשים ׳ לנחש ׃ אולי יקרה
יי׳ לקראתי כרצוני אמ׳ רוצה ואינו
רוצה לקללם אזכיר את עונותיהם
והקללה על ידי הזכרת העונות
תחול ׳ וישת אל המדבר פניו כתרגו׳ ׃
וישא בלעם את עיניו ׳ בקש להכניס
בהם עין הרע והרי לך שלש מדותיו
עין רעה רוח גבוה ונפש רחבה
האמורי׳ למעלה ׳ שוכן לשבטיו ראה
כל שבט ושבט שוכן לעצמו ׳ וראה
שאינן מעורבין וראה שאין פתחיהן
מכוונים זה כנגד זה שלא יציץ לתוך
אהל חבירו ׃ ותהי עליו רוח אלקים ׳
עלה בלבו שלא יקללם ׃ בנו בעור ׳
כמו למעינו מים ׳ ומדרש אגדה שניהם גדולים מאבותיהם בלק בנו צפור גדול מאביו במלכות ׳ ובלעם גדול מאביו
בנביאות מונה בנו פרה היו ׃ שתום העין ׳ עינו נקורה ומוצאת לחוץ וחור שלה נראה פתוח ׃ ובלשון משנה כדי שישתום
ויסתום ויגוב ׳ ורבו׳ אמרו לפי שאמ׳ ומספר את רובע ישר׳ שהקב״ה יושב ומונה רביעותיהם של ישר׳ מתי תבא
הטיפה שנולד ממנה הצדיק אמ׳ מי שהוא קדוש ומשרתיו קדושים יסתכל בדברים הללו ועל דבר זה נסמית עינו של
בלעם ויש מפרשים שתום העין פתוח העין כמו שתרג׳ אונק׳ דשפיר חזי ועל שאמ׳ שתום העין ולא אמ׳ שתום העינים
למדנו שסתום אחד מעיניו היה ׃ נופל וגלוי עינים ׳ פשוטו כתרגו׳ שאין נראה עליו אלא בלילה כשהוא שוכב ומדרשו
כשהוא נגלה עליו לא היה בו כח לעמוד ונופל על פניו לפי שהיה ערל ומאוס להגלות אליו לעמוד בקומה זקופה לפניו
מה טובו אהליך ׳ על שראה פתחיהם שאין מכוונין זה מול זה ׃ משכנותיך ׳ חנייתך כתרגו׳ ׃ ד״א מה טובו אהל שילה
ובית עולם ׳ יש בישובן שבהן מקריבין קרבנות לכפר עליהן ׳ ומשכנותיך אף כשהם חרבין לפי שהן משכון עליהם
וחרבנן כפרה על הנפשות שנאמ׳ כלה יי׳ את חמתו במה כלה ויצת אש בציון ׳ כנחלים נטיו ׳ שנארכו ונמשכו לנטות
למרחוק ׳ אמרו רז״ל מברכתו של אותו רשע אנו למדין מה היה בלבו לקלל כשאמ׳ להסית אל המדבר פניו וכשהפך

מי יקימנו מברכיך ברוך וארריך
ארור: ויחר אף בלק אל בלעם
ויספק את כפיו ויאמר בלק אל
בלעם לקב איבי קראתיך והנה
ברכת ברך זה שלש פעמים: ועתה
ברח לך אל מקומך אמרתי כבד
אכבדך והנה מנעך יהוה מכבוד:
ויאמר בלעם אל בלק הלא גם אל
מלאכיך אשר שלחת אלי דברתי
לאמר: אם יתן לי בלק מלא ביתו
כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי
יהוה לעשות טובה או רעה מלבי
אשר ידבר יהוה אתו אדבר: ועתה
הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר
יעשה העם הזה לעמך באחרית
הימים: וישא משלו ויאמר נאם
בלעם בנו בער ונאם הגבר שתם
העין: נאם שמע אמרי אל וידע
דעת עליון מחזה שדי יחזה נפל
וגלוי עינים: אראנו ולא עתה
אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב
וקם שבט מישראל ומחץ פאתי
מואב וקרקר כל בני שת: והיה

נטליתא דלית מלכו דיזעזעיניה
ברכך יהון בריכין ולייטך יהון
לייטין:
ותקיף רוגזא דבלק לבלעם
ושקפינון לידוהי ואמר בלק
לבלעם למילט סנאי דברתיך
והא ברכא מברכת להון דנן
תלת זימנין:
ומע איזיל לך לאתרך אמרית
יקרא איקרינך והא מנעך ייי
מיקר:
ואמר בלעם לבלק הלא אף
לאיסגדך די שלחת לותי
מליליות למימר:
אם יתן לי בלק מלי ביתיה
כסף ודהב לית לי רשו
למיעבר על גזירת מימרא
דייי למיעבר טבתא או
בישתא מרעותי די ימליל ייי
יתיה אמליל:
ובען הא אנא אזיל לעמי
איתא אימלכנך מה דתעביד
ואיהו' לך מה דיעביד עמא
הדין לעמך בסוף יומיא:
ונטל מתליה ואמר מימר
בלעם בר בעור ומימר גברא
דשפיר חזי:
מימר דשמע מימר מן קדם אל
וידע מדע מן קדם עילאה
דחיזו מן קדם שדי חזי שכיב
ומתגלי ליה:
חזיתיה ולא כען סכיתיה ולא
איתוהי קריב כד יקום מלכא
מיעקב ויתרבי משיחא מישראל
ויקטול רברבי מואב וישלוט
בכל בני אינשא: ויהא

המקום את פיו ברכן כשגן אותן
הלעות הם עמר וגו' כדאיתא בחלק:
כאהלים. לשון מור ואהלות. נטע
ה'. בגן עדן. ל"א כאהלים נטע ה'
כשמים המתוחין כאהל נטע ה'.
מתרגם נטיעה באהלי' שנ' ויטע אהלי
אפדנו. ולשון זה אינו נכון שא"כ היה
לו לומר כאהלים. מדליו. מבארותיו.
ופירושו כתר'. וזרעו במים רבים. לשון
הצלחה. כזרע הזרוע על
מים רבים. וירם מאגג מלכו. מלך
ראשון שלהם יכבוש את אגג מלך
עמלק נקר' שמו טרם הולדו: ותנשא
מלכתו. מיעקב יותר ויותר שיבא דוד
ושלמה אחריו: אל מוציאו ממצרים.
מי גרם להם הגדולה הזאת אל מוציאו
ממצרים בתוקף ורום שלו. יאכל את
הגוים שהם צריו ועצמותיהם של צרי'
יגרם. מנחם פתר בו לשון שבירה.
וכן לא גרמו לבקר וכן את חרשיה לא
יגרמו. ואני אומר שהוא לשון עצם
שמגרר בשניו הבשר מסביב העצם
מכפהו ומעמיד העצם על ערמימותו
וחציו ימחץ. אף הרג' חציו של צרי'

חלקה שלהם כמו בגלג' חצים מאחרי פלוני תרגו' של חלקה וכן ימחץ שיחצה את אויבים ויש לפתור לשון חצים ממש. חציו של הקב"ה ימחץ בדמיו של צרים יטבל ויצבע בדמים כמו למען תמחץ רגלך ואינו זו מלשון מכה כמו מחצתי שהכתוב בהם בראה כשן מחוץ ושפע: כרע שכב. כבן שכב כארי כתר' יתישבו בארצם בכח ובגבורה: ויספק. הכה זו על זו: לעבור את פי ה'. כאן לא נאמר אלהי כמו שאמר בראשונה לפי שידע שנגלה בו בה וכברך הולך לעמי מעתה הריני כשאר עמים שנסתלקה ממני השכינה: לכה איעצך. מה לך לעשות ומה היא העצה שהיה של אלהיהם של אלו שונא זמה וגו' כדאי' בחלק. תדע שבלעם השיאם עצה זו להכשילם בזימה שהרי נאמר הן הנה היו לבני ישראל וגו'. אשר יעשה העם הזה. מקרא קצר הוא. איעצך להכשילם ואומר לך מה שהם עתידים לעשות למואב באחרית הימים: ומחץ פאתי מואב. תרגו' מפרש הוא העברי ויקטל רברבי מואב: וידע דעת עליון. לכוין שעה שכועס בה: אראנו. רואה אני שבחו של יעקב וגדולתו אך לא עתה הוא אלא לאחר זמן: דרך כוכב. לשו' דרך קשתו שהכוכב עובר כחץ. כלומ' יקום מזל. שבט. מלך רודה ומושל: ומחץ פאתי מואב. זה דוד שנא' והשכב אותם ארצה וימדד שני חבלים להמית: וקרקר. לשון רדוי כמו אני קרתי: מקבת בור נוקרתם. יקרוה עורבי נחל: כל בני שת. כל האומות

אדום ירשה והיה ירשה שעיר איביו
וישראל עשה חיל׃ וירד מיעקב
והאביד שריד מעיר׃ וירא את
עמלק וישא משלו ויאמר ראשית
גוים עמלק ואחריתו עדי אבד׃ ס
וירא את הקיני וישא משלו ויאמר
איתן מושבך ושים בסלע קנך׃ כי
אם יהיה לבער קין עד מה אשור
תשבך׃ וישא משלו ויאמר אוי מי
יחיה משמו אל׃ וצים מיד כתים וענו
אשור וענו עבר וגם הוא עדי אבד׃
ויקם בלעם וילך וישב למקמו וגם
בלק הלך לדרכו׃

וישב ישראל בשטים ויחל העם
לזנות אל בנות מואב׃ ותקראן לעם
לזבחי אלהיהן ויאכל העם וישתחוו
לאלהיהן׃ ויצמד ישראל לבעל
פעור ויחר אף יהוה בישראל׃ ויאמר
יהוה אל משה קח את כל ראשי העם
והוקע אותם ליהוה נגד השמש וישב
חרון אף יהוה מישראל׃ ויאמר
משה אל שפטי ישראל הרגו איש
אנשיו הנצמדים לבעל פעור׃ והנה
איש מבני ישראל בא ויקרב אל

אדום ירותא ויהא ירותא שעיר
לבעלי דבבוהי וישראל מצלח
בנכסין׃
ויחות חד מדבית יעקב ויוביד
משיזיב מקרית עממיא׃
וחזא ית עמלקאה ונטל מתליה
ואמר ריש קרביא דישראל הוה
עמלק וסופיה לעלמא יבדון׃

וחזא ית שלמאה ונטל מתליה
ואמר תקיף בית מותבך ושוי
בכרך תקיף מדורך׃
ארי אם יהא לשיצאה שלמאה
עד מה אתוראה ישבינך׃
ונטל מתליה ואמר וי לחייביא
די יחון כד יעביד אלהא ית
אלין׃
וסיען דאיצטרחן מן רומאי
ויענון לאתור וישתעבדון
לעבר פרת ואף אינון לעלמא
ייבדון׃
וקם בלעם ואזל ותב לאתריה
ואף בלק אזל לאורחיה׃
ויתיב ישראל בשטין ושריו עמא
למיטעי בתר בנת מואב׃
וקראה לעמא לדבחי טעותהן
ואכל עמא וסגידו לטעותהן׃
ואיתחבר ישראל לפלחי בעלא
פעור ותקיף רוגזא דיי
בישראל׃
ואמר יי למשה דבר ית כל
רישי עמא ודון וקטול דחייב
קטול קדם יי לקבל שימשא
ויתוב תקוף רוגזא דיי
מישראל׃
ואמר משה לדייני ישראל
קטולו גבר גברוהי דאיתחברו
לפלחי בעלא פעור׃
והא גברא
מבני ישראל אתא וקריב לות

שעיר אויביו של אדום הראשון׃
ירשה לשון קריה כמו מקרקר קיר
והיה ירשה שעיר לאויביו ישראל׃
וירד מיעקב׃ ועוד יהיה מושל אחר
מיעקב׃ והאביד שריד מעיר׃
החשובה של אדום והיא רומי׃ ועל
מלך המשיח הוא אומר וירד מים עד
ים ולא יהיה שריד לבית עשו׃ וירא
את עמלק׃ נסתכל בפורענותו של
עמלק׃ ראשית גוים עמלק׃ הוא
קדם את כלם להלחם בישראל וכך
תרגם אונקלוס׃ ואחריתו לאבד בידם
תמחה את זכר עמלק׃ וירא את
הקיני׃ לפי שהיה קיני תקוע אצל
עמלק כענין שנא' ויאמר שאול אל
הקיני לכו סורו רדו מתוך עמלקי
הזכירו אחר עמלק נסתכל בגדולתן
של בני יתרו שנאמר בהם תרעתים
שמעתים סוכתים׃ איתן מושבך׃
תמה אני מה זכית לכך הלא אתה
עמי היית בעצת הבה נתחכמה לו
ועתה נתיישבת באיתן ומעוזו של
ישראל׃ כי אם יהיה לבער קין וגו'
אשריך שנתקעת להכנס שאינך
נעקר מן העולם כי אף אתה עתיד
לגלות עם י' השבטים ותהי לבער ממקום שנתיישבת שם מה בכך׃ עד מה אשור תשבך׃ עד היכן הוא מגלך שמא
לחלח וחבור אינו זה טירוד מן העולם אלא טלטול ממקום למקום ותשוב עם שאר הגליות׃ וישא משלו וגו' כיון שהזכיר את
שבית אשור אמר אוי מי יחיה משומו אל מי יוכל להחיות את עצמו משומו את אלה שלא ישים עליו הקב"ה את אלה שיעמוד
סנחריב ויבלבל את כל האומות׃ וצים׃ יבואו צים מיד כתים יעברו כתים שהם רומיים בספינות גדולות על אשור׃
וענו אשור׃ וענו אותם שבעבר הנהר׃ וגם הוא עדי אובד׃ וכן פירש דניאל עד דקטילת חיותא והובד גשמה׃ צים׃
ספינות גדולות כדמתרגמינן וצי אדיר לא יעברנו ותרגומו ובורני רבתא לא תעברינה׃ בשטים׃ כך שמה׃ לזנות אל בנות מואב׃ ע"י
עצת בלעם כדאי' בחלק׃ וישתחוו לאלהיהם׃ כשתקפו יצרו עליה ואומר לה השמעי לי והיא מוציאה לו דמות פעור
מחיקה ואומרת לו השתחוה לזה׃ פעור׃ על שם שפוערין לפניו פי הטבעת ומוציאים לפניו רעי וזו היא עבודתו׃
ויחר אף יי' בישראל׃ שלח בהם מגפה׃ קח את כל ראשי העם׃ לשפוט את העובדים לפעור׃ והוקע אותם את העובדים
לפעור׃ והוקע היא לשון תליה כמו שנא' בבני שאול והוקענום ליי' בגבעת שאול וזה תלייה מפורשת כל עובדי

אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל והמה בכים פתח אהל מועד: וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו: ויבא אחר איש ישראל אל הקבה וידקר את שניהם את איש ישראל ואת האשה אל קבתה ותעצר המגפה מעל בני ישראל · ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף ·

וידבר יהוה אל משה לאמר: פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי: לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום: והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל: ושם איש ישראל המכה אשר הכה את המדינית זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעני: ושם האשה המכה המדינית כזבי

אחוהי ית מדיניתא לעיני משה ולעיני כל כנשתא דבני ישראל ואינון בכן בתרע משכן זמנא:

וחזא פינחס בר אלעזר בר אהרן כהנא וקם מגו כנשתא ונסיב רומחא בידיה:
ואתא בתר גברא בר ישראל לקובתא ובזע ית תרויהון ית גברא בר ישראל וית איתתא למעהא ואתכליאת מותנא מעל בני ישראל:

והוו דמיתו במותנא עשרין וארבעה אלפין:

ומליל יי עם משה למימר:

פינחס בר אלעזר בר אהרן כהנא אתיב ית חמתי מעל בני ישראל בדקני ית קנאתי ביניהון ולא שיציתי ית בני ישראל בקנאתי:
בכן אימר הא אנא גזר ליה ית קיימי שלם:
ותהי ליה ולבנוהי בתרוהי קיים כהונת עלם חלף דקני קדם אלהיה וכפר על בני ישראל:

ושום גברא בר ישרא׳ קטילא דאיתקטיל עם מדיניתא זמרי בר סלוא רב בית אבא לבית שמעון:

ושום איתתא דאיתקטילת מדיניתא כזבי

ע״ז בסקילה וכל הנסקלים נתלים · כנגד השמש · לשון כי ומגדם אנגרים השמש מודיע את החוטאים הענן נקפל מכנגדו והשמש זורחת עליו · והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו · נתקבצו שבט שמעון אצל זמרי שהיה נשיא שלהם אמרו לו אנו נדונים במיתה ואתה יושב וכו׳ כדאי׳ בן הנשרפין בסנהדרין · את המדינית · כזבי בת צורי · לעיני משה מלמד שתפסה בבלוריתה והביאה לפני משה ואמר לו זו אסורה או מותרת ואם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך כדאית׳ התם בסוטה · והמה בוכים · נתעלמה ממנו הלכה געו כלם בבכיה · בעגל עמד משה כנגד ששים רבוא שנא׳ ויטחן עד אשר דק וכאן רפו ידיו אלא כדי שיבא פינחס ויטול הראוי לו שנאמר וירא פינחס ראה מעשה ונזכר הלכה אמר לו מקובלני ממך הבועל ארמית קנאין פוגעין בו : אל הקובה · אל האהל · בתוך זכרות של זמרי ונקבות שלה וראו כלם שלא לחנם הרגן והרבה נסים נעשו לו כדאית׳ בסוטה · חסלת וירא בלק

פינחס

בן אלעזר בן אהרן הכהן · לפי שהיו מבזים אותו הראיתם בן פוטיאל בן שפיטם אבי אמו עגלים לע״ז שהרג נשיא שבט מישראל לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן · בקנאו את קנאתי · בנקמו את נקמתי · בקנאו אשר הקנאה שהיה לו לקנא כל לשון קנאה הוא המתחרה לנקום נקמת דבר · את בריתי שלום · שתהא לו לברית שלום כאדם המחזיק טובה והכרה לאדם שעשה עמו טובה אף כאן פירש לו הקב״ה שלומותיו · והיתה לו · ברית זאת ברית כהונת עולם שאע״פ שנתנה כהונה לזרעו של אהרן לא נתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו עמו ולתולדותיהם שיולדו אחר המשחן · אבל פינחס שנולד מקודם לכן ולא נמשח לא בא לכלל כהונה עד כאן וכן שנינו בזבחים לא נתכהן פינחס עד שהרגו לזמרי · אשר קנא לאלהיו · בשביל אלהיו · כמו המקנא אתה לי בשבילי · וקנאתי לציון בשביל ציון : ושם איש ישראל · במקום שייחס את הצדיק לשבח ייחס את הרשע לגנאי · נשיא בית אב · לאחד מחמשה בתי אבות שהיו לשמעון · ד״א להודיע שבחו של פינחס שאע״פ שזה היה נשיא לא מנע את עצמו מלקנא לחלול השם לכך הודיעך הכ׳ מי הוא המוכה : ושם האשה המוכה וגו׳ להודיעך שנאתם של מדינים שהפקירו בת מלך לזנות

בת צור ראש אמות בית אב במדין הוא ׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ צרור את המדינים והכיתם אותם ׃ כי צררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחתם המכה ביום המגפה על דבר פעור ׃ ויהי אחרי המגפה

ויאמר יהוה אל משה ואל אלעזר בן אהרן הכהן לאמר׃ שאו את ראש כל עדת בני ישראל מבן עשרים שנה ומעלה לבית אבתם כל יצא צבא בישראל׃ וידבר משה ואלעזר הכהן אתם בערבת מואב על ירדן ירחו לאמר׃ מבן עשרים שנה ומעלה כאשר צוה יהוה את משה ובני ישראל היצאים מארץ מצרים׃ ראובן בכור ישראל בני ראובן חנוך משפחת החנכי לפלוא משפחת הפלאי ׃ לחצרן משפחת החצרוני לכרמי משפחת הכרמי ׃ אלה משפחת הראובני ויהיו פקדיהם שלשה וארבעים אלף ושבע מאות ושלשים׃ ובני פלוא אליאב׃ ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם הוא דתן ואבירם קרואי העדה אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח בהצתם על יהוה׃ ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת קרח במות העדה באכל האש את חמשים ומאתים איש ויהיו לנס ׃ ובני קרח לא מתו ׃ בני

בת צור ריש אומי בית אבא במדין הוא ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃

אעיק ית מדינאי ותקטלון יתהון ׃

ארי מעיקין אנון לכון בנכלהון דנכילו לכון על עיסק פעור ועל עיסק כזבי בת רבא דמדין אחתהון דאיתקטילת ביומא דמותנא על עיסק פעור

והוה בתר מותנא

ואמר יי למשה ולאלעזר בר אהרן כהנא למימר ׃

קבילו ית חושבן כל כנישתא דבני ישראל מבר עשרין שנין ולעילא לבית אבהתהון כל דנפיק חילא בישראל ׃

ומליל משה ואלעזר כהנא עמהון למימני יתהון במישריא דמואב על ירדנא דיריחו למימר ׃

מבר עשרין שנין ולעילא כמא דפקיד יי ית משה ובני ישראל דנפקו מארעא דמצרים ׃

ראובן בוכרא דישראל בני ראובן חנוך זרעית חנוך לפלוא זרעית פלוא ׃

לחצרון זרעית חצרון לכרמי זרעית כרמי ׃

אלין זרעית ראובן והוו מניניהון ארבעין ותלתא אלפין ושבע מאה ותלתין ׃

ובני פלוא אליאב ׃

ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם הוא דתן ואבירם מערעי כנישתא דאיתכנשו על משה ועל אהרן בכנישתא דקרח באיתכנשותהון על יי

ופתחת ארעא ית פומה ובלעת יתהון וית קרח במותא דכנישתא כד אכלת אישתא ית מאתן וחמשין גברא והוו לאת ׃

ובני קרח לא מיתו ׃ בני

כדי להחטיא את ישרא׳ ׃ ראש אומות בית אב במדין הוא ׃ אחד מה׳ אומות מלכי מדין את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע והוא חשוב מכלם שנא׳ ראש אומות בית אב ולפי שנהג מנהג בזיון בעצמו להפקיר בתו מגלה שבזוי ׃ בית אב׳ ה׳ בתי אבות היו למדין עיפה ועפר וחנוך ואבידע ואלדעה והוא היה מלך לאחד מהם ׃ צרור׳ כמו זכור שמור לשון הווה ׃ כי צררים הם לכם בנכליהם׳ שהפקירו בנותיהם לזנות כדי להטעותכם אחר פעור ׃ ואת מואב לא צוה להשמיד מפני רות שהיתה עתידה לצאת מהם כדאית׳ בבבא קמא ׃ ויהי אחרי המגפה׳ משל לרועה שנכנסו זאבי׳ לתוך עדרו והרגו בהם והוא מונה אותם לידע מנין הנותרים לכן מנאם ל״א כשיצאו ממצרים ונמסרו למשה נמסרו לו במנין עכשו שקרב למות ורצה להחזיר צאנו מחזירן במנין ׃ לבית אבותם׳ על שבט האב יתיחסו ולא אחר האם ׃ וידבר משה ואלעזר הכהן אותם׳ דברו אתם על זאת שצוה המקום למנותם׳ לאמר׳ אמרו להם צריכי׳ אתם להמנות מבן כ׳ שנה ומעלה׳ כאשר צוה וגו׳ שיהא מעכבם מבן עשרים שנה ומעלה שנאמר כל העובר על הפקודים וגו׳ ׃ משפחת החנכי׳ לפי שהיו האומות מגנים אותם אמרו על מה אלו מתיחסים על שבטיהם לבית אבותם סבורים הם שלא שלטו המצריים באמותיהם אם בגופם היו מושלים ושלטו בהם כל שכן בנשותיהם לפיכך הטיל הקדוש ברוך הוא שמו עליהם ה״א מצד אחד ויו״ד מצד אחר. לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם וזהו שמפורש על ידי דוד המלך ע״ה הס׳—

שמעון לזרעיתהון לנמואל
זרעית נמואל לימין זרעית ימין
ליכין זרעית יכין:

לזרח זרעית זרח לשאול
זרעית שאול:

אלין זרעית שמעון עשרין
ותרין אלפין ומאתן:

בני גד לזרעיתהון לצפון זרעית
צפון לחגי זרעית חגי לשוני
זרעית שוני:

לאוני זרעית אוני לערי זרעית
ערי:
לארוד זרעית ארוד לאראלי
זרעית אראלי:

אלין זרעית בני גד למניניהון
ארבעין אלפין וחמש מאה:

בני יהודה ער ואונן ומית ער
ואונן בארעא דכנען:

והוו בני יהודה לזרעיתהון
לשלה זרעית שלה לפרץ
זרעית פרץ לזרח זרעית זרח

והוו בני פרץ לחצרון זרעית
חצרון לחמול זרעית חמול:

אלין זרעית יהודה למניניהון
שבעין ושיתא אלפין וחמש
מאה:

בני יששכר לזרעיתהון תולע
זרעית תולע לפוה זרעית פוה

לישוב זרעית ישוב לשמרון
זרעית שמרון:

אלין זרעית יששכר למניניהון
שתין וארבע אלפין ומאתן:
ותלת מאה

בני זבולן לזרעיתהון לסרד
זרעית סרד לאלון זרעית אלון
ליחלאל זרעית יחלאל:

אלין זרעית

שמעון למשפחתם לנמואל משפחת
הנמואלי לימין משפחת הימיני
ליכין משפחת היכיני לזרח משפחת
הזרחי לשאול משפחת השאולי:
אלה משפחת השמעני שנים
ועשרים אלף ומאתים: בני
גד למשפחתם לצפון משפחת
הצפוני לחגי משפחת החגי לשוני
משפחת השוני: לאוני משפחת
האוני לערי משפחת הערי: לארוד
משפחת הארודי לאראלי משפחת
האראלי: אלה משפחת בני גד
לפקדיהם ארבעים אלף וחמש
מאות: בני יהודה ער ואונן
וימת ער ואונן בארץ כנען: ויהיו בני
יהודה למשפחתם לשלה משפחת
השלני לפרץ משפחת הפרצי
לזרח משפחת הזרחי: ויהיו בני
פרץ לחצרן משפחת החצרני
לחמול משפחת החמולי: אלה
משפחת יהודה לפקדיהם ששה
ושבעים אלף וחמש מאות:
בני יששכר למשפחתם
תולע משפחת התולעי לפוה
משפחת הפוני: לישוב משפחת
הישבי: לשמרן משפחת השמרני:
אלה משפחת יששכר לפקדיהם
ארבעה וששים אלף ושלש מאות:
בני זבולן
למשפחתם לסרד משפחת הסרדי
לאלון משפחת האלני ליחלאל
משפחת היחלאלי: אלה משפחת

שבטי יה עדות לישראל השם הזה
מעיד עליהם לשבטיהם. ולפיכך בכולם כת'
החנוכי הפלואי החצרוני הכרמי אבל
במנשה לא הוצרך לומר הימני לפי
שהשם הזה בו יו"ד בראשו וה"א בסופו
אשר הצו את ישראל: על משה ועל
אהרן בהצותם את העם על ה':
הצו השיאו את ישראל לריב על משה
לשון הפעיל הוא לשון מריבה כמו
שני אנשים עברים נצים: ויהיו לנס:
לאות ולזכרון. למען אשר לא יקרב
איש זר לחלוק על הכהונה: ובני
קרח לא מתו: הם היו בעצה תחלה
ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה
בלבם לפי' נתבצר להם מקום גבוה
בגיהנם וישבו שם: לזרח: הוא צחר
לשון צהר אבל משפחת אוהד בטלה
וכן חמש משפחות בבנימין שהר'
בעשרה בנים ירד למצרים וכאן לא
מנה אלא חמשה וכן אצבון הרי שבע
משפחות. ומצאתי בתלמוד ירושלמי
שכשמת אהרן נסתלקו ענני כבוד
ובאו הכנענים להלחם בישראל ונתנו
לב לחזור למצרים וחזרו לאחוריהם ח'
מסעות מהר ההר למוסרה שנ' ובני
ישראל נסעו מבארות בני יעקן
מוסרה שם מת אהרן והלא בהר ההר
מת אהרן והלא בהר ההר מת:
ומן מוסרה עד הר ההר שמונה
מסעות יש למפרע. אלא שחזרו
לאחוריהם ורדפו בני לוי אחריהם
להחזירם והרגו מהם שבע משפחות
שו' ומבני לוי נפלו ארבעה משפחות
השמעוני והשאולי ומבני יצהר לא מצינו כאן אלא משפחת הקרחי והמרעי לא ידעתי מה היא ושם במוסרה חזרו והספידוהו
כאלו מת שם ור' תנחומא דרש ע"ש במגפה בדבר בלעם אבל לפי התחסרון שחסר שבט שמעון כמנין זה מימין

הראשון שבמדבר סיני נראה שכל
עשרים וארבעה אלף נפלו משבט
של שמעון: לאזני: אומר אני שזו
משפחת אצבון ואיני יודע למה לא
נקראת משפחתו על שמו: לישוב:
הוא יוב האמור ביורדי מצרים שכל
המשפחות נקראו על שם יורדי מצרי'
והנולדים מכאן והלאה לא נקראו
המשפחות על שמם חוץ ממשפחות
אפרים ומנשה שנולדו במצרים: וארד
ונעמן בני בלע בן בנימין ומצאתי
ביסודו של ר' משה הדרשן שירדה
אמן למצרים כשהיתה מעוברת
מהם לכך נחלקו למשפחות כחצרון
וחמול וחבר ומלכיאל שהיו בני בנים
ואם הגדה היא הרי מוטב ואם לאו
אומר אני שהיו לבלע בנים הרבה
ומשניים הללו ארד ונעמן יצאה מכל
אחד משפחה רבה ונקראו התולדות
שאר הבנים על שם בלע ותולדות
השנים הללו נקראים על שמם וכן
אני אומר בבני מכיר שנחלקו
לשתי משפחות אחת נקראת על
שמו ואחת נקראת על שם גלעד בנו
ה' משפחות חסרו מנינו של בנימין
כאן נתקיימה מקצת נבואת אמו
שקראתו בן אוני בן אנינות שלי
ובפלגש בגבעה נתקיימה כלה זו
מצאתי ביסודו של ר' משה הדרשן:
ואלה בני שותלח: שאר בני שותלח
נקראו תולדותיהן ע"ש שותלח ומערן
יצאה משפחה רבה ונקראת על שמו בני שותלח נחשבו בני שותלח ב' משפחות נא וחשוב ותמצא בפרש' זו ס"ז משפחו'
ושבט לוי א' הרי ס"ה וזו של כי אתם המעט מכל העמים ה' משפחו' חסרו' מכל העמים שהם ע' אף זו קבלתי מיסודו
של ר' משה הדרשן והוכרכתי לפרש ולהוסיף על דבריו: לאחירם: הוא אחי שירד למצרים ולפי שנקרא על שם יוסף
שהיה אחיו ורם ממנו קראו אחירם: שופם: הוא מופים על שם שהיה יוסף שפוף בין האומות: לחופם: הוא חופים

הזבולני לפקדיהם ששים אלף
וחמש מאות: בני יוסף
למשפחתם מנשה ואפרים: בני
מנשה למכיר משפחת המכירי
ומכיר הוליד את גלעד לגלעד
משפחת הגלעדי: אלה בני גלעד
איעזר משפחת האיעזרי לחלק
משפחת החלקי: ואשריאל משפחת
האשראלי: ושכם משפחת השכמי:
ושמידע משפחת השמידעי וחפר
משפחת החפרי: וצלפחד בן חפר
לא היו לו בנים כי אם בנות ושם
בנות צלפחד מחלה ונעה חגלה
מלכה ותרצה: אלה משפחת
מנשה ופקדיהם שנים וחמשים אלף
ושבע מאות: אלה
בני אפרים למשפחתם לשותלח
משפחת השתלחי לבכר משפחת
הבכרי לתחן משפחת התחני:
ואלה בני שותלח לערן משפחת
הערני: אלה משפחת בני אפרים
לפקדיהם שנים ושלשים אלף
וחמש מאות אלה בני יוסף
למשפחתם: בני בנימן
למשפחתם לבלע משפחת הבלעי
לאשבל משפחת האשבלי לאחירם
משפחת האחירמי: לשפופם
משפחת השופמי לחופם משפחת
החופמי: ויהיו בני בלע ארד ונעמן
משפחת הארדי לנעמן משפחת

וכולן למניניהון שיתין אלפין
וחמש מאה:
בני יוסף לזרעיתהון מנשה
ואפרים:
בני מנשה למכיר זרעית מכיר
ומכיר אוליד ית גלעד לגלעד
זרעית גלעד:
אלין בני גלעד איעזר זרעית
איעזר לחלק זרעית חלקי:
ואשריאל זרעית אשריאל
ושכם זרעית שכם:
ושמידע זרעית שמידע וחפר
זרעית חפר:
וצלפחד בר חפר לא הוו ליה
בנין אלהן בנן ושום בנת
צלפחד מחלה ונעה חגלה
מלכה ותרצה:
אלין זרעית מנשה ומניניהון
חמשין ותרין אלפין ושבע מאה
אלין בני אפרים לזרעיתהון
לשותלח זרעית שותלח לבכר
זרעית בכר לתחן זרעית תחן
ואלין בני שותלח לערן זרעית
ערן:
אלין זרעית בני אפרים
למניניהון תלתין ותרין אלפין
וחמש מאה אלין בני יוסף
לזרעיתהון:
בני בנימן לזרעיתהון לבלע
זרעית בלע לאשבל זרעית
אשבל לאחירם זרעית
אחירם:
לשפופם זרעית שפופם לחופם
זרעית חופם:
והוו בני בלע ארד ונעמן
זרעית ארד לנעמן זרעית

נעמן׃ אילין בני בנימן לזרעיתהון ומנינהון ארבעין וחמשה אלפין ושית מאה׃

אילין בני דן לזרעייתהון לשוחם זרעית שוחם אילין זרעית דן לזרעייתהון׃

כל זרעית שוחם למנייניהון שיתין וארבעה אלפין וארבע מאה׃

בני אשר לזרעייתהון לימנה זרעית ימנה לישוי זרעית ישוי לבריעה זרעית בריעה׃

לבני בריעה לחבר זרעית חבר למלכיאל זרעית מלכיאל

ושום בת אשר שרח׃ אילין זרעית בני אשר למניניהון חמשין ותלתא אלפין וארבע מאה׃

בני נפתלי לזרעייתהון ליחצאל זרעית יחצאל לגוני זרעית גוני׃

ליצר זרעית יצר לשלם זרעית שלם׃

אלין זרעית נפתלי לזרעיתהון ומניניהון ארבעין וחמשא אלפין וארבע מאה׃

אלין מניני בני ישראל שית מאה וחד אלפין ושבע מאה ותלתין׃

ומליל יי׳ עם משה למימר׃

לאלין תתפליג ארעא באחסנא במנין שמהן׃

לסגיאי הסגון אחסנתיה ולזעירי תזער אחסנתיה גבר לפום מנינוהי תתיהיב אחסנתיה׃

ברם בעדבא תתפליג ית ארעא לשמהת שיבטיא

הנעמי׳ אלה בני בנימן למשפחתם
ופקדיהם חמשה וארבעים אלף
ושש מאות׳ אלה בני
דן למשפחתם לשוחם משפחת
השוחמי׳ אלה משפחת דן למשפחתם׃
כל משפחת השוחמי׳ לפקדיהם
ארבעה וששים אלף וארבע מאות׃
בני אשר למשפחתם לימנה
משפחת הימנה לישוי משפחת
הישוי׳ לבריעה משפחת הבריעי׳
לבני בריעה לחבר משפחת החברי׳
למלכיאל משפחת המלכיאלי׃ ושם
בת אשר שרח׃ אלה משפחת בני
אשר לפקדיהם שלשה וחמשים אלף
וארבע מאות׃ בני נפתלי
למשפחתם ליחצאל משפחת
היחצאלי׳ לגוני משפחת הגוני׃ ליצר
משפחת היצרי׳ לשלם משפחת
השלמי׳ אלה משפחת נפתלי
למשפחתם ופקדיהם חמשה
וארבעים אלף וארבע מאות׃
אלה פקודי בני ישראל שש מאות
אלף ואלף שבע מאות ושלשים׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃
לאלה תחלק הארץ בנחלה
במספר שמות׳ לרב תרבה נחלתו
ולמעט תמעיט נחלתו איש לפי
פקדיו יתן נחלתו׳ אך בגורל
יחלק את הארץ לשמות מטות

ושם בת אשר שרח׳ לפי שהיתה קיימת בחייה מנאה כאן׳ לאלה תחלק הארץ׳ ולא לפחותים מבן כ׳ ואע״פ שבאו לכלל עשרים בטרם חלוק הארץ שהרי שבע שנים כבשו ושבע שנים חלקו לא נטלו חלק בארץ אלא אותן שש מאות אלף ואלף ואם היה לאחד מהם ששה בנים לא נטלו אלא חלק אביהם לבדו׳ לרב תרבה נחלתו׳ לשבט שהיה מרובה באוכלוסי׳ נתנו חלק רב׳ ואע״פ שלא היו חלקי׳ הגבולים שוים שהרי הכל לפי רבוי השבט חלקו החלקים לא עשו אלא ע״פ גורל והגורל על פי רוח הקודש כמו שמפורש בבבא בתרא׳ אלעזר הכהן היה מלובש באורים ותומים ואומר ברוח הקודש אם שבט פלוני עולה תחום פלוני עולה עמו והשבטים כתובים בשנים עשר פתקין ושנים עשר גבולים בשנים עשר פתקין ובללום בתוך קלפי והנשיא מכניס ידו לתוכה ונוטל שני פתקין ועולה בידו פתקה של שם שבטו ופתקה של גבול המפורש לו והגורל עצמו צווח ואומר אני עליתי לגבול פלוני לשבט פלוני שנא׳ על פי הגורל׳ ולא כחלקת הארץ במדה נחלק׳ לפי שיש גבול משובח מחברו אלא בשומא בית כור עפר רע כנגד בית סאה טוב הכל לפי הדמים׳ לשמות מטות אבותם׳ אלו יוצאי מצרים שנה הכתוב נחלה זאת

מכל הנחלות שבתורה שכל הנחלות חיים יורשים את המתים ואין מתי׳ יורשי׳ חיים וכאן מתים יורשים חיים׳ הא כיצד ב׳ אחים מיוצאי מצרים שהיו להם בנים בבאי הארץ לזה אחד ולזה ג׳ האחד נטל חלק א׳ והג׳ נטלו ג׳ שנא׳ לאלה תחלק הארץ חזרו נחלתם אצל אבי אביהם וחלקו הכל בשוה וזהו שנא׳ לשמות מטות אבותם ינחלו שאחר שנחלו הבנים חלקום לפי הזכרים שיצאו ממצרים ואם מתחלה חלקוה למנין יוצאי מצרים לא היו נוטלים אלו הב׳ אלא שני חלקים עכשיו נטלו ד׳ חלקים

אבתם ינחלו · על פי הגורל תחלק
נחלתו בין רב למעט :
ואלה פקודי הלוי
למשפחתם לגרשון משפחת
הגרשני לקהת משפחת הקהתי
למררי משפחת המררי · אלה
משפחת לוי משפחת הלבני
משפחת החברני משפחת המחלי
משפחת המושי משפחת הקרחי
וקהת הולד את עמרם · ושם אשת
עמרם יוכבד בת לוי אשר ילדה
אתה ל/וי במצרים ותלד לעמרם
את אהרן ואת משה ואת מרים
אחתם · ויולד לאהרן את נדב ואת
אביהוא את אלעזר ואת איתמר :
וימת נדב ואביהוא בהקריבם אש
זרה לפני יהוה · ויהיו פקדיהם שלשה
ועשרים אלף כל זכר מבן חדש
ומעלה כי לא התפקדו בתוך בני
ישראל כי לא נתן להם נחלה בתוך
בני ישראל · אלה פקודי משה
ואלעזר הכהן אשר פקדו את בני
ישראל בערבת מואב על ירדן
ירחו · ובאלה לא היה איש מפקודי
משה ואהרן הכהן אשר פקדו את
בני ישראל במדבר סיני · כי אמר
יהוה להם מות ימתו במדבר ולא
נותר מהם איש כי אם כלב בן יפנה
ויהושע בן נון : ותקרבנה
בנות צלפחד בן חפר בן גלעד בן

דאבהתהון יחסנון :
על פום עדבא תתפלג
אחסנתהון בין סגיאי לזעירי :

ואלין מנייני ליואי לזרעיתהון
לגרשון זרעית גרשון לקהת
זרעית קהת למררי זרעית
מררי :

אלין זרעיית לוי זרעית לבני
זרעית חברון זרעית מחלי
זרעית מושי זרעית קרח וקהת
אוליד ית עמרם :

ושום איתת עמרם יוכבד בת
לוי די ילידת יתה ללוי
במצרים וילידת לעמרם ית
אהרן וית משה וית מרים
אחתהון :

ואיתיליד לאהרן ית נדב וית
אביהוא וית אלעזר וית איתמר

ומית נדב ואביהוא בקרוביהון
אישתא נוכריתא קדם יי :

והוו מניניהון עשרין ותלתא
אלפין כל דכורא מבר ירחא
ולעילא ארי לא איתמניאו בגו
בני ישראל ארי לא אתיהיבת
להון אחסנא בגו בני ישראל :

אלין מניני משה ואלעזר כהנא
די מנו ית בני ישראל במישריא
דמואב על ירדנא דיריחו :

ובאלין לא הוה גברא ממניני
משה ואהרן כהנא די מנו ית
בני ישראל במדברא דסיני :

ארי אמר יי להון מימת
ימותון במדברא ולא אשתאר
מנהון איניש אלהן כלב בר
יפנה ויהושע בר נון :

וקריבא בנת
צלפחד בר חפר בר גלעד בר

על פי הגורל · הגורל היה מדבר
כמו שפירשתי למעלה מגיד שנתחלקה
ברוח הקדש וכן הוא אומר ויתנו
לכלב את חברון על פי יי' נתנו לו
אשר שאל · מטות אבותם · יצאו גרי'
ועבדים · אלה משפחות לוי חסר כאן
משפחת השמעי והעוזיאלי והמקצת מן
היצהרי מקצת החברוני · אשר ילדה אותה
ללוי במצרים · אשתו ילדתה במצרים
ולידתה במצרים ואין הורתה במצרים
אלא כשנכנסו בין החומות ילדתה
והיא השלימה המנין לשבעים שהרי
בפרטם אי אתה מוצא אלא ששים
ותשע עם יוסף ושני בניו שהיו
במצרים · כי לא התפקדו בתוך בני
ישראל · להיות נמנים בני עשרים
שנה מה טעם כי לא נתן להם נחלה
בתוך בני ישראל והנמנים בני עשרים
היו בני נחלה שנאמר איש לפי פקודיו
יתן נחלתו · ובאלה לא היה איש ·
אבל על הנשים לא נגזרה גזירת
המרגלים לפי שהיו מחבבות את
הארץ · האנשים אומרים נתנה ראש
ונשובה מצרימה והנשים אומרות
תנה לנו אחוזה לכך נסמכה פרשת
בנות צלפחד לכאן · למשפחות
מנשה בן יוסף · למה נאמר והלא
כבר נאמר בן מנשה אלא לומר לך
יוסף חבב את הארץ שנאמר
והעליתם את עצמותי מזה אתכם ·
ובנותיו חבבו את הארץ שנאמר
תנה לנו אחוזה · ולמדך שכלם צדיקים שכל מי שמעשיו ומעשה אבותיו סתומים ופרט לך הכתוב באחד מהם
ליחסו לשבח הרי הוא צדיק בן צדיק ואם יחסו לגנאי הוא רשע בן רשע כגון ישמעאל בן נתניה בן אלישמע מזרע
שכל הנזכרים עמו רשעים היו · מחלה נועה וחגלה ומלכה ותרצה · ולהלן הוא אומר ותהיינה מחלה ותרצה וגו' מגיד
שכלן היו שקולות זו כזו לפיכך שינה סדרן · לפני משה ולפני אלעזר הכהן · מגיד שלא עמדו לפניהם אלא

ממדבר מנשה מזרעית מנשה בר יוסף ואלין שמהת בנתיה מחלה נעה וחגלה ומלכה ותרצה ;
וקמא קדם משה וקדם אלעזר כהנא וקדם רברביא וכל כנישתא בתרע משכן זימנא למימר ;

אבונא מית במדברא והוא לא הוה בגו כנישתא דאיזדמנין על יי בכנשתא דקרח ארי בחוביה מית ובנין לא הוו ליה

למה יתמנע שמא דאבונא מגו זרעיתיה ארי לית ליה בר הב לנא אחסנא בגו אחי אבונא ;

וקריב משה ית דינהן לקדם יי ;

ואמר יי למשה למימר ;

יאות בנת צלפחד ממללן מיתן תתן להון אחידת אחסנא בגו אחי אבוהן ותיעבר ית אחסנת אבוהן להן

ועם בני ישראל תמליל למימר גבר ארי ימות ובר לית ליה ותעברון ית אחסנתיה לברתיה

ואם לית ליה ברתא ותתנון ית אחסנתיה לאחוהי ;
ואם לית ליה אחין ותתנון ית אחסנתיה לאחי אבוהי ;

ואם לית אחין לאבוהי ותתנון ית אחסנתיה לקריביה דקריב ליה מזרעיתיה ויירת יתה ותהי לבני ישראל לגזירת דין כמא דפקיד יי ית משה ;

ואמר יי למשה סק לטורא דעבראי הדין וחזי ית ארעא

מכיר בן מנשה למשפחת מנשה בן יוסף ואלה שמות בנתיו מחלה נעה וחגלה ומלכה ותרצה ;
ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאם וכל העדה פתח אהל מועד לאמר ; אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על יהוה בעדת קרח כי בחטאו מת ובנים לא היו לו ; למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו ; ויקרב משה את משפטן לפני יהוה ;
ויאמר יהוה אל משה לאמר ; כן בנות צלפחד דברת נתן תתן להם אחזת נחלה בתוך אחי אביהם והעברת את נחלת אביהן להן ; ואל בני ישראל תדבר לאמר איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו ; ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו ; ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו ; ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרב אליו ממשפחתו וירש אתה והיתה לבני ישראל לחקת משפט כאשר צוה יהוה את משה ;
ויאמר יהוה אל משה עלה אל הר העברים הזה וראה את הארץ

בשנת הא׳ר כשנה לאחר מיתת אהרן לפני משה ואח״כ לפני אלעזר ולפני הנשיאים ולפני כל העדה אפשר באו לפני משה ולא ידע וכן אלעזר הכהן לא ידע ובאו לפני הנשיאים וידעו את סרס המקרא ודרשהו דברי ר׳ יאשיה אבא חנן אומר משום ר׳ אליעזר בבית המדרש היו יושבין ועמדו לפני כלם ; למה יגרע שם אבינו אם אין במקום בן חשובות תנה לנו אחוזה ואם אין אנו חשובות כבן תתיבם אמנו ליבם כי אין לו בן הא אם היה לו בן לא היינו תובעות מגיד שחכמניות היו ; ויקרב משה את משפטן · נתעלמה ממנו הלכה וכאן נפרע על שנטל עטרה ואמר והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתיו ; ד״א ראויה פרשה זו שתכתב על ידי משה אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן מגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב ; והוא לא היה בתוך העדה לפי שהיו באות לומר בחטאו מת נזקקו לומר לא מת בחטא המתלוננים ולא בעדת קרח שהצו על הקב״ה אלא בחטאו לבדו ולא החטיא את אחרים עמו ר׳ עקיבא אומר הוא מקושש ר׳ ישמעאל אומר מן המעפילים היה ; כן בנות צלפחד דוברות · כתרגומו יאות יפה תבעו אשרי אדם שהקב״ה מודה לדבריו כך כתובה לפני מעל

שראתה עינם מה שלא ראתה עינו של משה ; נתן תתן · שני חלקים חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים וחלקו עם אחיו בנכסי חפר ; והעברת · לשון עברה הוא במי שאינו מניח בן יורשו לא על שם שהבת מעברת נחלה משבט לשבט שבעלה ובנה יורשים אותה שלא תסוב נחלה לא נכתוב אלא לאותו הדור בלבד וכן והעברתם את נחלתו לבתו בכלם הוא אומר ונתתם ובבת הוא אומר והעברתם ; לשארו הקרוב אליו ממשפחתו ואין משפחה קרויה אלא משד האב ; עלה אל הר העברים · למה נסמכה פרשה זו לפרשת נחלות שכן שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה נתן תתן להם

אשר נתתי לבני ישראל: וראיתה
אתה ונאספת אל עמיך גם אתה
כאשר נאסף אהרן אחיך: כאשר
מריתם פי במדבר צן במריבת
העדה להקדישני במים לעיניהם
הם מי מריבת קדש מדבר צן:
וידבר משה אל יהוה
לאמר: יפקד יהוה אלהי הרוחת
לכל בשר איש על העדה: אשר
יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם
ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא
תהיה עדת יהוה כצאן אשר אין
להם רעה: ויאמר יהוה אל משה
קח לך את יהושע בן נון איש אשר
רוח בו וסמכת את ידך עליו:
והעמדת אתו לפני אלעזר הכהן
ולפני כל העדה וצויתה אתו לעיניהם:
ונתתה מהודך עליו למען ישמעו
כל עדת בני ישראל: ולפני אלעזר
הכהן יעמד ושאל לו במשפט
האורים לפני יהוה על פיו יצאו ועל
פיו יבאו הוא וכל בני ישראל אתו
וכל העדה: ויעש משה כאשר צוה
יהוה אתו ויקח את יהושע ויעמדהו
לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה:
ויסמך את ידיו עליו ויצוהו כאשר

דיהבית לבני ישראל: ותיחזי יתה ותתכניש לעמך אף את כמא דאיתכניש אהרן אחוך: כמא דסריבתון על מימרי במדברא דצן במי מצות כנשתא לקדשותי במיא לעיניהון אנון מי מצות רקם מדברא דצן:

ומליל משה קדם יי למימר:

ימני יי אלהא דרוחיא לכל בשרא גברא על כנישתא:

דיפוק קדמיהון ודייעול קדמיהון ודיפיקינון ודיעילינון ולא תהא כנישתא דיי כענא דלית להון רעי:

ואמר יי למשה סב לך ית יהושע בר נון גבר דרוח נבואה ביה ותסמוך ית ידך עלוהי:

ותקים יתיה קדם אלעזר כהנא וקדם כל כנשתא ותפקיד יתיה לעיניהון:
ותתן מזיוך עלוהי בדיל די יקבלון מיניה כל כנישתא דבני ישראל:
וקדם אלעזר כהנא יקום וישאל ליה בדין אוריא קדם יי על מימריה יהון נפקין ועל מימריה יהון עלין הוא וכל בני ישראל עמיה וכל כנישתא:

ועבד משה כמא דפקיד יי יתיה ודבר ית יהושע ואקימיה קדם אלעזר כהנא וקדם כל כנשתא:

וסמך ית ידוהי עלוהי ופקדיה כמא

אמר אותו על הקב"ה להנחיל אותם
שמא הותר הגזרה ואכנס לארץ אמ'
לו הקב"ה גזרתי במקומה עומדת
ד"א כיון שנכנס משה לנחלת בני
ראובן ובני גד שמח ואמר כמדומה
לי שהותר נדרי משל למלך שגזר
על בנו שלא יכנס לפתח פלטרין שלו
נכנס לשער והוא אחריו לחצר והוא
אחריו לטרקלין והוא אחריו כיון שבא
ליכנס לקיטון שלו אמר לו בני מכאן
ואילך אתה אסור: כאשר נאסף
אהרן אחיך: מכאן שנתאוה משה
למיתתו של אהרן. לא אין אתה טוב
ממנו: על אשר לא קדשתם: הא אם
קדשתם עדיין לא הגיע זמנכם ליפטר
בכל מקום שכתב מיתתם כתב סרחונם
לפי שנגזרה גזרה על דור המדבר
למות במדבר בעון שלא האמינו
בקשה לכך כתב המקום סיבת סרחונם
שלא יאמרו אף הוא היה מן הממרי'
משל לשתי נשים שלוקות בב"ד אחת
שקלקלה בזנות וא' שאכלה פגי שביעי'
זו שאכלה תולין פגי שביעית בצוארה
כדי שידעו הכל למה לוקה אף כאן
בכל מקום שהזכיר מיתתם הזכיר
סרחונם להודיע שלא היתה בהם אלא
זו בלבד: הם מי מריבת קדש: הם
לבדם אין בם עון אחר. ד"א הם שאמרו במרה הם הן שאמרו בים הם הן עצמן בהמראת מדבר צן: וידבר משה
אל יי': להודיע שבחן של צדיקים כשנפטרים מן העולם מתעסקי' בצרכי צבור ומניחין צרכן: לאמר: אמר לו השיבני
אם אתה ממנה עליהם פרנס אם לאו: יפקוד יי': כיון ששמע משה שאמר לו המקום תן נחלת צלפחד לבנותיו אמר הגיע
שעה שאתבע צרכי שירשו בני את גדולתי אמר לו הקב"ה לא כך עלתה מחשבה לפני כדאי הוא יהושע ליטול שכר שמושו
שלא מש מתוך האהל וזהו שאמר שלמה נוצר תאנה יאכל פריה וגו': אלהי הרוחות: למה נאמר אלהי הרוחות אמר לפניו
רבונו של עולם גלוי לפניך דעת כל אחד ואחד ואינן דומין זה לזה מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל א' וא' לפי דעתו:
אשר יצא לפניהם: לא כדרך המלכי' שיושבים בבתיהם ומשלחין חייליהם למלחמה אלא כדרך שעשיתי אני שנלחמתי
בסיחון ועוג שנא' ויאמר יי' אל משה אל תירא אותו וכמו כן יהושע שנא' וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה אם לצרינו.

דבר יהוה ביד משה ׃

וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ צו את בני ישראל ואמרת אלהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו ׃ ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו ליהוה כבשים בני שנה תמימם שנים ליום עלה תמיד ׃ את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים ׃ ועשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן כתית רביעת ההין ׃ עלת תמיד העשיה בהר סיני לריח ניחח אשה ליהוה ׃ ונסכו רביעת ההין לכבש האחד בקדש הסך נסך שכר ליהוה ׃ ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וכנסכו תעשה אשה ריח ניחח ליהוה ׃

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו ׃ עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה ׃

ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליהוה פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם ׃ ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה

דמליל יי׳ בידא דמשה ׃

ומליל יי׳ עם משה למימר ׃

פקיד ית בני ישראל ותימר להון ית קורבני לחם סידורי לקורבני לאתקבלא ברעוא תטרון לקרבא קדמי בזימנה ׃

ותימר להון דין קורבנא די תקרבון קדם יי׳ אמרין בני שתא שלמין תרין ליומא עלתא תדירא ׃
ית אימרא חד תעביד בצפרא וית אימרא תנינא תעביד בין שמשיא ׃
וחד מן עשרא בתלת סאין סולתא למנחתא דפילא במשח כתישא רבעות הינא ׃ עלתא תדירא דאיתעבידת בטורא דסיני לאתקבלא ברעוא קורבנא קדם יי׳ ׃

ונסכיה רבעות הינא לאימרא חד בקודשא יתנסיך נסוך דחמר עתיק קדם יי׳ ׃ וית אימרא תנינא תעביד בין שמשיא כמנחת צפרא וכנסכיה תעביד קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי׳ ׃

וביומא דשבתא תרין אמרין בני שנה שלמין ותרין עשרונין סולתא מנחתא דפילא במשח ונסכיה ׃

עלתא דשבתא בשבתיה על עלתא תדירא ונסכה ׃
ובישי ירחיכון תקרבון עלתא קדם יי׳ תורין בני תורי תרין ודכר חד אמרין בני שתא שבעה שלמין ׃

ותלתא עשרונין סולתא מנחתא דפילא

וכן בדוד הוא אומ׳ כי הוא יוצא ובא לפניהם יוצא בראש ונכנס בראש ׃ ואשר יוציאם בזכיותיו ואשר יביאם בזכיותיו ד״א ואשר יביאם שלא תעשה לו כדרך שאתה עושה לי שאיני מכניסן לארץ ׃ קח לך את יהושע ׃ קחנו בדברים אשריך שזכית להנהיג בניו של מקום ׃ לך ׃ את שבדוק לך את זה שאתה מכיר ׃ איש אשר רוח בו ׃ כאשר שאלת שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד ׃ וסמכת את ידך עליו ׃ תן לו תורגמן וידרוש בחייך שלא יאמרו עליו לא היה לו להרים ראש בימי משה ׃ וצוית אותו ׃ על ישראל דע שטרחנים וסרבנים הם על מנת שתקבל עליך ׃ ונתת מהודך עליו ׃ זהו קירון עור פנים ׃ מהודך ׃ ולא כל הודך ׃ ומצינו למדין פני משה כחמה ופני יהושע כלבנה ׃ למען ישמעו כל עדת בני ישראל ׃ שיהיו נוהגים בו כבוד ויראה כדרך שנוהגין בך ׃ ולפני אלעזר הכהן יעמוד הרי שאלתך שאלת ׃ שאין הכבוד זז מבית אביך שאף יהושע יהא צריך לאלעזר ׃ ושאל לו ׃ כשיצטרך לצאת למלחמה ׃ על פיו יצאו ׃ על פיו של אלעזר הכהן ׃ וכל העדה ׃ סנהדרין ׃ ויקח את יהושע ׃ לקחו בדברים והודיעו מתן שכרן של פרנסי ישראל לעולם הבא ׃ ויסמוך את ידיו עליו ׃ עשאו ככלי מלא וגדוש מלאו מחכמתו ׃ את ידיו ׃ בעין יפה יותר על מה שנצטוה שהקב״ה אמר לו וסמכת את ידך עליו יד אחת והוא עשה בשתי ידיו ׃ כאשר צוה י״י ׃ אף לטובה כהן מהודו עליו ׃ צו את בני ישראל ׃ מה אמור למעלה יפקוד י״י אלהי הרוחות לכל בשר ונ״א אמר לו הקב״ה עד שאתה מצוני על בני צוה את בני עלי משל לבת מלך שהיתה נפטרת מן העולם והיתה מפקדת לבעלה על בניה וכו׳ כדאיתא בספרי ׃ קרבני ׃ זה הדם ׃ לחמי ׃ אלו האימורים וכן הוא אומר והקטירם הכהן המזבחה לחם אשה ׃ לחמי ׃ סעודתי כמו עבד לחם רב ׃ לאשי ׃ הנתנים לאש מזבחי ׃ תשמרו ׃ שיהו כהנים ולוים וישראל עומדים על גביו ׃ מכאן למדו ותקנו מעמדות ׃ במועדו ׃ בכל יום הוא מועד התמידים ׃ ואמרת להם ׃ אזהרה לבית דין ׃

בשמן לפר האחד ושני עשרנים
סלת מנחה בלולה בשמן לאיל
האחד: ועשרן עשרן סלת מנחה
בלולה בשמן לכבש האחד עלה
ריח ניחח אשה ליהוה: ונסכיהם
חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין
לאיל ורביעת ההין לכבש יין זאת
עלת חדש בחדשו לחדשי השנה:
ושעיר עזים אחד לחטאת ליהוה
על עלת התמיד יעשה ונסכו:
ובחדש הראשון בארבעה
עשר יום לחדש פסח ליהוה: ובחמשה
עשר יום לחדש הזה חג שבעת ימים
מצות יאכל: ביום הראשון מקרא
קדש כל מלכת עבדה לא תעשו:
והקרבתם אשה עלה ליהוה פרים
בני בקר שנים ואיל אחד ושבעה
כבשים בני שנה תמימם יהיו לכם:
ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה
עשרנים לפר ושני עשרנים לאיל
תעשו: עשרון עשרון תעשה לכבש
האחד לשבעת הכבשים: ושעיר
חטאת אחד לכפר עליכם: מלבד
עלת הבקר אשר לעלת התמיד
תעשו את אלה: כאלה תעשו ליום
שבעת ימים לחם אשה ריח ניחח
ליהוה על עלת התמיד יעשה
ונסכו: וביום השביעי מקרא קדש
יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא
תעשו: וביום הבכורים
בהקריבכם מנחה חדשה ליהוה
בשבעתיכם מקרא קדש יהיה לכם
כל מלאכת עבדה לא תעשו:
והקרבתם עולה לריח ניחח ליהוה
פרים בני בקר שנים איל אחד שבעה

במשח לתורא חד ותרין
עשרונין סולתא מנחתא
דפילא במשח לדיכרא חד:
ועשרונא
עשרונא סולתא מנחתא
דפילא במשח לאימרא חד
עלתא לאתקבלא ברעוא
קורבנא קדם יי׳:
ונסכיהון פלגות הינא יהא
לתורא ותלתות הינא לדיכרא
ורבעות הינא לאימרא חמרא
דא עלת ריש ירחא
באתחדתותיה כן לכל רישי
ירחי שתא:
וצפיר בר עזי חד לחטאתא
קדם יי׳ על עלתא תדירא
יתעביד ונסכיה:
ובירחא קדמאה בארבעה
עשר יומא פיסחא קדם יי׳:
ובחמשה עשר יומא לירחא
הדין חגא שבעה יומין פטירא
יתאכל:
ביומא קדמאה מערע קדיש
כל עבידת פולחנא לא
תעבדון:
ותקרבון קורבנא עלתא קדם
יי׳ תורין בני תורי תרין ודכר
חד ושבעה אמרין בני שנה
שלמין יהון לכון:
ומנחתהון סולתא דפילא
במשח תלתא עשרונין לתורא
ותרין עשרונין לדיכרא
תעבדון:
עשרונא עשרונא תעביד
לאימרא חד כן לשבעת
אמרין:
וצפירא דחטאתא חד לכפרא
עליכון:
בר מעלת צפרא די לעלתא
תדירא תעבדון ית אלין:
באלין תעבדון ליומא שבעה
יומין לחים קרבן דמתקבל
ברעוא קדם יי׳ על עלתא
תדירא יתעביד ונסכיה:
וביומא שביעאה מערע קדיש
יהא לכון כל עבידת פולחנא
לא תעבדון:
וביומא דבכוריא בקרובכון
מנחתא חדתא קדם יי׳
בעצרתכון מערע קדיש יהא
לכון כל עבידת פולחנא לא
תעבדון:
ותקרבון עלתא לאתקבלא
ברעוא קדם יי׳ תורין בני
תורי תרין דכר חד שבעה

שנים ליום׳ כפשוטו ועיקרו בא ללמד
שיהו נשחטים כנגד היום תמיד של
שחר במערבה של טבעות׳ ותמיד
של בין הערבים במזרחן של
טבעות׳ את הכבש אחד וגו׳ אע״פ
שכבר נאמר בפרשת ואתה תצוה
וזה אשר תעשה על המזבח כבשים
בני שנה תמימים היא היתה אזהרה
לימי המלואים וכאן צוה לדורות׳
סלת למנחה׳ מנחת נסכים׳
העשויה בהר סיני׳ כאותן שנעשו
בימי המלואים׳ ד״א העשויה בהר
סיני הקיש עולת תמיד לעולת הר
סיני אותם שקרבה קודם מתן תורה
שכתוב בה ויעש במנחות מלמד
שטעונה כלי׳ ונסכו יין בקדש הסך׳
על המזבח יתנסך׳ נסך שכר׳ יין
המשכר פרט ליין מגתו ריח ניחח׳
נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה
רצוני׳ עולת שבת בשבתו ולא עולת
שבת בשבת אחרת הרי שלא הקריב
בשבת זו שומע אני יקריב ב׳ לשבת
הבאה ת״ל בשבתו מגיד שאם עבר
יומו בטל קרבנו׳ על עולת התמיד׳
אלו מוספין לבד אותם שני כבשים של
עולת התמיד ומגיד שאין קרבין אלא
בין שני תמידין וכן בכל המוספין נא׳
על עולת התמיד לתלמוד זה׳ ושלשה
עשרונים׳ כמשפט נסכי פר שכן
קצובים בפרשת נסכים׳ זאת עולת
חדש בחדשו׳ שאם עבר יומו בטל
קרבנו ושוב אין לו תשלומין׳
ושעיר עזים וגו׳ כל שעירי
המוספין באין לכפר על טומאת
מקדש וקדשיו׳ הכל

אימרין בני שנה ׃
ומנחתהון סולתא דפילא
במשח תלתא עשרונין לתורא
חד תרין עשרונין לדיכרא חד

עשרונא עשרונא לאימרא חד
בן לשבעה אמרין ׃
צפיר בר עזי חד לכפרא
עליכון ׃
בר מעלת תדירא ומנחתיה
תעבדון שלמין יהון לכון
ונסכיהון

ובירחא שביעאה בחד לירחא
מערע קדיש יהא לכון כל
עבידת פולחנא לא תעבדון
יום יבבא יהא לכון ׃

ותעבדון עלתא לאתקבלא
ברעוא קדם יי׳ תור בר תורי
חד דכר חד אמרין בני שתא
שבעה שלמין ׃
ומנחתהון סולתא דפילא
במשח תלתא עשרונין לתורא
תרין עשרונין לדיכרא ׃

ועשרונא חד לאימרא חד בן
לשבעה אמרין ׃
חטאתא
וצפיר בר עזי חד לכפרא
עליכון ׃
בר מעלת ריש ירחא ומנחתה
ועלתא תדירא ומנחתה
ונסכיהון כד חזי להון
לאתקבלא ברעוא קורבנא
קדם יי׳ ׃
ובעשרא לירחא שביעאה
הדין מערע קדיש יהא לכון
ותענון ית נפשתיכון כל עבידא
לא תעבדון ׃

ותקרבון עלתא קדם יי׳
לאתקבלא ברעוא תור בר
תורי חד דכר חד אמרין בני
שתא שבע שלמין יהון לכון ׃

ומנחתהון סולתא דפילא
במשח תלתא עשרונין לתורא
תרין עשרונין לדיכרא חד ׃

עשרונא עשרונא לאימרא חד
בן לשבעה אמרין ׃
צפיר בר עזי חד לחטאתא
בר מחטאת כפוריא ועלתא
תדירא ומנחתה ונסכיהון ׃

ובחמשת עשרה יומא
לירחא שביעאה מערע קדיש

כבשים בני שנה ׃ ומנחתם סלת
בלולה בשמן שלשה עשרנים לפר
האחד שני עשרנים לאיל האחד ׃
עשרון עשרון לכבש האחד לשבעת
הכבשים ׃ שעיר עזים אחד לכפר
עליכם ׃ מלבד עלת התמיד ומנחתו
תעשו תמימם יהיו לכם ונסכיהם ׃

ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא
קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה
לא תעשו יום תרועה יהיה לכם ׃
ועשיתם עלה לריח ניחח ליהוה פר
בן בקר אחד איל אחד כבשים בני
שנה שבעה תמימם ׃ ומנחתם סלת
בלולה בשמן שלשה עשרנים לפר
שני עשרנים לאיל ׃ ועשרון אחד
לכבש האחד לשבעת הכבשים ׃
ושעיר עזים אחד חטאת לכפר
עליכם ׃ מלבד עלת החדש ומנחתה
ועלת התמיד ומנחתה ונסכיהם
במשפטם לריח ניחח אשה ליהוה ׃
ובעשור לחדש
השביעי הזה מקרא קדש יהיה לכם
ועניתם את נפשתיכם כל מלאכה
לא תעשו ׃ והקרבתם עלה ליהוה
ריח ניחח פר בן בקר אחד איל אחד
כבשים בני שנה שבעה תמימם יהיו
לכם ׃ ומנחתם סלת בלולה בשמן
שלשה עשרנים לפר שני עשרנים
לאיל האחד ׃ עשרון עשרון לכבש
האחד לשבעת הכבשים ׃ שעיר
עזים אחד חטאת מלבד חטאת
הכפרים ועלת התמיד ומנחתה
ונסכיהם ׃ ובחמשה עשר
יום לחדש השביעי מקרא קדש

כמו שאמור · בנסכות שבפרשת
ונסכה שעור של היום יום שבלג
ם ל"י תלמוד שנאמר · על עולת ט
ידוע לא בתחלה ולא בסוף · שאין
מסר בהסח את הדבר לבו · וסדור
הסדרים לפניהם מניין · ומלבדו
בלמדך אתה הקדוש ברוך הוא הבאו
עלי כפרה על שעירות את הדין
על עולת התמיד יעשה ונסכה · כי
הקרבן הזה ויין ונסכו מוכיח לעיל
על העשר שאין נסכים לחטאת ·
כל מלאכת עבודה · אפילו מלאכה
החשובה לכם כגון דבר האבד
[illegible] · אסור לכם
ביום טוב · פרים · כנגד אברהם
דכתיב ואל הבקר רץ אברהם · איל ·
כנגד יצחק דכתיב וירא והנה איל אחר
נאחז בסבך בקרניו · כבשים · כנגד
יעקב דכתיב והכשבים הפריד יעקב ·
בסוטה של ר' משה הדרשן ראיתי זה ·
כאשר תעשו שם · שלא יהו פוחתים
והולכים כפרי החג · ומום הפרים
הם שמשות קרוי בפרים שבות ומן
בשרי הכבר חטים על שם שהם
קלחם שקם קרבים ראשונים לעולות
חטים קבוע מן החג · תמימים
יהיו לכם ונסכיהם · אף הנסכים יהיו
תמימים · ורבותינו זכרם לברכה
למדו מכאן שאף היין שעלה קמחים
פסול לנסכים · מלבד עלת החדש
מוספי ראש חדש שהם · ראש
השנה · מלבד חטאת הכפרים ·
שעיר הנעשה בפנים האמור
באחרי מות שנה אחת קצוי חטאת ·
ועלת התמיד · מלבד עלת התמיד

יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא
תעשו וחגתם חג ליהוה שבעת ימים:
והקרבתם עלה אשה ריח ניחח
ליהוה פרים בני בקר שלשה עשר
אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה
עשר תמימם יהיו: ומנחתם סלת
בלולה בשמן שלשה עשרנים לפר
האחד לשלשה עשר פרים שני
עשרנים לאיל האחד לשני האילם:
ועשרון עשרון לכבש האחד לארבעה
עשר כבשים: ושעיר עזים אחד
חטאת מלבד עלת התמיד מנחתה
ונסכה: וביום השני פרים
בני בקר שנים עשר אילם שנים
כבשים בני שנה ארבעה עשר
תמימם: ומנחתם ונסכיהם לפרים
לאילם ולכבשים במספרם כמשפט:
ושעיר עזים אחד חטאת מלבד עלת
התמיד ומנחתה ונסכיהם:
וביום השלישי פרים עשתי עשר
אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה
עשר תמימם: ומנחתם ונסכיהם
לפרים לאילם ולכבשים במספרם
כמשפט ושעיר חטאת אחד מלבד
עלת התמיד ומנחתה ונסכה:
וביום הרביעי פרים עשרה
אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה
עשר תמימם: מנחתם ונסכיהם
לפרים לאילם ולכבשים במספרם
כמשפט: ושעיר עזים אחד חטאת
מלבד עלת התמיד מנחתה ונסכה:
וביום החמישי פרים
תשעה אילם שנים כבשים בני שנה

יהא לכון כל עבידת פולחנא
לא תעבדון ותחגון חגא קדם
קדם יי שבעה יומין:
ותקרבון עלתא קורבן
דמיתקבל ברעוא קדם יי
תורין בני תורי תלתא עשר
דכרין תרין אמרין בני שתא
ארבעה עשר שלמין יהון:
ומנחתהון סולתא דפילא
במשח תלתא עשרונין לתורא
חד לתלתא עשר תורין תרין
עשרונין לדיכרא חד לתרין
דכרין:
ועשרונא עשרונא לאמרא חד
לארבעה עשר אמרין:
וצפיר בר עזי חד חטאתא בר
מעלת תדירא מנחתה ונסכה
וביומא תנינא תורין בני תורי
תרין עשר דיכרין תרין אימרין
בני שנה ארבעה עשר שלמין
ומנחתהון ונסכיהון לתורי
לדכרין ולאמרין במניינהון כד
חזי:
וצפיר בר עזי חד חטאתא
בר מעלת תדירא ומנחתה
ונסכיהון:
וביומא תליתאה תורין חד
עשר דיכרין תרין אמרין בני
שתא ארבעה עשר שלמין:
ומנחתהון ונסכיהון לתורין
לדיכרין ולאמרין במנינהון כד
חזי:
וצפירא דחטאתא חד
בר מעלת תדירא ומנחתה
ונסכה:
וביומא רביעאה תורין עשרה
דיכרין תרין אימרין בני שתא
ארבעה עשר שלמין:
מנחתהון ונסכיהון לתורין
לדכרין ולאמרין במנינהון כד
חזי:
וצפיר בר עזי חד לחטתא בר
מעלת תדירא מנחתה ונסכה
וביומא חמישאה תורין תשעה
דיכרין תרין אמרין בני שתא

הכתוב עולת הרגל · ונסכיהם · מוסף
על המוספין הכתובים בתוספות
יום טוב קרבנות החג · שכל נסכה
ונסכיהם ונסכה שבה מוספין על
התמיד והיין לשון שני הקרי נסכיהם
של מוספי כתובים למעלה בכל יום
ויום · ומנחתם ונסכיהם לפרים · פרי
החג שבעים הם כנגד שבעים אומות
ומתמעטים והולכים סימן כליה להם
ובזמן שבית המקדש קיים היו מגינים
עליהם מן היסורים · והכבשים כנגד
ישראל שנקראו שה פזורה והם קבועים
ומנינם תשעים ושמנה לכלות מהם
הקללות שבמשנה תורה׳ בשני נאמר
ונסכיהם כנגד שני התמידים ולא
שינה הלשון אלא לדרוש כמו ששנו
רבותינו בשני ונסכיהם בששי ונסכיה
בשביעי כמשפטם הרי כאן מ״ם יו״ד
מ״ם · מכאן רמז לניסוך המים מן
התורה בחג · ביום השמיני עצרת
עצורים לכם · עכבתי אתכם אצלי
דבר אחר עצרת עצרו מלעשות מלאכה
ומדרשו שאמר להם לפי שכל
ימות החג הקריבו כנגד האומות
ובאים לכלות אמר להם קשה בבקשה
מכם עשו לי סעודה קטנה כדי
שאהנה מכם · פר אחד איל אחד · אלו
כנגד ישראל הקטנים עוד מעט
לשון חבה היא זו כבנים הנפטרים
מאביהם והוא אומר להם קשה
עלי פרידתכם עכבו יום אחד ·
משל למלך שעשה סעודה וכו׳
כדאיתא במסכת סוכה׳ וכרבי
תנחומא למדה תורה דרך ארץ שמי
שיש לו אכסנאי יום ראשון יאכילנו פטומות. למחר מאכילו דגים למחר בשר בהמה למחר מאכילו קטנית

ארבעה עשר שלמין ׃
ומנחתהון ונסכיהון לתורין לדכרין ולאמרין במנינהון כד חזי ׃
וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא ומנחתה ונסכה ׃
וביומא שתיתאה תורין תמניא דיכרין תרין אמרין בני שתא ארבעה עשר שלמין ׃
ומנחתהון ונסכיהון לתורין לדיכרין ולאמרין במנינהון כד חזי ׃
וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא מנחתה ונסכהא ׃
וביומא שביעאה תורין שבעה דיכרין תרין אימרין בני שתא ארבעה עשר שלמין ׃
ומנחתהון ונסכיהון לתורין לדכרין ולאמרין במניניהון כד חזי ׃
וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא מנחתה ונסכה ׃
ביומא תמינאה כנישין תהי לכון כל עבידת פולחנא לא תעבדון ׃
ותקרבון עלתא קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי׳ תור חד דכר חד אימרין בני שתא שבעה שלמין ׃
מנחתהון ונסכיהון לתורא לדיכרא ולאימריא במנינהון כד חזי ׃
וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא ומנחתה ונסכה ׃
אלין תעבדון קדם יי׳ בזמניכון בר מנדריכון ונדבתיכון לעלותכון ולמנחתכון ולנסכיכון ולניכסת קודשיכון ׃
ואמר משה לבני ישראל ככל דפקיד יי׳ ית משה ׃
ומליל משה עם רישי שבטיא לבני ישראל למימר דין פיתגמא דפקיד

ארבעה עשר תמימם ׃ ומנחתם ונסכיהם לפרים לאילם ולכבשים במספרם כמשפט ׃ ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד ומנחתה ונסכה ׃ וביום הששי פרים שמנה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם ׃ ומנחתם ונסכיהם לפרים לאילם ולכבשים במספרם כמשפט ׃ ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד מנחתה ונסכיה ׃ וביום השביעי פרים שבעה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם ׃ ומנחתם ונסכהם לפרים לאילם ולכבשים במספרם כמשפטם ׃ ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד מנחתה ונסכה ׃
ביום השמיני עצרת תהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו ׃ והקרבתם עלה אשה ריח ניחח ליהוה פר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם ׃ מנחתם ונסכיהם לפר לאיל ולכבשים במספרם כמשפט ׃ ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד ומנחתה ונסכה ׃ אלה תעשו ליהוה במועדיכם לבד מנדריכם ונדבתיכם לעלתיכם ולמנחתיכם ולנסכיכם ולשלמיכם ׃ ויאמר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה יהוה את משה ׃

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה

לאחר מאכלנו ירק פיות וזו לך כפרי קהב ׃ אלה תעשו ליי׳ במועדיכם דבר קצוב לחובה ׃ לבד מנדריכם ׃ אם נדרתם ליי׳ קרבנות ברגל מעה קין בזכם און נדרים ונדבות שנדרתם כל השנה הקריבום ברגל שלא יקשה לו לעלות ולחזור ברגלים להקריב נדריו ונמצא עובר בבל תאחר ׃ ויאמר משה אל בני ישראל ׃ להפסיק הענין אמר דברי רבי ישמעאל ׃ לפי שעד כאן דברי של מקום ופרשת נדרים מתחלת בדיבורו של משה הוצרך להפסיק הענין ולומר שחזר משה ואמר פרשה זו לישראל שאם לא כן יש במשמע שלא אמר להם זו אלא בפרשת נדרים והתחיל דבריו ׃ חסלת פינחס

ראשי המטות

וידבר משה אל ראשי המטות ׃ חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר לכל ישראל ומנין שאף שאר הדברות כן ת״ל וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם ואחרי כן נגשו כל בני ישראל ומה ראה לאמרה כאן ללמד שהפרת נדרים ביחיד מומחה ואם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטות או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד נאמר כאן זה הדבר ונאמר בשחוטי חוץ זה הדבר מה להלן נאמר לאהרן ולבניו ולכל ישראל שנאמר דבר אל אהרן וגו׳ אף זו נאמרה לכולם ׃ זה הדבר ׃ משה נתנבא בכה אמר יי׳ שנאמר כה אמר יי׳ כחצות הלילה והנביאים נתנבאו בכה אמר יי׳ מוסף עליהם משה שנתנבא בלשון זה

יהוה : איש כי ידר נדר ליהוה או
השבע שבעה לאסר אסר על נפשו
לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה:
ואשה כי תדר נדר ליהוה ואסרה
אסר בבית אביה בנעריה ׃ ושמע
אביה את נדרה ואסרה אשר אסרה
על נפשה והחריש לה אביה וקמו
כל נדריה וכל אסר אשר אסרה
על נפשה יקום ׃ ואם הניא אביה אתה
ביום שמעו כל נדריה ואסריה אשר
אסרה על נפשה לא יקום ויהוה
יסלח לה כי הניא אביה אתה ׃ ואם
היו תהיה לאיש ונדריה עליה או
מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה׃
ושמע אישה ביום שמעו והחריש לה
וקמו נדריה ואסרה אשר אסרה על
נפשה יקמו ׃ ואם ביום שמע אישה
יניא אותה והפר את נדרה אשר
עליה ואת מבטא שפתיה אשר אסרה
על נפשה ויהוה יסלח לה׃ ונדר אלמנה
וגרושה כל אשר אסרה על נפשה
יקום עליה ׃ ואם בית אישה נדרה
או אסרה אסר על נפשה בשבעה׃
ושמע אישה והחרש לה לא הניא
אתה וקמו כל נדריה וכל אסר אשר

ייי :
גבר ארי ידר נדר קדם ייי או
דקיים קיים למיסר איסר על
נפשיה לא יבטל פיתגמיה
ככל דיפוק כפומיה יעביד :
ואיתתא ארי תדר נדר קדם
ייי ואסרת איסר בבית אבוה
ברביותהא :
וישמע אבוהא ית נדרה
ואסרה די אסרת על נפשה
וישתוק לה אבוה ויקומון כל
נדרהא וכל אסרי דאסרת על
נפשה יקומון :

ואם יעדי אבוה יתה ביומא
דשמע כל נדרהא ואסרהא
דאסרת על נפשה לא יקומון
ומן קדם ייי ישתביק לה ארי
אעדי אבוהא יתה :
ואם מהוא תהוי לגבר ונדרהא
עלה או פירוש ספותהא
דאסרת על נפשה :

וישמע בעלה ביומא דשמע
וישתוק לה ויקומון נדרהא
ואסרהא דאסרת על נפשה
יקומון :
ואם ביומא דשמע בעלה יעדי
יתה ויבטל ית נדרה די עלהא
וית פירוש ספותהא דאסרת
על נפשה ומן קדם ייי ישתביק
לה :
ונדר ארמלא ומתרכא כל
דאסרת על נפשה יקום עלה :

ואם בבית בעלה נדרת או
אסרת אסר על נפשה בקיום

וישמע בעלה
וישתוק לה לא אעדי יתה
ויקומון כל נדרהא וכל אסרי

הדבר · ל"א זה הדבר מיעוט הוא
שהחכם בלשון התרה והבעל בלשון
הפרה כלשון הכתוב כאן ואם אמרו
אין מותר ואין מופר · נדר · האומר
קונם עלי שלא אוכל או שלא אעשה
דבר פלוני · יכול אפי' נשבע שיאכל
נבלה וטרפה אני קורא עליו ככל
היוצא מפיו יעשה ת"ל לאסור אסר
לאסור את המותר ולא להתיר את
האסור · לא יחל דברו · כמו לא יחלל
לא יעשה דבריו חולין · בבית אביה ·
ברשות אביה ואפי' אינה בבית ·
בנעוריה · ולא קטנה ולא בוגרת
שהקטנה אין נדרה נדר · והבוגרת
אינה ברשות אביה להפר נדריה ואי
זו קטנה אמרו רבותינו בת י"א שנה
ויום אחד נדריה נבדקין אם ידעה לשם
מי נדרה ולשם מי הקדישה נדריה
נדר בת שתים עשרה שנה ויום אחד
אינה צריכה ליבדק · ואם הניא אביה
אותה · אם מנע אותה מן הנדר כלו'
שהפר לה הנאה זו איני יודע מהו
כשהוא אומר ואם ביום שמוע אישה
יניא אותה והפר הוי אומר הנאה זו
הפרה היא · ופשוטו לשון מניעה
והסרה וכן ולמה תניאון · וכן שמן
ראש אל יני ראשי · וכן וידעתם את תנואתי את אשר הסרתם מעלי · וה' יסלח לה · במה הכתוב מדבר באשה שנדרה
בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה והיתה עוברת על נדרה ושותה יין ומטמאה למתים זו היא שצריכה סליחה
ואע"פ שהוא מופר אם המופרים צריכים סליחה קל וחומר לשאינם מופרים שצריכים סליחה · ואם היו תהיה לאיש · זו ארוסה
או אינו אלא נשואה כשהוא אומר ואם בית אישה נדרה הרי נשואה אמור הא מה אני מקיים ואם היו תהיה לאיש אלא
הרי כאן ארוסה · ובא לחלוק בה שאביה ובעלה מפירין נדריה הפר האב ולא הפר הבעל או הפר הבעל ולא הפר האב
אינו מופר ואין צריך לומר אם קיים אחד מהם · ונדריה עליה · שנדרה בבית אביה ולא שמע בהם אביה ולא הופרו
ולא הוקמו · ושמע אישה וגו' · הרי לך שאם קיים הבעל שהוא קיים · ואם ביום שמוע אישה יניא אותה · יכול אפי' לא
הפר האב ת"ל בנעוריה בית אביה כל שבנעוריה ברשות אביה היא · כל אשר אסרה על נפשה יקום · לפי שאינה
לא ברשות אב ולא ברשות בעל · באלמנה מן הנשואין הכתוב מדבר · אבל אלמנה מן האירוסין מת הבעל נתרוקנה

אסרה על נפשה יקום ואם הפר יפר
אתם אישה ביום שמעו כל מוצא
שפתיה לנדריה ולאסר נפשה לא
יקום אישה הפרם ויהוה יסלח לה:
כל נדר וכל שבעת אסר לענת נפש
אישה יקימנו ואישה יפרנו: ואם
החרש יחריש לה אישה מיום אל
יום והקים את כל נדריה או את כל
אסריה אשר עליה הקים אתם כי
החרש לה ביום שמעו: ואם הפר
יפר אתם אחרי שמעו ונשא את
עונה: אלה החקים אשר צוה יהוה
את משה בין איש לאשתו בין אב
לבתו בנעריה בית אביה:
וידבר יהוה אל משה לאמר: נקם
נקמת בני ישראל מאת המדינים
אחר תאסף אל עמיך: וידבר משה
אל העם לאמר החלצו מאתכם
אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת
נקמת יהוה במדין: אלף למטה אלף
למטה לכל מטות ישראל תשלחו
לצבא: וימסרו מאלפי ישראל אלף
למטה שנים עשר אלף חלוצי צבא:
וישלח אתם משה אלף למטה לצבא
אתם ואת פינחס בן אלעזר הכהן
לצבא וכלי הקדש והחצצרות התרועה

דאסרת על נפשה יקומון:
ואם בטלא יבטל יתהון בעלה
ביומא דשמע כל אפקות
ספותהא לנדרהא ולאסר
נפשהא לא יקומון בעלה
בטלינון ומן קדם יי ישתביק
לה:
כל נדר וכל קיים אסר לסגפא
נפש בעלה יקיימינון ובעלה
יבטלינון:
ואם משתק ישתוק לה בעלה
מיום ליום ויקיים כל נדרהא
או ית כל אסרהא די עלהא
קיים יתהון ארי שתיק לה
ביומא דשמע:
ואם בטלא יבטל יתהון בתר
דשמע ויקבל ית חובה:

אלין קימיא דפקיד יי ית
משה בין גברא לאיתתיה בין
אבא לברתיה ברביותהא בית
אבוהא:

ומליל יי עם משה למימר:

איתפרע פורענות בני ישראל
מן מדינאי בתר כן תתכניש
לעמך:
ומליל משה עם עמא למימר
אזדרזו מנכון גוברין לחילא
ויהון על מדין למיתן פורענות
דין עמא דיי במדין:
אלפא לשבטא אלפא לשבטא
לכל שבטיא דישראל תשלחון
לחילא:
ואתבחרו מאלפיא דישראל
אלפא לשבטא תרין עשר
אלפין מזרזי חילא:
ושלח יתהון משה אלפא
לשבטא יתהון וית פינחס בר
אלעזר כהנא לחילא ומאני
קודשא וחצוצרת יבבא

רשות לאב: ואם בית אישה נדרה:
בנשואה הכתוב מדבר: כל נדר וכל
שבועת איסר וגו': לפי שאמר שהבעל
מפר יכול כל נדרים במשמע ת"ל
לענות נפש אינו מפר אלא נדרים של
עינוי נפש בלבד והם מפורשים במסכ'
נדרים: מיום אל יום: שלא תאמר מעת
לעת לכך נאמר מיום אל יום ללמדך
שאינו מפר אלא עד שתחשך: אחרי
שמעו: אחרי ששמע וקיים שאמר
אפשי בו וחזר והפר לה אפי' בו ביום
אינו מופר: ונשא את עונה: הוא
נכנס תחתיה: למדנו מכאן שהגורם
תקלה לחבירו הוא נכנס תחתיו לכל
עונשין: מאת המדינים: ולא מאת
המואבים שהמואבים נכנסו לדבר
מחמת יראה שהיו יראים מהם שהיו
שוללים אותם שלא נאמר בהם אלא ואל
תתגר בם מלחמה אבל מדינים
נתעברו על ריב לא להם: ד"א מפני
שתי פרידות טובות שיש לי להוציא
מהם רות המואביה ונעמה
העמונית: וידבר משה וגו'. אע"פ ששמע
שמיתתו תלויה בדבר עשה בשמחה
ולא איחר בדבר: החלצו מאתכם:
כתרגומו אזדרזו לשון חלוצי צבא:
אנשים מזויינים כמשמעו אנשי' צדיקי'
כן בחר לנו אנשים: וכן אנשים חכמים וידועים: לתת נקמת יי': שהעומד כנגד ישראל כאלו עומד כנגד הקב"ה: לכל
מטות ישראל: לרבות שבט לוי: וימסרו: להודיע שבחן של רועי ישראל כמה הם חביבים על ישראל עד שלא שמעו
במיתתו מהו אומר עוד מעט וסקלוני ומששמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדין לא רצו ללכת עד שנמסרו על
כרחם: אותם ואת פינחס: מגיד שהיה פינחס שקול כנגד כלם: ומפני מה הלך פינחס ולא הלך אלעזר אמר הקב"ה מי
שהתחיל במצוה שהרג כזבי בת צור הוא יסיים אותה: ד"א שהלך פינחס לנקום את נקמת יוסף אבי אמו. שנ'
והמדנים מכרו אותו וגו' ומנין שהיתה אמו של פינחס מבנות של יוסף שנאמר ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל
מזרע יתרו שפיטם עגלים לע"ז ומזרע יוסף שפטפט ביצרו: וכלי הקדש: זה הארון והציץ
ולפי שהיה בלעם עמהם ומפריח מלכי מדין בכשפים והוא פורח עמהם הראה להם את הציץ שהשם חקוק

בידו׃ ויצבאו על מדין כאשר צוה
יהוה את משה ויהרגו כל זכר׃ ואת
מלכי מדין הרגו על חלליהם את אוי
ואת רקם ואת צור ואת חור ואת
רבע חמשת מלכי מדין ואת בלעם
בן בעור הרגו בחרב׃ וישבו בני ישראל
את נשי מדין ואת טפם ואת כל בהמתם
ואת כל מקנהם ואת כל חילם בזזו׃
ואת כל עריהם במושבתם ואת כל
טירתם שרפו באש׃ ויקחו את כל
השלל ואת כל המלקוח באדם
ובבהמה׃ ויבאו אל משה ואל אלעזר
הכהן ואל עדת בני ישראל את
השבי ואת המלקוח ואת השלל אל
המחנה אל ערבת מואב אשר על
ירדן ירחו׃ ויצאו משה
ואלעזר הכהן וכל נשיאי העדה
לקראתם אל מחוץ למחנה׃ ויקצף
משה על פקודי החיל שרי האלפים
ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה׃
ויאמר אליהם משה החייתם כל
נקבה׃ הן הנה היו לבני ישראל בדבר
בלעם למסר מעל ביהוה על דבר
פעור ותהי המגפה בעדת יהוה׃
ועתה הרגו כל זכר בטף וכל אשה
ידעת איש למשכב זכר הרגו׃ וכל
הטף בנשים אשר לא ידעו משכב
זכר החיו לכם׃ ואתם חנו מחוץ למחנה
שבעת ימים כל הרג נפש וכל נגע
בחלל תתחטאו ביום השלישי וביום

בידיה׃
וחיילו על מדין כמא דפקיד
יי׳ ית משה וקטלו כל דכורא

וית מלכי מדין קטלו על
קטיליהון ית אוי וית רקם וית
צור וית חור וית רבע חמשה
מלכי מדין וית בלעם בר בעור
קטלו לפיתגם דחרב׃

ושבו בני ישראל ית נשי מדין
וית טפלהון וית כל בעירהון
וית כל גיתהון וית כל נכסיהון
בזו׃
וית כל קרויהון במותבניהון וית
כל בית סגדתהון אוקידו
בנורא׃
ושבו ית כל עדאה וית כל
דברתא באינשא ובבעירא׃

ואיתיאו לות משה ולות אלעזר
כהנא ולות כנשתא דבני
ישראל ית שביא וית דברתא
וית עדאה למשריתא
למשריא דמואבי על ירדנא
דיריחו׃

ונפקו משה ואלעזר כהנא וכל
רברבי כנישתא לקדמותהון
למברא למשריתא׃

ורגיז משה על די ממנן על
חילא רבני אלפין ורבני מאותא
דאתו מחיל קרבא׃
ואמר להון משה הקיימתון
כל נוקבתא׃
הא אינין הואה לבני ישראל
בעצת בלעם לשקרא שקר
קדם יי׳ על עיסק פעור והוה
מותנא בכנישתא דיי׳׃
וכען קטולו כל דכורא בטפלא
וכל איתתא דידעת גבר
למשכבי דכורא קטולו׃
וכל טפלא בנשיא דלא ידעו
משכב דכורא קיימו לכון׃

ואתון שרו מברא למשריתא
שבעה יומין כל דיקטול נפש
וכל דיקרב בקטילא תדון
עלוהי ביומא תליתאה וביומא

בו והם נופלים והוא שנא׳ ואת מלכי
מדין הרגו על חלליהם במלכי מדין
שנופלים על החללים מן האויר שהיו
פורחים וכן בבלעם הוא אומר על
חלליהם בספר יהושע׃ בידו׳ ברשותו
וכן ויקח את כל ארצו מידו׃ חמשת
מלכי מדין׃ וכי איני רואה שחמשה
מנה הכתוב מה ת״ל ה׳ אלא ללמדך
שכלם שוים בעצה אחת וכלם שוו
בפורענות׃ בלעם הלך לשם ליטול
שכר כ״ד אלף שהפיל מישראל בעצתו
ויצא ממדין לקראת ישראל והשיאן
עצה רעה אמר להם בלעם כשהייתם
ששים רבוא לא יכלתם עמהם עתה
בשנים עשר אלף אתם באים להלחם
נתנו לו שכרו משלם ולא קפחוהו׃
בחרב׃ אמר הבה הוא בא על ישראל
בפיו והחליף אומנותו באומנותם
שהם אינם נושעים אלא על ידי תפלה
ובקשה שנאמר הקול קול יעקב ובא
הוא ותפש אומנותם לקללם בפיו אף
הם באו עליו והחליפו אומנותם
באומנות האומות שבאים בחרב שנ׳
ועל חרבך תחיה׃ טירותם׃ מקום
פלטרין שלהם שהוא לשון מושב כמרי׳
שהן יודעין חקיהם׃ ד״א לשון מושב
שריהם כמו שמתרגם סרני פלשתים
טורני פלשתאי׃ ויקחו את כל השלל׃
מגיד שהיו כשרים וצדיקים ולא נחשדו
על הגזל לשלוח יד בבזה שלא ברשות
שנאמר את כל השלל׃ ועליהם מפרש
בקבלה שנך כעדר הרחלים שעלו מן הרחצה וגו׳ אף אנשי המלחמה שבך כלם צדיקים׃ שלל׃ הם מטלטלין של מלבוש
ותכשיטין׃ בז׳ הוא בזת מטלטלין שאינן תכשיטין׃ מלקוח׃ אדם ובהמה ובמקום שכתוב שבי אצל מלקוח שבי
באדם ומלקוח בבהמה׃ ויבאו משה ואלעזר הכהן׃ לפי שראו נערי ישראל יוצאים לחטוף מן הבזה׃ ויקצף משה על
פקודי החיל׃ ממונים על החיל ללמדך שכל סרחון הדור תלוי בגדולים לפי שיש כח בידם למחות ולא ירצו למחות׃

השביעי אתם ושביכם׃ וכל בגד וכל
כלי עור וכל מעשה עזים וכל כלי עץ
תתחטאו׃ ויאמר
אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים
למלחמה זאת חקת התורה אשר
צוה יהוה את משה׳ אך את הזהב
ואת הכסף את הנחשת את הברזל
את הבדיל ואת העפרת׃ כל דבר
אשר יבא באש תעבירו באש וטהר
אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא
יבא באש תעבירו במים׃ וכבסתם
בגדיכם ביום השביעי וטהרתם
ואחר תבאו אל המחנה׳
ויאמר יהוה אל משה
לאמר׃ שא את ראש מלקוח השבי
באדם ובבהמה אתה ואלעזר הכהן
וראשי אבות העדה׃ וחצית את
המלקוח בין תפשי המלחמה היצאים
לצבא ובין כל העדה׃ והרמת מכס
ליהוה מאת אנשי המלחמה היצאים
לצבא אחד נפש מחמש המאות מן
האדם ומן הבקר ומן החמרים ומן
הצאן׃ ממחציתם תקחו ונתתה
לאלעזר הכהן תרומת יהוה׃ וממחצת
בני ישראל תקח אחד אחז מן החמשים
מן האדם מן הבקר מן החמרים ומן
הצאן מכל הבהמה ונתתה אתם
ללוים שמרי משמרת משכן יהוה׃
ויעש משה ואלעזר הכהן כאשר צוה
יהוה את משה׳ ויהי המלקוח יתר

שביעאה אתון ושביכון׃
וכל לבוש וכל מאן דמשך וכל עובד דמעזי וכל מאן דאע הרון עלוהי׃
ואמר אלעזר כהנא לגברי חילא דאתו לקרבא דא גזרת אוריתא דפקיד יי׳ ית משה׃
ברם ית דהבא וית כספא ית נחשא ית פרזלא ית אבצא וית ׃ברא׃
כל מידעם דמיתעל בנורא תעברון בנורא וידכי ברם במי אדיותא ידכי וכל דלא מיתעל בנורא תעברוניה במיא׃
ותחורון לבושיכון ביומא שביעאה ותדכון ובתר כן תעלון למשריתא׃
ומליל יי׳ עם משה למימר׃
קביל ית חושבן דברתא דשביא באינשא ובבעירא את ואלעזר כהנא ורישי אבהת כנישתא׃
ותפליג ית דברתא דשביא בין גברי מגיחי קרבא דנפקו לחילא ובין כל כנישתא׃
ותפריש נציבא קדם יי׳ מן גברי מגיחי קרבא דנפקו לחילא ובין כל כנישתא חדא נפשא מחמש מאה מן אינשא ומן תורי ומן חמרי ומן ענא׃
מפלגותהון תסבון ותתן לאלעזר כהנא אפרשותא קדם יי׳׃
ומפלגות בני ישראל תיסב חד דאיתחד מן חמשין מן אינשא מן תורי מן חמרי ומן ענא מכל בעירא ותתן יתהון לליואי נטרי מטרת משכנא דיי׳׃
ועבד משה ואלעזר כהנא כמא דפקיד יי׳ ית משה׃
והוה דברתא שאר

בדבר בלעם׳ אמר להם אפילו אתם
מבעטים כל האומות שבעולם אין
אתם יכולין להם שמא מרובים אתם
מן המדיינים שהיו שם מאות רבב
בחור אלא בואו ואשיאכם עצה אלהיה
של אלו שונא זמה הוא וכו׳ כדאי׳ בחלק
ובספרי׳ הן הנה׳ מגיד שהיו מכירים
אותן ואומרי׳ זו היא שנכשל בה פלו׳׳
וכל אשה יודעת איש׳ ראויה להבעל
אעפ״י שלא נבעלה ולפני הצי—
מעבירים אותן ואם ראויה להבעל
פניה מוריקות׳ הרגו׳ למה חזר
ואמ׳ להפסיק הענין דברי ר׳ ישמעאל
שאם אני קורא להם הרגו כל זכר
בטף וכל אשה יודעת איש וכל הטף
בנשים איני יודע כל אשה יודעת
איש אם להרוג עם הזכרי׳ אם להחיות
עם הטף לכך נאמר הרגו׃ מחוץ
למחנה׳ שלא תכנסו לעזרה׃ כל הורג
נפש׳ ר׳ מאיר אומר בהורג בדבר
המקבל טומאה הכתו׳ מדב׳ ולמדך
שהכלי מטמא אדם בחבורי המת
כשהוא נוגע במת עצמו׃ או אינו אלא
אפי׳ זרק בו חץ והרגו ת״ל וכל נוגע
בחלל הקיש הורג לנוגע מה נוגע
על ידי חבור אף הורג על ידי חבור׳
התחטאו׳ במי הזאה כדין טמאי מת׃
שאף לדברי האומר קברי גוים אין
מטמאין באהל שנאמר ואתנה צאני
צאן מרעיתי אדם אתם אתם קרויים
אדם ואין אומות העולם קרויים—
אדם מודה הוא שהגוים מטמאין במגע ובמשא שלא נאמר אדם אלא לטומאת אהלות שנאמר אדם כי ימות באהל׳
אתם ושביכם׳ לא מפני שהגוים מקבלים טומאה ובריתם הויה אלא מה אתם בני ברית אף שביכם כשבאו לברית
ויטמאו בריתם הויה׃ וכל מעשה עזים׳ להביא כלי הקרנים והטלפים והעצמות׳ ויאמר אלעזר הכהן וגו׳
לפי שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות שנעלם ממנו הלכות גיעולי גוים וכן אתה מוצא בשמיני במלואים שנא׳

ויקצף על אלעזר ועל איתמר בא
לכלל טעות. וכן בשמעו נא המורי'
מתוך שבא לכלל כעס על ידי
כעס טעה שנא' ויך את הסלע. אשר
צוה י"י את משה. תלה ההוראה
ברבו. אך את הזהב. לאע"פ שלא
הזהיר והורה לכם אלא על הלכות
טומאה עוד יש להזהיר לכם על
הלכות געולי גוים. ואך לשון מיעוט
כלומר ממועטים אתם מלהשתמש
בכלים אפי' אחר טהרתן מטומאת
המת עד שיטהר מבליעת איסור
נבלה. ורבותי' אמרו אך את הזהב
לומר שצריך להעביר חלודה שלו
קודם שיגעילנו וזהו לשון אך שלא
יהא שם חלודה אך המתכת כמות
שהוא לכך יהיה. כל דבר אשר יבא
באש. לבשל בו כלום. תעבירו באש
כדרכו תשמישו הגעלתו מה
שתשמישו על ידי חמין יגעילנו בחמין
ומה שתשמישו על ידי צלי כגון השפוד
והאסכלא ילבנו באור. אך במי נדה
יתחטא. לפי פשוטו חטוי זה לטהרן
מטומאת המת. אמר להם צריכים
הכלים גיעול לטהרן מן האיסור
וחיטוי לטהרן מן הטומאה.
ורבותי' דרשו מכאן שאף להכשירן
מן האיסור הטעין טבילה לכלי
מתכות. ומי הנדה הכתובים כאן
דרשו מים הראויים לטבול בהם
נדה. ובמה הם ארבעים סאה.
וכל אשר לא יבא באש. כל דבר
שאין תשמישו על ידי האור כגון
כוסות קערות וקיתוניות ולגיניות
שתשמישם בצונן ולא בלעו איסור

הבז אשר בזזו עם הצבא צאן שש
מאות אלף ושבעים אלף וחמשת
אלפים: ובקר שנים ושבעים אלף:
וחמרים אחד וששים אלף: ונפש אדם
מן הנשים אשר לא ידעו משכב
זכר כל נפש שנים ושלשים אלף:
ותהי המחצה חלק היצאים בצבא
מספר הצאן שלש מאות אלף ושלשים
אלף ושבעת אלפים וחמש מאות:
ויהי המכס ליהוה מן הצאן שש מאות
חמש ושבעים: והבקר ששה ושלשים
אלף ומכסם ליהוה שנים ושבעים:
וחמרים שלשים אלף וחמש מאות
ומכסם ליהוה אחד וששים: ונפש
אדם ששה עשר אלף ומכסם ליהוה
שנים ושלשים נפש: ויתן משה את
מכס תרומת יהוה לאלעזר הכהן
כאשר צוה יהוה את משה: וממחצית
בני ישראל אשר חצה משה מן
האנשים הצבאים: ותהי מחצת העדה
מן הצאן שלש מאות אלף ושלשים
אלף שבעת אלפים וחמש מאות:
ובקר ששה ושלשים אלף: וחמרים
שלשים אלף וחמש מאות: ונפש
אדם ששה עשר אלף: ויקח משה
ממחצת בני ישראל את האחז אחד
מן החמשים מן האדם ומן הבהמה
ויתן אתם ללוים שמרי משמרת
משכן יהוה כאשר צוה יהוה את
משה: ויקרבו אל משה הפקדים
אשר לאלפי הצבא שרי האלפים
ושרי המאות: ויאמרו אל משה
עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה
אשר בידנו ולא נפקד ממנו איש:
ונקרב את קרבן יהוה איש אשר מצא

ביזא דבזו עמא דנפקו לחילא
מנין ענא שית מאה ושבעין
וחמשא אלפין:
ותורי שבעין ותרין אלפין:

וחמרין שתין וחד אלפין:
ונפשא דאינשא מן נשיא דלא
ידעו משכבי דכורא כל
נפשתא תלתין ותרין אלפין:

והות פלגותא חולק גובריא
דנפקו לחילא מנין ענא תלת
מאה ותלתין ושבעה אלפין
וחמש מאה:
והוה דנסיב קדם יי מן ענא
שית מאה שבעין וחמש:
ותורי תלתין ושיתא אלפין
ונסיבהון קדם יי שבעין ותרין

וחמרי תלתין אלפין וחמש
מאה ונסיבהון קדם יי שיתין
וחד:
ונפשא דאינשא שיתא עשר
אלפין ונסיבהון קדם יי תלתין
ותרין נפשין:

ויהב משה ית נסיבא
אפרשותא קדם יי לאלעזר
כהנא כמא דפקיד יי ית משה

ומפלגות בני ישראל דפליג
משה מן גובריא דנפקו לחילא

והוה פלגות כנשתא מן ענא
תלת מאה ותלתין ושבעת אלפין
וחמש מאה:
ותורי תלתין ושיתא אלפין:

וחמרי תלתין אלפין וחמש מאה:
ונפשא דאינשא שיתא עשר
אלפין:
ונסיב משה מפלגות בני ישראל
ית דאיתאחד חד מן חמשין
מן אינשא ומן בעירא ויהב
יתהון לליואי נטרי מטרת
משכנא דיי כמא דפקיד יי
ית משה:

וקריבו לות משה די ממנן
לדי אלפי חילא רבני אלפין
ורבני מאותא:

ואמרו למשה עבדך קבילו
ית חושבן גברי מגיחי קרבא
דעמנא ולא שגא מיננא איש

וקריבנא
ית קורבנא דיי גבר דאשכח

מאן דדהב שירין ושיבבין
עיזקן קדשין ומחוך לכפרא
על נפשתנא קדם יי׳
ונסיב משה ואלעזר כהנא ית
דהבא מנהון כל מאן דעובד

והות כל דהב ארמותא
דארימו קדם יי׳ שיתא עשר
אלפין שבע מאה וחמשין
סילעין מן רבני אלפין ומן רבני
מאותא:
גוברין דחילא בזזו גבר לנפשיה

ונסיב משה ואלעזר כהנא ית
דהבא מן רבני אלפין ומאותא
ואיתיאו יתיה למשכן זימנא
דוכרנא לבני ישראל קדם יי׳

ובעיר סגי הוה לבני ראובן
ולבני גד תקיף לחדא וחזו
ית ארעא דיעזר וית ארעא
דגלעד והא אתרא אתר כשר
לבית בעיר:
ואתו בני גד ובני ראובן ואמרו
למשה ולאלעזר כהנא ולרברבי
כנישתא למימר:
מכללתא ומלבשתא וסיען מית
נמרין ובית צחנא ובעיל
דדיבון ונבו בית קבורתא
דמשה ובען׳
ארעא דמחא יי׳ ית יתבהא
קדם כנישתא דישראל אתר
כשר לבית בעיר היא ולעבדך
אית בעיר:
ואמרו אם אשכחנא רחמין
בעינך תתיהיב ית ארעא הדא
לעבדך לאחסנא לא
תעברינגא ית ירדנא:

ואמר משה לבני גד ולבני
ראובן האחיכון ייתון לאגחא
קרבא ואתון תתבון הכא:

ולמה תונון ית ליבא דבני
ישראל למיעבר לארעא
דיהב להון יי׳:
כדין עבדו אבהתכון כד
שלחית יתהון מרקם גיאה
למחזי ית ארעא:
וסליקו עד נחלא דאתכלא
וחזו ית ארעא ואוניאו ית ליבא
דבני ישראל בדיל דלא
למיעל לארעא דיהב להון
יי׳:
ותקיף רוגזא דיי׳ ביומא ההוא
וקיים למימר:
אם יחזון גובריא

כלי זהב אצעדה וצמיד טבעת עגיל
וכומז לכפר על נפשתינו לפני יהוה׳
ויקח משה ואלעזר הכהן את הזהב
מאתם כל כלי מעשה: ויהי כל זהב
התרומה אשר הרימו ליהוה ששה
עשר אלף שבע מאות וחמשים
שקל מאת שרי האלפים ומאת שרי
המאות: אנשי הצבא בזזו איש לו:
ויקח משה ואלעזר הכהן את הזהב
מאת שרי האלפים והמאות ויבאו
אתו אל אהל מועד זכרון לבני ישראל
לפני יהוה׳

ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד
עצום מאד ויראו את ארץ יעזר ואת
ארץ גלעד והנה המקום מקום
מקנה: ויבאו בני גד ובני ראובן ויאמרו
אל משה ואל אלעזר הכהן ואל
נשיאי העדה לאמר: עטרות ודיבן
ויעזר ונמרה וחשבון ואלעלה ושבם
ונבו ובען׳ הארץ אשר הכה יהוה
לפני עדת ישראל ארץ מקנה הוא
ולעבדיך מקנה: ויאמרו
אם מצאנו חן בעיניך יתן את הארץ
הזאת לעבדיך לאחזה אל תעברנו
את הירדן׳ ויאמר משה לבני גד
ולבני ראובן האחיכם יבאו למלחמה
ואתם תשבו פה׳ ולמה תנואון את
לב בני ישראל מעבר אל הארץ
אשר נתן להם יהוה׳ כה עשו אבתיכם
בשלחי אתם מקדש ברנע לראות
את הארץ: ויעלו עד נחל אשכול
ויראו את הארץ ויניאו את לב בני
ישראל לבלתי בא אל הארץ אשר
נתן להם יהוה: ויחר אף יהוה ביום
ההוא וישבע לאמר: אם יראו האנשים

תעבירו במים׳ מטבילן במים
שהנדה טובלת בהם והם טהורים
והואיל כלי מתכות וכלי זכוכית׳
אל המחנה׳ למחנה שכינה שאין
טמא מת טעון שילוח לא ממחנה
ישראל ולא ממחנה לויה׳ שא
את ראש מלקוח השבי׳ קח את
החשבון׳ וחצית את המלקוח בין
תופשי המלחמה וגו׳ חציו לאלו
וחציו לאלו׳ ויהי המלקוח יתר הבז׳
לפי שלא נצטוו להרים מכס מן
המטלטלים אלא מן המלקוח לכך
אמר הכתוב את החשבון הזה׳ ויהי
המלקוח׳ שבא לכלל חלוקה ולא
לכלל מכס שהיה עודף על בז
המטלטלים אשר בזזו אנשי הצבא׳
איש לו ולא בא לכלל חלוקה׳ מספר
הנפש וגו׳ וממחצית בני ישראל אשר
חצה משה לעדה והוציאה להם מן
האנשים׳ ותהי מחצת העדה כך
וכך׳ ויקח משה וגו׳ את הפקודים
הממונים׳ ולא נפקד׳ לא נחסר
ותרגומו לא שגא אף הוא לשון ארמי
לשון חסרון כמו אנכי אחטנה דהות
שגיא ממנינא וכן כי יפקד מושבך
יחסר מקום מושב איש הרגיל לשב
שם וכן ויפקד מקום דוד נחסר
ממקומו אין יושב שם׳ עגיל׳
נזם האוזן׳ כומז׳ דפוס של בית
הרחם לכפר על הרהור הלב
של בנות מדין׳ עטרות
ודיבון׳ מארץ סיחון ועוג היו׳
האחיכם יבאו למלחמה ואתם
תשבו פה׳ לשון תמיהה הוא׳
ולמה תניאון את לב בני ישראל

העלים ממצרים מבן עשרים שנה
ומעלה את האדמה אשר נשבעתי
לאברהם ליצחק וליעקב כי לא
מלאו אחרי׃ בלתי כלב בן יפנה
הקנזי ויהושע בן נון כי מלאו אחרי
יהוה׃ ויחר אף יהוה בישראל וינעם
במדבר ארבעים שנה עד תם כל
הדור העשה הרע בעיני יהוה׃ והנה
קמתם תחת אבתיכם תרבות אנשים
חטאים לספות עוד על חרון אף
יהוה אל ישראל׃ כי תשובן מאחריו
ויסף עוד להניחו במדבר ושחתם
לכל העם הזה׃ ויגשו אליו
ויאמרו גדרת צאן נבנה למקננו פה
וערים לטפנו׃ ואנחנו נחלץ חשים
לפני בני ישראל עד אשר אם
הביאנם אל מקומם וישב טפנו בערי
המבצר מפני ישבי הארץ׃ לא
נשוב אל בתינו עד התנחל בני
ישראל איש נחלתו׃ כי לא ננחל
אתם מעבר לירדן והלאה כי באה
נחלתנו אלינו מעבר הירדן מזרחה׃

ויאמר אליהם משה אם תעשון את
הדבר הזה אם תחלצו לפני יהוה
למלחמה׃ ועבר לכם כל חלוץ את
הירדן לפני יהוה עד הורישו את
איביו מפניו׃ ונכבשה הארץ לפני
יהוה ואחר תשבו והייתם נקיים
מיהוה ומישראל והיתה הארץ הזאת
לכם לאחזה לפני יהוה׃ ואם לא
תעשון כן הנה חטאתם ליהוה ודעו
חטאתכם אשר תמצא אתכם׃ בנו
לכם ערים לטפכם וגדרת לצנאכם
והיצא מפיכם תעשו׃ ויאמר בני גד

דסליקו ממצרים מבר עשרין
שנין ולעילא ית ארעא דקיימית
לאברהם ליצחק וליעקב ארי
לא שלימו בתר דחלתי׃

אילהן כלב בר יפנה קניזאה
ויהושע בר נון ארי שלימו בתר
דחלתא דיי׃
ותקיף רוגזא דיי בישראל
ואוחרינון במדברא ארבעין
שנין עד דסף כל דרא דעביד
דביש קדם יי׃
והא קמתון בתר אבהתכון
תלמידי גובריא חייביא
לאוספא עוד על תקיף רוגזא
דיי בישראל׃
ארי תתובון מבתר דחלתיה
ויוסף עוד לאוחרתהון
במדברא ותחבלון לכל עמא
הדין׃
וקריבו לותיה ואמרו חוטרין
דעאן נבנה לבעירנא הכא
וקירוין לטפלנא׃

ואנחנא נודריז מבעין קדם בני
ישרא׳ עד דנעילינון לאתריהון
ויתיב טפלנא בקרוין כריכן
מן קדם יתבי ארעא׃

לא נתוב לבתנא עד דיחסין
בני ישראל גבר אחסנתיה׃

ארי לא נחסין עמהון מעיברא
דירדנא ולהלא ארי קבילנא
אחסנתנא לנא מעיברא
דירדנא מדינחא׃

ואמר להון משה אם תעבדון
ית פיתגמא הדין אם תזרזון
קדם עמא דיי לאגחא קרבא

ויעבר לכון כל דמזרז ית
ירדנא קדם עמא דיי עד
דיתריך ית בעלי דבבוהי מן
קדמוהי׃
ותתכביש ארעא קדם עמא
דיי ובתר כן תתובון ותהון
זכאין מן קדם יי ומישראל
ותהא ארעא הדא לכון
לאחסנא קדם יי׃
ואם לא תעבדון כן הא חבתון
קדם יי ותדעון חובתכון
דתשכח יתכון׃
בנו לכון קירוין לטפלכון
וחוטרין לענכון ודיפוק
מפומכון תעבדון׃

ואמרו בני גד

תסירו ותמנעו לבם מעבור שיהיו
סבורים שאתם יראים לעבור מפני
המלחמה וחוזק הערים והעם׃ קדש
ברנע׳ כך שמה ושתי קדש היו׳
הקנזי׳ חורגו של קנז היה וילדה לו
אמו של כלב את עתניאל׃ וינעם׳
ויטלטלם כמו נע ונד׃ לספות׳ כמו
ספו שנה על שנה וכמו עולותיכם
ספו על זבחיכם לשון תוספת׃ נבנה
למקננו פה׳ חסים היו על ממונם
יותר מבניהם ובנותיהם שהקדימו
מקניהם לטפם אמ׳ להם משה לא כן
עשו העיקר עיקר והטפל טפל׃
בנו לכם ערי׳ לטפכם ואח״כ וגדרות
לצאנכם׃ נחלץ חושים׳ כתרגו׳ נזדרז
מזויינין מהירים כמו מהר שלל חש
בז ימהר יחישה׃ לפני ישרא׳ בראשי
גייסות לפי שגבורים היו לכך נאמר
בגד׳ וטרף זרוע אף קדקוד ואף
משה הוא ופירש להם בא״ה הדברים
ואתו אתכ׳ בעת ההיא חלוצי׳ תעברו
לפני אחיכם בני ישרא׳ וגו׳ ובריחו
כת׳ החלוץ עובר לפניהם והו ראובן
וגד שקיימו תנאם׃ וישב טפנו׳
בעודנו אצל אחינו׃ בערי המבצר׳
שנבנה עכשו׃ מעבר לירדן והלאה׳
והו בעבר המערבי׃ כי באה נחלתנו
כבר הגיעה בעבר המזרחי׃ לנחל
תיבה זו מגזרת נחה ונופים כלם
שאין בו אלף מפסיק בין נון לנ׳די
ואלף שבה כאן אחר הנון במקום הא
של נחה ומר׳ משה הדרשן למדתי
וה׳ והייתם מפניכם׳ לגבוה
שקבלתם עליכם לעבור למלחמה
על כבוש וחלוק׃

ובני ראובן למשה למימר עבדך יעבדון כמא דרבוני מפקיד:
טפלנא נשנא גיתנא וכל בעירנא יהון תמן בקירוי גלעד
ועבדך יעברון כל דמזרזי חילא קדם עמא דיי' לקרבא כמא דריבוני ממליל:
ופקיד להון משה ית אלעזר כהנא וית יהושע בר נון וית רישי אבהת שבטיא לבני ישראל:
ואמר משה להון אם יעברון בני גד ובני ראובן עמכון ית ירדנא כל דמזרז לקרבא קדם עמא דיי' ותתכביש ארעא קדמיכון ותתנון להון ית ארעא דגלעד לאחסנא:
ואם לא יעברון מזרזין עמכון ויחסנון ביניכון בארעא דכנען
ואתיבו בני גד ובני ראובן למימר ית דמליל יי' לעבדך כן נעביד:
נחנא נעיבר מזרזין קדם עמא דיי' לארעא דכנען ועימנא אחידת אחסנתנא מעיברא לירדנא:
ויהב להון משה לבני גד ולבני ראובן ולפלגות שבטא דמנשה בר יוסף ית מלכות סיחון מלכא דאימוראה וית מלכות עוג מלכא דמתנן ארעא לקירוהא לתחומהא קירוי ארעא סחור סחור:
ובנו בני גד ית דיבון וית עטרות וית ערוער:
וית עטרות שופן וית יעזר ויגבהה:
וית בית נמרה וית בית הרן קירוין כריכן וחוטרין דעאן:
ובני ראובן בנו ית חשבון וית אלעלא וית קריתים:
וית נבו וית בעל מעון מקפן שמהן וית שבמה וקרו בשמהת ית שמהת קירוי דבנו:
ואזלו בני מכיר בר מנשה לגלעד וכבשוה ותריך ית אימוראה דבה:
ויהב משה ית גלעד למכיר בר מנשה ויתיב בה:

ובני ראובן אל משה לאמר עבדיך
יעשו כאשר אדני מצוה: טפנו נשינו
מקננו וכל בהמתנו יהיו שם בערי
הגלעד: ועבדיך יעברו כל חלוץ
צבא לפני יהוה למלחמה כאשר
אדני דבר: ויצו להם משה את אלעזר
הכהן ואת יהושע בן נון ואת ראשי
אבות המטות לבני ישראל: ויאמר
משה אלהם אם יעברו בני גד ובני
ראובן אתכם את הירדן כל חלוץ
למלחמה לפני יהוה ונכבשה הארץ
לפניכם ונתתם להם את ארץ
הגלעד לאחזה: ואם לא יעברו
חלוצים אתכם ונאחזו בתככם
בארץ כנען: ויענו בני גד ובני ראובן
לאמר את אשר דבר יהוה אל
עבדיך כן נעשה: נחנו נעבר חלוצים
לפני יהוה ארץ כנען ואתנו אחזת
נחלתנו מעבר לירדן: ויתן להם
משה לבני גד ולבני ראובן ולחצי
שבט מנשה בן יוסף את ממלכת
סיחן מלך האמרי ואת ממלכת עוג
מלך הבשן הארץ לעריה בגבלת
ערי הארץ סביב: ויבנו בני גד את
דיבן ואת עטרת ואת ערער: ואת
עטרת שופן ואת יעזר ויגבהה: ואת
בית נמרה ואת בית הרן ערי מבצר
וגדרת צאן: ובני ראובן בנו את
חשבון ואת אלעלא ואת קריתים:
ואת נבו ואת בעל מעון מוסבת שם
ואת שבמה ויקראו בשמת את
שמות הערים אשר בנו: וילכו בני
מכיר בן מנשה גלעדה וילכדה ויורש
את האמרי אשר בה: ויתן משה את
הגלעד למכיר בן מנשה וישב בה:

כי לא בקש משה מהם אלא ונכבשה
הארץ ואחר תשובו והם קבלו עליהם
עד הנחל הרי הוסיפו להתעכב ז'
שחלקו וכן עשו. ויאמר בני גד. כלם
כאיש אחד. ויצו להם. כמו עליהם
שעליהם ועל תנאם מנה אל אלעזר
ואת יהושע. כמו ה' ילחם לכם.
ואתנו אחזת נחלתנו מעבר לירדן.
כלו בידינו וברשותנו תהי אחוזת
נחלתנו מעבר הזה. ערי מבצר
וגדרות צאן. זה סוף פסוק מוסב על
תחלת המקרא. ויבנו בני גד את
הערים הללו להיות ערי מבצר וגדרו'
צאן. ואת נבו ואת בעל מעון.
מוסבות שם נבו ובעל מעון שם ע"ז
הם והיו קורים עריהם האמוריים
על שם ע"ז שלהם ובני ראובן הסבו
את שמם לשמות אחרים וזהו מוסבו'
שם. נבו ובעל מעון מוסבות לשם
אחר. ואת שבמה. בנו את שבמה
והיא שבם האמור למעלה. ויורש.
כתרגומו ותריך. ותיבת רש משמשת
שתי מחלוקות. לשון ירושה ולשון
הורשה שהוא טירוד ותירוך.
חוותיהם. כפרניהון. ויקרא אתהן
חוות יאיר. לפי שלא היו לו בנים
קראם בשמו לזכרון. ויקרא לה
נבח בשמו. לא מפיק הא וראיתי
ביסודו של ר' משה הדרשן לפי שלא
נתקיים לה שם זה לפיכך הוא רפה
שמשמעו כמו לא. ותמהני מה
ידרוש בשתי תיבות הדומים לה
ויאמר לה בועז. לבנות לה בית.

חסלת ראשי המטות

אלה מסעי

בני ישראל למה נכתבו המסעות הללו
להודיעך חסדיו של מקום שאע"פ שגזר
עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר לא
תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע
למסע כל מ' שנה ולא היתה להם מנוחה
שהרי אין כאן אלא מ"ב מסעות. צא
מהם י"ד שכולם היו בשנה הראשונה
קודם גזרה משנסעו מרעמסס עד
שבאו לרתמה שמשם נשתלחו המרגלים
שנ' ואחר נסעו העם מחצרות ונאמר
שלח לך אנשי' והוא אומר ויסעו מחצרות
ויחנו ברתמה למדת שהיא במדבר
פארן · ועוד צא מהם ח' מסעות
שהיו אחר מיתת אהרן מהר ההר
עד ערבות מואב בשנת הם' נמצא
שכל ל"ח שנה לא נסעו אלא כ'
מסעות וזהו מיסוד של ר' משה הדרש'
ור' תנחומא דרש דרשה אחרת · משל
למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום
רחוק לרפאתו כיון שהיו חוזרין התחי'
אביו מונה את המסעות כאן אמר לו
כאן ישננו כאן הוקרנו כאן חששת
את ראשך וכו' · ומצרים מקברים ·
טרודי' היו באבלם ולא נתנו לב לצרתם
לפי יצאו ביד רמה · ויחנו ברתמה ·
על שם לשון הרע של מרגלים שנא'
מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה
חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים ·
על פי יי' · מלמד שמת בנשיקה ·
וישמע הכנעני · לימדך
שמיתת אהרן היא השמועה
שנסתלקו ענני כבוד וכסבור הוא
שניתנה רשות להלחם בישראל ·

ויאיר בן מנשה הלך וילכד את
חותיהם ויקרא אתהן חות יאיר ׃
ונבח הלך וילכד את קנת ואת
בנתיה ויקרא לה נבח בשמו ׃

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו
מארץ מצרים לצבאתם ביד משה
ואהרן ׃ ויכתב משה את מוצאיהם
למסעיהם על פי יהוה ואלה מסעיהם
למוצאיהם ׃ ויסעו מרעמסס בחדש
הראשון בחמשה עשר יום לחדש
הראשון ממחרת הפסח יצאו בני
ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים ׃
ומצרים מקברים את אשר הכה
יהוה בהם כל בכור ובאלהיהם עשה
יהוה שפטים ׃ ויסעו בני ישראל
מרעמסס ויחנו בסכת ׃ ויסעו מסכת
ויחנו באתם אשר בקצה המדבר ׃
ויסעו מאתם וישב על פי החירת
אשר על פני בעל צפון ויחנו לפני
מגדל ׃ ויסעו מפני החירת ויעברו
בתוך הים המדברה וילכו דרך
שלשת ימים במדבר אתם ויחנו
במרה ׃ ויסעו ממרה ויבאו אילמה
ובאילם שתים עשרה עינת מים
ושבעים תמרים ויחנו שם ׃ ויסעו
מאילם ויחנו על ים סוף ׃ ויסעו
מים סוף ויחנו במדבר סין ׃ ויסעו
ממדבר סין ויחנו ברפקה ׃ ויסעו
מרפקה ויחנו באלוש ׃ ויסעו מאלוש
ויחנו ברפידם ולא היה שם מים לעם
לשתות ׃ ויסעו מרפידם ויחנו במדבר
סיני ׃ ויסעו ממדבר סיני ויחנו בקברת
התאוה ׃ ויסעו מקברת התאוה ויחנו
בחצרת ׃ ויסעו מחצרת ויחנו

ויאיר בר מנשה אזל וכבש ית
כפרניהון וקרא יתהון כפרני
יאיר ׃
ונבח אזל וכבש ית קנת וית
כפרנהא וקרא לה נבח
בשמיה ׃

אלין מטלני בני ישראל דנפקו
מארעא דמצרים לחיליהון
בידא דמשה ואהרן ׃

וכתב משה ית מפקניהון
למטלניהון על מימרא דיי'
ואלין מטלניהון למפקניהון ׃

ונטלו מרעמסס בירחא
קדמאה בחמשה עשר יומא
לירחא קדמאה מבתר יומא
דפסחא נפקו בני ישראל בריש
גלי לעיני כל מצראי ׃

ומצראי מקברין ית דקטל יי'
בהון כל בוכרא ובטעותהון
עבד יי' דינין ׃

ונטלו בני ישראל מרעמסס
ושרו בסכות ׃
ונטלו מסכות ושרו באתם
דבסטר מדברא ׃

ונטלו מאתם ותב על פום
חירתא דעל אפי בעל צפון
ושרו קדם מגדל ׃
ונטלו מפם חירתא ועברו בגו
ימא במדברא ואזלו מהלך
תלתא יומין במדברא דאתם
ושרו במרה ׃
ונטלו ממרה ואתו לאילם
ובאילם תרתא עשרי מבועין
דמין ושבעין דקלין ושרו תמן

ונטלו מאילם ושרו על ימא
דסוף ׃
ונטלו מימא דסוף ושרו
במדברא דסין ׃
ונטלו ממדברא דסין ושרו
ברפקה ׃
ונטלו מרפקה ושרו באלוש ׃
ונטלו מאלוש ושרו ברפידם
ולא הוה תמן מיא לעמא
למישתי ׃
ונטלו מרפידם ושרו במדברא
דסיני ׃
ונטלו ממדברא דסיני ושרו
בקברי דמשאלי ׃
ונטלו מקברי דמשאלי ושרו
בחצרות ׃
ונטלו מחצרות ושרו

ברתמה׃
ונטלו מרתמה ושרו ברמן
פרץ׃
ונטלו מרמן פרץ ושרו בלבנה׃
ונטלו מלבנה ושרו ברסה׃
ונטלו מרסה ושרו בקהלתה׃
ונטלו מקהלתה ושרו בטורא
דשפר׃
ונטלו מטורא דשפר ושרו
בחרדה׃
ונטלו מחרדה ושרו במקהלות׃
ונטלו ממקהלות ושרו בתחת׃
ונטלו מתחת ושרו בתרח׃
ונטלו מתרח ושרו במתקה׃
ונטלו ממתקה ושרו בחשמונה׃
ונטלו מחשמונה ושרו
במוסרות׃
ונטלו ממוסרות ושרו בבני
יעקן׃
ונטלו מבני יעקן ושרו בחר
הגדגד׃
ונטלו מחר הגדגד ושרו
ביטבתה׃ ונטלו
מיטבתה ושרו בעברנה׃
ונטלו מעברונה ושרו בעציון
גבר׃
ונטלו מעציון גבר ושרו
במדברא דצן היא רקם׃
ונטלו מרקם ושרו בהר טורא
בסטר ארעא דאדום׃
וסליק אהרן כהנא להר טורא
על מימרא דיי ומית תמן
בשנת ארבעין למיפק בני
ישראל מארעא דמצרים
בירחא חמשאה בחד לירחא׃
ואהרן בר מאה ועשרין ותלת
שנין כד מית בהר טורא׃
ושמע כנענאה מלכא דערד
והוא יתיב בדרומא בארעא
דכנען במיתי בני ישראל׃
ונטלו מהר טורא ושרו
בצלמנה׃ ונטלו
מצלמנה ושרו בפונן׃
ונטלו מפונן ושרו באבת׃
ונטלו מאבת ושרו במגזת
עבראי בתחום מואב׃
ונטלו מעיים ושרו בדיבן גד׃
ונטלו מדיבן גד ושרו בעלמן
דבלתימה׃
ונטלו מעלמן דבלתימה ושרו
בטורא דעבראי קדם נבו׃
ונטלו מטורא דעבראי ושרו

ברתמה׃ ויסעו מרתמה ויחנו ברמן
פרץ׃ ויסעו מרמן פרץ ויחנו בלבנה׃
ויסעו מלבנה ויחנו ברסה׃ ויסעו
מרסה ויחנו בקהלתה׃ ויסעו
מקהלתה ויחנו בהר שפר׃ ויסעו
מהר שפר ויחנו בחרדה׃ ויסעו
מחרדה ויחנו במקהלת׃ ויסעו
ממקהלת ויחנו בתחת׃ ויסעו מתחת
ויחנו בתרח׃ ויסעו מתרח ויחנו
במתקה׃ ויסעו ממתקה ויחנו
בחשמנה׃ ויסעו מחשמנה ויחנו
במסרות׃ ויסעו ממסרות ויחנו בבני
יעקן׃ ויסעו מבני יעקן ויחנו בחר
הגדגד׃ ויסעו מחר הגדגד ויחנו
ביטבתה׃ ויסעו מיטבתה ויחנו
בעברנה׃ ויסעו מעברנה ויחנו
בעצין גבר׃ ויסעו מעצין גבר ויחנו
במדבר צן הוא קדש׃ ויסעו מקדש
ויחנו בהר ההר בקצה ארץ אדום׃
ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על
פי יהוה וימת שם בשנת הארבעים
לצאת בני ישראל מארץ מצרים
בחדש החמישי באחד לחדש׃
ואהרן בן שלש ועשרים ומאת שנה
במתו בהר ההר׃ וישמע
הכנעני מלך ערד והוא ישב בנגב
בארץ כנען בבא בני ישראל׃ ויסעו
מהר ההר ויחנו בצלמנה׃ ויסעו
מצלמנה ויחנו בפונן׃ ויסעו מפונן
ויחנו באבת׃ ויסעו מאבת ויחנו בעיי
העברים בגבול מואב׃ ויסעו מעיים
ויחנו בדיבן גד׃ ויסעו מדיבן גד ויחנו
בעלמן דבלתימה׃ ויסעו מעלמן
דבלתימה ויחנו בהרי העברים
לפני נבו׃ ויסעו מהרי העברים ויחנו

לפי חזר וכתבה כאן אעפ״י שכתובה
בזאת חקת התורה׃ בעיי העברים
לשון חרבות וגלים כמו לעי השדה׃
שמו את ירושלים לעיים׃ מבית
הישימות עד אבל השטים׃ כאן למדך
שיעור מחנה ישראל י״ב מיל׃ דאמר
רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא
אתרא והוא י״ב מיל על י״ב מיל וגו׳
תלתא פרסי׃ אבל השטים׃ מישור
של שטים אבל שמו׃ כי אתם עוברי׳
וגו׳ והורשתם וגו׳׃ והלא כמה פעמים
הוזהרו על כך אלא כך אמר להם
כשאתם עוברים את הירדן ביבשה
על מנת כן תעברו ואם לאו באין
מים ושוטפין אתכם וכן מצינו
שהושע עודם בירדן שאמר להם
יהושע וכו׳ כדאיתא במסכת סוטה
ובתוספת דסוטה׃ והורשתם וגו׳׃
משכיתם׃ כתרגו׳ בית סגדתהון על
שם שהיו מסככים את הקרקע
ברצפת אבנים של שיש ומשתחוים
שם בפשוט ידים ורגלים כדכתי׳ ואבן
משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות
עליה׃ מסכתם׃ כתרגו׳ מתכתהון׃
והורשתם את הארץ׃ והורשתם
אותה מיושביה ואחר וישבתם בה אז
וישבתם בה תוכלו להתקיים בה ואם
לאו לא תוכלו להתקיים בה׃ אל אשר
יצא לו שמה׃ מקרא קצר הוא זה אל
מקום אשר יצא לו שמה הגורל׃ לו
יהיה׃ למטות אבותיכם׃ לפי חשבון
יוצאי מצרים׃ לא כל גבולם לכל
שבטו׃ והיה אשר תותירו מהם יהיו
לרעה לכם׃ לשכים בעיניכם׃ ליתדות
המנקרות עיניכם תרגו׳ של יתדות סכיא

בערבת מואב על ירדן ירחו: ויחנו
על הירדן מבית הישמת עד אבל
השטים בערבת מואב:
וידבר יהוה אל משה
בערבת מואב על ירדן ירחו לאמר:
דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם
כי אתם עברים את הירדן אל ארץ
כנען: והורשתם את כל ישבי הארץ
מפניכם ואבדתם את כל משכיתם
ואת כל צלמי מסכתם תאבדו ואת
כל במותם תשמידו: והורשתם את
הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי
את הארץ לרשת אתה: והתנחלתם
את הארץ בגורל למשפחתיכם לרב
תרבו את נחלתו ולמעט תמעיט
את נחלתו אל אשר יצא לו שמה
הגורל לו יהיה למטות אבתיכם
תתנחלו: ואם לא תורישו את ישבי
הארץ מפניכם והיה אשר תותירו
מהם לשכים בעיניכם ולצנינם
בצדיכם וצררו אתכם על הארץ
אשר אתם ישבים בה: והיה כאשר
דמיתי לעשות להם אעשה לכם׃

במישריית מואב על ירדנא דיריחו׃
ושרו על ירדנא מבית ישימות עד מישר שטים במשריית מואב׃
ומליל יי̇ עם משה במשריית מואב על ירדנא דיריחו למימר׃
מליל עם בני ישראל ותימר להון ארי אתון עברין ית ירדנא לארעא דכנען׃
ותתרכון ית כל יתבי ארעא מן קדמיכון ותובדון ית כל בית סיגדתהון וית כל צלמי מתכתהון תובדון וית כל במתהון תשיצון׃
ותירתון ית ארעא ותתבון בה ארי לכון יהבית ית ארעא למירת יתה׃
ותחסנון ית ארעא בעדבא לזרעיתכון לסגיאי תסגון ית אחסנתיה ולזעירי תזעירון ית אחסנתיה לדיפוק ליה תמן עדבא דיליה יהא לשבטי אבהתכון תחסנון׃
ואם לא תתרכון ית יתבי ארעא מן קדמיכון ויהא דתשארון מנהון לסיען נטלין זין לקבלכון ולמטריין מפקנכון ויעיקון לכון על ארעא דאתון יתבין בה׃
ויהא כמא דחשיבית למיעבד להון אעביד לכון׃

ולצנינם· פותרין בו הפותרים לשון מסוכת קוצים הסובבת אתכם לסגר ולכלוא אתכם מאין יוצא ובא· וצררו אתכם· כתרגו' ויעיקון יתכון· זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה· לפי שהרבה מצות נוהגות בארץ שאין נוהגות בחוצה לארץ הוצרך לכתוב מצרני גבולותיה ורוחותיה סביב לומר לך מן הגבולים הללו ולפנים המצות נוהגות: תפול לכם· על שם שנתחלקה בגורל נקראת חלוקה לשון נפילה· ומד"א אומר על שם שהפיל הקב"ה שריהם של ז' אומות מן השמים וכפתן לפני משה ואמר לו ראה אין בהם עוד כח· והי' לכם פאת נגב· רוח דרומית אשר מן המזרח למערב: ממדבר צן· על ידי אדום מתחיל דרומית מזרחית של ארץ ע[illegible]· כיצד ג' ארצות יושבות בדרומה של ארץ ישראל זו אצל זו קצת ארץ מצרים וארץ אדום כלה וארץ מואב כלה· מצרים במקצוע דרומית מערבית שנ' בפ' זו מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאותיו הימה ונחל מצרים היה מהלך על פני כל ארץ מצרים שנ' מן השיחור אשר על פני מצרים ומפסיק בין ארץ מצרים לארץ ישראל וארץ אדום בצד המזרח וארץ מואב אצל ארץ אדום בסוף הדרום למזרח וכשיצאו ישראל ממצרים אם רצה המקום לקרב כשפסק לארץ היה מעבירם את הנהר לצד צפון ונכנסים לארץ ישראל ולא עשה כן והוא שנאמר ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא שהם יושבים על הים במערבה של ארץ כנען כענין שנ' בפלשתים יושבי חבל הים גוי כרתים אלא הסיבן והוציאן דרך דרומה של המדבר והוא שקראו יחזקאל מדבר העמים לפי שהיו כמה אומות יושבים בצדו והולכים אצל דרום מן המערב כלפי המזרח עד שבאו לדרומה של ארץ אדום ובקשו ממלך אדום שיניחם לעבור בארצו ולא רצה והוצרכו לסבב כל דרומה של ארץ אדום עד באים בדרומה של ארץ מואב וגם למלך מואב שלח ולא אבה והלכו כל דרומה של ארץ מואב עד סופו ומשם פנו לצפון עד שסבבו כל מצר מזרחי שלה לרחבה וכשכלו את מזרחה מצאו ארץ סיחון ועוג שהיו יושבים במזרחה של ארץ כנען והירדן מפסיק בנתים והוא שנאמר ביפתח וילך במדבר ויסב את ארץ אדום ואת ארץ מואב ויבא ממזרח שמש לארץ מואב וכבשו את ארץ סיחון ועוג שהוא בצפונה של ארץ מואב וקרבו עד הירדן·

פ
וידבר יהוה אל משה לאמר: צו את בני ישראל ואמרת אלהם כי אתם באים אל הארץ כנען זאת הארץ אשר תפל לכם בנחלה ארץ כנען לגבלתיה: והיה לכם פאת נגב ממדבר צן על ידי אדום והיה לכם גבול נגב מקצה ים המלח קדמה: ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבים ועבר צנה והיה תוצאתיו מנגב לקדש ברנע ויצא חצר אדר ועבר עצמנה: ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאתיו הימה: וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול זה יהיה לכם גבול ים: וזה יהיה לכם גבול צפון מן הים הגדל תתאו לכם הר ההר: מהר ההר תתאו לבא חמת והיו תוצאת הגבל צדדה: ויצא הגבל זפרנה והיו תוצאתיו חצר עינן זה יהיה לכם גבול צפון: והתאויתם לכם לגבול קדמה מחצר עינן שפמה: וירד

ומליל ❦ עם משה למימר:
פקיד ית בני ישראל ותימר להון ארי אתון עלין לארעא דכנען דא ארעא דתתפליג לכון באחסנא ארעא דכנען לתחומהא:
ויהא לכון תחום דרומא ממדברא דצן עד תחומא דאדום ויהא לכון תחום דרומא מסייפי ימא דמלחא קדומא:
ויסחר לכון תחום מדרומא למסקנא דעקרבין ויעיבר לצין ויהון מפקנוהי מדרומא לרקם גיאה ויפוק לחצר אדר ויעיבר לעצמון:
ויסחר תחומא מעצמון לנחלא דמצרים ויהון מפקנוהי לימא:
ותחום מערבא ויהון לכון ימא רבא ותחומא דין יהא לכון תחום מערבא:
ודין יהא לכון תחום צפונא מן ימא רבא תכוונון לכון להר טורא:
מהר טורא תכוונון למטי חמת ויהון מפקני תחומא לצדד:
ויפוק תחומא לזפרון ויהון מפקנוהי לחצר עינן דין יהא לכון תחום ציפונא:
ותכוונון לכון לתחום קדומא מחצר עינן לשפם: ויחות

והוא כנגד מקצוע דרומית מערבית של ארץ מואב נמצא שארץ כנען שבעבר הירדן למערב היה מקצוע דרומית מזרחית של ארץ אדום: ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבים. כל מקום שנא' ונסב או ויצא מלמד שלא היה המצר שוה אלא הולך ויוצא לחוץ יוצא המצר ועוקם לצד צפונה של עולם באלכסון למערב ועובר המצר בדרומה של מעלה עקרבים נמצא מעלה עקרבים לפנים מן המצר: ועבר צנה. אל צין כמו מצרימה: והיו תוצאותיו. קצותיו בדרומה של קדש ברנע: ויצא חצר אדר. מתפשט המצר ומרחיב לצד צפון של עולם ונמשך עוד באלכסון למערב ובא לו לחצר אדר ומשם לעצמון ומשם לנחל מצרים ולשון ונסב האמור כאן לפי שבא ויצא חצר אדר שמתחיל להרחיב משעבר את קדש ברנע ורוחב אותה רצועה שבולטת לצד צפון היתה מקדש עד עצמון ומשם והלאה נתקצר המצר ונעשה לצד הדרום ובא לו לנחל מצרים ומשם לצד מערב אל הים שהוא מצר מערבה של כל ארץ ישראל נמצא נחל מצרים במקצוע מערבית דרומית: והיו תוצאותיו הימה. אל מצר המערב שאין עוד גבול נגב מאריך לצד המערב ומשם והלאה: וגבול ים. ומצר מערב: ימה הוא: והיה לכם. הים הגדול למצר. הגבול הנסים שבתוך הים אף הם מן הגבול והם איים שקורין איסלש: גבול צפון. מצר צפון: מן הים הגדל. מן הים תתאו לכם לצד ההר שהוא במקצוע צפונית מערבית וראשו משופע ונכנס לתוך הים ויש מרוחב הים לפנים הימנו וחוצה הימנו: תתאו לכם. תשפעו לכם לנטות ממערב לצפון אל הר ההר: תתאו. לשון סבה כמו אל תא הרצים: ותאי השער יתעה שהוא מוסב ומשופע. מהר ההר הצפון ותלכו את המצר הצפון לצד המזרח ותפגעו בלבא חמת זו אנטוכיא: תוצאות הגבול. סופי הגבול כל מקום שנ' שם תוצאות המצר כלה שם לגמרי ואינו עובר להלן כלום או משם מתפשט ומרחיב ויוצא לאחוריו שנמשך להלן באלכסון יותר מן הרחב הראשון ולענין רוחב מדה הראשונה קרוי תוצאות שמשם כלה אותה מדה: והיו תוצאתיו חצר עינן. הוא היה סוף המצר הצפוני ומצאת חצר עינן במקצוע צפונית מזרחית: ומשם והתאויתם לכם אל מצר המזרח: והתאויתם לכם. לשון סבה ונטיה כמו תתאו: שפמה. במצר המזרחי ומשם עד רבלה מקדם לעין. שם מקום והמצר הולך במזרחו נמצא העין לפנים מן המצר ומארץ ישראל הוא: וירד הגבול. כל שהגבול הולך מצפון לדרום הוא יורד והולך

ומחה על כתף · על עבר ים כנרת קדמה שיהא ים כנרת תוך לגבול בעבר הים והגבול במזרח ים כנרת · ומשם ירד אל הירדן והירדן מושך ובא מן הצפון לדרום באלכסון נוטה לצד מזרח ומתקרב לצד ארץ כנען כנגד ים כנרת ומושך במזרחה של ארץ ישראל כנגד כנרת עד בואו אל ים המלח ומשם כלה הגבול בתוצאותיו אל ים המלח שממנו התחלת מקצע מקצוע דרומית מזרחית הרי סבבת אותה לד' רוחותיה: קדמה מזרחה · אל פני קדמה שהם במזרח שרוח מזרחית פנים ומערב אחור לפיכך דרום ימין וצפון לשמאל: אשר ינחלו לכם · בשבילכם שכל נשיא ונשיא אפוטרופוס לשבטו: ויחלק נחלת השבט למשפחות ולגברים ובורר לכל אחד ואחד חלק הגון ומה שהם עושים יהא עשוי כאלו עשאום שלוחים ואין זה לפרש לכם זה ככל לכם שבמקרא אלא כמו בשבילכם שאם כן היה לו לכתוב אשר ינחילו לכם · לשון נחלת הארץ · שיהיה פועל יוצא אותה במקומכם כמו לנחל את בני ישראל שהם ינחילו אותה לבני במחלקותיה · ומגרש · ריוח מקום חלק חוץ לעיר סביב להיות לנוי ואין רשאים לבנות שם בית ולא לנטוע כרם ולא לזרוע זריעה · חיתם · ולכל חייתם לכל צרכיהם: אלף אמה סביב ואחריו הוא אומר אלפים · הא כיצד אלפים אמה הוא נותן סביב ומהם אלף הפנימיים למגרש והחיצונים לשדות וכרמים · והקריאה · והמושבות

הגבל משפם הרבלה מקדם לעין וירד הגבל ומחה על כתף ים כנרת קדמה: וירד הגבול הירדנה והיו תוצאתיו ים המלח זאת תהיה לכם הארץ לגבלתיה סביב: ויצו משה את בני ישראל לאמר זאת הארץ אשר תתנחלו אתה בגורל אשר צוה יהוה לתת לתשעת המטות וחצי המטה: כי לקחו מטה בני הראובני לבית אבתם ומטה בני הגדי לבית אבתם וחצי מטה מנשה לקחו נחלתם: שני המטות וחצי המטה לקחו נחלתם מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה:

וידבר יהוה אל משה לאמר: אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ אלעזר הכהן ויהושע בן נון: ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו לנחל את הארץ: ואלה שמות האנשים למטה יהודה כלב בן יפנה: ולמטה בני שמעון שמואל בן עמיהוד: למטה בנימן אלידד בן כסלון: ולמטה בני דן נשיא בקי בן יגלי: לבני יוסף למטה בני מנשה נשיא חניאל בן אפד: ולמטה בני אפרים נשיא קמואל בן שפטן: ולמטה בני זבולן נשיא אליצפן בן פרנך: ולמטה בני יששכר נשיא פלטיאל בן עזן: ולמטה בני אשר נשיא אחיהוד בן שלמי: ולמטה בני נפתלי נשיא פדהאל בן עמיהוד: אלה אשר צוה יהוה לנחל את בני ישראל בארץ כנען:

וידבר יהוה אל משה בערבת מואב על ירדן ירחו לאמר: צו את בני

התחומא משפם לרבלה ממדנח לעין ויחות תחומא ויתמטי על כיף ים גינוסר קידומא:
ויחות תחומא לירדנא ויהון מפקנוהי ימא דמילחא דא תהא לכון ארעא לתחומהא סחור סחור:
ופקיד משה ית בני ישראל למימר דא ארעא דתחסנון יתהה בעדבא דפקיד יי למתן לתשעת שיבטין ופלגות שיבטא:

ארי קבילו שיבטא דבני ראובן לבית אבהתהון ושבטא דבני גד לבית אבהתהון ופלגות שיבטא דמנשה קבילו אחסנתהון:

תרין שיבטין ופלגות שיבטא קבילו אחסנתהון מעיברא לירדנא דיריחו קידומא מדינחא:

ומליל יי עם משה למימר: אלין שמהת גובריא דיחסנון לכון ית ארעא אלעזר כהנא ויהושע בר נון:

ורבא חד רבא חד משבטא תדברון לאחסנא ית ארעא: ואלין שמהת גובריא לשבטא דיהודה כלב בר יפנה: ולשיבטא דבני שמעון שמואל בר עמיהוד: ולשבטא דבנימין אלידד בר כסלון: ולשבטא דבני דן רבא בקי בר יגלי: לבני יוסף לשבטא דבני מנשה רבא חניאל בר אפד: ולשבטא דבני אפרים רבא קמואל בר שפטן: ולשבטא דבני זבולן רבא אליצפן בר פרנך: ולשבטא דבני יששכר רבא פלטיאל בר עזן: ולשבטא דבני אשר רבא אחיהוד בר שלמי: ולשבטא דבני נפתלי רבא פדהאל בר עמיהוד: אלין דפקיד יי לאחסנא ית בני ישראל בארעא דכנען:

ומליל יי עם משה במישרי דמואב על ירדנא דיריחו למימר: פקיד ית בני

ישראל ויתנון לליואי מאחסנת
אחידתהון קרוין למיתב ורוחין
לקירויא סחור סחור תתנון
לליואי׃
ויהון קרויא להון למיתב
ורוחיהון יהון לבעיריהון
ולקניניהון ולכל חיותהון׃

ורוחי קירויא דתתנון לליואי
מכותל קרתא ולברא אלף
אמין סחור סחור׃
ותמשחון מברא לקרתא לרוח
קדומא תרין אלפין אמין
וית רוח דרומא תרין אלפין
אמין וית רוח מערבא תרין
אלפין אמין וית רוח ציפונא
תרין אלפין אמין וקרתא
במציעא דין יהא להון רוחי
קרויא׃
וית קרויא דתתנון לליואי ית
שית קרוי שיזבותא דתתנון
למיערוק לתמן קטולא
ועליהון תתנון ארבעין ותרתין
קרוין׃
כל קרויא דתתנון לליואי
ארבעין ותמני קרוין יתהון וית
רוחיהון׃

וקרויא דתתנון מאחסנת בני
ישראל מן סגיאי תסגון ומן
זעירי תזערון גבר כפום
אחסנתיה דיחסנון יתן מקרוהי
לליואי׃

ומליל יי עם משה למימר׃

מליל עם בני ישראל ותימר
להון ארי אתון עברין ית
ירדנא לארעא דכנען׃

ותזמנון לכון קרוין קרוי
שיזבותא יהוין לכון ויעירוק
לתמן קטולא דיקטול נפשא
בשלו׃
ויהון לכון קרויא לשיזבא
מגאל ולא ימות קטולא
עד דיקום קדם כנישתא
לדינא׃
וקרויא דתתנון שית קרוי
שיזבותא יהוין לכון׃
ית תלת קרויא תתנון
מעיברא לירדנא וית תלת
קרוין תתנון בארעא דכנען
קרוי שיזבותא יהוין׃

לבני ישראל ולגיורא ולתותבא
דבינהון תהוין שית קרויא
האלין לשיזבא למיערוק

ישראל ונתנו ללוים מנחלת אחזתם
ערים לשבת ומגרש לערים סביבתיהם
תתנו ללוים׃ והיו הערים להם לשבת
ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכשם
ולכל חיתם׃ ומגרשי הערים אשר
תתנו ללוים מקיר העיר וחוצה אלף
אמה סביב׃ ומדתם מחוץ לעיר את
פאת קדמה אלפים באמה ואת
פאת נגב אלפים באמה ואת פאת
ים אלפים באמה ואת פאת צפון
אלפים באמה והעיר בתוך זה יהיה
להם מגרשי הערים׃ ואת הערים
אשר תתנו ללוים את שש ערי המקלט
אשר תתנו לנס שמה הרצח ועליהם
תתנו ארבעים ושתים עיר׃ כל
הערים אשר תתנו ללוים ארבעים
ושמנה עיר אתהן ואת מגרשיהן׃
והערים אשר תתנו מאחזת בני
ישראל מאת הרב תרבו ומאת המעט
תמעטו איש כפי נחלתו אשר ינחלו
יתן מעריו ללוים׃
וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר
אל בני ישראל ואמרת אלהם כי
אתם עברים את הירדן ארצה כנען׃
והקריתם לכם ערים ערי מקלט
תהיינה לכם ונס שמה רצח מכה
נפש בשגגה׃ והיו לכם הערים
למקלט מגאל ולא ימות הרצח עד
עמדו לפני העדה למשפט׃ והערים
אשר תתנו שש ערי מקלט תהיינה
לכם׃ את שלש הערים תתנו מעבר
לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ
כנען ערי מקלט תהיינה׃ לבני
ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה
שש הערים האלה למקלט לנוס

אין הקריה אלא לשון הזמנה וכן הוא
אומר כי הקרה ה' אלהיך לפני׃ לנס
מגרש מכאן ואילך הקרוב לגרנה
שש ערי מקלט׳ אע"פ שהבדיל
משה שלש ערים בחייו לא היו קולטות
עד שנבחרו שלש שבארץ כנען שנא׳
את שלש הערים תתנו מעבר לירדן
ואעפ"י שבארץ כנען תשעה שבטים
וכאן אינם אלא שנים וחצי השוה
מנין ערי מקלט שלהם שבגלעד
נפישי רוצחים דכתיב גלעד קרית
פועלי און עקובה מדם׃ ואם בכלי
ברזל הכהו׳ אין זה מדבר בהורג
בשוגג אלא בהורג במזיד׳ ובא ללמד
שההורג בכל דבר צריך שיהא בו כדי
להמית שנאמר בכלם אשר ימות בו
ומתרגמינן דהוא כמיסת דימות בה
מחמת און ברזל לפי שגלוי וידוע
לפני הקב"ה שברזל ממית בכל שהוא
אפילו מחט לפי׳ לא נתנה בו התורה
שיעור לכתוב בו אשר ימות בה׃ ואם
התחיל בהורג בשוגג הכתוב מדבר הרי
הוא אומר לפטור את כל אבן אשר
ימות בה בלא ראות ומה שמי׳ עד
כאן מורים למעלה שבהורג במזיד
הכתוב מדבר׳ באבן יד׳ שיש בה
מלא היד׳ אשר ימות בה׳ שיש בה
שיעור להמית כדתנינן לפי שנא׳
והכה איש את רעהו באבן ולא נתן
בה שיעור יכול כל שהוא לכך נאמר
אשר ימות בה׳ או בכלי עץ יד׳ לפי
שנא׳ וכי יכה איש את עבדו או
את אמתו בשבט יכול כל שהוא לכך
נאמר כאן אשר ימות בו שיהא
בו כדי להמית׳ בפגעו בו׳ אפי׳

בתוך ערי מקלטו׃ בשליה׳ כתרגו׳ בכיונא במארב׃ בפתע׳ באונס ותרגו׳ בתכוף שהיה סמוך לו ולא היה שהות להזהר עליו׃ או בכל אבן אשר ימות בה הכהו בלא ראות׳ שלא ראהו ויפל עליו׳ מכאן אמרו ההורג דרך ירידה גולה שהיה לו להמתין אם יש אדם שם׳ דרך עלייה אינו גולה׃ עד מות הכהן הגדול׳ שהוא בא להשרות שכינה בישר׳ ולהאריך ימיהם והרוצח בא לסלק את השכינ׳ מישר׳ ומקצר את ימי החיים אינו כדאי שיעמוד לפני הכהן הגדול׳ ד״א לפי שהיה לו לכהן גדול להתפלל שלא תארע תקלה זו בישר׳׃ אשר משח אותו בשמן הקדש׳ לפי פשוטו מן המקראות הנכרים הוא ולא פירש מי משחו אלא אשר משח המושח אותו בשמן הקדש׳ ורבותינו דרשוהו במסכת מכות לראיית דבריהם למי שגלה עד שלא נגמר דינו מת כהן גדו׳ ומינו אחר תחתיו ולאחר מכאן נגמר דינו חוזר במיתתו של שני ולא במיתתו של ראשון שנאמר אשר משח אותו בשמן הקדש וכי הרוצח משחו לכהן והלא הכהן משחו אלא להביא את הנמשח בימיו שהוא מחזירו במיתתו׃ אין לו דם׳ שהרי הוא כהורג את המת שאין לו דם׃ בכל מושבותיכם׳ למד שתהא סנהדרין נוהגת בחוצה לארץ כל זמן שנוהגת בארץ ישר׳׃ כל מכה נפש׳ הבא להרגו על שהכה את הנפש לפי עדים ירצחנו שיעידו שבמזיד ובהתראה הרגו׃ ולא תקחו כפר׳ לא יפטר בממון

שמה כל מכה נפש בשגגה׃ ואם בכלי ברזל הכהו וימת רצח הוא מות יומת הרצח׃ ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו וימת רצח הוא מות יומת הרצח׳ או בכלי עץ יד אשר ימות בו הכהו וימת רצח הוא מות יומת הרצח׃ גאל הדם הוא ימית את הרצח בפגעו בו הוא ימתנו׃ ואם בשנאה יהדפנו או השליך עליו בצדיה וימת׃ או באיבה הכהו בידו וימת מות יומת המכה רצח הוא גאל הדם ימית את הרצח בפגעו בו׃ ואם בפתע בלא איבה הדפו או השליך עליו כל כלי בלא צדיה׃ או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות ויפל עליו וימת והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו׃ ושפטו העדה בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים האלה׃ והצילו העדה את הרצח מיד גאל הדם והשיבו אתו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה וישב בה עד מות הכהן הגדל אשר משח אתו בשמן הקדש׃ ואם יצא יצא הרצח את גבול עיר מקלטו אשר ינוס שמה׃ ומצא אתו גאל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח גאל הדם את הרצח אין לו דם׃ כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדל ואחרי מות הכהן הגדל ישוב הרצח אל ארץ אחזתו׃ והיו אלה לכם לחקת משפט לדרתיכם בכל מושבתיכם׃ כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרצח ועד אחד לא יענה בנפש למות׃ ולא תקחו כפר לנפש רצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת׃ ולא תקחו כפר לנוס אל

לתמן כל דיקטול נפשא בשלו׃

ואם במאן דברזלא מחהי וקטליה קטולא הוא איתקטלא יתקטיל קטולא׃

ואם באבנא דמתנסבא בידא דהוא כמיסת דימות בירה מחהי וקטליה קטולא הוא איתקטלא יתקטיל קטולא׃

או במאן דאע דמתנסיב בידא דהוא כמיסת דימות ביה מחהי וקטליה קטולא הוא איתקטלא יתקטיל קטולא׃

גאל דמא הוא יקטול ית קטולא כד יתחייב ליה מן דינא הוא יקטליניה׃

ואם בשנאה דחהי או רמא עלוהי בכמנא וקטליה׃

או בדבבו מחהי בידיה וקטליה איתקטלא יתקטיל מחיא קטולא הוא גאל דמא יקטול ית קטולא כד יתחייב ליה מן דינא

ואם בתכף בלא דבבו דחהי או רמא עלוהי כל מאן בלא כמן ליה׃

או בכל אבנא דהיא כמיסת דימות בה בלא חזי ורמא עלוהי וקטליה והוא לא שנאי ליה ולא הבע בישתיה׃

וידונון כנישתא בין מחיא ובין גאל דמא על דיניא האלין׃

וישזבון כנישתא ית קטולא מיד גאל דמא ויתיבון יתיה כנישתא לקרית שיזביתיה דערק לתמן ויתיב בה עד דימות כהנא רבא דרבי יתיה במשח קודשא׃

ואם מיפק יפוק קטולא ית תחום קרית שיזבותיה דיערוק לתמן׃

וישכח יתיה גאל דמא מברא לתחום קרית שיזבותיה ויקטול גאל דמא ית קטולא לית ליה דמא׃

ארי בקרית שיזבותיה יתיב עד דימות כהנא רבא ובתר דימות כהנא רבא יתוב קטולא לארעא דאחסנתיה׃

ויהון אלין לכון לגזירת דין לדריכון בכל מותבניכון׃

כל דיקטול נפשא לפום סהדין יקטול ית קטולא וסהיד חד לא יסהיד באינשא למקטל׃

ולא תקבלון ממון על אינש קטול דהוא חייב למיקטל ארי איתקטלא יתקטיל׃

ולא תקבלון ממון למיערוק

לקרית שיזבותיה למתוב
למיתב בארעא עד דימות
כהנא׃
ולא תחייבון ית ארעא דאתון
בה ארי דמא הוא מחייב ית
ארעא ולארעא לא יתכפר על
דם זכאי דאיתשד בה אילהן
בדם אשדיה׃
ולא תסאיב ית ארעא דאתון
יתבין בה דשכינתי שריא בגווה
ארי אנא יי שרי בגו בני
ישראל׃

וקריבו רישי אבהתא לזרעית
בני גלעד בר מכיר בר מנשה
מזרעית בני יוסף ומלילו קדם
משה ולקדם רברביא רישי
אבהן לבני ישראל׃

ואמרו ית רבוני פקיד יי
למיתן ית ארעא באחסנא
בעדבא לבני ישראל ורבוני
אתפקד במימרא דיי למיתן
ית אחסנת צלפחד אחונא
לבנתיה׃
ויהוין לחד מבני שבטיא דבני
ישראל לנשין ותתמנע
אחסנתהון מאחסנת אבהתנא
ותיתוסף על אחסנת שבטיא
די תהוין להון ומעדב
אחסנתנא יתמנע׃

ואם יהא יובלא לבני ישראל
ותתוסף אחסנתהון על אחסנת
שבטיא די תהוין להון
ומאחסנת שבטא דאבהתהון
יתמנע אחסנתהון׃
ופקיד משה ית בני ישראל
על מימרא דיי למימר יאות
שבטא דבני יוסף ממללן׃

דין פיתגמא דפקיד יי לבנת
צלפחד למימר לדתקין
בעיניהן תהוין לנשין ברם
לזרעית שבטא דאבהתהון
יהוין לנשין׃
ולא תסחר אחסנא לבני ישראל
משבטא לשבטא ארי גבר
באחסנת שבטא דאבהתוהי
ידבקון בני ישראל׃
וכל ברתא ירתת אחסנא
משבטיא דבני ישראל לחד
מזרעית שבטא דאבוהא תהא
לאנתו בדיל דירתון בני ישראל
גבר אחסנת אבהתוהי׃

ולא תסחר אחסנא

עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ עד
מות הכהן׃ ולא תחנפו את הארץ
אשר אתם בה כי הדם הוא יחניף את
הארץ ולארץ לא יכפר לדם אשר
שפך בה כי אם בדם שפכו׃ ולא
תטמא את הארץ אשר אתם ישבים
בה אשר אני שכן בתוכה כי אני יהוה
שכן בתוך בני ישראל׃
ויקרבו ראשי האבות למשפחת בני
גלעד בן מכיר בן מנשה ממשפחת
בני יוסף וידברו לפני משה ולפני
הנשאים ראשי אבות לבני ישראל׃
ויאמרו את אדני צוה יהוה לתת את
הארץ בנחלה בגורל לבני ישראל
ואדני צוה ביהוה לתת את נחלת
צלפחד אחינו לבנתיו׃ והיו לאחד
מבני שבטי בני ישראל לנשים
ונגרעה נחלתן מנחלת אבתינו
ונוסף על נחלת המטה אשר תהיינה
להם ומגרל נחלתנו יגרע׃ ואם יהיה
היבל לבני ישראל ונוספה נחלתן
על נחלת המטה אשר תהיינה להם
ומנחלת מטה אבתינו יגרע נחלתן׃
ויצו משה את בני ישראל על פי יהוה
לאמר כן מטה בני יוסף דברים׃ זה
הדבר אשר צוה יהוה לבנות צלפחד
לאמר לטוב בעיניהם תהיינה לנשים
אך למשפחת מטה אביהם תהיינה
לנשים׃ ולא תסב נחלה לבני ישראל
ממטה אל מטה כי איש בנחלת
מטה אבתיו ידבקו בני ישראל׃ וכל
בת ירשת נחלה ממטות בני ישראל
לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה
לאשה למען יירשו בני ישראל
איש נחלת אבתיו׃ ולא תסב נחלה

ולא תקחו כופר׳ לנוס אל עיר מקלטו
למי שנס אל עיר מקלטו שהרג בשוגג
אין נפטר מן הגלות בממון ליתן
כופר לשוב לשבת בארץ׃ עד מות
הכהן׳ בטרם ימות הכהן׃ לנוס׳
כמו לנס כמו שובי מלחמה ששבו
מן המלחמה׳ מולים היו׳ ש
מולים היו׳ כאשר התם שב על מי
ששב כבר׳ ומול נבל על מי שמל כבר
כן האומר לנוס על מי שנס כבר
והורגו נס מוברח׳ ואם תאמר לנוס
לברוח ותפרשהו לא תקחו כופר למי
שיש לו לברוח לפטרו מן הגלות
היאך יאמר לשוב לשבת בארץ הרי
עדיין לא נס ומהיכן ישוב׳ ולא תחניפו
לא תרשיעו כתרגומו לא תחייבון׳
אשר אני שוכן בתוך בני ישראל׳ שלא
תשכינו אותי בטומאתהכם׃ כי אני
יי׳ שוכן בתוך בני ישראל׳ אף בזמן
שהם טמאים שכינה ביניהם׃ ונוסף
על המטה׳ בנה יורשה והבן מתיחס
על שבט אביו׃ ואם יהיה היובל
מכאן היה רבי יהודה אומר עתיד
היובל שיפסוק׃ אם יהיה היובל׳ כלו׳
אין זה מעכב שיהא חוזרת בו
שהירושה אינה חוזרת ביובל ואפילו
יהיה היובל לא תשוב הנחלה לשבטו
ונמצא שנוספת על נחלת המטה׳
אשר תהיינה להם׳ בת יורשת נחלה
שלא היה בן לאביה׃ מחלה תרצה
וגו׳ כאן מנאן לפי גדולתן זו מזו
בשנים ונשאו כסדר תולדותן ובכל
המקרא מנאן לפי חכמתן מלמד
שסקולות זו כנגד זו׳
חסלת אלה׃

ממטה למטה אחר כי איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל׃ כאשר צוה יהוה את משה כן עשו בנות צלפחד׃ ותהיינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנות צלפחד לבני דדיהן לנשים׃ ממשפחת בני מנשה בן יוסף היו לנשים ותהי נחלתן על מטה משפחת אביהן׃ אלה המצות והמשפטים אשר צוה יהוה ביד משה אל בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו׃

משבטא לשבטא אחרנא ארי גבר באחסנתיה ידבקון שיבטיא דבני ישראל׃ כמא דפקיד יי׳ ית משה כן עבדא בנת צלפחד׃ והואה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנת צלפחד לבני אחי אבוהן לנשין׃ מזרעית בני מנשה בר יוסף הואה לנשין והות אחסנתהון על שיבטא ורעיית אבוהן׃ אלין פיקודיא ודיניא דפקיד יי׳ בידא דמשה לות בני ישראל במישריא דמואב על ירדנא דיריחו׃

חזק

סכום פסוקי דספר במדבר אלף ומאתים ושמנים ושמנה וסימן ארפח וסדריו י׳ ופרשיותיו שנים ושלשים׃ וחציו והיה האיש אשר אבחר בו מטהו

ספר אלה הדברים

לה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרת ודי זהב׃

אלין פיתגמיא דמליל משה עם כל ישראל בעיברא דירדנא אוכח יתהון על דחבו במדברא ועל דארגיזו במישרא לקביל ימא דסוף בפארן איתפלו על מנא ובחצרות ארגיזו על בשרא ועל דעבדו עגל דדהב׃

אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן׳ לפי שהם דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו את המקום לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז מפני כבודן של ישראל׳ אל כל ישראל׳ אלו הוכיח מקצתן היו אלו שבשוק אומרים הייתם שומעים מבן עמרם ולא השיבותם דבר מכך וכך אלו היינו שם היינו משיבין אותו לכך כנסם ואמר להם הרי כלכם כאן מי שיש לו תשובה ישיב׳ במדבר׳ לא במדבר היו אלא בערבות מואב אלא בשביל מה שהכעיסוהו במדבר שאמרו מי יתן מותנו׳ בערבה׳ בשביל הערבה שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב׳ מול סוף׳ על מה שהמרו בים סוף שאמרו בבואם לים סוף המבלי אין קברים במצרים וכן בנסעם מן הים שנאמר וימרו על ים בים סוף כדאיתא בערכין׳ בין פארן ובין תפל׳ אמר ר׳ שמעון בן יוחאי חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו מקום ששמו תפל ולבן אלא הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן שאמרו בלחם הקלקל ועל מה שעשו במדבר פארן על ידי מרגלים׳ וחצרות׳ מחלוקתו של קרח׳ ד״א אמר להם היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים על לשון הרע בחצרות ואתם נדברתם במקום׃ ודי זהב׳ הוכיחן על העגל שעשו להם בשביל רוב הזהב שהיה להם שנא׳ וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל׳ אחד עשר יום מחורב׳ אמ׳ להם משה ראו מה גרמתם אין לכם דרך קצרה מחורב לקדש כדרך הר שעיר ואף הוא מהלך י״א יום ואתם הלכתם אותה בשלשה ימים שהרי בעשרים בא״י נסעו מחורב שנאמר ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל משכן העדות׃ ובכ״ט בסיון שלחו המרגלים מקדש ברנע צא מהם שלשים יום שעשו בקברות התאוה שאכלו הבשר חדש ימים ושבעה ימים שעשו בחצרות בהסגרת מרים נמצא בשלשה ימים הלכו כל הדרך כל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר אתכם לארץ ובשביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר שעיר׃ ויהי בארבעים שנה׳ מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתתו ממי למד מיעקב שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתתו אמ׳ ראובן בני אני אומ׳ לך מפני מה לא הוכחתיך כל השנים הללו כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי ומפני ד׳ דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה כדי

אחד עשר יום מחרב דרך הר שעיר עד קדש ברנע׃ ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה יהוה אתו אלהם׃ אחרי הכתו את סיחן מלך האמרי אשר יושב בחשבון ואת עוג מלך הבשן אשר יושב בעשתרת באדרעי׃ בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר׃ יהוה אלהינו דבר אלינו בחרב לאמר רב לכם שבת בהר הזה׃ פנו וסעו לכם ובאו הר האמרי ואל כל שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הכנעני והלבנון עד הנהר הגדל נהר פרת׃ ראה נתתי לפניכם את הארץ באו ורשו את הארץ אשר נשבע יהוה לאבתיכם לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולזרעם אחריהם׃ ואמר אלכם בעת ההוא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם׃ יהוה אלהיכם

מהלך חד עשר יומין מחרב אורח טורא דשעיר עד רקם גיאה׃

והוה בארבעין שנין בחד עשר ירחין בחד לירחא מליל משה עם בני ישראל ככל דפקיד יי יתיה להון׃

בתר דמחא ית סיחון מלכא דאימוראה דיתיב בחשבון וית עוג מלכא דמתנן דיתיב בעשתרות באדרעי׃

בעיברא דירדנא בארעא דמואב שרי משה פריש ית אולפן אוריתא הדא למימר׃ יי אלהנא מליל עמנא בחרב למימר סגי לכון דיתיבתון בטורא הדין׃ איתפנאו וטולו לכון ועולו לטורא דאימוראה ולכל מגירוהי במישרא בטורא ובשפלתא ובדרומא ובספר ימא ארע כנענאה ולבנן עד נהרא רבא נהרא פרת׃

חזו דיהבית קדמיכון ית ארעא עולו ואחסינו ית ארעא דקיים יי לאבהתכון לאברהם ליצחק וליעקב למיתן להון ולבניהון בתריהון׃

ואמרית לכון בעידנא ההיא למימר לית אנא יכיל בלחודי לסוברא יתכון׃

יי אלהכון

שלא יהא מוכיח והולך ומוכיח ושוב כדי שלא יהא חברו רואהו ומתבייש ממנו כמו כדאי׳ בספרי וכן יהושע לא הוכיח את יש׳ אלא סמוך למיתתו וכן שמואל הנני ענו בי׳ וכן דוד את שלמה בנו׃ אחרי הכתו׳ אמ׳ משה אם אני מוכיח קודם שיכנסו לקצת הארץ יאמרו מה לזה עלינו ומה הטיב לנו אינו בא אלא לקנתר ולמצא עלה שאין בו כח להכניס לארץ לפי׳ המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניה׳ והוריש׳ את ארצם ואח״כ הוכיחן׃ סיחון אשר יושב בחשבון׃ אלו לא היה סיחון קשה והיה יושב בחשבון היה קשה לפי שהמדינה קשה ואלו היתה עיר אחר׳ וסיחון שרוי בה היה קשה לפי שהמלך קשה וכ״ש שהמלך קשה והמדינה קשה׃ עשתרות׃ הוא לשון צוקין וקושי כמו עשתרות קרנים ועשתרות הוא עשתרות קרני׳ שהיו בה רפאים שהכה אמרפל שנ׳ ויכו את רפאי׳ בעשתרות קרני׳ ועוג נמלט משם והוא שנ׳ ויבא הפליט כמו שנ׳ כי רק עוג מלך הבשן נשאר׃ באדרעי׃ שם מלכות׃ הואיל׃ משה׃ התחי׳ כמו הנה נא הואלתי׃ באר את התור׳ בע׳ לשו׳ פירשה להם׃ רב לכם שבת בהר הזה׃ כפשוטו ויש מד׳ אותו הרבה לכם גדולה ושכר על ישיבתכם בהר הזה עשיתם משכן ומנור׳ וכלי׳ קבלת׳ התור׳ מנית׳ לכם סנהדרי׳ שרי אלפי׳ שרי מאות׃ פנו וסעו לכם׃ זו דרך ערד וחרמה׃ שכן דרך ערד מנחל מצרי׳ עד הר האמורי ובגבולם שנ׳ וירד העמלקי והכנעני היושב בהר ההוא וההר הזה בגבל אדום היה אצל הדם בגבל האמרי׃ ובאו הר האמורי׃ כמשמעו׃ ואל כל שכניו׃ עמון ומואב והר שעיר׃ בערבה׃ זו מישור של יער׃ בהר׃ זה הר המלך׃ בשפלה׃ זו שפלת דרום׃ ובנגב ובחוף הים׃ זה אשקלון ועזה וקיסרין וכו׳ כדאי׳ בספרי׃ עד הנהר הגדול׃ מפני שנזכר עם ארץ ישראל קוראו גדול משל הדיוט עבד מלך מלך הדבק לשחוור וישתחוו לך קרב לגבי דיהנא ואידהני׃ ראה נתתי לפניכ׳ בעיניכ׳ אתם רואי׳ איני אומ׳ לכם מאומד ומשמועה׃ באו ורשו את הארץ׃ אין מערער בדבר ואינכם צריכי׳ מלחמה אם לא שלחו מרגלי׳ לא היו צריכין לכלי זיין׃ לאבותיכ׳׃ למה הוזכר עוד לאברהם ליצחק וליעקב אלא אברהם כדאי לעצמו יצחק כדאי לעצמו יעקב כדאי לעצמו׃ ואומר לכם בעת ההיא לאמ׳׃ בעת שבא יתרו שהוא מאחרת יום הכפורי׳ שהיה ז׳ חדשי׳ לפני מתנ׳ וזה׃ לאמר׃ מהו לאמר אמר להם משה לא מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הגבה׃ לא אוכל לבדי שאת אתכם׃ איפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל אדם שהוציאם ממצרים וקרע להם את הים והוריד להם את המן והגיז את השלו לא היה יכול

הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב: יהוה אלהי אבותכם יסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם: איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם: הבו לכם אנשים חכמים ונבנים וידעים לשבטיכם ואשימם בראשיכם: ותענו אתי ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות: ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידעים ואתן אותם ראשים עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרת ושטרים לשבטיכם: ואצוה את שפטיכם בעת ההוא לאמר שמעבין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו: לא תכירו פנים במשפט כקטן כגדל תשמעון לא תגורו מפני איש כי

אסגי יתכון והא איתיכון יומא דין ככוכבי שמיא למיסגי: ייי אלהא דאבהתכון יוסיף עליכון כותכון אלף זימנין ויברך יתכון כמא דמליל לכון: איכדין איסובר בלחודי טרחכון ועיסקיכון ודינכון: הבו לכון גוברין חכימין וסוכלתנין ופרעין לשבטיכון ואימנינון רישין עליכון: ואתיבתון יתי ואמרתון תקין פתגמא דמלילת למיעבד: ודברית ית רישי שבטיכון גוברין חכימין ומרען ומניתי יתהון רישין עליכון רבני אלפין רבני מאותא רבני חמשין ורבני עישרוותא וסרכין לשבטיכון: ופקידית ית דייניכון בעידנא ההיא למימר שמעו בין אחיכון ותדונון קושטא בין גברא ובין אחוהי ובין גיוריה: לא תשתמודעון אפין בדינא מילי זעירא כרבא תקבלון לא תדחלון מן קדם גברא אר"י

לדונכם. אלא כך אמר להם ה' אלהיכם הרבה אתכם הגדיל והרים אתכם על דייניכם נטל את העונש מכם ונתנו על דייניכם. וכן שלמה אמר מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה: אפשר מי שנאמר בו ויחכם מכל האדם אומר מי יוכל לשפוט. אלא כך אמר שלמה אין דייני אומה זו כדייני שאר אומות שאם דן והורג וחונק ונוטל ומטה את דינם אין בכך כלום אני אם חייבתי ממון שלא כדין אני נתבע נפשות שנאמר וקבע את קובעיהם נפש: והנכם היום ככוכבי השמים לרוב. וכי ככוכבי שמים היו באותו היום. מהו והנכם היום הנכם היום קיימים כחמה וכלבנה וככוכבים: יוסף עליכם ככם אלף פעמים. מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם אלא אמרו לו למשה אתה נותן קצבה לברכותינו כבר הבטיח הקב"ה לאברהם אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה: אמר להם זו משלי הוא אבל הקב"ה יברך אתכם כאשר דבר לכם: איכה אשא לבדי. אם אומר לקבל שכר לא אוכל זהו שאמרתי לא מעצמי אני אומר אלא מפי הקב"ה: טרחכם. מלמד שהיו ישראל טרחנים היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדין אומר יש לי עדים להביא יש לי ראיה להביא מוסיף עליכם דיינים: ומשאכם. מלמד שהיו ישראל אפיקורסים. הקדים משה לצאת אמרו מה ראה בן עמרם לצאת שמא אינו שפוי בתוך ביתו. איחר לצאת אמרו מה ראה שלא לצאת מה אתם סבורים יושב ויועץ עליכם עצות רעות וחושב עליכם מחשבות: וריבכם. מלמד שהיו רוגנים: הבו לכם. הזמינו עצמכם לדבר: אנשים. וכי תעלה על דעתך נשים ומה ת"ל אנשים צדיקים: חכמים כסופים: נבונים. מבינים דבר מתוך דבר זהו ששאל אריוס את ר' יוסי מה בין חכמים לנבונים. אמר לו חכם דומה לשולחני עשיר כשמביאין לו מעות לראות רואה כשאין מביאין לו יושב ותוהה. נבון דומה לשולחני תגר כשמביאין לו מעות לראות רואה כשאין מביאין לו חוזר ומביא: וידועים לשבטיכם. שהם ניכרים לכם שאם בא לפני מתעטף בטליתו איני יודע מי הוא ומאיזה שבט הוא ואם הגון הוא אבל אתם מכירים אותו שאתם גדלתם אותו לכך נאמר וידועים: בראשיכם. ראשים ומכובדים עליכם שתהיו נוהגים בהם יראה וכבוד: ואשימם. ואשמם כתיב חסר יוד למד שאשמותיהם של ישראל תלוי' בראשי דייניהם שהיה להם למחות ולכוין אותם לדרך הישרה: ותענו אותי וגו'. חלטתם את הדבר להנאתכם היה לכם להשיב רבינו ממי נאה ללמוד ממך או מתלמידך לא ממך שנצטערת עליה. אלא ידעתי מחשבותיכם הייתם אומרי' עכשיו יתמנו עלינו דיינים הרבה אם אינו מכירנו אנו מביאים לו דורון והוא נושא לנו פנים: לעשות. אם הייתי מתעצל אתם אומרי' עשה מהרה: ואקח את ראשי שבטיכ' משכתים בדברי' אשריכם על מי באתם להתמנות על בני אברהם יצחק ויעקב שנקראו אחים ורעים חלק ונחלה וכל

המשפט לאלהים הוא והדבר אשר
יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתיו:
ואצוה אתכם בעת ההוא את כל
הדברים אשר תעשון: ונסע מחרב
ונלך את כל המדבר הגדול והנורא
ההוא אשר ראיתם דרך הר האמרי
כאשר צוה יהוה אלהינו אתנו ונבא
עד קדש ברנע: ואמר אלכם באתם
עד הר האמרי אשר יהוה אלהינו
נתן לנו: ראה נתן יהוה אלהיך
לפניך את הארץ עלה רש כאשר
דבר יהוה אלהי אבתיך לך אל
תירא ואל תחת: ותקרבון אלי
כלכם ותאמרו נשלחה אנשים
לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו
אתנו דבר את הדרך אשר נעלה
בה ואת הערים אשר נבא אליהן:
וייטב בעיני הדבר ואקח מכם שנים

דינא דיי' הוא ופתגמא
דיקשה מנכון תקרבון לותי
ואשמעניה:
ופקידית יתכון בעידנא ההיא
ית כל פתגמיא דתעבדון:

ונטלנא מחרב והליכנא ית כל
מדברא רבא ודחילא ההוא
דחזיתון אורח טורא דאמוראה
כמא דפקיד יי' אלהנא יתנא
ואתינא עד רקם גיאה:

ואמרית לכון אתיתון עד טורא
דאמוראה דיי' אלהנא יהיב
לנא:

חזי דיהב יי' אלהך קדמך ית
ארעא סק אחסין כמא דמליל
יי' אלהא דאבהתך לך לא
תידחל ולא תתבר:

וקרבתון לותי כלכון ואמרתון
נשלח גוברין קדמנא ויאללון
לנא ית ארעא ויתיבון יתנא
פיתגמא ית אורחא דנסק בה
וית קרויא דניעול לותהון:

ושפר בעיני
פיתגמא ודברית מנכון תרין

לשון אחרת: אנשים חכמים וידועים׳
אבל נבונים לא מצאתי זו א׳ משבע
מדות שאמר יתרו למשה ולא מצא אלא
ג׳ אנשים צדיקים חכמים וידועים׳ ראשי׳
עליכם׳ שתנהגו בהם כ[illegible]ים
במקח ראשים בממכר ראש[illegible]
ומתן נכנס ראשון ויוצא אחרון׳ שרי
אלפים׳ א׳ ממונה על אלף׳ שרי מאות׳
אחד ממונה על מאה׳ שרי עשרות׳
אחד ממונה על עשרה׳ ושוטרים׳
מניתי עליכם לשבטיכם שהן הכופתין
ומכין ברצועה על פי הדיינים׳ ואצוה
את שופטיכם׳ אמרתי להם הוו מתונים
בדין אם בא דין לפניך פעם שתים וג׳
אל תאמר כבר בא דין זה לפני פעמים
הרבה אלא הוו נושאין ונותנין בו במתון
בעת ההיא׳ משמניתים אמרתי
להם אין עכשיו כמו שעבר לשעבר
הייתם ברשות עצמכם עכשיו אתם
משועבדים לצבור׳ שמוע׳ לשון הווה כמו זכור שמור׳ ובין גרו׳ זה בעל דינו שאוגר עליו דברים׳ ד״א אפי׳ על עסקי
דירה בין חלוקת אחים אפי׳ בין תנור לכירים׳ לא תכירו פנים׳ אזהרה זו אל הממונה להושיב הדיינים שלא יאמר איש פלוני
נאה או גבור אושיבנו דיין איש פלוני קרובי אושיבנו דיין בעיר והוא אינו בקי בדינים נמצא מחייב את הזכאי ומזכה
את החייב ומעלה אני על מי שמינהו כאלו הטה פנים במשפט׳ כקטן כגדול תשמעון׳ שיהא חביב עליך דין של
פרוטה כדין של מאה מנה שאם קדם ובא לפניך לא תסלקנו לאחריו׳ ד״א כקטן כגדול תשמעון כתרגומו מילי זעירא
כרבא תשמעון שלא תאמר זה עני וחברו עשיר ומצוה לפרנסו אזכה את העני ונמצא מתפרנס בנקיות׳ ד״א שלא
תאמר איני פוגם כבודו של עשיר זה בשביל דינר אזכנו עכשיו וכשיצא לחוץ אומר לו תן לו שאתה חייב לו׳ לא תגורו׳ לא
תיראו ד״א לא תגורו לא תכניסו דבריכם מלשון אוגר בקיץ בן משכיל אוגרה בקציר מאכלה׳ כי המשפט לאלהים הוא׳
מה שאתה נוטל מזה שלא כדין אתה מזקיקני להחזיר לו נמצא שהטית עלי את המשפט׳ תקריבון אלי ושמעתיו׳ על
דבר זה נטלה ממנו משפט בנות צלפחד וכן שמואל אמר לשאול אנכי הרואה אמר לו הקב״ה חייך שאני מודיעך כלך
שאינך רואה ואימתי הודיעו כשבא למשוח את דוד וירא את אליאב ויאמר אך נגד יי׳ משיחו אמר לו הקב״ה לא אמרת שאתה
הרואה אל תבט אל מראהו׳ את כל הדברים אשר תעשון׳ אלו י׳ דברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות׳ המדבר הגדול
והנורא׳ שהיו בו נחשים כקורות ועקרבים כקשתות׳ ותקרבון אלי כלכם׳ בערבוביא ולהלן הוא אומר ותקרבון אלי כל
ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו יי׳ אלהינו וגו׳ אותה קריבה היתה הוגנת ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום
לפניהם אבל כאן ותקרבון אלי בערבוביא ילדים דוחפים את הזקנים וזקנים דוחפים את הראשים׳ וישבו אותנו דבר׳ באי זה
לשון הם מדברים׳ את הדרך אשר נעלה בה׳ אין דרך שאין בה עקמימות׳ ואת הערים אשר נבא אליהן׳ תחלה לכבוש

עשר גוברין גברא חד לשיבטא ׃
ואתפניאו וסליקו לטורא ואתו עד נחלא דאיתכלא ואלילו יתה ׃
ונסיבו בידיהון מאיבא דארעא ואחיתו לנא ואתיבו יתנא פיתגמא ואמרו טבא ארעא די יי אלהנא יהיב לנא ׃

ולא אביתון למיסק וסריבתון על מימרא דיי אלהכון ׃

ואיתרעמתון במשכניכון ואמרתון בדסני יי יתנא אפקנא מארעא דמצרים למימסר יתנא בידא דאמוראה לשיצייתנא ׃
לאן אנחנא סלקין אחנא תברו ית לבנא למימר עם רב ותקיף מיננא קרוין רברבן וכריכן עד צית שמיא ואף בני גבריא חזינא תמן ׃
ואמרית לכון לא תתברון ולא תדחלון מנהון ׃
יי אלהכון דמדבר קדמיכון מימריה יגיח לכון ככל דעבד עמכון במצרים לעיניכון ׃

ובמדברא דחזיתא דסוברך יי אלהך כמא דמסובר גברא ית בריה בכל אורחא דהלכתון עד מיתיכון עד אתרא הדין ׃
ובפיתגמא הדין ליתיכון מהימנין במימרא דיי אלהכון דמדבר קדמיכון באורחא לאתקנא לכון אתר בית מישרא לאשריותכון בעמודא דאישתא בליליא לאחזיותכון באורחא דיתהכון בה ובעמודא דעננא ביממא ׃

ושמיע קדם יי ית קל פיתגמיכון ורגיז וקיים למימר ׃

אם יחזי גבר בגובריא האלין דרא בישא הדין ית ארעא

עשר אנשים איש אחד לשבט ׃
ויפנו ויעלו ההרה ויבאו עד נחל
אשכל וירגלו אתה ׃ ויקחו בידם
מפרי הארץ ויורדו אלינו וישבו
אתנו דבר ויאמרו טובה הארץ אשר
יהוה אלהינו נתן לנו ׃ ולא אביתם
לעלת ותמרו את פי יהוה אלהיכם ׃
ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת
יהוה אתנו הוציאנו מארץ מצרים
לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו ׃
אנה אנחנו עלים אחינו המסו את
לבבנו לאמר עם גדול ורם ממנו
ערים גדלת ובצורת בשמים וגם
בני ענקים ראינו שם ׃ ואמר אלכם
לא תערצון ולא תיראון מהם ׃ יהוה
אלהיכם ההלך לפניכם הוא ילחם
לכם בכל אשר עשה אתכם במצרים
לעיניכם ׃ ובמדבר אשר ראית
אשר נשאך יהוה אלהיך כאשר
ישא איש את בנו בכל הדרך אשר
הלכתם עד באכם עד המקום הזה ׃
ובדבר הזה אינכם מאמינם ביהוה
אלהיכם ׃ ההלך לפניכם בדרך לתור
לכם מקום לחנתכם באש לילה
לראתכם בדרך אשר תלכו בה
ובענן יומם ׃ וישמע יהוה את קול
דבריכם ויקצף וישבע לאמר ׃ אם
יראה איש באנשים האלה הדור
הרע הזה את הארץ הטובה אשר

וייטב בעיני הדבר׳ ולא בעיני המקום׳
ואם בעיני משה היה טוב למה
אמרה בתוכחות משל לאדם שאומר
לחבירו מכור לי חמורך זה אמר לו הן
נותנו אתה לי לנסיון אמר לו הן
בהרים ובגבעות אמר לו הן כיון שראה
שאין חבירו מעכבו כלום אמר לו
הלוקח בטוח הוא זה שלא אמצא בו
מום אמר לו טול מעותיך ואיני מנסהו
מעתה אף אני הודיתי לדבריכם
שמא תחזרו בכם כשראיתי שאינו
מעכב ואתם לא חזרתם בכם ׃ ואקח
מכם מן הברורי שבכם מן המסולתים
שבכם ׃ שנים עשר אנשים איש אחד
לשבט ׃ מגיד שלא היה שבטו של לוי
עמהם ׃ ויבאו עד נחל אשכול ׃ מגיד
שנקראת על שם סופו ׃ וירגלו אותה ׃
מלמד שהלכו בה ד' אומניות שתי וערב ׃
ויורידו אלינו מגיד שארץ ישראל גבוהה
מכל הארצות ׃ ויאמרו טובה הארץ
מאן מאן מי הם שאמרו טובתה
יהושע וכלב ׃ ותמרו ׃ לשון התרסה
התרסתם כנגד מאמרו ׃ ותרגנו ׃ לשון
רעה וכן דברי נרגן אדם המוציא
דבה ׃ בשנאת יי אותנו ׃ והוא היה
אוהב אתכם אבל אתם שונאים אותו
משל הדיוט אומר מה די בלבך על
רחמך מה די בלביה עלך ׃ הוציאנו
מארץ מצרים ׃ הוצאתו לשנאה היתה
משל למלך בשר ודם שיש לו ב' בנים
ויש לו שתי שדות אחת שקיא ואחת של בעל למי שהוא אוהב נותן של שקיא ולמי שהוא שונא נותן את של בעל ׃ ארץ
מצרים של שקיא היא שנילוס עולה ומשקה אותה וארץ כנען של בעל היא והוציא אותנו מארץ מצרים לתת לנו את
ארץ כנען ׃ ערים גדולות ובצורות בשמים ׃ דבר הבאי לשון הבאי ׃ לא תערצון ׃ לשון שבירה כתרגומו ודומה לו בערוץ
נחלים לשכון שבר הנחלים בנקרות הנחלים ׃ יהוה ילחם לכם בשבילכם ׃ ובמדבר אשר ראית ׃ מוסב על המקרא של
מעלה הימנו ׃ ככל אשר עשה אתכם במצרים ׃ ועשה אף במדבר אשר ראית אשר נשאך וגו' כאשר ישא איש את

נשבעתי לתת לאבתיכם: זולתי כלב בן יפנה הוא יראנה ולו אתן את הארץ אשר דרך בה ולבניו יען אשר מלא אחרי יהוה: גם בי התאנף יהוה בגללכם לאמר גם אתה לא תבא שם: יהושע בן נון העמד לפניך הוא יבא שמה אתו חזק כי הוא ינחלנה את ישראל: וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה ובניכם אשר לא ידעו היום טוב ורע המה יבאו שמה ולהם אתננה והם יירשוה: ואתם פנו לכם וסעו המדברה דרך ים סוף: ותענו ותאמרו אלי חטאנו ליהוה אנחנו נעלה ונלחמנו ככל אשר צונו יהוה אלהינו ותחגרו איש את כלי מלחמתו ותהינו לעלת ההרה: ויאמר יהוה אלי אמר להם לא תעלו ולא תלחמו כי אינני בקרבכם ולא תנגפו לפני איביכם: ואדבר אליכם ולא שמעתם ותמרו את פי יהוה ותזדו ותעלו ההרה: ויצא האמרי הישב בהר ההוא לקראתכם וירדפו אתכם כאשר תעשינה הדברים ויכתו אתכם בשעיר עד חרמה: ותשבו ותבכו לפני יהוה ולא שמע יהוה בקלכם ולא האזין אליכם: ותשבו בקדש ימים רבים כימים אשר ישבתם: ונפן ונסע המדברה דרך ים סוף כאשר דבר יהוה אלי ונסב

שבתא דקיימית למיתן לאבהתכון:
אילהן כלב בר יפונה הוא יחזינה וליה אתן ית ארעא דדרך בה ולבנוהי חלף דאשלים בתר דחלתא דיי:
אף עלי הוה רגז מן קדם יי בדילכון למימר אף את לא תיעול תמן:
יהושע בר נון דקאים קדמך הוא יעול לתמן יתיה תקיף ארי הוא יחסנינה ית ישראל
וטפלכון דאמרתון לביזא יהא ובניכון דלא ידעו יומא דין טב ומש אינון יעלון לתמן ולהון אתננה ואינון ירתונה:
ואתון אתפניאו לכון וטולו למדברא אורח ימא דסוף:
ואתיבתון ואמרתון לי חבנא קדם יי אנחנא ניסק ונגיח קרב ככל דפקדנא יי אלהנא וזריזתון גבר ית מני קרביה ושריתון למיסק לטורא:
ואמר יי לי אימר להון לא תיסקון ולא תגיחון ארי לית שכינתי ביניכון ולא תיתברון קדם בעלי דבביכון:
ומלילית עמכון ולא קבילתון וסריבתון על מימרא דיי וארשעתון וסליקתון לטורא:
ונפק אימוראה דיתיב בטורא ההוא לקדמותכון ורדפו יתכון כמא דנתזין דבריתא וטרדו יתכון בשעיר עד חרמה:
ותבתון ובכיתון קדם יי ולא קביל יי צלותכון ולא אצית למיליכון:
ויתיבתון ברקם יומין סגיאין כיומיא דיתיבתון:
ואיתפנינא וטלנא למדברא ארח ימא דסוף כמא דמליל יי עמי ואקיפנא

גם כמו שפירשתי אצל ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם · מגזרת ממהלך בדרך ובא אחריו כמו לפני לשבתו כמו מאחריו וכמו מלפניו כמו לפנים מאחריו ואחרים מלפניו נתן על זרועו ולאחר נגד וכו׳ · ובנכר הוה· שהוא מבטיחם להביא לארץ איבכם מאמינים בו · לראותכ׳ · כמו להראותכם וכן לנחותכם כמו להנחותכם וכן לשמיע בקול תודה כמו להשמיע וכן ללכת לנגד מורעה כמו להגיד · אשר דרך בה · זו חברון שנ׳ ויבא עד חברון · התאנף · כת׳ מלא רוגז · גם לכם · אמר אני אמרתי להעביר אתכם דרך רחב ארץ אדום לנגד נסען עבכם לארץ קלקלתם וגרמת לכם שתשבו · פנו לכם · לאחריכ׳ ותלכו במדבר לנגד ים סוף שהמדבר שהיו מהלכים בו לדרומה של הר, שעיר היה מפסיק בין ים סוף להר שעיר עתה המשכן לנגד הים והמשכן את הר שעיר כל רוח דרומי מן המערב למזרח · ותהינו · לשון הכנו ועלינו ע המקום וע׳׳ז וה הלשון שאמרתם לשון הן כלומר הזמנתם · לא תעלו · לא יהיה לכם עלייה אלא ירידה · כאשר תעשינה הדבורים מה הדבורה הזאת כשהיא מכה את האדם מיד מתה אף הם כשהיו נוגעים בכם מיד מתים ·

ולא שמע יי׳ בקולכם · כשבטל עשיתם מדת רחמיו כמו הוא אכזרי · ותשבו בקדש ימים רבים · יט שנה שנא׳ כימים אשר ישבתם בשאר מסעות · והם היו לח שנה · יט מהם עשו בקדש ויט שנה הולכין ומטורפין וחזרו לקדש כמו שנאמר ויטעם במדבר ארבעים שנה כך מצאתי בסדר עולם · ונסע המדברה · שאלו לא חטאו היו עוברים דרך הר שעיר שנכנס לארץ מדרומו לצפונו ומתוך שקלקלו הפכו לנגד המדבר שהוא בין ים סוף לדרומו של הר שעיר והלכו אצל דרומו מן המערב למזרח דרך יציאתם ממצרים שהיא במקצוע דרומית מערבית מהם והיו הולכים לנגד המזרח ·

את הר שעיר ימים רבים׃
ויאמר יהוה אלי
לאמר׃ רב לכם סב את ההר הזה
פנו לכם צפנה׃ ואת העם צו לאמר
אתם עברים בגבול אחיכם בני
עשו הישבים בשעיר וייראו מכם
ונשמרתם מאד׃ אל תתגרו בם כי
לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף
רגל כי ירשה לעשו נתתי את הר
שעיר׃ אכל תשברו מאתם בכסף
ואכלתם וגם מים תכרו מאתם
בכסף ושתיתם׃ כי יהוה אלהיך
ברכך בכל מעשה ידך ידע לכתך
את המדבר הגדל הזה זה ארבעים
שנה יהוה אלהיך עמך לא חסרת
דבר׃ ונעבר מאת אחינו בני עשו
הישבים בשעיר מדרך הערבה
מאילת ומעצין גבר ונפן
ונעבר דרך מדבר מואב׃ ויאמר יהוה
אלי אל תצר את מואב ואל תתגר
בם מלחמה כי לא אתן לך מארצו
ירשה כי לבני לוט נתתי את ער
ירשה׃ האמים לפנים ישבו בה עם
גדול ורב ורם כענקים׃ רפאים יחשבו
אף הם כענקים והמאבים יקראו
להם אמים׃ ובשעיר ישבו החרים
לפנים ובני עשו יירשום וישמידום
מפניהם וישבו תחתם כאשר עשה
ישראל לארץ ירשתו אשר נתן
יהוה להם׃ עתה קמו ועברו לכם
את נחל זרד ונעבר את נחל זרד׃
והימים אשר הלכנו מקדש ברנע

ית טורא דשעיר יומין סגיאין׃
ואמר יי לי למימר׃
סגי לכון דאקיפתון ית טורא
הדין איתפניאו לכון לציפונא׃
וית עמא פקיד למימר אתון
עברין בתחום אחיכון בני עשו
דיתבין בשעיר וידחלון מנכון
ותסתמרון לחדא׃
לא תתגרון בהון ארי לא אתן
לכון מארעהון עד מדרך
פרסת רגלא ארי ירותא לעשו
יהבית ית טורא דשעיר׃
עיבורא תזבנון מנהון בכספא
ותיכלון ואף מיא תזבנון מנהון
בכספא ותשתון׃
ארי יי אלהך ברכך בכל
עובדי ידך ספק לך צורכך
במהכך ית מדברא רבא הדין
דנן ארבעין שנין מימרא דיי
אלהך בסעדך לא חסרת
מידעם׃
ועברנא מלות אחנא בני עשו
דיתבין בשעיר מאורח מישרא
מאילת ומעציון גבר
ואיתפנינא ועברנא אורח
מדברא דמואב׃
ואמר יי לי לא תצור על
מואבאי ולא תתגרי למיעבד
עמהון קרב ארי לא אתן לך
מארעהון ירותא ארי לבני לוט
יהבית ית לחיית ירותא׃
אימתני מלקדמין יתיבין בה
עם רב וסגי ותקיף כגבריא׃
גיברין מתחשבין אף אינון
כגבריא ומואבאי קרן להון
אמתני׃
ובשעיר יתבין חוראי
מלקדמין ובני עשו תרכונון
ושיציאונון מן קדמיהון ויתיבו
באתרהון כמא דעבד ישראל
לארע ירותתיה די יהב
יי להון׃
כען קומו ועיברו לכון ית נחלא
דזרד ועברנא ית נחלא דזרד
ויומיא דהליכנא מרקם גיאה

ונסב את הר שעיר׳ כל לדרומה עד
ארץ מואב׃ פנו לכם צפונה׳ סובו
לכם לרוח מזרחית מן הדרום לצפון
נמצאו הולכים את רוח מזרחית והוא
סבבו ויבא ממזרח שמש לארץ מואב׃
ונשמרתם מאד׳ ומה היא השמירה
אל תתגרו בם׃ עד מדרך כף רגל׳
אפי׳ כדי מדרך כף רגל. אפי׳ דריסת
הרגל איני מרשה לכם לעשו בארצם
שלא ברשות׳ ומד׳ אגד׳ עד שיבא יום
דריכת הרגל על הר הזית׳ כי ירושה
לעשו׳ מאברהם עשר עממין נתתי
לו שבעה לכם וקיני וקניזי וקדמוני הן
עמון ומואב ושעיר אחד מהם לעשו
והשנים לבני לוט בשכר שהלך את
למצרים ושתק על מה שהיה אברהם
אומר על אשתו אחותי היא לפי׳ עשאו
כבנו׳ תכרו׳ לשון מקח וכן אשר
כריתי לי בארץ כנען שכן בכרכי
הים קורין למכירה כירה׃ כי יי׳ אלהיך
ברכך׳ לפיכך לא תכפו את טובתו
להראות כאלו אתם עניים אלא הראו
עצמכם עשירים׃ ונפן ונעבור׳ לצד
צפון הפכנו פנים להלך רוח מזרחית
ואל תתגר בם מלחמה׳ לא אסר להם
על מואב אלא מלחמה אבל מיראים
היו אותם ונראים להם כשהם מזויינ׳
לפיכך ויגר מואב מפני העם שהיו
שוללים ובוזזים אותם אבל בבני עמון
נאמר אל תצרם ואל תתגר בם שום
גרוי בעולם בשכר צניעות אמם
שלא פרסמה על אביה כמו שעשתה
בכירה שקראה שם בנה מואב׃ ער׳
שם המדינה׃ האמים לפנים׳ אתה סבור שזו ארץ רפאים שנתתי לאברהם לפי שהאמים שהם רפאים ישבו בה לפני׳
אבל לא זו היא כי אותם רפאים הורשתי מפני בני לוט והושבתים תחתם הוי נחשבים אותם אמים כענקים הנקראים

עד אשר עברנו את נחל זרד שלשים
ושמנה שנה עד תם כל הדור אנשי
המלחמה מקרב המחנה באשר
נשבע יהוה להם: וגם יד יהוה היתה
בם להמם מקרב המחנה עד תמם:
ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה
למות מקרב העם׃ וידבר
יהוה אלי לאמר׃ אתה עבר היום
את גבול מואב את ער׃ וקרבת מול
בני עמון אל תצרם ואל תתגר בם
כי לא אתן מארץ בני עמון לך
ירשה כי לבני לוט נתתיה ירשה׃
ארץ רפאים תחשב אף הוא רפאים
ישבו בה לפנים והעמנים יקראו להם
זמזמים׃ עם גדול ורב ורם כענקים
וישמידם יהוה מפניהם ויירשם
וישבו תחתם׃ כאשר עשה לבני
עשו הישבים בשעיר אשר השמיד
את החרי מפניהם ויירשם וישבו
תחתם עד היום הזה׃ והעוים הישבים
בחצרים עד עזה כפתרים היצאים
מכפתור השמידם וישבו תחתם׃
קומו סעו ועברו את נחל ארנן ראה
נתתי בידך את סיחן מלך חשבון
האמרי ואת ארצו החל רש והתגר
בו מלחמה׃ היום הזה אחל תת
פחדך ויראתך על פני העמים תחת
כל השמים אשר ישמעון שמעך
ורגזו וחלו מפניך׃ ואשלח מלאכים
ממדבר קדמות אל סיחון מלך
חשבון דברי שלום לאמר׃ אעברה
בארצך בדרך בדרך אלך לא

ית דיעברנא ית נחלא דזרד
תלתין ותמני שנין עד דסף כל
דרא גברי מגיחי קרבא מגו
משריתא כמא דקיים יי׳ להון

ואף מחא מן קדם יי׳ הות
בהון לשציותהון מגו משריתא
עד דשלימו׃
והוה כד שלימו כל גברי מגיחי
קרבא לממת מגו עמא׃
ומליל יי׳ עמי למימר׃
את עבר יומא דין ית תחום
מואב ית לחיית׃
ותיתקרב לקביל בני עמון לא
תצור עליהון ולא תתגרי
למיעבר עמהון קרב ארי לא
אתן מארע בני עמון לך ירותא
ארי לבני לוט יהבתה ירותא׃

ארע גיבריא מתחשבא אף
היא גיברין יתבון בה
מלקדמין ועמונאי קרן להון
חשבני׃
עם רב וסגי ותקיף כגיבריא
ושיצינון יי׳ מן קדמיהון
ותריכינון ויתיבו באתריהון׃

כמא דעבד לבני עשו דיתבין
בשעיר דשיצי ית חוראי מן
קדמיהון ותרכינון ויתיבו
באתרהון עד יומא הדין׃

ועוואי דיתבין בפרית עד עזה
קפוטקאי דנפקו מקפוטקיא
שיציאונון ויתיבו באתרהון׃

קומו טולו ועיברו ית נחלא
דארנון חזי דמסרית בידך ית
סיחון מלכא דחשבון אמוראה
וית ארעיה שרי לתרכותיה
ואתגרי למיעבר עמיה קרב׃

יומא הדין אישרי למיתן
זיעתך ודחלתך על אפי
עממיא תחות כל שמיא
דישמעון שמעך ויזועון
ויתברון מן קדמך׃
ושלחית איזגדין ממדברא
דקדמות לות סיחון מלכא
דחשבון פיתגמי שלמא למימר

איעבר בארעך
באורחא באורחא איזיל לא

רפאים על שם שכל הרואה אותם
ידיו מתרפות׃ אמים׃ על שם שאימתם
מוטלת על הבריות וכן בשעיר ישבו
החורים לפנים ונתתים לבני עשו׃
יירשום׃ לשון הווה נתונה בהם כח
שהיו מורישים אותם והולכים׃ יד ה׳
היתה בם למהר להומם בתוך מ׳
שנה שלא יגרמו לבניהם להתעכב
במדבר׃ ויהי כאשר תמו וגו׳ וידבר
ה׳ וגו׳ אבל משלוח מרגלים ועד כאן
לא נאמר וידבר בפרשה זו אלא ויאמר
ללמדך שכל ל״ח שנה שהיו ישראל
נזופין לא נתיחד עמו בדיבור בלשון
חבה פנים בפנים ויישוב ללמדך שאין
השכינה שורה על הנביאים אלא בשביל
ישראל׃ אנשי המלחמה׃ מבן כ׳ שנה
ומעלה היוצאים לצבא׃ אתה עובר
את גבול מואב׃ ובני עמון׃ מכאן
שארץ בני עמון לצד צפון׃ ארץ
רפאים׃ נחשבת אף היא לפי שרפאים
ישבו בה לפנים אבל לא זו שנתתי
לאברהם׃ והעוים היושבים בחצרים
וגו׳ עוים מפלשתים הם שעמהם הם
נחשבים בספר יהושע ה׳ סרני פלשתים
העזתי והאשדודי והאשקלוני והגתי
והעקרוני והעוי ומפני השבועה
שנשבע אברהם לאבימל׳ לא יכלו בני
ישר׳ להוציא את ארצם מידם והבאתי
עליהם כפתורי׳ והשמידום וישבו תחתם
ועכשו אתם מותרין להחזיקה מידם׃
אשר תחת כל השמים׃ מלמד שעמד׳
חמה למשה ביום מלחמת עוג כמו
שעמדה ליהושע ונודע הדבר תחת

כל השמים׃ אחל תת לפניך׃ כשהשר של אמוריי של מעל׳ תחת רגליו של משה והדריכו על צוארו למדך שלא היו
בריין לכל זיין׃ ממדב׳ קדמו׳ אע״פ שלא צוה המקו׳ לקרוא לסיחון לשלו׳ למדתי ממדב׳ סיני מן התור׳ שקדמה לעול׳

כשאלה הקדמה להיות הזה אותה על
בני עשו וישמעאל ונלוי ויהו.. לפניו
שלא יקבלהו ואשם כן פתח להם
בשלום אף הוא קדמות לסיחון בדברי
שלום. לא מנע דבר קדמות ממקום
למדבר שקדמות לשולמך בדברים
סיבל היית לשלא ברקים לשרפים
אבל שלחתי יען הייתה אבל פרעה
שלח את עמי. ויעבדוני במתן.
כאשר עשו לי בני עשו. לא לעמון
לעבור בגבולם אלא לעמון מכר להם
ומים. עד אשר אעבור את הירדן.
מוסב על אעברה ברגלי. ויצא
סיחון. לא שלח בעבור עוג לעוזרו
מלחמה שלא היו צריכין זה לזה. ואת
בנו. כמו כתוב שהיה לו בן גבור
כמותו. מתם. אנשים. בנות סיחון
שאמר בזוזו לנו לשון בזה שהיתה
חתכה עליהם ובזוזין אים לו. וכשלא
לבזוז שגג כבר היו שבעים ומלקים
והיתה בוזה בשלקים ומקדשין
ומשלמין בהמה ובגדים כי אם כסף
וזהב לכך שאמר בזוזו לנו לשון בזיון
ובזהו כך נדרש בספרי בפרשת
וישב ישראל בשטים. כל יד נחל יבק.
כל אבל נחל יבק. וכל אשר צוה יי׳
אלהינו. שלא לכבוש הכנען. ונפן
ונעל. כל כך נפן עליה הוא. אל
תירא אותו. ובסיחון לא הוצרך
לומר לו תירא אלא מתירא היה משה
שלא תעמוד לו זכות ששמש לאברהם
שנאמר ויבא הפליט ויגד לאברם
העברי והוא היה עוג: אבל אדרעי
כך נקראת שם המדינה ותרגומו
בית פלך טרכונא

אסור ימין ושמאול: אבל בכסף
תשברני ואכלתי ומים בכסף תתן
לי ושתיתי רק אעברה ברגלי:
כאשר עשו לי בני עשו הישבים
בשעיר והמואבים הישבים בער עד
אשר אעבר את הירדן אל הארץ
אשר יהוה אלהינו נתן לנו ולא אבה
סיחן מלך חשבון העברנו בו כי
הקשה יהוה אלהיך את רוחו ואמץ
את לבבו למען תתו בידך כיום הזה:
ויאמר יהוה אלי ראה החלתי
תת לפניך את סיחן ואת ארצו החל
רש לרשת את ארצו: ויצא סיחן
לקראתנו הוא וכל עמו למלחמה
יהצה: ויתנהו יהוה אלהינו לפנינו
ונך אתו ואת בנו ואת כל עמו ונלכד
את כל עריו בעת ההוא ונחרם את
כל עיר מתם והנשים והטף לא
השארנו שריד: רק הבהמה בזזנו
לנו ושלל הערים אשר לכדנו:
מערער אשר על שפת נחל ארנן
והעיר אשר בנחל ועד הגלעד לא
היתה קריה אשר שגבה ממנו את
הכל נתן יהוה אלהינו לפנינו: רק
אל ארץ בני עמון לא קרבת כל יד
נחל יבק וערי ההר וכל אשר צוה
יהוה אלהינו: ונפן ונעל דרך הבשן
ויצא עוג מלך הבשן לקראתנו הוא
וכל עמו למלחמה אדרעי: ויאמר
יהוה אלי אל תירא אתו כי בידך
נתתי אתו ואת כל עמו ואת ארצו
ועשית לו כאשר עשית לסיחן
מלך האמרי אשר יושב בחשבון:
ויתן יהוה אלהינו בידנו גם את עוג
מלך הבשן ואת כל עמו ונכהו

איסטי ימינא ושמאלא: עיבורא בכספא תזבן לי ואיכול ומיא בכספא תתן לי ואישתי לחוד איעבר ברגלי:

כמא דעבדו לי בני עשו דיתבין בשעיר ומואבאי דיתבין בלחיית עד דאיעבר ית ירדנא לארעא דיי׳ אלהנא יהיב לנא:

ולא אבי סיחון מלכא דחשבון למשבקנא למיעבר בתחומיה ארי אקשי יי׳ אלהך ית רוחיה ותקיף ית ליביה בדיל למסריה בידך כיומא הדין:

ואמר יי׳ לי חזי דשריתי למימסר קדמך ית סיחון וית ארעיה שרי לתרכותיה למירת ית ארעיה:

ונפק סיחון לקדמותנא הוא וכל עמיה לאגחא קרבא ליהץ:

ומסריה יי׳ אלהנא קדמנא ומחינא יתיה וית בנוהי וית כל עמיה:

וכבשנא ית כל קרווהי בעידנא ההיא וגמרנא ית כל קרויא גבריא ונשיא וטפלא לא אשארנא משיזב:

לחוד בעירא בזנא לנא ועדי קרויא די כבשנא:

מערער דעל כיף נחלא דארנון וקרתא דיבנחלא ועד גלעד לא הות קרתא דתקיפת מננא ית כולא מסר יי׳ אלהנא קדמנא:

לחוד לארע בני עמון לא קרבתא כל כיף נחלא דיובק וקרוי טורא וכל דפקיד יי׳ אלהנא:

ואיתפנינא וסליקנא לאורח מתנן ונפק עוג מלכא דמתנן לקדמותנא הוא וכל עמיה לאגחא קרבא לאדרעי:

ואמר יי׳ לי לא תדחל מנה ארי בידך מסרית יתיה וית כל עמיה וית ארעיה ותעביד ליה כמא דעבדת לסיחון מלכא דאמוראה דיתיב בחשבון:

ומסר יי׳ אלהנא בידנא אף ית עוג מלכא דמתנן וית כל עמיה ומחנוהי

עד דלא אישתאר ליה משיזיב ׃
וכבשנא ית כל קרוהי בעידנא ההיא לא הות קרתא דלא נסיבנא מנהון שיתין קרוין כל בית פלך טרכונא מלכותא דעוג במתנן ׃

כל אלין קרוין כריכן מקפן שור רם דילהן דשין ועברין בר מקרוי פצחיא דסגיאן לחדא ׃
וגמרנא יתהון כמא דעבדנא לסיחון מלכא דחשבון גמרנא כל קירוא גובריא ונשיא וטפלא ׃
וכל בעירא ועדי קירויא בזנא לנא ׃
וכבשנא בעידנא ההיא ית ארעא מיד תרין מלכי אמוראה די בעיברא דירדנא מנחלא דארנון עד טורא דחרמון ׃

צידונאי קרן לחרמון שריון ואימוראי קרן ליה טור תלגא

כל קירוי מישרא וכל גלעד וכל מתנן עד סלכה ואדרעי קירוי מלכותיה דעוג במתנן ׃
ארי לחוד עוג מלכא דמתנן אישתאר משאר גיבריא הא ערסיה ערסא דפרזלא הלא היא ברבת בני עמון תשע אמין אורכה וארבע אמין פותיה באמת מלך ׃
וית ארעא הדא יריתנא בעידנא ההיא מערוער דעל נחלא דארנון ופלגות טורא דגלעד וקירווהי יהבית לשבטא דראובן ולשבטא דגד

ושאר גלעד וכל מתנן מלכותא דעוג יהבית לפלגות שבטא דמנשה כל בית פלך טרכונא וכל מתנן ההוא מתקרי ארע גיבריא ׃
יאיר בר מנשה נסיב ית כל בית פלך טרכונא עד תחום גשוראה ואפקירוס וקרא יתהין על שמיה ית מתנן כפרני יאיר עד יומא הדין ׃
ולמכיר יהבית ית גלעד ׃
ולשבטא דראובן ולשבטא דגד יהבית מן גלעד ועד נחלא דארנון גו נחלא ותחומיה ועד יובקא נחלא תחומא דבני עמון ׃ ומישרא וירדנא ותחומיה מגינוסר ועד ימא

עד בלתי השאיר לו שריד ׃ ונלכד
את כל עריו בעת ההוא לא היתה
קריה אשר לא לקחנו מאתם
ששים עיר כל חבל ארגב ממלכת
עוג בבשן ׃ כל אלה ערים בצרת
חומה גבהה דלתים ובריח לבד מערי
הפרזי הרבה מאד ׃ ונחרם אותם
כאשר עשינו לסיחן מלך חשבון
החרם כל עיר מתם הנשים והטף ׃
וכל הבהמה ושלל הערים בזונו לנו ׃
ונקח בעת ההוא את הארץ מיד שני
מלכי האמרי אשר בעבר הירדן מנחל
ארנן עד הר חרמון ׃ צידנים יקראו
לחרמון שרין והאמרי יקראו לו
שניר ׃ כל ערי המישר וכל הגלעד וכל
הבשן עד סלכה ואדרעי ערי ממלכת
עוג בבשן ׃ כי רק עוג מלך הבשן
נשאר מיתר הרפאים הנה ערשו
ערש ברזל הלה הוא ברבת בני עמון
תשע אמות ארכה וארבע אמות
רחבה באמת איש ׃ ואת הארץ הזאת
ירשנו בעת ההוא מערער אשר
על נחל ארנן וחצי הר הגלעד ועריו
נתתי לראובני ולגדי ׃ ויתר הגלעד
וכל הבשן ממלכת עוג נתתי לחצי
שבט המנשה כל חבל הארגב לכל
הבשן ההוא יקרא ארץ רפאים ׃
יאיר בן מנשה לקח את כל חבל
ארגב עד גבול הגשורי והמעכתי
ויקרא אתם על שמו את הבשן חות
יאיר עד היום הזה ׃ ולמכיר נתתי את
הגלעד ׃ ולראובני ולגדי נתתי מן
הגלעד ועד נחל ארנן תוך הנחל
וגבל ועד יבק הנחל גבול בני עמון ׃
והערבה והירדן וגבל מכנרת ועד ים

וראייתו תרגום ירושלמי במגלת
אסתר קורין פלטרי טרכונין ולמדתי
חבל ארגב הפרכיא של היכל מלך
כלומר שהמלכות נקרא על שמו
וכן כל הארגב דמלכים אבל היכל
המלך הרגו פקח למנחם ׃ ערי
הפרזי ׃ פרוזות ופתוחות בלא חומה
וכן פרזות תשב ירושלם ׃ החרם ׃
לשון הווה הלוך וכלות ׃ מיד שני
מלכי האמורי ׃ מרשותם ׃ צדנים
יקראו לחרמון שריון ׃ ובמקום
אחר הוא אומר ועד הר שיאון הוא
חרמון הרי לו ארבעה שמות
חרמון שיאון שריון שניר למה
הוצרכו לכתב להגיד שבחה של
ארץ ישראל שהיו ארבעה מלכיות
מתפארות בכך זה אומר על שמי
יקרא וזה אומר על שמי יקרא ׃
שניר ׃ הוא שם שלג בלשון אשכנז
ובלשון כנען ׃ מיתר הרפאים ׃
שהרגו אמרפל וחבריו בעשתרות
קרנים והוא פלט מן המלחמה
שנאמר ויבא הפליט והוא עוג ׃
באמת איש ׃ באמת עוג ׃
ההוא יקרא ארץ רפאים ׃
היא אותה שנתתי לאברהם ׃
ואת הארץ הזאת ׃ האמורה
למעלה מנחל ארנון ועד הר
חרמון ירשנו בעת ההיא ׃
מערוער אשר על שפת נחל
ארנון ׃ אינו מחובר לראשו של
מקרא אלא לסופו על נחל ארנון
נתתי לראובני ולגדי אבל
למטה הירושה עד הר חרמון
היה ׃

תוך הנחל וגבול. תוך הנחל כל הנחל
ועד מעבר לשפתו כלומר עד ועד
בכלל ויותר מכאן: כנרת. מעבר
הירדן המערבי היא ונחלת בני גד
מעבר הירדן המזרחי ונפל בגורלם
רוחב הירדן כנגדם ועד מעבר
הירדן המערבי היא שפתו עד כנרת
וזהו שנ' והערבה והירדן וגבול הירדן
ומעבר לו: ואצו אתכם. לבני ראובן
ולבני גד היה מדבר: לפני אחיכם.
הם היו הולכים לפני ישר' למלחמה
לפי שהיו גבורים ואויבים נופלים
לפניהם שנ' ובגד אמר ברוך מרחיב
גד כלביא שכן וטרף זרוע אף קדקד:

חסלת אלה הדברים

ואתחנן אל יי

אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת
חנם אע"פ שיש להם לצדיקים לתלות
במעשיהם הטובים אין מבקשים
מאת המקום אלא מתנת חנם לפי
שאמר וחנותי את אשר אחון אמר לו
בלשון ואתחנן: דבר אחר זה אחד
מעשרה לשונות שנקראת תפלה וכו'
כדאיתא בספרי: בעת ההיא. לאחר
שכבשתי ארץ סיחון ועוג דמיתי
שמא הותר הנדר: לאמר. אחד
משלשה מקומות שאמר משה לפני
המקום איני מניחך עד שתודיעני
אם תעשה שאלתי אם לאו: יי' אלהים.
רחום בדין: אתה החלות להראות
את עבדך. פתח להיות עומד ומתפלל אע"פ שנגזרה גזרה שאמרת לי ועתה הניחה לי וכי תופס הייתי בך אלא לפתוח
פתח שבי תלוי הדבר להתפלל עליהם: את גדלך. זו מדת טובך וכן הוא אומר ועתה יגדל נא כח יי' וגו': ואת ידך החזקה.
ימינך שהיא פשוטה לכל באי עולם: החזקה. שאתה כובש ברחמים את מדת הדין בחזקה: אשר מי אל וגו'. אינך דומה
למלך בו"ד שיש לו יועצים וסנקתדרי' הממחין בידו כשרוצה לעשות חסד ולעבור על מדותיו אתה אין מי שימחה בידך

הערבה ים המלח תחת אשדת הפסגה
מזרחה: ואצו אתכם בעת ההוא לאמר
יהוה אלהיכם נתן לכם את הארץ
הזאת לרשתה חלוצים תעברו לפני
אחיכם בני ישראל כל בני חיל: רק
נשיכם וטפכם ומקנכם ידעתי כי
מקנה רב לכם ישבו בעריכם אשר
נתתי לכם: עד אשר יניח יהוה לאחיכם
ככם וירשו גם הם את הארץ אשר
יהוה אלהיכם נתן להם בעבר הירדן
ושבתם איש לירשתו אשר נתתי
לכם: ואת יהושוע צויתי בעת ההוא
לאמר עיניך הראת את כל אשר
עשה יהוה אלהיכם לשני המלכים
האלה כן יעשה יהוה לכל הממלכות
אשר אתה עבר שמה: לא תיראום
כי יהוה אלהיכם הוא הנלחם לכם:

ואתחנן אל יהוה
בעת ההוא לאמר: אדני יהוה אתה
החלות להראות את עבדך את
גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל
בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך
וכגבורתך: אעברה נא ואראה את
הארץ הטובה אשר בעבר הירדן
ההר הטוב הזה והלבנן: ויתעבר
יהוה בי למענכם ולא שמע אלי
ויאמר יהוה אלי רב לך אל תוסף דבר
אלי עוד בדבר הזה: עלה ראש
הפסגה ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה
ומזרחה וראה בעיניך כי לא תעבר

דמישרא ותחומא ימא
דמילחא תחות משפך מי
רמתא מדינחא:
ופקידית יתכון בעידנא ההיא
למימר יי אלהכון יהב לכון
ית ארעא הדא למירתה מזרזין
תעיברון קדם אחיכון בני
ישראל כל מזרזי חילא:

להוד נשיכון וטפלכון ובעירכון
ידענא ארי בעיר סגי לכון
יתבון בקירויכון די יהבית
לכון:
עד דיניח יי לאחיכון כותכון
וירתון אף אינון ית ארעא
די יי אלהכון יהיב לכון בעיברא
דירדנא ותתובון גבר
לירותתיה דיהבית לכון:

וית יהושע פקידית בעידנא
ההיא למימר עינך חזאה ית
כל דעבד יי אלהכון לתרין
מלכיא האילין כן יעביד יי
לכל מלכוותא דאת עבר
לתמן:
לא תידחלון מנהון ארי יי
אלהכון מימריה מגיח לכון:

וצליתי קדם יי בעידנא
ההיא למימר:
יי אלהים את שריתא לאחזאה
ית עבדך ית רבותך וית ידך
תקיפתא דמאן הוא אלהא
דשכינתיה בשמיא מלעילא
ושליט בארעא דלית דיעביד
כעובדך וכגיבורוותך:
איעבר כען ואיחזי ית ארעא
טבתא די בעיברא דירדנא
טורא טבא הדין ובית מקדשא

והוה רגז מן קדם יי עלי
בדילכון ולא קביל מני ואמר
יי לי סגי לך לא תוסיף למללא
קדמי עוד בפיתגמא הדין:

סק לריש רמתא וזקוף עינך
למערבא ולציפונא ולדרומא
ולמדינחא וחזי בעינך ארי
לא תעיבר

יַת יַרְדְּנָא הָדֵין ׃
ופקיד ית יהושע
ותקפיה ועלמיה ארי הוא
יעיבר קדם עמא הדין והוא
יחסין יתהון ית ארעא דתחזי ׃

ויתיבנא בחילתא קדם בית
פעור ׃

וכען ישראל שמע לקימיא
ולדיניא דאנא מאליף יתכון
למיעבדבדיל דתיחון ותיעלון
ותירתון ית ארעא דיי׳ אלהא
דאבהתכון יהיב לכון ׃

לא תוספון על פיתגמא דאנא
מפקיד יתכון ולא תמנעון מניה
למיטר ית פיקודיא דיי׳
אלהכון דאנא מפקיד יתכון ׃

עיניכון חזאה ית דעבד יי׳
בפלחי בעלא פעור ארי כל
גברא דהליך בתר בעל פעור
שיציה יי׳ אלהך מבינך ׃

ואתון דאיתדבקתון בדחלתא
דיי׳ אלהכון קיימין כולכון
יומא דין ׃

חזו דאליפית יתכון קיימין
ודינין כמא דפקדני יי׳ אלהי
למעבד כן בגו ארעא דאתון
עלין לתמן למירתה ׃

ותטרון ותעבדון ארי היא
חכמתכון וסוכלתנותכון לעיני
עממיא דישמעון ית כל קימיא
האלין ויימרון לחוד עם חכים
וסוכלתן עמא רבא האלין ׃

ארי מאן עם רב דליה אלה
קריב ליה לקבלא צלותיה
בעידן עקתיה כיי׳ אלהנא בכל
עידן דאנחנא מצלן קדמוהי ׃

ומאן עם רב
דליה קיימין ודינין קשיטין
ככל אוריתא הדא דאנא יהב

את הירדן הזה ׃ וצו את יהושע
וחזקהו ואמצהו כי הוא יעבר לפני
העם הזה והוא ינחיל אותם את
הארץ אשר תראה ׃ ונשב בגיא מול
בית פעור ׃
ועתה ישראל שמע אל החקים
ואל המשפטים אשר אנכי מלמד
אתכם לעשות למען תחיו ובאתם
וירשתם את הארץ אשר יהוה
אלהי אבתיכם נתן לכם ׃ לא תספו
על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם
ולא תגרעו ממנו לשמר את מצות
יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה
אתכם ׃ עיניכם הראות את אשר
עשה יהוה בבעל פעור כי כל האיש
אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו
יהוה אלהיך מקרבך ׃ ואתם
הדבקים ביהוה אלהיכם חיים
כלכם היום ׃ ראה למדתי אתכם
חקים ומשפטים כאשר צוני יהוה
אלהי לעשות כן בקרב הארץ אשר
אתם באים שמה לרשתה ׃ ושמרתם
ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם
לעיני העמים אשר ישמעון את כל
החקים האלה ואמרו רק עם חכם
ונבון הגוי הגדול הזה ׃ כי מי גוי גדול
אשר לו אלהים קרבים אליו כיהוה
אלהינו בכל קראנו אליו ׃ ומי גוי גדול
אשר לו חקים ומשפטים צדיקם
ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן

אם תמחול לי ותבטל גזרתך ׃ ולפי
פשוטו אתה החלות להראות את
עבדך מלחמת סיחון ועוג שנאמר
החלותי תת לפניך הראני מלחמת
ל״א מלכים ואחר כך ׃ אעברה נא ׃
אין נא אלא לשון בקשה ׃ ההר הטוב ׃
זה ירושלים ׃ והלבנון ׃ זה בית המקדש ׃
ויתעבר ׃ נתמלא חמה ׃ למענכם ׃
אתם גרמתם לי וכן הוא אומר ויקציפו
על מי מריבה וירע למשה בעבורם ׃
רב לך ׃ שלא יאמרו הרב כמה קשה
והתלמיד כמה סרבן ומפצר ׃
דבר אחר רב לך הרבה מזה שמור
לך רב טוב הצפון לך ׃ פסגה ׃
מקום והראה את הארץ הטובה
את מראה לך את כלה שנאמר
ויראהו יי׳ את כל הארץ מן הגלעד
עד דן ׃ וצו את יהושע ׃ על
הטרחות ועל המשאות ועל הריבות ׃
וחזקהו ואמצהו ׃ כי שלא ירך לבבו
לומר כשם שנגזר על רבי עליהם כך
סופו ליגזר עליהם מבטיחו אני כי
הוא יעבור והוא ינחיל אם הולך
עמהם יעבור לפניהם ינחלו ואם לאו לא
ינחלו ׃ וכן אתה מוצא כשלא מן
העם עמו והוא ישב לו ויכו מהם
אנשי העי וגו׳ ׃ וכיון שנפל על פניו
אמר לו קום לך קם לך כתיב אתה
עומד במקומך ומשלח את בני
למלחמה למה זה אתה נופל על
פניך לא כך אמרתי למשה רבך אם
הוא עובר הם עוברים ואם לאו אין עוברים ׃ ונשב בגיא וגו׳ ׃ ונצמדתם לבעל פעור ואעפ״כ ועתה ישראל
אל החוקים ואל המשפטים והכל מחול לך ואני לא זכיתי למחול לי ׃ לא תוסיפו ׃ כגון חמש פרשיות בתפלין
חמשה מינים בלולב וחמש ציצית וכן לא תגרעו ׃ ושמרתם ׃ זו משנה ׃ ועשיתם ׃ כמשמעו ׃ כי היא
חכמתכם ובינתכם ׃ בזאת תחשבו חכמים ונבונים לעיני העמים ׃ חקים ומשפטים צדיקים ׃ הגונים ומקובלים ׃

בם. רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן
תשכח את הדברים. אז כשלא תשכחו
ותעשום על אמתתם תחשבו חכמים
ונבונים. ואם תעשו תקלקלו אותם מתוך
שכחה תחשבו שוטים. יום אשר עמדת.
מוסב על מקרא שלמעלה הימנו
אשר ראו עיניך יום אשר עמדת
לפני יי אלהיך בחורב אשר ראיתם
את הקולות ואת הלפידים. ילמדון.
ילמדו לבניהם. ותעמדון תחת ההר. תבנית
שבעל פה. סמל. צורה. ופן תשא
עיניך השמימה. להסתכל בהם
ותתן לב לטעות אחריהם. אשר חלק
להאיר להם. לא לאלוהות. לא מנעם
מלטעות אחריהם אלא החליקם בדברי
הבליהם לטורדם מן העולם. וכן הוא
אומר כי החליק אליו בעיניו. כור.
שם כלי. כור. כלי
הוא שמזקקין בו את הזהב.
התאנף. נתמלא רוגז. על דבריכם.
על אודותיכם ועל עסקיכם.
כי אנכי מת וגו׳. ומאחר
שמת מהיכן עבר אלא אף עצמותיו
אינם עוברים. תמונת כל. תמונת
כל דבר. אשר צוך יי אלהיך. צוך
שלא לעשות. אל קנא. מקנא להנקם.
יתרגם על רגזו להפרע מעובדי
עבודה זרה. ונושנתם. רמז להם
שיגלו לסוף שמונה מאות. וחמשים
ושתים שנה כמנין ונושנתם. והוא
הקדים והגלם לסוף שמונה מאות
וחמשים שנה והקדים שתים שנים
כדי שלא יתקיים בהם כי אבד
תאבדון. וזהו שנאמר וישקוד יי
על הרעה וכו׳ ועשה עמנו כי מיהר

לפתכם היום: רק השמר לך ושמר
נפשך מאד פן תשכח את הדברים
אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך
כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני
בניך: יום אשר עמדת לפני יהוה
אלהיך בחרב באמר יהוה אלי הקהל
לי את העם ואשמעם את דברי
אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים
אשר הם חיים על האדמה ואת
בניהם ילמדון: ותקרבון ותעמדון
תחת ההר וההר בער באש עד לב
השמים חשך ענן וערפל: וידבר
יהוה אליכם מתוך האש קול דברים
אתם שמעים ותמונה אינכם ראים
זולתי קול: ויגד לכם את בריתו אשר
צוה אתכם לעשות עשרת הדברים
ויכתבם על שני לחות אבנים: ואתי
צוה יהוה בעת ההוא ללמד אתכם
חקים ומשפטים לעשתכם אתם
בארץ אשר אתם עברים שמה
לרשתה: ונשמרתם מאד לנפשתיכם
כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר
יהוה אליכם בחרב מתוך האש: פן
תשחתון ועשיתם לכם פסל תמונת
כל סמל תבנית זכר או נקבה: תבנית
כל בהמה אשר בארץ תבנית כל
צפור כנף אשר תעוף בשמים:
תבנית כל רמש באדמה תבנית כל
דגה אשר במים מתחת לארץ: ופן
תשא עיניך השמימה וראית את
השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל
צבא השמים ונדחת והשתחוית להם
ועבדתם אשר חלק יהוה אלהיך
אתם לכל העמים תחת כל השמים:
ואתכם לקח יהוה ויוצא אתכם מכור

קדמיכון יומא דין: לחוד איסתמר לך וטר נפשך לחדא דילמא תתנשי ית פתגמיא דחזאה עינך ודילמא יעידון מליבך כל יומי חייך ותהודעינון לבנך ולבני בנך:

יומא דקמת קדם יי אלהך בחורב כד אמר יי לי כנוש קדמי ית עמא ואשמעינון ית פתגמי דיילפון למדחל קדמי כל יומיא דאינון קיימין על ארעא וית בנהון יילפון:

וקרבתון וקמתון בשיפולי טורא וטורא בעיר באישתא עד צית שמיא חשוכא עננא ואמיטתא:

ומליל יי עמכון מגו אישתא קל פתגמין אתון שמעין ודמות ליתיכון חזן אלהן קלא:

וחוי לכון ית קימיה דפקיד יתכון למעבד עשרא פתגמין וכתבינון על תרין לוחי אבניא:

ויתי פקיד יי בעידנא ההיא לאלפא יתכון קיימין ודינין למעבדכון יתהון בארעא דאתון עברין תמן למירתה:

ותסתמרון לחדא לנפשתיכון ארי לא חזיתון כל דמו ביומא דמליל יי עמכון בחורב מגו אישתא:

דילמא תחבלון ותעבדון לכון צילמא דמות כל צורה דמות דכר או נקבא:

דמות כל בעירא די בארעא דמות כל ציפר גדפא דפרח באויר רקיע שמיא:

דמות כל ריחשא די בארעא דמות כל נוני דבמיא מלרע לארעא:

ודילמא תזקוף עינך לשמיא ותחזי ית שמשא וית סיהרא וית כוכביא כל חיל שמיא ותטעי ותסגוד להון ותפלחינון דפליג יי אלהך יתהון לכל עממיא דתחות כל שמיא:

ויתכון קריב יי לדחלתיה ואפיק יתכון מכורא

די פולא ממצרים למהוי ליה
לעם אחסנא כיומא הדין:

ומן קדם יי הוה רגז עלי על
פתגמיכון וקיים בדיל דלא
למיעברי ית ירדנא ובדיל
דלא למיעל לארעא טבתא
די יי אלהך יהב לך אחסנא:

ארי אנא מאית בארעא הדא
לית אנא עבר ית ירדנא ואתון
עברין ותירתון ית ארעא
טבתא הדא:
איסתמרו לכון דילמא
תתנשון ית קיימא דיי
אלהכון דיגזר עמכון ותעבדון
לכון צלם דמות כולא
דפקדך יי אלהך:

ארי יי אלהך מימריה אישא
אכלא הוא אל קנא:

ארי תולדון בנין ובני בנין
ותתעתקון בארעא ותחבלון
ותעבדון צלם דמות כולא
ותעבדון דביש קדם יי אלהך
לארגזא קדמוהי:

אסהדית בכון יומא דין ית
שמיא וית ארעא ארי מיבד
תיבדון בפריע מעל ארעא
דאתון עברין ית ירדנא תמן
למירתה לא תורכון יומין עלה
ארי אישתיצאה תשתיצון:

ויבדר יי יתכון בעממיא
ותישתארון עם דמנין
בעממיא די ידבר יי יתכון
לתמן:
ותיפלחון תמן לעממיא פלחי
טעותא עובד ידי אינשא אעא
ואבנא דלא חזן ולא שמעין
ולא אכלין ולא מריחין:

ותתבעון מתמן ית דחלתא
דיי אלהך ותשכח ארי
תתבעי מן קדמוהי בכל ליבך
ובכל נפשך:
כד תיעוק לך וישכחונך כל
פתגמיא האלין בסוף יומיא
ותתוב לדחלתא דיי אלהך
ותקבל במימריה:

ארי אלהא רחמנא יי אלהך
לא ישבקינך ולא יחבלינך
ולא יתנשי ית קיימא
דאבהתך דקיים להון:
ארי שאל
כען ליומיא קדמאי דהוו

הברזל ממצרים להיות לו לעם
נחלה כיום הזה: ויהוה התאנף בי על
דבריכם וישבע לבלתי עברי את
הירדן ולבלתי בא אל הארץ הטובה
אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה:
כי אנכי מת בארץ הזאת אינני עבר
את הירדן ואתם עברים וירשתם
את הארץ הטובה הזאת: השמרו
לכם פן תשכחו את ברית יהוה
אלהיכם אשר כרת עמכם ועשיתם
לכם פסל תמונת כל אשר צוך יהוה
אלהיך: כי יהוה אלהיך אש אכלה
הוא אל קנא:
כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם
בארץ והשחתם ועשיתם פסל
תמונת כל ועשיתם הרע בעיני יהוה
אלהיך להכעיסו: העידתי בכם היום
את השמים ואת הארץ כי אבד
תאבדון מהר מעל הארץ אשר
אתם עברים את הירדן שמה לרשתה
לא תאריכן ימים עליה כי השמד
תשמדון: והפיץ יהוה אתכם בעמים
ונשארתם מתי מספר בגוים אשר
ינהג יהוה אתכם שמה: ועבדתם שם
אלהים מעשה ידי אדם עץ ואבן
אשר לא יראון ולא ישמעון ולא
יאכלון ולא יריחן: ובקשתם משם
את יהוה אלהיך ומצאת כי תדרשנו
בכל לבבך ובכל נפשך: בצר לך
ומצאוך כל הדברים האלה באחרית
הימים ושבת עד יהוה אלהיך ושמעת
בקלו: כי אל רחום יהוה אלהיך לא
ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את
ברית אבתיך אשר נשבע להם: כי
שאל נא לימים ראשנים אשר היו

אל קנא. מקנא עשה לו שם מעיקר
להצילה שתהא עמכם לפני ומעיד
קשותו. הנני מזמינם להיות עדים
שהתריתי בכם: ועבדתם שם אלהים
אחרים. כתרגומו משתעבדים לעובדים
לעובדיהם אתם עובדים להם: לא
ירפך. מלהחזיק בך בידו. ולשון לא
ירפך לשון יפעיל הוא לא יתן לך
רפיון לא יפריש אותך מאצלו. וכן
אחזתיו ולא ארפנו. אל אחזתיו
ולא ארפנו. כל לשון רפיון נופל על
לשון הפעיל ויתפעל. כגון הרפה
לא הוא לה רפיון. הרף ממנו הרפה
ממנו: לימים ראשונים. על ימים
ראשונים: ולמקצה השמים. וגם שאל
לכל הברואים מקצה ועד קצה זהו
פשוטו. ומדרשו שקומתו של אדם
הראשון היתה מן הארץ ועד
השמים והוא השיעור מקצה אל
קצה: הנהיה כדבר הגדול. ומה
הדבר השמע עם קול אלהים: או
הנסה אלהים. הכי עשה נסים שום
אלוה לבא לקחת לו גוי וגו' כל הא
בלע התמיהות הם. לכך נקודות
בחטף פתח הנהיה השמע הנסה:
השמע. במסות. על ידי נסיונות
הודיעם גבורותיו כגון התפאר עלי
אם תוכל לעשות כן הרי זה נסיון:
באותות. בסימנים להאמין שהוא
שלוחו של מקום כגון מה זה בידך
ובמופתים. הם הנפלאות שהביא
עליהם מכות מופלאות:
ובמלחמה. כמו שנאמר
כי יי' נלחם להם
במצרים:

הראת. כתרגומו אתחזיתא כשנתן
הקב"ה התורה לישראל פתח להם ז'
רקיעים וכשם שקרע להם את
העליונ' כך קרע להם את התחתונ'
וראו שהוא יחידי לכך נאמר אתה
הראת לדעת. ותחת כי אהב את
אבותיך. וכל זה תחת אשר אהב.
ויוציאך בפניו. כאדם המנהיג את
בנו לפניו ויסע מלאך האלהים ההולך
לפני מחנה וגו'. ד"א ויוציאך בפניו
בפני אבותיך כמו שנא' נגד אבותם
עשה פלא ואל תתמה על שהזכירו
בלשון יחיד שהרי כת' ויבחר בזרעו.
ממך מפניך. סרסהו ודרשהו
להוריש גוים מפניך גדולים ועצומים
ממך. כיום הזה. כאשר אתה רואה
כיום הזה. אז יבדיל משה. נתן לב
להיות חרד בדבר שיבדילם ואעפ"י
שאינן קולטות עד שיבדלו אותן
שבארץ כנען אמר משה מצוה
שאפשר לקיים אקיימנה. בעבר
הירדן מזרחה [illegible] בצדו עבר
שבמזרחו של ירדן.
מזרחה שמש. לפי שהוא
דבק נקוד ריש בחטף פתח מזרח
של שמש מקום זריחת השמש. וזאת
התורה. זו היא שעתיד לסדר אחר
פרשה זו. אלה העדות וגו'. הם אשר
דבר להם בצאתם ממצרים דבר
להם בערבות מואב אשר מעבר
לירדן שהוא במזרח שעבר השני
הוא במערב. בעבר הירדן חזר
ושנה להם. לא את אבותינו
בלבד כרת ה' את הברית הזאת.
פנים אל פנים. אמר

לפניך למן היום אשר ברא אלהים
אדם על הארץ ולמקצה השמים
ועד קצה השמים הנהיה כדבר
הגדול הזה או הנשמע כמהו: השמע
עם קול אלהים מדבר מתוך האש
כאשר שמעת אתה ויחי: או הנסה
אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב
גוי במסת באתת ובמופתים ובמלחמה
וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים
גדלים ככל אשר עשה לכם יהוה
אלהיכם במצרים לעיניך: אתה
הראת לדעת כי יהוה הוא האלהים
אין עוד מלבדו: מן השמים השמיעך
את קלו ליסרך ועל הארץ הראך
את אשו הגדולה ודבריו שמעת
מתוך האש: ותחת כי אהב את
אבתיך ויבחר בזרעו אחריו ויוצאך
בפניו בכחו הגדל ממצרים: להוריש
גוים גדלים ועצמים ממך מפניך
להביאך לתת לך את ארצם נחלה
כיום הזה: וידעת היום והשבת אל
לבבך כי יהוה הוא האלהים בשמים
ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:
ושמרת את חקיו ואת מצותיו אשר
אנכי מצוך היום אשר ייטב לך ולבניך
אחריך ולמען תאריך ימים על
האדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך
כל הימים:

אז יבדיל משה שלש ערים בעבר
הירדן מזרחה שמש: לנס שמה
רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי
דעת והוא לא שנא לו מתמל שלשם
ונס אל אחת מן הערים האל וחי:
את בצר במדבר בארץ המישר
לראובני ואת ראמת בגלעד לגדי

קדמך למן יומא דברא יי
אדם על ארעא ולמסייפי
שמיא עד סייפי שמיא ההות
כפיתגמא רבא הדין או
האישתמע דכותיה:
השמע עמא קל מימרא דיי
ממליל מגו אישתא כמא
דישמעת את ויתקיים:
או נסין דעבד יי לאיתגלאה
למיפרק ליה עם מגו עם
בניסין באתין ובמופתין
ובקרבא ובידא תקיפתא
ובדרעא מרממא ובחזוונין
רברבין ככל דעבד לכון יי
אלהכון במצרים לעיניכון:

את אתחזיתא למידע ארי יי
הוא אלהים לית עוד בר
מיניה:
מן שמיא אשמעך ית קל
מימריה לאלפותך ועל ארעא
אחזייך ית אישתיה רבתא
ופיתגמוהי שמעת מגו אישתא

וחלף ארי רחים ית אבהתך
ואיתרעי בבניהון בתריהון
ואפקך במימריה בחילידה
רבא ממצרים:
לתרכא עממין רברבין
ותקיפין מנך מן קדמך
לאעלותך למיתן לך ית
ארעהון אחסנא כיומא הדין

ותידע יומא דין ותתיב
לליבך ארי יי אלהך הוא
אלהים דשכינתיה בשמיא
מלעילא ושליט על ארעא
מלרע לית עוד:
ותיטר ית קיימוהי וית
פיקודוהי דאנא מפקיד לך
יומא דין דייטב לך ולבנך
בתרך ובדיל דתוריך יומין
על ארעא דיי אלהך יהיב
לך כל יומיא:

בכן אפריש משה תלת
קירוין בעברא דירדנא מדנח
שימשא:
למיערוק לתמן קטולא
דיקטול ית חבריה בלא
מדעיה והוא לא סני ליה
מאיתמלי ומדקמוהי
ויעירוק לחדא מן קירוייא
האלין ויתקיים:
ית בצר
במדברא בארעא דמישרא
לשיבטא דראובן וית ראמת
בגלעד לשיבטא דגד

ואת גולן בבשן למנשי׃ וזאת התורה
אשר שם משה לפני בני ישראל ׃
אלה העדת והחקים והמשפטים
אשר דבר משה אל בני ישראל
בצאתם ממצרים׃ בעבר הירדן בגיא
מול בית פעור בארץ סיחן מלך
האמרי אשר יושב בחשבון אשר
הכה משה ובני ישראל בצאתם
ממצרים׃ ויירשו את ארצו ואת ארץ
עוג מלך הבשן שני מלכי האמרי
אשר בעבר הירדן מזרח שמש ׃
מערער אשר על שפת נחל ארנן
ועד הר שיאן הוא חרמון׃ וכל הערבה
עבר הירדן מזרחה ועד ים הערבה
תחת אשדת הפסגה׃

ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר
אלהם שמע ישראל את החקים
ואת המשפטים אשר אנכי דבר
באזניכם היום ולמדתם אתם
ושמרתם לעשתם׃ יהוה אלהינו
כרת עמנו ברית בחרב׃ לא את אבתינו
כרת יהוה את הברית הזאת כי
אתנו אנחנו אלה פה היום כלנו חיים׃
פנים בפנים דבר יהוה עמכם בהר
מתוך האש׃ אנכי עמד בין יהוה
וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את
דבר יהוה כי יראתם מפני האש
ולא עליתם בהר לאמר׃

אנכי יהוה אלהיך אשר
הוצאתיך מארץ מצרים מבית
עבדים׃ לא יהיה לך אלהים אחרים
על פני לא תעשה לך פסל כל תמונה
אשר בשמים ממעל ואשר בארץ
מתחת ואשר במים מתחת לארץ׃
לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי

וית גולן במתנן לשיבטא
דמנשה׃
ודא אוריתא דסדר משה
קדם בני ישראל׃
אלין סהדותא וקיימיא ודיניא
דמליל משה עם בני ישראל
במיפקהון ממצרים׃
בעיברא דירדנא בחילתא
לקביל בית פעור בארע סיחן
מלכא דאימוראה דיתיב
בחשבון דמחא משה ובני
ישראל במיפקהון ממצרים׃

ויריתו ית ארעיה וית ארעא
דעוג מלכא דמתנן תרין
מלכי אמוראה די בעיברא
דירדנא מדנח שמשא׃

מערעד דעל כיף נחלא
דארנון ועד טורא דסיאון הוא
חרמון׃

וכל מישרא עיברא דירדנא
מדינחא ועד ימא דמישרא
תחות משפך מרמתא׃

וקרא משה לכל ישראל ואמר
להון שמעו ישראל ית
קיימיא וית דיניא דאנא
ממליל קדמיכון יומא דין
ותלפון יתהון ותיטרון
למיעבדהון׃
יי׳ אלהנא גזר עמנא קיים
בחורב׃
לא עם אבהתנא גזר יי׳ ית
קיימא הדין אלהן עמנא
אנחנא אלין הכא יומא דין
כולנא קיימין׃

ממלל עם ממלל מליל יי׳
עמכון בטורא מגו אישתא׃

אנא הויתי קאים בין מימרא
דיי׳ וביניכון בעידנא ההיא
לחואה לכון ית פיתגמא דיי׳
ארי דחלתון מן קדם אישתא
ולא סליקתון בטורא למימר׃

אנא יי׳ אלהך דאפיקיתך
מארעא דמצרים מבית
עבדותא׃
לא יהוי לך אלה אוחרן בר
מיני׃ לא תעביד לך צלם וכל
דמו דבשמיא מלעילא ודי
בארעא מלרע ודי במיא
מלרע לארעא׃

לא
תסגוד להון ולא תפלחנון ארי

רבי ברכיה אומר משה איני מטעה
אתכם על לא דבר כדרך שהסרסור
עושה בין מוכר ללוקח הרי הלוקח
עצמו מדבר עמכם ׃ לאמר ׳
מוסב על דבר יי׳ עמכם בהר
מתוך האש לאמר ׳ ואנכי עומד
בין יי׳ וביניכם ׃ על פני בכל
מקום אשר אני שם והוא כל העולם
דבר אחר על פני כל זמן שאני
קיים והוא לדור דורים ׃ עבדים
לעבדים ׳ כבר פירשתיו ׃ שמור
את יום השבת ׳ ובראשונה הוא
אומר זכור שניהם בדבור אחד
נאמרו ובדבור אחד נכתבו ובשמיעה
אחת נשמעו ׃ כאשר צוך ׳ קודם
מתן תורה במרה ׃ וזכרת כי עבד
היית ׳ על מנת כן פדאך שתהיה לו
עבד ותשמור מצותיו ׳ כאשר
צוך ׳ אף כבוד אב ואם נצטוו במרה
שם שם לו חק ומשפט ׳ לא תנאף ׃
אין לשון ניאוף אלא באשת איש ׃ לא
תתאוה ׳ לא תחמד אף היא לשון
תאוה כמו הנחמד למראה ותרגומו
דמרגג למחזי ׃ ולא יסף ׳ מתרגמינן
ולא פסק לפי שמדת בשר ודם אינן
יכולים לדבר כל דבריהם בנשימה
אחת ומדת הקב״ה אינה כן אלא לא
היה פוסק ומשלא היה פוסק לא היה
יוסף כי קולו חזק וקיים לעולם ׳ ד״א
ולא יסף לא הוסיף להראות כזאת
פומבי ׃ ואת תדבר אלינו ׳ התשתם
את כחי כנקבה שנצטערתי עליכם
ורפיתם את ידי שראיתי שאינכם
חרדים להתקרב אליו מאהבה
ומה לא היה לכם ללמוד מפי

אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון
אבות על בנים ועל שלשים ועל ׳
רבעים לשנאי ועשה חסד לאלפים
לאהבי ולשמרי מצותו ;
לא תשא את שם יהוה
אלהיך לשוא כי לא ינקה יהוה את
אשר ישא את שמו לשוא ;
שמור את יום השבת
לקדשו כאשר צוך יהוה אלהיך ׳
ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך ׳
ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך
לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך
ובתך ועבדך ואמתך ושורך וחמרך
וכל בהמתך וגרך אשר בשעריך
למען ינוח עבדך ואמתך כמוך ׳
וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים
ויצאך יהוה אלהיך משם ביד חזקה
ובזרע נטויה על כן צוך יהוה אלהיך
לעשות את יום השבת ;
כבד את אביך ואת
אמך כאשר צוך יהוה אלהיך למען
יאריכן ימיך ולמען ייטב לך על
האדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך ;
לא תרצח ;
ולא תנאף ;
ולא תגנב ;
ולא תענה ברעך עד שוא ;
ולא תחמד אשת רעך
ולא תתאוה בית רעך
שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמרו וכל
אשר לרעך ; את
הדברים האלה דבר יהוה אל כל
קהלכם בהר מתוך האש הענן ׳
והערפל קול גדול ולא יסף ויכתבם
על שני לחת אבנים ויתנם אלי ;

אנא יְיָ אלהך אל קנא מסער
חובי אבהן על בנין מרדין על
דר תליתאי ועל דר רביעאי
לשנאי כד משלמין בניא
למיחטי בתר אבהתהון
ועביד טיבו לאלפי דרין
לרחמי ולנטרי פיקודי ;

לא תימי בשמא דיְיָ אלהך
למגנא ארי לא מזכי יְיָ ית
דיימי בשמיה לשיקרא ;

טר ית יומא דשבתא
לקדשותיה כמא דפקדך יְיָ
אלהך ;
שיתא יומין תיפלח ותעבד כל
עיבידתך ;
ויומא שביעאה שבתא קדם
יְיָ אלהך לא תעביד כל
עיבידתא את וברך וברתך
ועבדך ואמתך ותורך וחמרך
וכל בעירך וגיורך די בקירוך
בדיל דינוח עבדך ואמתך
כוותך ;

ותידכר ארי עבדא הויתא
בארעא דמצרים ואפקך יְיָ
אלהך מתמן בידא תקיפתא
ובדרעא מרממא על כן פקדך
יְיָ אלהך למיעבד ית יומא
דשבתא ;

יקר ית אבוך וית אמך כמא
דפקדך יְיָ אלהך בדיל
דיורכון יומך ובדיל דייטיב
לך על ארעא דיְיָ אלהך
יהיב לך ;

לא תקטול נפש ;

ולא תגוף ;

ולא תגנוב ;

ולא תסהיד בחברך סהדותא
דשיקרא ;

ולא תחמיד איתת חברך ולא
תירוג בית חברך חקליה
ועבדיה ואמתיה תוריה
וחמריה וכל די לחברך ;

ית פיתגמיא האלין מליל יְיָ
עם כל קהלכון בטורא מגו
אישתא עננא ואמיטתא קל
רב ולא פסק וכתבינון על
תרין לוחי אבניא ויהבינון לי ;

קנגורק ולא לנגוד קימעו ; ה' שהוא
ה' אחד ׳ כשם שהוא שהוא עתה־
ולא שהי האומות כך עתיד להיות
ה' אחד שנאמר אז אהפוך אל עמים
שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה'
ולעבדו שכם אחד ונאמ' ביום ההוא
יהיה ה' אחד ושמו אחד ; ואהבת׳
עשה דברי מאהבה אינו דומה־
עושה מאהבה לעושה מיראה ׳
העושה אצל רבו מיראה כשהוא
מטריח עליו מניחו והולך לו ; בכל
לבבך ׳ בשני יצריך ד"א בכל לבבך
שלא יהא לבבך חלוק על המקום ;
ובכל נפשך ׳ אפי' הוא נוטל את
נפשך ; ובכל מאודך ׳ בכל ממונך
יש לך אדם שממונו חביב עליו
מגופו לכך נאמר בכל מאודך ׳
דבר אחר בכל מדה ומדה שהוא
מודד לך בין מדת הטוב בין במדת
הפורענות ׳ וכן דוד הוא אומר
כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא
צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא ;
והיו הדברים האלה ׳ ומהו האהבה
אשר תאהב את המקום־ והיו
הדברים האלה שמתוך כך אתה־
מכיר בהקדוש ברוך הוא ומדבק
בדרכיו ; אשר אנכי מצוך היום ׳
לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה־
שאין אדם סופנה אלא כחדשה־
שהכל רצין לקראתה־ ׳
דיוטגמא מצות המלך־
הכתובה במכתב ; ושננתם ׳ לשון חדוד
שיהיו מחודדים בפיך שאם־
ישאלך אדם לא תהא צריך לגמגם־
בו אלא אמור לו מיד ;

והוה כמשמעכון ית קלא מגו
חשוכא וטורא בער באישתא
וקריבתון לותי כל רישי
שבטיכון וסביכון:

ואמרתון הא אחזיננא יי אלהנא
ית יקריה וית רבותיה וית קל
מימריה שמענא מגו אישתא
יומא הדין חזינא ארי ממליל
יי עם אינשא ומתקיים:

וכען למה נמות ארי תיכלינא
אישתא רבתא הדא אם
מוספין אנחנא למשמע ית קל
מימרא דיי אלהנא עוד
ומייתין אנחנא:
ארי מאן כל בישרא דשמע
קל מימרא דיי קיימא ממליל
מגו אישתא כוותנא ואיתקיים:

קריב את ושמע ית כל דייימר
יי אלהנא ואת תמליל עמנא
ית כל דימליל יי אלהנא עמך
ונקביל ונעביד:

ושמיע קדם יי ית קל
פיתגמיכון במללותכון עמי
ואמר יי לי שמיע קדמי ית
קל פיתגמי עמא הדין דמלילו
עמך אתקינו דמלילו:

לוואי דיהא לבא הדין להון
למידחל קדמי ולמיטר ית כל
פיקודי כל יומיא בדיל דייטב
להון ולבניהון לעלם:

איזיל אימר להון תובו לכון
למשכניכון:

ואת הכא קום קדמי ואמליל
עמך ית כל תפקדתא וקיימיא
ודיניא דתלפון ויעבדון
בארעא דאנא יהיב להון
למירתה:

ותיטרון למיעבד כמא דפקיד
יי אלהכון יתכון לא תסטון
לימינא ולשמאלא:

בכל אורחא דפקיד יי אלהכון
יתכון תהכון בדיל דתיחון
וייטב לכון ותורכון יומין
בארעא דתירתון:

ודא תפקידתא
קיימיא ודינא דפקיד יי
אלהכון לאלפא יתכון

ויהי בשמעכם את הקול מתוך
החשך וההר בער באש ותקרבון
אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם:
ותאמרו הן הראנו יהוה אלהינו את
כבדו ואת גדלו ואת קלו שמענו
מתוך האש היום הזה ראינו כי ידבר
אלהים את האדם וחי: ועתה למה
נמות כי תאכלנו האש הגדלה הזאת
אם יספים אנחנו לשמע את קול
יהוה אלהינו עוד ומתנו: כי מי כל
בשר אשר שמע קול אלהים חיים
מדבר מתוך האש כמנו ויחי: קרב
אתה ושמע את כל אשר יאמר יהוה
אלהינו ואת תדבר אלינו את כל
אשר ידבר יהוה אלהינו אליך
ושמענו ועשינו: וישמע יהוה
את קול דבריכם בדברכם אלי
ויאמר יהוה אלי שמעתי את קול
דברי העם הזה אשר דברו אליך
היטיבו כל אשר דברו: מי יתן והיה
לבבם זה להם ליראה אתי ולשמר
את כל מצותי כל הימים למען ייטב
להם ולבניהם לעלם: לך אמר להם
שובו לכם לאהליכם: ואתה פה
עמד עמדי ואדברה אליך את כל
המצוה והחקים והמשפטים אשר
תלמדם ועשו בארץ אשר אנכי
נתן להם לרשתה: ושמרתם לעשות
כאשר צוה יהוה אלהיכם אתכם
לא תסרו ימין ושמאל: בכל הדרך
אשר צוה יהוה אלהיכם אתכם תלכו
למען תחיון וטוב לכם והארכתם
ימים בארץ אשר תירשון: וזאת
המצוה החקים והמשפטים אשר
צוה יהוה אלהיכם ללמד אתכם

ושננתם לבניך · אלו
התלמידים מצינו בכל מקום
שהתלמידים קרויים בנים שנאמר
בנים אתם ליי׳ אלהיכם ואומר
בני הנביאים אשר בבית אל ·
וכן בחזקיה שלימד תורה לכל ישראל
קראם בנים שנאמר · ועתה בני
אל תשלו · וכשם שהתלמידים
קרויים בנים כך הרב קרוי אב
שנאמר אבי אבי רכב ישראל
ופרשיו · ודברת בם · שלא
יהא עקר דבורך אלא בם עשם
עקר ואל תעשם תפל · ובשכבך ·
יכול אפי׳ שכב בחצי היום תלמוד לומ׳
ובלכתך בדרך · דרך ארץ · דברה
תורה זמן שכיבה וזמן קימה ·
וקשרתם לאות על ידך · אלו תפלין
שבזרוע · והיו לטטפת בין עיניך ·
אלו תפלין שבראש · ועל שם מנין
פרשיותיהן נקראו טטפת · טט
בכתפי שתים פת באפריקי שתים ·
מזוזות ביתך · מזוזת כתיב שאין
צריך אלא על האחת · ובשעריך ·
לרבות שערי חצרות שערי מדינות
שערי עיירות · חצובים · לפי
שהיו מקום טרשים · ושלשם
מפל בו לשון אתמול · מבית
עבדים · כתרגומו · מבית
עבדותא ממקום שהייתם שם
עבדים · ובשמו תשבע ·
אם יש בך כל המדות · הללו
ירא את שמו ועבד אותו ·
תשבע · שמתוך כך
שאתה ירא את שמו תהא זהיר
בשבועתך ואם לאו לא תשבע ·

לעשות בארץ אשר אתם עברים
שמה לרשתה׃ למען תירא את
יהוה אלהיך לשמר את כל חקתיו
ומצותיו אשר אנכי מצוך אתה ובנך
ובן בנך כל ימי חייך ולמען יארכן
ימיך׃ ושמעת ישראל ושמרת לעשות
אשר ייטב לך ואשר תרבון מאד
כאשר דבר יהוה אלהי אבתיך לך
ארץ זבת חלב ודבש׃
שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה
אחד׃ ואהבת את יהוה אלהיך בכל
לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך׃ והיו
הדברים האלה אשר אנכי מצוך
היום על לבבך׃ ושננתם לבניך ודברת
בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך
ובשכבך ובקומך׃ וקשרתם לאות
על ידך והיו לטטפת בין עיניך
וכתבתם על מזזות ביתך ובשעריך׃
והיה כי יביאך יהוה אלהיך
אל הארץ אשר נשבע לאבתיך
לאברהם ליצחק וליעקב לתת לך
ערים גדלת וטבת אשר לא בנית׃
ובתים מלאים כל טוב אשר לא
מלאת וברת חצובים אשר לא חצבת
כרמים וזיתים אשר לא נטעת ואכלת
ושבעת׃ השמר לך פן תשכח את
יהוה אשר הוציאך מארץ מצרים
מבית עבדים׃ את יהוה אלהיך
תירא ואתו תעבד ובשמו תשבע׃ לא
תלכון אחרי אלהים אחרים מאלהי
העמים אשר סביבותיכם׃ כי אל קנא
יהוה אלהיך בקרבך פן יחרה אף
יהוה אלהיך בך והשמידך מעל פני
האדמה׃ לא תנסו את יהוה
אלהיכם כאשר נסיתם במסה׃ שמור

למיעבד בארעא דאתון עברין
לתמן למירתה׃
בדיל דתידחל קדם יי אלהך
למיטר ית כל קימוהי
ופיקודוהי דאנא מפקיד לך
את וברך ובר ברך כל יומי
חייך ובדיל דיסגון יומך׃

ותקביל ישראל ותיטר למיעבד
דייטב לך ודתיסגון לחדא
כמא דמליל יי אלהא דאבהתך
לך ארעא עבדא חלב ודבש׃

שמע ישראל יי אלהנא יי חד׃

ותרחם ית יי אלהך בכל
לבך ובכל נפשך ובכל ניכסך׃

ויהון פתגמיא האלין דאנא
מפקיד לך יומא דין על לבך׃

ותתנינון לבנך ותמליל בהון
במיתבך בביתך ובמהכך
באורחא ובמשכבך ובמקימך׃

ותיקטרינון לאת על ידך ויהון
לתפלין בין עינך ותכתובינון
על מזוזין ותקבענינון בסיפי
ביתך ובתרעך׃
ויהא ארי יעילינך יי אלהך
לארעא דקיים לאבהתך
לאברהם ליצחק וליעקב
למיתן לך קירוין רברבן וטבן
דלא בנית׃
ובתין
מלאן כל טוב דלא מלאת
וגובין פסילן דלא פסלת כרמין
וזיתין דלא נציבת ותיכול
ותשבע׃ [illegible]

איסתמר לך דילמא תיתנשי
ית דחלתא דיי דאפיקך
מארעא דמצרים מבית
עבדותא׃
ית יי אלהך תדחל וקדמוהי
תפלח ובשמיה תקיים׃
לא תהכון בתר טעות עממיא
מטעות עממיא די בסחרנתכון׃

ארי אל קנא יי אלהך
שכינתיה בינך דילמא יתקף
רוגזא דיי אלהך בך
וישיציניך מעל אפי ארעא׃

לא תנסון קדם יי אלהכון
כמא דנסיתון בנסיתא׃ טר

מאלהי העמים אשר סביבותיכם׃
והוא הדין לרחוקים אלא מתוך
שאתה רואה את סביבותיך
תועים אחריהם הוצרך להזהיר
עליהם ביותר׃ במסה׃ כשיצאו
ממצרים שנסוהו במים שנא׳ היש יי׳
בקרבנו׃ הישר והטוב׃ זו פשרה
לפנים משורת הדין׃ כאשר דבר
יי׳ והיכן דבר והמותי את כל העם
וגומר׃ כי ישאלך בנך מחר׃ יש
מחר שהוא לאחר זמן׃ ונשל
לשון השלכה והתזה׃ וכן ונשל
הברזל מן העץ׃ לא תחנם׃
לא תתן להם חניה בקרקע׃ לא
תחנם׃ לא תתן להם חן אסור
לומר כמה נאה גוי זה׃ כי יסיר את
בנך׃ בנו של גוי כשישא את בתך
יסיר את בנך אשר תלד לו בתך
מאחרי׃ למדנו שבן בתך הבא
מן הגוי קרוי בנך ואין בן בנך
הבא מן הגויה קרוי בנך אלא
בנה לפי שבנך כתוב אחריה
שהרי לא נאמר על בתו לא תקח
כי תסיר את בנך מאחרי לא נאמר
אלא כי יסיר את בנך׃ מזבחותיהם
תתצו׃ של בנין׃
מצבותם תשברו׃
אבן אחת׃
אשריהם׃ אילנות
שעובדים אותם׃
פסיליהם׃ צלמים׃
לא מרבכם׃
כפשוטו׃ ומדרשו
לפי שאין אתם
מגדילים עצמכם

תשמרון את מצות יהוה אלהיכם
ועדתיו וחקיו אשר צוך׃ ועשית הישר
והטוב בעיני יהוה למען ייטב לך
ובאת וירשת את הארץ הטבה אשר
נשבע יהוה לאבתיך׃ להדף את כל
איביך מפניך כאשר דבר יהוה׃
כי ישאלך בנך מחר לאמר
מה העדת והחקים והמשפטים אשר
צוה יהוה אלהינו אתכם׃ ואמרת
לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים
ויציאנו יהוה ממצרים ביד חזקה׃
ויתן יהוה אותת ומפתים גדלים
ורעים במצרים בפרעה ובכל ביתו
לעינינו׃ ואותנו הוציא משם למען
הביא אתנו לתת לנו את הארץ
אשר נשבע לאבתינו׃ ויצונו יהוה
לעשות את כל החקים האלה
ליראה את יהוה אלהינו לטוב לנו
כל הימים לחיתנו כהיום הזה׃
וצדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות
את כל המצוה הזאת לפני יהוה
אלהינו כאשר צונו׃
כי יביאך יהוה
אלהיך אל הארץ אשר אתה בא
שמה לרשתה ונשל גוים רבים מפניך
החתי והגרגשי והאמרי והכנעני
והפרזי והחוי והיבוסי שבעה גוים
רבים ועצומים ממך׃ ונתנם יהוה
אלהיך לפניך והכיתם החרם
תחרים אתם לא תכרת להם ברית
ולא תחנם׃ ולא תתחתן בם בתך
לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך׃
כי יסיר את בנך מאחרי ועבדו
אלהים אחרים וחרה אף יהוה בכם
והשמידך מהר׃ כי אם כה תעשו

מיטר תיטרון ית פיקודיא דיי
אלהכון וסהדותיה וקיימוהי
דפקדך׃
ותעביד דכשר ודתקין קדם
יי בדיל דייטב לך ותיעול
ותירת ית ארעא טבתא
דקיים יי לאבהתך׃

למיתבר ית כל בעלי דבבך
מן קדמך כמא דמליל יי׃

ארי ישאלינך ברך מחר
למימר מה סהדוותא וקיימיא
ודיניא דפקיד יי אלהנא
יתכון׃
ותימר לברך עבדין הוינא
לפרעה במצרים ואפקנא יי
ממצרים בידא תקיפתא׃

ויהב יי אתין ומופתין רברבין
ובישין במצרים בפרעה ובכל
אינש ביתיה לעיננא׃

ויתנא אפיק מתמן בדיל
לאעלא יתנא למתן לנא ית
ארעא דקיים לאבהתנא׃

ופקדנא יי למיעבד ית כל
קימיא האלין למדחל קדם
יי אלהנא דייטב לנא כל
יומיא לקיימותנא כיומא הדין׃

וזכותא תהא לנא ארי נטר
למיעבד ית כל תפקידתא
הדא קדם יי אלהנא כמא
דפקדנא׃

ארי יעלינך יי אלהך לארעא
דאת עליל לתמן למירתה
ויתריך עממין סגיאין מן
קדמך חתאי וגרגשאי
ואמוראי וכנענאי ופריזאי
וחואי ויבוסאי שבעא עממין
סגיאין ותקיפין מנך׃

וימסרינון יי אלהך קדמך
ותימחינון גמרא תגמר יתהון
לא תגזר להון קיים ולא
תרחם עליהון׃

ולא תתחתן בהון ברתך לא
תתן לבריה וברתיה לא
תיסב לברך׃

ארי יטעין ית ברך מבתר
פולחני ויפלחון לטעוות
עממיא ויתקף רוגזא דיי
בכון וישיצינך בפריע׃
ארי אם כדין תעבדון

כשאני משפיע לכם טובה לפי כך
בכם כי אתם הממעטים עצמיכם
כגון אברהם כשנתתי לו גדולה אמר
ואנכי עפר ואפר׳ משה ואהרן
אמרו ונחנו מה׳ ולא כנבוכדנצר
שאמר אדמה לעליון׳ וסנחריב
שאמר מי בכל אלהי הארצות אשר
הצילו את ארצם מידי׳ וחירם
מלך צור שאמר אל אני מושב
אלהים׳ כי אתם המעט׳ הרי כי
משמש בלשון דהא׳ כי מאהבת יי׳
הרי כי משמש בלשון אלא׳ לא
מרובכם חשק יי בכם אלא מאהבת
יי אתכם ומשומרו את השבועה
מה עניין שמרו את השבועה׳ לאלף
דור׳ ולהלן הוא אומר לאלפים׳ כאן
שהוא סמוך אצל שומרי מצותו
הוא אומר לאלף ולהלן שהוא סמוך
אצל אוהביו הוא אומר לאלפים׳
אוהביו׳ אלו העושים מאהבה׳
ולשומרי מצותו׳ אלו העושים
מיראה׳ ומשלם לשונאיו אל פניו
בחייו משלם לו
גמולו הטוב׳
להאבידו מן
העולם הבא׳
היום׳
היום לעשותם
ולמחר לעולם
הבא ליטול
שכרם׳

חסלת פרשת
ואתחנן
אל יהוה

והיה עקב

להם מזבחתיהם תתצו ומצבתם תשברו ואשירהם תגדעון ופסיליהם תשרפון באש: כי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך בך בחר יהוה אלהיך להיות לו לעם סגלה מכל העמים אשר על פני האדמה: לא מרבכם מכל העמים חשק יהוה בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מכל העמים: כי מאהבת יהוה אתכם ומשמרו את השבעה אשר נשבע לאבתיכם הוציא יהוה אתכם ביד חזקה ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים: וידעת כי יהוה אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי מצותו לאלף דור: ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו לא יאחר לשנאו אל פניו ישלם לו: ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם:

והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר יהוה אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבתיך: ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך ופרי אדמתך דגנך ותירשך ויצהרך שגר אלפיך ועשתרת צאנך על האדמה אשר נשבע לאבתיך לתת לך: ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך: והסיר יהוה ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שנאיך: ואכלת את כל העמים

להון אגוריהון תתרעון וקמתהון תתברון ואשרהון תקצצון וצילמיהון תוקדון בנורא:

ארי עם קדיש את קדם יי אלהך בך אתרעי יי אלהך למהוי ליה לעם חביב מכל עממיא די על אפי ארעא:

לא מסגיאין אתון מכל עממיא צבי יי בכון ואתרעי בכון ארי אתון זעירין מכל עממיא:

ארי מדרחם יי יתכון ומדנטר ית קיימא דקיים לאבהתכון אפיק יי יתכון בידא תקיפתא ופרקך מבית עבדותא מידא דפרעה מלכא דמצרים:

ותדע ארי יי אלהך הוא אלהים אלהא מהימנא נטר קיימא וחסדא לרחמוהי ולנטרי פקודוהי לאלף דרין:

ומשלם לסנאוהי טבוון דאינון עבדין קדמוהי בחייהון לאובדיהון ולא מאחר עובד טב לסנאוהי טבוון דאינון עבדין קדמוהי בחייהון משלם להון:

ותטר ית תפקדתא וית קימיא וית דיניא דאנא מפקיד לך יומא דין למעבדהון:

ויהא חלף תקבלון ית דיניא האלין ותטרון ותעבדון יתהון ויטר יי אלהך לך ית קימא וית חסדא דקיים לאבהתך:

וירחמינך ויברכינך ויסגינך ויברך ולדא דמעך ואיבא דארעך עיבורך חמרך ומשחך בקרי תורך ועדרי ענך על ארעא דקיים לאבהתך למתן לך:

בריך תהא מכל עממיא לא יהא בך עקר ועקרא ובבעירך:

ויעדי יי מנך כל מרעין וכל מכתשי מצרים בישיא די ידעת לא ישוינון בך ויתנינון בכל סנאך:

ותגמר ית כל עממיא

תשמעון: אם המצות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון: ושמר יי אלהיך לך: ישמור לך הבטחתו: שגר אלפיך: ולדי בקריך שהבהמה משגרת ממעיה: ועשתרות צאנך: מנחם פירש אברי כמו עשתרות קרנים לשון חוזק: ורבותינו אמרו למה נקרא שמן עשתרות שמעשרות את בעליהם: עקר: שאינו מוליד: כי תאמר בלבבך: על כרחך לשון דלמא הוא שמא תאמר בלבבך מפני שהם רבים לא אוכל להורישם אל תאמר כן לא תירא מהם ולא יתכן לפרשו באחת משאר לשונות של כי שיפול עליו שוב לא תירא מהם: המסות: נסיונות: האותות: כגון ויהי לנחש והיו לדם: והמופתים: המכות המופלאות: היד החזקה: זו הדבר: והזרוע הנטויה: זו החרב של מכת בכורות: הצרעה: מין שרץ העוף שהיתה זורקת בהם מרה ומסמאה את עיניהם ומסרסתן בכל מקום שהיו נסתרים שם: פן תרבה עליך חית השדה: והלא אם עושים רצונו אין מתיראים מן החיה שנאמר וחית השדה השלמה לך אלא גלוי היה לפניו שעתידין לחטוא: ונשלם: נקוד קמץ כלו לפי שאין מ״ם אחרונה מן היסוד:

די יי אלהך יהב לך לא תחוס
עינך עליהון ולא תפלח ית
טעותהון ארי לתקלא יהון לך׃

דילמא תימר בלבך סגיאין
עממיא האלין מיני איכדין
איכול לתרכותהון׃

לא תידחל מנהון מידכר
תידכר ית דעבד יי אלהך
לפרעה ולכל מצראי׃

ניסין רברבין דחזאה עינך
ואתיא ומופתיא וידא תקיפא
ודרעא מרממא דאפקך יי
אלהך כן יעביד יי אלהך לכל
עממיא דאת דחיל מן קדמיהון׃

ואף ית ערעיתא יגרי יי אלהך
בהון עד דייבדון דאישתארו
ודאיסתטרו מן קדמך׃

לא תיתבר מן קדמיהון ארי
יי אלהך שכינתיה בינך
אלהא רבא ודחילא׃
ויתריך יי אלהך ית עממיא
האלין מן קדמך זעיר זעיר לא
תיכול לשיציותהון בפריע
דילמא תיסגי עלך חיות ברא׃

וימסרינון יי אלהך קדמך
וישגישינון שגוש רב עד
דישתיצון׃

וימסר מלכיהון בידך ותוביד
ית שמהון מתחות שמיא לא
יתעתד איניש קדמך עד
דתשיצי יתהון׃
צלמי טעותהון תוקדון בנורא
לא תחמיד כספא ודהבא די
עליהון ותיסב לך דילמא
תיתקל ביה ארי מרחק קדם
יי אלהך הוא׃

ולא תעיל דמרחק לביתך
ותהא חרמא כותיה שקצא
תשקצינה ורחקא תרחקינה
ארי חרמא הוא׃

כל תפקדתא דאנא מפקיד
לך יומא דין תטרון למעבד
בדיל דתיחון ותסגון ותיעלון
ותרתון ית ארעא דקיים יי
לאבהתכון׃

והרבה

אשר יהוה אלהיך נתן לך לא
תחוס עינך עליהם ולא תעבד את
אלהיהם כי מוקש הוא לך׃
כי תאמר בלבבך
רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל
להורישם׃ לא תירא מהם זכר
תזכר את אשר עשה יהוה אלהיך
לפרעה ולכל מצרים׃ המסת הגדלת
אשר ראו עיניך והאתת והמפתים
והיד החזקה והזרע הנטויה אשר
הוצאך יהוה אלהיך כן יעשה יהוה
אלהיך לכל העמים אשר אתה
ירא מפניהם׃ וגם את הצרעה ישלח
יהוה אלהיך בם עד אבד הנשארים
והנסתרים מפניך׃ לא תערץ
מפניהם כי יהוה אלהיך בקרבך אל
גדול ונורא׃ ונשל יהוה אלהיך את
הגוים האל מפניך מעט מעט לא
תוכל כלתם מהר פן תרבה עליך
חית השדה׃ ונתנם יהוה אלהיך
לפניך והמם מהומה גדלה עד
השמדם׃ ונתן מלכיהם בידך והאבדת
את שמם מתחת השמים לא
יתיצב איש בפניך עד השמדך אתם׃
פסילי אלהיהם תשרפון באש לא
תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת
לך פן תוקש בו כי תועבת יהוה
אלהיך הוא׃ ולא תביא תועבה אל
ביתך והיית חרם כמהו שקץ
תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם
הוא׃
כל המצוה אשר אנכי מצוך היום
תשמרון לעשות למען תחיון
ורביתם ובאתם וירשתם את הארץ
אשר נשבע יהוה לאבתיכם

והרי הוא כמו והשי אותם׃
אבל והמס גאל עגלת כרלו
יסוד לפניך אתנו מקור קמץ
ואתנו פתח כאשר פעל אל
שלש אותות׃ כל הענין׃
כפשוטו׃ ומדרש אגדה אמר
קהלת נמעה נמור אותה
סאינה נקראת אלא עבר אשר
נמרק שנאמר ואת עצמות
יוסף אשר העלו בני ישראל
ממצרים קברו בשכם וכו׳
בני ישראל העלו אותם והלא
משה לבדו נתעסק בהם להעלותם
ממצרים אלא לפי שלא הספיקו
לעבור ונקרו ישראל נקראת
על שם ישראל׃ לנסתרך׃
קהשיגור מעיני שלא תנסתרו
ולא תהרגו אחרים׃ כמלתך
לא גלתה מעליך׃ עבע כבל
הא שמן במותם ומנקמים
אותם כמין כלים מעורגים׃
ואף הקטנים במות שהם גדלים
היה גלל לגשם עמקם כלבם
הוא של אומם שגל׳ עמו׳
לא כבקק׃ לא נפקח בביתך
בבתך הולם יקף שרגליהם
ופקחות׃ ות שמן
והם קטנים שמן גדולים
ועצמים מימך ואותה
עמם והם
עצמים
ממך׃ אבל
האומר בלבבך
בבקיון ובספרת
הגים גרמו׃

את כל הדרך אשר הוליכך יהוה
אלהיך זה ארבעים שנה במדבר
למען ענתך לנסתך לדעת את
אשר בלבבך התשמר מצותו אם
לא׃ ויענך וירעבך ויאכלך את המן
אשר לא ידעת ולא ידעון אבתיך
למען הודיעך כי לא על הלחם
לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא
פי יהוה יחיה האדם׃ שמלתך לא
בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה
ארבעים שנה׃ וידעת עם לבבך כי
כאשר ייסר איש את בנו יהוה אלהיך
מיסרך׃ ושמרת את מצות יהוה
אלהיך ללכת בדרכיו וליראה אתו׃
כי יהוה אלהיך מביאך אל ארץ
טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמת
יצאים בבקעה ובהר׃ ארץ חטה
ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית
שמן ודבש׃ ארץ אשר לא במסכנת
תאכל בה לחם לא תחסר כל בה
ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה
תחצב נחשת׃ ואכלת ושבעת
וברכת את יהוה אלהיך על הארץ
הטבה אשר נתן לך׃ השמר לך פן
תשכח את יהוה אלהיך לבלתי
שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו
אשר אנכי מצוך היום׃ פן תאכל
ושבעת ובתים טבים תבנה וישבת׃
ובקרך וצאנך ירבין וכסף וזהב
ירבה לך וכל אשר לך ירבה׃ ורם
לבבך ושכחת את יהוה אלהיך
המוציאך מארץ מצרים מבית
עבדים׃ המוליכך במדבר הגדל
והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון
אשר אין מים המוציא לך מים מצור

ית כל אורחא דדברך יי
אלהך דנן ארבעין שנין
במדברא בדיל לעינותך
לנסיותך למידע ית די בלבבך
התטר פקודוהי אם לא׃

ועניך ואכפנך ואוכלך ית
מנא דלא ידעת ודלא ידעו
אבהתך בדיל להודעיך ארי
לא על לחמא בלחודוהי
מתקיים אינשא ארי על כל
אפקות מימרא דיי מתקיים
אינשא׃
כסותך לא בליאת מינך
ומסנאך לא יחיפו דנן
ארבעין שנין׃
ותדע עם לבך ארי כמא
דמאליף גברא ית בריה יי
אלהך מאליף לך׃
ותטר ית פקודיא דיי אלהך
למהך באורחן דתקנן קדמוהי
ולמדחל יתיה׃
ארי יי אלהך מעיל לך לארעא
טבתא ארע נגדא נחלין
דמאין מבועי עינון ותהומין
נפקין בבקען ובטורין׃
ארע חטין ושערין וגופנין
ותאנין ורמונין ארעא דזיתהא
עבדין משחא והיא עבדא
דבש׃
ארעא דלא במסכנות תיכול
בה לחמא לא תחסר כל
מידעם בה ארעא דאבנהא
פרזלא ומטוריהא תפסול
נחשא׃
ותיכול ותשבע ותברך ית יי
אלהך על ארעא טבתא דיהב
לך׃
איסתמר לך דילמא תינשי ית
דחלתא דיי אלהך בדיל
דלא למטר פיקודוהי ודינוהי
וקימוהי דאנא מפקיד לך
יומא דין׃
דילמא תיכול ותשבע ובתין
שפירין תבני ותתב׃

ותורך ועאנך יסגון וכספא
ודהבא יסגי לך וכל דלך יסגי׃

וירים לבך ותינשי ית דחלתא
דיי אלהך דאפקך מארעא
דמצרים מבית עבדותא׃

דדברך בטרבוא רבא
ודחילא אתר חיון קלן
ועקרבין ובית צחונא
אתר דלית מיא דאפיק
לך מיא מטינרא

לא בצדקתך ופי׳ כי ברשעת הגוים
ופי׳ קרי כי משמש בלשון אלא ·
ואשב בהר · אין ישיבה אלא לשון
עכבה · לוחות · לחת כתיב חסר
שתיהן שוים · ואתנפל לפני יי׳
כראשונה ארבעים יום ופי׳ שנא׳
ועתה אעלה אל יי׳ אולי אכפרה ופי׳
באותה עליה עכבתי ארבעים יום
נמצאו כלים בראש חדש אלול
שהוא עלה בתשעה עשר בתמוז ובו
ביום נתרצה הקב״ה על ישראל
ואמר למשה פסל לך ופי׳ עמדתי
עוד ארבעים יום נמצאו כלים ביום
הכפורים בו ביום נתרצה הקב״ה
בשמחה על ישראל ואמר למשה
סלחתי כדברך לפיכך הוקבע יום
מחילה וסליחה · ומנין שברצון נתר׳
ברצון שנאמר באחרונים של
לוחות האחרונות · ואנכי עמדתי
בהר כימים הראשונים מה הראשונים
ברצון אף האחרונים ברצון אמור
מעתה אמצעיים היו בכעס ·
ובאהרן התאנף יי׳ · לפי ששמע
לכם · להשמידו · זה כלוי בנים וכן
הוא אומר ואשמיד פריו ממעל ·
ואתפלל גם בעד אהרן · והועילה
תפלתי לכפר מחצה · ומתו
שנים ונשארו שנים · טחון ·
לשון הווה כמו הלוך וגדל
ישועתו בלע · ואתנפל ·
אלו הם עצמם האמורים
למעלה וכפלן כאן לפי שכתב
סדר תפלתו · יי׳ אלהים
אל תשחת עמך
ונחלתך ·

תקיפא׃
דאוכלך מנא במדברא דלא
ידעו אבהתך בדיל לעניותך
ובדיל לנסיותך לאוטבא לך
בסופך׃
ותימר בלבך חילי ותקוף ידי
קנו לי ית כל נכסיא האלין׃

ותדכר ית דחלתא די״י אלהך
ארי הוא יהיב לך עצה
למקני נכסין בדיל לאקמא ית
קיימיה דקיים לאבהתך
כיומא הדין׃

ויהא אם איתנשאה תנשי ית
דחלתא די״י אלהך ותהך
בתר טעות עממיא ותפלחינון
ותיסגוד להון אסהדית בכון
יומא דין ארי מיבד תובדון׃

כעממיא די״י מאביד מן
קדמיכון כן תובדון חלף דלא
תקבלון במימרא די״י אלהכון׃

שמע ישראל את עבר יומא
דין ית ירדנא למיעל למירת
עממין רברבין ותקיפין מנך
קירוין רברבן וכריכן עד צית
שמיא׃
עם רב ותקיף בני גיבריא דאת
ידעת ואת שמעת מאן ייכול
למיקם קדם בני גבריא׃

ותדע יומא דין ארי י״י אלהך
הוא עבר קדמך מימריה
אישא אכלא הוא ישיצינון
והוא יתברינון קדמך
ותתרכינון ותובדינון בפריע
כמא דמליל י״י לך׃

לא תימר בלבך בדאיתבר י״י
אלהך יתהון מן קדמך למימר
בזכותי אעילני י״י למירת ית
ארעא הדא ובחובי עממיא
האלין י״י מתריך להון מן
קדמך׃

לא בזכותך ובקשיטות לבך
את עליל למירת ית ארעהון
ארי בחובי עממיא האלין י״י
אלהך מתריך להון מן קדמך
ובדיל לקיימא ית פיתגמא
דקיים י״י לאבהתך

החלמיש׃ המאכלך מן במדבר
אשר לא ידעון אבתיך למען ענתך
ולמען נסתך להיטבך באחריתך׃
ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה
לי את החיל הזה׃ וזכרת את יהוה
אלהיך כי הוא הנתן לך כח לעשות
חיל למען הקים את בריתו אשר
נשבע לאבתיך כיום הזה׃

והיה אם שכח תשכח את יהוה
אלהיך והלכת אחרי אלהים אחרים
ועבדתם והשתחוית להם העדתי
בכם היום כי אבד תאבדון׃ כגוים
אשר יהוה מאביד מפניכם כן
תאבדון עקב לא תשמעון בקול
יהוה אלהיכם׃
שמע ישראל אתה עבר היום את
הירדן לבא לרשת גוים גדלים
ועצמים ממך ערים גדלת ובצרת
בשמים׃ עם גדול ורם בני ענקים
אשר אתה ידעת ואתה שמעת מי
יתיצב לפני בני ענק׃ וידעת היום כי
יהוה אלהיך הוא העבר לפניך אש
אכלה הוא ישמידם והוא יכניעם
לפניך והורשתם והאבדתם מהר
כאשר דבר יהוה לך׃ אל תאמר
בלבבך בהדף יהוה אלהיך אתם
מלפניך לאמר בצדקתי הביאני
יהוה לרשת את הארץ הזאת
וברשעת הגוים האלה יהוה מורישם
מפניך׃ לא בצדקתך ובישר לבבך
אתה בא לרשת את ארצם כי
ברשעת הגוים האלה יהוה אלהיך
מורישם מפניך ולמען הקים את
הדבר אשר נשבע יהוה לאבתיך

בעת ההיא׳ לסוף ארבעים יום
נתרצה לי ואמר לי פסל לך ואחר
כך ועשית לך ארון עץ׳ ואני עשיתי
ארון תחלה שכשאבא והלוחות בידי
היכן אניחם ולא זהו ארון שעשה
בצלאל שהרי לא נתעסקו
במ עד לאחר יום הכפורים כי ברדתו
מן ההר צוה להם על מלאכת
המשכן ובצלאל עשה משכן
תחלה ואחר כך עשה ארון
ונמצא זה אחר והוא שיוצא
עמהם למלחמה ושל בצלאל לא
יצא למלחמה אלא בימי עלי ונענשו
עליו ונשבה׳ ובני ישראל
נסעו מבארות בני יעקן מוסרה
שם מת אהרן׳ מה ענין זה לכאן
ועוד וכי מבארות בני יעקן נסעו
למוסרה והלא ממוסרה באו
לבני יעקן שנאמר ויסעו
ממוסרות ויחנו בבני יעקן
ועוד שם מת אהרן והלא בהר
ההר מת אהרן צא וחשוב
ותמצא שמונה מסעות ממוסרה
להר ההר אלא זו מן התוכחה
אמר להם עוד
זאת עשיתם
כשמת אהרן בהר
ההר לסוף ארבעים
שנה ונסתלקו
ענני כבוד יראתם
לכם ממלחמת
מלך ערד
ונתתם ראש
לחזור למצרים
וחזרתם לכם

שמועה משמעת לאזניכם על בני
ענק ומהם לאומרה הם · נאמנו
לכם בני עי וקרבו מכם ואתם מהם
על שהאמינו אתכם דרך אורתכם ·
מה הם אורתם הגדולה הוא אור
הגדול ומהם יטבתה · ובמוסרה
שאיתם לכם אבל גדול על מיתת
של אהרן שנראה לכם זאת ונראה
לכם כאלו שם מת · וסמך
מסה תבכה זאת לשברת הלוחות
לומר שקשה מיתתן של צדיקים
כשבירת הלוחות · ולהודיעך
שהוקשה לו מה שכתבו ראש לפרוש
ממנו כום שעשו בו את העגל ·
בעת ההיא הבדיל יי את שבט
הלוי · מוסב לענין ראשון בעת
ההיא בשנה ראשונה לצאתכם
ממצרים ותעיתם בעגל ובני לוי
לא חטאו הבדילם המקום מכם ·
ואיך מקרא זה לאחרת בני יעקן
עוד שאף בזו לא חטאו בני לוי שלא
שבעתו באמונתכם · ואנכי
עמדתי בהר · לקבל לחות
האחרונות ולפי שלא פירש למעלה
כמה עמד בהר בעליה זו
האחרונה חזר והתחיל כבר ·
לשאת את ארון ·
הבנים · לעמוד
לשרת ולברך
בשמו · הכהנים
בנשיאת כפים ·
על כן לא היה ללוי ·
לפי שהובדלו
לעבודת המזבח
ואינם פנויין לחרוש ולזרוע

לאברהם ליצחק וליעקב : וידעת
כי לא בצדקתך יהוה אלהיך נתן לך
את הארץ הטובה הזאת לרשתה
כי עם קשה ערף אתה: זכר אל
תשכח את אשר הקצפת את יהוה
אלהיך במדבר למן היום אשר
יצאת מארץ מצרים עד באכם עד
המקום הזה ממרים הייתם עם
יהוה: ובחרב הקצפתם את יהוה
ויתאנף יהוה בכם להשמיד אתכם:
בעלתי ההרה לקחת לוחת האבנים
לוחת הברית אשר כרת יהוה
עמכם ואשב בהר ארבעים יום
וארבעים לילה לחם לא אכלתי
ומים לא שתיתי: ויתן יהוה אלי את
שני לוחת האבנים כתבים באצבע
אלהים ועליהם ככל הדברים אשר
דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש
ביום הקהל: ויהי מקץ ארבעים יום
וארבעים לילה נתן יהוה אלי את
שני לחת האבנים לחות הברית :
ויאמר יהוה אלי קום רד מהר מזה
כי שחת עמך אשר הוצאת ממצרים
סרו מהר מן הדרך אשר צויתם
עשו להם מסכה: ויאמר יהוה אלי
לאמר ראיתי את העם הזה והנה
עם קשה ערף הוא · הרף ממני
ואשמידם ואמחה את שמם מתחת
השמים ואעשה אותך לגוי עצום
ורב ממנו: ואפן וארד מן ההר וההר
בער באש ושני לוחת הברית על
שתי ידי: וארא והנה חטאתם ליהוה
אלהיכם עשיתם לכם עגל מסכה
סרתם מהר מן הדרך אשר צוה
יהוה אתכם: ואתפש בשני הלחת

לאברהם ליצחק וליעקב :
ותידע ארי לא בזכותך יי
אלהך יהיב לך ית ארעא
טבתא הדא למירתה ארי עם
קשי קדל את :

הוי דכיר לא תינשי ית
דארגיזתא קדם יי אלהך
במדברא למן יומא דנפקתא
מארעא דמצרים עד מיתיכון
עד אתרא הדין מסרבין הויתון
קדם יי :

ובחרב ארגיזתון קדם יי והוה
רגז מן קדם יי בכון לשיצאה
יתכון :

במסקי לטורא למיסב לוחי
אבנא לוחי קיימא דגזר יי
עמכון ויתיבית בטורא ארבעין
יממין וארבעין לילוון לחמא
לא אכלית ומיא לא שתיתי

ויהב יי לי ית תרין לוחי
אבניא כתיבין באצבעא דיי
ועליהון ככל פתגמיא דמליל
יי עמכון בטורא מגו אישתא
ביומא דקהלא :

והוה מסוף ארבעין יממין
וארבעין לילוון יהב יי לי ית
תרין לוחי אבניא לוחי קיימא

ואמר יי לי קום חות
בפריע מכא ארי חביל עמך
דאפיקתא ממצרים סטו
בפריע מן אורחא דפקידתינון
עבדו להון מתכא :
ואמר יי לי למימר גלי קדמי
ית עמא הדין והא עם קשי
קדל הוא :
אנח בעותך מן קדמי
ואשיצינון ואימחי ית שמהון
מתחות שמיא ואיעביד יתך
לעם תקיף וסגי מנהון :

ואיתפניתי ונחתית מן טורא
וטורא בער באישתא ותרין
לוחי קיימא על תרתין ידי :

וחזית והא חבתון קדם יי
אלהכון עבדתון לכון עגל
מתכא סטיתון בפריע מן
אורחא דפקיד יי יתכון :

ואחדית בתרין לוחיא

ורמתינון מעל תרתין ידי ותברתינון לעיניכון:
ואישתטחית קדם יְיָ כדבקדמיתא ארבעין יממין וארבעין לילוון לחמא לא אכלית ומיא לא שתיתי על כל חובתכון דחבתון למיעבד דביש קדם יְיָ לארגזא קדמוהי:
ארי דחילית מן קדם רוגזא וחימתא דרגיז יְיָ עליכון לשיצאה יתכון וקביל יְיָ צלותי אף בזימנא ההוא:

ועל אהרן הוה רגז מן קדם יְיָ לחדא לשיציותיה וצליתי אף על אהרן בעידנא ההוא:

וית חובתכון דעבדתון ית עיגלא נסיבית ואוקידית יתיה בנורא ושפית יתיה בשופינא יאות עד דהוה דקיק לעפרא ורמית ית עפריה לנחלא דנחית מן טורא:

ובדליקתא ובניסתא ובקברי דמשאלי מרגזין הויתון קדם יְיָ:

וכד שלח יְיָ יתכון מרקם גיאה למימר סקו ואחסינו ית ארעא דיהבית לכון וסרבתון על מימרא דיְיָ אלהכון ולא הימנתון ליה ולא קבילתון למימריה:
מסרבין הויתון קדם יְיָ מיומא דידעית יתכון:
ואישתטחית קדם יְיָ ית ארבעין יממין וית ארבעין לילוון דאישתטחית ארי אמר יְיָ לשיצאה יתכון:

וצליתי קדם יְיָ ואמרית יְיָ אלהים לא תחביל עמך ואחסנתך דפרקתא בתוקפך דאפיקתא ממצרים בידא תקיפא:

אידכר לעבדך לאברהם ליצחק וליעקב לא תיתפני לקשיו עמא הדין ולחוביהון ולחטאיהון:

דילמא יימרון דיירי ארעא דאפיקתנא מתמן מדלית יוכלא קדם יְיָ לאעלותהון לארעא דמליל להון ומדסני יתהון אפיקינון

ואשלכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם: ואתנפל לפני יהוה כראשנה ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי על כל חטאתכם אשר חטאתם לעשות הרע בעיני יהוה להכעיסו: כי יגרתי מפני האף והחמה אשר קצף יהוה עליכם להשמיד אתכם וישמע יהוה אלי גם בפעם ההוא׃ ובאהרן התאנף יהוה מאד להשמידו ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההוא׃ ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל לקחתי ואשרף אתו באש ואכת אתו טחון היטב עד אשר דק לעפר ואשלך את עפרו אל הנחל הירד מן ההר׃ ובתבערה ובמסה ובקברת התאוה מקצפים הייתם את יהוה: ובשלח יהוה אתכם מקדש ברנע לאמר עלו ורשו את הארץ אשר נתתי לכם ותמרו את פי יהוה אלהיכם ולא האמנתם לו ולא שמעתם בקלו: ממרים הייתם עם יהוה מיום דעתי אתכם: ואתנפל לפני יהוה את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה אשר התנפלתי כי אמר יהוה להשמיד אתכם: ואתפלל אל יהוה ואמר אדני יהוה אל תשחת עמך ונחלתך אשר פדית בגדלך אשר הוצאת ממצרים ביד חזקה׃ זכר לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב אל תפן אל קשי העם הזה ואל רשעו ואל חטאתו: פן יאמרו הארץ אשר הוצאתנו משם מבלי יכלת יהוה להביאם אל הארץ אשר דבר להם ומשנאתו אותם הוציאם

יי' הוא נחלתו' ובזכות פרס מזומן מעות המלך' כימים הראשונים' של לוחות הראשונות. מה הם ברצון אף אלו ברצון אמור אמצעיים שעמדתי שם להתפלל עליכם היו בכעס' ויאמר יי' אלי אעפ שחזרתם מאחריו במעשה העגל אמר לי לך נחה את העם וזהו קום לך למסע ועמד ועתה ישראל' אעפ שעשיתם כל זאת עודנו רחמיו וחבתו עליכם ומכל מה שחטאתם לפניו אינו שואל מכם כי אם ליראה' ודרשו רבותינו מכאן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים: לשמור את מצות' ואף היא לא לחנם אלא לטוב לכם שתקבלו שכר: הן ליי' אלהיך' הכל ואעפ כן רק באבותיך חשק יי' מן הכל בכם כמו שאתם רואים אתכם חשוקים מכל האומות כיום הזה: ערלת לבבכם' אוטם לבבכם וכסויו' ואלהי האלהים' לא יוכל שום אדון בעולם להציל אתכם מידו לא ישא פנים' אם תפרקו עולו: ולא יקח שחד' לפייסו בממון: עושה משפט יתום ואלמנה' הרי הגבורה ואיכה נוראותיו: ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה: ובנים ששים הם שכל עצמו של יעקב אבינו על זה התפלל שנאמר ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבוש: כי גרים הייתם: מום שבך אל תאמר לחברך:

את יי' אלהיך תירא אותו תעבוד ובו
תדבק ובשמו תשבע · לאחר שיהיו
בך כל המדות הללו אז בשמו תשבע
וידעתם היום · תנו לבבכם לדעת
ולהבין ולקבל תוכחתי · כי לא את
בניכם · אני מדבר עכשיו שיוכלו לומ'
לא ידענו ולא ראינו בכל אותותיו ·
בקרב כל ישראל · כל מקום שהיה
אחד מהם בורח הארץ נבקעת
מתחתיו ובולעתו זו דברי רבי יהודה
אמר לו רבי נחמיה והלא כבר נאמ'
ותפתח הארץ את פיה ולא פיותיה
אמר לו ומה אני מקיים בקרב כל
ישראל אמר לו שנעשית הארץ
מדרון כמשפך וכל מקום
שהיה אחד מהם היה מתגלגל ובא
על מקום הבליעה · ואת כל
היקום אשר ברגליהם · זה ממונו
של אדם שמעמידו על רגליו · כי
עיניכם הרואות · מוסב על
העונין הוא האמור למעלה כי לא את
בניכם אשר לא ידעו וגו' כי אם
עיניכם אשר עיניכם הרואות · לא
כארץ מצרים היא · אלא טובה
הימנה · ונאמרה הבטחה זו
לישראל ביציאתם ממצרים שהיו
אומרים שמא לא נבא לארץ
יפה כזו · יכול
בגנותה מדבר וכן
אמר להם לא
כארץ מצרים היא
אלא רעה הימנה
ת"ל וחברון שבע
שנים נבנתה
לפני צוען מצרים

להמיתם במדבר׃ והם עמך ונחלתך
אשר הוצאת בכחך הגדל ובזרעך
הנטויה׃

בעת ההוא אמר יהוה אלי פסל לך
שני לוחת אבנים כראשנים ועלה
אלי ההרה ועשית לך ארון עץ׃
ואכתב על הלחת את הדברים
אשר היו על הלחת הראשנים אשר
שברת ושמתם בארון׃ ואעש ארון
עצי שטים ואפסל שני לחת אבנים
כראשנים ואעל ההרה ושני הלחת
בידי׃ ויכתב על הלחת כמכתב
הראשון את עשרת הדברים אשר
דבר יהוה אליכם בהר מתוך האש
ביום הקהל ויתנם יהוה אלי׃ ואפן
וארד מן ההר ואשם את הלחת
בארון אשר עשיתי ויהיו שם
כאשר צוני יהוה׃ ובני ישראל נסעו
מבארת בני יעקן מוסרה שם מת
אהרן ויקבר שם ויכהן אלעזר בנו
תחתיו׃ משם נסעו הגדגדה ומן
הגדגדה יטבתה ארץ נחלי מים׃
בעת ההוא הבדיל יהוה את
שבט הלוי לשאת את ארון ברית
יהוה לעמד לפני יהוה לשרתו
ולברך בשמו עד היום הזה׃ על כן
לא היה ללוי חלק ונחלה עם אחיו
יהוה הוא נחלתו כאשר דבר יהוה
אלהיך לו׃ ואנכי עמדתי בהר כימים
הראשנים ארבעים יום וארבעים
לילה וישמע יהוה אלי גם בפעם
ההוא לא אבה יהוה השחיתך׃
ויאמר יהוה אלי קום לך למסע
לפני העם ויבאו ויירשו את הארץ
אשר נשבעתי לאבתם לתת להם׃

לקטלותהון במדברא׃ ואנון עמך ואחסנתך דאפיקתא בחילך רבא ובדרעך מרממא׃

בעידנא ההיא אמר יי לי פסול לך תרין לוחי אבניא כקדמאי וסק לקדמי לטורא ותעביד לך ארונא דאעא׃

ואכתוב על לוחיא ית פתגמיא דהוו על לוחיא קדמאי דתברתא ותשוינון בארונא׃

ועבדית ארונא דאעי שיטין ופסלית תרין לוחי אבניא כקדמאי וסליקית לטורא ותרין לוחיא בידי׃

וכתב על לוחיא כבתבא קדמאי ית עשרא פיתגמין דמליל יי עמכון בטורא מגו אישתא ביומא דקהלא ויהבינון יי לי׃

ואיתפניתי ונחתית מן טורא ושויתי ית לוחיא בארונא דעבדית והוו תמן כמא דפקדני יי׃

ובני ישראל נטלו מבארת בני יעקן מוסרה תמן מית אהרן ואיתקבר תמן ושמיש אלעזר בריה תחותוהי׃
מתמן נטלו לגדגד ומן גדגד ליטבת ארע נגדא נחלין דמאין׃

בעידנא ההיא אפריש יי ית שיבטא דלוי למיטל ית ארונא קיימא דיי למיקם קדם יי לשמשותיה ולברכא בשמיה עד יומא הדין׃

על כן לא הוה ללוי חולק ואחסנא עם אחוהי מתנן דיהב ליה יי אנון אחסנתיה כמא דמליל יי אלהך ליה׃

ואנא הויתי קאים בטורא כיומי קדמאי ארבעין יממין וארבעין לילון וקביל יי צלותי אף בזימנא ההיא לא אבי יי לחבלותך׃

ואמר יי לי קום איזיל למטול קדם עמא ויעלון וירתון ית ארעא דקיימית לאבהתהון למיתן להון׃

וכען ישראל מה יְיָ אלהך
תבע מינך אלהין למדחל
קדם יְיָ אלהך למהך בכל
אורחן דתקנן קדמוהי
ולמרחם יתיה ולמפלח קדם
יְיָ אלהך בכל לבך ובכל
נפשך׃
למיטר ית פיקודיא דיְיָ וית
קיימוהי דאנא מפקיד לך
יומא דין דייטב לך׃

הא דיְיָ אלהך שמיא ושמי
שמיא ארעא וכל דבה׃

לחוד באבהתך צבי יְיָ
למירחם יתהון ואיתרעי
בבניהון בתריהון בכון מכל
עממיא כיומא הדין׃

ותעדון ית טפשות לבכון
וקדלכון לא תקשון עוד׃
ארי יְיָ אלהכון הוא אלה
דיינין ומרי מלכין אלהא רבא
גיברא ודחילא דלית קדמוהי
למיסב אפין ואף לא לקבלא
שוחדא׃

עביד דין יתים וארמלא ורחים
גיורא למיתן ליה מזון וכסו׃

ותרחמון ית גיורא ארי דיירין
הויתון בארעא דמצרים׃

ית יְיָ אלהך תידחל וקדמוהי
תפלח ולדחלתיה תתקרב
ובשמיה תקיים׃
הוא תושבחתך והוא אלהך
דעבד עמך ית רברבתא וית
חסינתא האלין דחזאה עינך׃

בשבעין נפשן נחתו אבהתך
למצרים וכען שויך יְיָ אלהך
ככוכבי שמיא למסגי׃

ותרחם ית יְיָ אלהך ותיטר
מטרת מימריה וקיימוהי
ודינוהי ופיקודוהי כל יומיא׃

ותדעון יומא דין ארי לא ית
בניכון דלא ידעו ודלא חזו
ית אולפנא דיְיָ אלהכון ית
רבותיה וית ידיה תקיפתא
ודרעיה מרממא׃

וית אתוותיה
וית עובדוהי דעבד בגו
מצראי לפרעה מלכא דמצרים

פ פ

ועתה ישראל מה יהוה אלהיך
שאל מעמך כי אם ליראה את יהוה
אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה
אתו ולעבד את יהוה אלהיך בכל
לבבך ובכל נפשך׃ לשמר את
מצות יהוה ואת חקתיו אשר אנכי
מצוך היום לטוב לך׃ הן ליהוה
אלהיך השמים ושמי השמים הארץ
וכל אשר בה׃ רק באבתיך חשק
יהוה לאהבה אותם ויבחר בזרעם
אחריהם בכם מכל העמים כיום
הזה׃ ומלתם את ערלת לבבכם
וערפכם לא תקשו עוד׃ כי יהוה
אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדני
האדנים האל הגדל הגבר והנורא
אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד׃
עשה משפט יתום ואלמנה ואהב
גר לתת לו לחם ושמלה׃ ואהבתם
את הגר כי גרים הייתם בארץ
מצרים׃ את יהוה אלהיך תירא אתו
תעבד ובו תדבק ובשמו תשבע׃
הוא תהלתך והוא אלהיך אשר
עשה אתך את הגדלת ואת הנוראת
האלה אשר ראו עיניך׃ בשבעים
נפש ירדו אבתיך מצרימה ועתה
שמך יהוה אלהיך ככוכבי השמים
לרב׃ ואהבת את יהוה אלהיך
ושמרת משמרתו וחקתיו ומשפטיו
ומצותיו כל הימים׃ וידעתם היום כי
לא את בניכם אשר לא ידעו ואשר
לא ראו את מוסר יהוה אלהיכם את
גדלו את ידו החזקה וזרעו הנטויה׃
ואת אתתיו ואת מעשיו אשר עשה
בתוך מצרים לפרעה מלך מצרים

אלא אחר בנאן · אם בנה צוען
למצרים בנו · וחברון לכנען בנו
דרך ארץ אדם בונה את הנאה
ואחר כך את הכעור שפסולתו
של ראשון הוא נותן לשני ובכל
מקום הכתוב קודם הוא למעלת
שחברון יפה מצוען ומצרים
משובחת מכל הארצות שנאמר
כגן יי׳ כארץ מצרים · וצוען חשוב
שבארץ מצרים שהוא מקום מלכות
שנאמר כי היו בצוען שריו · וחברון
פסולתה של ארץ ישראל לכך
הוקצה לקבור בה מתים ואף על
פי כן היא יפה מצוען שבע חלקים
ובמסכת כתובות הוא דורשו
בצוען אחר איפשר אדם בונה בית
לבנו קטון קודם שיבנה לבנו גדול
אלא שמבונה על אחת משבעה
בצוען · אשר יצאתם משם ·
אפילו ארץ רעמסס אשר ישבתם
בה והיא במיטב הארץ שנאמר
במיטב הארץ בארץ רעמסס
ואף היא אינה כארץ ישראל ׃
והשקית ברגלך · ארץ מצרים
היתה צריכה להביא מים מנילוס
ולהשקות האדמה וצריך
אתה לנדד את שנתך
ולעמול להשקות
והנמוך שותה
ולא הגבוה
ואתה מעלה
המים מן
הנמוך
אל הגבוה אבל זו
למטר השמים תשתה מים ·

ולכל ארצו׃ ואשר עשה לחיל
מצרים לסוסיו ולרכבו אשר הציף
את מי ים סוף על פניהם ברדפם
אחריכם ויאבדם יהוה עד היום הזה׃
ואשר עשה לכם במדבר עד באכם
עד המקום הזה׃ ואשר עשה לדתן
ולאבירם בני אליאב בן ראובן אשר
פצתה הארץ את פיה ותבלעם
ואת בתיהם ואת אהליהם ואת כל
היקום אשר ברגליהם בקרב כל
ישראל׃ כי עיניכם הראת את כל
מעשה יהוה הגדל אשר עשה׃
ושמרתם את כל המצוה אשר אנכי
מצוך היום למען תחזקו ובאתם
וירשתם את הארץ אשר אתם
עברים שמה לרשתה׃ ולמען תאריכו
ימים על האדמה אשר נשבע יהוה
לאבתיכם לתת להם ולזרעם ארץ
זבת חלב ודבש׃ כי
הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה
לא כארץ מצרים הוא אשר
יצאתם משם אשר תזרע את זרעך

ולכל ארעיה׃
ודי עבד למשרית מצראי
לסוסוותהון ולרתיכיהון
דאטיף ית מי ימא דסוף על
אפיהון במירדפהון בתריכון
ואובדינון יי עד יומא הדין׃

ודי עבד לכון במדברא עד
מיתיכון עד אתרא הדין׃

ודי עבד לדתן ולאבירם בני
אליאב בר ראובן דפתחת
ארעא ית פומהא ובלעתנון
וית אינש בתיהון וית
משכניהון וית כל יקומא
דעמהון בגו כל ישראל׃

ארי עיניכון חזאה ית כל
עובדא דיי רבה דעבד׃

ותיטרון ית כל תפקידתא
דאנא מפקיד לך יומא דין
בדיל דתתקפון ותיעלון
ותירתון ית ארעא דאתון
עברין לתמן למירתה׃

ובדיל דתורכון יומין על
ארעא דקיים יי לאבהתכון
למיתן להון ולבניהון ארעא
עבדא חלב ודבש׃

ארי ארעא דאת עליל
לתמן למירתה לא כארעא
דמצרים היא דנפקתון
מתמן דזרעת ית זרעך

אתה יגע על מטתך והקב״ה משקה
אותה מעך ונמוך גלוי ושאינו גלוי
כאחת׃ כגן הירק שאין די לו מי
גשמים ומשקין אותו ברגל ובכתף׃
אבל הרים ובקעות׃ משובח ההר
מן המישור שבמישור בבית כור אתה
אתה זורע כור אבל ההר בית כור
ממנו חמשת כורים ארבעה
מארבעה שיפועיו ואחת בראשו׃
ובקעות׃ הם מישור׃ אשר יי׳
אלהיך דורש אותה׃ והלא אף כל
הארצות הוא דורש שנאמר להמטיר
על ארץ לא איש אלא כביכול אין
דורש אלא אותה ועל ידי אותה
דרישה שדורשה הוא דורש כל
הארצות עמה׃ תמיד עיני יי׳ אלהיך
בה׃ לראות מה היא צריכה ולחדש
עליה גזרות פעמים לטובה פעמים
לרעה וכו׳ כדאיתא בר״ה׃ מראשית
השנה ועד אחרית השנה׃ מראשית
השנה נדון מה יהיה בסופה׃ והיה
אם שמוע׃ והיה מוסב על האמור
למעלה׃ למטר השמים תשתה מים׃
והיה אם שמוע תשמעו ונתתי מטר ארצכם בעתו ואם לאו ועצר את השמים ולא יהיה מטר׃ והיה אם שמוע תשמעו׃ אם
תשמע בישן תשמע בחדש׃ וכן אם שכח תשכח אם התחלת לשכח סופך שתשכח כולו׃ כתיב במגלת חסידים אם
יום תעזבני יומים אעזבך׃ מצוה אתכם היום׃ שיהיו עליכם חדשים כאלו שמעתם בו ביום׃ לאהבה את יי׳׃ שלא
תאמר הריני למד בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רב בשביל שאקבל שכר אלא כל מה שתעשו עשו
מאהבה וסוף הכבוד לבא׃ ולעבדו בכל לבבכם׃ עבודה שהיא בלב וזו היא תפלה שקרויה עבודה שנאמר אלהך
די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישיזבנך וכי יש פולחן בבבל אלא על שם שהיה מתפלל שנאמר וכוין פתיחן ליה
בעליתה נגד ירושלם וזימנין תלתא ביומא הוא ברך על ברכוהי ומצלא ומודא קדם אלהיה וגו׳ וכן אמר דוד תכון
תפלתי קטורת לפניך וגו׳׃ בכל לבבכם ובכל נפשכם׃ והלא כבר הזהיר על כך בכל לבבך ובכל נפשך אלא
אזהרה ליחיד אזהרה לצבור׃ ונתתי מטר ארצכם׃ אם אתם תעשו מה שעליכם אף אני אעשה מה שעלי׃ בעתו׃
בלילות שלא יטריחו אתכם׃ ד״א בעתו בלילי שבתות שהכל מצויים בבתיהם׃ יורה׃ היא רביעה שיורדת אחר
הזריעה שמרוה את הארץ ואת הזרעים׃ ומלקוש׃ רביעה היורדת סמוך לקציר למלאת התבואה בקשיה׃ ולשון
מלקוש דבר המאוחר כדמתרגמינן והיה העטופים לקישיא׃ דבר אחר לכך נקראת מלקוש שיורדת על

והשקית ברגלך כגן הירק: והארץ
אשר אתם עברים שמה לרשתה
ארץ הרים ובקעת למטר השמים
תשתה מים: ארץ אשר יהוה אלהיך
דרש אתה תמיד עיני יהוה אלהיך
בה מרשית השנה ועד אחרית
שנה: והיה
אם שמע תשמעו אל מצותי אשר
אנכי מצוה אתכם היום לאהבה
את יהוה אלהיכם ולעבדו בכל
לבבכם ובכל נפשכם: ונתתי מטר
ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת
דגנך ותירשך ויצהרך: ונתתי עשב
בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת:
השמרו לכם פן יפתה לבבכם
וסרתם ועבדתם אלהים אחרים
והשתחויתם להם: וחרה אף יהוה
בכם ועצר את השמים ולא יהיה
מטר והאדמה לא תתן את יבולה
ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה
אשר יהוה נתן לכם: ושמתם את
דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם
וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו

ומשקית ליה ברגלך כגינת ירקא:
וארעא דאתון עברין לתמן למירתה ארע טורין ובקען למטר שמיא שתיא מיא:
ארעא ד׳׳׳ אלהך תבע יתה תדירא עיני ׳׳׳ אלהך בה מרישא דשתא ועד סופא דשתא:
ויהא אם קבלא תקבלון לפיקודיא דאנא מפקיד יתכון יומא דין למרחם ית ׳׳׳ אלהכון ולמפלח קדמוהי בכל לבכון ובכל נפשכון:
ואתן מטר ארעכון בעידניה בכיר ולקיש ותכנוש עיבורך חמרך ומשחך:
ואתן עיסבא בחקלך לבעירך ותיכול ותישבע:
איסתמרו לכון דילמא יטעי לבכון ותיסטון ותפלחון לטעות עממיא ותסגדון להון:
ויתקף רוגזא ד׳׳׳ בכון ויחוד ית שמיא ולא יהא מיטרא וארעא לא תתן ית עללתה ותיבדון בפריע מעל ארעא טבתא ד׳׳׳ יהיב לכון:
ותשוון ית פיתגמי אלין על לבכון ועל נפשכון ותיקטרון יתהון לאת על ידכון ויהון

המלילות ועל הקשין: ואספת דגנך
אתה תאספנו אל ביתך ולא אויבך
כענין שנאמר אם אתן את דגנך
עוד מאכל לאויבך וגו׳ כי מאספיו
יאכלוהו וגו׳ ולא כענין שנאמר
והיה אם זרע ישראל ועלה מדין
ועמלק ובני קדם וגו׳: ונתתי עשב
בשדך לבהמתך: שלא תצטרך
להוליכה למדבר. דבר אחר שתהא
גוזז תבואתך כל ימות הגשמים
ומטיל לפני בהמתך ואתה מונע
ידך ממנה שלשים יום סמוך לקציר
ואינה פוחתת מדגנה: ואכלת
ושבעת: הרי זו ברכה אחרת
שתהא ברכה מצויה בפת בבני
מעים: השמרו לכם: כיון שתהיו
אוכלים ושותים ושבעים השמרו
לכם שלא תבעטו שאין בועטין
בני אדם בהקדוש ברוך הוא
אלא מתוך שביעה שנאמר
פן תאכל ושבעת ובתים
טובים תבנה וישבת׳ ובקרך
וצאנך ירבין וכסף וזהב ירבה
לך וכל אשר לך ירבה׳ מהו אומר
אחריו ורם לבבך ושכחת את יי׳ אלהיך: וסרתם: לפרוש מן התורה ומתוך כך ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם
להם שכיון שאדם פורש מן התורה הולך ומדבק בעבודה זרה וכן דוד אומר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת
יי׳ לאמר לך עבוד אלהים אחרים ומי אמר לו כך אלא אמר כיון שאני מגורש ומובדל מן התורה הריני קרוב לעבוד
אלהים אחרים: אלהים אחרים: שהם אחרים לעובדיהם צועק אליו ואינו עונהו נמצא עשוי לו כנכרי: את
יבולה: אף מה שאתה מוביל לה כמו שנאמר זרעתם הרבה והבא מעט: ואבדתם מהרה: על
כל שאר הייסורין: מעל הארץ הטובה: אגלה אתכם מן האדמה שגרמה לכם לחטא: משל למלך
ששלח את בנו לבית המשתה והיה יושב ומצוהו אל תאכל יותר מצרכך שתבא נקי לביתך לא השגיח הבן
ההוא אלא הלך ואכל ושתה יותר מצרכו והקיא וטינף את בני המסיבה נטלוהו בידיו וברגליו וזרקוהו
אחרי הפלטרין: מהרה: לא אתן לכם ארכה: ואם תאמרו והלא נתנה ארכה לדור המבול שנאמר
והיו ימיו מאה ועשרים שנה: דור המבול לא היה להם ממי שילמדו אתם יש לכם ממי שתלמדו: ושמתם
את דברי אלה וגו׳: אף לאחר שתגלו היו מצויינין במצות. עשו ציצית הניחו תפלין ועשו מזוזות. קיימו

לטוטפת בין עיניכם׃ ולמדתם אתם
את בניכם לדבר בם בשבתך
בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך
ובקומך׃ וכתבתם על מזוזות ביתך
ובשעריך׃ למען ירבו ימיכם וימי
בניכם על האדמה אשר נשבע יהוה
לאבתיכם לתת להם כימי השמים
על הארץ׃ כי
אם שמר תשמרון את כל המצוה
הזאת אשר אנכי מצוה אתכם
לעשתה לאהבה את יהוה אלהיכם
ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו׃
והוריש יהוה את כל הגוים האלה
מלפניכם וירשתם גוים גדלים
ועצמים מכם׃ כל המקום אשר
תדרך כף רגלכם בו לכם יהיה מן
המדבר והלבנון מן הנהר נהר פרת
ועד הים האחרון יהיה גבלכם׃ לא
יתיצב איש בפניכם פחדכם ומוראכם
יתן יהוה אלהיכם על פני כל הארץ
אשר תדרכו בה כאשר דבר לכם׃
ראה אנכי נתן
לפניכם היום ברכה וקללה׃ את
הברכה אשר תשמעו אל מצות
יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה
אתכם היום׃ והקללה אם לא
תשמעו אל מצות יהוה אלהיכם
וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה

לתפילין בין עיניכון׃
ותלפון יתהון ית בניכון
למללא בהון במיתבך בביתך
ובמהכך באורחא ובמשכבך
ובמקמך׃
ותיכתבינון על מזוזין
ותקבעינון בסיפי ביתך
ובתרעך׃
בדיל דיסגון יומיכון ויומי
בניכון על ארעא דקיים יי׳
לאבהתכון למיתן להון כיומי
שמיא על ארעא׃
ארי אם מיטר תיטרון ית כל
תפקידתא הדא דאנא מפקיד
יתכון למיעבדה למירחם ית
יי׳ אלהכון למהך בכל אורחן
דתקנן קדמוהי ולאיתקרבא
לדחלתיה׃

ויתריך יי׳ ית כל עממיא
האלין מן קדמיכון ותירתון
עממין רברבין ותקיפין מנכון׃

כל אתרא דתדרך פרסת
ריגליכון ביה דלכון יהא מן
מדברא וליבנן מן נהרא נהרא
פרת עד ימא מערבאה יהא
תחומיכון׃
לא יתעתד אינש קדמיכון
דחלתכון ואימתכון יתן יי׳
אלהכון על אפי כל ארעא
דתדרכון בה כמא דמליל
לכון׃

חזי דאנא יהיב קדמיכון יומא
דין ברכן ולוטין׃

ית ברכן די תקבלון לפיקודיא
דיי׳ אלהכון דאנא מפקיד
יתכון יומא דין׃

ולוטין אם לא תקבלון
לפיקודיא דיי׳ אלהכון ותיסטון
מן אורחא דאנא מפקיד

כל המצות. כדי שלא יהיו עליכם
חדשים כשתחזרו וכן הוא אומר הציבי
לך ציונים: לדבר בם. משעה שהבן
יודע לדבר למדהו תורה צוה לנו משה
וגו׳ שיהא זה למוד דיבורו: מכאן
אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו
מסיח עמו בלשון הקדש ומלמדו
תורה ואם לא עשה כן הרי הוא כאלו
קוברו שנא׳ ולמדתם אותם את בניכם
למען ירבו ימיכם וימי בניכם. אם
עשיתם זה ירבו ימיכם וימי בניכם
ואם לאו לא ירבו שדברי תורה
נדרשים מכלל לאו אתה שומע הן
ומכלל הן אתה שומע לאו: לתת לכם
אין כתוב כאן אלא לתת להם ומכאן
למדין תחיית המתים מן התורה:
שמור תשמרון. אזהרה לשמירות
הרבה שהתמר בתלמודו שלא
ישכחנו: ללכת בכל דרכיו. מה הוא
רחום אף אתה תהיה רחום הוא גומל
חסד ואתה גומל חסדים: ולדבקה בו.
אפשר לדבק בו והלא אש אוכלה
הוא אלא הדבק בחכמים ובתלמידים
ומעלה אני עליך כאלו נדבקת בו:
והוריש יי׳. אם עשיתם מה שעליכם
אני אעשה מה שעלי: ועצומים
מכם. אתם גבורים והם גבורים מכם
שאם יש למעלה מישראל אינם גבורים
מה שבח משבח את האמוריים עמ׳
עצומים מכם אלא אתם גבורים משאר אומות והם גבורים מכם: לא יתיצב איש וגו׳. אין לי אלא איש אומה ומשפחה
ואשה בכשפיה מנין ת״ל לא יתיצב מכל מקום: אם כן מה ת״ל איש אפי׳ כעוג מלך הבשן: פחדכם ומוראכם.
והלא פחד הוא מורא אלא פחדכם על הקרובים ומוראכם על הרחוקים: פחד. לשון בעתת פתאום: מורא. לשון
דאגה מימים רבים: כאשר דבר לכם. והיכן דבר את אימתי אשלח לפניך: חסלת והיה עקב

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה: האמורה בהר גריזים ובהר עיבל: את הברכה
אשר תשמעו. על מנת שתשמעו: וסרתם מן הדרך וגו׳. מלמד שכל העובד ע״ז

אתכם היום ללכת אחרי אלהים
אחרים אשר לא ידעתם׃
והיה כי יביאך יהוה
אלהיך אל הארץ אשר אתה בא
שמה לרשתה ונתתה את הברכה
על הר גרזים ואת הקללה על הר
עיבל׃ הלא המה בעבר הירדן
אחרי דרך מבוא השמש בארץ
הכנעני הישב בערבה מול הגלגל
אצל אלוני מרה׃ כי אתם עברים
את הירדן לבא לרשת את הארץ
אשר יהוה אלהיכם נתן לכם
וירשתם אתה וישבתם בה׃ ושמרתם
לעשות את כל החקים ואת
המשפטים אשר אנכי נתן לפניכם
היום׃ אלה החקים והמשפטים
אשר תשמרון לעשות בארץ אשר
נתן יהוה אלהי אבתיך לך לרשתה
כל הימים אשר אתם חיים על
האדמה׃ אבד תאבדון את כל
המקומות אשר עברו שם הגוים אשר
אתם ירשים אתם את אלהיהם
על ההרים הרמים ועל הגבעות
ותחת כל עץ רענן׃ ונתצתם את
מזבחתם ושברתם את מצבתם
ואשריהם תשרפון באש ופסילי
אלהיהם תגדעון ואבדתם את
שמם מן המקום ההוא׃ לא תעשון
כן ליהוה אלהיכם׃ כי אם אל המקום

יתכון יומא דין למהך בתר טעוות עממיא דלא ידעתון׃

ויהא ארי יעלינך ײ אלהך לארעא דאת עליל לתמן למירתה ותתן ית מברכיא על טורא דגריזים וית מלטטיא על טורא דעיבל׃

הלא אנון בעיברא דירדנא אחורי אורח מעלני שימשא בארעא דכנענאה דיתיב במישרא לקביל גלגל בסטר מישרי מורה׃

ארי אתון עברין ית ירדנא למיעל למירת ית ארעא דײ אלהכון יהיב לכון ותירתון יתה ותתבון בה׃ ותיטרון למיעבד ית כל קיימיא וית דיניא דאנא יהיב קדמיכון יומא דין׃

אלין קיימיא ודיניא דתיטרון למיעבד בארעא דיהב ײ אלהא דאבהתך לך למירתה כל יומיא דאתון קיימין על ארעא׃

אבדא תאבדון ית כל אתריא דפלחו תמן עממיא דאתון ירתין יתהון ית טעוותהון על טוריא רמיא ועל רמתא ותחות כל אילן עבות׃

ותתרעון ית אגוריהון ותתברון ית קמתהון ואשיריהון תוקדון בנורא וצלמי טעוותהון תקוצצון ותיבדון ית שמהון מן אתרא ההוא׃

לא תעבדון כן קדם ײ אלהכון

אילהן לאתרא

הוא סר מכל הדרך שנצטוו ישראל׃ מכאן אמרו המודה בע"ז ככופר בכל התורה כולה׃ ונתת את הברכה׃ כתרגו' ית מברכיא את המברכים׃ על הר גריזים׃ כלפי הר גריזי' הופכי' פניהם ופותחים בברכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו' שכל הארורים שבפרשה אומרים תחלה בלשון ברוך ואחר כך הופכים פניה' כלפי הר עיבל ופותחי' בקללה׃ הלא המה בעבר הירדן׃ סימן נתן להם׃ אחרי׃ אחר עברת הירדן הרבה והלאה למרחוק והוא לשון אחרי כל מקום שנא' אחרי מופלג הוא׃ דרך מבוא השמש׃ להלן מן הירדן לצד המערב׃ וטעם המקרא יוכיח שהם שני דברים הנקודים בשני טעמים אחרי נקוד בפשטא ודרך נקוד בתבר ואם היה אחרי דרך דבר אחד היה נקוד אחרי במשרת ודרך בסופר הטף׃ מול הגלגל׃ רחוק מן הגלגל׃ אלוני מורה׃ שכם הוא שנאמר עד מקום שכם עד אלון מורה׃ כי אתם עוברים את הירדן לבא לרשת את הארץ׃ נסים שעל הירדן יהיו סימן בידכם שתבאו ותרשו את הארץ׃ אבד תאבדון׃ אבד ואחר כך תאבדון מכאן לעוקר ע"ז שצריך לשרש אחריה׃ את כל המקומות׃ ומה תאבדון מהם אלהיהם שעל ההרים׃

מזבחת׃ של אבנים הרבה׃ מצבה׃ של אבן אחת והיא במות שכך שנינו במשנה אבן שחצבה מתחלתה לבימוס׃ אשרה׃ אילן הנעבד׃ ואבדתם את שמם׃ לכנות להם שם לגנאי בית גליא קורין לה בית כריא שן כלב עין קוץ׃ לא תעשון כן׃ להקטיר לשמים בכל מקום כי אם אל המקום אשר יבחר ײ׃ דבר אחר ונתצתם את מזבחתם ושברתם את מצבתם ובא' אזהרה לנותץ את השם ולמוחק אבן מעל המזבח או מן העזרה׃ אמר רבי ישמעאל וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין למזבחות אלא שלא תעשון

אשר יבחר יהוה אלהיכם מכל
שבטיכם לשום את שמו שם לשכנו
תדרשו ובאת שמה: והבאתם שמה
עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם
ואת תרומת ידכם ונדריכם ונדבתיכם
ובכרת בקרכם וצאנכם: ואכלתם
שם לפני יהוה אלהיכם ושמחתם
בכל משלח ידכם אתם ובתיכם
אשר ברכך יהוה אלהיך: לא תעשון
בכל אשר אנחנו עשים פה היום
איש כל הישר בעיניו: כי לא באתם
עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה
אשר יהוה אלהיך נתן לך: ועברתם
את הירדן וישבתם בארץ אשר
יהוה אלהיכם מנחיל אתכם והניח
לכם מכל איביכם מסביב וישבתם
בטח: והיה המקום אשר יבחר יהוה
אלהיכם בו לשכן שמו שם שמה
תביאו את כל אשר אנכי מצוה
אתכם עולתיכם וזבחיכם מעשרתיכם
ותרמת ידכם וכל מבחר נדריכם
אשר תדרו ליהוה: ושמחתם
לפני יהוה אלהיכם אתם ובניכם
ובנתיכם ועבדיכם ואמהתיכם
והלוי אשר בשעריכם כי אין לו חלק

דיתרעי יי אלהכון מכל שבטיכון לאשראה שכינתיה תמן לבית שכינתיה תתבעון ותיתון לתמן:

ותיתון לתמן עלוותכון וניכסת קודשיכון וית מעשרתיכון וית אפרשות ידכון ונדריכון ונדבתיכון ובכורי תורכון וענכון:

ותיכלון תמן קדם יי אלהכון ותיחדון בכל אושטות ידכון אתון ואינש בתיכון דבריכך יי אלהך:

לא תעבדון ככל דאנחנא עבדין הכא יומא דין גבר כל דכשר בעינוהי:

ארי לא אתיתון עד כען לבית ניחא ולאחסנא דיי אלהך יהיב לך:

ותעברון ית ירדנא ותיתבון בארעא דיי אלהכון מחסין יתכון ויניח לכון מכל בעלי דבביכון מסחור סחור ותיתבון לרוחצן:

ויהא אתרא דיתרעי יי אלהכון ביה לאשראה שכינתיה תמן לתמן תיתון ית כל דאנא מפקיד יתכון עלוותכון וניכסת קודשיכון מעשרתכון ואפרשות ידכון וכל שפר נדריכון דתידרון קדם יי:

ותחדון קדם יי אלהכון אתון ובניכון ובנתיכון ועבדיכון ואמהתיכון וליואה די בקירויכון ארי לית ליה חולק

כמעשיהם ויגרמו עונותיכם למקדש אבותיכם שיחרב: לשכנו תדרשו. זה משכן שילה: זבחיכם. זבחים של חובה: מעשרותיכם. מעשר בהמה ומעשר שני לאכול לפנים מן החומה: תרומת ידכם. אלו הבכורי' שנא' בהם ולקח הכהן הטנא מידך: ובכורות בקרכם וצאנכם. לתתם לכהנים ויקריבום שם: אשר ברכך. לפי הברכה הבא: ככל אשר אנחנו עושי' פה היום וגו'. מוסב למעלה על כי אתם עוברים. כשתעברו את הירדן מיד מותרים להקריב בבמה כל י"ד שנה של כבוש וחלוק ובבמה לא תקריבו ככל אשר אתם מקריבי' פה היום במשכן שעמכם שהוא משוח וכשר להקריב בו חטאות ואשמו' ונדרים ונדבות אבל בבמה אין קרב אלא הנדר והנדבה וזהו איש כל הישר בעיניו אבל נדרים ונדבות שאתם מתנדבים על שישר בעיניכם להביאם ולא ע"י חובה אותם תקריבו בבמה: וחובות הקבועות להם זמן כגון פסח: אבל חובות שאין קבועות להם זמן כגון פר העלם דבר של צבור אין בבמה קטנה אלא בבמה גדולה כגון נוב וגבעון שם קרבו: כי לא באתם. כל י"ד שנה: אל המנוחה. זו שילה: הנחלה. זו ירושלים: עד עתה. כמו עדין: ועברתם את הירדן. משתחלקו ויכיר כל אחד ואחד מכיר את חלקו ואת ישיבתו: והניח לכם. לאחר כבוש וחלוק: וישבתם בטח. ומנוחה מן הגוים אשר הניח יי' לנסות בם את ישראל ואין זאת אלא בימי דוד: והיה המקום אשר יבחר יי'. בנו לכם בית הבחירה בירושלים וכן בדוד הוא אומר ויהי כי ישב המלך בביתו ויי' הניח לו מסביב מכל אויביו ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון ברית יי' יושב בתוך היריעה: שמה תביאו וגו'. למעלה אומר לענין שילה וכאן אומר לענין ירושלים ולכך חלקם הכתוב לתת היתר בין זו לזו משחרבה שילה ובאו לנוב וחרבה נוב ובאו לגבעון והיו הבמות מותרות עד שבאו לירושלים: מבחר נדריכם. מלמד שיביאו [illegible] מן המובחר: השמר לך. ליתן לא תעשה על הדבר: בכל מקום אשר תראה. אשר יעלה בלבך אבל אתה מקריב על פי נביא כגון אליהו בהר הכרמל: באחד שבטיך. בחלקו של בנימין ולמעלה הוא אומר מכל שבטיכם הא

ונחלה אתכם׃ השמר לך פן תעלה
עלתיך בכל מקום אשר תראה׃
כי אם במקום אשר יבחר יהוה באחד
שבטיך שם תעלה עלתיך ושם
תעשה כל אשר אנכי מצוך׃ רק
בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר
כברכת יהוה אלהיך אשר נתן לך
בכל שעריך הטמא והטהור יאכלנו
כצבי וכאיל׃ רק הדם לא תאכלו על
הארץ תשפכנו כמים׃ לא תוכל
לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך
ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך וכל
נדריך אשר תדר ונדבתיך ותרומת
ידך׃ כי אם לפני יהוה אלהיך תאכלנו
במקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו
אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך
והלוי אשר בשעריך ושמחת לפני
יהוה אלהיך בכל משלח ידך׃ השמר
לך פן תעזב את הלוי כל ימיך על
אדמתך׃ כי ירחיב יהוה
אלהיך את גבלך כאשר דבר לך
ואמרת אכלה בשר כי תאוה נפשך
לאכל בשר בכל אות נפשך תאכל
בשר׃ כי ירחק ממך המקום אשר
יבחר יהוה אלהיך לשום שמו שם

ואחסנא עמכון׃
איסתמר לך דילמא תסיק
עלוותך בכל אתרא דתחזי׃

אילהן באתרא דיתרעי יי׳
בחדא מן שיבטך תמן תסיק
עלוותך ותמן תעביד כל דאנא
מפקיד לך׃
ליחוד בכל רעות נפשך תיכוס
ותיכול בישרא כברכתא דיי׳
אלהך די יהב לך בכל קירווך
מסאבא ודכיא ייכלוניה כבשר
טביא ואילא׃

לחוד דמא לא תיכלון על
ארעא תושדיניה כמיא׃
לית לך רשו למיכל בקירווך
מעשר עיבורך חמרך
ומישחך ובכורי תורך ועאנך
וכל נדרך דתידר ונדבתך
ואפרשות ידך׃

אילהן קדם יי׳ אלהך תיכלניה
באתרא דיתרעי יי׳ אלהך
ביה את וברך וברתך ועבדך
ואמתך וליואה די בקירווך
ותחדי קדם יי׳ אלהך בכל
אושטות ידך׃

איסתמר לך דילמא תשבוק
ית ליואי כל יומך על ארעך׃

ארי יפתה יי׳ אלהך ית
תחומך כמא דמליל לך ותימר
איכול בישרא ארי תתרעי
נפשך למיכל בישרא בכל
רעות נפשך תיכול בישרא׃

ארי יתרחק מינך
אתרא דיתרעי יי׳ אלהך
לאשראה שכינתיה תמן

שמו כשקבעו את הארון לחוכה
קידושי נבה הוקנ׳ מכל קדש וזהב׳
מקום הנדרן היה נחלקו של בנימין׳
רק בכל אות נפשך׳ במה הכתוב
מדבר אם בבשר תאוה להתיר־
בלא הקרבת אימורין הרי אומור
במקום אחר כי ירחיב יי׳ אלקיך את
גבולך כאשר דבר לך ואמרת אוכלה
בשר במה זה מדבר בקדשים שנפל
בהם מום שיפדו ויאכלו בכל מקום
יכול יפדו על מום עובר ת״ל רק׳
תזבח ואכלת בשר אין לך בהם היתר
גיזה וחלב אלא היתר אכילה על ידי
זביחה׳ הטמא והטהור׳ לפי שבין
מכח קדשים שנא׳ בהם והבשר אשר
יגע בכל טמא לא יאכל הוצרך להתיר
כן שטמא וטהור אוכלין בקערה א׳׃
כצבי וכאיל׳ שאין קרבן מהם כצבי
וכאיל׳ לפוטרן מן הזרוע והלחיים
והקבה׳ רק הדם לא תאכלו׳ אע״פ
שאין לך בו זריקת מזבח ממנו לא
תאכלנו׃ תשפכנו כמים׳ לומר שאין
צריך כסוי׳ לא תשפכנו כמים הרי
הוא כמים להכשיר זרעים׃ לא תוכל׳
בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר
ר׳ יהושע בן קרחה אומר יכול אתה

אבל אינך רשאי׳ בוא בו ואת היבוסי יושב ירושלם לא יכלו בני יהודה להורישם יכולים היו אבל אינם רשאים לפי
שכרתו להם אברהם ברית כשלקח מהם מערת המכפלה ולא יבוסים היו אלא חתים היו ועל שם העיר שמה־
יבוס נקראים יבוסים כך מפורש בפרקי רבי אליעזר והוא שנאמר כי אם הסירך העורים והפסחים שאלי נפש דוד
צלמים שכתבו עליהם את השבועה׃ ובכורות בקרך וצאנך׳ אזהרה זו לכהנים׃ ותרומת ידך׳ אלו הבכורים־׃
לפני יי׳׳ לפנים מן החומה׃ והלוי אשר בשעריך׳ אם אין לך לתת לו מחלקו כגון מעשר ראשון תן לו מעשר עני׃
ואם אין לך מעשר עני הזמינהו לאוכלך על שלמיך׃ השמר לך׳ ליתן לא תעשה על הדבר׃ על אדמתך־׃
אבל בגלות אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל׃ כי ירחיב׳ למדה תורה דרך ארץ שלא יתאוה אדם לאכל בשר־
אלא מתוך רחבת ידים ועושר׃ בכל אות נפשך׳ אבל במדבר נאסר להם בשר תאוה אלא אם כן מקדישהו ומקריבהו
שלמים׃ כי ירחק ממך המקום׳ ולא תוכל לבא לעשות שלמים בכל יום כמות שעכשו שהמשכן קרוב לכם׃

וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן
יהוה לך כאשר צויתך ואכלת כב
בשעריך בכל אות נפשך: אך כאשר
יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו
הטמא והטהור יחדו יאכלנו: רק חזק
לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש
ולא תאכל הנפש עם הבשר: לא
תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים:
לא תאכלנו למען ייטב לך ולבניך
אחריך כי תעשה הישר בעיני יהוה:
רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך כו
תשא ובאת אל המקום אשר יבחר
יהוה: ועשית עלתיך הבשר והדם
על מזבח יהוה אלהיך ודם זבחיך כז
ישפך על מזבח יהוה אלהיך והבשר
תאכל: שמר ושמעת את כל הדברים
האלה אשר אנכי מצוך למען ייטב
לך ולבניך אחריך עד עולם כי כח
תעשה הטוב והישר בעיני יהוה
אלהיך: כי יכרית יהוה
אלהיך את הגוים אשר אתה בא
שמה לרשת אותם מפניך וירשת
אתם וישבת בארצם: השמר לך פן
תנקש אחריהם אחרי השמדם
מפניך ופן תדרש לאלהיהם לאמר
איכה יעברו הגוים האלה את אלהיהם

ותיכוס מתורך ומן ענך דיהב יי לך כמא דפקדך ותיכול בקירוך בכל רעות נפשך:

ברם כמא דמתאכיל ית בשר טביא וית אילא כן תיכלינה מסאבא ודכיא כחדא יכלוניה

לחוד תקיף בדיל דלא למיכל דמא ארי דמא הוא נפשא ולא תיכול נפשא עם בישרא:

לא תיכלינה על ארעא תושדיניה כמיא:
לא תיכלינה בדיל דייטב לך ולבנך בתרך ארי תעביד דכשר קדם יי:
לחוד מעשר קודשך דיהון לך ונידרך תיטול ותיתי לאתרא דיתרעי יי:
ותעביד עלוותך בישרא ודמא על מדבחא דיי אלהך ודם ניכסת קודשך ישתפיך על מדבחא דיי אלהך ובישרא תיכול:
טר ותקביל ית כל פיתגמיא האלין דאנא מפקיד לך בדיל דייטב לך ולבנך בתרך עד עלמא ארי תעביד דתקין ודכשר קדם יי אלהך:

ארי ישיצי יי אלהך ית עממיא דאת עליל לתמן למירת יתהון מן קדמך ותתריך יתהון ותיתיב בארעהון:

איסתמר לך דילמא תיתקל בתריהון בתר דישתיצון מן קדמך ודילמא תיתבע לטעוותהון למימר איכדין פלחין עממיא האלין ית טעוותהון

וזבחת כאשר צויתך. מלמד שיש צוי בשחיטה היאך ישחוט. והן הלכות שחיטה שנאמרו למשה על פה בסיני: אך כאשר יאכל את הצבי וגו'. אינך מוזהר לאכול בטהרה. אף מוקדשין שנפל בהן מום מותר. אף הטמא והטהור מותר הל' אך: רק חזק לבלתי אכל. ממה שאמר חזק אתה למד שהיו שטופין בדם לאוכלו. לכך הוצרך לומר חזק דברי ר' יהודה. ר' שמעון בן עזאי אומר לא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק במצות. אם הדם שהוא קל לשמור שאין אדם מתאוה לו הוצרך לחזקך באזהרתו. כ"ש לשאר מצות: ולא תאכל הנפש עם הבשר. אזהרה לאבר מן החי שלא תאכל את הבשר ועדין הנפש קיימת: לא תאכלנו. אזהרה לדם התמצית: לא תאכלנו. אזהרה לדם האברים: למען ייטב לך ולבניך אחריך. צא ולמד מה. שכרן של מצות אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו זוכה לו ולבניו אחריו קל וחומר לגזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להם: רק קדשיך. אעפ' שאתה מותר לשחוט חולין לא התרתי לך לשחוט קדשים ולאכלם בשעריך
בלא הקרבת אימורין. אלא הביאם לבית הבחירה: ועשית עולותיך הבשר והדם. אם עולות הן תן הבשר והדם על
מזבח יי' אלהיך ואם זבחי שלמים הם דם זבחיך ישפך על מזבח יי' תחלה והדר והבשר תאכל. ועוד דרשו רבותינו רק
קדשיך לא נלמד על הקדשים שבחוצה לארץ וללמד על התמורות ועל ולדות קדשים שיקריבו: שמור ושמעת. שמור
זו משנה שאתה צריך לשמרה בבטנך שלא תשכח כענין שנ' כי נעים כי תשמרם בבטנך ואם שנית אי אפשר שתשמע
ותקיים הא כל שהיא בכלל משנה אין בכלל מעשה: את כל הדברי'. שתהא חביבה עליך מצוה קלה כמצוה חמור':
הטוב והישר. הטוב בעיני אדם והישר בעיני המקום: פן תנקש. אונקלו' תרג' לשון מוקש דילמא תתקל ואומ' אני שלא
חש לדקדק שלא מצינו נון בלשון יוקש ואפי' בסוף שמפל ממנו. אבל בלשון טירוף וקשקוש מצינו נון כמו
וארכבתה דא לדא נקשן. ואף אני אומר פן תנקש אחריהם פן תטרף אחריהם להיות כרוך אחר מעשיהם וכן ינקש

ואעשה כן גם אני לא תעשה כן ליהוה
אלהיך כי כל תועבת יהוה אשר
שנא עשו לאלהיהם כי גם את בניהם
ואת בנתיהם ישרפו באש לאלהיהם:
את כל הדבר אשר אנכי מצוה
אתכם אתו תשמרו לעשות לא תסף
עליו ולא תגרע ממנו:
כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום
ונתן אליך אות או מופת: ובא האות
והמופת אשר דבר אליך לאמר
נלכה אחרי אלהים אחרים אשר לא
ידעתם ונעבדם: לא תשמע אל דברי
הנביא ההוא או אל חולם החלום
ההוא כי מנסה יהוה אלהיכם אתכם
לדעת הישכם אהבים את יהוה
אלהיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם:
אחרי יהוה אלהיכם תלכו ואתו
תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקלו
תשמעו ואתו תעבדו ובו תדבקון:
והנביא ההוא או חלם החלום ההוא
יומת כי דבר סרה על יהוה אלהיכם
המוציא אתכם מארץ מצרים
והפדך מבית עבדים להדיחך מן
הדרך אשר צוך יהוה אלהיך ללכת
בה ובערת הרע מקרבך:
כי יסיתך אחיך בן אמך
או בנך או בתך או אשת חיקך או

ואיעביד כן אף אנא:
לא תעביד כן קדם ײ אלהך
ארי כל דמרחק קדם ײ
דסני עבדין לטעותהון ארי
אף ית בנהון וית בנתהון
מוקדין בנורא לטעותהון:

ית כל פיתגמא דאנא מפקיד
יתכון יתיה תיטרון למיעבד
לא תוספון עלוהי ולא תמנעון
מניה:

ארי יקום בינך נביא או חלים
חילמא ויתן לך את או מופת:

וייתי אתא ומופתא דמליל
עמך למימר נהך בתר טעוות
עממיא דלא ידעתינון
ונפלחינון:
לא תקביל לפיתגמי נביא
ההוא או מן חלים חילמא
ההוא ארי מנסה ײ אלהכון
יתכון למידע האיתיכון רחמין
ית ײ אלהכון בכל לבכון
ובכל נפשכון:

בתר פולחנא דײ אלהכון
תהכון ויתיה תדחלון וית
פיקודוהי תיטרון ולמימריה
תקבלון וקדמוהי תפלחון
ולדחלתיה תתקרבון:
ונביא ההוא או חלים חילמא
ההוא יתקטיל ארי מליל
סטיא על ײ אלהכון דאפיק
יתכון מארעא דמצרים ופרקך
מבית עבדותא לאטעיותך
מן אורחא דפקידך ײ אלהך
למהך בה ותפלי עביד דביש
מבינך:

ארי ימלכנך
אחוך בר אמך או ברך או
ברתך או איתת קיימך או

מוסף לכל אשר לו כלומר מקולל את
קרבנם להיות עלו מוסיף קרבנה ויקנו
מחזירין ומתנקם: אחר מנינו ואחרי
השמדם מפניך: אחר שהרגה
שהשמידם מפניך יש לך לתת לבב
מפני מה נשמדו אלו מפני מעשים
מקולקלים שבידיהם אף אתה לא תעשה
כן שלא יבאו אחרים וישמידוך: איכה
יעבדו. לא שלא עבדה על זו אלא על
זיבוח וקיטור ונסוך והשתחויה כמו
שכתוב בלתי ליי לבדו דברי הכתוב
לגבוה בא ללמד כאן אלא דדרכה של
זו לעבודה בדבר אחד כגון פוער
לפעור וזורק אבן למרקוליס זהו
עבודתן וחייב אבל זיבוח וקיטור
ונסוך והשתחויה אף שלא כדרכה
חייב: כי גם את בניהם: גם לרבות
אבותיהם ואמותיהם אמר רבי עקיבא
אני ראיתי נכרי אחד שכפתו לאביו
לפני כלבו ואכלו: את כל הדבר
קלה כחמורה תשמרון לעשות: לתת
לא תעשה על עשה שאמור בפרשה
שכל השומר לשו לא תעשה הוא אבל
אין עוקין על לאו דהשומר של עשה:
לא תסף עליו כגון ה' פרשיות בתפלין
ה' מינין בלולב ד' ברכות לברכת
כהנים: ונתן אליך אות בשמים כדכתיב
בגדעון ועשית לי אות וגו': והאות ואיזי

חורב על קנות לבית: אות מופת: בארץ ואעפ"כ לא תשמע לו ואם תאמר אם כן למה נתן הקב"ה ממשלה לעשות אות:
כי מנסה יי' אלהיכם אתכם וגו': ואת מצותיו תשמרו: תורת משה: ובקולו תשמעו: בקול הנביאים: ואותו
תעבדו: במקדשו: ובו תדבקון: בדרכיו הדבקון גמלות חסדים קבר מתים ביקור חולים כמו שעשה הקב"ה
ברוך הוא: סרה: דבר המוסר מן העולם שלא היה ולא נברא בעולם ולא צויתיו לדבר כן: והפדך מבית
עבדים: אפילו אין לו עליך אלא שפדאך דיו: כי יסיתך: אין הסתה אלא עבודה זרה שנאמר אם יי' הסיתך בי
לעשות כן: אחיך: מאביך: או בן אמך: את מאם: אשת חיקך: השוכבת בחיקך ומחוקת בך: וכן ומחיקך
קהלך מיסוד התקועים בארץ: אשר כנפשך: זה אביך פירש לך הכתוב את החביבים לך קל וחומר לאחרים:

רעך אשר כנפשך בסתר לאמר
נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר
לא ידעת אתה ואבתיך ׃ מאלהי
העמים אשר סביבתיכם הקרבים
אליך או הרחקים ממך מקצה הארץ
ועד קצה הארץ ׃ לא תאבה לו ולא
תשמע אליו ולא תחוס עינך עליו
ולא תחמל ולא תכסה עליו ׃ כי
הרג תהרגנו ידך תהיה בו בראשונה
להמיתו ויד כל העם באחרנה ׃
וסקלתו באבנים ומת כי בקש
להדיחך מעל יהוה אלהיך המוציאך
מארץ מצרים מבית עבדים ׃ וכל
ישראל ישמעו ויראון ולא יוספו
לעשות כדבר הרע הזה בקרבך ׃
כי תשמע באחת עריך
אשר יהוה אלהיך נתן לך לשבת
שם לאמר ׃ יצאו אנשים בני בליעל
מקרבך וידיחו את ישבי עירם לאמר
נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר
לא ידעתם ׃ ודרשת וחקרת ושאלת
היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה
התועבה הזאת בקרבך ׃ הכה
תכה את ישבי העיר ההוא לפי חרב
החרם אתה ואת כל אשר בה ואת
בהמתה לפי חרב ׃ ואת כל שללה
תקבץ אל תוך רחבה ושרפת
באש את העיר ואת כל שללה
כליל ליהוה אלהיך והיתה תל עולם

חברך די כנפשך בכיסו
למימר נהך ונפלח לטעות
עממיא דלא ידעת את
ואבהתך ׃
מטעות עממיא די בסחרנותכון
דקריבין לך או דרחיקין מנך
מסייפי ארעא ועד סייפי ארעא ׃
לא תיבי ליה ולא תקביל מניה
ולא תחוס עינך עלוהי ולא
תרחם ולא תכסי עלוהי ׃
ארי מיקטל תקטליניה ידך
תהא ביה בקדמיתא
למקטליה וידא דכל עמא
בבתריתא ׃
ותרגמיניה באבניא וימות ארי
בעא לאטעיותך מדחלתא
דיי אלהך דאפקך מארעא
דמצרים מבית עבדותא ׃
וכל ישראל ישמעון וידחלון
ולא יוספון למעבד כפתגמא
בישא הדין בינך ׃
ארי תשמע בחדא מן קירוך
דיי אלהך יהיב לך למיתב
תמן למימר ׃
נפקו גברין בני רשיעא מבינך
ואטעיאו ית יתבי קרתהון
למימר נהך ונפלח לטעות
עממיא דלא ידעתון ׃
ותיתבע ותבדוק ותשאל יאות
והא קושטא כיון פיתגמא
איתעבידת תועבתא הדא
מבינך ׃
מימחא תימחי ית יתבי קרתא
ההיא לפיתגם דחרב גמר
יתה וית כל דבה וית בעירה
לפיתגם דחרב ׃
וית כל עדאה תכנוש לגו
פתאה ותוקיד בנורא ית קרתא
וית כל עדאה גמיר קדם יי
אלהך ותהא תל חריב לעלם

בסתר ׳ מגיד הכתוב שאין המסית
מסית אלא בסתר כדכתיב בנשף
בערב יום באישון לילה ואפלה ׃ אשר
לא ידעת אתה ואבותיך ׳ דבר גנאי
הוא זה לך שאף האומות מניחין מה
שמסרו להם אבותיהם והוא אומר
שתניח לך מה שמסרו לך אבותיך ׳
הקרובים אליך או הרחוקים ממך ׳
למה פרט לך קרובים ורחוקים אלא כך
אמר הכתוב מטיבן של קרובים אתה
למד מה טיבן של רחוקים כמו שאין
בקרובים ממש כך אין ממש ברחוקים ׳
מקצה הארץ ׳ זה החמה והלבנה וצבא
השמים שהולכים מסוף העולם ועד
סופו ׃ לא תאבה לו ׳ לא תהא תאב לו
ולא תאהבנו לפי שנא׳ ואהבת לרעך
כמוך את זה לא תאהב ׃ ולא תשמע
אליו בהתחננו על נפשו למחול לו לפי
שנ׳ עזב תעזב עמו מסנק הפסק
מה כי בלבד תעזבי לזה לא תעזוב ׃ לא
תחוס עינך ׳ לפי שנאמר לא תעמוד
על דם רעך על זה לא תחוס ׃ ולא
תחמול ׳ ולא תהפך בזכותו ׃ ולא
תכסה עליו ׳ אם אתה יודע לו חובה
אי אתה רשאי לשתוק ׃ כי הרג
תהרגנו ׳ יצא מב״ד זכאי תחזירנו
לחובה יצא מב״ד חייב אל תחזירהו
לזכות ׃ ידך תהיה בו בראשונה ׳ מצוה
ביד העדים להמיתו לא מת בהן
ימות ביד אחרים שנא׳ ויד כל העם
באחרונה ׃ לשבת שם ׳ פרט לירושלם שאינה נעשית עיר הנדחת ׃ כי תשמע לאמר יצאו אנשים בני בליעל מקרבך ׳ בני
בלי עול שפרקו עולו של מקום ׃ אנשים ׳ ולא נשים ׃ יושבי עירם ׳ ולא עיר אחרת מכאן אמרו אין נעשית עיר הנדחת
עד שיהיו מדיחיה אנשים ועד שיהיו מודחיה מתוכה ׃ ודרשת וחקרת ושאלת היטב ׳ מכאן למדו ז׳ חקירות מריבוי המקרא
כאן ג׳ דרישה וחקירה והיטב ושאלת אינו מן המנין ומכאן למדו בדיקות ובמקום אחר אומר ודרשת היטב ׳ ובמקום
אחר אומר ודרשו השופטים היטב ולמדו היטב היטב לג״ש ליתן את האמור של זה בזה ׃ הכה תכה ׳ אם אתה

לא תבנה עוד: ולא ידבק בידך
מאומה מן החרם למען ישוב יהוה
מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך
והרבך כאשר נשבע לאבתיך:
כי תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר
את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום
לעשות הישר בעיני יהוה אלהיך:
בנים אתם ליהוה אלהיכם
לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין
עיניכם למת: כי עם קדוש אתה
ליהוה אלהיך ובך בחר יהוה להיות
לו לעם סגלה מכל העמים אשר על
פני האדמה: לא תאכל
כל תועבה: ואת הבהמה אשר
תאכלו שור שה כשבים ושה עזים:
איל וצבי ויחמור ואקו ודישן ותאו
וזמר: וכל בהמה מפרסת פרסה
ושסעת שסע שתי פרסות מעלת
גרה בבהמה אתה תאכלו: אך את זה
לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי
הפרסה השסועה את הגמל ואת
הארנבת ואת השפן כי מעלה גרה
המה ופרסה לא הפריסו טמאים
הם לכם: ואת החזיר כי מפריס
פרסה הוא ולא גרה טמא הוא לכם
מבשרם לא תאכלו ובנבלתם
לא תגעו: את זה תאכלו
מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר
וקשקשת תאכלו: וכל אשר אין לו
סנפיר וקשקשת לא תאכלו טמא

לא תתבני עוד:
ולא ידבק בידך מידעם מן
חירמא בדיל דיתוב יי׳ מתקוף
רוגזיה ויתן לך רחמין וירחם
עלך ויסגינך כמא דקיים
לאבהתך:
ארי תקביל למימרא דיי׳
אלהך למיטר ית כל פיקודוהי
דאנא מפקיד לך יומא דין
למיעבד דכשר קדם יי׳ אלהך:
בנין אתון קדם יי׳ אלהכון
לא תתהממון ולא תשוון כרח
בין עיניכון על מית:
ארי עם קדיש את קדם יי׳
אלהך ובך איתרעי יי׳
למיהוי ליה לעם חביב מכל
עממיא די על אפי ארעא:
לא תיכול כל דמרחק:
דא בעירא דתיכלון תורין
אימרין דרחלין וגדין דעזין:
אילא וטביא ויחמורא ויעלא
ורימא ותורבלא ודיצא:
וכל בעירא דסדיקא פרסתא
ומטילפא טילפין תרתין פרסן
מסקא פישרא בבעירא יתה
תיכלון:
ברם ית דין לא תיכלון ממסקי
פישרא וממסדיקי פרסתא
ומטילפי טילפיא ית גמלא ית
ארנבא וית טפזא ארי מסקי
פישרא אינון ופרסתהון
לא סדיקו מסאבין אינון
לכון:
וית חזירא ארי סדיק פרסתא
הוא ולא פשר מסאב הוא
לכון מבישרהון לא תיכלון
ובנבילתהון לא תיקרבון:
ית דין תיכלון מכל די במיא
כל דליה ציצין וקלפין
תיכלון:
כל דלית ליה ציצין
וקלפין לא תיכלון מסאב

יש להמיתה במיתה הכתובה בה ט
מותב ואם לאו תמיתהו במיתה
אחרת: ה׳ אלהיך · לשמוע ובעבור ·
למען ישוב · מוסב על הכה תכה ·
מחרון אפו · שכל זמן שעז׳ בעולם
חרון אף בעולם · לא תתגודדו · לא
תתנו גדידה ושרט בבשרכם על מת
כדרך שהאמוריים עושים לפי
שאתם בני המקום ואתם ראויים
שתהיו נאים ולא גדודים ומקורחים ·
בין עיניכם · אצל הפדחת · ובמקו׳
אחר הוא אומ׳ לא יקרחה קרחה
בראשם לעשות כל קרחה כבין העינים
כי עם קדוש אתה · קדושת עצמך
מאבותיך ועוד בך בחר ה׳ · כל
תועבה · כל שתעבתי לך הרי הוא
כאוזן בכור כדי לאוכלו במוקדשין הרי
הדבר שתעבתי לך · כל מום לא
יהיה בו ועוד כאן שלא ישחוט ויאכל
על אותו מום בעל בשר בחלב הרי
הדבר שתעבתי לך הוזהר כאן על
אכילתו · זאת הבהמה איל וצבי וגו׳ ·
למדנו שחיה בכלל בהמה · ולמדנו
שחיה ובהמה מרובים טמאים על
הטהורים · שבכל מקום פורט את
המועטים · אקו תרג׳ יעלא כמו יעלי
סלע · ותאו · ותרבלא שור היער בלע״ז
לשון אחרת יער · מפרסת · סדוקה
כתרג׳ פרסה · פלנטה בלע״ז · ושוסעת
שסע · חלוקה בב׳ צפרנים שיש סדוק
ואינה חלוקה בצפרנים וקיא טמאה ·

בבהמה · משמ׳ מה שנמצא בבהמה אכול ומכאן למדנו שהשליל ניתר בשחיטת אמו · השסועה · בריה שיש לה ב׳ גבין
וב׳ שדראות אמרו רבו׳ מפני מה נשנית בבהמות מפני השסועה · ובעופות מפני הראה לפי שלא נאמרו בת״כ ·
ובנבלתם לא תגעו · רבותי׳ פירשוהו ברגל שאדם חייב לטהר עצמו ברגל יכול יהו מוזהרין כל ישראל בנגיעת נבלה ת״ל אמור
אל הכהנים בני אהרן וגו׳ · ומה טומאת המת חמורה כהנים מוזהרים וישראל אינם מוזהרין · טומאת נבלה קלה לא כל שכן ·

הוא לכם׃ כל צפור טהרה
תאכלו׃ וזה אשר לא תאכלו מהם
הנשר והפרס והעזנה והראה ואת
האיה והדיה למינה׃ ואת כל ערב
למינו׃ ואת בת היענה ואת התחמס
ואת השחף ואת הנץ למינהו׃ את
הכוס ואת הינשוף והתנשמת׃ והקאת
ואת הרחמה ואת השלך׃ והחסידה
והאנפה למינה והדוכיפת והעטלף׃
וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא
יאכלו׃ כל עוף טהור תאכלו׃ לא
תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך
תתננה ואכלה או מכר לנכרי כי
עם קדוש אתה ליהוה אלהיך לא
תבשל גדי בחלב אמו׃

עשר תעשר את כל תבואת זרעך
היצא השדה שנה שנה׃ ואכלת
לפני יהוה אלהיך במקום אשר
יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך
תירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך
למען תלמד ליראה את יהוה
אלהיך כל הימים׃ וכי ירבה ממך
הדרך כי לא תוכל שאתו כי ירחק
ממך המקום אשר יבחר יהוה
אלהיך לשום שמו שם כי יברכך
יהוה אלהיך׃ ונתתה בכסף וצרת
הכסף בידך והלכת אל המקום

הוא לכון׃
כל ציפר דכי תיכלון׃
ודין דלא תיכלון מנהון נשרא
ועד ועזיא׃
ובת כנפא ושרפיתא ודיתא
ליזנה׃
וית כל עורבא ליזנוהי׃
וית בת נעמיתא וציצא וציפר
שחפא ונצא ליזנוהי׃
וקריא וקיפופא בותא׃

וקתא וירקריקא ושלינונא׃
וחוריתא ואיבו ליזנה ונגר
טורא ועטליפא׃
וכל ריחשא דעופא מסאב הוא
לכון לא יתאכלון׃
כל עוף דכי תיכלון׃
לא תיכלון כל נבילא לתותב
ערל די בקירוך תתנינה
וייכלונה או תזבנינה לבר
עממין ארי עם קדיש את קדם
יי אלהך לא תיכלון בשר
בחלב׃

עשרא תעשר ית כל עללת
זרעך דיפיק חקלא שתא
שתא׃
ותיכול קדם יי אלהך באתרא
דיתרעי לאשראה שכינתיה
תמן מעשר עיבורך חמרך
ומישחך ובכורי תורך וענך
בדיל דתילף למידחל קדם
יי אלהך כל יומיא׃

וארי יסגי מנך אורחא
ארי לא תיכול למיטליה
ארי יתרחק מנך אתרא
דיתרעי יי אלהך לאשראה
שכינתיה תמן ארי יברכינך
יי אלהך׃

ותתן בכספא ותצור כספא
בידך ותהך לאתרא

כל צפור טהורה תאכלו׃ להתיר
משולחת שבמצורע׃ וזה אשר לא
תאכלו׃ לאסור את השחוטה׃ הראה׃
היא איה היא דאה׃ ולמה נקראת
שמה ראה שרואה ביותר ולמה
הוזהרה בכל שמותיה שלא
יתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק שלא
יהא האוסרה קורא אותה ראה והבא
להתירה קורא אותה דאה או איה
שמה וזה לא אסר הכתוב ובעופות
פרט לך את הטמאים ללמדך
שהעופות טהורים מרובים על הטמאים
לפי׳ פרט לך את הטמאים׃ והתנשמת׃
קלבא שורי״ץ׃ השלך׃ השולה דגים מן
הים׃ הדוכיפת׃ זהו תרנגול הבר
ובלשון לע״ז כרופא וכרבלתו כפולה׃
שרץ העוף׃ הם הנמוכים הרוחשים על
הארץ כגון זבובים וצרעין וחגבים
טמאים הם נקראים שרץ׃ כל עוף
טהור תאכלו׃ ולא את הטמא בא ליתן
עשה על לא תעשה וכן בבהמה
אותה תאכלו ולא בהמה טמאה ולאו
הבא מכלל עשה עשה ולעבור עליה
בעשה ולא תעשה׃ לגר אשר
בשעריך׃ גר תושב שקיבל עליו שלא
לעבוד ע״ז ואוכל נבלות׃ כי עם קדוש
אתה׃ קדש עצמך במותר לך דברים
המותרים ואחרים נוהגים בהם איסור
אל תתירם בפניהם׃ לא תבשל גדי׃ ג׳ פעמים פרט לבהמה וחיה ועופות לא תבשל גדי׃ עשר תעשר׃ מה ענין זה
אצל זה אמר להם הקב״ה לישראל אל תגרמו לי לבשל גדיים של תבואה עד שהם במעי אמותיהם שכשאין אתם מעשרים
מעשרות כראוי כשהם סמוכים להתבשל אני מוציא רוח קדים והיא משדפתן כמו שנאמר ושדפה לפני קמה׃ וכן
לענין בכורים׃ שנה שנה׃ מכאן שאין מעשרין מן החדש על הישן׃ ואכלת וגו׳ זה מעשר שני שכבר למעלה לא נתן
מעשר אלא ללוים שנ׳ כי תקחו מאת בני ישראל וגו׳ ונתן להם רשות לאכלו בכל מקום שנ׳ ואכלתם אותו בכל מקום על
כרחך זה מעשר אחר הוא׃ כי יברכך׃ שתהא התבואה מרובה לשאת׃ בכל אשר תאוה נפשך׃ כלל׃ בבקר ובצאן וביין
ובשכר פרט ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל הפרט מפורש ולד ולדות הארץ וראוי למאכל אדם׃ ולוי לא תעזבנו׃

דיתרעי יי אלהך ביה ׃
ותתן כספא בכל דיתרעי
נפשך בתורי ובענא ובחמר
חדת ועתיק ובכל דתשאלינך
נפשך ותיכול תמן קדם יי
אלהך ותחדי את ואינש ביתך

וליואה די בקירויך לא
תשבקיניה ארי לית ליה חולק
ואחסנא עמך ׃

מסוף תלת שנין תפיק ית כל
מעשר עללתך בשתא ההיא
ותצנע בקירויך ׃

וייתי ליואה ארי לית ליה
חולק ואחסנא עמך וגיורא
ויתמא וארמלתא די בקירויך
וייכלון וישבעון בדיל
דיברכנך יי אלהך בכל
עובדי ידך דתעביד ׃

מסוף שבע שנין תעביד
שמיטתא ׃
ודין פיתגם שמיטתא דישמיט
כל גבר מרי רשו דירשי
בחבריה לא יתבע מן חבריה
ומן אחוהי ארי קרא שמיטתא
קדם יי ׃
מן בר עממין תתבע ודיהי לך
עם אחוך תשמיט ידך ׃
לחוד ארי לא יהא בך מסכינא
ארי ברכא יברכנך יי בארעא
די יי אלהך יהיב לך אחסנא
למירתה ׃
לחוד אם קבלא תקביל
למימרא דיי אלהך למיטר
למיעבד ית כל תפקידתא
הדא דאנא מפקיד לך יומא
דין ׃

ארי יי אלהך ברכך כמא
דמליל לך ותוזיף לעממין

אשר יבחר יהוה אלהיך בו ׃ ונתתה
הכסף בכל אשר תאוה נפשך
בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר
תשאלך נפשך ואכלת שם לפני
יהוה אלהיך ושמחת אתה וביתך ׃
והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו כי
אין לו חלק ונחלה עמך ׃
מקצה שלש שנים תוציא
את כל מעשר תבואתך בשנה
ההוא והנחת בשעריך ׃ ובא הלוי כי
אין לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום
והאלמנה אשר בשעריך ואכלו
ושבעו למען יברכך יהוה אלהיך
בכל מעשה ידך אשר תעשה ׃
מקץ שבע שנים תעשה
שמטה ׃ וזה דבר השמטה שמוט כל
בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא
יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא
שמטה ליהוה ׃ את הנכרי תגש ואשר
יהיה לך את אחיך תשמט ידך ׃ אפס
כי לא יהיה בך אביון כי ברך יברכך
יהוה בארץ אשר יהוה אלהיך נתן
לך נחלה לרשתה ׃ רק אם שמוע
תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר
לעשות את כל המצוה הזאת אשר
אנכי מצוך היום ׃ כי יהוה אלהיך
ברכך כאשר דבר לך והעבטת גוים

מלתתן לו מעשר ראשון כי אין לו חלק
ונחלה עמך ׳ יצאו לקט שכחה ופאה
והפקר שאף הוא יש לו חלק כמוך
בהם ואינם חייבי׳ במעשרות ׳ מקצה
שלש שנים ׳ בא ולמד שאם השהה
מעשרותיו בשנה ראשונה ושניה
לשלישית שיבערם מן הבית בשלישית
ויבא הלוי ויטול מעשר ראשון והגר
והיתום ויטלו את מעשר שני של שנה
זו ולא תאכלנו אתה בירושלם כדרך
שנזקקת לאכול מעשר שני של שתי
שנים ׃ ואכלו ושבעו ׳ תן להם כדי
שבען מכאן אמרו אין פוחתין לעני
בגורן מחצי קב חטים וקב שעורים
ואתה מוליך לירושלם מעשר של
ראשונה ושניה שהשהית ומתודה
בערבי הפסח מן הבית כמו שמפור׳
בה׳ הבא לעשר ונו׳ ׳ מקץ שבע
שנים ׳ יכול ז׳ שנים לכל מלוה ומלוה
ת״ל קרבה שנת השבע ׳ ואם תאמר
שבע למלות כל אחד ואחד היאך
היא קרובה הא למדת שבע שנים
למנין השמטה ׳ שמוט כל בעל משה
ידו ׳ שמוט את ידו כל בעל משה וכן
הוא אומר למטה תשמט ידך את אשר
שיהיה לך אצל האביון לא יהיה בארץ
ואם בידך תתן לו ׳ את הנכרי תגוש ׳
זו מצות עשה ׃ ואשר יהיה לך את

אחיך ׳ ולא את של אחיך בידך שהמלוה על המשכון אין שביעית משמטת ׳ וענו דרשו את אחיך תשמט ידך ולא
המוסר שטרותיו לב״ד ׃ אפס כי לא יהיה בך אביון ׳ ולהלן הוא אומר כי לא יחדל אביון מקרב הארץ בזמן שאתם
עושים רצונו של מקום אביונים באחרים ובשאין אתם עושים רצונו אביונים בכם ׳ אביון דל מעני ׳ ולשון אביון
שהוא תאב לכל ׃ רק אם שמוע תשמע ׳ מוסב על כי לא יהיה בך אביון אם שמוע תשמע או לא יהיה בכם
אביונים שמע קימעא משמיעין אותו הרבה ׃ כאשר דבר לך ׳ והיכן דבר ברוך אתה בשדה ׃ והעבטת ׳
כל לשון העאה בשמוש על המלוה נופל בלשון מפעיל כגון מלוה והלוית והעבטת ׳ ואם היה אומר
ועבטת היה נופל על הלוה ולוית ׳ והעבטת גוים רבים ׳ יכול שתהא לוה ומלוה לוה

רבים ואתה לא תעבט ומשלת בגוים
רבים ובך לא ימשלו : כי
יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד
שעריך בארצך אשר יהוה אלהיך
נתן לך לא תאמץ את לבבך ולא
תקפץ את ידך מאחיך האביון : כי
פתח תפתח את ידך לו והעבט
תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו :
השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך
בליעל לאמר קרבה שנת השבע
שנת השמטה ורעה עינך באחיך
האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל
יהוה והיה בך חטא : נתון תתן לו ולא
ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר
הזה יברכך יהוה אלהיך בכל מעשך
ובכל משלח ידך : כי לא יחדל אביון
מקרב הארץ על כן אנכי מצוך
לאמר פתח תפתח את ידך לאחיך
לענך ולאבינך בארצך :

כי ימכר לך אחיך
העברי או העבריה ועבדך שש
שנים ובשנה השביעת תשלחנו
חפשי מעמך : וכי תשלחנו חפשי
מעמך לא תשלחנו ריקם : העניק
תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך
אשר ברכך יהוה אלהיך תתן לו :

סגיאין ואת לא תזוף ותשלוט
בעממין סגיאין ובך לא
ישלטון :
ארי יהא בך מסכינא מחדא
מן קירוך בארעך די יי׳ אלהך
יהיב לך לא תתקף ית ליבך
ולא תקפוץ ית ידך מאחוך
מסכינא :

אלא מפתח תפתח ית ידך
ליה ואוזפא תוזפיניה כמיסת
חוסרניה דיחסר ליה :

איסתמר לך דילמא יהא
פיתגם עם לבך ברשע למימר
קריבת שתא שביעיתא שתא
דשמיטתא ויבאש עינך
באחוך מסכינא ולא תתן ליה
ויקרי עלך קדם יי׳ ויהא בך
חובא :
מיתן תתן ולא יבאיש עינך
במיתנך ליה ארי בדיל פתגמא
הדין יברכינך יי׳ אלהך בכל
עובדך ובכל אושטות ידך :

ארי לא יפסוק מסכינא מגו
ארעא על כן אנא מפקיד לך
למימר מיפתח תפתח ית ידך
לאחוך לענייך ולמסכינך
בארעך :

ארי יזדבן לך אחוך בר ישראל
או בת ישראל ויפלחינך שית
שנין ובשתא שביעיתא
תפטרינה לבר חורין מעמך :

וארי תפטרניה לבר חורין
מעימך לא תפטרינה
ריקנן :

אפרשא תפריש ליה מענך
מאידרך וממעצרתך דברכך
יי׳ אלהך תתן ליה :

הא׳ והלוית לא תעבוט · ומשלת בגוים
רבים · יכול גוים אחרים מושלין עליך
ת״ל ובך לא ימשלו · כי יהיה בך אביון ·
התאב תאב קודם · מאחד אחיך ·
אחיך מאביך קודם לאחיך מאמך ·
באחד שעריך · ענייך ועניי עירך
ענייך קודמין · עניי עירך ועניי
עיר אחרת עניי עירך קודמין לעניי
עיר אחרת · לא תאמץ · יש לך אדם
שמצטער שיתן לכך נאמר לא תאמץ
את לבבך · יש לך אדם שפושט ידו
וקופצה לכך נאמר ולא תקפוץ ·
מאחיך האביון · אם לא תתן לו סופך
להיות אחיו אביון · כי פתוח תפתח ·
אפי׳ כמה פעמים · הרי כי משמש בלשון
אלא · והעבט תעביטנו · אם לא רצה
במתנה תן לו בהלואה · די מחסורו ·
ואי אתה מצווה לעשרו · אשר יחסר
לו · אפי׳ סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ
לפניו · לו זו אשה וכן הוא אומר אעשה
לו עזר כנגדו · וקרא עליך אל יי׳ יכול
מצוה ת״ל ולא יקרא עליך · והיה בך
חטא · מכל מקום ואפי׳ לא יקרא אבל
למה נאמר וקרא עליך ממהר אני
ליפרע על ידי הקורא יותר ממי
שאינו קורא · נתון תתן לו · אפי׳ מאה
פעמים · לו · בינו לבינך · כי בגלל
הדבר · אפי׳ אמירה שהן אתה מוטל שכר האמירה עם שכר המעשה · על כן · מפני כן · לאמר · עצה לטובתך
אני משיאך · לאחיך לעניך · לאי זה אח לעני לאביונך לשון עני אחד אבל ענייך בשני יודין שני עניים · כי ימכר לך ·
על ידי אחרים בכתו׳ שמכרוהו בית דין בגניבתו הכתוב מדבר וקרי כבר נאמר כי תקנה עבד עברי שמכרוהו בית דין אלא מפני
שנאמר בו כאן או העבריה אף היא תצא בשש ולא שימכרוה בית דין שאין האשה נמכרת בגניבתה שנא׳ ונמכר בגנבתו
ולא בגנבתה אלא בקטנה שמכרה אביה ושנה כאן שאם יצאו ו׳ שנים קודם שתביא ב׳ שערות תצא · ועוד חדש כאן הענק
העניק לשון עדי בגבה ובמראית העין לכך שיהא נכר שהטיבות לו ויש שמפרש לשון הטענה על צואר · מצאנך
מגרנך ומיקבך · יכול אין לו אלא אלו בלבד ת״ל אשר ברכך מכל אשר ברכך בוראך ולמה נאמרו אלו מה אלו מיוחדים
שהם בכלל ברכה אף כל שהוא בכלל ברכה יצאו פרדות ולמדו רבותינו במסכ׳ קדושין כמה נותן מכל מין ומין ·

ותהי דכיר ארי עבדא הויתא בארעא דמצרים ופרקך ײ אלהך על כן אנא מפקיד לך ית פתגמא הדין יומא דין ׃

ויהא ארי יימר לך לא איפוק מעמך ארי רחמך ולאינש ביתך ארי טב ליה עמך ׃ ותיסב ית מרצעא ותתן באודניה ובדשא ויהא לך עבד פלח לעלם ואף לאמתך תעביד כן ׃

לא יקשי בעינך במפטרך יתיה לבר חורין מעמך ארי על חד תרין באגר אגירא פלחך שית שנין ויברכנך ײ אלהך בכל דתעביד ׃

כל בוכרא דיתיליד בתורך ובענך דיכרין תקדיש קדם ײ אלהך לא תפלח בבוכרא דתורך ולא תיגוז בוכרא דענך ׃

קדם ײ אלהך תיכלינה שתא בשתא באתרא דיתרעי ײ את ואינש ביתך ׃

וארי יהא ביה מומא חגיר או עויר כל מידעם ביש לא תכסיניה קדם ײ אלהך ׃ בקירוך תיכלינה מסאבא ודכיא כחדא כבשר טביא ואילא ׃ לחוד ית דמיה לא תיכול על ארעא תושדיניה כמיא ׃

טר ית ירחא דאביבא ותעביד פיסחא קדם ײ אלהך ארי בירחא דאביבא אפקך ײ אלהך ממצרים ועביד לך ניסין בליליא ׃

וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך יהוה אלהיך על כן אנכי מצוך את הדבר הזה היום ׃ והיה כי יאמר אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך ׃ ולקחת את המרצע ונתתה באזנו ובדלת והיה לך עבד עולם ואף לאמתך תעשה כן ׃ לא יקשה בעינך בשלחך אתו חפשי מעמך כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים וברכך יהוה אלהיך בכל אשר תעשה ׃

כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש ליהוה אלהיך לא תעבד בבכר שורך ולא תגז בכור צאנך ׃ לפני יהוה אלהיך תאכלנו שנה בשנה במקום אשר יבחר יהוה אתה וביתך ׃ וכי יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע לא תזבחנו ליהוה אלהיך ׃ בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדו כצבי וכאיל ׃ רק את דמו לא תאכל על הארץ תשפכנו כמים ׃

שמור את חדש האביב ועשית פסח ליהוה אלהיך כי בחדש האביב הוציאך יהוה אלהיך ממצרים לילה ׃

וזכרת כי עבד היית והענקתי ושניתי לך בזות מצרים ובזות הים ואף אתה הענק ושנה לו ׃ עבד עולם ׃ יכול כמשמעו ת"ל ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו ׃ הא למדת שאין זה אלא עולמו של יובל ׃ ואף לאמתך תעשה כן ׃ הענק לה ׃ יכול אף לרציעה הוא אומר כן ת"ל ואם אמור יאמר העבד ׃ עבד נרצע ואין אמה נרצעת ׃ כי משנה שכר שכיר ׃ מכאן אמרו עבד עברי עובד בין ביום בין בלילה וזהו כפלים שבעבודת שכירי יום ומה היא עבודתו בלילה ׃ רבו מוסר לו שפחה כנענית ׃ והולדות לאדון ׃ כל הבכור תקדיש ׃ ובמקום אחר הוא אומר לא יקדיש ככתוב אך בכור אשר יבכר לה' בבהמה לא יקדיש הא כיצד אינו מקדישו לקרבן אחר וכאן למד שמצוה לומר הרי את קדוש לבכורה ׃ ד"א אי אפשר לומר תקדיש שכבר נאמר לא תקדיש וגו' הא כיצד מקדישו אתה הקדש עילוי נותן להקדש כפי טובת הנאה שבו ׃ לא תעבד בבכר שורך ולא תגז בכור צאנך ׃ אף הפוך נמי אסור אלא דבר הכתוב בהווה ׃ לפני י"י אלהיך תאכלנו ׃ לכהן הוא אומר שכבר מצינו שהוא ממתנות כהונה אחד תם ואחד בעל מום שנאמר ובשרם יהיה לך ׃ שנה בשנה ׃ מכאן שאין משהין אותו יותר משנתו יכול יהא פסול משעברה שנתו ׃ כבר הוקש למעשר שנאמר ואכלת מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכרות בקרך וצאנך מה מעשר שני אינו נפסל משנה לחברתה אף בכור כן אלא שמצוה בתוך שנתו ׃ שנה בשנה ׃ אם שחטו בסוף שנתו אוכלו אותו היום ויום אחד של שנה האחרת למד שנאכל לשני ימים ולילה אחד ׃ מום ׃ כלל ׃ עור ופסח פרט ׃ כל מום רע חזר וכלל מה הפרט מפורש מום הגלוי ואינו חוזר אף כל מום הגלוי ואינו חוזר ׃ רק את דמו לא תאכל ׃ שלא תאמר הואיל וכלו היתר הבא מכלל איסור הוא שהרי בכור קדש ונשחט בחוץ בלא פדיון ונאכל יהא אף הדם מותר תלמוד לומר רק את דמו לא תאכל ׃ שמור את חדש האביב ׃ מקודם בואו שמור שיהא ראוי לאביב להקריב בו מנחת העומר ׃ ואם לאו עבר את השנה ׃ ממצרים לילה ׃ והלא ביום יצאו שנאמר ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ׃ אלא לפי שבלילה נתן להם פרעה רשות לצאת

שנא' מן ויקרא לפסח ולחגיגה שלמים ונו' וזבחת פסח לי' אלהיך צאן ובקר. מן הכבשים ומן העזים תקריבו הפסח ובשר הזבח מן הבקר לחגיגה. שאם נמנו על הפסח חבורה מרובה מביאים עמו חגיגה כדי שיהא נאכל על השבע ועוד למדו רבותינו דברים הרבה מפסוק זה: לחם עוני. לחם שמזכיר את העוני שנתענו במצרים: כי בחפזון יצאת. ולא הספיק בצקכם להחמיץ וזה יהיה לך לזכרון. וחפזון לא שלך היה אלא של מצרים שכן הוא אומר ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ: למען תזכר. על ידי אכילת פסח ומצה את יום צאתך: ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ונו'. אזהרה למותר בפסח דורות לפי שלא נאמר אלא בפסח מצרים ויום ראשון האמור כאן הוא י"ד בניסן כמה דאת אמר ביום הראשון תשביתו שאור ולפי שבפסוק הכתוב למעלה של פסח והתחיל לדבר בחקת ז' הימים כגון שבעת ימים תאכל מצות לא יראה לך שאור בכל גבולך ז' ימים הוצרך לפרש כאן זה ובאה הוא מזהיר שאם כתב לא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב לבקר הייתי אומר

וזבחת פסח ליהוה אלהיך צאן ובקר
במקום אשר יבחר יהוה לשכן שמו
שם: לא תאכל עליו חמץ שבעת
ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי
בחפזון יצאת מארץ מצרים למען
תזכר את יום צאתך מארץ מצרים
כל ימי חייך: ולא יראה לך שאר בכל
גבלך שבעת ימים ולא ילין מן הבשר
אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר:
לא תוכל לזבח את הפסח באחד
שעריך אשר יהוה אלהיך נתן לך:
כי אם אל המקום אשר יבחר יהוה
אלהיך לשכן שמו שם תזבח את
הפסח בערב כבוא השמש מועד
צאתך ממצרים: ובשלת ואכלת
במקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו
ופנית בבקר והלכת לאהליך: ששת
ימים תאכל מצות וביום השביעי
עצרת ליהוה אלהיך לא תעשה
מלאכה: שבעה שבעת
תספר לך מהחל חרמש בקמה
תחל לספר שבעה שבעות: ועשית
חג שבעות ליהוה אלהיך מסת נדבת
ידך אשר תתן כאשר יברכך יהוה
אלהיך: ושמחת לפני יהוה אלהיך
אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי

ותיכוס פיסחא קדם ײ אלהך מן בני ענא וניכסת קודשיא מן תורי באתרא דיתרעי ײ אלהך לאשראה שכינתיה תמן: לא תיכול עלוהי חמיע שבעה יומין תיכול עלוהי פטיר לחם ענו ארי בבהילו נפקתא מארעא דמצרים בדיל דתידכר ית יום מיפקך מארעא דמצרים כל יומי חייך: ולא יתחזי לך חמיר בכל תחומך שבעא יומין ולא יבית מן בשרא דתיכוס ברמשא ביומא קדמאה לצפרא: לית לך רשו למיכס ית פיסחא בחדא מן קירויך דײ אלהך יהיב לך: אילהן באתרא דיתרעי ײ אלהך לאשראה שכינתיה תמן תיכלון ית פיסחא ברמשא כמיעל שימשא זמן מיפקך ממצרים: ותבשיל ותיכול באתרא דיתרעי ײ אלהך ביה ותתפני בצפרא ותהך למשכנך: שיתא יומין תיכול פטירא וביומא שביעאה כנישין קדם ײ אלהך לא תעביד עבידא: שבעא שבועין תימני לך מדשרית מגלא בחצר עומרא דארמותא תישרי למימני שבעא שבועין: ותעביד חגא דשבועיא קדם ײ אלהך מסת נדבת ידך דתתן כמא דיברכינך ײ אלהך: ותחדי קדם ײ אלהך את וברך וברתך ועבדך ואמתך וליואה

שלמים הנשחטים כל שבעה עולם בבל תותירו ואין נאכלים אלא ליום ולילה לכך כתב בערב ביום ראשון לא בחגיגת י"ד שכתוב מדבר ואמר עליה שנאכלת לשני ימים והראשון האמור כאן יום טוב ראשון עד בקר של שני אבל נאכלת היא ליום ב' ובט"ו וכך היא שנויה במסכת פסחים: בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים. הרי שלשה זמנים חלוקים בערב משש שעות ולמעלה זבחהו וכבא השמש תאכלהו ומועד צאתך אתה שורפו כלומר נעשה נותר לבית השריפה: ובשלת. זהו צלי אש שאף הוא קרוי בישול: ופנית בבקר. לבקרו של שני מלמד שטעון לינה ליל מוצאי יום טוב: ששת ימים תאכל מצות. ובמקום אחר הוא אומר שבעת ימים ששה מן החדש ו' מן הישן. לא נאמר על אכילת מצה בשביעי שאינה חובה אלא רשות. ומכאן אתה למד לששת הימים שהרי ז' בכלל היה ויצא מן הכלל ללמד שאין אכילת מצה בו אלא רשות. ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא מה שביעי רשות אף כלן רשות חוץ מלילה ראשונה

אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה
אשר בקרבך במקום אשר יבחר
יהוה אלהיך לשכן שמו שם׃ וזכרת
כי עבד היית במצרים ושמרת ועשית
את החקים האלה׃
חג הסכת תעשה לך שבעת ימים
באספך מגרנך ומיקבך׃ ושמחת
בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך
ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה
אשר בשעריך׃ שבעת ימים תחג
ליהוה אלהיך במקום אשר יבחר
יהוה כי יברכך יהוה אלהיך בכל
תבואתך ובכל מעשה ידיך והיית
אך שמח׃ שלוש פעמים בשנה
יראה כל זכורך את פני יהוה אלהיך
במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג
השבעות ובחג הסכות ולא יראה
את פני יהוה ריקם׃ איש כמתנת ידו
כברכת יהוה אלהיך אשר נתן לך׃

שפטים ושטרים תתן לך
בכל שעריך אשר יהוה אלהיך נתן
לך לשבטיך ושפטו את העם
משפט צדק׃ לא תטה משפט לא
תכיר פנים ולא תקח שחד כי השחד
יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקם׃
צדק צדק תרדף למען תחיה

די בקירוך וגיורא ויתמא
וארמלתא די בבינך באתרא
דיתרעי יי׳ אלהך לאשראה
שכינתיה תמן׃
ותדכר ארי עבדא הויתא
במצרים ותיטר ותעביד ית
קימיא האלין׃

חגא דמטליא תעביד לך
שבעא יומין במיכנשך
מאידרך וממעצרתך׃
ותחדי בחגך את וברך
וברתך ועבדך ואמהתך וליואה
וגיורא ויתמא וארמלתא די
בקירוך׃
שבעא יומין תיחוג קדם יי׳
אלהך באתרא דיתרעי יי׳
ארי יברכינך יי׳ אלהך בכל
עללתך ובכל עובדי ידך
ותהא ברם חדי׃

תלת זימנין בשתא יתחזון כל
דכורך קדם יי׳ אלהך באתרא
דיתרעי בחגא דפטיריא
ובחגא דשבועיא ובחגא
דמטליא ולא יתחזון קדם יי׳
ריקנין׃
גבר כמתנת ידיה כברכתא
דיי׳ אלהך דיהב לך׃

דיינין ופורענין תמני לך בכל
קירוך דיי׳ אלהך יהיב לך
לשיבטך וידונון ית עמא דין
דקשוט׃

לא תצלי דין ולא תשתמודע
אפין ולא תקביל שוחדא ארי
שוחדא מעוור עיני חכימין
ומקלקל פיתגמין תריצין׃

קושטא קושטא
תהא רדיף בדיל דתיחי

שהכתוב קבעו חובה שנאמר בערב
תאכלו מצות׃ עצרת ליי׳ אלהיך
עצור עצמך מן המלאכה׃ ד״א
כנופיא של מאכל ומשתה לשון
נעצרה נא אותך׃ מהחל חרמש
בקמה׃ משנקצר העומר שהוא
ראשית הקציר׃ מסת נדבת ידך׃
די נדבת ידך הכל לפי הברכה הבא
שלמי שמחה וקרא קרואים לאכול. לוי
גר יתום ואלמנה׃ ארבעה שלי כנגד
ארבעה שלך בנך בתך עבדך
ואמתך אם אתה משמח את שלי
אף אני משמח את שלך׃ וזכרת כי
עבד היית׃ על מנת כן פדיתיך
שתשמור ותעשה את החקים האלה׃
באספך׃ בזמן האסיף שאתה
מכניס לבית פירות הקיץ׃ דבר
אחר באספך מגרנך ומיקבך למד
שמסככין הסוכה בפסולת גרן ויקב׃
והיית אך שמח׃ לפי פשוטו אין זה
צווי אלא לשון הבטחה׃ ולפי תלמודו
למדו מכאן לרבות ליל יום טוב
האחרון לשמחה׃ ולא יראה את פני
יי׳ ריקם׃ אלא הבא עולות ראייה
ושלמי חגיגה׃ איש כמתנת ידו׃ מי
שיש לו אוכלים מרובים ונכסים מרובים
יביא עולות מרובות ושלמים מרובים

ומי שיש לו אוכלים מועטים יביא עולות מועטים ושלמים מועטים׃ חסלת ראה אנכי׃

שפטים

ושוטרים׃ שופטים דיינים הפוסקים את הדינים׃ ושוטרים׃ הרודים אחר מצותן שמכים במקל
ורצועה עד שיקבל עליו דין השופט׃ בכל שעריך׃ בכל עיר ועיר׃ לשבטיך׃ מוסב על תתן לך שופטים ושוטרים
תתן לך לשבטיך בכל שעריך אשר נתן לך מלמד שמושיבין דיין לכל שבט ושבט ולכל עיר ועיר׃ ושפטו את העם
משפט צדק׃ מנה דיינים צדיקים ומומחים לשפוט צדק׃ לא תטה משפט׃ כמשמעו׃ לא תכיר פנים׃ אף בשעת
הטענות שלא יהא רך לזה וקשה לזה אחד עומד ואחד יושב לפי שכשרואה זה שהדיין מכבד את חבירו יותר ממנו
מסתתמין טענותיו׃ ולא תקח שחד׃ אפי׳ לשפוט צדק׃ כי השחד יעור׃ משקיבל שחד ממנו אי אפשר שלא יטה לבו
אצלו להפך בזכותו׃ דברי צדיקים׃ דברים מצודקים משפט אמת׃ צדק צדק תרדוף׃ הלך אחר בית דין יפה׃ למען תחיה

וירשת את הארץ אשר יהוה אלהיך
נתן לך: לא תטע לך
אשרה כל עץ אצל מזבח יהוה
אלהיך אשר תעשה לך: ולא תקים
לך מצבה אשר שנא יהוה אלהיך:
לא תזבח ליהוה אלהיך
שור ושה אשר יהיה בו מום כל דבר
רע כי תועבת יהוה אלהיך הוא:
כי ימצא בקרבך באחד
שעריך אשר יהוה אלהיך נתן לך
איש או אשה אשר יעשה את הרע
בעיני יהוה אלהיך לעבר בריתו:
וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו
להם ולשמש או לירח או לכל צבא
השמים אשר לא צויתי: והגד לך
ושמעת ודרשת היטב והנה אמת
נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת
בישראל: והוצאת את האיש ההוא
או את האשה ההוא אשר עשו את
הדבר הרע הזה אל שעריך את
האיש או את האשה וסקלתם
באבנים ומתו: על פי שנים עדים או
שלשה עדים יומת המת לא יומת
על פי עד אחד: יד העדים תהיה בו
בראשנה להמיתו ויד כל העם באחרנה
ובערת הרע מקרבך:
כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם
לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע דברי
ריבת בשעריך וקמת ועלית אל
המקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו:
ובאת אל הכהנים הלוים ואל השפט
אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו

ותירית ית ארעא די״י אלהך
יהיב לך:
לא תיצוב לך אשרתא כל
אילן בסטר מדבחא די״י
אלהך דתעביד לך:

ולא תקים לך קמא דרחיקן
י״י אלהך:

לא תיכוס קדם י״י אלהך
תור ואמר די יהא ביה מומא
כל מידעם ביש ארי מרחק
קדם י״י אלהך הוא:

ארי ישתכח בינך בחדא מן
קירווך די״י אלהך יהיב לך
גבר או איתתא דיעביד דביש
קדם י״י אלהך למיעבר על
קיימיה:

ואזל ופלח לטעוות עממיא
וסגיד להון ולשמשא או
לסיהרא או לכל חילי שמיא
דלא פקידית:
ואיתחוי לך ותשמע ותתבע
יאות והא קושטא כיון פתגמא
איתעבידת תועבתא הדא
בישראל:

ותפיק ית גברא ההוא או ית
איתתא ההיא דעבדו ית
פיתגמא בישא הדין לתרעך
ית גברא או ית איתתא
ותרגמינון באבנא וימותון:

על מימר תרין סהדין או
תלתא סהדין יתקטיל דחייב
קטול לא יתקטיל על מימר
סהיד חד:
ידא דסהדיא תהא ביה
בקדמיתא לקטלה וידא
דכל עמא בבתריתא ותפלי
עביד דביש מבינך:

ארי יתכסי מנך פיתגמא
לדינא בין דם לדם בין דין
לדין בין מכתש סגירו
למכתש סגירו פיתגמי פילוג
דינא בקירווך ותקום ותסק
לאתרא דיתרעי י״י אלהך
ביה:
ותיתי לות כהניא
ליואי ולות דיינא די יהא
ביומיא האנון ותתבע ויחוון

וירשת. כדאי הוא מינוי הדיינים
הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבן
על אדמתם: לא תטע לך. להיות
עליה משעת נטיעתה ואפילו לא
עבדה עובר בלא תעשה על
נטיעתה: לא תטע ונו' אזהרה לנוטע
אילן ולבונה בית בהר הבית: ולא
תקים לך מצבה. מצבה אבן אחת
להקריב עליה אפי' לשמים: אשר
שנא. מזבח אבנים קרבה ומזבח
אדמה צוה לעשות ואת זו שנא כי
חוק היתה לכנענים ואע"פ שהיתה
אהובה לו בימי אבות עכשיו שנאה
מאחר שעשאוה אלו חוק לע"ז: לא
תזבח ונו' כל דבר רע. אזהרה למפגל
בקדשים על ידי דיבור רע: ועוד
דרשו בו שאר דרשות בשחיט' קדשי':
לעבר בריתו. אשר כרת אתכם שלא
לעבוד ע"ז אשר לא צויתי לעבדה:
נכון. מכוון העדות: והוצאת את
האיש ההוא אל שעריך. המתרגם
לתרע בית דינך טועה הוא שכן
שנינו אל שעריך זה שער שעבד בו
אתה אומר שער שעבד בו או אינו אלא
שער שנדון בו נאמר שעריך למטה
ונאמר שעריך למעלה: כי ימצא
בקרבך באחד שעריך. תרגו' בחדא
מקרווך: שנים או ג'. אם מתקיימת
עדות בשנים למה פרט לך בשלשה
להקיש שלשה לשנים מה שנים עדות
אחת אף שלשה עדות אחת ואין נעשי'
זוממין עד שיזומו כלם: כי יפלא. כל
הפלאה לשון הבדלה ופרישה שהדבר
נבדל ומכוסה ממך: בין דם לדם. בין דם טמא לדם טהור: בין דין לדין. בין דין חייב לדין זכאי: בין נגע. בין נגע טמא לנגע טהור: דברי
ריבת. שיהו חכמי העיר חלוקים בדבר זה מטמא וזה מטהר. זה מזכה וזה מחייב: וקמת ועלית. קרבה למנו

לך את דבר המשפט: ועשית על פי
הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא
אשר יבחר יהוה ושמרת לעשות
ככל אשר יורוך: על פי התורה אשר
יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך
תעשה לא תסור מן הדבר אשר
יגידו לך ימין ושמאל: והאיש אשר
יעשה בזדון לבלתי שמע אל הכהן
העמד לשרת שם את יהוה אלהיך
או אל השפט ומת האיש ההוא
ובערת הרע מישראל: וכל העם
ישמעו ויראו ולא יזידון עוד:
כי תבא אל הארץ אשר
יהוה אלהיך נתן לך וירשתה וישבתה
בה ואמרת אשימה עלי מלך ככל
הגוים אשר סביבתי: שום תשים
עליך מלך אשר יבחר יהוה אלהיך
בו מקרב אחיך תשים עליך מלך
לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר
לא אחיך הוא: רק לא ירבה לו
סוסים ולא ישיב את העם מצרימה
למען הרבות סוס ויהוה אמר לכם
לא תספון לשוב בדרך הזה עוד: ולא
ירבה לו נשים ולא יסור לבבו וכסף
וזהב לא ירבה לו מאד: והיה כשבתו
על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה
התורה הזאת על ספר מלפני
הכהנים הלוים: והיתה עמו וקרא
בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה
את יהוה אלהיו לשמר את כל דברי
התורה הזאת ואת החקים האלה
לעשתם: לבלתי רום לבבו מאחיו
ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאול

לך ית פיתגמי דינא:
ותעביד על מימר פיתגמא
די יחוון לך מן אתרא ההוא
דיתרעי יי׳ ותיטר למעבד
ככל דילפונך:
על מימר אוריתא דילפונך
ועל דינא דיימרון לך תעביד
לא תיסטון מן פיתגמא דיחוון
לך לימינא ולשמאלא:

וגברא דיעביד ברשע בדיל
דלא לקבלא מן כהנא דקאים
לשמשא תמן קדם יי׳ אלהך
או מן דיינא ויתקטיל גברא
ההוא ותפלי עביד דביש
מישראל:

וכל עמא ישמעון וידחלון ולא
ירשעון עוד:

ארי תיעול לארעא דיי׳ אלהך
יהיב לך ותירתה ותיתב בה
ותימר אימני עלי מלכא ככל
עממיא די בסחורני:

מנאה תמני עלך מלכא
דיתרעי יי׳ אלהך ביה מגו
אחך תמני עלך מלכא לית
לך רשו למנאה עלך גבר
אוחרן דלא מבני אחוך הוא:

לחוד לא יסגי ליה סוסון ולא
יתיב ית עמא למצרים בדיל
לאסגאה ליה סוסון ויי׳ אמר
לכון לא תוספון למיתב
באורחא הדין עוד:
ולא יסגי ליה נשין ולא יטעי
ליביה וכספא ודהבא לא יסגי
ליה לחדא:

ויהא כמיתביה על כורסי
מלכותיה ויכתוב ליה ית
פתשגן אוריתא הדא על
ספרא מן קדם כהניא ליואי:

ותהא עמיה ויהי קרי ביה כל
יומי חיוהי בדיל דיילף
למידחל קדם יי׳ אלהיה למיטר
ית כל פיתגמי אוריתא הדא
וית קימיא האלין למעבדהון:

בדיל דלא ירים ליביה
מאחוהי ובדיל דלא יסטי מן
תפקידתא ימינא ולשמאלא

רבותי׳ מרבותי׳ המקו׳ במושב סנהדרי׳
וקמת ועלית: מלמד שבית המקדש
גבוה מכל המקומות: הכהנים הלוים:
הכהנים שיצאו משבט לוי: ואל השופט
אשר יהיה בימים ההם: ואפי׳ אינו
כשאר שופטים שהיו לפניו שבכל
זמן וזמן אתה חייב לשמוע להם ככל
ולשמוע להם שאין לך אלא שופט
שבימיך ובלבד שיהו זקנים בדברי
תורה: ימין ושמאל: אפי׳ אומ׳ לך על
ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימי׳
וכ״ש שאומרים לך על ימין ימין ועל
שמאל שמאל: וכל העם ישמעו: מכאן
שממתינין לו עד הרגל וממיתין אותו
ברגל: ולא ירבה לו סוסים: אלא כדי
מרכבתו כדי שלא ישיב את העם
מצרים שהסוסים באים משם כמו שנ׳
ותצא מרכבה ממצרים וגו׳: ולא ירבה
לו נשים: על י״ח שכן מצינו בדוד שהיו
לו ו׳ נשים ואמר לו ואם מעט ואוסיפה
לך כהנה וכהנה: וכסף וזהב לא ירבה
לו: אלא כדי ליתן לאפסניא והיה כשבתו:
אם עשה כן כדאי הוא שתתקיים
מלכותו: משנה התורה: שתי ספרי
תורה אחת שהיא מונחת בבית
גנזיו ואחת שנכנסת ויוצאת עמו:
ואונקלוס תרגם פתשגן פתר משנה
לשון שינון ודיבור: דברי התורה:
כמשמעו: ולבלתי סור מן המצוה:
אפילו מצוה קלה של נביא: למען
יאריך: מכלל הן אתה שומע לאו וכן
מצינו בשאול שאמר לו שמואל שבעת
ימים תוחיל עד בואי אליך להעלות
עולה וכתיב ויוחל ז׳ ימים ולא שמר
הבטחתו להמתין כל היום ולא הספיק להעלות העולה עד שבא שמואל ואמר לו נסכלת לא שמרת ועתה ממלכתך

למען יאריך ימים על ממלכתו הוא
ובניו בקרב ישראל: לא
יהיה לכהנים הלוים כל שבט לוי
חלק ונחלה עם ישראל אשי יהוה
ונחלתו יאכלון: ונחלה לא יהיה לו
בקרב אחיו יהוה הוא נחלתו כאשר
דבר לו: וזה יהיה
משפט הכהנים מאת העם מאת
זבחי הזבח אם שור אם שה ונתן
לכהן הזרע והלחיים והקבה: וראשית
דגנך תירשך ויצהרך וראשית גז
צאנך תתן לו: כי בו בחר יהוה אלהיך
מכל שבטיך לעמד לשרת בשם
יהוה הוא ובניו כל הימים:
וכי יבא הלוי מאחד
שעריך מכל ישראל אשר הוא גר
שם ובא בכל אות נפשו אל המקום
אשר יבחר יהוה: ושרת בשם יהוה
אלהיו ככל אחיו הלוים העמדים
שם לפני יהוה: חלק כחלק יאכלו
לבד ממכריו על האבות:
כי אתה בא אל הארץ
אשר יהוה אלהיך נתן לך לא תלמד
לעשות כתועבת הגוים ההם: לא

בדיל דיוריך יומין על
מלכותיה הוא ובנוהי בגו
ישראל:
לא יהא לכהניא ליואי כל
שיבטא דלוי חולק ואחסנא
עם ישראל קורבנא דייי
ואחסנתיה יכלון:
ואחסנא לא תהא ליה בגו
אחוהי מתנן דיהב ליה ייי
אנון אחסנתיה כמא דמליל
ליה:
ודין יהא דחזי לכהניא מן
עמא מן נכסי נכסיתא אם תור
אם אימר ויתן לכהנא דרעא
ולועא וקובתא:
ריש עיבורך חמרך ומישחך
וריש גיזא דענך תפריש ליה:

ארי ביה איתרעי ייי אלהך
מכל שיבטך למיקם לשמשא
בשמא דייי הוא ובנוהי כל
יומיא:

וארי ייתי ליואה מחדא מן
קירוך מכל ישראל דהוא דר
תמן וייתי בכל רעות נפשיה
לאתרא דיתרעי ייי:
וישמיש בשמא דייי אלהיה
ככל אחוהי ליואי דמשמשין
תמן קדם ייי:

חולק כחולק ייכלון בר
ממטרתא דייתי בשבתא דכן
אתקינו אבהתא:

ארי את עליל לארעא דייי
אלהך יהיב לך לא תילף
למיעבד כתועבת עממיא
האנון: לא

לא תקום הא למלך שבשביל מצוה
קלה של נבא נענש: הוא ובניו מגיד
שאם בנו הגון למלכות הוא קודם לכל
אדם: כל שבט לוי: בין תמימים בין
בעלי מומי: חלק בבזה ונחל' בארץ:
אשי ייי קדשי המקדש: ונחלתו זו
קדשי הגבול תרומות ומעשרות: אבל
נחלה גמורה לא יהיה לו בקרב אחיו
ובספרי דרשו ונחלה לא יהיה לו זו
נחלת שאר: בקרב אחיו זו נחלת ה'
ואיני יודע מהו ונראה לי שאחרן כנען
שמעבר הירדן ואילך נקראת ארץ
ה' עממין ושל סיחון ועוג ב' עממין
אמורי וכנעני ונחלת ש"ר לרבות
קיני וקנזי וקדמוני וכן הוא בפרש'
מתכו שאמרו לאהרן על כן לא היה
ללוי להזהיר על קיני וקנזי וקדמוני:
שוב מצאו בדברי רבי קלונימוס הכי
גרסינן בסיפרי ונחלה לא יהיה לו זו
נחלת חמשה: בקרב אחיו זו נחלת
ז': נחלת ה' שבטים ונחלת ו' שבטים:
ומתוך שמשה ויהושע לא חלקו את
לחמשה שבטים בלבד שכן משה
הנחיל לראובן ולגד וחצי שבט מנשה
ויהושע הנחיל ליהודה ולאפרים וחצי
שבט מנשה ושבעה האחרים נטלו מאליהם אחרי מות יהושע מתוך כך הוצר חמשה לבד ושבעה לבד: כאשר דבר
לו: בארצם לא תנחל ונו': אני חלקך ונחלתך: מאת העם ולא מאת הכהנים: אם שור אם שה: פרט לחיה: הזרוע
מן הפרק של ארכובה ועד כף של יד שקורין אישפלדון בלעז: הלחיים: עם הלשון דורשי רשומות היו אומרים זרוע
תחת היד שנאמר ויקח רומח בידו: לחיים תחת תפלה שנאמר ויעמוד פינחס ויפלל: הקיבה תחת ואל האשה אל קובתה:
ראשית דגנך: זו תרומה גדולה ולא פירש בה שיעור אבל רבותינו נתנו בה שיעור עין יפה אחד מארבעים עין רעה
אחד משישים בינונית אחד מחמשים וסמכו על המקרא שלא לפחות מאחד משישים שנאמר וששיתם את האיפה
מחומר החטים: ששית האיפה חצי סאה כשאתה נותן חצי סאה לכור הרי אחד משישים שהכור שלשים סאה: וראשית
גז צאנך: כשאתה גוזז צאנך בכל שנה תן ממנה ראשית לכהן ולא פירש שיעור ורבותינו נתנו בו שיעור אחד משישים
וכמה צאן חייבות בראשית הגז חמש רחלות שנאמר וחמש צאן עשויות: ר' עקיבא אומר וראשית גז צאנך תתן לו
הרי ה': לעמוד לשרת: מכאן שאין שרות אלא מעומד: וכי יבא הלוי: יכול בבן לוי ודאי הכתוב מדבר תל' ושרת יצאו

לויים שאינם ראויים לשרת ובא בכל
אות נפשו: ושרת. לימד על כהן שבא
ומקריב קרבנות נדבתו או חובתו
אפי' במשמרה שאינה שלו: ד"א עוד
לימד על הכהנים הבאים לרגל
שמקריבין ועובדים בקרבנות הבאות
מחמת הרגל כגון מוספי הרגלים
ואעפ"י שאינה משמרה שלהם: חלק
כחלק יאכלו. מלמד שחולקין בעורות
ובבשר שעירי חטאות: יכול אף
בדברים הבאים שלא מחמת הרגל
כגון תמידין ומוספין של שבת ונדרי'
ונדבות ת"ל לבד ממכריו על האבות
חוץ ממה שמכרו האבות בימי דוד
ושמואל שנקבעו המשמרות ומכרו
זה לזה טול אתה שבתך ואני אטול
שבתי: לא תלמד לעשות. אבל אתה
למד להבין ולהורות להבין מעשיהם
כמה הם מקולקלים ולהורות לבנך לא
תעשה כך וכך שזהו דרך הגוים:
מעביר בנו ובתו באש. היא עבודת
המולך עושה מדורות אש מכאן
ומכאן ומעבירו בין שתיהם: קוסם
אי זהו קוסם כל האוחז מקלו ואומר
אם אלך אם לא אלך. וכן הכתוב אומ'

ימצא בך מעביר בנו ובתו באש
קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף:
וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודרש
אל המתים: כי תועבת יהוה כל עשה
אלה ובגלל התועבת האלה יהוה
אלהיך מוריש אותם מפניך: תמים
תהיה עם יהוה אלהיך: כי הגוים
האלה אשר אתה יורש אותם אל
מעננים ואל קסמים ישמעו ואתה
לא כן נתן לך יהוה אלהיך: נביא
מקרבך מאחיך כמני יקים לך יהוה
אלהיך אליו תשמעון: ככל אשר
שאלת מעם יהוה אלהיך בחרב
ביום הקהל לאמר לא אסף לשמע
את קול יהוה אלהי ואת האש הגדלה
הזאת לא אראה עוד ולא אמות:
ויאמר יהוה אלי היטיבו אשר דברו:
נביא אקים להם מקרב אחיהם
כמוך ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם
את כל אשר אצונו: והיה האיש
אשר לא ישמע אל דברי אשר
ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו: אך
הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי
את אשר לא צויתיו לדבר ואשר

ישתכח בך מעבר בריה
וברתיה בנורא קסם קסמין
מעונן ומנחש וחרש:
ורטין רטן ושאיל בבידין
וזכורו ותבע מן מיתיא:
ארי מרחק קדם יי כל עביד
אלין ובדיל תועבתא האלין
יי אלהך מתריך יתהון מן
קדמך:
שלים תהא בדחלתא דיי
אלהך:
ארי עממיא האלין דאת ירית
יתהון מן מעונניא ומן קסמיא
שמעין ואת לא כן יהב לך יי
אלהך:
נביאה מבינך מאחך דכותי
יקים לך יי אלהך מניה
תקבלון:
ככל דשאלתא קדם יי אלהך
בחרב ביומא דקהלא למימר
לא אוסיף למשמע ית קל
מימרא דיי אלהי וית אישתא
רבתא הדא לא איחזי עוד
ולא אימות:
ואמר יי לי אתקינו דמלילו:
נביאה אקים להון מגו אחיהון
דכותך ואתן פיתגמי נבואתי
בפומיה וימליל עמהון ית כל
דאפקדיניה:
ויהא גברא דלא יקביל
לפיתגמי די ימליל בשמי
מימרי אתבע מניה:
ברם נביאה
דירשע למללא פתגמא בשמי
ית דלא פקידתיה למללא ודי

עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו: מעונן. ר' עקיבא אומ' אלו נותני עונות שאומרים עונה פלונית יפה להתחיל. וחכמים
אומ' אלו אוחזי העינים: מנחש. פתו נפלה מפיו צבי הפסיקו בדרך מקלו נפלה מידו עבר נחש מימינו ושועל משמאלו
אל תתחיל שהרי ר"ח הוא מוצאי שבת הוא: וחובר חבר. שמכניס נחשים ועקרבים או שאר חיות למקום אחד: ושואל
אוב. זה מכשפות ששמו פיתום ומדבר משחיו ומעלה את המת בבית השחי שלו: וידעוני. מכניס עצם חיה ששמה
ידוע בתוך פיו ומדבר העצם על ידי כשוף: ודורש אל המתים. כגון מעלה בזכורו שלו והשואל בגלגלת. מה בין מעלה
בזכורו לשואל בגלגלת. מעלה בזכורו אין עולה כדרכו ואין נשאל בשבת. והשואל בגלגלת מעלה כדרכו ונשאל בשבת:
כל עושה אלה. עושה כל אלה לא נאמר אלא כל עושה אפי' אחת מהם: תמים תהיה. תתהלך עמו בתמימות ותצפה
לו ולא תסמוך על המנחשים ומעוננים: לא כן נתן לך. הקב"ה לשמוע אל מעוננים ואל קוסמים שהרי השרה שכינתו
על הנביאים ואורים ותומים: נביא מקרבך מאחיך כמוני. כמו שאני מקרבך מאחיך יקים לך תחתי וכן מנביא לנביא:
אשר לא צויתיו לדבר. אבל צויתי לחברו: ואשר ידבר בשם אלהי' אחרי' אפי' כוין את ההלכה לאסור את האסור ולהתיר

ידבר בשם אלהים אחרים ומת
הנביא ההוא׃ וכי תאמר בלבבך
איכה נדע את הדבר אשר לא דברו
יהוה׃ אשר ידבר הנביא בשם יהוה
ולא יהיה הדבר ולא יבא הוא הדבר
אשר לא דברו יהוה בזדון דברו
הנביא לא תגור ממנו׃

כי יכרית יהוה אלהיך
את הגוים אשר יהוה אלהיך נתן לך
את ארצם וירשתם וישבת בעריהם
ובבתיהם׃ שלוש ערים תבדיל לך
בתוך ארצך אשר יהוה אלהיך נתן
לך לרשתה׃ תכין לך הדרך ושלשת
את גבול ארצך אשר ינחילך יהוה
אלהיך והיה לנוס שמה כל רוצח׃ וזה
דבר הרצח אשר ינוס שמה וחי אשר
יכה את רעהו בבלי דעת והוא לא
שנא לו מתמל שלשם׃ ואשר יבא
את רעהו ביער לחטב עצים ונדחה
ידו בגרזן לכרת העץ ונשל הברזל
מן העץ ומצא את רעהו ומת הוא
ינוס אל אחת הערים האלה וחי׃ פן
ירדף גאל הדם אחרי הרצח כי יחם
לבבו והשיגו כי ירבה הדרך והכהו
נפש ולו אין משפט מות כי לא שנא
הוא לו מתמול שלשום׃ על כן אנכי
מצוך לאמר שלש ערים תבדיל
לך׃ ואם ירחיב יהוה אלהיך את
גבלך כאשר נשבע לאבתיך ונתן

ומליל בשום טעות עממיא ויתקטיל נביא ההוא׃ וארי תימר בליבך אכדין נדע ית פיתגמא דלא מלליה ײ׃

די ימליל נביאה בשמא דײ ולא יהא פיתגמא ולא יתקיים הוא פיתגמא דלא מלליה ײ ברשע מלליה נביאה לא תדחלון מנה׃

ארי ישיצי ײ אלהך ית עממיא דײ אלהך יהיב לך ית ארעהון ותירתינון ותיתב בקירויהון ובבתיהון׃ תלת קירוין תפריש לך בגו ארעך דײ אלהך יהיב לך למירתה׃

תתקין לך אורחא ותתלית ית תחום ארעך דיחסנינך ײ אלהך ויהא למיעירוק תמן כל קטולא׃ ודין פיתגם קטולא דיעירוק לתמן ויתקיים דיקטול ית חבריה בלא מדעיה והוא לא סני ליה מאיתמלי ומדקמוהי׃

ודייעול עם חבריה בחורשא למיקץ אעין ותתמריג ידיה בברזלא למקצי אעא וישתליף ברזלא מן אעא וישכח ית חבריה וימות הוא יעירוק לחדא מן קירויא האלין ויתקיים׃

דילמא ירדוף גאיל דמא בתר קטולא ארי יתחם ליביה וידבקיניה ארי תסגי אורחא ויקטליניה נפש וליה לית חובת דין דקטול ארי לא סני הוא ליה מאתמלי ומדקמוהי׃

על כן אנא מפקיד לך למימר תלת קירוין תפריש לך׃

ואם יפתי ײ אלהך ית תחומך כמא דקיים לאבהתך ויתן

את המותר׳ ומת׳ בחנק׳ ג׳ מיתתן
בידי אדם המתנבא מה שלא שמע
ומה שלא נאמר לו ואמר לחברו
והמתנבא בשם ע״ז אבל הכובש את
נבואתו והעובר על דברי נביא
מיתתן בידי שמים שנא׳ אנכי אדרוש
מעמו׳ וכי תאמר בלבבך׳ עתידים
אתם לומר כשיבא חנניה בן עזור
ומתנבא הנה כלי בית ה׳ מושבים
מבבלה עתה מהרה וירמיהו עומד
וצווח על העמודים ועל הים ויתר הכלים
שלא גלו עם יכניה בבלה יובאו ושמה
יהיו עם גלות צדקיהו׳ אשר ידבר
הנביא׳ ויאמר דבר זה עתיד לבא
עליכם ותראו שלא יבא׳ הוא הדבר
אשר לא דברו ה׳ והרגוהו ואם תא׳ זה
מתנבא על העתידות הרי שבא ואומר
עשו כך וכך ומפי הקב״ה אני אומר זו
כבר נצטוו שאם בא להדיחך מאחת
מכל המצות לא תשמע לו אא״כ
מומחה לך הוא שהוא צדיק גמור
כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב
בבמה בשעת איסור הבמות
כדי לגדור את ישראל הכל לפי צורך
השעה ומשום סייג לכך נאמר אליו
תשמעון׳ לא תגור ממנו׳ לא תמנע
עצמך מללמד עליו חובה ולא תירא
מליענש עליו׳ תכין לך הדרך מקלט
מקלט היה כתוב על פרשת דרכים׳ ושלשת
את גבול ארצך׳ שיהא מתחלת

הגבול עד עיר הראשונה של מקלט כשיעור שיש ממנה עד השניה וכן משניה לשלישית וכן מן השלישית עד סוף
הגבול השני של ארץ ישראל׳ ונדחה ידו׳ כשבא להפיל הגרזן על העץ כתרגומו ותתמריג ידיה לשון ונשמטה ידו להפיל
מכת הגרזן על העץ׳ שמטו הבקר תרגמו אחרי מרבותי׳ תרגום׳ ונשל הברזל מן העץ יש מרבותינו אומרי׳ נשמטה
הברזל מקתו ויש מהם אומרים שישל הברזל חתיכה מן העץ המתבקע והיא נתזה והרגה׳ פן ירדוף גאל הדם׳ לכך
אני אומר להכין לך דרך ועוד ערי מקלט רבים׳ ואם ירחיב׳ כאשר נשבע לתת לך ארץ קני וקנזי וקדמוני ויספת לך עוד

לך את כל הארץ אשר דבר לתת
לאבתיך: כי תשמר את כל המצוה
הזאת לעשתה אשר אנכי מצוך
היום לאהבה את יהוה אלהיך וללכת
בדרכיו כל הימים ויספת לך עוד
שלש ערים על השלש האלה: ולא
ישפך דם נקי בקרב ארצך אשר
יהוה אלהיך נתן לך נחלה והיה
עליך דמים:
וכי יהיה איש שנא לרעהו וארב לו
וקם עליו והכהו נפש ומת ונס אל
אחת הערים האל: ושלחו זקני עירו
ולקחו אתו משם ונתנו אתו ביד
גאל הדם ומת: לא תחוס עינך עליו
ובערת דם הנקי מישראל וטוב לך:
לא תסיג גבול רעך
אשר גבלו ראשנים בנחלתך אשר
תנחל בארץ אשר יהוה אלהיך
נתן לך לרשתה: לא
יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל
חטאת בכל חטא אשר יחטא על
פי שני עדים או על פי שלשה עדים
יקום דבר: כי יקום עד חמס באיש
לענות בו סרה: ועמדו שני האנשים
אשר להם הריב לפני יהוה לפני
הכהנים והשפטים אשר יהיו בימים
ההם: ודרשו השפטים היטב והנה
עד שקר העד שקר ענה באחיו:

לך ית כל ארעא דמליל למיתן
לאבהתך: ארי תיטר ית כל תפקידתא
הדא למעבדה דאנא מפקיד
לך יומא דין למירחם ית יי
אלהך ולמהך באורחן דתקנן
קדמוהי כל יומיא ותוסיף לך
עוד תלת קירוין על תלת אלין:
ולא ישתפיך דם זכאי בגו
ארעך דיי אלהך יהיב לך
אחסנא ויהא עלך חובת דין
דיקטול:

וארי יהא גבר סני לחבריה
ויכמון ליה ויקום עלוהי
ויקטליניה נפש וימות ויעירוק
לחדא מן קירויא האלין:
ישלחון סבי קרתיה וידברון
יתיה מתמן וימסרון יתיה ביד
גאיל דמא ויתקטיל:
לא תחוס עינך עלוהי ותפלי
אשדי דם זכאי מישראל וייטב
לך:
לא תשני תחומא דחברך
דתחימו קדמאי באחסנתך
דתחסין בארעא דיי אלהך
יהיב לך למירתה:
לא
יקום סהיד חד בגברא לכל
עוון ולכל חובין בכל חטא
דיחטי על מימר תרין סהדין
או על מימר תלתא סהדין
יתקיים פיתגמא:
ארי יקום סהיד שקר בגבר
לאסהדא ביה סטיא:
ויקומון תרין גובריא דילהון
דינא קדם יי קדם כהניא
וליואי ודיניא די יהון ביומיא
האינון:
ויתבעון דייניא יאות והא
סהיד שקר סהידא שקרא
אסהיד באחוהי:

ג׳ ערים הרי ט׳ ג׳ שבעבר הירדן וג׳
שבארץ כנען וג׳ לעתיד: וכי יהיה
איש שונא לרעהו ועל ידי שנאתו בא
לידי ואורב לו מכאן אמרו אם עבר אדם
על מצוה קלה סופו לעבור על
מצוה חמורה לפי שעבר על לא
תשנא סופו לעבור על שפיכות דמים
לכך נאמר וכי יהיה איש שונא שהיה לו
לכתוב וכי יקום איש וארב לרעהו
והכהו נפש: לא תחוס עינך שלא
תאמר הראשון כבר נהרג מה אנו
הורגין את זה ונמצאו ב׳ ישראלים הרוגים:
לא תסיג גבול לשון נסוג אחור
שמחזיר סימן תחומי קרקע לאחור
לתוך שדה חברו כדי להרחיב את שלו
והלא כבר נאמר לא תגזול ומה ת״ל לא
תסיג למד על העוקר תחום חברו
שעובר בשני לאוין יכול אף בחוצה
לארץ ת״ל בנחלתך בארץ ישראל עובר
בשני לאוין בחוצה לארץ אינו עובר
אלא משום לא תגזול: עד אחד זה בנה
אב כל מקום שנאמר עד בתורה הרי
כאן שנים עד שיפרט לך בו אחד:
לא יקום עד. כל מקום שנאמר עד בב׳
הכתוב מדבר: לכל עון ולכל חטאת
להיות חברו נענש על עדותו לא
עונש גוף ולא עונש ממון אבל קם
הוא לשבועה כגון דאמר לחברו תן לי
מנה שהלויתיך אמר לו אין לך בידי
כלום ועד א׳ מעידו שיש לו חייב לשבע: על פי שנים עדים: ולא שיכתבו עדותם באגרת וישלחו לב״ד ולא שיעמוד תורגמן
בין העדים ובין הדיינים: לענות בו סרה דבר שהוסר העד הזה מכל העדות הזאת שכך שאמרו להם והלא במקום פלוני
עמנו הייתם באותו יום: ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר ולמד שאין עדות בנשים ולמד שצריך להעמיד עדותם
מעומד: אשר להם הריב אלו בעלי דינים: לפני יי׳ יהי דומה להם כאלו עומדין לפני יי׳ שנאמר בקרב אלהים ישפוט: אשר
יהיה בימים ההם יפתח בדורו כשמואל בדורו צריך אתה לנהוג בו כבוד: והנה עד שקר העד כל מקום שנאמר עד בב׳
עדים הכתוב מדבר: ודרשו השופטים היטב על פי המזימין אותם ובודקין וחוקרין את העדים להזימם בדרישה וחקירה:

ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו
ובערת הרע מקרבך׃ והנשארים
ישמעו ויראו ולא יספו לעשות עוד
כדבר הרע הזה בקרבך׃ ולא תחוס
עינך נפש בנפש עין בעין שן בשן
יד ביד רגל ברגל׃ כי
תצא למלחמה על איבך וראית
סוס ורכב עם רב ממך לא תירא
מהם כי יהוה אלהיך עמך המעלך
מארץ מצרים׃ והיה בקרבכם אל
המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם׃
ואמר אלהם שמע ישראל אתם
קרבים היום למלחמה על איביכם
אל ירך לבבכם אל תיראו ואל
תחפזו ואל תערצו מפניהם׃ כי יהוה
אלהיכם ההלך עמכם להלחם
לכם עם איביכם להושיע אתכם׃
ודברו השטרים אל העם לאמר מי
האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו
ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה
ואיש אחר יחנכנו׃ ומי האיש אשר
נטע כרם ולא חללו ילך וישב
לביתו פן ימות במלחמה ואיש
אחר יחללנו׃ ומי האיש אשר ארש
אשה ולא לקחה ילך וישב לביתו פן
ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה׃

ותעבדון ליה כמא דחשיב למיעבר לאחוהי ותפלי עביד דביש מבינך׃
ודישתארון ישמעון וידחלון ולא יוספון למיעבד עוד כפיתגמא בישא הדין מבינך׃
ולא תחוס עינך נפשא חלף נפשא עינא חלף עינא שינא חלף שינא ידא חלף ידא ריגלא חלף ריגלא׃
ארי תיפוק לאגחא קרבא על בעלי דבבך ותחזי סוסון ורתיכין עם סגי מינך לא תדחל מנהון ארי יי' אלהך מימריה בסעדך דאסקך מארעא דמצרים׃
ויהא כמיקרבכון לאגחא קרבא ויתקריב כהנא וימליל עם עמא׃
ויימר להון שמעו ישראל אתון מתקרבין יומא דין לאגחא קרבא על בעלי דבביכון לא יזוע לבכון לא תדחלון ולא תתבהתון ולא תיתברון מן קדמיהון׃
ארי יי' אלהכון דמדבר קדמיכון לאגחא לכון קרב עם בעלי דבביכון למיפרק יתכון׃
וימללון סרכיא עם עמא למימר מאן גברא דבנא ביתא חדתא ולא חנכיה יהך ויתוב לביתיה דילמא יתקטיל בקרבא וגבר אוחרן יחנכיניה׃
ומאן גברא דנציב כרמא ולא אחליה יהך ויתוב לביתיה דילמא יתקטיל בקרבא וגבר אחרן יחלליניה׃
ומאן גברא דארס איתתא ולא נסבה יהך ויתוב לביתיה דילמא יתקטיל בקרבא וגבר אחרן יסבינה׃

כאשר זמם · ולא כאשר עשה · מכאן אמרו הרגו אין נהרגין · לעשות לאחיו · מה ת"ל לאחיו למד על זוממי בת כהן נשואה שאינן בשריפה אלא במיתת הבועל שהיא חנק שנאמ' באם תשרף היא ולא בועלה לכך נא' כאן לאחיו כאשר זמם לעשות לאחיו ולא כאשר זמם לעשות לאחותו אבל בכל שאר מיתות השוה הכתוב אשה לאיש וזוממי אשה נהרגין כזוממי איש כגון שהעידו שהרגה את הנפש או שחללה שבת נהרגין שלא מיעט כאן אחותו אלא במקום שיש לקיים נפש זומה במיתת הבועל · ישמעו ויראו · מכאן שצריכין הכרזה איש פלוני ופלו' נהרגים על שהוזמו בב"ד · שן בשן · ממון · שן בשן שן בשן וכו' · כי תצא למלחמה סמך הכתוב יציאת מלחמ' לכאן לומר שאין מחוסר אבר יוצא למלחמה · ד"א לומר לך שאם עשית משפט אמת מובטח אתה שאם תצא למלחמ' נוצח וכן דוד אומ' עשיתי משפט וצדק בל תניחני לעושקי · על אויבך · יהיו בעיניך אויבים אל תרחם עליהם כי לא ירחמו עליך · סוס ורכב · אינם בעיני כ[ו]לם אלא סוס ורכב אחד וכן הוא אומר והכית את מדין כאיש אחד · וזומה כי בא סוס פרעה · עם רב ממך · בעיניך הוא רב אבל בעיני אינו רב · בקרבכם אל המלחמה · סמוך לצאתכ' מן הספר מגבול ארצכם · ונגש הכהן · המשוח לכך והוא נקרא משוח מלחמה · ודבר אל העם · בלשון הקדש · שמע ישראל · אפי' אין בכם זכות אלא קיום שמע בלבד כדאי אתם שיושיע אתכם · על אויביכם · אינם אחיכם שאם תפלו בידם אין מרחמים עליכם אין זו כמלחמת יהודה עם ישראל שנא' להלן ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשביה ויאכילום וישקום וינהלום בחמורים לכל כושל ויביאום יריחו עיר התמרים וישובו שומרון · ואתם על אויביכם אתם הולכי' לפי' התחזקו למלחמה · אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו ארבעה אזהרות כנגד ד' דברים שמלכי האומו' עושי' מגפי' בתריסיהן להקישן זה לזה כדי להשמיע קול שיפחדו אלו שכנגדם וינוסו ורומסין בסוסיהם ומצהילין אותם להשמיע שעטת פרסות סוסיהם וצווחים בקולם ותוקעין בשופרות ומיני משמיעי קול · אל ירך לבבכם ממצהלת ·

ויספו השטרים לדבר אל העם
ואמרו מי האיש הירא ורך הלבב
ילך וישב לביתו ולא ימס את לבב
אחיו כלבבו׃ והיה ככלת השטרים
לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות
בראש העם׃ כי
תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת
אליה לשלום׃ והיה אם שלום תענך
ופתחה לך והיה כל העם הנמצא
בה יהיו לך למס ועבדוך׃ ואם לא
תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה
וצרת עליה׃ ונתנה יהוה אלהיך בידך
והכית את כל זכורה לפי חרב׃ רק
הנשים והטף והבהמה וכל אשר
יהיה בעיר כל שללה תבז לך
ואכלת את שלל איביך אשר נתן
יהוה אלהיך לך׃ כן תעשה לכל
הערים הרחקת ממך מאד אשר
לא מערי הגוים האלה הנה׃ רק
מערי העמים האלה אשר יהוה
אלהיך נתן לך נחלה לא תחיה כל
נשמה׃ כי החרם תחרימם החתי
והאמרי הכנעני והפרזי החוי והיבוסי
כאשר צוך יהוה אלהיך׃ למען אשר
לא ילמדו אתכם לעשות ככל
תועבתם אשר עשו לאלהיהם

ויוספון סרכיא למללא עם עמא ויימרון מאן גברא דדחיל ותביר לבא יהך ויתוב לביתיה ולא יתבר ית לבא דאחוהי כלביה׃
ויהא כד ישיצון סרכיא למללא עם עמא וימנון רבני חילא בריש עמא׃
ארי תקרב לקרתא לאגחא קרבא עלה ותיקרי עלה מלין דשלם׃
ויהא אם שלם תענינך ותפתח לך ויהי כל עמא דישתכח בה יהון לך למסקי מסין ויפלחונך׃
ואם לא תשלים עמך ותעביד עמך קרבא ותצור עלה׃
וימסרינה יי אלהך בידך ותמחי ית כל דכורה לפתגם דחרב׃
לחוד נשיא וטפלא ובעירא וכל די יהא בקרתא כל עדאה תיבוז לך ותיכול ית עדאה דסנאך דיהב יי אלהך לך׃
כן תעביד לכל קירויא דרחיקן מנך לחדא דלא מקירוי עממיא האלין אנון׃
לחוד מקירוי עממיא האלין דיי אלהך יהיב לך אחסנא לא תקיים כל נשמתא׃
ארי גמרא תגמרינון חתאי ואמוראי כנענאי ופריזאי חואי ויבוסאי כמא דפקדך יי אלהך׃
בדיל דלא ילפון יתכון למיעבד ככל תועבתהון דעבדין לטעותהון

סוסים׳ אל תיראו מהגפת תריסין׳ אל
תחפזו מקול הקרנות׳ אל תערצו
מקול הצווחה׳ כי יי׳ אלהיכם וגו׳ הם
באים בנצחונו של בשר ודם׳ ואתם
באים בנצחונו של מקום׳ פלשתים באו
בנצחונו של גלית מה היה סופו נפל
ונפלו עמו׳ ההולך עמכם זה מחנה
הארון׳ ולא חנכו׳ לא דר בו ואינו לשון
התחלה׳ ואיש אחר יחנכנו׳ ודבר של
עגמת נפש הוא זה׳ ולא חללו׳ לא
פדאו בשנה הרביעית שהפירות
טעונין לאכלם בירושלם או לחללם
בדמים ולאכול הדמים בירושלם׳ ויספו
השוטרים׳ למה נאמר כאן ויספו
מוסיפין הן על דברי כהן שהכהן
מדבר ומשמיע מן שמע ישראל עד
להושיע אתכם׳ ומי האיש ושני ושלישי
כהן מדבר ושוטר משמיע׳ וזה
שוטר מדבר ושוטר משמיע׳ הירא
ורך הלבב׳ ר׳ עקיבא אומר כמשמעו
שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה
ולראות חרב שלופה׳ ר׳ יוסי הגלילי
אומר הירא מעבירות שבידו ולכך
תלתה לו התורה לחזור על בית וכרם
ואשה לכסות על החוזרים בשביל
עבירות שבידם שלא יבינו שהם בעלי
עבירה והרואהו חוזר אומר שמא
בנה בית או נטע כרם או ארש אשה׳ פן ימות במלחמה׳ ישוב שמא ימות שאם לא ישמע לדברי כהן כדאי הוא
שימות׳ שרי צבאות׳ מעמידים זקפים וקופים ועומדים בקצה המערכה לזקוף הנופלים ולחזקם בדברים שובו
למלחמה ולא תנוסו שתחלת נפילה ניסה׳ כי תקרב אל עיר׳ במלחמת הרשות הכתוב מדבר כמו שמפורש בענין כן
תעשה לכל הערים הרחוקות ממך׳ כל העם הנמצא בה׳ אפי׳ אתה מוצא בה מז׳ עממי׳ שנצטוית להחרימם אתה
רשאי לקיימם׳ למס ועבדוך׳ עד שיקבלו עליהם מסי׳ ושעבוד׳ ואם לא תשלים עמך׳ הכתו׳ מבשר שאם לא תשלים עמך
סופה להלחם בך אם תניחנה ותלך לך׳ וצרת עליה׳ אף להרעיבה ולהצמיאה ולהמיתם מיתת תחלואי׳ ונתנה יי׳ אלהיך׳
אם עשית כל האמור בענין סוף שיי׳ נותנה בידך׳ והטף׳ אף הטף של זכרים ומה אני מקיים והכית את כל זכורה
בגדולים׳ כאשר צוך׳ אף הגרגשי׳ למען אשר לא ילמדו אתכם׳ הא אם עשו תשובה ומתגיירים אתה רשאי לקבלם׳

וחטאתם ליהוה אלהיכם ׃
כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה לא תשחית את עצה לנדח עליו גרזן כי ממנו תאכל ואתו לא תכרת כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור ׃ רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אתו תשחית וכרת ובנית מצור על העיר אשר הוא עשה עמך מלחמה עד רדתה ׃

כי ימצא חלל באדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך לרשתה נפל בשדה לא נודע מי הכהו ׃ ויצאו זקניך ושפטיך ומדדו אל הערים אשר סביבת החלל ׃ והיה העיר הקרבה אל החלל ולקחו זקני העיר ההוא עגלת בקר אשר לא עבד בה אשר לא משכה בעל ׃ והורדו זקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע וערפו שם את העגלה בנחל ׃ ונגשו הכהנים בני לוי כי בם בחר יהוה אלהיך לשרתו ולברך בשם יהוה ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע ׃ וכל זקני העיר ההוא הקרבים אל החלל ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל ׃ וענו ואמרו ידינו לא שפכה את הדם הזה ועינינו לא ראו ׃ כפר לעמך ישראל אשר פדית יהוה ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל ונכפר להם הדם ׃ ואתה תבער הדם הנקי מקרבך כי תעשה הישר בעיני יהוה ׃

ותחובון קדם יי אלהכון ׃

ארי תצור לקרתא יומין סגיאין לאגחא קרבא עלה למכבשה לא תחבל ית אילנה לארמא עלוהי ברזלא ארי מינה תיכול ויתיה לא תקוץ ארי לא כאינשא אילן חקלא למיעל מן קדמך בציירא ׃

לחוד אילן דתידע ארי לא אילן דמיכל הוא יתיה תחבל ותקוץ ותבנה ברקומין על קרתא דהיא עבדא עמך קרבא עד דתכבשה ׃

ארי ישתכח קטילא בארעא דיי אלהך יהיב לך למירתה רמי בחקלא לא איתידע מאן קטליה ׃

ויפקון סבך ודיינך וימשחון לקירויא די בסחרנות קטילא

ויהא קרתא דקריבא לקטילא ויסבון סבי קרתא ההיא עגלת תורין דלא איתפלח בה דלא נגידת בניר ׃

ויחתון סבי קרתא ההיא ית עגלא לנחל ביר דלא איתפלח ביה ולא איזדרע ויקפון תמן ית עגלתא בנחלא ׃

ויתקרבון כהניא בני לוי ארי בהון איתרעי יי אלהך לשמשותיה ולברכא בשמא דיי ועל מימריהון יהא כל דין וכל מכתש סגירו ׃

וכל סבי קרתא ההיא דקריבין לקטילא יסחון ית ידיהון על עגלתא דנקיפא בנחלא ׃

ויתיבון ויימרון ידנא לא אשדא ית דמא הדין ועיננא לא חזאה

כהניא יימרון כפר לעמך ישראל דפרקת יי ולא תתן חובת דם זכאי בגו עמך ישראל ויתכפר להון על דמא ׃

ואת תפלי אשדי דם זכאי מבינך ארי תעביד דכשר קדם יי ׃

ימים · שנים · רבים · ג' מכאן אמרו אין צרין על עיירות של גוים פחות מג' ימים קודם לשבת ולימד שפותח בשלום ב' ושלשה ימים וכן הוא אומר וישב דוד בצקלג ימים ב' ובמלחמת רשות הכתוב מדבר · כי האדם עץ השדה · הרי כי משמש בלשון דילמא שמא האדם עץ השדה להכנס בתוך המצור · מפניך · להתייסר ביסורי רעב וצמא כאנשי העיר · למה תשחיתהו · עד רדתה · לשון רידוי שתהא כפופה לך · ויצאו זקניך · מיוחדים שבזקניך סנהדרי גדולה · ומדדו · ממקום שהחלל שוכב · אל הערים אשר סביבותיו · לכל צד לידע אי זו היא קרובה · נחל איתן · קשה שלא נעבד · וערפו · קוצץ ערפה בקופיץ אמר הקב"ה תבא עגלה בת שנתה שלא עשתה פירות ותערף במקום שאינו עושה פירות לכפר על הריגתו של זה שלא הניחוהו לעשות פירות · ידינו לא שפכה וכי עלה על לב · שזקני בית דין שופכי דמים הם אלא שלא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לויה · הכהנים אומרים כפר לעמך ישראל ונכפר להם הדם הכתוב מבשרם שמשעשו כן יכופר להם העון · ואתה תבער · מגיד שאם נמצא ההורג אחר שנתערפה העגלה הרי זה יהרג והוא הישר בעיני יי · חסלת שפטים

כי תצא

למלחמה · במלחמת הרשות הכתוב מדבר שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבית שביו שהרי כבר נאמר לא תחיה כל נשמה · ושבית שביו · לרבות כנענים שבתוכה ואע"פ שהם משבעה אומות · ולקחת לך לאשה · לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע שאם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור אבל

ארי תיפוק לאגחא קרבא
על בעלי דבבך וימסרינון יי׳
אלהך בידך ותשבי
שבייהון ׃
ותחזי בשביה איתתא שפירת
חיזו ותתרעי בה ותיסבה לך
לאינתו ׃
ותעלינה לגו ביתך ותגלח
ית רישה ותרבי ית טופרנהא׃

ותעדי ית כסות שביה מינה
ותיתב בביתך ותבכי ית
אבוהא וית אמה ירח
יומין ובתר כן תיעול לותה
ותבעלינה ותהי לך לאינתו׃

ויהא אם לא תתרעי בה
ותפטרינה לנפשה וזבנא לא
תזבנינה בכספא לא תתגר
בה חלף דעניתה ׃

ארי תהוין לגבר תרתין נשין
חדא רחומתא וחדא שנואתא
וילדן ליה בנין רחומתא
ושנואתא ויהא ברא בוכרא
לסניאתא ׃
ויהא ביומא דיחסין ית בנוהי
ית דיהא ליה לית ליה רשו
לבכרא ית בר רחימתא על
אפי בר סנואתא בוכרא׃

ארי ית בוכרא בר שנואתא
יפריש למתן ליה תרתין
חולקין בכל דישתכח ליה ארי
הוא ריש תוקפיה ליה חזיא
בכירותא׃

ארי יהא לגבר בר סטי ומריד
ליתוהי מקביל במימר אבוהי
ולמימר אמיה ומלפין יתיה
ולא מקביל מנהון ׃

ויחדון ביה אבוהי ואמיה
ויפקון יתיה לקדם סבי
קרתיה ולתרע בית דין
אתריה ׃
ויימרון לסבי קרתיה ברנא דין
סטי ומריד ליתוהי מקביל
למימרנא זליל בשר וסבי
חמר ׃
ויירגמוניה כל אינשי קרתיה
באבניא וימות ותפלי עביד
דביש מבינך וכל ישראל

כי תצא למלחמה על
איביך ונתנו יהוה אלהיך בידך
ושבית שביו׃וראית בשביה אשת
יפת תאר וחשקת בה ולקחת לך
לאשה ׃ והבאתה אל תוך ביתך
וגלחה את ראשה ועשתה את
צפרניה׃והסירה את שמלת שביה
מעליה וישבה בביתך ובכתה את
אביה ואת אמה ירח ימים ואחר כן
תבוא אליה ובעלתה והיתה לך
לאשה ׃ והיה אם לא חפצת בה
ושלחתה לנפשה ומכר לא תמכרנה
בכסף לא תתעמר בה תחת אשר
עניתה ׃ כי תהיין לאיש
שתי נשים האחת אהובה והאחת
שנואה וילדו לו בנים האהובה
והשנואה והיה הבן הבכר לשניאה׃
והיה ביום הנחילו את בניו את אשר
יהיה לו לא יוכל לבכר את בן האהובה
על פני בן השנואה הבכר ׃ כי את
הבכר בן השנואה יכיר לתת לו פי
שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא
ראשית אנו לו משפט הבכרה׃
כי יהיה לאיש בן
סורר ומורה איננו שמע בקול אביו
ובקול אמו ויסרו אתו ולא ישמע
אליהם׃ותפשו בו אביו ואמו והוציאו
אתו אל זקני עירו ואל שער מקמו ׃
ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר
ומרה איננו שמע בקלנו זולל וסבא׃
ורגמהו כל אנשי עירו באבנים ומת
ובערת הרע מקרבך וכל ישראל

אם נשאה סופו להיות שונאה שנאמר
אחריו כי תהיין לאיש שתי נשים ועתיד
וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה
לכך נסמכו פרשיות הללו ׃ אשרת
אמו אשת איש ׃ ועשתה את צפרניה
תגדלם כדי שתתנוול ׃ והסירה את
שמלת שביה לפי שהם נאים שהגוים
האמוריים בנותיהם מתקשטות
במלחמה כשביל להזנות אחרי עמהן ׃
וישבה בביתך ׃ בבית שמשתמש
בו נכנס ונתקל בה יוצא ונתקל בה
רואה בבכיתה רואה בניוולה כדי
שתתגנה עליו ׃ ובכתה את אביה ואת
אמה ׃ כל כך למה כדי שתהא בת
ישראל שמחה וזאת עצבה בת ישראל
מתקשטת וזאת מתנוולת ׃ והיה אם
לא חפצת בה ׃ הכתוב מבשרך שסופך
לשנאתה ׃ לא תתעמר בה ׃ לא תשתמש
בה בלשון פרסי קורין לעבדות
ושמוש עימראה מיסודו של ר׳ משה
הדרשן למדתי כן ׃ פי שנים ׃ כנגד ב׳
אחים ׃ בכל אשר ימצא לו ׃ מכאן שאין
הבכור נוטל בראוי הבא לאחר מיתת
האב כבמוחזק ׃ סורר ׃ סר מן הדרך
ומן הדרך ׃ ומורה ׃ מסרב בדברי
אביו לשון ממרים ׃ ויסרו אותו ׃
מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו ׃
בן סורר ומורה ׃ אינו חייב עד
שיגנוב ויאכל תרטימר בשר וישתה
חצי לוג יין שנאמר אל תהי בסובאי
יין בזוללי בשר למו ׃ ובן סורר
ומורה נהרג על שם סופו הגיעה
התורה לסוף דעתו סוף שמכלה
ממון אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות אמרה תורה ימות
זכאי ואל ימות חייב ׃ וכל ישראל ישמעו ויראו ׃ מכאן שצריך הכרזה בבית דין פלוני נסקל על שהיה בן

ישמעו ויראו : וכי יהיה
באיש חטא משפט מות והומת
ותלית אתו על עץ : לא תלין נבלתו
על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא
כי קללת אלהים תלוי ולא תטמא
את אדמתך אשר יהוה אלהיך נתן
לך נחלה : לא תראה
את שור אחיך או את שיו נדחים
והתעלמת מהם השב תשיבם
לאחיך : ואם לא קרוב אחיך אליך
ולא ידעתו ואספתו אל תוך ביתך
והיה עמך עד דרש אחיך אתו
והשבתו לו : וכן תעשה לחמרו וכן
תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל
אבדת אחיך אשר תאבד ממנו
ומצאתה לא תוכל להתעלם :
לא תראה את חמור אחיך
או שורו נפלים בדרך והתעלמת
מהם הקם תקים עמו : לא
יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש
גבר שמלת אשה כי תועבת יהוה
אלהיך כל עשה אלה :
כי יקרא קן צפור לפניך בדרך בכל
עץ או על הארץ אפרחים או בצים
והאם רבצת על האפרחים או על
הביצים לא תקח האם על הבנים :
שלח תשלח את האם ואת הבנים
תקח לך למען ייטב לך והארכת
ימים : כי
תבנה בית חדש ועשית מעקה
לגגך ולא תשים דמים בביתך כי

ישמעון וידחלון :
וארי יהא בגבר חובת דין דיקטול ויתקטיל ותצלוב יתיה על צליבא :
לא תבית נבילתיה על צליבא ארי מיקבר תקברניה ביומא ההוא ארי על דחב קדם יי איצטלב ולא תסאב ית ארעך דיי אלהך יהיב לך אחסנא
לא תיחזי ית תורא דאחוך או ית אימריה דטען ותתכביש מנהון אתבא תתבינון לאחוך
ואם לא קריב אחוך לותך ולא ידעתיניה ותיכנשינה לגו ביתך ויהא עמך עד דיתבע אחוך יתיה ותתיבניה ליה :
וכן תעביד לחמריה וכן תעביד לכסותיה וכן תעביד לכל אבידתא דאחוך דתיבד מניה ותשכחינה לית לך רשו לאיתכסאה :
לא תיחזי ית חמרא דאחוך או תוריה רמן באורחא ותתכביש מנהון אקמא תקים עמיה :
לא יהא תיקון זין דגבר על איתתא ולא יתקן גבר בתיקוני איתתא ארי מרחק קדם יי אלהך כל עביד אלין :
ארי יערע קינא דציפורא קדמך באורחא בכל אילן או על ארעא אפרוחין או ביעין ואמא רביעה על אפרוחין או על ביעין לא תיסב אמא על בנא :
שלחא תשלח ית אמא וית בנא תיסב לך בדיל דיוטב לך ותוריך יומין : ארי תיבני ביתא חדתא ותעביד תיקא לאיגרך ולא תשוי חובת קטול בביתך ארי

סורר ומורה : וכי יהיה באיש חטא משפט מות וגו׳ סמיכות הפרשיות מגיד שאם חסו עליו אביו ואמו סוף שיצא לתרבות רעה ויעבר עבירות ויתחייב מיתה בב״ד : ותלית אותו רז״ל אמרו כל הנסקלין נתלין שנאמר כי קללת אלהים תלוי והמברך את השם בסקילה : כי קללת אלהים תלוי : זלזולו של מלך הוא שאדם עשוי בדמותו ודיוקנו וישראל בניו הם · משל לשני אחים תאומים שהיו דומים זה לזה אחד נעשה מלך ואחד נתפס ללסטיא ונתלה כל הרואה אותו אומר המלך תלוי · כל קללה שבמקרא לשון הקל וזלזול כמו והוא קללני קללה נמרצת : והתעלמת : כבוש עין כאלו אינך רואהו : לא תראה והתעלמת · לא תראה שתתעלם ממנו זהו פשוטו ורבותינו אמרו פעמים שאתה מתעלם וכו׳ : עד דרוש אחיך · וכי תעלה בלבך שיתננו לו קודם שידרשנו אלא דרשהו שלא יהא רמאי : והשבתו לו · שתהא בו השבה שלא יאכל בביתו כדי דמיו ותתבעם ממנו מכאן אמרו כל דבר שעושה ואוכל יעשה ויאכל ושאינו עושה ואוכל ימכר : לא תוכל להתעלם · לכבוש עיניך כאלו אינך רואהו : הקם תקים · זו טעינה ולמעלה פריקה : עמו · עם בעליו אבל הלך וישב לו ואמר לו הואיל ועליך מצוה אם רצית לטעון טעון פטור : לא יהיה כלי גבר על אשה · שתהא דומה לאיש כדי שתלך בין האנשים שאין זו אלא לשום ניאוף : ולא ילבש גבר שמלת אשה · לילך ולישב בין הנשים · דבר אחר שלא יסיר שער הערוה ושער בית השחי : כי תועבת · לא אסרה תורה אלא לבוש המביא לידי תועבה : כי יקרא · פרט למזומן : לא תקח האם · בעודה על הבנים : למען ייטב לך · מה אם מצוה קלה שאין בה חסרון כיס אמרה תורה

יפל הנפל ממנו׃ לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם׃

לא תחרש בשור ובחמר יחדו׃ לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו׃ גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה׃

כי יקח איש אשה ובא אליה ושנאה׃ ושם לה עלילת דברים והוצא עליה שם רע ואמר את האשה הזאת לקחתי ואקרב אליה ולא מצאתי לה בתולים׃ ולקח אבי הנער ואמה והוציאו את בתולי הנער אל זקני העיר השערה׃ ואמר אבי הנער אל הזקנים את בתי נתתי לאיש הזה לאשה וישנאה׃ והנה הוא שם עלילת דברים לאמר לא מצאתי לבתך בתולים ואלה בתולי בתי ופרשו השמלה לפני זקני העיר׃ ולקחו זקני העיר ההוא את האיש ויסרו אתו׃ וענשו אתו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה כי הוציא שם רע על בתולת ישראל ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו׃

ואם אמת היה הדבר הזה לא נמצאו בתולים לנער׃ והוציאו את הנער אל פתח בית אביה וסקלוה אנשי עירה באבנים ומתה כי עשתה נבלה בישראל לזנות בית אביה ובערת הרע מקרבך׃

כי ימצא איש שכב עם

יפל דנפיל מניה׃
לא תזרע כרמך עירובין דילמא תיסתאב דמעת זרעא דתזרע ועללת כרמא׃

לא תירדי בתורא ובחמרא כחדא׃
לא תלבש שעטניזא עמר וכיתן מחובר כחדא׃
כרוספדין תעביד לך על ארבע כנפי כסותך דתיתכסי בה׃

ארי יסב גבר איתתא ויעול לותה וישנינה׃
וישוי לה תסקופי מילין ויפק עלה שום ביש ויימר ית איתתא הדא נסיבית ועלית לותה ולא אשכחית לה בתולין
ויסב אבוה דעולימתא ואמה ויפקון ית בתולי עולימתא לקדם סבי קרתה לתרע בית דין אתרה׃

ויימר אבוהא דעולימתא לסביא ית ברתי יהבית לגברא הדין לאינתו וסנאה׃
והא הוא שוי תסקופי מילין למימר לא אשכחית לברתך בתולין ואלין בתולי ברתי ויפרשון שושיפא קדם סבי קרתא׃
וידברון סבי קרתא ההיא ית גברא וילקון יתיה׃
ויגבון מינה מאה סילעין דכסף ויתנון לאבוהא דעולימתא ארי אפיק שום ביש על בתולתא דישראל וליה תהא לאינתו לית ליה רשו למיפטרה כל יומוהי׃

ואם קושטא הוה פיתגמא הדין לא אישתכחו בתולין לעולימתא׃
ויפקון ית עולימתא לתרע בית אבוהא וירגמונה כל אינשי קרתה באבניא ותמות ארי עבדת קלנא בישראל לזנאה בית אבוהא ותפלי עביד דביש מבינך׃

ארי ישתכח גבר שכיב עם

למען ייטב לך והארכת ימי׳ ק״ו למתן שכר מצות חמורות׳ כי תבנה בית חדש׳ אם קיימת שלוח הקן סופך לבנות בית חדש ותקיים מצו״ת מעקה שמצוה גוררת מצוה ותבא לכרם ולשדה ולבגדי נאי׳ לכך נסמכו פרשיו הללו׳ מעקה׳ גדר סביב ואונק׳ תרגם תיקא כמין תיק סביב מאמר כל מה שבתוכו׳ כי יפול הנופל׳ ראוי זה ליפול ואעפ״כ לא תתגלגל על ידך שמגלגלין חובה על ידי חייב׳ כלאים׳ חטה ושעורה וחרצן במפולת יד׳ פן תקדש׳ תרגו׳ תסתאב כל דבר הנתעב על אדם בין לשבח כגון הקדש בין לגנאי כגון דבר איסור נופל בו לשון קידוש כגון אל תגש בי כי קדשתיך׳ לא תחרוש בשור ובחמור׳ הוא הדין לכל ב׳ מינין וה״ה להנהיגם קשורי׳ יחד זוגו בהולכת שום משא׳ שעטנז׳ לשון עירוב ורז״ל דרשו שוע טוי ונוז׳ גדלי׳ תעשה לך׳ אף מן הכלאי׳ לכך סמכן הכתו׳ ובא אלי׳ ושנאה׳ סופו ושם לה עלילות דברים עבירה גוררת עבירה עבר על לא תשנא סופו לבא לידי לשון הרע׳ את האשה הזאת׳ מכאן שאין אומרים דברים אלא בפני בעל דין׳ אבי הנערה ואמה׳ מי שגדל גדולים רעים יתבזו עליה׳ ואמר אבי הנערה׳ מלמד שאין רשות לאשה לדבר בפני האיש׳ ופרשו השמלה׳ הרי זה משל מחוורין את הדברים כשמלה׳ ויסרו אותו׳ מלקות׳ ואם אמת היה׳ בעדים והתראה שזינתה לאחר אירוסין׳ אל פתח בית אביה׳ ראו גדולים שגדלתם׳ לזונות בית אביה׳ בבית אביה׳ כל אנשי עירה׳ במעמד אנשי עירה׳ ומצאה איש בשדה׳ לפיכך שכב עמה פרצה קוראה לגנב הא אלו ישבה בביתה לא אירע לה׳

ומתו גם שניהם להוציא מעושה חדודי׳
שאין האשה נהנית מהם׳ גם לרבות
הבאים מאחריהם׳ ל״א גם שניהם
לרבות את הולד שאם היתה מעוברת
אין ממתינין לה עד שתלד׳ כי כאשר
יקום וגו׳ לפי פשוטו זהו משמעו כי
אנוסה היא והחוקה עומד עליה כאיש
העומד על חבירו להרגו׳ ורבותינו
דרשו בו הרי זה בא ללמד ונמצא למד
מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה
מאורסה יהרג ואל יעבור ומה נערה
מאורסה ניתן להציל בנפשו אף
רוצח ניתן להציל בנפשו ומנא לן
דרוצח גופיה כי קאתי לאתויי לקמיה
דרב אמר ליה אמר לי מרי דוראי זיל
קטליה לפלניא ואי לא קטילנא לך
אמר ליה לקטלך ולא תקטול מאי חזית
דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא
דחברך סומק טפי וכו׳׳ לא יקח׳ אין
ע בה קדושין ואין קדושין תופסים ע
בה׳ ולא יגלה כנף אביו שומרת יבם
של אביו הראויה לאביו והלא כבר
הוזהר עליה משום ערות אחי אביך
אלא לעבור עליו בשני לאוין ולסמוך
לה לא יבא ממזר שאין ממזר אלא
מחייבי כריתות וזו מחייבי מיתות
ב״ד שאין בעריות מיתות ב״ד שאין בה
כרת׳ פצוע דכא שנפצעו או נכתתו
ביצים שלו׳ וכרות שפכה שנכרת
הגיד ושוב אינו יורה קילוח זרע כאן
אלא שופך ושותת ואינו מוליד׳ לא יבא
בקהל יי׳׳ לא ישא ישראלית׳ לא יבא
עמוני לא ישא ישראלית׳ על דבר׳
העצה שיעצו להחטיאכם כדכתיב
בדבר בלעם בדרך בהקרייתם בטירוף׳

אשה בעלת בעל ומתו גם שניהם
האיש השכב עם האשה והאשה
ובערת הרע מישראל ׃
כי יהיה נער בתולה
מארשה לאיש ומצאה איש בעיר
ושכב עמה ׃ והוצאתם את שניהם
אל שער העיר ההוא וסקלתם אתם
באבנים ומתו את הנער על דבר
אשר לא צעקה בעיר ואת האיש
על דבר אשר ענה את אשת רעהו
ובערת הרע מקרבך ׃ ואם
בשדה ימצא האיש את הנער ס
המארשה והחזיק בה האיש ושכב
עמה ומת האיש אשר שכב עמה
לבדו ׃ ולנער לא תעשה דבר אין ס
לנער חטא מות כי כאשר יקום איש
על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה ׃
כי בשדה מצאה צעקה הנער ס
המארשה ואין מושיע לה ׃
כי ימצא איש נער בתולה
אשר לא ארשה ותפשה ושכב
עמה ונמצאו ׃ ונתן האיש השכב עמה
לאבי הנער חמשים כסף ולו תהיה
לאשה תחת אשר ענה לא יוכל ס
שלחה כל ימיו ׃ לא יקח
איש את אשת אביו ולא יגלה כנף
אביו ׃ לא יבא פצוע
דכה וכרות שפכה בקהל יהוה ׃
לא יבא ממזר בקהל
יהוה גם דור עשירי לא יבא לו בקהל
יהוה ׃ לא יבא עמוני
ומואבי בקהל יהוה גם דור עשירי
לא יבא להם בקהל יהוה עד עולם ׃

איתתא איתת גבר ויתקטלון
אף תרויהון גברא דשכיב עם
איתתא ואיתתא ותפלי עביד
דביש מישראל ׃

ארי תהא עולימתא בתולתא
דמארסה לגבר וישכחינה
גבר בקרתא וישכוב עמה ׃
ותפקון ית תרויהון לתרע
קרתא ההיא ותרגמון יתהון
באבניא וימותון ית עולימתא
על עיסק דלא צווחת בקרתא
וית גברא על עיסק דעני ית
איתת חבריה ותפלי עביד
דביש מבינך ׃

ואם בחקלא ישכח גברא ית
עולימתא דמארסא ויתקיף
בה גברא וישכוב עמה
ויתקטיל גברא דשכיב עמה
בלחודוהי ׃
ולעולימתא לא תעביד מידעם
לית לעולימתא חובת דין
דקטול ארי כמא דיקום גבר
על חבריה ויקטליניה נפש כן
פיתגמא הדין ׃

ארי בחקלא אשכחה צווחת
עולימתא דמארסא ולית
דפריק לה ׃

ארי ישכח גבר בתולתא דלא
מארסא ויחדינה וישכוב עמה
וישתכחון ׃
ויתן גברא דשכיב עמה
לאבוהא דעולימתא חמשין
סילעין דכסף וליה תהא
לאינתו לית ליה רשו
למיפטרה כל יומוהי ׃
לא יסב גבר ית איתת אבוהי
ולא יגלי כנפא דאבוהי ׃

לא ידכי דפסיק ודמחבל
ודגזיר מטלא למיעל בקהלא
דיי׳ ׃
לא ידכי ממזרא
למיעל בקהלא דיי׳ אף דרא
עשיראה לא ידכי ליה למיעל
בקהלא דיי׳ ׃

לא ידכון עמונאי ומואבאי
בקהלא דיי׳ אף דרא
עשיראה לא ידכון להון
למיעל בקהלא דיי׳ עד
עלמא ׃

לא תדרוש שלומם׳ מכלל שנאמר עמך ישב בקרבך ובמ־

על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם
ובמים בדרך בצאתכם ממצרים
ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור
מפתור ארם נהרים לקללך: ולא אבה
יהוה אלהיך לשמע אל בלעם ויהפך
יהוה אלהיך לך את הקללה לברכה
כי אהבך יהוה אלהיך: לא תדרש
שלמם וטבתם כל ימיך לעולם:
לא תתעב אדמי כי אחיך
הוא לא תתעב מצרי כי גר היית
בארצו: בנים אשר יולדו להם דור
שלישי יבא להם בקהל יהוה:
כי תצא מחנה על איביך
ונשמרת מכל דבר רע: כי יהיה
בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה
לילה ויצא אל מחוץ למחנה לא
יבא אל תוך המחנה: והיה לפנות
ערב ירחץ במים וכבא השמש יבא
אל תוך המחנה: ויד תהיה לך
מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ:
ויתד תהיה לך על אזנך והיה
בשבתך חוץ וחפרתה בה ושבת
וכסית את צאתך: כי יהוה אלהיך
מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת
איביך לפניך והיה מחניך קדוש ולא
יראה בך ערות דבר ושב מאחריך:
לא תסגיר עבד אל אדניו
אשר ינצל אליך מעם אדניו: עמך
ישב בקרבך במקום אשר יבחר
באחד שעריך בטוב לו לא תוננו:
לא תהיה קדשה
מבנות ישראל ולא יהיה קדש מבני

על עיסק דלא ערעו יתכון
בלחמא ובמיא באורחא
כמיפקכון ממצרים ודי אגר
עליך ית בלעם בר בעור
מפתור ארם דעל פרת
ללטותך: ולא אבי יי אלהך לקבלא
מן בלעם והפך יי אלהך לך
ית לוטין לבירכן ארי רחמך
יי אלהך:
לא תתבע שלמהון וטבתהון
כל יומך לעלם:
לא תרחק אדומאה ארי
אחוך הוא ולא תרחק מצראה
ארי דייר הויתא בארעיה:
בנין דיתילידון להון דרא
תליתאה ידכון להון למיעל
בקהלא דיי:
ארי תפוק משריתא על בעלי
דבבך ותסתמר מכל מידעם
בִּשׁ:
ארי יהא בך גברא ארי לא
יהא דכי מסואבת ליליא ויפוק
למברא למשריתא לא יעול
לגו משריתא:
ויהא למיפני רמשא יסחי
במיא וכמיעל שמשא יעול
לגו משריתא:
ואתר מתקן יהי לך מברא
למשריתא ותפוק תמן לברא:
וסיכתא תהא לך יתיר על
זינך ויהי במיתבך לברא
ותחפר בה ותתוב ותכסי ית
מפקתך:
ארי יי אלהך שכינתיה
מהלכא בגו משריתך
לשיזבותך ולמימסר סנאך
קדמך ותהא משריתך קדיש
ולא יחזי בך עבירת פתגם
ויתוב מימריה מלאוטבא לך:
לא תמסר עבד עממין
לריבוניה דישתיזב לותך מן
קדם ריבוניה:
עמך יהא בינך באתרא
דיתרעי בחדא מן קירויך
בדישפר ליה לא תונניה:
לא תהא איתתא מבנת ישראל
לגבר עבד ולא יסב גברא מבני

יכול אף זה כן ת"ל לא תדרוש שלומם:
לא תתעב אדומי. לגמרי ואף על פי
שראוי לך לתעבו שיצא בחרב
לקראתך ומה טעם כי אחיך הוא: לא
תתעב מצרי. מכל וכל ואף על פי שזרקו
זכוריכם ליאור מה טעם שהיו לכם
אכסניא בשעת הדחק לפי' בנים אשר
יולדו להם דור שלישי יבא: ושאר אומות
מותרים מיד הוי למד שהמחטיאו
לאדם קשה לו מן ההורגו אותו שההורגו
הורגו בעולם הזה והמחטיאו מוציאו
מהעולם הזה ומהעולם הבא לפיכך
אדום שיצא לקראתם בחרב לא נתעב
וכן מצרים שטבעו זכוריהם ביאור
ואלו שהחטיאום נתעבו: כי תצא וגו'
ונשמרת. שהשטן מקטרג בשעת
הסכנה: מקרה לילה. דבר הכתוב
בהווה: ויצא אל מחוץ למחנה זו מצות
עשה: לא יבא זו מצות לא תעשה
ואסור ליכנס למחנה לויה וכל שכן למחנה
שכינה: והיה לפנות ערב. סמוך
להערב שמשו יטבול שאינו טהור
בלא הערב שמשו: ויד תהיה לך
כתרגומו ואתר כמו איש על ידו: מחוץ
למחנה. חוץ לענן: על אזנך. לבד
אשר כלי תשמישך: אזנך. כלי זיינך:
ולא יראה בך. השכינה ערות דבר: לא
תסגיר עבד. כתרגומו: ד"א אפי' עבד
כנעני של ישראל שברח מחוצה לארץ
לארץ ישראל: לא תהיה קדשה. מזומנת
לזנות: ולא יהיה קדש. מזומן למשכב
זכר: ואונקלוס תרגמו לא תהא איתתא
מבנת ישראל לגבר עבד: שאף זו
מופקרת לבעילת זנות היא שאחר שאין קידושין תופסין לו כמו שאמרו מוקצה לחמור שנאמר שבו לכם פה עם
החמור עם הדומה לחמור: ולא יסב גבר מבני ישראל איתתא אמה אף הוא נעשה קדש על ידה שכל בעילותיו זנות:

ישראל׃ לא תביא אתנן זונה ומחיר
כלב בית יהוה אלהיך לכל נדר כי
תועבת יהוה אלהיך גם שניהם׃
לא תשיך לאחיך
נשך כסף נשך אכל נשך כל דבר
אשר ישך׃ לנכרי תשיך ולאחיך
לא תשיך למען יברכך יהוה אלהיך
בכל משלח ידך על הארץ אשר
אתה בא שמה לרשתה׃
כי תדר נדר ליהוה
אלהיך לא תאחר לשלמו כי דרש
ידרשנו יהוה אלהיך מעמך והיה
בך חטא׃ וכי תחדל לנדר לא יהיה
בך חטא׃ מוצא שפתיך תשמר
ועשית כאשר נדרת ליהוה אלהיך
נדבה אשר דברת בפיך׃
כי תבא בכרם רעך
ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל
כליך לא תתן׃ כי תבא
בקמת רעך וקטפת מלילת בידך
וחרמש לא תניף על קמת רעך׃
כי יקח איש אשה
ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו
כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר
כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו׃
ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש
אחר׃ ושנאה האיש האחרון וכתב
לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה
מביתו או כי ימות האיש האחרון
אשר לקחה לו לאשה׃ לא יוכל
בעלה הראשון אשר שלחה
לשוב לקחתה להיות לו לאשה

ישראל איתתא אמה׃

לא תעיל אגר זניתא וחולפן כלבא בית מקדשא דיי׳ אלהך לכל נדרא ארי מרחק קדם יי׳ אלהך אף תרויהון׃

לא תרבי לאחוך רבית כסף רבית עיבור רבית כל מידעם דיתרבי׃
לבר עממין תרבי ולאחוך לא תרבי בדיל די יברכנך יי׳ אלהך בכל אושטות ידך על ארעא דאת עליל לתמן למירתה׃
ארי תידר נדר קדם יי׳ לא תאחר לשלמותיה ארי מיתבע יתבעינה יי׳ אלהך מינך ויהא בך חובא׃ וארי תתמנע מלמידר לא יהא בך חובא׃

אפקות שפוותך תיטר ותעביד כמא דנדרתא קדם יי׳ אלהך נדבתא דמלילת בפומך׃

ארי תיתגר בכרמא דחברך ותיכול ענבין כנפשך שבעך ולמנך לא תתן׃

ארי תיתגר בקמתא דחברך ותיקטוף מלילן בידך ומגלא לא תרים על קמתא דחברך׃

ארי יסב גבר איתתא ויבעלינה ויהא אם לא תשכח רחמין בעינוהי ארי אשכח בה עבירת פתגם ויכתוב לה גט פיטורין ויתן בידה ויפטרינה מביתיה׃

ותפוק מביתיה ותהך ותהי לגבר אחרן׃
ויסנינה גברא בתראה ויכתוב לה גט פיטורין ויתן בידה ויפטרינה מביתיה או ארי ימות גברא בתראה דנסבה ליה לאינתו׃

לית ליה רשו לבעלה קדמאה דפטרה למיתב למיסבה למיהוי ליה לאינתו

שאין קדושין תופסין בה נדה׃ אתנן זונה׃ נתן לה טלה באתננה פסול להקרבה׃ ומחיר כלב׃ החליף שה בכלב׃ גם שניהם׃ לרבות שינויים כגון חטים ועשאן סולת׃ לא תשיך׃ אזהרה ללוה שלא יתן רבית למלוה ואח״כ למלוה את כספך לא תתן לו בנשך׃ לנכרי תשיך׃ ולא לאחיך לאו הבא מכלל עשה עשה לעבור עליו בשני לאוין ועשה׃ לא תאחר לשלמו׃ שלשה רגלים׃ ורבותינו דרשו זכרים לברכה מן המקרא׃ מוצא שפתיך תשמור ועשית ליתן עשה על לא תעשה׃ כי תבא בכרם רעך׃ בפועל הכתוב מדבר׃ ואל כליך לא תתן׃ מכאן שלא דברה תורה אלא בשעת הבציר בזמן שאתה נותן לכליו של בעל הבית אבל שכרו לעדור ולקשקש אינו אוכל׃ כנפשך׃ כמה שתרצה׃ שבעך׃ ולא אכילה גסה׃ כי תבא בקמת רעך׃ אף זו בפועל הכתוב מדבר׃ כי מצא בה ערות דבר׃ מצוה עליו שלא תמצא חן בעיניו׃ לאיש אחר׃ שאין בן זוגו של ראשון זה הוציא רשעה מתוך ביתו וזה הכניסה׃ ושנאה האיש האחרון׃ הכתוב מבשרו שסופו לשנאה ואם לאו קוברתה שנאמר או כי ימות האיש האחרון׃ אחרי אשר הוטמאה׃ לרבות סוטה שנסתרה׃ אשה חדשה׃ שהיא חדשה לו ואפילו אלמנה פרט למחזיר גרושתו׃ ולא יעבור עליו לכל דבר׃ שהוא ערך הצבא לא לספק מים ומזון ולא לתקן דרכים אבל החוזרים ממערכי המלחמה על פי כהן כגון

אחרי אשר הטמאה כי תועבה הוא
לפני יהוה ולא תחטיא את הארץ
אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה ׃
כי יקח איש אשה
חדשה לא יצא בצבא ולא יעבר
עליו לכל דבר נקי יהיה לביתו שנה
אחת ושמח את אשתו אשר לקח׃
לא יחבל רחים ורכב כי נפש הוא
חבל ׃ כי ימצא איש גנב
נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר בו
ומכרו ומת הגנב ההוא ובערת הרע
מקרבך ׃ השמר
בנגע הצרעת לשמר מאד ולעשות
ככל אשר יורו אתכם הכהנים
הלוים כאשר צויתם תשמרו
לעשות ׃ זכור את אשר עשה יהוה
אלהיך למרים בדרך בצאתכם
ממצרים ׃ כי
תשה ברעך משאת מאומה לא
תבא אל ביתו לעבט עבטו ׃ בחוץ
תעמד והאיש אשר אתה נשה
בו יוציא אליך את העבוט החוצה ׃
ואם איש עני הוא לא תשכב
בעבטו ׃ השב תשיב לו את העבוט
כבוא השמש ושכב בשלמתו
וברכך ולך תהיה צדקה לפני יהוה
אלהיך ׃ לא תעשק
שכיר עני ואביון מאחיך או מגרך
אשר בארצך בשעריך ׃ ביומו תתן
שכרו ולא תבוא עליו השמש כי
עני הוא ואליו הוא נשא את נפשו

בתר דאיסתאבת ארי
מרחק הוא קדם יי ולא
תחייב ית ארעא דיי אלהך
יהב לך אחסנא ׃

ארי יסב גבר איתתא חדתא
לא יפוק בחילא ולא יעיבר
עלוהי לכל מידעם פנאי יהא
לביתיה שתא חדא ויחדי ית
אתתיה דנסיב ׃

לא תיסב משכונא ריחיא
וריכבא ארי בהון מתעביד
מזון לכל נפש ׃
ארי ישכח גבר גנב נפשא
מאחוהי מבני ישראל ויתגר
ביה ויזבניניה ויתקטיל גנבא
ההוא ותפלי עביד דביש
מבינך ׃
איסתמר במכתש סגירו
למיטר לחדא ולמיעבד ככל
דילפון יתכון כהניא ליואי
כמא דפקידתינון תיטרון
למיעבד ׃
הוי דכיר ית דעבד יי אלהך
למרים באורחא במיפקכון
ממצרים ׃

ארי תרשי בחברך רשו
מידעם לא תיעול לביתיה
למיסב משכוניה ׃

בברא תקום וגברא דאת רשי
ביה יפיק לותך ית משכונא
לברא ׃

ואם גבר מסכן הוא לא
תשכוב במשכוניה ׃

אתבא תתיב ליה ית משכונא
כמיעל שימשא וישכוב
בכסותיה ויברכינך ולך תהא
זכו קדם יי אלהך ׃

לא תעשוק אגרא עניא
ומסכינא מאחך או מגיורך די
בארעך בקירויך ׃ ביומיה
תתן אגריה ולא תיעול
עלוהי שימשא ארי עניא הוא
וליה הוא מסר ית נפשיה

בנה בית חדש או ארש אשה או נטע
כרם מספקים מים ומזון ומתקנים את
הדרכים ׃ נקי יהיה לביתו אף בשביל
ביתו אם בנה בית ולא חנכו ונטע
כרם ולא חללו אינו זז מביתו בשביל
ערכי המלחמה ׃ לביתו זו ביתו ׃ יהיה ׃
לרבות את כרמו ׃ ושמח ׃ ישמח את
אשתו תרגומו ויחדי ית איתתיה והמתרג׳
וחדי עם איתתיה טועה שאין זה תרגו׳
ושמח אלא ושמח ׃ רחים ׃ התחתונה ׃
רכב ׃ היא העליונה ׃ לא יחבל ׃ אם בא
למשכנו על חובו בב״ד לא ימשכננו
בדברים שעושים בהם אוכל נפש ׃ כי
ימצא ׃ בעדים ובהתראה ׃ וכן כל כי
ימצא שבתורה ׃ והתעמר בו ומכרו ׃
אינו חייב עד שישתמש בו ׃ השמר
בנגע הצרעת ׃ שלא תתלוש סימני
טומאה ולא תקוץ הבהרת ׃ ככל אשר
יורו אתכם ׃ אם להסגיר אם להחליט
אם לטהר אם לטמא ׃ זכור את אשר
עשה ׃ אם באת להזהר שלא תלקה
בצרעת לא תספר לשון הרע ׃ זכור
העשוי למרים שדברה באחיה ולקתה
בנגעים ׃ כי תשה ברעך ׃ תחוב בחברך ׃
משאת מאומה ׃ חוב של כלום ׃ לא
תשכב בעבטו ׃ לא תשכב ועבטו
אצלך ׃ כבא השמש ׃ אם כסות לילה
החזירהו בלילה ואם כסות יום הוא
החזירהו בבקר ׃ וכבר כתב עשה
במשפטים עד בא השמש תשיבנו לו
כל היום תשיבנו לו וכבא השמש
תקחנו ׃ וברכך ׃ ואם אינו מברכך
מכל מקום ולך תהיה צדקה ׃ לא תעשוק שכיר ׃ והלא כבר כתוב לא תעשק את רעך לעבור על האביון בשני לאוין לא תעשוק שכיר
שכיר עני ואביון ועל העשיר כבר הוזהר לא תעשוק את רעך ׃ אביון התאב לכל דבר ׃ מגרך ׃ זה גר צדק ׃ בשעריך ׃
זה גר תושב אוכל נבלות ׃ אשר בארצך ׃ לרבות שכר בהמה וכלים ׃ ואליו הוא נושא את נפשו ׃ אל השכר הזה הוא נושא נפשו למות ׃

ולא יקרא עליך אל יהוה והיה בך
חטא : לא יומתו
אבות על בנים ובנים לא יומתו על
אבות איש בחטאו יומתו :
לא תטה משפט גר
יתום ולא תחבל בגד אלמנה :
וזכרת כי עבד היית במצרים ויפדך
יהוה אלהיך משם על כן אנכי מצוך
לעשות את הדבר הזה :
כי תקצר קצירך
בשדך ושכחת עמר בשדה לא
תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה
יהיה למען יברכך יהוה אלהיך
בכל מעשה ידיך : כי
תחבט זיתך לא תפאר אחריך לגר
ליתום ולאלמנה יהיה : כי תבצר
כרמך לא תעולל אחריך לגר ליתום
ולאלמנה יהיה : וזכרת כי עבד היית
בארץ מצרים על כן אנכי מצוך
לעשות את הדבר הזה :
כי יהיה ריב בין
אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום
והצדיקו את הצדיק והרשיעו את
הרשע והיה אם בן הכות הרשע
והפילו השפט והכהו לפניו כדי
רשעתו במספר : ארבעים יכנו לא
יסיף פן יסיף להכתו על אלה מכה
רבה ונקלה אחיך לעיניך : לא תחסם

ולא יקרי עלך קדם יי ויהא
בך חובא :
לא יומתון אבהן על בנין ובנין
לא יומתון על אבהן גבר
בחוביה יומתון :
לא תצלי דין דייר ויתם ולא
תיסב משכונא לבוש ארמלא
ותידכר ארי עבדא הויתא
בארעא דמצרים ופרקך יי
אלהך מתמן על כן אנא מפקיד
לך למיעבד ית פתגמא הדין
ארי תחצד חצדך בחקלך
ותתנשי עומרא בחקלא לא
תתוב למיסביה לגיורא ליתמא
ולארמלתא יהא בדיל
דיברכינך יי אלהך בכל
עובדי ידך :
ארי תחבוט זיתך לא תפלי
בתרך לגיורא ליתמא
ולארמלתא יהא :
ארי תקטוף כרמך לא תעלל
בתרך לגיורא ליתמא
ולארמלתא יהא :
ותידכר ארי עבדא הויתא
בארעא דמצרים על כן אנא
מפקיד לך למיעבד ית
פיתגמא הדין :
ארי יהא דין בין גובריא
ויתקרבון לדינא וידונונון
ויזכון ית זכאה ויחייבון ית
חייבא :
ויהא אם בר חייב לאלקאה
חייבא וירמניה דיינא וילקיניה
קדמוהי כמיסת חובתיה
במנין :
ארבעין ילקיניה לא יוסף
דילמא יוסף לאלקיותיה על
אלין מחא רבא ויקל אחוך
לעינך : לא תחד

עלה בכבה ונתלה בשלך : והיה בך
חטא . מכל מקום אלא שממהרים
ליפרע על ידי הקורא : לא יומתו אבות .
בעדות בנים ואם תאמר בעון בנים כבר אמור
איש בחטאו יומתו אבל מי שאינו איש
מת בעון אבותיו הקטנים מתים
בעון אבותם בידי שמים : לא תטה
משפט גר יתום ואלמנה ועל העשיר
כבר הוזהר לא תטה משפט ושנה
בעני לעבור עליו בשני לאוין . לפי
שקל להטות משפט עני יותר משל
עשיר לכך הוזהר ושנה עליו : ולא
תחבל . שלא בשעת הלואה : וזכרת
כי עבד היית . על מנת כן פדיתך
לשמור חוקותי אפי' יש חסרון כיס
בדבר : ושכחת עומר . ולא גדיש מכאן
אמרו עומר שיש בו סאתים ושכחו
אינו שכחה : בשדה . לרבות שכחת
קמה ששכח מקצתה מלקצור : לא
תשוב לקחתו . מכאן אמרו שלאחריו
שכחה שלפניו אינו שכחה שאינו
בבל תשוב : למען יברכך . אף על פי
שבאת לידו שלא במתכוין קל וחומר
במתכוין . אמור מעתה נפלה סלע
מידו ומצאה עני ונתפרנס בה הרי
הוא מתברך עליה : לא תפאר
אחריך . לא תטול תפארתו ממנו
מכאן שמניחין פאה לאילן : אחריך .
זו שכחה : לא תעולל . מצאת בה
עוללות לא תקחם ואיזו היא עוללות כל שאין לה לא כתף ולא נטף יש לה א' מהם הרי היא לבעל הבית · וראיתי בתלמוד
ירושלמי אי זהו כתף פסיגין זה על גב זה · נטף אלו התלויות בשדרה ויורדות : כי יהיה ריב · סופם להיות נגשים אל
המשפט · אמור מעתה אין שלום יוצא מתוך מריבה מי גרם ללוט לפרוש מן הצדיק הוי אומר זו מריבה : והרשיעו את
הרשע · יכול כל המתחייבין בדין לוקין ת"ל והיה אם בן הכות הרשע פעמים לוקה ופעמים אינו לוקה ומי הלוקה
למוד מן הענין : לא תחסום שור בדישו · לאו שלא נתן לעשה · והפילו השופט · מלמד שאין מלקין אותו לא עומד ולא
יושב אלא מוטה : לפניו כדי רשעתו · ולאחריו כדי שתים מכאן אמרו מלקין אותו שתי ידות מלאחריו ושליש מלפניו ·

פס תורא ברישיה

ארי יתבון אחין כחדא וימות
חד מינהון ובר לית ליה לא
תהי איתת מיתא לברא לגבר
אוחרן יבמה ייעול עלה ויסבה
ליה לאינתו ויבמנה:

ויהי בוכרא די תליד יקום
על שמיה דאחוהי מיתא ולא
יתמחי שמיה מישראל:
ואם לא יצבא גברא למיסב
ית יבמתיה ותיסק יבמתיה
לתרע בית דינא לקדם סביא
ותימר לא צבי יבמי לאקמא
לאחוהי שמא בישראל לא
אבי ליבמותי:

ויקרון ליה סבי קרתיה
וימללון עימיה ויקום ויימר לא
רעינא למיסבה:
ותתקרב יבמתיה לותיה
קדם סבא ותשרי סיניה מעל
רגליה ותרוק באפוהי ותתיב
ותימר כדין יתעביד לגברא
דלא יבנה ית ביתא דאחוהי:
ויתקרי שמיה בישראל בית שרי
סינא:
ארי ינצון גברין כחדא גבר
ואחוהי ותתקרב איתת חד
לשיזבא ית בעלה מיד
מחוהי ותושיט ידה ותתקיף
בבית בהתתיה:
ותקוץ ית ידה לא תחוס עינך:

לא יהא לך בכיסך מתקל
ומתקל רב וזעיר:

לא יהא לך בביתך מכילא
ומכילא רבא וזעירא:

מתקלין שלמין וקשוט יהא
לך מכילן שלמין וקשוט יהא
לך בדיל דיורכון יומך על
ארעא דיי' אלהך יהיב לך:

ארי מרחק
קדם יי' אלהך כל עביד

שור בדישו · כי ישבו

אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין לו
לא תהיה אשת המת החוצה לאיש
זר יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה
ויבמה: והיה הבכור אשר תלד יקום
על שם אחיו המת ולא ימחה שמו
מישראל: ואם לא יחפץ האיש לקחת
את יבמתו ועלתה יבמתו השערה
אל הזקנים ואמרה מאן יבמי להקים
לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי:
וקראו לו זקני עירו ודברו אליו ועמד
ואמר לא חפצתי לקחתה: ונגשה
יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה
נעלו מעל רגלו וירקה בפניו וענתה
ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא
יבנה את בית אחיו: ונקרא שמו
בישראל בית חלוץ הנעל:
כי ינצו אנשים יחדו איש
ואחיו וקרבה אשת האחד להציל
את אישה מיד מכהו ושלחה ידה
והחזיקה במבשיו: וקצתה את כפה
לא תחוס עינך: לא
יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה
וקטנה: לא יהיה לך בביתך איפה
ואיפה גדולה וקטנה: אבן שלמה
וצדק יהיה לך איפה שלמה וצדק
יהיה לך למען יאריכו ימיך על
האדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך:
כי תועבת יהוה אלהיך כל עשה

במספר · ואינו לוקה במספר לא יה
שהוא · ומכאן למ' במספר אחד בשבילה
מ' שליח לא יתנן שהוא חוכם ומשלו
לאו במספר וכן מחבר לו · לא יוסיף ·
מכאן אזהרה למכה את חבירו · ונקלה
אחיך · כל היום קורהו רשע ומשלקה
קורהו אחיך · לא תחסום שור בדישו ·
דבר הכתוב בהווה והוא הדין לכל בהמה
וחיה ועוף ולכל מלאכה שהוא בדבר
של מאכל א"כ למה נאמר שור להוציא
את האדם · יכול יחסמנו מבחוץ ת"ל
לא תחסום מכל מקום ולמה נאמר
דיש ללמדך מה דיש מיוחד דבר שלא
נגמרה מלאכתו וגדולו מן הארץ
אף כל כיוצא בו יצא החולב והמגבן
שאין גדולו מן הארץ · יצא הלש
והמקטף שנגמרה מלאכתן למעשר ·
כי ישבו אחים יחדו · שהיתה להם ישיבה
אחת בעולם פרט לאשת אחיו שלא
היה בעולמו · יחדו המיוחדים בנחלה
פרט לאחיו מן האם · ובן אין לו · עיין
עליו בן או בת או בן הבן או בן הבת
או בת הבן או בת הבת · והיה הבכור
גדול האחים הוא ייבם אותה · אשר
תלד · פרט לאילונית · יקום על שם
אחיו · זה שייבם את אשתו יטול נחלת
המת בנכסי אביו · ולא ימחה שמו ·
פרט לאשת סריס שאין שמו נמחה ·
השערה · כתרגומו לתרע בית דינא ·
ועמד ואמר · בעמידה · ואמר כלשון הקדש
ואף היא דבריה בלשון הקדש · וירקה בפניו · על גבי קרקע · אשר לא יבנה · מכאן למי שחלץ שלא יחזור וייבם לא נאמר
אשר לא בנה אלא אשר לא יבנה כיון שלא בנה שוב לא יבנה · ונקרא שמו בישראל · מצוה על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל ·
כי ינצו אנשים · סופן לבא לידי מכות שנאמר מיד מכהו · אין שלום יוצא מתוך מצות · וקצותה את כפה · ממון דמי בושתו
הכל לפי המבייש והמתבייש · או אינו אלא ממש נאמר כאן לא תחוס ונאמר להלן בעדים זוממין לא תחוס מה להלן ממון
אף כאן ממון · גדולה וקטנה · גדולה שמשתכר בה את הקטנה שלא יהא מוכר בגדולה ומחזיר בקטנה · לא יהיה לך · אם

עשית כן לא יהיה לך כלו׳ אבן ואבן
משקלות׳ אבן שלמה וצדק יהיה לך׳
אם עשית כן יהיה לך הרבה׳ וכל
את אשר עשה׳ אם שקרת במדות
ובמשקלות הוי דואג על גרוי האויב
שנא׳ מאזני מרמה תועבת יי׳ וכתי׳
בתריה בא זדון ויבא קלון׳ אשר קרך
לשון מקרה׳ ד״א לשון קרי וטומאה
שהיה מטמאם במשכב זכור׳ ד״א לשון
קור וחום צננך והפשירך מרתיחתך
שהיו כל האומות יראים להלחם בכם
ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרי׳
משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה
יכולה לירד לתוכה בא אחד א׳ קפץ
וירד לתוכה אעפ״ שנכוה הקרה
אותה בפני אחרים׳ ויזנב בך׳ מכת
זנב חותך מילות וזורק כלפי מעלה׳
כל הנחשלים אחריך׳ חסרי כח מחמת
חטאם שהיה הענן פולטם׳ ואתה
עיף ויגע׳ בצמא דכתיב ויצמא שם
העם למים וכתי׳ בתריה ויבא עמלק׳
ויגע בדרך׳ ולא ירא׳ עמלק׳ אלהים׳
מלהרע לך׳ תמחה את זכר עמלק׳
מאיש ועד אשה מעולל ויונק משור
ועד שה׳ שלא יהא שם עמלק נזכר

אלה כל עשה עול׃
זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך
בצאתכם ממצרים׃ אשר קרך בדרך
ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה
עיף ויגע ולא ירא אלהים׃ והיה
בהניח יהוה אלהיך לך מכל איביך
מסביב בארץ אשר יהוה אלהיך
נתן לך נחלה לרשתה תמחה את
זכר עמלק מתחת השמים לא
תשכח׃

והיה כי תבוא אל הארץ אשר יהוה
אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת
בה ולקחת מראשית כל פרי האדמה
אשר תביא מארצך אשר יהוה
אלהיך נתן לך ושמת בטנא והלכת
אל המקום אשר יבחר יהוה אלהיך
לשכן שמו שם׃ ובאת אל הכהן
אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו
הגדתי היום ליהוה אלהיך כי באתי
אל הארץ אשר נשבע יהוה לאבתינו
לתת לנו׃ ולקח הכהן הטנא מידך
והניחו לפני מזבח יהוה אלהיך׃
וענית ואמרת לפני יהוה אלהיך
ארמי אבד אבי וירד מצרימה ויגר

אלין כל עביד שקר׃
הוי דכיר ית דעבד לך עמלק
באורחא במיפקכון ממצרים׃

דערעך באורחא וקטיל בך
כל דהוו מתאחרין בתרך ואת
משלהי ולאי ולא דחיל מן
קדם יי׃
ויהא כד יניח יי אלהך לך
מכל בעלי דבבך מסחור
סחור בארעא דיי אלהך
יהיב לך אחסנא למירתה
תמחי ית דוכרנא דעמלק
מתחות שמיא לא תתנשי׃

ויהא ארי תיעול לארעא דיי
אלהך יהב לך אחסנא ותירתה
ותיתב בה׃
ותיסב מריש כל איבא דארעא
דתעיל מארעך דיי אלהך
יהיב לך ותשוי בסלא ותהך
לאתרא דיתרעי יי אלהך
לאשראה שכינתיה תמן׃

ותיתי לות כהנא די יהא
ביומיא האנון ותימר ליה חויתי
יומא דין קדם יי אלהך ארי
עליתי לארעא דקיים יי
לאבהתנא למתן לנא׃

ויסב כהנא סלא מן ידך
ויחתיניה קדם מדבחא דיי
אלהך׃

ותתיב ותימר קדם יי אלהך
לבן ארמאה בעא לאובדא
ית אבא ונחת למצרים ודר

אפי׳ על הבהמה לומר בהמה זו משל עמלק היתה׃ חסלת כי תצא למלחמה

והיה פ׳ תבא ט׳ קארן כל ראשית אין

וירשתה וישבת בה׃ מגיד שלא נתחייבו בבכורים עד שכבשו וחלקו׃ מראשית׃ ולא
כל הראשית שאין כל הפירות חייבים בבכורים אלא שבעת המינין בלבד נאמר כאן ארץ ונאמר להלן ארץ חטה ושעורה ונאמר מה
להלן משבעת המינין שנשתבחה בהם ארץ ישראל אף כאן שבע׃ ארץ זית שמן׃ זית אגורי שמשמן אגור בתוכו׃
ודבש׃ הוא דבש תמרים׃ מראשית׃ אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה קושר עליה גמי לסימן׃ אשכול
שבכר כורך עליו גמי לסימן ואומר הרי זו בכורים׃ אשר יהיה בימים ההם׃ אין לך אלא כהן שבימיך כמות
שהוא׃ ואמרת אליו׃ שאינך כפוי טובה׃ הגדתי היום׃ פעם אחת בשנה ולא שתי פעמים׃ ולקח הכהן הטנא׃ להניף
אותו כהן מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף׃ וענית׃ לשון הרמת קול׃ ארמי אובד אבי׃ מזכיר חסדי הקב״ה ארמי
אובד אבי לבן בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב ובשביל שחשב לעשות חשב לו המקום כאלו עשה
שאומות העולם חושב להם הקב״ה מחשבה כמעשה׃ וירד מצרימה׃ ועוד אחרים באו לכלותנו שאחרי זאת ירד יעקב למצרים במתי מעט בשבעים נפש׃

שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול
עצום ורב: וירעו אתנו המצרים
ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה:
ונצעק אל יהוה אלהי אבתינו וישמע
יהוה את קלנו וירא את ענינו ואת
עמלנו ואת לחצנו׃ ויוצאנו יהוה
ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה
ובמרא גדל ובאתות ובמפתים:
ויבאנו אל המקום הזה ויתן לנו את
הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש:
ועתה הנה הבאתי את ראשית
פרי האדמה אשר נתתה לי יהוה
והנחתו לפני יהוה אלהיך והשתחוית
לפני יהוה אלהיך: ושמחת בכל
הטוב אשר נתן לך יהוה אלהיך
ולביתך אתה והלוי והגר אשר
בקרבך: כי תכלה
לעשר את כל מעשר תבואתך
בשנה השלישית שנת המעשר
ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה
ואכלו בשעריך ושבעו׃ ואמרת
לפני יהוה אלהיך בערתי הקדש מן
הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום
ולאלמנה ככל מצותך אשר צויתני

תמן בעם זעיר והוה תמן לעם
רב תקיף וסגי:
ואבאישו לנא מצראי ועניונא
ויהבו עלנא פולחנא קשיא:

וצלינא קדם יי אלהא
דאבהתנא וקביל יי צלותנא
וגלי קדמוהי עמלנא וליאותנא
ודוחקנא:
ואפקנא יי ממצרים בידא
תקיפא ובדרעא מרממא
ובחזוונא רבא ובאתין
ובמופתין:

ואעלנא לאתרא הדא ויהב
לנא ית ארעא הדא ארעא
עבדא חלב ודבש:

וכען הא אתיתי ית ריש איבא
דארעא דיהבת לי יי
ותחתיניה קדם יי אלהך
ותסגוד קדם יי אלהך:

ותחדי בכל טבתא דיהב לך
יי אלהך ולאינש ביתך את
וליואה וגיורא דבינך:

ארי תשיצי לעשרא ית כל
מעשר עללתך בשתא
תליתאה שתא דמעשרא
ותתן לליואה לגיורא ליתמא
ולארמלתא וייכלון בקירוך
ויסבעון:

ותימר קדם יי אלהך
פליתי קדש מעשרא מן
ביתא ואף יהביתיה לליואה
לגיורא ליתמא ולארמלתא
ככל פיקודך דפקידתני

אל המקום הזה׳ זה בית המקדש׃ ויתן לנו
את הארץ כמשמעו׃ והנחתו מגיד
שנוטלו אחר הנחת כהן ואוחזו בידו
עד שקורא וחוזר ומניף׃ ושמחת
בכל הטוב מכאן שאין קורין מקרא
בכורים אלא בזמן שמחה מעצרת
ועד החג שאדם מלקט תבואתו
ופירותיו ויינו ושמנו אבל מן החג
ואילך מביא ואינו קורא׃ אתה והלוי
אף הלוי חייב בבכורים אם נטעו
בתוך עריהם׃ והגר אשר בקרבך׃
מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר
לאבותינו׃ כי תכלה לעשר את כל
מעשר תבואתך בשנה השלישית׃
כשתגמור מעשר של שנה השלישית
קבע זמן הבעור והוידוי בערב
הפסח של שנה הרביעית שנ׳ מקצה
שלש שנים תוציא נאמר כאן קץ ונאמר
להלן מקצה שבע שנים לענין הקהל
מה להלן רגל אף כאן רגל אי מה
להלן חג הסוכות אף כאן חג הסוכות
ת״ל כי תכלה לעשר מעשרות של
שנה השלישית רגל שהמעשרות כלין
בו וזהו פסח שהרבה אילנות נלקטין
אחר חג הסוכות נמצאו מעשרות
של שלישית כלים בפסח של רביעית וכל מי ששהא מעשרותיו הכתוב הצריכו לבערו מן הבית׃ שנת המעשר׃
שנה שאין נוהג בה אלא אחד משני מעשרות שנוהגו בשתי שנים שלפניה שבשנה ראשונה של שמטה נוהג מעשר
ראשון כמו שנאמר כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר ומעשר שני שנאמר ואכלת שם לפני יי׳ אלהיך מעשר
דגנך תירושך ויצהרך הרי שתי מעשרות וכן ולמדך כאן בשנה שלישית שאין נוהג מאותן שני מעשרות אלא
אחד ואיזה זה מעשר ראשון ותחת מעשר שני יתן מעשר עני שנאמר כאן ונתת ללוי מעשר של קרי מעשר
ראשון׃ לגר ליתום ולאלמנה זה מעשר עני׃ ואכלו בשעריך ושבעו׃ תן להם כדי שבעם מכאן אמרו אין פוחתים
לעני בגורן ממקום למקום בגרן פחות מחצי קב חטים וכו׳׃ ואמרת לפני יי׳ אלהיך׃ התודה שנתת מעשרותיך׃
בערתי הקדש מן הבית׃ זה מעשר שני ונטע רבעי ולמדך כאן שאם שהה מעשרותיו של ב׳ שני׳ ולא העלם לירושלם
צריך להעלותם עכשו׃ וגם נתתיו ללוי זה מעשר ראשון׃ וגם׃ לרבות תרומות ובכורים׃ ליתום ולאלמנה׃ זה מעשר
עני׃ ככל מצותך׃ נתתים כסדר ולא הקדמתי תרומה לבכורים ולא מעשר לתרומה ולא שני לראשון שהתרומה

לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי׃
לא אכלתי באני ממנו ולא בערתי
ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת
שמעתי בקול יהוה אלהי עשיתי
ככל אשר צויתני׃ השקיפה ממעון
קדשך מן השמים וברך את עמך
את ישראל ואת האדמה אשר
נתתה לנו כאשר נשבעת לאבתינו
ארץ זבת חלב ודבש׃

היום הזה יהוה אלהיך
מצוך לעשות את החקים האלה
ואת המשפטים ושמרת ועשית
אותם בכל לבבך ובכל נפשך׃
את יהוה האמרת היום להיות לך
לאלהים וללכת בדרכיו ולשמר
חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקלו׃
ויהוה האמירך היום להיות לו לעם
סגלה כאשר דבר לך ולשמר כל
מצותיו ולתתך עליון על כל הגוים
אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת
ולהיתך עם קדש ליהוה אלהיך
כאשר דבר׃

ויצו משה וזקני ישראל את העם
לאמר שמר את כל המצוה אשר
אנכי מצוה אתכם היום׃ והיה ביום
אשר תעברו את הירדן אל הארץ
אשר יהוה אלהיך נתן לך והקמת
לך אבנים גדלות ושדת אתם בשיד׃
וכתבת עליהן את כל דברי התורה
הזאת בעברך למען אשר תבא אל
הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך
ארץ זבת חלב ודבש כאשר דבר

לא עברית מפיקודך ולא נשיתי׃
לא אכלית באבלי מניה ולא חליפית מניה בדמסאב ולא יהבית מניה למית קבילית למימרא דיי׳ אלהי עבדית ככל דפקדתני׃

איסתכי ממדור קודשך מן שמיא וברך ית עמך ית ישראל וית ארעא דיהבתא לנא כמא דקיימתא לאבהתנא ארעא עבדא חלב ודבש׃

יומא הדין יי׳ אלהך מפקדך למיעבד ית קיימיא האלין וית דיניא ותיטר ותעביד יתהון בכל לבך ובכל נפשך׃

ית יי׳ חטבת יומא דין למיהוי לך לאלה ולמהך באורחן דתקנן קדמוהי ולמיטר קיימוהי ופיקודוהי ודינוהי ולקבלא למימריה׃

ויי׳ חטבך יומא דין למיהוי ליה לעם חביב כמא דמליל לך ולמיטר כל פיקודוהי׃

ולמיתנך עילאה על כל עממיא דעבד לתושבחא ולשום ולרבו ולמיהוך עם קדיש קדם יי׳ אלהך כמא דמליל׃

ופקיד משה וסבי ישראל ית עמא למימר טרו ית כל תפקידתא דאנא מפקיד יתכון יומא דין׃

ויהא ביומא דתעברון ית ירדנא לארעא דיי׳ אלהך יהיב לך ותקים לך אבנין רברבן ותסיד יתהון בסידא׃

ותכתוב עליהון ית כל פיתגמי אוריתא הדא במיעברכון בדיל דתיעול לארעא דיי׳ אלהך יהיב לך ארעא עבדא חלב ודבש כמא דמליל

הבריה ראשית שהוא ראשון מעשר שני דגן וכתיב מלאתך ודמעך לא תאחר לא תשנה את הסדר׃ לא עברתי ממצותיך׃ לא הפרשתי ממין על שאינו מינו ולא מן החדש על הישן׃ ולא שכחתי׃ מלברכך על הפרשת מעשרות׃ לא אכלתי באוני׃ מכאן שאסור לאונן׃ ולא בערתי ממנו בטמא׃ בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא והטמא פירשו והדמים מעלה והיכן הוזהר על כך לא תוכל לאכול בשעריך זו אכילת טומאה כמו שנאמר בפסולי המוקדשים בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדו אבל זה לא תוכל לאכול דרך אכילת שעריך האמור במקום אחר׃ ולא נתתי ממנו למת׃ לעשות לו ארון ותכריכים׃ שמעתי בקול יי׳ אלהי׃ הביאותיו לבית הבחירה עשיתי ככל אשר צויתני׃ שמחתי ושימחתי בו׃ השקיפה ממעון קדשך׃ עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה מה שעליך לעשות מה שאמרת אם בחוקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם׃ אשר נתתה לנו׃ כאשר נשבעת לתת לנו וקיימת׃ ארץ זבת חלב ודבש׃ שמשבחת את פירותיה׃ היום הזה יי׳ אלהיך מצוך׃ בכל יום יהיו בעיניך כאלו בו ביום נצטוית עליהם׃ ושמרת ועשית אותם׃ בת קול מברכ׳ אותם הבאת בכורים היום תשנה לשנה הבאה׃ האמרת והאמירך׃ אין להם עד מוכיח במקרא׃ ולי נראה שהוא
לשון הפרשה והבדלה הבדלת לך מאלהי הנכר להיות לך לאלהים והוא הפרישך אליו מעמי הארץ להיות לו לעם סגולה
כאשר דבר לך והייתם לי סגולה ומצאתי להם עד והוא לשון תפארת כמו יתאמרו כל פועלי און ולהיותך עם קדוש כאשר

ייי אלהא דאבהתך לך׃
ויהא במיעברכון ית ירדנא
תקימון ית אבניא האלין דאנא
מפקיד יתכון יומא דין בטורא
דעיבל ותסיד יתהון בסידא׃

ותבני תמן מדבחא קדם ייי
אלהך מדבח אבנין לא תרים
עליהון פרזלא׃
אבנין שלמין תבני ית מדבחא
דייי אלהך ותסיק עלוהי
עלוון קדם ייי אלהך׃

ותיכוס ניכסת קודשין ותיכול
תמן ותחדי קדם ייי אלהך׃

ותכתוב על אבניא ית כל
פיתגמי אוריתא הדא פריש
יאות׃
ומליל משה וכהניא ליואי עם
כל ישרא׳ למימר אצית ושמע
ישראל יומא הדין הויתא לעם
קדם ייי אלהך׃

ותקביל למימרא דייי אלהך
ותעבד ית פיקודוהי וית
קיימוהי דאנא מפקיד לך
יומא דין׃

ופקיד משה ית עמא ביומא
ההוא למימר׃
אלין יקומון לברכא ית עמא
על טורא דגרזים במיעברכון
ית ירדנא שמעון ולוי ויהודה
ויששכר ויוסף ובנימן׃

ואלין יקומון על מלטטיא
בטורא דעיבל ראובן גד
ואשר זבולן דן ונפתלי׃
ויתיבון ליואי ויימרון לכל גבר
ישראל קל רם׃

ליט גברא דיעביד צלם
ומתכא דמרחק קדם ייי עובד
ידי אומן וישוי בסיתרא
ויתיבון כל עמא ויימרון אמן׃

ליט דיקלי אבוהי ואימיה
ויימר כל עמא אמן׃

ליט דישני תחומא דחבריה
ויימר כל עמא אמן׃

יהוה אלהי אבתיך לך׃ והיה בעברכם
את הירדן תקימו את האבנים האלה
אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר
עיבל ושדת אותם בשיד׃ ובנית שם
מזבח ליהוה אלהיך מזבח אבנים
לא תניף עליהם ברזל׃ אבנים
שלמות תבנה את מזבח יהוה
אלהיך והעלית עליו עולת ליהוה
אלהיך׃ וזבחת שלמים ואכלת שם
ושמחת לפני יהוה אלהיך׃ וכתבת
על האבנים את כל דברי התורה
הזאת באר היטב׃ וידבר
משה והכהנים הלוים אל כל ישראל
לאמר הסכת ושמע ישראל היום
הזה נהיית לעם ליהוה אלהיך׃
ושמעת בקול יהוה אלהיך ועשית
את מצותו ואת חקיו אשר אנכי
מצוך היום׃ ויצו משה את
העם ביום ההוא לאמר׃ אלה יעמדו
לברך את העם על הר גרזים בעברכם
את הירדן שמעון ולוי ויהודה
ויששכר ויוסף ובנימן׃ ואלה יעמדו
על הקללה בהר עיבל ראובן גד
ואשר וזבולן דן ונפתלי׃ וענו הלוים
ואמרו אל כל איש ישראל קול רם׃
ארור האיש אשר יעשה
פסל ומסכה תועבת יהוה מעשה
ידי חרש ושם בסתר וענו כל העם
ואמרו אמן׃ ארור
מקלה אביו ואמו ואמר כל העם
אמן׃ ארור מסיג גבול
רעהו ואמר כל העם אמן׃

דבר וקיימם לא קדושים׃ שמור את כל
המצוה׳ לשון הווה׃ והקמות לך׃
בירדן ואח״כ תוציאו משם אחרות
ותבנו מהם מזבח בהר עיבל נמצאת
אתה אומ׳ שלשה מיני אבנים היו י״ב
בירדן וכנגדם בהר עיבל והעלום
והביאום לגלגל במלון כדאית׳ במסכ׳
סוטה׃ באר היטב בע׳ לשון׃ הסכת׃
תרגו׳ אצית׳ היום הזה נהיית לעם׃
בכל יום יהיו בעיניך כאלו היום באת
עמו בברית׃ לברך את העם׃ כדאי׳
במסכ׳ סוטה ששה שבטים עלו לראש
הר גרזים וששה לראש הר עיבל׃
והכהנים והלוים והארון למטה
באמצע הפכו הלוים פניהם כלפי
הר גרזים ופתחו בברכה ברוך האיש
אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו׳ ואלו
ואלו עונין אמן חזרו והפכו פניהם להר
עיבל ופתחו בקללה ואומרים ארור
האיש אשר יעשה פסל ומסכה וגו׳
ואלו ואלו עונין אמן׳ חזרו והפכו פניהם
כלפי הר גרזים ואמרו ברוך אשר
אין מקלה אביו ואמו וגו׳ וחוזרים
והופכי׳ פניהם להר עיבל ואומ׳ ארור
מקלה אביו ואמו וכן עד ארור אשר
לא יקים את דברי התורה הזאת׃
מקלה אביו׳ מזלזל לשון ונקלה אחיך
לעיניך׃ מסיג גבול׃ מחזירו לאחוריו
וגונב את הקרקע לשון והוסג אחור
משפט׃ משגה עור׃ הסומא בדבר
ומשיאו עצה רעה׃ מכה רעהו
בסתר׃ על לשון הרע הוא אומר׃
מצאתי ביסודו של רבי משה הדרשן
אחד עשר ארורים יש כאן כנגד אחד עשר שבטים ולשבט שמעון לא כתב ארור לפי שלא היה בלבו של משה
לברכו לפני מותו כשבירך שאר השבטים לפיכך לא רצה לקללו׃ אשר לא יקים׳ כאן כלל כל התורה כולה וקבלוה

...ולה ובמשענה׳ שגר אלפיך׳
ולדי בקרך שהבהמה משגרת
ממעיה׳ עשתרות צאנך׳
כתרגומו עדרי ענך׳ ורבותינו
זכרונם לברכה אמרו למה נקרא
שמם עשתרות שמעשרות את
בעליהם ומחזקות׳ אותם
כעשתרות [illegible] סלעים
חזקים׳ ברוך טנאך׳ פירותיך׳
דבר אחר טנא דבר לח שמסננין
אותו בסלים׳ משארתך׳ דבר
יבש שנשאר בכלי ואינו זב׳ ברוך
אתה בבאך וברוך אתה בצאתך׳
שתהא יציאתך מן העולם כביאתך
לעולם בלא חטא׳ ובשבעה
דרכים ינוסו׳ כך דרך הנבהלים
לברוח שמתפזרים לכל רוח׳
המארה׳ חסרון כמו צרעת
ממארת׳ המהומה׳ שגוש קול
בקולות׳ שחפת׳ שבשרו נשחף
נפוח׳ קדחת׳ קשה משחפת
שהיא חמה כמו אש קדחה
באפי והיא אש של חולים׳ ובדלקת׳
חמה יותר מקדחת ומיני חולאים
הם׳ חרחור׳ חולי המחממו
אותו בתוך הגוף ומצמאהו תמיד
למים לשון ועצמי חרה מני חורב
נחר מפוח׳ ובחרב׳ יביא עליך
גייסות׳ שדפון וירקון׳ מכת
תבואה [illegible]
[illegible] שדפון [illegible]
קדים [illegible] ירקון [illegible]
יבשו פני התבואה [illegible]
ומכסיפין ומכמן [illegible]

ארור משגה עור
בדרך ואמר כל העם אמן׃
ארור מטה משפט גר
יתום ואלמנה ואמר כל העם אמן׃
ארור שכב עם אשת אביו כי גלה
כנף אביו ואמר כל העם אמן׃
ארור שכב עם כל
בהמה ואמר כל העם אמן׃
ארור שכב עם אחתו
בת אביו או בת אמו ואמר כל העם
אמן׃ ארור שכב עם
חתנתו ואמר כל העם אמן׃
ארור מכה רעהו בסתר
ואמר כל העם אמן׃
ארור לקח שחד להכות
נפש דם נקי ואמר כל העם אמן׃
ארור אשר לא יקים את
דברי התורה הזאת לעשות אותם
ואמר כל העם אמן׃
והיה אם שמוע תשמע בקול יהוה
אלהיך לשמר לעשות את כל
מצותיו אשר אנכי מצוך היום ונתנך
יהוה אלהיך עליון על כל גויי הארץ׃
ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגך
כי תשמע בקול יהוה אלהיך׃ ברוך
אתה בעיר וברוך אתה בשדה׃ ברוך
פרי בטנך ופרי אדמתך ופרי בהמתך
שגר אלפיך ועשתרות צאנך׃ ברוך
טנאך ומשארתך׃ ברוך אתה
בבאך וברוך אתה בצאתך׃ יתן
יהוה את איביך הקמים עליך נגפים
לפניך בדרך אחד יצאו אליך
ובשבעה דרכים ינוסו לפניך׃ יצו
יהוה אתך את הברכה באסמיך
ובכל משלח ידך וברכך בארץ אשר

ליט [illegible] באורחא
ויימר כל עמא אמן׃
ליט דיצלי דין גיור יתם
וארמלא ויימר כל עמא אמן׃

ליט דישכוב עם איתת אבוהי
ארי גלי כנפא דאבוהי ויימר
כל עמא אמן׃

ליט דישכוב עם כל בעירא
ויימר כל עמא אמן׃

ליט דישכוב עם אחתיה בת
אבוהי או בת אמיה ויימר כל
עמא אמן׃

ליט דישכוב עם חמותיה
ויימר כל עמא אמן׃

ליט דיקטול חבריה בסיתרא
ויימר כל עמא אמן׃

ליט דמקביל שוחדא לקטלא
נפש דם זכאי ויימר כל עמא
אמן׃

ליט דלא יקיים ית פיתגמי
אוריתא הדא למיעבד יתהון
ויימר כל עמא אמן׃

ויהא אם קבלא תקביל
למימרא דיי׳ אלהך למיטר
למיעבד ית כל פיקודוהי
דאנא מפקיד לך יומא דין
ויתנינך יי׳ אלהך עלאי על
כל עממי ארעא׃
וייתון עלך כל ברכתא האלין
וידבקינך ארי תקביל למימרא
דיי׳ אלהך׃
בריך את בקרתא ובריך את
בחקלא׃
בריך ולדא דמעך ואיבא
דארעך וולדא דבעירך בקרי
תורך ועדרי ענך׃

בריך סלך ואסוותך׃

בריך את במיעלך ובריך את
במיפקך׃
יתן יי׳ ית בעלי דבבך
דקיימין עלך תברין קדמך
באורחא חדא יפקון לוותך
ובשבע אורחן יערקון מן
קדמך׃
יפקיד יי׳ לך
ית ברכתא באוצרך ובכל
אושטות ידך ויברכינך בארעא

דיי אלהך יהיב לך ׃
יקימנך יי קדמוהי לעם
קדיש כמא דקיים לך ארי
תטר ית פיקודיא דיי אלהך
ותהך באורחן דתקנן קדמוהי

ויחזון כל עממי ארעא
ארי שמא דיי איתקרי עלך
וידחלון מנך ׃
ויותרינך יי לטבא בולדא
דמעך ובוקרא דבעירך
ובאיבא דארעך על ארעא
דקיים יי לאבהתך למתן לך

יפתח יי לך ית אוצריה טבא
מן שמיא למיתן מיטרא
דארעך בעידניה ולברכא ית
כל עובדי ידך ותוזיף לעממין
סגיאין ואת לא תזיף ׃

ויתנינך יי תקיף ולא
חלש ותהא ברם לעילא ולא
תהא לתחתא ארי תקביל
למימרא דיי אלהך דאנא
מפקיד לך יומא דין למיטר
ולמיעבד ׃
ולא תסטון מכל פתגמיא
דאנא מפקיד יתכון יומא דין
לימינא ולשמאלא למהך בתר
טעות עממיא למפלחינון ׃

ויהא אם לא תקביל למימרא
דיי אלהך למיטר למיעבד
ית כל פיקודוהי וקיימוהי
דאנא מפקיד לך יומא דין
וייתון עלך כל לוטיא האלין
וידבקונך ׃
ליט את בקרתא וליט את
בחקלא ׃
ליט סלך ואצוותך ׃

ליט ולדא דמעך ואיבא
דארעך בקרי תורך ועדרי
ענך ׃
ליט את במיעלך וליט את
במיפקך ׃
ינרי יי בך ית מארתא וית
שגושיא וית מזופיתא בכל
אושטות ידך דתעביד עד
דתשתצי ועד דתיבד בפריע
מן קדם בישות עובדך
דשבקת לדחלתי ׃

ידבק יי בך ית
מותא עד דישיצי יתך מעל
ארעא דאת עליל לתמן

יהוה אלהיך נתן לך: יקימך יהוה לו
לעם קדוש כאשר נשבע לך כי
תשמר את מצות יהוה אלהיך והלכת
בדרכיו: וראו כל עמי הארץ כי שם
יהוה נקרא עליך ויראו ממך: והותרך
יהוה לטובה בפרי בטנך ובפרי
בהמתך ובפרי אדמתך על האדמה
אשר נשבע יהוה לאבתיך לתת לך:
יפתח יהוה לך את אוצרו הטוב את
השמים לתת מטר ארצך בעתו
ולברך את כל מעשה ידך והלוית
גוים רבים ואתה לא תלוה: ונתנך
יהוה לראש ולא לזנב והיית רק
למעלה ולא תהיה למטה כי תשמע
אל מצות יהוה אלהיך אשר אנכי
מצוך היום לשמר ולעשות: ולא
תסור מכל הדברים אשר אנכי
מצוה אתכם היום ימין ושמאול
ללכת אחרי אלהים אחרים לעבדם:

והיה אם לא תשמע בקול יהוה
אלהיך לשמר לעשות את כל מצותיו
וחקתיו אשר אנכי מצוך היום ובאו
עליך כל הקללות האלה והשיגוך:
ארור אתה בעיר וארור אתה בשדה:
ארור טנאך ומשארתך: ארור פרי
בטנך ופרי אדמתך שגר אלפיך
ועשתרת צאנך: ארור אתה בבאך
וארור אתה בצאתך: ישלח יהוה
בך את המארה את המהומה ואת
המגערת בכל משלח ידך אשר תעשה
עד השמדך ועד אבדך מהר מפני
רע מעלליך אשר עזבתני: ידבק
יהוה בך את הדבר עד כלתו אתך
מעל האדמה אשר אתה בא שמה

על אבתיך · על אשר אוהב שתבא
עליך: והיו שמיך · קללות הללו
משה מפי עצמו אמרן ושבתורת
כהנים מפי הקדוש ברוך הוא אמרן
ומשמען שבתורת כהנים נאמר
ואם לא תשמעו לי וכאן אומר אם
לא תשמע בקול יי אלהיך · ידבק יי
בך · הקל משה בקללותיו ואומרם
בלשון יחיד · וגם בקללה זו הקל
שברכתובות אומר שמיכם כברזל
וארצכם כנחושה שלא יהו השמים
מזיעין כדרך שהברזל אינו מזיע
ונמצא כך יהיה חורב בעולם
והארץ תהא מזיעה כדרך
שהנחשת מזיע והיא מרקבת
פירותיה וכאן יהיו השמים
כנחשת והארץ כברזל שהרי
השמים מזיעין אף על פי שאין יורדין
מטר מכל מקום לא יהיה חורב
בעולם · והארץ לא תהא מזיעה
כדרך שאין הברזל מזיע ואין
פירותיה מרקבין ומכל מקום
קללה היא בו שהיה כנחשת
שהיא כברזל שהארץ לא תתן
פירות וכן השמים לא יריקו מטר ·
מטר ארצך אבק ועפר · זיקא
דבתר מטרא מטר יורד ולא כדי
לרבץ ואין בו כדי לגבל ולהרביץ
את העפר והרוח בא ומעלה
את העפר ואת האבק ומכסה
את עשב השדה שהם לחים מן
המים ונעשה
בצק ונעשה
טיט ומתייבש
ומרקיב

לרשתה: יככה יהוה בשחפת ובקדחת
ובדלקת ובחרחר ובחרב ובשדפון
ובירקון ורדפוך עד אבדך: והיו שמיך
אשר על ראשך נחשת והארץ אשר
תחתיך ברזל: יתן יהוה את מטר
ארצך אבק ועפר מן השמים ירד
עליך עד השמדך: יתנך יהוה נגף
לפני איביך בדרך אחד תצא אליו
ובשבעה דרכים תנוס לפניו והיית
לזעוה לכל ממלכות הארץ: והיתה
נבלתך למאכל לכל עוף השמים
ולבהמת הארץ ואין מחריד: יככה
יהוה בשחין מצרים ובעפלים ובגרב
ובחרס אשר לא תוכל להרפא: יככה
יהוה בשגעון ובעורון ובתמהון לבב:
והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש
העור באפלה ולא תצליח את דרכיך
והיית אך עשוק וגזול כל הימים ואין
מושיע: אשה תארש ואיש אחר
ישגלנה בית תבנה ולא תשב בו כרם
תטע ולא תחללנו: שורך טבוח
לעיניך ולא תאכל ממנו חמרך גזול
מלפניך ולא ישוב לך צאנך נתנות
לאיביך ואין לך מושיע: בניך ובנתיך
נתנים לעם אחר ועיניך ראות וכלות
אליהם כל היום ואין לאל ידך: פרי
אדמתך וכל יגיעך יאכל עם אשר
לא ידעת והיית רק עשוק ורצוץ כל
הימים: והיית משגע ממראה עיניך
אשר תראה: יככה יהוה בשחין רע
על הברכים ועל השקים אשר לא
תוכל להרפא מכף רגלך ועד קדקדך:
יולך יהוה אתך ואת מלכך אשר
תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת
אתה ואבתיך ועבדת שם אלהים

למירתה: ימחינך יְיָ בשחפתא ובקדחתא ובדלקתא ובחרחורא ובחרבא ובשדפונא ובירקונא וירדפונך עד דתיבד:

ויהון שמיא דעילוי רישך חסינין כנחשא מלאחתא מיטרא וארעא דיתחותך תקיפא כפרזלא מלמיעבד פירין:

יתן יְיָ ית מטר ארעך אבקא ועפרא מן שמיא יחות עלך עד דתישתצי:

יתנינך יְיָ תביר קדם סנאך באורחא חד תפוק לותיה ובשבע אורחן תעירוק מן קדמוהי ותהי לזיע לכל מלכוות ארעא:

ותהא נבילתך משגרא למיכל לכל עופא דשמיא ולבעירא דארעא ולית דמניד:

ימחינך יְיָ בשיחנא דמצרים ובטחורים ובגרבא ובחרס יביש דלא תיכול לאיתסאה:

ימחינך יְיָ בטפשותא ובסמיותא ובשעמימות ליבא:

ותהא ממשש בטיהרא כמא דימשש עוירא בקבלא ולא תצלח ית אורחך ותהי ברם עשיק ואניס כל יומיא ולית דפריק:

איתתא תירוס וגבר אוחרן ישכבינה ביתא תיבני ולא תיתב ביה כרמא תיצוב ולא תחליניה:

תורך יהא נכיס לעינך ולא תיכול מנה חמרך יהא אניס מן קדמך ולא יתוב לך ענך מסירן לבעלי דבבך ולית ליה פריק:

בנך ובנתך מסירין לעם אוחרן ועינך חזיאן ויספן בגללהון כל יומא ולית חילא בידך:

איבא דארעך וכל ליאותך ייכול עמא דלא ידעת ותהא ברם עשיק ורעיע כל יומיא:

ותהי משתטי מחיזו עינך דתהי חזי:

ימחינך יְיָ בשיחנא בישא על רכובין ועל שקין דלא תיכול לאיתסאה מפרסת ריגלך ועד מוחך:

יגלי יְיָ יתך וית מלכך דתקים עלך לעמא דלא ידעת את ואבהתך ותפלח תמן לעממיא

לזועה · לאימה ולזיע · שיזועו
כל השומעים · שומעם · מכותיך
ממך ויאמרו אוי לנו אם יבא
עלינו כדרך שבא על אלו · בשחין
מצרים · רע היה מאד לח
מבפנים ויבש מבחוץ · גרב · שחין
לח · ובחרס · שחין יבש כחרס ·
תמהון לבב · אוטם הלב ·
עשוק · בכל מעשיך יהא
ערער · ישגלנה · לשון שגל
פלגש והכתוב כינו לשבח ישכבנה
ותקון סופרים הוא זה · ולא
תחללנו · בשנה הרביעית
לאכול פריו · וכלות אליהם · מצפות
אליהם שישובו ואינם שבים כל
תוחלת שאינה באה קרויה כליון
עינים · לשמה · כמו תמהון
כל הרואה אותך ישום עליך ·
למשל · כשתבא על אדם מכה
רעה יאמרו זו דומה למכת פלוני ·
ולשנינה · לשון ושננתם ידברו
בך כתרגומו ולשוע לשון סיפור
ואישתעי · יחסלנו · יכלנו ועל
שם זה נקרא החרגול חסיל שמכלה
הכל · ישל זיתך · ישיר
פירותיו לשון ונשל הברזל ·
יירש הצלצל · יעשנו הארבה
רש מן הפרי · יירש · יעני ·
הצלצל · מין ארבה ואי אפשר
לפרש יירש לשון ירושה שאם כן
היה לו לכתוב יורש ולא לשון הורשה
ותרוכין שאם כן היה לו לכתוב
יוריש · מרב כל · בעוד שהיה
לך כל טוב · כאשר ידאה הנשר ·
פתאום ודרך מעופפת ויקל עופין ·

פלחי טעותא אעא ואבנא ׃
ותהי לצדו למתל ולשועי
בכל עממיא דידברינך יי
תמן ׃
בר זרע סגי תפיק לחקלא
וזעיר תכניש ארי יחסנינה
גובא ׃
כרמין תצוב ותפלח וחמרא
לא תשתה ולא תכנוש ארי
תיכלינה תולעתא ׃
זתין יהון לך בכל תחומך
ומשחא לא תשוף ארי יתרון
זיתך ׃
בנין ובנן תוליד ולא יהון לך
ארי יהכון בשביא ׃
כל אילנך ואיבא דארעך
יחסנינה סקאה ׃
תותב ערל די בינך יהא סליק
עיל מינך לעילא לעילא ואת
תהא נחית לתתא לתתא ׃
הוא יוזפינך ואת לא תוזפינה
הוא יהא תקיף ואת תהא
חלש ׃
ויתון עלך כל לוטיא האלין
וירדפונך וידבקונך עד
דתשתצי ארי לא קבילתא
למימרא דיי אלהך למיטר
פיקודוהי וקיימוהי דפקדך ׃
ויהון בך לאת ולמופת ובבנך
עד עלמא ׃
חלף דלא פלחת קדם יי
אלהך בחדוא ובשפירות לבא
מסגי כולא ׃
ותפלח ית בעלי דבבך
די יגרינון יי בך בכפנא
ובצחותא ובערטליותא
ובחסרות כולא ויתן ניר
פרולא על צוארך עד דישצי
יתך ׃
ייתי יי עלך עם מרחיק
מסייפי ארעא כמא דמשתלי
נשרא עמא דלא תשמע
לישנה ׃
עם תקיף אפין דלא נסיב
אפין לסבא ועל ינקא לא
מרחם ׃
וייכול ולדא דבעירך ואיבא
דארעך עד דתשתצי דלא
ישאר לך עיבורא חמרא
ומשחא בקרי תורך ועדרי
ענך עד דיוביד יתך ׃
ויעיק לך בכל קירווך
עד דיכבוש שורך רמיא
וכריכיא דאת רחיץ
לאישתזבא בהון בכל ארעך
ויעיק לך בכל קירווך בכל
ארעך דיהב יי אלהך

אחרים עץ ואבן׃ והיית לשמה למשל
ולשנינה בכל העמים אשר ינהגך
יהוה שמה׃ זרע רב תוציא השדה
ומעט תאסף כי יחסלנו הארבה׃
כרמים תטע ועבדת ויין לא תשתה
ולא תאגר כי תאכלנו התלעת׃ זיתים
יהיו לך בכל גבולך ושמן לא תסוך
כי ישל זיתך׃ בנים ובנות תוליד ולא
יהיו לך כי ילכו בשבי׃ כל עצך ופרי
אדמתך יירש הצלצל׃ הגר אשר
בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה
ואתה תרד מטה מטה׃ הוא ילוך
ואתה לא תלונו הוא יהיה לראש
ואתה תהיה לזנב׃ ובאו עליך כל
הקללות האלה ורדפוך והשיגוך עד
השמדך כי לא שמעת בקול יהוה
אלהיך לשמר מצותיו וחקתיו אשר
צוך׃ והיו בך לאות ולמופת ובזרעך
עד עולם׃ תחת אשר לא עבדת את
יהוה אלהיך בשמחה ובטוב לבב
מרב כל׃ ועבדת את איביך אשר
ישלחנו יהוה בך ברעב ובצמא ובעירם
ובחסר כל ונתן על ברזל על צוארך
עד השמידו אתך׃ ישא יהוה עליך
גוי מרחק מקצה הארץ כאשר ידאה
הנשר גוי אשר לא תשמע לשנו׃ גוי
עז פנים אשר לא ישא פנים לזקן
ונער לא יחן׃ ואכל פרי בהמתך ופרי
אדמתך עד השמדך אשר לא ישאיר
לך דגן תירוש ויצהר שגר אלפיך
ועשתרת צאנך עד האבידו אתך׃
והצר לך בכל שעריך עד רדת חמתיך
הגבהת והבצרות אשר אתה בטח
בהן בכל ארצך והצר לך בכל שעריך
בכל ארצך אשר נתן יהוה אלהיך

לא השמע לשונו ׃ לא המר לשום
וכן תשמע חלס לפתר יות
וכן וקס לא ידעו כי שומע יוסף ס
קמלין במוקס ׃ רות יומותך ׃
לשון דילוי וכבוס ׃ וחכלת בשר
בטך במטר ׃ מחמות שזין נרין
על קשר ׃ מעק ׃ עקרת
רעטן ׃ קרך בך וקעמוג מחל ׃
קוח קרך קוח קעמוג לשון מטוק ׃
מקקעבג ומרוך ׃ זק מומרת
עלו שסמקס כחחל וחף על פי
סקוח מפטך ודעתו קסק בבגר
מיחוס ימתק לו לרעבו בגר
בטו ובמותו ׃ על כי תרע שם
בבטו קבוקריס מחת לחחל
מקס ׃ מבשר יחידקס חשר יחכל ׃
ומחר בטו חשר יותר ׃ מן
קשחוטין שיסחט למחכלו תקי שם
רעק ובריק עלקס מלתן לקס
מבשר קבשחטין ׃ ובבטק חשר
תלד ׃ תרע שנה לשוחטן ולחוכלן ׃
בחסר כל ׃ בסתר ׃ תרע
שנה בחיש וקק ובבנה ובבתה
קבגולים ׃ ובשליתה ׃ בעסר
קקטנים בטלס תקי שנה נריה
בסתחכל חת קחחד מלתת לחסר
חטלה מן קבשר ׃ וקפלח יי חת
מכתך ׃ מופלאות ומובדלות
מן שחר מכות ׃ ונאמנות ׃
לשכך נקיים שלותן ׃ חשר
יגרת מפנקס ׃
מפנו קמכות
בשקין ישראל
רואים מכות
משונות קבאי על

503

לך׃ ואכלת פרי בטנך בשר בניך
ובנתיך אשר נתן לך יהוה אלהיך
במצור ובמצוק אשר יציק לך איביך׃
האיש הרך בך והענג מאד תרע
עינו באחיו ובאשת חיקו וביתר בניו
אשר יותיר׃ מתת לאחד מהם מבשר
בניו אשר יאכל מבלי השאיר לו כל
במצור ובמצוק אשר יציק לך איבך
בכל שעריך׃ הרכה בך והענגה
אשר לא נסתה כף רגלה הצג על
הארץ מהתענג ומרך תרע עינה
באיש חיקה ובבנה ובבתה׃ ובשליתה
היוצת מבין רגליה ובבניה אשר תלד
כי תאכלם בחסר כל בסתר במצור
ובמצוק אשר יציק לך איבך בשעריך׃
אם לא תשמר לעשות את כל דברי
התורה הזאת הכתבים בספר הזה
ליראה את השם הנכבד והנורא
הזה את יהוה אלהיך׃ והפלא יהוה את
מכתך ואת מכות זרעך מכות גדלת
ונאמנות וחלים רעים ונאמנים׃ והשיב
בך את כל מדוה מצרים אשר יגרת
מפניהם ודבקו בך׃ גם כל חלי וכל
מכה אשר לא כתוב בספר התורה
הזאת יעלם יהוה עליך עד השמדך׃
ונשארתם במתי מעט תחת אשר
הייתם ככוכבי השמים לרב כי לא
שמעת בקול יהוה אלהיך׃ והיה
כאשר שש יהוה עליכם להיטיב
אתכם ולהרבות אתכם כן ישיש
יהוה עליכם להאביד אתכם ולהשמיד
אתכם ונסחתם מעל האדמה אשר
אתה בא שמה לרשתה׃ והפיצך
יהוה בכל העמים מקצה הארץ
ועד קצה הארץ ועבדת שם אלהים

לך׃
ותיכול וולדא דמעך בשר
בנך ובנתך דיהב לך ײ
אלהך בצירא ובעקתא
דיעיק לך סנאך׃
גברא דרכיך בך ודמפניק
לחדא תבאיש עינה באחוהי
ובאיתת קימיה ובשאר בנוהי
דישאר׃
מלמיתן לחד מנהון מבשר
בנוהי דייכול מדלא ישאר
ליה כולא בצירא ובעקתא
דייעק לך סנאך בכל קירוך׃

דרכיכא בך ודימפנקא דלא
נסיאת פרסת ריגלה לאחתא
על ארעא מפנקו ומרכיכו
תבאיש עינה בגבר קימה
ובברה ובברתה׃
ובזעיר בנהא דיפקון מנה
ובבנהא דתיליד ארי
תיכלינון בחסרות כולא
בסיתרא בצירא ובעקתא
דייעוק לך סנאך בקרויך׃

אם לא תיטר למיעבד ית כל
פיתגמי אוריתא הדא דכתיבין
בסיפרא הדין למידחל ית
שמא יקירא ודחילא הדין ית
ײ אלהך׃
ויפריש ײ ית מחתך וית מחת
בנך מחן רברבן ומהימנן
ומכתשין בישין ומהימנן׃

ויתיב בך ית כל מכתשי
מצראי דדחילת מן קדמיהון
וידבקון בך׃
אף כל מרע וכל מחא דלא
כתיבין בספר אוריתא הדא
ייתנון ײ עלך עד דתישתצי׃

ותשתארון בעם זעיר חלף
דהויתון ככוכבי שמיא למסגי
ארי לא קבילתא במימרא
דײ אלהך׃

ויהא כמא דחדי ײ עליכון
לאוטבא יתכון ולאסגאה
יתכון כן יחדי ײ עליכון
לאובדא יתכון ולשיצאה
יתכון ותיטלטלון מעל ארעא
דאת עליל לתמן למירתה׃

ויבדרינך ײ בכל עממיא
מסייפי ארעא ועד סייפי
ארעא ותפלח תמן לעממיא

מצרים היו יראים מהם שלא
יבאו גם עליהם׃ תדע שכן כתיב
אם שמוע תשמע לקול ה׳ אלהיך
והישר בעיניו תעשה וגו׳ כל
המחלה אשר שמתי במצרים לא
אשים עליך׃ אין מיראין את האדם
אלא בדבר שהוא יגור ממנו׃
יעלם׃ לשון עליה׃ ונשארתם
במתי מעט תחת אשר הייתם
ככוכבי השמים׃ מועטים תחלף
מרובים׃ כן ישיש׃ את אויביכם
עליכם להאביד אתכם׃ ונסחתם׃
לשון עקירה כמו בית גאים יסח
ה׳׃ ועבדתם שם אלהים אחרים׃
כתרגומו לא עבודת אלוהות אלא
מעלה מסים וגלגלות לכומרי
עבודה זרה׃ לא תרגיע׃ לא תנוח
כמו וזאת המרגעה הניחו לעיף׃
וזאת המרגעה המנוחה׃ לב
רגז׃ לב חרד כתרגומו דחיל כמו
שאול מתחת רגזה לך׃ שמעו
עמים ירגזון ואומר מוסדות
השמים ירגזו׃ וכליון עינים׃
מצפה לישועה ולא תבא׃ והיו
חייך תלואים לך מנגד׃ על הספק
כל ספק קרוי תלוי שמא אמות
היום בחרב הבאה עלינו׃ ורבותינו
זכרם לברכה אמרו זה הלוקח
תבואה מן השוק׃ ולא תאמין בחייך׃
זה הסומך על הפלטר׃ בבקר
תאמר מי יתן ערב׃ והיה ערב של
אמש׃ ובערב תאמר מי יתן בקר׃
של שחרית שעברה מתחזקת
הצרה ובכל שעה מרובה קללתה
משלפניה׃ באניות׃ בספינות

פלחי טעותא דלא ידעת את ואבהתך אעא ואבנא׃

ובעממיא האנון לא תנוח ולא יהא מנח לפרסת רגלך ויתן ייי לך תמן לב דחיל וחשכת עינין ומפחת נפש׃

ויהון חייך תלאן לך מלקביל ותהא תאוה בממא ובליליא ולא תהימן בחייך׃

בצפרא תימר מאן יתן רמשא וברמשא תימר מאן יתן צפרא מתווהות לבך דתהי תוי ומחיזו עינך דיתהי חזי׃
ויתבינך ייי למצרים בספינן באורחא דאמרית לכון לא תוסיף עוד למיחזיה ותזדבנון תמן לבעלי דבבך לעבדין ולאמהן ולית דקני׃

אלין פיתגמי קיימא דפקיד ייי ית משה למגזר עם בני ישראל בארעא דמואב בר מקיימא דגזר עמהון בחורב׃

וקרא משה לכל בני ישראל ואמר להון אתון חזיתון ית כל דעבד ייי לעיניכון לפרעה ולכל עבדוהי ולכל ארעיה׃

ניסין רברבין דחזאה עינך אתיא ומופתיא רברביא האנון׃
ולא יהב ייי לכון לבא למידע ועיינן למיחזי ואודנין למשמע עד יומא הדין׃
ודברית יתכון ארבעין שנין במדברא לא בליאו כסותכון מנכון ומסנך לא עדו מעל רגלך׃
לחמא לא אכלתון וחמר חדת ועתיק לא שתיתון בדיל דתדעון ארי אנא ייי אלהכון׃

ואתיתון לאתרא הדין ונפק סיחון מלכא דחשבון ועוג מלכא דמתנן לקדמותנא לאגחא קרבא ומחינת׃

ובכשנא ית ארעהון ויהבנא לאחסנא לשבטא דראובן ולשבטא דגד ולפלגות שיבטא דמנשה׃
ותיטרון ית פיתגמי קיימא

אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתיך
עץ ואבן׃ ובגוים ההם לא תרגיע ולא
יהיה מנוח לכף רגלך ונתן יהוה לך
שם לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש׃
והיו חייך תלאים לך מנגד ופחדת
לילה ויומם ולא תאמין בחייך׃ בבקר
תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר
מי יתן בקר מפחד לבבך אשר
תפחד וממראה עינך אשר תראה׃
והשיבך יהוה מצרים באניות בדרך
אשר אמרתי לך לא תסיף עוד
לראתה והתמכרתם שם לאיביך
לעבדים ולשפחות ואין קנה׃
אלה דברי הברית אשר
צוה יהוה את משה לכרת את בני
ישראל בארץ מואב מלבד הברית
אשר כרת אתם בחרב׃
ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר
אלהם אתם ראיתם את כל אשר
עשה יהוה לעיניכם בארץ מצרים
לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו׃
המסות הגדלת אשר ראו עיניך
האתת והמפתים הגדלים ההם׃
ולא נתן יהוה לכם לב לדעת ועינים
לראות ואזנים לשמע עד היום הזה׃
ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר
לא בלו שלמתיכם מעליכם ונעלך
לא בלתה מעל רגלך׃ לחם לא
אכלתם ויין ושכר לא שתיתם למען
תדעו כי אני יהוה אלהיכם׃ ותבאו
אל המקום הזה ויצא סיחן מלך
חשבון ועוג מלך הבשן לקראתנו
למלחמה ונכם׃ ונקח את ארצם ונתנה
לנחלה לראובני ולגדי ולחצי שבט
המנשי׃ ושמרתם את דברי הברית

בספינות׃ והתמכרתם׃ אתם מבקשים להיות נמכרים להם לעבדים ולשפחות׃ ואין קונה׃ כי יגזרו עליכם הרג וכליון׃ והתמכרתם׃ לא יתכן לומר כאן ונמכרתם על ידי מוכרים אחרים מפני שנאמר אחריו ואין קונה׃ לכרות את בני ישראל׃ שיקבלו עליהם התורה באלה ובשבועה׃ מלבד הברית׃ קללות שבתורת כהנים שנאמרו בסיני׃ ולא נתן ייי לכם לב לדעת׃ להכיר את חסדי הקב״ה ולהדבק בו׃ עד היום הזה׃ שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי כמו שנאמר ויתנה אל הכהנים בני לוי באו כל ישראל אל משה ואמרו לו משה רבינו אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו התורה ונתנה לנו ומפני מה אתה משליט שבטך עליה ויאמרו לנו יום אחר לא לכם נתנה התורה ושמח משה על הדבר הזה ואמר להם היום הזה נהייתה לעם הבנתי בכם שאתם דבקים וחפצים במקום ותבאו אל המקום הזה׃ עתה אתם רואים עצמכם בגדולה וכבוד לא תבעטו במקום ולא ירום לבבכם׃ ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם׃ ועוד דבר אחר ולא נתן ייי לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים שאין אדם עומד על סוף דעת רבו וחכמת משנתו עד ארבעים שנה ולפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד היום הזה׃ אבל מכאן ואילך יקפיד ולפיכך ושמרתם את דברי התורה הזאת׃

חסלת פרשת והיה כי תבא

אתם נצבים

הזאת ועשיתם אתם למען תשכילו
את כל אשר תעשון׃
אתם נצבים היום כלכם לפני יהוה
אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם
ושטריכם כל איש ישראל׃ טפכם
נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך
מחטב עציך עד שאב מימיך׃ לעברך
בברית יהוה אלהיך ובאלתו אשר
יהוה אלהיך כרת עמך היום׃ למען
הקים אתך היום לו לעם והוא יהיה
לך לאלהים כאשר דבר לך וכאשר
נשבע לאבתיך לאברהם ליצחק
וליעקב׃ ולא אתכם לבדכם אנכי
כרת את הברית הזאת ואת האלה
הזאת׃ כי את אשר ישנו פה עמנו
עמד היום לפני יהוה אלהינו ואת
אשר איננו פה עמנו היום׃ כי אתם
ידעתם את אשר ישבנו בארץ
מצרים ואת אשר עברנו בקרב הגוים
אשר עברתם׃ ותראו את שקוציהם
ואת גלליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר
עמהם׃ פן יש בכם איש או אשה או
משפחה או שבט אשר לבבו פנה
היום מעם יהוה אלהינו ללכת לעבד
את אלהי הגוים ההם פן יש בכם
שרש פרה ראש ולענה׃ והיה

הדין ותעבדון יתהון בדיל
דתצלחון ית כל דתעבדון׃

אתון קיימין יומא דין כולכון
קדם יי אלהכון רישיכון
שבטיכון סביכון וסרכיכון כל
אינש ישראל׃
טפלכון נשיכון וגיורך די בגו
משריתך מלקיט אעך עד מלי
מימך׃
לאעלותך בקימא דיי אלהך
ובמומתיה דיי אלהך גזר
עמך יומא דין׃
בדיל לאקמא יתך יומא דין
ליה לעם והוא יהא לך לאלה
כמא דמליל לך וכמא דקיים
לאבהתך לאברהם ליצחק
וליעקב׃

ולא עמכון בלחודיכון אנא גזר
ית קימא הדין וית מומתא
הדא׃

ארי ית מאן דאיתוהי הכא
עמנא קאים יומא דין קדם יי
אלהנא וית מאן דליתוהי
הכא עמנא יומא דין׃

ארי אתון ידעתון ית דיתיבנא
בארעא דמצרים וית דעברנא
בגו עממיא דעברתון׃

וחזיתון ית שקוציהון וית
טעותהון אעא ואבנא כספא
ודהבא דעמהון׃

דילמא אית בכון גבר או
אתתא או זרעית או שיבטא
דלביה פני יומא דין מדחלתא
דיי אלהנא למהך למפלח
ית טעות עממיא האנון דילמא
אית בכון גבר מהרהר חטאין
או זדון׃

היום כלכם׃ מלמד שכנסם משה לפני
הקב״ה ביום מותו להכניסם בברית׃
ראשיכם שבטיכם׃ ראשיכם
לשבטיכם׃ זקניכם ושוטריכם׃
החשוב חשוב קודם ואחר כך כל איש
ישראל׃ מחוטב עציך׃ מלמד שבאו
כנענים להתגייר בימי משה כדרך
שבאו גבעונים בימי יהושע׃ וזהו
שנאמר בגבעונים ויעשו גם המה
בערמה ונתנם חוטבי עצים ושואבי
מים לעדה׃ לעברך בברית׃ דרך
העברה כך היו כורתין ברית עושי׳
מחיצה מכאן ומחיצה מכאן ועוברי׳
בנתים כמו שנאמר העגל אשר כרתו
לשנים ויעברו בין בתריו׃ לעברך
בברית׃ להיותך עובר בברית׃ ולא
יתכן לפרשו כמו להעבירך אלא כמו
לעשותכם אותם׃ למען הקים אותך׃
כל כך הוא נכנס בשבילכם׃ למען
קיים אותך לפניו לעם והוא יהיה לך
לאלקים לפי שדבר לך ונשבע
לאבותיך שלא להחליף זרעם באומה
אחרת׃ לכך הוא אוסר אתכם
בשבועות הללו שלא תקניטוהו אחר
שהוא יכול להבדל מכם׃ עד פרשתי
לפי פשוטו של פרשה׃ ולמה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתים חוץ
מארבעים ותשע שבתורת כהנים הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו התחיל משה לפייסן אתם נצבים
היום הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כלה והרי אתם קיימים לפניו׃ היום כיום הזה שהוא קיים והוא מאפיל
ומאיר כך האיר לכם והוא עתיד להאיר לכם׃ והקללות והיסורין מקיימין אתכם ומעמידין אתכם לפניו׃ ואף הפרשה
של מעלה ינו פיוסין הם׃ אתם ראיתם את כל אשר עשה וגו׳׃ ד״א אתם נצבים לפי שהיו ישראל יוצאין מפרנס לפרנס
ממשה ליהושע לפי׳ עשה אותם מצבה לזרזם׃ וכן עשה יהושע וכן שמואל התיצבו ואשפטה אתכם וגו׳ כשיצאו מידו
ונכנסו לרשות שאול׃ ואת אשר איננו פה עמנו היום׃ ואף עם הדורות העתידים להיות׃ כי אתם ידעתם וגו׳ ותראו את
שקוציהם׃ לפי שראיתם האומות שעובדי ע״ז ושמא הסית לב אחד מכם אותו ללכת אחריהם׃ פן יש בכם איש או אשה

בשמעו את דברי האלה הזאת
והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה
לי כי בשררות לבי אלך למען ספות
הרוה את הצמאה׃ לא יאבה יהוה
סלח לו כי אז יעשן אף יהוה וקנאתו
באיש ההוא ורבצה בו כל האלה
הכתובה בספר הזה ומחה יהוה את
שמו מתחת השמים׃ והבדילו יהוה
לרעה מכל שבטי ישראל ככל
אלות הברית הכתובה בספר
התורה הזה׃ ואמר הדור האחרון
בניכם אשר יקומו מאחריכם והנכרי
אשר יבא מארץ רחוקה וראו את
מכות הארץ ההוא ואת תחלאיה
אשר חלה יהוה בה׃ גפרית ומלח
שרפה כל ארצה לא תזרע ולא
תצמח ולא יעלה בה כל עשב
כמהפכת סדם ועמרה אדמה וצביים
אשר הפך יהוה באפו ובחמתו׃
ואמרו כל הגוים על מה עשה יהוה
ככה לארץ הזאת מה חרי האף הגדול
הזה׃ ואמרו על אשר עזבו את ברית
יהוה אלהי אבתם אשר כרת עמם
בהוציאו אתם מארץ מצרים׃ וילכו
ויעבדו אלהים אחרים וישתחוו להם
אלהים אשר לא ידעום ולא חלק

ויהא במשמעיה ית פיתגמי מומתא הדא ויתחשב בלביה למימר שלמא יהא לי ארי בהרהור לבי אנא אזיל בדיל לאוספא ליה חטאי שלותא על זדנותא׃

לא יאבי יי׳ למשבק ליה ארי בכן יתקוף רוגזא דיי׳ וחמתיה בגברא ההוא וידבקון ביה כל לוטיא דכתיבין בסיפרא הדין וימחי יי׳ ית שמיה מתחות שמיא׃

ויפרשניה יי׳ לבישו מכל שיבטיא דישראל ככל לוטי קיימא דכתיבין בסיפרא דאוריתא הדין׃

ויימר דרא בתראה בניכון די יקומון מבתריכון ובר עממין דייתי מארעא רחיקא ויחזון ית מחת ארעא ההיא וית מרעהא דאמרע יי׳ בה׃

גפריתא ומילחא יקידא כל ארעא לא תזדרע ולא תצמח ולא יסק בה כל עיסבא כהפיכתא דסדום ועמורה אדמה וצבוים דהפך יי׳ ברוגזיה ובחמתיה׃

ויימרון כל עממיא על מה עבד יי׳ כדין לארעא הדא מה תקוף רוגזא רבא הדין׃

ויימרון על דשבקו ית קיימא דיי׳ אלהא דאבהתהון דגזר עמהון באפקותיה יתהון מארעא דמצרים׃

ואזלו ופלחו לטעוות עממיא וסגידו להון דחלן דלא ידעונין ולא אוטיב א

וגו׳ לפי שאני צריך להשמיעכם׃ ותראו את שקוציהם׃ על שם שהם מאוסים כשקוצים׃ ואת גלוליהם מאוסין ומסריחי׳ כגללי׳׃ עץ ואבן׳ אותם של עצים ושל אבנים׃ כבר ראיתם בגלוי לפי שאין הגוי ירא שמא יגנבו׃ אבל של כסף וזהב עמהם בחדרי׃ אשר בחדרי׳ משמורתם הם לפי שהם יראי׳ שמא יגנבו׃ פן יש בכם׳ שמא יש בכם׃ אשר לבבו פונה היום׃ מלקבל עליו הברית׃ שרש פרה ראש ולענה׃ שורש מגדל עשב מר כגידין שהוא מריר כלומר מפרה ומרבה רשע בקרבכם׃ והתברך בלבבו לאמר לשון ברכה יחשוב בלבבו ברכת שלום לעצמו עלי לא יבואוני קללות הללו אך שלום יהיה לי׃ והתברך כמו והתגלה והתפלל׃ בשרירות לבי אלך׃ במראית לבי כמו אשורנו ולא קרוב׳ כלומר מה שלבי רואה ורוצה לעשות׃ למען ספות הרוה את הצמאה׳ למען שאוסיף לו פורעניות על מה שעשה עד הנה בשוגג והייתי מעביר עליהם ועכשיו עושה שאצרפם עם המזיד ואפרע ממנו הכל׃ וכן תרגם אונקלוס בדיל לאוספא ליה חטאי שלותא על זדנותא שאוסיף לו השגגות על הזדונות׃ רוה׳ שוגג שהוא כאדם שכור שלא מדעת עושה׃ והצמאה הוא שעושה מדעת ובתאוה׃ יעשן אף ה׳ וגו׳ כשהאף מתחמם ועשן יוצא מן האף וכן עלה עשן באפו ואעפ״י שאין זו לפני המקום הכתוב משמיע את האוזן כדרך שהיא רגילה ויכולה לשמוע כפי דרך הארץ׃ וקנאתו לשון חימה אחיזת נקמה ואינו מעביר על המדה׃ הכתובה בספר התורה הזה׃ ולמעלה הוא אומר גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת׃ הזאת לשון נקבה הוא מוסב על התורה׃ הזה לשון זכר ומוסב על הספר ובעלי הטעמים הפסוק הטעמים הם נחלקים לשתי לשונות בפרשת קללות הטפחא נתונה תחת בספר׃ והתורה הזאת דבוקי זה לזה לפיכך הופל אחריו לשון נקבה ואמר הזאת וכאן הטפחא נתונה תחת התורה׃ נמצא ספר התורה דבוקים זה לזה לפי׳ הופל אחריו לשון הזכר שהלשון נופל על הספר׃ לא ידעום לא ידעו בהם גבורת אלהות׃ ולא חלק להם׃ לא נתנם לחלקם׃ ואונק׳ תרג׳ לא אוטיבו להון לא הטיבו להם שום טובה ולשון חלק ונחלה הוא אומר

להם׃ ויחר אף יהוה בארץ ההוא
להביא עליה את כל הקללה הכתובה
בספר הזה׃ ויתשם יהוה מעל אדמתם
באף ובחמה ובקצף גדול וישלכם
אל ארץ אחרת כיום הזה׃ הנסתרת
ליהוה אלהינו והנגלת לנו ולבנינו
עד עולם לעשות את כל דברי התורה
הזאת׃ והיה כי יבאו עליך
כל הדברים האלה הברכה והקללה
אשר נתתי לפניך והשבת אל לבבך
בכל הגוים אשר הדיחך יהוה אלהיך
שמה׃ ושבת עד יהוה אלהיך
ושמעת בקלו ככל אשר אנכי מצוך
היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל
נפשך׃ ושב יהוה אלהיך את שבותך
ורחמך ושב וקבצך מכל העמים
אשר הפיצך יהוה אלהיך שמה׃ אם
יהיה נדחך בקצה השמים משם
יקבצך יהוה אלהיך ומשם יקחך׃
והביאך יהוה אלהיך אל הארץ
אשר ירשו אבתיך וירשתה והיטבך
והרבך מאבתיך׃ ומל יהוה אלהיך
את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה
את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל
נפשך למען חייך׃ ונתן יהוה אלהיך
את כל האלות האלה על איביך
ועל שנאיך אשר רדפוך׃ ואתה תשוב
ושמעת בקול יהוה ועשית את כל
מצותיו אשר אנכי מצוך היום׃
והותירך יהוה אלהיך בכל מעשה
ידך בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי
אדמתך לטבה כי ישוב יהוה לשוש
עליך לטוב כאשר שש על אבתיך׃
כי תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר
מצותיו וחקתיו הכתובה בספר התורה

להון׃
ותקיף רוגזא דיי בארעא
ההיא לאיתאה עלה ית כל
לווטיא דכתיבן בספרא הדין׃
וטלטלינון יי מעל ארעהון
ברגז ובחמה ובתקוף רב
ואגלינון לארעא אחרי כיומא
הדין׃
דמטמרן קדם יי אלהנא
ודגליין לנא ולבננא עד עלם
למעבד ית כל פיתגמי
אוריתא הדא׃
ויהא ארי ייתון עלך כל
פיתגמיא האלין ברכן ולווטין
די יהבית קדמך ותתיב ללבך
בכל עממיא דאגליך יי אלהך
תמן׃
ותתוב עד דחלתא דיי אלהך
ותקביל במימריה ככל דאנא
מפקדך יומא דין את ובנך
בכל לבך ובכל נפשך׃
ויתיב יי אלהך ית שבות
גלותך וירחם עלך ויתוב
ויכנשינך מכל עממיא דבדרך
יי אלהך תמן׃
אם יהוין גלוותך בסיפי שמיא
מתמן יכנשינך יי אלהך
ומתמן יקרבינך׃
ויעילינך יי אלהך לארעא
דיריתו אבהתך ותירתה
ויוטב לך ויסגינך מאבהתך׃
ויעדי יי אלהך ית טפשות
לבך וית טפשות לבא דבנך
למרחם ית דחלתא דיי
אלהך בכל לבך ובכל נפשך
בדיל חייך׃
ויתן יי אלהך ית כל לווטיא
האלין על בעלי דבבך ועל
שנאך דרדפוך׃
ואת תתוב ותקביל במימרא
דיי ותעביד ית כל פיקודוהי
דאנא מפקדך יומא דין׃
ויותרינך יי אלהך בכל
עובדי ידך בוולדא דמעך
ובוולדא דבעירך ובאיבא
דארעך לטב ארי יתוב יי
למיחדי עלך לטב כמא דחדי
על אבהתך׃
ארי תקביל במימרא דיי אלהך
למטר פיקודוהי וקיימוהי
דכתיבין בספרא דאוריתא

טוב שכמרו להם לא יכן להם שום חלק
ונחלה: ויתשם יי' מעל אדמתם כתר'
וטלטלינון וכן הנני נותשם מעל
אדמתם: הנסתרות ליי' אלקינו ואם
תאמרו מה בידינו לעשות אתה מעניש
את הרבים על הרהורי היחיד שנ' פן
יש בכם איש וגו' ואחר כך וראו
את מכות הארץ ההיא וגו' והלא אין
אדם יודע מטמוניו של חבירו אין
אני מעניש אתכם על הנסתרות שהם
ליי' אלקינו והוא יפרע מאותו יחיד
אבל הנגלות לנו ולבנינו לבער הרע
מקרבנו ואם לא נעשה בהם דין
יענשו הרבים עליו׳ נקוד על לנו
ולבנינו לדרוש שאף על הנגלות לא ענש
את הרבים עד שעברו את הירדן
משקבלו עליהם בהר גריזים ובהר
עיבל ונעשו ערבים זה לזה: ושב יי'
אלקיך את שבותך היה לו לכתוב והשיב
רבותינו למדו מכאן כביכול שהשכינה
שרויה עם ישראל בצרת גלותם וכשנגאלין
הכתיב גאולה לעצמו שהוא ישוב
עמהם: ועוד יש לומר שגדול יום קבוץ
גליות ובקושי כאילו הוא עצמו צריך
להיות אוחז בידו ממש איש איש
ממקומו כמו שנא' ואתם תלקטו לאחד
אחד ואף בגליות שאר האומות מצינו
כן ושבתי את שבות בני עמון׳ לא
נפלאת היא ממך׳ לא מכוסה היא
ממך כמו כי יפלא אחרי יתכסה ותרד
פלאים ותרד במטמוניות מכוסה התורה
בזמנך: לא בשמים היא׳ שאלו היתה
בשמים היית צריך לעלות אחריה
וללומדה: כי קרוב אליך׳ התורה שניתנה
לכם בכתב ובעל פה: את החיים ואת

הדין ארי תתוב לדחלתא דיי׳
אלהך בכל לבך ובכל נפשך׃

ארי תפקידתא הדא דאנא
מפקדך יומא דין לא מפרשא
היא מנך ולא רחיקא היא׃
לא
בשמיא היא למימר מאן יסק
לנא לשמיא ויסבינה לנא
וישמעיננא יתה ונעבדינה׃

ולא מעברא לימא היא למימר
מאן יעיבר לנא לעברא דימא
ויסבינה לנא וישמעיננא יתה
ונעבדינה׃
ארי קריב לותך פיתגמא
לחדא בפומך ובלבך
למעבדיה
חזי דיהבית קדמך יומא דין
ית חיי וית טבתא ית מותא
וית בישא׃
דאנא מפקדך יומא דין
למירחם ית דחלתא דיי׳
אלהך למהך באורחן דתקנן
מן קדמוהי ולמיטר פיקודוהי
וקימוהי ודינוהי ותחי ותסגי
ויברכנך יי׳ אלהך בארעא
דאת עליל תמן למירתה׃

ואם יפנה לבך ולא תקביל
ותטעי ותסגוד לטעות עממיא
ותפלחנון׃
חויתי לכון יומא דין ארי מיבד
תובדון לא תורכון יומין על
ארעא דאת עבר ית ירדנא
למיעל תמן למירתה׃

אסהדית בכון יומא דין ית
שמיא וית ארעא חיי ומותא
יהבית קדמך ברכן ולווטין
ותתרעי בחיי בדיל דתיחי
את ובנך׃

למירחם ית דחלתא דיי׳ להך
לקבלא במימריה ולאתקרבא
בדחלתיה ארי הוא חייך
ואורכות יומך למיתב על
ארעא דקיים יי׳ לאבהתך
לאברהם ליצחק וליעקב
למתן להון׃

ואזל משה ומליל ית פיתגמיא
האלין עם כל ישראל׃

ואמר להון בר מאה ועשרין
שנין אנא יומא דין לית אנא
יכיל עוד למיפק ולמיעל
ומן קדם יי׳ אמר לי לא

הזה כי תשוב אל יהוה אלהיך בכל
לבבך ובכל נפשך׃ כי
המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום
לא נפלאת הוא ממך ולא רחקה הוא׃
לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו
השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה
ונעשנה׃ ולא מעבר לים הוא לאמר
מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו
וישמענו אתה ונעשנה׃ כי קרוב אליך
הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשתו׃
ראה נתתי לפניך היום
את החיים ואת הטוב ואת המות
ואת הרע׃ אשר אנכי מצוך היום
לאהבה את יהוה אלהיך ללכת
בדרכיו ולשמר מצותיו וחקתיו
ומשפטיו וחיית ורבית וברכך יהוה
אלהיך בארץ אשר אתה בא שמה
לרשתה׃ ואם יפנה לבבך ולא תשמע
ונדחת והשתחוית לאלהים אחרים
ועבדתם׃ הגדתי לכם היום כי אבד
תאבדון לא תאריכן ימים על האדמה
אשר אתה עבר את הירדן לבוא
שמה לרשתה׃ העדתי בכם היום את
השמים ואת הארץ החיים והמות
נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת
בחיים למען תחיה אתה וזרעך׃
לאהבה את יהוה אלהיך לשמע
בקלו ולדבקה בו כי הוא חייך וארך
ימיך לשבת על האדמה אשר נשבע
יהוה לאבתיך לאברהם ליצחק
וליעקב לתת להם׃
וילך משה וידבר את הדברים האלה
אל כל ישראל׃ ויאמר אלהם בן מאה
ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל
עוד לצאת ולבוא ויהוה אמר אלי לא

הטוב׳ זה תלוי בזה אם תעשה טוב
הרי לך חיים ואם תעשה רע הרי
המות והכתוב מפרש והולך היאך
אשר אנכי מצוך היום לאהבה׳ הרי
טוב ובו תלוי וחיית ורבית הרי החיים
ואם יפנה לבבך׳ הרי הרע׳ אבד
תאבדון הרי המות׳ העידותי בכם
היום את השמים ואת הארץ ונ״א שהם
קיימים לעולם וכאשר תקרא אתכ׳
הרעה יהו עדי שאני התריתי בכם
בכל זאת׳ ד״א העידותי בכם ונ״א אמ׳
להם הקב״ה לישראל הסתכלו בשמים
שבראתי לשמש אתכ׳ שמא שינו את
מדתם שמא לא עלה גלגל חמה מן
המזרח והאיר לכל העולם כענין
שנ׳ וזרח השמש ובא השמש׳ הסתכלו
בארץ שבראתי לשמש אתכם שמא
שינתה את מדתה שמא זרעתם
אותה ולא צמחה או שמא זרעתם
חטים והעלת שעורי׳ ומה אלו שנעשו
לא לשכר ולא להפסד שאם זוכין אין
מקבלין שכר ואם חוטאין אין מקבלין
פורענות לא שינו את מדתם אתם
שאם זכיתם תקבלו שכר ואם חטאת׳
תקבלו פורענות על אחת׳ ובחרת בחיי׳
אני מורה אתכ׳ שתבחרו בחלק החיי׳
כאדם האומר לחברו ברור לך חלק
יפה בנחלתי ומעמידו על חלק
היפה ואו׳ לו את זה ברור לך ועל זה
נאמ׳ יי׳ מנת חלקי וכוסי אתה תומיך
גורלי אמ׳ דוד לפני הקב״ה הנחת ידי
על גורל הטוב לומ׳ את זה קח לך׳
חסלת פרשת אתם נצבים

וילך משה וגו׳

תעבר את הירדן הזה׃ יהוה אלהיך
הוא עבר לפניך הוא יש׳מיד את הגוים
האלה מלפניך וירשתם יהושע הוא
עבר לפניך כאשר דבר יהוה׃ ועשה
יהוה להם כאשר עשה לסיחון ולעוג
מלכי האמרי ולארצם אשר השמיד
אתם׃ ונתנם יהוה לפניכם ועשיתם
להם ככל המצוה אשר צויתי אתכם׃
חזקו ואמצו אל תיראו ואל תערצו
מפניהם כי יהוה אלהיך הוא ההלך
עמך לא ירפך ולא יעזבך׃

ויקרא משה ליהושע
ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק
ואמץ כי אתה תבוא את העם הזה
אל הארץ אשר נשבע יהוה לאבתם
לתת להם ואתה תנחילנה אותם׃
ויהוה הוא ההלך לפניך הוא יהיה
עמך לא ירפך ולא יעזבך לא תירא
ולא תחת׃ ויכתב משה את התורה
הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי
הנשאים את ארון ברית יהוה ואל
כל זקני ישראל׃ ויצו משה אותם
לאמר מקץ שבע שנים במעד שנת
השמטה בחג הסכות׃ בבוא כל
ישראל לראות את פני יהוה
אלהיך במקום אשר יבחר תקרא
את התורה הזאת נגד כל ישראל
באזניהם׃ הקהל את העם האנשים
והנשים והטף וגרך אשר בשעריך
למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את
יהוה אלהיכם ושמרו לעשות את
כל דברי התורה הזאת׃ ובניהם
אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה
את יהוה אלהיכם כל הימים אשר
אתם חיים על האדמה אשר אתם

תעיבר ית ירדנא הדין׃
יי אלהך מימריה עבר קדמך
הוא ישיצי ית עממיא האלין
מן קדמך ותירתינון יהושע
הוא עבר קדמך כמא דמליל
יי׃

ויעביד יי להון כמא דעבד
לסיחון ולעוג מלכא דאמוראה
ולארעהון דשיצי יתהון׃

וימסרינון יי קדמיכון
ותעבדון להון ככל תפקידתא
דפקידית יתכון׃

תקיפו ועלימו לא תדחלון ולא
תתברון מן קדמיהון ארי יי
אלהך הוא דמדבר קדמך לא
ישבקינך ולא ירחקינך׃

וקרא משה ליהושע ואמר ליה
לעיני כל ישראל תקיף ועלים
ארי את תיעול עם עמא הדין
לארעא דקיים יי לאבהתהון
למיתן להון ואת תחסנינה
יתהון׃

ויי הוא מדבר קדמך מימריה
יהא בסעדך לא ישבקינך
ולא ירחקינך לא תדחל ולא
תתבר׃

וכתב
משה ית אוריתא הדא ויהבה
לכהניא בני לוי דנטלין
ית ארון קיימא דיי ולכל סבי
ישראל׃

ופקיד משה יתהון למימר
מסוף שבע שנין בזמן שתא
דשמיטתא בחגא דמטליא׃

במיתי כל ישראל לאיתחזאה
קדם יי אלהך באתרא
דיתרעי תיקרי ית אוריתא
הדא קדם כל ישר׳ ותשמעינון

אכניש ית עמא גבריא ונשיא
וטפלא וגיורך די בקירויך
בדיל דישמעון ובדיל דילפון
וידחלון קדם יי אלהכון ויטרון
למיעבד ית כל פתגמי
אוריתא הדא׃

ובניהון דלא ידעו ישמעון
וילפון למידחל קדם יי
אלהכון כל יומיא דאתון
קיימין על ארעא דאתון

לא אוכל עוד לצאת ולבא יכול תשש
כחו תלמוד לומר לא כהתה עינו
ולא נס לחה אלא מהו לא אוכל
איני רשאי שנטלה הרשות ממני
וניתנה ליהושע׃ ויי׳ אמר אלי׃ זהו
פירושו לא אוכל עוד לצאת ולבא
לפי שיי׳ אמר אלי ועוד אמר׃ אנכי
היום׃ היום מלאו ימי ושנותי ביום
זה נולדתי ביום זה אמות׃ דבר
אחר לצאת ולבא בדברי תורה
מלמד שנסתתמו ממנו מסורות
החכמה׃ לא ירפך׃ לא יתן לך רפיון
להיות נעזב ממנו׃ כי אתה תבא
את העם הזה׃ תרגומו ארי את
תיעול עם עמא הדין משה אמר
לו ליהושע זקנים שבדור יהיו
עמהם הכל לפי דעתם ועצתם
אבל הקדוש ברוך הוא אמר לו
ליהושע כי אתה תביא את בני
ישראל אל הארץ אשר נשבעתי
להם תביא על כרחם הכל תלוי
בך טול מקל והך על קדקדן
דבר אחד לדור ואין שני דברים
לדור׃ ויכתב משה׃ ויתנה׃
כשנגמרה כלה כתבה ונתנה
לבני שבטו׃ מקץ שבע שנים׃
בשנה הראשונה של שמטה
בשמינית ולמה קורא אותה שנת
השמטה שעדיין
שביעית נוהגת
בה בקציר של
שביעית׃ הקהל
את העם׃
המלך היה קורא
מתחלת אלה

עברים את הירדן שמה לרשתה :
ויאמר יהוה אל משה הן קרבו ימיך
למות קרא את יהושע והתיצבו
באהל מועד ואצונו וילך משה
ויהושע ויתיצבו באהל מועד · וירא
יהוה באהל בעמוד ענן ויעמד עמוד
הענן על פתח האהל : ויאמר יהוה
אל משה הנך שכב עם אבתיך וקם
העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר
הארץ אשר הוא בא שמה בקרבו
ועזבני והפר את בריתי אשר כרתי
אתו : וחרה אפי בו ביום ההוא
ועזבתים והסתרתי פני מהם והיה
לאכל ומצאהו רעות רבות וצרות
ואמר ביום ההוא הלא על כי אין
אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה·
ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא
על כל הרעה אשר עשה כי פנה
אל אלהים אחרים · ועתה כתבו
לכם את השירה הזאת ולמדה את
בני ישראל שימה בפיהם למען
תהיה לי השירה הזאת לעד בבני
ישראל : כי אביאנו אל האדמה
אשר נשבעתי לאבתיו זבת חלב
ודבש ואכל ושבע ודשן ופנה אל
אלהים אחרים ועבדום ונאצוני
והפר את בריתי : והיה כי תמצאן
אתו רעות רבות וצרות וענתה
השירה הזאת לפניו לעד כי לא
תשכח מפי זרעו כי ידעתי את יצרו
אשר הוא עשה היום בטרם אביאנו
אל הארץ אשר נשבעתי · ויכתב
משה את השירה הזאת ביום ההוא
וילמדה את בני ישראל · ויצו את

עברין ית ירדנא לתמן
למירתה :

ואמר יְיָ למשה הא קריבו
יומך לממת קרא ית יהושע
ואיתעתדו במשכן זימנא
ואפקדיניה ואזל משה ויהושע
ואיתעתדו במשכן זימנא :

ואתגלי יְיָ במשכנא בעמודא
דעננא וקם עמודא דעננא על
תרע משכנא :

ואמר יְיָ למשה הא את שכב
עם אבהתך ויקום עמא הדין
ויטעי בתר טעות עממי ארעא
דהוא עליל לתמן ביניהון
וישבקון דחלתי וישנון ית קיימי
דגזרית עמהון :

ויתקף רוגזי בהון בעידנא
ההוא וארחקינון ואסליקן
שכינתי מנהון ויהון לביזו
ויערען יתהון בישן סגיאן ועקן
ויימר בעידנא ההיא הלא
בדלית שכינת אלהי בני
ערעוני בישיא האלין :

ואנא סלקא איסלק
שכינתי מנהון בעידנא ההיא
על כל בישתא דעבד ארי
איתפניאו בתר טעות עממיא

וכען כתובו לכון ית תושבחתא
הדא ואלפה ית בני ישראל
שויה בפומהון בדיל דתהא
קדמי תושבחתא הדא לסהיד
בבני ישראל :

ארי אעילינון לארעא דקיימית
לאבהתהון עבדא חלב ודבש
וייכלון ויסבעון ויתפנקון
ויתפנון בתר טעות עממיא
ויפלחון להון וירגזון קדמי
וישנון ית קיימי :

ויהא ארי יערען יתהון בישן
סגיאן ועקן ותתיב תושבחתא
הדא קדמוהי לסהיד ארי לא
תתנשי מפום בניהון ארי גלי
קדמי ית יצרהון דאנון עבדין
יומא דין עד לא אעילינון
לארעא דקיימית :

וכתב משה ית תושבחתא
הדא ביומא ההוא ואלפה
לבני ישראל :

ופקיד ית

הקברים כדאיתא במסכת סוטה
על מיתה של עון שהיו שפיר
ע בשרם : והתיצבו : ולמוד :
ואצונו : לשון זרוז וחזוק למיד
כח שתן אתר למוליכים : ותעזב :
ואוכלו : ככל הארץ : עוי הארץ :
והסתרתי פני : כמו שאינו רואה
בצרתם : ומצאוהו : והכשבות
וכן כל ניאוץ לשון כעס : את
השירה הזאת : האזינו השמים
עד וכפר אדמתו עמו : ומכנה
השירה הזאת לפניו : לעד שהתרית
בו בתוכה על כל המוצאות
אותו : כי לא תשכח מפי זרעו :
הרי זו הבטחה לישראל שאין
תורה משתכחת מזרעם לגמרי :
לגמרי : ויצו את יהושע : מוסב
למעלה כלפי שכינה כמו שמפורש
על כל הארץ אשר נשבעתי להם :
לקיים : כמו זכר שמור הלין
אמן כרית יל' סלקו עם זקני
ישראל בגבאי גורל יש אומרים
קף קיים כלם מן ירדן מעבדין
והם קיים מים : ויש אומרים כנגד
בלוחות קיים מים בתוך הארון :
מקודש על' ולא היה קיים קיו
בתעברות לקהל את הקהל
ואת שכתוב מגיד
לך שתי העברות
כסף ולא הכלים
את יהושע מעכים
ולא כמיו נגעו
קורס קס מים
לקיים ירין אלמון
בוס המורים :

ואעידה בם את השמים ואת הארץ׃
ואם תאמר הרי כבר העיד למעלה העידותי
בכם היום וכו׳ שם לישראל אמר ולא לשמים
וארץ ועכשיו בא לומר האזינו השמים
ואדברה ותשמע הארץ׃ אחרי
מותי כי השחת תשחיתון׃ והרי כל
ימי יהושע לא השחיתו שנאמר ויעבדו
בני ישראל את יי׳ כל ימי יהושע
מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו
כגופו וכל זמן שיהושע חי נראה לו
למשה כאלו הוא חי׃ חסלת וילך

האזינו השמי׳

ואדברה׃ שאני מתרה בהם בישראל
ותהיו עדים בדבר שכך אמרתי להם
שאתם תהיו עדים וכן ותשמע הארץ
אמרי פי׃ ולמה העיד בהם השמים
והארץ אמר משה אני בשר ודם למחר
אני מת אם יאמרו ישראל לא קבלנו
את התורה מי בא ומכחישם לפיכך
העיד בהם את השמים ואת הארץ
שהם קיימים לעולם׃ ועוד שאם יזכו
יבואו העדים ויתנו שכרם הגפן תתן
פריה והארץ תתן יבולה והשמים
יתנו טלם ואם יתחייבו תהיה בהם

יהושע בן נון ויאמר חזק ואמץ כי
אתה תביא את בני ישראל אל
הארץ אשר נשבעתי להם ואנכי
אהיה עמך׃ ויהי ככלות משה
לכתב את דברי התורה הזאת על
ספר עד תמם׃ ויצו משה את הלוים
נשאי ארון ברית יהוה לאמר׃ לקח
את ספר התורה הזה ושמתם אתו
מצד ארון ברית יהוה אלהיכם
והיה שם בך לעד׃ כי אנכי ידעתי
את מריך ואת ערפך הקשה הן
בעודני חי עמכם היום ממרים היתם
עם יהוה ואף כי אחרי מותי׃ הקהילו
אלי את כל זקני שבטיכם ושטריכם
ואדברה באזניהם את הדברים
האלה ואעידה בם את השמים ואת
הארץ׃ כי ידעתי אחרי מותי כי
השחת תשחתון וסרתם מן הדרך
אשר צויתי אתכם וקראת אתכם
הרעה באחרית הימים כי תעשו את
הרע בעיני יהוה להכעיסו במעשה
ידיכם׃ וידבר משה באזני כל קהל
ישראל את דברי השירה הזאת עד
תמם׃

יהושע בר נון ואמר תקיף ואלם ארי את תעיל ית בני ישראל לארעא דקיימית להון ומימרי יהא בסעדך׃

והוה כד שיצי משה למכתב ית פתגמי אוריתא הדא על ספרא עד דשלימו׃

ופקיד משה ית ליואי דנטלי ארון קיימא דיי׳ למימר׃

קבילו ית ספרא דאוריתא הדין ותשוון יתיה בסטר ארון קיימא דיי׳ אלהכון ויהא תמן בך לסהיד׃

ארי אנא ידענא ית סרבנותך וית קדלך קשיא הא בעוד דאנא קיים עמכון יומא דין מסרבין הויתון קדם יי׳ ואף ארי בתר דאימות׃

אכנשו לותי ית כל סבי שבטיכון וסרכיכון ואמליל קדמיהון ית פיתגמיא האלין ואסהיד בהון ית שמיא וית ארעא׃

ארי ידענא בתר דאימות ארי חבלא תחבלון ותסטון מן אורחא דפקידית יתכון ותערע יתכון בישתא בסוף יומיא ארי תעבדון ית דביש קדם יי׳ לארגזא קדמוהי בעובדי ידכון׃

ומליל משה קדם כל קהלא דישראל ית פיתגמי תושבחתא הדא עד דשלימו׃

יד העדים תחלה׃ ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם מהרה על ידי האומות׃
יערוף כמטר לקחי׃ זו היא העדות שתעידו שאני אומר בפניכם התורה שנתתי לישראל שהיא חיים לעולם כמטר הזה שהוא
חיים לעולם׃ כאשר יערפו שמים טל ומטר׃ יערוף׃ לשון יטיף וכן יערפו טל ירעפון דשן׃ תזל כטל׃ שהכל שמחים
בו לפי שהמטר יש בו עצב לבריות כגון עוברי דרכים ומי שהיה בורו מלא יין׃ כשעירים׃ לשון רוח סערה כתרגו׳ כרוחי
מטרא מה רוחות הללו מחזיקין את העשבים ומגדלין אותם אף דברי תורה מגדלין את לומדיהם ומחזיקין אותם׃
וכרביבים׃ טיפי מטר ונראה לי שעל שם שהוא יורה כחץ נקרא רביב כמו שנאמר רובה קשת׃ דשא׃ עטיפת הארץ
מכוסה ירק׃ עשב׃ קלח אחד קרוי עשב וכל מין ומין לעצמו קרוי עשב׃ כי שם יי׳ אקרא׃ הרי כי משמש בלשון
כאשר כמו כי תבאו אל הארץ כשאקרא ואזכיר שם יי׳ אתם הבו גדל וברכו שמו מכאן שעונין ברוך שם כבוד מלכותו
אחר ברכה שבמקדש׃ הצור תמים פעלו׃ אעפ׳ שהוא חזק כשיביא פורענות על עוברי רצונו לא בשטף הוא מביא אלא
בדין כי תמים פעלו׃ אל אמונה׃ לשלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא ואעפ׳ שמאחר את תגמולם סופו לאמן את דבריו

אציתו שמיא ואימליל ותשמע ארעא מימרי פומי:
יבסם
כמיטרא אולפני תתקבל כטלא מימרי כרוחי מיטרא דנשבין על דיתאה וכרסיסי מלקושא דעל עישבא:
ארי בשמא דיי׳ אנא מצלי הבו רבותא קדם אלהנא:
תקיפא דשלמין עובדוהי ארי כל אורחתיה דינא אלהא מהימנא דמן קדמוהי עולה לא נפיק מן קדם דזכאי וקשיט הוא:
חבילו להון לא ליה בניא דפלחו לטעותא דרא דאשניאו עובדוהי ואישתניאו:
הא קדם יי׳ אתון גמלין דא עמא דקבילו אוריתא ולא חכימו הלא הוא אבוך ואת דיליה הוא עבדך ואתקנך:
אידכר יומין דמן עלמא איסתכלו בשני דר ודר שאל אבוך ויחוי לך סבך ויימרון לך:
באחסנא עילאה עממיא בפרשותיה בני אינשא קיים תחומי עממיא למנין בני ישראל:
ארי חולקא דיי׳ עמיה יעקב עדב אחסנתיה:

האזינו השמים ואדברה
ותשמע הארץ אמרי פי:
יערף כמטר לקחי תזל
כטל אמרתי כשעירם
עלי דשא וכרביבים
עלי עשב: כי שם יהוה
אקרא הבו גדל לאלהינו:
הצור תמים פעלו כי כל
דרכיו משפט אל אמונה
ואין עול צדיק וישר הוא:
שחת לו לא בניו מומם
דור עקש ופתלתל:
הליהוה תגמלו זאת
עם נבל ולא חכם הלוא
הוא אביך קנך הוא עשך
ויכננך: זכר ימות עולם
בינו שנות דר ודר שאל
אביך ויגדך זקנך ויאמרו
לך: בהנחל עליון גוים
בהפרידו בני אדם יצב
גבלת עמים למספר בני
ישראל: כי חלק יהוה
עמו יעקב חבל נחלתו:

ואין עול. אף לרשעים משלם שכר צדקתם בעולם הזה: צדיק וישר הוא. הכל מצדיקין עליהם את דינו וכך ראוי וישר להם: צדיק. מפי הבריות וישר הוא וראוי להצדיקו: שחת לו. כתרגומו חבלו להון לא ליה: בניו מומם. בניו היו והשחתה שהשחיתו היא מומם: בניו מומם. מומם של בניו היה ולא מומו שלו: דור עקש. עקום ומעוקל כמו הישרה יעקשו ובלשון משנה חולדה שינה עקומות ועקושות: ופתלתל. אנטורטיליי״ש בלעז כפתיל הזה שגודלין אותו ומקיפין אותו סביב הגדיל: פתלתל. מן האותיות הכפולות כמו אדמדם ירקרק סחרחר סגלגל: הלי״י תגמלו זאת. לשון תמיה וכי לפניו אתם מעציבין שיש בידו להפרע מכם ושהטיב לכם בכל טובות: עם נבל. ששכחו מה שעשוי להם: ולא חכם. להבין את הנולדות שיש בידו להרע ולהטיב: הלא הוא אביך קנך. שקנאך שקננך בקן הסלעים ובארץ חזקה שתקנך בכל מיני תקנה: הוא עשך. אומה באומות: ויכוננך. אחרי כן בכל מיני בסיס וכן מהם כהנים מהם נביאים מהם מלכים כנה שהכל בו: זכר ימות עולם. מה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו: בינו שנות דור ודור. דור אנוש שהציף עליהם מי אוקיינוס ודור המבול ששטפם. דבר אחר בינו שנות דור ודור לא נתתם לבבכם על שעבר בינו שנות להבא שיש בידו להטיב לכם ולהנחיל אתכם ימות המשיח והעולם הבא: שאל אביך. אלו הנביאים שנקראו אבות כמו שנאמר באליהו אבי אבי רכב ישראל ופרשיו: זקניך. אלו החכמים: ויאמרו לך. הראשונות: בהנחל עליון גוים. כשהנחיל הקב״ה למכעיסיו את חלקן נחלתם הציפן ושטפן: בהפרידו בני אדם. כשהפיץ הקב״ה דור הפלגה היה בידו להעבירם מן העולם ולא עשה כן אלא יצב גבולות עמים קיימם ולא אבדם: למספר בני ישראל. בשביל מספר בני ישראל שעתידים לצאת מבני שם ומספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים: יצב גבולות עמים. שבעים לשון: כי חלק יי׳ עמו. למה כל זאת לפי שהיה חלקו כבוש ביניהם ועתיד לצאת ומי הוא חלקו עמו ומי הוא עמו יעקב חבל נחלתו והוא השלישי שבאבות המשולש בשלש זכיות זכות אבי אביו וזכות אביו וזכותו הרי שלשה כחבל הזה שעשוי בשלשה גדילים הוא ובניו היו לו לנחלה ולא ישמעאל בן אברהם ולא עשו בן יצחק:

ימצאהו בארץ מדבר · אותם מצא לו
נאמנים בנחלתו בארץ מדבר שקבלו
מלכותו ותורתו ועולו · מה שלא עשו
ישמעאל ועשו שנא׳ וזרח משעיר למו
הופיע מהר פארן · ובתהו ילל
ישימון · ארץ ציה ושממה מקום יללת
תנים ובנות יענה אף שם נמשכו אחר
האמונה ולא אמרו למשה היאך נצא
למדברות מקום ציה ושממון כענין
שנא׳ לכתך אחרי במדבר בארץ לא
זרועה · יסובבנהו · שם סבבן והקיפן
בעננים סבבן בדגלים לד׳ רוחות סיבבן
בתחתית ההר שכפהו עליהם כגיגית·
דבר אחר יצב גבולות עמים למספר
בני ישראל · ארץ כנען שיש בה
שנים עשר גבולים כמנין שבטי

ימצא־הו
ובתהו ילל
יבוננ־הו
באישון עינו
קנו על גוזליו
כנפיו יקחהו
אברתו יהוה
ואין עמו
ירכבהו על
ויאכל תנובת
דבש מסלע
מחלמיש צור
וחלב צאן עם
ואילים בני בשן
חלב כליות

בארץ מדבר
ישמן יסבבנהו
יצרנהו
כנשר יעיר
ירחף יפרש
ישאהו על
בדד ינחנו
אל נכר :
במותי ארץ
שדי וינקהו
ושמן
חמאת בקר
חלב כרים
ועתודים עם
חטה ודם

ספק צרכיהון בארע מדברא
ובבית צחונא אתר דלית מיא
אשרינון סחור סחור
לשכינתיה אלפינון פיתגמי
אוריתא נטרינון כבבת
עיניהון :

כנשרא דמחיש לקיניה על
בנוהי מתחופף פריש גדפוהי
מקבלהון מנטלהון על תקוף
איברוהי :
יי׳ בלחודיהון עתיד
לאשריותהון בעלמא דהוא
עתיד להתחדתא ולא יתקיים
קדמוהי פולחן טעון :

אשרינון על תוקפי ארעא
ואוכלינון בזת כגאיהון יהב
להון בזת שליטי קירוין ונכסי
יתבי כרכין תקיפין :
יהב להון
בזת מלכיהון ושליטיהון עם
עותר רברבניהון ותקיפיהון
עמא דארעהון ואחסנתהון עם
בזות חיליהון ומשריתהון ודם

ישראל דכתיב וכנען ילד את צידון בכורו ואת חת ויש שם י״א ואחר נפוצו משפחות הכנעני הרי שנים עשר · יבוננהו ·
בתורה ובמצות · יצרנהו · מנחש שרף ועקרב ומן האומות · כאישון עינו · הוא השחור שבעין שהמאור יוצא ממנו ·
ימצאהו · תרגו׳ ספק צרכיהון יספקהו כל צרכו במדבר כמו ומצא להם · לא ימצא לנו ההר · יסובבנהו · אשרינון
סחור סחור לשכינתיה אהל מועד באמצע וד׳ דגלים לד׳ רוחות · כנשר יעיר קנו · נהגם ברחמים ובחמלה כנשר הזה
שהוא רחמני על בניו ואינו נכנס לקנו פתאום עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן בין שוכה
לחברתה כדי שיעורו בניו ויהא בהם כח לקבלו · יעיר קנו · יעורר בניו · על גוזליו ירחף · אינו מכביד עצמו עליהם
אלא מתופף נוגע ואינו נוגע · אף הקב״ה שדי לא מצאנוהו שגיא כח · כשבא ליתן תורה לא נגלה עליהם מרוח אחת אלא
מארבע רוחות שנא׳ ה׳ מסיני בא וזרח · הופיע מהר פארן · אלוה מתימן יבא זו רוח רביעית · יפרוש כנפיו יקחהו · כשבא
ליטלם ממקום למקום אינו נוטלם ברגליו כשאר עופות לפי שהאחר עופות יראים מנשר שהוא מגביה לעוף ופורח
עליהם לפי שאינו ירא אלא מן האדם לפי שמא יזרוק בו חץ לפיכך נוטלו על כנפיו אמר מוטב יכנס בי החץ ולא בבני
אף אני עשיתי כן ואשא אתכם על כנפי נשרים כשנסעו מצרים והשיגום על הים והיו זורקים בהם חצים ואבני
בליסטראות מיד ויסע מלאך האלהים וגו׳ ויבא בין מחנה מצרים וגו׳ · ה׳ בדד ינחנו · ה׳ בטח בדד נהגם במדבר · ואין
עמו אל נכר · לא היה כח בכל אלהי העמים להראות כחו ולהלחם עמהם ורבותי׳ דרשוהו על העתיד וכן תרגמו
ואני אומר דברי תוכחה הם להעיד השמים והארץ שהיא השירה לעד על שסופם לבגוד ולא יזכרו הראשונות שעשה
ולא הנפלאות שעתיד לעשות להם לפיכך צריך ליישב הדבר לכאן ולכאן וכל הענין מוסב על וזכר ימות עולם וכן עשה
להם וכן עתיד לעשות כל זה היה להם לזכור · ירכבהו על במותי ארץ · כל המקרא כתרגו׳ · ירכבהו על ארץ ישראל
שהיא גבוהה מכל הארצות · ויאכל תנובות שדי · אלו פירות ארץ ישראל שקלים לנוב ולהתבשל מכל פירות הארצות · ויניקהו
דבש מסלע · מעשה באחד שאמר לבנו בסכנין הבא לי קציעות מן החבית הלך ומצא שהדבש צף על פי החבית
אמר לו זו של דבש היא · אמר לו השקע ידך לתוכה ואתה מעלה לי קציעות מתוכה · ושמן מחלמיש צור · אלו זיתים של

ביכרתין איתשר כמיא׃
ועתר ישראל ובעט אצלח תקוף קנא נכסין שבק פולחן אלהא דעבדיה וארגיז קדם תקיפא דפרקיה׃
אקניאו קדמוהי בפולחן טעון בתועיבתא ארגיזו קדמוהי׃
דבחו לשידין דלית בהון צרוך דחלן דלא ידעונון חדתן דמיקריב איתעבידא לא איתעסקו בהון אבהתכון׃
דחלא תקיפא דבראך נשיתא שבקתא פולחן אלהא דעבדך׃
וגלי קדם יי ותקיף רוגזיה מדארגיזו קדמוהי בנין ובנן׃
ואמר אסלק שכינתי מנהון גלי קדמי מה יהא בסופהון ארי דרא דאשניאו עובדוהי אנון בנין דלית בהון הימנו׃
אנון אקניאו קדמי

ענב תשתה חמר׃ וישמן
ישרון ויבעט שמנת עבית
כשית ויטש אלוה עשהו
וינבל צור ישעתו׃ יקנאהו
בזרים בתועבת יכעיסהו׃
יזבחו לשדים לא אלה
אלהים לא ידעום׃
חדשים מקרב באו לא
שערום אבתיכם׃ צור ילדך
תשי ותשכח אל מחללך׃
וירא יהוה וינאץ מכעס בניו
ובנתיו׃ ויאמר אסתירה פני
מהם אראה מה אחריתם כי
דור תהפכת המה בנים
לא אמן בם׃ הם קנאוני

עם חלב׳ חמאת בקר וגו׳ זה היה בימי שלמה שנאמר עשרה בקר בריאים ועשרים בקר רעי ומאה צאן׃ עם חלב כרים׳ זה היה בימי עשרת השבטים שנאמר השותים במזרקי יין ואוכלים כרים מצאן׃ עם חלב כליות חטה׳ זה היה בימי שלמה שנאמר ויהי לחם שלמה׳ ודם ענב תשתה חמר׳ זה היה בימי עשרת השבטים שנאמר השותים במזרקי יין׳ במזרקי יין לשון ענב׳ שד׳ לשון שדה׳ אלמים עד׳ הקפה וחוזר אל ער כשהיו דבק של אחריו נקוד חולם וכשהוא דבק נקוד חולם׳ חמאת נקוד׳ הוא שומן הכולט על גבי חלב׳ וחלב צאן׳ חלב של צאן וכשהוא דבוק נקוד חלב וכן בחלב אמו׳ כרים׳ כבשים׳ ואילים׳ כמשמעו׳ בני בשן׳ אותם של בשן היו שמנים׳ כליות חטה׳ חטים שמנים כחלב כליות וגסים ככליות׳ ודם ענב׳ היה שותה יין טוב וטעם יין חשוב׳ חמר׳ יין בלשון ארמי חמר׳ חמר אינו זה שם דבר אלא לשון משובח בטעם ובלשון מקרא׳ ועוד יש לפרש שם מקראות הללו אחר תרגום אונקלוס ואסרינן על תקפי ארעא וגו׳׃ עבית׳ לשון עובי׳ כשית׳ כמו כסית כמו שנאמר כי כסה פניו בחלבו כאדם שמין מבפנים וכסליו נכפלים מבחוץ וכן הוא אומר ויעש פימה עלי כסל׃ כשית׳ יש לשון קל בלשון כסוי כמו וכסה קלון ערום ואם כתב כשית בה״א היה נשמע כסית אותה אחרים׳ וינבל צור ישועתו׳ ניבלהו ובזהו כמו שנאמר אחוריהם אל היכל ה׳ ואין לך ניבול גדול מזה׳ יקניאוהו בזרים׳ הבעירו חמתו וקנאתו׳ בתועבת׳ במעשה תועבה כמשכב זכור וכשפים שנאמר בהם תועבה׳ לא אלה׳ כתרגומו דלית בהון צרוך אילו היה בהם צורך לא היתה רעתם כפולה כמות עכשיו׳ חדשים מקרוב באו׳ אפילו האומות לא היו רגילים בהם שגוי שהיה רואה אותם היה אומר זה צלם יהודי׳ לא שערום אבותיכם׳ לא יראו מהם לא עמדה שערתם מפניהם שכן דרך שערות האדם לעמוד מפני היראה כך נראה בעיני׳ ויש לפרש עוד שערום לשון ושעירים ירקדו שם השעירים שהם שדים לא עשו אבותיכם אותם׃ תשי׳ תשכח׳ ורבותינו ז״ל דרשו כשבא להטיב לכם אתם מכעיסים לפניו ומתישים כחו מלהטיב לכם׃ דבר אחר תשי אמר רב ושרא אמר ר׳ יצחק המוחף מחתם כר השמנה שבה הטעם שמתעבר מן האיש הקל בה לאחר ארבעים יום והוא אף לא עשה לאחר ארבעים יום מקום ברוך הוא שעמד ותקה ואומר בשל מי אשר צרה זו בצרת האיש או בצרת המוחף כמשל השנויי קהיר וכו׳ במדרש ר׳ תנחומא בסדר נשא׃ מחוללך׳ מוציאך מרחם לשון יחולל אילות׳ חיל כיולדה׃ מה אחריתם׳ מה תעלה בהם בסופם׃ כי דור תהפכת׳ מהפכים רצוני לכעס׃ לא אמון בם׳ אין גדולי ניכרים בהם כי הוריתים דרך הטוב וסרו ממנה׃ אמון׳ כמו ויהי אומן׳ דבר אחר אמון לשון אמונה כתרגומו אמרו בסיני נעשה ונשמע ולשעה קלה בטלו הבטחתם ועשו העגל׃ הם קנאוני׳ הבעירו חמתי

בלא אל · בדבר שאינו אלוה · בלא עם ·
באומה שאין לה שם שנאמר הן ארץ
כשדים זה העם לא היה · בעשו הוא
אומר בזוי אתה מאד · בגוי נבל
אכעיסם · אלו המינין וכן הוא אומר
אמר נבל בלבו אין אלהים · קדחה ·
בערה · ותיקד עד שאול
תחתית · עד היסוד · ותאכל ארץ ·
ארצכם ויבולה ותלהט מוסדי הרים ·
ירושלים המיוסדת על ההרים שנא'
ירושלים הרים סביב לה · אספה
עלימו רעות · אחבר עליהם רעה
על רעה לשון ספו שנה על שנה ·
ספות הרוה · עלותיכם ספו על
זבחיכם · ד"א אספה אכלה כמו פן
תספה · חצי אכלה בם · כל חצי
אשלים בהם וקללה זו לפי הפורענות
ברכה היא · כלומ' חצי כלים והם
ספות והם אינם כלין · מזי רעב ·
תרגומו נפיחי כפן ואין לו עד מוכיח
עליו ומשמו של רבי משה הדרשן

בלא אל כעסוני בהבליהם
ואני אקניאם בלא עם בגוי
נבל אכעיסם : כי אש קדחה
באפי ותיקד עד שאול
תחתית ותאכל ארץ
ויבלה ותלהט מוסדי הרים :
אספה עלימו רעות חצי
אכלה בם : מזי רעב
ולחמי רשף וקטב מרירי
ושן בהמות אשלח בם
עם חמת זחלי עפר :
מחוץ תשכל חרב
ומחדרים אימה גם בחור
גם בתולה יונק עם
איש שיבה : אמרתי
אפאיהם אשביתה
מאנוש זכרם : לולי כעס
אויב אגור פן ינכרו
צרימו פן יאמרו ידנו
רמה ולא יהוה פעל כל זאת :

בלא דחלא ארגיזו קדמי בפולחן טעון ואנא אקנינון בלא עם בעמא טפשא ארגיזינון :

ארי קדום תקיף כאישא נפק מן קדמי ברגז ושיצי עד שאול ארעיתא ואסיף ארעא ועללתה ושיצי עד סייפי טוריא :

אסיף עליהון בישן מכתשי אגרי בהון :

נפיחי כפן ואכילי עוף וכתישי רוחין בישין ז"ן חיות ברא אגרי בהון עם חמת תנניא דזחלין בעפרא :

מברא תתכל חרבא ומתווא חרגת מותא אף עולימיהון אף עולימתהון ינקיהון עם סביהון :

אמרית יחול רוגזי עליהון ואשיצינון אבטיל מבני אינשא דוכרנהון :

אילו לפון רוגזא דשנאה כניש דילמא יתרברב בעיל דבבא דילמא יימרון ידנא תקיפת לנא ולא מן קדם יי' הות כל דא :

שמעתי שעירי רעב שאדם כחוש מגדל שער על בשרו בלשון ארמי שער מזיא דהוא מהפך במזייא · ולחומי רשף ·
השדים נלחמו בם כמו ובני רשף יגביהו עוף והם שדים · וקטב מרירי · וכריתות של שד ששמו מרירי · קטב · כריתה
כמו אהי קטבך שאול · ושן בהמות · מעשה היה והיו הרחלים נושכין וממיתין · עם חמת זוחלי עפר · ארס נחשים
שזוחלין בגחונם על העפר כמים הזוחלין על האדמה וזחילה לשון מרוצת מים על עפר וכן כל מרוצת דבר
המשפשף על עפר והולך · מחוץ תשכל חרב · מחוץ לעיר תשכלם חרב גייסות · ומחדרים אימה · כשבורח ונמלט
מן החרב חדרי לבו נוקפין עליו מאימת האימה והוא מת והולך בה · ד"א ומחדרים אימה בבית תהא אימת דבר כמו
שנאמר עלה מות בחלונינו וכן תרגם אונקלוס חרגת מותא · ד"א מחוץ תשכל חרב על מה שעשו בחוצות ירושלים שנא'
ומספר חוצות ירושלים שמתם מזבחות לבשת · ומחדרים אימה · על שעשו בחדרי חדרים שנאמר אשר זקני ישראל
עושים בחשך איש בחדרי משכיתו · אמרתי אפאיהם · אמרתי בלבי אפאה אותם · יש לפרש אפאיהם אשיתם פאה
להשליכם מעלי הפקר ודוגמתו מצינו בעזרא ותתן להם ארץ שבעה גוים ותחלקם לפאה הפקר וכן מנחם חברו · ויש
פותרין אותו כתרגומו איחול רוגזי עליהון ולא יתכן שאם כן היה לו לכתוב אאפיאם אלף אחת לשמוש ואחת ליסוד
כמו אאזרך אאמצכם במו פי והאלף השלישית אינה ראויה בו כלל וחנוך הלך אחר הברייתא הסמוכה בספרי המחולקת
תיבה זו בשלש תיבות אמר בא"ף אף איהם אמרתי באפי אתנם כאלו אינם שיאמרו רואיהם עליהם איה הם · לולי כעס
אויב · אם לא שכעס האויב כנוס עליהם להשחיתם ואם יוכל להם להשחיתם יתלה הגדולה בו ובאלהיו ולא יתלה הגדולה בי

ארי עם מאבדי עצה אנון ולית
בהון סוכלתנו:
אלו חכימו איסתכלו בדא
סכרו מה יהא בסופהון:

אכדין ירדוף חד אלפא ותרין
יערקון לרבואתא אלהין
תקיפהון מסרינון ומן קדם
יי' אשלימינון:

ארי לא כתוקפנא תוקפיהון
ובעלי דבבנא הוו דייננא:

ארי כפורענות עמא דסדום
פורענותהון ולקיתהון מעם
עמרה מחתהון כישין כרישי
חיוון והושלמת עובדיהון
כמררתהון:

הכמררת תניניא כס פורענותהון
וכריש פיתני חיוון אכזראין:

הלא כל עובדיהון גלן קדמי
גניזין ליום דינא באוצרי:

קדמי פורענותא ואנא אשלם
לעדן דיגלון מן ארעהון ארי
קריב יום תברהון ומבע דעתיד
להון:

ארי ידין יי' דינא דעמיה
ופורענות עבדוהי צדיקיא
יתפרע ארי גלי קדמוהי
דבעידן דתיתקף עליהון מחן

כי גוי אבד עצות המה
ואין בהם תבונה לו
חכמו ישכילו זאת יבינו
לאחריתם איכה ירדף
אחד אלף ושנים יניסו
רבבה אם לא כי צורם
מכרם ויהוה הסגירם:
כי לא כצורנו צורם ואיבינו
פלילים כי מגפן סדם
גפנם ומשדמת עמרה ענבמו
ענבי רוש אשכלת מרורת
למו חמת תנינם יינם
וראש פתנים אכזר הלא
הוא כמס עמדי חתום באוצרתי
לי נקם ושלם לעת תמוט
רגלם כי קרוב יום אידם
וחש עתדת למו כי ידין
יהוה עמו ועל עבדיו
יתנחם כי יראה
כי אזלת יד

וזהו שאמ' פן ינכרו צרימו ינכרו את
הדבר לתלות גדולתו בנכרי שאין
הגדולה שלו: פן יאמרו ידנו רמה:
כי גוי אובד עצות המה. נת' אובד עצות המה
וגו' לו חכמו. שאלו היו חכמים ישכילו
זאת. איכה ירדוף אחד ממנו אלף.
יבינו לאחריתם. יתנו לב להתבונן
לסוף פורענותן של ארץ ישראל איכה
ירדוף אחד ממנו אלף של ישראל. אם
לא כי צורם מכרם וי"י הסגירם.
מסרם בידנו. כי לא כצורנו צורם.
כל זה היה להם לאויבים להבין כי ה'
הסגירם ולא להם ולאלהיהם הנצחון
שהרי עד הנה לא יכלו אלהיהם כלום
כנגד צורנו. כי לא כסלענו סלעם
כל צור שבמקרא לשון סלע. ואויבינו
פלילים ועכשו אויבינו שופטים
אותנו הרי שצורם מכרם להם. כי
מגפן סדום גפנם. מוסב למעלה
אמרתי בלבי אפאיהם ואשבית זכרם
לפי שמעשיהם כמעשה סדום ועמורה:

ומשדמות. שדה תבואה כמו ושדמות לא עשה אוכל בשדמות קדרון: ענבי רוש. עשב מר: אשכלות מרורות למו:
משקה מר ראוי להם להשקותם לפי מעשיהם ופורענותם וכן תרגם ותשלמת עובדיהון כמררותהון: חמת תנינם.
כתרגו' הא כמררת תניניא וגו' הנה כמרירות נחשים כוס משתה פורענותם: וראש פתנים. כוס שהוא אכזרי לנשוך
כן אויב אכזרי יבא ויפרע מהם: הלא הוא כמוס עמדי. כתרגומו הלא כל עובדיהון גלן קדמי כסבורים הם שכחתי
מעשיהם כלם גנוזים ושמורים לפני. והלא הוא פרי גפנם ותבואת שדמותם כמוס עמדי: לי נקם ושלם. עמי מוכן
ומזומן פורענותם וישלם להם כמעשיהם הנקם ישלם גמולם. ויש מפרשים ושלם כמו שילום שם דבר והוא מגזרת
והדבר אין בהם כמו והדיבור. הלא את הדיבור ואימתי אשלם להם: לעת תמוט רגלם. כשתתם זכות אבותם שהם
סומכים עליו: כי קרוב יום אידם. כשארצה להביא עליהם יום איד קרוב ומזומן לפני להמציא ע"י שלוחי הרבה: וחש
עתידות למו. ומהר יבאו העתידות להם: וחש. כמו ימהר יחישה עד כאן השטה עליהם מאת רבו' דברי תוכחת
להיות השירה הזאת לעד כשתבא עליהם הפורענות ידעו שאני הודעתים מראש מכאן ואילך השטה עליהם דברים
של תנחומים שיבאו להם ככלות הפורענות ככל אשר למעלה והיה כי יבאו עליך וגו' ושב יי' אלהיך וגו': כי ידין יי'
עמו. כשישפוט אותם ביסורין הללו האמורים עליהם. ידין. כמו כי בם ידין עמים ייסר עמים. כי זה אינו משמש
בלשון דהא לתת טעם לדברים של מעלה אלא לשון התחלת דבור הוא כמו והיה כי תבא אל הארץ כשיבאו עליהם
המשפטים הללו יתנחם הקדוש ברוך הוא על עבדיו לשוב ולרחם עליהם: יתנחם. לשון הפך מחשבה להרע או

וקיטיב כשיראה כי אזלת יד האויב עליהם וחזקה עליהם · ואפס עצור ועזוב · עצור נושע ע"י עוצר ומושל שיעצור בהם · ועצור הוא המושל העוצר בעם שלא ילכו מפוזרים בצאתם לצבא על האויב · עצור הוא המושע במעצר ומושל · עזוב מחוזק כמו כי ויעזבו את ירושלים עד החומה · ואמר אי אלהימו · והקב"ה יאמר אי אלהימו שעבדתם · צור חסיו בו · הסלע שהיו מתכסים בו מחמה ובצנה כלומר שהיו בטוחים בו להגן עליהם מן הרעה · אשר חלב זבחימו · אשר אותם אלהות היו אוכלים חלב זבחיהם שהיו מקריבים לפניהם ושותים יין נסיכם · יהי עליכם סתרה אותו על

ואפס עצור	ועזוב ואמר
אי אלהימו	צור חסיו בו:
אשר חלב	זבחימו יאכלו
ישתו יין	נסיכם יקומו
ויעזרכם יהי	עליכם סתרה:
ראו עתה	כי אני אני
הוא ואין	אלהים עמדי
אני אמית	ואחיה מחצתי
ואני ארפא	ואין מידי
מציל: כי	אשא אל
שמים ידי	ואמרתי חי
אנכי לעלם:	אם שנותי
ברק חרבי	ותאחז
במשפט ידי	אשיב נקם
לצרי ולמשנאי	אשלם:
אשכיר חצי	מדם וחרבי

סנאה יהון מטלטלין ושביקין: ויימר אן דחלתהון תקיפא דהוו רחיצין ביה: דתרב נכסתהון הוו אכלין שתן חמר נכסיהון יקומון כען ויסעדונכון יהון עליכון לטגן: חזו כען ארי אנא אנא הוא ולית אלה בר מיני אנא ממית ומחי מחינא ואף מסינא ולית מן ידי משיזיב: ארי אתקינית בשמיא בית שכינתי ואמרית קיים אנא לעלמין: אם על חד תרין כחיזו ברקא מסוף שמיא ועד סוף שמיא תתגלי חרבי ותתקיף בדינא ידי אתיב פורענותא לסנאי ולבעלי דבבי אשלם: אדרוי גירי מדמא וחרבי

יהי עליכם מחסה ומסתור · ראו עתה · הבינו מן הפורענות שהבאתי עליכם ולא היה לכם מושיע ואף מן התשועה שאושיעכם ואין מוחה בידי · כי אני אני הוא · אני להשפיל אני להרים · ואין אלהים עמדי · עומד כנגדי למחות כנגדי · כמוני ואין מידי מציל · המפשיעים בי · כי אשא אל שמים ידי · כי בחרון אפי אשא ידי אל השמים ואשבע בעצמי · ואמרתי חי אנכי לעולם · הוא לשון שבועה אני נשבע חי אני · אם שנותי ברק חרבי · אם אשנן את להב חרבי למען היה לה ברק · ותאחז במשפט ידי · להניח מדת רחמים לאויבי שהרעו לכם אשר אני הקצפתי מעט והם עזרו לרעה · ותאחז ידי מדת המשפט להחזיק בה ולנקום נקם · אשיב נקם לצרי · ומדרש רבותי כאגדה מתוך לשון המקרא שאמר ותאחז במשפט ידי לא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם · בשר ודם זורק חץ ואינו יכול להשיבו והקב"ה זורק חציו ויש בידו להשיבם כאלו אוחזם בידו שהרי ברק הוא חצו שנאמר כאור ברק חניתך ותאחז במשפט ידי · והמשפט הזה לשון פורענות הוא · אשכיר חצי · מדם האויב · וחרבי תאכל בשרם · מדם חלל ושביה · זאת תהיה מעון דם חללי ישראל ושבים שבו מהם · מראש פרעות אויב · מתחלת פרעות האויב · כשהקב"ה נפרע מאומות העולם פוקד עליהם עונם ועון אבותיהם מראשית פרצה שפרצו בישראל · הרנינו גוים עמו · לאותו הזמן ישבחו האומות את ישראל ראו מה שבחה של אומה זו שדבקו בהקב"ה בכל התלאות שעברו עליהם ולא עזבוהו יודעים היו בטובו ובשבחו · כי דם עבדיו יקום · שפיכות דמיהם כמשמעו · ונקם ישיב לצריו · על הגזל ועל החמס כמו שנאמר מצרים לשממה תהיה ואדום למדבר שממה מחמס בני יהודה ואומר מחמס אחיך יעקב תכסך בושה ונגו · וכפר אדמתו עמו · ויפייס אדמתו ועמו · על הצרות שעברו עליהם ושעשה להם האויב · וכפר · לשון רצון ופיוס כמו אכפרה פניו · אנחמה לרוגזו · וכפר אדמתו עמו · כשעמו מתנחמים ארצו מתנחמת · וכן הוא אומר רצית יי' ארצך במה רצית בשבת שבות יעקב · ל"א בפנים אחרים הוא כדרש בסיפרי ונחלקו בה ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה דורש אותה כנגד ישראל ור' נחמיה דורש אותה כנגד אומות העולם ר' יהודה דורשה כנגד ישראל אפחיהם כמו שפירשתי עד

תאכל בשר מדם חלל
ושביה מראש פרעות
אויבי הרנינו גוים עמו כי
דם עבדיו יקום ונקם
ישיב לצריו וכפר אדמתו
עמו ׃
ויבא משה וידבר את כל דברי
השירה הזאת באזני העם הוא
והושע בן נון׃ ויכל משה לדבר את
כל הדברים האלה אל כל ישראל ׃
ויאמר אלהם שימו לבבכם לכל
הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום
אשר תצום את בניכם לשמר
לעשות את כל דברי התורה הזאת׃
כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא
חייכם ובדבר הזה תאריכו ימים על

תקטיל בעממיא מדם קטילין ושבין לאעדאה כתרין מריש סנאה ובעיל דבבא ׃

שבחו עממיא עמיה ארי פורענות עבדוהי צדיקיא יתפרע ופורענותא יתיב לסנאוהי ויכפר על ארעיה ועל עמיה ׃

ואתא משה ומליל ית כל פיתגמי תושבחתא הדא קדם עמא הוא והושע בר נון ׃

ושיצי משה למללא ית כל פיתגמיא האלין עם כל ישרא׳

ואמר להון שוו לבכון לכל פיתגמיא דאנא מסהיד בכון יומא דין דתפקדונון ית בניכון למיטר למיעבד ית כל פיתגמי אוריתא הדא ׃

ארי
לית פיתגם ריקן הוא מנכון ארי הוא חייכון ובפיתגמא הדין תורכון יומין על

ולא יי׳ פעל כל זאת · מ״פ אויב
פרעות קימה אכבו תרגמו שקיים עכו
נקמה · ואין כאן תיבה · להתנקם
איכה ירדוף אחד אלף אם מן האומות
אלף מהם אם לא כי צורם מכרם · כי
לא כצורנו צורם ואמר · הכל כמו
שפירשתי עד הכלות · ורבי נחמיה
דורשה כנגד האומות · מ״פ אויב
פרעות קימה · כמו שפירשתי תחלה
עד ואויבינו פלילים · כי מגפן סדום ·
גפנם של אומות · ומשדמות עמורה
וגו׳ ולא ישימו לבם לדעת הגבורה כי
ענבימו ענבי רוש · הוא שאמ׳ כעס
אויב אגור על ישראל להרשיעם
ולא עבירם לפני אשכלות מרורות למו
להגמולם להם על מה שעשו לבני ׃
חמת תנינים יינם · משקו להשקותם
על מה שעשו להם · כמוס עמדי · אותו הכוס שנאמ׳ כי כוס ביד יי׳ ויין חמר וגו׳ · לעת תמוט רגלם כמו שנאמר
תרמסנה רגל וגו׳ · כי ידין יי׳ עמו · כלשון זה משמש כי בלשון דהא ואין ידין לשון יסורין אלא כלשון כי יריב את ריבם
מיד עושקיהם כי יראה כי אזלת יד וגו׳ ואמר אי אלהימו והאויב יאמר אי אלהימו של ישראל כמו שאמ׳ טיטוס הרשע
כשגדר את הפרוכת כמו שנאמ׳ ותרא אויבתי ותכסה בושה האומרה אלי איה יי׳ אלהיך · או יבא הקב״ה ישועתו ויאמר
ראו עתה כי אני אני הוא מחצתי בהם עליהם הרעה ומחצתי הבא עליהם הטובה · ואין מידי מציל · שיציל אתכם
מן הרעה שאביא עליכם · כי אשא אל שמים ידי · כמו כי נשאתי כלומר אני משרה שכינתי בשמים כתרגומו ואתם חלש
למעלה וגבור למטה אימת חלש עשן על הגבור התחתון וכל שכן שגבור למעלה וחלש למטה · ידי · מקום שכינתי כמו
איש עליו וקיה כדי לפרע מכם אבל אמרתי חי אנכי לעולם אין אני ממהר לפרע · לפי שיש שהות בדבר שהי
אני לעולם ובדורות אחרונים אני נפרע מהם והיכולת בידי לפרע מן החיים ומן המתים · מלך בשר ודם שהוא
הולך למות ממהר לפרע נקמתו בחייו · או שמא ימות אויבו במנוחה שלא יראה נקמתו בחייו ממנו · אבל אני חי
לעולם ואם ימותו הם ואינם נפרע מהם בחייהם אפרע במותם · אם שנותי ברק חרבי · הרבה אם יש שאינם
הכלים כשאשנן את ברק חרבי ותאחז במשפט ידי הכל כמו שפירשתי למעלה · הוא והושע בן נון · שבת של
דיוזגי היתה ניטלה רשות מזה וניתנה לזה העמיד לו משה מתורגמן ליהושע שיהא דורש בחייו כדי שלא יאמרו ישראל
בחיי רבך לא היה לך להרים ראש · ולמה קוראו כאן הושע שלא זחה דעתו עליו אע״פ שניתנה לו גדולה השפיל
עצמו כאשר מתחלתו · שימו לבבכם · צריך אדם שיהו עיניו ולבו ואזניו מכוונים לדברי תורה · וכן הוא אומר בן
אדם ראה בעיניך ובאזניך שמע ושים לבך וגו׳ והרי דברים קל וחומר מה תבנית הבית שהוא נראה לעינים
ונמדד בקנה צריך אדם שיהו עיניו ואזניו ולבו מכוונים לדברי תורה שהם כהררים התלויים בשערה על אחת כמה
וכמה · כי לא דבר רק הוא מכם · לא לחנם אתם יגעים בו כי הרבה שכר תלוי בה כי הוא חייכם · דבר אחר אין לך

519

האדמה אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה׃
וידבר יהוה אל משה בעצם היום הזה לאמר׃ עלה אל הר העברים הזה הר נבו אשר בארץ מואב אשר על פני ירחו וראה את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל לאחוזה׃
ומת בהר אשר אתה עלה שמה והאסף אל עמיך כאשר מת אהרן אחיך בהר ההר ויאסף אל עמיו׃ על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במי מריבת קדש מדבר צן על אשר לא קדשתם אותי בתוך בני ישראל׃ כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבוא אל הארץ אשר אני נתן לבני ישראל׃
וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את בני ישראל לפני מותו׃

ארעא דאתון עברין ית ירדנא תמן למירתה׃
ומליל יי׳ עם משה בכרן יומא הדין למימר׃ סק לטורא דעבראי הדין טורא דנבו די בארעא דמואב דעל אפי ירחו וחזי ית ארעא דכנען דאנא יהיב לבני ישראל לאחסנא׃ ומות בטורא דאת סליק לתמן ותתכניש לעמך כמא דמית אהרן אחוך בהר טורא ואיתכניש לעמיה׃
על דשקרתון במימרי בגו בני ישראל במי מצות רקם במדברא דצין על דלא קדשתון יתי בגו בני ישראל׃
ארי מקביל תיחזי ית ארעא ותמן לא תיעול לארעא דאנא יהיב לבני ישראל׃
ודא ברכתא דבריך משה נביא דיי׳ ית בני ישראל קדם מותיה׃
ואמר יי׳ מסיני איתגלי וזיהור יקריה משעיר אתחזי לנא אתגלי בגבורתיה מטורא דפארן ועמיה ריבבת קדישין

דבר ריקם בתורה שאם תדרשנו שאין בו מתן שכר תדע לך שכך אמרו ואחות לוטן תמנע ׳ ותמנע היתה פלגש לאליפז לפי שאמרה איני כדאי להיות לו לאשה הלואי ואהיה פלגשו ׳ וכל כך למה להודיע שבחו של אברהם שהיו מלכים ושלטונים מתאוים לידבק בזרעו של אברהם׃ וידבר יי׳ אל משה בעצם היום הזה ׳ בשלשה מקומות נאמר בעצם היום הזה ׳ נאמר בנח בעצם היום הזה בא נח ׳ במראית אורו של יום שהיו בני דורו אומרים מכך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחים אותו ליכנס בתיבה ולא עוד אלא שאנו נוטלים כשילין וקרדומות ומבקעין את התיבה אמר הקב״ה הריני מכניסו בחצי היום וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה ׳ במצרים נאמר בעצם היום הזה הוציא יי׳ את בני ישראל לפי שהיו מצריים אומרים מכך וכך אם אנו מרגישים בהם אין אנו מניחים אותם לצאת ולא עוד אלא אנו נוטלים סייפות וכלי זיין והורגים בהם אמר הקב״ה הריני מוציאם בחצי היום וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה ׳ אף כאן במיתתו של משה נאמר בעצם היום הזה לפי שהיו ישראל אומרים מכך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחים אותו אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו ונתן לנו את התורה והעלה לנו את הבאר אין אנו מניחים אותו אמר הקב״ה הריני מכניסו בחצי היום וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה ׳ כאשר מת אהרן אחיך׳ באותה מיתה שראית וחמדת אותה שהפשיט אהרן את בגד ראשון והלבישו לאלעזר וכן שני וכן שלישי וראה בנו בכבודו ׳ אמר לו משה אהרן אחי עלה למטה ועלה פשוט ידיך ופשט פשוט רגליך ופשט עצום עיניך ועצם קמוץ פיך וקמץ והלך לו אמר משה אשרי מי שמת במיתה זו ׃ על אשר מעלתם בי ׳ גרמתם למרוד בי ׳ על אשר לא קדשתם ׳ גרמתם שלא אתקדש שאמרתי לכם ודברתם אל הסלע והם הכוהו והוצרכו להכותו פעמים ואלו דברו עמו ונתן את מימיו בלא הכאה היה מתקדש שם שמים שהיו ישראל אומרים מה סלע זה שאינו לא מדבר ולא לפרנסות אם זכה אין לו מתן שכר ואם חטא אינו לוקה כך מקיים מצות בוראו אנו לא כל שכן ׳ כי מנגד ׳ מרחוק ׳ תראה את הארץ ׳ כי אם לא תראנה עכשיו לא תראנה עוד בחייך כי שמה לא תעבור ׳ וידעתי כי היא חביבה לך על כן אני אומר עלה וראה ׳ חסלת פרשת האזינו השמים ׃

וזאת הברכה

אשר ברך משה ׳ לפני מותו ׳ סמוך למיתתו שאם לא עכשיו אימתי ודרכן של צדיקים לפתוח ברכתם בפרק מיתתם שכן יצחק הוא אומר ואברכך לפני יי׳ וזהו פשוטו ׳ ומדרשו בלא מלאך המות שלא נסמכה עכב משה רבינו עליהן

ויאמר יהוה מסיני בא וזרח משעיר
למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת
קדש מימינו אשדת למו׃ אף חבב
עמים כל קדשיו בידך והם תכו
לרגלך ישא מדברתיך׳ תורה צוה
לנו משה מורשה קהלת יעקב׃ ויהי
בישרון מלך בהתאסף ראשי עם
יחד שבטי ישראל׳ יחי ראובן ואל
ימת ויהי מתיו מספר׃
וזאת ליהודה ויאמר
שמע יהוה קול יהודה ואל עמו
תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו

כתב ימיניה מגו אישתא
אוריתא יהב לנא׃
ברם חביבינון לשבטיא כל
קדישוהי בית ישראל בגבורה
אפקנון ממצרים ואנון מדברין
תחות ענגך נטלין על מימרך׃
אוריתא יהב לנא משה מסרה
ירותא לכנשת יעקב׃ והות
בישראל מלכא באיתכנשות
רישי עמא כחדא שבטיא
דישראל׃ יחי ראובן לחיי
עלמא ומותא תנינא לא ימות
ויקבלון בנוהי אחסנתהון
במניניהון׃ ודא ליהודה ואמר
קביל יי׳ צלותיה דיהודה
במפקיה לקרבא ולעמיה
תתיבניה לשלם ידוהי עבדן
ליה פורענותא לסנאוהי
וסעיד מבעיל דבבא הוי ליה׃
וללוי אמר תומיא

עמד וברכן לפניו והוא לפני מותו
לפני מלאך המות המיניהו׃ ויאמר יי׳
מסיני בא׳ פתח תחלה בשבחו של
מקום ואחר כך בצרכיהם של ישראל
ובשבח שפתח בו יש בו הזכרת זכות
ישראל׳ וכל זה דרך רצוי הוא כלומר
כדאי הם אלו שתחול עליהם ברכה׳
מסיני בא׳ יצא לקראתם כשבאו
להתיצב בתחתית ההר כחתן היוצא
להקביל פני כלה שנ׳ לקראת האלהים
למדנו שיצא כנגדם׳ וזרח משעיר׳
שפתח לבני עשו שיקבלו את התורה
ולא רצו׃ הופיע׳ להם׃ מהר פארן׳
שהלך משם ופתח לבני ישמעאל ולא רצו׳ ואתה לישרא׳ מרבבת קדש׃ ועמו מקצת מלאכי קדש ולא כלם ולא רובם
ולא כדרך בשר ודם שמראה כל כבוד עשרו ותפארתו ביום חופתו׃ אש דת׳ שהיתה כתובה מאז לפניו באש שחורה
על גבי אש לבנה נתן להם בלוחות כתב יד ימינו׳ ד״א אש דת כתרגו׳ שנתנה מתוך האש׃ אף חובב עמים׳ גם חבה
יתרה חבב את השבטים כל שבט ושבט קרוי עם שהרי בנימין לבדו היה להולד כשאמ׳ הקב״ה ליעקב גוי וקהל גוים
יהיה ממך׳ כל קדושיו בידך׳ נפשות הצדיקים גנוזות אתו כענין שנאמר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים׃
והם תכו לרגלך׳ והם ראויים לכך שהרי תוכו עצמם לתוך תחתית ההר׳ לרגלך׳ בסיני׃ תכו׳ לשון פועל הותכו
לתוך מרגלותיך׳ ישא מדברותיך׳ נשאו עליהם עול תורתך׳ מדברותיך׳ המ״ם בו יסוד כמו את הקול
מדבר אליו׳ ואשמע את מדבר אלי כמו מתדבר אף זה מדברותיך מה שהיית מדבר להשמיעם שיקם לאמר
ואונקלוס תרגם שהיו נוסעים על פי דבריך והמ״ם בו שמוש משמשת לשון מן׳ ד״א אף חובב עמים אף בשעת חבתם
של אומות העולם שהראית להם פנים שוחקות ומסרת את ישרא׳ בידם כל קדושיו בידך כל צדיקים וטוביהם
דבקו בך ולא משו מאחריך ואתה שומרם׃ והם תכו לרגלך׳ מתמצעים ומתכנסים לתחת צלך׃ ישא מדברותיך׳
מקבלים גזרותיך ודתותיך בשמחה ואלה דבריהם תורה אשר צוה לנו משה מורשה היא לקהלת יעקב אחזנוה ולא
נעזבנה׃ ויהי׳ הקב״ה בישורון מלך תמיד עול מלכותו עליהם בכל׳ בהתאסף ראשי עם׳ בהתאסף ראשי
כמו כי תשא את ראש ראויים הוא שאברכם׳ ד״א בהתאסף יחד באגודה אחת ושלום ביניהם הוא מלכם ולא כשיש
מחלוקת ביניהם׃ יחי ראובן ואל ימות׳ יחי ראובן בעולם הזה ואל ימות לעול׳ הבא שלא יזכר לו מעשה בלהה׃ ויהי מתיו
מספר׳ יהיו נמנים עם שאר השבטים דוגמא היא זו כענין וישכב את בלהה פלגש אביו ויהיו בני יעקב שנים עשר
ולא יצא מן המנין׃ וזאת ליהודה׳ סמך יהודה לראובן מפני ששניהם הודו על קלקולם שנאמר אשר חכמים
יגידו ולא כחדו מאבותם ונתן להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם׳ ועוד דרשו רבותינו וכרס לברכה כל ימן
שהלכו ישרא׳ במדבר היו עצמותיו של יהודה מתגלגלים בארון מפני שקבל עליו נדוי שנאמ׳ וחטאתי לאבי כל הימים
אמר משה מי גרם לראובן שיודה יהודה וכו׳ שמע יי׳ קול יהודה׳ תפלת דוד ושלמה ואסא מפני הכושיים ויהושפט
מפני העמונים וחזקיה מפני סנחריב׃ ואל עמו תביאנו׃ לשלום מפני המלחמה׃ ידיו רב לו׳ יריבו ריבו וינקמו
נקמתו׳ ועזר מצריו תהיה׳ על יהושפט המלך התפלל על מלחמת רמות גלעד ויזעק יהושפט ויי׳ עזרו וגו׳

תהיה׃
וללוי אמר תמיך ואוריך לאיש חסידך אשר נסיתו במסה תריבהו על מי מריבה׃ האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר ואת בנו לא ידע כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו׃ יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך׃ ברך יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומון׃
לבנימן אמר ידיד יהוה ישכן לבטח עליו חפף עליו כל היום ובין כתפיו שכן׃
וליוסף

ואוריא אלביסיתא לגברא דאשתכח חסיד מן קדמך דנסיתוהי בניסיתא והוה שלים בחנתיה על מי מצותא ואשתכח מהימן׃ דעל אבוהי ועל אמיה לא רחים כד חבו מן דינא אפי אחוהי ובנוהי לא נסיב ארי נטרו מטרת מימרך וקימך לא אשניאו׃ כשרין אלין דילפון דינך ליעקב ואוריתך לישראל ישוון קטרת בוסמין קדמך וגמיר לרעוא על מדבחך׃ בריך יי׳ נכסוהי וקרבן ידוהי תקביל ברעוא תבר חרצא דסנאוהי ובעלי דבבוהי דלא יקומון׃ לבנימן אמר רחימא דיי׳ ישרי לרוחצן ועלוהי יהי מגין עלוהי כל יומא ובארעיה תישרי שכינתא׃ וליוסף אמר מברכא דיי׳ ארעיה עבדא מיגדנין מטלא דשמיא מלעילא ומבועי עינון ותהומין דנגדין ממעמקי ארעא מלרע עבדא מגדנין ועללן מן יבול

דא שמעו יי׳ קול יהודה · כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה ואף כשחלקו ארץ ישראל נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה שנאמ׳ מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון ומפני מה לא יחד לו ברכה לעצמו מפני שהיה בלבו עליו על מה שעשו בשטים מדרש תלים · וללוי אמר · ועל לוי אמר׳ תמיך ואוריך · כלפי שכנ׳ הוא מדבר · אשר נסיתו במסה · שלא נתלוננו עם שאר המתלוננים׃ תריבהו · כתרגו׳ · ד״א תריבהו על מי מריבה נסתקפת לו לבא בעלילה אם משה אמר שמעו נא המורים אהרן ומרים מה עשו · האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו · כשחטאו בעגל ואמרתי מי ליי׳ אלי ויאספו אליו כל בני לוי וצויתים להרוג את אבי אמו והוא מישראל או את אחיו מאמו או את בן בתו וכן עשו ואי אפשר לפרש אבי ממש ואחיו ממש ובנו ממש שהרי לויים הם ושבט לוי לא חטאו בעגל ש׳ נאמ׳ ויאספו אליו כל בני לוי · כי שמרו אמרתך · לא יהיה לך אלהים אחרים · ובריתך ינצרו · ברית מילה שכל ישראל שנולדו במדבר לא היו מולים את בניהם והם היו מלים · יורו משפטיך ליעקב · ראויים אלו לכך · וכליל על מזבחך · עולה וכליל על מזבחך׃ מחץ מתנים קמיו · מחץ קמיו מכת מתנים כענין שנא׳ ומתניהם תמיד המעד על המערערים על הכהונה אמר כן ד״א ראה שעתידים חשמונאי ובניו להלחם עם יוונים והתפלל עליהם על שהיו מועטים י״ב איש בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות לכך נאמ׳ ברך יי׳ חילו · ומשנאיו מן יקומון׳ מחץ קמיו ומשנאיו מהיות להם תקומה׃ לבנימן אמר׳ לפי שברכת לוי בעבודת הקרבנות וברכת בנימן בבנין בית המקדש שהיה בחלקו לפי׳ סמכם זה לזה וסמך יוסף אחריו שאף הוא משכן שילה היה בחלקו שנא׳ וימאס באהל יוסף וגו׳ ולפי שבית עולמים חביב משילה לכך הקדים בנימן ליוסף · חופף · מכסה אותו ומגין עליו · כל היום · לעולם ומשנבחרה ירושלם לא שרתה שכינה במקום אחר · ובין כתפיו שכן · בגבה ארצו היה בית המקדש אלא שנמוך כ״ג אמות מעין עיטם ושם היה דעתו של דוד לבנותו כדאיתא בשחיטת קדשים אמרי נתתן עיניה למיבנייה (?) משום דכתב ובין כתפיו שכן אין לך נאה בשור יותר מכתפיו · מבורכת יי׳ ארצו · שלא היה בנחלת כל השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף · ממגד׳ לשון עדנים ומתק · ומתהום · שהתהום עולה ומלחלח אותה מלמטה · אתה מוצא בכל השבטים ברכתו של משה מעין ברכתו של יעקב · וממגד תבואות שמש · שהיתה ארצו פתוחה לחמה וממתקת את הפירות · גרש ירחים · יש פירות שהלבנה מבשלתם ואלו הם קישואין ודלועין · גרש ירחים · שהארץ מגרשת ומוציאה מחדש לחדש · ומראש הררי קדם · ומבורכת בבשול פירות שהרריה מקדימין לבכר בשול פירותיהם · ד״א מגיד שקדמה בריאתם לבריית שאר הרים׃ גבעות עולם · גבעות העושות פירות לעולם ואינם פוסקות מעוצר גשמי׳ ורצון שוכני סנה׳ כמו שוכן סנה ותהא ארצו מבורכת רצו׳ · יאתה רוחו של הקב״ה שנגלה לי תחלה בסנה · רצון׳ נחת רוח ופיוס וכן כל רצון שבמקר׳ · תבואתה ברכ׳

אמר מברכת יהוה ארצו ממגד ש
שמים מטל ומתהום רבצת תחת:
וממגד תבואת שמש וממגד גרש
ירחים: ומראש הררי קדם וממגד
גבעות עולם: וממגד ארץ ומלאה
ורצון שכני סנה תבואתה לראש
יוסף ולקדקד נזיר אחיו: בכור שורו
הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים
ינגח יחדו אפסי ארץ והם רבבות
אפרים והם אלפי מנשה
ולזבולן אמר שמח זבולן
בצאתך ויששכר באהליך: עמים
הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק כי
שפע ימים יינקו ושפוני טמוני חול:
ולגד אמר ברוך מרחיב גד

שמשא ועבדא מינדנין מריש
ירח בירח ; ומריש טוריא
בקיריא ומטוב רמן דלא פסקן ;
ומטוב ארעא ומלאה דעי ליה
דשכינתיה בשמיא ־דעל משה
איתגלי באסנא יתיאן כלאלין
לרישא דיוסף ולגברא פרישא
דאחוהי ; רבא דבנוהי זיוא
ליה וגבורן דאיתעבידא ליה
מן קדם דתוקפא ורומא דיליה
בגבורתיה עממיא יקטיל
כחדא עד סייפי ארעא ואנון
רבוותא דבית אפרים ואנון
אלפיא דבית מנשה ;
ולזבולן אמר חדי זבולן בממפקך
לאגחא קרבא על בעלי דבבך
ויששכר במהכך למיעבר זמני
מועדיא בירושלם ; שיבטיא
דישראל לטור בית מקדשא
יתכנשון תמן יכסון נכסת
קודשין לרעוא ארי נכסי
עממיא יכלון וסימן דמטמרן
בחלא מתגלין להון ; ולגד אמר
בריך דאפתי לגד כליתא שרי
וקטיל שלטונין עם מלכין ;

ולראש יוסף: נזיר אחיו: שהופרש
מאחיו במכירתו: בכור שורו: יש
בכור לשון גדולה ומלכות שנא׳ גם אני
בכור אתנהו: וכן בני בכורי ישר׳ל:
ואפרים בכורי הוא: מלך הוא ממנו
יהושע: שורו: שכחו קשה כשור
לכבוש כמה מל׳: הדר: נתון לו הדר
ונתת מהודך עליו: וקרני ראם
קרניו: שור כחו קשה ואין קרניו נאות
ראם קרניו נאות ואין כחו קשה נתן
ליהושע כחו של שור ויופי קרני ראם:
אפסי ארץ: שלשים ואחד מלכי׳ אפשר
שכלם מארץ ישראל היו אלא אין לך
כל מלך ושלטון שלא קנה פלטרין
ואחוזה בארץ ישר׳ל שחשובה לכלם
היא שנ׳ נחלת צבי צבאות גוים: והם

המנוגחים הם הרבבות שהרג יהושע שבא מאפרים: והם אלפי מנשה הם האלפים שהרג גדעון במדין שנא׳ וזבח וצלמונע בקרקר ומחניהם עמם כחמשה עשר אלף כל הנותרים מכל מחנה בני קדם והנפלים מאה ועשרים אלף איש שולף חרב: ולזבולן אמר: אלו ה׳ שבטים שבירך באחרונה זבולן וגד ונפתלי ודן ואשר כפל שמותם לחזקם ולהגבירם לפי שהיו חלשים מכל השבטי׳ הם הם שהוליך יוסף לפני פרעה שנא׳ ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ולפי שהיו חלשי׳ ולא ישים אותם על שרי מלחמות: שמח זבולן בצאתך: זבולן ויששכר עשו שותפות זבולן יושב לחוף ימים ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה ולפי׳ הקדים זבולן ליששכר שתורתו של יששכר על ידי זבולן היתה: שמח זבולן בצאתך: לסחורה: ויששכר: הצלח בישיבת אהליך בתורה לישב ולעבר שנים ולקבוע חדשים כמו שנא׳ ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים וכו׳ מאתים ראשי סנהדרין היו עוסקים בכך ועל פי קביעת עתים ועבוריהם: עמים: של שבטי ישראל: הר יקראו: להר המוריה יאספו כלם אסיפה על ידי הקריאה הזאת ושם יזבחו ברגלים זבחי צדק: כי שפע ימים יינקו: יששכר וזבולן ויהא להם פנאי לעסוק בתורה: ושפוני טמוני חול: כסויי טמוני חול טרית וחלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן הים ומן החול ובחלקו של זבולן היה כמו שאמרו במסכ׳ מגילה זבולן עם חרף נפשו למות ונפתלי על מרומי שדה זבולן עם חרף נפשו למות על שהיה מתרעם זבולן על חלקו לאחי נתת שדות וכרמים וכו׳ ספוני׳ לשון כסוי שנא׳ ויספון את הבית בארזים: וכסוי בארזים ומתרגמינן ומטלל בכשורי ארז׳ ועוד עמים הר יקראו על ידי פרקמטיא של זבולן תגרי אומות העולם באים אל ארצו והיא עומדת על הספר והם אומרים הואיל ונצטערנו עד כאן נלך לירושלם ונראה מה יראתה של אומה זו ומה מעשיה והם רואים את כל ישר׳ל עובדים לאלוה אחד ואוכלים מאכ׳ אחד לפי שהגוים אלוהו של זה לא אלוהו של זה ומאכלו של זה אינו כמאכלו של זה והם אומרים אין לך אומה כשרה כזו ומתגיירים שם שנא׳ שם יזבחו זבחי צדק: כי שפע ימים יינקו: זבולן ויששכר והים נותן ממון בשפע: ברוך מרחיב גד: מלמד שהיה תחומו של גד מרחיב והולך כלפי מזרח: כלביא שכן: לפי שהיה סמוך לספר

כלביא שכן וטרף זרוע אף קדקד ׳
וירא ראשית לו כי שם חלקת מחקק
ספון ויתא ראשי עם צדקת יהוה
עשה ומשפטיו עם ישראל ׳
ולדן אמר דן גור אריה יזנק
מן הבשן ׃ ולנפתלי אמר
נפתלי שבע רצון ומלא ברכת יהוה
ים ודרום ירשה ׳ ולאשר
אמר ברוך מבנים אשר יהי רצוי אחיו
וטבל בשמן רגלו ׳ ברזל ונחשת
מנעלך וכימיך דבאך ׳ אין כאל
ישרון רכב שמים בעזרך ובגאותו
שחקים׃ מענה אלהי קדם ומתחת
זרעת עולם ויגרש מפניך אויב ויאמר
השמד׃ וישכן ישראל בטח בדד עין

ואתקבל בקדמיתא דיליה
ארי תמן אחסנתיה משה
ספרא רבא דישראל קבירי
והוא נפק ועל בריש עמא
זכוון מן קדם יי׳ עבד ודינוהי
עם ישראל ׃
ולדן אמר דן תקיף כגור
אריון ארעיה שתיא מן נחליא
דנגדין מן מתנן ׃ ולנפתלי
אמר נפתלי שבע רעוא ומלי
ברכתא מן קדם יי׳ מערב ים
גינוסר ודרומא יירת ׃
ולאשר אמר בריך מברכת
בניא אשר יהא רעוא דאחוהי
ומתרבי בתפנוקי מלכין ׃
תקיף כפרזלא וכנחשא וכיומי
עולימתך תוקפך ׃
לית אלה כאלה דישראל
דשכינתיה בשמיא תקיף
בסעדך ותוקפיה מטי עד צית
שמיא מדורא הוא דאלקדמין
דבמימריה מתעביד עלמא
ותריך מן קדמך סנאה ואמר
שיצי ׃ ושרא ישראל לרוחצן
בלחודוהי לעין ברכתא

לפי נמשל כאריות שכל סמוכים ספר
צריכים להיות גבורי׳ וטרף זרוע אף
קדקד הרוגיו היו נכרין חותכין הראש
עם הזרוע במכה אחת׳ וירא ראשית
ע׳ ראה ליטול חלק בארץ סיחון ועוג
שהוא ראשית כבוש הארץ׳ כי ידע
אשר שם׳ בנחלתו חלקת שדה קבורת
מחוקק והוא משה׳ ספון אותה חלקה
ספונה וטמונה מכל בריה שנ׳ ולא
ידע איש את קבורתו עד היום הזה׳
ויתא ראשי עם הם היו הולכים
לפני החלוץ בכבוש הארץ לפי שהיו
גבורים וכן הוא אומר ואתם תעברו
חמושי׳ לפני אחיכם׳ צדקת יי׳ עשה׳
שהאמינו דבריהם ושמרו הבטחתם
לעבור את הירדן עד שכבשו וחלקו׳
ד״א ויתא ראשי עם צדקת יי׳ עשה׳ על משה אמו׳ ׃ דן גור אריה׳ אף הוא היה סמוך לספר לפי׳ נמשל כאריות׳ יזנק
מן הבשן׳ כתרגומו שהיה הירדן יוצא מחלקו ממערת פמייאס והיא לשם שהוא בחלקו של דן שנ׳ ויקראו ללשם דן כשם
דן אביהם׳ וזינוקו וקילוחו מן הבשן׳ ד״א מה זינוק זה יוצא ממקום א׳ ונחלק לב׳ מקומות כך שבטו של דן נטלו חלק בב׳
מקומות׳ תחלה נטלו בצפונית מערבי׳ עקרון וסביבותיה ולא ספקו להם ובאו ונלחמו עם לשם שהוא פמייאס והוא
בצפונית מזרחית שהרי הירדן יוצא ממערת פמייאס והוא במזרחה של ארץ ישראל ובא מן הצפון להדרום וכלה בקצה
ים המלח שהוא במזרח יהודה שנטלו בדרומה של ארץ ישראל כמפורש בספר יהושע והוא שנ׳ ויצא גבול בני דן מהן
ויבאו וילחמו עם לשם יצא גבולם מכל אותה הרוח שהתחילו לנחול בה׳ שבע רצון׳ שהיתה ארצו שבעה של כל רצון
יושביה׳ ים ודרום ירשה׳ ים כנרת נפלה בחלקו ונטל מלא חבל חרם בדרומה לפרוס חרמי׳ ומכמורות׳ ירשה לשון
צווי׳ ובמסורת הגדולה מצריתו בשפה ביתא וטעמיהון לשלי׳ ברוך מבנים אשר׳ ראיתי בספרי אין לך בכל השבטי
שנתברך בבנים כאשר ואיני יודע כיצד׳ יהי רצוי אחיו׳ שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנפקינון׳ ד״א יהי רצוי אחיו׳
שהיו בנותיו נאות והוא שנ׳ בדברי הימים אבי ברזית שהיו בנותיו נשואות לכהנים גדולי׳ ומלכים הנמשחי׳ בשמן זית׳
וטובל בשמן רגלו׳ שהיתה ארצו מושכת שמן כמעין מעשה שנצטרכו אנשי לודקיא לשמן וכו׳ כדאי׳ במנחות׃ ברזל
ונחשת מנעלך׳ עכשיו הוא מדבר כנגד כל ישראל שהיו גבוריה בערי הספר ונועלין אותה שלא יוכלו אויבי׳ לכנס
בה כאלו היא נעולה במנעלים ובריחים של ברזל ונחשת׳ ד״א ברזל ונחשת מנעליך׳ ארצכם נעולה בהרי׳ שחוצבים מהם
ברזל ונחשת וארצו של אשר היא מנעולה של ארץ ישראל׃ וכימיך דבאך׳ וכימי שהם טובים לך שהם ימי תחלתך ימי
נעוריך כן יהיו ימי זקנותך שהם דואבים וזבים ומתמוטטים׳ דבר אחר וכימיך דבאך׳ כמנין ימיך כל הימים שאתם
עושים רצונו של מקום יהיו דבאך שכל הארצות יהיו דובאות כסף לארץ ישראל שהיא מבורכת בפירות וכל
הארצות מתפרנסות הימנה ומשפיעות להם כספם וזהבם והזהב והכסף כלה מהם שהם מזיבים אותו לארצכם
אינקורייטני ב״ר׳ אין כאל ישורון׳ דע לך ישורון שאין כאל בכל אלהי העמים ולא כצורך צורם׳

דברכינון יעקב אבוהון לארע
עבדא עיבור וחמר אף שמיא
דעילויהון ישמשינון בטלא ׃

טובך ישראל לית דכותך
עמא דפורקניה מן קדם יי
תקיף בסעדך דמן קדמוהי
נצחן גיברותך ויכדבון סנאך
לך ואת על פריקת צוארי
מלכיהון תדרוך ׃
וסליק משה ממשריא דמואב
לטורא דנבו ריש רמתא די
על אפי יריחו ואחזייה יי ית
כל ארעא מן גלעד עד דן ׃

וית כל נפתלי וית ארעא
דאפרים ומנשה וית כל ארעא
דיהודה עד ימא מערבאה ׃
וית דרומא וית מישרא
בקעתא דיריחו קרתא
דדיקליא עד צוער׃

ואמר יי ליה דא ארעא
דקיימית לאברהם ליצחק
וליעקב למימר לבנך אתנינה
אחזייך בעינך ותמן לא
תיעבר ׃

יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו
יערפו טל׃ אשריך ישראל מי כמוך
עם נושע ביהוה מגן עזרך ואשר
חרב גאותך ויכחשו איביך לך ואתה
על במותימו תדרך׃ ויעל
משה מערבת מואב אל הר נבו
ראש הפסגה אשר על פני ירחו
ויראהו יהוה את כל הארץ את הגלעד
עד דן׃ ואת כל נפתלי ואת ארץ
אפרים ומנשה ואת כל ארץ יהודה
עד הים האחרון ׃ ואת הנגב ואת
הככר בקעת ירחו עיר התמרים עד
צער׃ ויאמר יהוה אליו זאת הארץ
אשר נשבעתי לאברהם ליצחק
וליעקב לאמר לזרעך אתננה
הראיתיך בעינך ושמה לא תעבר׃

רוכב שמים · הוא אותו אלוה
שבעזרך · ובגאותו · הוא רוכב
שחקים · מעונה אלהי קדם · השחקי'
הם מעון לאלהי קדם שקדם לכל
אלהים ובחר לו שחקים לשבתו
ולמעונתו · ומתחת מעונתו כל
בעלי זרוע שוכנים · זרועות עולם
סיחון ועוג וכל מלכי כנען שהיו
תקפו של עולם לפי על כרחם חרדו
וזעו וכחם חלש מפניו לשון אימה
נופל על המעון והוא שהכח והגבור'
של בעזרך · ויגרש מפניך אויב
ויאמר השמד אותם · מעונה אלהי קדם
כל תיבה שצריכה למד בתחלתה
הטיל לה הא בסופה · בטח בדד ·
איש תחת גפנו כל יחיד ויחיד
מפוזרים ואין צריכים להתאסף ולשב

יחד מפני האויב · עין יעקב כמו ועינו כעין הבדולח כעין הברכה שברכם יעקב לא כבדד שאמר ירמיהו בדד
ישבתי אלא כעין הבטחה שהבטיחם יעקב והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם · יערפו טל · יטיפו אף
שמיו יערפו טל אף ברכתו של יצחק נוספת על של יעקב שנ' ויתן לך האלהים מטל השמים · אשריך ישראל · לאחר
שפרט להם ברכות · אמר להם משה מה לי לפרוט לכם כל דבר הכל שלכם אשריך ישראל ומי כמוך תשועתך בי״י
אשר הוא מגן עזרך ואשר הוא חרב גאותך · ויכחשו אויביך לך · כגון הגבעונים שאמרו מארץ רחוקה באנו · ואתה
על במותימו תדרוך · כמו שנאמר שימו רגליכם על צוארי המלכים האלה · מערבות מואב אל הר נבו · כמה מעלות
היו ופסען משה בפסיעה אחת · את כל הארץ · הראהו את כל ארץ ישראל בשלותה והמציקין העתידין להיות
מציקין לה · עד דן · הראהו בני דן עובדי ע"ז שנ' ויקימו להם בני דן את הפסל · והראהו שמשון שעתיד לעמוד ממנו
למושיע · ואת כל נפתלי · הראהו ארצו בשלותה וחורבנה והראהו דבורה וברק מקדש נפתלי נלחמים עם סיסרא
וחיילותיו · ואת ארץ אפרים ומנשה · הראהו ארצם בשלותה וחורבנה והראהו יהושע נלחם עם מלכי כנען שבא
מאפרים וגדעון שבא ממנשה נלחם עם מדין ועמלק · ואת כל ארץ יהודה · הראהו ארצו בשלותה וחורבנה והראהו
מלכות בית דוד ונצחונם · עד הים האחרון · ארץ המערב בשלותה וחורבנה · ד"א אל תקרי הים האחרון אלא היום
האחרון וכל המאורעות לישראל עד שיחיו המתים · ואת הנגב · ארץ הדרום · ד"א מערת המכפלה שהיא בנגב שנא'
ויעלו בנגב ויבא עד חברון · ואת הככר · הראהו שלמה יוצק כלי בית המקדש בככר הירדן שנאמר בככר הירדן
יצקם המלך במעבה האדמה · לאמר לזרעך אתננה הראיתיך בעיניך · הראיתיך כדי שתלך ותאמר לאברהם
ליצחק וליעקב שבועה שנשבע לכם הקדוש ברוך הוא קיימה וזהו לאמר הראיתיה לך אבל גזירה היא מלפני שאינך
לא תעבור שאלולי כן הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים · וקבועים בה ותלך ותגיד ·
וימת שם משה עבד י"י · אפשר שמת משה · וכתב · וימת שם משה · עבד י"י · אלא עד כאן

וימת שם משה עבד יהוה בארץ
מואב על פי יהוה ׃ ויקבר אתו בגי
בארץ מואב מול בית פעור ולא ידע
איש את קברתו עד היום הזה ׃
ומשה בן מאה ועשרים שנה במתו
לא כהתה עינו ולא נס לחהו ׃ ויבכו
בני ישראל את משה בערבת מואב
שלשים יום ויתמו ימי בכי אבל
משה ׃ ויהושע בן נון מלא רוח חכמה
כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו
אליו בני ישראל ויעשו כאשר צוה
יהוה את משה ׃ ולא קם נביא עוד
בישראל כמשה אשר ידעו יהוה
פנים אל פנים ׃ לכל האתת
והמפתים אשר שלחו יהוה לעשות
בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו
ולכל ארצו ׃ ולכל היד החזקה
ולכל המורא הגדול אשר עשה
משה לעיני כל ישראל ׃

חזק

(מנין פסוקי דספרא תשע מאות
וחמשים וחמשה סימן התקנה
וסדריו כו ופרשיותא
וחציו ועשית על פי
הדבר)

ומית תמן משה עבדא דיי בארעא דמואב על מימרא דיי ׃
וקבר יתיה בחילתא בארעא דמואב לקביל בית פעור ולא ידע איניש ית קבורתיה עד יומא הדין ׃
ומשה בר מאה ועשרין שנין כד מית לא כהת עינוהי ולא שנא זיו יקרא דאפוהי ׃
ובכו בני ישראל ית משה במישריא דמואב תלתין יומין ושלימו יומי בכיתא איבל דמשה ׃
ויהושע בר נון איתמלי רוחא דחכמתא ארי סמך משה ית ידוהי עלוהי וקבילו מנה בני ישראל ועבדו כמא דפקיד יי ית משה ׃
ולא קם נביא עוד בישראל כמשה דאיתגלי ליה יי אפין באפין ׃
לכל אתיא ומופתיא דשלחיה יי למיעבד בארעא דמצרים לפרעה ולכל עבדוהי ולכל ארעיה ׃
ולכל ידא תקיפא ולכל חזונא רבא דעבד משה לעיני כל ישראל ׃

כתב משה מכאן ואילך כתב יהושע
ר' מאיר אומר אפשר ספר התורה חסר
כלום והוא אומר לקוח את ספר
התורה הזה אלא הקב"ה אומר
ומשה כותב בדמע ׃ על פי יי׳ ׃
בנשיקה ׃ ויקבר אותו ׃ הקב"ה
בכבודו ׃ ר' ישמעאל אומר הוא קבר
את עצמו והו אחד משלשה אתין
שהיה ר' ישמעאל דורש כן ׃ כיוצא בו
ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו הוא
מביא את עצמו ׃ כיוצא בו והשיאו
אותם והם אחרים משיאין אותם אלא
הם משיאין את עצמן ׃ מול בית
פעור ׃ קברו מוכן שם מששת ימי
בראשית לכפר על מעשה פעור
זה אחד מן הדברים שנבראו
בערב שבת בין השמשות ׃ לא
כהתה עינו ׃ אף משמת ׃ ולא
נס לחה ׃ לחלוחית שבו ׃ לא שלט בו
רקבון ולא נהפך תאר פניו ׃ בני
ישראל ׃ הזכרים ׃ אבל באהרן מתוך
שהיה רודף שלום ומטיל שלום
שלום בין איש לרעהו ובין איש
לאשתו נאמר בו כל בית ישראל
זכרים ונקבות ׃ אשר ידעו יי׳ פנים
אל פנים ׃ שהיה לבו גס בו ומדבר אליו בכל עת שרוצה כענין שנאמר ועתה אעלה אל יי׳
ואמרו והעמידו מה יצוה יי׳ לכם ׃ ולכל היד החזקה ׃ שקבל את התורה
בלוחות בידיו ׃ ולכל המורא הגדול ׃ נסים וגבורות שבמדבר הגדול
והנורא ׃ לעיני כל ישראל ׃ שנשאו לבו לשבור הלוחות
לעיניהם שנאמר ואשברם לעיניכם והסכימה דעת הקב"ה
לדעתו על מעשה שנאמר אשר שברת יישר כחך ששברת

[illegible] ונשגב תהלה לאל בורא עולם
ברוך [illegible] מרים ועדי כמו

שמחו תמימי לב אשר · פעולת אל בלבם דבוקה ·
למצוא רצון קל בספר · מערכה מול מערכה ערוכה ·
מתן אלקים היא הכתב · חיים לאשר נפשם חשוקה ·
הא יוכלו לראות באור · כמו משנה חכמה העמוקה ·

וגם כן תקן זה הכותב לחתימת שמו וכנויו

שלמה עבודת אל ויתו · וזכה לו לעד ימי בריתו ·
לבן חזו עסי מלאתו · לבד מרוב רשי בחוק תורתו ·
מחזיק גם מתרגם דברתו · מי נעמי אלהים מנוחתו ·
הלא זה אור מגלל את גלותו · טהורי לב הזולכם לנשמתו ·
חוק והתקלם בריאתו · ישעשעו נפשו וסיעתו ·
נשלמה ונגמר זאת הכתיב · שנת קומי אורי כי בא ·

נאם השמח בשיר מימון · וכתב ובדק ממקומו בעבודת קודש
שלמה ב״ר מימון ז״ל ולמאטי

אדון הכל אשר על כל ברואיו · לשמ׳ כל מדבר קול בעדנו ·
בחר סיני בקדושת בפה · ועל כל פעולתו לעדנו ·
רצון הראה ורוב חסד לבבו · כאמר להם לכן לחינו בלחינו ·
הלא לנו כתובה היא יקרה · כעין תורה אשר ברא בכלנו ·
מרום שבתו ומעלבתו מבקש · סגלתו ועם קדש לטעמנו ·
בנה אל חי וכל אחי ועוזי · תם כל איש יקר ועוז לחינו ·
ראו ספר ואין ספר למופתו · היה סופר אשר יכתב כתמינו ·
יסודותיו וחלקיו שלשה · כתרים הם אשר נקם מרומנו ·
צבור תורה וחכמים מתרגם · וחכם אשר מסרם בשבטנו ·
חסן עשק מישרים מוסר · חמש תרגום ורבנו שלמה ·
קחו יותם אשר נכתב ונחתם · שנת כ״ל נחום אב וכשינו ·
בעת רצון שלמות באישור · יהי ברוך לאל עליון מקוינו ·
נדיב עם וכל אדם קנו לו · תרופה היא להסיר את חטאינו ·
דבר חכמה ותבונה נכונה · לקדם בזמן מועד בואינו ·
ויתן עוז ורוב מעוז ועזרה · בוס נרק ישגב את פנינו ·
דלתך פתח לנו להיטיב · אדון הכל אשר על כל ברואיו

